Universidad de Deusto
Biblioteca

S. AVGVSTIN

OPERA

TOM. I. II.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECVNDVS TOMVS

OPERVM DIVI AVRELII AVGVSTINI EPISCOPI HIPPONENSIS, COMPLECTENS ILLIVS epistolas, non mediocri cura emendatus per

DES. ERASMVM ROTERODAMVM. autorem dánatum, nec sero spes cũ expurgatione permissum

NVNC POSTREMO ACCVRATIORI quàm anteà diligentia excusus.

APVD HVGONEM ET HAEREdes Aemonis áporta.

1541

Excómussima suprema Inquisitionis correctus fuit hic liber ex extra nouiss expurgatoriis in collegio Societatis Jesu Mútiregiano die 10 Aprilis anni Dñi 1617

Manuel de Texeira

Iterũ recusus, expurgatus ex extra nouissimũ expurgatorii editi anno 1632, die 6 Decẽb

Manuel Texeira

Es del Colleg. de la comp.ª de Jesus de Monterrey

Vi y corregi este libro por commission del Santo officio conforme a la censura hecha en el año 1583 siendo inquisidor general el illustrissimo Cardenal y Arzobispo de Toledo don Gaspar de Quiroga a 14 de Margo 95.

Juan Lopez

Universidad de Deusto
Biblioteca

DES. ERASMVS ROTE-
RODAMVS PIO LECTORI
S. D.

EX CALCE secundi libri Retractationum, item ex epistola, quæ præfixa est catalogo hæreseôn ad Quoduultdeum,satis quidem perspicuum est id temporis nec epistolas,nec populares orationes ab Augustino fuisse digestas:nec post id ab eo curatum,vel illud arguit,quod in hoc volumine,neque temporum,neque personarum, neque materiarum vlla videtur habita ratio. Certius autem id arguit,quod quædam admiste fuerant,quæ primo statim gustu deprehendebantur Augustini non esse, quas addita censura notauimus:nonnullæ simpliciter confictæ, quod genus sunt illæ Bonifacij ad Augustinum,Augustini ad Bonifacium.Nullam tamen omnino loco motuimus,præter vnam,& vehementer prolixam, & insigniter illiteratam, ne id quidem facturi nisi eadem in Tomis haberetur.Tanta nobis cautio fuit,ne quis quid de nostra queri possit industria. Ad hæc inspersæ sunt nõnullæ, quas Augustinus ipse in Retractationibus libros appellat.Quãquam interdum subdifficile est epistolam à libro distinguere. Augustinus alicubi sic loquitur, quasi breuitas aut prolixitas tribuat adimátve nomen epistolæ verius,quàm orationis genus, aut argumenti ratio,præsertim quum hoc exẽplum ab Apostolis venerit,vt argumẽta quamuis seria committerentur epistolis.Siquidem exceptis euangeliis,quo nomine complectimur & Apostolorum gesta,præter epistolas nihil scripto prodiderũt,sed eas de rebus haud quaquam familiaribus, tum quas vellent ab omnibus legi. Alicubi putat epistolam non videri, quæ non præferat nomen & scribentis,& eius ad quem scribitur. Et sanè sunt aliquot,quas vere possis epistolas dicere, referẽtes familiare quiddam, & instar humani colloquij, licet perpaucæ. Verùm hac de re liberum esto suum cuique iudicium.Illud ausim affirmare,non alio in opere magis elucere sanctissimi viri pietatem,charitatem, mansuetudinem,humanitatem,ciuilitatem,studium crediti gregis,amorem concordiæ,& zelum domus dei.Vt satagit,vt molitur,vt se vertit in omnia, quoties affulsit aliqua spes pertrahendi vel Paganum ad Christum,vel hæreticum,ad ecclesiæ communionem, vt se submittit, vt iuxta Paulum, mutat vocem suam, vndequaque venans occasionẽ excitandæ propagandæq; pietatis, vbicunque sentit aliquam bonæ mentis scintillam residere.Cui mulierculæ,cui plebeio, cui aulico, cui pagano, cui hæretico non promptè,mansuetè,blandeq; respondet? Quàm anxia solicitudine,pro sceleratissimis, nec vnã morte dignis Circumcellionibus intercedit? Quis maiori studio pro suis amicis interpellauit, quàm ille pro suis hostibus? Quanto nixu parturit omnes Christo,quàm gratulatur resipiscentibus,quàm solicite prospicit periclitantibus,quàm sedulo docet errantes,mederi studens omnibus,perdere neminem. Quàm misere vritur,ad quoduis exortum offendiculum? Videas verò gallinam euangelicam solicitam & anxiam,vt sub alas colligat foueatq; pullos suos. In nonnullis epistolis agnoscere licebit & illud forense dicendi genus, quod Græci δικανικὸν appellant, præcipue quum agit aduersus Donati factionem:nec deest argumentorũ subtilitati quæ illi peculiaris est, δίνοιαις. Verum hæc docet,siue corripit, siue pugnat cum deploratis hostibus,nusquam tamen non sentias Christianæ charitatis nativam dulcedinem, vt, si tamen conferri hæc collatio, mihi videatur quendam è Comœdia referre Mitionem,qui tum mitis etiam est,quum obiurgat maxime.In hoc vno velut in speculo contemplari licet episcopum qualem depinxit Paulus,ἀνεπίλημπτον,φιλόξενον, σώφρονα,κόσμιον,φιλόξενον,διδακτικόν, μὴ πάροινον,μὴ πλήκτην,μὴ αἰσχροκερδῆ,ἀλλ' ἐπιεικῆ, ἄμαχον,ἀφιλάργυρον,μὴ αὐθάδη,μὴ ὀργίλον,φιλάγαθον, ἐγκρατῆ, ὅσιον, δίκαιον,ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου,δυνατὸν καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαινούσῃ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν,μετὰ πάσης παρρησίας. 1.Timo.3. Tit.1.

[redacted]. Ex aliis Augustini libris perspicere licebit, qualis fuerit adhuc infans in Christo:ex aliis,qualis fuerit iuuenis, qualis senex,ex hoc vno volumine semel totum Augustinum cognosces. Vberiores fructus nobis dedisset illud ingenium,si in Italia,Galliáve vel nasci,vel viuere contigisset.Rudis erat Aphrica, voluptatum auida, studiorum inimica,curiosarum rerum appetens.Vnde frequenter exercent illum quæstionibus subfriuolis, nec multum facientibus ad pietatem: & ad suæ gentis affectus sæpe cogitur attemperare calamum. Verùm tali excolendo senticeto,tali opus erat agricola.Quanquàm digniora lectu scripturus erat,si vel ad Romanorum aut Græcorum iudicia se composuisset,vel minus indulcisset simplicium imperitiæ.Sed Christiana charitas prius habet prodesse quàm plurimis,quàm probari præcipuis, fraternæ salutis,quàm suæ gloriæ litientior.Quosdam autem,præcipue mulierculas,pia quædam habebat ambitio,pulchrum esse ducentes,qualecunque scriptum impetrasse ab episcopo.Ita factum est,vt dum vir pius omnium votis obsequitur,minus alicubi satis faciat lectori fastidioso.Vix quenquam crediturum opinor, quãtum mihi sudoris exhaustum sit in tollendis mendis,ac reponenda sermonis confusissima distinctione. Sed ea demũ perfecta est eleemosyna,quæ confertur nescienti:generosior etiã,quæ conferetur auersanti. Hæc Christo fœneramus,nõ hominibus,quorum vix credibilem ingratitudinem in nimium multis experimur. Quanquam horum malitia nequaquam nos à benefaciendi studio deterrebit vnquam.Cum optimæ fidei debitore nobis res est.Ne quid omittam ab huius voluminis calce resecuimus loquacissimam Coronidẽ sub titulis Cyrilli subito latine loquentis, & Augustini Græco male latinè scribentis,impudentissimè confictam. Cuius tamen legendæ si quem forte tenet libido, reperiet inter ea quæ diui Hieronymi Tomis adiuncta sunt. Illic expleat sese affatim,qui talibus capitur deliciis. Hæc cordate lector,fac euoluas attentè, non pœnitebit insumpti temporis. Bene Vale. Datum Basileæ Anno 1527 mense Octobri.

Nomenclaturam eorum ad quos scripsit Augustinus,reperies ad calcem huius voluminis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS episcopi Liber epistolarū fœliciter incipit.

Augustinus Volusiano, exhortans illum ad scribendum, & indicans quid ex literis sacris illi potissimum sit legendum.

Epistola Prima.

A DOMINO ILLVSTRI, & meritò præstantissimo filio Volusiano, Augustinus Episcopus. De salute tua quā & in hoc seculo, & in Christo esse cupio, sanctæ matris tuæ votis sum fortasse etiam ipse non impar. Vnde meritis tuis reddens †officium. salutationis obsequium, †hortor vt valeo, vt literarum verè certeq; sanctarum studio te curam nō pigeat impendere. Sincera enim & solida res est, nec fucatis eloquiis ambit ad animum, nec vllo linguæ tectorio inane aliquid ac pendulum crepitat. Multùm mouet, non verborum sed rerum auidum, & multùm terret, facturaQuid in primis legēdū. securum: Præcipuè Apostolorum linguas exhortor vt legas, ex his enim ad cognoscendos prophetas excitaberis, quorum testimoniis vtuntur Apostoli. Si quid
B autem vel cùm legis vel cùm cogitas tibi oritur quæstionis, in quo dissoluendo videar necessarius, scribe vt rescribam. Magis enim hoc fortè domino adiuuante
†præsens talia. potero, quàm præsentialiter † loqui tecum, non solùm propter occupationes varias & meas & tuas, quoniam non cùm mihi vacat, occurrit vt & tibi vacet, verumetiam propter eorum irruentem præsentiam, qui plerunque non sunt apti tali negocio, magisq; linguę certaminibus, quàm scientię lúminibus delectātur. Quod
Cōmodius scribere. autem scriptū habetur, semper vacat ad legēdum, cùm vacat legenti: nec onerosum fit præsens, quod cùm voles sumitur, cùm voles ponitur.

Volusianus Augustino proponens illi quæstiones quomodo deus immensus claudi potuerit utero uirginis: & an mundi curam deseruerit interim, & an miraculis satis declarata sit eius diuinitas.

Epistola. II.

C DOMINO verè sancto ac meritò venerabili patri Augustino Episcopo, Volusianus. Petis à me vir probitatis iustitiæq; documentum, vt aliqua ex ambiguis lectionis peritæ discenda perconter. Amplector gratiam muneris imperati, mēquè libens in disciplinas tuas offero, veteris sententiæ authoritatem sequutus, quæ nullam ad perdiscendum abundare credit ætatem. Neq; immeritò sapiens prudentię studia nullis terminis neq; fine concluſit, quando primordiis suis remota virtus nunquam adeò reseratur adeuntibus, vt omnis protinus ad agnitionem patescat. Domine verè sancte ac meritò venerabilis pater, est operæprecium cognoscere habitam inter nos proximè confabulationem. Quibusdam amicorum conuentibus aderamus frequentes, proferebantur illic pro ingeniis studiisque sententiæ: Erat tamen sermo * Rhetorica partitio (apud agnoscentem loquor) nam etiam ista paulo antè docuisti. Adstruebatur quid esset inuentio, quæ inuentionis acrimonia, quantus disponendi labor, quæ translationis gratia, quæ * iconismatum pulchritudo, & pro ingenio naturaque ma-

*Hunc titulum Cicero dedit libro suo.
* ἰκὼν imago, ἰσχημα est.

teriæ, apposita etiam dicendi facultas. Alij rursus poëticam eleuabant fauentes. Ne hanc quidem eloquentiæ partem tacitam aut inhonoram reliquis, vt conuenienter poëta dixerit: Inter victrices hederas tibi serpere lauros. Dicebatur ergo quantus iconiæ esset ornatus, quæ metaphorarum venustas, quanta in comparatione sublimitas, iam leues enodésque versus, atq; vt ita dixerim, cæsurarum modulata variatio. Tunc ad familiarem tuam philosophiam sermo deflectitur, quam ipse Aristotelico more tanquam * Esocraticam fouere consueueras. Quærebamus & quid egerit præceptor ex Lycio: quid Academiæ multiplex & continuata cunctatio: quid ille disputator ex porticu: quid Physicorum peritia: quid Epicureorum voluptas: quid inter omnes infinita disputandi libido. Tunc̄q; magis ignorata veritas, postquam præsumptum est quod possit agnosci. Dum in his confabulatio nostra remoratur, vnus è multis: & quis, inquit, est sapientia ad perfectum Christianitatis imbutus, qui ambigua in quibus hæreo possit aperire, dubiosq; sensus meos vera vel verisimili credulitate firmare? Stupemus tacentes.† Tunc in hęc sponte prorupit: Miror vtrum mundi dominus & rector, intemeratæ fœminæ corpus impleuerit, pertulerit decem mensium longa illa fastidia mater, & tamen virgo enixa sit solēnitate pariendi, & post hæc virginitas putetur intacta. * His & alia subnectit: Intra corpusculum vagientis infantiæ latet, cui parua*† putatur vniuersitas: patitur puerilitatis annos, adolescit, iuuentute solidatur: tamdiu à sedibus suis abest ille regnator, atque ad vnum corpusculum totius mundi cura transfertur: Deinde in somnos resoluitur, cibo alitur, omnes mortalium sentit affectus, nec vllis competentibus signis tantæ maiestatis indicia clarescunt, quoniam larualis illa purgatio, debilium curæ, reddita vita defunctis, hæc si & alia cogites, deo parua sunt. Interuenimus vlterius inquirenti, solutoq; conuentu, ad potioris peritiæ merita distulimus, ne dum incautius secreta temerantur, in culpam deflecteret error innocuus. Accepisti vir totius gloriæ capax imperitiæ confessionem, quid à partibus nostris† desyderetur agnoscis. Interest famæ tuæ, vt quæsita nouerimus. Vtcunque absque detrimēto cultus diuini in aliis sacerdotibus toleratur insciti a, at cùm ad antistitem Augustinum venitur, legi deest quicquid contigerit ignorari. Incolumem venerationem tuā diuinitas summa tueatur domine verè sancte ac meritò venerabilis pater.

Esocratica vox notha est, quidam codex esothericam ab ἐσώτερος vt dicimus neotericā. Scribēdum opinor Esotericam †id est, interiorem.

†hærentes. Noua verò quæstio.

*alijs, intacta permanserit.
*† alijs, paruix.

Significat leprosos mūdatos, ægrotos sanatos, & mortuos excitatos.

†vestris.

Subscriptio.

Augustinus Volusiano ad singula respondet

Epistola. III.

DOMINO illustri & meritò insigni, & præstātissimo filio Volusiano, Augustinus in domino salutem. Legi literas tuas, in quibus vidi magni cuiusdam dialogi specimen, laudabili breuitate comprehensum. Respondere igitur debui, nec pro dilatione aliquid excusationis opponere. Accidit enim opportunè, vt ab aliis† negociis mihi aliquantulum vacaret. Quibus autem dictandis hoc ocium statueram impendere, paululum distuli, nequaquam iustum esse arbitratus, vt quem ad quærendum exhortatus ipse fueram, differrem quærētem. Quis autem nostrum, qui Christi (vt possumus) gratiam ministramus, cū tua verba legerit, ita te velit doctrina instrui Christiana, vt tibi tantum sufficiat ad salutem, non huius vitæ quàm vaporis esse simillimam, tantillum apparentis & ilico vanescentis atque pereuntis, sermo di-

[illegible]
† [illegible]

a ij uinus

Nihilominus De aliquibus hoc 2 tomo contentis expressi agere sua me facultas ni libris retinuerit tantum. hujusmodi sunt.
1° De exigua Animę et de vera Laudi quicunq; totam legem seruauerit, offendat autem j ma, facerit eo omnium reus = ad Hieronimum lib. 2. seu Epist. pag. 20. col. B. et sunt epist. 28 et 29.
2° De 6 quæstionibus contra Paganos libri unus seu modum Carioly de Temporibus, et in epist. AD. pag. 21. col. 1. Quæ ne de usurpet = 2. De temp. Christi Religiōe = 3. de sacrificiorum ritibus = 4. de eo quod Scripsam Dei, in qua mira mentis puritas, sanctitas vitæ = 5. de filio Dei 2do Salomone = & in sua genuina.

G uinus admonere curauit, sed illã salutem propter quã adipiscendam & in æternum obtinendam Christiani sumus? Parum est ergo nobis sic te instrui, vt tibi sit liberando satis. Ingenium quippe & eloquiũ tuum tam excellens tamq; luculentum, prodesse debet etiam cæteris, contra quorum tarditatẽ seu peruersitatem, conuenientissimè defendenda est tantæ gratiæ dispensatio, quam superbæ animulæ nihili pendunt, quæ nimis affectant plurimùm posse, & ad sua vitia sananda vel etiam refrenanda, nihil possunt. Quæris igitur: Vtrum mundi dominus & rector intemeratæ fœminæ corpus impleuerit, pertulerit decem mensium longa illa fastidia mater, & tamen virgo enixa sit, solennitate pariendi, & post hæc virginitas inuiolata permanserit. Vtrum intra corpusculum vagientis infantiæ latuerit, cui parua *† putatur vniuersitas, passus fuerit puerilitatis annos, adoleuerit, iuuentute solidatus sit, tam diu à sedibus suis abfuerit regnator ille, atque in vnum corpusculum, totius mundi cura translata sit, deinde in somnos resolutus sit, cibo alitus, omnes mortalium senserit affectus, neque vllis competentibus signis claruerint tantæ maiestatis indicia, quoniam lar H ualis illa purgatio, debilium curæ, reddita vita defunctis, hæc & alia si cogites, deo parua sunt. Hãc scribis in quodam conuentu amicorum ab vno ex multis qui aderãt illatam esse quæstionem, vos autem interueniisse vlterius inquirenti, solutumq; conuentum, ad potioris peritiæ merita distulisse, ne dum incautius secreta temerantur, in culpam deflecteret error innocuus. Deinde ad me literarum tuarum dirigis intentionem, & post hanc imperitiæ confessionem, admones vt à partibus nostris quid desyderetur agnoscam. Adiungis etiam famæ meæ interesse vt quæsita nouerit is, quod vtcunque absque detrimento diuini cultus in aliis sacerdotibus toleratur insciti a, at cùm ad me antistitẽ venitur, legi deesse quicquid contigerit ignorari. Primùm igitur hanc de me opinionẽ facilè præsumptam, quæso deponas, eumq; animum quanuis erga me beneuolẽtissimum soluas atque exuas: ac de me mihi magis quã vlli alij credas, si mihi dilectionis vi cẽ rependis. Tanta est enim Christianarũ profunditas literarum, vt in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia vsque ad decrepitam senectutem maximo ocio, summo studio, meliore ingenio I tem conarer addiscere: Non quo ad ea quæ necessaria sunt saluti, tanta in eis perueniatur difficultate, sed cùm quisque ibi fidem tenuerit, sine qua piè rectèque non viuitur, tam multa, tamq; multiplicibus mysteriorum vmbraculis opaca intelligenda proficientibus restant, tantáque non solum in verbis quibus ista dicta sunt, verumetiam in rebus quæ intelligendæ sunt latet altitudo sapientiæ, vt annosissimis, acutissimis, flagrantissimisq; cupiditate discendi hoc contingat, quod eadem scriptura quodam loco habet, Cùm consummauerit homo, tunc incipit. Sed quid hinc plura? Veniendum potius est ad rem quam requiris: Vbi primùm scire te volo, non hoc Christianam habere doctrinam quòd ita sit deus infusus carni qua ex virgine nasceretur, vt curam gubernandæ vniuersitatis, vel deseruerit vel amiserit, vel ad illud corpusculum quasi contractam materiam collectamq; transtulerit. Hominum ille sensus est, nihil nisi corporea valentium cogitare, siue ista crassiora, sicut sunt humor atque humus, siue subtiliora, sicut aëris & lucis, sed tamen corpora, quorum nullum potest esse vbique totum, quoniam per innumerabiles partes aliud alibi abeat, *† necesse est. Et quantumcunque sit corpus seu quãtulumcunque corpusculum loci occupet spatium, eundemq; locum sic impleat, vt in nulla eius parte sit totum, ac per hoc densari ac rarescere, contrahi & dilatari, in minutias deteri, & grandescere in molẽ, non nisi corporum est. Longè aliud est animæ natura quàm corporis, quanto magis dei, qui creator est & animæ & corporis? Non sic deus dicitur implere mundum, velut aqua, velut aër, velut ipsa lux, vt minore sui parte, minorem mũdi impleat partem, & maiore maiorem. Nouit vbique totus esse, & nullo contineri loco. Nouit venire non recedendo vbi erat. Nouit abire non deserendo quò venerat. Miratur hoc mens humana, & quia non capit, fortasse nec credit: Seipsam primitus ingrata miretur, seipsam paululum si potest attollat à corpore, & ab eis rebus quas solet sentire per corpus: & videat ipsa quid sit quę vtitur corpore. Sed fortè non potest: Magni quippe est ingenij, vt ait quidam, seuocare mentem à sensibus, & cogitationem à consuetudine abducere. Ipsos ergo corporis sensus, aliquãto insuetius & vigilãtius perscrutetur. Sũt certè quinque partiti corporis sensus, qui nec sine corpore, nec sine anima esse possunt, quia neque sentire est nisi viuentis, quod ab anima est corpori, neque sine corporeis instrumentis, & quasi vasis atque organis videmus, audimus, cæterisq; tribus vtimur sensibus: intendat hæc anima rationalis, & sensus corporis non sensibus corporis, sed ipsa mente atque ratione consyderet. Certè sentire homo non potest nisi viuat, viuit autem in carne, antequam morte vtrunque dirimatur. Quomodo igitur anima quæ sunt extra carnem suam sentit, quæ non nisi in carne sua viuit? An non ab eius carne longissimè absunt sidera in cœlo? An non in cœlo videt solem? An sentire non est videre, cùm sit in quinque sensibus cæteris excellentior visus? An & in cœlo viuit, quia & in cœlo sentit, & sensus esse non potest * vbi vita non est? An sentit, & vbi non viuit, quia cùm in sua tantum carne viuat, sentit etiam in his locis quæ præter eius carnem continent ea quę tangit aspectu? Vides ne quàm hoc sit latebrosum in sensu tam conspicuo qui visus dicitur? Attende & auditum: Nam & ipse se foras quodammodo diffundit à carne. Vnde enim dicimus: Foris sonat, nisi ibi sentiamus vbi sonat? Ergo & illic extra carnem nostram viuimus. An sentire possumus, & vbi non viuimus, cùm sensus sine vita esse non possit? Cæteri tres sensus, apud seipsos sentiunt, quanuis de olfactu vtcunque possit dubitari. De gustu autem atque tactu, nulla controuersia est, quòd ea quæ gustamus & tangimus, non alibi quàm in carne nostra sentimus. Proinde isti tres sensus, ab hac cõsyderatione semoueantur. Visus auditúsque afferunt mirabilem quæstionem: Aut quomodo anima sentiat vbi non viuit, aut quomodo viuat vbi non est. Neque enim nisi in carne sua est. Sentit autem etiam præter carnem suam. Ibi quippe sentit vbi videt, quia & videre sentire est. Ibi sentit vbi audit, quia & audire sentire est. Aut ergo & ibi viuit, ac per hoc, etiam ὑ & ἢ ibi est, aut sentit & †vbi non viuit, aut viuit & vbi non est. Hæc omnia mira sunt, nihil horum affirmari sine quadã velut absurditate potest: & de sensu loquimur morticino. Quid igitur est ipsa anima, præter corporis sensum, id est in mente qua ista consyderat? Neque enim sensu corporis, de ipsis sensibus corporis iudicat: & putamus nobis de omnipotentia dei incredibile dici aliquid,

Universidad de Deusto Biblioteca

Scripturę & sunditas.

Lux corpus.

Lãtualis purgatio.

*† aliàs, vix par.

*† aliàs, habeat. K

Cicero.

Sensus corporis. L

*esse potest.

M

† cũ Mens. ὑ vẽq.

A quid, cùm diceretur verbum dei per quod omnia facta sunt, sic assumpsisse corpus ex virgine, & sensibus apparuisse mortalibus, vt immortalitatem suam non corruperit, vt æternitatem suam non mutauerit, vt potestatem suam non minuerit, vt administrationem mundi non deseruerit, vt à sinu patris, id est à secreto quo cum illo & in illo est, non recesserit? Verbum dei sic intellige per quod facta sunt omnia, nõ vt eius trãsire aliquid cogites, & ex futuro præteritum fieri. Manet sicuti est, & vbique totum est. Venit autem cùm manifestatur, & cùm occultatur abscedit. Adest tamen siue occultum siue manifestum, sicut lux adest oculis & videntis & cæci, sed videnti adest præsens, cæco verò absens. Adest & vox audientibus auribus, adest etiam surdis, sed illis patet, istis latet. Quid autem mirabilius quàm id quod accidit in vocibus nostris, verbisq; sonantibus, in re scilicet raptim transitoria? Cùm enim loquimur, ne secundæ quidem syllabæ locus est nisi prima sonare destiterit, & tamen si vnus assit auditor, totum audit quod dicimus, & si duo assint, tantundem ambo audiunt, quod & singulis totum est. Et si audiat multitudo silens non inter se particulatim
B comminuunt sonos tanquam cibos, sed omne quod sonat & omnibus totum est, & singulis totum. Ita ne iam non illud est potius incredibile, si verbum hominis transiens quod exhibetur auribus, verbum dei per-
† non alibi exhiberet. manens non exhibetur† rebus: vt quemadmodum hoc simul auditur à singulis etiam totum, ita illud simul vbique sit totum? Non itaque metuendum est corpusculum infantiæ, ne in illo tantas deus angustias passus esse videatur. Neque enim mole sed virtute magnus est deus, qui prouidentia sua meliorem sensum magis formiculis & apiculis dedit quàm asinis & camelis: Qui ex grano minutissimo seminis tantam siculneæ arboris magnitudinẽ creat, cùm ex multo maioribus seminibus longè minora multa nascantur: Qui pupillam tam paruam ditauit acie, qua per oculos emicãte, in ictu temporis cœlum propè dimidium lustraret: Qui ex puncto & quasi centro cerebri, sensus omnes quinaria distributione diffudit: Qui corde mẽbro tam exiguo vitalem motum per corporis cuncta dispensat, his atque huiusmodi rebus, insinuans magna de minimis, qui nõ est paruus in paruis. Ipsa enim magnitudo virtutis eius, quæ nullas in angusto sen-
C tit angustias, vterum virginalem, non aduentitio sed
† sibi. indigena puerperio fœcundauit. Ipsa enim † animam rationalem, & per eandem etiam corpus humanum, totumq; omnino hominem in melius mutandum, nullo modo in deterius mutata coaptauit: nomen humanitatis ab eo dignanter assumens, diuinitatis ei largiter tribuens. Ipsa virtus per inuiolatæ matris virginea viscera, membra infantis eduxit, quæ postea per clausa ostia, membra iuuenis introduxit. Hic si ratio quæritur, non erit mirabile: si exemplum poscitur, non erit singulare. Demus deum aliquid posse, quod nos fateamur inuestigare non posse. In talibus rebus, tota ratio facti est potentia facientis. Iam illud, quod in somnos soluitur, & cibo alitur, & omnes humanos sentit affectus, hominem persuadet hominibus, quem non consumpsit vtique sed assumpsit. Ecce sic factum est, & tamen quidam hæretici, peruersè mirando laudandoq; eius virtutem, naturam humanam in eo prorsus agnoscere noluerunt, vbi est omnis gratiæ commendatio, qua saluos facit credentes in se, profundos thesauros sapientiæ & scientiæ continens, & fide mentes imbuens, quas ad æternam contemplationem veritatis incommutabilis prouehat. Quid si omnipotens, hominem vbicunque formatum non ex materno vtero crearet, sed repentinum inferret aspectibus? Quid si nullas ex paruulo in iuuentam mutaret ætates, nullos cibos, nullos caperet somnos? nónne opinionem confirmaret erroris, nec hominem verum suscepisse vllo modo crederetur: & dum omnia mirabiliter facit, auferret quod misericorditer fecit? Nunc verò ita inter deũ & homines mediator apparuit, vt in vnitate personæ copulans vtranque naturam, & solita sublimaret insolitis, & insolita solitis temperaret. Quid autem non mirum facit deus in omnibus creaturæ motibus, nisi consuetudine quotidiana viluissent? Denique quàm multa vsitata calcãtur, quę consyderata stupentur: sicut ipsa vis seminũ, quos numeros habet & quàm viuaces, quàm efficaces, quàm latenter potẽtes, quàm in paruo magna molientes, quis adeat animo, quis promat eloquio? Ille igitur sibi hominem sine semine operatus est, qui in rerum natura sine seminibus operatur & semina. Ille in suo corpore numeros temporum mensurásque seruauit ætatum, qui sine vlla sui mutabilitate mutando contexuit ordinem seculorum. E
Hoc enim creuit in tempore, quod cœpit ex tempore. Verbum autem in principio, per quod facta sunt tempora, tempus elegit quo susciperet carnem, non tempori cessit vt verteretur in carnem. Homo quippe deo accessit, non deus à se recessit. Sic autem quidam reddi sibi rationem flagitant, quomodo deus homini permistus sit, vt vna fieret persona Christi, cùm hoc semel fieri oportuerit, quasi rationem ipsi reddant de re quæ quotidie fit, quomodo misceatur anima corpori, vt vna persona fiat hominis? Nam sicut in vnitate personæ anima vnitur corpori vt homo sit, ita in vnitate personæ deus vnitur homini, vt Christus sit. In illa ergo persona mistura est animæ & corporis, in hac persona mistura est dei & hominis, si tamen recedat au- Mistura.
ditor à consuetudine corporum, qua solent duo liquores ita cõmisceri, vt neuter seruet integritatem suam, quanquam & in ipsis corporibus aëri lux incorrupta misceatur. Ergo persona hominis, mistura est animæ & corporis: persona autem Christi, mistura est dei Mistura.
& hominis. Cùm enim verbum dei permistum est animæ habenti corpus, simul & animam suscepit & corpus. Illud quotidie fit ad procreandos homines: F
hoc semel factum est ad liberandos homines. Verum tamen duarum rerum incorporearum commistio facilius credi debuit, quàm vnius incorporeæ, & alterius corporeæ. Nam si anima in sua natura non fallitur, incorpoream se esse comprehendit, multomagis incorporeum est verbum dei, ac per hoc verbi dei & animæ credibilior debuit esse permistio, quàm animæ Permistio.
& corporis. Sed hoc in nobis ipsis experimur, illud in Christo credere iubemur. Si autem vtrunque nobis pariter inexpertum credendum præciperetur, quid horum citius crederemus? Quomodo non fateremur duo incorporea, quàm vnum corporeum alterumq; incorporeum facilius potuisse misceri, si tamen non indignè ad ista mistionis vel misturæ nomen admittitur propter consuetudinem corporalium rerum, longè aliter se habentium aliterq; notarum? Verbum igitur dei, idémque dei filius, patri coæternus, eadémque virtus & sapientia dei, à supremo fine creaturæ rationalis vsque ad infimum finem creaturæ corporalis attingens fortiter, & disponens omnia suauiter, præsens & la-
Deus homini permistus dura loquitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G tens,nusquam concluſa,nusquam diſciſſa,nusquam tumida,ſed ſine mole vbiq; tota , longè alio modo quodam quàm eo quo creaturis cæteris adeſt, ſuſcepit hominem , ſeque & illum fecit vnum Ieſum Chriſtum, mediatorem dei & hominum,æqualem patri ſecundũ
Minor. diuinitatem , minorem patre ſecundum carnem , hoc eſt ſecundum hominem , incommutabiliter immortalem ſecũdum çqualem patri diuinitatem, eundemq; mutabilem atque mortalem ſecundum cognitam * †
*†aliàs,coguatam. nobis infirmitatem,in quo Chriſto eo tempore , quod opportuniſſimum ipſe nouerat , & ante ſecula diſpoſuerat , venit hominibus magiſterium & adiutorium, ad capeſſendam ſempiternam ſalutem . Magiſterium quidem vt ea quæ hic antedicta ſunt vtiliter vera,non ſolum à prophetis ſanctis qui omnia vera dixerunt, verumetiam à philoſophis atque ipſis poëtis, & huiuſcemodi authoribus literarum, quos multa vera falſis miſcuiſſe quis ambigat? illius etiam in carne præſentata confirmaret authoritas,propter eos qui illa non poſſent in ipſa intima veritate cernere atque diſcernere: Quæ veritas & antequam hominem aſſumeret,ipſa aderat omnibus qui eius participes eſſe potuerunt:
H Maximè verò ſuæ incarnationis exemplo id ſalubriter perſuaſit , vt quoniam homines plerique diuinitatis auidi,per poteſtates cœleſtes quas deos putarent,ritusque varios illicitorum nõ ſacrorum ſed ſacrilegiorum , ambiendum ſibi arbitrarentur ad deum , magis ſuperbè quàm piè , qua in re pro angelis ſanctis eis ſe dæmones ſuperbæ cogitationis ſupponunt:ſcirent homines tam proximum eſſe deum pietati hominum,ad quem velut longè poſitum per interpoſitas poteſtates ambiebant,vt hominem ſuſcipere dignaretur , & cum illo vniri quodãmodo , vt ei ſic coaptaretur homo totus , quemadmodum animæ corpus , excepta concretione mutabili, in quam non cõuertitur deus, & quam videmus quod habeat & corpus & animus . Adiutorium autem, quod ſine gratia fidei quæ ab illo eſt , nemo poteſt vincere concupiſcentias vitioſas , & ſi qua earum reſidua non vicerit veniali remiſſione purgari. Quod ergo ad magiſterium eius attinet : quis nunc extremus idiota , vel quæ abiecta muliercula non credit animæ immortalitatem , vitàmque poſt mortem
Pherecydes. futuram ? Quod apud Græcos olim primus Pherecydes Aſſyrius cùm diſputaſſet , Pythagoram Samium
Pythagoras I illius diſputationis nouitate permotum ex athleta in philoſophum vertit. Nunc ergo quod Maro ait, & omnes videmus , Amomum Aſſyrium vulgo naſcitur.
Cicero in Tuſculanis. Virgilius Aeglo.4. Quod autem ad adiutorium gratiæ pertinet quæ in Chriſto eſt,ipſe eſt omnino, Quo duce ſi qua manent ſceleris veſtigia noſtri Irrita perpetua ſoluent formidine terras. Sed nullis inquiunt, competentibus ſignis claruerunt tantæ maieſtatis indicia , quia larualis illa purgatio , debilium curæ , reddita vita defunctis , ſi & alia conſyderentur, deo parua ſunt . Fatemur quidem & nos talia quædam feciſſe prophetas . Nam in
1.Reg.17. 4.Reg.4. his ſignis quid excellentius quàm mortuos reſurrexiſſe?Fecit hoc Helias, fecit hoc Heliſæus . Nam de magorum miraculis , vtrum etiam mortuos ſuſcitauerint , illi viderint qui & Apuleium ſe contra magicarum artium crimina copioſiſſimè defendentem , conantur non accuſando ſed laudando conuincere . Nos
Exodi.7. & ſequenti. legimus magos Aegyptiorum artium iſtarum peritiſſimos , à Moyſe famulo dei fuiſſe ſuperatos , cùm illi quædam mira nefandis artibus agerent , ille deo ſupplicite † ſimpliciter † inuocato,machinamenta eorum cuncta ſub-

uerteret . Sed & ipſe Moyſes & cæteri prophetæ veraciſſimi dominum Chriſtum prophetauerunt , & gloriam magnam ei dederunt,hunc non tanquam parem ſibi nec in eadem miraculorum potentia ſuperiorem, ſed planè dominum deum omnium & hominẽ propter homines factum vẽturum prænunciauerunt. Qui propterea & ipſe talia facere voluit,ne eſſet abſurdum, quæ per illos fecerat,ſi ipſe non faceret . Sed tamen & aliquid proprium facere debuit : Naſci de virgine , à mortuis reſurgere , in cœlum aſcendere . Hoc deo qui parũ putat , quid plus expectet ignoro. Arbitror enim talia flagitari, qualia gerens hominem facere non debuit. Nam in principio erat verbum , & verbum erat Ioan.1. apud deum, & deus erat verbum, & omnia per ipſum facta ſunt. Num homine aſſumpto , alium mundum facere debuit,vt eum eſſe crederemus,per quem factus eſt mundus ? Sed nec maior mundus , nec iſti æqualis in hoc mundo fieri poſſet . Si autem minorem faceret infra iſtum , ſimiliter hoc quoque parum putaretur. Quia ergo non oportebat vt nouum faceret mũdum, noua fecit in mũdo . Homo enim de virgine procreatus,& à mortuis in æternam vitam reſuſcitatus, & ſuper cœlos exaltatus , potentius fortaſſe opus eſt quàm L mundus.Hic fortè reſpondent, ſe factum hoc eſſe non credere. Quid ergo fiet hominibus , qui minima contemnunt , maiora non credunt ? Reddita vita defunctis , ideo creditur quia & alij fecerunt , & parum eſt deo.Caro propria de virgine creata,& à morte in çterna vita ſuper cœlos leuata,ideo non creditur, quia nemo fecit , & competit deo: ac per hoc quæ ſibi quiſque facilia non factu ſed captu putat, æquo animo accipit, Saluſtius. ſupra ea veluti ficta pro falſis ducit. Noli eis eſſe ſimilis obſecro te: Diſputantur hæc latius , & omnis quæſtionum neceſſariarum ſinus perſcrutati diſcuſſiq; panduntur: ſed intellectui fides aditum aperit , infidelitas Series fidei Chriſtianæ. claudit . Quem non moueat ad credendum tantus ab initio ipſe rerum geſtarum ordo,& ipſa connexio temporum:præteritis fidem de præſentibus faciens, priora poſterioribus & recentioribus antiqua cõfirmans? Eligitur vnus ex gente Chaldæorum , pietate fideliſſima Gene.12. præditus , cui promiſſa diuina poſt tantam ſeculorum ſeriem nouiſſimis temporibus complenda prodantur, atque in eius ſemine omnes gentes habituræ benedictionem prænunciantur . Sic vnum deum verum colens vniuerſitatis creatorem , gignit filium ſenex , de M coniuge quam ſpe pariendi penitus deſtitutam ſterilitas ætaſque iam fecerat. Propagatur ex illo numeroſiſſimus populus, multiplicatus in Aegypto, quò illam ſtirpem ex orientalibus partibus, promiſſis effectiſque crebreſcens diſpoſitio diuina tranſmiſerat . Educitur ex Aegypti ſeruitute gens valida, horrendis ſignis atq; miraculis, pulſiſq; impiis gentibus, in terram promiſſionis perducta & conſtituta , regno etiam ſublimatur . Deinde prævaleſcente peccato , ſacrilegis auſibus deum verum qui eis tanta beneficia† contulerat ſæpiſ- †bona. ſime offendens , variiſq; flagellata cladibus,& proſperitatibus conſolata , vſque ad Chriſti incarnationem declarationémque perducitur . Quem Chriſtum , dei verbum,dei filium , deum in carne venturum , moriturum,reſurrecturum, in cœlum aſcenſurum,præpolentiſſimo ſuo nomine,in omnibus gentibus dicatos ſibi populos habiturum, Inq; illo remiſſionem peccatorum , ſalutémque æternam futuram eſſe credentibus, omnia gentis illius promiſſa, omnes prophetiæ,ſacerdotia , ſacrificia , templum, & cuncta omnino ſacramenta

Universidad de Deusto
Biblioteca

A menta ſonuerũt. Venit Chriſtus, cõplentur in eius ortu, vita, dictis, factis, paſſionibus, morte, reſurrectione, aſcenſione omnia præconia prophetarum. Mittit ſpiritum ſanctum, implet fideles vna in domo congregatos, & hoc ipſum promiſſum orando atque deſyderando expectantes. Impleti autem ſpiritu ſancto, loquuntur repente linguis omnium gentium, arguunt fidenter errores, prædicant ſaluberrimam veritatem, exhortantur ad pœnitentiam præteritæ culpabilis vitæ, indulgentiam de diuina gratia pollicentur, prædicationem pietatis veræq; religionis ſigna congruentia & miracula conſequuntur. Excitatur aduerſus eos ſæua infidelitas, tolerant prædicta, ſperant promiſſa, docent præcepta, numero exigui per mundum diſſeminantur, populos facilitate mirabili cõuertunt, inter inimicos augentur, perſequutionibus creſcunt, per afflictionum anguſtias vſq; in terrarum extrema dilatantur. Ex imperitiſſimis, ex abiectiſſimis, ex pauciſſimis illuminãtur, nobilitantur, multiplicantur, præclariſſima ingenia, cultiſſima eloquia, mirabilesq; peritias acutorum, facundorum atque doctorum ſubiugant Chriſto, & ad prædicandum viam pietatis ſalu-
B tiſq; conuertunt: Alternis aduerſitatibus & proſperitatibus rerum, patientiam & temperantiam vigilanter exercent: mundo declinante in extrema feſſiſq; rebus ætatem vltimam proteſtãte, multo fidentius, quia & hoc prædictum eſt, æternam ciuitatis cœleſtis fœlicitatem expectant. Atque inter hæc omnia cõtra eccleſiam Chriſti impiarum gentium infidelitas fremit: euincit illa patiendo, & inconcuſſam fidem inter obſiſtentium ſæuitiam profitendo: reuelatæ veritatis, quæ diu promiſſis myſticis velabatur, ſacrificio ſuccedente, illa ſacrificia quibus hoc figurabatur, templi ipſius euerſione tolluntur: reproba per infidelitatem gens ipſa Iudæorum à ſedibus extirpata, per mundum vſquequaque diſpergitur, vt vbique portet codices ſanctos, ac ſic prophetiæ teſtimonium, qua Chriſtus & eccleſia prænunciata eſt, ne ad tempus à nobis fictum exiſtimaretur, ab ipſis aduerſariis proferatur, vbi etiam ipſos prędictum eſt nõ fuiſſe credituros. Templa & ſimulacra dęmonũ, ritusq; ſacrilegi paulatim atq; alternatim ſecundũ prædicta prophetica ſubuertuntur: hæreſes aduerſus nomẽ Chriſti, ſub velamẽto tamen nominis Chriſti, ad exercẽdam doctrinã ſanctæ religio-
C nis, ſicut prænunciatæ ſunt pullulant. Hæc omnia ſicut leguntur prædicta, ita cernuntur impleta, atque ex his iam tot & tantis quæ reſtant expectantur implenda. Quæ tandem mens auida æternitatis, vitæq; præſentis breuitate permota, cõtra huius diuinę authoritatis culmen lumenq; contendat? Quæ diſputationes, quæ literæ quorumlibet philoſophorum, quæ leges quarumlibet ciuitatum, duobus præceptis, ex quibus Chriſtus dicit totam legem prophetáſque pendere, vllo modo
Matth.22. ſint comparandæ: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & proximum tuum tanquam teipſum? Hic phyſica, quoniam omnes omnium naturarũ cauſæ in deo creatore ſunt: Hic Ethica, quoniam vita bona & honeſta non aliunde formatur, quàm cùm ea quæ diligẽda ſunt, quemadmodum diligenda ſunt, diliguntur, hoc eſt deus & proximus: Hic logica, quoniam veritas luménque animæ rationalis non niſi deus eſt. Hic etiam laudabilis reipublicæ ſalus: neque enim conditur & cuſtoditur optima ciuitas, niſi fundamento & vinculo fidei, firmæq; concordiæ, cùm bonum cõmune

diligitur, quod ſummum ac veriſſimum, deus eſt, atq; D
in illo inuicem ſinceriſſimè ſe diligunt homines, cùm propter illum ſe diligant, cui quo animo diligant occultare non poſſunt. Modus autem ipſe dicendi, quo ſancta ſcriptura contexitur, quàm omnibus acceſſibilis quanuis pauciſſimis penetrabilis, ea quæ aperta continet quaſi amicus familiaris ſine fuco ad cor loquitur indoctorum atque doctorum. Ea verò quæ in myſteriis occultat, nec ipſa eloquio ſuperbo erigit, quò non Scriptura & doctis & indoctis prodita vtilisq;.
audeat accedere mens tardiuſcula & ineruditа, quaſi pauper ad diuitem, ſed inuitat omnes humili ſermone, quos non ſolùm manifeſta paſcat ſed etiam ſecreta exerceat veritate, hoc in promptis quod in reconditis habens. Sed ne aperta faſtidirẽtur, eadem rurſus operta deſyderantur, deſyderata quodammodo renouantur, renouata ſuauiter intimantur. His ſalubriter & praua corriguntur, & parua nutriuntur, & magna oblectantur ingenia. Ille huic doctrinę inimicus eſt animus, qui vel errãdo eam neſcit eſſe ſaluberrimam, vel odit ægrotando medicinam. Vides quàm prolixam epiſtolam fecerim: Si quid ergo te mouet, atque inter
nos pertractari tanti habes, non tibi faciat anguſtias E
vſitatarum epiſtolarum, velut cuſtodiendus modus: quia & optimè noſti quàm grãdes eas veteres habuerint, cùm aliquid agerent quod explicare breuiter non valerent: & ſi authorum ad alias literas pertinentium, mos eſſet alius, noſtrorum nobis in hac re dignius imitanda præberetur authoritas. Inſpice itaque modum epiſtolarum Apoſtolicarum, vel eorum etiam qui illa diuina eloquia tractauerunt, & non pigeat te vel multa quærenda proponere, ſi multa te permouẽt, vel aliquando diutius verſare quod quæris, vt quantum fieri per tales quales [nos] ſumus poteſt, non remaneat dubitationis nubilum, quod obſtet lumini veritatis. Scio enim excellentiam tuam, quorundam perpeti obſtinatiſſimas contradictiones, qui propterea putant, vel putari volunt Chriſtianam doctrinam vtilitati non conuenire reipublicæ, quia nolunt ſtare rempublicam firmitate virtutum, ſed impunitate vitiorum. Non autem ſicut regi homini † vel cuilibet principi ciuitatis, † hominum
ita etiam deo quicquid à multis peccatur inultum eſt. Miſericordia verò eius & gratia prędicata hominibus per hominem Chriſtum, impartita autem per deum, deiq; filium eundem ipſum Chriſtum, non deſerit eos qui ex eius fide viuunt, eumq; piè colunt, ſiue mala hu- F
ius vitæ patienter fortiterq; experiãtur, ſiue bonis eius miſericorditer ac temperanter vtantur, æternum pro vtroque præmium recepturi in ciuitate ſuperna atque diuina: vbi iam non ſit moleſtè toleranda calamitas, nec laborioſè frenanda cupiditas, ſed ſola ſine vlla difficultate, & perfecta libertate retinẽda dei & proximi charitas. Incolumem fœlicioremq; te miſericordiſſima dei omnipotẽtia tueatur domine illuſtris & meritò inſignis, ac præſtantiſſime fili. Sanctã & in Chriſto digniſſimè honorãdam matrem, cuius pro te deus preces exaudiat, pro meritis veſtris officioſiſſimè ſaluto. Sanctus frater & coëpiſcopus meus Poſſidius, præſtantiam veſtram multùm ſalutat.

Marcellinus Auguſtino: Narrans quoſdam calumniari, quòd deus ueterem legem abrogarit, quódque doctrina Euangelica ſit inutilis reipublicæ, denique Chriſtianos principes multum malorum inuexiſſe reipub.

Epiſtola. IIII.

G DOMINO nimiumq; venerabili,& omnibus mihi officiis vnicè percolẽdo,patri Augustino, Marcellinus. Vir illustris Volusianus beatitudinis tuę mihi literas legit,imò me quidem cogente pluribus legit,quæ scilicet omnia quæ à te dicũtur quia verè miranda sunt, vsquequaq; miratus sum. Sermonis enim diuini gratia humiliter tumens,facilè vt placeret emeruit.Hinc enim plurimũ placuit quòd hominis gressus aliquanto titubãtes,boni propositi exSolœcismus. hortatione statuere & firmare cõtendis. Est enim nobis cum eodem quotidiana pro viribus nostris, & pro ingenij paupertate disputatio.Sanctę siquidem matris eius precatione compulsus,cura mihi est eum frequẽtius salutandi gratia conuenire,licet vicem in hac parte reddere,etiam ipse dignetur. Accepta autem venerabilitatis tuæ epistola,homo qui à veri dei stabilitate,multorum(quorum in hac vrbe copia est)persuasione reuocatur,ita motus est, vt si quantum ipse confirmat literarum prolixitatẽ minimè formidasset,omne beatitudini tuæ quod habere potest, insinuasset ambiguum.Sed tamẽ satis, sicut etiam ipse probare dignaberis,culto accuratoq; sermone, & Romanæ eloquenH tiæ nitore perspicuo, aliqua sibi exolui impendiò postulauit. Quæ quidem quæstio vsquequaq; detrita est, & eorum super hac parte satis nota calliditas, qui dispensationem dominicæ incarnationis infamant.Sed tamen etiam ego in hac parte,quia plurimis quicquid rescripseris profuturum esse confido, precator accesserim,vt ad ea vigilantius respondere digneris, in quibus nihil amplius dominum quàm alij homines facere potuerunt, fecisse vel gessisse mentiuntur. Apollo-
Apollonius. Apuleius. nium siquidem suum nobis, & Apuleium aliosq; magicæ artis homines in medium proferunt, quorũ maiora contendunt extitisse miracula. Ipse autem vir illustris superius memoratus, multa esse dixit præsentibus aliquantis, quæ huic possent iungi non immerito quæstioni,si vt antè dixit,non ab eius partibus, epistolaris cõsyderata breuitas fuisset: Quę tamen licet scribere noluerit,tacere nõ est passus. Dicebat enim quod & si sibi hodie incarnationis dominicæ ratio redderetur, reddi vix ad liquidũ possit,cur hic deus qui & veteris testamenti deus esse firmatur, spretis veteribus sacrificiis delectatus est nouis. Nihil enim corrigi posse asserebat,nisi quod ante factum non rectè probaretur,
I vel quod semel rectè factum sit, immutari vllatenus nõ debuisse. Rectè enim facta dicebat mutari nisi iniustè non posse, maximè quia ista vanitas inconstantiæ dominum † possit arguere. Tum deinde quòd eius † deum. prædicatio atq; doctrina reipublicæ moribus nulla ex parte cõueniat,vtpote,sicut à multis dicitur, cuius hoc constet præceptum vt nulli malum pro malo reddere
Matth.5. debeamus,& percutienti aliam præbere maxillam, & pallium dare persistẽti tunicam tollere, & cum eo qui nos angariare voluerit ire debere spatio itineris duplicato, quæ omnia reipublicæ moribus asserit esse contraria. Nã quis tolli sibi ab hoste aliquid patiatur, vel Romanæ prouinciæ deprædatori non mala velit belli iure reponere? & cætera quæ dici ad rem † posse in- † reliqua. telligit venerabilitas tua. Hæc ergo omnia, ipsi posse adiungi æstimo quæstioni, intantum vt per Christianos principes,Christianã religionem maxima ex parte seruãtes,tanta(etiam si ipse de hac parte taceat) reipublicæ mala euenisse manifestum sit: vnde beatitudo tua mecum dignetur agnoscere. Ad hæc omnia,quoniam multorum manibus sine dubio tradetur sanctitatis tuæ desyderata responsio, plenus debet & elucu- K
bratus solutionis splendor ostendi, maximè quia cùm ista gererentur, eximius Hipponensis regionis possessor & dominus præsens aderat, qui & sanctitatem tuã sub ironiæ adulatione laudaret,& sibi cùm de iis quęreret, minimè satisfactum esse contenderet: Ego verò ad hæc omnia promissionis non immemor sed exactor,libros cõfici deprecor ecclesiæ, hoc maximè tempore,incredibiliter profuturos.

Augustinus Marcellino ad hæc respondet.

Epistola. V.

DOMINO eximio & meritò insigni, charissimo ac desyderantissimo filio Marcellino, Augustinus in domino salutem. Illustri viro & eloquentissimo nobisq; dilectissimo filio Volusiano, non amplius quàm ad illud quod inquirendum putauit respondẽdum fuit. Ad ea verò quæ mihi pertractanda atque soluenda [in] epistola tua ipse misisti,siue ab illo,siue etiam ab aliis, vel suggerantur vel ingerantur,ad te potius pro viribus nostris pertractata & soluta mitti debuerunt: non sic quemadmodum L
agẽdum est de his librorum negocio,sed quemadmodum potis es epistolari adesse colloquio,† vt si tibi visum fuerit, qui eorum motus quotidianis disputationibus experiris, & illis legantur hæ literæ. At si auriculis eorum minus pietate fidei præcultis, sermo iste nõ sufficit,prius inter nos quod eis putas sufficere peragatur,tum demum ad illos quod peractũ fuerit perferatur.Multa enim sunt à quibus sensus eorum si adhuc abhorret & resilit, vel vberiore vel subtiliore ratione vel certè authoritate,cui resistere indignum putent, persuaderi aliquando forsitan possit.Ergo in epistola tua posuisti, moueri quosdam, cur hic deus qui & veteris testamenti deus esse firmatur,spretis veteribus sacrificiis,delectatus sit nouis. Nihil enim corrigi posse asserunt,nisi quod ante non rectè factum probaretur, vel quod semel rectè factum sit,nullatenus immutari debuisse. Rectè enim facta dicunt,mutari nisi iniustè non posse. Hæc verba ex literis tuis in has meas transtuli. Quibus si respondere copiosè velim, tempus me citius quàm exẽpla defecerint, quibus rerum ipsa natura, & opera humana certa ratione pro temporum opportunitate mutẽtur, nec tamen eadem
ratio sit mutabilis qua ista mutantur.Vnde pauca cõ- M
memorem,vt ex his excitata quodammodo iam per plura similia vigil currat intentio. Nónne hyemi æstas addito sensim calore succedit? Nónne diurnis,tẽpora nocturna vertuntur? Quotiens nostræ variantur ætates? adolescentiæ pueritia non reditura cedit: iuuentus adolescentiæ non mansura succedit: finiens iuuentutem senectus: ϑ senectus autem ϑ morte finitur. Hæc omnia mutantur, nec mutatur diuinæ prouidentiæ ratio, qua fit vt ista mutentur. Non autem opinor cùm agricola æstate aliud iusserit quàm iusserat hyeme, ratio mutatur agriculturæ. Et cùm mane surgit qui nocte quiescebat, vitæ consilium non mutauit. Aliud magister adolescenti quàm puero solebat,impositi. Doctrina igitur constans, mutato præcepto non mutat instructionem. Nam magnus ille
nostrorum temporum medicus Vindicianus consul- Vindiciani dictum.
tus à quodam, dolori eius adhiberi iussit quod in tempore congruere videbatur, adhibitum sanitas consequuta est. Deinde post annos aliquot eadem rursus corporis causa commota, hoc idem ille putauit adhibendum, adhibitum vertit in peius. Miratus recurrit

A rit ad medicum, indicat factum: at ille vt erat acerrimus, ita respondit: Ideo malè acceptus es, quia non ego iussi: vt omnes qui audissent, parumq; hominem nossent, non eum arte medicinali fidere, sed nescio qua illicita potentia putarent. Vnde cùm esset à quibus poterat stupentibus interrogatus, aperuit quod non intellexerat, videlicet illi ætati iam non hoc se fuisse iussurum. Tantum igitur valet ratione atque artibus non mutatis, quid secundum eas sit pro temporum varietate mutandum. Non itaque verum est quod dicitur, Semel rectè factum nullatenus esse mutandum. Mutata quippe temporis causa, quod rectè ante factũ fuerat ita mutari vera ratio plerunque flagitat, vt cùm ipsi dicant rectè non fieri si mutetur, contra veritas clamet, Rectè non fieri nisi mutetur: quia vtrunque tunc erit rectum, si erit pro temporum varietate diuersum. Quod enim in diuersitate personarum vno tempore accidere potest, vt huic liceat aliquid impune facere, θ quod θ illi non liceat, non quòd dissimilis sit res, sed quod is qui facit: ita ab vna eademq; persona diuersis temporibus tunc oportet aliquid fieri, tunc non oportet, non quòd sui dissimilis sit qui facit, sed quando facit. Hęc quæstio quàm latè pateat, profecto videt quisquis pulchri aptiq; distantiam sparsam quodammodo in vniuersitate rerum valet neque negligit intueri. Pulchrum enim per seipsum cõsyderatur atque laudatur, cui turpe ac deforme contrarium est. Aptum verò, cui ex aduerso, est ineptũ, quasi religatum pendet aliũde, nec ex semetipso, sed ex eo cui connectitur iudicatur: nimirũ etiam decens atque indecẽs, vel hoc idem est vel perinde habetur: Age nunc ea quæ diximus, refer ad illud vnde agitur. Aptum fuit primis temporibus sacrificium, quod præceperat deus, nunc verò non ita est. Aliud enim prȩcepit quod huic tempori aptum esset, qui multomagis quàm homo nouit, quid cuique tempori accommodatè adhibeatur: quid quando impertiat, addat, auferat, detrahat, augeat, minuatve, immutabilis mutabilium, sicut creator ita moderator, donec vniuersi seculi pulchritudo, cuius particulę sunt quæ suis quibusq; temporibus apta sunt, velut magnũ carmẽ cuiusdam ineffabilis modulatoris excurrat, atque inde transeant in æternam contemplationem spectaculi qui deum ritè colunt, etiam cùm tempus est fidei. Falluntur autem qui existimant hæc deum iubere causa suæ vtilitatis vel voluptatis. Et meritò mouentur, cur deus ista mutauerit, quasi delectatione mutabili aliud sibi iubens offerri illo prius tempore, aliud isto: Non autem ita est. Nihil enim deus iubet quod sibi prosit, sed illi cui iubet. Ideo * verus est dominus, qui seruo non indiget, & quo seruus indiget. In ea quippe scriptura quæ vetus dicitur testamentum, & eo tempore quo adhuc illa offerebantur sacrificia: quæ hoc tempore non offeruntur, dictum est: Dixi domino, deus meus es tu, quoniam bonorum meorum nõ eges. Nec illorum ergo sacrificiorum egebat deus, nec cuiusquã eget vnquam, sed rerum diuinitus impartitarum, vel imbuendo virtutibus animo, vel æternæ saluti adipiscendæ quædam signa sunt, quorum celebratione atque functione, non deo sed nobis vtilia pietatis officia exercentur. Nimis autem longum est conuenienter disputare de varietate signorum, quæ cùm ad res diuinas pertinent sacramenta appellantur. Sicut autem non ideo mutabilis homo, quia mane aliud, aliud vespere: illud hoc mense, illud alio, non hoc isto anno quod illo. ita non ideo mutabilis deus, quia vniuersi se D culi priore volumine aliud, aliud posteriore sibi iussit offerri, quò conuenienter significationes ad doctrinã religionis saluberrimam pertinentes, per mutabilia tempora sine vlla sui mutatione disponeret. Nam vt nouerint θ homines, θ quos hæc mouent, iam hoc fuisse in ratione diuina, nec cùm ista noua constituerentur, subito priora displicuisse velut mutabili voluntate, sed hoc iam fixum & statutum fuisse in ipsa sapientia dei, cui de maioribus etiam rerum mutationibus, eadem scriptura dicit. Mutabis ea & mutabuntur, tu Psal.101. autem idem ipse es: insinuandum est eis mutationem istam sacramentorum testamenti veteris & noui etiã prædictam fuisse propheticis vocibus. Ita enim videbunt, si poterunt, id quod in tempore nouum est, non esse nouũ apud eum qui condidit tempora, & sine tempore habet omnia quæ suis quibusque temporibus pro eorum varietate distribuit. Nam & in illo psalmo vnde commemorauí aliquid quo demonstrarem non egere deum sacrificiis nostris cui dicitur: Dixi domino Psal.15. deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges: Paulo pòst legitur ex persona Christi: Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus, hoc est E pecorum victimis, quibus prius congregabantur conuenticula Iudæorum. & alibi dicit: Non accipiam de manu tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. Et a- Psal.49. lius propheta: Ecce, inquit, dies venient, dicit dominus Hiere.31. & confirmabo super domum Iacob testamentum nouum, non sicut testamentum quod disposui patribus eorum cùm eduxi eos de terra Aegypti: & alia multa sunt de hac re testimonia, quibus hoc deum facturum esse prædictum est, quæ commemorare nunc longum est. Hic iam si satis constitit, quod rectè alio tempore constitutum est, itidem alio tempore posse mutari, mutantis opere non dispositione mutata, quam dispositionem intelligibilis ratio continet, vbi sine tempore simul sunt quæ in temporibus simul fieri non possunt, quia tempora non simul currunt. Quispiam fortassis expectet causas à nobis ipsius mutatiõis accipere, quod ipse nosti quàm prolixi sit negocij. Veruntamen breuiter dici potest, quod homini acuto fortasse sufficerit, aliis sacramentis prænunciari Christum cùm venturus F esset, aliis cùm venisset annunciari oportuisse, sicut modo nos idipsum loquentes diuersitas rerum cõpulit etiam verba mutare. Siquidem aliud est prænunciari, aliud annunciari, aliud cùm venturus esset, aliud cùm venisset. Nunc deinde videamus quale sit illud quod in epistola tua sequitur. Adiecisti enim eos dicere, quòd Christi prędicatio atq; doctrina reipublicæ moribus nulla ex parte conueniat, cuius hoc constat esse præceptum, vt nulli malum pro malo, reddere debeamus: & percutienti, aliam prębere maxillam: & palliũ dare ei, qui tunicam auferre perstiterit: & cum eo qui nos angariare voluerit, ire debere spatio itineris dupli cato. Quæ omnia reipublicæ moribus asseruntur esse contraria. Nam quis, inquiunt, tolli sibi ab hoste aliquid patiatur, vel Romanæ prouincię deprædatoribus non mala velit belli iure reponere? Hęc atque huiusmodi verba obtrectantium, siue non obtrectando, sed quærendo talia loquentium operosius fortasse refellerem, nisi hæ disceptationes haberentur cũ viris liberaliter institutis. Vnde quid opus est vt diuti° laboremus, ac non ipsos potius percõtemur, quomodo poterãt gubernare atque augere rempublicam, quam ex parua & inopi,

Terẽtius in Adelphis.

11. de Ciuitate dei cap. 4 &. 5.

10. de Ciuitate dei cap. 5.

* alias Ipse.

Psalm. 15.

Matth. 5.

Bellum.

Universidad de Deusto Biblioteca

G inopi, magnam opulentámque fecerunt, qui accepta iniuria ignoſcere quàm perſequi malebant? Quomodo Cæſari adminiſtratori vtique reipublicæ mores eius extollens Cicero dicebat, quòd nihil obliuiſci ſoleret niſi iniurias? Dicebat enim hoc tam magnus laudator, aut tam magnus adulator. Sed ſi laudator, talẽ Cęſarem nouerat. Si autem adulator, talem eſſe debere oſtendebat principem ciuitatis, qualem illum fallaciter prædicabat. Quid eſt autem non reddere malum pro malo, niſi abhorrere ab vlciſcendi libidine? Quid eſt accepta iniuria ignoſcere malle quàm perſequi, & nihil niſi iniurias obliuiſci? Hæc cùm in eorum legun tur authoribus, exclamatur & plauditur, deſcribi atq; prædicari mores videntur, quibus dignum eſſet exurgere ciuitatẽ, quæ tot gentibus imperaret, quòd accepta iniuria ignoſcere quàm perſequi malebant. Cùm verò legitur præcipiente authoritate diuina, non redden - dum malum pro malo, cùm hæc tam ſalubris admonitio congregationibus populorum tanquam publicis vtriuſque ſexus, atque omnium ætatum & dignitatum ſcholis de ſuperiore loco perſonat, accuſatur religio
H tanquam inimica reipublicæ. Quæ ſi vt dignum eſt audiretur, longẽ melius Romulo, Numa, Bruto, cæteríſque illis Romanæ gentis præclaris viris conſtitueret, conſecraret, firmaret, augerẽtque rempublicam. Quid enim eſt reſpublica niſi res populi? Res ergo cõmunis, res vtique ciuitatis. Quid eſt autem ciuitas, niſi multitudo hominum, in quoddam vinculum redacta concordiæ? Apud eos enim ita legitur: Breui multitudo diuerſa atque vaga, concordia ciuitas facta erat. Quæ porrò præcepta concordiæ in ſuis templis vnquã illi legenda cenſuerunt, quandoquidem miſeri quærere cogebantur, quo nam modo ſine offenſione cuiuſquam eorum diſcordes inter ſe deos ſuos colere poſſent? Quod ſi imitari diſcordantes vellent, rupto concordiæ vinculo ciuitas laberetur, quod poſtea paulatim decoloratis corruptísque moribus, agi cœpit per bella ciuilia. Quanta verò præcepta concordiæ non humanis diſputationibus exquiſita, ſed diuina authoritate conſcripta in Chriſti eccleſiis lectitentur, quis vel ab illa religione alienus, ita ſurdus eſt vt ignoret? Ad hoc enim & illa pertinent quæ malunt exagitare quàm diſcere, alteram percutienti præbendam eſſe ma
I xillam: volenti auferre tunicam dandum etiam pallium: cum angariante duplicandam viam. Hoc quippe fit, vt vincatur bono malus, imò in homine malo, vincatur bono malum, & homo liberetur à malo, non exteriore & alieno, ſed intimo ac ſuo, quo grauius & pernicioſius, quã cuiuſuis hoſtis extrinſecus immanitate vaſtatur. Qui ergo vincit bono malum, patienter amittit temporalia commoda, vt doceat quã pro fide atque iuſtitia contemnenda ſint, quæ ille nimis amando fit malus, ac ſic iniurioſus ab eo ipſo cui fecit iniuriam, diſcat qualia ſint propter quæ fecit iniuriã atq; in concordiam qua nihil eſt vtiliùs ciuitati, pœnitens acquiratur, victus non ſæuientis viribus, ſed beneuolentia patientis. Tunc enim rectè fit, cũ videtur ei profuturum eſſe propter quem fit, ad operandã in eo correctionem atq; concordiam. Hoc certè animo faciendũ eſt, etiam ſi alius exitus conſequatur, nec corrigi velit atq; pacari propter quem corrigendum atq; pacandum, velut curandum & ſanãdum adhibita eſt iſta medicina. Alioquin ſi verba attenderimus, eorumq; proprietati ſeruiendum putauerimus, non eſt prębenda maxilla dexte-

χ̃ρια Libr. 1. de ſerm. dñi

ra, ſi ſiniſtra fuerit percuſſa. Quoniã ſi quis te, inquit, percuſſerit in maxillam dexteram, præbe illi & ſiniſtram. Magis autẽ ſiniſtra percutitur, quod in eam potius partem, quàm ad dexteram, ferientis facilior ictus eſt. Sed ſic intelligi ſolet, ac ſi dictũ eſſet: Si quis in te meliora fuerit perſequutus & inferiora ei prębe, ne vindictæ potius, quã patientiæ ſtudens, contemnas æterna pro temporalibus, cùm potius temporalia pro æternis contemnẽda ſint, tanquã ſiniſtra pro dextris. Hæc ſemper fuit ſanctorum martyrũ intentio: vindicta enim vltima iuſtè poſcitur, quãdo nullus iã reſtat correctionis locus, extremo ſcilicet, ſummoq; iudicio. Nũc verò cauendũ eſt ne vindicandi cupiditate amittatur, vt nihil aliud dicã, ipſa patientia, quæ pluris eſt habenda, quã omne qđ poteſt etiã inuito inimicus auferre. Nã que alius Euangeliſta in eadẽ ſententia nullã fecit dex teræ mentionem, ſed tantũ maxillam & alteram nominauit, vt aliquãto diſtinctius intelligeretur in altero, ipſum alterum ſimpliciter eandem patientiam cõmendare. Paratus itaque debet eſſe homo iuſtus & pius patienter eorum malitiam ſuſtinere, quos fieri bonos quærit, vt numerus potius creſcat bonorum, non L vt pari malitia ſe quoque numero addat malorum. Denique iſta præcepta magis ad præparationem cordis quę intus eſt pertinere, quàm ad opus quod in aperto fit, vt teneatur in ſecreto animi patientia cum beneuolentia, in manifeſto autem id fiat quod eis videtur prodeſſe poſſe, quibus bene velle debemus, hinc liquidò oſtenditur, quòd ipſe dominus Ieſus exemplum ſingulare patientiæ cùm percuteretur in faciem, reſpondit: Si malè dixi, exprobra de malo: ſi autem bene, quid me cædis? Nequaquã igitur præceptum ſuum ſi verba intueamur impleuit: neque enim præbuit percutienti alteram partem, ſed potius prohibuit, ne qui fecerat iniuriam augeret: & tamen paratus venerat, non ſolùm in faciem percuti, verumetiã pro his quoque à quibus hęc patiebatur, crucifixus occidi, pro quibus ait in cruce pendens: Pater, ignoſce illis quia neſciunt quid faciunt. Nec Paulus Apoſtolus pręceptum domini & magiſtri ſui videtur impleſſe, vbi etiam ipſe percuſſus in faciem dixit principi ſacerdotum: Percutiet te deus paries dealbate, ſedens iudicas † me ſecundum legem, & contra legem iubes me percuti. Et cùm à circunſtantibus diceretur: Iniuriam facis principi ſacerdotum, incidenter † eos admonere voluit quid dixerit, vt qui ſaperent intelligerent iam deſtruendum eſſe aduentu Chriſti parietem dealbatum, hoc eſt, hypocriſim ſacerdotij Iudæorum. Ait quippe: Neſciui fratres quia princeps eſt, Scriptũ eſt enim, Principi populi tui non maledices. Cùm proculdubio qui in eodem populo creuerat, atque ibi lege fuerat eruditus, illum principem ſacerdotum neſcire non poſſet, nec eos quibus ita notus erat, vllo modo falleret quo † neſciret. Sunt ergo iſta pręcepta patientiæ ſemper in cordis præparatione retinenda, ipſaque beneuolentia ne reddatur malum pro malo, ſemper in voluntate complenda eſt. Agenda ſunt autem multa, etiam cum inuitis benigna quadam aſperitate plectendis, quorum potius vtilitati conſulendum eſt quàm voluntati, quod in principe ciuitatis luculentiſſimè illorum literę laudauerunt. Nam in corripiendo filio quamlibet aſpere, nunquam profecto amor paternus amittitur. Fit tamen quod nolit & doleat, qui etiam inuitus videtur dolore ſanandus. Ac per hoc ſi terrena iſta reſpu-

in monte. cap. 20. & 21 K

Luc. 6.

Ioan. 18.

† ſedes iudicare. M

† irridenter.

Exo. 22.

† quod.

blica

A blica præcepta Christiana custodiat, & ipsa bella sine benevolentia non gerentur, vt ad pietatis iustitięq; pacatam societatem victis facilius consulatur. Nam cui licentia iniquitatis eripitur, vtiliter vincitur, Quoniam nihil est infœlicius fœlicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas velut hostis interior roboratur. Sed peruersa & aduersa corda mortalium, fœlices res humanas putant, cùm tectorum splendor attenditur, & labes non attenditur animorum: cùm theatrorum moles extruuntur, & effodiuntur fundamenta virtutum: Cùm gloriosa est effusionis insania, & opera misericordiæ deridentur: Cùm ex his quæ diuitibus abundant, luxuriantur histriones: & necessaria vix habent pauperes. Cùm deus qui doctrinæ suæ publicis vocibus contra hoc malum publicum clamat, ab impiis [populis] blasphematur, & dij tales requiruntur, in quorum honorem ea ipsa theatrica corporũ & animorum dedecora celebrentur. Hæc si deus pollere permittat, tunc indignatur grauius.

Hæc si impunita dimittat, tunc punit infestius. Cùm verò euertit subsidium vitiorum, & copiosas libidines inopes reddit, misericorditer aduersatur. Misericorditer enim si fieri posset etiam bella gererentur B à bonis, vt licentiosis cupiditatibus domitis, hæc vitia perderentur, quæ iusto imperio vel extirpari vel deprimi debuerunt. Nam si Christiana disciplina omnia bella culparet, hoc potius militibus consilium sa-

Belli patrocinium. lutis petentibus in Euangelio diceretur, vt abiicerent arma, seque militiæ omnino subtraherent. Dictum

Luc. 3. est autem eis: Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendiũ vestrum. Quibus proprium stipendiũ sufficere debere præcepit, militare vtique non prohibuit. Proinde qui doctrinam Christi aduersam dicunt esse reipublicæ, dent exercitũ talẽ quales doctrina Christi esse milites iussit, dẽt tales prouinciales, tales maritos, tales cõiuges, tales parẽtes, tales filios, tales dominos, tales seruos tales reges, tales iudices, tales deniq; debitorũ redditores & exactores ipsius fisci, quales esse præcepit doctrina Christiana, & audeãt eã dicere aduersam esse reipublicæ, imò verò [nõ] dubitent eam confiteri magnam si ei obtemperetur salutem esse reipublicæ. Vt quid autem ad illud respon-

4. de Ciuita te dei cap. 2. deam quod dicunt per quosdam Imperatores Christianos multa mala imperio accidisse Romano? Hæc C generalis conquestio calumniosa est. Nam si apertius certè de præteritis Imperatoribus aliqua commemorarent, possem similia vel fortasse etiam grauiora de Imperatoribus non Christianis & ego commemorare, vt intelligerent vel hominum hæc esse vitia non doctrinæ, vel non Imperatorum, sed aliorum sine

2. de ciuitate dei. cap. 18. quibus Imperatores agere nihil possunt. Ex quo enim tempore pessum ire cœperit Romana respublica, satis liquet, literæ loquuntur ipsorum, longè antequam Christi nomen eluxisset in terris, dictum est: O vrbem venalem, & maturè perituram, si emptorem inuenerit. In libro etiam belli Catilinæ, ante aduentum

Salustius. vtique Christi, idem nobilissimus historicus eorum, non tacet quando primùm insueuerit exercitus populi Romani amare, potare, signa, tabulas pictas, vasa cælata mirari, & ea priuatim & publicè rapere, delubra spoliare, sacra prophanáque omnia polluere. Quando ergo nec hominibus nec ipsis etiam quos deos putabant morum corruptorũ & perditorum auaritia rapacitásque parcebat, tunc cœpit perire laudabile illud decus salúsque reipublicæ. Quos deinde vitia pessima successus habuerint, & quanto humanarum D rerum malo illa iniquitas prosperata sit, nunc longum est dicere. Audiant satyricum suum garriendo vera dicentem, Seruabat castas humilis fortuna Latinas Quondam, nec vitiis contingi parua sinebat Tecta labor, somnique breues, & vellere thusco. Vexatæ duráq; manus, ac proximus vrbi Hannibal, & stantes Collina in turre mariti. Nunc patimur longæ pacis mala, sæuior armis Luxuria incubuit, victúmque vlciscitur orbem. Nullũ crimen abest, facinúsque libidinis, ex quo Paupertas Romana perit. Quid ergo expectas, vt ego exaggerem, quanta mala importauerit successu prospero iniquitas subleuata, quandoquidem & ipsi qui aliquanto prudentius attenderunt, plus dolendam viderunt paupertatem, quàm opulentiam periisse Romanam? In illa enim morum integritas seruabatur, per hanc autem non muros vrbis, sed mentes ipsius ciuitatis dira nequitia omni hoste peior irrupit. Gratias domino deo nostro, qui contra ista mala misit nobis adiutorium singulare. Quò enim non tolleret, quem non inuolueret, in quod profundum non demergeret fluuius iste horrendæ E nequitiæ gẽneris humani, nisi crux Christi in tanta velut mole authoritatis eminentius firmiúsque figeretur, cuius apprehenso robore, stabiles essemus, ne malè suadentium vel in mala impellentium, tam vasto huius mundi gurgite abrepti forberemur? In ista enim colluuie morum pessimorum, & veteris perditæ disciplinæ, maximè venire ac subuenire debuit cœlestis authoritas, quæ voluntariam paupertatem, quæ continentiam, benevolentiam, iustitiam atque concordiam, verámque pietatem persuaderet, cæterásque vitæ luminosas validásque virtutes, non tantùm propter istam vitam honestissimè gerendam, nec tantùm propter ciuitatis terrenæ concordissimam societatem, verumetiam propter adipiscendam sempiternam salutem, & sempiterni cuiusdam populi cœlestem diuinámque rempublicam, cui nos ciues adsciscit fides, spes, charitas: vt quandiu inde peregrinamur, feramus eos, si corrigere non valemus, qui vitiis impunitis volunt stare rempublicam, quam primi Roma F ni constituerunt, auxerúntque virtutibus, & si non habentes veram pietatem, erga deum verum, quæ etiam illos in æternam ciuitatem posset salubri regione† perducere, custodientes tamen quandam sui generis prohibitatem, quæ posset terrenæ ciuitati constituendæ, augendæ, conseruandæque sufficere. Deus enim sic ostendit in opulentissimo & præclaro imperio Romanorum, quantùm valerent ciuiles, etiam sine vera religione virtutes, vt intelligeretur hac addita fieri homines ciues alterius ciuitatis, cuius rex veritas, cuius lex charitas, cuius modus æternitas. Quis autem vel risu dignum non putet, quòd Apollonium & Apuleium cæterósque magicarum artium peritissimos, conferre Christo, vel etiam præferre conantur? quanquam tolerabilius ferendum sit, quando istos ei potius comparant, quàm deos suos? Multo enim melior (quod fatendum est) Apollonius fuit, quàm tot stuprorum author & perpetrator, quem Iouem nominant. Ista inquiunt fabulosa sunt. Adhuc ergo laudent reipublicæ luxuriosam, licentiosam, planéque sacrilegam fœlicitatem †, quæ ista deorum probra confinxit, quæ non solum in fabulis audienda posuit, verumetiam in theatris spectanda proposuit: vbi crimina plura essent quàm nomina†, quæ ipsi dij sibi exhiberi habebãt

† religione.

† facultatẽ.

† numina.

Universidad de Deusto Biblioteca

G ri habebant libenter,qui in ſuos cultores vindicare de
buerunt , quòd ea ſaltem viderent patienter, Sed non
ſunt ipſi , inquiunt , qui talium fabularum mendacio
celebrantur. Qui ergo ſunt iſti,qui talium turpitudinũ
celebratione placantur? Horum dæmonum peruerſi-
tatem atque fallaciam , per quos & magicæ artes, hu-
manas mentes decipiunt,quia prodidit Chriſtiana do
ctrina,quia mũdo vniuerſo patefacit,quia angelos ſan
ctos ab eorum malignitate diſtinxit , quia cauendos
potius , & quemadmodum cauerentur, admonuit,rei-
publicæ dicitur inimica,quaſi non ſi omnino per iſtos
eſſet temporalis obtinenda fœlicitas , quælibet potius
fuerit infœlicitas eligenda. Sed neque hinc deus vo-
luit dubitari , qui primum populum vnum verum de-
um colentem,deos autem falſiſſimos contemnentem,
quandiu oportuit teſtamentum vetus vbi velamen-
tum teſtamenti noui eſt, obumbrari, tanta rerum ter-
renarũ fœlicitate honeſtauit, vt quiuis intelligat , nec
ipſam eſſe in dæmonum poteſtate , ſed in illius vnius,
cui angeli ſeruiunt , quem dæmones contremiſcunt.
Apuleius. Apuleius enim vt de illo potiſſimum loquamur , qui
magus. nobis Aphris Apher eſt notior , non dico ad regnum,
H ſed nec ad aliquam quidem iudiciariam rèipublicæ po
teſtatem,cum omnibus ſuis magicis artibus potuit per
uenire , Honeſto patriæ ſuæ loco natus , & liberaliter
educatus , magnáque præditus eloquentia . An fortè
iſta , vt philoſophus voluntate contempſit , qui ſacer-
dos prouinciæ pro magno fuit, vt munera æderet, ve-
neratorèsque veſtiret , & pro ſtatua ſibi apud Coën-
ſes locanda , ex qua ciuitate habebat vxorem , aduer-
ſus contradictionem quorundam ciuium litigaret?
Quod poſteros ne lateret,eiuſdem litis orationem ſcri
ptam , memoriæ commendauit. Quod ergo ad iſtam
† magnus. terrenam pertinet fœlicitatem , fuit magus † ille quo-
ad potuit. Vnde apparet eum nihil amplius fuiſſe,non
quia noluit , ſed quia non potuit . Quanquam & ad-
uerſus quoſdam, qui ei magicarum artium crimen in-
tenderent , eloquentiſſimè ſe defendit . Vnde miror
laudatores eius, qui eum neſcio quæ feciſſe miracula il
lis artibus prædicant , contra eius defenſionem teſtes
eſſe conari. Sed viderint vtrùm verum ipſi perhibe-
ant teſtimonium , & ille falſam defenſionem. Illud ſi
ſapiunt , attendant, qui magicas artes, non vtique ni-
I ſi pro fœlicitate terrena vel damnabili curioſitate con
quirunt , vel ab eis innocentes , periculoſa tamen eas
admiratione collaudant, & videãt Dauid noſtrum ſi-
ne vllis talibus artibus ex paſtore ouium peruenisſe ad
regiam dignitatem : cuius & peccata & merita fidelis
ſcriptura non tacuit, vt ſciremus & quibus modis non
offenderetur deus , & quibus modis placaretur offen-
ſus. Quantùm autem attinet ad miracula, quæ huma-
nis ſenſibus ſtupenda monſtrantur,multum errant qui
prophetis ſanctis miraculorum magnorum nobilita-
te præſtantibus magos comparant: quantomagis ſi eos
comparent Chriſto , quem prophetæ illi quibus magi
quilibet nullo modo ſunt comparandi , prænunciaue-
runt eſſe venturum , & ſecundum carnem , quam ſu-
† ſumpſit. ſcepit † ex virgine, & ſecundum diuinitatem,qua nun
quam ſeparatur à patre ? Video me feciſſe prolixiſſi-
mam epiſtolam, nec tamen de Chriſto dixiſſe omnia,
quæ vel eis, qui tardiore ingenio diuina non valent aſ
ſequi , vel eis , qui licet acutè moueantur , contentio-
ſum tamen ſtudium & præoccupatio diuturni erro-
ris ab intelligendo impedit , ſufficere vtcunque poſ-
ſint . Veruntamen cognoſce , quid eos contra moue-
at, atque reſcribe , vt vel epiſtolis,vel libris, ſi adiuue- K
rit deus, ad omnia reſpondere curemus. Sis in domi-
no fœlix : gratia & miſericordia eius domine eximie
& meritò inſignis , chariſſime ac deſyderantiſſime
fili.

Auguſtinus Italicæ uiduæ conſolans illam ſuper obitu mariti, ac refellens eorum opinionem, qui dicebant deum uideri corporeis oculis.

Epiſtola. VI.

DOMINAE eximiæ & meritò præſtan-
tiſſimæ atque in Chriſti charitate honoran-
dæ filiæ Italicæ: Auguſtinus Epiſcopus in do-
mino,ſalutem. Non ſolùm literis tuis, verumetiam
ipſo referente qui pertulit, comperi,multùm te flagita
re literas meas, credentem quòd ex eis conſolationem
habere plurimam poſſis. Tu itaque videris quid exin-
de capias,ego tamen eas negare vel differre non debui.
Conſoletur autem te fides & ſpes tua , & ipſa charitas
quæ diffunditur in cordibus piorum,per ſpiritum ſan-
ctum, cuius nunc aliquid pro pignore accepimus,vt ip
ſam plenitudinem deſyderare nouerimus . Non enim L
te deſolatã putare debes, cùm in interiore homine ha-
beas præſentem Chriſtum per fidem in corde tuo:Aut
ſic te cõtriſtari oportet quemadmodum gentes,quę ſpẽ 1.Theſ.
non habẽt,cùm veraciſſima promiſſione ſperemus nos
in † hac vita,vnde migraturi quoſdã noſtros migran- † de
tes non amiſimus,ſed præmiſimus,ad eamvitã eſſe vẽ-
turos , vbi nobis erunt quanto notiores , tanto vtique
chariores , & ſine timore vllius diſſenſionis † amabi- †diſceſſiõis.
les. Hic autem & † coniunx tuus , cuius abſceſſu vidua † ereſi.
diceris , tibi notiſſimus erit: † ◊ qui quanuis & hic tibi † erat.
notus eſſet,◊ ſibi tamen notior erat quàm tibi. Et vnde
hoc cùm tu eius corporalem faciem videres, quam ip-
ſe vtique non videbat , niſi quia notitia noſtri certior
intus eſt , vbi nemo ſcit quæ ſunt hominis , niſi ſpiri-
tus hominis qui in ipſo eſt : ſed cùm venerit dominus 1.Co.2.&.4
& illuminauerit abſcondita tenebrarum , & manife-
ſtauerit cogitationes cordis , tunc nihil latebit proxi-
mum in proximo , nec erit quod ſuis quiſque aperi-
at, abſcondat alienis , vbi nullus erit alienus. Lux ve-
rò ipſa qua illuminabuntur , hæc omnia quæ modo in M
cordibus reconduntur , qualis aut quanta ſit , quæ † lin- † quis.
gua proferat , quis ſaltem infirma mente contingat?
Profectò lux illa deus ipſe eſt quoniam deus lux eſt,&
tenebrę in eo non ſunt vllæ,ſed lux mentiũ purgatarũ,
non iſtorum corporis oculorum. Erit ergo tunc mens
idonea,quę illam lucẽ videat,quod nunc videndum nõ
† eſt. Hoc autem oculus videre corporis neq; nunc po- † quod nũc
teſt,neq; tunc poterit. Omne quippe quod oculis corpo nondum.
ris cõſpici poteſt,in loco aliquo ſit neceſſe eſt, nec vbi-
que ſit totum , ſed minore ſui parte minorem locum
occupet, & maiore maiorem . Non ita eſt deus inuiſi-
bilis , & incorruptibilis qui ſolus habet immortalita- 1.Tim.6.
tem, & lucem habitat inacceſſibilem, quem nemo ho
minum vidit nec videre poteſt . Per hoc enim videri
ab homine non poteſt , per quod videt homo corpore
* corpora. Nam etſi mentibus piorum eſſet inacceſſi- *aliãs,cor-
bilis,non diceretur:Accedite ad eum & illuminamini. pore° corpo
Etſi mentibus piorum eſſet inuiſibilis non diceretur: rea.
Videbimus eum ſicuti eſt. Nam perſpice totam ipſam
in epiſtola Ioannis ſententiam : Dilectiſſimi , inquit, Pſal.11.
filij dei ſumus , & nondum apparuit quid erimus. 1.Ioan.3.
Scimus quoniam cùm apparuerit ſimiles ei eri-
mus , quoniam videbimus eum ſicuti eſt . In tantum

ergo

A ergo videbimus, inquantum similes ei erimus, quia & nunc intantum non videmus, inquantum dissimiles sumus. Inde igitur videbimus, vnde similes erimus. Quis autem dementissimus dixerit, corpore nos vel esse, vel futuros esse similes deo. In interiore igitur homine ista similitudo est, qui renouatur in agnitionem Colo.3. dei, secundum imaginem eius qui creauit illum. Et 2.Cor.4. tanto efficimur similiores illi, quanto magis in eius cognitione & charitate proficimus, quia & si exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem: Ita sanè vt in hac vita quantuscunque profectus sit, lõge absit ab illa perfectione similitudinis, quæ idonea erit ad videndum deum, sicut dicit Apostolus, facie ad faciem. In quibus certè verbis si corporalem faciem voluerimus accipere, consequens erit, vt etiam deus talem habeat faciem: & sit aliquod interuallum inter nostram & ipsius cùm eum videbimus facie ad faciem. Et si interuallum, vtique finis & membrorum habitus terminatus, & cætera absurda dictúque & cogitatu impia: quibus animalis homo non percipiens ea quæ sunt spiritus dei, fallacissimis vanitatibus ludi-
B tur. Dicunt enim quidam eorum qui talia garriunt, quantum † ad me potuit peruenire, nos deum videre †scan. nunc mente, tunc corpore, ita vt etiam impios eum pari modo asseuerent esse visuros. Vide quantum in peius proficiunt, cùm sine limite timoris vel pudoris, hac atque illac vagabunda fertur impunita loquacitas. Antea dicebant carni suæ tantum hoc præstitisse Christum, vt corporeis oculis videret deum: Deinde addiderũt etiã omnes sanctos receptis in resurrectione corporibus, eodem modo deum esse visuros. Nunc iam istam possibilitatem etiam impiis donauerunt. Donent sanè quantum volunt & quibus volunt: quis audeat contradicere hominibus de suo donantibus? Qui enim loquitur mendacium, de suo loquitur. Tu autem cum iis qui sanam doctrinam tenẽt, nihil istorum audeas vsurpare de tuo: Sed cùm legis: Beati Ioan.8. Matth.5. mundo corde quoniam ipsi deum videbunt, intelli- 1.Cor.13. ge impios non visuros: neque enim beati & mundo † mundicor corde † sunt impij. Item cùm legis. Videmus nunc dei. per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: Intellige inde nos tunc visuros facie ad faciem, vnde videmus nunc per speculum in ænigmate. Hoc
C autem vtrunque interioris hominis munus est, siue cũ in ista peregrinatione adhuc per fidem ambulatur in qua vtitur speculo & ænigmate, siue in illa patria cùm per speciem contemplabitur. Pro qua visione positum est: Facie ad faciem. Audiat caro carnalibus ebria cogitationibus. Spiritus est deus, & ideo qui ado- Ioan.4. rant deum, in spiritu & veritate oportet adorare. Si adorare, quantomagis videre? Quis enim audeat affirmare dei substantiam corporaliter videri, cùm eam noluerit corporaliter adorari? Sed argutè sibi videntur dicere, & quasi interrogando premere: potuit Christus carni suæ præstare, vt oculis corporeis videret patrem, an non potuit? Vt si non potuisse responderimus, omnipotentiæ dei nos derogasse proclamẽt: Si autem potuisse concesserimus, argumentationem suam ex nostra responsione concludant. Quanto iam tolerabilius desipiunt, qui carnem asserunt cõuersum iri in substantiam dei, & hanc † futuram esse quod †hoc. deus est, vt sic eam saltem videndo deo faciant idoneam, non tanta diuersitate dissimilem. Quam vanitatem credo istos abigere à fide sua fortasse & ab auribus. Et tamen si interrogatione de hoc similiter vrgeantur, possit ne deus hoc, an non efficere possit, D vtrum eius potestati detrahêt si non posse responderint, an hoc futurum fatebuntur, si posse concesserint? Quomodo ergo exierint de hoc laqueo alieno, sic exeant de suo. Deinde cur solis oculis corporeis Christi, hoc donum attributum esse contendunt, num etiam cæteris sensibus? Sonus ergo erit deus, vt possit eius etiam auribus percipi? Et halitus erit vt sentiri possit eius olfactu? Et liquor aliquis erit vt possit & bibi? Et moles erit vt possit & tangi? Non inquiunt. Quid ergo? An illud potest deus, & hoc non potest? Si non posse dixerint, cur derogant omnipotẽtiæ dei? Si posse & nolle responderint, cur solis oculis fauent, inuident autem cæteris sensibus corporis Christi? An quousque volunt desipiunt? Quanto nos melius, qui non eorum insipientiæ terminos figimus, sed vt desipiant prorsus nolumꝰ? Multa proferri possunt, ad istam dementiam refutandam: Sed si aliquando irruerint auribus tuis hæc interim eis lege, & quid respondeant nõ pigeat te referibere vt potes. Ad hoc enim fide corda nostra mũdantur, quia nobis fidei merces visio dei E promittitur. Quæ si per corporis oculos erit, frustra ad eam percipiendam sanctorum animus exercetur: Imò verò tam peruersè sentiens animus non in se exercetur, sed totus in carne est. Vbi enim tenacius habitabit & fixius, nisi vnde se deum visurum esse præsumit? Quod certè quantum malum sit, intelligentiæ potius dimitto tuæ, quàm longo sermone moliar explicare.

In protectione domini semper habitet cor tuum domina eximia & meritò præstãtissima, atq; Christi charitate honoranda filia. Honorabiles tecum nobisq; in domino dilectissimos filios tuos debito meritis nostris officio resaluta.

Augustinus Marcellino, respondens quæstiunculæ: mox ostendens, quantum suis scriptis tribui uellet, explicans locum taxatum ex libris de libero arbitrio. Deinde tractat uarias opiniones de origine animarum. Postremò reiicit quorundam argumentum, qui ideo non credebant Mariam uirginem peperisse, quod id nunquam aliàs factum sit.

Epistola. VII.

F

DOMINO eximio, & meritò insigni, multúmque charissimo filio Marcellino: Augustinus in domino salutem. Epistolam tuam quam per sanctum fratrem & coëpiscopũ meum Bonifacium accepi, quæsiui vt † referiberem, nec inueni. † cum Recolui tamen te in ea quæsisse, quomodo inuenerint magi Pharaonis, conuersa in sanguinem tota aqua Aegypti, vnde simile aliquid facerent. Quæ duobus modis solui quæstio solet: Siue cùm † marina aqua po- †quod tuerit offerri, siue (quod est credibilius) quia in ea regione in qua erant filij Israël, istæ plagæ non fiebant. Hoc enim quibusdam scripturę illius locis apertissimè expressum, admonet etiam vbi non dictũ est quid intelligi debeat. Illæ autẽ literæ tuæ, quas presbyter Vrbanus attulit, habent quæstionem mihi propositam ex libris non diuinis, sed meis, quos scripsi de libero arbitrio. In talibus autem quæstionibus non multùm laboro, quia etsi defendi sententia mea liquida ratione non potest, mea est, non eius authoris cuius sensum improbare fas non est, ꝫ etiam ꝫ cùm in eo non intelligo hoc vndè sentitur quod improbandũ est. Ego proinde † cũ eo non intellecto hoc inde fateor, me ex eorum numero esse conari, qui proficiẽdo scribunt, & scribendo proficiunt. Vnde si aliquid vel incautius,

Universidad de Deusto Biblioteca

G incautius,vel indoctius à me positum est, quod non solùm ab aliis qui videre id possunt meritò reprehendatur, verumetiam à me ipso, quia & ego saltem postea videre debeo si proficio, nec mirandum est, nec dolendum, sed potius ignoscendum atque gratulandum, non quia erratum est, sed quia improbatum. Nam nimis peruersè seipsum amat, qui & alios vult errare,vt error suus lateat. Quãto enim melius & vtilius,[vtl vbi ipse errauit, alij non errant, quorum admonitu errore careat. Quòd si noluerit, saltem comites erroris non habeat. Si enim mihi deus quod volo præstiterit, vt omnium librorum meorum quæcunque mihi rectissimè displicent,opere aliquo ad hoc ipsum instituto colligam atq; demonstrem: tunc videbunt omnes homines quàm non sim acceptor personæ meæ. Vos autem qui me multùm diligitis,si talem me asseritis aduersus eos,quorum malitia, vel imperitia,vel intelligentia reprehendor,vt me nusquam scriptorum meorum errasse dicatis,frustra laboratis,non bonam causam suscepistis, facilè in ea me ipso iudice

H superamini: Quoniam non mihi placet,cùm à charissimis meis talis esse existimor qualis non sum. Profecto enim non me, sed pro me alium sub meo nomine diligunt,si non quod sum, sed quod non sum diligunt. Nam inquantum me nouerunt, vel de me verum credunt, ego ab eis diligor: Inquantum autem mihi tribuunt quod in me non cognoscunt, alium talem qua-

Lucani versus. lem me putant, pro me diligunt. Romani maximus author Tullius eloquij, nullum vnquàm verbum inquit quod reuocare vellet emisit. Quæ quidẽ laus quãuis præclarissima videatur,tamen credibilior est de nimiũ fatuo,quàm de sapiente perfecto. Nã & illos,quos vulgo moriones vocant, quantomagis à sensu communi dissonant, magisque absurdi & insulsi sunt, tanto magis nullum verbum emittunt, quod reuocare velint, quia dicti mali vel stulti vel incommodi pœnitere, vtique cordatorum est. Sed si in bonam partem accipiatur, vt quempiam talem fuisse credamus, qui cùm sapienter omnia loqueretur,nullum vnquam verbum quod reuocare vellet,emisit: Hoc potius de hominibus dei, qui spiritusancto acti,loquuti sunt,quàm de illo, quem sic Cicero laudat, saluberrima pietate credendum est. Ab hac ego excellentia tam longè absum,

I vt si nullum verbum quod reuocare vellem protulero, fatuo sum quàm sapienti similior. Illius quippe scripta summa sunt authoritate dignissima, qui nullum verbum non quod reuocare vellet, sed quod reuocare deberet emisit. Hoc quisquis nondum est assequutus,se-

Secundæ partes modestiæ. cundas habeat partes modestiæ, quia primas non potuit habere sapientiæ, quia non valuit omnia non pœnitenda diligenter dixisse, pœniteat quæ cognouerit dicenda non fuisse. Cùm ergo non sicut quidam charissimi mei putant, nulla vel pauca, sed potius plura fortasse quàm etiam maledici opinantur verba dixerim, quæ mallem reuocare,si possem,non mihi Tulliana illa blanditur sententia, qua dictum est, nullum vnquam verbum quod reuocare vellet,emisit: sed angit me planè Horatiana sententia, Nescit vox missa reuerti. Hinc est quod periculosissimarum quæstionum libros, de Genesi scilicet,& de Trinitate, diutius teneo quàm vultis & fertis, vt si non potuerint nisi habere aliqua quæ meritò reprehendantur, saltem pauciora sint quàm esse possent, si præcipiti festinatione inconsultiùs ederentur. Vos enim vt vestræ indicant literæ(nam hoc mihi etiam sanctus frater & co-

ëpiscopus meus scripsit Florentius) ideo vt ædantur K
vrgetis, quo possint à me dum in hac carne viuo, defendi, cùm vel ab inimicis mordentibus, vel etiam ab amicis parum intelligentibus, fortasse in quibusdam cœperint accusari. Quod vtique propterea dicitis, quia non putatis esse in eis aliquid quod vera possit ratione culpari. Alioquin non me ad eorum æditionem, sed ad diligentiorem emendationem potius hortaremini. Ego autem iudices veros, & veritate seueros, magis intueor, inter quos & meipsum primitus constituere volo, vt ad illos ea tantùm reprehendenda perueniant, quæ à me quanuis sedulò perscrutante minimè videri potuerunt. Quæ cùm ita sint, hoc tamen quod in tertio libro de Libero arbitrio, cũ de substantia rationali agerem, sic à me positum est vt dicerem, In corporibus autem inferioribus anima post peccatum ordinata, regit corpus suum, non omnimodo pro arbitrio, sed sicut leges vniuersitatis sinunt: diligenter aduertant, qui putant me aliquid de anima humana velut certum statuisse atq; fixisse, quod vel ex parentibus per propaginem veniat, vel in actibus vitæ superioris atque cœlestis peccauerit, vt cor- L
ruptibili carni mereretur includi: & videant sic à me verba fuisse perpensa, vt retento eo quod certum habeo, post peccatum primi hominis, natos esse atque nasci cæteros homines in carne peccati, cui sanandæ venit in domino similitudo carnis peccati, ita omnia sonarent, vt nulli præiudicarent opinioni quatuor illarum, quas postea digessi atque distinxi, non confirmans aliquam,sed interim quod agebam sequestrata illarum discutione determinans, vt quæcunque illarum vera esset,deus sine dubio laudaretur. Siue enim ex illavna omnes animę propagentur,siue singillatim in singulis fiant, siue extra creatæ mittantur, siue in corpora sponte mergantur, proculdubio creatura ista rationalis, id est, humanæ animæ natura,in corporibus inferioribus, hoc est terrenis,post peccatum ordinata, regit corpus suum, non omnimodo pro arbitrio interim quod constat [post] peccatum primi hominis. Non enim dictum est, post peccatum suum,aut postea quàm peccauit: sed dictum est, post peccatum: vt quodlibet postea si fieri posset, discussa ratio declararet, siue peccatum eius, siue peccatum parentis carnis eius, rectè dictum intelligeretur quod dictum est: M
Post peccatum in inferioribus corporibus ordinata, Gala.5.
regit corpus suum, non omnimodo pro suo arbitrio, quia & caro concupiscit aduersus spiritum,& ingemi- 2.Cor.5.
scimus grauati, & corpus quod corrumpitur aggrauat Sapi.9.
animam. Et quis omnia enarret carnalis infirmitatis incommoda? Quæ vtique non erunt, cùm corruptibile hoc induerit corruptionem, vt absorbeatur mortale â vita. Tunc itaque spiritale corpus reget omnimodo prõ libero ꝺ arbitrio,nunc verò non omnimodo,sed sicut leges vniuersitatis sinunt,per quas constitutum est,vt corpora orta occidant, & aucta seneſcãt. Nam illius primi hominis anima, ante peccatũ etiam si nondũ spiritale corpus sed animale,tamen pro arbitrio regebat. Post peccatum autem,id est,postea quàm peccatum in illa carne cõmissum est, ex qua deinceps propagaretur caro peccati, anima rationalis sic est in inferioribus corporibus ordinata, vt non omnimodo pro arbitrio regat corpus suũ. Quod si nondũ acquiescunt in paruulis,qui nulla adhuc peccata propria commiserunt,iam tamen esse carnem peccati, quia & huic sanandæ cùm baptizantur necessaria est medicina, si-

militudo

A mi,sic do illa carnis peccati, nec sic istis * verbis nostri habent quod succenseant. Constat quippe,nisi fallor,eandem carnē etiam si non vitio,sed natura infirma est,tamen post peccatum corpisse nasci,quia neque ita creatus est Adam, neq; aliquem genuit ante peccatum. Quærant ergo alia,quæ recte reprehendant,non solum in aliis festinantius editis, verumetiam in hisip sis libris meis de lib.arbitrio. Neq; enim eos inuenturos nego vnde mihi beneficium cōferant,quoniā si illi (quòd iam in multorum manus exierunt) corrigi non possunt,ego certe quoniam viuo adhuc possum.Hęc autem verba tā cautè à me posita, vt nulli de animæ exortu, quatuor illarum opinioni rationive præscriberē, hi tantum reprehendant, qui reprehendendam putāt eandem ipsam de re tam obscura cunctationem meā: contra quos me nō defendo, quod recte faciam in hac quæstione cunctari, cum omnino non dubitem & immortalem esse animam,non ita vt deus,qui solus habet immortalitatem, sed modo quodam sui generis, & eā esse creaturam non substantiam creatoris,& si quid aliud de natura eius certissimū teneo. Sed quia hoc me facere cōpellit de animæ exortu caliginosissimæ quæ-
B stionis obscuritas, manum potius porrigant confitenti,& quicquid illud est nosse cupienti,& doceant si possunt, vel ostendant si quid de hac re vel certa ratione didicerūt, vel apertissimo diuino eloquio crediderūt. Si enim ratio contra diuinarū scripturarū authoritatē redditur, quàmlibet acuta sit, fallit verisimilitudine, nam vera esse non potest.Rursus si manifestissimæ certęque rationi velut scripturarum sanctarum obiicitur authoritas, non intelligit qui hoc facit: & non scripturarum illarum sensum ad quem penetrare non potuit, sed suum potius obiicit veritati, nec quod in eis sed quod in seipso velut pro eis inuenit opponit. Exē-
Eccl.12. pli gratia: Diligenter attende quod dicam. Scriptum est prope finem libri qui vocatur Ecclesiastes, cum de solutione hominis,quę fit per mortem istam,qua dirimitur anima à corpore, scriptura loqueretur: Et conuertatur puluis in terram sicut fuit,& spiritus reuertatur ad deum qui dedit eum. Sententia huius authori-
1.Retract.1. tatis proculdubio certa est, nec quenquam decipit falsitate,sed si quispiam voluerit eam sic interpretari, vt inde animarum propaginem, quod ex illa vna quam
C deus primo homini dedit omnes cæteræ veniant, conetur astruere, videtur illi suffragari quod ibi de carne dictum est puluēris nomine. Nam vtique puluis & spiritus nihil aliud hoc loco,quàm caro & anima intelligitur: vt eo modo affirmet animā reuerti ad deum, quod sit de traduce illius animæ quam primo homini dedit deus,quemadmodum conuertitur caro in terrā, cum sit etiam ipsa de traduce illius carnis, quæ in primo homine de terra facta est:ac si contendat, ex hoc quod de carne notissimum est, debere nos credere illud quod de anima occultū est.De traduce quippe carnis non ambigitur,sed de animæ ambigitur.Vtrunque autem ita positum est in hoc testimonio, velut singula singulis parili ratione reddantur: caro scilicet conuertatur in terram sicut fuit. Inde enim sumpta est quādo factus est primus homo. Et spiritus reuertatur ad deū qui dedit eum, quando insufflauit in faciem hominis, quem finxerat flatum vitæ,& factus est homo in animā viuam, vt deinceps ex vtraq; re vtriusq; rei propago decurreret.Veruntamen si illud est verū,quod animas nō ex illa vna propagatas,sed alibi creatas singulis singulas deus dat,etiā huic sententiæ congruit, quod dictum est:Spiritus reuertatur ad deū,qui dedit eum. Solæ ergo reliquæ duæ opiniones videntur excludi: quia si fierent in singulis hominibus animæ propriæ cum creantur, nō putaretur dici debuisse:Spiritus reuertatur ad deum qui dedit eum, sed ad deum qui fecit eū. Dedit enim veluti sic sonat, quasi iā extra fuerit,quod dari posset. Deinde quod dictum est, Reuertatur ad deum, vrgent verbo & premunt dicentes,Quomodo reuertetur vbi nunquam antea fuerit?Potius enim dici debuisse asserunt, & ad deum vel pergat, vel vadat ad deum,quàm reuertatur ad deum, si nunquam illic antea spiritus iste fuisse credendus est. Item quomodo animæ sponte labantur in corpus,cum scriptum sit,Dedit eum,non tam in promptu est explicare:ac per hoc vt dixi duæ istæ opiniones sub verbis huius testimonij laborant, Vna qua putantur singulæ quæque animæ in singulis suis corporibus fieri singulas: alia qua putantur in corpora sponte demergi.Duabus autem illis siue de traduce illius vnius veniant, siue antea iam creatæ & apud deum constitutæ, singulis corporibus dentur, sine labore verba ista coaptantur. Et tamen si assertores eius sententiæ, qua creduntur animæ in suis singu-
E lis corporibus fieri,affirment, ita esse dictum de spiritu,qui pro anima positus est,deus dedit eum,quemadmodum recte dicitur dedisse nobis oculos, vel aures, vel manus,vel quodlibet aliud,quæ membra vtiq; non extra iam fecerat & alicubi repolita habebat, quæ cum opus esset,daret,hoc est,adderet & adiungeret: sed illic ea fecit in corpore cui dedisse illa dicitur: quid ei respondeatur non video, nisi forte alia vel alia testimonia proferātur, vel certa ratio vnde ista opinio refellatur.Itemq; illi qui putāt animas in corpora sponte defluere,sic accipiunt dictum:deus dedit eum,quo modo dictum est: tradidit illos deus in concupiscentiam cordis eorū.Proinde vnum verbum relinquitur, quod dictū est:Reuertatur ad deū, pro peccato accipi possit reuerti vbi ante non fuit,si animæ in suis quæque corporibus fiunt, quo solo verbo vna illarum quatuor angustatur opinio. Sed neque propter hoc vnum verbum temere existimo illam sententiam esse refutandam, ne forte possit ostendi aliquo genere locutionis,quo sancta scriptura vti solet,hoc quoque recte dici potuisse, vt reuerti intelligatur ad deum spiritus creatus, tanquam ad authorem à quo creatus est, non tan-
F quam ad eum apud quē primitus fuit.Hęc ideo scripsi, vt quisquis illarum quatuor de anima sententiarū aliquam voluerit astruere atque defendere, talia proferat vel de scripturis in authoritatē ecclesiasticam receptis, quæ non possint aliter accipi, sicuti est, quod deus hominem fecit: vel rationē tam certā vt cōtradictio aut nulla existat,aut insanię similis merito iudicetur:velut si quisquam dicat, nec veritatem cognoscere, nec falli quenquam posse nisi viuentem. Neq; enim vt videamus,quàm sit hoc verum, scripturarum authoritas necessaria est, ac non sensus ipse communis ita verum esse perspicua ratione proclamet, vt quisquis contradixerit, dementissimus habeatur. Hoc si in ista ob- 1.Retract.1.
scurissima quæstione quæ de anima est præstare ali- 2.Retrac.13
quis potest,adiuuet imperitiam meam.Quod si non potest, non culpet cunctationem meam. De virginitate autem sanctæ Mariæ, si hoc quod scripsi non persuadet fieri potuisse, neganda sunt omnia, quæ mirabiliter in corporibus acciderunt. Quod si propterea non creditur, quia semel factum est, quære ab amico quem hoc adhuc mouet, vtrum nihil inueniatur in literis

Universidad de Deusto Biblioteca

secularibus,quod & semel factum sit, & tamen creditū non fabulosa vanitate, sed sicut existimant historica fide,quære obsecro te.Si enim tale aliquid in illis literis inueniri negauerit,admonendus est:si autem fassus fuerit,soluta quæstio est.

Augustinus Hieronymo:de nona post. lxx. ueteris testamenti uersione, déque Petro reprehenso à Paulo Gala. 2.uentilans quæstionem de mendacio officioso. Hæc epistola non est reddita Hiero. quòd is cui tradita fuerat, mutato consilio non est profectus, eam scripserat adhuc presbyter. Epistola. VIII.

DOMINO dilectissimo & cultu syncerissimo charitatis obsequendo,atque amplectēdo fratri & compresbytero Hieronymo, Augustinus. Nunquam æque quisquam tam facie † cuilibet innotuit, quàm mihi tuorum in domino studiorum quieta lætitia,& vere exercitatio liberalis. Quanquàm ego † percupiam omnino te nosse,tamen exiguū quiddam tui minus habeo,præsentiam videlicet corporis, quam ipsam etiam postea quàm te beatissimus nūc episcopus,tūc vero iam episcopatu dignus,frater Alypius vidit,remeansq; à me visus est,negare non possum magna ex parte mihi esse relatu eius impressam, & antereditum,cum te ille ibi videbat, ego videbam sed oculis eius.Non enim animo me atque illum, sed corpore duos,qui nouerit,dixerit,concordia duntaxat & familiaritate fidissima, non meritis quibus ille antecellit. Quia ergo me primitus communione spiritus, quo in vnum nitimur, † deinde illius ex ore iam diligis, nequaquam impudenter quasi aliquis ignotus commendo germanitati tuæ fratrem Profuturum,quem nostris conatibus adiutorio tuo vere profuturū speramus, nisi forte quod talis est vt ipse tibi per eum fiam commendatior,quàm ille per me.I lacten⁹ fortasse scribere debuerim,si esse vellem epistolarum solenniū more contentus:Sed scatet animus in loquelas communicandas tecum de studiis nostris quæ habemus in Christo Iesu domino nostro, qui nobis multas vtilitates & viatica quædam demonstrati à se itineris etiam per tuam charitatem nō mediocriter ministrare dignatur. Petimus ergo & nobiscum petit omnis Aphricanarum ecclesiarum studiosa societas, vt interpretandis eorum libris,qui Græce scripturas nostras quàm optime tractauerunt,curam atque operam impendere non graueris. Potes enim efficere,vt nos quoque habeamus tales illos viros,& vnum potissimum quem tu libentius in tuis literis sonas. De vertendis autem in Latinam linguam sanctis literis canonicis,laborare te nollē, nisi eo modo quo Iob interpretatus es,vt signis adhibitis quid inter hanc tuam & Septuaginta, quorum est grauissima authoritas,interpretationem distet,appareat.Satis autem nequeo mirari,si aliquid adhuc in Hebræis exemplaribus inuenitur, quod tot interpretes illius linguæ peritissimos fugerit.Omitto enim septuaginta,de quorum vel consilij vel spiritus maiore cōcordia quàm si vnus homo esset non audeo in aliquam partem certam ferre sententiam, nisi quod eis præminentem authoritatem in hoc munere sine controuersia tribuendam existimo.Illi me plus mouent, qui cum posteriores interpretarētur,& verborum locutionumq; Hebræarum viā atque regulas mordicus vt fertur,tenerent,non solum inter se non cōsenserunt, sed etiā reliquerūt multa,quæ tanto pòst eruenda & prodenda remanerent. ϑ Et aut obscura sunt aut manifesta ϑ. Si enim obscura sunt, tē quoque in eis falli potuisse †, ϑ non immeritoϑ creditur. Si autem manifesta:superfluum est te voluisse explanare, quod illos latere non potuit.† Huius igitur rei pro tua charitate, expositis causis, certum me facias obsecrauerim. Legi etiam quædam scripta quæ tua dicerentur, in epistolas Apostoli Pauli, quarum vnam ad Galatas, cum enodare velles,venit in manus locus ille quo Apostolus Petrus à pernicioſa simulatione reuocatur.Ibi patrocinium mendacij susceptum esse vel abs te tali viro, vel à quopiā si alius illa scripsit, fateor, non mediocriter doleo, donec refellantur, si forte refelli possunt ea quæ me mouent. Mihi enim videtur exitiosissime credi aliquod in libris sanctis esse mendacium,id est,eos homines per quos nobis illa scriptura ministrata est atque conscripta, aliquid in libris suis fuisse mētitos.Alia quippe quæstio est, sit ne aliquando mentiri viri boni. Et alia quæstio est,vtrum scriptorem sanctarum scripturarum mentiri oportuerit:Immò vero non alia, sed nulla quæstio est.Admisso enim semel in tantum authoritatis fastigium officioso aliquo mēdacio, nulla illorum librorum particula remanebit, quæ non vtcunque † videbitur,vel admiores difficilis,vel ad fidem incredibilis,eadem perniciosissima regula ad mentientis authoris consilium, officiumq; referatur. Si enim mentiebatur Apostolus Paulus,cum Apostolum Petrum obiurgans diceret: Si tu cum sis Iudæus,gentiliter & non Iudaice viuis, quēadmodum gentes cogis Iudaizare? & rectè illi videbatur Petrus fecisse, quem non rectè fecisse, & dixit & scripsit,vt quasi animos tumultuantium deliniret:quid respondebimus, cum exurrexerint peruersi homines, prohibentes nuptias, quos futuros ipse prænunciauit, & dixerint totum illud quod idem Apostolus de matrimoniorum iure firmando locutus est, propter homines qui dilectione coniugum tumultuari poterant fuisse mentitum, scilicet non quod hoc senserit, sed vt illorum placaretur aduersitas? Non opus est multa commemorare. Possunt enim videri etiam de laudibus dei esse officiosa mendacia, vt apud homines pigriores dilectio eius ardescat, atque ita nusquam certa erit in libris sanctis castæ veritatis authoritas.Nónne attendimus eundem Apostolum, cum ingenti cura commendandæ veritatis dicere: Si autem Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra,inanis est & fides nostra. † Inuenimur autem & falsi testes dei, quia testimonium diximus aduersus deum, quod suscitauit Christum quem non suscitauit? Si quis huic diceret, quid in hoc mendacio perhorrescis, cū id dixeris, quod etiam si falsum sit ad laudem dei maxime pertinet? Nónne huius detestatus insaniam,quibus posset verbis & significationibus in lucem penetralia sui cordis aperiret, clamans non minore aut fortasse etiam maiore scelere, in deo laudari falsitatem, quàm vituperari veritatem? Agendum est igitur, vt ad cognitionem diuinarū scripturarum talis homo accedat, qui de sanctis libris, tam sancte & veraciter existimet, vt nolit aliqua eorum parte delectari per officiosa mendacia, potiúsque id quod non intelligit transeat, quàm cor suū præferat illi veritati. Profecto enim cum † hoc dicit, credi sibi expetit,& id agit vt diuinarum scripturarum authoritatibus non credamus. Et ego quidem qualibuscunque viribus quas dominus suggerit, omnia illa testimonia quę adhibita sunt astruendę vtilitati mendacij, aliter oportere intelligi ostenderem, vt vbique eorum firma veritas doceretur. Quàm enim testimonia menda-

† quicquam facile.

† ergo.

H

† nectimur.

I

12. Decuita. dei.ca.42.23

Prouer. 2. Nāq; Dilemma.

† posse.

K

† manifesta: illos in eis falli potuisse non creditur.

Pernicioſa simulatio.

† vt cuique aliàs,vtrūq;.

L

Gala.2.

1.Cor.15.

M

† vestra.

† qui.

A nia mendacia esse non debent, tam non debent fauere mendacio. Sed hoc intelligentiæ relinquo tuæ. Admota enim lectioni diligentiori consyderatione, multo id fortasse facilius videbis quàm ego. Ad hanc autem consyderationem coget te pietas, qua cognoscis fluctuare authoritatem scripturarum diuinarum, † vt inde quod vult quisque credat, quod non vult nō credat, si semel fuerit persuasum aliqua illos viros p quos nobis hæc ministrata sunt, in scripturis suis officiosè potuisse mentiri: Nisi fortè regulas quasdam daturus es, quibus nouerimus vbi oporteat mētiri, vbi nō oporteat. Quod si fieri potest, nullo modo mendacibus dubiisq; rationibus id explices quæso, nec me onerosum, aut impudentem iudices, per humanitatem veracissimam domini nostri. Nam vt non dicam nulla, certè non magna culpa meus error veritati fauet, si rectè in te potest veritas fauere mendacio. Multa alia cum sincerissimo corde tuo loqui cuperem, & de Christiano studio conferre, sed huic desyderio meo nulla epistola satis est. Vberius idipsum possum per fratrem, quē mi scendum & alendum dulcibus atque vtilibus sermocinationibus tuis, misisse me gaudeo: Et tamen quātum B vellem, nec ipse (quod pace eius dixerim) forsitan capit, quanquā nihilo me illi prætulerim. Ego enim me fateor tui capaciorē, sed ipsum video fieri pleniorem, quo me sine dubitatione antecellit: & posteaquam redierit (quod domino adiuuante prosperatum iri spero) cùm eius pectoris abs te cumulati, particeps fuero, nō est impleturus quod in me adhuc vacuum erit atque auidum sensorum tuorum. Ita fiet vt & ego etiam tunc egentior sim, ille copiosior. Sanè idem frater, aliqua scripta nostra fert secum, quibus legendis si dignationem adhibueris, etiam sinceram atque fraternam seueritatem adhibeas quæso. Nō enim aliter intelligo quod scriptum est: Emendabit me iustus in misericordia, & arguet me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum: nisi quia magis amat obiurgator sanans, quàm adulator vngens caput. Ego autē difficillimè bonus iudex lego quod scripserim, sed aut timidior recto, aut cupidior. Video etiam interdum vitia mea, sed hæc malo audire à melioribus, ne cùm C me rectè fortasse reprehendero, rursus mihi blandiar, & meticulosam potius mihi videar in me quàm iustā tulisse sententiam.

Augustinus Hieronymo. De titulo libri De scriptoribus ecclesiasticis. Deinde de Petro reprehenso, de quo supra, hortatur illum, ut prodat Origenis & singulorum hæreticorum errata. Epistola. IX.

DOMINO dilectissimo & cultu sinceriſſimo charitatis obseruando, atque amplectendo, fratri & compresbytero Hieronymo, Augustinus. Habeo gratiam quòd pro subscripta† salutatione, plenam mihi epistolam reddidisti, sed breuiorem multo, quàm ex te vellem sumere tali viro, à quo tempora quantalibet occupet, nullus sermo prolixus est. Quāquam itaq; nos negociorum alienorum, eorumq; secularium curis circunstemur ingentibus, tamen epistolæ tuæ breuitati facilè non ignoscerem, nisi cogitarem quàm paucioribus verbis meis redderetur. Quare aggredere quæso istam nobiscū literariam colloquutionem, ne multū ad nos disiungendos liceat absentię corporali, quanquā simus in domino spiritus vnitate cōiuncti, etiam si ab stylo quiescamus & taceamus. Et libri quidem quos de horreo dominico elaborasti, penè totum te nobis exhibent. Si enim propterea te non

† prorsus scripta.

nouimus, quia faciem tui corporis non vidimus, hoc D modo nec ipse te nosti. Nam tu quoq; non vides eam. Si autem tibi nō ob aliud notus es, nisi quia nosti animum tuum, & nos eum nō mediocriter nouimus in literis tuis, in quibus benedicimus domino, quòd tibi & nobis, omnibusq; fratribus qui tua legunt, te talem dedit. Liber quidem tuus inter cætera non diu est vt venit in manus nostras, quæ sit eius inscriptio, nescimus adhuc. Nō enim hoc codex ipse, vt assolet, in liminari pagina prætendebat. Epitaphium tamen appellari dicebat frater, apud quem inuentus est. Quod ei nomen tibi placuisse vt inderetur, crederemus, si eorum tantū hominum vel vitas vel scripta ibi legissemus, qui iam defuncti essent. Cùm verò multorum & eo tempore quo scribebatur, & nunc vsq; viuentium ibi commemorētur opuscula, miramur cur hunc ei titulū vel imposueris, vel imposuisse credaris. Sanè vtiliter à te cōscriptum eundem librum satis approbamus. In expositione quoq; epistolæ Pauli Apostoli ad Galatas, inuenimus aliquid quod nos multū moueat. Si enī ad scripturas sanctas admissa fuerint, velut officiosa mendacia, quid in eis remanebit authoritatis? Quæ tandē de E scripturis illis sententia proferetur, cuius pondere contentiosæ falsitatis obteratur improbitas? Statim enim vt protuleris, si aliter sapit qui contra nititur, dicit illud quod prolatū erit, honesto aliquo officio scriptorē fuisse mentitum. Vbi enim hoc nō poterit, si potuit in eā narratione, quam exorsus Apostolus ait: Quæ autem scribo vobis, ecce coram deo quia non mentior, credi, affirmariq; mentitus, eo loco vbi dixit de Petro & Barnaba: Cùm viderem quia non rectè ingrediuntur ad veritatem Euāgelij. Si enim rectè illi ingrediebantur, iste mentitus est: si autem ibi mentitus est, vbi verum dixit? An ibi verum dixisse videbitur, vbi hoc dixerit quod lector sapit? Cùm verò cōtra sensum lectoris aliquid occurrerit, officioso mendacio deputabitur? Nō enim deesse potuerunt causæ, cur existimetur non solū potuisse, verūetiam debuisse mentiri, si huic regulæ cōceditur locus. Non opus est hāc causam multis verbis agere, præsertim apud te, cui sapienter prouidenti dictum sat est. Nequaquā verò mihi arrogauerim, vt ingenium tuum diuino dono aureū, meis obo- F lis ditare contendam, nec quisquam te magis idoneus, qui opus illud emendet. Neq; enim à me docendus es quomodo intelligatur quod idem dicit: Factus sum Iu 1.Cor.9. dæis tanquā Iudæus, vt Iudæos lucrifacerem, & cętera, quæ ibi dicuntur cōpassione misericordię, non simulatione fallaciæ. Fit enim tanquā ægrotus, qui ministrat ægroto: nō cùm se febres habere mentitur, sed cū animo condolentis cogitat quemadmodū sibi ministrari vellet, si ipse ægrotaret, ℣ & sic ipse aliis ægrotantibus ministrando compatitur. ℟ Nam vtique Iudæus erat, Christianus autem factus, non Iudæorum sacramenta reliquerat, quæ conuenienter ille populus & legitimo tempore quo oportebat, acceperat. Ideoq; susceperat ea celebranda, cum iam Christi esset Apostolus, vt doceret non esse pernicioſa iis qui ea vellent, sicut à parentibus per legem acceperant, custodire, etiam cum Christo credidissent: non tamen in eis iam constituerent spem salutis, quoniam per dominum Iesum salus ipsa, quæ illis sacramentis significabatur, aduenerat. Ideóque gentibus quòd insuetos à fidei reuocarēt onere graui & non necessario, nullo modo imponēda esse censebat. Quapropter nō ideo Petrū emēdauit, quòd Galat.2. paternas traditiones obseruaret, quod si facere vellet,

Scriptorū ecclesiasticorum.

Psal.140.

Gala.1

Galat.2.

G nec mendaciter, nec incongruè faceret: quanuis enim iam superflua, tamen solita non nocerent. Sed quoniam gentes cogebat Iudaizare, quod nullo modo posset, nisi ea sic ageret, tanquam adhuc etiam post domini aduentum necessaria saluti forent, quod vehementer per Apostolatum Pauli† veritas dissuasit. Nec Apostolus Petrus hoc ignorabat, sed id faciebat, timens eos qui ex circũcisione erãt. Itaq; & ipse verè correctus est, Et Paulus vera narrauit, ne sancta scriptura quæ ad fidem posteris edita est, admissa authoritate mendacij, tota dubia nutet & fluctuet. Non enĩ potest aut oportet literis explicari, quanta & quàm inexplicabilia mala consequantur, si hoc concesserimus. Posset autem opportunè minúsque periculosè demõstrari, si coram inter nos colloqueremur. Hoc ergo Iudæorum Paulus dimiserat quod malum habebant, & in primis illud quod ignorantes dei iustitiam, & suam iustitiam volentes constituere, iustitiæ dei nõ sunt subiecti. Deinde quod post passionem & resurrectionem Christi, dato ac manifestato sacramento gratię, secundum ordinem Melchisedech, adhuc putabant sacramenta vetera, non ex consuetudine solennitatis, sed ex necessitate salutis esse celebranda. Quæ tamen si nunquam fuissent necessaria, infructuosè atque inaniter pro eis Machabæi martyres fierẽt. Postremò illud quod prædicatores gratiæ Christianos, Iudæi tanquam hostes legis persequebantur. Hos itaque atque huiusmodi errores & vitia dicit se damnare, & vt stercora arbitratũ, vt Christũ lucrifaceret, non obseruationes legis si more patrio celebrarentur, sicut & ab ipso celebratæ sunt sine vlla salutis necessitate, sicut Iudæi celebrandas putabant, aut fallaci simulatione, quod in Petro reprehẽderat. Nã si propterea illa sacramenta celebrauit, quia simulauit se Iudæum, vt illos lucrifaceret: cur non etiam sacrificauit cum gentibus, quia & iis qui sine lege erant tanquam sine lege factus est, vt eos quoq; lucrifaceret, nisi quia & illud fecit, vt natura Iudæus, & hoc totum dixit, non vt fallaciter se fingeret esse quod nõ erat, sed vt misericorditer eis ita subueniendũ esse sentiret, ac si ipse in eodem errore laboraret, non scilicet mentientis astu, sed compatientis affectu. Sicut eo ipso loco generaliter intulit: Factus sum infirmis infirmus, vt infirmos lucrifacerem, vt sequens conclusio: Omnibus omnia factus sum, vt omnes lucrifacerem, ad hæc referenda intelligatur, vt cuiúsque infirmitatem tanquam in seipso miseratus appareat. Nõ enim & cùm diceret: Quis infirmatur, & ego non infirmor? infirmitatem alterius simulasse [sed potius quàm condoluisse volebat intelligi. Quare arripe obsecro te ingenuam & verè Christianam cum charitate seueritatem, ad illud opus corrigendum atque emendandum, & παλινῳδίαν, vt dicitur, cane. Incomparabiliter enim pulchrior est veritas Christianorum, quàm Helena Græcorum. Pro ista enim forti⁹ nostri martyres aduersus hanc Sodomã, quàm pro illa illi heroës aduersus Troiam dimicauerunt. Neque hoc ideo dico, vt oculos cordis recipias, quos absit vt amiseris, sed vt aduertas, quos cùm habeas sanos & vigiles, nescio qua dissimulatione auertisti, vt non intenderes, quæ consequantur aduersa, si semel creditum fuerit, posse honestè atque piè accipi, scriptorem diuinorum librorum in aliqua sui operis parte mentiri. Scripserã hinc iam aliquando ad te epistolam, quæ non perlata est, quia nec perrexit cui perferẽdam tradideram. Ex qua mihi illud suggestum est, cùm istam dictarem, quod in hac quoque prætermittere non debui, vt si alia est sententia tua, eadẽmque est melior, timori meo libenter ignoscas. Si enim aliter sentis, verúmque tu sentis (Nam nisi verum sit, melius esse non potest) vt non dicam nulla, certè non magna culpa, meus error veritati fauet, si rectè in quoquã veritas potest fauere mẽdacio. De Origene autem quod rescribere dignat⁹ es, iam sciebam, non tantum in Ecclesiasticis literis, sed in omnibus recta & vera quæ inuenerimus approbare atque laudare, falsa verò & praua improbare atque reprehendere. Sed illud de prudentia doctrináque tua desyderabam, & adhuc desydero, vt nota nobis facias ea ipsa eius errata, quibus à fide veritatis ille vir tantus recessisse conuincitur. In libro etiam quo cunctos quorum meminisse potuisti scriptores ecclesiasticos, & eorum scripta commemorasti, cõmodius vt arbitror fieret, si nominatis eis, quos hæresiotas esse nosti (quãdo ne ipsos quidem prętermittere volueris) subiungeres etiam in quibus cauendi essent, quanquam nõnullos etiam prætereris, quod scire cuperem quo consilio factum sit. Aut si illud volumen fortè onerare noluisti, vt commemoratis hæreticis, nõ adderes in quibus eos catholica damnauit authoritas.† Peto ne graue sit literario labori tuo, quo non mediocriter per domini dei nostri gratiam in Latina lingua sanctorum studia, & accendisti & adiuuisti, id quod tibi per humilitatem meam fraterna charitas indicit, vt si occupationes tuæ sinunt, omnium hæreticorum peruersa dogmata, qui rectitudinem fidei Christianæ, vsque ad hoc tempus, vel imprudentia, vel peruicacia, deprauare conati sunt, vno libello breuiter digesta ædas in notitiam eorum, quibus aut nõ vacat, propter alia negocia, aut non valent, propter alienam linguam, tam multa legere atque cognoscere. Diu te rogarem, nisi hoc soleret esse indicium minus præsumentis de charitate. Hunc interea fratrẽ nostrum Paulum in Christo, multum commendo benignitati tuæ, cuius in nostris regionibus existimationi bonum coram deo testimonium perhibemus.

Hoc nũquã fecit Petrus, nec tamen mẽtitus est Paulus

†Apostolũ Paulum.

Rom.10

Fallax simulatio.

1.Cor.9

Helena causa belli.

Origenes.

†ecclesia

Augustinus Hieronymo, dehortans à libris testamenti ueteris ex Hebræo uertendis, & exhortans ut Septuaginta uersionem mirè deprauatam ac uariantem reddat suæ ueritati. Nouum testamentum ab eo castigatum probat.

Epistola. X.

DOMINO venerabili & desyderabili sancto fratri, & compresbytero Hieronymo, Augustinus in domino salutem. Ex quo cœpi ad te scribere, aut tua scripta desyderare, nunquam mihi melior occurrit occasio, quàm vt per dei seruũ ac ministrum fidelissimum, mihiq; charissimũ, mea tibi afferretur epistola, qualis est filius noster Cyprian⁹ diaconus. Per hunc certè ita spero literas tuas, vt certius in hoc rerum genere quicquam sperare non possim. Nam nec studium in petendis rescriptis memorato filio nostro deerit, nec gratia in promerendis, nec diligentia in custodiẽdis, nec alacritas in perferendis, nec fides in reddendis: tantum si aliquo modo merear, adiuuet dominus, & assit cordi tuo & desyderio meo, vt fraternam voluntatẽ nulla maior voluntas impediat. Quia ergo duas iam epistolas misi, nullam autem tuam postea recepi, easdẽ ipsas rursus mittere volui, credens eas non peruenisse. Quæ etsi peruenerunt, ac fortasse tuæ potius ad me peruenire minimè potuerunt, ea ipsa scripta, quæ iam misisti, iterũ mitte, si fortè reseruata sunt. Sin minus, rursus dicta quod legã, dũ tamen

Amen his respondere ne graueris,quod iã diu est,vt expecto.Primas etiã, quas ad te adhuc presbyter literas præparaueram, mittendas per quendam fratrem nostrum Profuturũ, qui postea collega nobis factus iam ex hac vita migrauit, nec eas tũc ipse perferre potuit, quia continuo dum proficisci disponit,episcopatus sarcina detentus, ac deinde in breui defunctus est, etiam nunc mittere volui: vt scias in tua colloquia quàm olim inardescam, & quã vim patiar, quòd à me tam longè absunt sensus corporis tui, per quos adire possit ad animum tuum,animus meus,mi frater dulcissime,
†Christi & in domini † membris honorande. In hac autẽ epistola,hoc addo,quod postea didicimus,Iob ex Hebræo à te interpretatum, cùm iam quãdam haberemus interpretationem tuam eiusdẽ prophetæ ex Græco eloquio versam in Latinum,vbi tamen asteriscis notasti
†obelis quæ in Hebręo sunt,& in Græco desunt,obeliscis†autem quæ in Græco inueniuntur,& in Hebręo nõ sunt, tam mirabili diligentia,vt quibusdam in locis ad verba singula, stellas significantes videamus eadem verba esse in Hebræo,in Græco autem non esse. Porrò in hac posteriore interpretatione, quæ versa est ex He-
B bræo,non eadem verborum fides occurrit, nec parum turbat cogitantem, vel cur in illa prima tanta diligẽtia figãtur asterisci, vt minimas etiam particulas orationis indicent deesse codicibus Græcis, quæ sunt in Hebræis: vel cur in hac altera quæ ex Hebræis est,negligentius hoc curatum sit,vt non eædem particulæ locis suis inuenirentur.Aliquid inde,exempli gratia,volui ponere. Sed mihi ad horam codex defuit, qui ex Hebræo est. Veruntamen quia præuolas ingenio, non solùm quid dixerim, verumetiam quid dicere, voluerim, satis vt opinor, intelligis, vt causa reddita, quod mouet edisseras.Ego sanè te mallem Gręcas potius canonicas nobis interpretari scripturas,quæras,quæ lxx. interpretum authoritate perhibentur. Perdurum erit enim, si tua interpretatio, per multas ecclesias frequẽtius cœperit lectitari, quod à Græcis ecclesiis Latinæ ecclesiæ dissonabunt:maximè quia facilè contradictor conuincitur Græco prolato libro,id est linguæ notissimæ. Quisquis autem in eo quod ex Hebręo trãslatum est,aliquo insolito permotus fuerit,& falsi crimen intenderit, vix aut vnquam ad Hebræa testimonia per-
C uenitur, quibus defendatur obiectum. Quòd si etiam peruentum fuerit, tot Latinas & Græcas authoritates damnari quis ferat? Huc accedit, quia etiam consulti Hebræi, possunt aliud respondere, vt tu solus necessarius videaris,qui etiam ipsos possis conuincere: sed ta-
†quo iudice men qui iudicet†, mirum si potueris inuenire. Nam quidam frater noster episcopus,cùm lectitare instituisset in ecclesia cui præest, interpretationẽ tuam, mouit quiddam lõgè aliter abs te positum apud Ionam prophetam,quàm erat omnium sensibus ◊ ibi ◊ memoriq; inueteratum,& tot ætatum successionibus decantatum. Factus est tantus tumultus in plebe,maximè Grę cis arguentibus & inflammãtibus calumniam falsitatis, vt cogeretur episcopus (ea quippe ciuitas erat) Iudęorum testimonium flagitare. Vtrum autem illi imperitia an malicia,hoc esse in Hebræis codicibus respõderunt,quod & Græci & Latini habebant atque dicebant. Quid plura? Coactus est homo velut mendositatem corrigere,volens post magnum periculum nõ remanere sine plebe. Vnde etiam nobis videtur,aliquando te quoque in nonnullis falli potuisse. Et vide hoc quale sit in eis literis,quæ non possunt collatis vsitatarum linguarum testimoniis emendari. Proinde non D
paruas deo gratias agimus de opere tuo,quòd Euangelium ex Græco interpretatus es,quia penè in omnibus nulla offensio est, cùm scripturam Græcam contuleri-
Nonnum. ymus. mus. Vnde si quispiam veteri falsitati cõtentiosus fauerit, prolatis collatisq; codicibus, vel docetur facillimè,vel refellitur. Etsi quædam rarissima meritò mouent, quis tam durus est, qui labori tam vtili, non facilè ignoscat,cui vicẽ laudis referre non sufficit? Quid tibi autem videatur,cur in multis aliter se habeat Hebræorum codicum authoritas, aliter Græcorũ quæ dicitur lxx. vellem dignareris aperire. Neque enim paruum põdus habet illa,quæ sic meruit diffamari,& qua vsos Apostolos non solùm res ipsa indicat, sed etiam te attestatum esse memini. Ac per hoc plurimũ profueris, si eam Græcam scripturam, quam lxx. operati sunt,Latinę veritati reddideris,quæ in diuersis codicibus ita varia est, vt tolerari vix possit: & ita suspecta Et hodie variant.
ne in Græco aliud inueniatur,vt inde aliquid proferri aut probari dubitetur. Breuem putabam futuram hãc epistolam, sed nescio quomodo ita mihi dulce factum est in ea progredi, ac si tecum loquerer. Sed obsecro te per dominũ,ne te pigeat ad omnia respondere,& prę- E
stare mihi,quantum potueris,præsentiam tuam.

Hieronymus Augustino respondens ad officiosi mendacij calumniam,deq; translatione ueteris testamenti,ac de hederæ uocabulo apud Ionam.

Epistola XI.

DOMINO verè sancto & beatissimo papę Augustino, Hieronymus in domino †salutem. †Christo
Tres simul epistolas, imò libellos breues, per diaconum Cyprianum tuæ dignationis accepi, diuersas vt tu nominas quæstiones,vt ego sentio reprehensiones opusculorum meorum continentes. Ad quas si respondere voluero, libri magnitudine opus erit. Tamen conabor quantum facere possum,modum non egredi longioris epistolæ,& festinanti fratri morã non facere, qui ante triduum quàm profecturus erat, à me epistolas flagitauit, vt penè in procinctu, hæc qualiacunque sunt,effutire cõpellerer, & tumultuario respondere sermone, non maturitate scribentis, sed dictantis temeritate,quæ plerunque non in doctrinam,sed in casum vertitur,vt fortissimos quosque milites,subita bella conturbãt,& antè coguntur fugere, quàm possint arF
ma corripere. Cæterùm nostra armatura Christus est, Alienius exordium.
& Apostoli Pauli institutio,qui scribit ad Ephesios: Assumite arma dei, vt possitis resistere in die malo. Et rursum: State succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam iustitiæ, & calciati pedes in præparationem Euangelij pacis, super omnia accipientes scutũ fidei,in quo possitis vniuersa tela maligni ignita extinguere, & galeam salutis accipite, & gladium spiritus, quod est verbum dei. His quõdam telis,rex Dauid ar- 1.Reg.17.
matus, procedebat ad prælium, & quinque lapides de torrente accipiens leuigatos,nihil asperitatis & sordiũ inter huius seculi turbines in sensibus suis esse mõstrabat, bibens de torrente in via, & ideirco exaltatus ca- Psal.109.
put superbissimum Goliam, suo potissimùm mucrone truncauit, percutiens in fronte blasphemum, & in ea parte corporis vulnerans,in qua & præsumptor sacerdotij Ozias lepra percutitur,& sanctus gloriatur in domino,dicens: Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Dicamus igitur & nos: Paratum cor meum deus,paratum cor meum,cantabo & psallam in gloria mea. Exurge psalterium & cithara,exurgam diluculo;

Universidad de Deusto
Biblioteca

G vt in nobis possit impleri, Aperi os tuum,& ego adim plebo illud. Et dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa. Te quoque ipsum orare non dubito, vt inter nos contendentes, veritas superet. Non enim tuam quæris gloriam, sed Christi. Cumq; tu viceris,& ego vincam, si meum errorem intellexero: & econtrario,me vincente, tu superas, quia non filij parentibus,sed parentes filiis thesaurizant. Et in Paralipomenon libro legimus,quòd filij Israël ad pugnandũ processerint mente pacifica, inter ipsos quoque gladios & effusiones sanguinis, & cadauera prostratorum, non suam, sed pacis victoriam cogitantes. Respõdeamus igitur ad omnia, ac multiplices quæstiones, si Christus iusserit,breui sermone soluamus. Prætermitto salutationis officia, quibus meum demulces caput, taceo de blanditiis, quibus reprehensionem mei niteris consolari, Ad ipsas causas veniam. Dicis accepisse te librum meum à quodam fratre,qui titulum non haberet,in quo scriptores ecclesiasticos, tã Græcos quàm Latinos enumerauerim. Cúmque ab eo quæreres, vt tuis verbis vtar,cur liminaris pagina non esset inscripta, vel quo censeretur nomine,respondisse, appellari epitaphium. Et argumentaris, quod rectè sic vocaretur, si eorum tantùm vel vitas, vel scripta ibi legisses, qui iam defuncti essent. Cùm verò multorum, & eo tempore quo scribebatur, & nunc vsque viuentium commemorarentur opuscula,mirari te,cur ei hunc titulum imposuerim. Puto intelligere prudentiam tuam, quod ex opere ipso titulum potueris intelligere. Legisti enim & Græcos & Latinos,qui vitas virorum illustrium descripserunt, quòd nunquam epitaphium huic operi scripserint, sed de illustribus viris: Verbi gratia,ducibus,philosophis,oratoribus,historicis, poëtis, epicis, tragicis, comicis. Epitaphium autem propriè scribitur mortuorum. Quod quidem in dormitione(sanctæ memoriæ) Nepotiani presbyteri olim feciſſe me noui. Ergo hic liber vel de illustribus viris, vel propriè de scriptoribus ecclesiasticis appellandus est, licet à plerisque emendatoribus imperitis, de authoribus dicatur inscriptus. Secundo loco quæris, cur dixerim in commentariis epistolæ ad Galatas, Paulum id in Petro non potuisse reprehendere quod ipse fecerat,nec in alio arguere simulationem cuius ipse tenebatur reus. Et asseris reprehensionem Apostoli - cam non fuisse dispensatoriam sed veram,& me non debere docere mendacium, sed vniuersa quæ scripta sunt ita sonare vt scripta sunt. Ad quæ primũ respondeo, debuisse prudentiam tuam præfatiunculæ commentariorum meorum meminisse dicentis ex persona mea. Quid igitur? ego stultus aut temerarius,qui id pollicear,quod ille non potuit? Minimè. Quin potius in eo mihi videor cautior atque timidior,quòd imbecillitatem virium mearum sentiens, Origenis cõmentarios sequutus sum. Scripsit enim ille vir in epistolã Pauli ad Galatas quinque propriè volumina, & decimum stromatum suorum librum, cõmatico super explanatiõem eius sermone compleuit. Tractatus quoque varios & excerpta, quæ vel sola possent sufficere composuit. Prætermitto Didymumvidentem meum, & ♀ Apollinarem ♀ Laodicenum, de ecclesia nuper egressum,& Alexandrum veterem hæreticum,Eusebium quoque Emisenum,& Theodorum Heracleotem, qui & ipsi nonnullos super hac re commentarios reliquerunt. E quibus vel si pauca decerperem,fieret aliquid quod non penitus contemneretur. Itaque vt simpliciter fatear, legi hæc omnia, & in mente mea plurima coaceruans,accito notario,vel mea vel aliena dictaui,nec ordinis,nec verborum interdum,nec sensuũ memor. Iam domini misericordię est, ne per imperitiam nostram ab aliis bene dicta dispereant, & non placeant inter extraneos,quę placẽt inter suos. Si quid igitur reprehensione dignũ putaueras in explanatione nostra,eruditionis tuæ fuerat quærere, vtrũ ea quæ scripsimus haberentur in Græcis, vt si illi non dixissent,tunc meam propriè sententiam condẽnares: præsertim cùm libere in præfatione confessus sim,Origenis commẽtarios me esse sequutũ, & vel mea vel aliena dictasse†,& in fine eiusdem capituli quod reprehẽdis,scripserim,*Si cui iste nõ placet sensus,quo nec Petrus peccasse, nec Paulus procaciter ostenditur arguisse maiorem,debet exponere,qua consequentia Paulus in altero reprehendat quod ipse cõmisit.* Ex quo ostendi me non ex definito id defendere,quod in Græcis legeram,sed ea expressisse quæ legeram, vt lectoris arbitrio derelinquerem,vtrum probanda essent an improbanda. Tu igitur ne quod ego petieram non faceres, nouum argumentum reperisti, vt assereres gẽtiles qui in Christum credidissent, legis onere liberos, eos autẽ qui ex Iudæis crederẽt legi esse subiectos, vt per vtrorumq; personã, & Paulus rectè reprehenderet eos qui legem seruarent,quasi doctor gentium, & Petrus iure reprehenderetur,qui princeps circuncisionis id imperauerit gentibus,quod soli qui ex Iudæis erant debuerint obseruare. Hoc si placet,imò quia placet,vt quicũque credunt ex Iudæis debitores sint legis faciendæ,tu vt episcopus in toto orbe notissimus, debes hanc promulgare sententiã,& in assensum tuũ omnes coëpiscopos trahere. Ego in paruo tugurioloꝉ, cum monachis, id est cum cõpeccatoribus meis,de magnis statuere nõ audeo,nisi hoc ingenuè confiteri,me maiorum scripta legere,& in commentariis secundum omnium cõsuetudinem varias ponere explanationes, vt è multis sequatur vnusquisq; quodvelit. Quod quidem te puto & in seculari literatura,& in diuinis libris legisse & probasse. Hanc autem explanationemꝉ, quã primus Origenes in decimo stromatum libro, vbi epistolam Pauli ad Galatas interpretatur, & cæteri deinceps interpretes sunt sequuti, *illa vel maximè causa subintroducunt,vt Porphyrio respondeant blasphemãti,qui Pauli arguit procacitatem, quòd principem Apostolorum Petrum ausus est reprehendere, & arguere in faciem, ac ratione constringere quod malè fecerit,* id est in eo errore fuerit, in quo fuit ipse qui aliũ arguit delinquẽtem. Quid dicam de Ioanne,qui dudum in pontificali gradu Constantinopolitanã rexit ecclesiam,& propriè super hoc capitulo latissimum exarauit librum,in quo Origenis & veterũ sententiã est sequutus? Si igitur me reprehendis errantem,patere me quæso errare cum talibus,& cùm me erroris mei multos socios habere perspexeris, tu veritatis tuæ saltem vnũ adstipulatorem proferre debebis. Hæc de explanatione vnius capituli epistolę ad Galatas. Sed ne videar aduersus rationem tuam niti testium numero, & occasione virorum illustrium subterfugere veritatem, nec manum audere cõserere,breuiter de scripturis exempla proponam. In Actibus Apostolorum, vox facta est ad Petrũ dicens: *Surge Petre, occide & manduca,* id est omnia animalia quadrupedum & serpentium terræ,& volatilium cœli. Quo dicto,ostenditur nullum hominem secundum naturam esse pollutum, sed æqualitr omnes ad

Gala.2 1

1.Cor.12.

De claris scriptorib⁹.

H

K

†dicta esse.

L

Galat.2

Gala.5

†tugurium-culo.

†expositionem. Origenes.

M

Porphyri⁹.

Ioan.Chrysostomus.

Origenes super ad Gal.

Didymus videns. Apollinaris. Alexander. Eusebius. Theodorus.

Actor.10

nes ad Christi Euangelium prouocari. Ad quod respõdit Petrus: Absit, quia nunquam manducaui commune & immundum. Et vox ad eum de cœlo secundò facta est dicens: Quæ deus mundauit†, tu ne commune dixeris. Iuit itaque Cæsaream, & ingressus ad Cornelium aperiens os suum dixit: In veritate comperi, quia non est personarum acceptor deus, sed in omni gente qui timet eum & operatur iustitiam, acceptus est illi. Denique cecidit spiritussanctus super eos, & obstupuerunt ex circuncisione fideles qui venerant cum Petro, quod & in nationes gratia spiritussancti esset effusa. Tunc respondit Petrus: Nunquid aquam quis prohibere potest, vt nõ baptizentur ij qui spiritumsanctum acceperũt sicut & nos? Et iussit eos in nomie Iesu Christi baptizari. Audierunt autem Apostoli & fratres qui erant in Iudæa, quia & gentes recepissent verbum dei. Cùm autem ascendisset Petrus Hierosolymam, disceptabant aduersus illum qui erant ex circuncisione dicentes: Quare introisti ad viros præputium habentes, & manducasti cum illis? Quibus omni ratione exposita, nouissime orationem suam hoc sermone conclusit: Si ergo eandem gratiam dedit illis deus sicut & nobis qui credidimus in dominum Iesum Christum, ego quis eram qui possem prohibere deum? His auditis tacuerunt, & glorificauerunt deum, dicentes: Ergo & gentibus, deus pœnitentiam ad vitam dedit. Rursum cum multo pòst tẽpore: Paulus & Barnabas venissent Antiochiam, & congregata ecclesia, retulissent quanta fecisset deus cum illis, & quia aperuisset ꝑ deus ꝑ gẽtibus ostium fidei, quidam descendentes de Iudæa docebant fratres atque dicebant: Nisi circuncidamini secũdum morem Moysi, non potestis salui fieri. Commota igitur seditione non minima aduersus Paulum & Barnabam, statuerunt ascendere & ipsi qui accusabantur, & ij qui accusabant, ad Apostolos & presbyteros Hierosolymam super hac quæstione. Cunque Hierosolymam perrexissent, exurrexerunt quidã de hæresi pharisęorum, qui crediderant in Christum dicẽtes: Oportet circuncidi eos & præcipere illis, vt seruent legem Moysi. Et cũ magna super hoc verbo oriretur quæstio, Petrus solita libertate, Viri inquit fratres, vos scitis quoniam ab antiquis dieb⁹ in nobis elegit deus per os meum audire gentes verbum Euangelij & credere: & qui nouit corda, deus testimonium perhibuit, dans illis spiritumsanctum sicut & nobis, & nihil discreuit inter nos & illos, fide purificans corda eorum. Nunc autem quid tentatis deum, imponere iugum super ceruicem discipulorum, quod neque patres nostri neque nos portare potuimus? Sed per gratiam domini nostri Iesu Christi credimus saluari quemadmodum & illi. Tacuit autem omnis multitudo, & in sententiam eius Iacobus Apostolus & omnes simul presbyteri transierunt. Hæc non debent molesta esse lectori, sed & illi & mihi vtilia, vt probemus ante Apostolum Paulum nõ ignorasse Petrum, imò principem huius fuisse decreti, legem post Euangelium non esse seruandam. Denique tãtæ Petrus authoritatis fuit, vt Paulus in epistola sua scripserit, Deinde post annos tres veni Hierosolymam videre Petrum, & mansi apud eum diebus. XV. Rursumq; in consequentibus: Post annos. XIIII. ascendi iterum Hierosolymam cum Barnaba assumpto & Tito: Ascendi autem secundum reuelationem, & exposui eis Euangelium quod prædico inter gentes: ostendens se non habuisse securitatem Euangelij prędicandi, nisi Petri & qui cum eo erant fuisset sententia roboratum. Statimque sequitur: Separatim autem iis qui videbãtur aliquid esse, ne forte in vacuum currerem aut cucurrissem. Quare separatim & non publicè†? Ne fortè fidelibus ex numero Iudæorum, qui legem putabant esse seruandam, & sic credendum in domino saluatore, fidei scandalum nasceretur. Ergo & eo tempore cũ Petrus venisset Antiochiam, licet hoc Apostolorum acta non scribant, sed affirmanti Paulo credendum sit, in faciem illi Paulus restitisse se scribit, quia reprehensibilis erat. Prius enim quàm venirent quidam à Iacobo, cum gentibus edebat, cum autem venissent, subtrahebat se & segregabat, timens eos qui ex circuncisione erant. Et consenserunt cum illo cæteri Iudæi, ita vt & Barnabas adduceretur ab his in illam simulationem. Sed cum vidissem, inquit, quòd non rectè ingrediuntur ad veritatem Euangelij, dixi Petro coram ommibus. Si tu cum sis Iudæus, gentiliter & non iudaice viuis, quomodo cogis gentes iudaizare? Et cætera. Nulli ergo dubium est, quòd Petrus Apostolus sententiæ huius cuius nunc præuaricator arguitur, primus author extiterit. Causa autem præuaricationis, timor est Iudęorum. Dicit enim scriptura, quòd primum edebat cum gentibus, cùm autem venissent quidam à Iacobo, subtrahebat se & segregabat, timens eos qui ex circuncisione erant. Timebat autem Iudæos quorum erat Apostolus, ne per occasionem gentilium à fide Christi recederent, & imitator pastoris boni, perderet gregem sibi creditum. Sicutergo ostendimus Petrum bene quidem sensisse de abolitione legis Mosaycæ, sed ad simulationem obseruandæ eius timore compulsum, videamus an ipse Paulus qui alium arguit, tale quid fecerit. Legimus in eodem libro: Perambulabat autem Paulus Syriam & Ciliciam, cõfirmans ecclesias, peruenitque in Derben, & Listram, & ecce discipulus quidam erat ibi nomine Timotheus, filius mulieris viduæ fidelis, patre autem gentili, Huic testimonium reddebant qui Listris erant & Iconio fratres. Hunc voluit Paulus secũ proficisci, & assumens circuncidit eum propter Iudęos, qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes quòd pater eius gentilis esset. O beate Apostole Paule, qui in Petro reprehenderas simulationem quare subtraxisset se à gentibus propter metum Iudæorum, qui à Iacobo venerant, cur Timotheum filium hominis gentilis vtique & ipsum gentilem (neque enim Iudæus erat qui non fuerat circunciſus) contra sententiam tuam circuncidi coègisti? Respondebis mihi: Propter Iudæos qui erant in illis locis. Qui igitur tibi ignoscis in circuncisione discipuli venientis ex gentibus, ignosce & Petro præcessori tuo, quòd aliqua fecerit metu fidelium Iudęorum. Rursum scriptum est: Paulus verò cum adhuc sustinuisset dies multos, fratribus vale dicens nauigauit Syriam, & cum eo Priscilla & Aquila, & totondit sibi in Cenchreis caput, votum enim habuerat. Esto vt ibi timore Iudæorum compulsus sit facere quod nolebat, quare comam nutriuit ex voto, & postea eam in Cenchreis totondit ex lege, quod Nazaręi qui se deo vouerint iuxta præceptum Moysi facere consueuerunt. Verum hæc ad comparationem eius rei quæ sequitur, parua sunt. Refert Lucas sacræ historiæ scriptor: Cùm venissemus Hierosolymam, libenter susceperunt nos fratres, & sequenti die Iacobus & omnes seniores qui cum eo erant, Euangelio illius comprobato, dixerunt ei: Vides frater quot millia sunt in Iudæa qui crediderũt in Christo, & hi om-

†purificauit

Act.10.

Gal.1.

Galat.2.

†inpublico.

Act.15.&16

Act.21.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G nes æmulatores ſunt legis. Audierũt autem de te quod diſceſſionem doceas à Moyſe, eorum qui per gentes ſunt Iudęorum, dicens non debere eos circuncidere filios ſuos, neque ſecundum conſuetudinem ingredi. Quid ergo eſt? Vtique oportet conuenire multitudinem, Audierunt enim te ſuperueniſſe. Hoc ergo fac quod tibi dicimus. Sunt nobis viri quatuor votum habentes ſuper ſe, his aſſumptis, ſanctifica te cum ipſis, & impende in eos vt radant capita, & ſcient omnes quia quæ de te audierunt falſa ſunt, ſed ambulas & ipſe cuſtodiens legem. Tunc Paulus aſſumptis viris, poſtera die purificatus cum illis intrauit in templum, annuncians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro vnoquoque eorum oblatio. O Paule & in hoc te rurſus interrogo, Cur caput raſeris, cur nudipedalia exercueris de ceremoniis Iudæorũ, cur obtuleris ſacrificia, & ſecundum legem hoſtiæ pro te fuerint immolatæ? Vtique reſpondebis: Ne ſcandalizarentur qui ex Iudæis crediderant. Simulaſti ergo Iudæum, vt Iudæos lucrifaceres, & hanc ipſam ſimulationem Iacobus & cæteri te docuere presbyteri, ſed ta-
H men euadere non potuiſti. Orta enim ſeditione cùm occidendus eſſes, raptus es à tribuno, & ab eo miſſus Cæſaream, ſub cuſtodia militum diligenti, ne te Iudæi quaſi ſimulatorem ac deſtructorem legis occiderent, atque inde Romam perueniens, in hoſpitio quod tibi conduxeras, Chriſtum & Iudæis & gentibus prædicaſti, & ſententia tua Neronis gladio confirmata eſt. Didicimus quod propter metum Iudæorum, & Petrus & Paulus æqualiter finxerint ſe legis præcepta ſeruare. Qua igitur fronte, qua audacia Paulus in altero reprehendat quod ipſe commiſit? Ego imò alij ante me expoſuerunt cauſam quam putauerant, non
Mendaciũ officioſum. officioſum mendacium defendentes ſicut tu ſcribis, ſed docentes honeſtam diſpenſationem, vt & Apoſtolorum prudentiam demonſtrarent, & blaſphemantis Porphyrij imprudentiam coërcerent, qui Petrum & Paulum puerili dicit inter ſe pugnaſſe certamine, imò exarſiſſe Paulum in inuidiam virtutum Petri, & ea ſcripſiſſe iactanter, quæ vel non fecerit, vel ſi fecerit, procaciter fecerit, id in alio reprehendens quod ipſe commiſerit. Interpretati ſunt illi vt potuerunt, tu
I quomodo iſtum locum ediſſeres, vtiq; meliora dicturus qui veterum ſententiam reprobaſti. Scribis ad me in epiſtola tua, Neque enim à me docendus es, quo-
1.Cor.9. modo intelligatur quod idem Apoſtolus dicit: Factus ſum Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrifacerem, & cætera quæ ibi dicuntur compaſſione miſericordiæ, non ſimulatione fallaciæ. Fit enim tanquam æger qui miniſtrat ægroto, non cum ſe febres habere mentitur, ſed cum animo condolentis, cogitat quemadmodum ſibi ſeruiri vellet, ſi ipſe ægrotaret. Nam vtique Iudęus erat, Chriſtianus autem factus, non Iudæorum ſacramenta reliquerat, quæ conuenienter ille populus & legitimo tempore quo oportebat acceperat, Ideóque ſuſcepit ea celebranda cum iam Chriſti eſſet Apoſtolus, vt doceret non eſſe pernicioſa iis qui ea vellent ſicut à parentibus per legem acceperant cuſtodire, etiam cùm in Chriſto credidiſſent, nõ tamen in eis iam conſtituerent ſpem ſalutis, quoniam per dominum Ieſum ſalus ipſa quæ illis ſacramentis ſignificabatur aduenerat: Totius ſermonis tui, quem diſputatione longiſſima protraxiſti hic ſenſus eſt, vt Petrus non errauerit in eo quod iis qui ex Iudæis crediderant, putauerit legem eſſe ſeruãdam, ſed in eo à recti linea deuiarit, quod gentes coëgerit iudaizare. Coëgerit autem K
non docentis imperio, ſed conuerſationis exemplo. Et Paulus non contraria ſit loquutus iis quæ ipſe geſſerat, ſed quare Petrus eos qui ex gentibus erant iudaizare compelleret. Hęc ergo ſumma eſt quęſtionis, imò ſententiæ tuæ, vt poſt Euangelium Chriſti bene faciant Iudæi credentes ſi legis mandata cuſtodiant, hoc eſt ſi ſacrificia offerant, quæ obtulit Paulus, ſi filios circuncidant, ſi ſabbatum ſeruent, vt Paulus in Timotheo, & omnes obſeruauêre Iudæi. Si hoc verum eſt, in Cherinthi & Hebionis hæreſim dilabimur, qui credentes in Chriſto, propter hoc ſolum à patribus anathematizati ſunt quod legis ceremonias Chriſti Euangelio miſcuerunt, & ſic noua confeſſi ſunt, vt vetera non amitterent. Quid dicam de Hebionitis qui Chriſtianos eſſe ſe ſimulant? Vſque hodie per totas orientis ſynagogas inter Iudæos hæreſis eſt quę dicitur Mineorum, & à phariſæis nũc vſque damnatur, quos vulgo Nazareos nuncupant, qui credunt in Chriſtum filium dei natum de virgine Maria, & eum dicunt eſſe qui ſub Pontio Pilato paſſus eſt & reſurrexit, in quem
& nos credimus. Sed dum volũt & Iudæi eſſe & Chri- L
ſtiani, nec Iudæi ſunt nec Chriſtiani. Oro ergo te, vt qui noſtro vulnuſculo medendum putas, quod acu foratum, imò punctum, θ vt θ dicitur, huius ſententiæ medearis vulneri, quod lancea, & (vt ita dicam) phalaricæ mole percuſſum eſt. Neque enim eiuſdem eſt criminis in explanatione ſcripturarum diuerſas maiorum ſententias ponere, & hæreſim ſceleratiſſimam rurſum in eccleſiam introducere. Sin autem hæc nobis incumbit neceſſitas, vt Iudæos cum legitimis ſuis ſuſcipiamus, & licebit eis obſeruare in eccleſiis Chriſti quod exercuerunt in ſynagogis Sathanæ, dicã quod ſentio, non illi Chriſtiani fient, ſed nos Iudæos facient. Quis enim hoc Chriſtianorum patienter audiat, quod in tua epiſtola continetur: Iudæus erat Paulus, Chriſtianus autem factus, non Iudæorum ſacramenta reliquerat, quæ conuenienter ille populus & legitimo tempore quo oportebat acceperat, Ideóque ſuſcepit celebranda ea cum iam Chriſti eſſet Apoſtolus, vt doceret non eſſe pernicioſa iis qui ea vellent ſicut à parentibus per legem acceperant cuſtodire? Rurſum obſecro te, vt pace tua meum dolorem audias. Iudæorum M
Paulus ceremonias obſeruabat, cum iam Chriſti eſſet Apoſtolus, & dicis eas non eſſe pernicioſas iis qui eas velint ſicut à parentibus acceperant cuſtodire? Ego econtrario loquar, & reclamante mundo, libera voce pronunciem, ceremonias Iudæorum & pernicioſas eſſe & mortiferas Chriſtianis. Et quicunque eas obſeruauerit, ſiue ex Iudæis, ſiue ex gentibus, eum in barathrum diaboli deuolutum. Finis enim legis Chriſtus Roma.10.
[eſt] ad iuſtitiam omni credenti, Iudæo ſcilicet atque gentili. Neque enim omni credenti erit finis ad iuſtitiam, ſi Iudæus excipitur. [Et] in Euangelio legimus: Luc.16.
Lex & prophetæ vſque ad Ioannem baptiſtam. Et in Ioan.5.
alio loco: Propterea ergo magis quærebant eum Iu- Ioan.1.
dæi interficere, quia non ſolum ſoluebat ſabbatum, ſed & patrem ſuum dicebat θ eſſe θ deum, æqualem ſe faciens deo. Et iterum: De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia, quia lex per Moyſen data eſt, gratia autem & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Pro legis gratia quæ præteriit gratiam Euangelij accepimus permanentem, & pro vmbris & imaginibus veteris inſtrumenti, veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Hieremias quoque ex perſona dei va- Hiere.31.
ticinatur:

A dicinatur: Ecce dies veniunt dicit dominus,& cõsummabo domui Israël & domui Iuda testamentũ nouum, non secũdum testamentũ quod disposui patribus eorũ, in die quando apprehendi manum eorum, vt educerem eos de terra Aegypti. Obserua quid dicat,quòd nõ populo gentilium ei, qui ante non receperat †testamentum, sed populo Iudæorũ cui legem dederat per Moysen, testamentum nouum Euangelij repromittat, vt nequaquam viuant in vetustate literæ, sed in nouitate spiritus. Paulus autẽ super cuius nomine nunc quæstio ventilatur, crebras huiuscemodi ponit sententias, è quibus breuitatis studio pauca subnectam: Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circuncidamini, Christus vobis nihil prodest. Et iterũ: Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. Et infra: Si spiritu ducimini, iam non estis sub lege. Ex quo apparet, qui sub lege est, non dispensatiue vt nostri voluere maiores,sed verè vt tu intelligis, eum spiritum sanctum non habere. Qualia sint autem præcepta legalia, deo docente discamus. Ego inquit,dedi eis præcepta non bona, & iustificationes in quibus nõ
B viuant in eis. Hæc dicimus, non quo legem iuxta Manichæum & Marcionem destruamus, quam & sanctam & spiritalem iuxta Apostolũ nouimus: sed quia postquam fides venit, & temporum plenitudo, misit deus filium suum natum† ex muliere factum sub lege,vt eos qui sub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus, & nequaquam sub pædagogo, sed sub adulto & domino & hærede viuamus. Sequitur in epistola tua: Non ideo Petrum emẽdauit quod paternas traditiones obseruaret, quod si facere vellet, nec mendaciter nec incongrue faceret. Iterum dico: Episcopus es ecclesiarum Christi magister: vt probes verum esse quod asseris, suscipe aliquem Iudæorum qui factus Christianus, natum sibi filium circuncidat, qui obseruet sabbatum, qui abstineat à cibis quos deus creauit ad vtendum cum gratiarum actione,qui quartodecimo die mensis primi agnum mactet ad vesperam, & cum hoc feceris, imò non feceris (scio enim te Christianum,& rem sacrilegam nõ esse facturum)ve-
†discet. lis nolis tuam sententiam reprobabis, & tunc scies̃ opere difficilius esse confirmare sua,quàm aliena reprehendere. Ac ne forsitan tibi non crederemus, imò nõ
C intelligeremus quid diceres (Frequenter enim in longum sermo protractus, caret intelligentia, & dum non sentitur, ab imperitis minus reprehenditur) inculcas & replicas,hoc ergo Iudæorum Paulus dimiserat quod malum habebant. Quod est malum Iudæorum,quod Paulus dimiserat? Vtique illud quod sequitur,quòd ignorantes,inquit,dei iustitiam,& suam volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Deinde quòd post passionem & resurrectionem Christi, dato ac manifestato sacramento gratiæ, secũdum ordinem Melchisedech: adhuc putabant vetera sacramenta non ex consuetudine solennitatis, sed ex necessitate salutis esse celebranda. Quæ tamen si nunquam fuissent necessaria, infructuose atque inaniter pro eis Macchabæi martyres fierent. Postremo illud, quod prædicatores gratiæ Christianos, Iudæi tanquam hostes legis persequerentur. Hos atque huiusmodi errores & vitia,dicit se damnare, & vt stercora arbitratur,
Philip.3. vt Christum lucrifaceret. Didicimus per te, quæ Apostolus Paulus mala reliquerit Iudæorum: Rursum te docẽte discamus, quæ bona eorum tenuerit. Obseruationes inquies legis quas more patrio celebrant, sicut ab ipso Paulo celebratæ sunt, sine vlla salutis necessitate. Id quid velis dicere, sine vlla salutis necessitate,non satis intelligo. Si enim salutem non afferunt, cur obseruantur? Si autem obseruanda sunt, vtique salutem afferunt,maxime quæ obseruata martyres faciunt. Nõ enim obseruarentur, nisi salutem afferrent. Neque enim indifferentia sunt inter bonum & malum, sicut philosophi disputant. Bonum est continentia,malum est luxuria. Inter vtrunque indifferens ambulare, digerere alui stercora, capitis naribus purgamẽta proiicere,sputis rheumata iacere. Hoc nec bonum nec malum est. Siue enim feceris siue nõ feceris,nec iustitiam habebis nec iniustitiam. Obseruare autem legis ceremonias,non potest esse indifferens,sed aut malum est, aut bonum est. Tu dicis bonum,ego assero malum, & malum non solum iis qui ex gentibus,sed & iis qui ex Iudaico populo crediderunt. In hoc nisi fallor loco, dum aliud vitas,in aliud deuolueris. Dum enim metuis Porphyrium blasphemantem,in Hebionis incurris laqueos,iis qui credunt ex Iudæis obseruandam legem esse decernens. Et quia periculosum intelligis esse quod dicis, rursum illud superfluis verbis temperare conaris: sine vlla salutis necessitate, sicut Iudæi celebranda putabant, aut fallaci simulatione, quod in
E Petro reprehenderat Paulus. Petrus igitur simulauit legis custodiam, iste autem reprehensor Petri, audacter obseruauit legitima. Sequitur enim in epistola tua: Nam si propterea illa sacramenta celebrauit, quia simulauit se Iudæum, vt illos lucrifaceret: cur non etiam sacrificauit cum gentibus, quia & iis qui sine lege erant, tanquam sine lege factus est, vt eos quoque lucrifaceret, nisi quia & illud fecit, vt natura Iudæus, & hoc totum dixit, non vt Paulus se fingeret esse, quod non erat, sed vt misericorditer ita subueniendum esse sentiret, ac si ipse in eo errore laboraret, non scilicet mentientis astu,sed compatientis affectu. Bene defendis Paulum,quod non simulauerit errorem Iudęorum sed verè fuerit in errore. Neque imitari voluerit Petrum mentientem, vt quod erat metu Iudæorum dissimularet, sed tota libertate Iudæũ se esse diceret. Nona clementia Apostoli, dum Iudæos Christianos vult facere,ipse Iudæus factus est. Non enim poterat luxuriosos ad frugalitatẽ reducere,nisi se luxuriosum probasset, & misericorditer vt ipse dicis subuenire miseris,nisi se miserum ipse sentiret. Verè enim miselli,& misericorditer deplorandi, qui contentione sua & amore legis abolitæ, Apostolum Christi fecere Iudæum. Nec multum interest, inter meam & tuam sententiam, quia ego dico & Petrum & Paulum timore fidelium Iudæorum,legis exercuisse,imò simulasse mãdata. Tu autem asseris,hoc eos feciss̃e clementer, non mentientis astu, sed compatientis affectu, dummodo illud constet vel metu, vel misericordia, eos simulasse se esse, quod non erant. Illud autem argumentum, quo aduersus nos vteris, quod & gentilibus debuerit gentilis fieri, si Iudæis Iudæus factus est, magis pro nobis facit. Sicut enim non fuit verè Iudæus, sic nec verè gentilis erat: & sicut non fuit verè gentilis, sic nec verè Iudæus erat. In eo autem imitator gentilium est, quia præputium recipit in fide Christi, & indifferenter permittit vesci cibis, quos damnant Iudæi, non cultum vt tu putas idolorum. In Christo enim Iesu Gala.5.&6. nec circuncisio est aliquid, nec præputium, sed obseruatio mandatorum dei. Quæso igitur te & iterum atque iterum deprecor,vt ignoscas disputatiũculæ meæ,

D Fallax sima latio.

F Βλάσφ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G & quod modum meum egressus sum, tibi imputes qui coëgisti vt scriberem, & mihi cum Stesichoro oculos abstulisti. Nec me putes magistrum esse mendacij, qui sequor Christum dicentem: Ego sum via, veritas, &
Ioan.14. vita. Nec potest fieri, vt veritatis cultor mendacio colla summittam. Neque mihi imperitorum plebeculam concites qui te venerantur vt Episcopum, & in ecclesia declamantem sacerdotij honore suscipiunt, me autem ætatis vltimæ, & penè decrepitum, ac monasterij & ruris secreta sectantem, paruipendunt, & quæras ti-
Declamare. bi quos doceas siue reprehendas. Ad nos enim tantis maris atque terrarum à te diuisos spatiis, vix vocis tuæ sonus peruenit. Et si forsitan literas scripseris, ante eas Italia ac Roma suscipient, quàm ad me cui mittendæ sunt deferantur. Quod autem in aliis quæris epistolis, cur mea prior in libris canonicis interpretatio asteriscos habeat, & virgulas prænotatas, & postea aliam translationem absque his signis ædiderim, pace tua dixerim, videris mihi non intelligere, quod quæsisti. Illa enim interpretatio septuaginta interpretum est, & vbicunque virgulæ, id est obeli sunt, significa-
H tur, quòd septuaginta plus dixerint, quàm habetur in Hebræo: vbi autem asteriscі, id est stellæ prælucentes, ex Theodotionis æditione ab Origene additum est. Et ibi Græca transtulimus, hic de ipso Hebraico quod intelligebamus expressimus, sensuum potius veritatem, quàm verborum interdum ordinem conseruantes. Et miror quomodo septuaginta interpretum libros legas, non puros vt ab eis æditi sunt, sed ab Origene emendatos, siue corruptos per obelos & asteriscos, & Christiani hominis interpretatiunculam non sequaris, præsertim cùm ea quæ addita sunt ex hominis Iudæi atque blasphemi post passionem Christi æditione transtulerit. Vis amator esse verus septuaginta interpretum, non legas ea quæ sub asteriscis sunt, imò rade de voluminibus vt veterum te fautorem probes. Quod *si feceris, omnes* ecclesiarum bibliothecas condemnare cogeris. Vix enim vnus, aut alter inuenietur liber, qui ista non habeat. Porrò quod dicis, non debuisse me interpretari post veteres, & nouo vteris syllogismo, Aut obscura fuerunt quæ interpretati sunt. LXX. aut manifesta. Si obscura, te quo-
I que in eis falli potuisse credendum est. Si manifesta, illos in eis falli non potuisse perspicuum est. Tuo tibi sermone respondeo. Omnes veteres tractatores qui nos in domino præcesserunt, & qui scripturas sanctas interpretati sunt, aut obscura interpretati sunt, aut manifesta. Si obscura, quomodo tu post eos ausus es disserere, quod illi explanare non potuerunt? Si manifesta, superfluum est te voluisse disserere, quod illos latere non potuit, maxime in explanatione Psalmorum, quos apud Græcos interpretati sunt multis voluminibus, Primus Origenes, Secundus Eusebius Cæsariensis, Terti us Theodorus Heracleotes, Quartus Asterius Scythopolitanus, Quintus Apollinaris Laodicenus, Sextus Didymus Alexandrinus, Feruntur & diuersorum in paucos psalmos opuscula, Sed nunc de integro psalmorum corpore dicimus. Apud Latinos autem Hilarius Pictauiensis, & Eusebius Vercellensis episcopi, Origenem & Eusebium transtulerunt,
Ambrosius. Quorum priorem & noster Ambrosius in quibusdam sequutus est. Respondeat mihi prudentia tua, quare tu post tantos & tales interpretes in explanatione psalmorum diuersa senseris? Si enim obscuri sunt psalmi, te quoque in eis falli potuisse credendum est. Si manifesti, illos in eis falli potuisse non creditur: ac per K
hoc vtroque modo superflua erit interpretatio tua: & hac lege post priores nullus loqui audebit, & quodcũque alius occupauerit, alius de eo scribendi non habebit licentiam: quin potius humanitatis tuæ est, in quo veniam tibi tribuis, indulgere & cæteris. Ego enim nõ tam vetera abolere conatus sum, quæ linguæ meæ hominibus emendate de Græco in Latinum transtuli, quàm ea testimonia quæ à Iudæis prætermissa sunt vel corrupta, proferre in medium, vt scirent nostri quid Hebræa veritas contineret. si cui legere non placet, nemo compellit inuitum. Bibat vinum vetus cum suauitate, & nostra musta contemnat, quæ in explanatione priorum ædita sunt, vt sicubi illa non intelliguntur, ex nostris manifestiora fiant. Quod autem genus interpretationis in scripturis sanctis sequendum sit, liber quem scripsi de optimo genere interpretandi, & omnes præfatiunculæ diuinorum voluminũ quas æditioni nostræ præposuimus explicant, ad illasq; prudentem lectorem remittendum puto. Et si me vt dicis in noui testamenti emendatione suscipis, exponisque causam cur suscipias, quia plurimi linguæ Græcæ ha- L
bentes scientiam, de meo possent opere iudicare, eandem integritatẽ debueras etiam in veteri credere testamẽto, quod non nostra cõfinximus, sed vt apud Hebræos inuenimus, diuina transtulimus. Sicubi dubitas, Hebræos interroga. *Sed fortè dices: Quid si* Hebræi aut respondere noluerint, aut mentiri voluerint? Tota frequentia Iudæorum in mea interpretatione reticebit, *nullúsque* inueniri poterit, qui Hebræę linguæ habeat notionem: aut omnes imitabuntur illos Iudæos, quos dicis in Aphricæ repertos oppidulo in meam cõspirasse calumniam? Huiusce modi enim in epistola tua texis fabulam. Quidam frater noster coëpiscopus, cum lectitare instituisset in ecclesia cui præest interpretationem tuam, mouit quiddam longe aliter à te positum apud Ionam prophetam, quàm erat omnium sensibus memoriæq; inueteratum, & tot ætatum successionibus decantatum. Factus est tantus tumultus in plebe, maximè Græcis arguentibus & inflammantibus calumniam *falsitatis, vt cogeretur* Episcopus (ea quippe ciuitas erat) Iudæorum testimonium flagitare. Vtrum autẽ illi imperitia, an malitia, hoc esse in He- M
bræis codicibus responderunt, quod & Græci & Latini habebant atque dicebant. Quid plura? Coactus est homo velut mendositatem corrigere, volens post magnum periculum non remanere sine plebe. Vnde etiã nobis videtur aliquando te quoque in nonnullis falli potuisse. Dicis me in Iona propheta male quiddã interpretatum, & seditione populi conclamãte, propter vnius verbi dissonantiam, Episcopum penè sacerdotium perdidisse. Et quid sit illud quod male interpretatus sim subtrahis, auferens mihi occasionem defensionis meæ, ne quicquid dixeris me respondente soluatur: nisi fortè vt ante annos plurimos cucurbita venit in medium, asserente illius temporis Cornelio & Asinio Pollione, me hederam pro cucurbita transtulisse. Vide Hiero. in 4. cap. Ionæ.
Super qua re in commentario Ionæ prophetæ, plenius respondimus. Hoc tantum nunc dixisse cõtenti, quod in eo loco vbi. LXX. interpretes cucurbitam, & Aquila cum reliquis hederam transtulerũt, id est κισσόν, in Hebræo volumine ciceion scriptum habetur, quã vulgo Syri ciceiam * vocant. Est autem genus virgulti, lata habens folia, in modum pampini. Cumq; plantatum fuerit, cito cõsurgit in arbusculam, absq; vllis ca- *In cõmẽt. Ionæ habetur elkeroa.

lamorum

A lamorum & haſtilium adminiculis, quibus & cucurbitæ & hederæ indigent, ſuo trunco ſe ſuſtinens. Hoc ergo verbum de verbo ediſſerens, ſi ciceion transferre voluiſſem, nullus intelligeret: ſi cucurbitã, id dicerem quod in Hebraico non habetur: hederam poſui, vt cæteris interpretibus conſentirem. Sin autem Iudæi veſtri, vt ipſe aſſeris, malitia, vel imperitia, hoc dixerunt eſſe in voluminibus Hebræorum, quod in Græcis & Latinis codicibus continetur, manifeſtum eſt eos aut Hebræas ignorare literas, aut ad irridẽdos cucurbitarios voluiſſe mentiri. Peto in fine epiſtolæ, vt quieſcentem ſenem, olimq; veteranum, militare non cogas, & rurſum de vita periclitari: Tu qui iuuenis es, & in põtificali culmine conſtitutus, doceto populos, & nouis Aphricæ frugibus Romana tecta locupleta. Mihi ſufficit cũ auditore & lectore pauperculo in angulo monaſterij ſuſurrare.

Auguſtinus Hieronymo, negans ſe ſcripſiſſe librum ei eum: in hoc errans, quod aliquis prolixam epiſtolam libram appellaſſet. Epiſtola. XII.

B DOMINO chariſſimo & deſyderantiſſimo & honorando in Chriſto fratri & compresbytero Hieronymo, Auguſtinus in domino ſalutem. Audiui peruenisſe in manus tuas literas meas, ſed quod adhuc reſcripta non merui, nequaquã imputauerim dilectioni tuæ. Aliquid proculdubio impedimenti fuit. Vnde agnoſco à me dominum potius deprecandum, vt tuæ voluntati det facultatem mittendi quod reſcripſeris. Nam reſcribendi iam dedit, quia cum volueris facillimè poteris. Etiam hoc ad me
Vtũ pro an ſanè perlatum, vtrum quidem crederem dubitaui, ſed hinc quoque tibi aliquid vtrũ ſcriberem dubitare non debui. Hoc autem breue eſt, ſuggeſtũ eſſe charitati tuę, à neſcio quibus fratribus, mihi dictum eſt, quod librũ aduerſus te ſcripſerim, Romámque miſerim. Hoc falſum eſſe noueris, deum noſtrum teſtor, hoc me non feciſſe. Sed ſi fortè aliqua in aliquibus ſcriptis meis reperiuntur, in quibus aliter aliquid quàm tu ſenſiſſe reperiar, non contra te dictum, ſed quod mihi videbatur à me ſcriptum eſſe, puto te debere cognoſcere, aut ſi cognoſci non poteſt, credere & debere &. Ita ſanè hoc dixerim, vt ego non tantum paratiſſimus ſim ſi quid te in
C meis ſcriptis mouerit, fraterne accipere quid cõtra ſentias, aut de correctiõe mea, aut de ipſa tua beneuolentia gauiſurus, verumetiam hoc à te poſtulem ac flagitem. O ſi licuiſſet, & ſi non cohabitante, ſaltem vicino te in domino perfrui, ad crebrum & dulce colloquiũ. Sed quia id non eſt datum, peto vt hoc ipſum, quod in Chriſto qua poſſumus ſimul ſumus, conſeruari ſtudeas, & augeri, ac perfici, & reſcripta quanuis rara, non ſpernere. Saluta obſequio meo ſanctum fratrem Paulinianum, & omnes fratres qui tecum, ac de te, in domino gaudent. Memor noſtri exaudiaris à domino in omni ſancto deſyderio tuo, domine chariſſime & deſyderantiſſime & honorande in Chriſto frater.

Hieronymus Auguſtino, iam accepta epiſtola quæ calumniatur de mendacio officioſo. ſed dubitans etiamnum an ſit Auguſtini, negans ſe reſponſurum, niſi certus de authore. Meminit & Ruffini ficto nomine.

Epiſtola. XIII.

DOMINO verè ſancto, ac beatiſſimo papæ Auguſtino, Hieronymus in Chriſto ſalutem. In ipſo profectionis articulo, ſancti filij noſtri Aſterij hypodiaconi neceſſarij mei, beatitudinis tuæ literæ ſuperuenerunt, quibus ſatisfacis, te contra paruitatem meam librum Romã non miſiſſe. Hoc D
nec ego factum audieram, ſed epiſtolæ cuiuſdam quaſi ad me ſcriptæ, per fratrem noſtrum Syſinnium diaconum, huc exemplaria peruenerunt. In quibus hortaris me vt παλινῳδίαν ſuper quodam Apoſtoli capitulo canam, & imiter Steſichorum inter vituperationes & laudes Helenæ fluctuantem, vt qui detrahendo oculos perdiderat, laudando receperit. Ego ſimpliciter fateor dignationi tuæ, licet ſtylus & ἐπιχορήματα tua mihi viderentur, tamen non temere exemplaribus literarum credendum putaui, ne fortè me reſpondente læſus iuſtè expoſtulares, quod probare ante debuiſſem tuum eſſe ſermonem, & ſic reſcribere. Acceſſit ad moram ſanctæ & venerabilis Paulæ lõga infirmitas. Dũ enim languenti multo tempore aſſedimus, penè epiſtolæ tuæ, vel eius qui ſub tuo nomine ſcripſerat, obliti
Eccle.22. ſumus, memores illius verſiculi: Muſica in luctu importuna narratio. Itaque ſi tua eſt epiſtola, aperte ſcribe, vel mitte exemplaria veriora, vt abſq; vllo rancore ſtomachi, in ſcripturarum diſputatione verſemur,
E & vel noſtrum emẽdemus errorem, vel alium fruſtra reprehendiſſe doceamus. Abſit autem à me, vt quicquam de libris beatitudinis tuæ attingere audeã. Sufficit enim mihi probare mea, & aliena nõ carpere. Cęterum optime nouit prudentia tua, vnumquenque in
70. diſt. vtinam. ſuo ſenſu abũdare, & puerilis eſſe iactantiæ (quod olim adoleſcentuli facere conſueuerant) accuſando illuſtres viros, ſuo nomini famam quærere. Nec tam ſtultus ſum, vt diuerſitate explanationum tuarum me lædi putem, quia nec tu læderis, ſi nos contraria ſenſerimus. Sed illa eſt vera inter amicos reprehenſio, ſi noſtram peram non videntes, aliorum iuxta Perſium manti-
Perſius Sed præcedenti ſpectatur mática tergo. cam conſyderemus. Supereſt vt diligas diligentem, & in ſcripturarum campo, iuuenis ſenem non prouoces. Nos noſtra habuimus tempora, & cucurrimus quantum potuimus. Nunc te currẽte, & longa ſpatia tranſmeantẽ, nobis debetur ocium: ſimúlque vt cum venia & honore tuo dixerim, ne ſolus mihi de poëtis aliquid propoſuiſſe videaris, memento Daretis & Entelli: & vulgaris prouerbij, quod bos laſſus fortius figat pedem. Triſtes hæc dictauimus. Vtinam mererem
†trãſmittente. Virgil. 5. Aeneid. complexus tuos, & collatione mutua vel doceremus aliqua vel diſceremus. Miſit mihi temeritate ſolita, F
Ruffinus. maledicta ſua Calphurnius cognomẽto Lanarius, quę ad Aphricam quoque ſtudio eius didici peruenisſe. Ad quę breuiter ex parte reſpondi, & libelli eius vobis miſi exemplaria, latius opus cum opportunum fuerit primo miſſurus tempore, In quo illud caui ne in quoquã exiſtimationem læderem Chriſtianam, ſed tantum vt delirantis imperitique mendacium ac vecordiam cõfutarem. Memento mei ſancte ac venerabilis papa. Vide quantum te diligam, vt ne prouocatus quidem voluerim reſpondere, nec credam tuum eſſe quod in altero fortè reprehenderem. Frater Communis ſuppliciter te ſalutat.

Hieronymus Auguſtino, expoſtulans de epiſtola ſeu libro illius per Italiam ſparſo, quo taxabatur locus non rectè expoſitus in epiſtola ad Galatas, hortans Auguſtinum, vt ſi pruriat amore gloriæ, iuuenes iuuenis potius ad certamen prouocet, ſenem emeritum ſinat quieſcere.

Epiſtola. XIIII.

DOMINO verè ſancto & beatiſſimo papę Auguſtino, Hieronymus in domino ſalutem. †Chriſto
Crebras ad me epiſtolas dirigis, & ſępe cõpellis

G pellis vt respõdeam cuidam epistolæ tuæ, cuius ad me vt ante iam scripsi, per fratrem Syſinnium diaconum exemplaria peruenerunt, absque subscriptione tua, & quæ primum per fratrem Profuturum, secundo per quendam alium te misisse significas, & interim Profuturum retractum de itinere, & episcopum constitutum, veloci morte subtractum: illum cuius nomen reticeres, maris timuisse discrimina, & nauigationis mutasse consilium. Quę cum ita sint, satis mirari nequeo, quomodo ipsa epistola, & Romæ & in Italia haberi à plerisque dicatur, & ad me solum non peruenerit, cui soli missa est: præsertim cum idem frater Syſinnius inter cæteros tractatus tuos dixerit eam se non in Aphrica, non apud te, sed in insula Adriæ ante hoc fermè quinquennium reperisse. De amicitia omnis tollenda suspitio est, & sic cum amico quasi cum altero se est loquendum. Nonnulli familiares mei & vasa Christi, quorum Hierosolymis & in sanctis locis permagna copia est, suggerebant non simplici à te animo factum, sed laudem atque rumusculos & gloriolam populi requirente, vt de nobis cresceres, vt multi cognoscerent, te prouocare, me timere: te scribere vt
H doctum, me tacere vt imperitum: & tandem reperisse qui garrulitati meæ modum imponeret. Ego autem vt simpliciter fatear, dignationi tuæ, primum idcirco respondere nolui, quia tuam liquido epistolam non credebam, nec vt vulgi de quibusdam prouerbium est, litum melle gladium. Deinde illud cauebam, ne episcopo communionis meæ, viderer procaciter respondere, & aliqua in reprehendentis epistola reprehendere, præsertim cum quædam in illa hæretica iudicarem. Ad extremum ne tu iure expostulares & diceres: Quid enim? Epistolam meam videras, & notæ tibi manus in subscriptione signa deprehenderas, vt tam facile amicum læderes, & alterius malitiam in meam verteres contumeliam? Igitur vt ante iam scripsi, aut mitte eandem epistolam tua subscriptam manu, aut senem latitantem in cellula lacessere desine. Sin autem tuam vis vel exercere vel ostẽtare doctrinam, quære iuuenes & disertos & nobiles, quorum Romæ dicũtur esse quamplurimi, qui possint & audeant tecum congredi, & in disputatione sanctarum scripturarum iugum cum episcopo ducere. Ego quondam
I miles, nunc veteranus, & tuas & aliorum debeo laudare victorias, non ipse rursus effœto corpore dimicare, ne si me frequenter ad rescribendum impuleris, illius recorder historiæ, quòd Hannibalem iuuenili-

Litus melle gladius.

Titus li.

Virgil. Aeglo. 9.

ter exultantem Q. Maximus patientia sua fregerit. Omnia fert ætas, animum quoque: sæpe ego longos Cantando puerum memini me condere soles. Nunc oblita mihi tot carmina, vox quoque Mœrim Iam fugit ipsa. Et vt magis de scripturis sanctis loquar, Berzellai ille Galaadites, regis Dauid beneficia, omnésque delitias iuueni delegans filio, ostendit senectutem

2. Reg. 19.

hæc appetere non debere nec oblata suscipere. Quod autem iuras te aduersum me librum nó scripsisse, neque Romam misisse quem non scripseris, sed si fortè aliqua in tuis scriptis reperiantur, quæ à meo sensu discrepent, non me à te læsum, sed à te scriptum quod tibi rectum videbatur. Quæso, vt me patienter audias. Non scripsisti librum, & quomodo mihi reprehensionis à te meæ, per alios scripta delata sunt? Cur habet Italia, quod tu non scripsisti? Qua ratione poscis vt rescribam ad ea quæ scripsisse te denegas? Nec tam hebes sum, vt si diuersa senseris, me à te læsum putem.

Epistolam appellat librum.

Sed si mea cominus dicta reprehendas, & rationem K scriptorum expetas, & quæ scripserim emẽdare compellas, & ad παλινῳδίαμ prouoces, & oculos mihi reddas, in hoc lædituꝛ amicitia, in hoc necessitudinis iura violantur: Ne videamur certare pueriliter, & fautoribus inuicem vel detractoribus nostris tribuere materiam contendendi, hæc scribo, quia te pure & Christiane diligere cupio, nec quicquam in mea mente retinere, quod distet à labiis. Non enim conuenit, vt ab adolescentia vsque ad hanc ætatem, in monasteriolo cum sanctis fratribus labore desudans, aliquid contra episcopum communionis meæ scribere audeam, & eum episcopum, quem ante cœpi amare quàm nosse, qui me prior ad amicitiam prouocauit, quem post me orientem in scripturarum eruditione lętatus sum. Igitur aut tuum negato librum, si fortè non tuus est, & desine flagitare rescriptum ad ea quæ non scripsisti: aut si tuus est, ingenuè confitere, vt si in defensionem mei aliqua scripsero, in te culpa sit qui prouocasti, non in me qui respondere compulsus sum. Addis præterea te paratum esse, vt si quid me in tuis scriptis mouerit, aut corrigere voluero, fraterne accipias, & non so- L lum mea in te beneuolentia gauisurum, sed vt hoc ipsum faciã deprecaris. Rursum dico quod sentio. Prouocas senem, tacentem stimulas, videris iactare doctrinam. Non est autem ætatis meæ putari maleuolum erga eum, cui magis fauorem debeo. Etsi in Euangeliis ac prophetis peruersi homines inueniunt, quod nitantur reprehendere, miraris si in tuis libris & maxime in scripturarum expositione, quæ vel obscurissimæ sunt, quædam à recti linea discrepare videantur. Et hoc dico, non quod operibus tuis quædam repre- Obscuritas scripturarũ. hendenda iam censeam. Neque enim lectioni eorum vnquam operam dedi, nec horum exemplariorum apud nos copia est, præter soliloquiorum tuorum libros & quosdam commentarios in psalmos, quos si vellem discutere, non dicam à me (qui nihil sum) sed à veterũ Græcorum docerem interpretationibus discrepare. Vale mi amice charissime, ætate fili, dignitate parens, & hoc à me rogatus obserua, vt quicquid mihi scripseris, ad me primum facias peruenire.

M

Augustinus Hieronymo, Offensus aculeis quibusdam literarum Hieronymi, de quibus multa argutatur, blanditiis leniens sententiarum asperitatem, multis uerbis deplorans inter Ruffinum & Hieronymum, tam amicos doctos, celebres, senes, & monachos, tam amarulentam discordiam incidisse, non sine graui totius ecclesiæ scandalo.

Epistola. XV.

DOMINO venerando & desyderantissimo fratri & compresbytero Hieronymo, Augustinus in domino salutem. Quanuis existimen antequam istas sumeres, venisse in manus tuas literas meas, quas per dei seruum filium [nostrum] Cyprianum diaconũ misi, quibus certissime agnoscerem meam esse epistolam, cuius exemplaria illuc peruenisse cõmemorasti, Vnde iam me arbitror rescriptis tuis velut Entellinis grandibus atque acribus cestibus, tan- Virg. Aeneid. 5. quam audacem Daretam cœpisse pulsari atque versari. Nunc tamen eis ipsis respondeo literis tuis, quas mihi per sanctum filium nostrum Asterium mittere dignatus es. In quibus multa in me cõperi tuæ beneuolentissimæ charitatis, & rursus quædam nonnullius à me tuæ offensionis indicia. Itaque vbi mulcebar legẽs, ibi cõtinuo feriebar, hoc sane vel maxime admirans, quòd

A quòd cum dicas te exemplaribus literarum mearum ideo temere non putasse credendum, ne fortè te respondente læsus iustè expostularē, quòd probare ante debuisses, meum esse sermonem, & sic rescribere, postea iubeas si mea est epistola, aperte me scribere, aut mittere exemplaria veriora, vt absque vllo rancore scripturarū in scripturarū disputatione versemur. Quo pacto enim possumus in hac disputatione sine rancore versari, si me lædere paras? Aut si non paras, quomodo ego te nō lædente, abs te læsus iustè expostularem, quòd probare ante debuisses, meum esse sermonem, & sic rescribere? Hoc est & sic lędere. Nisi enim rescribēdo læsisses, ego iustè expostulare non possem. Proinde cum ita rescribis vt lædas, quis locus nobis relinquitur in disputatione scripturarū, sine vllo rancore versandi? Ego quidem absit vt lædar, si mihi certa ratione volueris & potueris demōstrare illud ex epistola Apostoli, vel quid aliud scripturarum sanctarum te verius intellexisse quàm me. Imò verò absit, vt non cum gratiarum actione lucris meis deputem, si fuero te docente instructus, aut emendante correctus. Veruntamen tu mihi frater charissime, nisi te putares læsum scriptis meis, non me putares lædi posse rescriptis tuis. Nullo enim modo id de te opinatus fuero, quòd non te arbitraris læsum, si sic tamen rescribis vt lædas. Aut si te non sic rescribente, ego propter nimiam stultitiam meam lædi posse putatus sum, hoc ipso læsisti planè, quòd de me ita sensisti. Sed nullo modo tu me, quem nunquam talem expertus es, temere talem crederes, qui literarum mearū exemplaribus etiam cum stylum meum nosses, temere credere noluisti. Si enim non immeritò vidisti, me iustè expostulaturum fuisse, si temere crederes esse literas meas, quæ non essent meæ: quanto iustius expostularem meipsum temere putatum talem, qualem me expertus non esset qui putauisset? Nequaquam ergo ita prolabereris, vt te non rescribente quo læderer, me tamen existimares nimis insipientem, etiam tali tuo rescripto lædi potuisse. Restat igitur vt lædere me rescribendo disponeres, si certo documento meas esse illas literas nosses. Atque ita, credo quod iniustè me lædendum putares, supereſt vt agnoscam peccatum meum, quòd prior te illis literis læserim, quas meas esse negare non possum. Cur itaque conor contra fluminis tractum, ac non potius veniam peto? Obsecro te ergo per mansuetudinem Christi, vt si læsi te, dimittas mihi, nec me vicissim lædendo malum pro malo reddas. Lædes autem me, si mihi tacueris errorem meum, quem fortè inueneris in factis vel dictis meis. Nam si ea in me reprehenderis quæ reprehendenda non sunt, te lædis magis quàm me: quod absit à moribus & sancto proposito tuo, vt hoc facias voluntate lædendi, culpans in me aliquid dente maledico, quod mente veridica esse scis non culpandum. Ac per hoc aut beneuolo corde arguas, etiam si caret delicto, quem arguendum putas: aut paterno affectu mulceas, quem abiicere nequeas. Potest enim fieri vt tibi aliud videatur quàm veritas habet, dum tamen abs te aliud non fiat quàm charitas habet: vt & ego amicissimam reprehensionem gratissime accipiam, etiam si reprehendi non meruit quod rectè defendi potest, aut agnoscam simul & beneuolentiam tuam, & culpam meam, & quantum dominus donat in alio gratus, in alio emendatus inueniar. Quid ergo, fortasse dura, sed certè salubria verba tua, tanquam cestus Entelli pertimescam? Cædebatur ille, non curabatur: & ideo vincebatur, non sanabatur. D Ego autem si medicinalem correptionem tuam tranquillus accepero, non dolebo: si verò infirmitas velut humana mea, etiam cùm veraciter arguor, non potest nisi aliquantulū contristari, melius tumor capitis dolet dum curatur, quàm dum ei parcitur & non sanatur. Hoc est enim quod acute vidit, qui dixit: Vtiliores esse plerunque inimicos iurgantes, quàm amicos obiurgare metuentes. Illi enim dum rixantur, dicunt aliquando vera quæ corrigamus: isti autem minorem quàm oportet exhibent iustitiæ libertatem, dum amicitiæ timent exasperare dulcedinem. Quapropter etsi bos, vt tibi videris, lassus senectute fortè corporis, non vigore animi, tamen in area dominica fructuoso labore desudans, ecce sum, si quid perperam dixi, fortius fige pedem. Non mihi esse debet molestum pondus ætatis tuæ, dummodo cōteratur palea culpæ meæ. Proinde illud quod in extremo epistolæ tuæ posuisti, cum magni desyderij suspirio vel lego vel recolo. Vtinam, inquis, mereremur complexus tuos, & collatione mutua vel doceremus aliqua, vel disceremus. Ego autem dico, vtinam saltem propinquis terrarum locis habitaremus, vt si non possent misceri nostra colloquia, literæ possent esse crebriores. Nunc verò tanto E locorum interuallo absumus à sensibus nostris, vt de illis verbis Apostoli ad Galatas, iuuenem me ad tuam sanctitatem scripsisse meminerim, & ecce iam senex necdum rescripta meruerim, faciliúsque ad te exemplaria epistolæ meæ peruenerint, nescio qua occasione peruenīente, quàm ipsa epistola me curante. Homo enim qui eam tunc acceperat, nec ad te pertulit, nec ad me retulit. Tantæ autem mihi in literis tuis, quæ in manus nostras venire potuerunt, apparent res, vt nihil studiorum meorum mallem si possem, quàm inhærere lateri tuo. Quod ego quia non possum, aliquem nostrorum in domino filiorum erudiendum ad Fatei versū. te mittere cogito, si etiam de hac re tua rescripta meruero. Nam neque in me tantum scientiæ scripturarum diuinarum est, aut esse iam poterit, quantum inesse tibi video. Et si quid in hac re habeo facultatis, vtcunque impendo populo dei. Vacare autem studiis diligentius quàm quæ populi audiunt instruēdis, propter ecclesiasticas occupationes omnino non possum. F Nescio quæ scripta maledica super tuo nomine ad Aphricam peruenisse audiuimus. Accepimus tamen Ruffinus. quod dignatus es mittere, illis respondens maledictis. Quo perlecto, fateor, multum dolui inter tam charas familiarēsque personas, cunctis penè ecclesiis notissimo amicitiæ vinculo copulatas, tantum malum extitisse discordiæ. Et tu quidem quantum tibi moderaris, quantúmque teneas aculeos indignationis tuæ, ne reddas maledictum pro maledicto, satis in tuis literis eminet. Veruntamen eas ipsas cum legissem, contabui dolore, & obrigui timore: quid de me illa facerent, quæ in te ille scripsit, si in manus meas fortè venissent? Væ mundo ab scandalis. Ecce fit, ecce prorsus impletur quod veritas ait: Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Quæ sibi enim iā fida pectora tuto refundantur? In cuius sensus Legendū arbitror, tota se piiciat secura dilectio? Quis deniq; amicus non In cuius finum totam. formidetur quasi futurus inimicus, si potuit inter Hieronymū & Ruffinū hoc quod plāgimus exoriri? O misera & miserāda cōditio. O infida in volūtatib⁹ amicorū sciētia præsentiū, vbi nulla est præsciētia futurorū. Sed quid hoc alteri de altero gemendū putē, qñ nec

ipse

ὡς φλυαρῶν.

B

C

G ipſe quidem ſibi homo eſt notus in poſterum? Nouit enim vtcunque vix fortè nunc qualis ſit, qualis autem poſtea futurus ſit ignorat. Hæc porrò non tantum ſcientia qualis quiſque ſit, verumetiam præſcientia qualis futurus ſit, ſi eſt in ſanctis & beatis angelis, quomodo fuerit diabolus beatus aliquando, cum adhuc angelus bonus eſſet, ſciens futuram iniquitatem ſuam & ſempiternum ſupplicium, omnino non video. De qua re, ſi tamen eam noſſe opus eſt, vellem audire quid ſentias. Vide quid faciant terræ ac maria, quæ nos corporaliter dirimunt. Si hæc epiſtola mea, quam legis ego eſſem, iam mihi diceres quod quęſiui. Nunc verò quãdo reſcribes? quando mittes? quando perueniet? quãdo accipiam? Et tamen vtinam quandoque fiat, quod tam cito fieri non poſſe quàm volumus, quanta poſſumus tolerantia ſuſtinemus. Vnde recurro ad illa verba epiſtolæ tuę dulciſſima, ſanctique deſyderij tui pleniſſima, & ea facio viciſſim mea. Vtinam mereremur complexus tuos, & collatione mutua vel doceremus aliqua vel diſceremus, ſi tamen eſſe vllo modo poſſet quod ego te docerem. In his autem verbis non iam H tuis tantum, ſed etiam meis vbi delector & reficior, & ipſo quanuis pendente & non attingẽte, vtriuſque noſtrum deſyderio non parua ex parte conſolor: Ibi rurſus acerrimis dolorũ ſtimulis fodior, dum cogito inter vos, quibus deus hocipſum quod vterque noſtrum optauit, largum prolixúmque conceſſerat, vt coniunctiſſimi & familiariſſimi mella ſcripturarum ſanctarum pariter lamberetis, tantæ amaritudinis irrepſiſſe perniciem, quando non, vbi non, cui non homini formidandam, cum eo tempore quo abiectis iam ſarcinis ſecularibus, iam expediti dominum ſequebamini, & in ea terra viuebatis ſimul, in qua dominus humanis pedibus ambulans: Pacem meam, inquit, do vobis, pacem meam relinquo vobis, viris ætate maturis, & in eloquio domini habitantibus vobis accidere potuit? Verè tentatio eſt vita humana ſuper terram. Heu mihi, qui vos alicubi ſimul inuenire non poſſum, fortè vt moueor, vt doleo, vt timeo, prociderem ad pedes veſtros, flerem quantum valerem, rogarem quantũ amarem: nunc vnumquenque veſtrum pro ſeipſo, nunc vtrunque pro alterutro, & pro aliis & maxime infir-
I mis, pro quibus Chriſtus mortuus eſt, qui vos tanquã in theatro vitæ huius cũ magno ſui periculo ſpectant: ne de vobis ea conſcribendo ſpargatis, quę quandoque concordantes delere non poteritis, qui nunc concordare nolitis, aut quæ concordes legere timeatis, ne iterum litigetis. Verum dico charitati tuæ, nihil me magis quàm hoc exemplum tremuiſſe, cum quædam ad me in epiſtola tua legerem tuæ indignationis indicia, non tam illa de Entello & boue laſſo, vbi mihi potius hilariter iocari, quàm iracunde minari viſus es, quàm illud quod ſerio te ſcripſiſſe ſatis apparet: Vnde ſupra eloquutus ſum, plus fortaſſe quàm debui, ſed non plus quàm timui, vbi aiſti, ne fortè lęſus iuſte expoſtulares. Rogo te, ſi fieri poteſt vt inter nos quæramus & diſſeramus aliquid, quo ſine amaritudine diſcordiæ corda noſtra paſcantur, fiat. Si autem nõ poſſum dicere quid mihi emendandum videatur in ſcriptis tuis, nec tu in meis, niſi cum ſuſpitione inuidiæ, aut læſione amicitię, quieſcamus ab his, & noſtræ vitæ ſalutíque parcamus. Minus certè aſſequatur illa quæ inflat, dum non offendatur illa quę ædificat. Ego me longè eſſe ſentio ab illa perfectione, de qua ſcriptũ eſt: *Si* quis in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir. Sed planè in dei miſeri-

Quæſtio ocioſa.

Ioan. 14.

Iob. 7.

Iaco. 3

cordia puto me poſſe facilè abs te petere veniã, ſi quid K offendi: quod mihi aperire debes, vt cum te audiero, lucreris fratrem tuũ. Neque enim quia hoc propter longinquitatem terrarum nõ potes facere inter me & te, propterea debes ſinere errare me. Prorſus quod ad ipſas res quas noſſe volumus, attinet, ſi quid veri me tenere vel ſcio vel credo vel puto, in quo tu aliter ſentis, quantum dat dominus ſine tua iniuria conabor aſſerere. Quod autem pertinet ad offenſionem tuam, cum te indignatũ ſenſero, nihil aliud quàm veniam deprecabor. Nec omnino arbitror te ſuccenſere potuiſſe, niſi aut hoc dicerem quod non debui, aut non ſic dicerem vt debui, quia nec miror minus nos ſcire inuicẽ, quàm ſcimus à coniunctiſſimis & familiariſſimis noſtris. In quorum ego charitatem, fateor, facile me totũ proii-cio, præſertim fatigatum ſcandalis ſeculi, & in ea ſine vlla ſolicitudine requieſco. Deum quippe illic eſſe ſentio, in quem me ſecurus proiicio, & in quo ſecurus requieſco. Nec in hac mea ſecuritate craſtinum illud humanæ fragilitatis incertũ, de quo ſuperius gemui, omnino formido. Cùm enim hominem chriſtiana charitate flagrantem, eaq; mihi fidelem amicum factum L eſſe ſentio, quicquid ei cõſiliorum mẽorum cogitationumq; committo, non homini committo, ſed illi in quo manet vt talis ſit. Deus enim charitas eſt, & qui 1. Ioan. 4. manet in charitate, in deo manet: quam ſi deſeruerit, tantum faciat neceſſe eſt dolorem, quantum manens fecerat gaudium. Veruntamẽ ex amico intimo factus inimicus, quærat ſibi potius quod fingat aſtutus, nõ inueniat quod prodat iratus. Hoc autem vnuſquiſque facile aſſequitur, non occultando quod fecerit, ſed non faciendo quod occultare velit. Quod miſericordia dei bonis piiſq; concedit, vt inter inimicos quoſlibet futuros liberi ſecuriq; verſentur, aliena peccata ſibi commiſſa non prodant, quę prodi timeant ipſi nulla committant. Cum enim falſum quid à maledico fingitur, aut omnino non creditur, aut certè integra ſalute ſola fama vexatur. Cum autem malum perpetratur, hoſtis eſt intimus, etiam ſi nullius intimi loquacitate aut lite vulgetur. Quapropter quis prudentium non videat, etiam tu quàm tolerabiliter feras amiciſſimi quondã & familiariſſimi incredibiles nunc inimicitias, conſolante conſcientia, & quemadmodum vel quod iacti- M tat, vel quod à quibuſdam forſitan creditur, in ſiniſtris armis deputes, quibus non minus quàm dextris contra diabolum dimicatur? Veruntamen illum maluerim aliquo modo mitiorẽ, quàm te iſto modo armatiorem. Hoc magnum & triſte miraculum eſt, ex amicitiis talibus ad has inimicitias perueniſſe: lætum erit & multo maius, ex inimicitiis talibus ad priſtinam cõcordiam reuertiſſe.

Auguſtinus Præſidio, quem conſacerdotem appellat, quum Hieronymus appellet Diaconum, ſi tamen idem eſt.

Epiſtola. XVI.

DOMINO beatiſſimo & meritò venerãdo fratri & conſacerdoti Præſidio, Auguſtinus in domino ſalutem. Sicut præſens rogaui ſynceritatem tuam, nunc quoque commoneo, vt literas meas ſancto fratri & compresbytero noſtro Hieronymo mittere non graueris. Vt autem nouerit charitas tua, quemadmodum etiam tu illi pro mea cauſa ſcribere debeas, miſi exemplaria literarum & mearum ad ipſum, & ad me ipſius, quibus lectis pro tua ſancta prudentia facilè videas, & modum meum quem ſeruandum putaui, & motum eius quem non fruſtra

A stra timui. Aut si ego quod non debui, vel quomodo non debui, aliquid scripsi, non ad illum de me, sed ad meipsum potius fraterna dilectione mitte sermonem, quo correctus petam vt ignoscat, si meam culpam ipse cognouero.

Hieronymus Augustinum commendans illi Præsidium, & salutat Alipium. Epistola. XVII.

DOMINO verè sancto & beatissimo Papæ Augustino Hieronymus in Christo salutem.

Anno præterito per fratrem nostrũ Asterium hypodiaconum dignationi tuæ epistolam miseram, promptum reddens salutationis officium, quam tibi arbitror redditam. Nunc quoque per sanctum fratrem meũ Præsidiũ diaconũ obsecro primùm vt memineris mei. Deinde vt baiulum literarum habeas cõmendatum, & mihi scias germanissimum, & in quibuscunque necessitas postulauerit, foueas atque sustentes, non quo aliqua re (Christo tribuente) indigeat, sed quòd bonorum amicitias auidissimè expetat, & se in his coniungendis maximum putet beneficium consequutum. Cur autem ad Occidẽtem nauigauerit, ipso
B poteris narrante cognoscere. Nos in monasterio constituti, variis hincinde fluctibus quatimur, & peregrinationis molestias sustinemus. Sed credimus in eo qui dixit: Confidite, ego vici mũdum, quod ipso tribuente & præsule, contra hostem diabolum victoriam cõsequamur. Sanctum & venerabilem fratrem nostrum papam Alipium vt meo obsequio salutes, obsecro. Sancti fratres, qui nobiscum in monasterio domino seruire festinant, oppidò te salutant. Incolumẽ te & memorẽ mei, Christus dominus noster tueatur omnipotens, domine verè sancte & suscipiende papa.

Hieronymus Augustino, hoc agens, quanquam illi respõdit de mendacio & cucurbita, tamen amicitiam oportere manere incolumem, rogatq; ut posthac abstineant ab huiusmodi quæstionibus, quæ ferè in contentionem exeunt. Epistola. XVIII.

DOMINO verè sancto & beatissimo papę Augustino Hieronymus in domino salutem.

Cùm à sancto fratre nostro Firmo solicitè quærerem quid ageres, sospitem te lætus audiui. Rursum cùm tuas literas non dico sperarem, sed exi-
C gerem, nesciente te de Aphrica se profectum esse dixit. Itaque reddo tibi per eum salutationis officia, qui te vnico amore complectitur, simulq; obsecro vt ignoscas pudori meo, quòd diu præcipienti vt rescriberem, negare non potui. Nec ego tibi, sed causæ causa respõdit. Et si culpa est respondisse, quæso vt patienter audias, multo maior est prouocasse. Sed facessant istiusmodi querimoniæ. Sit inter nos pura germanitas, & deinceps non quæstionum, sed charitatis ad nos scripta mittamus. Sancti fratres, qui nobiscum domino seruiunt, affatim te salutant. Sanctos, qui tecum Christi leue trahunt iugum, præcipuè sanctum & suscipiendum papam Alipium vt meo obsequio salutes, precor. Incolumen te & memorem mei Christus deus noster tueatur omnipotens. Domine verè sancte & beatissime papa, si legisti librum explanationum in Ionam, puto quòd ridiculã cucurbitæ non recipias quæstionem. Si autem amicus qui me primus gladio petiit, stylo repulsus est, sit humanitatis tuæ atque iustitiæ accusantem reprehendere, non respondentem. In scripturarum campo si placet, sine nostro inuicem dolore laudamus.

Augustinus Hieronymo, accuratius respondet de mendacio officioso, docens Petrum uerè errasse, atque à Paulo uerè iureq; reprehensum: deprecaturq; ueniam quòd dictis quibusdam incautioribus Hieronymi animum offenderit, excusans quòd nulla sua culpa epistola per multorum obambularit manus, priusquam ad eum, cui scripta erat, peruenerat. Epistola. XIX. D

DOMINO dilectissimo, & in Christi visceribus honorando, sancto fratri & compresbytero Hieronymo, Augustinus in domino salutem. Iam pridem tuæ charitati prolixam epistolam misi, respõdens illi tuæ, quam per sanctum filium tuum Asterium, nunc iam nõ solum fratrem, verumetiam collegam meum misisse te recolis. Quæ vtrum in manus tuas peruenire meruerit, adhuc nescio, nisi quòd per fratrem syncerissimum. Firmum scribis, Si ille qui me primum gladio petiit, stylo repulsus est, vt sit humanitatis meæ atque iustitiæ accusantem reprehendere non respondentem. Hoc solo tenuissimo indicio vtcũque coniicio, legisse te illam epistolam meam. In ea quippe deploraui tantam inter vos extitisse discordiam, de quorum tanta amicitia, quaquauersum eam fama diffuderat, charitas fraterna gaudebat. E
Quod non feci reprehendendo in aliquo germanitatem tuam, cuius in ea re aliquam culpam me cognouisse non ausus sum dicere, sed dolendo humanam miseriam, cuius in amicitiis mutua charitate retinendis, quantalibet illa sit, incerta permansio est. Verùm illud malueram tuis nosse rescriptis, vtrum mihi veniam quam poposceram dederis. Quod apertius mihi intimari cupio, quanuis hilarior quidam vultus literarum tuarum etiam hoc me impetrasse significare videatur, si tamen post lectam illam missæ sunt, quod in eis minimè apparet. Petis vel potius fiducia charitatis iubes, vt in scripturarum campo, sine nostro inuicem dolore ludamus. Equidem quantum ad me attinet, serio nos ista quàm ludo agere mallem. Quod si hoc verbum tibi propter facilitatem ponere placuit, ego fateor maius aliquid expeto à benignitate virium tuarum, prudentiáque tam docta & ociosa, annosa, studiosa, ingeniosa diligentia, hæc tibi non tantum donante, verumetiam dictante spiritusancto, vt in magnis & laboriosis quæstionibus, non tanquam ludentem in campo scripturarum, sed in montibus F
anhelantem adiuues. Si autem propter hilaritatem, quam esse inter charissimos differentes decet, putasti dicendum esse, ludamus: siue illud apertum & planum sit vnde colloquimur, siue arduum atque difficile: hocipsum edoce obsecro te, quo nam modo assequi valeamus, vt cùm fortè aliquid nos mouet, quod nobis etsi non cautius attendentibus, certè tardius intelligentibus nõ probatum est, & quid nobis videatur contra conamur asserere, si hoc aliquanto securiore libertate dicamus, non incidamus in suspitionem puerilis iactãtiæ, quasi nostro nomini famam, viros illustres accusando quæramus. Si autem aliquid asperum quod refellẽdi necessitate depromptũ fuerit, quo tolerabile fiat, leniore circunfundamus eloquio, ne litum melle gladium stringere iudicemur. Nisi fortè ille modus est, quo vtrũq; hoc vitium vel vitij suspitionẽ caueamus, si cum doctiore amico sic disputemus, vt quicquid dixerit, necesse sit approbare, nec quærẽdi saltem causa liceat aliquantulũ reluctari. Tum verò sine vllo timore offensionis tanquã in campo luditur, sed mirũ si nobis nõ illuditur. Ego enim fateor charitati tuę, solis eis scripturarũ libris qui iam canonici appellantur, Dist. 9. ca. Ego solis.

didici

G didici hunc timorem honorẽq; deferre, vt nullum eo-
« rum authorẽ ſcribendo aliquid erraſſe firmiſſimè cre
« dam, Ac ſi aliquid in eis offerẽdo literis, quod videa-
« tur cõtrarium veritati, nihil aliud quàm vel mendo-
« ſum eſſe codicem, vel interpretem non aſſequutũ eſſe
« quod dictum eſt, vel me minime intellexiſſe nõ am-
« bigam. Alios autem ita lego, vt quantalibet ſanctitate
« doctrinaq; præpolleant, non ideo verum putem quia
« ipſi ita ſenſerunt, ſed quia mihi vel per illos authores
« canonicos, vel probabili ratione quod à vero non ab-
« horreat, perſuadere potuerunt. Nec te mi frater ſenti-
re aliquid aliter exiſtimo, prorſus, inquam, non te ar-
bitror ſic legi tuos libros velle, tãquam prophetarum
vel Apoſtolorum, de quorum ſcriptis quod omni er-
rore careant, dubitare nefariũ eſt. Abſit hoc à pia hu-
militate & veraci de temetipſo cogitatiõe, qua niſi eſ-
ſes præditus, non vtiq; diceres: Vtinam mereremur cõ
plexus tuos, & collatione mutua vel docerem⁹ aliqua
vel diſceremus. Quod ſi teipſum, conſyderatione vitæ
ac morum tuorum, non ſimulatè, nõ fallaciter dixiſ-
ſe credo, quantomagis ęquum eſt me credere Apoſto-
H lum Paulum nõ aliud ſenſiſſe quàm ſcripſerit, vbi ait
de Petro & Barnaba: Cùm viderem quia nõ rectè in-
grediuntur ad veritatem Euangelij, dixi Petro coram
omnibus. Si tu cùm ſis Iudæus, gentiliter & nõ Iudai-
cè viuis, quomodo gẽtes cogis Iudaizare? De quo enim
certus ſim quòd me ſcribendo vel loquendo non fal-
lat, ſi fallebat Apoſtolus filios ſuos, quos iterum partu-
riebat, donec in eis Chriſt⁹, id eſt veritas formaretur?
Quibus cùm præmiſiſſet dicẽs? Quæ autem ſcribo vo
bis, ecce coram deo quia non mentior, non tamẽ ve-
raciter ſcribebat, ſed neſcio qua diſpenſatoria ſimula-
tione fallebat, vidiſſe ſe Petrum & Barnabam nõ re-
ctè ad Euangelij veritatem ingredientes, ac Petro in
faciem reſtitiſſe, nõ ob aliud, niſi quòd gentes cogeret
Iudaizare. At enim ſatius eſt credere Apoſtolum Pau
lum aliquid non verè ſcripſiſſe, quàm Apoſtolum Pe-
trum non rectè aliquid egiſſe? Hoc ſi ita eſt, dicamus
(quod abſit) ſatius eſt credere mẽtiri Euangeliũ, quàm
negatum eſſe à Petro Chriſtum: & mentiri regnorũ
librum, quàm tantum prophetam à domino deo tam
excellenter electum, & in concupiſcenda atq; abducẽ-
da vxore aliena, cõmiſiſſe adulteriũ, & in marito eius
necando tam horrendum homicidium. Imò verò ſan
I ctam ſcripturã in ſummo & cœleſti authoritatis cul-
mine collocatam, de veritate eius certus ac ſecurus le-
gam, & in ea homines vel approbatos, vel emẽdatos,
vel damnatos veraciter diſcam, potius quàm facta hu
mana, dum in quibuſdam laudabilis excellentiæ per-
ſonis aliquando credere timeo reprehẽdenda, ipſa di-
uina eloquia mihi ſint vbique ſuſpecta. Manichæi plu
rima diuinarum ſcripturarum, quibus eorũ nefarius
error clariſſima ſententiarum perſpicuitate conuin-
citur, quia in alium ſenſum detorquere non poſſunt,
falſa eſſe cõtendunt: ita tamen, vt eandem falſitatem
non ſcribẽtibus Apoſtolis tribuant, ſed neſcio quibus
codicum corruptoribus. Quod tamen quia nec pluri-
*†aliàs nec bus ſiue *†antiquioribus exemplaribus, nec præceden-
tis linguæ authoritate (vnde Latini libri interpretati
ſunt) probare aliquãdo potuerunt, notiſſima omnibus
veritate ſuperati confuſiq; diſcedunt. Itáne non intel-
ligit prudentia ſancta tua, quanta malitiæ illorum pa
teſcat occaſio, ſi non ab aliis Apoſtolicas literas eſſe
falſatas, ſed ipſos Apoſtolos falſa ſcripſiſſe dicamus?
Non eſt, inquis, credibile, hoc in Petro Paulum, quod
ipſe Paulus fecerat, arguiſſe. Non nunc inquiro quid K
fecerit, ſed quid ſcripſerit quæro: hoc ad quæſtionem
quam ſuſcepi maximè pertinet, vt veritas diuinarum
ſcripturarum, ad noſtram fidem ædificandam memo
riæ commendata, non à quibuſlibet, ſed ab ipſis Apo-
ſtolis, ac per hoc in canonicum authoritatis culmen
recepta, ex omni parte verax atq; indubitanda perſi-
ſtat. Nam ſi hoc fecit Petrus quod facere debuit: mẽ-
titus eſt Paulus quòd eum viderit non rectè ingrediẽ-
tem ad veritatem Euangelij. Quiſquis enim hoc facit
quod facere debet, rectè vtiq; facit. Et ideo falſum de
illo dicit, qui dicit eum non rectè feciſſe, quod eum no
uit facere debuiſſe. Si autem verum ſcripſit Paulus, ve-
rum eſt quòd Petrus non rectè tunc ingrediebatur ad
veritatem Euangelij. Id verò faciebat quod facere nõ †ergo.
debebat: & ſi tale aliquid Paulus ipſe iam fecerat, cor-
rectum potius etiam ipſum credã coapoſtoli ſui cor-
rectionem potuiſſe negligere, quàm mendaciter ali-
quid in ſua epiſtola poſuiſſe, & epiſtola qualibet, quã-
tomagis in illa, in qua præloquutus ait: Quæ autẽ ſcri- Galat.
bo vobis, ecce coram deo quia non mentior. Ego qui-
dem illud Petrũ ſic egiſſe credo, vt gentes cogeret iu- L
daizare. Hoc enim lego ſcripſiſſe Paulum, quem men- σκληρὸν
titum eſſe non credo, & ideo non rectè agebat hoc Pe
trus. Erat enim cõtra Euangelij veritatem, vt putarẽt,
qui credebant in Chriſtum, ſine illis veteribus ſacra-
mentis ſaluos ſe eſſe nõ poſſe. Hoc enim contẽdebant
Antiochiæ, qui ex circũciſione crediderant: cõtra quos
Paulus perſeuerãter acriterq; cõfligit. Ipſum verò Pau
lum non ad hoc id egiſſe, quod vel Timotheum cir-
cuncidit, vel Cenchreis votum perſoluit, vel Hieroſo-
lymis à Iacobo admonitus, cum eis qui vouerant, legi-
tima illa celebranda ſuſcepit, vt putari videretur per
ea ſacramenta etiam Chriſtianam ſalutem dari, ſed
ne illa quæ prioribus vt congruebat tẽporibus, in vm-
bris rerum futurarum deus fieri iuſſerat, tanquã ido-
lolatriam gentilium dãnare crederetur. Hoc eſt enim
quod illi Iacobus ait, auditum de illo eſſe quod diſciſ- †diſceſſionẽ
ſionem †*doceat à Moyſe. Quod vtiq; nefas eſt vt cre- *Non eſt di
dentes in Chriſtum diſcindantur à propheta Chriſti, ſciſſio ſed
tanquam eius doctrinam deteſtantes atq; damnãtes, ἀποστασία
de quo ipſe Chriſtus dicit: Si crederetis Moyſi, crede- hoc eſt di-
retis & mihi, de me enim ille ſcripſit. Attende enim ſceſſio ſiue
obſecro ipſa verba Iacobi: Vides, iquit, frater quot mil- defectio.
lia ſunt in Iudæa qui crediderunt in Chriſtum, & hi M
omnes æmulatores ſunt legis. Audierunt autem de te
quia diſciſſionem †doces à Moyſe, eorum qui per gen- †diſceſſionẽ
tes ſunt Iudæorum, dicens nõ debere circuncidere eos
filios ſuos, neq; ſecundũ conſuetudinem ingredi. Quid
ergo eſt? Vtiq; oportet cõuenire multitudinem, audie-
runt enim te ſuperueniſſe: hoc ergo fac quod tibi di-
cimus, Sunt nobis viri quatuor votum habentes ſuper
ſe, his aſſumptis ſanctifica te cum ipſis, & impende in
eos vt radant capita, & ſcient omnes quia quæ de te au
dierunt, falſa ſunt, ſed ſequeris & ipſe, cuſtodiens legẽ:
de gentibus autem qui crediderunt, nos mandauimus,
iudicantes nihil eiuſmodi ſeruare illos, niſi vt ſe obſer
uẽt ab idolis immolato, & à ſanguine, & à fornicatio- Omittit ſuf-
ne. Non, vt opinor, obſcurum eſt & Iacobum hoc ideo focatum.
monuiſſe, vt ſcirent falſa eſſe quæ de illo audierant, ij
qui cùm Chriſtum ex Iudæis credidiſſent, tamen ęmu
latores erant legis: ne per doctrinam Chriſti velut ſa
crilega, nec deo mandante conſcripta damnari puta-
rentur, quæ per Moyſen patribus fuerant miniſtrata:
hoc enim de Paulo iactauerant, non illi qui intellige-
bant quo

A bant quo animo à Iudæis fidelibus obſeruari tunc iſta deberent, propter commendandam ſcilicet authoritatem diuinam, & ſacramẽtorum illorum propheticam ſanctitatem, non propter adipiſcendam ſalutem, quæ iam in Chriſto reuelabatur, & per baptiſmi ſacramentum miniſtrabatur, Sed illi hoc de Paulo ſparſerant, qui ſic ea volebant obſeruari, tãquam ſine his in Euãgelio ſalus credentibus eſſe nõ poſſet. Ipſum enim ſenſerant vehementiſſimum gratiæ prædicatorem, & intentioni eorum maximè aduerſum, docentem nõ per illam hominem iuſtificari, ſed per gratiam Ieſu Chriſti, cuius prænunciandæ cauſa illæ vmbrę in lege mãdatæ ſunt. Et ideo illi inuidiam & perſequutionẽ molientes concitare, tanquam inimicum legis mandatorumq; diuinorum criminabãtur: cuius falſæ criminationis inuidiã congruentius deuitare non poſſet, quàm vt ea ipſe celebraret, quæ damnare tanquam ſacrilega putabatur: atque ita oſtenderet nec Iudæos tunc ab eis tanquam à nephariis prohibendos, nec gentiles ad ea tanquam ad neceſſaria compellendos. Nam ſi reuera ſic ea reprobaret, quemadmodum de illo auditũ erat, &
B ideo celebrãda ſuſciperet, vt actione ſimulata ſuã poſſet occultare ſententiã, non ei diceret Iacobus, Et ſciẽt omnes, ſed diceret, Et putabũt omnes, quoniã quę de te audierunt falſa ſunt: præſertim quia in ipſis Hieroſolymis Apoſtoli iam decreuerant, ne quiſquã gentes cogeret iudaizare: non autẽ decreuerant, ne quiſquã tunc Iudæos iudaizare prohiberet, quãuis etiã ipſos iam doctrina Chriſtiana nõ cogeret. Proinde ſi poſt hoc Apoſtolorum decretum Petrus habuit illam in Antiochia ſimulationem, qua gentes cogeret iudaizare, quo iam nec ipſe cogebatur, quanuis propter cõmendanda eloquia dei, quę Iudæis ſunt credita, nõ prohibebatur: quid mirum ſi cõſtringebat eũ Paulus libere aſſerere, quod cum cęteris Apoſtolis ſe Hieroſolymis decreuiſſe meminerat? Si autẽ hoc (quod magis arbitror) ante illud Hieroſolymitanum cõcilium Petrus fecit, nec ſic mirum eſt, quòd eum volebat Paulus nõ timidè obtegere, ſed fidenter aſſerere quod eum pariter ſentire iam nouerat: ſiue quod cum eo contulerat Euangelium: ſiue quod in Cornelij Centurionis vocatione etiam diuinitus eum de hac re admonitũ acceperat: ſiue quod
C antequam illi, quos timuerat, veniſſent Antiochiam, cum gentibus eum conueſci viderat. Neque enim negamus in hac ſententia fuiſſe iam Petrum, in qua & Paulus fuit. Non itaque tunc eum quid in ea re verum eſſet docebat, ſed eius ſimulationem, qua gentes iudaizare cogebantur, arguebat: nõ ob aliud, niſi quia ſic illa omnia ſimulatoria gerebantur, tanquam verum eſſet quod illi dicebant, qui ſine circunciſione præputij atque aliis obſeruationibus vmbrę futurorũ putabant, credentes ſaluos eſſe non poſſe. Ergo & Timotheũ circuncidit propterea, ne Iudæis, & maximè cognationi eius maternæ ſic viderentur qui ex gentibus in Chriſtum crediderant, deteſtari circunciſionem, ſicut idololatria deteſtanda eſt, cùm illam deus fieri præceperit, hanc Satanas perſuaſerit. Et Titum propterea non † circuncidit, ne occaſionem daret eis, qui ſine vlla † circunciſione dicebant credentes ſaluos eſſe non poſſe, & ad deceptionem gentiũ hoc etiam Paulum ſentire iactarent. Quod ipſe ſatis ſignificat, vbi ait: Sed neque Titus, qui mecum erat, cùm eſſet Græcus, cõpulſus eſt circuncidi: propter ſubintroductos autem falſos fratres, qui ſubintroierant perſcrutari libertatem noſtrã, vt nos in ſeruitutem redigerent, quibus nec ad horam

ceſſimus ſubiectioni, vt veritas Euangelij permaneat D
apud nos. Hic apparet quid eos captare intellexerit, vt non faceret quod in Timotheo fecerat, & quòd ea libertate facere poterat, qua oſtenderat illa ſacramenta nec tanquam neceſſaria debere appeti, nec tanquã ſacrilega debere damnari. Sed cauendum eſt videlicet in hac diſputatione, ne ſicut philoſophi quædam facta hominum media dicamus inter rectè factum & peccatum, quę neque in rectè factis, neque in peccatis numerentur, & vrgeamur eo, quod obſeruare legis ceremonias, non poteſt eſſe indifferens, ſed aut bonum, aut malum: Vt ſi bonum dixerimus, eas nos quoque obſeruare cogamur: ſi autem malum, non verè, ſed ſimulatè ab Apoſtolis obſeruatas eſſe credam*. Ego verò Apoſtolis non tam exemplum philoſophorũ timeo, quando & illi in ſua diſputatione veri aliquid dicũt, quàm forenſium aduocatorum, quando in alienarum cauſarum actione mẽtiuntur. Quorum ſimilitudo, ſi in ipſa expoſitione epiſtolæ ad Galatas ad confirmandam ſimulationem Petri & Pauli putata eſt decenter induci, quid ego apud te timeam nomen philoſophorũ: qui non propterea vani ſunt, quia omnia falſa dicunt, ſed E
quia & falſis pleriſq; confidunt, & vbi vera inueniuntur dicere, à Chriſti gratia, qui eſt ipſa veritas, alieni ſunt. Cur autem non dicam præcepta illa veterum ſacramentorum nec bona eſſe, quia non eis homines iuſtificantur: vmbræ enim ſunt, prænunciantes gratiam qua iuſtificamur: nec tamen mala, quia diuinitus præcepta ſunt, temporibus perſonisq; congruentia, cũ me adiuuet etiam prophetica ſententia, qua dicit deus ſe illi populo dediſſe præcepta non bona. Fortè enim propterea non dixit mala, ſed tantum non bona, id eſt nõ talia, vt illis homines boni fiant, aut ſine illis boni nõ fiant. Vellem me doceret benigna ſyncericas tua, vtrũ ſimulatè quiſquam ſanctus orientalis, cùm Romam venerit, ieiunet ſabbato, excepto illo die paſchalis vigiliæ? Quod ſi malũ eſſe dixerimus, nõ ſolum Romanã Eccleſiam, ſed etiam multa ei vicina, & aliquanto remotiora dãnabimus, vbi mos idem tenetur & manet. Si autem non ieiunare ſabbato malum putauerimus, tot eccleſias orientis, & multo maiorem orbis Chriſtiani partẽ, qua temeritate criminabimur? Placet ne tibi vt medium quiddam eſſe dicamus, quod tamẽ acceptabile ſit ei, qui hoc non ſimulatè, ſed cõgruenti ſocietate atque obſeruantia fecerit? Et tamen nihil inde legimus in canonicis libris præceptum eſſe Chriſtianis: quantomagis illud malum dicere nõ audeo, quod deum præcepiſſe ipſa Chriſtiana fide negare non poſſum, qua didici, nõ eo me iuſtificari, ſed gratia dei, per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum? Dico ergo circunciſionem præputij, & cætera huiuſmodi, priori populo per teſtamentũ quod vetus dicitur, diuinitus data, ad ſignificationem futurorum, quæ per Chriſtum oportebat impleri, quibus aduenientibus, remãſiſſe illa Chriſtianis legenda tantum ad intelligẽtiam præmiſſæ prophetiæ, non autem neceſſariò facienda quaſi adhuc expectandum eſſet, vt veniret fidei reuelatio, quæ his ſignificabatur eſſe vẽtura. Sed quanuis gentibus imponenda non eſſent, non tamen ſic debuiſſe auferri à conſuetudine Iudæorum, tanquam deteſtanda atque damnãda. Senſim proinde atque paulatim feruente ſanè prædicatione gratiæ Chriſti, qua ſola noſſent credentes ſe iuſtificari ſaluosq; fieri, non illis vmbris rerum antea futurarum, tũc iam venientium atque præſentium, vt in illorum Iudæorum vocatione,

quos

Ceremonię

Sententiam.

† illa.

Galata.

Dicta illa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G quos præsentia carnis domini, & Apostolica tempora sic inuenerant, omnis illa actio cõsumeretur vmbrarum: hoc eis suffecisse ad cõmendationem, vt nõ tanquam detestanda, & similis idololatriæ vitaretur, vltra verò non haberet progressum, ne putaretur necessaria tãquam vel ab illa salus esset, vel sine illa esse nõ posset. Quod putauerunt hæretici, qui dum volunt & Iudæi esse & Christiani, nec Iudæi nec Christiani esse potuerunt. Quorum sententiam mihi cauendã, quanuis in ea nunquã fuerim, tamen beneuolentissimè admonere dignatus es. In cuius sententiæ nõ consensionem sed simulationem Petrus timore inciderat, vt de illo Paulus verissimè scriberet, quod eum vidisset non rectè ingredientem ad veritatem Euangelij, eiq; verissimè diceret quod gẽtes iudaizare cogebat: Quod Paulus vtique nõ cogebat, ob hoc illa vetera veraciter vbi opus esset obseruans, vt damnanda non esse monstraret: prædicans tamen instanter non eis, sed reuelata gratia fidei, fideles saluos fieri, ne ad ea quenquam velut necessaria θ suscipienda θ compelleret. Sic autem credo Apostolum Paulum veraciter cuncta illa gessis-
H se, nec tamen nunc quenquã factum ex Iudæo Christianum, vel cogo vel sino talia veraciter celebrare, sicut nec tu cui videtur Paulus ea simulasse, cogis istum vel sinis talia simulare. An vis vt etiam ego dicam hanc esse summam quæstionis, imò sententiæ tuæ, vt post Euangelium Christi, bene faciant credẽtes Iudęi, si sacrificia offerant quæ obtulit Paulus, si filios circũcidant, si sabbatũ obseruẽt, vt Paulus in Timotheo, & omnes obseruare Iudæi, dum hæc simulatè ac fallaciter agant: Hoc si ita est, non iam in hæresim Hebionis, vel eorum quos vulgo Nazaræos nuncupant, vel quãlibet aliam veterem, sed nescio in quam nouam delabimur, quæ sit eo perniciosior, quo non errore sed proposito est ac voluntate fallaci. Quod si respondeas, vt te ab hac purges sententia, tunc Apostolos ista laudabiliter simulasse, ne scandalizarentur infirmi qui ex Iudæis multi crediderant, & ea respuenda nondũ intelligebant. Nunc verò confirmata per tot gentes doctri-
†Christi. na gratiæ Christianæ, † confirmata etiam per omnes Christi ecclesias lectione legis & prophetarum, quomodo hęc intelligenda non obseruãda recitẽtur, quisquis ea simulãdo agere voluerit, θ videatur θ insanire:
I cur mihi non licet dicere Apostolum Paulum, & alios rectæ fidei Christianos, tunc illa vetera sacramẽta paulum obseruando veraciter commendare debuisse, ne putarentur illæ propheticæ significationis obseruationes à piissimis patribus custoditæ, tanquam sacrilegia diabolica à posteris detestarę? Iam enim cum venisset fides quæ prius illis obseruationibus prænunciata, post mortem & resurrectionem domini reuelata est, amiserant tanquam vitam officij sui. Veruntamẽ sicut defuncta corpora necessariorũ officiis deducenda erant quodãmodo ad sepulturam, nec simulatè sed religiosè, non autẽ deserenda continuo, vel inimicorũ obtrectationibus tanquã canum morsibus proiicięda. Proinde nunc quisquis Christianorũ, quanuis sit ex Iudęis similiter ea celebrare voluerit, tanquam sopitos cineres eruens, non erit pius deductor vel baiulus corporis, sed impius sepulturæ violator. Fateor sanè in eo, quod epistola mea continet, quod ideo sacramenta Iudæorum Paulus celebranda susceperat, cum iam Christi esset Apostolus, vt doceret non esse pernicioſa iis qui ea vellent, sicut à parentibus per legem acceperãt, custodire: minus me posuisse, illo duntaxat tempore, quo primum fidei gratia reuelata est. Tunc enim hoc K
non erat pernicioſum, progressu verò temporis θ erat pernicioſum, nisi θ illæ obseruationes ab omnib° Christianis desererentur: ne si tunc fierent, non discerneretur quod deus populo suo per Moysen præcepit, ab eo quod in templis dæmoniorum spiritus immũdus instituit. Proinde potius culpanda est negligentia mea, quia hoc non addidi, quàm obiurgatio tua. Veruntamen longe antequã literas tuas accepissem, scribẽs cõtra Faustum Manichæum quomodo eundem locum, 2.Reg.7.
quanuis breuiter explicauerim, & hoc illic nõ prætermiserim, & legere poterit si non dedignetur benignitas tua, & à charissimis nostris, per quos nunc hęc scripta misi, quomodo volueris tibi fides fiat, illud me ante dictasse: mihiq; de animo meo crede, quod corã deo loquens iure charitatis exposco, nũquam mihi visum fuisse, etiam nunc Christianos ex Iudæis factos, sacramenta illa vetera quolibet affectu celebrare, & quouis †affectu celebrari debere, aut eis vllo modo licere
animo debere ab eis nullo modo coli: †cum illud de Paulo semper ita senserim, ex quo illi° mihi literę innotuerũt, sicut nec tibi videtur hoc tempore, cuiquam esse simulanda ista, cum hoc fecisse Apostolos credas. L
Proinde sicut tu è cõtrario loqueris, & licet reclamãte (sicut scribis) mundo, libera voce pronũcias ceremonias Iudæorũ, & pernicioſas esse & mortiferas Christianis, & quicunq; eas obseruauerit, siue ex Iudæis siue ex gentibus eum in barathrum diaboli deuolutum, Ita ego hanc vocem tuã omnino confirmo, & addo: Quicunque eas obseruauerit, θ siue ex Iudæis siue ex gentibus, θ non solũ veraciter, verũetiam simulatè, eum in barathrum diaboli deuolutum. Quid quæris amplius? Sed sicut tu simulationẽ Apostolorum ab huius temporis ratione secernis, ita ego Pauli Apostoli veracem tunc in his omnibus cõuersationem ab huius temporis, quanuis minime simulata ceremoniarum Iudaicarum obseruatione secerno: quoniam tũc fuit approbanda, nunc detestanda. Ita quanuis legerimus: Lex & Luc.16.
prophetæ vsq; ad Ioannem baptistam, & quia propterea quærebãt Iudęi Christũ interficere, quia non solum soluebat sabbatũ, sed & patrẽ suum dicebat deũ, æqualem se faciens deo: & quia gratiam pro gratia accepimus, & quoniam lex per Moysen data est, gratia autẽ Ioan.1
& veritas per Iesum Christum facta est, Et per Hiere- Hiere.31.
miam pmissum est daturũ deum testamentũ nouum M
domui Iuda, non secundũ testamẽtum quod disposuit patribus eorum: nõ tamen arbitror ipsum dominũ falsaciter à parentibus circumcisum. Aut si hoc propter ætatem minime prohibebat, nec illud arbitror eum dixisse fallaciter leproso, quem certè nõ illa per Moysen præcepta obseruatio, sed ipse mundauerat: Vade & offer pro te sacrificium quod præcepit Moyses in testimonium illis. Nec fallaciter ascẽdit ad diem festum, vsqueadeo nõ causa ostentationis corã hominibus, vt non euidenter ascenderit, sed latenter. At enim dixit idem Apostolus: Ecce ego Paulus dico vobis quia si Galat.5.
circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. Decepit ergo Timotheum, & fecit ei nihil prodesse Christum? An quia hoc fallaciter factum est, ideo non obfuit? At ipse hoc non posuit: nec ait, *Si circumcidamini veraciter*, sicut nec fallaciter, sed sine vlla exceptione dixit: *Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit*. Sicut ergo tu vis hic locum dare sententiæ tuæ, vt velis subintelligi nisi fallaciter, ita non impudenter flagito, vt etiam nos illic intelligere sinas eis dictum: *Si circumcidamini*, qui propterea volebant circuncidi,

A cuncidi, quod aliter se putabãt in Christo saluos esse non posse. Hoc ergo animo, ac voluntate, ista intẽtione quisquis tunc circuncidebatur, Christus ei nihil omnino proderat. Sicut alibi aperte dicit: Nam si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est? Hoc ergo declarat, & quod ipse commemorasti: Euacuati estis a Christo, qui lege iustificamini, à gratia excidistis. Illos itaque arguit qui se iustificari in lege credebant, non qui legitima illa in eius honore, à quo mandata sunt, obseruabant, intelligentes & quã* prænunciandæ veritatis ratione mandata sint, & quousq; debeant perdurare. Vnde est illud quod ait: Si spiritu ducimini, non adhuc estis sub lege: vnde velut colligis apparere, qui sub lege est, non dispensatiue, vt nostros putas voluisse maiores, sed vere vt ego intelligo, enim spiritumsanctũ non habere: magna mihi videtur quæstio, quid sit esse sub lege sic, quemadmodum Apostolus culpat. Neque enim hoc eum propter circuncisionem arbitror dicere, aut illa sacrificia, quæ tunc facta à patribus, nunc à Christianis non fiunt, & cætera huiusmodi, sed hoc ipsum etiam quod lex iubet: Non concupisces: quod fatemur certè Christianos debere obseruare, atque Euangelica maximè illustratione prædicari. Legem dicit esse sanctam, & mandatum sanctum & iustum, & bonum. Deinde subiungit: Quod ergo bonum est mihi factum est mors? Absit, Sed peccatum vt appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem, vt fiat supra modum peccator aut peccatum, per mandatum. Quod autem hic dicit, peccatum per mandatum fieri supra modum, hoc alibi ait: Lex subintrauit vt abundaret delictum. Vbi autem abundauit delictum, superabundauit & gratia. Et alibi, cùm superius de dispensatione gratiæ loqueretur, quod ipsa iustificet: velut interrogans ait: Quid ergo lex? Atque huic interrogationi continuo respondit: Præuaricationis gratia posita est, donec veniret semen cui promissum est. Hos ergo damnabiliter dicit esse sub lege, quos reos facit lex, non implentes legem, dum non intelligendo gratiæ beneficium ad facienda dei præcepta, quasi de suis viribus superba elatione præsumũt. Plenitudo enim legis charitas. Charitas verò dei diffusa est in cordibus nostris, non per nosipsos, sed per spiritũ sanctum qui datus est nobis. Sed huic rei quantum satis est explicandæ, prolixior fortasse & sui proprij voluminis sermo debetur. Si ergo illud quod lex ait: Non concupisces, si humana infirmitas gratia dei adiuta non fuerit, sub se reum tenet, & præuaricatorem potius damnat, quàm liberat peccatorem, quanto magis illa quæ significationis causa præcepta sunt, circuncisio & cætera, quæ reuelatione gratiæ latius innotescente necesse fuerat aboleri, iustificare neminem poterant? Non tamen ideo fuerãt tanquam diabolica gentium sacrilegia fugienda, etiam cùm ipsa gratia iam cœperat reuelari, quæ vmbris talibus fuerat prænunciata: sed permittenda paululum eis maximè qui ex illo populo cui data sunt venerant. Postea verò tanquam cum honore sepulta sunt, à Christianis omnibus irreparabiliter deserenda. Hoc autem quod dicis, non dispensatiue vt nostri voluere maiores, quid sibi vult oro te? Aut enim hoc est quod ego appello officiosum mendacium, vt hæc dispensatio sit officium velut honeste mentiendi: aut quid aliud sit omnino non video, nisi forte addito nomine dispensationis fiat, vt mendacium non sit mendacium. Quod si absurdum est, cur ergo non a-

Gal.2.

* alias quia.

B

Rom.7.

Rom.5.

Gal.3.

Rom.11. Rom.5.

C

dispensatio.

pertè dicis officiosum mendacium defendendum, nisi fortè nomen te mouet, quia non tam vsitatum est in Ecclesiasticis libris vocabulum officij, quod Ambrosius noster non timuit, qui suos quosdam libros vtilium præceptionum plenos, de officiis voluit appellare? An si officiose mentiatur quisque culpandus est, si dispensatiue approbandus? Rogo te mentiatur vbi legerit qui hoc putat, quia & in hoc magna quæstio est, sit ne aliquando mentiri viri boni, immo viri Christiani, qualibus dictum est, Sit in ore vestro, est est, non non, vt non sub iudicio decidatis. Et qui cùm fide audiunt: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Sed vt dixi & alia & magna quæstio est: eligat quod voluerit qui hoc existimat vbi mentiatur, dum tamen à scribentibus authoribus sanctarum scripturarum & maxime canonicarum, inconcusse credatur & defendatur omnino abesse mendacium: ne dispensatores Christi de quibus dictum est, Hic iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur, tanquam magnum aliquid sibi fideliter didicisse videantur, pro veritatis dispensatione mentiri, cùm ipsa fides, in Latino sermone ab eo dicatur appellata, quia fit quod dicitur. Vbi autem fit quod dicitur, mentiendi vtique non est locus. Fidelis igitur dispensator Apostolus Paulus, proculdubio nobis exhibet in scribendo fidem quia veritatis dispensator erat, non falsitatis, Ac per hoc verum scripsit vidisse se Petrum non rectè ingredientem ad veritatem Euangelij, eique in faciem restitisse, quod gentes cogeret Iudaizare. Ipse verò Petrus, quod à Paulo fiebat vtiliter libertate charitatis, sancta ac benigna pietate humilitatis accepit: atque ita rarius & sanctius exemplum posteris præbuit, quo non dedignarentur, sicubi fortè recti tramitem reliquissent, etiam à posterioribus corrigi, quàm Paulus, quo confidenter auderent etiam minores maioribus pro defendenda Euãgelica veritate salua fraterna charitate resistere. Nam cùm satius multo sit à tenendo itinere in nullo quàm in aliquo declinare, multo est tamen mirabilius & laudabilius libenter accipere corrigentem, quàm audacter corrigere deuiantem. Est laus itaque iustæ libertatis in Paulo, & sanctæ humilitatis in Petro: quæ quantum mihi pro modulo meo videtur, magis fuerat aduersus calumniantem Porphyrium defendenda, quàm vt ei daretur obtrectandi maior occasio, qua multo mordacius criminaretur Christianos fallaciter vel suas literas scribere, vel dei sui sacramenta tractare. Flagitas à me vt aliquem saltem vnum ostendam, cuius in hac re sententiam sim sequutus, cùm tu tam plures nominatim commemoraueris, qui te in eo quod adstruis, præcesserunt, petens vt in eo, si te reprehendo errantem, patiar te errare cum talibus: quorum ego fateor, neminem legi, sed cùm sint fermè sex vel septem, horum quatuor authoritatem tu quoq; infringis, Nam Laodicenum, cuius nomen taces, de ecclesia dicis nuper egressum, Alexandrum autem veterẽ hæreticum: Origenem verò ac Didymum, reprehensos abs te lego in recentioribus opusculis tuis, & non mediocriter, nec de mediocribus quæstionibus, quanuis Origenem mirabiliter ante laudaueris. Cum his ergo errare puto quia nec teipse patieris, quanuis hoc perinde dicatur, ac si in hac sententia non errauerint. Nam quis est qui se velit cum quolibet errare? Tres igitur restant, Eusebius Emisenus, Theodorus Heracleotes, & quem paulopost commemoras, Ioannes, qui dudũ in pontificali gradu

D

Ambrosius.

Matth.5. Psal.5.

1.Cor.5.

Fides.

E

F

G Constantinopolitanam rexit ecclesiam. Porrò si quę-
ras vel recolas quid hinc senserit noster Ambrosius,
quid noster itidem Cyprianus, inuenies fortasse nec
nobis defuisse, quos in eo quod asserimus sequeremur:
« quanquam sicut pauloante dixi, tantummodo scriptu
« ris canonicis hanc ingenuam debeam seruitutem, qua
« eas solas ita sequar, vt cõscriptores earum nihil in eis
« omnino errasse, nihil fallaciter posuisse non dubitem.
« Proinde cùm quæro tertium, vt tres etiam ego tribus
opponam, possem quidem (vt arbitror) facilè reperi-
re si multa legissem, veruntamen ipse mihi pro his o-
mnibus, imò supra hos omnes Apostolus Paulus oc-
† ab oĩbus. † literarum eiustractato ribus. † scripsit.
currit. Ad ipsum confugio, ad ipsum omnes † qui aliud
sentiunt literalibus suis tractatibus † prouoco, ipsum
interrogans interpello & requiro, in eo quod scriptũ,
est † ad Galatas, vidisse se Petrum non rectè ingredi-
entem ad veritatem Euangelij, eique in faciem pro-
pterea restitisse, quod illa simulatione gentes iudaiza-
re cogebat. Vtrum verum scripserit, an fortè nescio
qua dispensatiua falsitate mentitus sit. Et audio eum
paulo superius in eiusdem narratiõis exordio, religio-
sa voce mihi clamantem, Quæ autem scribo vobis, ec-
H ce coram deo quia non mentior. Dent veniam quili-
bet aliud opinantes, ego magis credo tãto Apostolo in
Galat.1. suis & pro suis literis iuranti, quàm cuiquã doctissimo
de alienis literis disputãti. Nec dici timeo sic Paulum
defendere, quod non simularit errorem Iudæorum, sed
verè fuerit in errore: quoniam neque simulabat errorẽ,
qui libertate Apostolica, sicut illi tempori congruebat,
vetera illa sacramenta, vbi opus erat agendo, commẽ-
dabat ea, non Satanæ versutia decipiendis hominibus,
sed dei prouidentia prænunciandis rebus futuris pro-
pheticè constituta. Nec verè fuerat in errore Iudæorũ,
qui non solum nouerat, sed etiam instanter & acriter
prædicabat eos errare, qui putabant gentibus imponen
da, vel iustificationi quorumcunque fidelium necessa-
ria. Quod autem dixi eum factum Iudæis tanquam Iu
dæum, & tanquam gentilem gentilibus, non mentien-
tis astu, sed compatientis affectu, quemadmodum di-
xerim parum mihi visus es attendisse, immò ego for-
tasse non satis hoc explanare potuerim. Neque enim
hoc ideo dixi, quod misericorditer illa simulauerit, sed
quia sic ea non simulauit, quæ faciebat similia Iudæis
I quemadmodum nec illa, quæ faciebat similia genti-
bus, quæ tu quoq; commemorasti, atque in eo me quod
non ingratè fateor adiuuisti. Cùm enim abs te quæsis-
sem in epistola mea, quomodo putetur, ideo factus Iu-
dæis tanquam Iudæus, quia fallaciter susceperit sacramẽ
ta Iudæorum, cùm & gentibus tãquam gentilis factus
sit, nec tamen susceperit fallaciter sacrificia gentiũ: tu re
spondisti, in eo factum gentibus tanquam gentilem,
quòd præputium receperit, quòd indifferenter permi-
serit vesci cibis, quos damnant Iudæi: Vbi ego quæro,
vtrum & hoc simulatè fecerit? Quod si absurdissimum
atque falsissimum est: Sic ergo & illa, in quibus Iudæo-
rum consuetudini congruebat libertate prudenti, non
necessitate seruili, aut quod est indignius dispensatio-
ne fallaci potius quàm fideli. Fidelibus enim & iis qui
cognouerunt veritatem, sicut ipse testatur, nisi fortè
& hic fallit omnis creatura dei bona est, & nihil abii-
ciendum, quod cum gratiarum actione accipitur. Er-
go & ipsi Paulo non solùm viro, verumetiam dispen-
satori maxime fideli, non solum cognitori, verumetiã
doctori veritatis, omnis vtique in cibis creatura dei nõ
simulatè sed verè bona erat. Cur igitur nihil simulatè
susciepiendo sacrorum ceremoniarúmque gentiliũ, sed K
de cibis & præputio vera sentiendo atque docendo, ta-
men tanquam gentilis factus est gentibus, & non po-
tuit fieri tanquam Iudæus Iudæis, nisi fallaciter susci-
piendo sacramenta Iudæorum? Cur oleastro inserto
seruauit dispensationis veracem fidem, & naturalibus
ramis, non extra, sed in arbore constitutis, nescio quod
dispensatoriæ simulationis velamen obtendit? Cur fa-
ctus tanquam gentilis gẽtibus, quod sentit docet, quod
ait sentit: Factus autem tanquam Iudæus Iudæis, aliud
in pectore claudit, aliud promit in verbis, in factis, 1.Cor.9.
in scriptis? Sed absit hoc sapere. Vtrisque enim de-
debat charitatem de corde puro & conscientia bona,
& fide non ficta. Ac per hoc omnibus omnia factus
est, vt omnes lucrifaceret, non mentientis astu, sed
compatientis affectu, Id est, non omnia mala homi-
num fallaciter agendo, sed aliorum omniũ malis om-
nibus, tanquam si sua essent, misericordis medicinæ di
ligentiam procurando. Cùm itaque illa testamenti ve-
teris sacramenta etiam sibi agẽda minimè recusabat,
non misericorditer fallebat, sed omnino non fallens,
atque hoc modo à domino deo illa vsque ad certi tem
poris dispensationem iussa esse commendans, à sacri-
legis sacris gentium distinguebat. Tunc autem non L
mentientis astu, sed compatientis affectu, Iudæis tan-
quàm Iudæus fiebat, quando eos ab illo errore, quo vel
in Christum credere nolebant, vel per vetera sacerdo-
tia sua ceremoniarúmque obseruationes, se à pecca-
tis posse mundari fierique saluos existimabant, sic libe-
rare cupiebat, tanquam ipse illo errore teneretur. Di-
ligens vtique proximum tanquam seipsum, & hęc aliis
faciens, quæ sibi ab aliis fieri vellet, si hoc illi opus es-
set. Quod cùm dominus monuisset adiunxit: Hæc est Matth.22.
enim lex & prophetæ. Hunc compatientis affectum, in Galat.6.
eadem epistola ad Galatas præcipit dicens: Si præoc-
cupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiri-
tales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, at-
tendens teipsum ne & tu tenteris. Vide si non dixit, fie
ri tanquam ille, vt illum lucrifacias. Non vtique vt ip
sum delictum fallaciter ageret, aut se id habere simu-
laret, sed vt in alterius delicto, quid etiam sibi accidere
posset, attenderet, atq; ita alteri tanquam sibi ab altero M
vellet, misericorditer subueniret, hoc est, non mentien
tis astu, sed compatientis affectu: sic Iudæo, sic gentili,
sic cuilibet homini Paulus in errore, vel peccato aliquo
constituto, non simulando quod non erat, sed compa-
tiendo quia esse potuisset, tanquam qui se hominẽ co-
gitaret, omnibus omnia factus est, vt omnes lucriface-
ret. Teipsum si placet obsecro te paulisper intuere, teip
sum inquã erga memetipsum & recole, vel si habes cõ
scripta relege verba tua in illa epistola quam mihi per
fratrem nostrum, iam collegã meum Cyprianũ breuio
rem misisti, quàm veraci, quàm germano, quàm pleno
charitatis affectu, cùm quædam me in te commisisse
expostulasses grauiter subiunxisti, In hoc lędi tur ami-
citia, In hoc necessitudinis iura violantur, ne videa-
mur certare pueriliter, & fautoribus inuicem, vel de-
tractoribus nostris tribuere materiam contendendi.
Hæc abs te verba, non solum ex animo dicta sentio, ve
rumetiam benigno animo ad consulendum mihi. De-
niq; addis quod etiã si non adderes appareret, & dicis:
Hæc scribo quia purè & Christianè diligere te cupio,
nec quicquam in mea mente retinere quod distet à la
biis. O vir sancte mihiq; (vt deus videt animã meam)
veraci corde dilecte, hoc ipsum quod posuisti in literis
tuis,

A tuis,quod te mihi exhibuisse non dubito, hoc ipsum omnino Apostolum Paulum credo exhibuisse in literis suis, non vni cuilibet homini, sed Iudæis & Græcis, & omnibus gentibus filiis suis quos in Euangelio genuerat, & quos iterum pariendos parturiebat, & deinde posterorū tot millibus fidelium Christianorū, propter quos illa memoriæ mandabatur epistola, vt nihil in sua mente retineret, quod distaret à labiis. Certè factus es etiam tu tanquam ego, non mentientis æstu, sed compatientis affectu, cùm cogitares tam me non relinquendum in ea culpa in quam me prolapsum existimasti, quàm nec te velles, si eo modo prolapsus esses. Vnde agens gratias benevolæ menti erga me tuę, simul posco vt etiam mihi nō succenseas, quod cum in opusculis tuis aliqua me mouerēt, motum meum intimaui tibi, Hoc erga me ab omnibus seruari volens, quod erga te ipse seruaui, vt quicquid improbandum putant in scriptis meis, nec laudent subdolo pectore, nec ita reprehendāt apud alios, vt taceant apud me, Hinc potius existimans lædi amicitiam & necessitudinis iura violari. Nescio enim vtrum Christianæ amicitiæ putandæ sint, in quibus magis valet vulB gare prouerbium: Obsequium amicos, veritas odium parit, quàm ecclesiasticum: Fideliora sunt vulnera amici, quàm voluntaria oscula inimici. Proinde charissimos nostros qui nostris laboribus synceriſſimè fauent, hoc potius quanta possumus instantia doceamus, quo sciant fieri posse, vt inter charissimos aliquid alterutro sermone contradicatur, nec tamen charitas ipsa minuatur, nec veritas odium pariat, quæ debetur amicitiæ, siue illud verum sit quod contradicitur, siue corde veraci qualecunque sit dicitur, non retinendo in mente quod distet à labiis. Credant itaque fratres nostri familiares tui, quibus testimonium perhibes quod sint vasa Christi, me inuito factum, nec mediocrem de hac re dolorem inesse cordi meo, quod literæ meæ prius in multorum manus venerunt, quàm ad te ad quem scriptæ sunt peruenire potuerunt. Quo autem modo id acciderit, & longū est enarrare, & nisi fallor superfluum, cùm sufficiat si quid mihi in hoc creditur, non eo factum animo quo putatur, nec omnino meæ fuisse voluntatis aut dispositionis aut cōsensionis aut saltem cognitionis vt fieret. Hoc si non credunt, C quod teste deo loquor, quid amplius faciam non habeo. Ego tamen, absit vt eos credam hęc tuæ sanctitati maleuola mente suggerere, ad excitādas inter nos inimicitias, quas misericordia domini dei nostri auertat à nobis, sed sine vllo nocendi animo, facilè de homine humana vitia suspicari. Hoc enim me de illis æquum est credere, si vasa sunt Christi, non in contumeliam, sed in honorem facta & dispositа in domo magna à deo in opus bonum. Quod si post hanc attestationem meam, si in noticiam eorum venerit facere voluerint, quàm nō rectè faciant, & tu vides. Quod sanè scripseram nullum me librum aduersus te Romam misisse, ideo scripseram, quia & libri nomen, ab illa epistola discernebam. Vnde omnino nescio quid aliud te audisse existimaueram, nec Romam ipsam epistolam, sed tibi miserā, & aduersus te non esse arbitrabar, quod synceritate amicitiæ, siue ad admonendum, siue ad te, vel me abs te corrigendum fecisse me nouerам. Exceptis autem familiaribus tuis, teipsum obsecro per gratiam qua redempti sumus, vt quæcunque tua bona quæ tibi pietate † domini cōcessa sunt, in literis meis posui, non me existimes insidioso blandi-

Terentius. Prouerb. 27

† bonitate.

loquio posuisse. Si quid autē in te peccaui, dimittas mi D hi. Nec illud quod de te, nescio cuius poētæ factū, ineptius fortasse quā literatius à me commemoratum est, amplius quā dixi, ad te trahas, cum continuo subiecerim, non hoc ideo me dixisse, vt oculos cordis recipieres, quos absit vnq̄ vt amiseris, sed vt aduerteres quos sanos ac vigiles haberes. Propter solā ergo παλινῳδίαμ, si aliquid scripserimus, quod scripto posteriore destruere debeamus, imitādam, non propter Stesichori cæcitatem, quàm cordi tuo nec tribui, nec timui, attingendum illud existimaui: atq; identidem rogo, vt me fidēter corrigas, vbi mihi hoc opus esse perspexeris. Quanq̄ enim secundum honorum vocabula, quæ iam ecclesiæ vsus obtinuit, Episcopatus presbyterio maior sit: tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est, licet etiam à minore quolibet, non sit refugiēda vel dedignanda correctio. De interpretatione tua iam mihi psuasisti, qua vtilitate, scripturas volueris trāsferre de Hebræis, vt scilicet ea quę à Iudæis prętermissa, vel corrupta sunt, proferres in medium. Sed insinuare digneris peto, à quibus Iudæis, vtrum ab eisipsis, qui ante aduentū domini interpretati sunt, & si ita est, quibus, vel F quo nam eorum: an ab istis posterius, qui propterea putari possint, aliqua de codicibus Græcis, vel subtraxisse vel in eis corrupisse, ne illis testimoniis de Christiana fide conuincerentur: Illi autem anteriores, cur hoc facere voluerint, non inuenio. Deinde nobis mittas obsecro, interpretationem tuam de septuaginta, quam te ædidisse nesciebam. Librum quoque tuū, cuius mentionem fecisti, de optimo genere interpretandi, cupio legere, & adhuc nosse, quomodo coæquanda sit in interprete peritia linguarum, coniecturis eorum, qui scripturas edisserendo pertractant, quos necesse est etiam si rectæ atque vnius fidei fuerint, varias parere in multorum locorum obscuritate sententias, quamuis nequaquam ipsa varietas ab eiusdem fidei vnitate discordet. Sicut etiam vnus tractator secundum eandem fidem, aliter, atque aliter, eūdem locum potest exponere, quia hoc eius obscuritas patitur. Ideo autem desydero interpretationem tuam de septuaginta, vt & tanta Latinorum interpretum, qui qualescunque hoc ausi sunt, quātū possumus imperitia careamus: & ij qui me inuidere putant vtilibus laboribus tuis, tandem aliquādo, si fieri E potest, intelligant, propterea me nolle tuam ex Hebræo interpretationem in ecclesiis legi, ne contra septuaginta authoritatem, tāquam nouum aliquid proferentes, magno scandalo perturbemus plebes Christi, quarum aures & corda illam interpretationem audire consuerunt, quæ etiam ab Apostolis approbata est. Vnde illud apud Ionam virgultum, si in Hebręo nec hedera est, nec cucurbita, sed nescio quid aliud, quod trunco suo nixum, nullis sustentādum adminiculis erigatur, mallem iam in omnibus Latinis, cucurbitam legi. Non enim frustra hoc puto septuaginta posuisse, nisi quia & huic simile sciebant. Satis me, imò fortasse plus quàm satis, tribus epistolis tuis respō disse, arbitror, quarum duas per Cyprianū accepi, vnā per Firmum. Rescribe quod visum fuerit ad nos vel alios instruendos. Dabo autem operam diligētiorem, quantū me adiuuat dominus, vt literæ quas ad te scribo, prius ad te perueniant, quàm ad quenquam à quo latius dispergant. Fateor enim, nec mihi hoc fieri velle, de tuis ad me, quod de meis, ad te factum iustissimè expostulas. Tamen placeat nobis inuicem, nō tantum charitas, verum etiam libertas amicitiæ, ne apud me

G taceas, vel ego apud te, quod in noſtris literis viciſſim nos mouet,eo ſcilicet animo qui oculis dei in fraterna dilectione nō diſplicet. Quod ſi inter nos fieri poſſe ſine ipſius dilectionis pernicioſa offenſione nō putas, nō fiat. Illa enim charitas, quam tecum habere vellē, profecto maior eſt,ſed melior hæc minor,quàm nulla eſt.

Auguſtinus Longiniano Pagano philoſopho, prouocans illum ad ſcribendum quæ ſit optima ad fœlicitatem via, indicans quæ ſit apud Chriſtianos.

Epiſtola. XX.

LONGINIANO Auguſtinus. Solere,aiūt quendam veterum dicere, quibus ſatis perſuaſum eſſet, vt nihil mallēt ſe eſſe quàm viros bonos, his reliquam facilem eſſe doctrinam. Hæc ſententia, ſi rite recolo, Socratica eſt:longè antiquior prophetica præceſſerat, præcipiens hominibus breuiter & ſimul,non tantum vt ſe nihil malint eſſe quàm bonos, verumetiam,vnde fiant boni. Diliges, Matth.22. inquit, dominum deum tuum, ex toto corde tuo,& ex tota anima tua, & ex tota mente tua: & diliges proximum tuum,tanquam teipſum. Hoc cui perſuaſum eſ-
H ſet,non ei reliquam facilem,ſed eam totam eſſe doctrinam duntaxat vtilem ac ſalubrem. Multę enim doctrinæ ſunt, ſi tamen doctrinæ dicendæ ſunt,vel ſuperfluę vel noxiæ. Veterum libris Chriſtus atteſtans: In his, inquit, duobus præceptis, tota lex pendet & prophetæ. Proinde quia mihi videor inſpexiſſe tanquam in ſpeculo ſermocinatiōis [mecum] tuę,nihil te eſſe malle,quàm virum bonum,deum quo nihil eſt melius, & vnde humanus animus haurit vt bonus ſit,quo nā modo colendum credas,audeo percontari:nam quod eum colendū credas,iam teneo: Quęrò etiam quid de Chriſto ſentias. Quod enim eum non paruipendas,aduerti:ſed vtrum ea,& ſola via, quæ ab illo demōſtrata eſt, ad vitam beatam peruenīri poſſe exiſtimes, & aliqua ex cauſa non eam negligas ire,ſed differas,an & aliam vel alias,ad tam optimam, & præ omnibus appetendā poſſeſſionem vias eſſe arbitreris, & aliquā earum,iam te ingredi credas,noſſe cupio,vt opinor,non impudenter.diligo enim te, propter id quod ſupra dixi, mēque abs te diligi nō temere exiſtimo,nec vlla de re alia inter eos qui ſe beneuole nouerunt,ſermo fructuoſior,vel impenditur,vel repoſcitur,vel accipitur, vel recipitur,
I quàm vnde boni beatiq; ſimus.

Longinianus Auguſtino adid reſpondens iuxta Trimegiſtum & Platonicos,per minores deos perueniri ad ſummum deum,ſed non ſine ſacris purificatorijs.

Epiſtola. XXI.

DOMINO venerādo & verè ac meritò percolendo ſancto patri Auguſtino,Lōginianus. Beatus ſum & relucentis puræ virtutis tuæ lumine admodum illuſtratus, qui dignum me diuini tui affaminis honore cumulandum eſſe duxiſti. Sed graue mihi onus, & difficillimam reſpondendi prouiden
†prouinciā. tiam † domine venerande,ſatis imponis, & prēcipuè tuis contationibus,& ſub hoc tempore in talibus explicandis,per meæ opinionis ſententiam,id eſt,à Pagano homine:quæſtionibus ſiquidem abundet, quod ex parte vel iamdudum inter nos conuenerit,vel nunc identidem literis magis magiſque conueniat præceptis, nō dicam tantū Socraticis, nec tuis Romanorum vir verè optime propheticis,aut paucis Hieroſolymiticis,ſed etiam Orpheicis atque Ageticis,& Trimegiſticis:longè ante illis antiquioribus,& penè rudibus adhuc ſeculis,diis authoribus enatis,& toti orbi terræ certis limi-
tibus partiti trifariam diuinitus oſtenſis,priuſquam no K
men aut Europa caperet,aut Aſia acciperet, aut Libya poſſideret, virum bonum,vt tu mediusfidius & eris & fuiſti. Siquidem adhuc poſt hominum memoriam,niſi Xenophontis figmentis cōpoſitæ fabulæ ſchema cōcedas,adhuc audierim,legerim,viderim neminem,aut certè poſt vnum nullum, quod deo teſte, bono periculo certoq; dixerim,niſi te, deū conniti ſemper agnoſcere, & poſſe puritatem animi corporiſq; proiecta grauedine ſectari facillimè,& ſpe perfectæ conſcientię nō dubia credulitate tenere. Verū qua via effici poſſit magis eſt vt tu non neſcias, & mihi non inſinuato extrinſecus aliquo diſſeras, quàm vt à me domine percolende ſcias. Qua tunc fateor huius boni in ſedem profecturus ſufficiens, vt mea expetunt ſacerdotia, minimè necdum,& ſi tamen potuero,viaticum colligo. Verum quid traditum ſancte atq; antiquitus teneam atque cuſtodiam,vt potuero paucis edicam. Via eſt in deū melior qua vir bonus, piis,iuſtis, puris, caſtis, veris dictis factiſq; ꝰſuis⁹,ſine vlla temporum mutatorum captata
iactatiōe probatus, &deorū comitatu vallatus,dei vti- L
que poteſtatibus emeritus,† id eſt eius vnius & vniuerſi & incomprehenſibilis & ineffabilis infatigabilisque †emeritis.
creatoris impletus virtutibus:Quod(vt verum eſt)an- †veſtrum.
gelos dicitis, vel quid alterum poſt deum vel cū deo, aut à deo, aut in deum intentione animi mentiſq; ire feſtinat. Via eſt inquam qua purgati antiquorum ſacrorum,piis præceptis expiatiōibuſq; puriſſimis & ob-
ſcœnis † obſeruationibus decocti, anima & corpore †abſtemiis.
conſtantes deproperant. De Chriſto autē tuæ iam credulitatis carnali & ſpiritu dei,† per quem in illū tum- †ſpiritum do
mum beatum virum † & patrē omnium ire ſecurus es no aliis,deo
domine pater percolende,nō audeo nec valeo quid ſen- †verum.
tiam exprimere,quia quod neſcio difficillimum credo definire. Vt autem me cultorem tuarum virtutum,dignatus es iam olim ſcienti inſinuare,quod diligas,ſatis ad bonæ vitę teſtimonium habeo,quòd cum ne tibi diſpliceam,qui deo per te animamq; tuam quotidie inſinuas cuſtodio,ſtelligis proculdubio quòd & ego te delectabiliter diligam, cùm tui iudicij de me habiti normam lineamq; accipiens teneā. Sed ante omnia quęſo te,vt exiguę opinioni meæ veniam cōcedas,& ſermo- M
ni meo ad te,quia coëgiſti, remiſſo fortè incongruo facile indulgeas, & me quid de his exiſtimes,vel tu quid ſentias,ſanctis ſcriptis tuis,vt ille ait, iam non melle, ſed nectare dulcioribus,ſi mereor informare digneris. Dei pietate perfruaris domine pater, ac perpetua ſanctitate deo placeas quod neceſſe eſt.

Auguſtinus Longiniano,cætera probans, hoc tantum exoptans quærens,quur putarit opus ſacrificijs ei, qui iam diuinis virtutibus ſit circumuallatus,

Epiſtola. XXII.

LONGINIANO Auguſtinus. Cepi fructum ſcripti mei,reſcriptum ſcilicet beneuolentię tuę. Vnde iam video exortum & exorſum inter nos magnæ hac de re magna diſputationis quaſi ſementem, hoc eſt quod volebam prius, deinde quod adhuc volo, deus adiuuabit. Id autem eſt vt hoc cœptū debito ac ſalubri fine claudatur. Proinde quod de Chriſto nihil temere tibi vel negandum vel affirmandum putaſti, hoc in Pagani animo temperamentum non inuitus acceperim. Quod verò etiam ſcriptis meis doceri te cupis de hac re, nequaquam abnuam neque deſiſtam huic tam bonæ mihiq; chariſſimæ

ſeruire

seruire voluntati tuæ. Sed prius opus est eliquare, quomodo recipiam † sententiam tuam de antiquis sacris. Cùm enim dixisses eam viam in deum esse meliorem qua vir bonus, piis, iustis, puris, castis, veris dictis factisq; sine vlla temporum mutatorum captata iactatione probatus, & deorum comitatu vallatus, dei vtique pietatibus emeritus, † id est, eius vnius & vniuersi & incomprehensibilis & infatigabilis, ineffabilisque creatoris adimpletus virtutibus, quos, vt verum † est, angelos dicitis, vel quid alterum post deum vel à deo vel cum deo, in deum intentione animi mentisq; ire festinat. Quæ verba ex *epistola* tua recognoscis, cum † addidisti & aisti: Via est, inquam, qua purgati antiquorum sacrorum piis præceptis, expiationibúsque purissimis, & obscœnis † obseruationibus decocti, anima & corpore constantes deproperant. In his verbis sentio, ni fallor, videri tibi non sufficere ad viam qua itur ad deum, vti vir bonus, piis, iustis, puris, castis, veris, dictis factisque promereatur deos, quorum comitatu vallatus in illum summum deum omnium creatorem ire festinet, nisi etiam sacrorum antiquorũ piis præceptis expiationibúsque purgetur. Quamobrẽ velim scire quid arbitreris esse per sacra purgandum, in eo qui piè, iustè, purè veraciterq; viuendo promeretur deos, & per eos vnum illum deorum deum. *Si* enim adhuc sacris purgandus est, vtique mundus non est, & si mundus non est, piè, iustè, purè, castèque non viuit. *Si* enim iam ita viuit, iam mundus est. Porrò iam mundum atque purum, quid opus est sacris expiando purgari? Itaque *hic nodus est disputationis nostræ*, quo soluto consequentia videbimus: Viuat ne homo bene vt sacris purgetur? An sacris purgetur vt bene viuat? An ipse quantuscunque bene viuendi in homine modus nondum sit idoneus ad beatam vitã quæ ex deo capitur, nisi accedant adiumenta sacrorum? An bene viuẽdi quædam velut portio sit etiam sacra percipere, scilicet vt nõ aliud sit bene viuere, aliud sacratè viuere, sed bene viuendi terminus † etiam sacrata vita claudatur. Horum quatuor quę proposui quod potissimum probes, quæso te literis aperire non pigeat. Plurimum quippe interest ad id quod suscepimus inter nos colloquendo peragere, ne cùm multa non necessaria, tanquam ea sentias quæ fortè non sentis, refellere molior, tempus necessarium in superfluis insumatur. Onerare te itaq; epistola nolui, vt te cito rescribente cætera contexamus.

† dicere quodammodo, periculum amplectere

† emeritis.

† vestrum.

† Postea.

† abstemiis.

† terminis.

Augustinus Bonifacio episcopo, respondens qui fieri ut infantibus in baptismo prosit parentum fides, quum post baptismum non noceat illis parentum impietas. Deinde quomodo susceptores in baptismo respondeant illos credere, quum paruuli reuera non credant, & incertum sit, an sint crediturι.

Epistola. XXIII.

De cõs. dist. 4 queris.

BONIFACIO coëpiscopo, Augustinus in domino salutẽ. Quæris à me vtrum parentes baptizatis paruulis suis noceant, cùm eos dæmoniorum sacrificiis sanare conantur. Et si non nocent, quomodo eis prosit cùm baptizantur parentum fides, quorum eis non potest obesse perfidia. Vbi respõdeo tantam illius sacramenti, hoc est baptismi salutaris esse virtutem in sancta compage corporis Christi, vt semel generatus per aliorum carnalem voluptatem cùm semel regeneratus fuerit, per aliorũ spiritalẽ voluntatem, deinceps non possit vinculo alienæ iniquitatis obstringi, cui nulla sua voluntate consentit. Et anima enim patris mea est, inquit, & anima filij mea est: Anima quæ peccauerit ipsa morietur: non autem peccat ipsa, cum parentes ei omnino nescienti, vel quilibet alius adhibet sacrilegia dæmoniorum. *Sed ideo ex* Adam traxit, quod sacramenti illius gratia solueretur quia nondum erat anima separatim viuens, id est, altera anima de qua diceretur: Et anima patris mea est, & anima filij mea est. Iam itaque cùm homo in seipso est, ab eo qui genuit alter effectus, peccato alterius sine sua consensione nõ tenetur obnoxius. Traxit ergo reatum, quia vnus erat cũ illo & in illo à quo traxit, quãdo quod traxit admistũ est. Nõ autem trahit alter ab altero, quando sua vnoquoq; propria vita viuente iam est vnde dicatur: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Vt autem possit regenerari per officium voluntatis alienæ, cùm offertur consecrandus, facit hoc vnus spiritus, ex quo regeneratur oblatus. Non enim scriptum est: Nisi quis renatus fuerit, ex parentum voluntate, aut ex offerentium vel ministrantium fide: sed, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu. Aqua igitur exhibens forinsecus sacramentum gratiæ, & spiritus operans intrinsecus beneficium gratiæ, soluens vinculum culpæ, reconcilians bonum naturæ, regenerat † hominem in vno Christo, ex vno Adam generatum. Regenerans ergo spiritus in maioribus offerentibus, & paruulo oblato renatóque communis est. Ideo per hanc societatem, vnius eiusdemque spiritus prodest offerentium voluntas paruulo oblato. Quando autem in paruulum maiores peccant, offerentes eum, atque obligare conantes dæmonum sacrilegis vinculis, non est anima vtrorumque communis, vt etiam culpam possint habere communem. Non enim sic communicatur culpa, per alterius voluntatem, quemadmodum communicatur gratia per sancti spiritus vnitatem. Potest enim, & in hoc, & in illo homine, esse vnus spiritus sanctus, etiam si inuicem nesciant, per quem fit † vtriusque gratia communis. Non autem potest spiritus hominis *esse & huius & illius*, per quem peccante altero, & altero non peccante, sit tamen culpa communis. Ac per hoc potest paruulus semel ex parentum carne generatus, dei spiritu regenerari, vt & illius † obligatio contracta soluatur. Non potest autem semel dei spiritu regeneratus ex parentum carne regenerari, vt obligatio quæ soluta est, iterum cõtrahatur. Et ideo semel perceptam paruulus Christi gratiam, non amittit nisi propria impietate, si ætatis accessu, tam malus euaserit. Tunc enim etiam propria incipiet habere peccata, quæ non regeneratione auferantur, sed alia curatione sanentur. Veruntamen rectè dicuntur parentes, vel quicunque maiores, filios seu quoslibet paruulos baptizatos dæmoniorum sacrilegiis obligare conantes, spiritaliter homicidæ. Nam in illis quidem interfectionem non faciunt, sed quantum in ipsis est interfectores fiunt. Rectéque illis dicitur, quando ab hoc scelere prohibentur, Nolite occidere paruulos vestros. Dicit enim & Apostolus: *Spiritum nolite extinguere*, non quia ille extingui potest: sed quantum in ipsis est, extinctores eius merito dicuntur, qui sic agunt vt extinctũ velint. Isto sensu rectè intelligi potest, quod scripsit beatus Cyprianus, in epistola de lapsis, cùm eos qui tempore persecutionis, idolis immolauerant, arguens, Ac ne quid deesset, inquit, ad criminis cumulum, infantes quoque parentum manibus impositi vel attrectati, amiserunt paruuli, quod in primo statim natiuitatis exordio, fuerant consequuti.

Ezech. 18.

1. q. 1ã itaque

† regenerat.

De cõ. dist. 4. ca. quęrit.

1. Thess. 5.

Cyprianus excusatur.

† exillis

† sit

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Amiſerunt,dixit,quantum attinuit ad illorum ſcelus,à quibus amittere coacti ſunt. Amiſerunt in eorum mente ac voluntate,qui in illos tantum facinus commiſerunt. Nam ſi in ſeipſis amiſiſſent, remanſiſſent vtique diuina ſententia,ſine vlla defenſione damnãdi. Quod ſi ſanctus Cyprianus arbitraretur, non eorum defenſionem continuo ſubiiceret, dicens: Nonne illi, cùm iudicij dies venerit, dicent: Nos nihil fecimus,nec derelicto cibo & poculo domini, ad prophana contagia ſponte properauimus: perdidit nos aliena perfidia,parentes ſenſimus parricidas. Illi nobis eccleſiam matrem,illi patrẽ deum negauerunt,vt dum parui & improuidi, & tanti facinoris ignari, per alios ad conſortium criminis iungimur, aliena fraude caperemur. Hanc defenſionem non ſubnecteret, niſi iuſtiſſimam crederet, & in dei iudicio paruulis profuturam. Si enim verè dicitur: Nos nihil fecimus, anima quæ non peccauerit, ipſa cur morietur? nec illi peribunt ſub dei iuſto iudicio, quos parentes ſuo ſcelere, quantum ad ſeipſos attinet, perdiderunt. Illud verò quod in eadem commemoratur epiſtola,quandam paruulam turH batis in fugam parentibus, nutrici derelictam, atque ab eadem nutrice dæmonum ſacrilegiis impactam,poſtea in eccleſia illatam ſibi Euchariſtiam, miris motibus reſpuiſſe: Ideo mihi videtur diuinitus factum,ne maiores putarent nihil ſe in paruulos in illa iniquitate peccare, ſed potius intelligerent, per illum ſignificantem quodammodo geſtum corporis eorum qui loqui non poterant, ſe mirabiliter admoneri quid ipſi facere deberent,qui poſt tantum illud nefas ſacramentis ſalutaribus † irruebant, vnde ſe vtique pœnitendo abſtinere deberent. Nec cum tale aliquid diuina prouidẽtia per infantulos agit, ipſos id agere ſcientia vel ratione credendum eſt. Neque enim quia cuiuſdã prophetæ dementiam deus voluit, etiam aſina loquente coërcere, ideo admiranda eſt aſinorum ſapientia.

† gratię ſacramenti ſalutaris.

† ſicut

Porrò ſi † per animal irrationale ſonuit aliquid homini ſimillimũ, quod miraculo diuino nõ cordi aſinino tribuendum ſit, Ita potuit omnipotens per infantis animam, non vbi ratio nulla erat,ſed vbi adhuc ſopita erat, geſtu corporis eius oſtendere,quid illi qui & in ſe, & in paruulos ſuos peccauerant, curare deberent. Cæterùm cùm infans non redeat in parentem,vt cum illo, & in illo, vnus homo ſit, ſed omnino alter ſit,habens carnem ſuam,& animam ſuam: Anima quæ peccauerit,ipſa morietur. Nec illud te moueat, quod quidam non ea fide ad baptiſmum percipiendum paruulos ferunt, vt gratia ſpiritali, ad vitam regenerentur æternam,ſed quod eos putant hoc remedio, temporalem retinere, vel recipere, ſanitatem. Non enim propterea illi non regenerantur, quia non ab iſtis hac intentione offeruntur. Celebrantur enim per eos neceſſaria miniſteria. Filios autem ſeu quoſlibet paruulos, dæmoniorum ſacrilegiis obligare conantes,ſpiritaliter ſunt homicidæ. Nam in illis quidem interfectionem non faciunt, ſed quantum in ipſis eſt', interfectores fiunt. Et rectè illis dicitur, quando ab hoc ſcelere prohibentur,Nolite occidere paruulos veſtros. Nõ autem rectè his dicitur: Nolite verba ſacramentorũ,ſine quibus conſecrari paruulus non poteſt, recitare. Spiritus autẽ ille ſanctus, qui habitat in ſanctis, ex quibus vna illa columba deargentata charitatis igne conflatur, agit quod agit etiam per ſeruitutem, aliquando non ſolùm ſimpliciter ignorantiũ, verumetiam damnabiliter indignorũ. Offeruntur quippe paruuli,ad percipiẽdam

I

De conſe. diſtin. 4. quæris.

ſpiritalem gratiam,non tam ab eis, quorum geſtantur K manibus,quanuis & ab ipſis,ſi & ipſi boni fideles ſunt, quàm ab vniuerſa ſocietate ſanctorũ atque fidelium. Ab omnibus nanque offerri rectè intelliguntur,quibus placet quod offeruntur, & quorum ſancta atque indiuidua charitate, ad communicationem ſancti ſpiritus adiuuantur. Tota hoc ergo mater eccleſia,quæ in ſanctis eſt,facit,quia tota omnes,tota ſingulos parit. Nam ſi Chriſtiani baptiſmi ſacramentũ,quod vnũ atque idipſum eſt,etiam apud hęreticos valet & ſufficit ad conſecrationem, quanuis ad vitæ æternæ participationem non ſufficiat, quæ conſecratio reum quidem facit hæreticum extra domini gregem habentem dominicum characterem, corrigendum tamen admonet ſana doctrina, non iterum ſimiliter conſecrandum: quãto potius in catholica eccleſia, etiam per ſtipulæ miniſterium,frumenta purganda portantur,vt ad maſſæ ſocietatem, mediante area perducantur? Illud autem nolo te fallat, vt exiſtimes reatus vinculum, ex Adam tractum,aliter non poſſe dirumpi,niſi paruuli ad percipiendam Chriſti gratiam, à parentibus offerantur. Sic enim ſcribens dicis,vt ſicut parentes fuerunt authores L ad eorum pœnam,per fidem parentum identidem iuſtificentur, cùm videas multos non offerri à parẽtibus, ſed etiam à quibuſlibet extraneis, ſicut à dominis ſeruuli aliquando offeruntur: Et nõnunquam mortuis parentibus ſuis,paruuli baptizantur ab eis oblati qui ſin illis huiuſmodi miſericordiam præbere potuerunt. Ali quando etiam quos crudeliter parentes expoſuerũt,nutriẽdos à quibuſlibet,nonnunquam à ſacris virginibus colliguntur, & ab eis offeruntur ad baptiſmum. Quæ certè proprios filios non habuerunt vllos, nec habere diſponunt: ac per hoc nihil aliud hic fieri vides, niſi quod in Euangelio ſcriptum eſt,cùm dominus interrogaſſet, quis illi à latronibus ſauciato, & ſemiuiuo in via derelicto proximus fuiſſet. Reſponſum eſt enim, Luc. 10. Qui in illum fecit miſericordiam. Difficillimam ſanè quæſtionẽ tibi propoſuiſſe viſus es, in extremo inquiſitionis tuæ,ea videlicet intentione qua ſoles vehementer cauere mendacium. Si conſtituam, inquis,ante te paruulum, & interrogem, vtrum cùm creuerit, futurus ſit caſtus,vel fur non ſit futurus,ſine dubio reſpondebis,neſcio. Et vtrũ in eadem paruula ætate conſtitutus, cogitet aliquid boni vel mali,dices,neſcio. Si itaq; de moribus eius futuris nihil audes certi promittere,& de eius preſenti cogitatione,quid eſt illud quod M quando ad baptiſmũ offeruntur, pro eis parentes tanquam fidei doctores † reſpõdent,& dicunt illos facere, quod illa ætas cogitare non poteſt,aut ſi poteſt,occultũ eſt? Interrogamus enim eos à quibus offeruntur, & dicimus,credit in deum,de illa ætate,quæ vtrum ſit deus ignorat: reſpõdẽt,credit, & ad cętera ſic reſpõdetur ſingula quę geruntur. Vnde miror parentes in iſtis rebus, tam fidenter pro paruulo reſpondere, vt dicant eũ tanta bona facere quę ad horam qua baptizatur,baptizator interrogat, tamẽ eadem hora ſi ſubiiciam: erit caſtus qui baptizatur,aut nõ erit fur,neſcio vtrum audet dicere aliquis,aliquid horum erit,aut non erit,ſicut mihi ſine dubitatione reſpondet,quòd credat in deum,& ꝙ ſe conuertat ad deum. Deinde ſcripta tua concludẽs adiungis & dicis. Ad iſtas ergo quæſtiones peto breuiter reſpondere digneris, ita vt non mihi de conſuetudine præſcribas,ſed rationẽ reddas. His literis tuis lectis & relectis,& quãtum temporis anguſtiæ ſinebant cõſyderatis,recordatus ſum Nebridium amicum meum

Societas ſanctorum.

Character.

Suſceptorũ fideiuſſio.

† fidedictores.

Nebridius.

Universidad de Deusto Biblioteca

A um, qui cùm esset rerum obscurarũ ad doctrinam pietatis maxime pertinentium diligentissimus & acerrimus inquisitor, valde oderat de quæstione magna responsionem breuem. Et quisquis hoc popposcisset, egerrime ferebat, eumq; si eius persona pateretur, vultu indignabundus & voce cohibebat, indignum deputans qui talia quæreret, cum de re tanta, tam multa dici possent, deberentq; , nesciret . Sed ego tibi non similiter, vt solebat ille, succenseo. Es enim Episcopus, multis curis occupatus, vt ego. Vnde nec tibi facilè vacat prolixum aliquid legere, nec mihi scribere: Nam ille tunc adolescens qui talia breuiter volebat audire , & multa in nostra sermocinatione quærebat, ab ocioso quærebat

De conf. dist. 4. quæst. ociosus. Tu verò cogitans nunc, quis, & à quo, ista flagites , breuiter de re tanta respondere me iubes . Ecce facio quantum possum, dominus adiuuet, vt quod postulas possim. Nempe sæpe ita loquimur, vt pascha propinquante, dicamus, crastinam vel perendinam ⌊esse⌋ domini passionem, cũ ille ante tam multos annos passus sit, nec omnino nisi semel illa passio facta sit. Nẽpe

B ipso die dominico dicimus: Hodie dominus resurrexit, cùm ex quo resurrexit tot anni transierunt. Cur nemo tam ineptus est, vt nos ita loquentes arguat esse mentitos, nisi quia istos dies secundum illorum quibus hæc gesta sunt similitudinem nuncupamus, vt dicatur ipse dies, qui non est ipse , sed reuolutione temporis similis eius: & dicatur illo die fieri , propter sacramenti celebrationem , quod non illo die, sed iam olim factum

Eucharistia. est? Nonne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in sacramento non solùm per omnes paschæ solẽnitates, sed omni die populis immolatur: nec vtique mentitur qui interrogatus eum respõderit immolari? Si enim sacramenta quandam similitudinem earum rerum , quarum sacramenta sunt , non haberent, omnino sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine plerunque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundũ quendam modum sacramentum corporis Christi, corpus Christi est: sacramẽtum sanguinis Christi, sanguis Christi est ita sacramentum fidei, fides est. Nihil est autem aliud credere, quàm fidẽ habere. Ac per hoc cũ respõdetur paruulus credere, qui fidei nondum habet affectum , respondetur fidem habere , propter fidei sacramentum , & conuertere se ad

4. distinct. si verò. 4. sentẽt. distinct. 4. capit. nec tam.

C deum, propter conuersionis sacramentum, quia & ipsa responsio ad celebrationem pertinet sacramenti. Sicut de ipso baptismo Apostolus: Consepulti, inquit, sumus Christo per baptismum in mortem. Non ait, sepulturam significamus, sed prorsus ait, consepulti sumus. Sacramẽtum ergo tantæ rei non nisi eiusdem rei vocabulo nuncupauit. Itaque paruulum, etsi nondum fides illa quæ in credentium voluntate consistit , iam tamen ipsius fidei sacramentum fidelem facit . Nam sicut credere respondetur , ita etiam fidelis vocatur, non rem ipsa mente annuẽdo, sed ipsius rei sacramentum percipiendo . Cùm autem homo sapere cœperit,

Roma. 6. De cõs. dist. 4. nihil est. De cõse. dist. 4. quæris. non illud sacramentum repetit , sed intelligit, eiusque veritati consona etiam voluntate coaptabitur. Hoc quamdiu non potest, valebit sacramentum ad eius tutelam aduersus contrarias potestates : & tantum valebit vt si ante rationis vsum ex hac vita emigrauerit, per ipsum sacramentũ commendante ecclesiæ charitate , ab illa condemnatione quæ per vnum hominẽ intrauit in mundum , Christiano adiutorio liberetur. Hoc qui non credit, & fieri non posse arbitratur, profecto infidelis est, & si habeat fidei sacramentum: lon-

geq; melior est ille paruulus , qui etiam si fidem non- D dum habeat in cogitatione, non ei tamen obicem contrariæ cogitationis opposuit , vnde sacramentum eius salubriter percipit. Respondi sicut existimo quæstionibus tuis, quantũ attinet adminus capaces & ad contẽtiosos non satis, quantum autẽ ad pacatos & intelligẽtes plus forte quam sat est . Nec tibi ad excusationem meam obieci firmissimã consuetudinem, sed saluberrimæ consuetudinis reddidi quam potui rationem.

Ober.

Hieronymus Augustino & Alipio, Aduersus Hieronymi libros, quos scripsit contra Pelagianos, rescripserat Annianus quidam Diaconus, hortatur itaque Augustinum ut ipse potius illi respondeat.

Epistola. XXIIII.

DOMINIS verè sanctis atque omni affectione ac iure venerandis , Alipio & Augustino episcopis Hieronymus in Christo salutem. Sanctus Innocentius presbyter qui huius sermonis est portitor anno præterito quasi nequaquam in Aphricam reuersurus, mea ad dignationem vestram scripta nõ sumpsit. Tamen deo gratias agimus, quòd ita euenit, vt nostrum silentium , vestris epistolis vinceretis. E Mihi enim omnis occasio gratissima est, per quam scribo vestræ reuerentiæ , testem inuocans deum , quod si posset fieri, assumptis alis columbæ, vestris amplexibus implicarer : semper quidem pro merito virtutum vestrarum, sed nunc maximè quia cooperatoribus & authoribus vobis hæresis Celestina iugulata est : quæ ita

Celestini iidem qui Pelagiani. infecit corda multorum, vt cum superatos damnatósque esse se sentiant, tamen venena mentium nõ omittant, & quod solum possunt nos oderint , per quos putant se libertatem docendę hæreseos perdidisse. Quòd autem quæritis vtrũ rescripserim contra libros Annia ni pseudodiaconi Celedẽsis, qui copiosissime pascitur vt alienæ blasphemiæ verba friuola subministret, scia tis me ipsos libros in schedulis missos à sancto fratre Eusebio presbytero suscepisse, non ante multum temporis, & exinde vel ingruẽtibus morbis, vel dormitione sanctę & venerabilis filiæ vestræ Eustochij ita doluisse , vt propemodum contemnendos putarem . In eodem enim luto hæsitat , & exceptis verbis tinnulis atque emendicatis nihil aliud loquitur. Tamen mul- F tum egimus , vt dum epistolæ meæ respondere conatur , apertius se proderet , & blasphemias suas omnibus patefaceret. Quicquid enim in illa miserabili synodo Diospolitana dixisse se denegat, in hoc opere profitetur , nec grande est ineptissimis næniis respondere. Si autem dominus vitam tribuerit, & notariorum habuerimus copiam, paucis lucubratiunculis respondebimus, non vt conuincamus hæresim emortuam , sed vt imperitiam atque blasphemiam eius nostris sermonibus confutemus. Meliúsque hoc faceret sanctitasve stra, ne compellamur contra hæreticum nostra laudare. Sancti filij communes Albina Pinianus & Melania plurimum vos salutant. Has literulas de sancta Bethleem sancto presbytero Innocentio dedi perferendas. Neptis vestra Paula miserabiliter precatur, vt memores eius sitis, & multum vos salutat. Incolumes vos & memores mei domini nostri Iesu Christi tueatur clementia, domini verè sancti atque omni affectione venerabiles patres.

Eustochij mors.

Hieronymus Augustino gratulans illi quod hæreticorum omnium meruerit odium, quod quidem gaudet sibi cum illo esse commune. De Donatistis pessimum sentit.

Epistola. XXV.

G DOMINO ſancto ac beatiſſimo papę Auguſtino, Hieronymus. Omni quidem tempore beatitudinem tuam eo quo decet honore veneratus ſum, & habitantem in te dilexi dominum ſaluatorem, ſed nunc ſi fieri poteſt cumulo aliquid addimus, & plena complemus, vt abſq; tui nominis mentio ne ne vnam quidem horam præterire patiamur, qui cõtra flantes ventos ardore fidei perſtitiſti, maluiſtique, quantũ in te fuit, ſolus liberari de Sodomis, quàm cum pereuntibus cõmorari. Scit quid dicam prudentia tua. Macte virtute in orbe celebraris, catholici te conditorem antiquæ rurſum fidei venerãtur, atq; ſuſpiciunt: & quod ſignum maioris gloriæ eſt, omnes hæretici deteſtantur: & me pari perſequuntur odio, vt quos gladiis nequeunt, voto interficiant. Incolumem & mei memorẽ te Chriſti domini clemẽtia tueatur domine venerande & beatiſſime papa.

Hieronymus Auguſtino per ænigma ſignificans illi Romam eße captam à Gothis, nec tamen agnoſcere manum dei, ſed accerſitis auxilijs, moliri rebellionem.

Epiſtola. XXVI.

H MVLTI vtroque claudicãt pede, & nec fractis quidem ceruicibus inclinantur, habentes affectum erroris priſtini, cùm prædicandi eandẽ non habeant libertatem. Sancti fratres qui cum noſtra ſunt paruitate, præcipuè ſanctæ ac venerabiles filiæ tuæ ſuppliciter te ſalutant. Fratres tuos dominum meum Alipium, & dominum meũ Euodium, vt meo nomine ſalutes, precor coronam tuam. Capta Hieruſalem tenetur à Nabuchodonoſor, nec Hieremię vult audire conſilia, quin potius Aegyptum deſyderat vt moriatur in Taphnes, & ibi ſeruitute pereat ſempiterna.

Hieronymus Marcellino & Anapſychiæ, exponens diuerſas & ueterum & recentium ſententias de origine animarum, hortans ut reliqua petant ab Auguſtino, indicans ij; quibus ipſe ſit occupatus ſtudijs.

Epiſtola. XXVII.

DOMINIS verè ſanctis atq; omni officiorũ charitate venerandis filiis Marcellino & Anapſychiæ, Hieronymus in Chriſto ſalutem. Tandem ex Aphrica veſtræ literas vnanimitatis, accepi, & me non pœnitet impudentiæ, qua tacentibus vobis epiſtolas meas frequenter ingeſſi, vt reſcriptum
I mererer & vos eſſe ſoſpites non aliis nunciantibus, ſed veſtro potiſſimum ſermone cognoſcerem. Super animæ ſtatu memini veſtræ quæſtiunculæ, imò maxime
Animę è cœlo lapſæ. eccleſiaſticæ quæſtionis: Vtrum lapſa de cœlo ſit, vt Pythagoras philoſophus, omnèsque Platonici, & Origenes putant, anima. An à propria dei ſubſtantia, vt Stoici, Manichæus & Hiſpaniæ Pirſciliani hæreſes ſuſpicantur, An in theſauro habeantur dei olim conditæ, vt quidam eccleſiaſtici ſtulta perſuaſione confidũt. An quotidie à deo fiant, & mittantur in corpora, ſecundum illud quod in Euangelio ſcriptũ eſt: Pater meus vſque modo operatur, & ego operor. An certè ex traduce, vt Tertullianus, Apollinaris, & maxima pars Occidentalium autumant, vt quomodo corpus ex corpore, ſic anima naſcatur ex anima, & ſimili cum brutis animantibus conditione ſubſiſtant. Super quo quid mihi videatur, in opuſculis cõtra Ruffinũ [olim] ſcripſiſſe me noui aduerſus eum libellum, quẽ ſanctę memorię Anaſtaſio epiſcopo Romanę eccleſiæ ędidit, †In quo lubrica & ſubdola, imò ſtulta confeſſione, dum auditorũ ſimplicitati illudere nititur, ſuæ fidei, imò perfidiæ illuſit, quos libros reor ſanctum parentem veſtrũ habere Oceanum. Olim enim æditi ſunt multis Ruffini libris aduerſus [nos] calũnias reſpondentes. †Certè habes ibi virum ſanctum & eruditum Auguſtinum epiſcopum, qui viua, vt aiunt, voce docere te poterit, & ſuam imò per ſe noſtram explicare ſentẽtiam. Et Ezechielis volumen olim aggredi volui, & ſponſionẽ creberrimam ſtudioſis lectoribus reddere, ſed in ipſo dictandi exordio, ita animus meus Occidentalium prouinciarum, & maximè vrbis Romanæ vaſtatione cõfuſus eſt, vt iuxta vulgare prouerbium, propriũ quoq; ignorarem vocabulum, diuque tacui, ſciens tempus eſſe lachrymarum. Hoc autem anno cùm tres explicaſſem libros, ſubitus impetus Barbarorũ, de quibus tuus dicit Vergilius: Lateq; vagantes Barcæi, & ſancta ſcriptura de Iſmahel: contra faciem omnium fratrum ſuorum habitabit, ſic Aegypti limitem, Paleſtinæ, Phœnicis, Syrię percurrit ad inſtar torrentis cũcta ſecum trahens, vt vix manus eorum miſericordia Chriſti potuerimus euadere. Quòd ſi iuxta inclytum oratorem ſilent inter arma leges, quanto magis ſtudia ſcripturarum, quæ & librorum multitudine & ſilentio, ac librariorum ſedulitate, quodq; vel proprium eſt ſecuritate & ocio dictantium indigent? Duos itaque libros miſi ſanctæ filię meæ Fabiolæ, quorum exempla ſi volueris, ab ipſa poteris mutuari. Pro anguſtia quippe temporis alios deſcribere non potui, quos cùm legeris & veſtibula videris, facilis coniectura erit, qualis ipſa ſit futura domus. Sed credo in dei miſericordia qui nos adiuuit in difficillimo principio ſupradicti operis, quod ipſe adiuuet & in penè vltimis prophetæ partibus, in quibus Gog & Magog bella narrantur, & in extremis in quibus ſacratiſſimi & inexplicabilis templi ædificatio, varietas menſuráque deſcribitur. Sanctus frater noſter Oceanus, cui vos cupitis commendari, tantus & talis eſt, & ſic eruditus in lege domini, vt abſq; noſtro rogatu inſtruere vos poſſit, & noſtram ſuper cunctis quæſtionibus ſcripturarũ pro modulo communis ingenij explicare ſententiam. Incolumes vos & prolixa ętate florentes, Chriſtus deus noſter tueatur omnipotens domini verè ſancti.

Ioan. 5. Tertullian⁹. Apollinaris.

† decit

K

† reſpondentes.

Vergilius.

Cicero.

L

Auguſtinus Hieronymo, recenſens uarias de animarum origine ſententias, cupit doceri quæ potiſſimum tenenda ſit, aduerſus Pelagianos.

Epiſtola. XXVIII.

M

DEVM noſtrũ qui nos vocauit in ſuũ regnũ & Igoriam, & rogaui & rogo, vt hoc quod ad te ſcribo ſãcte frater Hieronyme, cõſulẽs te de iis quæ neſcio, fructuoſum eſſe nobis velit. Quãquam enim te multo quàm ego ſum ætate maiorem, tamen etiam ipſe iam ſenex conſulo: ſed ad diſcẽdum quod opus eſt, nulla mihi ætas ſera videri poteſt, quia & ſi ſenes magis decet docere quàm diſcere, magis tamen diſcere quàm quid doceant ignorare. Nihil equidẽ moleſtius fero in omnibus anguſtiis meis quas patior in difficillimis quæſtionibus, quàm in tam lõginqua tuæ charitatis abſentia, vt vix poſſim meas dare, vel recipere literas tuas, per interualla non dierum, nõ mẽſium, ſed aliquot annorum: cùm ſi fieri poſſet, quotidie præſentem te habere vellem, cum quo loquerer quicquid vellẽ. Nec ideo tamen non debui facere quod potui, ſi nõ potui totum quod volui. Ecce venit ad me religioſus iuuenis, catholica pace frater, ętate filius, honore compresbyter noſter Oroſius, vigil ingenio, paratus eloquio, flagrans ſtudio, vtile vas in domo domini

A mini esse desyderans,ad refellẽdas falsas pernicioſasq; doctrinas, quæ animas Hiſpanorum multo infœlicius quàm corpora barbaricus gladius trucidarũt. Nã inde ad nos vſque ab Oceani litore properauit, fama excitus, quod à me poſſet de iis quæ ſcire vellet, quicquid vellet audire. Neque nullum cœpit aduentus ſui fructum. Primò ne de me multũ famæ crederet. Deinde docui hominem quod potui, quod autem non potui, vnde diſcere poſſet admonui, atque vt ad te iret hortatus ſum. Qua in re conſilium vel præceptum meum cũ libenter & obedienter acciperet, rogaui eum vt abs te veniens, per nos ad propria remearet. Quam eius pollicitationem tenens, occaſionem mihi credidi à domino eſſe conceſſam, qua tibi ſcriberem de iis quæ per te ſcire cupio. Quærebam enim quem ad te mitterẽ, nec mihi facilè occurrebat idoneus & fide agendi, & alacritate obediendi, & exercitatione peregrinandi. Vbi ergo iſtum inuenẽ expertus ſum, eumipſum eſſe qualẽ à domino petebam, dubitare non potui. Accipe igitur quæ mihi peto aperiri, ac diſſerere non graueris. Quæ-
Diuiſio epiſtolæ. ſtio de anima multos mouet, in quibus & me eſſe confiteor. Nam quid de anima firmiſſimè teneam, nõ ta-
B cebo. Deinde ſubiũgam, quid mihi adhuc expediri velim. Anima hominis immortalis eſt, ſecundum quendam modum ſuum. Non enim omnimodo ſicut deus, de quo dictum eſt, quia ſolus habet immortalitatem.
Solus deus vere immortalis. Nam de animæ mortibus ſancta ſcriptura multa cõmemorat. Vnde illud eſt: *Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos.* Sed quod ita moritur alienata à vita dei, vt tamẽ in natura ſua viuere nõ omnino deſiſtat: ita mortalis ex aliqua cauſa inuenitur, vt etiã immortalis non
Anima non eſt pars dei. ſine ratione dicatur. Non eſt pars dei anima. Si enim hoc eſſet, omnino incommutabilis atque incorruptibilis eſſet. Quod ſi eſſet, nec deficeret in deterius, nec proficeret in melius: nec aliquid in ſemetipſa vel inciperet habere quod non habebat, vel deſineret habere quod habebat, quantum ad eius ipſius affectiones pertinet. Quàm verò aliter ſe habeat, non opus eſt extrinſecus teſtimonio, quiſquis ſeipſum aduerterit, agnoſcit. Fruſtra autem dicitur ab eis qui animam dei partem eſſe volunt, hanc eius labem ac turpitudinem quam videmus in nequiſſimis hominibus, hanc denique infirmitatem & ægritudinem quam ſentimus in omnibus hominibus, non ex ipſa illi eſſe, ſed ex corpore. Quid intereſt
C vnde ægrotet, quæ ſi eſſet incommutabilis aliquo modo, vndelibet ægrotare non poſſet. Nam quod verè incommutabile & incorruptibile eſt, nullius rei acceſſu commutari vel corrumpi põteſt. Alioquin non Achil-
Achilles inuulnerabilis lea tantùm, ſicut fabulæ ferũt, ſed omnis caro eſſet inuulnerabilis, ſi nullus ei caſus accideret. Non eſt itaque natura incommutabilis, quæ aliquo modo, aliqua cauſa, aliqua parte mutabilis eſt. Deum autem nefas eſt, niſi verè ſummeq; incommutabilem credere. Non eſt
Anima incorporea. igitur anima pars dei. Incorpoream quoque eſſe animam, etſi difficile tardioribus perſuaderi poteſt, mihi tamen fateor eſſe perſuaſum. Sed ne verbi controuerſiam vel ſuperfluo faciam vel merito patiar, quoniam cùm de re conſtat, non eſt opus certare de nomine, ſi corpus eſt, omnis ſubſtãtia vel eſſentia, vel ſi quid aptiꝰ nuncupatur id quod aliquo modo eſt in ſeipſo, corpus eſt anima. Item ſi eam ſolam incorpoream placet appellare naturam, quæ ſummè incommutabilis & vbique tota eſt, corpus eſt anima, quoniã tale aliquid ipſa non eſt. Porrò ſi corpus non eſt, niſi quod per loci ſpatium aliqua longitudine, latitudine, altitudine ita ſiſtitur vel mouetur, vt maiore ſui parte maiorem locum D occupet, & breuiore breuiorẽ, minusq; ſit in parte, quàm in toto, non eſt corpus anima. Per totum quippe corpus quod animat, nõ locali diffuſione, ſed quadam vitali intentione porrigitur. Nam per omnes eius particulas, tota ſimul adeſt, nec minor in minoribus, & in maioribus maior, ſed alicubi intenſius, alicubi remiſſius, & in omnibꝰ tota, & in ſingulis tota eſt. Neq; enim aliter quod in corpore etiam nõ toto ſentit, tamen tota ſentit. Nam cùm exiguo puncto in carne viua aliquid tangitur, quamuis locus ille non ſolum totius corporis non ſit, ſed vix in corpore videatur, animam tamen totam non latet: neque id quod ſentitur per corporis cuncta diſcurrit, ſed ibi tantùm ſentitur vbi fit. Vnde ergo ad totam mox peruenit, quod non in toto fit, niſi quia & ibi tota eſt vbi fit, nec vt tota ibi ſit, cætera deſerit? Viuunt enim & illa ea præſente, vbi nihil tale factum eſt. Quod ſi fieret & vtrũque ſimul fieret, ſimul vtrunque totam pariter non lateret. Proinde & in omnibus ſimul, & in ſingulis particulis corporis ſui, tota ſimul eſſe non poſſet, ſi per illas ita diffunderetur vt videmus corpora diffuſa, per ſpatia locorum, minoribus ſuis partibus minora occupare, & ãplioribus ampliora. Quapropter ſi anima corpus eſſe dicẽda eſt, nõ eſt certè corpus quale terrenum eſt, nec quale humidũ, aut aëreum, aut æthereum. Omnia quippe talia maiora ſunt, in maioribus locis, & minora, in minoribus locis, & nihil eorum in aliqua ſui parte totum adeſt, ſed vt ſunt partes locorum, ita occupãtur partibus corporum. Vnde intelligitur anima, ſiue corpus, ſiue incorporea dicenda ſit, propriam quãdam habere naturam, omnibus his mundanæ molis elementis excellentiore ſubſtantia creatam, quæ veraciter non poſſit in aliqua phantaſia corporalium imaginum quas per carnis ſenſus percipimus cogitari, ſed mente intelligi, vitaq; ſentiri. Nec hæc perinde * loquor, vt te quæ tibi nota ſunt doceam, ſed vt aperiam quid firmiſſimè de anima teneam, ne me quiſquam cùm ad ea venero quæ requiro, nihil de anima vel ſcientia vel fide tenere arbitretur. Certus etiam ſum animam nulla dei culpa, nulla dei neceſſitate vel ſua, ſed propria voluntate in peccatum eſſe collapſam: nec liberari poſſe de corpore mortis huius vel ſuæ voluntatis virtute tanquã ſibi ad hoc ſufficiente, vel ipſius corporis morte, ſed gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum: nec omnino eſſe E animam vllam in genere humano, cui non ſit neceſſarius ad liberationem mediator dei & hominũ homo Chriſtus Ieſus. Quæcunque autem ſine gratia mediatoris & ſacramento eius in qualibet corporis ætate de corpore exierit, & in pœnam futuram & vltimo iudicio recepturam corpus ad pœnam.* Si autem poſt generationem humanam quæ facta eſt ex Adam, regeneretur in Chriſto, ad eius pertinẽs ſocietatem, & requiem poſt mortem corporis habituram, & corpus ad gloriam recepturam. Hæc ſunt quæ de anima firmiſſimè teneo. Nunc accipe quæſo quid requiram, & noli me ſpernere, ne † te ſpernat qui pro nobis dignatus eſt ſperni. Quæro vbi contraxerit anima reatum, quo trahitur in condemnationem, etiam infantis morte præuenti, ſi ei per ſacramentum quo etiam paruuli baptizantur, Chriſti gratia non ſubuenerit. Non enim es ex illis qui modo noua quædam garrire cœperunt, dicentes nullum reatum eſſe ex Adam tractum, qui per baptiſmum in infante ſoluatur. Quod te ſapere ſi ſcirem, immo niſi te id non ſapere ſcirem, nequaquam

* aliãs, proinde. Anima ſua culpa lapſa ſola dei miſericordia liberatur.

* Ad pœnã damni.

† ſic non. Animæ reatus vnde.

Pilagiũ notat.

hoc

G hoc abs te quærerem aut quærendum putarẽ. Sed quia
tenemus de hac re ſententiam tuam concinentem ca-
†* aliàs qua. tholicæ fundatiſſimæ fidei, quia † * & Iouiniani vani-
loquia redarguens adhibuiſti teſtimoniũ ex libro Iob,
Iob.15. Nemo mundus in conſpectu tuo, nec infans cuius eſt
diei vnius vita ſuper terram. Deinde ſubiunxiſti, Te-
nemurq; rei in ſimilitudinem prævaricationis Adæ, Et
liber tuus in Ionam prophetam ſatis hoc inſigniter di-
lucideq; declarat, vbi ieiunare paruulos propter ipſum
originale peccatum, merito coactos eſſe dixiſti: nó in-
conuenienter abs te quæro, hunc reatũ anima vbi con-
traxerit, vnde oporteat eam etiam in illa ætate per ſa-
Lib.3.de lib. cramẽtum Chriſtianæ gratiæ liberari. Ego quidẽ ante
arbi. aliquot annos cùm libros quoſdam ſcriberem de libe-
ro arbitrio, qui in multorum manus exierunt, & nunc
habentur à plurimis, quatuor opiniones de animæ in-
carnatione, Vtrum ex illa vna quæ primo homini
Quælibet, p quæcunque. ita frequen- data eſt cæteræ propagentur: An ſingulis quibúſque
ter loquitur. nouæ etiam modo fiant: An alicubi iam exiſtentes
vel mittantur diuinitus, vel ſponte labantur in corpo-
ra: ita putaui eſſe tractandas, vt quælibet earũ vera eſ-
ſet, non impediret intentionem meã qua tunc aduer-
ſus eos quantis poteram viribus agebam, qui naturam
H mali ſuo principio præditam, aduerſus deum conãtur
inducere, id eſt contra Manichæos. Nam de Priſcillia-
niſtis adhuc nihil audieram qui non multum ab iſtis
diſſimiles blaſphemias fabulantur. Ideo quintam opi-
nionem non addidi, quam in tua epiſtola inter cęteras
cõmemoraſti, ne aliquam præterires, vbi de hac quæ-
ſtione interroganti, reſcripſiſti religioſæ memoriæ vi-
ro nobisq; in Chriſti charitate gratiſſimo Marcellino,
quòd anima ♀ non ♂ ſit pars dei. Primo, quia non de in-
carnatione eius ſed de natura quæritur cùm hoc quæ-
ritur. Deinde quia hic hoc ſentiunt illi cõtra quos age-
bam, & id maximè agebam, vt creatoris inculpabilem
inuiolabilemq; naturam à creaturę vitiis & labe ſecer-
nerem, cùm illi à ſubſtantia mali cui proprium prin-
cipium principesq; tribuunt, ipſam boni dei ſubſtantiã
ex parte qua capta eſt corruptam & oppreſſam & ad
peccandi neceſſitatem perductam eſſe cõtendunt. Hoc
itaque excepto hæreticæ opinionis errore, ex quatuor
reliquis opinionibus, quænam ſit eligenda ſcire deſy-
dero. Quęcunque enim eligenda eſt, abſit vt impugnet
hanc fidem de qua certi ſumus, omni animæ etiã par-
uuli infantis neceſſariam eſſe liberationem ex obliga-
I tione peccati, eamq; nullam eſſe niſi per Ieſum Chriſtũ
Singulorum animæ ſingulæ. & hunc crucifixum. Proinde ne longum faciamus, hoc
certè ſentis quòd ſingulas animas ſingulis naſcentibus
etiã modo deus faciat. Cui ſentẽtiæ ne obiiciatur quod
omnes creaturas ſexto die conſummauerit deus, & ſe-
ptimo die requieuerit, adhibes teſtimonium ex euan-
Ioan.5. gelio: Pater meus vſque nunc operatur, & ego operor.
Sic enim ad Marcellinũ ſcripſiſti: In qua epiſtola etiã
mei commemorationem beneuolentiſſimè facere di-
gnat⁹ es, quod hic me haberet in Aphrica, qui ei ipſam
facilius poſſem explicare ſententiam. Quod ſi potuiſ-
ſem, non ille hoc abs te tam longe poſito inquireret, ſi
tamen id tibi ex Aphrica ſcripſit. Nam quãdo ſcripſe-
rit neſcio, tantum ſcio quòd de hoc bene cognouerit
cunctationem meam. Vnde me inconſulto facere vo-
luit, quanquam etiam ſi conſuleret magis hortarer, &
gratias agerẽ quòd nobis conferre omnibus poſſet, niſi
tu breuiter reſcribere quàm reſpõdere maluiſſes. Cre-
do ne ſuperfluo laborares vbi ego eſſem quem putabas
id optime ſcire quod ille quæſiuerat. Ecce volo vt illa
ſententia etiam mea ſit, ſed nondum eſſe cõfirmo. Mi- K
iſiſti ad me diſcipulos, vt ea docerem quæ nondum ipſe
didici. Doce ergo quod doceã. Nam vt docerem multi
à me flagitant, eisq; me ſicut alia multa & hoc ignora-
re confiteor. Et fortaſſe quanuis in os meum verecun-
dentur, tamen apud ſe dicunt: Tu es magiſter in Iſraël
& hæc ignoras? Quod quidem dominus ei dixit qui Ioan.3.
erat vnus illorũ quos delectabat vocari Rabbi. Vnde
etiam ad verum magiſtrum nocte venerat, quia for-
taſſis erubeſcat diſcere, qui docere conſueuerat: me au-
tem potius magiſtrum audire, quàm velut magiſtrum
delectat audiri. Recolo enim quid dixerit eis quos præ Matth.23.
cæteris elegit, Vos autem inquit nolite vocari ab ho-
minibus Rabbi; vnus enim eſt magiſter veſter Chri-
ſtus. Nec alius docuit Moyſen per Ietro, nec alius Cor-
nelium etiam per priorem Petrum, nec alius Petrum
etiam per poſteriorem Paulum. A quocunque enim
verum dicitur, illo donante dicitur qui eſt ipſa veri-
tas. Quid ſi ideo adhuc iſta neſcimus, & ea neq; oran-
do, neque legendo, neque cogitando & ratiocinando
inuenire potuimus, vt probemur non ſolum indoctos
quanta charitate doceamus, verum à doctis etiã quãta Argumẽtum pelagianorũ
humilitate diſcamus? Doce ergo quæſo quod doceam, L.
doce quod teneam, & dic mihi ſi animę ſingillatim in
ſingulis (hodieq;) naſcẽtibus fiunt, vbi in paruulis pec-
cent, vt indigeant in ſacramento Chriſti remiſſione
peccati, peccantes in Adam, ex quo caro eſt propagata
peccati, Aut ſi non peccãt, qua iuſtitia creatoris ita pec
cato obligantur alieno, cùm exinde propagatis mem-
bris mortalibus inſeruntur, vt eas niſi per eccleſiã ſubu-
entum fuerit, damnatio conſequatur, cùm in earum
poteſtate nó ſit, vt eis poſſit gratia baptiſmi ſubueniri.
Tot igitur animarũ millia quę in mortibus paruulorũ
ſine indulgentia Chriſtiani ſacramenti de corporibus
exeunt, qua æquitate damnantur, ſi nouæ creatæ nullo
ſuo præcedente peccato, ſed voluntate creatoris ſingu-
læ ſingulis naſcentibus adhæſerunt, quibus eas animã-
dis ille creauit & dedit, qui vtique nouerat quod vna-
quæq; earum nulla ſua culpa ſine baptiſmo Chriſti de
corpore fuerat exitura? Quoniam igitur neque de deo
poſſumus dicere, quod vel cogat animas fieri peccatri-
ces, vel puniat innocentes, neque negare fas nobis eſt,
eas quæ ſine Chriſti ſacramento de corporibus exie-
rint, etiam paruulorum non niſi in damnationẽ trahi, M
Obſecro te quomodo hæc opinio defenditur, qua cre-
duntur animæ non ex illa vna primi hominis fieri o-
mnes, ſed ſicut illa vna vni, ita ſingulis ſingulæ? Ea ve-
rò quæ dicuntur alia contra hanc opinionẽ, facilè pu-
to me poſſe refellere, ſicuti eſt illud, quo eam ſibi qui-
dam videntur vrgere, quomodo conſummauerit deus
omnia opera ſua ſexto die, & ſeptimo requieuit, ſi no- Genes.
uas adhuc animas creat? Quibus ſi dixerimus quod ex
Euangelio in ſupradicta epiſtola poſuiſti: Pater meus Ioan.5.
vſque nunc operatur. Reſpõdent, operatur, dictum eſt
inſtitutas adminiſtrando, non nouas inſtituendo na-
turas, ne ſcripturæ Geneſeos contradicatur, vbi aper-
tiſſimè legitur, conſummaſſe deum omnia opera ſua.
Nam & quod eum ſcriptum eſt requieuiſſe, vtique à
creandis nouis creaturis intelligendum eſt, non à gu-
bernandis, quia tunc ea quæ non erant, fecit, à quibus
faciendis requieuit: quia conſummauerat omnia, quæ
antequam eſſent, vidit eſſe facienda, vt deinceps nó ea,
quæ non erant, ſed ex iis quæ iam erant, crearet & fa-
ceret quicquid faceret. Ita vtrunque verum eſſe mon-
ſtratur, & quod dictum eſt, requieuit ab operibus ſuis
&

A & quod dictum est, vsq; nunc operatur, quoniam Genesi non potest Euangelium esse contrarium. Verum iis qui hæc ideo dicũt, ne credatur modo deus, sicut illam vnam, nouas animas, quę non erant, facere, sed ex illa vna quæ iam erat eas creare, vel ex fonte aliquo, siue thesauro quodam, quem tunc fecit, eas mittere, facile respondetur, etiam illis sex diebus multa deũ creasse ex iis naturis quas iam creauerat, sicut ex aquis alites & pisces, ex terra autem arbores, fœnum, animalia: sed quod ea quæ non erant tunc fecerit, manifestũ est. Nulla enim erat auis, nullus piscis, nulla arbor, nullum animal: & bene intelligitur ab iis creatis requieuisse quæ nõ erant, & creata sunt, id est cessasse, ne vltra quę non erant crearentur. Sed nunc quod dicitur animas non in (nescio quo) fonte iam existẽtes mittere, nec de seipso tãquam suas particulas irrorare, nec de illa vna originaliter trahere, nec pro delictis ante carnem cõmissis, carneis vinculis compedire, sed nouas creare singulas, singulis suam cuique nascenti: non aliquid facere dicitur, quod ante non fecerat. Iam enim sexto die fecerat hominem ad imaginem suam, quod vtique secundum animam rationalẽ fecisse intelligitur. ⌊ Tan-
B dem post longam disputationem ecclesiasticam cõfirmasti sententiam, ⌋ Hoc & nunc facit, non instituẽdo quod non erat, sed multiplicando quod erat. Vnde & illud verum est quod à rebus quę non erant instituendis requieuit. Et hoc verum est quod nõ solum gubernando quæ fecit, verumetiam aliquid non quod nondum, sed quod iam creauerat numerosius creãdo vsq; nũc operatur. Vel sic ergo, vel alio modo quolibet eximus ab eo quod nobis obũcitur de requie dei ab operibus suis, ne propterea non credamus nunc vsque fieri animas nouas, non ex illa vna, sed sicut illam vnam.
Anima quur datur mox morituris. Nam quod dicitur, quare facit animas eis, quos nouit cito morituros? Possumus respondere, parentum hinc peccata vel conuinci vel flagellari. Possumus etiam rectè illius moderationi ista relinquere, quem scimus omnibus temporaliter transeuntibus rebus, vbi sunt etiã animalium ortus & obitus, cursum ornatissimum atq; ordinatissimum dare, sed nos ista sentire nõ posse, quæ si sentiremus delectatione ineffabili mulceremur. Nõ enim frustra per Prophetam qui hæc diuinitus inspirata didicerat, dictum est de deo. Qui profert numerosè seculum. Vnde Musica id est scientia sensusve bene modulandi, ad admonitionem magnæ rei, etiam
Vniuersi cõcentus. Est apud Esa. cap. 40. luxta ed. 70
C ὁ ἐκφέρων κατ' ἀριθμὸν τὸν κόσμον αὐτοῦ. mortalibus rationales habentibus animas dei largitate concessa est. Vnde si homo faciẽdi carminis artifex, nouit, quas, quibus morarum vocibus tribuat, vt illud quod canitur, decedentibus ac succedentibus sonis pulcherrime currat ac transeat: quantomagis deus cuius sapiẽtia per quam fecit omnia, longe omnibus artibus præferenda est, nulla in naturis nascentibus & occidentibus temporum spatia, quæ tanquam syllabæ ac verba ad particulas huius seculi pertinent, in hoc labentium rerum tanquam mirabili cantico, vel breuius, vel productius, quàm modulatio præcognita & præfinita deposcit, præterire permittit? Hoc cum etiam de arboris folio dixerim, & de nostrorum numero capillorum, quãto magis de hominis ortu & occasu, cuius temporalis vita breuius productiũsue non tẽditur quàm deus dispositor temporum nouit vniuersitatis moderamini consonare? Id etiam, quod aiunt: Omne quod in tẽpore cœpit esse, immortale esse nõ posse, quia omnia orta occidunt, & aucta senescunt, vt eo modo credi cogãt animum humanũ ideo esse immortalẽ, quod ante omnia tempora sit creatum, non mouet fidem nostrã. Vt enim D
alia taceam, cœpit esse in tempore immortalitas carnis Christi, quæ tamen iam non moritur, & mors ei vltra Rom. 6. non dominabitur. Illud verò quod in libro aduersus Ruffinum posuisti, quosdã huic sententiæ calumniari, quod deũ dare animas adulterinis conceptibus videatur indignum, vnde conantur adstruere meritis gestæ ante carnẽ vitæ, animas quasi ad ergastula huiusmodi iustè posse perduci, non me mouet multa cogitantem, quibus hæc posset calumnia refutari. Et quod ipse re- Platonis
spondisti, non esse vitium semẽtis in tritico, quod furto dicitur esse sublatum, sed in eo qui frumenta furatus sententia.
est, nec idcirco terram non debuisse gremio suo semina confouere, quia sator immunda ea proiecerit manu, elegantissima similitudo est. Quam, & antequam legerem, nullas mihi obiectio ista de adulterinis fœtibus in hac quęstione faciebat angustias, generaliter intuenti multa bona deum facere etiam de nostris malis, nostrisq; peccatis. Animalis autẽ cuiuscunque creatio, si habeat pium prudentẽmque consyderatorẽ, ineffabilem laudem creatori excitat, quanto magis creatio non cuiuslibet animalis, sed hominis? Si autem causa creandi quæritur, nulla citius & melius respõdetur, E
nisi quia omnis creatura dei bona est. Et quid dignius, quàm vt bona faciat bonus deus, quæ nemo potest facere nisi deus? Hæc & alia quę possum, sicut possum dico, aduersus eos qui hanc opinionẽ qua creduntur animæ sicut illa vna singulis fieri labefactare conantur. Sed cùm ad pœnas ventum est paruulorũ, magnis mihi crede coarctor angustiis, nec quid respondeã prorsus inuenio, non solum eas pœnas dico, quas habet post hanc vitam illa damnatio, quò necesse est trahantur si de corpore exierint sine Christianæ gratiæ sacramento, sed eas ipsas quæ in hac vita dolentibus nobis, versantur ante oculos, quas enumerare si velim, prius tẽpus quàm exempla deficient. Languescunt ęgritudinibus, torquentur doloribus, fame & siti cruciãtur, debilitantur membris, priuantur sensibus, vexantur ab immundis spiritibus. Demonstrandum est vtiq; quomodo ista sine vlla sua mala causa iustè patiantur. Non enim dici fas est, aut ista ignorante deo fieri, aut eum non posse resistere facientibus, aut iniustè ista vel facere vel permittere. Nũquid nã sicut illa animalia irrationabilia rectè dicimus in vsus dari naturis excellentioribus, etsi vitiosis, sicut apertissime in Euangelio vi- F
demus, porcos ad vsum desyderatum cõcessos esse dæ- Matt. 8.
monibus, hoc & de homine rectè possim° dicere? Animal est enim, sed rationale, etsi mortale: Anima est rationalis in illis membris, quæ tantis afflictionibus pœnas luit. Deus bonus est, deus iustus est, deus omnipotens est: hoc dubitare omnino dementis est. Tantorũ ergo malorum quæ fiunt in paruulis, causa iusta dicatur, Nempe cum maiores ita † patiuntur, solemus di- † ista.
cere, aut sicut in Iob merita examinari, aut sicut in Herode peccata puniri. Et de quibusdã exemplis quę deus manifesta esse voluit, alia quæ obscura sunt hominum coniecturę cõceditur, sed hoc in maioribus. De paruulis autem quid respondeamus edissere, si pœnis tantis nulla in eis sunt punienda peccata. Nam vtique nulla est in illis ætatibus examinanda iustitia. De ingeniorum verò diuersitate quid dicam, quæ quidem in paruulis latet, sed ab ipsis exordiis naturalibus ducta, appa
ret in grandibus, quorum nonnulli tam tardi & obliuiosi sunt, vt ne prima quidem discere literarum elementa potuerint: Quidam verò tantæ sunt fatuitatis,
vt non

Universidad de Deusto
Biblioteca

G vt non multum à pecoribus differant, quos Moriones vulgo vocant. Reſpondetur fortaſſe, corpora hoc faciunt. Sed nunquid ſecundum hanc ſententiam quam defendi volumus, anima ſibi corpus elegit, & in eligẽdo cùm falleretur errauit? Aut cùm in corpus cogeretur intrare neceſſitate naſcendi, alia corpora præoccupantibus animarum turbis, ipſa aliud non inuenit? Et ſicut in ſpectaculo aliquo locum, ita carnem nõ quam voluit, ſed quam valuit occupauit? Nũquid hæc & talia vel dicere poſſumus vel ſentire debemus? Doce igitur quid ſentire, quid dicere debeamus, vt conſtet nobis ratio nouarum animarum ſigillatimq; factarũ ſingulis corporibus. Ego quidem non de ingeniis, ſed ſaltem de pœnis paruulorum quas in hac vita patiuntur, dixi aliquid í libris illis de libero arbitrio. Quod quale ſit, & cur mihi in iſta quam habemus in manibus quęſtione non ſufficiat, intimabo, & eum ipſum de tertio libro locum ſecerptum his literis inſeram. Nã ita ſe habet. De cruciatibus autẽ corporis quibus affliguntur paruuli, quorum per ætatem nulla peccata ſunt, ſi animæ quibus animantur, non priuſquam ipſi homines eſſe cœperunt, maior querela & quaſi miſericors

Lib. 3. de libero arbitrio.

H depromi ſolet, cùm dicitur, quid mali fecerunt vt iſta paterentur? Quaſi poſſit eſſe meritum innocentiæ, antequam quiſquam * † nocere aliquid poſſit. Cùm autẽ boni aliquid operatur deus in emẽdatione maiorum, cùm paruulorum ſuorum qui eis chari ſunt doloribus ac mortibus flagellantur, cur iſta non fiant, quando cũ tranſierint, pro non factis erunt in quibus facta ſunt: Propter quos autem facta ſunt, aut meliores erunt ſi temporalibus incommodis emẽdati, rectius elegerint viuere, aut excuſationem in futuri iudicij ſupplicio nõ habebunt, ſi vitę huius angoribus, ad æternam vitã deſyderium conuertere noluerint? Quis autẽ nouit, quid paruulis de quorum cruciatibus duritia maiorum conũditur, aut exercetur fides, aut miſericordia probatur. Quis inquam ergo nouit quid ipſis paruulis in ſecreto iudiciorum ſuorum bonæ cõpenſationis reſeruet deus? Quoniam quanquam nihil rectè fecerint, tamen nec peccantes aliquid iſta perpeſſi ſunt. Non enim fruſtra etiã infantes illos, qui cùm dominus noſter Ieſus Chriſtus necandus ab Herode quæreretur, occiſi ſunt, in honore martyrum receptos cõmendat eccleſia. Hæc tunc dixi, cùm hanc ipſam de qua nunc agitur vellem com

I munire ſententiam. Sicut enim paulo ante cõmemoraui, quæcunque illarum de animæ incarnatione quatuor opinionum vera eſſet, inculpatam ſubſtantiã creatoris & à noſtrorum peccatorum ſocietate remotiſſimam nitebar oſtendere. Et ideo quæcunque illarũ veritate poſſet conuinci & repudiari, ad curam intentionis meæ quam tunc habebam non pertinebat: quãdoquidẽ cunctis diligentiore diſputatione diſcuſſis, quæcunque illarum rectè vinceret cæteras, me ſecuriſſimo fieret, quãdo etiam ſecundum omnes id quod agebam inuictum perſiſtere demonſtrabam. Nunc verò vnam volo ſi poſſum ratione recta eligere ex omnibus: & propterea huiuſipſius de qua nũc agimus defenſionem in iis quæ commemoraui de illo libro verbis meis attentius intuens, validam firmamq; non video. Nã velut firmamẽtum eius illud eſt quod ibi dixi: Quis autem nouit quid paruulis de quorum cruciatibus duritia maiorum contunditur, aut exercetur fides, aũt miſericordia probatur, Quis, inquam, ergo nouit quid ipſis paruulis in ſecreto iudiciorum ſuorum bonæ compenſationis reſeruet deus? Quoniam quanquam nihil rectè fecerint, tamen nec peccantes aliquid iſta perpeſ K ſi ſunt. Sed hoc nõ immeritò dici video, de iis qui vel pro Chriſti nomine ac vera religione tale aliquid etiã neſcientes patiuntur, vel ſacramento Chriſti iam imbuti ſunt, quia ſine ſocietate vnius mediatoris liberari à damnatione non poſſunt, vt poſſit eis etiam pro illis malis quæ hic in diuerſis afflictionibus pertulerunt, cõpenſatio iſta præſtari. Nunc autem cùm iſta quæſtio non poſſit abſolui, niſi etiam de iis paruulis reſpõdeatur, qui poſt grauiſſimos cruciatus ſine ſacramẽto Chriſtianæ ſocietatis expirant, quæ circa eos compenſatio cogitanda eſt, quibus inſuper & damnatio præparata eſt? Nam & de baptiſmo paruulorum in eodem libro, non quidem ſufficienter, ſed quantum illi operi ſatis eſſe videbatur vtcunque reſpondi, quod etiam neſcientibus, & fidem ſuam nondum habentibus prodeſt: non tamen de damnatione eorum paruulorum, qui ſine illo ex hac vita emigrant tunc aliquid dicendum putaui, quia non quod nunc agitur agebatur. Sed vt omittamus & contemnamus ea quę breui tempore patiuntur, nec tranſacta reuocantur, nunquid ſimiliter contemnere poſſumus, quod per vnum hominem mors, &

L per vnum hominẽ reſurrectio mortuorũ? Sicut enim in Adam omnes moriũntur, ſic & in Chriſto omnes 1. Cor. 15. viuificabuntur. Per hanc enim Apoſtolicam diuinam claramq; ſententiam, ſatis euidenter elucet, neminem ire in mortem niſi per Adam, neminem ire in vitam æternam niſi per Chriſtum. Hoc eſt quippe omnes & omnes, quia ſicut omnes homines per primam, hoc eſt per carnalem generationem pertinent ad Adam: ſic omnes homines ad ſecundam, id eſt ſpiritalem regenerationem veniunt, quicunque ad Chriſtum peruenĩũt. Ideo ergo dictum eſt, & hic omnes, & ibi omnes, quia ſicut omnes qui moriuntur, non niſi in Adã moriuntur, ita omnes qui viuificabũtur, non niſi in Chriſto viuificabuntur. Ac per hoc, quiſquis nobis dixerit, quenquam in reſurrectione mortuorum viuificari poſſe niſi in Chriſto, tanquam peſtis communis fidei deteſtandus eſt. Item quiſquis dixerit quod in Chriſto viuificabuntur etiã paruuli, qui ſine ſacramenti eius participatione de vita exeunt: hic profecto & cõtra Apoſtolicam prædicationem venit, & totam condemnat eccleſiam, vbi propterea cum baptizandis paruulis feſtinatur & curritur, quia ſine dubio creditur aliter eos in Chriſto viuificari omnino non poſſe. Qui autẽ non M viuificatur in Chriſto, reſtat vt in eadem damnatione maneat, de qua dicit Apoſtolus: Per vnius delictum in Rom. 5. omnes homines ad cõdemnationem. Cui delicto obnoxios paruulos naſci, & omnis credit eccleſia, & ipſe iam contra Iouinianum diſputans, & exponens Ionam prophetam, ſicut pauloante commemoraui, fide veraciſſima definiſti, credo & in aliis locis opuſculorũ tuorum, quæ vel non legi, vel in præſentia non recordor. Huius igitur dãnationis in paruulos cauſam requiro, quia neque animarum ſi nouæ fiunt ſingulis ſingulæ, video eſſe vllum in illa ætate peccatũ, nec à deo damnari aliquam credo, quam videt nullum habere peccatum. An fortè dicendum eſt in paruulo carnem ſolã cauſam eſſe peccati, nouam verò illi animam fieri, qua ſecundũ dei præcepta viuẽte in adiutorio gratiæ Chriſti, & ipſi carni edomitæ ac ſubiectæ † poſſit incorru- †ſubiugatæ. ptionis meritum comparare? Sed quia in paruulo anima nondum id agere poteſt, niſi Chriſti acceperit ſacramẽtum, per hanc gratiã carni eius acquiritur, quod illius moribus nondum potuit. Si autem ſine vllo † ſa- †illo.

cramento

Universidad de Deusto
Biblioteca

A cramento animæ paruuli exierit, ipsa quidem in æterna vita erit, vnde eam nullum peccatum potuit separare, caro verò eius non resurget in Christo, non percepto ante mortem illius sacramẽto? Hanc opinionem nunquam audiui, nunquã legi. *Sed* planè audiui & credidi *propter quod & loquut*⁹ sum, quia veniet hora quãdo omnes qui in monumentis sunt audient vocẽ eius, & procedent qui bene fecerunt in resurrectionẽ vitæ. Ipsa est de qua dicitur: Et per vnum hominem resurrectio mortuorum. Ipsa est qua in Christo omnes viuificabuntur. Qui autem male egerunt in resurrectionem iudicij. Quid hic ergo de illis infantibus intelligendum est, qui priusquam possent agere vel bene vel male, sine baptismo corpore exuti sunt? Nihil hic de talibus dictum est. *Sed* si caro eorum ideo non resurget quia nec boni aliquid egerunt nec mali, nec illorũ resurrectura est, qui percepta baptismi gratia, in illa ætate defuncti sunt, in qua nihil bene vel male agere potuerunt. Si autem illi inter sanctos resurgent, id est inter eos qui bene egerunt, inter quos & illi resurrecturi sunt, nisi inter eos qui male egerunt, ne aliquas humanas animas credamus corpora sua non recepturas, siue
B in resurrectionem vitæ, siue in resurrectionem iudicij? Quæ sententia priusquam refellatur, ipsa nouitate iam displicet. Deinde quis ferat si credant se illi qui ad baptismum cùm suis paruulis currunt, propter carnes eorum, non propter animas currere? Beatus quidem Cyprianus non aliquod decretum condẽs nouum, sed ecclesiæ fidem firmissimam seruans, ad corrigendum eos qui putabant ante octauum diem natiuitatis non esse paruulum baptizandum, non carnem, sed animã dixit non esse perdendã, & mox natum rite baptizari posse, cum suis quibusdam coëpiscopis censuit. Sed contra Cypriani aliquam opinionem, vbi quod vidẽdum fuit fortasse non vidit, sentiat quisque quod libet, tantum contra Apostolicam manifestissimam fidẽ nemo sentiat, qui ex vnius delicto omnes in condemnationem duci prædicat, ex qua condemnatione non liberat nisi gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum, in quo vno omnes viuificãtur quicunq; viuificantur. Cõtra ecclesiæ fundatissimum morem nemo sentiat, vbi ad baptismum si propter sola paruulorũ corpora curreretur, baptizandi offerrentur & mortui. Quę cum ita sint: quærenda causa est atque reddenda, quare damnẽ-
C tur animæ quæ nouæ creantur singulis quibusque nascentibus, si præter Christi sacramentum paruuli moriantur. Damnari enim eas si sic de corpore exierint, & sancta scriptura, & sancta est testis ecclesia. Vnde illa de animarum nouarum creatione sentẽtia, si hanc fidem fundatissimam non oppugnat, sit & mea: si oppugnat, non sit & tua. Nolo mihi dicatur pro hac sententia debere accipi quod scriptum est: Qui finxit spiritum hominis in ipso, & qui finxit sigillatim corda eorum. Aliquid fortissimum atque inuictissimum requirendum est, quod non cogat * deum credere vllarũ animarum sine culpa aliqua damnatorem. Nam vel tantundem valet vel plus est forsitã creare quàm fingere: & tamen scriptum est: Cor mundum crea in me deus. Nec ideo putari potest anima hoc loco optare se fieri priusquam aliquid esset. Sicut ergo iam existens creatur innouatione iustitiæ, sic iam existẽs fingitur & conformatione doctrinæ. Nec illud quod in Ecclesiaste scriptum est: Tunc conuertetur in terram puluis sicut fuit, & spiritus reuertetur ad dominũ qui dedit illum. Istam confirmat sententiam, quam volumus esse nostram. Plus enim hoc suffragatur *eis*, qui ex vna D
putant omnes esse animas. Nam sicut conuertitur, inquiunt, puluis in terram sicut fuit, & tamẽ caro de qua hoc dictum est, ad hominẽ non reuertitur ex quo propagata est, sed ad terrã vnde primus homo factus est: sic & spiritus ex illius vnius spiritu propagatus nõ tamen ad eum reuertitur, sed ad dominum à quo illi datus est. Verum quia hoc testimonium ita pro istis sonat, vt non omnimodo huic opinioni quam defendi volo, videatur esse contrarium, admonendam tantum credidi prudentiam tuam, ne talibus testimoniis ex his angustiis me coneris eruere. Nã licet nemo faciat optã do vt verum sit quod verum non est, tamen si fieri posset optarem vt hæc sententia vera esset, sicut opto vt si vera est, abs te liquidissimè atq; inuictissimè defendatur. Hęc autem difficultas etiam illos sequitur, qui iam existẽtes alibi animas & ab initio diuinorum operum præparatas, à deo mitti opinantur in corpora. Nam & ab his hoc idem quæritur, si animæ inculpatę obedienter veniunt quò mittuntur, cur in paruulis si non baptizati vitam istam finierint, puniuntur? Eadem prorsus in vtraque sententia difficultas est. Illi sibi videntur de hac facilius exire quæstione, qui animas asseue- E
rant pro meritis vitę prioris singulas singulis corporibus implicari. Hoc enim putant esse in Adam mori, in carne scilicet quæ propagata est ex Adã supplicia pendere. A quo reatu, inquiũt, gratia Christi liberat pusillos cum magnis. Hoc quidẽ rectè, veraciter, optimèq;, quod gratia Christi liberat à reatu peccatorũ pusillos cum magnis. *Sed* in alia superiore vita peccare animas, & inde præcipitari in carceres carneos, nõ credo, non acquiesco, non consentio. Primo quoniam nescio per quos fieri circũitus id aiunt isti, vt post nescio quãta volumina seculorum iterum ad istam sarcinam corruptibilis carnis & supplicia pẽdenda redeundum sit. Qua opinione quid horribilius cogitari possit ignoro: Deinde quis tandem iustus defunctus est, de quo non si isti vera dicunt, soliciti esse debeamus, ne in sinu Abraæ peccans in flammas illius diuitis deiiciatur? Cur enim nõ & post hoc corpus peccari possit si & ante potuit? Postremo, longe aliud est in Adam peccasse, Vnde Roũ.5.
dicit Apostolus: In quo omnes peccauerunt: & aliud est extra Adam nescio vbi peccasse, & ideo in Adam, id est in carnem quę ex Adã propagata est, tanquam in carcerem trudi. Illam verò opinionem quod ex vna fiant F
omnes animæ, non discutere volo nisi necesse sit. Atq; vtinã ista de qua nunc agimus, si vera est, sic abs te defendatur, vt hoc necesse iam non sit. Quanuis autem desyderem, rogem, votis ardentibus exoptem & expectem, vt per te mihi dominus huius rei auferat ignorantiam, tamen si, quod absit, minime meruero, patiẽtiam mihi petam à domino deo nostro: in quẽ sic credimus, vt aliqua nobis non aperiri etiam pulsantibus nullo modo aduersus eum murmurare debeamus. Memini prius ipsis Apostolis dictum: Multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo. In his quantum ad me attinet etiam hoc deputem. Neque qui hoc sciam me indigner indignum, nec hocipso etiam conuincar indignior. Multa enim alia similiter nescio, quę commemorare vel enumerare non possum. Et hoc tolerabiliter ignorarem, nisi metuerem ne aliqua istarũ opinionũ contra illud quod firmissima retinemus fide, incautis obreperet mentibus. Sed antequam sciam quænam earũ potius eligenda sit, hoc me non temere sentire profiteor, eam quæ vera est nõ aduersari robustis-
simæ

Ioan.5.

1.Cor.15.

Cyprianus.

Roũ.5.

Psal.32.

Coniunctio Nõ. videtur superesse. Sermo pertinet ad argumẽtationẽ Pelagiani Si animę singulis nouæ creãtur, non traxerũt peccatũ ex Ada. iniuste igitur damnantur.

11.de ciui. dei.ca.23.

Roũ.5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G simę ac fundatissimę fidei,qua Christi ecclesia nec parvulos homines recentissimè natos à damnatione credit,nisi per gratiam nominis Christi quam in suis sacramentis commendauit,posse liberari.

Augustinus Hieronymo, de loco qui est Iacobi secundo: Qui offenderit in uno, factus est omnium reus. multa obiter admiscens de Stoicis, qui docebant omnia peccata esse paria, & quisquis haberet unam uirtutum, habere omnes: qui careret una, nullam habere. Epistola. XXIX.

QVOD ad te scripsi honorāde mihi in Christo frater Hieronyme,quęrens de anima humana,si nascētibus singulis nouæ singulæ nūc vsque fiunt,vbi peccati vinculum cōtrahant, quod per sacramentum gratiæ Christi etiam in infantibus recenter natis,soluendū esse non dubitamus,cùm in non paruum volumen procederet, nolui vlla alia onerare quæstione,sed quod vrget acrius, multo minus est negligēdum. Proinde quæro,& per deum obsecro, vt exponas mihi quod multis existimo profuturum, aut si iam vel abs te vel ab alio aliquo expositū habes, dirigas nobis, quomodo accipiēdū sit, quod in epistola Iacobi Apostoli scriptum est: Quicūque enim totam legem seruauerit,offendat autē in vno, factus est omniū reus.quę res talis ac tanta est,vt quod hinc tibi non iā olim scripsi,multum me pœniteat. De agenda nanque præsenti vita, quomodo ad vitam perueniamus æternam,non de præterita perscrutanda, quam penitus demersit oblivio,sicut est illud quod de anima quærendū putaui,hæc vertitur quæstio. Eleganter autem dictum esse narratur, quod huic rei satis apte conuenit. Cùm quidam ruisset in puteum,vbi aqua tanta erat, vt eum magis exciperet ne moreretur, quàm suffocaret ne loqueretur,accessit alius,& eo viso admirās *† ait: Quomodo huc cecidisti? Ait ille. Obsecro inqt, cogita quomodo hinc me liberes, non quomodo huc ceciderim quæras. Ita quoniam fatemur & fide catholica tenemus,de reatu peccati tanquam de puteo, etiam paruuli infantis animam Christi gratia liberandam, satis est ei, quòd modum quomodo salua fiat, nouimus,etiam si nunquam quomodo in malum illud deuenerit nouerimus. Sed ideo putaui esse quærendum, ne forte ex illis opinionibus incarnationis animæ aliquam teneamus incautius,quæ liberandā prorsus animam paruuli contradicat, negans eam esse in isto malo. Hoc igitur firmissime retento, quod anima paruuli de reatu peccati liberanda est,nec alio modo liberāda nisi gratia dei per Iesum Christum dominum nostrū, si possumus etiam ipsius mali causam & originē nosse, vaniloquis non disputatoribus sed litigatoribus paratius instructiusq; resistimus. Si autem non possumus, non quia latet miseriæ principium,ideo pigrescere misericordiæ debet officiū. Aduersus eos autē qui sibi videntur scire quod nesciunt,hoc tutiores sumus,quod hanc ignorantiam nostram non ignoramus. Aliud est enim quod nescire malum est, aliud quod sciri vel non potest,vel nō opus est,vel ad vitam quam quærimus indifferens est. Hoc verò quod de literis Apostoli Iacobi nunc requiro,in hac ipsa quaviuimus,& vt semper viuamus deo placere studemus,actione versatur. Quomodo igitur intelligendum est obsecro te: Quicunque totam legem seruauerit,offendat autem in vno,factus est omnium reus? Ita ne † qui furtū fecerit,immò verò qui dixerit diuiti:sede hic,pauperi autem:tu sta illic,& homicidij & adulterij & sacrilegij reus est? Quod si nō est,quomodo qui in vno offendit, factus est omnium reus? An illud quod dixit de diuite & pauperе ad ista nō pertinet,quorum si quis in vno offenderit,fiet omnium reus? Sed recolendum est vnde venerit illa sententia,& quæ illam superiora pepererint, quibusq; cōnexa dependeat. Fratres mei nolite inquit in personarum acceptione habere fidē domini nostri Iesu Christi gloriæ. Etenim si introierit in conuentum vestrum vir annulum aureū habens in veste candida,introierit autem & pauper in sordido habitu,& intendatis in eū qui indutus est veste pręclara,& dicatis ei: Tu sede hic bene,pauperi autē dicatis, tu sta illic, aut sede sub scabello pedum meorum. Nónne iudicatis apud vosmetipsos,& facti estis iudices cogitationum iniquarū? Audite fratres mei dilectissimi,nónne deus elegit pauperes in hoc mūdo,diuites in fide,& hæredes regni,quod repromisit deus diligentibus se? Vos autem exhonorastis pauperem,propter illum scilicet cui dictum est:sta illic,cum habēti annulum aureum dictum esset: tu sede hic bene. Ac deinde sequitur eandem ipsam sententiam latius versans & explicans: Nónne,inquit,diuites per potentiam opprimunt vos, & trahunt ad iudicia? Nónne ipsi blasphemant bonum nomen quod inuocatum est super vos? Si quidem legē perficitis regalem secundum scripturam? Diliges proximum tuum sicut teipsum,bene facitis. Si autem personas accipitis, peccatum operamini,redarguti à lege quasi transgressores [legis]. Vide quemadmodum transgressores legis appellat, qui dicunt diuiti:sede hic, & pauperi:sta illic. Vnde ne putarent contemptibile esse peccatum, in hac vna re legem trāsgredi,sequutus adiūxit: Quicunque totam legem seruauerit,offendit autem in vno,factus est omnium reus. Qui enim dixit:non mœchaberis,dixit & non occides. Quod si non occidis,mœcharis autem,factus es transgressor legis: propter id quod dixerat,redarguti à lege,quasi trāsgressores. Quæ cum ita sint,consequens videtur, nisi alio modo intelligendum ostendatur,vt qui dixerit diuiti:sede hic, & pauperi:sta illic,huic non honorem, quem illi deferens,& idololatra & blasphemus & adulter & homicida, & ne,quod longum est,cuncta commemorem, reus omnium criminum iudicandus sit. Offendens quippe in vno,factus est omnium reus. At enim qui vnam virtutem habet,omnes habet,& qui vnam nō habet, nullam habet. Hoc si verum est,confirmatur ista sententia. Sed ego eam exponi volo,non confirmari, quæ per seipsam apud nos omnibus philosophorum authoritatibus firmior est. Et illud quidem de virtutibus & vitiis,si veraciter dicitur,non est consequens, vt propter hoc omnia peccata sint paria. Nam illud de inseparabilitate virtutū,nisi forsitan fallor, tamē si verum memini,quod vix memini, omnibus philosophis placuit, qui easdem virtutes agendæ vitæ necessarias esse dixerunt. Hoc autem de parilitate peccatorum soli Stoici ausi sunt disputare,contra omnem sensum generis humani:quam eorum vanitatem in Iouiniano illo,qui in hac sententia Stoicus erat,in aucupandis autem & defensandis voluptatibus Epicureus, de scripturis sanctis dilucidissimè conuicisti. In qua tua suauissima & præclarissima disputatione satis euidenter apparuit, non placuisse authoribus nostris,vel ipsi potius quæ per eos loquuta est veritati,omnia paria esse peccata. Quomodo autem fieri possit, vt etiā si hoc de virtutibus verū est,non tamen ideo cogamur fateri æqualitatem omnium peccatorum,quantum possum adiuuante domino aperire conabor. Quod si effecero,approbabis: vbi verò

Iaco.2. a.Retrac. cap.45.

Facetum.

*† Eoq; viso miserans.

† Item.

Stoici peccata faciunt paria.

A verò causæ defuero, tu supplebis. Certè hinc persuadēt, qui vnam virtutem habuerit, habere omnes: & omnes deesse cui vna defuerit, quod prudentia nec ignaua, nec iniusta, nec intēperans potest esse. Nam si aliquid horum fuerit, prudentia non erit. Porrò si prudentia tunc erit, si & fortis & iusta & temperans sit, profecto vbi fuerit, secum habet cæteras. Sic & fortitudo imprudēs esse non potest vel intemperans vel iniusta: sic temperantia necesse est vt prudens, fortis, & iusta sit: sic iustitia non est nisi sit prudens, fortis, & temperans. Ita vbi est vna vera aliqua earum, & aliæ similiter sunt. Vbi autem aliæ desunt, vera vna illa nō est, etiam si aliquo modo similis esse videatur. *Sunt enim vt scis quædam vitia virtutibus aperta discretione cōtraria, vt imprudentia prudentiæ. Sunt autem quædam tantū quia vitia sunt, ideo contraria, quadam tamen specie fallaci similia, vt eidem prudentiæ, non imprudētia, sed astutia.* Nunc enim eam dico astutiā, quæ vsitatius in malitiosis intelligi & vocari † solet, non sicut nostra loqui scriptura consuevit, quæ sæpe astutiam in bono ponit. B Vnde: Estote astuti vt serpentes. Et illud, Vt & innocentibus det astutiam: quanquam & apud illos Romanæ linguæ disertissimus dixerit, neq; illi tamen ad cauendum dolus, aut astutia deerant: astutiam ponens in bono: sed apud illos rarissimum, apud nostros frequentissimum est. Itemq; in partibus temperantiæ apertissime contraria est effusio parsimoniæ: ea verò quæ tenacitas dici vulgo solet, vitium quidem est, tamē parsimoniæ simile, nō natura, sed fallacissima specie. Item dissimilitudine manifesta cōtraria est iniustitia iustitiæ. Solet autem quasi imitari iustitiam vindicandi se libido, sed vitiū est. Ignauia fortitudini perspicuè contraria est, duritia verò distat natura, fallit similitudine. Constantia pars quædam virtutis est. Ab hac incōstantia longè abhorret, & indubiè cōtrasistit. Pertinacia verò constantia dici affectat, & non est, quia illa est virtus, hoc vitium. Vt ergo non iterum hæc eadem cōmemorare necesse sit, exēpli gratia, ponamus aliquid, vnde possint cætera intelligi. Catilina, vt de illo scripserunt qui nosse potuerunt, frigus, sitim, famem ferre poterat, eratq; patiēs inediæ, algoris vigiliæ, supra quàm C cuiquam credibile est, ac per hoc & sibi & suis magna præditus fortitudine videbatur. *Sed hæc fortitudo prudens non erat, mala enim pro bonis eligebat.* Temperans non erat, corruptelis enim turpissimis fœdabatur. Iusta non erat, nam contra patriam coniurauerat. Et ideo nec fortitudo erat, sed duritia sibi, vt stultos falleret, nomen fortitudinis imponebat. Nam si fortitudo esset, non vitium, sed virtus esset. Si autem virtus esset, à cæteris virtutibus tanquam inseparabilibus comitibus nunquam relinqueretur. Quapropter dum quæritur etiam de vitiis, vtrum ipsa similiter omnia sint vbi vnum erit: aut nulla sint vbi vnum nō erit: laboriosum est id ostendere, propterea quia vni virtuti duo vitia opponi solent, & quod apertè contrarium est, & quod specie similitudinis adumbratur. Vnde illa Catilinæ quia fortitudo non erat, quæ ◊ esset, cum ◊ secum virtutes alias non habebat, facilius videbatur. Quod verò ignauia fuerit, vbi exercitatio quaslibet grauissimas molestias perpetiendi atque tolerādi, supra quàm cuiquā credibile est, fuit: ægre persuaderi potest. *Sed forte acutius intuentibus, ignauia apparet ipsa duritia, quia laborem bonorum studiorum quibus vera acquiritur fortitudo neglexerat.* Veruntamen quia sunt audaces qui timidi non sunt, & rursus timidi quibus abest audacia, cum sit vtrunq; vitium, quoniam qui vera virtute fortis est, nec temere audet, nec inconsulte timet: cogimur fateri vitia plura esse virtutibus. Vnde aliquando vitium vitio tollitur, vt amore laudis, amor pecuniæ. Aliquando vnum cedit vt plura succedant, velut qui ebriosus fuerit, si modicum biberit, & tenacitatem & ambitionem didicerit. Possunt itaque vitia etiā cedere vitiis succedentibus non virtutibus, & ideo plura sunt. Virtus verò quò vna ingressa fuerit, quoniam secum cæteras ducit, profecto vitia cedent omnia quæcunq; inerant. Non enim omnia inerant, sed aliquādo totidem, aliquādo plura pauciōribus, vel pauciora plurībus succedebant. Hæc vtrum ita se habeant, diligentius inquirendum est. Non enim & ista diuina sententia est qua dicitur: Qui vnam virtutem habuerit, omnes habet, eiq; nulla inest, cui vna defuerit: sed hominibus hoc visum est, multum quidē ingeniosis, studiosis, sed tamē hominibus. Ego verò nescio quemadmodum dicam, nō dico virum à quo denominata dicitur virtus, sed etiam mulierem, quæ viro suo seruat thori E fidem, si hoc faciat propter præceptum & promissum dei, & quæ primitus sit fidelis, non habere pudicitiam, aut pudicitiam nullam vel paruam esse virtutem. *Sic & maritum qui hoc idem seruat vxori.* Et tamen sunt plurimi tales, quorum sine aliquo peccato esse neminē dixerim, & vtique illud qualecunque peccatum ex aliquo vitio venit. Vnde pudicitia coniugalis in viris fœminisq; religiosis cùm proculdubio virtus sit, nō enim aut nihil aut vitium est, non tamen secū habet omnes virtutes. Nam si omnes ibi essent, nullum esset vitium: si nullum vitium, nullum omnino peccatum. Quis autem sine aliquo peccato? Quis ergo sine aliquo vitio, id est fomite quodam vel quasi sine radice peccati, cū clamet qui supra pectus domini recūbebat: Si dixerimus 1. Ioan. 1. quia † peccatum non habemus, nosipsos decipimus, & † quod veritas in nobis non est? Neq; hoc apud te diutius agēdum est, sed propter alios qui forte hoc legerint [hæc] dico. Nam tu quidem in eodem ipso opere splendido contra Iouinianum etiam hoc de scripturis sanctis diligenter probasti. Vbi etiam ex hac ipsa epistola, cuius verba sunt, quorum nunc intellectum requirimus, po- F suisti quod scriptū est: In multis enim offendimus omnes. Non enim ait, Offenditis, sed offendimus omnes, Iacobi. 3. &. 4. cùm Christi loqueretur Apostolus. Et cùm hoc loco dicat: Quicunque autem totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus. Ibi non in vno sed in multis, nec quosdam sed omnes dixit offendere. Absit autem vt quisquam fidelis existimet tot milia seruorū Christi, qui veraciter dicunt se habere peccatum, ne seipsos decipiant, & veritas in eis nō sit, nullam habere virtutem, cùm virtus magna sit sapientia. Dixit autem ipsa sapientia homini: Ecce pietas est sapientia. Absit ergo vt dicamus tot ac tantos fideles & pios homines dei nō habere pietatem, quam Græci vel εὐσέβειαν, vel expressius & plenius θεοσέβειαν vocant. Quid autem est pietas nisi dei cultus? Et vnde ille colitur nisi charitate? Charitas igitur de corde puro & cō- 1. Tim. 1. scientia bona & fide non ficta, magna & vera virtus est quia ipsa est & finis præcepti. Merito dicta est fortis sicut mors, siue quia nemo eam vincit sicut mortem, siue Cant. 8. quia in hac vita vsque ad mortem est mensura charitatis, Sicut dominus ait: Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm vt animam suā ponat [quis] pro amicis suis: siue potius, quia sicut mors animā auellit à sensibus carnis, sic charitas à concupiscentiis carnalibus. Ioan. 15.

Huic

Virtutum cohæra.

† notari.

Matth. 10

Dolus & astutia in bonum.

Saluſtius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Huic ſubſeruit ſcientia cum eſt vtilis,nam ſine illa inflat. Quod verò illa ædificãdo impleuerit,nihil ibi iſta inane quod inflet inueniet. Vtilem porrò ſciẽtiam definiendo mõſtrauit,vbi cùm dixiſſet:Ecce pietas eſt ſapientia,cõtinuo ſubiũxit:Abſtinere verò à malis,ſcientia eſt.Cur ergo non dicimus,qui hanc virtutem habet habere omnes,cũ plenitudo legis ſit charitas?An quãto magis eſt in homine,tanto magis eſt virtute præditus? Quanto autem minus, tanto minus eſt † virtus, quia ipſa eſt virtus: & quãto minus eſt virtus, tanto maius eſt vitiũ ? Vbi ergo illa plena & perfecta erit, nihil ex vitio remanebit. Proinde mihi videntur *Stoici* falli, quia proficientem hominem in ſapientia nolunt omnino habere ſapientiã, ſed tunc habere cum in ea omnino perfectus fuerit:non quia illum perfectũ negant, ſed niſi ex profundo quodam emergendo repẽte emicet in auras ſapientiæ liberas,nulla ex parte eſſe ſapiẽtem.Sicut enim nihil intereſt ad hominem prefocandum,vtrum aquam ſtadiis multis ſuper ſe habeat altã, aut vnum palmum aut digitum,ſic illos qui tendũt ad ſapientiam proficere quidem dicunt,tanquam ab imo gurgitis ſurgentes in aërem, ſed niſi totam ſtultitiam H velut opprimentẽ aquam proficiendo velut emergendo euaſerint, non habere virtutem nec eſſe ſapientes. Vbi autem euaſerint,mox habere totã, nec quicquam ſtultitiæ remanere, vnde omnino vllum peccatũ poſſit exiſtere.Hæc ſimilitudo vbi ſtultitia velut aqua, & ſapientia velut aër ponitur, vt animus à præfocatione ſtultitiæ tanquam emergens in ſapientia repẽte reſpiret, non mihi videtur ſatis accommodata noſtrarum ſcripturarum authoritati.Sed illa potius,vt vitium vel ſtultitia tenebris, luci autem virtus & ſapientia cõparetur,quantum iſta ſimilia de corporalibus ad intelligibilia duci poſſunt: Non itaq; ſicut de aquis in aërem ſurgens,vbi earum ſummum tranſierit repente quantum ſufficit inſpiratur, ſed ſicut de tenebris in lucem procedens,paulatim progrediendo illuminatur. Quod donec pleniſſime fiat,iam eum tamen dicimus tanquã de abditiſſima ſpelunca egredientem, vicinia lucis afflatum tanto magis, quanto magis propinquat egreſſus:† vt illud quod in eo lucet,ſit vtique ex lumine quò progreditur.Illud autem quod adhuc obſcurum eſt,ſit ex tenebris vnde egreditur.Itaque & non iuſtificabitur in conſpectu dei omnis viuens,& tamen iuſtus ex fide I viuit.Et induti ſunt ſancti iuſtitia,alius maius, † alius minus. Et nemo hic viuit ſine peccato, & hoc alius maius, † alius minus,Optimus autem eſt qui minimũ. Sed quid ego † tanquam oblitus cui loquor,doctori ſimilis factus ſum,cùm propoſuerim quid abs te diſcere velim? Sed quia de peccatorum parilitate, vnde in id quod aiebam incidit quæſtio: examinandam tibi ſententiam meam promere ſtatueram, iam eam tandem aliquando cõcludam. Quia & ſi verum eſſet † eum qui habet vnam,omnes habere virtutes:eum qui vnam nõ habet,nullam habere, nec ſic peccata ſunt paria: quia vbi virtus nulla eſt,nihil quidem rectum eſt,nec tamẽ ideo non prauo prauius eſt,diſtortoq; diſtortius. Si autem, quod puto eſſe verius ſacriſq; literis congruẽtius, ita ſunt animæ intentiones,vt corporis membra, non quod videantur locis,ſed quod ſentiantur affectibus,& aliud illuminatur amplius,aliud minus,aliud omnino caret lumine & tenebroſo inumbratur obſtaculo,profecto ita vt quiſque illuſtratione pię charitatis affectus eſt,in alio actu magis, in alio minus,in alio nihil: ſic poteſt dici habere aliam,& aliam non habere,aliã ma

† inest.

† appropinquat egreſſui. pſal.142. Abachuc.2.

†† magis.

† ago.

‡ est.

gis,aliam minus habere virtutem. Nam & maior eſt K in iſto charitas quàm in illo,rectè poſſumus dicere,& aliqua in iſto,nulla † in illo,quantum pertinet ad charitatẽ quæ pietas eſt: & in ipſo vno homine quod maiorem habuit pudicitiam quàm patientiam,& maiorẽ hodie quàm heri ſi proficit: & adhuc non habeat continentiam, & habeat non paruam miſericordiam. Et vt generaliter breuiterq; complectar, quam de virtute habeam notionem, quod ad rectè viuendum attinet: virtus eſt charitas,qua id quod diligendum eſt diligitur:hæc in aliis maior,in aliis minor, in aliis nulla eſt. Pleniſſima verò quæ iam non poſſit augeri, quamdiu hic homo viuit eſt in nemine, quamdiu autem augeri poteſt, profecto illud quod minus eſt quàm debet, 1.Reg.8. pſal.142. ex vitio eſt. Ex quo vitio non eſt iuſtus in terra qui faciat bonum & non peccet. Ex quo vitio non iuſtificabitur in conſpectu dei omnis viuens. Propter quod 1.Ioan.1. vitium, ſi dixerimus, quia † peccatum non habemus, † quod. noſmetipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Propter quod etiam quantumlibet profecerimus, neceſſariũ eſt nobis dicere: Dimitte nobis debita noſtra, Matth.6. cum iam omnia in baptiſmo dicta,facta,cogitata, dimiſſa ſint. Quis itaque qui rectè videt, vnde & quãdo L & vbi ſperanda † ſit illa perfectio cui non ſit quod adiici poſſit?Si autem præcepta non eſſent,non vtique eſſet vbi ſe homo certius inſpiceret & videret,vnde auerteretur,quò conaretur,quare gratularetur,quid precaretur.Magna eſt ergo vtilitas præceptorũ, ſi libero arbitrio tantum detur,vt gratia dei [plena] amplius honoretur.Quæ ſi ita ſe habent, vnde fiet omnium reus, Solutio quæſtionis. ſi in vno offendat,qui totam legem ſeruauerit?An forte quia plenitudo legis charitas eſt,qua de° proximusq; diligitur, in quibus præceptis charitatis tota lex pẽdet & prophetæ,merito ſit reus omnium qui cõtra illã facit,in qua pẽdent omnia? Nemo autem peccat niſi aduerſus illam faciendo, quia non adulterabis, non homicidium facies,non furaberis, non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc ſermone recapitulatur,in eo quod diligis proximum tuum tanquã teipſum.Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo autem legis [eſt] charitas. Nemo autẽ diligit proximum,niſi *diligens deum*,& hoc quãtum poteſt,proximo impẽdat, quem diligit tanquã ſemetipſum vt & ille diligat deũ,quem ſi ipſe nõ diligit, nec ſe nec proximũ diligit. Ac per hoc qui totã legẽ ſeruauerit, ſi in M vno offenderit,ſit omniũ reus,quia contra charitatẽ facit,vnde tota lex pendet. Reus itaque fit omnium,faciendo contra eam in qua pendent omnia. Cur ergo non dicantur paria peccata?An forte quia magis facit contra charitatẽ,qui grauius peccat, minus qui leuius? Et hoc ipſo quod amittit,ſit quidem omnium reus,ſed grauius peccans,vel in pluribus peccãs magis reus:Leuius autem vel in paucioribus peccans minus reus,tãto maiore ſcilicet reatu,quanto amplius:tanto minore quanto minus peccauerit,tamen etiam ſi in vno offenderit,reus [omnium] eſt,quia contra eam facit, in qua Iacobi.2. pendent omnia. Quę ſi vera ſunt,eo modo & illud abſoluitur quod ait homo etiã Apoſtolicæ gratię.In multis enim offendimus omnes. Omnes enim offendim°, ſed vnus grauius,alius leuius. Quãto quiſq; grauius leuiusq; peccauerit, tanto in peccato cõmittendo maior, quãto i diligẽdo deo & proximo minor. Et rurſus,tãto minor in peccati perpetratione, quanto maior in dei & proximi dilectione. Tanto itaq; plenior iniquitatis, quanto inanior charitatis. Et tunc perfecti ſumus in charitate,

A charitate,quando nihil reſtat ex infirmitate. Nec ſanè quantum arbitror putandum eſt leue [eſſe] peccatũ in perſonarũ acceptione habere fidem domini noſtri Ieſu Stare ſedere quid tropice Chriſti, ſi illam diſtantiã ſedendi ac ſtandi ad honores eccleſiaſticos referamus. Quis enim ferat eligi diuitem ad ſedẽ honoris eccleſię contempto paupere inſtructiore atq; ſanctiore? Si autem de quotidianis conſeſſibus loquitur, quis non hic peccat, ſi tamen peccat, Iaco.2. niſi cum apud ſeipſum intus ita iudicat, vt ei tãto melior quanto ditior illo eſſe videatur? Hoc enim videtur ſignificaſſe cũ dicit: Nónne iudicatis apud voſmetipſos, & facti eſtis iudices iniquarum cogitationum? Lex itaq; libertatis, lex charitatis eſt, de qua dicit: Si tamen legem perficitis regalem ſecundum ſcripturas: Diliges proximum tuum ſicut teipſum, bene facitis. Si autem perſonas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege tanquam tranſgreſſores. Et poſt illam ſententiã ad intelligendũ difficillimã de qua ſatis dixi, quod dicendum putaui, eandẽ legem libertatis cõmemorans: Sic loquamini, inquit, & ſic facite, ſicut per legem libertatis incipientes iudicari. Et quoniã quid paulo ante dixerit, nouit, quoniam in multis offendimus omnes, ſug
B gerit dominicã tanquam quotidianã quotidianis, & ſi leuioribus, tamen vulneribus medicinã. Iudiciũ enim, inquit, ſine miſericordia illi, qui non facit miſericordiam. Hinc enim & dominus: dimittite, inquit, & di- Luce.6. κατακαυχᾶται. mittetur vobis: date, & dabitur vobis. Superexultat autem miſericordia iudicium: [Non dictum eſt, Vincit miſericordia iudicium:] non enim eſt aduerſa iudicio, ſed ſuperexultat: quia plures per miſericordiam colliguntur, Sed qui miſericordiã præſtiterunt. Beati enim miſericordes, quia ipſis miſerebitur deus. Et hoc vtiq; iuſtum eſt: vt dimittatur eis, quia dimiſerunt: & detur eis, quia dederunt. Ineſt quippe deo & miſericordia iu- Pſal.100. dicanti, & iudicium miſerãti. Propter quod ei dicitur: Miſericordiam & iudiciũ cantabo tibi domine. Nam quiſquis velut nimiũ iuſtus iudicium ſine miſericordia Pſal.142. quaſi ſecurus expectat, iram iuſtiſſimã prouocat, quam timens ille dicit: Ne intres in iudiciũ cum ſeruo tuo. Hiere.2. Vnde dicitur populo contumaci: Quid vultis mecũ iudicio cõtendere? Cum enim rex iuſtus ſederit in throno, quis gloriabitur caſtum ſe habere cor? Aut quis gloriabitur mundũ ſe eſſe à peccato? Quæ igitur ſpes eſt, niſi ſuperexultet miſericordia iudicium? Sed erga illos
C qui miſericordiã fecerunt veraciter dicendo: Dimitte nobis ſicut & nos dimittimus, & ſine murmuratione dando: Hilarem enim datorem diligit deus. Denique ſanctus Iacobus iam ex iſto loco de miſericordiæ operibus loquitur, vt quos vehementer illa ſententia terruerat, cõſoletur, cum admonet, quomodo etiam quotidiana peccata ſine quibus hic non viuitur, quotidianis remediis expientur, ne homo qui cum in vno offenderit fiat omnium reus in multis offendendo, quia in multis offendimus propter magnum aggerẽ reatus ſui minutatim collectum, ad tribunal tanti iudicis perueniat, & eam quã non fecit miſericordiã non inueniat, ſed potius dimittendo atq; dando mereatur ſibi dimit † debita. ti peccata, † reddiq; promiſſa. Multa dixi quibus tibi tædium fortaſſis inferrẽ, qui hæc quę tamen approbas, non expectas diſcere, quòd ea docere cõſueuiſti. Si quid autem eſt in eis, quantũ ad rem ipſam pertinet, nã quali eloquio explicata ſint, non nimis curo: Si quid ergo in eis eſt quod eruditionem offendat tuã, quæſo vt reſcribẽdo admoneas, & me corrigere non graueris. In- † & tam. fœlix eſt enim qui nõ tãtos etiã † ſanctos tuorũ ſtudio-

rũ labores, & digne honorat, & de his domino deo noſtro, cuius munere talis es, gratias agit. Vnde cũ libentius debeã à quolibet diſcere, quod inutiliter ignoro, q̃ prõptius quoſlibet docere quod ſcio, quanto iuſtius hoc abs te charitatis debitũ flagito, cui doctrina in nomine & adiutorio domini tãtũ in Latina lingua eccleſiaſticę literę adiutæ ſunt, quantũ vnquã antea potuerũt. Ma- † nunquam. xime tamen iſtã ſentẽtiam: Quicunq; totã legem ſeruauerit, offendat autẽ in vno, factus eſt omnium reus: ſi quo alio modo exponi melius poſſe nouit dilectio tua, p dominũ obſecro, vt id nobiſcũ cõmunicare digneris.

Hieronymus Auguſtino, laudans quidem illius libros, ſed excuſans cur non reſponderit. Epiſtola. XXX.

DOMINO verè ſãcto, & omni mihi affectione venerabili papæ Auguſtino, Hieronymus in Chriſto ſalutẽ. Virum honorabilẽ fratrem meũ, filiũ dignationis tuæ Oroſiũ presbyterũ, & ſui merito & te iubẽte ſuſcepi, Sed incidit tẽpus difficillimũ, quando mihi tacere melius fuit q̃ loqui, ita vt noſtra ſtudia ceſſarẽt, & iuxta Appiũ canina exercere- Vide chiliades Eraſmi. tur facũdia. Itaq; duobus libellis tuis quos meo nomini E dedicaſti, eruditiſſimis & omni eloquẽtię ſplẽdore fulgentibus, ad tẽpus reſpõdere non potui. Non quo quicq̃ in illis reprehendendũ putẽ, ſed quia iuxta Apoſtolum: Roũ.14. Vnuſquiſq; in ſuo ſenſu abundet, alius quidem ſic, alius autẽ ſic. Certe quicquid dici potuit & ſublimi ingenio de ſcripturarũ ſanctarũ hauriri fontibus, à te poſitum atq; diſſertũ eſt. Sed quæſo reuerentiã tuã, parũper patiaris me tuũ laudare ingeniũ. Nos enim inter nos eruditionis cauſa diſſerimus. Cæterum æmuli & maxime hęretici ſi diuerſas inter nos ſentẽtias viderint, de animi calũniabuntur rãcore deſcẽdere. Mihi autẽ decretũ eſt te amare, te ſuſcipere, colere, mirari, tuaq; dicta quaſi mea defendere. Certe & in dialogo quem nuper ædidi, tuæ beatitudinis vt dignũ fuerat recordatus ſum: magisq; demus operã vt pernicioſiſſima hæreſis de eccleſiis auferatur quæ ſemper ſimulat pœnitentiã, vt docẽdi in eccleſiis habeat facultatẽ, Ne ſi aperta ſe luce prodiderit, foras expulſa moriatur. Sãctæ ac venerabiles filiæ tuæ Euſtochiũ & Paula, & genere ſuo & exhortatione tua digne gradiuntur, ſpecialiterq; ſalutãt beatitudinem tuã: Omnis quoq; fraternitas quę nobiſcum domino ſaluatori ſeruire conatur. Sãctum presbyterũ Firmũ, anno præterito ob rem earũ Rauennã, & inde Aphricã Siciliamq; direximus, quem putamus iam in F Aphricæ partibus cõmorari. Sanctos tuo adhærentes lateri, vt meo obſequio ſalutes, precor. Literas quoque meas ad ſanctũ presbyterũ Firmũ direxi, quæ ſi ad te venerint, ei dirigere nõ graueris. Incolumem te & mei memorẽ, Chriſtus dominus cuſtodiat, domine verè ſancte & beatiſſime papa. Grãdẽ Latini ſermonis in iſta prouincia notariorũ patimur penuriã, & idcirco præceptis tuis parere nõ poſſum°. maxime in ęditione Septuaginta quę aſteriſcis verubusq; diſtincta eſt. Pleraq; enim prioris laboris ob fraudẽ † cuiuſdam amiſimus. † fraude.

Paulinus epiſcopus Auguſtino gratias agit pro libris quinque quos aduerſus Manichæos ſcripſerat, dono miſſis, prædicans illius eruditionem, ac uiciſſim pauca dono mittit, amicitiæ & eiuſdem communionis ſymbolum.

Epiſtola. XXXI.

DOMINO fratri vnanimo & venerabili Auguſtino, Paulinus & Theraſia peccatores.

Charitas Chriſti quę vrget nos etiam abſentes, licet per vnitatem fidei alligat, ipſa fiduciam ad te ſcribẽdi, pudore depulſo, præſtitit, teq; per literas tuas

G viſceribus meis intimauit,quas & de ſcholaſticis facultatibus affluentes, & de cœleſtibus fauis dulces,vt animæ meę medicas & altrices,in quinque libris interim teneo,quos munere benedicti & venerabilis nobis epiſcopi noſtri Alipij, non pro noſtra inſtructione tantũ, ſed etiam pro eccleſiæ multarum vrbium vtilitate ſuſcepimus.Hos igitur nunc libros lectioni habeo, in his me oblecto,de his cibum capio,non illum qui perit ſed qui operatur vitæ æternæ ſubſtantiam per fidem noſtram qua adcorporamur in Chriſto Ieſu domino noſtro,cum fides noſtra quæ viſibilium negligens, inuiſibilibus inhiat , per charitatem omnia ſecundum veritatem omnipotentis dei credentem, literis & exemplis fidelium roboretur. O vere ſal terræ, quo præcordia noſtra ne poſſint ſeculi vaneſcere errore condiuntur.O lucerna digne ſupra candelabrum eccleſiæ poſita, quæ late catholicis vrbibus de ſeptiformi ligno paſtum oleo lętitiæ lumen effundens,denſas licet hæreticorum caligines diſcutis,& lucẽ veritatis à confuſione tenebrarum ſplendore clarifici ſermonis enubilas. Vides frater vnanime,admirabilis in Chriſto domino & ſuſcipiende, quàm familiariter agnouerim te , quanto
H admirer ſtupore,quàm magno amore complectar,qui quotidie colloquio literarum tuarum fruor, & oris tui ſpiritu veſcor. Os enim tuum fiſtulã aquæ viuæ & venã fontis æterni merito dixerim, quia fons vitæ aquæ ſalientis in vitam æternam Chriſtus effectus eſt . Cuius deſyderio ſitiuit in te anima mea,& vbertate tui fluminis inebriari terra mea concupiuit. Ideoq; cum hoc Pentateucho tuo contra Manichæos me ſatis armaueris,ſi qua in alios quoque hoſtes catholicæ fidei munimina comparaſti,quia hoſtis noſter cui mille nocendi artes,tam variis expugnandus eſt telis quàm oppugnat inſidiis,quæſo promere mihi de armamentario tuo, & conferre non abnuas arma iuſtitiæ . Sum enim laborioſus,& iam nunc ſub magno honore † peccator , veteranus in numero peccatorum,ſed æterno regi nouus in corpore tyro militiæ. Sapiẽtiam mundi miſer hucuſque miratus ſum,& per inutiles literas reprobatamq; prudentiam deo ſtultus & mutus fui. Poſtquam inueteraui inter inimicos meos , & euanui in cogitationibus meis,leuaui oculos meos in mõtes,ad præcepta legis & gratiæ dona ſuſcipiens:vnde mihi auxilium venit à domino,qui non ſecundum iniquitates retribuẽs,
I illuminauit cæcum,ſoluit cõpeditum , humiliauit erectum male,vt erigeret humiliatum pie. Sequor igitur non æquis adhuc paſſibus magna iuſtorum veſtigia, ſi poſſim orationibus veſtris apprehẽdere, in quo dei miſerationibus apprehenſus ſum. Rege ergo paruulum in terra reptantem, & tuis greſſibus ingredi doce . Nolo enim in me corporalis ortus magis quàm ſpiritalis exortus ætatem conſyderes, Quippe ætas mihi ſecundum carnem ea [iam] eſt,qua fuit ille ab Apoſtolis in porta ſpecioſa verbi poteſtate ſanatus.In natalibus autem animæ,illius adhuc mihi tempus infantiæ eſt,quæ intentatis Chriſto vulneribus immolata digno ſanguine agni victimam præcucurrit , & dominicam auſpicata eſt paſſionem. Atq; ideo vt infantem adhuc verbo dei & ſpiritali ætate lactentem,educa verbis tuis,vberibus fidei ſapientiæ charitatis inhiantem. Si officium commune conſyderas frater es, ſi maturitatem ingenij tui & ſenſuum,pater mihi es,etſi forte ſis æuo iunior, quia te ad maturitatem meriti honor ſeniorem prouexit,& iuuenem cana prudentia. Foue igitur & corrobora me in ſacris literis & ſpiritalibus ſtudiis,tempore(vt dixi) recentem, & ob hoc poſt longa diſcrimina, poſt multa K
naufragia,vſu rudem,vix dum à fluctibus ſeculi emergentem,tu qui iam ſolido litore conſtitutus, tuto † excipe ſinu,vt in portum ſalutis,ſi dignum putas, pariter nauigemus. Interea me de periculis vitæ iſtius & profundo peccatorum euadere nitentem,orationibus tuis tanquam tabula ſuſtine,vt de hoc mundo quaſi de naufragio nudus euadam . Idcirco enim me leuare ſarcinis,& veſtimentis onerãtibus exuere curaui, vt vndoſum hoc,quod inter nos & deum peccatis interlatrantibus ſeparat,præſentis vitæ ſalum , omni amictu carnis,& cura diei ſequentis , iubente & adiuuante Chriſto & expeditus enatem : neq; id me perfeciſſe glorior, quod & ſi gloriari poſſem,in domino gloriarer , cuius eſt perficere quod nobis adiacet velle. Sed concupiſcit adhuc anima mea deſyderare iudicia domini . Vide quando aſſequatur effectum dei volũtatum,qui adhuc ipſum deſyderare deſyderat . Quod in me tamen eſt, dilexi decorem domus ſanctæ,& quantum in me fuit, elegerã abiectus eſſe in domo domini . Sed cui placuit ſegregare me ab vtero matris meæ,& ab amicitia carnis & ſanguinis ad gratiam ſuam trahere, eidẽ placuit inopem me omnis boni meriti, ſuſcitare de terra,& de L
lacu miſeriarum,ac de luto fecis educere,vt collocaret me cum principibus populi ſui , & partem meã in tua ſorte poneret, vt te præſtante meritis , officio ſociatus æquarer. Præſumptione igitur non mea ſed placito & ordinatione domini,fraternitatis tuę mihi fœdus vſurpans,tãto indignus honore me dignor, quia te pro tua ſanctitate certo ſcio,nam veritate ſapis,non alta ſapere,ſed humilibus congruere. Ideoq; prompte & intime recepturum ſpero charitatem humilitatis noſtræ. Quã quidem iam recepiſſe te per beatiſſimum ſacerdotem Alipium,quia dignatur patrẽ noſtrum, cõfido.Is enim ſine dubio de ſe tibi exẽplum præbuit nos ante notitiã & ſupra meritum diligendi, qui incognitos ſibi nos & longinqua [ſoli &] ſali intercapedine diſparatos, ſpiritu veræ dilectionis, qui vbiq; & penetrat & effunditur,& videre diligẽdo potuit, & alloquẽdo pertingere. Hic nobis prima affectus ſui documenta, & charitatis tuæ pignora in ſupradicto munere librorum dedit. Et quanto ſtuduit impẽdio,vt ſanctitatem tuã non ipſius tantum verbis,ſed plenius eloquẽtia & fide tua cognita non poſſemus amare mediocriter, tantopere curaſſe eundem credimus, vt nos viciſſim ipſius imitatione M
plurimum diligas. Gratia dei tecum,vt eſt,in æternum maneat, optamus frater in Chriſto domino vnanime, venerabilis,deſyderantiſſime. Totam domum, & omnem comitem , & æmulatorem in domino ſanctitatis tuæ plurimo fraternitatis vnanimæ ſalutamus affectu. Panem vnum,quẽ vnanimitatis indicio miſimus charitati tuæ,rogamus accipiendo benedicas.

Auguſtinus Paulino , amplectens illius beneuolentiam & mutuum declarans amorem:nonnulla de Licentio, cuius ætati metuebat,ne uergeret ad ea quæ ſunt mundi.

Epiſtola. XXXII.

DOMINO verè ſancto & venerabili, & eximia in Chriſto laude prædicãdo, fratri Paulino, Auguſtinus in domino ſalutẽ. O bone vir & bone frater,latebas animam meam,& ei dico vt toleret,quid adhuc lates oculos meos,& vix [mihi]obtẽperat, imò non obtẽperat. An verò tolerat? Cur ergo me excruciat deſyderiũ tui apud ipſam intus animam? Nam ſi moleſtias corporis paterer,& ſi nõ perturbarẽt ęquitatem animi mei,rectè illas tolerare dicerer. Cum autem

Ioan.4.

Actor.3.&.4. Dicitur annorũ amplius quàm.40.

† onere.

† cõſtitiſti, toto.

Rom.11. ἐυωχεῖσθαι.

Universidad de Deusto Biblioteca

A autem non æquo animo fero quod te non video, intolerabile est istam appellare tolerantiam. Sed quando tu talis es, esse sine te fortasse intolerabili* toleraretur. Bene est ergo quia æquo animo ferre nō possum, quod si æquo animo ferrem, æquo animo ferendus non essem. Mirum est, sed tamen verum quod mihi accidit: dolorem quodam non video, & meipsum consolatur dolor. Ita mihi displicet fortitudo, qua patienter fertur absentia bonorum, sicuti es. Nam & Hierusalem futuram desyderamus vtique, & quanto patientius † desyderamus ipsam, tanto patientius sustinemus omnia propter ipsam. Quis igitur potest non gaudere te viso, vt posset quandiu te non videt, non dolere? Ergo neutrum possum, & quoniā si possem, immaniter possem, non posse delector, atque in eo quod delector nonnullum solatium est. Dolentem itaque me nō sedatus, sed consyderatus consolatur dolor. Ne reprehendas quæso sanctiore grauitate qua præuales, & dicas nō rectè me dolere quod adhuc te nō nouerim, cum animum mihi tuum, hoc est teipsum interiorem aspiciendum patefeceris. Quid enim si vspiā [te] vel in terrena tua ciuitate didicissem fratrem & dilectorem meum, & tantum in domino ac talem virum, nullum ne me dolorem sensurum fuisse arbitrareris, si non sinerer nosse domum tuam? Quomodo ergo non doleam quod nōdum faciem tuam noui, hoc est domum animæ tuæ, quam sicut meam noui? Legi enim literas tuas fluētes lac & mel, præferentes simplicitatem cordis tui, in qua quæris dominū, sentiens de illo in bonitate, & afferens ei claritatem & honorem. Legerunt fratres & gaudēt infatigabiliter & ineffabiliter, tā vberibus & tam excellentibus donis dei, bonis tuis. Quotquot eas legerūt, rapiunt, qui † rapiūtur cum legunt. Quàm suauis odor Christi, & quàm fragrat ex eis: dici non potest, illæ literæ cum te offerunt vt videaris, quantum nos excitēt vt quæraris: nam & perspicabilem faciunt & desyderabilem. Quanto enim præsentiam tuam nobis quodammodo exhibēt, tanto absentiam nos ferre non sinunt. Amant te omnes in eis, & amari abs te cupiunt. Laudatur & benedicitur deus, cuius gratia tu talis es. Ibi excitatur Christus, vt ventos & maria tibi placare tendenti ad stabilitatē suam dignetur. Ibi coniunx excitatur † non dux ad molliciem viro suo, sed ad fortitudinem redux in ossa viri sui: quam in tuam vnitatē redactam & redditam, & spiritalibus tibi tāto firmioribus, quāto castioribus nexibus copulatam, officiis vestræ sanctitati debitis in te vno ore salutamus. † Ibi cedri Libani ad terram depositę, & in arcę fabricam cōpagine charitatis erectæ, mundi huius fluctus imputribiliter secant. Ibi gloria vt acquiratur, contemnitur: & mundus vt obtineatur, relinquitur. Ibi paruuli, siue etiā grandiusculi filij Babylonis eliduntur ad petram, vitia scilicet confusionis superbiæq; secularis. Hæc atque huiusmodi suauissima spectacula, literæ tuę præbent legētibus, literę illæ literę fidei, nō fictæ, literæ spei bonæ, literæ puræ charitatis. Quomodo nobis anhelāt sitim tuam, & desyderiū defectumq; animæ tuæ in atria domini? Quid amoris sanctissimi spirant? Quantam opulentiam synceri cordis exæstuant? Quas agunt gratias deo? Quas impetrant à deo? Blandiores sunt, an ardentiores: luminosiores, an fœcundiores? Quid enim est quod ita nos mulcent, ita accendunt: ita compluunt, & ita serenæ sunt? Quid est quæso te, aut quid tibi pro eis rependam, nisi quia totus sum tuus in eo, cuius totus es tu. Si parum est, plus certe non habeo. Tu autem fecisti vt non mihi parum videatur, qui me in illa epistola tātis laudibus honorare dignatus es, vt cum tibi me refundo, si parum hoc tibi putem, non credidisse conuincar. Pudet me quidem tantum boni de me credere, sed plus piget tibi non credere. Est quod faciam. Non me credam talem qualem putas, quoniā non agnosco: & credam me abs te diligi, quoniam sentio & planè percipio: Ita nec in me temerarius, nec in te ingratus extitero. Et cum me tibi totum offero, parum non est: offero enim quem vehementissime diligis: & offero, si non qualem me esse arbitraris, eum tamen, pro quo vt talis esse merear deprecaris. Hoc enim magis iam peto facias, ne minus optes mihi adiici ad id quod sum, dū me existimas iam esse quod nō sum. Ecce charissimus meus est, & ab ineunte adolescentia mihi familiariter amicissimus, qui hanc eximietati tuæ ac præstātissimæ charitati epistolam apportat. Huius nomē est in libro de ◊ vera ◊ religione, quem tua sanctitas (quantum literis indicas) libētissime legit. Factus est enim tibi etiam tanti viri, qui tibi eum misit, commendatione iucundior. Neque enim † huic tam familiari amico meo velim credas, quæ de me forte laudans dixerit. Sēsi enim etiam ipsum sæpe non mentiendi studio, sed amandi propensione falli iudicantem, & arbitrari iam me accepisse quædam, quibus accipiendis à domino patente ore cordis inhiarē. Et si hoc in os meum, quis non conijciat quanta de me absente meliora quàm veriora lętus effundat? Librorum autem nostrorum copiā faciet venerabili studio tuo: nā nescio me aliquid, siue ad eorum qui extra Ecclesiam dei sunt, siue ad aures fratrū scripsisse, quod ipse non habeat. Sed tu cū legis mi sancte Pauline, non te ita rapiant, quæ per nostram infirmitatem veritas loquitur, vt ea quæ ipse loquor, minus diligenter aduertas: ne dum auidus hauris bona & recta, quæ data ministro, non ores pro peccatis & erratis quæ ipse cōmitto. In iis enim si aduerteris quæ tibi rectè displicebunt, ego ipse conspicior: in iis autem quæ per donum spiritus, quod accepisti, rectè tibi placent in libris meis, ille amandus, ille prædicandus est, apud quē est fons vitæ, & in cuius lumine videbimus lumen, & sine ænigmate & facie ad faciem, nunc autem in ęnigmate videmus. In iis ergo quæ ipse de veteri fermento eructaui, cū ea legēs agnosco, me iudico cū dolore: an iis verò quæ de azymis synceritatis & veritatis (dono dei) dixi, exulto cū tremore. Quid enim habemus quod nō accepimus? Apud deum enim † melior est, qui maioribus & pluribus, quàm qui minoribus & paucioribus donis dei dines est, quis negat? Sed rursus melius est vel de parno dei dono gratias ipsi agere, quàm sibi agi velle de magno. Hæc vt ex animo semper cōfitear, meūq; cor à lingua mea non dissonet, ora pro me frater: Ora obsecro, vt non laudari volens, sed laudans inuocē dominum, & ab inimicis meis saluus fiam. Est etiā aliud, quo istum fratrem amplius diligas: nam est cognatus venerabilis, & vere beati episcopi Alipij, quem toto pectore amplecteris, & merito: nam quisquis de illo viro benigne cogitat, de magna dei misericordia, & de mirabilibus dei muneribus cogitat. Itaque cum legisset petitionem tuam, qua desyderare te indicasti, vt historiam suam tibi scriberet, & volebat facere propter beneuolentiam tuam, & nolebat propter verecundiā suā. Quem cū viderem inter amorē pudoremq; fluctuantem, onus ab illo in humeros meos transtuli: nam hoc mihi etiam per epistolam iussit. Cito ergo, si dominus adiuuerit, totum Alipium inferam prærcordiis tuis: Nā

*tolerabili] intolerabili

† impatientiā.

† quia.

† Videtur à legētibus ibi coniunx.

† mente vna resalutamus

† tamen.

id est bona potius quàm vera. Sic aliquoties loquitur, Liuiū imitatus.

† At enim.

Universidad de Deusto Biblioteca

G hoc ſum ego maxime veritus,ne ille vereretur aperire omnia,quę in eum dominus contulit,ne alicubi minus intelligenti (Non enim abs te ſolo illa legerentur)non diuina munera conceſſa hominibus , ſed ſeipſum prædicare videretur , & tu qui noſti quomodo hæc legas, propter aliorum cauendam infirmitatem,fraternæ notitię debito fraudareris. Quod iam feciſſem,iamq; illū legeres,niſi profectio fratris improuiſa repente placuiſſet. Quem ſic cōmendo cordi & linguæ tuæ, vt ita comitem ei te præbeas,quaſi non nunc illum,ſed mecum ante didiceris . Si enim cordi tuo nō dubitauerit aperire ſeipſum,aut ex omni aut ex magna parte ſanabitur per linguam tuam. Volo enim eum numeroſius contundi eorum vocibus, qui amicum non ſeculariter diligunt. Filium autem eius filium noſtrum, cuius etiam nomen in aliquibus noſtris libris inuenies:& ſi ad tuæ charitatis præſentiam ipſe non pergeret,ſtatuerat * literis in manu tua tradere,conſolandum,exhortādum, inſtruendum,non tam oris ſono,quàm exemplo roboris tui. Ardeo quippe,vt dum adhuc ætas eius in viridi fœno eſt,zizania cōuertat in frugem , & credat expertis, quod experiri periculoſe deſyderat . Nunc ergo ex
H eius carmine,& ex epiſtola,quam ad eum miſi , intelligit beneuolentiſſima & manſuetiſſima prudētia tua, quid de illo doleam,quid timeam,quid cupiā. Nec deſpero affuturum dominum,vt per te miniſtrū eius tantis curarū æſtibus liberer. Sanè quia multa ſcripta noſtra lecturus es,multo erit mihi gratior dilectio tua , ſi ex iis quæ tibi diſplicuerint, emendaueris me iuſtus in miſericordia,& argueris me . Non enim talis es,cuius oleo timeam impinguari caput meum. Fratres non ſolum qui nobiſcum habitant,& qui vbilibet habitantes, deo pariter ſeruiūt,ſed propè omnes qui nos in Chriſto libenter nouerunt,ſalutant,venerantur,deſyderāt germanitatem,beatitudinem,humanitatē tuam. Non audeo petere,ſed ſi tibi ab eccleſiaſticis muneribus vacat, venias & videas † quid mecum ſentiat Aphrica.

* aliās ſtatueram.

† vacat.videt.

Paulinus Auguſtino,non recepto ab eo reſponſo,denuò per alium ſcribit eadem quæ prius.

Epiſtola. XXXIII.

DOMINO fratri ſancto & vnanimo Auguſtino,Paulinus & Therafia peccatores. Iam dudum frater in Chriſto domino mi vnanime , vt te in ſanctis & piis laboribus tuis neſcientem
I agnoui,abſentemq; vidi, tota mente complexus , alloquio quoque familiari atque fraterno per literas audire properaui . Et credo in manu & in gratia domini ſermonem meum ad te fuiſſe perlatum : ſed morante adhuc puero , quem ad te aliosq; dilectos æque deo ſalutandos,ante hyemem miſeramus, non potuimus vltra & officium noſtrum ſuſpendere,& deſyderium ſermonis tui cupidiſſimum temperare. Scripſimus itaque iterato nūc,ſi priores ad te literę noſtræ peruenire meruerunt: aut primo , ſi illis in manus tuas perueniendi fœlicitas non fuit . Sed tu frater ſpiritaliter omnia iudicans , amorem in te noſtrum ne pendas officio ſolo, aut tempore literarum . Dominus enim teſtis eſt , qui vnus atque idem operatur in ſuis vbique charitatē ſuā, iam abinde nobis,ex quo te beneficio venerabiliū epiſcoporū Aurelij & Alipij,per tua in Manichæos opera cognouimus , ita inditam dilectionem tuam , vt nobis non nouam aliquam amicitiam ſumere , ſed quaſi veterem charitatem reſumere videremur. Denique nunc & ſi ſermone,non tamen tanquā & affectu rudes ſcribimus , teq; viciſſim in ſpiritu per interiorem hominē quaſi recognoſcimus . Nec mirū ſi & abſentes aſſumus K
vobis, & ignoti noſmet nouimus , cum vnius corporis membra ſimus,vnum habeamus caput,vna perfundamur gratia,vno pane viuamus,vna incedamus via,eadem habitemus domo. Denique in omne quod ſumus, tota ſpe ac fide qua ſtamus in præſenti , nitimur in futurum, tam in ſpiritu quàm in corpore domini vnum ſumus,ne ſimus nihil ſi ab vno excidamus. Quātulum ergo eſt quod abſentia corporalis nobis inuidet noſtri, niſi ſanè fructum iſtum, quo paſcūtur oculi temporalium expectatores? quāuis nec corporalis quidem gratia,temporalis in ſpiritalibus dici debeat,quibus etiam corporum æternitatem reſurrectio largietur, vt audemus in virtute Chriſti & bonitate dei patris vel indigni præſumere. Quare vtinam hoc quoque nobis munus annueret gratia dei,per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vt etiam in carne faciem tuam videremus: non ſolum deſyderiis noſtris magnū conferretur gaudium,ſed etiam mentibus lumen accreſceret,& ex tua copia locupletaretur inopia noſtra . Quod quidem & abſentibus largiri potes,hac præſertim occaſione , qua filij noſtri vnanimes & chariſſimi nobis in domino, Romanus & Agilis,quos vt nos alios * tibi cōmenda- L
mus, in nomine domini reuertentur , opere charitatis impleto,in quo tuæ charitatis affectu ſpecialiter vtantur rogamus. Noſti enim quàm celſa promittat altiſſimus fratri,fratrē adiuuanti. Per hos, ſi quo me gratiæ, quæ tibi data eſt , dono remunerari voles , tutò facies. Sunt enim,velim credas,vnum cor , & vna nobiſcum in domino anima. Gratia dei tecum,vt eſt,in ęternum maneat frater in Chriſto domino vnanime , venerabilis,dilectiſſime, & deſyderabilis . Omnes in Chriſto ſanctos, quales tibi cohærere non dubium eſt , à nobis ſaluta. Commenda nos omnibus ſanctis,vt tecum pro nobis orare dignentur.

* alios pro alteros.

Auguſtinus Paulino,ad proximam epiſtolam reſpō detinam ſuperiorem nondum acceperat.

Epiſtola. XXXIIII.

DOMINIS dilectiſſimis & ſynceriſſimis,verē beatiſſimis,atque abundantiſſima dei gratia præſtantiſſimis fratribus Paulino & Therafiæ, Auguſtinus in domino ſalutem. Cum literas meas, quibus reſpondi prioribus veſtris , ſi tamen veſtris literis vllo modo à me reſponderi poteſt, celerrime optauerim venire in veſtræ charitatis manus , vt M
quo pacto abſens cito poſſem eſſe vobiſcum , lucrum mihi veſtrę epiſtolæ contulit tarditas mea. Bonus dominus,qui nō tribuit ſæpe quod volumus,vt quod malimus attribuat . Aliud eſt enim quod accepta epiſtola mea ſcripturi eſtis, aliud quod non accipiendo ſcripſiſtis. Quod cū lætiſſime legeremus, defuiſſet nobis certa iſta lætitia,ſi vt optauimus maximeq; voluimus , cito ad veſtram ſanctitatem noſtræ literæ permeaſſent. Nunc verò & hæc habere ſcripta,& illa ſperare reſcripta, gaudio cumulatiore delectat . Ita nec noſtra culpa accuſari poteſt,& domini largior benignitas fecit quod noſtro deſyderio conducibilius eſſe iudicauit. Sanctos fratres Romanum & Agilem, aliam epiſtolam veſtrā audientem voces atque reddentem , & ſuauiſſimam partem veſtræ præſentiæ, quia † vobis viſendis inhia- † qua.
ramus † auidius , cum magna in domino iucunditate † inhiarem'
ſuſcepimus . Vnde, aut quando,aut quomodo vel vos præſtare,vel nos poſſemus exigere,vt nos de vobis tanta ſcribendo doceretis , quanta eorum ore didicimus? Aderat etiam quod nulli chartæ adeſſe poteſt, tantum in nar-

A in narrantibus gaudium, vt per ipsum etiam vultum oculosq; loquentium, vos in cordibus eorum scriptos cum ineffabili lætitia legeremus. Hoc quoque amplius erat, quod pagina quælibet quantacunque bona scripta contineat, nihil ipsa proficit, quãuis ad profectum explicetur aliorum. Hanc autem epistolam vestram, fraternam scilicet animam, sic in eorum colloquio legebamus, vt tanto beatior appareret nobis, quanto vberius conscripta esset ex vobis. Itaque illam ad eiusdem beatitatis imitationem, studiosissime de vobis omnia percontando, in nostra corda trãscripsimus. Nec ideo tamen eos tam cito à nobis, licet ad vos remeãtes, sine molestia passi sumus. Videte enim quæso vos quibus quatiebamur affectibus: tanto vtique dimittendi erant velocius, quanto vobis impensius obedire cupiebãt. Sed quanto id cupiebant magis, tãto vos nobis præsentius exhibebant: eo quippe indicabant quàm chara vestra viscera essent. Tanto igitur eos minus dimittere volebamus, quãto iustius vt dimitterentur, instabant. O rẽ non ferendam, nisi à nobis ista discessione non discederemus, nisi vnius essemus corporis membra, vnũ haberemus caput, vna perfunderemur gratia, vno pane
B viueremus, vna incederemus via, eadẽ inhabitaremus domo. Cur enim non eisdem etiam verbis vteremur? Agnoscis enim credo hæc esse ex epistola vestra. Sed cur potius hæc vestra sint verba quàm mea, quæ vtiq; quàm vera sunt, tam à nobis ab eiusdem capitis communione proueniũt. Et si aliquid proprium vobis donatum habent, tanto magis ea sic dilexi, vt obsiderent viam pectoris mei, neque à corde ad linguam meam verba transire sinerent, donec tanto priora, quãto sunt vestra, procederent. Sancti fratres & dilecti deo, nostraq; inuicem membra, quis dubitet nos vno spiritu vegetari, nisi qui non sentit qua nobis dilectione vinciamur? Vellem tamen scire, vtrum hanc absentriã corporalem, vos patientius quàm nos facilius toleretis? Si ita est, fateor non amo istam fortitudinem vestrã, nisi forte quia nos tales sumus, vt minus à vobis desyderari, quàm vos desyderare debeamus. In me certe si esset patientia vestræ absentiæ perferendę, displiceret mihi: segniter enim agerem, vt vos viderem. Quid autẽ absurdius, quàm fortitudine fieri segniorem? Sed qua ecclesiæ cura teneat, ex hoc vestra charitas oportet attẽdat, quod beatissimus pater Valerius, qui vos nobiscũ
Valerij epi-scopi Augu-stini socij.
C quantum salutet, quantum sitiat, audietis ex fratribus, nec presbyterum me esse suum passus est, nisi maiorem mihi coẽpiscopatus sarcinam imponeret. Quod quidẽ quia tanta eius charitate, tantoq; populi studio dominum id velle credidi, nonnullis iam exemplis præcedentibus, quibus mihi omnis excusatio claudebatur, vehementer timui excusare. Sed quanquã iugum Christi per seipsum lene sit, & sarcina leuis, tamen propter nostram asperitatem atque infirmitatem, si quid me mordet hoc vinculum, atque vrget hoc onus, ineffabiliter mihi aliquanto vestræ præsentiæ solatio, tolerabilius & portabilius redderetur. Vos audio curis eiusmodi expeditiores liberioresq; viuere, quare non impudenter ego rogo vos, & postulo, & flagito, vt in Aphricam maiore talium hominum siti, quàm siccitatis nobilitate laborantem, venire dignemini. Scit deus quia non solum propter desyderiũ meum, neq; solum propter eos qui vel per nos vestrum propositum, vel vndecunq; fama prędicante didicerunt, sed etiam propter cæteros, qui partim nõ audiunt, partim audita nõ credunt, tamen possunt comperta diligere, vos istis terris

etiam corporaliter adesse cupimus. Quanuis enim se- D
dulo atq; misericorditer id agitis, tamen etiam coram hominibus regionum nostrarum luceant opera vestra, vt videant bona facta vestra, & glorificẽt patrem vestrũ qui in cœlis est. Piscatores vocante domino, quod nauiculas & retia dimiserunt, omnia se dimisisse, & dominum sequutos esse, etiã commemorãdo lætati sunt. Et reuera omnia contemnit, qui non solum quantum potuit, sed etiam quantum voluit habere, contemnit. Sed in eo quod cupiebatur, oculi dei testes sunt, in eo quod habebatur etiam hominum. Nescio quo autem modo, cũ superflua & terrena diligũtur, arctius adepta quàm concupita constringunt. Nã vnde tristis ille discessit, qui consilium vitæ ęternæ consequendæ quærebat à domino, cum audisset vendenda esse omnia sua, Lucæ.18.
& distribuenda esse pauperibus, & habendum thesaurum in cœlo, si vellet esse perfectus: nisi quia magnas, vt Euãgeliũ loquitur, habebat diuitias? Aliud est enim nolle incorporare quæ desunt, aliud iam incorporata diuellere. Illa velut cibi repudiãtur, illa velut membra præciduntur. Quanto igitur & quantum mirabili gaudio nostris temporibus christiana charitas conspicit, per domini Euangelium cum lætitia fieri, quod ex ore E
domini cum tristitia diues audiuit? Quanquam nullis verbis explicem conceptionem ac parturitionem cordis mei, tamen quia prudenter & pie intelligitis non esse istam vestram, hoc est humanam, sed in vobis domini gloriam. Nam & inimicum cautissime intuemini, deuotissimeq; agitis, vt tanquam discipuli Christi humiles corde & mites sitis, Vtilius enim terrena opulentia tenetur humiliter, quàm superbe relinquitur. Quia ergo rectè intelligitis non hanc esse vestram, sed domini gloriam: videtis quàm parua & exigua dixerim. Dixi enim de laudibus Christi, quibus sunt linguę impares angelorum. Hãc ergo Christi gloriam etiam oculis nostrorum hominũ cupimus admoueri, in vno coniugio proposita vtrique sexui calcandæ superbiæ, non desperandæ perfectionis exempla. Nescio si quicquam misericordius agitis, quàm si tantum velitis † latere, quod tales estis, quãtum tales esse voluistis. Vetustinum impiis quoq; miserabilem puerum vestræ benignitati charitatiq; commendo: causas calamitatis & peregrinationis eius audietis ex ipso. Nam & propositum eius, quo seruiturum se esse pollicetur deo, tempus prolixius, & ætas robustior, & transactus timor certius F
indicabunt. Tres libros, atque vtinam tam grandis quæstionis ita explicatores vt grandes, tanto minus metuens in te laborem legendi, quanto ardorem perspicio diligendi, misi sanctitati & charitati tuæ: nam quæstio eorum de libero arbitrio est. Hos autem non habere, aut omnes non habere fratrem Romanianum scio, per quẽ propẽ omnia, quæ quibuslibet auribus accommodata scribere potui, studio in nos tuo non apportanda dedi, sed adlegẽda iudicaui. † Habebat enim † legenda iudicaui.
iam ille omnia, secumq; gestabat: per eum autem prima rescripta transmisi. Credo iam expertam sanctitatem tuam sagacitate spiritali, quam tibi dominus tribuit, quid ille vir boni animo gerat, & quæ in illo infirmitate pars claudicet. Vnde humanitati & charitati tuæ tam ipsum quàm filium eius, legisti, vt spero, qua solicitudine commendauerim, & quanta mihi necessitudine copulati sint. Aedificet eos per te dominus, quod ab illo magis petẽdum est: nam id tu quàm velis noui. Aduersus Paganos te scribere didici ex fratrib⁹: si quid de tuo pectore meremur, indifferenter mitte vt lega-

† nolitis.

G mus:nam pectus tuum tale domini oraculum est,vt ex eo nobis placita contra implicita, & aduersus loquacissimas quæstiones explicatissima dari responsa præsumamus. Libros beatissimi papæ Ambrosij credo habere sanctitatem tuam,eos autem multũ desydero, quos aduersus nonnullos imperitissimos & superbissimos, qui de Platonis libris dominũ profecisse contendunt, diligentissime & copiosissime scripsit. Beatissimus frater Seuerus de condiscipulatu nostro Milenitanę antistes ecclesiæ, bene apud eandem ciuitatem fratribus cognitus,debito nobiscum officio sanctitatem vestram salutat. Fratres quoque omnes nobiscum domino seruientes,tam id faciunt,quàm vos desyderant: tam vos desyderant,quàm vos diligunt:& tam diligunt, quàm estis boni. Panis quẽ misimus, vberior benedictio fiet, dilectione accipientis vestræ benignitatis. Custodiat vos dominus ab ista generatione in æternum, domini dilectissimi & syncerissimi vere benigni & abundantissima domini gratia præstantissimi fratres.

Ambrosius.

Non extant

Paulinus Alipio Episcopo, de libris Augustini quos recepit, excusans quod seruus miserit ad illum Eusebij Chronica. Cupit edoceri de statu Alipij, ipse uicissim de suo nonnulla aperit, ueluti significans se uelle Alipij uitam in literas mittere. Tres panes dono mittit. Hoc argumentum præcedit epistolam trigesimam secundam.

H Epistola. XXXV.

DOMINO meritò honorabili, & beatissimo patri Alipio, Paulinus & Therasia peccatores. Hæc est vera charitas,hæc perfecta dilectio,quam tibi circa humilitatem nostram inesse do cuisti, domine verè sancte & meritò beatissime ac desyderabilis. Accepimus enim per hominem nostrum Iulianum de Carthagine reuertentem literas, tantam nobis sanctitatis tuæ lucem afferentes, vt nobis charitatem tuam non agnoscere, sed recognoscere videremur. Quia videlicet ex illo, qui nos ab origine mundi prædestinauit sibi, charitas ista manauit: in quo facti sumus antequã nati,quia ipse fecit nos,& non ipsi nos, qui fecit quæ ventura sunt. Huius igitur præscientia & opere formati in similitudinem voluntatum, & vnitatem fidei, vel vnitatis fidem, præueniente notitiam charitate connexi sumus, vt nos inuicem ante corporales conspectus reuelante spiritu noscceremus. Gratulamur itaque & gloriamur in domino, qui vnus atque idem vbiq; terrarum operatur in suis dilectionem suã spiritusancto,quem super omnem carnem effudit, fluminis impetu lætificans ciuitatem suam. In cuius te ciuibus principalẽ cum principibus populi sui, sede apostolica meritò collocauit:nosq; etiam, quos erexit elisos,& de terra inopes suscitauit, in vestra voluit sorte numerari. Sed magis gratulamur in eo domini munere,quo nos in pectoris tui habitatione cõstituit:quoque ita visceribus tuis insinuare dignatus est, vt peculiarem nobis charitatis tuæ fiduciam vendicemus, his officiis atque muneribus prouocati, vt nos diffidenter aut leuiter te amare non liceat. Accepimus enim insigne & præcipuũ dilectionis & solicitudinis tuæ opus, sancti & perfecti in domino Christo viri, fratris nostri Augustini libris quinque confectum,quod ita miramur atque suspicimus, * vt dictata diuinitus verba credamus. Itaque fiducia suscipiendæ nobis vnanimitatis tuæ,& ad ipsum scribere ausi sumus,dum nos illi per te,& de imperitia excusandos,& ad charitatem cõmẽdandos præsumimus,sicut & omnibus sanctis,quorum nos & absentium officiis sospitare dignatus es,pa-

Psal.99

I

* alibi suscipimus.

ri proculdubio curaturus affectu,vt per sanctitatẽ tuã, K nostris inuicem salutẽtur obsequiis, & in clero sanctitatis tuæ comites,& in monasteriis fidei ac virtutis tuę æmulatores. Nam & si in populis, ac super populum agas oues pascuæ domini, regens solicitis vigil pastor excubiis,tamen abdicatione seculi,& repulsa carnis ac sanguinis,desertum tibiipsi fecisti,secretus à multis,vocatus in paucis. Sanè vicario aliquatenus munere,licet per omnia tibi impar,vt iusseras prouidi illam Eusebij venerabilis episcopi Constantinopolitani, de cunctis temporibus historiam. Sed in hoc fuit obtemperandi mora,quod *in fructu* † tuo,quia ipse non haberem hũc † instructu. codicem, Romæ reperi apud parentem nostrum vere sanctissimum Domnionẽ qui proculdubio promptius mihi paruit in hoc beneficio,quod tibi deferẽdum iudicauit.† Veruntamen quia & loca tua mihi significare dignatus es,vt ipse monuisti, ad venerabilem sociũ † indicauit. coronæ tuę,patrem nostrum Aurelium ita scripsimus, vt si nũc Hippona regione degeres,illò tibi literas nostras, & transcribendam in Carthagine membranam mittere dignaretur. Quod & sanctos viros quos indices charitatis ipsorum tuo sermone cognouimus, Comitem & Euodium rogauimus,vt hęc scribere ipsi curarẽt,ne vel parenti Domnioni diutius codex suus deforet,& tibi trãsmissus sine necessitate redhibendi maneret. Specialiter autem hoc à te peto, quoniã me immerentem & inopinantem magno tui amore complesti,vt pro hac historia tẽporum, referas mihi omnem tuæ sanctitatis historiam:vt quod genus, vnde sis domo,tanto vocatus à domino, quibus exordiis segregatus ab vtero matris tuæ,ad matrem filiorum dei prole lætantem, abiurata carnis & sanguinis stirpe transieris,& in genus regale & sacerdotale sis translatus, edisseras. Quod enim indicasti,iam de humilitatis nostræ nomine apud Mediolanum te didicisse, cum illic initiareris,fateor curiosius me velle cõdiscere,vt ex omni parte te nouerim, quo magis gratuler, si à suspiciendo mihi patre nostro Ambrosio,vel ad fidem inuitatus es, vel ad sacerdotium consecratus, vt eundem ambo habere videamur authorem. Nam ego & si à Delphino Burdegaliæ baptizatus,à Lampio apud Barcilonam in Hispania, per vim inflammatæ subito plebis sacratus sim, tamen Ambrosij semper & dilectione ad fidẽ nutritus sum,& nunc in sacerdotij ordine cõfoueor. Denique suo me clero vendicare voluit, vt & si diuersis locis degã,ipsius presbyter censear. Sed de me ne quid ignores,scias antiquissimum peccatorem,non ita olim de tenebris & vmbra mortis eductum, spiritum auræ vitalis hausisse, nec ita olim posuisse in aratro manũ, & crucem domini sustulisse,quam vt in finem perferre valeamus,orationibus tuis adiuuemur. Accumulabitur hæc meritis tuis merces, si interuentu tuo onera nostra releuaueris. Sanctus enim laborantem adiuuans, quia fratrem non audemus dicere, exaltabitur sicut ciuitas magna. Et tu quidem super montem ciuitas ædificata es, vel accensa super candelabrum lucerna in septiformi claritate colluces, nos sub modio peccatorum delitescimus: visita literis tuis, & profer in lucem in qua ipse versaris, super aurea candelabra conspicuus. Eloquia tua lumen semitis nostris erunt, & oleo lucernæ tuæ impinguabitur caput nostrum. Et accendetur fides,cum de spiritu oris tui cibum mentis & lumen animæ sumpserimus. Pax & gratia dei tecũ, & corona iustitiæ tibi maneat in die illo, domine pater meritò dilectissime,& venerabilis & exoptatissime.

Paulinus familiaris Ambrosio, hinc sumpsit occasionẽ, qui scripsit vitã Ambrosij. M

Benedictos

A Benedictos sanctitatis tuæ comites & æmulatores in domino fratres, si dignantur, nostros, tam in ecclesiis quàm in monasteriis Carthagini, Thagastæ, Hippone regio, & totis parochiis tuis atque omnibus cognitis tibi per Aphricam locis, domino catholice seruientes, multo affectu & obsequio salutari rogamus. Si ipsam membranã sancti Domnionis acceperis, trãscriptam nobis remittere dignaberis. Et hoc rogo scribas mihi quem hymnum meum cognoueris. Panem vnum sanctitati tuæ vnitatis gratia misimus, in quo etiam trinitatis soliditas continetur. Hunc panem eulogiam esse, tu facies dignatione sumendi.

Panis dono missus.

Paulinus Romaniano, gratulans ecclesiæ Hipponensi quod Augustinum meruit episcopi collegam Licentium pro quo scripserat Augustinus, hortatur & prosa & carmine, ut contempto aulæ fastu, se deceat Christo.

Epistola. XXXVI.

DOMINO meritò prædicabili & honorando fratri Romaniano, Paulinus & Therasia.

Pridie quàm has daremus, reuersis ex Aphrica fratribus nostris, quorum expectatione nos pendere vidisti, optatissime sanctorum & charissimorum virorum inde epistolas receperamus, id est Aurelij, Alipij, Augustini, Profuturi, Seueri, iam omnium pariter episcoporum. Ergo tot sanctorũ talium recentissimis sermonibus gratulantes, properauimus ad te nostram referre lætitiam, vt tibi quoque expectatum in peregrinatione solicita gaudium festinissimis cõferremus indiciis. *Si forte eadem de venerabilibus & amãtissimis viris* per aliarum aduentus nauium comperisti, per nos etiam repetita accipe, & quasi renouata hilaritate rursus exulta, Quod si primus hic à nobis tibi nuncius veniet, gratulare tantam [nobis] in tua patria charitatẽ Christo donante partam, vt quicquid illic diuina prouidẽtia gerat, mirabilis semper, vt scriptum est, in sanctis suis, vel primi, vel cum primis sciamus. Nõ autem tantum hoc scribimus gratulandum, quod episcopatũ Augustinus acceperit, sed quod hãc dei curam meruerint Aphricanæ ecclesiæ, vt verba cœlestia Augustini ore perciperent, qui ad maiorẽ dominici muneris gratiam nouo more prouectus, ita consecratus est, vt non succederet in cathedra episcopo, sed accederet. Nã incolumi Valerio Hipponensis ecclesiæ episcopo, coëpiscopus Augustinus est. Et ille beatus senex, cui purissimam mentem nulla vnquam liuentis inuidiæ macula suffudit, dignos suis cordis pace nunc ab altissimo fructus capit, vt quem successorem sacerdotij sui supplici-

Gratulatio. Hoc fieri vt tuis in eo quem sibi αὐτοχείρητον ex populi consensu designauit. Extat actũ.

C

†simpliciter

ter † optabat, hunc mereretur tenere collegam. Credine hoc potuit antequam fieret? Sed in hoc quoque omnipotentis opere dici euangelicum illud potest: Hominibus hæc ardua, apud deum autem omnia possibilia. Exultemus itaque & lætemur in eo qui facit mirabilia solus, & qui facit vnanimes habitare in domo, quoniã ipse respexit humilitatem nostram, & visitauit in bono plebem suã: qui erexit cornu in domo Dauid pueri sui, & nunc exaltauit cornu Ecclesiæ suæ in electis suis, vt cornua peccatorum (sicut per prophetam spondet) hoc est Donatistarum Manichæorúmque confringat. Vtinam hæc nunc domini tuba, qua per Augustinum intonat, filij nostri Licentij impulset auditus, sed vt illa audiat aure, qua Christus ingreditur, de qua non rapit dei semen inimicus. Tunc vere sibi summus Christi pontifex Augustinus videbitur, quia se tunc & exauditum sentiet ab excelso, si quem tibi dignum genuit in literis, hunc & sibi digne filium pariat in Christo.

Tomus secundus.

Nam & nunc, velim credas, flagrantissima de ipso nobis solicitudine scripsit. Credimus in omnipotentem Christũ, quod adolescentis, nostri votis carnalibus spiritalia vota Augustini præualeant: Vincetur vel inuitus (mihi crede) vincetur piissimi parentis fide, ne mala victoria vincat, si maluerit in perniciem suam vincere, quàm pro salute superari. Ne vacuum fraternæ humanitatis officium videretur, de buccellato christianæ expeditionis, in cuius procinctu quotidie ad frugalitatis annonam militamus, panes quinque tibi pariter & filio nostro Licentio misimus. Non enim potuimus à benedictione secernere, quem cupimus eadẽ nobis gratia penitus annectere. Paucis tamen & ad ipsum loquamur, ne neget sibi scriptum, quod de se tibi scriptũ est. Aeschino enim dicitur, quod audit Mitio. Sed quid de alienis loquar, cum de proprio cuncta possimus, & aliena loqui non soleat esse sani capitis, quo dei gratia sano & saluo sumus, quibus caput est Christus. Incolumem te ætate quàm plurima, & beatum semper cum tota domo tua, vt cupimus, habeamus in Christo, domine frater meritò honorandissime & desyderatissime. Audi ergo fili legem patris tui, id est fidem Augustini, & noli repellere consilia matris tuæ, quod æque nomen in te Augustini pietas iure sibi vendicat, qui te tãtillum gestauit sinu suo, & à paruulis primo lacte sapientiæ secularis imbutum, nunc etiam spiritalibus lactare & enutrire domino gestit vberibus. Quoniam te adultum ætate corporea, in spiritalibus adhuc cunabulis vagientem, videt adhuc infantem verbo dei vix dũ in Christo primis passibus & vestigio titubãte repentem, si tamen Augustini doctrina tanquam manus matris, & vlna nutricis instabilẽ regat paruulum. Quem si audias & sequaris, vt rursum te sermone Salomonis alliciam, Fili coronam accipies gratiarum tuo vertici. Et tunc vere eris ille non phantasmate somniatus, sed ab ipsa veritate formatus consul & pontifex, vacuas imagines falsi operis implẽte Christo solidis suæ operationis effectibus. *Vere enim pontifex & vere consul Licenti eris, si Augustini vestigiis Propheticis & Apostolicis disciplinis,* vt sacrato beatus Heliseus Heliæ, vt illustri Apostolo Timotheus adolescens adhæreas, indiuulso per itinera diuina comitatu, vt & sacerdotium corde perfecto discas mereri, & populis ad salutẽ magistri ore consulere. Sat hoc monitis & hortatui, Modico enim sermone & labore te arbitror mi Licenti ad Christum posse incitari, iam à pueris semper ad studia veritatis & sapientiæ, quod vtrunq; vere est Christus, & omnis boni summum [bonum] venerabilis Augustini spiritu & ore flammatum. Qui si parum apud te pro te valuit, quid ego tãto interuallo posterior, & omnium illius opũ pauper, efficiã? Sed quia & illius facultatis potentia, & tui ingenij humanitate confisus, pleniora atque maiora in te spero elaborata quàm elaboranda, ausus sum hiscere duplici gratia, vt & illi viro deuincta charitate compararer in solicitudine tui, & inter eos qui salutẽ tuã diligunt, vel contestato numerarer affectu. Nã effectus in tui perfectione palmã Augustino potissimum destinatã scio. Vereor fili ne aures tuas asperitate temerarij sermonis offenderim, & per aures animo etiam tuo tędij mei vulnus intulerim. Sed in mentẽ venit epistola tua qua te musicis familiarem modis intellexi, A quo studio ego æui quondã tui non abhorrui. Itaq; mihi ad tuã mentẽ, si in aliquo exulcerassem, delinièdã, remediũ literas tuas recordat⁹ reperi, vt te ad dominũ harmonię omniformis artificẽ, modu

Panes benedicti.

D

E

F

G lamine carminis euocarem. Quæso te vt aure audias,
neque causam salutis tuæ in verbis meis spernas, sed
piam curam & mentem paternam, etiam in despicie-
dis sermonibus libenter accipias, quibus insitum Chri-
sti nomen, quod est supra omne nomen, hãc deberi ve-
nerationem facit, vt non possit à credente contemni.

Carmen Elegiacum Paulini ad Licentium.

Quare age rumpe moras, & vincla tenacia secli,
Nec metuas placidi mite iugum domini.
Pulchra quidem sed mira vagis præsentia rerum,
Mentibus: at sapiens non stupet ista animus.
Nunc te solicitat variis male suada figuris,
Heu validos etiam vertere Roma potens.
Sed tibi nate precor, semper pater Augustinus
Occurset, cunctas vrbis ad illecebras.
Illum tanta inter fragilis discrimina vitæ
Aspiciens, & habens pectore, tutus eris.
Hoc tamen & repetens iterumq; iterumq; monebo,
Vt fugias duræ lubrica militiæ.

Odit longã seruitutem.

Blandum nomen honos, mala seruitus, exitus æger,
Quem nunc velle iuuat, mox voluisse piget.
Scandere celsa iuuat, tremor est descendere celsis,
Si titubes, summa peius ab arce cades.
H Nunc tibi falsa placẽt bona, nunc rapit omnibus auris
Ambitus, & vitreo fert caua fama sinu.
Ast vbi te magno damnosus cinxerit æstu
Baltheus, & sterilis fregerit inde labor,
Serus & incassum spes accusabis inanes,
Et modo quæ nectis rumpere vincla voles.
Tunc reminiscеris frustra patris Augustini
Contempsisse dolens veridicos monitus.
Quare si sapiens, & si pius es puer audi,
Et cape verba patrum, consiliumq; senum.
Quid retrahis fera colla iugo? mea sarcina leuis,
Suaue iugum Christi est, vox pia, crede deo:
Et caput adde iugis, da mollibus ora capistris,
Demissosq; leui subde humeros oneri.
Nunc potes hoc dum liber agis, dum nulla retentant
Vincula, nulla thori cura, nec altus honor.
Hæc bona libertas Christo seruire, & in ipso
Omnibus esse supra: non dominis hominum,
Non vitiis seruit, non regibus ille superbis,
Tantum qui Christo se dederit domino.
Nec tibi nobilitas videatur libera, quam nunc
Sublimem attonita conspicis vrbe vehi.
Quam cernis tanta sibi libertate videri,
Vt dedignetur flectere colla deo.
Multis ille miser mortalibus & quoq; seruis
Seruit, & ancillas vt dominetur emit.
Norunt eunuchos & magna palatia passi,
Et quisquis Romam, sponte miser, patitur:
Quanto sudoris precio, damnoq; decoris
Constet, ibi chlamydis, hic honor officij.
Nec tamen ipse potens, qui celsior omnibus esse
Emerit, vt nulli seruiat, assequitur.
Cum bene se tota dominum iactauerit vrbe,
†6 Seruit dæmoniis, ac † simulacra colit.
Prohdolor hos propter remoraris in vrbe Licenti,
Et regnum Christi spernis, vt his placeas.
Hos vocitas dominos, curua & ceruice salutas,
Quos ligni seruos conspicis & lapidis.
Nomine diuino argentum venerantur & aurum,
Religio est quod amat morbus auariciæ.
Imprecor hos vt amet, qui non amat Augustinum,
Non colat & Christum, cui placet hos colere.
Inde ait ipse deus, dominis non posse duobus
Seruiri, quoniam mens placet vna deo. K
Vna fides, deus vnus, & vnicus è † patre Christus, †a.
Haud duplex, vni seruitus est domino.
Quanta etenim cœlo ac terris distantia, tanta est
Cæsaris & Christi, rebus & imperiis.
Tollere humo, sed nunc dum spiritus hos regit artus,
Mente polum penetra, nil mora carnis obest.
Corporeis iam nunc morere actibus, & bona vitæ
Cœlestis liquido præmeditare animo.
Spiritus es, quanquam tenearis corpore, si nunc
Mente pia victor carnis opus perimas.
Hæc tibi chare puer fidei † compulsus amore †fido.
Scripsi, si recipis, suscipiere deo.
Crede Augustinum tibi nunc in me geminatum.
Sume duos vnà cum pietate patres.
Spernimur, abstraheris maiore dolore duobus:
Audimur, pignus dulce duobus eris.
In te læta patrum sudauit cura duorum,
Et tibi magnus honos lætificasse duos.
Sed me Augustino cum copulo, non meritorum
Iacto parem, solo comparo amore tui.
Nam quid ego effundam, rorans tibi paupere riuo?
Me præter gemino flumine proueris, L
Frater Alipius est, Augustinusq; magister,
Sanguinis hic consors, hic sator ingenij.
Tanto fratre vales & præceptore Licenti,
Et dubitas pennis talibus astra sequi?
Quicquid agas (nam te nec speret mundus amicum)
Non daberis terræ, debita Christo anima.
Tu thalamos licet & celsos mediteris honores
Nunc, olim domino restituere tuo.
Credo vnum vincent iusti duo peccatorem,
Et tua fraternæ vota preces abigent.
Ergo redi, qua voce parens, qua sanguine frater,
Ambo sacerdotes te remeare iubent.
Ad tua te retrahunt, nam nunc aliena petisses,
Hæc mage quæ retinent regna tui tua sunt.
Hæc repete, his inhia, externis ne contere tempus,
Si tua nolueris, quisquam aliena dabit?
Non eris ipse tuus, missusq; per extera longe
Sensibus heu proprij pectoris exul ages.
Solicitum satis hæc nato ceciniſſe parentem,
Dum tibi quæ mihimet, vel volo, vel metuo.
Hæc tibi, si recipis, feret olim pagina vitam.
Si renuis, eadem hæc pagina testis erit. M
Incolumem mihi te fili chariſſime, Christus.
Annuat, & seruum det sibi perpetuo.
Viue precor, sed viue deo, nam viuere mundo
Mortis opus, viua est viuere vita deo.

Seuerus Augustino è secessu, prouocans illum ad scribendum. An hic sit Seuerus Sulpitius incertum.

Epistola. XXXVII.

VENERABILI ac desyderabili & toto sinu charitatis amplectendo Episcopo Augustino, Seuerus. Deo gratias frater Augustine, cuius donum est quicquid in nobis bonorum gaudiorum est. Fateor bene mihi tecum est, multum te lego: mirũ dicam, sed verum plane, quàm mihi absens solet esse præsentia, tam præsens facta est absentia tui. Nullæ se nobis interponunt turbulentæ actiones temporalium rerum. Ago quantum possum, & si non tãtum possum quantum volo, quid ego dicam quantum volo? Nosti optime quàm auarus sim tui: nec tamẽ murmuro, quia non tantũ ago quantum volo, quoniã rursus nõ minus ago quantũ possum. Deo ergo gratias frater dulcissimẽ

bene

A bene mihi tecum est, gaudeo tecum arctius conuinctus & vt ita dicam, vnillimè quantum potest adhęrens tibi, redundantiam vberum tuorum suscipiēs vires cōparo, si possim idoneus effici ad ea cōcutienda & exprimenda: vt quicquid secretius & interius clausum custodiunt, remotis pellibus quas adhuc lactenti fugendas inferunt, ipsa mihi viscera si possibile est dignentur effundere. Viscera inquam, mihi vt refundantur cupio: viscera tua, viscera pinguia sagina cœlesti, & cōdita omni dulcedine spiritali: viscera tua viscera pura, viscera simplicia, nisi quod duplici sunt vinculo redimita geminę charitatis: viscera tua viscera perfusa lumine veritatis, & refulgētia veritatem. Horum me manationi vel resultationi subiicio, quo nox mea in lumine tuo deficiat, vt in diei charitate simul ambulare possimus. O vere artificiosa apis dei, construens fauos diuini nectaris plenos, manantes misericordiam & veritatem, per quos discurrens delitiatur anima mea, & vitali pastu quicquid in se minus inuenit, aut imbecillū sentit, resarcire & suffulcire molitur. Benedicitur dominus per præconium oris tui, & fidele ministerium: quod sic
B concinere & respondere facis canenti tibi domino, vt quicquid de eius plenitudine ad nos vsq; redundat, iucundius efficiatur, & gratius per tuū elegantem famulatum, & succinctam mundiciam, & fidele ac castū simplexq; ministerium: quod ita resplendere facis per argutias tuas, & vigilantiam tuam, vt perstringat oculos & in se rapiat, Nisi tu idem innuas dominū, vt quicquid in te delectabile lucet, referentes nos ad illum, ipsius esse agnoscamus, de cuius bonitate tam bonus es, & de cuius puritate & simplicitate & pulchritudine, purus simplex & pulcher es: Et illi agētes gratias de bono tuo
† tuo. dono suo dignet. domino, qui suo dignatus est † nos tibi adiungere, vel quoquo modo subiungere, vt plenius subiiciamur illi, cuius te ductu ac moderatione talem gaudemus, vt tibi contingat gaudere de nobis: quod non diffido fore, si tuis me orationibus adiuues, cuius imitatione nōnihil iam profeci, vt talis esse desyderem. Vides quid facias
† quàm. quod sic bonus es, quoniam † nos rapias in amorē proximi, qui nobis primus ad dilectionem dei & vltimus gradus est, & quasi limes quo sibi vterque annectitur dei & proximi: in quo nos, vt dixi, quasi limite stantes, amborum calore tangimur, & amborum flagramus amore. Sed quantum nos iste ignis exusserit & purgaue
C rit proximi, tantum nos in illum puriorem dei ire cōpellit. In quo iam nullus nobis amandi modus imponitur, quando ipse ibi modus est sine modo amare. Non ergo verendum est ne plus amemus dominum nostrū, sed ne minus timendum. Hæc epistola superior, quę tibi me quasi absterso tristitia facilitate actionum, de liberali ocio quod tecum mihi agere licuit in hoc rure posito, nam ita licere potuit, lætiorem offert, anteq; sanè venerabilis episcopus nos visitare dignaretur, quasi meta illorum gaudiorum scripta est, & quod verè miror eodem die venit quo scripta est. Quid hoc est quæso anima mea, nisi fortè quod nos delectat, tamen & si honestū est, non tamen satis vtile, quia in parte est: Interim licet vniuerso hanc ipsam partem, id est nosipsos quātum pro peccatis nostris nobis cedit materia, id est, nosipsi cedimus nobis elimatiores, & compaginabiliores, si tamen admittis hoc verbum, aptare moliamur. Habes epistolā non pro tua magnitudine, sed pro mea paruitate longiorem, qua & prouocauerim, vt iam non pro mea paruitate, sed pro tua magnitudine mihi epistola mittatur. Quæ tamen quantacunq; erit, mihi lōga non erit, cui totum tempus breue est ad legendum. D
Rescribe mihi quando aut vbi occurrere debeam, propter illam causam qua me iussisti occurrere. Quod si est integra, & non fortè aliud melius placuit, tunc occurrā: sin minus, rogo te, nolo me à cursu reuoces meo. Illa enim sola visa est, quam præponerē mihi. Fratres omnes, qui nobis in domino conserui sunt, & desydero multum & saluto.

Augustinus Leto, qui perfectum mundi contemptum aggressus, videbatur solicitari per Satanam ad repetenda quæ reliquerat. Hunc animat, vt contemptis cognatorum affectibus fortiter pergat. Est quidem & erudita, nec infans epistola, cæterùm plurimum dissonans à phrasi Augustini: Videtur Paulini.

Epistola. XXXVIII.

DOMINO dilectissimo & desyderātissimo fratri Leto, Augustinus in domino salutem. Legi epistolam, quam misisti fratribus cōsolari te cupiens, quod multis tentationibus tua tyrocinia quatiantur. In qua etiam insinuasti desyderare te literas nostras. Condolui frater, & cessare à scribendo non potui, ne non solum tuo, sed etiam meo desyderio negarem, quod me videbam officio debere charitatis. E
Si te igitur tyronem Christi profiteris, castra ne deseras, in quibus tibi etiā ædificanda turris est, illa de qua in Euangelio dominus loquitur. In ea quippe stantem, & sub armis verbi dei militantem, nulla ex parte penetrare vllæ tentationes valent. Inde & iacta in aduersarium tela, graui pondere veniunt, & prospecta firmo munimine deuitantur. Consydera etiam dominum nostrum Iesum Christum cum sit rex noster, tamen à societate qua etiam frater esse dignatus est, reges appellasse milites suos, & vnumquemq; ad bellandum cum rege qui habet viginti milia, instructione decem milium idoneum esse debere præmonuit. Sed paulo antequam de turre & de rege exhortatorias similitudines poneret, attēde quid dixerit: Si quis venit ad me, & nō odit patrem suum, & matrem, & vxorem, & filios, & Luce. 14.
fratres, & sorores, adhuc & animam suam, non potest meus esse discipulus. Et si non tulerit crucem suam, & venerit post me, nō potest meus esse discipulus. Deinde subiungit: Quis ex vobis volens turrim ædificare, non primo sedet & computat si sumptus habet ad cōsummationem, ne quando cùm posuerit fundamentū, F
non possit ædificare. Et omnes qui transeunt & vident incipiant dicere: Hic homo cœpit ædificare, & non potuit perficere? Aut quis rex vadens committere bellum cum alio rege, non primum sedet & cogitat, si potens est cum decē milibus ei occurrere, qui cum viginti milibus venit ad illum? Cæterum dum adhuc longè est, mittit legationem, rogans pacem. Quò autem pertinerent istæ similitudines, ipsa conclusione satis aperuit. Ait enim: Sic ergo omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus quæ sunt eius, non potest meus esse discipulus. Itaq; & sumptus ad turrim ædificandam, & bellātium † decem milium aduersus regem qui viginti habet, nihil est aliud quàm vt renunciet vnusquisq; omnibus quæ sunt eius. Præloquutio autem superior cum extrema conclusione cōcordat. In eo enim quod vnusquisq; renunciat omnibus quæ sunt eius, etiam illud cōtinetur, vt oderit patrem suum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc & animam suam. Omnia enim hæc propria eius sunt, quæ plerunq; implicant, & impediunt ad obtinenda, non ista propria temporaliter trāsitura, sed inæternum mansura communia.
† valentia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G munia. Quo enim tibi modo nunc quædã mulier mater est, hoc ipso vtiq; non est & mihi. Quapropter hoc temporale ac transitorium est: sicut transisse iam vides quod te cõcepit, quod gestauit vtero, quod peperit, quod lacte nutriuit. Quod autem soror in Christo est, & tibi est & mihi, & omnibus quibus vna cœlestis hereditas, & pater deus, & frater Christus, in eadem charitatis societate promittitur. Hæc æterna sunt, hæc nulla temporis labe deteruntur, hæc tanto firmius tenenda sperantur, quanto minus priuato, sed communi potius iure obtinenda prædicantur. Potes hoc facillimè in ipsa tua matre cognoscere. Nam vnde te nunc irretitum inuoluit, & ab instituto cursu retardatum inflectit & curuat, nisi ex quo tua propria mater est? Nam ex quo soror est omnium, quibus est pater deus, & mater ecclesia, tam te non impedit, quàm neque me, neque omnes fratres nostros, qui eam non priuata, sicut tu in domo vestra sed publica in domo dei charitate diligimus.

Quod ergo tu illi etiã carnali necessitudine annecteris, ad sortem valere debet familiarius colloquendi, & apertiore ianua consulendi, vt hoc ipsum quo te priuatim diligit, interficiatur in ea, ne quod ex vtero suo te
H genuit pluris pendat, quàm quod ex vtero ecclesiæ genita est tecum. Quod autem de matre dixi, hoc de tali cætera propinquitate intelligendũ est. Hoc etiã quisq; de anima sua cogitet, vt etiã in ipsa priuatum affectum oderit, qui proculdubio temporalis est. Diligat autem in ea communionem societatemq; illam l de] qua dictum est: Erat illis in deum anima vna & cor vnũ. Sic enim anima tua nõ est propria, sed omnium fratrum, quorum etiam animæ tuæ sunt, vel potius quorum anima cum tua nõ animæ, sed anima vna est Christi vnica, quæ de manu canis vt eruatur, canitur † in psalmis. Inde ad cõtemptum mortis facillimè peruenitur. Nec succensẽant parentes hoc præcipere dominum, vt eos oderimus, quando nobis hoc de anima nostra præcipitur. Nam sicut nunc de anima iubetur, vt eam propter Christum cum parentibus oderimus, Ita quod alio loco de anima idem dominus dicit, in parentes quoque potest congruentissime cõuenire. Qui amat, inquit, animam suam, perdet eam. Dicam etiam fidenter: Qui amat parentes suos, perdet eos. De anima quippe hoc ibi dixit, oderit: quod hic, perdat. Sicut autem hoc præceptum quo perdere iubemur animam nostram, non ad id valet vt se quisque interimat, quod inexpiabile nephas est: & tamen valet vt interimat in se carnalem
I animæ affectum, quo cum impedimento futuræ vitæ præsens vita delectat. Hoc est enim quod dictum est, oderit animam suam, & perdat eam, Quod tamen diligendo fit, quandoquidem apertissimè fructum eiusdem animæ acquirendæ, in eodem præcepto commemorat dicens: Qui perdiderit eam in isto seculo, in vita ęterna inueniet eam. Ita de parentibus rectissime dicitur, vt qui eos amat perdat eos, nõ more parricida rum interficiens, sed spiritali gladio verbo dei carnalem affectum eorum, quo & seipsos, & eos quos genuerunt irritamẽtis huius seculi obligare conantur, piè fidenterq; percutiens & occidẽs, illud in eis viuere faciat quo fratres sunt, quo cũ filiis suis temporalibus, parẽtes ęternos deũ ecclesiamq; cognoscunt. Ecce rapit te studium veritatis cognoscendæ atq; percipiendæ voluntatis dei in scripturis sanctis. Rapit Euangelicæ prædicationis officium. Dat signũ dominus vt vigilemus in castris, vt ędificemus turrim, de qua hostẽ sempiternæ vitæ & prospicere & propellere valeamus. Rapit mili

Acto.4.

† cantat.

Ioan.12.

tem Christi, tuba cœlestis ad prælium, & retinet ma- K
ter. Non planè talis, qualis Maccabęorum fuit, nec saltem similis Lacedæmoniis matribus, de quibus memoriæ proditum est, quod filios suos vt pro terrena patria sanguinem funderent, multo amplius atque ardentius in certamina bellica, quàm signorum sonitus excitabant. Nam mater quæ te ad discendam vitam remoueri à curis secularibus non permittit, satis ostendit quemadmodum te, si opus esset, ad obeundam mortem penitus seculum repudiare permitteret. Sed quid dicit, aut quid allegat? Forte decem illos menses, quibus viscera eius onerasti, & dolores parturitionis ac labores educationis? Hoc hoc interfice verbo salutari, hoc perde matris vt in vitam æternã inuenias eam. Hoc memento vt oderis in ea, si diligis eam, si tyro Christi es, Luce.14.
si turris fundamenta posuisti, ne dicãt transeũtes: Hic homo cœpit ædificare, & non potuit perficere. Carnalis enim affectus est iste, & adhuc veterem hominem sonat. Hũc carnalem affectũ, & in nobis & in nostris, militia Christiana vt perimamus hortatur: nec tamen ita vt ingratus sit quisq; parentibus, & eadem ipsa beneficia, quibus in vitam hanc æditus, susceptus, atq; nutritus est, enumerata derideat: seruet potius vbique pietatem. Habent hæc locum vbi maiora non vocant. L
Mater ecclesia, mater est etiã matris tuæ. Hæc nos de Christo concepit, hæc martyrum sanguine parturiuit, hęc in sempiternam lucem peperit, hæc fidei lacte nutriuit & nutrit, ciboq; maiores pręparans, quod adhuc paruuli & sine dentibus vagire vultis, horrescit. Hæc mater toto orbe diffusa, tam variis & multiplicibus errorum infestationibus agitatur, vt abortiui iam filij eius aduersus eam infestis armis belligerare non dubitent. Ignauia etiam atque torpore quorundã quos gremio continet, membra sua frigescere plurimis locis & fouendis paruulis minus idonea fieri dolet. Vnde nisi per alios filios, vnde nisi per alia membra, quorum è numero es, iustũ ac debitum poscit auxilium? Huius ne tu necessitates deserens, ad carnalia verba conuertaris? Nonne hæc grauioribus querelis insonat auribus? Nonne hæc chariora viscera, & cœlestia vbera ostentat? Adde viri eius susceptionem carnis, ne carnalibus inhæreres, & à verbo æterno vniuersa, quæ tibi mater improperat, ne his implicareris assumpta: adde contumelias, flagella, mortem, mortem autem crucis. Talibus concepit te feminibus, taliq; in vitam nouam cõ- M
nubio procreat: languescis & contabescis in veterem hominem? Itane matrem terrenam, non habebat imperator tuus? Quæ tamen cum ei nũciaretur agenti cœ Matth.12.
lestia, respondit: Quæ mihi mater, aut qui fratres? Et extendens manum in discipulos suos dixit, non pertinere ad cognationem suam nisi qui facerent voluntatem patris eius. In quo numero profecto etiam ipsam sanctam Mariam benignus inclusit: Faciebat enim & illa voluntatem patris eius. Ita optimus magister atq; diuinus, & maternum nomen quod ei quasi priuatum proprium q; nunciauerant, quia terrenum erat, in comparatione cœlestis propinquitatis abiecit: & eandẽ cœlestem propinquitatem, in discipulis suis commemorans, quo sibi rursum consortio generis, cũ cæteris sanctis virgo sancta cohæreret ostendit. Et ne isto saluberrimo magisterio, quo contemni carnalem affectum in parentibus docuit, adminiculum error acciperet, quo matrem habuisse à quibusdam negatur, alio loco discipulos monuit, ne se patrẽ in terris dicant habere, vt quomodo illos manifestum est habuisse patres, sic

se habuisse

A se habuisse matrem manifestaret, cuius tamen terrena cognatione contempta, contemnendarum talium necessitudinum discipulis præberet exemplum. Hæc ergo interrumpuntur vocibus matris tuæ, & inter hæc locum inuenit commemoratio prægnantis atque lactantis, vt de Adam & Eua, alius Adam nascereris & nutriereris. Respice potius, respice Adam secundum de cœlo, & porta iam cœlestis imaginẽ, sicut terreni portasti, Immo & hic habeant locum materna ipsa beneficia, quæ tibi ad eneruationem cordis enumerantur. Habeant prorsus locum, noli esse ingratus, repende gratiam matri tuæ, repende spiritalia pro carnalibus, pro temporalibus sempiterna. *Sed qui non vult sequi, non impediat. Qui non vult conuerti in melius, ca-*
† caue. *ueat* †*ne in deterius peruertat & euertat.* Quid interest vtrum in vxore, an in matre, dum tamen Eua in qualibet muliere caueatur? Nã ista vmbra pietatis de foliis illius arboris venit, quibus se primũ parentes, nostri in ista damnabili nuditate texerunt. Et quicquid in illis verbis atque suggestione, quasi officium tibi charitatis obtendit, vt à germanissima atque syncerissima Euan-
B gelij charitate te detorqueat, ad astutiam serpẽtis pertinet, & ad duplicitatem regis illius qui habet viginti milia, quam nos docemur decem milium, hoc est cordis, in qua deum quærimus, simplicitate superare. His potius intende charissime, & tolle crucem tuam & sequere dominum. Nam cum te præsens animaduerterem domesticis curis à diuino studio retardari, ferri te potius & duci à cruce tua, non eam te ferre ac ducere sentiebã. Crucem enim nostrã dominus quã portari à nobis iubet, vt eum expeditissimi sequamur, quid aliud quàm mortalitatem carnis huius significat? Ipsa enim nos cruciat donec absorbeatur mors in victoriam. Crux ergo hæc ipsa crucifigenda est, & transfigẽda est clauis timoris dei ne solutis & liberis membris reluctantem portare non possis. Sequi enim dominum nisi eam portans, omnino non vales. Nam quomodo
Galat.5. eum sequeris, si non es eius? Qui autem Iesu Christi
πεπήγασι τῷ σταυρῷ sunt, ait Apostolus, carnem suam crucifixerunt cum
passionibus & desyderiis. *Si quid sanè pecuniæ res tua familiaris habet, cui*9 te implicari negocio nec oportet nec decet, reuera tribuendum est matri & domesticis tuis. Horum quippe indigentia si pauperibus vt fis perfectus instituisti distribuere talia, tui primum apud te
C locum obtinere debent. *Si quis enim suis & maxime*
1.Tim.5. *domesticis*, ait Apostolus, *non prouidet, fidem negauit, & est infideli deterior.* Quibus ordinandis rebus, si vt collum exueris induendum sapiẽtiæ vinculis, profectus à nobis es, quid tibi nocẽt, aut quo pacto te peruellũt matris lachrymæ fluentes carnem, aut serui fuga, aut mors ancillarum, aut fratrum morbosa valetudo? *Si est in te charitas ordinata, sciens præponere maiora minoribus, & misericordia moueri, vt pauperes euangelizentur, ne messis domini copiosa operariorum inopia in prædam volucribus iaceat, & paratum habere cor ad sequendam domini voluntatem, in eo quod vel flagellando vel parcendo agere statuerit cum seruis suis: hæc meditare, in his esto, vt profectus tuus manifestus sit in omnibus. Obsecro te vt caueas ne maiorem tristitiã des bonis fratribus torpore tuo, quàm lætitiam alacritate iam dederas. Commẽdare te autem literis quibus voluisti, tam superfluum putaui, quàm si quisquã te mihi eodem modo commẽdare voluisset.*

Augustinus Licentium iuuenem nobilem & doctum, quondam ipsius discipulum, hortatur ad mundi contemptum, abutens ad hoc ipsius licentij carmine, quod olim ad præceptorem scripserat. Parum attentus aliquis ex unica epistola fecit tres. Nam Augustinus carmen Licentianum suæ epistolæ intertexuit, Nos tamen numeros reliquimus, ne dissentiant priorum editionum codices. D

Epistola. XXXIX.

VIX reperi occasionem scribendi tibi. Quis credat? Sed mihi tamen Licentium necesse est credere. Nolo te causas rationẽsque rimari, quæ etiam si reddi possent, fidei tamen qua mihi credis non eas debeo. Nam & literas tuas nõ per eos accepi, per quos possem scripta redhibere. Quæ autem petisti vt peterem, curaui per epistolam quantum promendum videbatur, sed quid effecerim tu videris. Quod si nondum effectum est, vel cùm sciero, agam instantius, vel cùm rursus ipse admonueris. Hactenus quæ huius vitæ vincula perstrepunt tecũ locutus sim, nunc paucis accipe pectoris mei æstus de spe tua non transitoria, quonammodo via tibi patescat in deum. E
Mi Licenti, etiam atque etiam recusantẽ & formidantem compedes sapiẽtiæ, timeo te rebus mortalibus validissimè & pernicioſissimè compediri. Nam sapientia quos primo alligauerit, & exercitatoriis quibusdam laboribus edomuerit, soluit postea, liberatisq; sese donat ad fruendum: & quos primo temporalibus nexibus erudituerit, post æternis amplexibus alligat. Quo vinculo nec iucũdius nec solidius cogitari quicquam potest. prima hæc aliquantulum dura esse confiteor, Illa verò vltima, nec dura dixerim, quia dulcissima sunt, nec mollia quia firmissima. Quid igitur nisi quod dici nõ potest, sed credi, tamẽ & sperari & amari potest? Vincula verò huius mundi, asperitatẽ habent verã, iucunditatem falsam: certũ dolorem, incertam voluptatem: durum laborem, timidam quietem: rem plenam miseriæ, spẽ beatitudinis inanem. His ne tu inseras & collum & manus & pedes, cum & honoribus huiusce modi subiugari affectas, & facta tua non aliter fructuosa existimas, & ambis inhærere, quò non modo inuitatus sed nec compulsus quidem ire debuisti. Hic tu fortasse Terentiani serui mihi responsum dederis: Ohe, tu verba fundis hic sapientia. Cape igitur vt fundam potius quàm effundam. Aut si ego canto, tu autem ad aliam vocem saltas, nec sic quidem me pœnitet. Habet enim suam hilaritatem ipsa cantatio, etiã cum ad eam membra non mouet, cui plena charitatis modulatione cantatur. Verba quædam in epistolis tuis me mouerunt, † sed de his tractare cum factorum vitæq; totius tuæ cura excoquat, ineptum putaui.

Terentius. F

† tuis memorauerim.

CARMEN HEROICVM LICENTII AD AVGVSTINVM, DECLARANS BENEVOLENTIAM ERGA PRÆCEPTOREM, NULLIS CASIBUS INTERMORITURAM.

Arcanum Varronis iter scrutendo profundi
Mens habet, aduersamq; fugit conterrita lucem.
Nec mirum, iacet omnis enim mea cura legendi
Te non dante manum, & cõsurgere sola veretur.
Nam simul vt perplexa viri compendia tanti
Voluere suasit amor, sacrosq; attingere sensus,
Quis numerum dedit ille tonis, mundumq; tonanti
Disseruit canere, & pariles agitare choreas,
Implicuit varia nostrum caligine pectus,
Induxitq;

Orbiũ cœlestiũ cõcẽtus.

Quis pro quibus.

Geometria.

G Induxitq; animo rerum violentia nubem.
Inde figurarum positas in puluere formas
Posco amens,aliasq; graues offendo tenebras.
Astrologia. Periphrasi significauit deû ac Beelzebub. Ad summam,astrorum causas clarosq; meatus.
Obscuros quorum ille situs per nubila monstrat.
Sic iacui nutans,vt talem omnino ruinam,
Nec qui nos prohibet latebras agnoscere cœli,
Nec persona daret functorum freta cauernis.
Protea nanq; ferunt veterum commenta Pelasgûm,
Georgi. 4. Alludit ad Aristeum. Qui dum solicitis non vult aperire futura.
Spumat aper,fluit vnda,fremit leo,sibilat anguis:
Captum aliquando tamẽ in munera parua volucrum.
At mihi qui nimium curis grauioribus angor,
Dulcia quiq; animæ,sed dulcia pabula quæro,
Varronis responsa latent:quod supplice cantu
Præsidium nympham, regemq; & flumina poscam?
An te voce vocem,clari quem rector Olympi
Fontibus infantum prefecit,& abdita iussit
Vbertate animi longè ructare fluenta.
H Ferto magister opem,ac tu ne desere vires
Inualidas, mecumq; sacras subuertere glebas
Incipe,tempus enim,nisi me mortalia fallunt,
Labitur,in seniumq; trahit:tibi noster Apollo
Corda replet,patremq; suum patremq; deorum
Conciliat,legemq; bonam pacemq; cruentam
Monstrat,& abducto velamine singula pandit.
Viginti emensus nam longos forsitan orbes
Solis eras,cum te ratio pulcherrima mundi,
Ditior imperiis,& nectare dulcior omni
Corripuit,statuitq; vagum,medioq; locauit,
Omnibus vnde aciem posses intendere rebus.
O bone carpe iter annorum,sapientia quantum
Crescit amore sui,inueniens noua culmina semper.
Perge viam qua te soboles præclara tonantis
Perducit,sternens in planos ardua campos.
Et cum luciferos præcordia vesper in ortus
Distulerit,sanctumq; super benedixeris ignem,
Sis memor ipse mei:bibulam qui ponitis aurem
Legibus inuictis,contundite pectora palmis,
Sternite membra solo,meritosq; ciete dolores,
Et prohibete nefas,deũ imperat omnibus vnum.
†fulmina. Admonet antistes,venturaq; flumina† terrent.
I O mihi transactos reuocet si pristina soles
Lætificis aurora rotis,quos libera tecum
Ocia tentantes,& candida iura bonorum
Duximus Italiæ medio,montesq; per altos.
Non me dura gelu prohiberent frigora cano.
Nec fera tempestas Zephyrûm,fremitusq; Borini,
Quin tua solicito premerem vestigia passu.
Hoc opus vt iubeas tantum,cruor irriget artus,
Solstitio Neuros,bruma sectabimur Istrum.
†gentis. Ignotus Garamas soluet mihi vincula gerris.†
†Hispanei amnis. Exampleosq; lacus fugiens Hypanis vbi amarus†
Calipidum Scythicas resonat spumosus ad vndas.
Ibimus & Leucos,qua Leucia solis in ortus
Tenditur:& vasti deserta cacumina Casi,
Quis Epidamneas æquat sibi casia rupes,
Vnde quiescentem auroram,curruq; solutos,
Sopitamq; diem media sub nocte viderem,
Te suadente petam:nec enim labor aut metus vllus
Terret,vbi insontes precibus deus audit apertis.
Et nunc Romulidum sedes & inania tecti
Culmina,bacchataq; domos vanosq; tumultus
Defererem,& totus semel in tua corde venirem,
Ni mens coniugio incumbens retineret euntem.

Crede meis,ò docte,malis,veroq; dolori, K
Quod sine te nullos promittunt carbasa portus,
Erramusq; procul turbata per æquora vitę.
Præcipites densa veluti caligine nautæ,
Quos furor Australis,stridens & flatus ab Euro
Perculit,& raptis priuauit turbo magistris.
Protinus abruptis miseri voluuntur in vndis.
Non forus aut proræ,nõ lintea deinde procellas
Ferre valent,ratioq; iacet stupefacta regendi.
Sic me ventus agit,voluũtq; cupidinis æstus
In mare letiferum,nec terræ protinus absunt.
Sed mecum reputãs,tua candida verba magister
Hæc magis esse reor,tibi credere callida res est.
Decipit,atq; animis molitur retia nostris.
Præteritos (oblitus enim præsentia)præsto
Nunc tibi charo nos †,nos nunc de pectore lapsi. †chara tuo &c.
Hei mihi quò ferar,vnde velim tibi pandere mẽtem.
Ante sub Aegeo optabunt pia tecta palumbes,
Et versa halcyone componat in arbore nidos,
Esuriens vitulos alet ante leæna sequaces,
Atq; impasta diu teneros lupa nutriat agnos,
Mutantesq; suis diuisum partibus orbem,
Aut Barcæus alet Taurum,aut Hyrcania Tauros.† †Sauros. L
Ante Thyestеis iterum male territa mensis,
Interrupta dies refugos vanescat in ortus.
Ante dabunt imbres Nilum, super æthera damæ
Errabunt,montesq; canant & flumina laudent, † †plaudent.
Quàm mihi post tergum veniant tua dona magister.
Arcet amor,copulamq; tenet communis honesti.
Hic hic regnat amicitiæ decus hoste fugato.
Nam neq; propter opes vitreas,aurumq; rebelle,
Iungimus assensus animorum,nam neq; vulgi
Nos fortuna ruens,quæ separat ardua,iunxit.
Sed labor interiora legens,vulgata libellis,
Atq; animis inuenta tuis,& nobile dogma
Indictum,contraq; bonos responsa relatus.
Et mea Calliope,quanuis te cominus altum
Horreat,& vultus abscondat,inutile tractans:
Hoc tamen hoc animi vinclum,nexusq; fideles,
Non qui montosis firmatas rupibus alpes
Fregit,& Italicas pressit cum mœnibus vrbes,
Rumperet,aut nostro terreret robore quicquam.
Ite procul latices tumidis anfractibus Oxi,
Aut ab Aremphæis Ripheos aut oppida Caspi
Cimmeriasq; domos se iungere flumine largo: M
Mæotidumq; plagæ,pontus quas obruit Helles,
Europæ atq; Asiæ longè discrimina tendant.
Nonne boum per vtrunq; latus armenta fatigans
Finibus abscidit lateri Dodona Molossos,
Cognatosq; Arabas?nec pacis fœdus amicum
Sidonios inter mansit regnumq; Pelopum,
Sacrilegosq; Phryges:quanuis pro tempore cunctis
Hospitio commune fuit.quid deniq; fratrum
Dissidium, pugnasq; canam? quid honesta parentum
Verbera?quid matrum furias,natosq; superbos?
Est etiam superum cõcors discordia rerum,
Totq; fluunt ritus,quot dat sententia leges.
Nec tenet vnus amor.non si mihi murmura centum
Det Boreas,totidemq; animas centumq; per ora
Lingua rigens adamante fremat, memorare valebo
Quæ sociata prius veterum natura locorum
Distulit,& tereti limauit glarea mundo.
Sed nos præterea quit ab vna exurgimus vrbe, †alias Sed nos præterea quod
Quòd domus vna tulit, quòd sanguine tangimur vno
Seclorum,Christiana fides connexit:& quòd

Nos iter

A Nos iter immensum disterminat,& plaga ponti
Interfusa coërcet,amor contemnit vtrunq;.
Gaudia qui spernens oculorum,semper amico
Absenti fruitur,quoniam de corde profundo
Pendet,& internæ rimatur pabula fibræ.
Interea venient quæcunq; futura bonorum
Scripta salutiferi sermonis, & illa priorum
Aequiparanda fanis,reputans quæ pectore in alto,
Conceptum in lucem vomuisti nectareũ mel,
Præsentem ipsa mihi te reddent, si mihi morem
Gesseris,& libros quibus in te lenta recumbit
Musica tradideris,nam feruco totus in illos,
Libri de Musica. Annue,sic nobis verum ratione pateſcat,
Sic plus Eridano fluat,& contagia mundi
Ne quicquam volitent nostri circum arua coloni.

RELIQVVM SVPERIORIS EPISTOLAE AVGVSTINI.

Si versus tuus momentis inordinatis peruersus esset,si suis legibus non staret,si mensuris imparibus au-
B res auditoris offenderet, puderet te certè,nec differres nec desisteres donec ordinares, corrigeres, statueres, æquares versum tuũ,discendo &agendo artem metricam acerrimo studio, & labore quolibet. Quod cum inordinatus ipse peruerteris, cum legibus dei tui ipse non stas, neque in agenda vita honestis tuorũ votis & huic ipsi eruditioni tuæ concinis, abiiciendũ, post tergum putas, & negligendũ, quasi præ sono linguæ tuæ sis tibi & voce vilior: & incõpositis moribus quod offendis aures dei leuius sit, quàm [si] incõpositis syllabis tuis grammatica succenseret authoritas. Scribis:O mihi trãsactos reuocet si pristina soles Lætificis aurora rotis, quos libera tecum Ocia tentantes, & candida iura bonorum Duximus Italiæ medio, montésque per altos. Non me dura gelu prohiberent frigora cano, Nec fera tempestas Zephyrũm fremitúsque Borini, Quin tua solicito premerem vestigia passu. Hoc opus vt iubeas tantum. Me miserum, si ego non iubeo,si nõ cogo atque impero, si non rogo atque supplico. Sed ĩ aures tuæ aduersus meas voces clausæ sunt,ori tuo pateant,pateant carmini tuo, exaudi teipsum durissime, immanissime, surdissime. Quo mihi linguam auream
C & cor ferreum, quibus ego non carminibus sed lamentationibus sufficiam plangere carmina tua? In quibus video, quam animam, quod ingenium non mihi liceat apprehendere, & immolare deo nostro? Expectas vt ego iubeam, sis bonus, sis quietus, sis beatus, quasi quiddam mihi dierum gratius illucescat, quàm vt in-
† quid. genio tuo fruar in domino, aut verè tu nescias quàm † te esuriam & sitiam, aut non hoc ipso id carmine fatearis. Reuoca animum quo ista scripsisti, nunc mihi dic:Hoc opus vt iubeas tantum.Ecce iussum meum,da mihi te,si hoc opus est tantum,da domino meo te, qui omnium nostrum dominus est, qui tibi illud donauit ingenium. Nam ego quid sum,nisi seruus tuus per ipsum,& conseruus sub ipso. An ipse non iubet? audi E-
Matth.11. uangelium:Stabat, inquit Iesus & clamabat. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum lene est, & sarcina mea leuis. *Si* hæc non audiuntur, aut vsq; ad aures audiuntur,expectas ne Licenti,vt Augustinus iubeat conseruo suo,& non plangat potius frustra iubere dominum suum,imò non iubere, sed inuitare & roga- D
re quodammodo,vt qui laborant reficiãtur ab eo. Sed videlicet fortissimo & præsidenti collo, iugum mundi iugo Christi est iucundius,qui si laborare nos cogeret, vide quis cogeret,qua mercede cogeret. Vade in Campaniam,disce Paulinum egregium & sanctum dei seruum quàm grandem fastum seculi huius, tanto generosiore, quanto humiliore ceruice incunctanter excusserit, vt eam subderet Christi iugo, sicut subdidit: & nunc illo moderatore itineris sui quietus & modestus exultat. Vade disce,quibus opibus ingenij sacrificia laudis ei offerat, refundens illi quicquid boni accepit ex illo,ne amittat omnia, si non in eo reponat à quo hæc sunt †. Quid æstuas? quid fluctuas? quid imaginationi- † habet.
bus mortiferarũ voluptatum aurem accommodas, & auertis à nobis? Mentiuntur, moriuntur,in mortẽ trahunt. Mentiuntur Licenti,sic nobis,sicuti optas, Verũ ratione pateſcat,Sic plus Eridano fluat. Non dicit verum,nisi veritas, quia Christus est veritas. Veniamus ad eum ne laboremus. Vt ipse nos reficiat,tollamus iugum eius super nos & discamus ab eo, quoniam mitis E
est & humilis corde,& inueniemus requiem animabus nostris. Iugum enim eius lene est, & sarcina eius leuis est. Ornari abs te diabolus quærit. Si calicem aureum inuenisses in terra, donares illum ecclesiæ dei. Accepisti à deo ingeniũ spiritaliter aureum,& ministras inde libidinibus, & in illo satanæ propinas teipsum. Noli obsecro,sic aliquando sentias, quàm misero & miserãdo pectore hæc scripserim,& miserearis iam mei,si tibi viluisti.

Augustinus Madaurenses idololatras hortatur, ut ab impietate se conuertant ad ueram religionem, ostendens illis mysteriũ sacræ trinitatis, & orbem miris incrementis iuxta prophetarum & euangeliorum oracula christo subiectum. epistola. XLII.

DOMINIS prædicabilibus & dilectissimis fratribus Madaurensibus, quorũ per fratrem Florentium epistolam accepi,Augustinus. Idololatras fratres vocat & dños prædicabiles & fratres charissimos.
Si fortè illi qui inter vos catholici Christiani sunt talia mihi scripta miserunt,hoc tantum miror, quod nó suo potius quàm ordinis nomine. *Si* autẽ re vera omnes aut propè omnes ordinis viri ad me dignati estis literas dare,miror quod patri,& in domo salutem scripsistis,quorum mihi superstitiosus cultus idolorũ,con- F
tra quæ idola facilius,templa vestra quàm corda clauduntur,vel potius quæ idola non magis in templis quã in vestris cordibus includuntur, cum magno est dolore notissimus:nisi fortè iam de salute ipsa,quæ in domino est,per quam me salutare voluistis, tandem prudẽti consyderatione cogitetis. Nam si non ita est,quæso vos,quid lęsi,quid offendi benęuolentiã vestram,vt me titulo epistolæ vestræ irridendum potius quàm honorandum esse putaretis:domini prędicabiles & dilectissimi fratres. Quod enim scripsistis: Patri Augustino in domino æternam salutem,cum legerẽ tanta spe subito erectus sum, vt crederem vos ad ipsum dominum, & ad ipsam æternam salutem,aut iam esse conuersos,aut per nostrũ ministerium desyderare conuerti. Sed vbi legi cætera,refriguit animus meus. Quæsiui tamen ab epistolæ perlatore, vtrũ iam vel essetis Christiani, vel esse cuperetis. Cuius responsione postea quàm cõperi, nequaquam vos esse mutatos,grauius dolui,quod Christi nomen,cui iam totum orbem subiectum esse cõspicitis,non solum à vobis repellendum,sed etiam in nobis irridendũ esse credidistis. Non enim potui cogitare

alterum

G alterum dominum ſecundum quem poſſet Epiſcopus pater à vobis vocari præter dominum Chriſtum. Et ſi eſſet hinc aliqua de interpretatione veſtræ ſentẽtiæ dubitatio, ſubſcriptione epiſtolæ tolleretur, vbi aperte poſuiſtis: Optamus te domine in deo & Chriſto eius, per multos annos ſemper in clero tuo gaudere. Quibus omnibus perlectis atq; diſcuſſis, quid mihi aliud occurrere potuit, aut cuilibet homini poteſt, niſi aut veridico aut fallaci ſcribentium animo, hæc eſſe conſcripta. Sed ſi veridico animo iſta ſcribitis, quis vobis ad hanc veritatẽ intercluſit viam? Quis aſpera dumeta ſubſtrauit? Quis rupium prærupta inimicus oppoſuit? Poſtremo quis baſilicæ ianuam ingredi cupientibus clauſit, vt in eodem domino per quem nos ſalutatis, eandem ſalutem nobiſcum habere nolitis? Si autem fallaciter atq; irridenter hęc ſcribitis, ita ne tandem mihi negocia veſtra curanda imponitis, vt nomen eius per quem aliquid poſſum, audeatis non veneratione debita attollere, ſed inſultatiõe adulatoria vẽtilare? Sciatis me chariſſimi cũ ineffabili pro vobis tremore cordis hoc dicere. Noui enim quanto grauiorem & pernicioſiorẽ cau-
H ſam ſitis habituri apud deum, ſi fruſtra vobis hoc dixero. Omnia quæ præteritis temporibus erga humanũ genus maiores noſtri geſta eſſe meminerunt, nobiſq; tradiderunt: omnia etiam quæ nos videmus, & poſteris tradimus, quę tamen pertinent ad veram religionẽ quærendam & tenendam, diuina ſcriptura non tacuit, ſed ita omnino cuncta tranſeunt, vt trãſitura eſſe prędicta ſunt. Videtis certè populum Iudæorum auulſum à ſedibus ſuis, per omnes ferè terras diſſeminatum atque diffuſum, Et origo eiuſdẽ populi & incrementa & regni amiſſio & per cuncta diſperſio* ⌊ſicut prædicata ita facta ſunt.⌋ Videtis certè ex ipſo populo verbũ dei, legemq; prodeuntem per Chriſtum, qui ex illis mirabiliter natus eſt, omnium gentium fidem occupaſſe atque tenuiſſe, Ita hæc omnia prænũciata legimus vt videmus. Videtis certè multos pręciſos à radice Chriſtiana ſocietatis, quæ per ſedes Apoſtolorum, & ſucceſſiones Epiſcoporum, certa per orbẽ propagatione diffunditur, de ſola figura originis, ſub Chriſtiano nomine, quaſi areſcẽtia ſarmẽta gloriari, quas hæreſes & ſchiſmata nominamus: Præuiſa, prædicta, ſcripta ſunt omnia. Videtis certè ſimulachrorum templa, partim ſine reparatione collapſa, partim diruta, partim clauſa,
I partim in vſus alios commutata. Ipſaq; ſimulachra, vel confringi, vel incendi, vel includi, vel deſtrui: atque ipſas huius ſeculi poteſtates, quæ aliquando pro ſimulachris populum Chriſtianum perſequebantur, victas & domitas, non à repugnantibus, ſed à morientibus Chriſtianis, & contra eadem ſimulachra pro quibus Chriſtianos occidebant, impetus ſuos legesq; vertiſſe, & imperij nobiliſſimi eminentiſſimum culmen ad ſepulchrum piſcatoris Petri, ſubmiſſo diademate, ſupplicare. Hæc omnia ſcripturæ diuinæ, quæ in manus omnium iam venerunt, ante longiſſima tempora futura eſſe teſtatæ ſunt. Hæc omnia tanto robuſtiore fide lætamur fieri, quanto maiore authoritate prędicata eſſe in ſanctis literis inuenimus. Nunquid nam obſecro vos, nunquid nam ſolum iudicium dei, quod inter fideles atque infideles futurum eſſe in eiſdem literis legimus, cum illa omnia ſicut prædicta ſunt venerint, nunquid nam ſolum iudicium dei venturum non eſſe putabimus? Immo vere veniet, ſicut illa omnia venerunt. Nec quiſquam erit homo noſtrorum temporum qui ſe in illo iudicio, de ſua poſſit infidelitate defendere, cum Chriſtum cantet & iuſtus ad æquitatem, & K
periurus ad fraudem: & rex ad imperium, & miles ad pugnam: & maritus propter regimen, & vxor propter obſequium: & pater propter præceptũ, & filius propter obedientiam: & dominus per † dominationem, & ſeruus per † famulatũ: & humilis ad pietatem, & ſuperbus ad æmulationem: & diues vt porrigat, & pauper vt ſumat: & ebrioſus ad phialam, & mendicus ad ianuam: & bonus vt præſtet, & malus vt fallat: & Chriſtianus venerator, & Paganus adulator: Omnes Chriſtum cãtant, & qua volũtate atque ore cantẽt, eidem ipſi quem cantant rationem ſine dubio reddituri ſunt. Eſt quiddam inuiſibile, ex quo creatore principio ſunt omnia quæ videmus, ſummum, æternum, incommutabile & nulli effabile niſi tantum ſibi. Eſt quiddam quo ſe ipſa ſummitas maieſtatis narrat & prædicat, non impar gignenti atque narranti verbum, quod illi † qui verbũ gignit oſtenditur. Eſt quædam ſanctitas omnium quæ ſancta fiunt ſanctificatrix, ipſius incõmutabilis verbi per quod narratur illud principium, & ipſius principij quod pari ſe verbo narrat, inſeparabilis & indiuiſa cõmunio. Quis autem hoc totum quod non dicendo di- L
cere conatus ſum, & dicendo non dicere, quis hoc poſſit ſereniſſima & ſynceriſſima mente contueri, eoq; cõtuitu beatitudinem ducere, atque in id quod intuetur deficiens quodammodo ſe obliuiſci, & pergere in illud cuius viſione inuiſibilis eſt, quod immortalitate eſt indui, ⌊& ⌋ obtinere æternam ſalutem, per quam me ſalutare dignamini? Quis hoc poſſit niſi qui omnes ſuperbiæ ſuæ toros inanes, peccata ſua confitens complanauerit, ſeq; ſubſtrauerit mitem atque humilem ad accipiendum deum doctorem? Quoniam ergo à vanitate ſuperbiæ, prius ad humilitatem deponendi ſumus, vt inde ſurgentes ſolidam celſitudinem teneamus, nõ potuit hic nobis tanto magnificentius, quanto blandius inſpirari, vt noſtra ferocitas nõ vi ſed perſuaſione ſederetur, niſi verbum illud per quod ſe angelis indicat deus pater, quod virtus & ſapientia eius eſt, quod corde humano viſibilium rerum cupiditate cæcato, videri non poterat, perſonam ſuam in homine agere atque oſtendere dignaretur, vt magis homo timeret extolli faſtu hominis, quàm humiliari exemplo dei. Itaq; non Chriſtus regno terreno decoratus, nec Chriſt⁹ terrenis M
opibus diues, nec Chriſtus vlla terrena fœlicitate præfulgens, ſed Chriſtus crucifixus, per totum terrarũ orbem prædicatur. Quod riſerunt prius populi ſuperborum, & adhuc rident reliquiæ. Crediderunt autẽ prius pauci tunc populi, quia tunc ad fidẽ paucorum & contra irriſionem populorum cũ Chriſtus crucifixus prædicaretur, claudi ambulabant, muti loquebantur, ſurdi audiebant, cæci videbant, mortui reſurgebant. Sic tandem animaduertit terrena ſuperbia, nihil in ipſis terrenis eſſe potentius humilitate diuina, vt etiã ſaluberrima humilitas humana, contra inſultantẽ ſibi ſuperbiam, diuinę imitationis patrocinio tueretur. Expergiſcimini aliquando fratres mei & parẽtes mei Madaurenſes, hãc occaſionem ſcribendi vobis deus mihi obtulit: Quantum potui quidem in negocio fratris Florentij, per quem literas miſiſtis, ſicut deus voluit, affui & adiuui: Sed tale negocium erat quod etiam ſine opera mea facilè peragi poſſet. Prope omnes enim domus ipſius homines qui apud Hipponẽ ſunt, nouerunt Florentium & multũ eius orbitatem dolent. Sed epiſtola mihi à vobis miſſa eſt vt non impudens eſſet epiſtola mea, cum occaſione à vobis accepta, idolorum cultoribus de

Iudęi ſparſi.

* ꝑdicta eſt.

Nam tale quiddã deeſſe videtur.

Sepulchrum Petri.

† propter.

† quo ille

bus de Christo aliquid loqueretur. Sed obsecro vos, si eum non inaniter in mea epistola nominastis, vt nō inaniter vobis ista scripserim. Si autē me irridere voluistis, timete illum quē prius iudicatum irrisit superbus orbis terrarū, & nunc iudicem subiectus expectat. Erit enim testis affectus in vos cordis mei, per hanc, quantum potui, paginā expressus. Erit testis vobis in iudicio eius, qui credentes sibi confirmaturus est, & incredulos confusurus. Deus viuus † & verus, vos ab omni huius seculi vanitate liberatos cōuertat ad se, domini prædicabiles & dilectissimi fratres.

† vnus.

Maximus Madaurensis Augustino, excusans à Paganis unum deum uarijs nominibus coli, indignās mortuos homines coli pro dijs, irridens Punica quædā nomina, perstringens opinor christianos, quod uenerarentur sepulchra martyrum, ac notans quòd clanculum sua sacra perageret. Epistola. XLIII.

† suens.

HABENS † crebro tuis affatibus læti ficari, & instinctu tui sermonis, quo me pauloante iucundissime salua charitate pulsasti, paria redhibere non destiti, ne silentium meum pœnitudinem appellares. Sed quæso vt si hæc quasi seniles artus esse B duxeris, benignarum aurium indulgentia prosequaris. Olympum montem deorū esse habitaculū, sub incerta fide Græcia fabulatur. At verò nostræ vrbis forū salutarium numinū frequentia possessum nos cernimus & probamus. Equidem vnū esse deum summū, sine initio, sine prole, naturæ ceu patrem magnū atq; magnificum quis tam demens, tam mente captus neget esse certissimum? Huius nos virtutes per mundanū opus diffusas, multis vocabulis inuocamus. quoniā nomen eius cūcti propriū videlicet ignoramus. Nam deus omnibus religionibus cōmune nomen est. Ita fit, vt dum eius quasi quædam mēbra carptim, variis supplicationibus prosequimur, totum colere profecto videamur. Sed impatientem me esse tanti erroris dissimulare non possum. Quis enim ferat Ioui fulmina vibrāti præferri Mygdonem: Iunoni, Mineruæ, Veneri Vestęq; Sananem: & cunctis, proh nefas, diis immortalibus archimartyrem Namphanionem, inter quos Lucitas etiam haud minore cultu susc ipitur, atque alij interminato numero, diis hominibusq; odiosa nomina, *qui conscientia nefandorum facinorū, specie gloriosæ mortis, scelera sua C sceleribus cumulantes, dignum moribus factisq; suis exitum maculati repererunt. Horum busta si memoratu dignum est, reiectis † templis, neglectis maiorū suorum manibus, stulti frequentant, ita vt præsagium vatis illius indigne ferentis emineat: Inq; deûm templis iurauit Roma per vmbras. Sed mihi hac tempestate propemodum videtur bellum Actiacum rursus exortum, quo Aegyptia monstra in Romanorum deos audeant tela vibrare, minime duratura. Sed illud quæso vir sapientissime, vti remoto facundiæ robore atque exploso, qua cunctis clarus es, omissis etiam quibus pugnare solebas Chrysippeis argumentis, postposita paulum Dialectica, quæ neruorum suorum luctamine nihil certi cuiquā relinquere nititur, ipsa re approbes, quis sit iste deus, quem vobis Christiani, quasi propriū vendicatis, & in locis abditis præsentem vos videre cōponitis. Nos etenim deos nostros luce palam ante oculos ◊ omnium, ◊ atque aures omnium mortalium piis precibus adoramus, & per suaues hostias propitios nobis efficimus, & à cunctis hæc cerni & probari contendimus. Sed vlterius huic certamini me senex inualidus Vir. in hoc. subtraho, & in sententiam Mantuani rhetoris libenter

*aliàs nūina

† relictis.

Incanus.

pergo: Trahit sua quenque voluptas. Post hæc non du- D bito vir eximie, qui à mea secta deuiasti, hanc epistolā aliquorum furto d tractam, flammis vel quolibet pacto perituram. Quod si acciderit, erit damnum chartulæ, non nostri sermonis, cuius exemplar penes omnes religiosos perpetuo retinebo. Dij te seruēt, per quos & eorum atq; cunctorū mortalium communem patrem, vniuersi mortales quos terra sustinet, mille modis cōcordi discordia veneramur & colimus.

Augustinus Maximo Grammatico respondet ad superiora, sed sic ut ostendat indigna quibus respondeatur, digna quæ rideantur. Epistola. XLIIII.

SERIVM ne aliquid inter nos agimus, an iocari libet? Nam sicut tua epistola loquitur, vtrum causæ ipsius infirmitate, an morum tuorum comitate sit factū, vt malles esse facetior, quā paratior, incertū habeo. Primò enim Olympi montis & fori vestri comparatio facta est quæ nescio quò pertinuerit, nisi vt me cōmonefaceret in illo mōte Iouem castra posuisse, cum aduersus patrem bella gereret, vt ea docet historia, quam vestri etiam sacram vocant: & in isto foro recordarer esse in duobus Sacra historia. simulachris, vnum Martem nudum, alterum armatū, E quorum dæmoniū infestissimū cunibus, porrectis tribus digitis contra collocata statua humana cōprimeret. Ergo ne vnquam ego crediderim, mentione illius fori facta, numinum taliū memoriam mihi te renouare voluisse, nisi iocari potius quàm serio agere maluisses. Sed illud planè quod tales deos quædam dei vnius magni membra esse dixisti, admoneo, quia dignaris, vt ab huiusmodi sacrilegis facetiis te magnopere abstineas. Siquidem illum deum dicis vnū, de quo, vt dictū est à veteribus, docti indoctiq; consentiunt, huius ne tu membra dicis esse, quorum immanitatē, vel, si hoc maius, potentiam, mortui hominis imago compescit? Plura hinc possem dicere. Vides enim pro tua prudentia, quàm locus late iste pateat reprehensioni. Sed meipse cohibeo, ne à te rhetorice potius, quàm veridice agere existimer. Nam quod nomina *quædā Punica mortuo *aliàsnūina- rum collegisti, quibus in nostram religionē, festiuas, vt tibi visum est, cōtumelias iaciendas putares, nescio vtrū refellere debeam, an silentio præterire. Si enim res istę videtur tam leues tuæ grauitati quàm sunt, iocari mihi F non multum vacat, Si autem graues tibi videntur, miror quòd nominū absurditate cōmoto, in mentem nō venerit habere tuos, & in sacerdotibus Eucaddires, & in numinibus Abeddires. Nam puto ego ista tibi cum scriberes in animo nō fuisse, sed more humanitatis & leporis tui, commonefacere nos voluisti ad relaxandū animū quāta in vestra superstitione ridenda sint. Neq; enim vsque adeo teipsum obliuisci potuisses, vt homo Apher scribens Aphris, cum simus vtrique in Aphrica cōstituti: Punica nomina † exagitanda existimares. † numina. Nam si ea vocabula interpretemur, Namphanio quid aliud significat quàm boni pedis hominem, id est, cuius aduentus afferat aliquid fœlicitatis: sicut solemus dicere, secundo pede introisse, cuius introitū prosperitas aliqua cōsequuta sit. Quę lingua si improbatur abste, nega Punicis libris, vt à viris doctissimis proditur, multa sapienter esse mandata memoriæ. Pœniteat te certè ibi natum, vbi huiusmodi linguæ cunabula recalent. Si verò & sonus nobis non rationabiliter displicet, & me bene interpretatum illud vocabulum recognoscis, habes quod succenseas Vergilio tuo, qui Her- Verg. 8. Aeneid. culem vestrum ad sacra quæ illi ab Euandro celebrā- tur, inuitat

G tur,inuitat hoc modo:Et nos & tua dexter adi pede sa
cra secundo.Secundo pede optat vt veniat.Ergo veni-
re Herculem optat, non Phanionem,de quo tu mul-
tum nobis insultare dignaris. Veruntamen si ridere
delectat, habes apud nos magnam materiam facetia-
Ven° calua. rum.Deum Stercutium, deam Cloacinam, Venerem
caluam,deum Timorem, deum Pallorem, deam Fe-
brem, & cætera innumerabilia huiuscemodi, quibus
Romani antiqui simulacrorum cultores templa fece-
runt,& colenda cẽsuerunt, Quę si negligis, Romanos
deos negligis, ex quo non intelligeris non Romanis
initiatus sacris, & tamen Punica numina tanquã nu-
† dedinus minum Romanorum altaribus dedita, † contemnis
ac despicis. Sed mihi videris omnino plusquam nos
fortasse illa sacra nihili pẽdere,sed ex eis nescio quam
captare ad huius vitæ transitum voluptatẽ, quippe qui
etiam non dubitaueris ad Maronem confugere,vt scri
Verg.in bu- bis, & eius versu te tueri,quo ait: Trahit sua quenq; vo
colicis. luptas. Nam si tibi authoritas Maronis placet,sicut pla
Verg.8. cere significas, profecto etiam illud placet: Primus ab
Aeneid. æthereo venit Saturnus olympo, Arma Iouis fugiens,
& regnis exul ademptis.Et cætera, quibus eum atque
H huiuscemodi deos vestros vult intelligi homines fuis-
se.Legerat enim ille multam historiam,vetusta autho
ritate roboratam,quam etiam Tullius legerat,qui hoc
idem in diãlogis plus quàm postulare auderemus,com
memorat,& perducere in hominum notitiam,quantũ
illa tempora patiebantur, molitur. Quod autem dicis
eo nostris vestra sacra præponi,quod vos publice coli-
tis deos,nos autem secretioribus conuenticulis vtimur,
Bacchana- Primum illud abs te quæro, quomodo oblitus sis Li-
lia. berum illum,quem paucorum sacratorum oculis com
mittẽdum putaris: deinde tuipse indicas nihil aliud te
agere voluisse,cum publicam sacrorum vestrorum ce-
† nobis lebrationem commemorares, nisi vt vobis † decurio-
nes & primates ciuitatis per plateas vestræ vrbis bac-
chantes ac furẽtes ante oculos quasi spectacula pone-
remus. In qua celebritate siue numine inhabitamini,
certè videtis quale illud sit quod adimit mentem. Si
autem fingitis,quæ sunt ista etiam in publico vestra se
creta, vel quò pertinet tam turpe mendacium? deinde
cur nulla futura canitis si vates estis, aut cur spoliatis
circunstantes, si sani estis? Cum igitur hæc nos & alia
1 quæ nunc prætermittenda existimo,per epistolã tuam
feceris recordari,quid nos nõ derideamus deos vestros
quos abs te ipso subtiliter derideri nemo non intelli-
git, qui & ingeniũ tuũ nouit,& legit literas tuas? Itaq;
si aliquid inter nos de his rebus vis agamus quod æta-
ti tuæ prudentiæq; congruit, quod denique de nostro
ppósito iure à charissimis nostris flagitari potest,quæ-
† aliud re aliquid † nostra discussione dignum:& ea pro vestris
numinibus cura dicere,in quibus non te causæ præua-
ricatorem putemus, quo nos magis commoneas, quæ
cõtra illos dici possunt quàm pro eis aliquid dicas. Ad
summam tamen,ne te hoc lateat, & in sacrilega con-
uitia imprudentem trahat,scias à Christianis catholi-
cis,quorum in vestro oppido etiam ecclesia constituta
est,nullum coli mortuorum, nihil denique vt numen
adorari quod sit factum & conditum à deo, sed vnum
ipsum deum,qui fecit & condidit omnia. Differentur
ista latius,ipso vero & vno deo adiuuante,cum te gra-
uiter agere velle cognouero.

Augustinus Armentarium Riparium, & huius uxo rem hortatur ad perfectum mundi contemptum quem iam uouerant, uetans tamen ne coniunx uotum exce-
deret absque coniugis consensu: pia & erudita epistola, sed cuius phrasis nihil habet Augustini, uidetur eiusdem, cuius est 38. Epistola. XLV. K

DOMINIS eximiis, meritoq; honorabili-
bus ac desyderabilib° filiis:Armẽtario & Pau
linæ,Augustinus in domino salutẽ.Vir egre-
gius filius meus Ruferius affinisvster retulit mihi quid
domino voueritis. Qua eius narratione hilaratus, &
ibidem metuens,ne aliud suadeat ille tentator,qui bo-
nis talibus antiquitus inuidet, exhortandã paucis cre-
didi charitatem tuã domine eximie meritoq; honora
bilis & desyderabilis fili,vt cogites quod in diuinis elo
quiis legitur, Ne tardes conuerti ad dominũ,neq; diffe Eccles.5.
ras de die in diẽ atq; arripias curesq; reddendũ, quod
ei te vouisse nosti,qui & debita exigit,& promissa per-
soluit. Nam & hoc scriptũ est:Vouete & reddite domi Psal.75.
no deo vestro:quanquam & si non nouisses,quid aliud
tibi suadendũ fuit,aut quid melius ab homine fieri po-
test,quàm vt ei se restituat,à quo institutus est,præser-
tim quia charitatis erga nos,dei tantum apparuit atq;
illuxit indiciũ,vt filium suum vnigenitũ mitteret, qui
pro nobis moreretur? Restat ergo vt fiat quod Apostо L
lus ait,propterea mortuũ esse Christum,vt qui viuunt, 2.Cor.5.
non sibi iam viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est &
resurrexit:nisi fortè adhuc mundus amandus est, tan-
ta rerum labe contritus, vt etiam speciem seductionis
amiserit. Nam quantũ illi laudandi atq; prædicandi,
qui dignati non sunt etiã cum mundo florente flore-
re: tantum increpandi & accusandi sunt, quos perire
cum pereũte delectat. Labores & pericula & exitia hu
ius transitoriæ vitæ,si pro eadem vita quandoq; finien
da subeuntur,vt mors eius non omnino auferatur, sed
paululum differatur:quanto magis pro ęterna subeun-
da sunt,vbi mortem nec natura solicite cauet,nec igna
uia turpiter timet,nec sapientia fortiter sustinet? Nulli
quippe erit quæ non erit. Habeat igitur te vita æterna
in dilectoribus suis. Nonne cernis, hæc vita miserabi-
lis & egena, quàm vehementes habeat,quantumq; sibi
obliget amatores suos?qui tamen periculo eius sępe tur
bati,citius eam finiunt, eo ipso quod finire formidant,
& mortem dum declinant,accelerãt, veluti si quisquã
fluuio rapiendus irruat, latronem bestiam ve fugien-
do. Iactant in mare tempestate sæuiente aliquando &
alimenta, & vt viuant proiiciunt vnde viuant,ne cito M
finiatur,quod vel in labore viuitur. Quantis laboribus
agitur,vt longiore tempore laboretur,& mors cum im
pendere cœperit,ideo cauetur, vt diutius timeatur?
Nam inter tot casus fragilitatis humanæ, quàm mul-
tæ mortes timentur,quarum certè vna cum venerit,re
stat cæteras nõ timeri, & tamen fugitur vna,cum om-
nes timeantur. Quibus excruciantur doloribus,qui cu-
rantur à medicis & secantur? Nunquid vt non mori-
antur,sed vt aliquanto serius moriantur? Multi crucia
tus suscipiuntur certi,vt pauci dies adiiciantur incerti.
Et nonnunquam ipsis doloribus victi,continuo mori-
untur,quos mortis timore suscipiunt. Et cum omnino
non eligant vitã finire ne doleant,sed dolere ne finiãt,
accidit eis vt doleant & finiant:nõ solũ quia & sanati
vtiq; vitã finiũt post dolores,quæ tantis pœnis cõpara-
ta nec sempiterna esse potest quia mortalis est:nec diu-
turna quia tota breuis est: nec de ipso breui spacio sui
secura quia semp incerta est:verumetiã quod aliquan-
do eam dolore finierũt quã ne finirẽt dolere voluerũt.
Habet etiã hoc magnum malũ ac vehemẽter execran-
dum & horrendũ nimius amor vitę istius,quod multi

dum

A dum volunt paulo diutius viuere, graniter offendunt
Psal.35. deum, apud quẽ est fons vitæ. Atq; ita dum ab eis frustra qui necessariò futurus est vitæ finis metuitur, illinc prohibẽtur vbi sine fine viuitur. Huc accedit quia vita misera etiam si posset esse perpetua, nullo modo beatæ vitæ etiam breuissimæ comparanda est, & tamẽ isti amando miserrimam atque breuissimam, perdunt beatissimam ac sempiternam, cum in hac ipsa quam male diligunt hoc velint quod in altera perdunt: quia vtique in ista nec miseriã diligunt, nam beati esse volunt, nec breuitatem, nam eam finiri nolunt, sed tantum quia vita est sic amatur, vt sæpe propter eam, licet miseram & breuem, beata & sempiterna amittatur. His consyderatis, quid magnum vita æterna iubet amatoribus suis, cum sẽ iubet sic amari, quemadmodum hæc amatur à suis? An verò dignum est vel ferendum, cum contemnuntur omnia quæ amantur in mundo, vt vita post paululum finienda, saltem ipsum paululum teneatur in mundo: & non contẽnitur mundus, vt obtineatur vita, quæ sine fine apud illum est,
2.Reg.24. per quem factus est mundus? Modo cùm ipsa Roma
B domicilium clarissimi imperij Barbarico vastaretur incursu, quàm multi huius vitæ temporalis amatores vt eam vel infœliciter producendam nudamq; redimerent, dederunt omnia quæ illi non solum oblectandæ & obtinendæ, †verumetiam sustentandæ tuendæq; †ornandæ. seruabant. Solent certè amatores illis quas amant, vt eas habeant, multa conferre: Isti amatam suam nõ haberent, nisi amando inopem reddidissent, nec ei multa conferrent, sed cuncta potius auferrent, ne sibi eam hostis auferret. Nec eorum reprehendo consiliũ. Quis enim nesciat perituram fuisse ipsam, si non ea perissent, quæ recondita fuerant propter ipsam? quanuis & quidam perdiderint prius illa, & mox ipsam: quidam verò licet parati cuncta perdere propter ipsam, prius perdiderint ipsam. Sed hinc admonendi sumus, quales æternæ vitæ dilectores esse debeamus, vt propter eam contẽnamus cuncta superflua, cum pro hac transitoria vita contempta sint quæ illi fuerant necessaria. Neque enim amatam nostrã, sicut illi suam, vt teneamus, expoliamus, sed illi æternæ adipiscendæ, istã temporalem velut famulam expeditiorẽ seruire facimus.
C Sic eam† nec ornamentorum vanorum vinculis alligemus, nec curarum noxiarum sarcinis oneremus, audiamusq; dominũ qui nobis illam vitam summo ardore desyderandam fidelissime pollicetur, velut in totius mundi concione clamantem: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam, Matth.11. Tollite iugum meum super vos & discite à me quoniam mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris: iugum enim meũ lene, & onus meum leue est. Hæc disciplina piæ humilitatis, ventosam & turbidam cupiditatem, auidam rerũ extra nostram potestatem constitutarum pellit ex animo, & quodammodo expirat. Ibi enim labor, vbi multa quæruntur & diliguntur, quibus adipiscendis atque retinendis voluntas non satis est, quia consequentem non habet facultatem. Iusta verò vita, cum volumus adest, quia eam ipsam plene velle, iustitia est. Nec plus aliquid perficienda iustitia ℣ est, ℣ quàm perfectam volũtatẽ requirere. †Vide si labor est, vbi velle satis est: vnde diuinitus dictum est, Pax in terra hominibus bonæ voluntatis. Vbi pax, ibi requies: vbi requies, ibi finis appetendi, & nulla causa laborãdi. Sed hæc voluntas vt plena sit, oportet vt sana sit, Erit autem sana si medi-

cum non refugiat, cuius solius gratia sanari potest à D
morbo desyderiorum noxiorum. Ipse est ergo medicus qui clamat: Venite ad me omnes qui laboratis, iugum suum lene, & onus leue dicens: quia diffusa per spiritum sanctum charitate in cordibus nostris, profecto amabitur quod videbitur, & non erit asperum nec onerosum, si sub hoc vno iugo, quantominus tumida, tantomagis libera ceruice seruiatur. Et hæc est vna sarcina, qua eius baiulus non premitur, sed leuatur. Diuitiæ si diliguntur, ibi seruentur, vbi perire non possunt. Honor si diligitur, illic habeatur vbi nemo indignus honoratur. Salus si diligitur, ibi adipiscenda desyderetur, vbi adeptæ nihil timetur. Vita si diligitur, ibi acquiratur vbi nulla morte finitur. Reddite igitur quod vouistis, quia vosipsi estis, & ei vos redditis à quo estis, reddite obsecro. Neque enim quod redditis, reddendo minuetur, sed potius seruabitur & augebitur. Benignus enim exactor est, non egenus: & qui non crescit ex redditis, sed in se crescere faciat redditores. Huic ergo quod non redditur perditur: quod autem redditur, reddendo † additur, immò verò in eo cui redditur, ipse reddens seruatur. Idipsum quippe erit redditum & redditor, quia idipsum erat debitum & debitor. Deo nanque seipsum debet homo, eique reddendus est vt beatus sit, à quo accepit vt sit. Hoc significat quod in Euangelio dominus ait: Reddite Cæsari quæ Cæsaris sunt, & deo quę dei sunt. Matth.22. Hoc enim dixit, cum sibi demõstrato nummo, & quæsito cuius haberet imaginem, respõsum esset, Cæsaris: vt hinc intelligerent, quod deus exigeret ab homine imaginem suam in homine ipso, sicut suam Cæsar exigebat in nummo. Quantomagis ergo reddenda est cum promittitur, cui etiam nõ promissa debetur. Quapropter charissime, possem quidem pro mea quantulacũque facultatula, sancti propositi quod deo vouisse vos comperi, vberius laudare fructum, ac demonstrare quid distet inter Christianos dilectores mundi huius, & contemptores, quanuis fideles vtrique dicantur. Eodémque vtrique lauacro sacri fontis abluti sunt, eiusdem† imbuti consecratique mysteriis, vtrique eiusdem Euangelij, non auditores tantum, verum etiam prædicatores: nec vtrique tamen regni dei lucisq; participes, & vitæ æternæ, quæ sola est beata, coheredes. Dominus enim Iesus non ab eis qui non audiunt, sed eos inter se auditores verborum suorum, latissimo limite, non tenui distinctione discreuit. Qui audit, inquit, verba mea hæc & facit ea, similabo eum viro prudenti, qui ædificauit domum suam supra petram: Descendit pluuia, venerunt flumina, flauerunt Matth.7. Luc.6. venti, & impegerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat supra petrã. Qui autem audit verba mea hæc, & non facit ea, similabo eum viro stulto, qui ædificauit domum suam super harenam: Descendit pluuia, venerunt flumina, flauerunt venti, & impegerunt in domum illam & cecidit, & facta est ruina eius magna. Audire ergo illa verba, ædificare est. In hoc vtrique pares sunt. In faciendo autem & nõ faciendo quod audiunt, intantum dispar est, quantum ædificium petræ solidatæ fundatum, dispar est ei, quod sine vllo fundamento facili harenæ mobilitate subuertitur. Nec ideo quisquis omnino non audit, tutius sibi aliquid comparat. Nihil enim ædificans, sine vllo tecto multo facilius obruendus, rapiendus, & dispergendus imbribus, fluuiis ventisque donatur. Possim etiam pro modulo meo eosdem ipsos perti-

†reddenti. E

Hæc oratio suspensa est vsque ad illa verba: Sed quia ita, &c.

†eisdem. F

†facimus, & eam.

χρυσὸν

†requirit. Luc.2.

G nentes ad dexteram regnumq; cœlorũ in ſuis gradibus meritisq; diſtinguere,atque oſtendere quo differat vita coniugalis filios procreantium, patrũ matrumq; familiâs,verũtamen religioſorum ac piorum,à beata† vita,quamvos deo vouiſtis,ſi nunc ad eam vouendam exhortãdus eſſes: ſed quia iam vouiſti,iam te obſtrinxiſti, aliud tibi facere non licet. Priuſquam eſſes voti reus,liberũ fuit,quo eſſes inferior,quanuis non ſit gratulanda libertas,qua fit vt non debeatur quod cum lucro redditur. Nunc verò quia tenetur apud deum ſpõſio tua,non te ad magnã iuſtitiam inuito,ſed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris,ſi non feceris quod vouiſti,qualis manſiſſes,ſi nihil tale vouiſſes. Minor enim tunc eſſes, non peior. Modo autem tantum, quod abſit,miſerior ſi fidem deo fregeris, quanto beatior ſi perſolueris. Nec ideo te vouiſſe pœniteat,immò gaude iam tibi ſic non licere,quod cum tuo detrimento licuiſſet. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis: ipſe adiuuabit,qui vota tua expetit. Fœlix eſt neceſſitas,quæ in meliora compellit. Vna ſola eſſe cauſa poſſet,qua te id quod vouiſti,non ſolũ non hortaremur, verumetiam prohiberemus implere, ſi fortè tua coniunx hoc tecum ſuſcipere animi ſeu carnis infirmitate recuſaret. Nam & vouenda talia non ſunt à coniugatis, niſi ex conſenſu & voluntate communi. Et ſi præpropere factum fuerit, magis eſt corrigenda temeritas,quàm perſoluenda promiſſio. Neque enim deus exigit,ſiquis ex alieno aliquid vouerit, ſed potius vſurpare vetat alienum. Diuina quippe de hac re per Apoſtolum eſt prolata ſententia. Vxor non habet poteſtatem corporis ſui,ſed vir. Similiter & vir non habet poteſtatem corporis ſui,ſed mulier: ſexum nomine corporis nuncupauit. Sed cum illam tam paratam eſſe audiam, deo dicare continentiam, vt eo ſolo impediatur, ſi tibi debitum reddere coniugali iure compellitur,ambo deo reddite,quod ambo vouiſtis, vt illi perſoluatur quod ab alterutro non exigitis. Si continentia virtus eſt, ſicuti eſt,cur ad eam ſit promptior ſexus infirmior,cum virtus à viro potius cognominata videatur,ſicut ſimilitudo vocabuli reſonat? Noli ergo vir aberrare† à virtute, quam mulier eſt parata ſuſcipere. Sit veſter conſenſus oblatio ad ſupernum altare creatoris, & victa concupiſcentia, tanto fortius quanto ſanctius vinculum charitatis. Gaudeamus de vobis in abundãti gratia Chriſti, domini eximij meritoq; honorabiles & deſyderabiles filij.

†abea

33.q.5.vna. 4.ſen.diſ. 32.capi.1.

H

Matrimonium conſummatum & ratum.

1.Cor.7.

†abhorrere

Auguſtinus Valentino, in cuius contubernio quidam erat, qui uidebatur non rectè ſentire de libero arbitrio, Docens nec liberum arbitrium ſic aſſerendum, ut nihil tribuamus gratiæ, nec gratiam ita prædicãdam, ut negemus liberum hominis arbitrium.

Epiſtola. XLVI.

DOMINO dilectiſſimo, & in Chriſti membris honorando fratri Valentino, & fratribus qui tecum ſunt, Auguſtinus in domino ſalutem. Venerunt ad nos duo iuuenes, Creſconius & Felix, de veſtra congregatione ſe eſſe dicentes, qui nobis retulerunt monaſterium veſtrum nõnulla diſſentione turbatũ, eo quod quidam in vobis ſic gratiam prędicent, vt negent hominis eſſe liberum arbitrium: & quod eſt grauius, dicant quòd in die iudicij non ſit vel redditurus deus vnicuique ſecundum opera eius. Etiam hoc tamen indicauerunt, quòd plures veſtrum non ita ſentiant, ſed liberum arbitrium adiuuari fateantur per dei gratiam, vt recta ſapiamus atq; faciamus, vt cum venerit dominus reddere vnicuiq; ſecundum opera eius, inueniat opera noſtra bona, quæ præparauit deus, vt in illis ambulemus. Hoc qui ſentiunt, bene ſentiunt. Obſecro itaque vos fratres, ſicut Corinthios obſecrauit Apoſtolus, per nomen domini noſtri Ieſu Chriſti, vt idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. Primò enim dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſicut ſcriptũ eſt in Euangelio Ioãnis Apoſtoli, nõ venit vt iudicaret mundũ, ſed vt ſaluaretur mũdus per ipſum. Poſtea verò ſicut ſcribit Apoſtolus Paulus, iudicabit deus mundũ quando vẽturus eſt, ſicut tota eccleſia in ſymbolo cõfitetur: iudicare viuos & mortuos. Si igitur nõ eſt dei gratia, quomodo ſaluat mundum? Et ſi non eſt liberũ arbitrium, quomodo iudicat mundũ? Proinde librum vel epiſtolam meã, quam ſecum ad vos ſupradicti attulerunt, ſecundũ hanc fidem intelligite, vt neque negetis dei gratiam, neq; liberum arbitrium ſic defendatis, vt à dei gratia ſeparetis, tanquam ſine illa vel cogitare aliquid vel agere ſecundũ deum vlla ratione poſſimus, quod omnino non poſſumus. Propter hoc enim dominus cũ de fructu iuſtitię loqueretur, ait diſcipulis ſuis: Sine me nihil poteſtis facere. Vnde ſupradictã epiſtolam ad Sixtũ Romanę eccleſiæ presbyterũ, contra nouos hæreticos Pelagianos noueritis eſſe cõſcriptam, qui dicunt gratiam dei ſecundũ merita noſtra dari, vt qui gloriatur, nõ in domino, ſed in ſeipſo glorietur, hoc eſt in homine, nõ in domino. Quod prohibet Apoſtolus dicens: Nemo glorietur in homine. Et alio loco: Qui gloriatur, inquit, in domino glorietur. Illi verò hæretici ſeipſos à ſeipſis, iuſtos fieri putantes, quaſi hoc eis nõ dederit deus, ſed ipſi ſibi, nõ vtiq; in domino, ſed in ſemetipſis gloriantur. Talibus enim dicit Apoſtolus: Quis enim te diſcernit? Quod ideo dicit, quia de maſſa illius perditionis quæ facta eſt ex Adam, non diſcernit hominẽ, vt eum faciat vas in honorem non in contumeliam, niſi deus. Sed quoniã homo carnalis & inaniter inflatus cum audiſſet: Quis enim te diſcernit, poſſet reſpondere vel voce, vel cogitatione & dicere: Diſcernit me fides mea, diſcernit me oratio mea, diſcernit me iuſtitia mea. Mox Apoſtolus occurrit cogitationibus eius, & dixit: Quid enim habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis? Sic autem gloriantur, quaſi non acceperint, qui ſe à ſeipſis iuſtificari putant, ac per hoc in ſemetipſis, non in domino gloriantur. Propter quod ego in hac epiſtola, quæ ad vos peruenit, probaui per teſtimonia ſanctarum ſcripturarum, quæ ibi poteſtis inſpicere, & bona opera noſtra, & pias orationes, & rectam fidem nullo modo in nobis eſſe potuiſſe, niſi hæc acceperimus ab illo, de quo dicit Apoſtolus Iacobus: Omne datum optimum, & omne donum perfectum, de ſurſum eſt, deſcendens à patre luminum. Nec quiſquam dicat meritis operum ſuorum, vel meritis orationum ſuarum, vel meritis fidei ſuæ, ſibi traditam dei gratiã, & putetur verum eſſe quod illi hæretici dicunt, gratiam dei ſecundum merita noſtra dari: quod omnino falſiſſimum eſt. Non quia nullum eſt meritum, vel bonum piorum, vel malum impiorum: alioquin quomodo iudicabit deus mundum? Sed miſericordia & gratia dei conuertit hominem, de qua pſalmus dicit: Deus meus miſericordia eius prẽueniet me, vt iuſtificetur impius, hoc eſt, ex impio fiat iuſtus, & incipiat habere meritum bonum, quod deus† coronabit quando iudicabitur mundus. Multa erant quæ vobis mittere cupiebã.

K

L

Ioan.15. De gratia & libe.arb. ca.1.

1.Cor.1.

1.Cor.4. Noua interpretatio.

M

Iacob.1.

Pſal.58.

†dominus

quibus

Universidad de Deusto Biblioteca

s.Retractati.66.

A quibus lectis, totam ipsam causam quæ conciliis Episcopalibus acta est aduersus eosdem Pelagianos hæreticos, diligentius & plenius nosse possetis: sed festinauerunt fratres qui ex numero vestro ad nos venerunt, per quos vobis non rescripsimus ista, sed scripsimus. Nullas enim ad nos vestræ charitatis literas attulerunt, tamen suscepimus eos, quoniã simplicitas eorum satis indicabat nihil illos nobis potuisse confingere. Ideo autem festinauerũt, vt apud vos agerent pascha, quo possit adiuuãte domino tam sanctus dies vestram pacem quàm dissensionem potius inuenire. Melius autem facitis quod multum rogo, si ipsum à quo dicunt se fuisse turbatos, ad me mittere nõ grauemini. Aut enim non intelligit librum meum, aut forte ipse non intelligitur, quando difficillimam quæstionem & paucis intelligibilem soluere atque enodare conatur. Ipsa est enim quæstio de gratia dei, quæ fecit vt homines non intelligentes, putarent Apostolum Paulum dicere: Faciamus mala, vt veniant bona. Vnde Apostolus Petrus in secũda epistola sua: Quapropter, inquit, charissimi, hæc expectantes satagite, inuiolati & immaculati apud eum reperiri in pace, & domini nostri cum
B †nostri patientiam. patientia †salutem existimantes. Sicut & dilectissimus frater noster Paulus, secundum eam quæ data est sapientiam scripsit vobis, vt & in omnibus epistolis loquens in eis de iis in quib⁹ sunt quædam difficilia intellectu, quę indocti & instabiles homines peruertunt, sicut & cæteras scripturas ad proprium suum interitum. Cauete ergo quod tantus Apostolus tam terribiliter dicit, & vbi sentitis vos non intelligere, interim credite diuinis eloquiis, quia & liberum est hominis arbitrium, & gratia dei, sine cuius adiutorio, liberum arbitrium nec conuerti potest ad deum, nec proficere in deo. Et quod pie creditis, vt etiam sapienter intelligatis orate. Et ad hoc ipsum enim, id est vt sapienter intelligamus, est vtique liberum arbitrium. Nisi enim libero arbitrio intelligeremus atque saperemus, non
Psal.93. nobis præciperetur dicente scriptura: Intelligite ergo qui insipientes estis in populo, & stulti aliquando sapite. Eoipso quippe, quo præceptum & imperatum est vt intelligamus atque sapiamus, obedientiã nostram requirit, quæ nulla potest esse sine libero arbitrio. Sed
C si posset hoc ipsum sine adiutorio dei gratiæ fieri per liberum arbitriũ, vt intelligeremus atque saperemus,
Psal.118. Jer. Luc.24. Iacobi.1. non diceretur deo: Da mihi intellectum, vt discam mandata tua. Neque in Euangelio scriptum esset, Tũc aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas. Nec Iacobus Apostolus diceret: Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet à deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. Potens est autem
‡vestra dominus, qui & vobis donet & nobis, vt de nostra ‡pace & pia consensione, nunciis celerrimis gaudeamus. Saluto vos, non solum meo nomine, sed etiam fratrũ qui mecum sunt, & rogo vt pro nobis concorditer atque instanter oretis. Sit vobiscum dominus.

Augustinus Valentino de eodem argumento. Hæ duæ epistolæ, præferuntur duobus libris, quorum alter habet titulũ, De gratia & libero arbitrio, alter De correptione & gratia. Epistola. XLVII.

DOMINO dilectissimo, & in Christi mẽbris honorando fratri Valentino, & fratribus qui tecum sunt, Augustinus in domino salutem. Cresconium Felicem & alium Felicem dei seruos, qui ex vestra congregatione ad nos venerunt, nobiscũ egisse pascha nouerit charitas vestra. Quos ideo tenuimus aliquãto diutius, vt instructiores ad vos redirẽt, D aduersus nouos hæreticos Pelagianos, in quorum errorem cadit, qui putat aliquo merito humano gratiam dei dari, quæ sola hominem liberat per dominum nostrum Iesum Christum. Sed rursum, qui putat, quã- Roma.7. do ad iudicium dominus venerit, non iudicari hominem secundum opera sua, qui iam per ætatem vti potuit libero voluntatis arbitrio: nihilominus in errore est. Soli enim paruuli, qui nõdum habent opera propria, vel bona vel mala, secundũ solum originale peccatum damnabuntur, quibus per lauacrum regenerationis non subuenit gratia saluatoris. Cæteri autem omnes, qui iam vtẽtes libero arbitrio, sua propria peccata, originali peccato insuper addiderunt, si de potestate tenebrarum per gratiam dei non eruuntur, nec transferuntur ad Regnum Christi, non solum secundum originis verumetiam secundum propriæ voluntatis merita, iudicium reportabunt. Boni verò etiam ipsi quidem, non solum secundum suæ bonæ voluntatis merita præmium consequentur, sed etiam ipsam bonam voluntatem, per dei gratiam consequuti sunt: ac sic impletur quod scriptum est: Ira & indignatio, E
tribulatio & angustia, in omnem animam hominis Roma.7. operantis malum, Iudæi primum & Græci: gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco. De qua difficillima quæstione, hoc est de voluntate & gratia, non opus habui etiam in hac epistola diutius disputare, quoniam & aliam iam eis dederam, tanquam citius redituris. Et scripsi ad vos etiam librum, quem si, adiuuante domino, diligenter legeritis, & viuaciter intellexeritis, nullas existimo inter vos de hac re dissensiões vlterius iam futuras. Portant autem secum & alia, quæ vobis dirigenda esse credidimus, quibus cognoscatis, quemadmodum catholica ecclesia, in dei misericordia Pelagianæ hæresis venena repulerit. Quod enim scriptum est ad papam Innocentium Romanæ vrbis Episcopum, de concilio prouinciæ Carthaginensis, & de concilio Numidiæ, & aliquanto diligentius à quinque Episcopis, & quæ ipse ad tria ista rescripsit, Itẽ quod papæ Zosimo de Aphri Innocẽtius Zosimus papa. cano concilio scriptum est, eúsque rescriptum ad vniuersos totius orbis Episcopos missum, & quod posteriori concilio plenario totius Aphricæ contra ipsum F
errorem breuiter constituimus, & supra memoratum librum meum, quem modo ad vos scripsi: hæc omnia & in præsenti legimus cum ipsis, & per eos misimus vobis. Legimus eis etiam librum beatissimi martyris Cypriani, de oratione dominica: & ostendimus Li. de gratia & libero arbitrio. cap. 29. quemadmodum docuerit omnia quæ ad mores nostros pertinent, quibus recte viuimus, à patre nostro qui in cœlis est, esse poscenda, ne de libero præsumentes arbitrio, à diuina gratia decidamus. Vbi etiam demonstrauimus, quomodo admonuerit idem gloriosissimus martyr, etiam pro inimicis nostris, qui nondum in Christum crediderunt, nos vt credant orare debere. Quod vtique inaniter fieret, nisi ecclesia crederet etiam malas atque infideles hominum voluntates, per dei gratiam in bonum posse conuerti. Sed hunc librum sancti Cypriani, quia dixerunt etiam illic apud vos esse, non misimus. Meam quoque epistolam ad Sixtum Romanæ ecclesiæ presbyterum datam, quam secum ad nos attulerunt, legimus cum eis, & ostendimus aduersus eos esse conscriptam, qui dicunt gratiam dei secundum merita nostra dari, hoc est aduersus eosdem Pelagianos. Quantũ ergo potuimus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

G egimus cum istis & vestris & nostris fratribus, vt in fide sana catholica perseuerent, Quæ neque liberum arbitrium negat, siue in vitam malam, siue in bonam, neque tantum ei tribuit, vt sine gratia dei valeat aliquid, siue vt ex malo conuertatur in bonum, siue vt in bono perseuerãter proficiat, siue vt ad bonum sempiternum perueniat, vbi iam non timeat ne deficiat. Vos quoque charissimi etiam in hac epistola exhortor, quod nos omnes exhortatur Apostolus: Non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad temperãtiam, sicut vnicuique deus partitus est mensuram fidei. Attendite quid per Salomonem moneat spiritussanctus: Rectos cursus, inquit, fac pedibus tuis, & vias tuas dirigere, ne declines in dexterã, neque in sinistram, auerte autem pedem tuũ à via mala. Vias enim quæ à dextris sunt nouit domin⁹, peruersæ verò sunt, quæ à sinistris sunt. Ipse aũt rectos faciet cursus tuos, itinera autem tua in pace producet. In his verbis sanctę scripturæ consyderate fratres, quia si non esset liberum arbitrium, non diceretur: Rectos cursus fac pedibus tuis, & vias tuas dirige: ne declines in dexteram, neque in sinistram. Et tamen sine dei gratia si posset hoc fieri, nõ
H postea diceretur: Ipse autem rectos faciet cursus tuos, & itinera tua in pace producet. Nolite ergo declinare neque in dexteram neque in sinistram, quanuis laudentur viæ quæ à dextris sunt, & vituperẽtur quæ sunt à sinistris. Hoc est enim propter quod addidit: Auerte autem pedem tuum à via mala, hoc est à sinistra. Quod manifestat in cõsequentibus dicens: Vias enim
††deus. quæ à dextris sunt nouit dominus, †peruersę verò sunt quæ à sinistris sunt. Eas vtique vias ambulare debemus quas nouit dominus, † de quibus in psalmo legi-
Psal.1. tur: Nouit dominus viam iustorum, & via impiorum peribit. Hanc enim non nouit dominus, quia sinistra est. Sicut dicturus est etiam illis ad sinistram constitutis: Non noui vos. Quid autem quod ille non nouit, qui vtique nouit omnia, siue bona hominum siue mala? Sed quid est: Non vos noui: nisi, tales vos ego non feci? Quemadmodum illud quod dictum est de ipso domino Iesu Christo, quia nõ nouerat peccatum: quid est nisi [non nouerat] nisi θ quia θ non fecerat? Ac per hoc quod dictum est: Vias quæ à dextris sunt nouit dominus: quomodo intelligendum est, nisi quia ip
1 se fecit vias dextras, id est vias iustorum, quæ sunt vtique opera bona, quæ præparauit deus (sicut dicit Apostolus) vt in illis ambulemus. Vias autem sinistras peruersas, id est vias impiorum, non vtique nouit, quia
†fecit homini. non eas ipse fecit in homine, † sed homo sibi. Propter quod dicit: Odiui autem ego peruersas vias malorum, ipsæ sunt à sinistris. Sed respondetur nobis. Cur ergo dixit: Ne declines in dexteram neque in sinistram: cũ potius dicere debuisse videatur: Tene dexteram, & ne declines in sinistram? Si bonæ sunt viæ quæ à dextris sunt, cur putamus, nisi quia ita viæ sunt bonæ quæ à dextris sunt, vt in dexteram tamen declinare non sit bonũ? Declinare quippe ille est intelligendus in dexteram, qui bona ipsa opera quæ ad vias dexteras pertinent, sibi vult assignare non deo. Et ideo cum dixis-
†deus. set: Vias enim quæ à dextris sunt nouit domin⁹, †peruersæ autem sunt quæ à sinistris sunt, tanquam diceretur ei: Quomodo ergo non vis vt declinemus ad dexteram, sequutus adiunxit: Ipse autem rectos faciet cursus tuos, itinera autem tua in pace producet. Sic ergo intellige, quod tibi præceptum est, Rectos cursus fac pedibus tuis, & vias tuas dirige: vt noueris cum hoc facis, à domino deo tibi præstari vt hoc facias, & non K
declinabis ad dexteram, quanuis ambules in viis dextris, non confidens in virtute tua: & ipse erit virtus tua qui rectos faciet cursus tuos, & itinera tua in pace producet. Quapropter dilectissimi, quicunque dicit, voluntas mea mihi sufficit ad facienda opera bona, declinat in dexteram. Sed rursus illi qui putant bonam vitam esse deserendam, quando audiunt sic dei gratiam prædicari, vt credatur & intelligatur voluntates
hominum ipsas † ex malis bonas facere, ipsas etiam †ipsa. quas fecerit custodire, & propterea dicunt: Faciamus
Roma.3. mala vt veniant bona, in sinistram declinant. Ideo vobis dixit: Non declinetis in dexteram neque in sinistram. Hoc est, Non sic defendatis liberum arbitrium, vt ei bona opera sine dei gratia tribuatis: nec sic defendatis gratiam, vt quasi de illa securi, mala opera diligatis, quod ipsa gratia dei auertat à vobis. Talium quippe verba sibi præponens Apostolus ait: Quid
Roma.6. ergo dicemus? Permanebimus in peccato vt gratia abundet? Atque his verbis hominum errantium, & dei gratiam non intelligentium, respondit vt debuit dicens: Absit. Si enim mortui sumus peccato, quomo- L
do viuemus in eo? Nihil potuit dici breuius & melius. Quid enim nobis gratia dei vtilius confert in hoc prę senti seculo maligno, nisi vt moriamur peccato? Ac per hoc ipsi gratiæ inuenietur ingratus, qui propter illam vult viuere in peccato per quam morimur peccato. Deus autem qui diues est in misericordia, det vobis & sanum sapere, & vsque in finem proficienter in bono proposito permanere. Hoc pro vobis, hoc pro nobis, hoc pro omnibus qui vos diligunt, & pro eis qui vos oderunt, instanter in pace fraterna & vigilanter orate, vt deo viuatis. [Si quid de vobis mereor, veniat ad me frater Florus.]

Augustinus Vincentio ex hæresi Rogatiana, docens se fuisse aliquando eius sententiæ, ut arbitraretur cum hæreticis nulla ui, sed solo dei uerbo agendum, uerum aliorum sententiis & exemplis superatum mutasse sententiam, & arbitrari leges principum recte implorari aduersus hostes fidei, modo id fiat animo corrigendi non studio uindicandi, aliaq; multa contra anabaptismum Donatistarum, & pertinaciam illorum. Epistola. XLVIII.

DILECTISSIMO fratri Vincentio, Augu- M
stinus. Accepi epistolam quam tuam esse nõ mihi incredibile visum est. Attulit enim eam, quem catholicum Christianum esse cõstaret, qui vt opinor mihi mentiri non auderet. † Sed & si fortè †audere nõ posset. non sunt literæ tuæ, ego ei qui scripsit rescribendum putaui: Nunc me potius quietis esse auidum & petentem, quàm tunc cum me adolescentẽ viuo adhuc Rogato cui successisti & apud Carthaginem noueras. Sed Donatistæ nimium inquieti sunt, quos per ordinatas à deo potestates cohiberi atque corrigi mihi non videtur inutile. Nam de multorum iam correctione gaudemus, qui tam veraciter vnitatem catholicam tenent atque defendunt, & à pristino errore se liberatos esse lætantur, vt eos cum magna gratulatione miremur. Qui tamen nescio qua vi consuetudinis nullo modo mutari in melius cogitarent, nisi hoc terrore perculsi, solicitam mentem ad consyderationem veritatis intenderent, ne fortè non pro iustitia, sed pro peruersitate & præsumptione hominum ipsas temporales molestias, infructuosa & vana tolerãtia paterent, & apud deũ postea non inuenirent nisi debitas pœnas impiorũ, qui eius tam lenem admonitionẽ, & paterna

flagella

2.9.4.ni-mium.

2.Retrac.5.

De verbis dni. ser.6. Cogi ad fidem quàm-uis expedit.

A flagella contempſerint: Ac ſic iſta cogitatione dociles facti, non in calumnijs & fabulis humanis, ſed in diuinis libris promiſſam per omnes gentes inuenirent eccleſiam, quam ſuis oculis reddi conſpicerent, in quibus & Chriſtum prænunciatum, etiam non viſum, ſuper cœlos eſſe minime dubitarent. Nunquid nam ego iſtorum ſaluti inuidere debebam, vt collegas meos ab huiuſmodi paterna diligentia reuocarem, per quam factum eſt vt multos videamus accuſare ſuam priſtinam cæcitatem: qui cum ſuper cœlos exaltatũ Chriſtum etiam non videntes credebant, gloriam tamen eius ſuper omnem terram, etiam videntes negabant, cum propheta vtrunq; vna ſentẽtia tanta manifeſtatione complexus ſit, dicens: Exaltare ſuper cœlos deus, & ſuper omnem terram gloria tua: Iſtos ergo atroces quondam inimicos noſtros, pacem & quietem noſtram variis violentiarum & inſidiarum generibus grauiter infeſtantes, ſi ſic contemneremus & toleraremus, vt nihil omnino quod ad eos terrendos ac corrigendos valere poſſet, excogitaretur & ageretur à nobis, verè malum pro malo redderemus. Si enim quiſquam inimicum ſuum periculoſis febribus phreneticum factum, currere videret in præceps, nõne tunc potius malum pro malo redderet, ſi eum ſic currere permitteret, quàm ſi corripiendum ligandúmque curaret, & tamen tunc ei moleſtiſſimus & aduerſiſſimus videretur, quãdo vtiliſſimus & miſericordiſſimus extitiſſet? Sed planè ſalute reparata, tanto vberius ei gratias ageret, quanto ſibi eum minus peperciſſe ſenſiſſet. O ſi poſſem tibi oſtendere ex ipſis Circumcellionibus, quàm multos iam catholicos manifeſtos habeamus damnantes ſuam priſtinam vitam & miſerabilem errorem, quo ſe arbitrabantur pro eccleſia dei facere quicquid inquieta temeritate faciebant, qui tamen ad hanc ſanitatem non perducerentur niſi legum iſtarum quæ tibi diſplicent vinculis tanquam phrenetici ligarentur. Quid illud alterum genus morbi grauiſſimi eorum, qui turbuléntam quidem audaciam non habebant, ſed quadam vetuſta ſocordia premebantur, dicentes nobis, Verum quidem dicitis, non eſt quod reſpondeatur, ſed durum eſt nobis traditionem parẽtum relinquere. nónne ſalubriter regula temporalium moleſtiarum excutiendi erant, vt tanquam de ſomno lethargico emergerent, & in ſalutem vnitatis euigilarent? Quàm multi ex ipſis nunc nobiſcum gaudentes, priſtinum pondus pernicioſi ſui operis accuſant, & fatentur nos ſibi moleſtos eſſe debuiſſe, ne tãquam mortifero ſomno, ita morbo veternoſæ conſuetudinis interirent. At enim quibuſdam iſta non proſunt, nunquid ideo negligenda eſt medicina, quia nõnullorum eſt inſanabilis peſtilentia? Tu non attendis niſi eos qui ita duri ſunt, vt nec iſtam recipiant diſciplinam. De talibus enim ſcriptum eſt, Fruſtra flagellaui filios veſtros, diſciplinam non receperunt. Puto tamen quia dilectione non odio flagellati ſunt. Sed debes etiam tam multos attendere, de quorum ſalute gaudemus. Si enim terrerentur & non docerentur, improba quaſi dominatio videretur. Sed rurſus ſi docerentur & non terrerentur, vetuſtate conſuetudinis obdurati, ad capeſcendam viam ſalutis pigrius mouerentur: quandoquidem multi (quos bene nouimus) reddita ſibi ratione & manifeſtata ex diuinis teſtimoniis veritate, reſpondebant nobis, cupere ſe in eccleſiæ catholicę cõmunionem tranſire, ſed & violentas perditorum hominum inimicitias formidare, quas quidẽ pro iuſtitia

Pſal. 107.

9. q. 4. nimium. Pro bello.

B

Circumcelliones.

C

& pro æterna vita vtique contemnere debuerunt. Sed talium infirmitas donec firmi efficiantur ſuſtinenda eſt non deſperanda. Nec obliuiſcendum quod ipſe dominus adhuc infirmo Petro ait: Non potes me modo ſequi, ſequêris autẽ poſtea. Cum verò terrori vtili doctrina ſalutaris adiungitur, vt non ſolum tenebras erroris lux veritatis expellat, verumetiam malæ conſuetudinis vincula vis timoris abrumpat, de multorum (ſicut dixi) ſalute lætamur, benedicentium nobiſcum, & gratias agẽtium deo, quod ſua pollicitatione completa, qua reges terræ Chriſto ſeruituros eſſe promiſit, ſic curauit morbidos, ſic ſanauit infirmos. Non omnis qui parcit amicus eſt, nec omnis qui verberat inimicus. Meliora ſunt vulnera amici, quàm voluntaria oſcula inimici. Melius eſt cum ſeueritate diligere, quàm lenitate decipere. Vtilius furiẽti panis tollitur, ſi de cibo ſecurus iuſtitiam negligebat, quàm furienti panis frangitur, vt iniuſtitiæ ſeductꝰ acquieſcat. Et qui phreneticum ligat, & qui lethargicũ excitat, ambobus moleſtus, ambos amat. Quis nos poteſt amplius amare quàm deus? Et tamen nos non ſolum docere ſuauiter, verumetiam ſalubriter terrere non ceſſat. Fomentis lenibus quibus conſolatur, ſæpe etiam mordaciſſimũ medicamentum tribulationis adiungens, exercet fame patriarchas etiam pios & religioſos, populum cõtumacem pœnis grauioribus agitat. Non aufert ab Apoſtolo ſtimulum carnis tertio rogatus, vt virtutem in infirmitate perficiat. Diligamus etiam inimicos noſtros, quia hoc iuſtum eſt, & hoc præcepit deus, vt ſimus filij patris noſtri qui in cœlis eſt, qui facit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos: & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Sed ſicut iſta dona eius laudamꝰ, ita etiam flagella eius in eos quos diligit cogitemus. Putas neminem debere cogi ad iuſtitiam, cum legas patremfamilias dixiſſe ſeruis: Quoſcunque inueneritis cogite intrare? Cum legas etiam ipſum primo Saulum, poſtea Paulum, ad cognoſcendam & tenendam veritatẽ, magna violentia Chriſti cogentis eſſe compulſum, niſi fortè chariorem putas hominibus eſſe pecuniam, vel quamlibet poſſeſſionem, quàm lucem iſtam quæ oculis carpitur. Hanc ille cœleſti proſtratus lumine †ſubito amiſſam non recuperauit, niſi cum ſanctę incorporaretur eccleſiæ, Et putas nullam vim adhibendam eſſe homini, vt ab erroris pernicie liberetur? cum ipſum deum quo nemo nos vtilius diligit certiſſimis exemplis hoc facere videas, & Chriſtum audias dicentem: Nemovenit ad me niſi quem pater attraxerit, quod fit in cordibus omnium qui ſe ad eum diuinæ iracundiæ timore conuertunt: & noueris aliquando furem auertendis pecoribus pabulum ſpargere, & aliquando paſtorem flagello ad gregem pecora errantia reuocare. Nónne contumacem ancillam data ſibi poteſtate, Sara potius affligebat? Et vtiq; non eam quam ſuperius beneficio ſuo matrem fecerat crudeliter oderat, ſed in ea ſuperbiam ſalubriter edomabat. Non autẽ ignoras quod iſtæ duæ mulieres Sara & Agar, & duo filij earũ Iſaac & Iſmaël, pro ſpiritalibꝰ & carnalibus figurẽtur, Et cum legamus ancillam & filium eius à Sara paſſos graues moleſtias, Paulus tamen Apoſtolus dicit, quod ab Iſmaële perſequutionẽ ſit paſſus Iſaac. Sed ſicut tũc, inquit, ille qui erat ſecundũ carnem, perſequebatur eũ qui erat ſecundum ſpiritum, ita & nũc: vt qui poſſunt intelligant, magis eccleſiam catholicam perſequutionem pati ſuperbia & impietate carnalium, quos tẽporalibus moleſtiis atque terroribus emendare conatur.

E

D

Matth. 5.

†voce.

F

Ioan. 6.

Gene. 16.

Galat. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Quicquid ergo facit vera & legitima mater, etiam si asperum amarúmque sentiatur, nõ malum pro malo reddit, sed bonum disciplinæ expellendo malum iniquitatis apponit, non odio nocendi, sed dilectione sanandi. Cum boni & mali eadem faciũt, eademq; patiuntur, non factis & pœnis, sed causis vtique discernendi sunt. Pharao populum dei duris laboribus atterebat, Moyses eundem populum impie agentem duris coërtionibus affligebat: similia fecerunt, sed non similiter prodesse voluerunt, Ille dominatione inflatus, iste zelo† inflammatus est. Iezabel occidit prophetas, Helias occidit pseudoprophetas, Puto quod diuersa sint merita facientium, & diuersa passorum. Aspice etiam tempora noui testamenti, quando iam ipsa mansuetudo charitatis, non solum in corde erat seruanda, verumetiam in luce monstranda, quando Petri gladius in vaginam reuocatur à Christo, & ostenditur nõ debuisse de vagina eximi nec pro Christo. Legimus tamen non solum quod cæciderunt Iudæi Paulum Apostolum, verumetiã quod cæciderunt & Græci pro Paulo Apostolo Sosthenen Iudæum, Nónne similitudo fa
H ẽti quasi vtrosque coniungit, & tamen eos causæ dissimilitudo discernit? Nempe deus proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illũ. Nempe de filio ipso dicitur: Qui me dilexit & tradidit semetipsum pro me. Nempe & de Iuda dicitur, quod introierit in eum Sathanas, vt traderet Christum. Cum ergo & pater tradiderit filium suum, & ipse Christus corpus suum, & Iudas dominum suum, cur in hac traditione deus est pius, & homo reus, nisi [quia] in re vna quam fecerunt, causa non vna est ob quam fecerunt. Tres cruces in loco vno erant, In vna latro liberãdus, in alia latro damnandus: in media Christus, alterum liberaturus, alterum damnaturus. Quid similius istis crucibus? quid dissimilius istis pendentibus? Traditus est Paulus includendus & colligandus, sed quolibet custode carceris peior est vtique Sathanas, cui tamen ipse Paulus tradidit hominem in interitũ carnis, vt spiritus saluus sit in die domini Iesu. Et hic quid dicim⁹? Ecce mitiori tradidit crudelis traditor, crudeliori tradidit misericors traditor. Discamus frater in similitudine operum discernere animos operantium, ne clau-
I sis oculis calumniemur, & beneuolos pro nocentibus accusemus. Item cum ait Apostolus, tradidisse se quosdam Sathanæ vt discerent non blasphemare: malum pro malo reddidit, an potius malos etiam per malum emendare, bonum opus esse indicauit? Si semper esset laudabile persecutionem pati, sufficeret domino dicere: Beati qui persecutionẽ patiuntur, nec adderet, propter iustitiam. Item si semper esset culpabile persecutionem facere, nõ scriptum esset in sanctis libris: Detrahentẽ proximo suo occulte, hunc persequebar. Aliquando ergo & qui eam patitur, iniustus est, & qui eã facit, iustus est. Sed planè semp, & mali persequuti sũt bonos, & boni persequuti sunt malos. Illi nocendo per iniustitiam, illi cõsulendo per disciplinam. Illi immaniter, illi temperanter. Illi seruientes cupiditati, illi charitati. Nam qui trucidat, non consyderat quemadmodum laniet: qui autem curat, consyderat quemadmodum secet. Ille enim persequitur sanitatem, ille putredinem. Occiderunt impij Prophetas, occiderunt impios & prophetæ. Flagellauerunt Iudæi Christum, Iudæos flagellauit & Christus. Traditi sunt Apostoli ab hominibus potestati humanæ, tradiderunt & Apostoli homines potestati Sathanę. In his omnibus quid attenditur, nisi quis eorum pro veritate, quis pro iniquitate, quis nocendi causa, quis emendandi? Non inuenitur exemplum in Euangelicis & Apostolicis literis, aliquid petitum à regibus terræ pro ecclesia & cõtra inimicos ecclesiæ, quis negat non inueniri? Sed nondum implebatur illa prophetia. Et nunc reges intelligite, & erudimini qui iudicatis terram: Seruite domino in timore. Adhuc enim illud implebatur, quod in eodem psalmo paulo superius dicitur: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Veruntamẽ si facta præterita in propheticis libris, figuræ fuerunt futurorũ, in rege illo qui appellabatur Nabuchodonosor, vtrũq; tempus figuratum est, & quod sub Apostolis habuit, & quod nunc habet ecclesia. Temporibus itaque Apostolorum & martyrum illud implebatur quod figuratum est quando rex memoratus pios & iustos cogebat adorare simulacra, & recusantes in flammas mittebat. Nunc autem illud impletur quod paulo post in eodem rege figuratum est, cum
L conuersus ad honorandum deum verum, decreuit in regno suo, vt quicunque blasphemaret deum Sidrac Misac & Abdenago, pœnis debitis subiaceret. Prius ergo tempus illius regis, significabat priora tempora regum infidelium, quos passi sunt Christiani pro impiis. Posterius verò tempus illius regis, significauit tempora posteriorum regum iam fidelium, quos patiuntur impij pro Christianis. Sed planè in eis qui sub nomine Christi erant† seducti à peruersis, ne fortè oues Christi sint errantes, & ad gregem aliter reuocandæ sint, temperata seueritas & magis mansuetudo seruatur, vt coërtione exiliorum atque damnorum tribulatione admoneantur consyderare quid & quare patiantur, & discant præponere rumoribus & calumniis hominum scripturas quas legunt. Quis enim nostrum, quis vestrum non laudat leges ab imperatoribus datas aduersus sacrificia Paganorum? Et certè longe ibi pœna seuerior cõstituta est, illius quippe impietatis capitale supplicium est. De vobis autem corripiendis atque coërcendis, habita ratio est, qua potius admoneremini ab errore discedere, quàm pro scelere puniremini. Potest enim fortasse etiam de vo-
M bis dici, quod ait Apostolus de Iudæis: Testimonium illis perhibeo, quia zelum dei habent, sed non secundũ scientiam. Ignorantes enim dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Quid enim aliud & vos quàm vestram iustitiam vultis cõstituere, quando non dicitis iustificari nisi eos qui à vobis potuerunt baptizari? In hac ergo Apostolica sententia quam de Iudæis protulit, hoc distatis à Iudæis, quod vos habetis sacramenta Christiana, quibus illi adhuc carent. Cæterum ad hoc quod ait: Ignorantes dei iustitiam, & suam volentes constituere, & quod zelum dei habent, sed non secundum scientiam, pares estis omnino, exceptis duntaxat illis, quicunque in vobis sunt, scientes quid verum sit, & pro animositate suæ peruersitatis, contra veritatem etiam sibi notissimam dimicantes. Horum quippe impietas, etiam idololatriam † forsitan superat. Sed quia non facile conuinci possunt (in animo nanque latet hoc malum) omnes tanquam non à nobis minimis *† alieni leuiori seueritate coërcemini. Et hoc quidem vel de omnibus hæreticis qui Christianis sacramentis imbuuntur, & à Christi veritate siue vnitate dissentiunt, vel Do-

Roma.8. Galat.2. Ioan.13. Act.16. 1.Cor.5. 1.Tim.1. Mat.5. 23.q.4. nimium. Psal.100. Psal.2. Rom.10. Lex aduersꝰ Paganos.

A vel Donatistis omnibus dixerimus. Quod autem ad vos attinet, qui non solum cum illis communiter Donatistis à Donato, verumetiam propriè Rogatistæ à Rogato appellamini, mitiores quidem esse videmini, quia cum Circumcellionum immanissimis gregibus non sæuitis, sed nulla bestia si neminẽ vulneret propterea mansueta dicitur, quia dentes & vngues non habet. Sęuire vos nolle dicitis, ego non posse arbitror. Ita enim estis numero exigui, vt mouere vos contra aduersarias vobis multitudines non audeatis, etsi cupiatis. Sed ponamus vos etiam nolle, quod non valetis, ponamus vos Euangelicam sententiam qua scriptum est: *Si quis tibi voluerit tunicam tollere, & iudicio tecum contendere, dimitte illi & pallium*, sic intelligere, sic tenere, vt persequentibus vos non solum nulla iniuria, verumetiam nullo iure resistendum putetis, hunc certè intellectum Rogatus author vester, aut non habuit, aut non impleuit. Qui de nescio quibus rebus vt dicitis vestris acerrima perseuerantia etiam forensi disceptatione conflixit. Cui si diceretur, quis vnquam Apostolorum in causa fidei, res suas iu-
B dicio publico defendit, sicut tu in epistola tua posuisti, quis vnquam Apostolorum in causa fidei res alienas inuasit? nullum quidem in diuinis literis huius facti reperiret exemplum, sed tamen fortè inueniret aliquam veram defensionem, si veram ecclesiam retineret, & non sub ecclesiæ vero nomine impudenter aliquid possideret. Quod autem pertinet ad terrenarum potestatum iussa, contra schismaticos aut hæreticos, vel impetranda vel exerenda, illi quidem à quibus vos separastis acerrimi fuerunt, & contra vos, quantum audire potuimus, & contra Maximianistas, quod gestorum etiam certis documentis probamus: sed tamen nondum ab eis separati eratis, quando Iuliano imperatori in sua petitione dixerunt, quod apud eum sola iustitia locum haberet, quem certè apostatam nouerant, & idololatriis deditum sic videbant, vt aut iustitiam esse idololatriam faterentur, aut se scelerate mentitos, negare non possent, vt apud eum dicerent solam locum habere iustitiam, apud quem magnum locum cernerent habere idololatriam. Sed fuerit error in verbo, de facto ipso quid dicis? Si nihil iustum ab imperatore petendum est, cur à Iuliano petitum
C est, quod iustum putatum est? An hoc petendum est, vt sua quisque recuperet, non vt aliquẽ quo ab imperatore coërceatur, accuset? Interim & in suarum rerum recipiendarum repetitione ab Apostolicis exemplis receditur, quia hoc fecisse nemo inuenitur illorum. Sed tamen cum maiores vestri ipsum Cæcilianum tunc ecclesiæ Carthaginensis episcopum, cui tanquam criminoso communicare noluerunt, apud principem Constantinum per Anulinum proconsulem accusauerunt, non res suas amissas repetiuerunt, sed innocentem, sicut existimamus, & sicut ipse iudiciorum exitus docuit, calumniosè appetiuerunt: Quo quid sceleratius ab eis fieri potuit? Si autem, sicut falso arbitramini, verè criminosum iudicandum terrenis potestatibus tradiderunt, quid nobis obiicitis quod vestrorum præsumptio primitus fecit: quod eos non argueremus quia fecerunt, si non animo inuido & noxio, sed emendandi & corrigendi voluntate fecissent. Vos autem indubitanter arguimus, quibus crimen videtur de inimicis communionis nostræ Christiano imperatori aliquid conqueri, cum libellus à maioribus vestris Anulino proconsuli datus, & Constantino imperatori mittendus, ita superscriptus sit: Libellus E
ecclesiæ catholicæ, criminum Cæciliani, traditus à parte maiori. Illos autem magis hinc arguimus, quia cum apud imperatorem vltrò Cæcilianum accusassent, quem primo vtique apud collegas transmarinos conuincere debuerant, ipso autem imperatore longè ordinatius agente vt episcoporũ causam ad se delatam, ad episcopos mitteret, nec victi pacem cum fratribus habere voluerunt: sed rursus ad eũdem imperatorem venerunt, rursus non Cæcilianum tantum, verumetiam datos sibi episcopos iudices, apud terrenum regem accusauerũt, Rursus ab alio episcopali iudicio ad eundem imperatorem appellauerunt: Nec eo ipso inter partes cognoscente atque iudicante, vel veritati vel paci cedendum esse duxerunt. Quid autem aliud statueret Constantinus aduersus Cæcilianum & socios eius, si essent vestris maioribus accusantibus victi, quàm quod statuit in eosipsos, qui cum vltrò accusassent, nec ea quæ intendebant probare potuissent? Noluerunt e- 23.q.4.ni-
nim veritati consentire, nec victi. Ille quippe imperator primus constituit in hac causa, vt res conuictorum, miam.
& vnitati peruicaciter resistentium, fisco vendicarentur. *Sed videlicet si vestris maioribus accusantib⁹ atque* D
superantibus, contra communionem Cæciliani imperator tale aliquid decreuisset, prouisores ecclesiæ, defensores pacis & vnitatis nominari velletis. Cum verò in eos qui vltro accusantes nihil probare potuerunt, nec oblato sibi gremio pacis, quo correcti exciperentur, consentire voluerunt, ab imperatoribus talia decernuntur, indignum facinus clamitatur, neminem ad vnitatem esse cogendum, malũ pro malo reddendũ nemini esse contenditur. Quid est aliud quàm πάντα ἀντιξέρα. Hemistichium Ticonij.
id quod de vobis quidam scripsit: Quod volumus sanctum est? Et nunc non erat magnum neque difficile consyderare atque cogitare Constantini iudicium atque sententiam contra vos vigere, quæ vestris maioribus Cæcilianum apud imperatorem totiens accusantibus & non conuincentibus, aduersus vos promulgata est: eam necessario sequi cæteros imperatores, maxime catholicos Christianos, quotiẽs de vobis aliquid agere vestræ obstinationis necessitas cogit. Facile erat ista cogitare, vt vobisipsis aliquando diceretis: Si Cæcilianus vel innocens fuit, vel nocens & conuinci non
potuit, quid in hoc negocio tam longe latéque diffu- F
sa societas Christiana peccauit? Cur orbi Christiano non licuit ignorare, quod non potuerunt qui accusauerant demonstrare? Cur illi quos Christus in agro suo, id est in hoc mundo seminauit, & inter zizania crescere vsque ad messem præcepit, cur tot milia fidelium in omnibus gentibus, quorum multitudinem stellis cœli & harenæ maris domin⁹ comparauit, quos in semine Abrahæ benedicendos promisit & reddidit, propterea negantur esse Christiani, quia in hac causa in qua discutienda non interfuerunt, iudicibus potius suo periculo iudicantibus, quàm victis litigatoribus credere maluerunt? Certè nullius crimen ma- 23.q.4.ni-
culat nescientem. Quomodo fideles toto orbe diffusi, crimen traditorum cognoscere poterant, quod mium.
accusatores etiam si nouerant, tamen eis ostendere nõ 1.q.4.nulli⁹.
valebant? Hos ergo ab hoc crimine innocentes esse, nempe ipsa ignorantia facillime ostendit. Cur ergo innocentes falsis criminibus accusantur, quia crimina aliena, seu falsa seu vera nescierunt? Quis locus innocentiæ reseruatur, si crimen est proprium, nescire crimen alienum? Porrò si tot gentium popu-

Circumcellionum.
Matth. 5.
Cęcilianus.
Iulianus apostata.
Libellus criminum.

Universidad de Deusto Biblioteca

G los,ipſa ignorantia,ſicut dictum eſt,innocentes oſtendit, quàm magnum crimen eſt ab iſtorum innocentium communione ſeparari? Nam & facta nocentium,quæ innocentibus demonſtrari, vel ab innocentibus credi non poſſunt, non inquinant quenquam, ſi propter innocentium cõſortium etiam cognita ſuſtinentur. Non enim propter malos boni deſerendi, ſed propter bonos mali tolerandi ſunt: ſicut tolerauerunt prophetæ contra quos tanta dicebãt, nec communionem ſacramentorum illius populi relinquebant: ſicut ipſe dominus nocentem Iudam vſque ad condignum eius exitum tolerauit, & eum ſacram cœnam cum innocentibus communicare permiſit: ſicut tolerarunt Apoſtoli eos qui per inuidiam(quod ipſius diaboli vitium eſt)Chriſtum annunciabant: ſicut tolerauit Cyprianus collegarum auariciam,quam ſecundum Apoſtolum appellat idololatriam. Poſtremò quicquid tũc inter illos epiſcopos geſtum eſt, etiam ſi fortè ab aliquibus eorum ſciebatur,ſi nõ ſit acceptio perſonarum, nunc ab omnibus ignoratur. Cur ergo non ab omnibus pax amatur? Hæc facillimè cogitare poſſetis, aut

H fortaſſe etiam cogitatis. Sed melius erat vt amaretis poſſeſſiones terrenas, quas timendo perdere cognitæ veritati conſentiretis, quàm vt amaretis vaniſſimam hominum gloriam, quam vos putatis perdere ſi cognitæ veritati conſenſeritis. Vides itaque iam(vt opinor) non eſſe conſyderandum quod quiſque cogitur, ſed quale ſit illud quõ cogitur, vtrum bonum an malum: non quo quiſque bonus poſſit eſſe inuitus, ſed timendo quod non vult pati, vel relinquit impedientem animoſitatem, vel ignoratam compellitur cognoſcere veritatem, vt timens vel reſpuat falſum de quo cõtendebat,vel quærat verum quod neſciebat,& volens teneat iam quod nolebat. Superfluo hoc fortaſſe diceretur quibuſlibet verbis, ſi non tam multis oſtenderetur exemplis. Non illos aut illos homines,ſed multas ciuitates videmus fuiſſe Donatiſtas, nunc eſſe catholicas, deteſtari vehementer diabolicam ſeparationem,diligere ardenter vnitatem. Quæ tamen timoris huius, qui tibi diſplicet, occaſionibus catholicæ factæ ſunt per leges imperatorum, à Conſtantino apud quẽ primum veſtri vltro Cæcilianum accuſauerunt,vſque

I ad præſentes imperatores, qui iudicium illius quẽ veſtri elegerunt, quẽ iudicibus epiſcopis prætulerunt,iuſtiſſime contra vos cuſtodiendum eſſe decernunt. His ergo exẽplis à collegis meis mihi propoſitis ceſſi, Nam mea primitus ſentẽtia erat neminem ad vnitatẽ Chriſti eſſe cogendum,verbo eſſe agẽdum, diſputatione pugnandum,ratione vincendum,ne fictos catholicos haberemus,quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc opinio mea,non contradicentium verbis,ſed demonſtrantium ſuperabatur exemplis: nam primo mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cũ tota eſſet in parte Donati,ad vnitatem catholicam timore legum imperialium conuerſa eſt, quam nunc videmus ita huius veſtræ animoſitatis perniciem deteſtari,vt in ea nunquã fuiſſe credaẽ.Ita aliæ multæ,quę mihi nominatim cõmemorabantur, vt ipſis rebus agnoſcerẽ etiam in hac cauſa rectè intelligi poſſe,quod ſcriptum eſt: Da ſapienti occaſionem,& ſapiẽtior erit. Quàm multi enim, quod certo ſcimus,iam volebant eſſe catholici, manifeſtiſſima veritate commoti, & offenſionem ſuorũ reuerendo quotidie differebant. Quàm multos non veritas,in qua nunquam præſumpſiſtis,ſed obduratæ cõſuetudinis graue vinculum colligabat, vt in eis compleretur diuina illa ſententia: Verbis non emẽdabitur ſeruus durus: ſi enĩ & intellexerit,non obediet. Quàm multi propterea putabant veram eccleſiam eſſe partẽ Donati, quia eos ad cognoſcendam catholicam veritatem,ſecuritas torpidos,faſtidioſos, pigroſq; faciebat. Quàm multis aditum intrandi obſerabant rumores maledicorum, qui neſcio quid aliud nos in altare dei ponere iactitabant. Quàm multi nihil intereſſe credẽtes in qua quiſq; parte Chriſtianus ſit, ideo permanebant in parte Donati,quia ibi nati erant,& eos inde diſcedere, atque ad catholicam nemo tranſire cogebat. *His omnibus harum legum terror, quibus promulgandis reges ſeruiũt domino in timore,ita profuit, vt nũc alij dicãt: Iam hoc volebamus: Sed deo gratias,qui nobis occaſionem præbuit iamq; faciendi, & dilationum morulas amputauit.alij dicãt, Hoc eſſe verum iã ſciebamus, ſed neſcio qua conſuetudine tenebamur: Gratias domino,qui vincula noſtra diripuit,& nos ad pacis vinculum tranſtulit. Alij dicant: Neſciebamus hic eſſe veritatem,nec eam diſcere volebamus, ſed nos ad eam cognoſcendam metus fecit attentos, quo timuimus ne fortè ſine vllis rerum æternarum lucris damno rerum temporalium feriremur: Gratias domino,* L *qui negligentiam noſtram ſtimulo terroris excuſſit,vt ſaltem ſoliciti quæreremus, quod ſecuri nũquam noſſe curauimus. Alij dicant: Nos falſis rumoribus terrebamur intrare,quos falſos eſſe neſciremus, niſi intraremus: nec intraremus,niſi cogeremur: Gratias domino, qui trepidationem noſtrã flagello abſtulit, expertos docuit quàm vana & inania de eccleſia ſua mendax fama iactauerit. Hinc iam credim⁹ & illa falſa eſſe, quæ authores huius hæreſis criminati ſunt, quando poſteri eorum tam falſa & peiora finxerunt. Alij dicant: Putabamus quidem nihil intereſſe vbi fidẽ Chriſti teneremus: ſed gratias domino, qui nos à diuiſione collegit,& hoc vni deo congruere, vt in vnitate colatur,oſtendit. His ergo dominicis lucris impediendis, ad contradicendum me opponerem collegis meis, ne in montibus & collibus veſtris, id eſt in tumoribus ſuperbiæ veſtræ,Chriſti oues errantes,in pacis ouile colligerentur, vbi eſt vnus grex & vnus paſtor. Ita ſanè huic prouiſioni contradicere debui, ne res quas dicitis veſtras, perderetis, & ſecuri Chriſtum proſcriberetis:* M *vt iure Romano teſtamenta conderetis,& iure diuino patribus conditum teſtamentum, vbi ſcriptum eſt, In ſemine tuo benedicentur omnes gentes, calumnioſis criminationibus rumperetis:vt in emptionibus & vẽditionibus liberos contractus haberetis, & vobis diuidere quod Chriſtus emit venditus auderetis: vt quod quiſque veſtrum cuiquã donaſſet,valeret, & quod donauit deus deorum, à ſolis ortu vſque ad occaſum vocatis filiis nõ valeret: vt de terra corporis veſtri in exilium nõ mitteremini,&de regno ſanguinis ſui,à mari vſq; ad mare,& à flumine vſq; ad terminos orbis terrę Chriſtũ exulem facere conaremini? Imò verò ſeruiãt reges terrę Chriſto,etiã leges ferẽdo pro Chriſto. Maiores veſtri Cæcilianũ & ſocios eius regibus terræ puniẽdos falſis criminibus obiecerũt: Cõuertãtur leones ad eõminuenda oſſa calũniãtium, nec Daniel ipſe intercedat innocẽs cõprobatus, & de lacu quo illi pereunt liberatus. Qui enim parat proximo ſuo foueam, ipſe iuſtius cadet in eam. Eripe te frater, dum in hac carne viuis, ab ira quæ ventura eſt pertinacibus & ſuperbis. Terror temporalium poteſtatum, quando veritatem oppugnat, iuſtis fortib⁹ glorioſa probatio eſt:*

infirmis

23.q.4.nimiũ.& cap. quã magnũ.

Prouerb.29. Phryx plagis.

Mire argumentantur à minore ad maius.

Prior Augu. ſentẽtia cõſentiebat cũ Lutherana.

Regũ leges Chriſto ſeruiunt.

23.q.6.videt.

Prouerb.9.

A infirmis periculosa tentatio: quando autem veritatem prædicat errantibus & discordantibus, cordatis vtilis admonitio est, & insensatis inutilis afflictio. Non est Rom.13. tamen potestas nisi à deo. Qui autem resistit potestati, dei ordinationi resistit. Principes enim nó sunt timori bono operi, sed malo. Vis autem non timere potestatem: Bonum fac, & habebis laudẽ ex illa. Sine enim potestas veritati fauens aliquem corrigat, laudem habet ex illa qui fuerit emendatus: siue inimica veritati in aliquem sæuiat, laudem habet ex illa qui victor fuerit coronatus. Tu autem non bonum facis, vt timere non debeas potestatem, nisi fortè bonum est sedere, & non aduersus fratrem detrahere, sed aduersus fratres omnes in omnibus gentibus constitutos, quibus testimonium perhibent prophetæ, Christus, Apostoli, cum legitur: In semine tuo benedicentur omnes gentes. cũ Gene.26. Mala.h.1. legitur: Ab ortu solis vsque ad occasum sacrificiũ mũdum offertur nomini meo, quoniam glorificatum est nomen meum in gentibus, dicit dominus. Audi, dicit dominus, non dicit Donatus, aut Rogatus, aut Vincẽtius, aut Hilarius, aut Ambrosius, aut Augustinus, sed B dicit dominus. cum legitur: Et benedicẽtur in te omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabunt eum: Be- 71o Psal.71. nedictus domin⁹ deus Israël, qui fecit mirabilia solus: Et benedictum nomen gloriæ eius in æternum, & in seculum seculi: Et replebitur gloria eius omnis terra, fiat fiat. Et tu sedes Cartennis, & cum decem Rogatistis, qui remansistis, dicitis: Non fiat nó fiat. Audis loqui Euangelium: Oportebat impleri omnia quæ scripta sunt in lege & prophetis & psalmis de me: Et tũc Luce.24. aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas, & dixit eis: Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat pati Christũ, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. Legis etiam actus Apostolorum, quemadmodum hoc Euangelium cœperit ab Hierusalem, vbi primo illos centum viginti spiritussanctus impleuit, atque inde in Iudæam atque Samariam, & in omnes gentes Actorũ.1. exierit, sicut eis dixerat ascensurus in cœlum: Eritis mihi testes in Hierusalem, & in tota Iudæa & Samaria, & vsque in fines terrę, quia in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Et tu contradicis diuinis testimoniis tanta firmitate C roboratis, tanta luce manifestatis, & ad istam proscriptionem Christi hæreditatem perducere conaris: vt cum in eius nomine, sicut dixit, prædicetur pœnitentia in omnibus gentibus, quisquis hac fuerit prædicatione commotus, in qualibet parte orbis terrarum, nisi quæsierit & inuenerit latentem in Mauritania Cæsariensi Cartennensem Vincentium, aut aliquem ex eius nouem aut decem consortibus, dimitti ei peccata nó possint. Quid non audeat typhus morticinæ pelliculæ, Typhus ꝑ falsa frequẽs apud Augustinum. quò nõ se præcipitet præsumptio carnis & sanguinis? Hoccine est bonum opus tuum, propter quod non timeas potestatem? Tantum scandalum ponis aduersus filium matris tuę, paruulum scilicet, & infirmum, propter quem Christus est mortuus, nondum cibo paterno idoneum, sed adhuc materno lacte nutriendum: & Hilarij libros mihi opponis, vti neges Ecclesiam crescentem in omnibus gentibus vsque in finem seculi, quam deus contra incredulitatem vestram cum iuratione promisit? Et cũ essetis infœlicissimi, si tunc quãdo promittebatur resisteretis, nunc etiam cum redditur contradicitis. Sed historicus doctus magnum aliquid inueniſti, quod contra dei testimonia proferendum putares. Dicis enim quantum ad totius mundi pertinet partes, modica pars est in compensatione totius mundi, in qua fides Christiana nominatur: nec vis attendere, aut te nosse dissimulas, in quàm multas iam barbaras nationes tam paruo tempore venerit Euangeliũ, vt nec inimici Christi dubitare iam possint breui tempore futurum, quod discipulis respondit de seculi fine quærentibus: Et prædicabitur hoc Euangeliũ in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentib⁹, & tunc veniet finis. Nunc & clama & contende quantũ potes, etiam si apud Persas & Indos Euangelium prædicetur, vbi quidem iam diu prædicatur, nisi quisquis hoc audierit Cartennas venerit, vel in vicinium Cartennensium, mundari omnino à delictis suis non poterit: ita ne si caueris ista voce, rideri te metuis: & cũ ea non careas, fieri te non vis? Acutum autem aliquid videris dicere, cum catholicæ nomen nó ex totius orbis cõmunione interpretaris, sed ex obseruatione præceptorum omnium diuinorum, atque omnium sacramentorum, quasi nos etiam, si fortè hinc sit appellata catholica, quod totum veraciter teneat, cuius veritatis E nonnullæ particulæ etiam in diuersis inueniũtur hæresibus, huius nominis testimonio nitamur ad demõstrandum ecclesiam in omnibus gentibus, & non promissis dei, & tam multis tamq; manifestis oraculis ipsius veritatis. Sed nempe hoc est totũ quod nobis persuadere conaris, solos remansisse Rogatistas, qui catholici rectè appellandi sunt, ex obseruatione præceptorũ omnium diuinorum, atque omnium sacramentorum: & vos esse solos, in quibus inueniat fidem cum venerit filius hominis. Da veniam, non credimus. Licet enim ὑπόνοια & hoc audeas forsitan dicere, vt in vobis possit inueniri fides, quam se in terra non inuenturum dominus dixit, & non vos in terra sed in cœlo esse deputandos: nos tamẽ Apostolus ita cautos reddidit, vt etiam angelum de cœlo nobis aliud euãgelizantem, præterquã quod accepimus, anathema debere esse præceperit. Quomodo autem confidimus ex diuinis literis accepisse nos Christũ manifestum, si non inde accepimus & ecclesiam manifestam: quaslibet quisque ansas & vncos aduersus simplicitatem veritatis intexat, quaslibet nebulas callidæ falsitatis offundat, sicut anathema erit, qui annunciauerit Christum neque passum esse, F neque tertia die resurrexisse, quoniam in veritate euãgelica accepimus: Oportebat Christum pati, & resur- Luc.24. gere à mortuis tertia die: sic erit anathema quisquis annunciauerit ecclesiam præter communionem omnium gentium: quia eadem veritate consequenter accepimus & prędicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem: Et inconcusse tenere debemus, quisquis vobis annunciauerit, præterquam quod accepistis, anathema sit. Si autem vniuersos Donatistas nó audimus, se pro ecclesia Christi supponentes, quia nullum pro se testimonium de diuinis libris proferunt, quo id doceant: quantominus rogo te Rogatistas audire debemus, qui nec illud pro se interpretari conabuntur, quod scriptũ est: Vbi pascis, vbi cubas in Meridie? Si enim hoc loco scripturarum Meridies Aphrica intelligenda est, in parte Donati, quæ sub cœli feruentiori plaga est, omnes vos Maximianistæ superabunt, quorum schisma in Byzantio, & in Tripoli exarsit. Sed confligant cum eis Arzuges, & hoc magis ad se pertinere cõtendant, Mauritania tamẽ Cæsariensis, Occidẽtali

D Christianorũ angusta ditio.

Universidad de Deusto Biblioteca

G Occidentali quàm Meridianæ parti vicinior, quando nec Aphricam se vult dici, quomodo de Meridie gloriabitur? non dico aduersus orbem terrarum, sed aduersus ipsam partem Donati, vnde pars Rogati, breuissimum frustū de frusto maiore præcisum est. Quis autem non impudentissime nitatur aliquid in allegoria positum pro se interpretari, nisi habeat & manifesta testimonia, quorum lumine illustrentur obscura? Quod autē omnibus Donatistis dicere solemus, quāto vobis fortius dicimus, si possunt, quod fieri non potest, aliqui habere causam iustā, qua cōmunionem suā separant à communione orbis terrarum, eamq; appellāt ecclesiam Christi, quòd se iuste ab omnium gentium communione separauerint, vnde scitis in Christiana societate, tam longe lateq; diffusa, ne fortè antequam vos separaretis, iam se aliqui iusta causa separauerint in longinquissimis terris, vnde ad vos eorum iustitiæ fama non potuerit peruenire? Quomodo in vobis potest esse ecclesia potiꝰ quàm in illis, qui se priores fortè separauerunt? Ita fit vt cum hoc nescitis, incerti vobismetipsis sitis, quod necesse est contingat oībus, qui pro
H sua societate vtuntur testimonio non diuino sed suo. Neque enim potestis dicere, si hoc cōtigisset, nos latere non posset, cum in Aphrica ipsa, quot iam partes factæ sint ex parte Donati, si interrogemini non dicatis, præsertim quia tanto sibi videntur qui hoc faciunt iustiores, quanto fuerint pauciores, & vtique tanto sunt latentiores. Ac per hoc incerti estis, ne fortè aliqui pauci iusti & ideo minime noti, alicubi lōgè cōtra Aphricæ Meridiem, antequam pars Donati iustitiam suam à cæterorum hominū iniquitate secerneret, se primitus causa æquissima separauerint in latere Aquilonis, & ipsa sit potius ecclesia Dei tanquam Syon spiritalis, quæ vos omnes iusta separatione præuenit, multòque præsumptius pro se interpretetur quod scriptum est:
Psal.47. Mons Syon latera Aquilonis, ciuitas regis magni, quā pro se interpretatur pars Donati: Vbi pascis, vbi cubas in Meridie? Et tamen vereris, ne cum imperialibus legibus ad vnitatem cogimini, nomē dei à Iudæis & Paganis diutius blasphemetur, quasi nesciant Iudæi quēadmodū primus populus Israël etiam bello delere vo-
I luerit duas illas tribus & dimidiam, quæ vltra Iordanem terras acceperant, quando eas putauerunt se ab vnitate sui populi separasse. Pagani verò magis nos blasphemare possunt de legibus, quas contra idolorum cultores Christi imperatores tulerunt, & tamen ex eis multi correcti, & ad deum viuum verumq; conuersi sunt, & quotidie conuertuntur. Sed planè & Iudæi & Pagani, si tam paucos putarent esse Christianos, quàm pauci vos estis, qui solos vos Christianos esse perhibetis, nec blasphemare vos dignarentur, sed & nunquam ridere cessarent. Non timetis ne vobis dicant Iudæi: Vbi est quod Paulus vester ecclesiam vestram intelli-
Galat.4. git vbi dictū est: Lætare sterilis quæ non paris, erumpe & exclama quæ non parturis, quoniam multi filij desertæ magis quàm eius quę habet virum: præponens multitudinem Christianorū multitudini Iudæorum, si Christi ecclesia est paucitas vestra? Hoccine illis dicturi estis: Ideo magis iusti sumus, quia pauci sumus,
quodlibet pro quodcunque. nec attenditis eos responsuros, quodlibet vos esse dicatis, non tamen estis illi de quibus dictum est: Multi filij desertæ: si tam exigui numero remansistis? Hic tu opposituru es exemplum iusti illius in diluuio, qui cū domo sua solus liberari dignus inuentus est. Vides ergo adhuc quàm lōge sis à iustitia prorsus, donec ad septem remaneas, quibus tu sis octauus, iustum te esse nō K
dicimus: si tamen non istam iustitiam sicut dicebam præripuit aliquis ante partem Donati, & cum suis septem iusta aliqua causa commotus, se longe alibi separauit, & à mundi huius diluuio liberauit. Quod cum ignoretis an factum sit, atque ita vobis inauditū, sicut multis populis Christianorum in lōginquis terris cōstitutorum nomen Donati inauditum est, incerti estis vbi sit ecclesia. Ibi enim erit, vbi primùm forsitan factum est quod postea vos fecistis, si potuit esse vlla iusta causa, qua vos à communione omnium gētium separare possetis. Nos autem ideo certi sumus neminem se à communione omnium gentium iustè separare potuisse, quia non quisque nostrum in iustitia sua, sed in scripturis diuinis quærit ecclesiam, & vt promissa est, reddi conspicit. Ipsa est enim de qua dicitur: *Sicut li-* Cant.2.
lium in medio spinarum, ita proxima mea in medio filiarū. quæ nec spinæ dici possent, nisi malignitate morum: nec filiæ, nisi communione sacramentorum. Ipsa est quæ dicit: *A finibus terræ ad te clamaui, cū anxia-* Psal.60.
retur cor meū. Quæ & in alio psalmo dicit: *Tædium* Psal.118.
detinuit me à peccatoribus derelinquentibus legē tuā, L
& vidi insensatos, & tabescebam. Ipsa est quæ dicit spō
so suo: Vbi pascis, vbi cubas in Meridie? ne fortè fiam Cant.1.
sicut operta super greges sodalium tuorū. Id est quod alibi dicitur: *Dexteram tuam notam fac mihi, & eru-* Psal.89.
ditos corde in sapientia. In quibus luce fulgentibus & charitate feruentibus, quasi in Meridie requiescis, ne fortè velut operta, id est occulta & ignorata, irruā non in gregem tuum, sed in greges sodalium tuorum, id est hæreticorum. Quos ita sodales dicit, sicut spinas illas filias propter communionem sacramētorum. De qui- Psal.54.
bus alibi dicitur: *Tu verò vnanimis meꝰ, & dux meꝰ, & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo domini ambulauimus cum cōsensu.* Veniat mors super illos, & descendant in infernum viuentes, sicut Dathan & Abiron, impiæ separationis authores. Ipsa est cui continuo respondetur: *Nisi cognoueris te-* Cant.1.
metipsam ô pulchra inter mulieres, exi tu in vestigiis gregum, & pasce hœdos tuos in tabernaculis pastorū. O responsio dulcissimi sponsi: *Nisi cognoueris temet-*
ipsam, inquit. Quia vtique non potest ciuitas abscon- M
di supra montem constituta: & ideo non es operta, vt Matth.5.
incurras in greges sodaliū tuorū. Ego enim sum mons paratus in cacumine montium, ad quem venient vniuersæ gentes. Nisi ergo cognoueris temetipsam, nō in verbis calūnioſorum, sed in testimoniis librorū meorum, Nisi cognoueris temetipsam, quia de te dictū est:
Esa.54. Porrige longius funiculos, & palos validos confirma, etiam atque etiam in dexteram atque sinistram extende. Semen enim tuum hæreditabit gentes, & ciuitates quæ desertæ erant, inhabitabis. Non est quod metuas, Quæ sit hęc
præualebis enim, nec erubescas quod detestabilis fue- uerſio uelſio.
ris. Confusionem enim in æternum obliuiscēris, ignominiæ viduitatis tuæ non eris memor. Ego enim sum dominus qui facio te, dominus nomen ei: Et qui eruit te, ipse deus Israël vniuersæ terræ vocabitur. Nisi cognoueris temetipsam ô pulchra inter mulieres, quia
Psal.44. de te dictum est: Concupiuit rex speciem tuam, quia de te dictum est: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram. Nisi ergo cognoueris temetipsam, exi tu, non ego te eiicio, sed exi vt dicatur de te: Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Exi tu in vestigiis gregum, non in vestigiis meis, sed in vestigiis gregū: nec vnius gregis, sed gregum diuer-

A gum diuersorum & errantium. Et pasce hœdos tuos, non sicut Petrus, cui dicitur: Pasce oues meas, sed pasce hœdos tuos in tabernaculis pastorum, non in tabernaculo pastoris, vbi est vnus grex, & vnus pastor. Cognoscit enim semetipsam, ne hoc ei cõtingat, quia eis contingit hoc, qui se in illa non cognouerunt. Ipsa est, de cuius paucitate dicitur in comparatione plurimorum malorum, quia angusta & arcta via est quæ
Matth.7. ducit ad vitã, & pauci sunt qui ambulant in ea. Et rur-
Genc.22. sus ipsa est, de cuius multitudine dicitur. *Sic erit semẽ* tuum, sicut stellæ cœli, & sicut arena maris. *Iidem quip*pe fideles sancti & boni, & in comparatione *plurimo*rum malorum pauci sunt, & per *seipsi multi sunt: quia*
Galat.4. multi filij desertæ magis quàm eius quæ habet virum.
Matth.8. Et multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob, in regno cœlorum: & quia exhibet sibi deus populum abundantem æmulatorem bonorum operum. Et multa milia quę numerare nemo potest, videntur in Apocalypsi, ex omni tri
Psal.10. bu & lingua in stolis albis palmisq; victricibus. Ipsa est quæ aliquando obscuratur, & tanquã obnubilatur mul
B titudine scandalorũ, quando peccatores intendunt arcum, vt sagittent in obscura luna rectos corde. *Sed eti*am tunc in suis firmissimis eminet. Et si aliqua in his verbis diuinis distributio facienda est, fortasse nõ frustra dictum sit de semine Abrahæ, *Sicut stellæ cœli, &* sicut harena quæ est ad oram maris: vt in stellis cœli pauciores, firmiores, clariores*q;* intelligãtur, in harena autem maritimi *litoris magna multitudo infirmorũ* atque carnalium. Quæ *aliquando tranquillitate tem*poris quieta & libera apparet, *aliquando* autem tribulationum & tentationum fluctib⁹ operitur atque turbatur. Tale tunc erat tempus, de quo scripsit Hilarius, vnde putasti insidiandum contra testimonia tot diuina, tanquam perierit ecclesia de orbe terrarum. Potes hoc modo dicere, nec tot ecclesias Galatiæ tunc fuisse,
Galat.3. quando dicebat Apostolus: O stulti Galatæ, quis vos fascinauit, vt cum spiritu cœperitis, nunc carne cõsum
Calumnior tibi. memini? *Sic enim calumniaris docto viro, qui tardi*cordes & timidos grauiter *increpabat, quos iterũ par*turiebat, donec Christus formaretur in eis. *Quis enim* nescit illo tẽpore obscuris *verbis multos parui* sensus
C fuisse *delusos, vt putarent hoc credi ab Arrianis, quod* etiam ipsi credebant: *alios autem timore* cessisse & simulate consensisse, non rectè ingredientes ad veritatẽ Euangelij, quibus tu postea correctis sic quemadmodũ
†ignotum. notum† est, nolles ignosci? Prorsus non nosti literas dei. Lege enim quid de Petro scripserit Paulus, & quid inde etiam senserit Cyprianus, & non tibi displiceat Ecclesiæ mansuetudo, quæ membra Christi dispersa colligit, non collecta dispergit: quanquam & illi qui tunc firmissimi fuerunt, & verba hęreticorum insidiosa intelligere potuerunt, pauci quidem in comparatione cæterorum, sed tamen etiam ipsi quidam pro fide fortiter exulabant, quidam toto orbe latitabant. Ac sic Ecclesia, quæ per omnes gentes crescit, in frumentis dominicis conseruata est, & vsque in finem, donec omnino gentes omnes, etiam barbaras teneat, cõseruabitur. Ipsa est igitur Ecclesia in bono semine, quod seminauit *filius hominis*, & vsque ad messem crescere inter zizania, prænunciauit. Ager autem mundus est, messis finis est *seculi*. Hilarius ergo decem prouinciarũ Asianarum, aut zizania non triticum arguebat, aut ipsum etiam triticum, quod defectu quodam periclitabatur, quanto vehementius, tanto vtilius arguendum putabat. Habent enim etiam scripturæ Canonicæ hunc ar- D
guendi morem, vt tanquam omnibus dicatur, & ad quosdam verbum perueniat. Quod etiam Apostolus dicit ad Corinthios: Quomodo dicunt quidam in 1.Cor.15.
vobis, quia resurrectio mortuorum non est? Manifestat vtique non omnes esse tales, veruntamen & tales non extra, sed in eis fuisse testatur, à quibus ne illi seducerentur, qui non ita sentiebant, paulo pòst monuit dicens: Nolite seduci, Corrumpunt mores bonos colloquia mala. Sobrij estote iustè, & nolite peccare. Ignorantiam enim dei quidam habent. Ad reuerentiã vobis loquor. Quod autem dicit: Cum enim sint inter 1.Cor.3.
vos æmulatio & contentio, nónne estis carnales, & secundum hominem ambulatis? tanquam omnibus dicit. Et vides quàm sit graue quod dicit. Proinde nisi in
ipsa epistola legeremus: Gratias ago deo meo semper 1.Cor.1.
pro vobis in gratia dei, quæ data est vobis in Christo Iesu, quia in omnibus ditati estis in illo in omni verbo & scientia, sicut testimonium Christi confirmatũ est in vobis, ita vt nihil desit vobis in vlla gratia: putaremus omnes Corinthios carnales & animales, non percipientes quæ sunt spiritus dei, contentiosos, æmulos, E
secundum hominem ambulantes. Itaque & totus mũ- 1.Ioan.5.
dus in maligno positus est, propter zizania quæ sunt per totum mundum, & Christus propitiator est peccatorum nostrorum, nó tantũ nostrorum, sed totius mũdi, propter triticum quod est per totum mundum. Re- Matth.24.
frigescet autem charitas multorum propter scandalorum abundantiam, quanto magis magis*q;* glorificato Christi nomine congregabuntur in cõmunionem sacramentorũ eius etiam maligni, & perseuerabunt omnino peruersi, sed tamẽ tanquam palea de area dominica non nisi vltima ventilatione separandi: non extinguent isti frumenta dominica, in eorum quidẽ cõparatione pauca, sed multa per seipsa, non extinguent electos dei congregandos in fine seculi, sicut Euangelium loquitur à quatuor ventis, à summis cœlorũ vsq; ad terminos eorum. *Ipsorum enim* vox est: *Salnũ* me fac domine, quomodo† defecit sanctus? Quoniam di- †quoniam
minutæ sunt veritates à filiis hominũ. De quibus & do- Psal.11.
minus dicit inter abundãtiam iniquitatis: Qui perse- Matth.24.
uerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Denique non vnum hominem, sed plures in eodẽ psalmo loqui con F
sequẽtia docent, vbi dicitur: Tu domine seruabis nos, & custodies nos à generatione hac in æternum. Propter hanc enim abundãtiam iniquitatis, quam dominus futuram esse prædixit, etiam illud positũ est: Cum Lucæ.18.
venerit filius hominis, putas inueniet fidem in terra†? †super terrã
Dubitatio enim cuncta scientis nostram in illo dubitationem præfiguraui*t*, quando ecclesia ex multis, de quibus multũ sperauit, sæpe decepta, quod aliter quàm credebantur inuenti sunt, sic perturbatur in suis, vt de nullo facile boni aliquid velit credere. Ipsos tamen, quorum inuenturus est fidem in terra, per totum agrũ cum zizaniis crescere dubitare fas nõ est. Ipsa est ergo ecclesia, quę intra sagenã dominicã cum malis piscib⁹ natat, à quibus corde semper & moribus separatur atque discedit, vt exhibeatur viro suo gloriosa, non habens maculam neq; rugam. Corporalem autem sepa- Ephe.5.
rationem in litore maris, hoc est in fine seculi expectat, corrigens quos potest, tolerans quos corrigere nõ valet: non tamen propter eorum quos non corrigit, iniquitatem, ipsa bonorum deserit vnitatem. Noli er- Dist.9.no-
go frater contra diuina tam multa, tam clara, tam in- li frater.
dubitata testimonia colligere velle calũnias ex episcoporum

Universidad de Deusto
Biblioteca

G porum ſcriptis,ſiue noſtrorum,ſicut Hilarij,ſiue antequã pars Donati ſepararetur,ipſius vnitatis, ſicut Cypriani & Agrippini: Primo,quia hoc genus literarum « ab authoritate canonis diſtinguendum eſt. Non enim « ſic leguntur,tanquam ita ex eis teſtimonium proferatur, vt contra ſentire non liceat, ſicubi fortè aliter ſapuerint quàm veritas poſtulat. In eo quippe numero ſumus,vt non dedignemur etiam nobis dictũ ab Apoſtolo accipere.Et ſi quid aliter ſapitis, id quoque deus vobis reuelauit. Veruntamen in id quod peruenimus in eo ambulemus,in illa via ſcilicet, quæ eſt Chriſtus. De qua via ita pſalmus loquitur:Deus miſereatur noſtri,& benedicat nobis, illuminet vultum ſuum ſuper nos,Vt cognoſcamus in terra viam tuam,in omnibus gentibus ſalutare tuum.Deinde ſi ſancti Cypriani Epiſcopi & glorioſi martyris,te delectat authoritas,quam quidem ſicut dixi, à canonica authoritate diſtinguimus, cur in eo te non delectat, quod vnitatem orbis terræ atque omnium gentium, & diligendo tenuit, & diſputando defendit: quod eos qui ſe tanquam iuſtos ab ea ſeparare voluiſſent, arrogantiſſimos & ſuperbiſ-

H ſimos iudicauit, irridens eos hoc ſibi aſſumere, quod nec Apoſtolis conceſſit dominus,vt ante tempus zizania colligerent, aut tanquam ipſis paleam ferre, & aream purgare conceſſum ſit,paleas conarentur à tritico ſeparare: quod vnumquenque peccatis alienis maculari non poſſe monſtrauit, quam ſibi omnes impiæ ſeditionis authores ſolam cauſam ſeparationis aſſumunt: quod in eoipſo in quo aliter ſapuit,collegas diuerſa ſentientes, nec iudicandos, nec à iure communionis amouendos eſſe decreuit: Quod in ea ipſa epiſtola ad Iubaianum quæ in concilio, cuius authoritatem ad rebaptizandum ſequi vos dicitis, primitus recitata eſt,cum fateatur in præteritum ſic eſſe admiſſos in eccleſiam qui fuerant alibi baptizati, vt denuo non baptizarent,vnde illos ſine baptiſmo fuiſſe arbitratur. Tantum tamen ponit vtilitatis & ſalubritatis in pace eccleſiæ, vt propter illam non eos credat ab eccleſiæ muneribus ſeparari. Qua in re ſicut ingenium tuum noui, facillime perſpicis totam cauſam veſtram penitus euerſam & extinctam. Si enim ſacramenta cum peccatoribus communicando, ſicut putatis, periit ec-

1 eleſia quæ fuerat in orbe terrarum,namvos ideo ſeparaſtis: iam prius tota perierat,cum ſicut dicit Cyprianus,in eam ſine baptiſmo admittebantur,ac ſic nec ipſe Cyprianus habebat in qua eccleſia naſceretur, quãto magis multo poſterior veſter author patérque Donatus? Si autem illo tempore, cum in eam ſine baptiſmo admittebantur, erat tamen eccleſia quæ pareret Cyprianum, pareret & Donatum, manifeſtum eſt nõ contaminari iuſtos alienis peccatis,quando cum eis ſacramenta communicant. Ac per hanc ſeparationem qua exiſtis ab vnitate,qua excuſatione poſſitis abluere non habetis,impletúrque in vobis ſanctæ ſcripturæ illud oracultum: Filius malus ipſe ſe iuſtum dicit, exitum autem ſuum non abluit. Meritis autem Cypriani ſic non æquatur, qui propter paria ſacramenta nec ipſos hæreticos audet rebaptizare, ſicut non æquatur meritis Petri, quiſquis non cogit gentes iudaizare. Sed illa Petri non tantum claudicatio,verumetiã correctio in ſcripturis canonicis continetur. Cyprianus autem ſenſiſſe aliter de baptiſmo, quàm forma & conſuetudo habebat eccleſiæ, non in canonicis, ſed in ſuis & in concilij literis inuenitur.Correxiſſe autẽ iſtam ſententiam non inuenitur: non incongruenter tamen de tali viro exiſtimandum eſt quod correxerit,& fortaſſe ſuppreſſum ſit ab eis qui hoc errore nimium delectati ſunt, & tanto velut patrocinio carere noluerũt: quanquam non deſint, qui hoc Cyprianum prorſus non ſenſiſſe contendant, ſed ſub eius nomine à præſumptoribus atque mendacibus fuiſſe confictum. Neque enim ſic potuit integritas atq; noticia literarum, vnius quamlibet illuſtris Epiſcopi cuſtodiri, quemadmodum ſcriptura canonica, tot linguarum literis & ordine & ſucceſſione celebrationis eccleſiaſticæ cuſtoditur,contra quam tamen non defuerunt qui ſub nominibus Apoſtolorum multa confingerent: Fruſtra quidem, quia illa ſic commendata,ſic celebrata,ſic nota eſt. Verum quid poſſit aduerſus literas, non canonica authoritate fundatas, etiam hinc demonſtrauit impiæ conatus audacię,quod & aduerſus eas quæ tanta noticiæ mole firmatæ ſunt,ſeſe erigere non prætermiſit. Nos tamen duas ob res,non negamus illud ſenſiſſe Cyprianum: quod & ſtylus eius habet quandam propriam faciem qua poſſit agnoſci: & quod ibi magis contra vos noſtra cauſa monſtratur inuictior, veſtræq; ſeparationis præſumptio, videlicet ne macula-

L remini peccatis alienis,tota facilitate ſubuertitur,cum apparet in literis Cypriani, cõmunicata eſſe cum peccatoribus ſacramenta, cum admiſſi ſunt in eccleſiam, qui ſecundum veſtram,& ſicut vultis, illius ſententiã, baptiſmum non habebant, & tamẽ eccleſiam nõ periſſe,ſed in ſui generis dignitate per totum orbem ſparſa dominica frumenta manſiſſe. Ac per hoc ſi perturbati tanquam ad aliquem portum, ſic ad authoritatem Cypriani confugitis, videtis quem illic ſcopulum veſter error offendat. Si autem iam nec illuc confugere audetis,ſine vllo luctamine naufragatis. Porrò autẽ Cyprianus, aut non ſenſit omnino quod eum ſenſiſſe recitatis: aut hoc poſtea correxit in regula veritatis: aut hunc quaſi nęuum ſui candidiſſimi pectoris cooperuit vbere charitatis,dum vnitatem eccleſię toto orbe creſcẽtis,& copioſiſſime defendit, & perſeuerãtiſſime retinuit vinculum pacis. *Scriptum eſt enim*: Charitas cooperit multitudinem peccatorum. Acceſſit huc etiã, quod tanquam ſarmentum fructuoſiſſimum, ſi quid in eo fuerat emẽdandum, purgauit pater falce paſſionis. Sarmentum autem,ait dominus,quod in me facit fructum, purgat illud pater meus, vt maiorẽ fructum afferat. Vnde? niſi quia hærẽs in diffuſione vitis, radicem non deſeruit vnitatis? Nã etſi traderet corpus ſuũ ita vt arderet,charitatem autem non haberet, nihil ei prodeſſet. Attende adhuc paululum in literas Cypriani,vt aduertas quàm inexcuſabilem oſtenderit, qui ſe voluerit ab vnitate eccleſiæ,quam deus in omnibus gẽtibus promiſit & reddidit,quaſi iuſtitiæ ſuæ cauſa ſeparare: magisq; intelligas quàm ſit vera ſententia pauloante à me commemorata: Filius malus ipſe ſe iuſtum dicit, exitum autem ſuum non abluit. Ponit in quadam epiſtola ſua,quam ſcripſit ad Antonianũ,rem quandam ſatis rei de qua nunc agimus neceſſariam, ſed melius eius verba inſerimus.* Anteceſſores,inquit, noſtri quidã de epiſcopis iſthinc, in prouincia noſtra dandam pacem mœchis non putauerunt, & in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauſerunt: nõ tamen à coëpiſcoporum ſuorum collegio receſſerũt, aut catholicæ eccleſiæ vnitatem vel duriciæ, vel cenſuræ ſuæ obſtinatione ruperunt, vt quia apud alios adulteris pax dabatur,qui non dabat,de eccleſia ſepararetur, manente concordiæ vinculo, & perſeuerãte catholicæ eccleſiæ

Ex ſtylo iudicium.

Petri.4.

4.ſenten. diſt.6.ſunt tamen.

*Locus eſt in libri 4. epi.2.vnde hæc de præuaricatore reſtituimus ò ſcribas impios.

A ecclesiæ individuo sacramento: Actum suum disponit & dirigit vnusquisque episcopus, rationem propositi sui domino redditurus. Quid ad hæc dicis frater Vincenti? nempe intueris hunc tantum virum pacificum episcopum, & fortissimum martyrem nihil vehemētius fategisse, quàm ne vnitatis vinculum rumperetur, Videre cum parturiente, non solum vt paruuli in Christo concepti nascantur, verumetiam ne iam nati, de sinu matris excussi, moriātur. Porrò autem ipsam rem, quam contra impios separatores commemorauit, attende. *Si* adulteris communicabant, qui pœnitentibus adulteris pacem dabant, nunquid *illi* qui hoc non faciebant, collegio maculabantur istorum? *Si* autē quod veritas habet, & quod ecclesia merito tenet, recte pœnitentibus adulteris pax dabatur, illi qui in totum locum pœnitentiæ contra adulteros claudebant, impie vtique agebant, qui membris Christi sanitatem negabant, & claues ecclesiæ pulsantibus subtrahebant, & misericordissimæ patientiæ dei, quæ illos propterea sinebat viuere, vt pœnitendo sanarentur sacrificio contriti spiritus & contribulati cordis oblato, dura crude-
B litate contradicebant. Nec tamen istos misericordes & pacificos, cum eis christiana sacramenta communicantes, & eos intra vnitatis retia tolerantes, donec ad litus perducti, separarentur, tam immanis eorum error & impietas inquinabat, vt si inquinaret, iam tunc ecclesia malorum communione delata esset, nec erat quæ pareret ipsum Cyprianum. *Si* autem, quod certū est, permāsisset ecclesia, certum est etiam peccatis alienis *in vnitate Christi neminem posse maculari*, non *malorum factis consentientem, ne ipsis peccatis communicando pollueretur*, sed propter societatem bonorum, malos tanquam paleas vsque ad vltimam ventilationem in area dominica tolerantem. Quæ cum ita sint, vbi est præsumptio separationis vestræ? Nónne filij mali estis, qui ipsi vos iustos dicitis, exitum autem vestrum non abluitis? Iam si velim & illa commemorare quę Tychonius homo communionis vestræ scriptis suis inserit, qui magis contra vos pro ecclesia catholica scripsit, frustra se ab Aphrorum, quasi traditorum communione secernēs, quo vno eum Parmenianus suffocat, quid respōdere poteritis, nisi quod de vo-
C bis *idem* Tychonius *dixit*, & ego *pauloante* recolui, quod volumus sanctum est? Scribit enim ille Tychonius homo, vt dixi, vestræ communionis à ducentis & septuaginta episcopis vestris, concilium Carthagini celebratum. In quo concilio per septuaginta & quinque dies postpositis omnibus præteritis, limatam esse sententiam atque decretam, vt traditoribus immensi criminis reis, si baptizari nollent, pro integris communicaretur. Deuterium autem Macrinensem Episcopum communionis vestræ, dicit traditorum plebem congregatam, ecclesiæ miscuisse, & secūdum statuta illius concilij à ducētis & septuaginta episcopis vestris facti, fecisse cum traditorib° vnitatē, eiq; Deuterio post hoc factum iugiter communicasse Donatū: nec solū hunc Deuterio, sed etiam vniuersis Maurorū Episcopis per quadraginta annos, quos dicit vsq; ad persequutionē per Macharium factam, traditoribus sine baptismo cō municasse. *Sed dicis*: Quis mihi est ille Tychonius? ille est Tychonius, quem Parmenianus rescribendo cōpescit, & eum deterret ne talia scribat, non tamen refellit ea ipsa quæ scribit: sed vno, sicut supra dixi, eum premit, quod cū talia diceret de ecclesia toto orbe diffusa, & quod neminē in eius vnitate macularent alie-

Tychonius Donatista.

na peccata, ab Aphrorum se tamen quasi traditorum D
contagione remouebat, & erat in parte Donati. Posset autem dicere Parmenianus, ista eum omnia esse mentitum, sed sicut idem Tychonius commemorat, adhuc viuebant multi, per quos hæc certissima & apertissima esse ostenderentur. Sed de his taceo, contende Tychonium esse mentitum, ad Cyprianum te reuoco, cuius mentionem ipse fecisti. Prorsus secundum scripta Cypriani, si peccatis alienis in vnitate quisque maculatur, iam ante Cyprianum periit ecclesia, nec erat vnde existeret ipse Cyprianus. *Si* autem hoc sentire sacrilegum est, & certum est ecclesiam permanere, nemo alienis peccatis in eius vnitate maculatur: frustra filij mali iustos vos esse dicitis, exitum vestrum non abluitis, non purgatis. Cur ergo inquis, nos quæritis, cur sic susceipiris quos hæreticos dicitis? Vide quàm facilè breuiterque respondeam. Quærimus vos quia peristis, vt de inuentis gaudeamus, de quibus perditis dolebamus. Hæreticos autem vos esse dicimus, sed antequam ad pacem catholicam conuertamini, antequam errore quo irretiti estis exuamini, Cum autem transitis ad nos, prius
E vtique relinquitis quod eratis, ne ad nos hæretici trāseatis. Baptiza ergo me inquis. Facerem si baptizatus non esses, aut si Donati vel Rogati, non Christi baptismo baptizatus esses. Non sacramenta Christiana faciunt te hæreticum, sed praua dissensio. Non propter malum quod processit ex te, negandum est bonū quod remansit in te, quod malo tuo habes, si non ibi habes vnde est bonum quod habes. Ex catholica enim ec- 1.q.1.ex catholica.
clesia sunt omnia dominica sacramenta, quæ sic habetis & datis, quemadmodum habebantur & dabantur, etiam priusquam inde exiretis. Non tamen ideo non habetis quia ibi non estis vnde sunt quæ habetis. Non in vobis mutamus in quibus nobiscum estis: In multis enim estis nobiscum. Nam & de talibus dictum est, Quoniam in multis erant mecum. *Sed ea corri-* Psal.54.
gimus in quibus nobiscum non estis, & ea vos hic accipere volumus, quæ non habetis illic vbi estis. Nobiscum autem estis in baptismo, in symbolo, in cæteris dominicis sacramentis. In spiritu autem vnitatis, & vinculo pacis, in ipsa denique catholica ecclesia, nobiscum non estis. Hæc si accipiatis, non tunc aderunt, sed tunc proderunt ea quæ habetis. Non ergo sicut pu- F
tatis suscipimus vestros, sed suscipiendo efficimus nostros qui recedunt à vobis, vt suscipiantur à nobis. Et vt incipiant esse nostri, prius desinunt esse vestri. Nec nobis coniungi compellimus (operarios quidem erroris detestamur) sed ideo nobis illos homines coniungi volumus, ne hoc sint quod detestamur. *Sed* baptizauit, inquis, post Ioannem Paulus Apostolus, Nunquid post hæreticum? Aut si fortè audes illum amicum sponsi hæreticum dicere, & in vnitate ecclesiæ non fuisse: volo & hoc scribas. *Si* autem hoc dementissimum est, vel sentire, vel dicere, iam tuæ prudentiæ est consyderare, quare post Ioannem Paulus Apostolus baptizauerit. *Si* enim post æqualem, omnes post vos baptizare debetis. *Si* post maiorem, debes & tu post Rogatum. *Si* post minorem, debuit post te Rogatus cum presbyter baptizasses. *Si* autem baptismus, qui nunc datur, ideo pariter valet in eis quibus datur, quamuis sint imparis meriti per quos datur, quia Christi & non eorum est à quibus ministratur, puto quod iam intelligas, ideo Paulum dedisse quibusdā baptismum Christi, quia Ioannis baptismo fuerant baptizati, non Christi. Ioannis quippe baptismus ille dictus est, sicut

Universidad de Deusto
Biblioteca

G est,sicut multis locis diuina scriptura testatur, quod & ipse dominus dicit: Baptismus Ioannis vnde erat, de cœlo an ex hominibus? Baptismus autem quem dedit Petrus, non erat Petri, sed Christi: & quem dedit Paulus, non erat Pauli,sed Christi: & quem dederunt qui tempore Apostolorum non caste,sed per inuidiam Christum annunciabant, non erat eorum sed Christi: Et quem dederunt qui tempore Cypriani fundos insidiosis fraudibus rapiebant, vsuris multiplicantibus fœnus augebant, non erat eorum sed Christi. Et quia Christi erat, ideo quanuis non per æquales daretur,eis tamen quibus dabatur æqualiter proderat. Nam si tanto melius quisque baptizatur, quanto à meliore fuerit baptizatus, non rectè gratias agit Apostolus, quod nemiſſem Corinthiorum baptizauerit, nisi Crispum & Caium, & Stephanæ domum. Tanto enim melius baptizarentur, quanto erat Paulus melior, si ab ipso baptizarentur. Denique cum dicit:Ego plantaui,Apollo rigauit: videtur significare se euangelizasse, illum baptizasse. Nunquid melior Apollo quàm Ioannes? Cur ergo post istum non baptizauit,qui post Ioannem baptizauerat, nisi quia iste baptismus per quëlibet datus, H tus,Christi erat:ille autem per quemlibet datus, quanuis Christo viã præpararet, tamen Ioannis erat? Inuidiosè dici videtur post Ioãnem baptizatum est,& post hæreticos non baptizatur. Sed potest & hoc inuidiosè dici, Post Ioannem baptizatum est, & post ebriosos nõ baptizatur. Melius enim hoc vitium cõmemoro,quod nec occultare possunt in quibus regnat,& quàm multi vbique sint, quis vel cæcus ignorat? Et tamen inter opera carnis, quæ qui agunt, regnũ dei non possidebunt etiam hoc ponit Apostolus, vbi etiam hæreses enumerat. Manifesta autem, inquit, sunt opera carnis, quæ sunt fornicationes,immunditiæ,luxuria,idolorum seruitus,veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates,dissensiones, hæreses,inuidiæ,ebrietates, comessationes, & his similia: quæ prædico vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum dei non possidebunt. Hac ergo ratione, quanuis baptizatum sit post Ioannem,non baptizatur post hæreticum, qua ratione quanuis baptizatum sit post Ioannem: nõ baptizatur post ebriosum: quoniã & hæreses & ebrietates in eis operibus sunt,quę opera qui agunt,regnum I dei non possidebunt. Nonne tibi videtur quasi intolerabiliter indignum,vt cum baptizatum fuerit post eũ, qui non sobrie vinum habens,sed vinum omnino nõ bibens, regno dei viam parauit, non baptizetur post ebriosum,qui regnum dei nõ possidebit? Quid hic respondetur, nisi quia ille baptismus erat Ioannis, post quem Christi baptismo baptizauit Apostolus: iste autem baptismus Christi est,quo baptizauit ebriosus? Inter Ioannem & ebriosum à contrario multum interest: inter baptismum Christi & baptismum Ioannis non à contrario, sed tamen multum interest. Inter Apostolum & ebriosum multum interest: inter baptismum Christi, quem dedit Apostolus, & baptismũ Christi quem dedit ebriosus, nihil interest. Sic inter Ioannem & hæreticum, à contrario multum interest, & inter baptismum Ioannis & inter baptismum Christi, quem dat hæreticus, non à contrario, sed multum interest. Inter baptismum autem Christi, quem dedit Apostolus, & baptismum Christi quem dat hæreticus,nihil interest. Agnoscitur enim sacramentorum species æqualis, etiam cùm magna differentia est in hominum meritis. Sed da veniam, erraui quando te volui de ebrioso baptizante conuincere,exciderat mihi cum Rogatista me rem habere,non cum qualicunque Donatista. Potes enim tu in tam paucis collegis tuis, & in omnibus clericis vestris nullum inuenire forsitan ebriosum. Vos enim estis, qui non ex totius orbis communione, sed ex obseruatione præceptorum omnium diuinorum atque omnium sacramentorum tenetis catholicam fidem: in quibus eam solis inuenturus est, cum venerit filius hominis, quando non inueniet fidem in terra; quia nec terra estis, nec in terra,sed cœlestes in cœlo habitatis:nec timetis nec attenditis, quia deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Nec vos Euangelij locus ipse compungit,vbi dominus ait: Cum venerit filius hominis,putas inueniet fidem in terra? Continuo quippe tanquam præsciens nonnullos sibi superbe arrogaturos hanc fidem, dixit ad quosdam, qui sibi iusti videbantur,& spernebant cæteros, similitudinem hanc: Duo quidam ascẽderunt in templum orare,vnus pharisæus, & alter publicanus, & cætera. Iam tibi quæ sequuntur, ipse responde. Inspice tamen diligentius ipsos paucos vestros, vtrum nullus illic baptizet ebriosus. Tam enim late vastat hæc pestilentia animas, & tanta libertate dominatur,vt multum mirer, si non etiam vestrũ gregiculũ penetrauit: quanuis ante ipsum aduentum filij hominis vnius boni pastoris, iam vos oues ab hœdis separasse iactetis. Audi sanè per me vocem dominicorum frumentorum, in area dominica vsque ad vltimam ventilationẽ inter paleam laborantium per totum scilicet mundum, qua deus vocauit terram à Solis ortu vsque ad occasum, vbi etiam pueri laudant dominum: quicunque vos ex occasione legis huius imperialis,non dilectione corrigendi, sed inimicandi odio persequitur, displicet nobis. Et quanuis res quæq; terrena rectè à quoquam possideri non possit, nisi vel iure diuino,quo cuncta iustorum sunt:vel iure humano,quod in potestate regum est terræ:ideoq; res vestras falso appellatis, quas nec iusti possidetis, & secundum leges regum terrenorum amittere iussi estis: frustraq; dicatis, nos eis congregandis laborauimus: cum scriptum legatis, Labores impiorum iusti edent. Sed tamen quisquis ex occasione huius legis,quam reges terræ Christo seruientes, ad emendandam vestram im- M pietatem promulgauerunt, res proprias vestras cupide appetit,displicet nobis. Quisquis denique ipsas res paup. 24.q.1. quisquis. perum,vel basilicas congregationum, quas sub nomine ecclesiæ tenebatis, quæ omnino non debentur nisi ei ecclesiæ,quæ vera Christi ecclesia est, non per iustitiam sed per auariciã tenet, displicet nobis. Quisquis pro aliquo flagitio vel facinore proiectum à vobis ita suscipit,sicut suscipiuntur qui,excepto errore quo à nobis separamini,sine crimine apud vos vixerunt,displicet nobis. Sed nec facile ista monstratis, & si monstretis,nonnullos toleramus, quos corrigere vel punire non possumus: neque propter paleam relinquimus aream domini, neque propter pisces malos rumpimus retia domini, neque propter hœdos in fine segregandos, deserimus gregem domini, neque propter vasa facta in contumeliam, migramus de domo domini. Tu autem frater quantum mihi videtur, si vanam gloriam hominum non attendas, & insensatorum contemnas opprobrium, qui dicturi sunt, quare modo,sine dubio transies ad ecclesiam, quam veram sentire te intelligo, nec huius sententiæ tuæ testimonia longe peto, Tu quippe in eiusdem tuæ epistolæ principio,cui

Matth.21.

Galat.5.

K

Iacobi.4. Lucæ.18.

L Ebrietas regnabat in Aphrica.

25.q.7.sup. quicunq;.

A pio,cui nunc respõdeo, hæc verba posuisti: Cum optime, inquis,nouerito te, longe adhuc à fide Christiana sepositũ, & studiis olim deditum literarum, quietis & honestaris fuisse cultorem, Cumq; postea cõuersus ad Christianam fidem,vt ex multorum relatione cognoui,disputationibus legalibus operam dares. Certè si tu ad me illam epistolã misisti,hæc verba tua sunt. Cum ergo fatearis me conuersum ad Christianam fidem, cum nec ego ad Donatistas,nec ad Rogatistas cõuersus sim,sine vlla dubitatione confirmas,& præter Rogatistas,& prꝛter Donatistas esse Christianam fidem. Hæc ergo fides,sicut diximus,in omnibus gentibus dilatatur, quæ secundum dei testimonium in semine Abrahæ benedicuntur. Quid igitur adhuc dubitas tenere quod sentis, nisi quia id quod non sentis, vel aliquando sensisse vel aliud defendisse confunderis, & dum erubescis corrigere errorem, non erubescis permanere in errore, quod vtique potius erubescendum

Eccle.4. fuit? Hoc est illud quod scriptura non tacuit.Est confusio adducens peccatum,& est cõfusio adducens gratiam & gloriam. Confusio adducit peccatum, cum

B erubescit quisque prauam mutare sententiam, ne aut inconstans putetur,aut diu errasse seipso iudice teneatur, Ita descendunt in infernum viuentes, id est suam

Psal.54. Nume.16. perditionem sentientes, quos Dathan & Abiron & Chore hiatu terræ absorpti,tanto ante futuros figurauerunt. Confusio autem adducit gratiam & gloriam, cum erubescit quisque de propria iniquitate, & pœnitendo in melius commutatur: quod te facere piget illa pernicioſa confusione superatum, ne tibi ab hominibus nescientibus quid loquãtur,obiiciatur illa Apo-

Galat.2. stolica sententia:Si enim quę destruxi,hæc eadem iterum ædifico,prꝛuaricatorem meipsum constituo.Quę si dici posset etiam in eos qui veritatem correcti prædicant,quam peruersi oppugnabant,in ipsum Paulum primitus diceretur, in quo ecclesiæ Christi magnificabant deum, audientes quòd euangelizaret fidem,

De pœni. dif.1.Nemi- quam aliquando vastabat. Nec quenquam putes ab errore ad veritatem, vel à quocunque seu magno seu paruo peccato ad correctionem sine pœnitentia posse pem. transire. Sed nimis impudens error est, hinc velle calumniari ecclesiam, quam tot diuinis testimoniis cõ-

C stat esse ecclesiam Christi, quod aliter tractat illos qui eam deserunt, si hoc ipsum pœnitendo corrigant, aliter illos qui in ea nondum fuerunt, & tunc primum eius pacem accipiunt, illos amplius humiliando, istos lenius suscipiendo,vtrosq; diligendo, vtrisq; sanandis materna charitate seruiendo. Habes epistolam prolixiorem fortasse quàm velles, Esset autem multo breuior,si te tantum in respõdendo cogitarem, Nunc verò letiam,si tibi nihil prosit,non puto nihil eis profuturam, qui eam legere cum dei timore, & sine personarum acceptione curauerint. Amen.

Augustinus Deogratias presbytero,respondens ad quæstiones à quodam Pagano ipsi propositas, admonens ut ipse potius illi respondeat, quandoquidem ei quæstiones erant propositæ, propriúmque librum suo nomine mittat ad Paganum. Cæterùm Augustini librum communicet tantum Christianis. Epistola. XLIX.

3.Reg.11. SYncerissimo fratri & cõpresbytero Deogratias,Augustinus in domino salutem. Quæstiones tibi propositas mihi delegare maluisti,nõ vt opinor pigritia,sed quod ea quoque ipsa quæ nosti,libentius per nos audis, dum nos nimis diligis. At ego propterea malebam à te illas aperiri, quod ille ipse amicus,qui eas proposuit,quantũ ex hoc D
conijci datur, quod mihi ad quasdam epistolas nõ rescripsit,quasi nos verecũdatur sequi, viderit quam ob causam.Hoc tamẽ suspicor, nec suspicio mea vel maleuola est vel absurda, cũ & optime noueris quantum eum diligã, quãtoq; mihi dolori sit quod nondũ Christianus est, & vtiq; non inconuenienter arbitrer eum, quẽ video mihi rescribere noluisse,nihil sibi à me scribi voluisse. Proinde obsecro te, vt quemadmodũ ego tibi parui, atq; inter meas arctissimas occupatiões tuã sanctam mihiq; charissimam voluntatẽ offendere timui, si nõ facerẽ quod petisti, ita tu quoq; facias quod peto.Hoc est autem, vt breuiter quẽadmodum à te,sicut mihi indicasti, postulauit, ad omnia illi respõdere nõ graueris,quod & ante facere potuisti. Scies enim cũ legeris,nihil penè à me dictũ, quod ipse non noueras, aut quod me tacẽte nosse nõ poteras. Sed hoc opus meũ rogo habeas cum cæteris,quorũ studio scis conuenire: Tuum verò illud,quod flagito, habeat ipse cui hoc potissimum congruit, & cæteri quos non parũ ista delectant, quemadmodũ dici possunt abs te, inter quos & ipse sum. Viuas semper in Christo nostri memor. E

Quæstionem primã soluens, docet resurrectionem mortuorum talem fore, qualis fuit non Lazari, sed Christi: & quòd Christus post resurrectionem comedit, & cicatrices vulnerum habuit, non fuisse fictitium, nec necessitatis sed voluntatis.

MOuet quosdam, & requirũt de duabus resurrectionibus, quæ cõueniat promissæ resurrectioni, vtrũnam Christi,an Lazari:Si Christi,inquiunt, quomodo potest hæc conuenire resurrectioni natorũ ex semine, eius qui nulla seminis cõditione natus est:Si autem Lazari resurrectio conuenire asseritur,nec hæc quidẽ congruere videtur. Siquidem Lazari resurrectio facta sit de corpore nondũ tabescẽte,de eo corpore quo Lazarus dicebatur: nostra autem multis seculis pòst ex confuso eruetur. Deinde si post resurrectionem status beatus futurus est, nulla corporis iniuria,nulla necessitate famis, quid sibi vult cibatum Christũ fuisse,& vulnera mõstrauisse? Sed si propter incredulum fecit,finxit: si autem verũ ostẽdit,ergo in resurrectione accepta futura sunt vulnera. Quibus respondetur, ideo non Lazari resurrectionem,sed potius Christi cõgruere promissæ resurrectioni,quia Lazarus ita resurrexit,vt iterũ moreretur:Christus autem, sicut de illo scriptum est,surgens à mortuis, iam nõ moritur,& mors illi vltra nõ dominabitur. Quod etiam promissum est resurrecturis in fine seculi, & cũ illo regnaturis in æternum. Sic autem non pertinet ad resurrectionem, differentia natiuitatis Christi & nostræ,quod ille sine virili semine, nos autem non sine viro &† fœmina creati sumus, sicut etiam nõ pertinet ad ipsius mortis differentiam. Non enim propterea illius non vera mors fuit, quia sine virili semine natus est: sicut nec ipsius primi hominis aliter exorta caro quàm nostra, quandoquidem ille sine parentibus de terra creatus est, nos verò ex parentibus, aliquid attulit ad differentiam mortis, vt aliter ille moreretur,aliter nos. Sicut autẽ ad mortis, sic nec ad resurrectionis differentiam valet diuersa natiuitas. Sed si nec hoc quod scriptum est de primo homine,similiter infideles homines volunt credere, quærãt vel animaduertant, si vel hoc possunt,quàm multorum animalium genera sine parentibus ex terra procreentur, quæ tamen coëundo pariant etiam ipsa sui simile, nec

Quæstio.

Solutio. F

Roma.6.

†aliâs,nos autẽ ex viro &,&c.

propter

Universidad de Deusto
Biblioteca

G propter diuersitatem natiuitatis interſit aliquid ad naturam eorum,quæ procreata ſunt ex terra,& eorũ quæ illis coëuntibus orta ſunt. Similiter enim viuunt,similiterq; moriuntur,quãuis diſſimiliter nata ſint. Ita non eſt abſurdũ,vt ſimiliter reſurgant corpora,quæ diſſimiliter orta ſunt. Huiuſmodi autem homines nõ valẽtes intueri, ad quam rem interſit aliquid diuerſum, & ad quã non interſit, vbi ϑ non ϑ aduerterint aliquam diſtantiam primordiorum, etiam omnia conſequentia diſtare oportere contendunt: poſſunt tales putare oleũ ex adipibus non debere natare ſuper aquam,ſicut illud quod ex oliua eſt,quoniã longe eſt vtriuſq; origo diſſimilis:quando illud ex ligno, hoc ex carne profluxerit. Quantum autem attinet ad illam differentiam, quod Chriſti corpus,non diſſolutum tabe atq; putredine,die tertio reſurrexit, noſtra verò poſt longum tempus, ex [quadam] quo ſoluta diſceſſerant cõfuſione,reparabũtur:humanæ facultati vtrunque impoſſibile eſt, diuinæ autem poteſtati vtrũque facillimum. Vt enim radius oculi noſtri,non citius peruenit ad propinquiora, quàm ad longinquiora,ſed vtraq; interualla, parili celeritate contingit: ita cum in ictu*oculi,ſicut Apoſto-

*aliâs,nictu 1.Cor.15.

H lus dicit, ſit reſurrectio mortuorum, omnipotentiæ dei & ineffabili nutui tam facile eſt quæque recentia, quàm diuturno tẽpore dilapſa cadauera ſuſcitare. Incredibilia ſunt hæc quibuſdã,quia inexperta,cum omnis natura rerum,tam ſit plena miraculis,vt non quaſi facili peruestigatione rationis, ſed videndi conſuetudine mira non ſint,atq; ob hoc,nec conſyderatione, nec inquiſitione digna videãtur. Nam ego & mecum quicũq; inuiſibilia dei per ea quæ facta ſunt intelligere moliũtur,aut nõ minus aut amplius admiramur,in vno ſeminis tam paruulo grano,omnia quę laudamus in arbore tanquam liciata latuiſſe,quàm mundi huius tam ingentẽ ſinum, quæ de corporibus humanis dum dilabuntur aſſumit, reſurrectioni futuræ tota & integra redditurum, Quomodo autem contrarium eſt, & Chriſtum poſt reſurrectionem cibatum,& in reſurrectione quæ promittitur ciborũ indigentiam nõ futuram, cum & angelos legamus eiuſdem modi eſcas eodemq; modo ſumpſiſſe,nõ ficto & inani phantaſmate, ſed manifeſtiſſima veritate,nec tamen neceſſitate,ſed poteſtate? Aliter enim abſorbet terra aquã ſitiens, ali-

I ter ſolis radius candens. Illa indigentia, iſte potentia. Futuræ ergo reſurrectionis corpus, imperfectæ fœlicitatis erit,ſi cibos ſumere non potuerit, Imperfectæ fœlicitatis,ſi cibis eguerit. Poſſem hic de cõmutationibus corporalium qualitatum, & de præpotenti valentia in inferiora corpora corporũ ſuperiorum latius diſputare: Sed breuiter mihi reſpondere propoſitum eſt,& talibus ingeniis hoc ſcribitur, quæ admonere ſuffecerit. Sciat ſanè qui has propoſuit quæſtiones, Chriſtũ poſt reſurrectionem cicatrices non vulnera demonſtraſſe dubitãtibus, propter quos etiam cibum ac potũ ſumere voluit,non ſemel ſed ſępius,ne illud non corpus,ſed ſpiritum eſſe arbitrarentur,& ſibi non ſolide,ſed imaginaliter apparere. Tunc autem illæ falſæ cicatrices fuiſſent,ſi nulla vulnera præceſſiſſent,& tamen nec ipſæ eſſent,ſi eas eſſe noluiſſet. Voluit autem certę diſpẽſationis gratia,vt eis quos ædificabat in fide non ficta, non aliud pro alio, ſed hoc quod crucifixum viderant, reſurrexiſſe monſtraret. Quid eſt ergo quod dicitur: Si propter incredulum fecit, finxit: quaſi verò ſi quiſquam vir fortis pro patria dimicans, multa aduerſa vulnera exciperet, & peritiſſimo medico, qui hæc ita curare valeret,vt cicatrices nullæ apparerent, ipſe potius diceret, ſic ſe velle ſanari, vt magis eſſent in corpore ſuo veſtigia vulnerum tãquam tituli gloriarum, ideo ille medicus cicatrices finxiſſe diceretur: quia cũ per artem efficere potuerit,vt non eſſent,certa exiſtente cauſa,per artem effecit potius vt eſſent,quæ vno ſolo modo, ſicut ſuperius dixi, falſæ conuincerentur, ſi nulla vulnera ſanarentur. K

Quæſtionem ſecundam ſoluens docet, & ante aduentum Chriſti pios ſeruatos fuiſſe per Chriſtum, cuius gratia nulli genti,nullo ſeculo unquam defuit, nec ideo diuerſam eſſe religionem, ſi culturæ modus conſilio diuino, prout expedit hominum ſaluti,uariatur.

Quæſtio. ITem alia propoſuerunt, quæ dicerent de Porphyrio contra Chriſtianos, tanquam validiora decreta†. Si Chriſtus ſe,inquiunt,ſalutis viam dicit, gra- †decerpta. tiam & veritatem,in ſeq; ſolo ponit animis ſibi credẽtibus reditum,quid egerunt tot ſeculorũ homines ante Chriſtum? Vt dimittam,inquit, tempora ante Latium regnatum,ab ipſo Latio quaſi principium humani nominis ſumamus: In ipſo Latio ante Albam dij culti ſunt: in Alba æquè religiones ritusq; valuẽre tẽ- L plorum. Nõ paucioribus ſeculis ipſa Roma, longo ſeculorũ tractu, ſine Chriſtiana lege fuit. Quid, inquit, actum de tam innumeris animis, qui omnino in culpa nulla ſunt,ſiquidem is cui credi poſſet, nondũ aduentum ſuum hominibus commodarat? Orbis quoque cum ipſa Roma in ritibus templorum caluit. Quare, inquit,ſaluator,qui dictus eſt, ſeſe tot ſeculis ſubduxit? Sed ne, inquit, dicant, lege Iudaica vetere hominum curatum genus, longo poſt tempore lex Iudæorum apparuit ac viguit anguſta Syriæ regione, poſtea verò prorepſit etiam in fines Italos, ſed poſt Cæſarem Caium, aut certè ipſo imperante. Quid igitur actum de Romanis animabus vel Latinis, quæ gratia nondum aduenientis Chriſti viduatæ ſunt, vſque in Cæſarum tempus? Huic propoſitioni reſpondetur, vt primo ipſi Reſponſio. dicãt,vtrum profuerint hominibus deorum ſuorũ ſacra,quæ cõſtat certis temporibus inſtituta. Quæ ſi negant aliquid profuiſſe ad animarũ ſalutem, nobiſcum ea deſtruunt, & eſſe inania confitentur. Nos quidem etiam pernicioſa monſtramus,ſed paruum non eſt vt ipſi interim prius inania fateantur. Si verò ea defendunt,& ſapienter atq; vtiliter aſſerunt inſtituta,quæro quid actum ſit de iis qui antequã hæc inſtituta eſſent, morte obierũt,hac enim vtiq; ſalute atq; vtilitate frau- Iugulat illos ſuo gladio. dati ſunt. Si autem potuerunt alio modo purgari, cur non idem modus perſeuerauit in poſteros? Quid opus erat inſtituere nouitias conſecrationes,quæ antiquitus non fuerũt? Hic ſi dicunt deos quidẽ ipſos ſemper fuiſſe & ad liberandos cultores ſuos pariter vbiq; valuiſſe, ſed pro varietate rerũ temporalium ac terrenarũ, quæ ſcirent certis tẽporibus locisq; congruere, in his aliâs atque aliâs,alibi atq; alibi,aliter atq; aliter ſibi voluiſſe ſeruiri,cur hanc quæſtionẽ Chriſtianę religioni ingerunt, in qua nobis ipſi pro diis ſuis aut reſpondere non poſſunt,aut ſi poſſunt in eoipſo ſibi etiam pro noſtra religione reſpondeant: Ita nihil intereſſe pro diuerſa temporum locorumq; cõgruentia, quàm diuerſis ſacramentis colatur,ſi quod colitur ſanctum eſt: ſicut nihil intereſt pro diuerſa linguarum auditorumq; cõgruentia,quàm diuerſis ſonis dicatur,ſi quod dicitur verũ eſt:dum hoc ſanè interſit,quod linguę ſonos quibus inter ſe ſua ſenſa cõmunicent,etiã homines pacto quodã ſocietatis ſibi inſtituere poſſunt, Quibus autem

M

ſacris

A sacris diuinitati congruerent, voluntatem dei sequuti sunt, qui rectè sapuerunt. Quæ omnino nunquam defuit ad salutem iustitiæ pietatiq; mortaliũ, & si qua in aliis atq; aliis populis, vna eademq; religione sociatis varie celebrantur, quatenus fiat plurimum refert, quo & humana exhortetur vel toleretur infirmitas, & diuina non oppugnetur authoritas. Quãobrem cum Christum dicam⁹ verbum dei, per quod facta sunt omnia, & ideo filium, quia verbum nec verbum dictum atque transactum, sed apud incommutabilem patrem incõmutabile ipsum atque incõmutabiliter manens, sub cuius regimine vniuersa creatura spiritalis & corporalis, pro cõgruentia temporum locorumq; administratur, cuius moderandæ & gubernandæ, quid, quãdo & vbi, circa eam fieri oporteat, sapientia & scientia, penes ipsum est, Profecto & antequam propagaret Hebræorũ gentem, per quam sui aduentus manifestationem congruis sacramentis præfiguraret, & ipsis temporibus Israëlitici regni, & deinde cũ se in carne de virgine accepta mortalibus mortaliter monstrauit, & deinceps vsque nunc, cum implet omnia quæ per prophetas ante
B prædixit, & abhinc vsque in finẽ seculi, quo sanctos ab impiis dirempturus est, & sua cuique retributurus, idem ipse est filius dei, patri coæternus, & incommutabilis sapientia, per quam creata est vniuersa natura, & cuius participatiõe omnis rationalis anima fit beata. Itaque ab exordio generis humani, quicunq; in eum crediderunt, eumq; vtcunq; intellexerũt, & secundum eius præcepta pie & iustè vixerunt, quãdolibet & vbilibet fuerint, per eum proculdubio salui facti sunt. Sicut enim nos in eum credimus & apud patrẽ manentem, & qui in carne iam venerit: sic credebant in eum antiqui, & apud patrem manẽtem, & in carne venturum. Nec quia pro temporum varietate nunc factum annunciatur, quod tunc futurum prænunciabatur, ideo fides ipsa variata, vel salus ipsa diuersa est. Nec quia vna eademq; res, aliis atque aliis sacris & sacramentis vel prædicatur aut prophetatur, ideo alias atque alias
Cõsiliũ dei. res, vel alias atque alias salutes oportet intelligi. Quid autem quando fiat quod ad vnam eandemq; fidelium & piorum liberationem pertineat, consilium deo tribuamus, nobis obedientiam teneamus. Proinde aliis
C tunc nominibus & signis, aliis autem nunc, & prius occultius, postea manifestiꝰ, & prius à pauciorib⁹, postea à pluribus, vna tamen eademq; religio vera significatur & obseruatur. Nec nos eis obiicimus, quod aliter Numa Pompilius, deos colendos Romanis instituit, atque aliter ab eis vel Italis antea colebãtur, nec quod Pythagoreis temporib⁹ illa philosophia celebrata est, quæ antea vel omnino non erat, vel in pauciſſimis eadem sentientibus, non tamen eodem ritu viuentibus fortasse latitabat: sed vtrum illi dij veri aut colendi sint, & vtrum illa philosophia animarũ saluti aliquid prosit, hoc cum eis agimus, hoc in quæstionem vocamus, hoc disputando cõuellimus. Desinant igitur obiicere nobis, quod omni sectæ, & omni nomini religionis obiici potest. Cum enim non fortuito labi, sed diuina prouidentia tempora ordinari fateãtur, quid cuique tempori aptum & opportunum sit, humanum cõsilium prætergreditur, & illinc dispergitur, vnde ipsa prouidentia rebus consulit. Si enim dixerint propterea non semper nec vbique fuisse Pythagoricam disciplinam, quia Pythagoras homo fuit, neque hoc in potestate habere potuit: nunquid hoc etiam dicere possunt, eo ipso tempore quando fuit, & in his terrarũ locis vbi illa philosophia viguit, omnes qui eum audire D
potuerunt, etiam credere sectarij; cum voluisse? Ac per hoc magis si tantę potestatis fuisset Pythagoras, & vbi vellet, & quando vellet, sua dogmata prædicaret: & si haberet etiam cum ea potestate summam rerum prę-scientiam, nusquam & nunquam appareret, nisi vbi & quando sibi homines credituros esse prænosceret. Proinde cùm Christo non obiiciant, quod eius doctrinam non omnes sequuntur: sentiunt enim & ipsi, nequaquam hoc rectè obiici posse, vel philosophorum sapiẽtiæ vel etiam numini deorum suorum: quid respondebunt si excepta illa altitudine sapientiæ & scientiæ dei, vbi fortassis aliud diuinum consilium longe secretius latet, sine præiudicio etiam aliarum fortè causarũ, quæ à prudentibus inuestigari queunt, hoc solum eis breuitatis gratia, in huius quæstionis disputatione dicamus, tunc voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos prædicari doctrinam suam, quãdo sciebat & vbi sciebat esse qui in eum fuerant credituri? His enim temporibus & his locis, quibus Euangelium eius
non est prædicatum, tales omnes in eius prædicatione E
futuros esse præsciebat, quales non quidem omnes, sed tamen multi in eius corporali præsentia fuerunt, qui in eum nec suscitatis ab eo mortuis credere voluerũt: quales etiam nunc multos videmus, cum tanta manifestatione de illo compleãtur præconia prophetarum, nolle adhuc credere, & malle humana astutia resistere, quàm tam claræ atque perspicuæ tamq; sublimi & sublimiter diffamatę diuinę credere †authoritati. Quãdiu paruus & infirmus est intellectus hominis, diuinæ debet credere †veritati. Quid ergo mirum si tam infidelibus plenum orbem terrarum Christus prioribus seculis nouerat, vt eis apparere, vel prædicari merito nollet, quos nec verbis nec miraculis suis credituros esse præsciebat? Neque enim incredibile est tales fuisse tunc omnes, quales ab eius aduentu vsque ad hoc tempus, tam multos fuisse & esse miramur: & tamen ab initio generis humani, aliâs occultius, aliâs euidentius, sicut congruere temporibus diuinitus visum est, nec prophetari destitit, nec qui in eum crederẽt defuerũt, ab Adam vsque ad Moysen, & in ipso populo Israël, qui speciali quodam mysterio gens prophetica fuit, & in aliis gentibus antequam venisset in carne. Cum e- F
nim nonnulli commemorantur in sanctis Hebraicis libris, iam ex tempore Abrahæ, nec de stirpe carnis eius, nec ex populo Israël, nec ex aduentitia societate in populo Israël, qui tamen huius sacramenti participes fuerunt, cur non credamus etiam in cæteris hac atque illac gentibus, aliâs alios fuisse, quamuis eos commemoratos in eisdem authoritatibus non legamus? Ita salus religionis huius, per quam solam veram salus vera veracitèrque promittitur, nulli vnquam defuit qui dignus fuit, & cui defuit dignus non fuit: Et ab exordio propagationis humanæ, vsque in finem, quibusdam ad præmium, quibusdã ad iudicium prædicatur. Ac per hoc & quibus omnino annunciata nõ est, non credituri præsciebantur, & quibus non credituris tamen annunciata est, in illorum exemplo demonstrantur. Quibus autem credituris annunciatur, hi regno cœlorum & sanctorum angelorum societati præparantur.

†† alibi credere.

Quæstionem tertiam soluens docet, immolationem pecudum, & incendium thuris non reprehensum in Iudeis, quoniam hæc uero deo immolabantur. Latriam nec hominibus ſus, nec ange-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G *lis bonis exhibendam, multo minus ſoxis ac dæmonibus. Denique non ideo religionem apud Chriſtianos aliam eſſe quam fuit apud Iudæos aut ſanctos ante legem, quod ritus ſacrificiorum ſunt nouati.*

Quæſtio. IAm videamus eam quæ ſequitur quæſtionem. Accuſant, inquit, ritus ſacrorum, hoſtias, thura, & cætera quæ templorum cultus exercuit, cùm idem cultus ab ipſis, inquit, vel à deo quem colunt exorſus eſt temporibus priſcis, cũ inducitur deus primitus eguiſſe. Huic reſpondetur: quoniam ex illo ſcripturarum noſtrarum loco hęc quęſtio propoſita agnoſcitur, vbi ſcriReſponſio. ptum eſt, Cain ex fructibus terræ, Abel autem ex primitiuis ouium obtuliſſe munus deo, Hinc potius eſſe Gene.4. intelligendum quàm ſit res antiqua ſacrificium, quod non niſi vni deo vero offerri oportere, veraces & ſacræ literæ monent, non quòd illo egeat deus, cum in eiſdem ipſis literis apertiſſime ſit ſcriptum: Dixi domiPſal.15. no, deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges: ſed quòd etiam in his, vel acceptandis vel reprobandis vel percipiendis, non niſi hominibus conſulat: H Nobis enim prodeſt colere deum, non ipſi deo. Cùm ergo inſpirat & docet quomodo colendus ſit, non ſolũ ſua nulla indigentia facit, ſed noſtra maxima vtilitate. Significatiua ſunt autem omnia talia ſacrificia, & quarundam rerum ſimilitudines, quibus admoneri nos oporteat ad ea ipſa quorũ ſimilitudines ſunt, ſiue ſcrutanda, ſiue noſcenda, ſiue recolenda. De qua re quantũ ſatis eſt differenda, non breuis ſermo flagitandus eſt, quo nunc reſpondere nobis propoſitum non eſt, præſer10.de ciuita te dei, ca. 19. & 20. tim quia in aliis opuſculis noſtris, de hac re multa iam diximus. Et qui ante nos dei eloquia tractauerũt, de ſimilitudinibus ſacrificiorum veteris teſtamenti, tanquam vmbris figuriſq; futurorũ copioſe loquuti ſunt. Hoc ſanè nec in iſta breuitate prætereũdum eſt, quod templum, ſacerdotem, ſacrificium, & alia quæcunq; ad hæc pertinẽtia, niſi vni vero deo deberi noſſent dij falſi, hoc eſt dæmones, qui ſunt præuaricatores angeli, nũquam hæc ſibi à cultoribus ſuis quos decipiunt expetiſſent. Verum hæc cùm exhibentur deo, ſecundum eius inſpirationem atq; doctrinam, vera religio eſt: cum autem dæmonibus ſecundum eorum impiam ſuperbiam noxia ſuperſtitio. Quapropter qui Chriſtianas literas I vtriuſque teſtamenti ſciunt, non hoc culpant in ſacrilegis ritibus Paganorum, quod conſtruant templa, & inſtituant ſacerdotia, & faciant ſacrificia, ſed quòd hęc idolis & dæmoniis exhibeant. Et idola quidem omni ſenſu carere, quis dubitet? Veruntamen cum his locantur ſedibus, honorabili ſublimitate, vt à precãtibus atque immolantibus attendantur, ipſa ſimilitudine animatorum membrorum atq; ſenſuum, quanuis inſenſata & exanima afficiunt infirmos animos, vt viuere ac ſpirare videantur, accedente præſertim veneratione multitudinis, qua tãtus eis cultus dei impẽditur. Quibus morbidis & peſtilentioſis affectibus medetur ſcriptura diuina, quæ rem quidẽ notam, ſed tamen ſalubri Pſal.113. remedio admonitionis inculcat, dicens: Oculos habẽt & non vident, aures habent & non audiunt, & cætera talia. Hæc enim verba quo magis aperta & populariter vera ſunt, eo magis incutiunt ſalubrem pudorem illis, qui cum talibus ſimulachris diuinum cum timore cultum exhibent, eaq; viuentibus ſimilia venerantes, adoranteſq; contuentur, eiſq; velut præſentibus preces allegant, victimas immolant, vota perſoluunt, ſic afficiuntur omnino vt ea ſenſu carentia putare nõ audeant. Ne arbitrentur autem iſti hoc ſolum noſtros li- K
bros velle ſonare, quod huiuſcemodi affectus humano cordi ex idolis innaſcitur, apertiſſime ſcriptum eſt: quoPſal.95. niam omnes dij gentium dæmonia. Vnde & Apoſtolica diſciplina nõ ſolum dicit, quod apud Ioannem legitur, Fratres cauete à ſimulachris, verumetiam quod apud Paulum, Quid ergo? Dico quod idolis immolatum ſit aliquid, aut idolũ eſt aliquid? Sed quæ immolant gentes, dęmoniis & non deo immolant: nolo autẽ vos ſocios fieri dæmoniorum. Vnde ſatis intelligi poteſt, nõ tam ipſam immolationem (nam vero deo priſci ſancti immolauerunt) ſed quod diis falſis & impiis dæmoniis immolatur, reprehendi à vera religione, in ſuperſtitionibus gentium. *Sicut enim* veritas hortatur homines fieri ſocios ſanctorũ angelorũ, ita ſeducit impietas ad ſocietatem dæmoniorũ, cui præparatur ignis æternus, ſicut regnum æternum ſocietati ſanctorum. Neq; illinc excuſant impij ſua ſacrilega ſacra & ſimulachra, quod eleganter interpretãtur quid quęq; ſignificent. Omnis quippe illa interpretatio ad creaturã refertur, non ad creatorem, cui vni debetur ſeruitus religionis, illa quæ vno nomine Latria Græce appellatur, λατρία. Nec nos dicimus terram, maria, cœlum, ſolem, lunam, L ſtellas, & quaſdam non in promptu ſitas cœleſtes poteſtates eſſe dæmonia: ſed cũ omnis creatura partim corporalis ſit, partim verò incorporalis, quam etiam ſpiritalem vocamus, manifeſtum eſt, *id quod à nobis pie ac religioſe fit, à voluntate animi proficiſci, quæ creatura ſpiritalis eſt, & omni corporali præponẽda.* Vnde colligitur corporali creaturæ non eſſe ſacrificãdum. Reſtat ſpiritalis, quæ vel pia, vel impia eſt. Pia ſcilicet in hominibus & angelis iuſtis & deo rite ſeruientibus, impia verò in hominibus & angelis iniquis, quos etiam dæmones dicimus. Ac per hoc nec ſpiritali, quanuis iuſtæ creaturæ ſacrificandum eſt. Quoniam quantomagis pia eſt & ſubdita deo, tãto minus ſe tali honore dignatur, quem ſcit nõ deberi niſi deo. Quanto ergo pernicioſius eſt ſacrificare dæmoniis, hoc eſt iniquæ ſpiritali creaturæ, quæ *in hoc proximo & caliginoſo cœlo inhabitans*, tãquam in aëreo carcere ſuo prædeſtinata eſt ſupplicio ſempiterno? Quamobrem etiam, cum ſe homines ſuperioribus cœleſtibus poteſtatibus, quę non ſunt dæmonia, ſacrificare dicunt, & ſolius nominis intereſſe arbitrantur, quod illi deos, nos eos angelos ap- M
pellamus, non ſe opponunt eis ludificandis multiplici fallacia, niſi dæmones qui errore delectantur & quodammodo paſcuntur humano, quoniam ſancti angeli non approbant ſacrificiũ, niſi quod ex doctrina verę ſapientiæ verę que religionis offertur vni vero deo, cui ſancta ſocietate deſeruiunt. Proinde ſicut impia ſuperbia, ſiue hominum, ſiue dæmonum, ſibi hos diuinos honores exhiberi vel iubet vel cupit, ita pia humilitas vel hominum vel angelorum ſanctorum, hæc ſibi oblata recuſauit, & cui deberetur oſtẽdit. Cuius rei manifeſtiſſima in ſacris literis noſtris exempla monſtrãtur, Diſpertita autem diuinis eloquiis ſacrificia pro tẽporum congruentia, vt alia fierent ante manifeſtationem noui teſtamenti, quod ex ipſa vera & in vnius ſacerdotis victima, hoc eſt effuſo Chriſti ſanguine miniſtratur, & aliud nunc quod huic manifeſtationi eſt cõgruum, qui iam declarato nomine Chriſtiani appellamur offeramus, non ſolũ Euangelicis, verumetiã propheticis literis demõſtratur. Mutatio quippe nõ dei nõ ipſius religionis, ſed ſacrificiorum & ſacramentorum impudenter nunc videretur prædicata, niſi fuiſſet ante

prædicta.

A predicta. Quemodmodum enim vnus idemq; homo, si deo mane aliud offerat, aliud vespere, pro congruentia diurni temporis, nō deum mutat, non religionem, sicut nec salutem, qui alio modo mane, alio vespere salutat, Ita & in vniuerso tractu seculorū, cum aliud oblatum est ab antiquis sanctis, aliud ab eis qui nunc sunt offertur, non humana præsumptione, sed authoritate diuina temporibus congrua sacra mysteria celebrātur, non deus aut religio commutatur.

Quæstionē quartā soluēre ostendit quomodo perpēdenda peccatorū & æternæ pœnæ proportio, quōdque iuste deus pro temporariis delictis reddit æterna supplicia.

Quæstio. IAm nunc deinde videamus, quale sit quod de mensura peccati atque supplicij proposuit, sic euangelio calumniatus. Minatur, inquit, Christus sibi non credentibus, æterna supplicia. Et alibi ait: In qua mensura mensi fueritis, [in ea] remetietur vobis. Satis, inquit, ridicule atq; contrarie. Nam si ad mensuram redditurus est pœnā, & omnis mēsura circumscripta est fine temporis, quid sibi volunt minæ infiniti supplicij: Istā quæstionem à qualicunq; philosopho esse obiectā atq; propositā difficile est credere. Quippe qui ait, omnis mensura circumscribitur tempore, quasi nō soleat nisi temporum esse mēsura, sicut horarū, & dierum, & annorū, Vel sicut dicimus breuē syllabam simplū habere temporis, ad syllabam longā. Puto enim modios, & rabones, vrnas & amphoras, non temporum esse mensuras. Quomodo ergo omnis mensura circumscribitur tempore? Nonne ipsi dicunt, solem istum sempiternum esse, qui tamen quantus sit ad terram, mensuris geometricis perscrutari audent & renunciare? Quod siue possint siue non possint, constat eum tamen propriam sui orbis habere mensuram. Quia & si cōprehendūt quātus sit, mensuram eius comprehendunt, & si hoc non assequuntur, mensurā eius vtiq; non cōprehendūt, nec ideo nulla est, quia homines eam nosse nō possunt. Potest igitur aliquid & sempiternum esse, & certam sui modi habere mensuram. Secundum ipsos enim de solis æternitate loquutus sum, vt sua sententia conuincantur atq; concedant esse posse aliquid cum mensura sempiternum. Ac sic non ideo putent non esse credendum de supplicio sempiterno, quod minatus est Christus, quia idem dixit, In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Si enim dixisset, quod mēsi fueritis, hoc metietur vobis, etiā sic non omnino ad eandem rem ex omni parte necesse esset referre sententiā. Possumus enim rectè dicere, quod plātaueris, hoc decerpes, quāuis nemo plantet pomum sed lignum, decerpit autem pomum magis quàm lignum, sed illud dicimus secundum arboris genus, quia non ficum plantat, vnde nucem decerpat. Ita dici posset, quod feceris patieris, non vt si stuprum fecerit, stuprum patiatur, sed quod peccato isto fecit legi, hoc ei lex faciat, id est, quia legem talia prohibētem de sua vita abstulit, auferat eum etiam ipsa lex de hominum vita, quam regit. Item si dixisset quantum mensi fueritis, tantum remetietur vobis, nec sic esset cōsequens, vt omnimodo æquales peccatis pœnas intelligere deberemus. Neque enim æqualia sunt, verbi gratia, triticum & hordeū. Et profecto dici posset, quantum mensi fueritis, tantum remetietur vobis, hoc est, quantum tritici tantum hordei. Quod si de doloribus ageretur atque diceretur, quantum dolorem ingesseritis, tantus ingeretur vobis, fieri posset vt tantus dolor esset, quantuis tempore diuturnior, hoc est, mora maior, vi par. Neque enim si de duabus lucernis dicamus, tantum ignis iste caluit quantum ille, Ideo falsum erit quia vna earum fortè citius extincta est. Non itaque si aliquid secundum aliud tantum est, secūdum aliud non est tantum, quia non omnino † tantum est, ideo falsus est modus in quo tantum est. Cum verò dixerit, In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, quumq; manifestum sit, aliud esse mensuram in qua metitur aliquid, aliud ipsam rem quę metitur, iam fieri potest, vt in qua mēsura homines mēsi essent, verbi gratia, modium tritici, in ea illis metiantur milia modiorum, vt & tam multum interesset in quantitate frumenti & nihil in mensura: vt taceam de ipsarum rerum diuersitate, quia nō solum fieri potest, vt in qua mensura quis mensus fuerit hordeum, in ea illi metiatur triticum, sed qua mensus fuerit frumentum, in ea illi metiatur aurum & frumenti sit vnus modius, auri quamplurimi. Ita cum sine comparatione rerum ipsarum, & genus & quantitas differat, dici tamen rectissime potest, In qua mensura mensus est, in ea illi metitum * est. Vnde autem hoc dixerit Christus, paulo superius satis elucet. Nolite, inquit, iudicare vt nō iudicemini. In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini. Nunquid si iniquo iudicio iudicabunt, iniquo iudicabuntur? Absit. Nulla quippe iniquitas apud deum. Sed ita dictum est, In quo iudicio iudicaueritis, in eo iudicabimini, tanquā diceretur, In qua voluntate benefeceritis, in ipsa liberabimini, vel in qua voluntate malefeceritis, in ipsa puniemini. Velut si quispiam ad turpem concupiscentiam oculis vtens exæcari iuberetur, rectè vtique audiret, In quibus oculis peccasti, in eis supplicium meruisti. Iudicio enim quisque animi sui, seu bono seu malo vtitur, vel ad benefaciendum, vel ad peccandum. Vnde non iniquum est, vt in quo iudicat, in eo iudicetur, Hoc est vt in ipso animi sui iudicio pœnas luat, cùm ea mala patitur, quæ male iudicantem animum consequuntur. Alia nanque sunt manifesta tormenta, quæ post futura præparantur, etiam ipsa ex eodem malæ voluntatis cardine extracta. In ipso autem animo, vbi appetitus voluntatis hominum est, humanorum mensura factorum continuo pœna sequitur culpam, plerūque maior non sentientis cæcitate gratiore. Ideo cum dixisset, In quo iudicio iudicaueritis iudicabimini, sequutus adiunxit: Et qua mēsura mensi fueritis metietur vobis. In voluntate quippe propria metitur bonus homo bona facta, & in ea metietur ei beatitudo. Itemq; in [mala] volūtate propria, metitur malus homo mala opera, & in ea metietur ei miseria: quoniam ibi quisq; bonus est, cum bene vult, ibi etiam malus cum male vult. Ac per hoc ibi etiam sit vel beatus vel miser, hoc est in ipso suæ voluntatis affectu, quę omnium factorum meritorumq; mensura est. Ex qualitatibus quippe voluntatū, non ex temporū spatiis, siue rectè facta siue peccata metimur. Alioquin maius peccatū haberetur, arborē deiicere quàm hominem occidere. Illud enim fit longa mora, ictibus multis, hoc vno ictu breuissimo tempore: pro quo tamen exigui temporis tam grandi peccato, si perpetua deportatione homo puniretur, etiam mitius cum illo actū, quàm dignus fuerat diceret, quāuis in spatio tēporali longitudo pœnæ, cū breuitate facinoris nullo modo sit cōparanda. Quid ergo cōtrariū est, si erunt pariter lōga, vel etiā pariter æterna supplicia, sed aliis alia mitiora, vel acriora: vt quibus tēpus æquale est, non sit æqualis asperitas, ppter mensurā etiam peccatorū, non in productione temporū, sed in voluntate peccātium?

Solutio.

Rabo.

G Voluntas quippe ipſa punitur,ſiue animi ſupplicio ſiue corporis, vt quæ delectatur in peccatis, ipſa plectatur in pœnis,vt & qui iudicat ſine miſericordia,ſine miſericordia iudicetur. Et in hac quippe ſententia, ad hoc ſolum eadem menſura eſt,vt quod non præſtitit, non ei prę̃ſtetur. Atque ita quod ipſa iudicatur æternũ erit, quanuis quod iudicauit,ę̃ternum eſſe nequiuerit. In eadem igitur menſura,quanuis non æternorum malefactorum,ę̃terna ſupplicia remetiuntur,vt quia ę̃ternam voluit haberi peccati perfruitionem, æternam vindictæ inueniat ſeueritatem. Non autẽ ſinit propoſita breuitas reſponſionis meæ,vt colligã omnia, vel certè q̃plurima quæ de peccatis, & de peccatorum pœnis,ſancti libri habent,atq; ex his vnam eruã ſine vlla ambiguitate ſententiam,ſi tamen id valeam viribus mentis etiam ſi congruum nanciſcar ocium. Nunc tamen arbitror ſatis eſſe monſtratum,non eſſe contrarium æternitati ſuppliciorum, quòd in eadem menſura reddũtur,in qua peccata commiſſa ſunt.

Quæſtionem quintam ſoluens docet à Salomone fieri mentionem filij dei.

Quæſtio. H Poſt hanc quæſtionem, qui eas ex Porphyrio propoſuit,hoc adiunxit. Sanè etiam de illo,inquit, me dignaberis inſtruere,ſi verè dixit Salomõ: Filium deus non habet. Cito reſpondetur. Non ſolum hoc nõ dixit,verumetiam dixit,quòd deus habeat filiũ. Apud eum enim ſapientia loquens,ait: Ante omnes colles genuit me. Et quid eſt Chriſtus, niſi dei ſapientia? Item quodam loco prouerbiorum, Deus,inquit,docuit me ſapientiam,& ſcientiam ſanctorum cognoui. Quis aſcẽdit in cœlum & deſcendit? Quis collegit ventos in ſinum? Quis conuertit aquam in veſtimento? Quis tenuit fines terræ? Quod nomen eſt ei, aut quod nomen eſt filij eius? Horum duorum quę in extremo cõmemoraui, vnum retulit ad patrem,id eſt, quod nomẽ eſt ei, propter quod dixerat,deus docuit me ſapientiam. Et alterum euidenter ad filium,cum ait, aut quod nomẽ eſt filij eius,propter cætera quæ de filio magis intelliguntur,hoc eſt,quis aſcendit in cœlum & deſcendit. Quod Paulus ita commemorat. Qui deſcendit,ipſe eſt & qui aſcẽdit ſuper omnes cœlos. Quis collegit ventos in ſinum, id eſt animas credentium in occultum atque ſecretum. Quibus dicitur: Mortui enim eſtis,& vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo. Quis cõuertit aquam in veſtimẽto,vt dici poſſet, Quotquot in Chriſtum baptizati eſtis,Chriſtum induiſtis, Quis tenuit fines terræ, qui dixit diſcipulis ſuis: Eritis mihi teſtes in Hieruſalem, & in tota Iudæa, & Samaria,& vſque in fines terræ.

Solutio. Prouerbiorum.8.

Prouerbiorum.30.

Ephe.4.

Coll.3. Gala.3.

I

Acto.1.

Quæſtionem ſextam diſſoluens, oſtendit miracula ſacris prodita ſcripturis, aut credenda omnia, aut negligenda omnia, aperiens allegoriam de Iona à ceto abſorpto, de hedera, & uerme matutino, Deum ſanctis loqui, poſtremò in iis quæ Chriſtus interpretatus eſt, non eſſe liberam hominum diuinationem.

Quæſtio. Poſtrema quę̃ſtio ꝓpoſita eſt de Iona, nec ipſa quaſi ex Porphyrio, ſed tanquam ex irriſione paganorum. Sic enim poſita eſt, Deinde quid ſentire, inquit, debemus de Iona, qui dicitur in ventre ceti triduo fuiſſe,quod ἀπιδανὸν † eſt & incredibile, tranſuoratum cum veſte hominem,fuiſſe in corde piſcis, Aut ſi figura eſt,hanc dignaberis pandere. Deinde quid ſibi etiam illud vult,ſupra euomitum Ionam cucurbitã natam,quid cauſæ fuit vt hæc naſceretur. Hoc enim genus quæſtionis,multo cachinno à Paganis grauiter irriſum animaduerti. Ad hoc reſpondetur, quod aut omnia diuina miracula credenda non ſint,aut hoc cur nõ credatur cauſa nulla ſit. In ipſum autem Chriſtũ, quod tertio die reſurrexerit nõ crederemus,ſi fides Chriſtianorum cachinnum metueret Paganorum. Cum autẽ hinc quę̃ſtionem nõ propoſuerit amicus noſter,vtrum credendum ſit,vel Lazarum reſuſcitatũ eſſe quarto die vel ipſum Chriſtum tertio die reſurrexiſſe, multũ miror hoc quod factum eſt de Iona, eum pro incredibili poſuiſſe,niſi fortè facilius putat mortuum de ſepulchro reſuſcitari, quàm viuum in tam vaſto ventre belluę potuiſſe ſeruari. Vt enim omittam commemorare, quanta magnitudo belluarum marinarũ, ab eis qui experti ſunt indicetur, venter quem coſtæ illæ muniebãt, quæ Carthagine in publico fixæ populo notæ ſunt,quot homines in ſpacio ſuo capere poſſet? quis nõ cõiiciat,quãto hiatu patebat os illud,quod velut ianua ſpeluncę illius fuit: niſi fortè vt poſuit, veſtis eſſet impedimento, ne Ionas deuorari poſſet illæſus: quaſi per anguſta ſeſe coarctauerit,qui per abruptũ aëris prę̃cipitat⁹,ſic exceptus eſt,vt prius reciperetur ventre beſtię,q̃ dente lacerare tur, Quanquã ſcriptura neq; nudũ, neq; veſtitum in illud antrũ deiectum eſſe dixerit, vt poſſit intelligi illuc etiã nudus irruiſſe,ſi fortè opus erat tanq̃ ouo corium,ita illi veſtẽ detrahi, quo facilius forberetur. Sic enim ſunt hoïes de prophetæ huius veſte ſoliciti, quaſi aut per feneſtram paruã repſiſſe,aut in balneas intraſſe dicatur,quo etiam ſi neceſſe eſſet intrare veſtitũ,vix moleſtum eſſet, non tamen mirũ. Sed habent reuera quod non credant in diuino miraculo,vaporem ventris quo cibi madeſcunt potuiſſe ita temperari, vt vitã hominis conſeruaret, Quanto incredibilius ergo proponerent tres illos viros,ab impio rege in caminũ miſſos,deambulaſſe in medio ignis illę̃ſos? Quapropter ſi nulla iſti diuina miracula volunt credere, alia diſputatione refellendi ſunt. Neq; enim debent vnum aliquid tanquam incredibile proponere, & in quæſtionem vocare, ſed omnia quæ vel talia, vel etiam mirabiliora narrantur, Et tamen ſi hoc quod de Iona ſcriptum eſt, Apuleius Madaurenſis,vel Apollonius Tyaneus feciſſe diceretur,quorum multa mira, nullo fideli authore iactitant,quanuis & dæmones nonnulla faciant [ſanctis Jangelis ſimilia, non veritate, ſed ſpecie,non ſapientia, ſed planè fallacia, Tamen ſi de iſtis vt dixi, M quos magos vel philoſophos laudabiliter nominant, tale aliquid narraretur, non iam in buccis creparet riſus, ſed typhus. Ita rideant ſcripturas noſtras quãtum τύφος poſſunt rideant, dum per ſingulos dies rariores pauciorésque ſe videant,vel moriendo,vel credendo, dum implentur omnia quæ prædixerunt, qui hos contra veritatem inaniter pugnaturos, vane latraturos, paulatim defecturos, tanto ante riſerunt, nobísque poſteris ſuis, non ſolum ea legenda dimiſerunt, verum experienda promiſerunt. Non ſanè abſurde, neque importune requiritur, quid iſta ſignificent, vt cùm hoc expoſitum fuerit, non tantum geſta, ſed etiam propter aliquam ſignificationem conſcripta eſſe credantur. Prius ergo non dubitet,Ionam prophetam in aluo ingenti marinę belluę triduo fuiſſe,qui vult ſcrutari, cur nam hoc factũ ſit, Non enim fruſtra factum eſt,ſed tamen factũ eſt. Si enim mouent ad fidẽ quę figurate tãtum dicta nõ facta ſunt,quanto magis mouere debent, quę figurate nõ tantũ dicta, ſed facta ſunt? Nam ſicut humana cõſuetudo verbis,ita diuina potentia etiam factis loquitur. Et ſicut ſermoni humano,verba noua,vel minus

Solutio. K

Coſtę erã.

L

Apuleius Apollonius.

Deus factis loquitur.

† aliàs ſatis aptũ non eſt

A minus vsitata,moderate ac decenter aspersa, splendorem addunt, ita in factis mirabilibus congruēter aliquid significantibus,quodammodo luculentior est diuina eloquentia. Proinde quid figurauerit, quod prophetam belua illa deuoratum,tertio die viuū reddidit cur à nobis quæritur cum hoc Christus exponat:Genera tio iniqua & adultera signum quærit,& signū non dabitur ei nisi signum Ionæ prophetę.Sicut enim Ionas fuit in ventre ceti,tribus diebus & tribus noctibus:sic erit filius hominis in corde terræ, tribus diebus & tribus nōctibus.De ipso autem triduo mortis domini nostri Iesu Christi,quomodo ratio reddatur,cum à parte totum intelligitur, in die primo & nouissimo,vt toti tres dies idem cū suis noctibus computentur,longum est differere,& in aliis sermonibus iam sæpissime dictum est. Sicut ergo Ionas ex naui in aluum ceti, ita Christus ex ligno in sepulchrū, vel in mortis profundum . Et sicut ille pro iis qui tempestate periclitabantur,ita Christus pro iis qui in hoc seculo fluctuāt.Et sicut primo visum ‡est vt prædicaretur Niniuitis à Iona, sed non ad eos peruenit prophetia Ionæ,nisi posteaquā eum cetus euomuit:ita prophetia præmissa est ad gentes, sed nisi post resurrectionem Christi non peruenit ad gentes. Iam verò quod tabernaculum sibi cōstituit, & consedit ex aduerso ciuitatis Niniue , quid ei futurum esset expectans, alterius significationis personam propheta gestabat. Præfigurabat enim carnalem populum Israël . Nam huic erat & tristitia de salute Niniuitarum , hoc est de redemptione & liberatione gentium. Vnde venit Christus vocare,non iustos sed peccatores in pœnitentiam. Vmbraculum ergo cucurbitæ super caput eius,promissiones erant veteris testamenti,vel ipsa iam munera , in quibus erat vtique,sicut dicit Apostolus,vmbra futurorum, tanquā ab æstu temporalium malorum in terra promissionis defensaculum præbens . Vermis autem matutinus quo rodente cucurbita exaruit , idem ipse rursus Christus occurrit, ex cuius ore Euangelio diffamato,cuncta illa quæ temporaliter apud Israëlitas velut vmbraculi † prius significatione viguerunt,euacuata marcescunt.Et cunctus † ille populus amisso Hierosolymitano regno , & sacerdotio & sacrificio (quod totum vmbra erat futuri) in captiua dispersione magno æstu tribulationis aduritur sicut Ionas, quod scriptum est, à solis ardore , & dolet grauiter, & tamen dolori eius atque vmbræ quam diligebat,salus gentium pœnitentiumq; pręponitur.Adhuc cachinnent Pagani,etiam vermem Christum , & hanc interpretationem prophetici sacramenti superbiore garrulitate derideant , dum tamen & ipsos sensim paulatimq; consumat. Nam de omnibus talibus Esaïas prophetat,per quē nobis dicit deus : Audite me qui scitis iudicium populus meus,in quorum corde lex mea est,opprobria hominum nolite metuere, & detractione eorū ne superemini,nec quod vos spernant magni duxeritis:sicut enim vestimentum. ita per tempus absumentur,& sicut lana à tinea comedentur , iustitia autem mea in æternum manet. Nos ergo agnoscamus vermem matutinum, quia & in illo psalmo cuius titulus inscribitur: Pro susceptiōe matutina,hoc seipse nomine appellare dignatus est.Ego,inquit,sum vermis & non homo , opprobrium hominum & abiectio plebis. Hoc opprobrium de illis opprobriis est , quæ iubemur non metuere per Esaiam dicentem:Opprobria hominum nolite metuere . Ab isto verme tanquam à tinea comeduntur,qui sub eius dente Euangelico, per singulos dies paucitate sua deficiendo minorantur. Nos hūc D agnoscamus, & pro salute diuina , humana opprobria sustineamus. Vermis est propter humilitatē carnis,fortassis etiam propter virginis partum. Nam hoc animal plerunque de carne, vel de quacunque re terrena , sine vllo concubitu nascitur. Matutinus est, quia diluculo resurrexit. Poterat vtiq; illa cucurbita & sine vllo vermiculo arescere. Postremo si habebat deus adhuc † vermem necessarium, quid opus erat addere matutinum, nisi vt ille vermis agnosceretur , qui cantat pro susceptione matutina:Ego autem sum vermis & nō homo? Quid ista prophetia, iam ipso rerum effectu & adimpletione lucidius?Si irrisus est vermis iste cum penderet in cruce,sicut in eodem psalmo scriptū est: Loquuti sunt labiis & mouerunt caput:Speranit in deū, eruat eum,saluum faciat eum , quoniam vult eum.Cum cōpleta sunt quæ ⌊ibi⌋ prædixit: Foderunt manus meas & pedes meos,dinumerauerūt omnia ossa mea: Ipsi verò ϑ non ϑ cōsyderauerunt,& cōspexerunt mē,diuiserūt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem : quod tanta manifestatione futurum in libro antiquo prophetatur,quāta manifestatione factum id nouo Euangelio recitatur?Sed si in hac humilitate , vt dicere cœperam,iste vermis irrisus est,nunquid adhuc E irridendus est,cum ea compleri cernimus , quæ consequentia psalmus ipse habet:Commemorabuntur & cō uertentur ad dominū vniuersi fines terræ: Et adorabūt in conspectu eius vniuersæ patriæ gentium:Quoniam domini est regnum,& ipse dominabitur gentium. Sic commemorati sunt Niniuitæ, & conuersi sunt ad dominū:hanc salutem pœnitentiæ gentiū tanto ante præfiguratam in Iona, dolebat Israël, sicut nūc dolet vmbra nudatus & æstu sauciatus liceat sanè cuilibet quālibet aliter,dum tamen secundum regulam fidei,cætera omnia quę de Iona propheta mysteriis operta sunt, aperire . Illud planè quod in ventre ceti triduo fuit, fas non est aliter intelligere,quàm ab ipso cœlesti magistro in Euangelio commemorauimus reuelatū. Proposita exposuimus vt potuimus,Sed ille qui proposuit, iam sit Christianus,ne fortè cum expectat ante librorum sanctorum finire quæstiones , prius finiat vitam istam,quàm transeat à morte ad vitā.Fieri‡ enim potest,quod antequā Christianis sacramentis imbuatur, quærit de resurrectione mortuorū.Concedendū etiam fortassis quod de Christo quæsiuit,cur tāto pòst venerit,vel si quæ sunt aliq pauce & magnæ quæstiōes,quibus cætera inseruiunt . Si autem qualis est illa In , qua mensura mensi fueritis,metietur vobis: vel qualis ista de Iona, etiam omnes tales antequā sit Christianus finire cogitat , perparum cogitat vel conditionem humanam, vel ętatem iam suā.Sunt enim innumerabiles, quæ non sunt finiendæ ante fidem, ne finiatur vita sine fide. Sed planè retenta iam fide,ad exercendā piā delectationem mentium fidelium studiosissime requirendæ , & quod in eis eluxerit , sine typho arrogantiæ communicandum,quod autem latuerit,sine salutis dispendio tolerandum.

Augustinus Bonifacio viro militari de Cæsaris comitatu , commonstrans illi Donatistarum hæresim nihil habere commune cū Arriana,& qua moderatione per metū legum imperialium hæretici possint ad ecclesiæ societatem reduci,ītū de Donatistarum & Circumcellionum immanitate , postremò de peccato in spiritum sanctum non remittendo.Idem argumentum tractauit epistola. 48. Epistola. 1.

Marc. 11. De quæstionibus Euangelij lib. 1. cap. 3.

Triduum Christi.

Luc. 5.

Coloss. 2.

Christus vermis bifariā intelligitur

Psal. 21.

† ad hoc

‡ Ferri

Universidad de Deusto Biblioteca

GAVDO & gratulor & admiror fili dilectiſſime Bonifaci, quod inter curas bellorũ & armorum, vehementer deſyderas ea noſſe quę dei ſunt. Vere hinc te apparet etiam dei ipſa virtute militari, fidei ſeruire quã habes in Chriſto. Vt ergo breuiter inſinuem dilectioni tuę, inter Arrianorũ & Donatiſtarum, quid interſit errorẽ, Arriani patris & filij & ſpirituſſancti, diuerſas ſubſtantias eſſe dicũt. Donatiſtæ autẽ non hoc dicunt, ſed vnã trinitatis ſubſtantiam confitentur. Etſi aliqui ipſorũ minorem filium eſſe dixerunt q̃ pater eſt, eiuſdem tamen ſubſtantiæ non negarunt. Plurimi verò in eis hoc ſe dicũt omnino credere de patre & filio & ſpirituſancto, quod catholica credit eccleſia. Nec ipſa cũ illis vertitur quæſtio, ſed de ſola cõmunione infœliciter litigant, & contra vnitatẽ Chriſti rebelles inimicitias peruerſitate ſui erroris exercent. Aliquando autẽ ſicut audimus, nonnulli ex ipſis volentes ſibi Gotthos conciliare, quãdo eos vident aliquid poſſe, dicũt hoc ſe credere, quod & illi credũt. Sed maiorum ſuorũ authoritate vincuntur, quia nec Donatus ipſe ſic credidiſſe aſſeritur, de cuius parte ſe eſſe gloriantur, Non te autẽ iſta conturbent fili dilectiſſime.
H Hæreſes enim & ſcandala futura prædicta ſunt, vt inter inimicos erudiamur, ac ſic & fides & dilectio noſtra poſſit eſſe probatior. Fides vtiq;, ne ab eis decipiamur, dilectio autem, vt etiã ipſis corrigendis quantum poſſumus conſulamus, non ſolum inſtãtes ne infirmis noceant, atque vt ab errore nefario liberentur, ſed etiã orantes pro eis, vt aperiat dominus illis ſenſum, & intelligant ſcripturas, quia in ſanctis libris, vbi manifeſtatur dominus Chriſtus, ibi & eius eccleſia declaratur. Iſti autem mirabili cæcitate, cum ipſum Chriſtũ præter ſcripturas neſciant, eius tamen eccleſiam non diuinarum literarum authoritate cognoſcunt, ſed humanarum calumniarum vanitate confingunt. Agnoſcunt nobiſcum Chriſtum, in eo quod legitur: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea: Ipſi verò cõſyderauerunt & conſpexerunt me, diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meã miſerunt ſortem. & nolunt agnoſcere eccleſiã, in eo quod poſt paululum ſequitur: Commemorabuntur & cõuer-
I tentur ad dominum, vniuerſi fines terræ: Et adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ patriæ gentium, Quoniam domini eſt regnum, & ipſe dominabitur gentium.

Præter ſcripturas, proniſi ex ſcripturis.

Pſal.2. Agnoſcunt nobiſcum Chriſtũ, in eo quod legitur: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te: & nolunt agnoſcere eccleſiam in eo quod ſequitur: Poſtula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuã, & poſſeſſionem tuam terminos terrę. Agnoſcunt nobiſcũ Chriſtum, in eo quod ipſe dominus in euãgelio loqui-
Lucæ.24. tur: Oportebat Chriſtum pati & reſurgere à mortuis tertia die: & nolunt agnoſcere eccleſiam, in eo quod ſequitur: & prædicari in nomine eius pœnitentiã & remiſſionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hieruſalem. Et innumerabilia ſunt teſtimonia
Ioan.1. librorum ſanctorum, quę in hunc librũ coarctare non debui. In quibus ſicut apparet, dominus Chriſtus ſiue ſecundum diuinitatẽ qua ęqualis eſt patri, qui in principio erat verbum, & verbũ erat apud deum, & deus erat verbum, ſiue ſecundum ſuſceptæ carnis humilitatem, qua verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis: ſic apparet etiam eius eccleſia, non in ſola Aphrica, ſicut iſti impudentiſſima vanitate delirant, ſed toto orbe terrarum diffuſa. Teſtimoniis enim diuinis, lites ſuas
2.Petr.18. præferunt, quia in cauſa Cæciliani quondam eccleſię Carthaginenſis epiſcopi, cui crimina obiecerunt quæ nec potuerunt probare nec poſſunt, ſe ab eccleſia catholica, hoc eſt ab vnitate omnium gentium diuiſerunt. Quamuis & ſi vera eſſent quę ab eis obiecta ſunt Cæciliano, & nobis poſſent aliquando monſtrari, ipſum iam mortuum anathematizaremus: ſed tamen ecK 24.q.2.ſi forte. cleſiam Chriſti quæ non litigioſis opinionibus fingitur, ſed diuinis atteſtationibus comprobatur, propter quemlibet hominem relinquere non debemus, quia bonum eſt confidere in domino, quàm confidere in homine. Neque enim, quod ſine iniuria innocẽtiæ illius dixerim, ſi peccauit Cæcilianus, ideo hæreditatem ſuã perdidit Chriſtus, Facile eſt homini, ſeu vera ſeu falſa de altero homine credere, ſed ſceleratæ impudentiæ eſt, propter crimina hominis, quæ orbi terrarum non poſſis oſtendere, communionem orbis terrarum velle damnare. Vtrum Cæcilianus à traditoribus diuinorum codicum fuerit ordinatus, neſcio, non vidi, ab inimicis eius audiui, Non mihi de lege dei, non de prę-
L conio prophetarum, non de ſanctitate pſalmorum, nõ de Apoſtolo Chriſti, non de Chriſti eloquio recitatur. Eccleſiam verò toto terrarum orbe diffuſam, cui non communicat pars Donati, vniuerſarum ſcripturarum teſtimonia conſona voce proclamant: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes, Lex dei dicit. Ab ortu ſo-
Gene.26. Mala.1. lis vſque ad occaſum ſacrificium mundum offertur nomini meo: quoniam glorificatum eſt nomẽ meum in
Pſal.71. gentibus, Per prophetam deus dixit. Dominabitur à mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad terminos
Col.1. †deus. orbis terrarum, Per pſalmum dominus †dixit. Fructificans & creſcens in vniuerſo mundo, Per Apoſtolum
Lucæ.24. dominus dixit. Eritis mihi teſtes in Hieruſalem, & in tota Iudæa & in Samaria, & vſque ad fines terræ, Fi-
Actor.1. lius dei ore ſuo dixit. Cæcilianus eccleſiæ Carthaginẽſis Epiſcopus humanis litibus accuſatur. Eccleſia Chriſti in omnibus gentibus conſtituta diuinis vocibus cõmendatur. Ipſa pietas, veritas, charitas, nos non permittit contra Cæcilianum eorum hominum accipere teſtimoniũ, quos in eccleſia non videmus, cui deus perhibet teſtimonium. Qui enim diuina teſtimonia non ſequuntur, pondus humani teſtimonij perdiderunt.
Cõſtantin°. Addo quod Cæciliani cauſam, ipſi ad imperatoris Cõſtantini iudicium accuſando miſerunt, immo verò ipCęcilianum. ſum Cæcilianum poſt epiſcopalia iudicia, vbi eum opM primere nõ potuerunt, ad ſupradicti imperatoris examen, pertinaciſſimis perſequutoribus perduxerunt. Et quod in nobis modo reprehendunt vt decipiant imperitos dicentes, non debere Chriſtianos contra inimicos Chriſti aliquid à Chriſtianis imperatoribus poſtulare: ipſi priores fecerunt. Quod etiam in collatio-
2.Petr.49. ne, quam ſimul apud Carthaginem habuimus, negare non auſi ſunt, immò & gloriari auſi ſunt, quòd apud imperatorem maiores eorum criminaliter Cæcilianum fuerint inſequuti, inſuper addentes mendacium, quòd eum illic vicerint fecerintq; damnari. Quomodo ergo nunc ipſi nõ ſunt perſequutores, qui cum accuſando perſequuti ſint Cæcilianum, & ab eo fuerint ſuperati, falſam ſibi gloriam impudentiſſimo mendacio arrogare voluerunt, non ſolum culpam non putantes, verumetiam pro ſua laude iactantes, ſi probarent Cæcilianum maioribus ſuis accuſantibus fuiſſe damnatũ?
2.Petr.38. Quemadmodum autem in ipſa collatione modis omnibus victi ſint, quoniam valde prolixa ſunt geſta, & tibi aliis rebus Romanæ pacis neceſſariis occupato, multum eſt vt legantur, breuiarium eorum tibi legi forſitan

forsitan poterit quod credo habere fratrem & coëpiscopum meum Optatum: Aut si non habet, potest facilime accipere de ecclesia Sitiuensi, quandoquidem liber iste iam sua prolixitate curis tuis forsitan onerosus est. Hoc enim contigit Donatistis, quod accusatoribus sancti Danielis. Sicut enim in illos leones, sic in istos Optatus. crudelissimas sunt leges, quibus innocentem opprimere voluerunt, nisi quod propter misericordiam Christi, magis pro eis sunt istæ leges, quæ illis videntur aduersæ: quoniam multi per illas correcti sunt, & quotidie corriguntur, & se esse correctos, atque ab illa furiosa pernicie liberatos gratias agunt, Et qui oderant diligunt, molestásque sibi fuisse saluberrimas leges quantum in insania detestabantur, tantum recepta sanitate gratulantur, & in residuos cum quibus fuerant perituri, iam simili dilectione nobiscum vt pariter instemus ne illi pereant, excitantur. Molestus est enim & medicus furenti phrenetico, & pater indisciplinato filio, ille ligando, iste cædendo, sed ambo diligendo. Si autem illos negligant & perire permittant, ista potius mansuetudo falsa, crudelitas est. Si enim equus & mulus, quibus non est intellectus, morsibus & calcibus resistunt hominibus, à quibus eorum curanda vulnera contrectantur, & cum inter dentes eorum & calces sæpe homines periclitentur, & aliquando vexentur, non tamē eos deserūt, donec per dolores & molestias medicinales, reuocent ad salutem: quanto magis homo ab homine, & frater à fratre, ne inæternum pereat non est deserendus, qui correctus intelligere potest, quantum sibi præstabatur beneficium, quādo se persequutionem perpeti querebatur? Sicut ergo Apostolus dicit, infatigabiles cum tempus habemus operemur bonum ad omnes, qui possunt catholicorum præceptorum † sermonibus, qui possunt catholicorum principū legibus, partim per eos qui diuinis admonitionib⁹, partim per eos qui iustis imperialibus parent, omnes ad salutem vocentur, omnes à pernicie reuocentur. Quia & imperatores, quando pro falsitate contra veritatē constituunt malas leges, probantur bene credentes, & coronantur perseuerantes. Quando autem pro veritate contra falsitatem constituunt bonas leges, terrentur sæuientes & corriguntur intelligentes. Quicunque ergo legibus imperatorum, quæ contra veritatem dei feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande præmium. Quicunque autem legibus imperatorum, quæ pro dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium. Nam & temporibus prophetarū, omnes reges qui in populo dei nō prohibuerunt, nec euerterūt quæ contra dei præcepta fuerant instituta, culpantur: & qui prohibuerunt & euerterunt, super aliorū merita laudantur. Et rex Nabuchodonosor, cum seruus esset idolorum, constituit sacrilegam legem, vt simulacrum adoraretur: sed eius impiæ constitutioni qui obedire noluerunt, pie fideliterq; fecerunt. Idem tamen rex, diuino correctus miraculo, piam & laudabilem legem pro veritate constituit, vt quicunque diceret blasphemiam in deum verum Sidrac, Misac, & Abdenago, cum domo sua penitus interiret. Hanc legē si qui cōtempserūt, & id quod fuerat cōstitutum merito perpessi sunt, debuerunt dicere, quod isti dicunt, se iustos esse, quia ex lege regis persequutionem patiebātur: quod vtique dicerent si ita insanirent sicuti isti insaniunt, qui diuidunt membra Christi, exuflant sacramenta Christi, & de persequutione gloriantur, quia prohibentur ista facere legibus imperatorum, quas constituerunt pro vnitate

23.q.4. ipsa pietas.

Gal. 6.

† aliàs prædicatorum.

Dis. 9. ca. imperatores. & duob⁹ seq. 11.q.3. imperatores.

Danic. 3.

Christi, & iactant fallaciter innocentiam suam, & quā non possunt à domino accipere, ab hominibus quærūt martyrum gloriam. Veri autem martyres illi sunt, de quibus dominus ait: Beati qui persequutionem patiuntur propter iustitiam. Non ergo qui propter iniquitatem, & propter Christianę vnitatis impiā diuisionem, sed qui propter iustitiam persequutionē patiuntur, hi martyres veri sunt. Nam & Agar passa est persequutionem à Sara, & illa erat sancta quæ faciebat, illa iniqua quæ patiebatur. Nunquid & huic persequutioni, quam passa est Agar, comparandus est sanctus Dauid, quem persequutus est iniquus Saul? Valde vtique distat, non quia patiebatur, sed quia propter iustitiam patiebatur. Et ipse dominus cū latronibus crucifixus est. Sed quos passio iungebat, causa separabat. Ideo in psalmo vox illa intelligenda est verorum martyrum, volentium se discerni à martyribus falsis: Iudica me deus & discerne causam meam de gente non sancta: Non dixit, discerne pœnam meam, sed discerne causam meam. Potest enim esse impiorum similis pœna, sed dissimilis est martyrum causa, quorum & illa vox est: Iniuste persequuti sunt me, adiuua me. Ideo se dignum existimauit, qui adiuuaretur iustè, quia illi persequebantur iniuste. Nam si iuste illi persequerentur, non fuerat adiuuandus, sed corrigendus. Si autem putant quod nemo possit iuste aliquem persequi, sicut in collatione dixerunt, illam esse veram ecclesiam quæ persequutionem patitur, non quæ facit. Omitto dicere quod superius commemoraui, quia si ita est, vt dicunt, Cæcilianus ad veram ecclesiam pertinebat, quando eum maiores illorum vsque ad imperatoris iudicium accusando persequebantur. Nos enim dicimus, ideo illum ad veram ecclesiam pertinuisse, non quia persequutionem patiebatur, sed quia propter iustitiam patiebatur. Illos autem ideo fuisse alienatos ab ecclesia, non quia persequebantur, sed quia iniuste persequebantur. Nos itaque hoc dicimus. Illi verò si non quærunt causas quare quisq; faciat persequutionem vel quare patiatur, sed hoc putāt esse signum veri Christiani, si persequutionem non faciat, sed patiatur, sine dubio Cæcilianum in ea definitione constituunt, qui non faciebat, sed patiebatur. Maiores autem suos ab ea definitione foras mittunt, qui faciebant non patiebantur. Sed hoc, vt dixi, omitto: illud dico, si ecclesia vera ipsa est quæ persequutionem patitur, nō quæ facit, quærant ab Apostolo quam ecclesiam significabat Sara, quando persequutionem faciebat ancillæ. Liberam quippe matrem nostrā cœlestem Hierusalem, id est, veram, dei ecclesiam, in illa muliere dicit fuisse figuratam, quę affligebat ancillam. Si autem melius discutiamus, magis illa persequebatur Saram superbiendo, quàm illam Sara coërcendo. Illa enim dominæ faciebat iniuriam, ista imponebat superbiæ disciplinam. Deinde quæro, si boni & sancti nemini faciunt persequutionem, sed tantummodo patiuntur, cuius putant esse in psalmo vocem, vbi legitur: Persequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non conuertar donec deficiant? Si ergo verum dicere vel agnoscere volumus, est persequutio iniusta quam faciunt impij ecclesiæ Christi: & est iusta persequutio, quam faciunt impij ecclesiæ Christi. Ista itaque beata est, quæ persequutionem patitur propter iustitiam: illi verò miseri qui persequutionem patiuntur propter iniustitiam. Proinde ista persequitur diligendo, illa sæuiendo. Ista vt corrigat, illi vt euertant. Ista vt reuocet ab errore, illi vt præcipitent

Matth. 5.

Li. 1. de ser. domini in mōte. ca. 4.

Psal. 42.

Psal. 118.

Cœcilianus.

23.q.4. si ecclesia. Ecclesiam repete ex veteri testamēto

Psal. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G in errorẽ. Deniq; iſta perſequitur inimicos, & comprehendit donec deficiant in vanitate, vt in veritate proficiant. Illi autem retribuentes mala pro bonis, quia eis conſulimus ad æternam ſalutem, etiam temporalem nobis conantur auferre, ſic amantes homicidia, vt in ſeipſis ea perficiant, quando in aliis perpetrare nõ poſſunt. Sicut enim charitas laborat eccleſiæ ſic eos ab illa perditiõe liberare, vt eorum nemo moriatur: ſic eorum laborat furor, aut nos occidere vt ſuæ crudelitatis paſcant libidinem, aut etiam ſeipſos, ne perdidiſſe videantur occidendorum hominum poteſtatem. Qui autem neſciunt conſuetudinem illorum, putant eos modo ſeipſos occidere, quando ab eorum inſaniſſima dominatione per occaſionem legum iſtarũ quæ pro vnitate ſunt conſtitutæ, tanti populi liberantur. Qui autẽ ſciunt, & ante ipſas leges quid facere ſoleant, non eorum mirãtur mortes, ſed recordantur mores: maxime quando adhuc cultus fuerat idolorum, ad Paganorum celeberrimas ſolennitates ingentia turbarum agmina veniebant, non vt idola frangerẽt, ſed vt interficerentur à cultoribus idolorum. Nam illud ſi accepta legitima poteſtate facere vellent, ſi quid eis accidiſſet, poſſent habere qualemcunq; vmbram nominis martyrũ, ſed ad hoc ſolum veniebãt, vt integris idolis ipſi perimerentur. Nam ſinguli quique valentiſſimi iuuenes cultores idolorum, quis quot occideret, ipſis idolis vouere conſueuerant. Quidam etiam ſe trucidandos armatis viatoribus ingerebant, percuſſuros eos ſe, niſi ab eis perimerentur terribiliter comminantes. Nonnunquam & à iudicibus tranſeuntibus extorquebant violenter, vt à carnificibus vel ab officio ferirentur. Vnde quidam illos ſic illuſiſſe perhibetur, vt eos tanquã percutiendos, ligari & dimitti iuberet, atq; ita eorum impetum incruentus & illęſus euaderet. Iam verò per abrupta præcipitia, per aquas & flammas occidere ſeipſos, quotidianus illis ludus fuit. Hæc enim eos tria mortis genera diabolus docuit, vt mori volentes, quando non inueniebant quem terrerent, vt eius gladio ferirentur, per ſaxa ſe mitterent, aut ignibus gurgitibuſq; donarent. Quis autem illos hæc docuiſſe credendus eſt poſſidens cor eorum, niſi ille qui & ſaluatori noſtro, vt ſe de pinna templi præcipitaret, tanquam de lege ſuggeſſit? Cuius ſuggeſtionem à ſe vtique prohiberent, ſi magiſtrum Chriſtum in corde portarent. Sed quia in ſe diabolo potius dederunt locum, aut ſic pereunt quẽadmodum grex ille porcorum, quem de monte in mare turba dæmonum deiecit: aut illis mortibus erepti, & pio matris catholicæ gremio collecti, ita liberantur, quemadmodum eſt à domino liberatus, quem pater eius à dæmonio ſanandum obtulit dicens, quod aliquãdo cadere in aquam, aliquando in ignem ſoleret. Vnde magna in eos fit miſericordia, cum etiam per iſtas imperatorum leges, ab illa ſecta, vbi per doctrinas dæmoniorũ mendaciloquorum mala iſta didicerũt, prius eripiuntur inuiti, vt in catholica poſtea bonis præceptis & moribus ſanentur aſſueti. Nam multi eorum quorum iam in vnitate Chriſti, pium fidei feruorem charitatémque miramur, cum magna lætitia deo gratias agunt, quod illo errore caruerũt vbi mala iſta bona putauerunt. Quas gratias modo volentes non agerent, niſi prius etiam nolentes ab illa nefaria ſocietate diſcederent. Quid de illis dicamus, qui nobis quotidie confitentur, quod iam olim volebant eſſe catholici, ſed inter eos habitabant, inter quos & id quod volebant eſſe non poterant per infirmitatem timoris, vbi

Prodigioſa mortis cupiditas.

H

I

Luc. 4.

Marci. 5.

Matth. 17.

ſi vnum verbum pro catholica dicerent, & ipſi & domus eorum funditus euerterentur? Quis eſt tam demens, qui neget iſtis debuiſſe per iuſſa imperialia ſubueniri, vt de tanto eruerentur malo, dum illi quos timebant timere coguntur, & eodem timore aut etiam ipſi corriguntur, aut certè cum ſe correctos eſſe confingunt, correctis parcunt, à quibus antea timebantur? Si autem ſeipſos occidere voluerint, ne illi qui liberandi ſunt liberentur, & eo modo liberantium terrere pietatem, vt dum timetur ne quidam perditi pereant, nõ eruantur perditioni, qui vel iam nolebant perire, vel coërciti poterant non perire, quid hic agit charitas Chriſtiana, præſertim cum illi qui ſuas mortes voluntarias & furioſas minantur, in populorum liberandorum comparatione perpauci ſint? Quid agit ergo fraterna dilectio: vtrum dum paucis tranſitorios ignes metuit caminorum, dimittit omnes æternis ignibus gehennarum: & tam multos vel iam volentes, vel poſtea non valentes per catholicam pacem ad vitam venire perpetuam, relinquit in interitum ſempiternum, cauendo ne quidam voluntario moriantur interitu, qui viuunt ad impedimentum ſalutis aliorum, quos non permittunt ſecundum Chriſti doctrinam viuere, vt eos doceant quocunque tempore ſecundum cõſuetudinem doctrinæ diabolicæ ad eas quæ in illis modo timentur mortes voluntarias feſtinare: an potius conſeruat quos poteſt, & ſi ſponte pereant quos conſeruare non poteſt? Vt enim omnes viuant ardenter exoptat, ſed omnes ne pereant plus laborat. Gratias autem domino, quod & apud nos, non quidem in omnibus, ſed valde in pluribus locis, & per alias Aphricæ partes, ſine vllis iſtorum inſanorum mortibus, pax catholica cucurrit & currit. Ibi autem illa funeſta contingunt, vbi eſt tam furioſum & inutile hominum genus, qui & aliis temporibus eadem facere conſueuerunt. Et prius quidem quàm iſtæ leges à catholicis imperatoribus mitterentur, pacis atque vnitatis Chriſti paulatim doctrina creſcebat, & in eam quiſque ſicut diſcebat & volebat & poterat ex ipſa parte tranſibat, cùm tamen apud illos perditorum hominum dementiſſimi greges, in diuerſis cauſis quietem innocentium perturbabant. Quis non dominus ſeruum ſuum timere compulſus eſt, ſi ad illorum patrocinium confugiſſet? Quis euerſori minari ſaltem audebat authori? Quis conſumptorem apothecarum: quis quemlibet poterat exigere debitorẽ, auxilium eorum defenſionemq; poſcentem, timore fuſtium & incendiorum mortiſq; præſentis? Peſſimorũ ſeruorũ vt liberi abſcederent tabulæ frangebantur, extorta debitoribus chirographa reddebantur. Quicunque dura illorum verba contemſerant, durioribus verberibus quod iubebãt facere cogebantur, innocentium qui eos offenderant domus, aut deponebantur ad ſolum, aut ignibus cremabantur. Quidã patresfamiliãs honeſto loco nati, & generoſo cultu educati, vix viui poſt eorũ cædes ablati ſunt, vel vincti ad molam, & eam in gyrum ducere, tanquã iumenta cõtemptibilia verbere adacti ſunt. Quod enim de legibus auxiliũ, à ciuilibus poteſtatibus aduerſus eos aliquid valuit? quis in præſentia eorũ officialis anhelauit, quisq; quod illi noluiſſent exactor exegit? Quis eos qui eorum cædibus extincti ſunt vindicare tentauit, niſi quod propria de illis pœnas poſcebat inſania, cum alij prouocandis in ſe gladiis hominum, quos vt ab eis ferirentur morte terrebant, alij per varia præcipitia, alij per aquas, alij per ignes ſe in mortes voluntarias

K

L

M

A rias vsquequaque mittebant,& animas ferales,à se sibi illatis suppliciis peruiciebant? Horrebant ista plurimi in ipsa superstitione hæretica constituti,& cum innocentiæ suæ sufficere arbitrarentur,quod sibi talia displicerent,dicebatur eis à catholicis:si innocentiam vestrã mala ista non polluunt,quomodo dicitis orbem Christianum,vel paucis, vel certe ignotis Cæciliani peccatis esse pollutũ? Quomodo vos nefario scelere, ab vnitate catholica,tanquam ab area dominica separatis,quæ vsque ad tempus ventilationis, necesse est vt habeat & frumentum in horreo recondendum, & paleam ignibus consumendam? Atque ita quibusdam ratio reddebatur,vt aliqui ad vnitatem catholicam etiam inimicitias perditorum parati sustinere transirent, sed plures quamuis id vellent,eos tamen homines quibus tanta fuerat licentia sæuiendi, inimicos facere non audebant. Nonnulli quippe illos cum ad nos trãsissent crudelissimos passi sunt. Accidit etiam vt apud Carthaginem quendam diaconum suum nomine Maximianũ, contra Episcopum suum superbiẽtem, quidam episcoporum eiusdẽ partis facto schismate, & in plebe Carthaginis diuisa parte Donati, ordinarent Episcopum
B contra Episcopum. Quod cum eorum pluribus displiceret,eundem Maximianum cum aliis duodecim, qui eius ordinationi præsentes affuerãt,damnauerunt, cæteris autem ad eandem societatem schismaticis pertinentibus, die constituto facultatem redeundi dederũt. Sed postea ex ipsis duodecim quosdam,& ex illis quibus dilatio data fuerat, post diem positum redeuntes propter pacem suam in suis honoribus susceperunt, & quoscunque extra ipsorum cõmunionem damnati baptizauerant,rebaptizare non ausi sunt. Cœpit hoc eorũ factum contra illos pro catholica multũ valere,vt ora eorum penitus clauderentur. Quæ res cum,sicut oportebat,ad sanandos ab schismate animos hominũ spargeretur instantius, & quaquaversum poterat, catholicorum sermonibus ac disputationibus monstraretur, eos pro pace Donati & damnatos suos in honorẽ suũ integrum suscepisse, & baptismum quem damnati vel etiam dilati foris ab ecclesia eorum dederant, non ausos fuisse rescindere,& orbi terrarũ contra pacẽ Christi cõtaminationem,nescio quorum, obiicere peccatorum,& euacuare baptismum *in illis* quoq; ecclesiis datum,vnde in Aphricam venit ipsum Euangelium, plu
C rimi confundebantur,& manifestę veritati erubescentes,corrigebantur,solito crebrius, & multomagis vbicunque ab eorum sęuitia respirabat aliquanta libertas. Tum verò illi sic exarserunt,& tantis sunt odiorũ stimulis incitati,vt contra eorum insidias atq; violentias, & apertissima latrocinia,vix vllæ nostræ communionis ecclesię possent esse securę,vix vlla via tuta,qua iter agerent quicunque aduersus eorum rabiem pacem catholicam prædicarent,eorumq; dementiam perspicua veritate conuincerent. Vsque adeo prorsus non solum laicis,vel quibuslibet clericis,sed *ipsis* quoque episcopis catholicis,quodammodo proponebatur dura conditio. Aut enim tacenda erat veritas, aut eorum immanitas perferenda. Sed si veritas taceretur, non solum nemo fuerat eius silentio liberãdus, sed multi etiam illorum seductione perdendi. *Si* autem veritatis prædicatione furor eorum ad sæuiendum prouocaretur,aliquibus liberatis nostrisq; firmatis, rursus à sequenda veritate, formido impediret infirmos. Cum igitur his angustiis affligeretur ecclesia, quisquis existimat omnia potius sustinenda,quàm dei auxilium,vt per Christianos imperatores ferretur,fuisse poscendum,parum attẽdit nõ D
bonã de hac negligentia reddi potuisse rationẽ. Quod 23.q.4.si ecclesia.
enim dicunt qui cõtra suas impietates leges iustas constitui nolunt,non petisse à regibus terræ Apostolos talia, non cõsyderant aliud fuisse tunc tempus,& omnia suis temporibus agi. Quis enim tunc in Christum crediderat imperator, qui ei pro pietate contra impietatẽ leges ferendo seruiret,quãdo adhuc illud propheticum complebatur: Quare fremuerunt gentes,& populi me- Psal.2.
ditati sunt inania: Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus dominum & aduersus Christum eius. Nondum autem agebatur, quod paulò pòst in eodem psalmo dicitur: *Et nunc reges intelligite,erudimini qui iudicatis terram: Seruite domino in timore,& exultate ei cũ tremore*. Quomodo ergo reges domino seruiunt in timore,nisi ea quæ contra iussa domini fiunt, religiosa seueritate prohibendo atque plectẽdo? Aliter enim seruit quia homo est, aliter quia etiã & rex est. Quia homo est,ei seruiuit viuendo fideliter: quia verò etiã rex est,seruit leges iusta præcipientes & contraria prohibentes, conuenienti vigore sanciendo: *Sicut seruiunt Ezechias, lucos & templa idolo-*
rum,& illa excelsa quæ contra præcepta dei fuerant cõ E
structa destruendo. *Sicut seruiuit Iosias,talia & ipse fa* 4.Reg.18.
ciendo. Sicut seruiuit rex Niniuitarũ,vniuersam ciui- 4.Reg.22. Ionę.1.
tatem ad placandum dominum cõpellendo. Sicut ser- Dan.14.
uiuit Darius, idolum frangendum in potestatem Da-
nieli dando,& inimicos eius leonibus ingerẽdo. Sicut Dan.3.
seruiuit Nabuchodonosor,de quo iam diximus,omnes in regno suo positos à blasphemando deo lege terribili prohibendo. In hoc ergo seruiunt domino reges, inquantum sunt reges,cum ea faciunt ad seruiendum illi,quæ non possunt facere nisi reges. Cum itaq; nõdum reges domino seruirent temporibus Apostolorum, sed adhuc meditarentur inania, aduersus eum & aduersus Christum eius,vt prophetarũ prędicta omnia complerentur, non vtique tunc possent impietates legibus prohiberi,sed potius exerceri. *Sic enim ordo temporũ voluebatur vt & Iudęi occiderent prædicatores Chri-*
sti,putãtes se officiũ deo facere,sicut prædixerat Chri-
stus:& gentes fremerent aduersus Christianos,& om-
nis potentia † martyrum vinceret. Postea verò quàm † patientia.
cœpit impleri quod scriptum est: Et adorabunt eũ omnes reges terrę,omnes gentes seruient illi: Quis mente F
sobrius regibus dicat: Nolite curare in regno vestro à
quo tueatur † vel oppugnetur ecclesia domini vestri: nõ † tentetur.
ad vos pertineat in regno vestro,quis velit esse siue religiosus siue sacrilegus,quibus dici nõ potest, nõ ad vos pertineat in regno vestro, quis velit pudicus esse quis impudicus? Cur enim cum datum sit diuinitus homini liberum arbitrium,adulteria legibus puniantur, & sacrilegia permittantur? An fidem non seruare leuius est animam deo,quàm fœminam viro? Aut si ea quæ non contemptu, sed ignorantia religionis committuntur, mitius vindicanda, nunquid ideo negligenda sunt? Melius est quidem,quis dubitauerit, ad deum colendũ doctrina homines duci,quàm pœnę timore vel dolore compelli? Sed non quia isti meliores sunt, ideo illi qui tales non sunt,negligendi sunt. Multis enim profuit, quod experimẽtis probauimus, prius timore vel dolore cogi, vt postea possint doceri, aut quod iam verbis didicerant opere sectari. Proponunt nobis quidam sententiam cuiusdam secularis authoris,qui dixit: Pudo-
re & libertate † liberos retinere,satius esse credo quàm Teren.in Adel.
metu. Hoc quidẽ verũ est, sed sicut meliores sunt quos † liberalitate
dirigit

Universidad de Deusto Biblioteca

G dirigit amor: ita plures sunt quos corrigit timor. Nam vt de ipso authore istis respõdeatur, apud illum etiam legunt, Tu nisi malo coactus, rectè facere nescis. Porrò autẽ scriptura diuina & propter illos meliores dixit: Timor nõ est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorẽ. Et propter hos inferiores qui plures sũt, ait, Verbis nõ emẽdabitur seruus durus, si enim & intellexerit nõ obediet. Cũ dixit, verbis cũ non emendari: non eũ iussit deseri, sed tacite admonuit vnde debeat emẽdari, Alioquin nõ diceret, verbis non emẽdabitur, sed tantũmodo diceret: non emendabitur. Alio quoq; loco dicit: Nõ solum seruum, sed etiam filium indisciplinatum plagis esse coërcendũ. Et magno fructu. Nã tu quidem inquit percutis eum virga, animã verò eius liberabis à morte. Et alibi dicit: Qui parcit baculo, odit filium suum. Dauid enim qui recta fide veroq; intellectu, totis animæ suæ viribus dicit: Sitiuit † anima mea ad deum fontem viuum, quando veniam & apparebo ante faciem dei? Et huic tali non solum temporalium pœnarum, vel imperialium legum, sed nec gehẽnarum timor est necessarius: cui tam desyderabile bonum est adhærere deo, vt non solum ab illa fœlicitate alienari,

H tanquam magnum suppliciũ perhorrescat, verumetiã differri moleste ferat. Sed tamen antequam dicãt boni filij: Cõcupiscentiam habemus dissolui & esse cũ Christo: multi prius tanquam mali serui & quodammodo improbi fugitiui, ad dominum suum temporalium flagellorum verbere reuocantur. Quis enim nos potest amplius amare quàm Christus, qui animam suam posuit pro ouibus suis? Et tamen cum Petrũ & alios Apostolos solo verbo vocasset, Paulum prius Saulum, ecclesiæ suæ postea magnum ædificatorem, sed horrendũ antea vastatorem, non sola voce cõpescuit, verumetiã potestate prostrauit, atque infidelitatis tenebris sæuiẽtem, ad desyderandum lumen cordis vt surgeret, prius corporis cæcitate percussit. Si pœna illa non esset, non ab ea postmodum sanaretur: Et quando apertis oculis nihil videbat, si eos saluos haberet, non ad impositionẽ manus Ananiæ, vt eorum aperiretur obtutus, tanquam squamas quibus clausus fuerat inde cecidisse, scriptura narraret. Vbi est quod isti clamare consueuerunt, liberum est credere vel non credere. Cui vim Christus intulit? quẽ coëgit? Ecce habent Paulum Apostolũ: agnoscant in eo prius cogentem Christum, & postea docen

I tem: prius ferientem, & postea cõsolantem. Mirum est autem quomodo ille qui pœna corporis ad Euangeliũ coactus intrauit, plus illis omnibus qui solo verbo vocati sunt in euangelio laborauit: Et quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras misit timorem. Cur ergo non cogeret ecclesia perditos filios vt redirent, si perditi filij coëgerunt alios vt perirent? Quanuis etiam illos quos non coëgerunt, sed tãtummodo seduxerunt, si per terribiles, sed salubres leges in eius gremio reuocẽtur, blandius pia mater amplectitur, & de illis multo amplius quàm de iis quos nunquam perdiderat gratulatur. An non pertinet ad diligentiam pastoralem, etiam illas oues quæ non violẽter ereptæ, sed blande leniterq; seductę, à grege aberrauerint, & ab alienis cœperint possideri, inuentas ad ouile dominicum, si resistere voluerint flagellorũ terroribus vel etiam doloribus reuocare? præsertim quoniam si apud fugitiuos & prædones seruos fœcunditate multiplicentur, plus habet iuris quod in eis dominicus character agnoscitur, qui in eis quos suscepimus, nec tamẽ rebaptizamus minime violatur. Sic enim error corrigendus est ouis, vt non in ea corrumpatur signaculum redemptoris. Neq; enim si quisquam regio K
charactere assignato †* desertore signetur, & accipiat †*à signato.
indulgẽtiam, atque ille redeat ad militiam, ille autem esse in militia in qua nondum erat incipiat, in aliquo eorum character ille rescinditur, an nõ potius in ambobus agnoscitur & honore debito quoniam regius est approbatur? Quia ergo non possunt malum esse ostendere quò coguntur, nec ad bonum se cogi oportere cõtendunt, sed à Christo coactum ostendimus Paulum. Imitatur itaque ecclesia in istis cogendis dominũ suũ, quæ prius vt neminẽ cogeret expectauit, vt de fide regum atque gentium prædicatio prophetica compleretur. Etiã hinc enim non absurde intelligitur illa Apostolica sententia, vbi Paulus beatus dicit: Parati vlcisci 2.Cor.10
omnem inobediẽtiam [vestram] cum completa fuerit prior obedientia vestra. Vnde & ipse dominus ad Luce.14
magnam cœnam suã prius adduci iubet cõuiuas, postea cogi. Nam cum ei serui sui respondissent. Domine factũ est quod iussisti, & adhuc est locus: Exite, inquit, in vias & sepes, & quoscũque inueneritis cogite intrare. In illis ergo qui leniter primo adducti sunt, cõpleta L
est prior obedientia: In istis autem qui coguntur, inobedientia coërcetur. Nam quid est, cogite intrare, cum primo dictum esset, adducite, & responsum esset, factũ est quod iussisti & adhuc est locus? Si miraculorũ terroribus cogendos voluisset intelligi, magis ad eos qui prius vocati sunt diuina miracula multa facta sunt, maxime ad eos † de quibus dictum est, Iudæi signa pe- †ad Iudæos. σκλυφόμ.
tunt. In ipsis quoque gentilibus talia temporibus Apostolorum miracula Euangelium commendauerunt, vt si talibus cogi iuberentur, priores, vt dixi, potius conuiuæ coacti esse merito crederentur. Quapropter si potestate quam per religionem ac fidẽ regum, tẽpore quo debuit, diuino munere accepit ecclesia, ij qui inueniuntur in viis & in sepibus, id est, in hæresibus & schismatibus coguntur intrare, non quia coguntur reprehendant, sed quò cogantur attendant. Conuiuium domini vnitas est corporis Christi, non solum in sacramento altaris, sed etiam in vinculo pacis. De ipsis sanè possumus verissime dicere quod neminem cogant ad bonũ. Quoscunque enim cogunt, non cogunt nisi ad malum. Mutauit sẽtentiam.
Veruntamen antequam istæ leges, quibus ad conuiuiũ M
sanctum coguntur intrare, in Aphricam mitterentur, nonnullis fratribus videbatur, in quibus & ego eram, quanuis Donatistarum rabies vsquequaque sæuiret, nõ esse petendum ab imperatoribus, vt ipsam hæresim iuberent omnino non esse, pœnam constituendo eis qui in illa esse voluissent: sed hoc potius constituerent, vt eorum furiosas violentias non paterentur qui veritatẽ catholicã vel prædicarent loquendo, vel legerent constituendo. Quod eo modo fieri aliquatenus posse arbitrabamur, si legem piissimę memorię Theodosij quam Lex in hæreticos moderata.
generaliter in omnes hæreticos promulgauit, vt quisquis eorum episcopus vel clericus vbilibet esset inuentus, decem libris auri mulctaretur, expressius in Donatistas, qui se negabant hæreticos, ita confirmarent, vt non omnes ea mulcta ferirẽtur, sed in quorum regionibus aliquas violentias à clericis vel à Circumcellionibus vel populis eorũ ecclesia catholica pateretur: vt scilicet post protestationem catholicorum, qui fuissent ista perpessi, iam cura ordinum ad persoluẽdam mulctam episcopi siue ministri cęteri tenerentur. Ita enim existimabamus eis territis, & nihil tale facere audentibus posse libere doceri & teneri catholicam veritatẽ.

vt ad

vt ad eā cogeretur nemo, sed eam qui vellet sine formidine sequeretur, ne falsos & simulatores catholicos haberemus. Et quamuis aliis fratribus aliud videretur, iam ætate grauioribus, vel multarum ciuitatum & locorum exempla currentibus, vbi firmam & veram catholicam videbamus, quæ tamen ibi talibus beneficiis dei constituta esset atq; firmata, dum per priorum imperatorum leges ad communionem homines catholicam venire cogerentur, obtinuimus tamen vt illud potius quod dixi ab imperatoribus peteretur, decretū est in concilio nostro, legati ad comitatum missi sunt. Sed dei maior misericordia, qui sciret, harum legum terror & quædam medicinalis molestia quàm multorum esset prauis vel frigidis animis necessaria, & illi duritiæ quæ verbis emendari non potest, sed tamen aliquantula seueritate disciplinæ potest, id egit vt legati nostri quod susceperant obtinere non possent. Iam enim nos præuenerant ex aliis locis quædam episcoporum querelæ grauissimæ, qui mala fuerant ab ipsis multa perpessi, & à suis sedibus exturbati: præcipue horrenda & incredibilis cædes Maximiani episcopi catholici eccle siæ Vagiensis effecit, vt nostra legatio iam quid ageret
B non haberet. Iam enim lex fuerat promulgata, vt tantæ immanitatis hæresis Donatistarum, cui crudelius parci videbatur quàm ipsa sæuiebat, non tantum violenta esse, sed omnino esse non sineretur impune, Non tamen supplicio capitali, propter seruandam etiā circa indignos mansuetudinem Christianam, sed pecuniariis damnis propositis, & in episcopos vel ministros eorum exilio constituto. Supradictum quippe episcopum Vagiensem, quoniam apud ordinarium iudicem dicta inter partes sententia, obtinuerat basilicam quam illi cùm catholica esset inuaserunt, stantē ad altare irruentes horrendo impetu & furore crudeli, fustibus & huiuscemodi telis, lignis denique eiusdem altaris effractis immaniter ceciderunt, pugione etiam percusserūt in inguine, quo vulnere sanguis effluens cum exanimē redderet, nisi ei ad vitam maior sæuitia eorum profuisset. Nam cum grauiter sauciatum per terram insuper traherent, exundāti venæ puluis obstrusus sanguinem obtinuit, cuius effusione ibat in mortem. Deinde cum ab eis tandē relictum, nostri cum psalmis auferre tentarent, illi ira ardentiore succensi, eum de portantium manibus abstulerunt, male mulctatis fugatisq; catho-
C licis, quos ingenti multitudine superabant & facilè sequiendo terrebant. Inde in quandam turrem leuatum, iam defecisse arbitrantes, cum ille adhuc viueret abiecerunt. Sed quodam molli aggere exceptus, & à quibusdam nocte transeuntibus per lucernā conspectus, agnitus atque collectus, & ad religiosam domum apportatus, adhibita magna cura post multos dies cum ab illa desperatione recreatus esset, occisum eum tamen fama scelere Donatistarum etiam trans mare nunciauerat: Quò postea quàm venit, & vita eius inopinatissima apparuit, cicatricibus suis tam multis tam ingētibus tam recentibus, non frustra fama mortuū se nunciasse monstrauit. Auxiliū ergo petiuit ab imperatore Christiano,
15.9.1. Maximin. non tam sui vlciscendi causa, quàm tuēdæ ecclesiæ sibi creditæ. Quod si prætermisisset, non eius fuisset laudāda patientia, sed negligentia merito culpanda. Neque
Aā.21. enim & Apostolus Paulus vitæ suæ transitoriæ consulebat, sed ecclesiæ dei, quando contra illos qui eum occidere cōspiraueranr, consilium illorū tribuno vt proderetur effecit. Vnde factum est vt eum ad locum quo fuerat perducendus, deduceret miles armatus, ne illorum pateretur insidias. Romanas etiam leges implo- D
rare minime dubitauit, ciuem Romanum se esse proclamans, quos tunc affligi verberibus non licebat. Itēq; ne Iudæis eum interimere cupientibus traderetur, Cæsaris popposcit auxilium, Romani quidem principis sed Aā.25.
non Christiani. Vbi satis ostendit quid facere deberēt postea Christi dispēsatores, quādo imperatores Christianos periclitante ecclesia reperirent. Hinc ergo factū est, vt imperator religiosus & pius perlatis in notitiam suam talibus causis, mallet piissimis legibus illius impietatis errorem omnino corrigere, & eos qui contra Christum Christi signa portarent, ad vnitatem catholicā terrendo & coërcendo redigere, quàm sæuiendi tantummodo auferrē licentiam & errandi ac pereūdi relinquere. Iam verò cum ipsæ leges veniissent in Aphricam, præcipue illi qui quærebant occasionē, aut sæuitiam furentium metuebant, aut suos verecundabantur offendere, ad ecclesiam continuo transierunt. Multi etiam qui sola illic à parentibus tradita consuetudine tenebantur, qualē verò causam ipsa hæresis haberet nunquam antea cogitauerant, nunquam quære- E
re & consyderare voluerāt, mox vbi cœperunt aduertere, & nihil in ea dignum inuenire propter quod tanta damna paterentur, sine vlla difficultate catholici facti sunt. Docuit enim eos solicitudo, quos negligentes securitas fecerat. Istorum autem omnium præcedentium authoritatem & persuasionē sequuti sunt multi, qui minus idonei erant per seipsos intelligere, quid distaret inter Donatistarum errorem, & catholicam veritatem: Ita cùm magna agmina populorum vera mater in sinum gaudens reciperet, remanserunt turbę duræ, & in illa peste infœlici animositate resistentes: Ex his quoque plurimi simulando communicauerunt, alij paucitate latuerunt. Sed illi qui simulabant paulatim assuescendo, & prædicationem veritatis audiendo, maxime post collationem & disputationem quæ inter nos & Episcopos eorum apud Carthaginem fuit, ex magna parte correcti sunt. In quibusdam verò locis, vbi pertinacior & impacatior prævaluit multitudo, cui resistere non poterant pauciores quorum erat melior de communione sententia, aut turbæ authoritati paucorum potētiorum subditæ in malam partem, obtemperarunt, aliquanto diutius laboratum est. Ex iis sunt F
in quibus adhuc laboratur, in quo labore multa catholici, & maxime Episcopi & clerici horrenda & dura Donatistarū immanitas. perpessi sunt, quæ commemorare longum est, quando quorundam & oculi extincti sunt, & cuiusdā Episcopi manus & lingua præcisa est, nonnulli etiam trucidati sunt. Taceo crudelissimas cædes, & domorum depræ-
dationes, per nocturnas aggressiones, & incendia, non solum priuatorum habitaculorum, verumetiam ecclesiarum, in quas flammas non defuerunt qui & codices dominicos mitterēt. Sed nos huiusmodi afflictos malis, consequens consolatus est fructus. Nam vbicunque à perditis ista commissa sunt, ibi feruentius atque perfectius vnitas Christiana profecit, & vberius laudatur dominus qui donare dignatus est vt serui eius passionibus suis lucrarentur fratres suos, & oues eius mortifero errore dispersas in pacem salutis æternæ suo sanguine congregarent. Potens est dominus & misericors, quem quotidie rogamus vt etiam cæteris det pœnitentiam, & resipiscant de diaboli laqueis, à quo captiui tenentur secundum ipsius voluntatem, qui non quærunt nisi vnde nobis calumnientur, & retribuant mala pro bonis: quia nec intelligere nouerunt, quē circa eos

Universidad de Deusto
Biblioteca

G ca eos animum delectationemq; seruemus, & quomodo eos velimus secũdum domini præceptum, quod per Ezechielem prophetam pastoribus dedit, reuocare errantes, & perditos inuenire. Illi autẽ, quod & alibi aliquando diximus, & quod nobis faciunt, sibi non imputant, & quod sibi faciunt, nobis imputant. 23.q.5. quis enim. Quis enim nostrum velit non solum aliquẽ illorum perire, verũ etiam aliquid perdere? Sed si aliter non meruit pacem habere domus Dauid, nisi Absalon filius eius in bello quod contra patrem gerebat fuisset extinctus, quanuis magna cura mandauerat suis vt eum quãtum possent viuum saluumq; seruarent, vt esset cui pœnitẽti paternus affectus ignosceret, quid ei restitit, nisi perditũ flere, & sui regni pace acquisita suam mœstitiam consolari? Sic ergo catholica mater bellantibus aduersus eã, quid aliud quàm filiis suis, quia vtique ex ipsa magna arbore, quæ ramorum suorum porrectione toto orbe diffunditur, iste in Aphrica ramusculus fractus est, cũ eos charitate parturiat vt redeant ad radicem, sine qua veram vitam habere non possunt, si aliquorum perditione cæteros tam multos collegit, præsertim quia isti non sicut Absalon casu bellico, sed spõraneo magis in-
H teritu pereunt, dolorem materni cordis lenit & sanat tantorum liberatione populorum. Quorum si videas in Christi pace lætitias, frequentias, alacritates, & ad hymnos audiendos & canẽdos, & ad verbum dei percipiendum celebres hilaresq; conuentus, multorumq; in eis cum dolore magno recordationem præteriti erroris, & cum gaudio cõsyderationem cognitæ veritatis, & cum indignatione & detestatione mendacium magistrorum, quod modo cognoscant de nostris sacramentis quàm falsa iactauerint, multorum etiam in eis cõfessiones, quod olim vellent esse catholici, nec inter homines tanti furoris auderent: horum ergo populorum cõgregationes per plurimas Aphricæ regiones, ab illa perditione liberatorum, si sub vno cõspectu videres, tunc diceres nimiæ fuisse crudelitatis, si dum timeretur ne homines desperati & istorum innumerabili multitudini nulla æstimatione comparandi suis & voluntariis ignibus cremarentur, isti in æternum perdendi & sempiternis ignibus cruciandi relinquerẽtur. 23.q.4. ipsa pietas. Si enim duo aliqui in vna domo habitarent quã certissime sciremus esse ruituram, nobisq; id prænuncian-
I tibus nollent credere, atque in ea manere persisterent, si eos inde possemus eruere vel inuitos, quibus imminentem illam ruinam postea demonstraremus, vt redire vlterius sub eius periculum non auderẽt: puto nisi faceremus non immerito crudeles iudicaremur. Porrò si vnus illorum nobis diceret, quando intraueritis eruere nos, memetipsum continuo trucidabo: alter autem nec exire quidem inde, nec erui vellet, sed neque necare se auderet, quid eligeremus: vtrum ambos ruinæ opprimendos relinquere, an vno saltem per misericordiæ nostram operam liberato, alterum nõ nostra culpa, sed sua potius interire? Nemo est tã infœlix, qui non quid fieri in talibus rebus oporteat facillime iudicet. Et de duob⁹ hominibus, vno scilicet perdito, & vno liberato, similitudinem istam proposui. Quid ergo sentiendum est de quibusdam paucis perditis, & innumerabili multitudine populorum liberatorum? Nõ enim vel tot sunt illi homines qui sua voluntate pereunt, quot liberãtur per istas leges ab illa pestifera æternaq; pernicie fundi, pagi, vici, castella, municipia, ciuitates. 23.q.4. ipsa pietas. Si autem diligentius rem de qua loquimur cogitemus, puto quod si plurimi essent in domo ruitura, & inde saltem vnus liberari posset, atque id cum facere conaremur, alij seipsos præcipitio necarent, dolorem de cæteris nostrum, de vnius saltẽ salute consolaremur, non tamen ne seipsos alij perderent, perire vniuersos nullo liberato permitteremus. Quid igitur de opere misericordię, quod pro vita æterna adipiscẽda & pœna æterna vitanda hominibus debemus impendere, iudicandum est, si pro salute ista non solum temporali, sed etiã breui, ad ipsum tempus exiguum liberanda, sic nos hominibus subuenire, ratio vera & benigna compellit? 23.q.7. quod autẽ. Quod autem nobis obiiciunt, quod res eorum concupiscamus & auferamus: Vtinam catholici fiant, & non solum quæ dicunt sua, sed etiam nostra in pace nobiscum & charitate possideãt. Vsqueadeo autem calumniandi cupiditate cæcantur, vt non attendant, quàm sint inter se contraria quæ loquuntur. Ipsi certe dicunt & inuidiosissime sibi conqueri videntur, quod eos in nostram cõmunionem violento legum imperio coarctamus. Hoc vtique nullo modo faceremus, si res eorũ possidere vellemus. Quis auarus quærit possessorẽ? Quis dominandi cupiditate inflammatus, vel fastu dominationis elatus desyderat habere consortem? Ipsos
K certe attendant quondam suos iam nostros socios, &
L fraterna nobis dilectione coniunctos, quemadmodum sua teneant, nõ solum quæ habebant, sed etiam nostra quæ non habebãt, quæ tamen si pauperum compauperes sumus & nostra sunt & illorum. Si autẽ priuatim quæ nobis sufficiant possidemus, non sunt illa nostra sed pauperum, quorum procurationem quodammodo gerimus, nõ proprietatem nobis vsurpatione damnabili vendicamus. Quicquid ergo nomine ecclesiarum partis Donati possidebatur, Christiani imperatores legibus religiosis cum ipsis ecclesiis ad catholicã transire iusserunt. Cum ergo nobiscum sint plebes earundẽ ecclesiarum, nobiscum pauperes qui ab eisdem possessiunculis alebantur, ipsi potius foris positi, desinant cõcupiscere aliena, sed intrent in vnitatis societatem, vt pariter gubernemus, non illa tantum quæ dicunt sua, verumetiam quæ dicuntur & nostra. Scriptũ est enim: 1.Cor.3. Omnia vestra sunt, vos autẽ Christi, Christus autem dei. Sub illo capite in vno eius corpore vnum simus, & de istis talibus rebus faciamus quod scriptũ est in actibus Apostolorum: Erat illis anima vna & cor vnum, Act.4. & nemo dicebat aliquid proprium, sed erant illis omnia communia. Amemus quod cantamus: Ecce quàm Psal.132. bonum & quàm iocundum habitare fratres in vnum, M vt sic experiantur, & sciant quàm veraciter ad eos clamet mater catholica, quod scribit beatus Apostolus ad Corinthios: Non quæro quę sunt vestra, sed vos. Si au- 2.Cor.12. tem consyderemus quod scriptum est in libro sapien- Sap.10. tiæ: Ideo iusti tulerunt spolia impiorum. Item quod le- 23.q.7. quẽadmodũ gitur in Prouerbiis: Thesaurizantur autem iustis diuitiæ impiorum: tunc videbimus non esse quærendũ qui habeãt res hæreticorum, sed qui sint in societate iustorum. Scimus quidem illos tantam sibi arrogare iustitiam, vt eam se iactent non solum habere, sed etiã aliis hominibus dare. A se quippe dicunt iustificari eum, quem baptizauerint, vbi nihil eis restat, nisi dicere illi qui baptizatur ab eis vt in baptizatorem suum credat. Cur enim non faciat, quando Apostolus dicit: Credẽti Rom.4. in eum qui iustificat impiũ, deputatur fides eius ad iustitiam? In ipsum ergo credat si eũ ipse iustificat, vt deputetur fides eius ad iustitiam. Sed puto quod etiã ipsi seipsos horreant, si tamen ista vel cogitare dignantur. Iustus enim & iustificans non est nisi deus. Potest autẽ

& de

A & de iſtis dici qđ dicit Apoſtolus de Iudęis, quia ignorantes dei iuſtitiam & ſuam volentes cõſtituere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. Abſit autem vt quiſquã noſtrum ita ſe iuſtum dicat, vt aut ſuã iuſtitiam velit cõſtituere, id eſt, quaſi à ſeipſo ſibi datam, cum dicatur ei: Quid enim habes quod non accepiſti? aut ſine peccato ſe eſſe iactare audeat in hac vita, ſicut ipſi in noſtra collatione dixerunt in ea ſe eſſe eccleſia quæ iam non habet maculam aut rugã aut aliquid huiuſmodi: neſcientes hoc modo in eis compleri, qui vel poſt baptiſmum continuo vel dimiſſis debitis quæ dimittenda in oratione poſcũtur de hoc exeunt corpore, in tota verò eccleſia tunc futurum vt ſit omnino non habens maculam aut rugam aut aliquid eiuſmodi, quando dicendũ erit: Vbi eſt mors victoria tua? Vbi eſt mors aculeus tuus? Aculeus enim mortis eſt peccatum. In hac autem vita vbi corpus quod corrumpitur aggrauat animam, ſi eccleſia eorũ iam talis eſt, non ergo dicant deo, quod dominus nos orare docuit, Dimitte nobis debita noſtra. Cũ enim in baptiſmo cuncta dimiſſa ſunt, vt quid hoc poſcit eccleſia, ſi iam etiam in hac vita non habet maculam aut rugam aut aliquid huiuſmodi? Contem-
B nant & Apoſtolum Ioannem clamantem in epiſtola ſua: Si dixerimus quia peccatum non habemus, noſipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt. Si autẽ confeſſi fuerimus peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, qui dimittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate. Propter hãc ſpem dicit vniuerſa eccleſia, Dimitte nobis debita noſtra: vt non ſuperbientes ſed confitentes mundet nos ab omni iniquitate, atq; ita ſibi dominus Chriſtus exhibeat in illa die glorioſam eccleſiam non habentem maculam aut rugam aut aliquid eiuſmodi, quam modo mundat lauacro aquæ in verbo: quia neque aliquid remanet in baptiſmo, quod nõ dimittatur omnium præteritorum peccatorum, ſi tamen ipſe baptiſmus non fruſtra foris habeatur, ſi aut intus detur, aut ſi iam foris datus eſt, non foris cum illo remaneat: & quicquid ab eis qui poſt acceptum baptiſmum hic viuunt infirmitate humana cõtrahitur quaruncunq; culparum, propter ipſum lauacrum dimittitur. Neque enim aliquid prodeſt non baptizato dicere, Dimitte nobis debita noſtra. Ita modo mundat eccleſiam ſuam lauacro aquæ in verbo, vt tunc eam ſibi exhibeat non habentem maculam neque rugam, aut ali-
C quid eiuſmodi, totam ſcilicet pulchram atq; perfectã, quando abſorbebitur mors in victoriã. Nunc ergo inquantum viget in nobis quod ex deo nati ſumus, ex fide viuentes, iuſti ſumus. Inquantum autem reliquias mortalitatis ex Adam trahimus, ſine peccato non ſumus. Et illud enim verum eſt: Qui natus eſt ex deo nõ peccat. Et illud verum eſt: Si dixerimus quia peccatum non habemus, noſipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt. Dominus itaq; Chriſtus & iuſtus eſt & iuſtificans, nos autem iuſtificati gratis per gratiã ipſius. Non autem iuſtificat niſi corpus ſuum, quod eſt eccleſia. Et ideo ſi corpus Chriſti tollit ſpolia impiorũ, & corpori Chriſti theſaurizantur diuitiæ impiorum, non debent impij foris remanere, vt calumnientur, ſed intrare potius vt iuſtificentur. Vnde & illud quod de die iudicij ſcriptum eſt: Tunc ſtabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos qui ſe anguſtiauerunt, & abſtulerunt labores eorum, non vtique ſic intelligendum eſt, quia ſtabit Chananæus aduerſus Iſraël, cum Chananæi abſtulerit labores Iſraël, ſed ſtabit Nabuthæus aduerſus Achab, quoniam labores Nabuthæi abſtulit Achab Chananæus quippe impius, Nabuthæus iuſtus. Eodem mo- D
do non ſtabit Paganus aduerſus Chriſtianum qui abſtulit labores eius, quando idolorum expoliata vel donata ſunt templa: ſed ſtabit Chriſtianus aduerſus Paganum, qui abſtulit labores eius, quãdo martyrũ proſtrata ſunt corpora. Sic ergo non ſtabit hæreticus aduerſus catholicũ qui abſtulit labores eius quando præualuerunt leges catholicorum imperatorum: ſed ſtabit catholicus aduerſus hæreticũ, qui abſtulit labores eius, quando furores præualebãt impiorum Circumcellionum. Ipſa quippe ſcriptura ſoluit quæſtionem, quæ nõ ait: Tunc ſtabũt homines, ſed tunc ſtabũt iuſti. Et ideo in magna conſtantia, quia in bona conſcientia. Iuſtus autem hic nemo eſt iuſtitia ſua. i. tanquam ſibi à ſeip- Roma.12.
ſo facta, ſed vt dicit Apoſtolus: Sicut vnicuiq; deus partitus eſt menſuram fidei. Sequitur autem & adiungit: Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eoſdem actus habent, Ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto. Ac per hoc nemo poterit eſſe iuſtus quandiu fuerit ab vnitate huius corporis ſeparatus. Quemadmodum enim membrum, ſi præcidatur ab hominis viui corpore, nõ poteſt tenere ſpiritum vitæ: Sic homo qui præciditur de Chriſti E
iuſti corpore, nullo modo poteſt ſpiritum tenere iuſtitiæ, etiam ſi figuram membri teneat quam ſumpſit in corpore. In huius ergo compagem corporis veniant, & labores ſuos non dominandi cupiditate, ſed bene vtẽdi pietate poſſideant. Nos autem voluntatem noſtram, vt iam dictum eſt, ab huius cupiditatis ſordibus, quolibet inimico iudicante purgamus, quãdo eos ipſos quorum labores dicuntur, vt nobiſcum & illis & noſtris in ſocietate catholica vtantur, quantum valemus inquirimus. Sed hoc eſt, inquiunt, quod nos mouet. Si iniuſti ſumus, quare nos quæritis? Quibus reſpõdemus. Quæ- Lucæ.15.
rimus vos iniuſtos, ne permaneatis iniuſti. Quærimus perditos, vt de inuẽtis gaudere poſſimus dicentes: Mortuus erat frater & reuixit, perierat & inuentus eſt. Quare ergo me, inquit, non baptizas, vt abluas me à peccatis? Reſpondeo: Quia non facio iniuriam characteri imperatoris, cum errorem corrigo deſertoris. Quare, inquit, apud te vel pœnitentiã non ago? Immo niſi egeris ſaluus eſſe nõ poteris. Quomodo enim gaudebis te eſſe correctũ, niſi doleas fuiſſe peruerſum? Quid ergo, inquit, apud vos cum ad vos tranſimus accipimus? Reſpondeo: Non quidem accipitis baptiſmum, qui vobis F
extra cõpagem corporis Chriſti ineſſe potuit, prodeſſe non potuit: ſed accipitis vnitatem ſpiritus in vinculo pacis, ſine qua nemo poterit videre deum, & charitatẽ, quæ ſicut ſcriptum eſt, cooperit multitudinem peccatorum. 1.Petri.4.
Quod tam magnũ bonũ, ſine quo nec linguas hominũ & angelorum, nec ſciẽtiam omniũ ſacramentorum, nec prophetiam, nec tantam fidem qua montes transferantur, nec omnia quæ poſſidet homo diſtributa pauperibus, nec corporis in ignibus paſſionem prodeſſe aliquid, Apoſtolus teſtis eſt, Hoc ergo tã magnũ bonum, ſi paruum vel nullum putatis, merito infœliciter erratis, merito ſi in vnitatem catholicã non tranſitis, peritis. Si ergo, inquiunt, oportet vt nos extra eccleſiam & aduerſus eccleſiam fuiſſe pœniteat, vt ſalui eſſe poſſimus, quomodo poſt iſtam pœnitentiam apud vos clerici vel etiam epiſcopi permanemus? Hoc non fieret quoniam reuera, quod fatẽdum eſt, fieri non deberet, niſi pacis ipſius cõpenſatione ſanarentur. Sed ſibi hoc dicant & multo maxime humiliter doleant, qui in tanta morte præciſionis iacẽt, vt iſto quodam vulnere 1.Cor.13.

matris

Rom.10.
1.Cor.4.
Ephe.5.
1.Reg.2.6.
Ecclesia quo modo sine macula & ruga.
1.Ioan.3.
1.Ioan.1.
Ro.3.
2.5.7. quẽadmodũ
Matth.6.
Ephe.5.
Sapien.5.

Universidad de Deusto Biblioteca

G matris catholicæ reuiuiſcant. Cum enim præciſus ramus inſeritur,ſit aliud vulnus in arbore, quo poſſit recipi vt viuat,qui ſine vita radicis peribat. Sed cum receptus recipienti coaluerit,& vigor conſequetur,& fructus. Si autem nõ coaluerit,ille quidem areſcit,ſed vita arboris permanebit. Eſt enim & tale inſerẽdi genus, vt nullo præciſo ramo qui intus eſt, ille qui foris eſt inſeratur, non tamen nullo ſed vel leuiſſimo arboris vulnere. Ita ergo & iſti cum ad radicem catholicã veniunt,nec eis quanuis poſt erroris ſui pœnitentiam honor clericatus aut epiſcopatus aufertur,ſit quidem aliquid tanquam in cortice arboris matris contra integritatem ſeueritatis. Veruntamen quia neque qui plãtat eſt aliquid, neque qui rigat, ad dei miſericordiam precibus fuſis coaleſcente inſitorum pace ramorũ,charitas cooperit multitudinem peccatorũ. Vt enim conſtitueretur in eccleſia,ne quiſquam poſt alicuius criminis pœnitẽtiam clericatum accipiat, vel ad clericatum redeat,vel in clericatu maneat,nõ deſperatione indulgentiæ,ſed rigore factum eſt diſciplinę. Alioquin contra claues datas eccleſiæ diſputabitur,de quibus dictum eſt: Quæ ſolueritis in terra,ſoluta erunt & in cœlo: ſed ne forſitan etiam de cæteris † criminibus, ſpe honoris

H eccleſiaſtici animus intumeſcens ſuperbe ageret pœnitentiam, ſeueriſſime placuit vt poſt actam de crimine damnabili pœnitentiam,nemo ſit clericus: vt deſperatione temporalis altitudinis medicina maior & verior eſſet humilitatis. Nã & ſanctus Dauid de criminibus mortiferis pœnitentiam egit, & tamen in honore ſuo perſtitit. Et beatum Petrũ quãdo amariſſimas lachrymas fudit,vtique dominum negaſſe pœnituit, & tamẽ Apoſtolus manſit. Sed non ideo ſuperuacua putanda eſt poſteriorum diligẽtia, qui vbi ſaluti nihil detrahebatur, humilitati aliquid addiderunt, quo ſalus tutius muniretur, experti credo aliquorum fictas pœnitẽtias per affectatas honorum potentias. Cogunt enim multas inuenire medicinas,multorum experimenta morborum. Verum in huiuſmodi cauſis vbi per graues diſſenſionũ ſciſſuras non huius aut illius hominis eſt periculum,ſed populorum ſtrages iacent,detrahendũ eſt aliquid ſeueritati, vt maioribus † malis ſanandis charitas ſyncera ſubueniat. Habeant ergo iſti de præterito deteſtabili errore,ſicut Petrus habuit de mẽdaci timore amarum dolorem, & veniant ad eccleſiam Chriſti veram,hoc eſt matrem catholicam,Sint in illa clerici,

I ſint Epiſcopi vtiliter, qui contra illam fuerunt hoſtiliter. Non inuidemus,imò amplectimur,optamus, hortamur,& quos in viis & ſepibus inuenimus,intrare cogimus,& ſic nondum quibuſdã perſuademus,quia non res eorũ,ſed ipſos quærimus. Apoſtolus Petrus quando ſaluatorem negauit & fleuit & Apoſtolus manſit,nondum acceperat promiſſum ſpiritumſanctum. Sed multo magis iſti eum non acceperunt,vbi à corporis compage diuiſi, quod ſolũ corpus viuificat ſpirituſſanctus, extra eccleſiam,& contra eccleſiam,eccleſię ſacramenta tenuerunt, & tanquam ciuili bello noſtris cõtra nos erectis ſignis armisq; pugnauerunt. Veniant, fiat pax in virtute Hieruſalem,quę virtus charitas eſt. Cui ſanctæ ciuitati dictum eſt: Fiat pax in virtute tua,& abundantia in turribus tuis. Non ſe extollant aduerſus maternam ſolicitudinem, quam pro ipſis & pro tantis populis quos decipiunt vel decipiebant colligendis & habuit & habet: non ſuperbiant,quia ſic eos ſuſcipit: non referant ad elationis ſuæ malum quod facit ipſa propter pacis bonum. Sic multitudinibus per ſchiſmata & hæreſes pereuntibus ſubuenire cõſueuit. Hoc diſplicuit K Lucifero, quia factum eſt in eis ſuſcipiendis atque ſanandis,qui veneno perierant Arriano: & cui diſplicuit in tenebras cecidit ſchiſmatis, amiſſo lumine charitatis. Hoc ergo iſtos ab initio ſeruauit Aphricana catholica & † Epiſcoporum ſententia,qui in eccleſia Roma- † ex.
na inter Cæcilianum & partem Donati iudicauerunt, damnatoq; vno quodam Donato,qui author ſchiſmatis fuiſſe manifeſtatus eſt, cæteros correctos etiã ſi extra eccleſiã ordinati eſſent in ſuis honoribus ſuſcipiendos eſſe conſueuerunt: non quo etiam foris ab vnitate corporis Chriſti poſſent habere ſpiritumſanctum, ſed maxime propter eos quos foris poſiti poſſent decipere, & à ſuſceptione illius muneris impedire. Deinde vt etiã ipſorum infirmitas lenius excepta intus ſanabilis fieret,iam nulla pertinacia claudẽte oculos cordis aduerſus euidentiam veritatis. Quid autem aliud etiam ipſi cogitauerunt, quando Maximianiſtas quos in ſacrilego ſicut eorum cõcilium indicat ſchiſmate damnauerant,& in quorum iam locum alios ordinauerãt,poſtea quàm viderunt ab eis populos non recedere,ne omnes perderent in ſuis honoribus receperunt, & baptiſmo quem foris ab eis damnati dederant, nullam con- L
tradictionẽ quæſtionemq; mouerunt? Quare ergo mirantur,aut queruntur,aut calumniãtur quod eos ſic ſuſcepimus pro vera pace Chriſti, & nõ recordãtur quid ipſi fecerint pro vana quæ cõtra Chriſtũ eſt pace Donati? Quod eorum factum ſi contra eos teneatur & intelligenter aſſeratur,quid omnino reſpõdeant non habebunt. Quod autem dicunt: ſi peccauimus in ſpiritum ſanctum, quia exufflauimus baptiſmum veſtrum, vt quid nos quæritis,cum remitti nobis hoc peccatũ omnino non poſſit,dicente domino: Qui peccauerit in ſpiritumſanctum,non remittetur ei, neque in hoc ſeculo neque in futuro: non attendunt, quia ſecundum iſtum ſenſum nemo liberandus eſt. Quis enim non loquitur aduerſus ſpiritumſanctũ & peccat in eum,ſiue qui nõdum eſt Chriſtianus, ſiue qui eſt hæreticus Arrianus, aut Eunomianus,aut Macedonianus qui eum dicũt eſſe creaturam, aut Photinianus qui eius omnino negat aliquam eſſe ſubſtantiam,ſed vnum tantummodo eſſe deum patrem: ſiue alij hæretici quos cõmemorare longum eſt? Nulli ergo iſtorum liberãdi ſunt? Aut ipſi Iudæi quibus dominus hoc obiecit,ſi in eũ crederent non erant baptizandi? Non enim ait Saluator: In baptiſmo remittetur: ſed non remittetur,inquit,neque in hoc ſeculo neque in futuro. Intelligant ergo non omne, ſed aliquod ſignificatum eſſe peccatum in ſpiritumſanctũ, quod omnino non remittetur. Sicut enim cum dixiſſet: Si non venirem peccatum non haberent: vtiq; non omne peccatum intelligi voluit, quandoquidem pleni erant multis magnisq; peccatis, ſed aliquod proprium peccatum, quod ſi non haberẽt poſſent illis omnia dimitti quæ habebant: id eſt, quod in eum venientẽ non crediderunt: Hoc enim non haberent peccatum,ſi non veniret. Sic etiam cum dixit, Qui peccauerit in ſpiritumſanctum,vel qui verbum dixerit aduerſus ſpiritũſanctum, non vtique omne quod in ſpiritumſanctum peccatur facto ſiue dicto, ſed aliquod certum & proprium intelligi voluit. Hoc eſt autẽ duritia cordis vſq; ad finem huius vitæ,qua homo recuſat in vnitate corporis Chriſti,quod viuificat ſpirituſſanctus,remiſſionẽ accipere peccatorũ. Cum enim dixiſſet diſcipulis: Accipite ſpiritumſanctum,cõtinuo ſubiecit: Si cui dimiſeritis peccata,dimittentur ei: ſi cui tenueritis, tenebũtur.

Peccatũ in ſpiritumſanctum irremiſſibile.

Subſtãtiam dixit pro perſona.

M

4. ſenten. diſt. 43. De fide & operibus. cã. 28.

ἀυτράφωνον.

A tur. Huic ergo donō gratiæ dei quicūq; reſtiterit & repugnauerit, vel quoquo modo fuerit ab eo alienus, vſq; in finem huius temporalis vitæ non remittetur ei, neq; in hoc ſeculo neque in futuro: hoc ſcilicet tam grande peccatū vt eo teneantur cuncta peccata, quod non probatur ab aliquo eſſe commiſſum, niſi cum de corpore exierit: Quandiu verò hic viuit, eum ſicut dicit Apoſtolus patientia dei ad pœnitentiam adducit. Sed ſi ipſe perſeuerantiſſima iniquitate, ſicut conſequenter adiungit Apoſtolus, Secūdum duritiam cordis ſui, & cor impœnitens theſaurizat ſibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij dei, non remittetur ei neque in hoc ſeculo neque in futuro. Iſti autem cum quibus agimus vel de quibus agimus non ſunt deſperādi, Adhuc enim ſunt in corpore: ſed non quęrant ſpiritumſanctum niſi in Chriſti corpore, cuius habent foris ſacramētum, ſed rem ipſam non tenent intus cuius eſt illud ſacramentum, & ideo ſibi iudicium manducant & bibunt. Vnus enim panis ſacramentum eſt vnitatis: quoniam ſicut Apoſtolus dicit: Vnus panis vnū corpus multi ſumus. Proinde eccleſia catholica ſola corpus eſt Chriſti, cuius ille caput eſt ſaluator corporis ſui. Extra hoc cor-
B pus neminē viuificat ſpirituſſanctus: quia ſicut ipſe dicit Apoſtolus: Charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritumſanctum qui datus eſt nobis. Non eſt autem particeps diuinę charitatis, qui hoſtis eſt vnitatis. Non habent itaque ſpiritumſanctum, qui ſunt extra eccleſiam. De illis quippe ſcriptum eſt: Qui ſeipſos ſegregant animales, ſpiritum non habētes. Sed nec ille eum percipit, qui fictus eſt in eccleſia, & quomodo deinde † ſcriptū eſt: Sanctus enim ſpiritus diſciplinæ effugiet fictum. Qui ergo vult habere ſpiritumſanctum, caueat foris ab eccleſia remanere, caueat in eam ſimulate intrare. Aut ſi iam talis intrauit, caueat in eadem ſimulatione perſiſtere, vt veraciter coaleſcat arbori vitæ. Prolixum tibi librū direxi, & tuis fortaſſe occupationibus oneroſum. Si ergo potuerit tibi vel partibus legi, dabit tibi dominus intellectū, vt habeas quid reſpondeas eis corrigendis atque ſanādis, quos etiam tibiipſi tanquam fideli filio, mater eccleſia vbi potueris, & quomodo potueris, ſiue ipſe loquendo & reſpōdendo, ſiue ad doctores eccleſiæ perducendo, in adiutorio domini corrigendos ſanandoſq; commendat.

† quoniam & inde.

C *Macedonius Iudex Cæſareus Auguſtino, teſtans ſe ſtatim feciſſe quod ille petierat, eo quod uerecunde peteret, ſeq; legiſſe libros quos ad ſe miſerat, & eorum ingenium ac ſententiam prædicat.*

Epiſtola LI.

DOMINO meritò venerabili, & vere ſuſcipiendo patri Auguſtino Epiſcopo, Macedonius. Miro modo afficior ſapientia tua, & in illis quæ ædidiſti, & in iis quæ interueniens pro ſolicitis mittere non grauaris. Nam & illa tantū habent acuminis, ſcientiæ, ſanctitatis, vt nihil ſupra ſit. Et hæc tantum verecundiæ, vt niſi faciam quod mandas, culpam penes me remanere, non in negocio eſſe diiudicem, domine meritò venerabilis, & vere ſuſcipiende pater. Non enim inſtas, quod plerique homines iſtius loci faciunt, vt quodcunque ſolicitus volueris, extorqueas: ſed quod tibi à iudice tot curis obſtricto petibile viſum fuerit, admones ſubſeruiente verecundia, quę maxima difficilium inter bonos efficacia eſt. Proinde ſtatim commendatis effectum deſyderij tribui: nā ſperandi viam ante patefeceram. Explicui tuos libros (neque enim tam languidi aut inertes erant, vt me aliud quàm ſe curare paterētur) iniecerunt manū, ereptumq; D aliis ſolicitudinum cauſis, ſuis vinculis illigauerunt. Ita enim mihi deus propicius ſit, vt ego anceps ſum quid in illis magis mirer, ſacerdotij perfectionem, philoſophiæ dogmata, hiſtoriæ plenam noticiam, an facundię plenam iucunditatem, quæ ita imperitos etiam illicere poteſt, vt donec explicent, non deſiſtant, & cum explicauerint, adhuc requirant. Conuicti nanq; ſunt impudenter pertinaces, iam inde à bonis quæ memorant ſeculis, pro naturæ rerum obſcuritate cōtigiſſe peiora, falſoſq; omnes illitis quadam dulcedine fœlicitatibus ſuis, per quas non ad beatitudinē, ſed ad prærupta ſunt ducti: Hæc verò noſtra pręcepta, & ſimplicis veriq; dei myſteria, præter vitam perpetuam quā puriſſimis virtutibus pollicentur, etiam hæc ſecularia & neceſſariò qui nati ſumus euentura mitigare: & vſus es validiſſimo exemplo recentis calamitatis, quo licet firmiſſime cauſam muniueris, tamen ſi vtrumuis licuiſſet, id tibi noluiſſem ſuffragari. Sed quando orta inde fuerat conuincendorum ſtultitię querela, neceſſe erat inde argumenta veritatis accerſere. Hæc interim occupatus aliis curis, quæ & ſi vanæ ſunt, cum rerum exitum cogitamus, tamen quaſi neceſſariæ pro naſcendi conditione, E reſcripſi. Si ocium fuerit & ſuperſtes vita, etiam de Italia reſcribam, vt tantæ doctrinæ opus debitis, & ſi non ſatisfacientibus remuneretur officiis. Incolumem lætamq; ſanctitatem tuam deus omnipotens quo largiſſimo tueatur, domine meritò deſyderabilis & vere ſuſcipiende pater.

Auguſtinus Macedonio, docens nec Epicureos nec Stoicos recte docuiſſe uiam ad ueram fœlicitatem. Non enim eſſe uirtutes niſi relatas ad charitatē dei & proxim, quæ à deo donatur, complectens omnes uirtutes, nec in hac ulla contingere perfectum fœlicitatem, ſed in futura. Epiſt. LII.

AVGVSTINVS Epiſcopus famulus Chriſti familiæq; eius, dilecto filio Macedonio in domino ſalutem. Quanuis ſapientiam, quā mihi tribuis, in me non agnoſcā, tantæ tamen erga me beneuolentiæ tuæ, tamq; ſynceræ gratias ago debeoq; plurimas, & meorum ſtudiorum labores, tali ac tanto viro placuiſſe delector. Multo verò amplius, quod animum tuum charitate æternitatis & veritatis atque ipſius charitatis affectu diuinæ illi cœleſtiq; reipu. cuius regnator eſt Chriſtus, & in qua ſola ſemper beateq; vi F uēdum eſt, ſi rectè hic pieq; viuatur, agnoſco inhiantē, video propinquantem, eiusq; potiundæ amplector ardentem. Inde quippe manat etiam vera amicitia, non penſanda temporalibus commodis, ſed gratuito amore potienda. Nemo enim poteſt veraciter amicus eſſe hominis, niſi fuerit ipſius primit°veritatis: quod ſi gratis non fiat, nullo fieri pacto poteſt. De qua re etiā philoſophi multa dixerunt, ſed apud eos vera pietas, id eſt verax veri dei cultus, vnde omnia rectè viuendi duci oportet officia, non inueniuntur: non ob aliud, quantum intelligo, niſi quia beatam vitam, ipſi ſibi quodam modo fabricare voluerunt, potiusq; patrandam quàm impetrandam putauerunt, cū eius dator non ſit niſi deus. Neque enim facit beatum hominem, niſi qui fecit hominem: nam qui tāta creaturæ ſuæ bona, bonis maliſq; largitur, vt ſint, vt homines ſint, vt vigētes ſenſibus, valentes viribus, affluentes opibus ſint, ſeipſum bonis dabit vt beati ſint, quia eius etiam hoc munus eſt vt boni ſint. Illi verò, qui in hac ęrumnoſa vita, in his moribūdis mēbris, ſub hac ſarcina corruptibilis carnis, authores ſuæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

G res ſuæ beatæ vitæ & quaſi conditores eſſe voluerunt, velut propriis eam virtutibus appetentes, iamq; retinentes, non ab illo fonte virtutum petentes atque ſperantes, deum ſuperbiæ ſuæ reſiſtentem ſentire minime potuerunt. Vnde in errorem abſurdiſſimum lapſi ſunt, vt cum aſſeuerant, etiam in Phalaridis tauro beatũ eſſe ſapientem, cogantur fateri vitam beatam aliquãdo eſſe fugiendam. Exaggeratis enim malis corporis cedunt, atque in eorum moleſtiis grauiſſimis abſcedendũ ex hac vita eſſe decernunt. Vbi nolo dicere quantũ ſit ſcelus † ſeipſum hominem occidere inſontem, cum omnino non debeat vel nocentem. Vnde in primo libro trium illorum, quos benigniſſime & ſtudioſiſſime perlegiſti, multa iam diximus. Sed certe conſyderetur, nec ſuperbe ſed ſobrie iudicetur, quomodo vita beata ſit, qua non ſapiens retenta fruitur, ſed illatis ſibi manibus carere compellitur. Eſt apud Ciceronem in extrema, vt ſcis, parte quinti Tuſculanarum libri locus, propter hoc quod dico animaduertendus. Cũ enim de cæcitate corporis ageret, atq; affirmaret etiam cæcum beatum eſſe poſſe ſapientem, multa dixit quæ per aures percipiendo gauderet. Itemq; ſi ſurdus eſſet, ea qui-
H bus oblectaretur ad oculos tranſtulit. Si autem vtroq; ſenſu orbaretur, & cæcus ſurdusq; fieret, non eſt auſus hinc ferre ſententiam, eumq; beatum dicere. Sed addidit etiam dolores grauiſſimos corporis, qui eũ ſi non interemerint, ipſe ſe interimat, & ad portum non ſentiendi hac liberatus virtute perueniat. Cedit igitur ſapiens immaniſſimis cladibus, atque ſuccumbit, intactum vt eis cogatur & in ſeipſum homicidium perpetrare. Cui iam parcat vt illis careat malis, qui ſibiipſe non parcit? Certe ſemper beatus eſt, certe beatam vitã in ſua poteſtate conſtitutã, nulla vi poteſt vllius calamitatis amittere. Ecce in cæcitate & ſurditate & atrociſſimis cruciatibus corporis, aut amiſit beatã vitã: aut
ſi & in iſtis afflictionibus adhuc beata eſt, ſit per huiuſ modi doctiſſimorũ hominum diſputationes, vt ſit aliquãdo beata vita, quã ſapiẽs ferre nõ poſſit: vel quod eſt abſurdius, quã ſapiẽs ferre nõ debeat, eãq; fugiat, abrũpat, abiiciat, ſeſeq; ab ea ferro etiã ſeu veneno, vel alia volũtaria morte ſubducat: vt in portu non ſentiẽdi vel
I nullus omnino ſit, quod Epicurei & ſi q alij ſimili ſtultitia putauerũt, vel ideo beat⁹ quoniã fuerit ab illa beata vita, tãquã ab aliqua peſte liberatus. O nimiũ iactãs ſuperbia, *† ſi beata vita eſt in cruciatibus corporis, cur in ea nõ manet ſapiẽs vt fruatur? ſi autẽ miſera eſt, quid obſecro te, niſi typhus impedit ne fateatur, ne oret deũ, ne iuſto & miſericordi ſupplicet, q potẽs eſt & vitæ huius mala vel auertere vel mitigare, vel ad ea toleranda fortitudine armare, vel ab eis omnimodo liberare, & poſt hæc verè beatam vitam dare, quò nullum malum admittatur, & vbi ſummũ bonum nunquã amittatur? Hoc piorum præmiũ eſt, cuius adipiſcẽdæ ſpe vitam iſtam tẽporalẽ atq; mortalem, non tam delectabiliter quàm tolerabiliter ducimus, & mala eius tunc bono conſilio & diuino munere fortiter ferimus, cum bono rum æternorum fideli dei promiſſione, & fideli nostra expectatiõe gaudemus. Ad hoc nos Apoſtolus exhortatus, ait: Spe gaudentes, in tribulatione patientes. Oſtendit enim quare in tribulatione patientes, præmittendo, ſpe gaudentes. Ad hanc ſpem exhortor per Ieſum Chriſtũ dominum noſtrũ. Hoc enim deus ipſe magiſter, latẽte maieſtate diuinitatis, & carnis infirmitate apparente, non ſolũ ſermonis oraculo docuit verumetiã ſuæ paſſionis & reſurrectionis exemplo ro-

† nephas. De vita beata libro. 1.

*† aliàs ſuperba iactãtia.

Rom. 12.

borauit. In altera enim qualia tolerare, in altera qualia K
debeamus ſperare monſtrauit. Cuius & illi gratiã mererentur, niſi elati inflatiq; ſuperbia, inaniter conarentur iſtam vitam beatã ipſi ſibi facere, quod ſolus deus veraciter cultoribus ſuis poſt hanc vitã ſe largiturum eſſe promiſit. Sanior quippe eſt eiuſdem Ciceronis illa ſententia, vbi ait: Nam hæc vita quidem mors eſt, quam lamentari poſſem ſi liberet. Quomodo ergo ſi rectè lamentatur, beata comprobatur, ac non potius quoniam rectè lamentatur, miſera eſſe conuincitur? Quare aſſueſce, obſecro te vir bone, beat⁹ eſſe interim ſpe, vt ſis etiam re, cùm pietati perſeuerãtiſſimæ retribuetur merces fœlicitatis æternæ. Si prolixa epiſtola, oneroſus ſum, tute hoc impetraſti tibi, qui me ſapientem appellaſti. Hinc enim auſus ſum hæc ad te loqui, vt tibi ſapientiam, non qualis mihi ſit, oſtentarem, ſed qualis eſſe debeat oſtenderem. Hæc eſt autem in præſenti ſeculo verus veri dei cultus, vt ſit eius in futuro ſeculo certus atque integer fructus. Hic conſtantiſſima pietas, ibi ſempiterna fœlicitas. Ex iſta ſapientia, quæ vna & vera eſt, ſi quid habeo, à deo ſumpſi, non à me præſumpſi: atque ab illo in me perfici fideliter ſpero, L
à quo inchoatũ eſſe humiliter gaudeo, nec in eo quod adhuc non donauit incredulus, nec in eo quod iã donauit ingratus. Non enim meo vel ingenio vel merito, ſed ei⁹ dono ſum ſi quid laudabiliter ſum. Nã quędam acutiſſima & excellentiſſima ingenia tãto in maiores errores ierunt, quanto præfidentius tãquam ſuis viribus cucurrerunt, nec ſuppliciter ac veraciter deũ, vt viam ſibi oſtenderet, petiuerunt. Merita verò quorumlibet hominum quæ ſint, quandoquidem ille qui non cum mercede debita, ſed cum gratuita gratia venit, omnes peccatores ſolus à peccatis liber atque liberator inuenit. Si ergo nos virtus vera delectat, ei dicamus, quod in eius ſacris literis legimus: Diligam te do Pſal. 17.
mine virtus mea. Et ſi verè beati eſſe volumus (quod nolle non poſſumus) id quod in eiſdem literis didicimus, fido corde teneamus. Beatus vir, cuius eſt nomen Pſal. 39.
domini ſpes eius, & non reſpexit in vanitates & inſanias mendaces. Quanta eſt autem vanitas, quanta inſania, quantumq; mendacium, hominem mortalem, ærumnoſam vitam mutabili & ſpiritu & carne ducentem, tot peccatis oneratum, tot tentationibus ſubditum, tot corruptionibus obnoxium, pœnisq; iuſtiſſimis deſtinatum, in ſeipſo fidere vt beatus ſit, quando M
ne illud quidem, quod habet in naturæ ſuæ dignitate præcipuum, id eſt mentem atque rationem, poteſt vendicare ab erroribus, niſi deus aſſit lux mentium? Abiiciamus itaq;, obſecro te, falſorum philoſophorum vanitates & inſanias mẽdaces: quia nec virtus nobis erit, niſi aſſit ipſe quo iuuemur, nec beatitudo, niſi aſſit ipſe quo fruamur, & totũ mutabile atque corruptibile noſtrum, quod per ſeipſum imbecille & quædã materies miſeriarum eſt, dono immortalitatis atque incorruptionis abſorbeat. Quoniam verò te reipub. ſcimus amatorem, non aliunde eſſe beatum hominem, aliunde ciuitatem, vide quàm ſit in illis ſacris literis clarum. Nam quidã in eis ſancto ſpiritu plenus hæc loquitur orans: Exime me de manu filiorum alienorum, quo- Pſal. 143.
rum os loquutũ eſt vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis: Quorum filij velut nouellæ conſtabilitæ in iuuentute ſua. Filiæ eorum compoſitæ & ornatæ ſicut ſimilitudo templi. Cellaria eorum plena eructantia ex hoc in illud. Oues eorum fœcundæ, multiplicantes in exitibus ſuis, boues eorum craſſæ. Non eſt

ruina

A ruina maceriæ neq; transitus, neque clamor in plateis eorum: Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt, beatus populus cuius dominus deus ipsi⁹. Vides exaggeratione terrenæ fœlicitatis, beatum populum non dici, nisi à filiis alienis: id est non pertinentibus ad regenerationem, qua efficimur filij dei, à quorum manu iste se eximi precatur, ne ab eis in hanc opinionem atque in pec cata impia pertrahatur. Loquendo quippe vanitatem, beatum dixerunt populum, cui hæc sunt, quæ supra cõmemorauit, quibus ea fœlicitas constat, quam solam dilectores huius mũdi inquirunt. Et ideo dextera eorum dextera iniquitatis, quia hæc præposuerunt quæ fuerant postponenda, sicut sinistræ præponitur dextera. Si enim habentur, non in eis beata vita ponẽda est, sed subdita debent esse, non prædita: sequentia, nõ dncentia. Huic autem qui sic orabat, & à filiis alienis, qui beatum dixerunt populum cui hæc sunt, eximi discerníque cupiebat, tanquàm diceremus: Ipse quid sentis? quem beatum populum dicis? Non ait: Beatus populus, cuius est virtus animi eius. Quod si dixisset, discreuisset quidem etiam istum populum ab illo qui beatam vitã in istavisibili & corporali fœlicitate constituit, sed
B nondum transcendisset omnes vanitates & insanias
Hiere.17. mendaces. Maledictus enim omnis, sicut alibi eædem literæ docent, qui spem suam ponit in homine. Ergo nec in seipso quisquã debet, quia & ipse homo est. Proinde vt transiret omnium vanitatum & insaniarum mendacium limites, atque ibi beatam vitam poneret, vbi verè est: Beatus, inquit, populus, cuius dominus de⁹ ipsius. Cernis igitur vnde petendum sit, quod omnes docti indoctiq; desyderant, & multi errando ac superbiendo vnde petatur, & vbi accipiatur ignorant.

Psal.42. Vtriq; autem in quodam diuino psalmo simul reprehenduntur, & qui confidunt in virtute sua, & qui in abundantia diuitiarum suarum gloriãtur: id est & philosophi huius seculi, & abhorrentes vel à tali philosophia beatumq; dicentes populum, cui suppetit terrena opulentia. Ac per hoc à domino deo nostro, à quo facti sumus, & virtutem petamus, qua huius vitæ mala superemus, & beatam vitam, qua post istam vitam in eius æternitate perfruamur, vt & in virtute & in præ-
1.Cor.10. mio virtutis, sicut Apostolus dicit: qui gloriatur, in domino glorietur. Hoc nobis velimus, hoc ciuitati cuius ciues sumus. Non enim aliunde beata ciuitas, aliunde
C homo, cùm aliud ciuitas non sit, quàm concors hominum multitudo. Itaq; si omnis prudentia tua, qua consulere conaris rebus humanis: si omnis fortitudo, qua nullius iniquitate aduersante terreris: si omnis temperantia, qua in tanta labe nequissimæ consuetudinis hominum te à corruptionibus abstines: si omnis iustitia, qua rectè iudicando sua cuiq; distribuis, id laborat, id nititur, vt ij quibus vis vt bene sit, salui sint corpore, & ab omni cuiusq; improbitate tuti atq; pacati habeãt filios sicut nouellas constabilitas, filias ornatas sicut similitudinem templi, cellaria plena eructantia ex hoc in hoc, fœcundas oues, crassos boues, nec maceriæ ruina deformet prædium, nec litigantium clamor personet in plateis eorum: ita non erũt verè virtutes tuæ, sicut nec istorum beatitudo. Hic enim ad verũ dicendũ, illa mea verecũdia quam in tua epistola benigno sermone laudasti, me impedire non debet, si quælibet, inquam, administratio tua, illis quas commemorauí instructa virtutibus, hoc intentionis fine determinatur, vt homines secundum carnẽ nullas iniquas molestias patientur: nec ad te existimas pertinere, quò istã quietẽ

quam præstare niteris, referãt, id est vt verbis non am D
biam, quomodo deum verum, vbi est quietæ vitæ omnis fructus, colant, nihil tibi prodest ad vitã verè beatã tantus labor. Inuerecundius hoc dicere videor, & oblitus quodammodo consuetudinem intercessionũ mearum. Sed si nihil est verecundia, nisi quidam displicendi metus, ego in hac causa metuendo non vereor. Me- Verecundia quid.
tuo enim ne primùm deo, deinde ipsi amicitiæ, quam mecum mire dignatus es, iure displiceam, si minus liber in admonẽdo fuero, quàm me admonere saluberrimè existimo. Sum certe verecũdior, cũ tibi pro aliis intercedo: Cùm verò pro teipso, tanto liberior quanto amicior, quia tanto amicior quanto fidelior: quanquã hæc ipsa non dicerem, nisi verecundius agerem. Quæ si maxima est, vt ipse scripsisti, difficilium inter bonos efficacia, adiuuet me pro te apud te, vt in illo te fruar, qui mihi hanc ad te tantã fiduciamq; præstitit: præsertim quia id quod suggero, iã facilè arbitror esse animo tuo tot diuinis muneribus adminiculato & instructo. Si enim virtutes quas accepisti, à quo acceperis sentiens, eiq; gratias agens, eas ad ipsius cultum etiam in
tuis istis secularibus honoribus cõferas, mæq; potestati subditos homines ad eum colendũ exemplo religiosæ tuæ vitæ, & ipso studio consulendi, seu fouendo seu terrẽdo erigas & adducas, nihilq; aliud in eo, quod per te securius viuunt, velis, nisi vt hinc illum promereantur, apud quem beate viuant: & veræ illæ virtutes erunt, & illius opitulatione, cuius largitate donatæ sunt, ita crescent & perficientur, vt te ad vitam verè beatam, quæ non nisi æterna est, sine vlla dubitatione perducant: vbi iam nec prudenter discernantur à bonis mala, quæ non erunt: nec fortiter tolerentur aduersa, quia non ibi erit, nisi quod amemus, non etiam quod toleremus: nec temperanter libido frenetur, vbi nulla eius incitamenta sentiemus: nec iuste subueniatur ope indigentibus, vbi inopem atque indigum non habebimus. Vna ibi virtus erit, & idipsum erit virtus, præmiumque virtutis, quod dicit in sanctis eloquiis homo qui hoc amat: Mihi autem adhærere Psal.72.
deo bonum est. Hæc ibi erit plena & sempiterna sapientia, eadẽmque veraciter vita iam beata. Peruentio quippe est ad æternum ac summum bonum, cui adhærere in æternũ est finis nostri boni. Dicatur hæc
& prudentia, quia prospectissime adhærebit bono F
quod non amittatur: & fortitudo, quia firmissime adhærebit bono vnde non auellatur: & temperãtia, quia castissime adhærebit bono, vbi iam non corrumpatur: & iustitia, quia rectissime adhærebit bono, cui merito subiiciatur. Quanquam & in hac vita virtus non est, nisi diligere quod diligendum est. Id eligere, prudentia est: nullis inde auerti molestiis, fortitudo est: nullis illecebris, temperantia est: nulla superbia, iustitia est. Quid autem eligamus quod præcipue diligamus, nisi quo nihil melius inuenimus? Hoc deus est, cui si diligendo aliquid vel præponimus, vel æquamus, nosipsos diligere nescimus. Tanto enim nobis melius est, quantomagis in illum imus, quo nihil melius est. Imus autem non ambulando, sed amando. Quem tanto habebimus præsentiorem, quanto eundem amiorem, quo in eum tendimus, potuerimus habere puriorem. Nec enim locis corporalibus vel extenditur vel includitur. Ad eum ergo, qui vbique præsens est, & vbique totus, non pedibus ire licet, sed moribus. Mores autem nostri non ex eo quod quisque nouit, sed ex eo quod quisque dili-

Universidad de Deusto
Biblioteca

git, diiudicari solent. Nec faciunt bonos vel malos mores, nisi boni vel mali amores. Prauitate ergo nostra à rectitudine dei longè sumus. Vnde rectum amando corrigimur, vt recto recti adhærere possimus. Ad illum ergo quanta opera possumus, etiam illi vt perueniant agamus, quos tanquam nosmetipsos diligimus, si nosmetipsos diligere illum diligendo iam nouimus. Christus nanque, id est veritas, dicit: In
Matth.22. his duobus præceptis totam legem prophetásque pendere, vt diligamus deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, & diligamus proximos tanquam nosmetipsos. Proximus sanè hoc loco non sanguinis propinquitate, sed rationis societate pensandus est, in qua socij sunt omnes homines. Nam si pecuniæ ratio socios facit, quanto magis ratio naturæ, non negociandi, sed nascendi lege communis? Hinc & ille
Teren. in Heaut. Comicus (sicut luculentis ingeniis non desit resplendentia veritatis) cùm ab vno sene alteri seni dictum « cõponeret. Tantúmne ab re tua est ocij tibi, aliena vt « cures, ea quæ nihil ad te attinent? Responsum ab altero reddidit: Homo sum, humani nihil à me alienum puto. Cui sententiæ ferunt etiam theatra tota plena H stultis, indoctisque applausisse. Ita quippe omnium affectum naturaliter attigit societas humanorum animorum, vt nullus ibi hominũ nisi cuiuslibet hominis proximum se esse sentiret. Cùm ergo illa dilectione, quam diuina lex imperat, debeat homo diligere deũ, & seipsum & proximũ. non tamen ex hoc tria præcepta data sunt: nec dictũ est, in his tribus, sed in his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ: id est, in dilectione dei ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente, & proximi tanquam suiipsius: videlicet vt intelligeretur nullam esse aliam dilectionem, qua quisque diligit seipsum, nisi quod diligit deum. Qui enim aliter se diligit, potius se odisse dicendus est. Fit quippe iniquus, priuatúrque luce iustitiæ, qui à potiore ac præstantiore bono auersus, atque inde vel ad seipsum conuersus, ad inferiora & egena vtique conuertitur: fitque in ipso quod veracissime scriptum est: Qui au-
Psal.10. tem amat iniquitatem, odit animam suam. Quia igitur nemo nisi deũ diligendo, diligit seipsum, non opus erat vt dato de dei dilectione præcepto, etiam seipsum homo diligere iuberetur: cùm in eo diligat se-
23.q.4.debet ipsum quod diligit deum. Debet ergo & proximum diligere tanquam seipsum, vt quem potuerit hominem vel beneficentiæ consolatione, vel informatione doctrinę, vel disciplinę coërcitione adducat ad colendum deum, sciens in his duobus præceptis totam legem prophetásque pendere. Hoc qui sobria discretione eligit, prudens est: qui nulla hinc afflictione auertitur, fortis est: qui nulla alia delectatione, temperans est: qui nulla elatione, iustus est. His virtutibus diui-
†impartitis. nitus inspiratis †, per gratiam mediatoris dei cum patre, & nobiscum hominis Iesu Christi, per quem post inimicitias iniquitatis reconciliamur deo in spiritu charitatis: His, inquam, virtutibus diuinitus impartitis, & bona vita nunc agitur, & postea præmium eius, quæ nisi æterna esse non potest, beata vita persoluitur. Hic enim sunt eædem virtutes in actu, ibi in effectu: hic in opere, ibi in mercede: hic in officio, ibi in fine. Itaque omnes boni & sancti, etiam in tormentis quibuslibet diuino fulti adiutorio, spe illius finis beati vocantur, quo fine beati erunt. Nam si in eisdem tormentis & atrocissimis doloribus semper essent cum quibuslibet virtutibus, eos esse miseros nulla sana ratio dubitaret. Pietas igitur, id est, verus veri dei cultus K ad omnia prodest, & quæ molestias huius vitæ auertat aut leniat, & quæ ad illam vitam salutémque perducat, vbi nec aliquid iã mali patiamur, & bono summo sempiternóque perfruamur. Ad hanc te perfectius assequendam & perseuerantissime retinẽdam exhortor, vt meipsum: cuius nisi iam particeps esses, tuósque istos honores temporales ei seruire oportere iudicares, non Donatistis hæreticis ad eos in vnitatem Christi pacémque redigendos, per edictum diceres: Pro vobis hoc agitur, pro vobis sacerdotes incorruptæ fidei, pro vobis imperator Augustus, pro vobis nos quoque eius iudices laboramus. Et alia multa quæ in eodem edicto ita posuisti, vt te appareat in terreni iudicis cingulo, non parua ex parte cœlestem rempublicam cogitare. Quare si de veris virtutibus & vera beata vita volui diutius loqui tecum, quæso ne onerosus deputer tuis occupationibus: Imò verò me non esse confido, quando tu adeò magnum animum & mirabiliter laudandum geris, vt nec illas curas deseras, & his libẽtius L ac familiarius occuperis.

Macedonius Augustino, quærens num ex pietate sit, quod iudex precibus Episcoporum condonat pœnam reis, præsertim si probabile sit illos iterum peccaturos.

Epistola. LIII.

DOMINO meritò venerabili, & vnice colendo patri Augustino, Macedonius. Optatas admodum sanctitatis tuæ literas accepi per Bonifacium venerandæ legis antistitem, quem eo magis receptum dilexi, quod ad me desyderatum pertulerat sermonem sanctitatis tuæ, & incolumitatem, domine meritò venerabilis, & vnice colende pater. Itaque sine mora quod optabat †obtinuit, verùm quo- †petebat.
niam existit occasio, hoc ipsum quantulumcunque est quod admonitus indulsi, nolo sine mercede remanere. Cupio enim accipere eam, quæ mihi commodet sine pendẽtis incommodo, imò quæ mihi commodet cum gloria dependentis. Officium sacerdotij vestri esse dicitis, interuenire pro reis, & nisi obtineatis, offendi quasi quod erat officij vestri, minime reportetis. Hic M ergo vehementer ambigo, vtrum istud ex religione descendat. Nam si à domino peccata adeò prohibentur, vt ne pœnitendi quidem copia post primam pœnitentiam tribuatur: quemadmodum nos possumus ex religione contendere, vt nobis qualecunque illud crimen fuerit, dimittatur? quod vtiq; cùm impunitũ volumus, probamus. Et si constat non minus authorem quã probatorem teneri in omnibus quæ peccãtur, certum est nos culpæ societate vinciri, quoties eum impunitum esse cupimus, qui culpæ tenetur obnoxius. Tum præterea accedit hoc quod grauius est, nam omnia peccata videntur veniabiliora, cùm is qui reus est correctionem promittit. Verùm nunc vt mores nostri sunt, & sceleris pœnam cupiunt homines sibi relaxari, & id propter quod scelus admissum est, possidere. Pro his quoque interueniendũ putat sacerdotium vestrum, de quibus adeò futuri nulla spes est, vt etiam in præsenti eadem criminis ratio perseueret. Nam qui tam peruicaciter tenet propter quæ crimen admisit, ostendit se vbi licentia fuerit, similia peccaturum. Ob hæc igitur consulo prudẽtiam tuam, & me hoc ambiguo quo laboro, absolui desydero, nec ob aliam causam consultũ te putes. Cæterùm hoc mihi propositũ est, vt intercessoribus, præsertim talis meriti qualis tu es, etiam gratiam

A tiam agam. Pleraque enim quæ sponte facere videri nolo, remissio seueritatis alios armet in crimina, opto bonis intercessoribus relaxare, vt quod libens concedo, salua seueritate iudicij alterius merito videatur indultū. De scriptis sanctitatis tuæ aliqua mihi promiseras,& non accepi,quæso vt vel nunc mittas, & ad hanc meam epistolam respōdeas, vt quia sanctitatem tuā interim videre non datur, saltem sermonibus tuis pascar. Incolumē sanctitatem tuam diuinitas ęterna tueatur æuo largissimo, domine meritò venerabilis & verè colende pater.

Augustinus Macedonio, declarans sacerdotes piè intercedere pro promittentibus pœnitentiam ecclesiasticam, & quare hæc pœnitentia non soleat nisi semel concedi, quin & prophani iudicis seueritatem clemētia temperatam esse debere. Multa obiter de restitutione fraude quæsitorum.

Epistola. LIIII.

B AVGVSTINVS Episcopus famul⁹ Christi familiæq; eius, dilecto filio Macedonio in domino salutem. Negocioſissimum in republica virum,& non suis,sed aliorum vtilitatibus attentissimum, qualem te esse, & tibi gratulamur & rebus humanis, nec deserere debemus alloquio, nec occupare procœmio. Accipe itaque quod per me vel nosse voluisti,vel vtrū ipse nossem experiri. Quod si paruū aut superfluum iudicares, nullo modo inter tam magnas tamq; necessarias curas tuas curandum esse censeres. Quęris à me cur officij sacerdotij nostri esse dicamus interuenire pro reis, & nisi obtineamus offendi, quasi quod erat officij nostri minime reportemus: Vbi vehemēter te dicis ambigere vtrum istud ex religione descēdat. Deinde adiungis,qua ratione ita mouearis. Nam si à domino peccata,inquis,adeò prohibentur,vt nec pœnitendi quidem copia post primam pœnitentiā tribuatur, quemadmodum nos possumus ex religione contendere,vt nobis qualecunq; illud crimē fuerit,dimittatur? Adhuc grauius vrges, & dicis nos probare quod volumus impunitū: & si constat non minus authorem q̄ probatorem teneri in omnibus quæ peccantur,certū esse nos culpæ societate vinciri, quoties eum impunitum esse volumus,qui culpæ tenetur obnoxius. C His verbis quem non terreas tuæ lenitatis & humanitatis ignarum? Vnde nos qui te nouimus, & hæc quærendi gratia nō decernendi scripsisse minime dubitamus,aliis verbis tuis ad ista citius respondemus. Tanq̄ enim nos hæsitare in hac quæstione nolueris,aut præuidisti quid dicturi essemus, aut admonuisti quid dicere deberemus. Et aisti: Tum prętera accidit hoc quod grauius est. Nam omnia peccata videntur veniabiliora,cùm is qui reus est correctionē promittit. Antequā ergo discutiam,quid sit illud grauius, quod in epistola tua sequitur, hoc interim quod dedisti accipiam, eoq; vtar ad molem hanc amouendam, qua nostræ intercessiones posse reprimi videbantur. Ideo quippe quantū facultas datur pro peccatis omnibus intercedimus, quia omnia peccata videntur veniabiliora, cùm is qui reus est correctionē promittit. Hæc tua est,hæc & nostra sentētia. Nullo modo ergo culpas quas corrigi volumus,approbamus, nec quod perperam committitur, ideo volumus impunitum esse,quia placet:sed hominē miserantes,facinus autē seu flagitium detestātes, quāto magis nobis displicet vitium,tanto minus volumus inemendatum interire vitiosum. Facile enim est atq; procliue malos odisse,quia mali sunt, rarum autem & pium eosdem ipsos diligere quia homines sunt, vt in D vno simul & culpam improbes,& naturā approbes, ac propterea culpā iustius oderis,quod ea fœdatur natura quam diligis. Non est igitur iniquitatis,sed potius humanitatis societate deuinctus, qui propterea est crimi 22.q.5.nō est iniquitatis. nis persecutor,vt sit hominis liberator. Morum porrò corrigendorum, nullus alius quàm in hac vita locus: nam post hāc quisque id habebit, quod in hac sibimet conquisierit. Ideo compellimur humani generis charitate interuenire pro reis, ne istam vitam sic finiant per supplicium, vt ea finita nō possint finire supplicū. Noli ergo dubitare hoc officium nostrum ex religione descendere, cùm deus apud quem nulla est iniquitas, cuius summa potestas est,qui non tantum qualis quisque sit videt, verumetiam qualis futurus sit præuidet,qui solus potest iudicando non labi, quia in cognoscendo non potest falli,facit tamen sicut Euangelium loquitur,solem suū oriri super bonos & malos,& pluit super iustos & iniustos. Cuius mirabilis bonitatis vt simus imitatores,dominus Christus exhortans: Di- Matth.5. ligite,inquit,inimicos vestros,& benefacite eis qui vos oderunt,& orate pro eis qui vos persequuntur, vt sitis E filij patris vestri qui in cœlis est, qui facit solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Hac indulgētia & lenitate diuina multos abuti ad perniciem suam quis nescit? Quos arguens Apostolus,& grauiter increpans, dicit: Existimas autem ô Rom.2. homo omnis,qui iudicas eos qui talia agūt,& facis ea, quoniā tu effugies iudicium dei? An diuitias benignitatis eius & patiētiæ & lōganimitatis cōtemnis? Ignoras quoniā benignitas dei ad pœnitentiā te adducit? Secūdum autem duritiam cordis tui & cor † impœnitens, † alīās duri- thesaurizas tibi iram in die irę & reuelationis iusti iu- tiam mam, & cor &c. dicij dei,qui reddet vnicuique secundum opera eius. Nunquid quoniā isti in sua nequitia perseuerant,ideo deus in sua patientia non perseuerat, per pauca in hoc seculo punies,ne diuina prouidentia non esse credatur, & multa seruans vltimo examini, vt futurū iudicium cōmendetur? Non,vt opinor, magister ille cœlestis impietatē nos diligere præcepit, cùm præcepit vt nostros diligamus inimicos, benefaciamus eis qui nos oderūt, oremus pro eis qui nos persequuntur, cū proculdubio si piè deū colimus,inimicos atq; odiis aduersum nos acerrimis incitatos ac persequutores, nisi impios habere nō possimus. Num igitur diligēdi sunt impij? Num impiis benefaciendū est? Num pro impiis etiam oran- F dum est? Ita plane. Qui enim hoc præcepit,deus est: nec tamen nos hoc pacto societati adiungit impiorū quibus & ipse parcendo,& vitam salutemq; largiendo,nō vtiq; sociatur. Consiliū quippe eius,quantū homini pio nosse donatū est,exponit Apostolus dicēs: Ignoras quia patientia dei ad pœnitentiam te adducit? Ad hanc volumus adduci pro quibus interuenimus,non eorū peccatis vel parcimus vel fauemus. Nam quosdā,quorum crimina manifesta sunt,à vestra seueritate liberatos, à societate tamen remouemus altaris,vt pœnitendo placare possint,quem peccando contempserant,seq; ipsos puniendo. Nam nihil aliud agit,quem veraciter pœnitet, nisi vt id quod mali fecerit, impunitum esse nō sinat. Eo quippe modo sibi non parcenti ille parcit, cuius altum iustumq; iudiciū nullus contemptor euadit. Quod si iniquis & sceleſtis ille parcendo, eisq; vitā salutemq; largiendo,etiam plerisq; eorum,quos nouit nō acturos pœnitentiam,tamen exhibet patientiam: quātomagis nos in eos, qui correctionem promittunt, &

Quæstio.

Solutio.

G vtrum faciant quod promittunt, incerti sumus, misericordes esse debemus, vt rigorem nostrum † pro eis intercedẽdo flectamus, pro quibus & dominum, quem nihil de moribus eorum etiam futuris latet, non tamen impudenter, quia hoc ipse præcepit, oramus? In tantum autem hominum aliquando iniquitas progreditur, vt etiam post actam pœnitentiam, post altaris reconciliationem, vel similia vel grauiora committant: & tamen deus facit etiam super tales oriri solem suum, nec minus tribuit quàm ante tribuebat largissima munera vitæ ac salutis. Et quanuis eis in ecclesia locus humillimæ pœnitentiæ non concedatur, deus tamen super eos suæ patientię nõ obliuiscitur. Ex quorum numero si quis nobis dicat: Aut date mihi eundem iterum pœnitẽdi locum, aut desperatum me permittite, vt faciam quicquid libuerit, quantum meis opibus adiuuor, & humanis legibus non prohibeor, in scortis omnique luxuria damnabili quidem apud dominum, sed apud homines plerosque etiam laudabili. Aut si me ab hac nequitia reuocatis, dicite vtrum mihi aliquid prosit ad vitam futuram, si in ista vita illecebrosissimæ voluptatis blandimenta contempsero, si

H libidinũ incitamenta frenauero, si ad castigandũ corpus meum multa mihi etiam licita & concessa subtraxero, si me pœnitendo vehementius quàm prius excitauero, si miserabilius ingemuero, si fleuero vberius, si vixero melius, si pauperes sustentauero largius, si charitate, quę operit multitudinem peccatorum, flagrauero ardentius: quis nostrum, ita desipit, vt huic homini dicat, Nihil tibi ista proderunt in posterum, vade saltem vitæ huius suauitate perfruere? Auertat deus tam immanem sacrilegamq; dementiam. Quanuis ergo caute salubriterq; prouisum sit, vt locus illius humillimæ pœnitentię semel in ecclesia concedatur, ne medicina vilis minus vtilis esset ægrotis, quæ tantomagis salubris est, quanto minus contemptibilis fuerit, quis tamen audeat dicere deo: Quare huic homini, qui post primam pœnitentiam rursus se laqueis iniquitatis obstringit, adhuc iterum parcis? Quis audeat dicere erga istos non agi quod Apostolus ait: Ignoras quia patiẽtia dei ad pœnitentiam te adducit? Aut istis exceptis esse definitum quod scriptum est: Beati omnes qui confidunt in eum? Aut ad istos non pertinere quod dicitur: Viriliter agite & confortetur cor vestrum, omnes qui

I speratis in dominum? Cùm igitur super peccatores tãta sit patientia, tanta misericordia dei, vt in hac temporali vita, moribus emendatis, non damnentur in æternum, qui nullius quæ sibi præbeatur expectat misericordiam, quoniã nemo est illo beatior, nemo potẽtior, nemo iustior, quales nos esse oportet homines erga homines, qui hanc vitam nostram, quantacunque laude commendemus †, eam sine peccato esse non dicimus? Quòd si dixerimus, nosipsos, sicut scriptum est, decipimus, & veritas in nobis nõ est. Proinde licet accusatoris alia persona sit, alia defensoris, alia intercessoris, alia iudicis, de quorum propriis officiis nimis longum est & non necessariũ hoc sermone disserere, Sic tamen etiam ipsos criminum vltores, atque in hoc officio non ira propria concitatos, sed legum ministros, nec suarum sed alienarum examinatarum iniuriarum vindices, quales iudices esse debent, terruit cẽsura diuina vt cogitarent sibi propter sua peccata dei misericordiam necessariam, nec putarent ad culpam sui officij pertinere, si quid erga eos misericorditer agerent, quorum vitę necisque haberent legitimam potestatem. Nam cùm ad dominum Christum Iudæi K adduxissent mulierem in adulterio comprehensam, eumq; tentantes dicerent, quòd iussa esset lege lapidari, ac deinde quærerent, quid de illa ipse præciperet: Respondit eis: Qui sine peccato est vestrum, prior in eam lapidem iaciat. Ita nec legem improbauit, quę huiusmodi ream iussit occîdi, & illos terrendo ad misericordiam reuocauit, quorum iudicio hæc posset occîdi. Puto quod hac sententia domini audita, si præsens fuit etiam maritus ipse qui violatam sui thori fidem vindicari postulabat, exterritus animum ad voluntatem parcendi ab vlciscendi cupiditate deflexit. Nam quomodo est admonitus accusator ne suas persequeretur iniurias, quando ipsi iudices ita sunt à iudicando prohibiti, qui in adultera punienda, non priuato dolori compellebãtur seruire, sed legi? Vnde Ioseph cui virgo Maria domini mater fuerat desponsata, cùm eam comperisset esse prægnantem, cui se nouerat non esse commistum, & ob hoc nihil aliud quàm adulteram credidisset, puniri tamen eam noluit, nec approbator flagitij fuit. Nam hæc voluntas eius etiam iustitiæ deputatur. Ita quippe de illo scriptum est, Et cum esset homo iustus, & nollet eam diuulgare, statuit eam occulte dimittere. Hæc eo cogitante, apparuit illi angelus, qui doceret esse numinis, quod ille putauerat criminis. Si ergo cogitata infirmitate communi, & accusatorius dolor, & iudicatorius rigor frangitur, quod tandem censes pro reis esse debere, vel defensoris vel intercessoris officium: quandoquidem & vos viri boni qui nunc iudices estis, & in foro aliquando versati causas hominum suscepistis, satis † quàm libentius defendere quàm accusare soletis? Et tamen defensor ab intercessore plurimum distat. Nam ille diluẽdis vel obtegendis criminibus operam maxime impẽdit, Intercessor autem etiam cùm de culpa cõstat, pro pœna remouenda vel temperanda curam gerit. Hoc sunt apud deum pro peccatoribus iusti, hoc pro se ipsi peccantes inuicem vt faciant admonentur. Nam scriptum est: Confitemini inuicẽ peccata vestra, & orate pro vobis. Has sibi partes humanitatis, vbi potest, omnis homo apud hominem vendicat. Nam quod ipse quisque domi suæ puniret admissum, in alterius domo vult impunitum. Siue enim adhibeatur apud amicum, siue ille cuiquam in quem potestas vlciscendi est se præsente succenseat, siue irascenti fortuito superueniat, non iustissimus sed inhumanissimus iudicatur, si non interueniat. Scio ego teipsum cum aliis amicis tuis in ecclesia Carthaginensi intercessisse pro clerico, cui meritò succẽsebat episcopus, & vtique nullum ibi discrimen sanguinis, sub incruenta disciplina timebatur. Nec cùm id quod etiam vobis displicebat inultum esse velletis, tanquam delicti approbatores vos iudicabamus, sed tanquam humanissimos intercessores audiebamus. Si ergo vobis fas est ecclesiasticam correptionem intercedendo mitigare, quomodo episcopus vestro gladio non debet intercedere, cùm illa exeratur, vt in quem exeritur bene viuat, iste ne viuat? Postremò ipse dominus, apud homines intercessit ne lapidaretur adultera, & eo modo nobis intercessionis commendauit officium, nisi quia ille terrendo fecit, quod nos petendo. Ille enim dominus, nos serui sumus. Veruntamen ille sic terruit vt omnes timere debeamus. Quis enim est nostrum sine peccato? Quod cùm illis dixisset, à quibus ei offerebatur punienda peccatrix, vt qui sciret se esse sine peccato, prior in illam

† vestrum.

De pœnitẽ. distin. 3. In tantũ. 4. sententi. dist. Qđ verò. 14. ca.

Iterata pœnitentia.

De pœnitẽ. dis. 3. Intãtũ.

Dis. 50. Quanuis. De pœ. di. 3. Quanuis. 4. senten. di. 14. illud. Nõ dabatur secũdus pœnitẽtiæ publicæ locus.

Roma. 2.

Psal. 30.

† cumulem*

1. Ioan. 1.

Misericordia domini.

Ioan. 8.

Suspitio Ioseph de Maria.

Matth. 1.

L Traducere.

† scitis.

Iacobi. 5.

M

Ioan. 8.

A in illam lapidem mitteret:cecidit sæuitia,tremẽte cõscientia. Tunc enim ex illa iam congregatione dilapsi, solam misericordiã miseram reliquerunt. Cedat huic sententiæ pietas Christianorum,cui cessit impietas Iudæorum. Cedat humilitas obsequentium, cui cessit superbia persequentium. Cedat confessio fidelis, cui cessit simulatio tentatoris. Malis parce vir bone: quanto melior, tanto esto mitior: quanto sis celsior potestate, tanto humilior fias pietate. Ego quidem intuens mores tuos,appellaui te virum bonum:sed tu intuens verba Christi,dic tibiipsi: Nemo bonus nisi vnus deus. Quod cùm verum sit (hoc enim veritas dixit) nec ego tamen illud existimari debeo fallaci assentatione dixisse, & dominicis verbis quasi contrarius extitisse, vt cum ille dicat, Nemo bonus nisi vnus deus, ego te appellauerim virum bonum. Non enim & ipse dominus contraria sibi loquutus est,vbi ait:Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona. Deus ergo singulariter bonus est, & hoc amittere non potest. Nullius enim boni participatione bonus est, quoniam bonum quo bonus est, ipse sibi est: homo autem cùm bonus est, ab illo bonus est, quod à seipso
B esse non potest. Illius enim spiritu boni fiunt, cuius capax creata est nostra natura per propriam voluntatem. Pertinet ergo ad nos vt boni simus, accipere & habere quod dat, qui de suo bonus est. Quo quisque neglecto, de suo malus est. Proinde inquantum homo rectè agit, id est scienter & amanter, & piè bonum operatur,intantum bonus est: inquantum autem peccat, id est à veritate & charitate & pietate deuiat, intantũ malus est. Quis autem est in hac vita sine aliquo peccato? Sed cum dicimus bonum,cuius prqualent bona cúmque optimũ,qui peccat minimum. Idcirco ipse dominus,quos dicit bonos propter participationem gratiæ diuinæ, eosdem etiam malos dicit propter vitia infirmitatis humanæ,donec totum quo constamus ab omni vitiositate sanatum,transeat in eam vitã, vbi nihil omnino peccabitur. Nam vtique bonos docebat orare, non malos, quibus præcepit vt dicerent: Pater noster qui es in cœlis. Ex hoc enim boni, quo filij dei non naturã geniti,sed gratia facti, tanquam ij quibus recipiẽtibus eum,dedit potestatem filios dei fieri. Quæ generatio spiritalis more scripturarum etiam adoptio nominatur, vt distinguatur ab illa generatione dei de
C deo, coæterni de coæterno. Vnde scriptum est:Generationem eius quis enarrabit? Cùm ergo bonos esse demonstrauerit, quos voluit deo veraciter dicere: Pater noster qui es in cœlis: præcepit tamen vt in eadem oratione inter cætera dicerent: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: Quæ debita, esse peccata quanuis manifestum sit, postea tamen manifestius declarauit,dicens: Si enim dimiseritis peccata hominib⁹,dimittet vobis & pater vester peccata vestra. Hanc orationem baptizati orant, nec est prorsus præteritorũ aliquid peccatorum, quod non baptizatis in sancta ecclesia dimittatur. Sed postea viuendo in hac fragilitate mortali, nisi contraherent quod dimittendum esset, non veraciter dicerent: Dimitte nobis debita nostra. Boni ergo inquantum non peccant, filij dei sunt: inquantum autem peccant (quod sua non mendaci confessione testantur) vtique mali sunt. Nisi fortè quis dicat, alia bonorum, alia malorum esse peccata: quod non vsquequaque improbabiliter dicitur. Veruntamen dominus Iesus sine vlla ambiguitate malos appellauit eosdem ipsos, quorum patrem dicebat deum. Nam in eodẽ sermone, vbi illam docet orationem, alio loco exhortans ad precandum deũ,ait: Petite & accipietis, quærite & inuenietis,pulsate & aperietur vobis: Omnis enim qui petit accipit, & qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur. Et paulo post: Si ergo vos,inquit,cum sitis mali,nostis bona data dare filiis vestris, quantomagis pater vester qui in cœlis est,dabit bona petentibus se? Numigitur deus pater malorũ est? Absit. Quomodo ergo dicitur pater vester cœlestis. quibus dicitur, Cũ sitis mali: nisi quia vtrunq; veritas monstrat,quid simus dei dono †, quid humano vitio,hoc cõmendans,illud emendans? Meritò ait Seneca (qui temporibus Apostolorum fuit,cuius etiam quædam ad Paulum Apostolum leguntur epistolæ) Omnes odit qui malos odit: & tamen ideo diligendi sunt mali,vt non sint mali: quemadmodum non vt permaneant, sed vt sanentur diliguntur, ægroti. Quicquid autem post eam quæ fit in baptismo ablutionem peccatorum in hac vita manendo peccamus,etiam si non tale sit,quod à diuinis remouere compellat altaribus, non dolore sterili,sed misericordiæ sacrificiis expiatur. Quod ergo agimus vt faciatis intercedentibus nobis,deo nos † noueritis offerre pro vobis. Indigetis enim misericordia quam præbetis: Et videte quis dixerit: Dimittite & dimittetur vobis, [Date & dabitur vobis.] Quanq̃ etiam si ita viueremus,vt nõ esset quare diceremus, Dimitte nobis debita nostra: quanto à nequitia purior animus esset,tãto elementia plenior esse deberet,vt si non compungeremur sentẽtia domini dicentis, Qui vestrũ est sine peccato, prior in illã lapidem iaciat: Ipsius qui hoc dixit sectaremur exemplũ, qui cum esset vtiq; sine peccato, ait mulieri quam perterriti illi reliquerant: Nec ego te condẽnabo, vade iam deinceps noli peccare. Potuit enim metuere flagitiosa mulier, ne illis discedentibus qui sua peccata cognouerant vt peccato parcerent alieno,illã iustissimè iam ipse damnaret qui erat sine peccato. At ille non conscientia pauidus,sed plenus clemẽtia,cũ illa respondisset â nemine se fuisse damnatã: nec ego te, inquit, damnabo. Tanq̃ diceret: Si malitia tibi parcere potuit,quid metuis innocentiã? Et ne delictorũ non doctor † sed ineũ approbator videretur,vade ait,iã deinceps noli peccare: vt se homini pepercisse,non hominis culpam sibi placuisse monstraret. Iam vides igitur de religione descendere,nec nos societate criminis obstringi quod intercedimus plerunq; etiã pro scelera
F tis,& si non scelerati,tamen pro peccatoribus peccatores, & quod veraciter potius q̃ iniuriosè dictum accipias,puto quod apud peccatores. Nec ideo sanè frustra instituta sunt potestas regis,vis gladij cognitoris, vngulæ carnificis,arma militis,disciplina dominãtis, seueritas etiã boni patris. Habẽt ista omnia modos suos, causas,rationes,vtilitates. Hæc cũ timentur, & coërcẽtur mali,& quietius inter malos viuunt boni: non quia boni pronunciandi sunt,qui talia metuendo non peccant (Non enim bonus est quispiã timore pœnę,sed amore iustitię) veruntamen non inutiliter etiam metu legum humana coërcetur audacia, & vt tuta sit inter improbos innocẽtia, & in ipsis improbis dũ formidato supplicio frenatur facultas,inuocato deo sanetur voluntas. Sed huic ordinationi rerũ humanarum,cõtrariæ nõ sunt intercessiones Episcoporum, Imò verò nec causa,nec locus intercedendi vllus esset, si ista non essent. Tanto enim sunt intercedentium & parcentiũ beneficia gratiora,quanto peccantium iustiora supplicia.

Marci.10.

Luce.6. De⁹ quomodo dãd⁹ bon⁹

Matth.6.

Ioan.1.

Esaiæ.53.

Matth.6.

D

Matth.7.

† bono. Seneca ad Paulum.

† vos.

E

Luc.6. Matth.6.

Ioan.8.

† donator.

23.q.5.non frustra.

G Nec ob aliud quantum ſapio, in veteri teſtamento, antiquorum temporibus prophetarum ſeuerior legis vindicta feruebat, niſi vt oſtenderetur rectè iniquis pœnas conſtitutas: vt quod eis parcere noui teſtamenti indulgentia commonemur, aut remedium ſit ſalutis quo peccatis parcatur & noſtris, aut commendatio manſuetudinis, vt per eos qui parcunt veritas prædicata, non tantum timeatur, verumetiam diligatur. Plurimum autem intereſt, quo animo quiſque parcat. Crudelitas parcens. Sicuti enim eſt aliquando miſericordia puniens, ita & crudelitas parcens. Nam, vt exempli gratia manifeſtum aliquid ponam, quis non crudelem verius dixerit eum, qui puero pepercerit volenti obſtinatiſſime de ſerpentibus ludere? quis autem non miſericordem, qui talia prohibens, contemptorem verborum etiã verberibus emendauerit? Et ideo non vſq; ad mortẽ protendenda eſt diſciplina, vt ſit cui prodeſſe poſſit, quanquam etiam cùm homo ab homine occiditur, multum diſtet, vtrum fiat nocendi cupiditate, vel iniuſte aliquid auferendi, ſicut fit ab inimico, ſicut à latrone: an vlciſcendi vel obediendi ordine, ſicut à iudice, ſicut à carnifice: an euadendi vel ſubueniendi neH ceſſitate, ſicut interimitur latro à viatore, hoſtis à milite. Et aliquando qui cauſa mortis fuit, potius in culpa eſt, quàm ille qui occidit: velut ſi quiſquam decipiat fideiuſſorem ſuũ, atque ille pro iſto ſupplicium legitimum luat: nec tamen omnis qui cauſa alienæ mortis eſt, reus eſt. Quid ſi enim quiſquam ſtuprum petat, ſeque ſi non impetrauerit interimat? Quid ſi filius timẽs patris pia verba, præcipitio pereat? Quid ſi alius homine liberato, vel ne alius liberetur, ſibiipſe mortem inferat? Num propter iſtas alienarum mortium cauſas, aut ſceleri conſentiendum eſt, aut vindicta peccati quæ non fit nocendi ſed corrigendi ſtudio, etiam paterna tollenda, aut opera miſericordiæ cohibenda ſunt? Hæc cùm accidunt, debemus eis humanum dolorem, non propter illa ne accidant, rectè factorum reprimere voluntatem. Sic etiam cùm intercedimus pro peccatore damnando, ſequũtur aliquando quę nolumus, ſiue in ipſo, qui noſtra interceſſione liberatur, vt vel immanius impunita graſſetur audacia, ſubdita cupiditati, ingrata lenitati, atque vnus morti ereptus I plurimos necet, vel ipſo per beneficium noſtrum in melius commutato, moribúſque correpto, alius malè viuendo pereat, ſibique huius impunitate propoſita, talia vel grauiora committat: non vt opinor hæc mala imputanda ſunt nobis, cum intercedimus vobis, ſed potius illa bona, quæ cùm id facimus, intuemur & volumus, id eſt commendatio manſuetudinis, ad concilian dam dilectionem verbo veritatis: & vt qui liberantur à temporali morte, ſic viuant, ne in æternam, vnde nunquam liberentur, incurrãt. Prodeſt ergo & ſeueri- 23.q.5.pdeſt tas veſtra, cuius miniſterio quies adiuuatur & noſtra: prodeſt & interceſſio noſtra, cuius miniſterio ſeueritas temperatur & veſtra. Non vobis diſpliceat, quòd rogamini à bonis, quia nec bonis diſplicet quod timemini à malis: nam hominum iniquitatem etiam Apoſtolus Paulus non tantum de iudicio futuro, verumetiam de poteſtatibus veſtris ſecularibus † terruit aſſerens & †præſentib' veſtris ſecuribus. ipſas ad diſpenſationem diuinæ prouidẽtiæ pertinere. Rom.13. Omnis, inquit, anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt enim poteſtas niſi à deo. Quæ autem ſunt, à deo ordinata ſunt. Quapropter qui reſiſtit poteſtati, dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi iudicium acquirunt. Principes enim non ſunt timori boni operis, ſed mali. Vis autem non timere K poteſtatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim miniſter eſt tibi in bonum. Quòd ſi malum feceris, time: non enim fruſtra gladium portat: dei Iram pœnã vocat. enim miniſter eſt, vindex in ira ei qui male agit. Ideóque neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolum propter iram, ſed & propter conſcientiam: ideo enim & tributa prę-ſtatis. Miniſtri enim dei ſunt, in hoc ipſum perſeuerantes. Reddite omnibus debita, cui tributum tributũ, cui vectigal vectigal, cui timorem timorẽ, cui honorem honorem, nemini quicquam debeatis niſi vt inuicem diligatis. Hæc verba Apoſtoli vtilitatem veſtræ ſeueritatis oſtendunt. Proinde ſicut dilectionem 23.q.5.pro-deſt. iuſſi ſunt terrentibus debere qui timent, ita dilectionem iuſſi ſunt timentibus debere qui terrent. Nihil nocendi cupiditate fiat, ſed omnia conſulendi charitate, & nihil fiat immaniter, nihil inhumaniter. Ita formidetur vltio cognitoris, vt nec interceſſoris religio contemnatur: quia & plectendo & ignoſcendo hoc ſolum bene agitur, vt vita hominum corrigatur, Quòd ſi tanta eſt peruerſitas & impietas, vt ei corrigendæ nec diſciplina poſſit prodeſſe nec venia, à bonis tamen intentione atque conſcientia, quam deus cerL nit, ſiue ſeueritate, ſiue lenitate, non niſi officium dilectionis impleatur. Quod autem in epiſtola tua ſequitur, vbi dicis: Verùm nunc vt mores noſtri ſunt, & ſceleris pœnam cupiunt ſibi homines relaxari, & id propter quod ſcelus admiſſum eſt, poſſidere: peſſimum hominum genus commemoras, cui pœnitendi medicina omnino nõ prodeſt. *Si* enim res aliena, propter quam 14.q.6.capite.1.De vtiis.cũ.m.De reg.iur.li.6. peccatum. peccatum eſt, cùm reddi poſſit nõ redditur, non agitur pœnitentia, ſed fingitur: ſi autem veraciter agitur, non remittetur peccatum, niſi reſtituatur ablatum: ſed vt dixi, cùm reſtitui poteſt. Plerunque enim qui aufert, amittit, ſiue alios patiendo malos, ſiue ipſe male viuẽdo, nec aliud habet vnde reſtituat. Huic certè non poſſumus dicere, redde quod abſtuliſti, niſi cũ habere credimus & negare. Vbi quidem ſi aliquos ſuſtinet repente cruciatus, dum exiſtimatur habere quod reddat, nulla eſt iniquitas: quia & ſi non eſt vnde luat ablatam pecuniam, meritò tamen, dum eam per moleſtias corporales redhibere compellitur, peccati quo male ablata eſt, pœnas luit. Sed inhumanum non eſt etiam pro ta- M libus intercedere, tanquam pro reis criminum: non ad hoc vt minime reſtituantur aliena, ſed ne fruſtra homo in hominẽ ſæuiat, ille præſertim, qui iam remiſit culpam, ſed quærit pecuniam, & ſi fraudari metuit, nõ expetit vindicari. Denique in talibus cauſis, ſi perſuadere potuerimus, eos pro quibus interuenimus, non habere quod poſcitur, continuò nobis eorum moleſtię relaxantur. Aliquando autem miſericordes, & in ipſo dubio nolunt homini pro incerta pecunia, certa inferre ſupplicia: ad hãc miſericordiam etiam nos prouocare & exhortari decet: Melius enim etiam ſi habet, amittis, quàm ſi non habet, aut excrucias aut occîdis. Sed pro iſtis magis apud eos qui repetunt, quàm apud eos qui iudicant intercedere conuenit, ne ipſe videatur auferre, qui cũ habet poteſtatem non cogit reddere, quanuis in cogendo ita debeat adhibere integritatem, ne amittat humanitatem. Illud verò fidentiſſimè dixerim, eum qui pro homine ad hoc interuenit, ne malè ablata reſtituat, & qui ad ſe confugientẽ quãtum honeſte poteſt ad reſtituendum nõ compellit, ſocium eſſe fraudis & criminis. Nam miſericordius opẽ noſtram talibus ſubtrahimus, quã impendimus. Non

enim

A enim opem ferè qui ad peccandum adiuuat, ac nó potius subuertit atq; opprimit. Sed nunquid ideo nos aut exigere aut ad exigendum tradere vel possumus vel debemus? Agimus quantum episcopalis facultas datur, & humanum quidem nonnunq̃, sed maximè ac semper diuinum iudiciũ comminantes. Nolentes autem reddere, quos nouimus & male abstulisse, & vnde reddant habere, arguimus, increpamus, & detestamur, quosdã clàm, quosdam palam, sicut diuersitas personarum diuersam videtur posse recipere medicinam, nec in aliorum perniciem ad maiorem insaniam concitari.

Quare parcendũ magnatibus interdum.

Aliquando etiam si res magis curanda non impedit, sancti altaris cómunione priuamus. Verùm sæpe accidit vt nos fallant, vel negando se abstulisse, vel affirmando se vnde restituant non habere. Sæpe etiam & vos fallimini putando vel nos non agere vt reddant, vel ipsos habere vnde reddant: & omnes aut penè omnes homines amamus nostras suspitiones vel vocare vel existimare cognitiones, quando credibilibus rerũ signis mouemur, cùm credibilia nonnulla sint falsa, sicut incredibilia nonnulla sunt vera. Ideo quosdam cómemorans, qui & sceleris pœnam sibi cupiunt relaxari, & id propter quod scelus admissum est possidere,

B addidisti & aisti: Pro his quoque interueniendũ putat sacerdotium vestrũ. Fieri enim potest, vt tu scias quod ego nescio, & propterea putem pro aliquo interueniendum, quod si me fallere potuit, cùm te non potuerit, vt ego cũ non credam possidere quod tu possidere nosti. Ita fit, vt cũ de reo sententia nõ vna sit nostra, neutri tamen nostrum placeat, quòd res non redditur aliena. De homine vt homines, diuersa sentimus, sed in ipsa iustitia simul sumus. Eo modo etiam fieri potest, vt quod scio aliquem non habere, hoc eum tu habere nõ certissimè teneas, sed credibiliter suspiceris, & ob hoc tibi videar interuenire pro eo, qui & sceleris pœnã sibi cupiat relaxari, & id propter quod scelus admissum est possidere. Ad summam igitur neque apud tales, si qui reperiuntur qualem te esse gaudemus, neque apud ipsos qui magno studio aliena ac nihil profutura, multoq; etiam periculosa ac pernicioſa petunt, neq; apud cor meũ, cui testis est deus, ausim dicere, sentire, decernere, interueniendum esse pro aliquo, vt quod scelere

C abstulit, sceleris impunitate possideat: Sed vt remissa iniuria, quod iniuriosè abstulit reddat, si tamen habet

14.q.5. non fanè. quod abstulit, vel aliud vnde illud restituat. Non sanè quicquid ab inuito sumitur, iniuriosè aufertur. Nam plerique nec medico volunt reddere honorem suum, nec operario mercedem, nec tamen hæc qui ab inuito accipiunt, per iniuriam accipiunt, quæ potius per iniu-

11.q.3. non licet. riam nõ darentur. Sed non ideo debet iudex vendere iustum iudicium, aut testis verum testimonium, quia vendit aduocatus iustum patrocinium, & iurisperitus verum consilium. Illi enim inter vtranq; partẽ ad examina adhibentur: isti ex vna parte consistunt. Cùm autem iudicia & testimonia, quæ nec iusta nec vera vendenda sunt, iniqua & falsa vendũtur, multo sceleratius vtique pecunia sumitur, quia sceleratè, etiam quanuis à volentibus datur. Ille tamen solet tanquam malè sibi ablatam pecuniam repetere, qui iustum iudicium emit: quoniam venale esse non debuit. Qui verò pro iniquo iudicio dedit, vellet quidem repetere, nisi timeret vel puderet emisse. Sunt aliæ personæ inferioris loci, quæ ab vtraq; parte non insolenter accipiunt, sicut officialis, & à quo amouetur, & cui admouetur officiũ, ab his extorta per immoderatam improbitatem repeti solent, data per tolerabilem consuetudinem non so- D lent, magisq; reprehẽdimus, qui talia inusitatè repetierunt, q̃ qui ea de more sumpserunt: quoniam multæ necessariæ personæ rebus humanis, vel inuitãtur hu iusmodi cõmodis, vel tenentur. Isti si viam vitæ mutauerint, aut excellentioris cõscenderint sanctitatis gradum, facilius ea quæ hoc modo acquisierũt, tanquã sua pauperibus largiuntur, quàm eis à quibus accepta sunt tanquam aliena restituant. Qui verò contra ius societatis humanæ, furtis, rapinis, calumniis, oppressionibus inuasionibus abstulerit, reddẽda potius quàm donanda censemus, Zachæi publicani Euangelico exemplo, Luce.19. qui cũ hospitio dominum suscepisset, in vitã sanctam repente mutatus, Dimidium, inquit, rerũ mearum do pauperibus, & si cui aliquid abstulit, quadruplũ reddo. Veruntamen si iustitia syncerius cõsulatur, iustius dicitur aduocato: Redde quod accepisti, quando contra veritatem stetisti, iniquitati affuisti, iudicem fefellisti, iustã causam oppressisti, de falsitate vicisti, Quod vides multos honestissimos & disertissimos viros, non solũ impune, verumetiã glorioſè videri sibi cõmittere, quàm cuiq̃ in quolibet officio militanti, Redde quod accepisti, quando iubente iudice cuicunq; causæ neces- E sarium hominem tenuisti, ne resisteret vinxisti, ne fugeret inclusisti, postremò aut permanente lite exhibuisti, aut finita dimisisti. Sed illud cur aduocato non dicatur in promptu est, quia scilicet ita non vult homo repetere, quod patrono vt male vinceret dedit: sicut nõ vult reddere, quod ab aduersario, cũ male vicisset, accepit, Quis tandẽ aduocatus, aut ex aduocato ita vir optimus facilè reperitur, qui suscepto suo, dicat: Recipe quod mihi cũ tibi male adessem dedisti, & redde aduersario tuo, quod me agente inique abstuliſti? Et tamen quem prioris non rectæ vitæ, rectissimè pœnitet, etiam hoc facere debet, vt si ille qui inique litigauit, nõ vult admonitus corrigere iniquitatem, eius tamẽ iniquitatis nolit iste habere mercedem: nisi fortè restituendum est alienum, quod per furtum clanculo aufertur, & restituendum non est alienum, quod in ipso foro vbi peccata puniuntur, decepto iudice, & circunuentis legibus obtinetur? Quid dicam de vsuris, quas 14.q.4 quid dicam. etiam ipsæ leges & iudices reddi iubent? An crudelior est qui subtrahit aliquid vel eripit diuiti, quàm qui trucidat pauperem fœnore? Hæc atque huiusmodi male vtique possidentur, & vellem vt restituerentur, sed non est quo iudice repetantur. Iam verò si prudenter intueamur, quod scriptum est: Fidelis hominis totus mundus diuitiarum est, infidelis autem nec obolus: nónne omnes qui sibi videntur gaudere licite conquisitis, eisque vti nesciunt, aliena possidere conuincimus? Hoc enim certè alienum non est, quod iure possidetur: hoc autem iure quod iuste, & hoc iuste quod bene. Omne igitur quod male possidetur, alienũ est: malè autẽ possidet, qui male vtitur. Cernis ergo quàm multi debeant reddere aliena, si vel pauci quibus reddantur reperiuntur, qui tamen [vbi] vbi sunt tanto magis ista contemnunt, quanto ea iustius possidere potuerunt. Iustitiam quippe & nemo male habet, & qui non dilexerit non habet. Pecunia verò & à malis male habetur, & à bonis tanto melius habetur, quanto minus amatur. Sed inter hæc toleratur iniquitas male habentium, & quædam inter eos iura constituuntur, quæ appellantur ciuilia, non quod hinc fiat vt bene vtẽtes sint, sed vt male vtentes minus molesti sint: donec fideles & pij, quorum iure sunt omnia, qui vel ex illis

G illis fiunt, vel inter illos tantisper viuentes, malis eorum non obstringuntur, sed exercentur, perueniant ad illam ciuitatem, vbi hæreditas æternitatis est, vbi non habet nisi iustus locum, non nisi sapiens principatum, vbi possidebunt quicunque ibi erunt, verè sua. Sed tamen etiã hic non intercedimus, vt secũdum mores legesq; terrenas non restituantur aliena: quanuis placabiles nos † velimus malis, non vt placeant vel permaneant mali, sed quia ex illis fiunt quicunque fiunt boni, & sacrificio misericordiæ placatur deus, quem nisi propicium haberent mali, nulli essent boni. Diu est, quòd occupationibus tuis loquendo videor onerosus, cũ tibi homini acuto & docto citò solui potuerit quod quærebas. Iam dudum autem finire deberem, si te tantum scirem fuisse lecturum quod flagitasti vt rescriberem. Fœlix in Christo viuas fili charissime.

† vol.

Dioscorus Augustino proponit multas quæstiones ex libris de philosophia Ciceronis, & ex Oratore eiusdem, orans ut maturè ad eas respondeat.

Epistola. LV.

H PRoœmiare apud te non solũ superfluum est, sed etiam molestũ, qui rem non verba desyderas. Ideoq; simpliciter audi. Senex Alipius rogatus à me, sæpius pollicitus erat, tecum respondere dialogorum pauculis interrogatiunculis: & quoniam in Mauritania dicitur hodiéque esse, peto viribus omnibus & rogo, vt tu solus respondere digneris, quod etiam præsente ipso fratre tuo, sine dubio facturus eras. Non est pecunia, non est aurũ, quod pro quouis daturus eras proculdubio si haberes, nunc verò sine labore loqueris, quod requiro. Possem te plus & per multos charos tuos exorare, sed noui animum tuum, qui non rogari desyderat, sed omnibus præstare, si tãtum absit quod dedecet, quod in hac re penitus nihil est dedecoris: tamen quodcunq; est, peto præstes nauigaturo. Nosti quàm mihi molestissimum est oneri esse, non dico synceritati tuæ, sed cuipiam. Solus autem deus nouit, quoniam nimia necessitate impulsus hoc feci. Vobis enim saluis & fauẽte domino nauigaturus sum, & mores hominum non ignoratis, qui procliues sunt ad vituperandum, & quoniam† si interrogatus quis non responderit, indoctus & hebes putabitur. Vides ergo obsecro te ad omnia sine cunctatione respondeas, ne me tristem dimittas. Sic videam parentes meos, quia propter hoc solum Cerdonem misi, & ipsum expecto solum. Frater Zenobius, magister memoriæ factus est, & misit nobis enectionem cum annonis. Si ego dignus non sum, vt respondeas interrogatiũculis meis, saltẽ timeantur annonæ. Incolumem te summa diuinitas longa nobis tueatur ætate. Papas plurimum dignationem tuam salutat.

† quam &c. putetur.

I

Augustinus Dioscoro, docens eiusmodi quæstiones nec decorè tractari ab Episcopo, nec utiliter disci à Christiano, præsertim cùm iam aduersus Ethnicos nobis non sit conflictatio, atque hoc studiorum genus ubique frigeat: hortatur autem ad Christi philosophiam, quæ sola docet uerum, sed non percipitur nisi ab iis, qui posuerunt fastum humanum. Epistola. LVI.

TVme innumerabilium quęstionum turba repente circumuallandum, vel potius obruendum putasti, etiam si vacantẽ ocioſumq; credidisti: Quando enim ego in quolibet ocio, tot rerum nodos tam festinanti, & vt scribis, iam penè proficiscẽti possem dissoluere? Numero enim rerum ipsarum impedirer, etiam si non difficiles † ad soluendum fo-

† nodi faciles.

rent. Tanta sunt autem perplexitate inuoluti, & tenacitate constricti, vt etiam si pauci essent, ociosissimum me occupantes, magna mora temporis fatigarent intentionem, atque attererent vngues meos, Ego autem vellem te abripere de medio delitiosarũ inquisitionum tuarũ, & constipare inter curas meas, vt vel discerem nõ esse inaniter curiosus, vel curiositatẽ tuam cibandam atq; nutriendã imponere non auderes eis, quorũ inter curas vel maxima cura est reprimere ac refrenare curiosos. Quanto enim melius, quantoq; fructuosius, si in dandis vllis [ad te] literis tempus atq; opera impẽditur, ad hoc potius impẽditur vt resecẽtur vanæ atq; fallaces cupiditates tuæ, quæ tãto magis cauendæ sunt, quanto facilius decipiunt, nescio qua vmbra honestatis & liberalium studiorũ nomine velatæ atq; palliatę, quàm vt nostro ministerio, atq; [vt ita] dixerim, satellicio induratæ, † quo tam bonam tuã mentem premant vehementius excitentur. Ecce enim tot dialogi lecti, si ad videndũ finem & capessendum omnium actionũ tuarum nihil te adiuuerũt, quid prosunt dic mihi? Nam vbi finem constitueris totius huius flagrantissimi studij tui, & tibi infructuosi & nobis molesti, epistola tua satis indicas. Cùm enim de soluendis quæstionibus quas misisti tu ad me †, per literas satageres, ita scripsisti. Possem te, inquis, plus & per multos charos tuos exorare, sed noui animũ tuum, qui nõ rogari desyderat, sed omnibus præstare, si tantum absit quod dedecet, quod in hac re penitus nihil est dedecoris: tamen quodcunque est, peto præstes nauigaturo. In his verbis epistolę tuæ rectè quidem de me existimas, quod omnib⁹ præstare desyderẽ, si absit quod dedecet. Sed in hac re nihil esse dedecoris, non mihi videtur. Non enim decora facies rerũ attingit sensum meum, cum cogito Episcopũ ecclesiasticis curis circũstrepentibus districtum atq; distentũ, repente quasi obsurdescẽtem cohiberi ab his omnibus, & dialogorũ Tullianorum quęstiunculas, vni scholastico exponere. Quòd quantum dedeceat, quanq̃ tuorum studiorũ raptus ardore prorsus, nolis attendere, tu etiã sentis tamẽ. Quid enim aliud indicat, quod cũ dixisses, *in hac re penitus nihil esse dedecoris*, statim adiunxisti: tamen quodcunque est, peto præstes nauigaturo. *Hoc enim sonat, videri tibi quidem nihil in hac re esse dedecoris*, tamẽ quodcunque est dedecoris petere te, vt præstẽ nauigaturo. Sed quid est quæso te, quod addidisti nauigaturo? An ego, nisi nauigaturus esses, præstare tibi aliquid dedecoris non deberem? Nimirũ putas, ꝙ aqua marina dedecus abluatur? Quod si ita esset, mecum † certè qui nauigaturus non sum, inexpiatum remaneret. Scribis etiam nosse me, quàm tibi molestissimũ sit oneri esse cuipiam, & attestaris solum deum nosse, quod nimia necessitate impulsus hoc feceris. Hic sanè cum epistolam tuã legerem, satis aduerti animũ cognoscere necessitatẽ tuam. Cùm ecce mihi affers & dicis, mores hominum non ignoratis, qui procliues sunt ad vituperãdum, & quoniã† si interrogatus quis non responderit, indoctus & hebes putabitur. Hoc loco verò exarsi ad rescribendum tibi, Hoc enim languore animi tui penetrasti mihi pectus, & irrupisti in curas meas, vt dissimulare nõ possem, quantũ me deus adiuuaret mederi tibi, non vt de tuis quęstionibus enodandis explicãdisq; cogitarem, sed vt fœlicitatem tuã pendentem ex linguis hominum atq; nutantem à tam infœlici retinaculo abrumperem, & cuidam sedi omnino incõcussæ stabiliq; religarem. Tu ne ò Dioscore nec Persium

K

† in dãnũ.

L

† misisti ad me.

† mecum.

† q̃ &c. putetur.

Persius.

tuum

A enim respicis insultantem tibi contorto versiculo, sed plane puerile caput, si sensus adsit, idoneo colapho contundentem atque coërcentem: Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter. Tot vt superius dixi, legisti dialogos, tot philosophorū altercationibus cor inseruisti, Dic mihi quis eorum finem actionum suarum constituerit in fama vulgi, aut in lingua hominum vel bonorum atque sapientium? Tu autem, & quod magis pudendū est, iam nauigaturus, satis præclarè te in Aphricam proficisci testaris, eum aliam ob causam te oneri non esse asseris negocios issimis, & in alia longe distantia intentis episcopis, vt tibi exponant Ciceronem, nisi quia times homines procliues ad vituperādum, ne interrogatus ab eis, si non responderis, indoctus & hebes puteris. O rem dignā vigiliis & lucubrationibus episcoporum. Non mihi videris aliunde dies noctesq; cogitare, nisi vt in studiis tuis atq; doctrina ϑ æquè ϑ laudaris ab hominibus. Quod & si semper ad certa & recta tendentibus, periculosum esse iudicaui, nunc tamen in te maxime experior. Non enim aliunde quàm ex eadem pernicie nō vidisti, qua tandē re possemus moueri, vt tibi quod petebas daremus. Quàm enim per-
B uerse tuipse non ob aliud ad ea discenda quæ interrogas raperis, nisi vt laudaris, aut nō vitupereris ab hominibus, tam peruerse etiam nos putas in tua petitione talibus causis allegatis moueri: & vtinā possemus efficere, vt tu quoque tam inani atque fallaci humanę laudis bono minime moueremur, cū tibi nos indicaremus non ad præstandum tibi quod petis, quoniam hæc de te scribis, sed ad te corrigendum moueri. Mores hominum, inquis, procliues sunt ad vituperandum. Quid deinde? Si interrogatus quis non responderit, inquis, indoctus & hebes putabitur. Ecce ego te interrogo nō de Ciceronis libris aliquid, cuius sensum fortasse legētes indagare nō possunt, sed de Epistola ipsa tua, & de sentētia verborum tuorum. Quæro enim cur non dixeris, qui non responderit, indoctus & hebes manifestabitur, sed potius dixeris, qui non responderit, indoctus & hebes putabitur, nisi quia satis etiam ipse intelligis, eum qui talia non responderit, non esse indoctum & hebetem, sed putari. At ego te admoneo eum, qui talium putatorum linguis tanquam falcibus concidi timet, lignum esse aridum, & ideo non putari tantū indoctum & hebetem, sed verè esse atque conuinci. Fortasse dixeris, Sed cum hebes animo non sim, & præ-
C cipue nō esse studeam, nolo hebes animo vel putari. Recte, sed quo fine nobis, id quæro. Quod enim illis quæstionibus aperiendis tibi & explicandis, nec nobis oneri esse dubitasti, hanc causam & hunc finem esse dixisti, & tam necessarium vt eam nimiam necessitatem appellares, ne scilicet de his interrogatus neque respōdens, ab hominibus ad vituperandum procliuibus, hebes indoctusq; puteris. Ego autem quæro, hoccine totū sit, cur à nobis ista desyderes, an etiam indoctus & hebes putari propter aliud aliquid nolis? Si hoc totū est, cernis vt arbitror hunc esse finem tam vehemētis intentionis tuæ, qua nobis quoq; oneri es, vt fateris. Quid autē à Dioscoro potest nobis esse oneri, nisi quòd ipsum Dioscorum etiam nescientem onerat, quod non sentiet nisi cum surgere voluerit: atque vtinam non sic alligarent hæc onera, & frustra etiam humeros conetur excutere: quod non ideo dico, quia istæ discuntur quæstiones, sed quia tali fine discuntur. Hunc enim finem iam certe sentis esse nugatorium, inanem, ventosum: Habet & tumorem, sub quo etiam tabes gignitur,

Non dīnat studium Ciceronis.

& pupilla mentis ad non videndam opulentiam veri- D
tatis offunditur. Crede sic est mi Dioscore, ita te fruar in ipsa cuius voluntate & in ipsa vmbra auerteris dignitate veritatis. Vnde enim tibi, nisi vel hoc modo de hac re fidem faciam, non inuenio. Non enim vides eā, aut vllo modo quamdiu linguis humanis ruinosa gaudia construis, potes eam videre. Si autem ibi non finis est harum actionum, atque intētionis tuæ, sed propter aliud aliquid indoctus & hebes non vis putari, quæro quid illud sit: si propterea ne angustior tibi aditus ad acquirendas temporales diuitias, vxorem impetrandam, honores capessendos, & cætera huiusmodi, præcipiti fluxu transcurrētia, atque in se lapsos in vnum rapientia? Neque ad hunc finem tibi seruire nos decet, immo decet etiam hinc te amouere. Non enim sic te prohibemus in incerto famæ finem ponere, vt tanquā de Mintio in Eridanum emigres, quò te ipse fortasse Mintius etiam non emigrātem impingeret. Cū enim non satiauerit auidum spiritum vanitas laudis humanæ, quia nihil ad cibandum affert nisi inane & inflatum, cogetur eam ipsa auiditas referre in aliud, quasi vberius atque fructuosius, quod nihilominus si tempo-
rali lapsu præterfluit, ita est quasi fluuius ducat in flu- E
uium, vt non sit finis miseriæ, quādiu finis officiorum nostrorum in re instabili collocatur. In aliquo igitur firmo atque incōmutabili bono te figere volumus constantissimæ intentionis domum, & securissimam requiem omnis bonæ atque honestæ actionis tuæ. Aut fortè istam ipsam terrenam fœlicitatem quam commemoraui, si prosperi rumoris aura, aut etiam flatibus vela pandendo ad eam potueris peruenire, hanc etiam cogitas referre in aliud certum & verum & plenū bonum? At mihi non videtur atque omnino ipsa veritas negat, vel tantis ad se anfractibus, quæ tam proxima est, vel tantis sumptibus, quæ tam gratuita est, peruenīri. An ipsa humana laude, tanquam instrumento vtēdum existimas, vt aditum per hanc præpares ad animos hominum, persuadendo vera atque salubria, & caues te ne cum indoctum atq; hebetem putauerint, indignum arbitrarentur, cui aurem vel intentissimā vel patientissimam præbeant, siue ad rectè facta quenquā exhorteris, siue malitiam atque nequitiā peccantis obiurges? Hunc tu finem iustitiæ ac beneficētiæ, si in illis interrogandis quæstionibus cogitasti, nos de te male meruimus, quibus in epistola tua, non id potius quo F
moueremur posuisti, vt aut libenter daremus quod petebas, aut ideo non daremus, quia causa quælibet alia fortasse prohiberet, Non tamen quia tuæ vanę cupiditati, non solum seruire, verumetiam non resistere puderet. Quanto enim melius atque salubrius quæso te ipsas veritatis regulas, multo certius & breuius per seipsas accipis, quibus falsa omnia possis ipse refellere, ne quod falsum & pudendum est, si multorum annosas & decrepitas falsitates, studio iactantiore quàm prudentiori didiceris, doctum atque intelligentem te esse arbitreris, quod iam non existimo tibi videri, Non enim frustra tam diu tam vera Dioscoro diximus, ex quo in hac Epistola gradimur. Quapropter iam illud videamus, cum te istarum rerum ignorātia nequaquam indoctum atque hebetem iudices, sed ipsius potius veritatis, vt quisquis de his rebus scripsit, vel scripserit, aut ea sint quæ iam certus tenes, aut si falsa sunt, securus ignores, neque de diuersitate cognoscenda sententiarū alienarum, ne quasi indoctus & hebes remaneas, inani solicitudine macereris: Cum ergo hæc ita sint, etiā illud si

Universidad de Deusto
Biblioteca

G lud si placet videamus, vtrum aliorum falsa existimatio,qui sunt vt scribis,ad vituperandum procliues, ita vt si te ista ignorare persenserint, indoctum atque hebetem,falsò quidē,sed tamen putent, sic te mouere debeat,vt etiam ab episcopis tibi hæc exponi non incongruenter petas: quandoquidem eo fine iam te ista cupere credimus, quo illis consulas ad persuadēdam veritatem vitamq; eorum corrigendam, qui te si in illis Ciceronis libris indoctum hebetemq; putauerint, indignum habebūt,à quo aliquid vtilis salubrisq; scientiæ sibi accipiendū esse arbitrentur? Quod non ita est, mihi crede. Primū quia esse aliquos in illis terris, vbi imperitus minimeq; acutus videri times,qui te de istis quæstionibus quicquam interrogent omnino non video:quandoquidem hic quò ad ea discenda venisti, & Romæ expertus es,quàm negligenter habeātur, & ob hoc neque doceantur neque discantur, & in Aphrica vsque adeò de his interrogatorem pateris neminem,vt nec teipsum qui patiatur inuenias,eaq; inopia Episcopis exponenda ea mittere cogaris: quasi verò Episcopi isti etiam si adolescentes eodem quo tu raperis animi ardore, vel potius errore, quasi aliquid magnum hæc
H discere curarunt,vsque ad canos episcopales, & vsque ad cathedras ecclesiasticas, ea sibi in memoria durare
† paterēur. putarentur: † aut si ipsi vellent,non illa,etiam de inuitorum cordibus,curæ maiores grauioresq; secluderent: aut si aliqua ex eis in animis eorum nimia consuetudine remanerent, non etiā ipsa obliuione sepelire mallent recordata,quàm ineptia respondere quæsita: cum in ipsa etiam scholari leuitate & rhetoricis cathedris, ita obmutuisse atque obtorpuisse videantur, vt à Carthagine Hipponem,quo exponi possint mittenda existimentur: vbi tam insolita atque omnino peregrina sunt,vt si vellem respondendi curam inspicere,aliquid volens videre, quomodo ad sententiam quæ mihi exponenda esset,desuper veniatur,aut ab ea deinceps quę contexeretur oratio,codicem prorsus inuenire nō possem. Illi autem Carthaginēses rhetores,si huic tuo studio defuerunt,non modo à me non reprehēduntur,sed etiam approbantur,si forte iam recolunt, non Romanorum fororum,sed Grecorum gymnasiorum ista solere esse certamina. Tu verò cum & in gymnasia cogitationem iniecisti, & ea quoque ipsa inueneristi talibus rebus nuda atque frigida, vbi has curas tuas depone-
I res,Christianorum tibi basilica Hipponensis occurrit, quia in ea nunc sedet Episcopus,qui aliquādo ista pueris vendidit:sed nec te volo esse adhuc puerum, & me iam esse puerilium rerum,sicut non vēditorem,ita nec largitorem decet. Quæ cum ita sint,id est cum duę tantæ vrbes Latinarum literarum artifices, Roma atque Carthago,nec tędio tibi sint,vt à te ista perquirant,nec tędia tua curent,vt te ista perquirentem exaudiāt, miror tantum quantū dici non potest,vereri te tam boni ingenij iuuenem,ne in Græcis atque Orientalibus vrbibus quenquam de his rebus molestum interrogatorē feras. Facilius quippe corniculas in Aphrica audieris, quàm in illis partibus hoc genus vocis. Deinde si fallor,& quisquam ibi fortè huiusmodi quæstionum tanto vtique odiosior,quanto in illis locis ineptior percōtator extiterit, nónne magis caues ne multo facilius existant, qui te Græci homines in Græcia cōstitutum, & Græca imbutum primitus lingua, de ipsis philosophorum libris aliqua interrogent, quæ Cicero in suis literis non posuit? Quod si acciderit, quid respōsurus es,potius te ista in Latinorum authorum libris, quàm in Græcorum nosse voluisse? Qua respōsione,primò K Græciæ facies iniuriā,& nosti quàm illi homines hoc non ferant. Deinde iam exulcerati & irati, quàm cito te,quod nimis non vis,& hebetē iudicabunt, qui Græcorum philosophorum dogmata, vel potius dogmatū particulas quasdam discerptas atque dispersas in Latinis dialogis,quàm in ipsorum authorum libris Grecis tota atque contexta discere maluisti, & indoctum, qui cum tam multa in tua lingua nescias, earum rerū frusta in aliena colligere ambisti. An fortè illud respondebis, non te Græcos de his rebus libros contempsisse,sed prius Latinos curasse cognoscere, nunc autē velle te in Latinis doctum,iam Græcè quærere? Si hoc non pudet hominem Græcum Latina puerum didicisse,nunc velle discere Græca barbatum,pudebit ne tandem in ipsis Latinis ignorare aliqua quæ quàm multi Latini docti tecum nesciant? Vel hoc ipso sentis,quod te nobis magna necessitate dicis onerosum,in tāta doctorum multitudine apud Carthaginem constitutus. Postremò facte de omnibus quæ à nobis quæris interrogatum,respondere potuisse,ecce iam doctissimus atque acutissimus diceris,ecce iam te laudibus in cœlum Græculus flatus attollit, tu tantum memēto grauitatis L tuæ,& illam mereri laudē quo fine volueris,vt scilicet eos leuiter leuia ista miratos, & beneuolentissime atq; auidissime iam in tua ora suspēsos, grauissimū aliquid & saluberrimum doceas: idipsum quicquid est grauissimum & saluberrimum,vtrum teneas,& rectè tradere noueris,vellem cognoscere. Ridiculum est enim cū propterea superflua multa didiceris, vt tibi aures hominum ad necessaria præparentur,ipsa necessaria non tenere,quibus excipiendis eas per superflua præparaueris: & dum occuparis vt discas vnde facias intentos, nolle discere quod infundatur intentis. Sed si hoc te scire iam dicis,idq; ipsum Christianam doctrinam esse respondes,quam te omnibus præponere nouimus,& in ea sola esse præsumere spem salutis æternæ, nō opus est ei cognitione dialogorum Ciceronis,& collectione emendicatarum discordantium sentētiarum alienarum procurari auditores,vt oribus tuis intenti fiāt,qui abs te aliquid tale accepturi sunt. Nolo prius aliquid doceas,quod dediscendum est,vt vera doceas. Nam si alienarum sententiarum dissidentium & repugnantiū cognitio aliquid adiuuat insinuatorem Christianæ veritatis,vt nouerit quomodo aduersantes destruat falsi- M tates,ad hoc duntaxat,ne quis contra disserēs,non nisi in refellendis tuis figat oculum,sua verò sedulo occultet. Nam cognitio veritatis, omnia falsa,si modo proferantur,etiam quæ prius inaudita erant,& diiudicare & subuertere idonea est. Sed vt non solum aperta feriantur,sed etiam abscondita eruantur, si alienos opus est cognoscere errores,erige oculos auresq; oro te,& vide atque ausculta,vtrum aliquis aduersus nos de Anaximene & de Anaxagora proferat aliquid: quādo iam ne ipsorum quidem multò recentiorum,multumq; loquacium Stoicorum aut Epicureorum cineres caleant, vnde aliqua contra fidem Christianam scintilla excitetur: sed circuli atque conuenticula partim fugacia, partim etiam audacter prompta,vel Donatistarū, vel Maximianensium,vel Manichęorum,vel etiā ad quorum greges turbamq; venturus es Arrianorum,Eunomianorum,Macedonianorum, Cataphrygarum,cæterarumq; bestiarum † innumerabiliter perstrepāt: quo- † pestium.
rum omnium errores si cognoscere piget, quid nobis est propter defensionē Christianæ religionis, quærere quid

A quid senserit Anaximenes, & olim sopitas lites inani curiositate recoquire, cum quorundam etiam hæreticorum, qui nomine Christiano gloriari voluerunt, vt Marcionistarum & Sabellianorum, multorumq; præterea iam dissentiones quæstionesq; sileantur: tamen si opus est vt dixi, veritati aduersantes prægnoscere aliquas, & præterea ætatas habere sententias, de hæreticis potius qui se Christianos vocant, quàm de Anaxagora & Democrito nobis cogitandum fuit. Ille autem quisquis abs te quæsierit, quæ tu à nobis quæris, audiat quòd ea doctius & prudentius nescias. Si enim Themistocles non curauit quod est habitus indoctior, cum canere neruis in epulis recusasset, vbi cum se nescire illa dixisset, atque ei dictum esset, quid igitur nosti? respondit, Rempublicam ex parua magnam facere: dubitandum est tibi dicere, te ista nescire, cum ei qui rogarit quid noueris, respondere possis, nosse te, quoniam etiã sine istis homo esse possit beatus? Quod si adhuc nõ tenes, tam peruerse ista cõquiris, quàm peruerse si aliquo corporis periculo morbo grauareris, delitiosas & tenerrimas vestes potius quàm medicamẽta medicosq; conquireres. Non enim vllo modo differenda est ista co-
B gnitio, aut illa huic, à te præsertim iam in hac ætate, vel discendi ordine præferenda est. Vide autem quàm facilè posses hoc scire si velles. Qui enim quærit quomodo ad beatam vitam perueniat, nihil aliud profecto quærit, nisi vbi sit finis boni, hoc est vbi constitutũ sit, non praua opinione atque temeraria, sed certa atque inconcussa veritate summum hominis bonum, quod à quolibet vbi cõstituatur non inuenitur, nisi aut in corpore, aut in animo, aut in deo, aut in duobus aliquibus horum, aut certè in omnibus. Quod si didiceris, neque summum bonum, nec aliquam partem summi boni omnino esse in corpore, duo restabunt, animus & deus quorum vel in vno, vel in ambobus sit. Si autem adieceris & didiceris hoc idem de animo quod de corpore, quid aliud iam nisi deus occurret, in quo summum hominis bonum constitutum sit, non quo alia bona non sint, sed summum id dicitur quò cuncta referuntur. Eo enim fruendo quisque beatus est propter quod cætera vult habere, cum illud iam non propter aliud, sed propter seipsum diligatur. Et ideo finis ibi dicitur, quia iã quò excurrat, & quò referatur nõ inuenitur. Ibi requies appetendi, ibi fruendi securitas, ibi tranquillissimum
C gaudium optimę volũtatis. Da igitur qui cito videat, non corpus esse animi bonum, sed animum potius esse corporis bonum. Recedetur iam ab inquirendo, vtrum summum illud bonum, vel aliqua eius pars sit in corpore. Quod enim stultissime negatur meliorem esse animum corpore, item stultissime negatur meliorem esse eum qui dat beatam vitã vel partem aliquã beatæ vitæ, quàm eum qui accipit. Non igitur accipit animus à corpore vel summum bonum vel partem aliquam summi boni. Hoc qui non vident, cæcati sunt dulcedine carnalium voluptatum, quam ex indigentia sanitatis venire non intuẽtur. Sanitas autem perfecta corporis, illa extrema totius hominis immortalitas erit. Tam potenti enim natura deus fecit animã, vt ex eius plenissima beatitudine quæ in fine temporum sanctis promittitur, redundet etiam in inferiorem naturam quod est corpus, non beatitudo, quæ fruentis & intelligentis est propria, sed plenitudo sanitatis, id est, incorruptionis vigor. Quod qui non vident, vt dixi, bellant inquietis altercationibus, varie pro suo quisque captu, in corpore constituentes summum hominis bonum,

Themistocles.

Ipsomodo.

& carnalium seditiosorum turbas cõcitant, inter quos D
Epicurei apud indoctam multitudinem excellentiore Epicurei.
authoritate viguerunt. Da item qui cito videat animũ quoque ipsum non suo bono beatum esse, cum beatus est, Alioquin nunquã esset miser, & recederetur à quærendo, vtrum in animo sit summum illud, atque, vt ita dixerim, beatificum bonum, vel aliqua pars eius. Nam cum seipso sibi quasi suo bono animus gaudet, superbus est. Cum verò perspicit se esse mutabilem, vel hoc vno saltem quod de stulto sapiens efficitur, sapientiãq; esse incommutabilem cernit, simul oportet cernat esse illam supra suam naturam, eiusq; participatione atque illustratione se vberius & certius gaudere, quàm seipso: ita cessans atque detumescẽs à iactatione atque inflatione propria, in hærere deo, atque ab illo incommutabili refici & reformari nititur à quo esse iam capit, non solum omnem speciem rerum omnium, siue quæ sensu corporis, siue quæ intelligentia mentis attinguntur, sed etiam ipsam capacitatẽ formationis ante formationem, cũ vel informe aliquid dicitur quod formari potest. Itaque tanto minus se esse stabilem sentit, quanto minus hæret deo qui summe est. Et ideo illum summe esse, quia nulla mutabilitate proficit seu defi- E
cit, sibi autem illam cõmutationem expedire qua proficit, vt perfectè illi cohæreat, eam verò commutationem quæ in defectu est, esse vitiosam, omnem autẽ defectum ad interitũ vergere, quò vtrum aliqua res perueniat, tametsi non appareat, tamen apparere omnibus eò ducere interitum, vt non sit quod erat. Vnde colligit nõ ob aliud res deficere, vel posse deficere, nisi quod ex nihilo factæ sunt, vt quod in eis est quod sunt & manent, & pro defectibus etiam suis ad vniuersitatis complexum ordinantur, ad eius bonitatem omnipotentiãq; pertineat qui summe est & cõditor, qui potens est etiã ex nihilo, non tãtum aliquid, sed etiam magnum aliquid facere. Primum autem peccatum, hoc est primũ voluntarium defectum esse, gaudere ad propriam potestatem. Ad minus enim gaudet, quàm si ad potestatem dei gaudeat, quæ vtique maior est. Hoc nõ videntes, & potentias intuentes animi humani, magnamq; pulchritudinem factorum atque dictorum, etiam si in corpore puduit ponere summum bonum, in ipso tamẽ animo ponentes, infra vtiq; posuerunt, quàm vbi syncerissima ratione ponendum est. Inter hos qui ita sentiunt apud Græcos philosophos, & numero & disputandi subtilitate Stoici prævaluerunt, qui tamen in naturalibus corporea omnia esse arbitrãtes, magis à carne quàm à corpore animum auertere potuerunt. Inter eos autem qui fruẽdum deo, à quo & nos & omnia facta sunt, vnum atque summum bonum nostrum esse dicunt, apud illos eminuerunt Platonici, qui non immerito ad officium suũ pertinere arbitrati sunt, Stoicis & Epicureis maxime & propè solis omnino resistere. Iidem quippe Academici qui Platonici, quod docet auditorum ipsa successio. Archesilas enim qui primus occultata sententia sua, nihil aliud istos quàm refellere statuit, quære cui successerit, Polemonem inuenies, Quære cui Polemon, Xenocratem. Xenocrati autem discipulo Academiam scholam suam reliquit Plato. Quantum igitur pertinet ad quæstionem de summo hominis bono, remoue personas hominum, atque ipsam disceptationem constitue, profectò reperies duos errores inter se aduersa fronte collidi. Vnum constituentem in corpore, alium constituentẽ in animo summum bonum. Rationẽ autem veritatis, qua summum bonum

F
Stoici.
Platonici.
Academici.
Archesilas.
Polemon.
Xenocrates
Plato.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G bonum noſtrum, deus eſſe intelligitur [vtrique] reſiſtere,ſed non prius docentem vera quàm praua dedocentem.Idipſum rurſum adiunctis perſonis conſtitue, reperies Epicureos & Stoicos inter ſe acerrime dimicantes.Eorum verò litem conantes diiudicare Platonicos,occultantes ſententiam veritatis,& illorum vanam in falſitate fiduciam conuincentes & redarguentes:ſed non ſicut illi errorum ſuorum,ita Platonici veræ rationis perſonã implere potuerũt. Omnibus enim defuit diuinæ humilitatis exẽplum, quod opportuniſſimo tempore per dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ illuſtratum eſt:cui vni exemplo in cuiuſuis animo ferociter arrogantis , omnis ſuperbia cedit & frangitur & emoritur.Ideoq; non valentes illi authoritate turbas terrenarum rerum delectatione cæcatas ad inuiſibiliũ fidem ducere,cùm eas viderent Epicureis maxime contentionibus commoueri , non ſolum ad hauriendam, quò vltro ferebantur,ſed etiam ad defenſitandam corporis voluptatem, vt in ea ſummum bonum hominis conſtitueretur,Eos autem qui aduerſus hanc voluptatem,virtutis laude mouerentur, minus difficulter eam
H contẽplari in animis hominum , vnde facta bona , de quibus vtcunque poterant iudicare,procederent: ſimul videbant ſi eis conarentur inſinuare aliquam rem diuinam, & ſuper omnia incommutabilem , quæ nullo attingeretur corporis ſenſu,ſed ſola mente intelligeretur , quæ tamen etiam naturam ipſius mentis excederet , eumq; eſſe deum propoſitum animo humano ad fruendum,purgatum ab omni labe humanarum cupiditatum , in quo vno acquieſceret omnis beatitudinis appetitus,& in quo nobis vno bonorum omnium finis eſſet,non eos intellecturos,ſed repugnantibus vel Epicureis vel Stoicis, multo quàm ſibi facilius palmã daturos: id eſt † vera ſalubriſq; ſententia,quod perniciotſ ita vt. ſiſſimum eſt generi humano,imperitorum populorum irriſione ſordeſceret:& hoc in moralibus. In naturalibus autem quæſtionibus ſi iſti dicerent effectricem omnium naturarum eſſe incorpoream ſapientiam , Illi autem à corpore nuſquam diſcederẽt,cum alij atomis, alij quatuor elementis , in quibus ad efficienda omnia ignis prævaleret,principia rerum darent,quis non videret ſtultorum abundantiam corpori deditam , cum incorpoream potentiam conditricem rerum nequaquam valeret intueri,in quorum potius ſuffragium raperetur?
I Reſtabat pars rationalium quæſtionum. Noſti enim quicquid propter adipiſcendam ſapientiã quæritur,aut de moribus,aut de natura,aut de ratione quęſtionem habere . Cum ergo Epicurei nunquam ſenſus corporis falli dicerent, Stoici autẽ falli aliquando concederent,vtrique tamen regulam comprehendẽdę veritatis in ſenſibus ponerent,quis iſtis contradicentibus audiret Platonicos? Quis non modo in ſapientium ſed omnino in hominum numero habendos putaret, ſi ab eis prompte diceretũr,non ſolum eſſe aliquid quod neque tactu corporis,neque olfactu vel guſtatu , neq; his auribus aut oculis percipi poſſit,neque omnino talium rerum quæ ita ſentirentur aliqua imaginatione cogitari: ſed id ſolum vere eſſe atque id ſolum poſſe percipi, quia † incommutabile & ſempiternum eſt , percipi autem ſola intelligentia qua vna veritas quomodo attingi poteſt attingitur? Cum ergo talia ſentirent Platonici quæ neque docerent carni deditos homines,neque tanta eſſent,authoritate apud populos , vt credẽda perſuaderent, donec ad eum habitũ perduceretur animus quo iſta capiuntur,elegerunt occultare ſentẽtiam

† quod.

ſuam,& contra eos diſſerere,qui verum ſe inueniſſe iactarent, cum inuentionem ipſam veri in carnis ſenſibus ponerẽt: & eorum quidem conſilium quale fuerit, quid attinet quærere? diuinum certe vel diuina aliqua authoritate prẽditum non fuit. Tantum illud attende, quoniam Plato à Cicerone multis modis apertiſſime oſtenditur in ſapientia non humana,ſed planè diuina, vnde humana quodammodo accenderetur,in illa vtique ſapientia prorſus immutabili atque eodem modo ſemper ſe habente veritate conſtituiſſe, & finem boni & cauſas rerum & ratiocinandi fiduciam , Oppugnatos autem eſſe nomine Epicureorum & Stoicorum à Platonicis eos, qui in corporis vel in animi natura ponerent & finem boni & cauſas rerum: & ratiocinandi fiduciam eorum ſucceſſione temporum eſſe deuolutã, vt cùm Chriſtianæ etiam ętatis exordio , rerum inuiſibilium atque æternarum fides per viſibilia miracula ſalubriter prædicaretur hominibus,qui nec videre nec cogitare aliquid præter corpora poterant , beato Apoſtolo Paulo , qui eandem fidem gentibus præſeminabat,iidem ipſi Epicurei & Stoici,in actibus Apoſtolorum contradixiſſe inueniãtur. Qua in re ſatis mihi videtur demonſtratum eſſe,errores gentium,ſiue de moribus,ſiue de natura rerum,ſiue de ratione inueſtigandæ veritatis , qui quanuis eſſent multi atque multiplices,in his tamen maxime duabus ſectis eminebant,expugnantibus doctis & tanta diſſerendi ſubtilitate atq; copia ſubuertentibus,duraſſe tamen vſque in tempora Chriſtiana. Quos iam certe noſtra ætate ſic obmutuiſſe conſpicimus , vt vix iam in ſcholis rhetorum commemoretur tantum quæ fuerint illorum ſentẽtiæ,certamina tamen etiam de loquaciſſimis Græcorum gymnaſiis eradicata atque compreſſa ſunt , ita vt ſi qua nunc erroris ſecta contra veritatem,hoc eſt,contra eccleſiam Chriſti emerſerit,niſi nomine cooperta Chriſtiano,ad pugnãdum proſilire non audeat. Ex quo intelligitur ipſos quoque Platonicæ gentis philoſophos, paucis mutatis quæ Chriſtiana improbat diſciplina, inuictiſſimo vni regi Chriſto , pias ceruices oportere ſubmittere,& intelligere verbum dei homine indutũ, qui iuſſit & creditum eſt,quod illi vel proferre metuebant . Huic te mi Dioſcore vt tota pietate ſubdas velim,nec aliam tibi ad capeſſendam & obtinendam veritatem viã munias, quàm quæ munita eſt ab illo, qui greſſuum noſtrorum tanquam deus videt infirmitatẽ. Ea eſt autem prima humilitas, ſecunda humilitas,tertia humilitas,& quoties interrogares hoc dicerem, nõ quo alia non ſint præcepta quæ dicantur , ſed niſi humilitas omnia quæcunque benefacimus & præceſſerit & comitetur & cõſecuta fuerit, & propoſita quam intueamur,& appoſita cui adhæreamus , & impoſita qua reprimamur,iam nobis de aliquo bono facto gaudentibus,totum extorquet de manu ſuperbia: vitia quippe cætera in peccatis , ſuperbia verò etiam in rectè factis timenda eſt, ne illa quæ laudabiliter facta ſunt , ipſius laudis cupiditate amittantur. Itaq; ſicut rhetor ille nobiliſſimus cum interrogatus eſſet, quid ei primũ videretur in eloquentiæ præceptis obſeruari oportere,pronunciationem dicitur reſpõdiſſe:cum quæreretur quid ſecundo,eandem pronunciationem:quid tertio , nihil aliud quàm pronunciationem dixiſſe . ſi interrogares, & quotiens interrogares de præceptis Chriſtianæ religionis,nihil me aliud reſpõdere niſi humilitatem liberet,& ſi forte alia dicere neceſſitas cogeret. Huic humilitati ſaluberrimæ quã dominus noſter Ieſus Chriſtus,vt

γνῶμαι.
»
»
Demoſthenes.

A ſtus,vt doceret humiliatus eſt, huic,inquam, maxime aduerſatur quædã,vt ita dicam,imperitiſſima ſcientia,dum nos ſcire gaudemus, quid Anaximenes, quid Anaxagoras,quid Pythagoras, quid Democritus ſenſerit,& cæteri huiuſmodi,vt docti eruditiq; videamur, cùm hoc à vera doctrina & eruditione lõge abſit. Qui enim didicerit deum non diſtendi atque diffundi per locos neque finitos neq; infinitos,quaſi in aliqua parte maior ſit,in aliqua minor, ſed totum vbique eſſe præſentem,ſicut veritatem, cuius nemo ſobrie dicit partẽ eſſe in iſto loco,& partem in illo, quoniã veritas vtiq; deus eſt,nequaquã eum mouebit quod de infinito aëre ſenſit,quicunque ſenſit quod ipſe deus eſſet. Quid ad illum ſi neſciat quam dicant iſti corporis formam,eam quippe dicunt quæ vndique finita ſit. Et vtrũ refellendi cauſa tãquam Academicus Anaximeni Cicero obiecerit, formam & pulchritudinẽ deum habere oportere,quaſi corpoream ſpeciem cogitans, quia ille corporeum deum eſſe dixerat,Aër enim corpus eſt: an ne ipſe ſentiebat eſſe formam & pulchritudinem incorpoream veritati, qua ipſe animus informatur, & per quam omnia ſapientis facta pulchra eſſe iudicamus:vt
B non tantum refellendi gratia, ſed etiam veriſſime dixerit,quod deum pulcherrima ſpecie deceat eſſe, quia nihil eſt pulchrius ipſa intelligibili atque incommutabili veritate. Quod autem ait ille gigni aërem,quem tamen deum eſſe cẽſebat,nullo modo mouet hunc virum,qui intelligit non ſicut aër gignitur,id eſt, aliqua cauſa vt ſit efficitur, cum omnino deus non ſit,ita genitum eſſe verbum dei,deum apud deum,ſed lõge alio modo, quem nemo niſi cui ipſe deus inſpirarit, intelligit. Illum autem etiam in ipſis corporalibus deſipere quis non videat,cum aërem gigni dicat,& deum velit, eum autem à quo aër gignitur,non enim à nullo gigni poteſt,non dicat deum? Cum autẽ dicitur aër eſſe ſemper in motu,nequaquam conturbat hominem,vt propterea illum deũ putet, qui nouit omnis corporis motum inferiorem eſſe,quàm eſt motus animi, Motũ autem animi longe pigriorem, quàm eſt motus ſummæ atque incommutabilis ſapiẽtiæ. Item Anaxagoras ſiue quilibet,ſi mentem dicit ipſam veritatem atque ſapiẽtiam,quid mihi eſt de verbo cum homine contendere? Manifeſtum eſt enim omnium rerum deſcriptionem & modum de illa fieri,eamq; non incongrue dici infi-
C nitam,non per ſpatia locorum,ſed per potentiam quæ cogitatione humana comprehendi non poteſt. Neque quod informe aliquid ſit ipſa ſapientia,hoc enim corporum eſt vt quæcunque infinita fuerint,ſint & informia. Cicero autem ſtudio refellendi quantum videtur propter aduerſarios corporaliter ſentientes, negat infinito aliquid iungi poſſe,quia ex ea parte qua quicquã adiungitur,neceſſe eſt eſſe in corporibus aliquẽ finem. Ideo ait non eum vidiſſe atq; motum ſenſui innctum & continentem,id eſt,continua copulatione adhærentem infinito,id eſt,infinitę rei vllum eſſe potuiſſe,quaſi de corporibus ageret,quibus nihil iungi,niſi per fines locorum poteſt. Sic autẽ addidit. Neq; ſenſum omnino quo non tota natura pulſa ſentiret, quaſi ille dixiſſet mentem illam ordinatricem & moderatricem rerum omnium habere ſenſum, qualem haberet anima per corpus. Nam manifeſtũ eſt totam ſentire animã, cum per corpus aliquid ſentit. Nam totam vtique non latet, quicquid illud eſt quod ſentitur. Ad hoc autem dixit totam naturã ſentire,vt illi quaſi auferret, quod ait mentem infinitam. Quomodo enim tota ſentit,ſi infinita eſt? Senſus enim corporis ab aliquo loco inci- D
pit,nec percurrit totum niſi ad cuius finem peruenerit, quod in infinito dici non poteſt. Sed neque ille de ſenſu corporis aliquid dixerat. Et aliter dicitur totũ quod incorporeum eſt, quia ſine finibus locorũ intelligitur, vt & totum & infinitum dici poſſit:totum propter integritatem,infinitum propter hoc, quia locorũ finibus non ambigitur. Deinde inquit: Si mẽtem ipſam quaſi animal aliquod eſſe voluit,erit aliquid interius ex quo illud animal nominetur, vt mens iſta quaſi corpus ſit, & habeat intus animam vnde animal appelletur. Vide quemadmodũ corporali conſuetudine loquitur. Quomodo enĩ ſolẽt videri animalia propter ſenſum† groſſum,vt opinor eorum cõtra quos diſſerit,& tamen dixit rem quæ illos ſi euigilare poſſent ſatis admoneret, omne quod ſicut corpus viuum animo occurrit,magis animam habere & eſſe animal,quàm animam eſſe cogitari oportere. Hoc eſt enim quod ait: Erit aliquid interius, ex quo illud animal nominetur, ſed adiungit: Quid autẽ interius mente? Non ergo poteſt mens habere interiorem animã vt ſit animal, quia ipſa eſt interior. Ergo corpus habeat extrinſecus cui ſit interior, vt ſit animal. Hoc eſt enim quod ait: Cingatur igitur E
corpore externo: quaſi Anaxagoras dixerit, niſi animalis alicuius eſſet,mẽtem eſſe non poſſe. Si mentem ipſam ſolam ſapientiam eſſe ſentiebat,quæ nullius quaſi animantis propria eſt,quia omnibus animis ſe frui valentibus veritas communiter præſtò eſt. Et ideo vide quàm vrbane concludat. Quod quoniam non placet, inquit,hoc eſt non placet Anaxagoræ,vt illa mens quã dicit deum, cingatur corpore externo quo animal eſſe poſſit,aperta ſimplexq; mens nulla re adiũcta qua ſentire poſſit,id eſt,nullo corpore adiuncto per quod ſentire poſſit,fugere intelligẽtiæ noſtræ vim & notionem videtur. Nihil verius, quàm fugere hoc vim & notionem intelligentiæ Stoicorum & Epicureorum,qui niſi corporalia cogitare nõ poſſunt. Quod autẽ ait: *Noſtrę, humanæ intelligi voluit:* & bene non ait fugit, ſed fugere videtur. *Hoc enim illis videtur, neminẽ hoc poſſe intelligere, & ideo nihil tale eſſe arbitrãtur.* Sed quorundam intelligentiam quantũ homini datum eſt, nõ fugit eſſe apertam ſimplicemq; ſapientiam atq; veritatem,quæ nullius animantis ſit propria, ſed qua cõmuniter omnis quę id poteſt anima,ſapiens & verax efficitur. Quam ſi ſenſit eſſe Anaxagoras,eamq; deum eſ- F
ſe vidit mentemq; appellauit, nõ ſolum nomen Anaxagoræ,quod propter literatam vetuſtatem, omnes,vt militariter loquar,literatiores libenter ſufflant, nos doctos & ſapientes non facit,ſed ne ipſa quidem eius cognitio qua id verũ eſſe cognouit. Non enim mihi propterea veritas chara eſſe debet,quia non latuit Anaxagoram,ſed quia veritas eſt,etiam ſi nullus eam cognouiſſet illorum. Si igitur nec eius hominis qui verũ forſitan vidit,cognitio nos inflare debet, vt ea quaſi docti eſſe videamur,ſed ipſius veri ſoliditate, qua vere docti eſſe poſſumus,quanto minus eorũ hominum, qui falſa ſenſerunt,nomina & dogmata,noſtram poſſunt adiuuare doctrinam,& latentia cognita facere? Cum ſi homines ſumus,magis nos contriſtari deceat, tot & tam nobilitatorum hominum erroribus, ſi eos audire contigerit,quàm hæc propterea ſtudioſe quærere, vt inter eos qui illa neſciunt,iactatione inaniſſima vẽtilemur. Quanto enim melius ne audiſſem quidem nomẽ De- Democritus de deo.
mocriti,quàm cum dolore cogitarem, neſcio quẽ ſuis tẽporibus magnum putatum,qui deos eſſe arbitraretur imagines,

† aliàs craſſum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G imagines, quæ de ſolidis corporibus fluerent, ſolidæq; ipſę non eſſent, easq; hàc atque hàc motu proprio circumeũdo atque illabendo in animos hominum facere vt vis diuina cogitetur, cùm profecto illud corpus vnde imago flueret, quanto ſolidius eſt, prę ſtãtius quoque eſſe iudicetur? Ideoq; fluctuauit eius, ſicut iſti dicũt mutauitq; ſententia, vt aliquando naturam quandam de qua fluerent imagines, deum eſſe diceret, qui tamen cogitari non poſſet, niſi per eas imagines quas fundit ac emittit, id eſt, quæ de illa natura, quam neſcio quam corpoream & ſempiternam, ac etiam per hoc diuinam putat, quaſi vaporis ſimilitudine continua velut emanatione ferrentur, & venirent atque intrarent in animos noſtros vt deum vel deos cogitare poſſemus. Nullam enim aliam cauſam cuiuſlibet cogitationis noſtræ opinantur iſti, niſi cum ab his corporibus quæ cogitamus, veniunt atque intrant imagines in animos noſtros: quaſi non multa ac propè innumerabilia cogitentur incorporabiliter atque intelligibiliter ab eis qui talia cogitare nouerunt, ſicut ipſa ſapientia & veritas. Quam ſi iſti non cogitant, miror quomodo de illa vtcũnque diſputent. Si autem cogitant, vellem mi-
H hi dicerent, vel de quo corpore, vel qualis in eorũ animos veniat imago veritatis. Quanquam Democritus etiam hoc diſtare in naturalibus quæſtionibus ab Epicuro dicitur, quod iſte ſentit ineſſe concurſioni atomorum vim quandam animalem & ſpiritalem: qua vi eũ credo & imagines ipſas diuinitate prędotas dicere, non omnes omnium rerum, ſed deorũ, & principia mentis eſſe in vniuerſis quibus diuinitatem tribuit, & animãtes imagines quæ vel prodeſſe nobis ſoleant vel nocere. Epicurus verò neque aliquid in principiis rerum ponit præter atomos, id eſt, corpuſcula quædam tam minuta, vt etiam diuidi nequeant, neque ſentiri, aut viſu, aut tactu poſſint: quorum corpuſculorum cõcurſu fortuito, & mundos innumerabiles, & animantia, & ipſas animas fieri dicit, & deos quos humana forma non in aliquo mundo, ſed extra mundos, atque inter mundos conſtituit: & non vult omnino aliquid præter corpora cogitare: quæ tamen vt cogitet, imagines dicit ab ipſis rebus, quas atomis formari putat defluere, atq; in animum introire ſubtiliores quàm ſunt illę imagines quę ad oculos veniunt. Nam & videndi cauſam hanc eſſe dicit, ingentes quaſdã imagines, ita vt vniuerſum mun
I dum complectantur extrinſecus. Intelligis autem iam, vt arbitror, quas iſti opinentur imagines. Miror non admonuiſſe Democritum, vel hoc ipſo falſa eſſe quæ dicit, quia venientes tam magnæ imagines in tam breuem animum noſtrum, ſi corporeus, vt illi volunt, tam paruo corpore includitur, totæ illum tangere non poſſunt. A magno enim corpore cum paruum corpus attingitur, à toto ſimul attingi nullo pacto poteſt. Quomodo igitur totæ ſimul cogitantur, ſi intantũ cogitantur, inquantum venientes atque intrãtes animum attingunt, quæ nec totæ intrare poſſunt per tam paruum corpus, nec totæ tam paruum animum attingere? Memento me ſecundum illos hæc dicere: non enim ego talem animum ſentio: aut ſi incorporeum Democritus animum exiſtimat, Epicurus quidem ſolus iſta ratione vrgeri poteſt. Sed etiam ille quare non vidit, non opus eſſe nec fieri poſſe, vt incorporeus animus aduentu atque contactu corporearum imaginum cogitet. De viſu certe oculorum, ambo pariter redarguuntur, Tam breues enim oculos, tam grandium imaginum corpora tota attingere nullo modo poſſunt. Cum autem quæritur ab eis, quare vna imago videatur corpo- K
ris alicuius, à quo innumerabiliter imagines fluũt, Reſpondent, eoipſo quo frequenter fluunt & tranſeunt imagines, quaſi quadam earum conſtipatione & denſitate fieri, vt ex multis vna videatur. Quam vanitatem Cicero ita refellit, vt eoipſo neget æternum deum eorum poſſe cogitari, quo innumerabiliter fluentibus & labentibus imaginibus cogitatur. Et quoniam innumerabilitate atomorum ſuppeditante, dicunt fieri formas deorum ſempiternas, cum ita diſcedunt quædam corpuſcula de diuino corpore vt alia ſuccedant, & diſſolui illam naturam eadem ſucceſſione non ſinant, Omnia ergo, inquit, æterna eſſent, quia nulli deeſt iſta innumerabilitas atomorũ, quæ perpetuas ruinas ſubinde ſuppleat, Deinde quomodo nõ vereatur iſte deus ne intereat, cum ſine vlla intermiſſione pulſetur, agiteturq; atomorũ incurſione ſempiterna? Pulſari enim dicit illud corpus, quod irruentibus atomis feriatur, & agitari quod penetretur, Deinde cum ex ipſo imagines de quibus iam ſatis dictum eſt, ſemper affluant, quomodo poteſt de immortalitate confidere? † In quibus † eſſe ſecuta L
omnibus deliramentis hæc opinantium, illud præcipue dolendum eſt, quod non ſufficit enarrari, vt nulla cuiuſquam diſputatione aduerſante reſpuantur. Sed acutiſſimorum hominum ingenia, id etiam negocium ſuſceperunt, vt copioſe iſta refellerent, quæ ſtatim dicta etiam à tardiſſimis derideri abiiciq; debuerunt. Si enim conceſſeris eſſe atomos, ſi conceſſeris etiam concurſu fortuito ſeipſas pellere & agitare, num & illud eis fas eſt concedere, vt inter ſe atomi fortuito cõcurrentes, rem aliquam ita conficiant, vt eam forma modificent, figura determinent, æqualitate poliant, colore illuſtrent, anima vegetent? quę omnia nullo modo niſi arte diuinæ prouidentiæ fieri videt quiſquis magis mente quàm oculis amat videre, idq; ab eo expetit à quo factus eſt. Nam nec ipſas atomos eſſe vllo modo concedendum eſt, quod omiſſa ſubtilitate quæ de diuiſione corporum à doctis traditur, vide quàm facilè ſecundum ipſorum opinionem poſſit oſtẽdi. Certe enim ipſi dicũt omnia quæ ſint naturę, nihil eſſe aliud quàm corpora & inania quæq; his accidant, quod credo motum & pulſum dicere & conſequentes formas. Dicant ergo in quo genere ponant imagines, quas de corporibus ſolidioribus affluere putant, ipſas minime ſolidas, M
ita vt tactu niſi oculorum cum videmus, & animi cum cogitamus, ſentiri non poſſint, ſi & ipſa corpora ſunt? Nam ita cenſent, vt exire à corpore & venire ad oculos vel ad animum poſſint, quem nihilominus dicunt eſſe corporeum. Quæro vtrum etiam ab ipſis atomis affluant imagines? Si affluunt, quomodo iam ſunt atomi à quibus aliqua corpora ſeparãtur? Si nõ affluunt, aut poteſt aliquid ſine imaginibus cogitari quod vehementer nolunt, aut vnde norunt atomos quas nec cogitare potuerunt? Si iam pudet me iſta refellere, cum eos non puduerit iſta ſentire. Cum verò auſi ſint etiam defendere, non iam eorum, ſed ipſius generis humani me pudet, cuius aures hæc ferre potuerunt. Cum igitur tanto ſit cæcitas mentium per ingluuiem peccatorum amoremq; carnis, vt etiam iſta ſententiarum portenta doctores † conterere diſputando L non] potuerint, † octa doctorum.
dubitabis tu Dioſcore, vel quiſquam vigilanti ingenio prædituſ, vllo modo ad ſequendam veritatem melius conſuli potuiſſe generi humano, quàm vt homo ab ipſa veritate ſuſceptus ineffabiliter atque mirabiliter, & ipſius in terris perſonam gerens, recta præcipiendo, &

diuina

A diuina faciẽdo, salubriter credi persuaderet, quod nondum prudenter posset intelligi? Huius nos gloriæ sumus, † huic te immobiliter atque constanter credere hortamur, per quem factum est, vt non pauci, sed populi etiam qui non possunt ista diiudicare ratione, fide credãt, donec salutaribus præceptis adminiculati euadant, ab his perplexitatibus in auras purissimæ atque syncerissimæ veritatis. Cuius authoritati tanto deuotius obtemperari oportet, quanto videmus nullum iã errorem se audere extollere, ad congregandas sibi turbas imperitorum, qui non Christiani nominis velamenta conquirat. Eos autem solos ex veteribus præter Christianum nomen in conuenticulis suis aliquanto frequentius perdurare, qui scripturas eas tenent, per quas annunciatum esse ipsum dominum Iesum Christum, se intelligere & videre dissimulãt. Porro illi qui cum in vnitate atque communione catholica nõ sint, Christiano tamen nomine gloriãtur, coguntur aduersari credentibus, & audent imperitos quasi ratione traducere, quando maxime cum ista medicina dominus venerit, vt fidem populis imperaret. Sed hoc facere coguntur, vt dixi, quia iacere se abiectissime sentiunt, si
B eorum authoritas cum authoritate catholica conferatur. Conantur ergo authoritatem stabilissimam fundatissimæ ecclesiæ quasi rationis nomine & pollicitatione superare. Omnium enim hæreticorum quasi regularis est ista temeritas. Sed ille fidei imperator clementissimus, & per cõuentus celeberrimos populorum atque gentium, sedesq; ipsas Apostolorum arce authoritatis muniuit ecclesiam, & per pauciores *pie doctos & vere spiritales viros* copiosissimis apparatibus etiam inuictissimæ rationis armauit. Verùm illa rectissima disciplina est, in arcem fidei quàm maxime recipi infirmos, vt pro eis iam tutissime positis, fortissima ratione pugnetur. Platonici verò, qui falsorum philosophorum erroribus illo tempore circunlatrantibus, non habentes diuinam personam qua imperarent fidem, sententiam suam tegere quærendam, quàm polluendã proferre maluerunt, cum iam Christi nomen terrenis regnis admirantibus perturbatisq; crebresceret, emergere cœperant, ad proferendum atq; aperiendum quid Plato sensisset. Tunc *Plotini schola Romæ floruit*, habuitq; condiscipulos multos acutissimos & solertissimos viros. Sed aliqui eorum magicarum artiũ curio-
C sitate deprauati sunt, aliqui dominum Iesum Christũ ipsius veritatis atque sapientiæ incommutabilis quam conabantur attingere cognoscentes gestare personam, in eius militiam transierunt. Itaque totum culmen authoritatis lumenq; rationis in illo vno salutari nomine atque in vna eius ecclesia, recreando atque reformando humano generi constitutum est. Hæc me tibi diutissime in hac Epistola locutum, & si alia forte tu malles, omnino non pœnitet: Probabis enim hæc magis quantomagis in veritate proficies, & tunc probabis consilium meum, quod nunc vtilitati studiorum tuorum minus obsecutum putas. Quanquam etiam illis ipsis quæstionibus tuis, non solum quibusdam in hac epistola, sed etiam cęteris penè omnibus in ipsis membranis, in quibus eas misisti, vt potui breuiter annotando responderim. In quibus me si parum egisse, aut aliud quàm volebas egisse arbitraris, non rectè cogitas mi Dioscore, à quo nunc ista quæsieris. Oratoris autem libros, & quæ sunt de oratore, omnes prætermisi. Nescio quis enim nugator mihi esse visus sum, si ea exponenda persequerer. Nam de cæteris possem etiam decenter interrogari, si mihi quisquam res ipD sas, non de libris Ciceronis, sed per seipsas tractandas dissoluendasq; proferret. In illis autem res ipsæ nunc nostræ professioni minus congruunt. Hæc autẽ omnia non facerem, nisi me post ægritudinem in qua eram cum homo tuus venisset, aliquantum ab Hippone remouerem. Quibus item diebus perturbatione valetudinis febribusq; repetitus sum. Inde factum est vt tardius quàm possent, tibi hæc mitterentur. Quæ quomodo acceperis, rescripta flagito.

Augustinus Dardano respondet ad duas quæstiones, ostendens quomodo deus dicatur alicubi esse, aut non esse, & quomodo Christus non sit ubique, & rursus sit ubique. *Epistola.* LVII.

EAteor me frater dilectissime Dardane, illuũstrior mihi in charitate Christi, quàm in huius seculi dignitate, literis tuis tardius respondisse quàm debui. Cuius rei causas nollem quæreres, ne molestius me feras diutius excusantem, quàm pertulisti tardius rescribentem. Cum ergo te malim offensioni meæ facilè ignoscere, quàm de E mea defensione iudicare, quæcunque illæ causæ fuerint, crede nullum tui apud me esse potuisse contemptum. Immo enimuero citissime rescripsissem, si te contempsissem. Nec modo quia tandem aliquando rescripsi, ideo saltem tandem aliquando dignum aliquid te lectore molitus sum, & quod merito possim tuo nomine prænotare. Sed rescribere vtcunque iam malui, quàm pati & hanc ætatem me huius officij debitore transire. Nec tua me dignitas terruit fecitq; cunctantem, cum sit humanitas tua gratior quàm illa suspectior. Sed vnde te magis amo, hinc difficilius vnde sufficiam tantæ auiditati religiosi tui amoris inuenio. Huc accessit quos præter mutuæ charitatis flammam, qua fit vt etiam eos quos nunquam vidimus diligamus, dum eos habere quod diligimus credimus, vbi me vtique præueneris, feceristiq; vt verear in me decipi opinionem atque expectationem tuam. Præter hoc ergo mihi tales quæstiones in tua epistola proposuisti, quæ si à quolibet propositæ forent, ocio quoque meo quod mihi defit, non paruum negocium facerẽt. Cum verò abs te proponuntur, cui profunda rimanti solutionis earum superficies nequaquam sat est, & propoF nuntur occupatissimo aliarumq; curarũ molibus vallato & obstricto, tuæ prudentiæ est & beneuolentiæ cogitare, quàm te placidum habere debeam, vel quod diu non respondi, vel si etiam nunc pro tuæ intentionis granditate non respondero. Quæris igitur: Mediator dei & hominum homo Christus Iesus, quomodo nunc esse credatur in cœlo, cum pendens in ligno, iamq; moriturus latroni credenti dixerit: Hodie mecum eris in paradiso. Et hinc fortasse intelligendum dicis paradisum, quasi in aliqua cœli parte compositum, aut quia vbique deus sit, hominem quoque illum qui in deo sit vbique diffusum, ex hoc nimirum intelligi volens, etiã in paradiso esse potuisse qui vbique sit. Vbi ego quæro vel potius agnosco, quemadmodum accipias hominem Christum, non vtique sicut quidam hæretici verbum dei & carnem, hoc est sine anima humana, vt verbum esset carni pro anima, vel verbum dei & animam & carnem, sed sine mente humana, vt verbum dei esset animæ pro mente humana. Non vtique sic accipis hominem Christum, sed sicut superius locutus es,

Quæstio.1. 1. Timoth.3

Luce.23.

Solutio.

Universidad de Deusto Biblioteca

G tus es,vbi aisti, Christum omnipotentem deum, ea te ratione credulitatis accipere vt deum non crederes, nisi perfectum etiam hominem credidisses, profecto cum dicis hominem perfectum, totam illic naturam humanam vis intelligi. Non est autem homo perfectus, si vel anima carni, vel animæ ipsi mens humana defuerit. Si ergo secundum hominem quem verbum deus suscepit, putamus dictum esse: Hodie mecum eris in paradiso,non ex his verbis in cœlo existimandus est esse paradisus. Neque enim ipso die in cœlo futurus erat homo Christus Iesus,sed in inferno secundum animam, in sepulchro autem secundum carnem. Et de carne quidem quod eo die in sepulchro sit posita, manifestissimum est Euangelium. Quod verò illa anima in infernum descenderit, Apostolica do-

Acto.2. ctrina prędicat. Quandoquidem beatus Petrus ad hãc

Psal.15. rem testimonium de psalmis adhibet,vbi de ipso prędictum esse demonstrat: Quoniam non derelinques animam meam in inferno, neque dabis sanctũ tuum videre corruptionem. Illud de anima dictum est, quia non ibi est derelicta vnde tam cito remeauit: illud de

H ctione non potuit. corpore quod in sepulchro corrumpi celeri resurre- Sed in sepulchro paradisum nullus intelligit. Et si quisquam esset ita absurdus, vt hoc sapere conaretur, eo quod illud sepulchrũ in horto erat, certe hinc ab ista opinione reuocaretur, quod ille cui dictum est: Hodie mecum eris in paradiso, non illo die fuit cũ Christo in illo sepulchro: nec eius fidei pro magno munere offerretur sepultura carnis, nihil gaudij vel doloris in morte sentientis, cum ille de requie vbi sensus est, cogitaret. Restat igitur vt si secundum hominem dictum est: Hodie mecum eris in paradiso, in inferno intelligatur esse paradisus, vbi erat eo die futurus secundum humanam animam Christus. Vtrũ autem sinus ille Abraæ vbi diues impius cum in tormentis esset inferni, requiescentem pauperem vidit, vel paradisi censendus vocabulo, vel ad inferos pertinere existimandus sit, non facilè dixerim. De illo quippe diuite legimus dictum esse: Mortuus est au-

Luc.16. Aliter distinguũt Græci. tem & diues, & sepultus est in inferno: Et cum apud inferos in tormentis esset. In pauperis autem morte vel requie non sunt inferi nominati: Sed contigit,inquit, mori inopem illum & auferri ab angelis in sinũ

Abraam in inferno. Abraæ. Deinde ardenti diuiti dicit Abraam: Inter nos

I & vos chaos magnum firmatum est, tanquam inter inferos sedesque beatorum. Non enim facilè alicubi scripturarum inferorum nomen positum inuenitur in bono. Vnde etiam quæri solet, si non nisi pœnalia rectè intelliguntur inferna, quomodo animam domini Christi pie credamus fuisse in inferno: Sed bene respõdetur, ideo descendisse, vt quibus oportuit subuenire. Vnde beatus Petrus eum dicit soluisse dolores in-

Acto.2. ferni, in quibus impossibile erat teneri eum. Porrò si vtraque regio & dolentium & requiescentium, id est, & vbi diues ille torquebatur, & vbi pauper ille lætabatur,in inferno esse credenda est, quis audeat dicere Dominum Iesum ad pœnales inferni partes venisse tantummodo, nec fuisse apud eos qui in Abraæ sinu requiescunt? vbi si fuit, ipse est intelligendus paradisus, quem latronis animæ illo die dignatus est polliceri. Quæ si ita sunt, generale paradisi nomen est, vbi fœliciter viuitur. Neque enim quia paradisus est appellatus vbi Adam fuit ante peccatum, propterea scriptura prohibita est etiam ecclesiam vocare paradisum cum fructu pomorum. Est autem sensus multo expeditior, & ab his omnibus ambiguitatibus liber, si non K secundum id quod homo erat, sed secundum id quod deus erat [Christus] dixisse accipiatur: Hodie mecum eris in paradiso. Homo quippe Christus illo die secundum carnem in sepulchro, secundum animam in inferno futurus erat, deus verò idem ipse Christus vbique semper est. Est enim lux quæ lucet etiam in tenebris,quanuis eam tenebræ non comprehendant. Est virtus & sapientia dei,de qua scriptum est,quod attingat à fine vsque ad finem fortiter, & disponat omnia suauiter,& attingat vbique propter suam munditiam, & nihil inquinatum in eam incurrat. Vbicunque ergo sit paradisus,quisquis beatorum ibi est, cum illo ibi est qui vbique est. Cum enim sit Christus deus & homo,deus vtique vnde dicit,Ego & pater vnum sumus, homo autem vnde dicit, Pater maior me est, idemq; filius dei vnigenitus à patre,& filius hominis ex semine Dauid secundum carnem, vtrunque in illo obseruandum est cum loquitur, vel cum de illo scriptura loquitur,& quid secundum quid dicatur intuendum. Nã sicut vnus homo est anima rationalis & caro, sic & vnus Christus est verbum & homo. Proinde quod ad verbum attinet,creator est Christus, Omnia enim per L ipsum facta sunt. Quod verò ad hominem, creatura est Christus. Factus est enim ex semine Dauid secundum carnem, & in similitudinem hominum factus. Item quia in homine duo sunt,anima & caro: secundum animam tristis fuit vsque ad mortem,secundum carnem passus est mortem. Nec tamen cum filium dei Christum dicimus, hominẽ separamus, aut cum eundem Christum filium hominis dicimus, separamus deum. Secundum hominem nanq; in terra erat, non in cœlo vbi nunc est,quando dicebat, Nemo ascendit in cœlum,nisi qui de cœlo descendit,filius hominis qui est in cœlo: quanuis secundum id quod filius dei erat, esset in cœlo,secundũ id verò quod filius hominis erat, adhuc esset in terra,nondumq; ascendisset in cœlũ. Similiter cũ secundũ id,quod filius dei est sit dominus gloriæ, secundũ id autẽ quod est filius hominis crucifixus sit,ait tamen Apostolus: *Si enim cognouissent,nunquã* 1.Cor.2. *dominum gloriæ crucifixissent. Ac per hoc & filius hominis secundum deum erat in cœlo, & filius dei secundum hominem crucifigebatur in terra.* Sicut ergo potuit rectè dici,dominus gloriæ crucifixus, cum ad solã carnem illa passio pertineret,ita rectè dici potuit, Ho- M die mecum eris in paradiso:cum iuxta humanam humilitatem,per carnem in sepulchro, per animã in inferno illo die futurus esset,iuxta diuinam verò immutabilitatem nunquã de paradiso,quia vbiq; est semper, recessisset. Noli itaq; dubitare ibi nunc esse hominem Christum Iesum, vnde venturus est, memoriterq; recole & fideliter tene Christianam confessionem, quoniam resurrexit à mortuis,ascendit in cœlum,sedet ad dexteram patris, nec aliunde quàm inde venturus est ad viuos mortuosq; iudicandos. Et sic venturus est illa angelica voce testante,quemadmodum ire visus est in cœlum,id est in eadem carnis forma atq; substãtia,cui profecto immortalitatem dedit, naturam non abstulit. Secundum hanc formã non est putandus vbiq; diffusus. Cauẽdum est enim,ne ita diuinitatẽ adstruamus hominis,vt veritatẽ corporis auferamus. Non est autem cõsequens, vt quod in deo est, ita sit vbiq; vt deus. Nam & de nobis verissima scriptura dicit,quod in illo viuimus,mouemur & sumus,nec tamen sicut ille vbiq; sumus, sed aliter homo ille in deo, quoniam aliter & Acto.17. deus

t.sentẽ.dist. 22.c. Hic quęritur.

Christus vbique. Iohan.1. Sapi.8. Sapi.7.

Ioan.10. Ioan.14.

Ioan.1. Ro.1. Christus quomodo creatura.

Secundum hominem pro eo quod est secundũ humanam naturam. Ioan.3.

Christus ubique.

A deus ille in homine proprio quodam & singulari modo. Vna enim persona deus & homo est, & vtrunque est vnus Christus Iesus, vbique per id quod deus est, in cœlo autem per id quod homo. Quãquam & in eo ipso quod dicitur deus vbique diffusus, carnali resistendum est cogitationi, & mens à corporis sensibus auocanda, ne quasi spatiosa magnitudine opinemur deum per cuncta diffundi, sicut humus, aut humor, aut aër, aut lux ista diffunditur: omnis enim huiusce modi magnitudo minor est in sui parte quàm in toto, sed ita potius sicuti est magna sapientia etiam in homine cuius corpus est paruum. Et si duo sint sapientes, quorum sit alter corpore grandior, neuter sapientior, non est illa in maiore maior, minor in minore, aut minor in vno quàm in duobus, sed tanta in hoc quanta in illo, & tãta in vnoquoque quanta in vtroque. Neque enim si æqualiter sunt omnino sapientes, plus sapiunt ambo quàm singuli, quemadmodũ si æqualiter sint immortales, nõ plus viuũt [ambo] quàm singuli. Ipsa denique immortalitas corporis, quæ in Christi carne præcessit, nobisq; in fine futura promittitur, cũ magna sit res, nõ
B est profecto mole magna. Sed licet corporaliter habeatur, incorporea quædã excellentia est. Nam cum ipsum immortale corpus minus sit in parte quàm in toto, immortalitas eius tam plena est in parte quàm in toto: & cum sint aliis alia maiora, non tamen aliis alia immortalia sunt membra. Sicut nunc quãdo ex omni parte sani sumus secundum modum præsentis in corpore sanitatis, nõ quia maior est manus tota quàm digitus, ideo manus totius sanitatem maiorem dicimus esse quàm digiti: sed in illis in æqualibus æqualis est ipsa, quando ita breuiora grandioribus comparantur, vt quod tam magnum esse non potest, quàm est aliud, possit tamen esse tam sanum. Esset autem maior sanitas in maioribus membris, si essent maiora saniora. Cum verò nõ est ita, sed maiora atque minora tam sana sunt, dispar est profecto in membrorum molibus quantitas, sed par est in disparibus sanitas. Cum ergo sit corpus aliqua substantia, quantitas eius est in magnitudine molis eius: sanitas verò eius non quantitas, sed qualitas eius est. Non ergo potuit obtinere quantitas corporis, quod potuit qualitas. Nam ita distantibus partibus quæ simul esse non possunt, quoniam sua
C quæq; spatia locorum tenent, minores minora, & maiora maiores, nõ potuit esse in singulis quibusque partibus tota vel tanta, sed amplior est quantitas in amplioribus partibus, breuior in breuioribus, & in nulla parte tanta quanta per totum. Qualitas verò corporis quæ sanitas dicitur, cum sanum corpus est totum, tanta est in maioribus, quanta in minoribus partibus. Non enim quæ minus magnæ sunt, ideo minus sanæ sunt, aut quæ ampliores, ideo saniores. Absit ergo, vt quod potest in corpore qualitas creati corporis, non possit in seipsa substantia creatoris. Est ergo deus per cũcta diffusus. Ipse quippe ait per prophetam: Cœlum & terram ego impleo. Et quod pauloante posui de sapientia eius: Attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Itémque scriptum est. Spiritus domini repleuit orbem terrarum. Eique dicitur in quodam psalmo: Quò abibo à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiam? Si ascendero in cœlum, tu ibi es: si descendero ad infernum, ades: quia substantialiter deus vbique diffusus. Sed sic est deus per cuncta diffusus, vt non sit qualitas mundi: sed substantia creatrix mundi, sine labore regens, & sine onere continens

mundum. Non tamen per spatia locorum, quasi mole D
diffusa, ita vt in dimidio mundi corpore sit dimidius, & in alio dimidio dimidius: atque ita per totum totus, sed in solo cœlo totus, & in sola terra totus, & in cœlo & in terra totus solus: & nullo contentus loco, sed in seipso vbique totus. Ita pater, ita filius, ita spiritussanctus, ita trinitas vnus deus. Neque enim mundum inter se in tres partes diuiserunt, quas singulas singuli implerent, quasi non haberet vbi esset filius, aut spiritussanctus in mundo, si totum occupasset pater. Non ita se habet vera, incorporea, immutabilisque diuinitas. Nõ enim corpora sunt, quorum amplior sit in tribus quàm in singulis magnitudo: nec loca suis molibus tenent, vt distantibus spatiis simul esse non possint. Si enim anima in corpore constituta, non solum nullas angustias, verumetiam quandam latitudinem inuenit: non corporalium locorum, sed spiritalium gaudiorum, cum fit quod ait Apostolus, Nescitis quoniam corpora vestra templum in vobis spiritussancti est, quem habetis à deo: nec dici nisi stultissime potest, non habere locum in nostro corpore spiritumsanctum, quod totum nostra anima impleuerit: quanto stultius dicitur illis angustiis impediri alicubi trinitatem, vt pater & filius & spiritussanctus, vbique simul esse non possint? Verùm illud est multo mirabilius, quod cum deus vbique sit totus, non tamen in omnibus habitat. Non enim omnibus dici potest, quod ait Apostolus, vel quod iam dixi, vel etiam illud: Nescitis quia templum dei estis, & spiritus dei habitat in vobis? Vnde econtrario de quibusdam idem dicit: Quisquis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Quis porrò audeat opinari, nisi quisquis inseparabilitatem penitus trinitatis ignorat, quod in aliquo habitare possit pater aut filius, in quo non habitat spiritussanctus: aut in aliquo spiritussanctus, in quo non & pater & filius? Vnde fatendum est vbique esse deum per diuinitatis præsentiam, sed nõ vbique per habitationis gratiam. Propter hanc enim habitationem, vbi proculdubio gratia dilectionis eius agnoscitur, non dicimus, Pater noster qui es vbique: cum & hoc verum sit: sed, Pater noster qui es in cœlis: vt templum eius potius in oratione commemoremus, quod & nosipsi esse debemus: & inquantum sumus, p
intantum ad eius societatem & adoptionis familiam pertinemus. Si enim populus dei nondum factus æqualis angelis eius adhuc in ista peregrinatione dicitur templum eius, quantomagis est templum eius in cœlis vbi est populus angelorum, quibus aggregandi & coæquandi sumus, cum finita peregrinatione quod promissum est sumpserimus? Cũ igitur qui vbique est non in omnibus habitet, etiam in quibus habitat non æqualiter habitat. Nam vnde est illud quod Heliæus poposcit, vt dupliciter in eo fieret spiritus dei, qui erat in Helia. Et vnde in omnibus sanctis sunt alij aliis sanctiores, nisi abundantius habendo habitatorem deum? Quomodo ergo verum supra diximus, quod deus vbique sit totus, quando in aliis est amplius, in aliis minus? Sed non est negligenter intuendum quod diximus, in seipso esse vbique totum. Non ergo in eis, quia alij plus eum capiunt, alij minus. Ideo enim vbique esse dicitur, quia nulli parti rerum absens est. Ideo totus, quia non parti rerum partem suam præsentem præbet, & alteri parti alteram partem, æquales æqualibus, minori verò minorem, maiorique maiorem, sed non solum vniuersi-

1.sen.dist. 37.fatea-mur.

1.sen.dist. 37.fatea-mur.

Hiere.23. Sap.8.

Iap.1.

Psal.138.

1.Cor.6.

1.sen.dist.37 sciendum.

Deus quo-modo alicu-bi non est.

Rom.8.

Matth.6.

4.Reg.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G tati creaturæ,verumetiam cuilibet parti eius totus pariter adest.Hiq; ab eo longe esse dicuntur, qui peccando dissimillimi facti sunt:& hi ei propinquare, qui eī similitudinem pie viuendo recipiunt. Sicut rectè dicuntur oculi tanto esse ab hac luce longius,quãto fuerint cæciores. Quid enim tam longe est à luce quàm cæcitas,etiam si lux præsto sit, atque oculos perfundat extinctos? Propinquare autem luci merito perhibentur oculi, qui sanitatis accessu aciem recipiendo lucem recipiunt. Porrò autem quod parum distincte putauimus posse intelligi, cum diceremus deum essevbique totum,nisi adderemus in seipso, video diligentius exponendum. Quomodo enim vbique,si in seipso? Vbique scilicet, quia nusquam est absens. In seipso autem, quia non continetur ab eis quibus est præsens tanquam sine eis esse non possit. Nam spatia locorum tol le corporibus,nusquam erunt: & quia nusquam erunt, nec erunt. Tolle ipsa corpora qualitatibus corporum, non erit vbi sint: & ideo necesse est vt nõ sint. Etenim cum per totam suam molem corpus æqualiter sanum est, aut æqualiter candidum, non est in vna quàm in
H alia parte eius sanitas maior,aut candor, nec maior in toto quàm in parte eius:quia non sanius aut candidius totum constat esse quàm partem. Si autem inæqualiter sit sanum aut inæqualiter candidum,fieri potest vt in minore parte sit sanitas maior aut candor, cùm minora quàm maiora saniora vel candidiora sunt membra: vsqueadeo non mole constat quod in qualitatibus magnum dicitur esse vel paruum, Veruntamen si moles ipsa corporis, quantacunque vel quantulacunque sit, penitus auferatur, qualitates eius non erit vbi sint,quannis non mole metiendæ sint. At verò deus non si minus capitur ab illo cui præsens est, ideo ipse minor est. Totus enim in seipso est, nec in quibus est, ita est vt indigeat eis, tanquam non possit esse nisi in eis. Sicut autem nec ab illo abest in quo nõ habitat,& totus adest quanuis eum ille non habeat:ita & illi in quo habitat, totus est præsens, quanuis eum non ex toto capiat. Neque enim ad habitandum diuidit se per hominum corda seu corpora, aliam sui par-
Li.8.q.42. tem huic tribuens, illi aliam, sicut lux ista per aditus & per fenestras domorum: sed potius si quemlibet so-
I num cum corporea res sic ac transitoria surdus non capit,surdaster non totum capit,atque in iis qui audiunt cum pariter ei propinquent,tantomagis alius alio capit, quanto est acutioris, tanto autem minus, quanto est obtusioris auditus,cum ille non varie magis mi-
1.sen.dist.37 ne autem. nusue insonet, sed in eo loco in quo sunt, omnibus æqualiter præsto sit: quanto excellentius deus natura incorporea & immutabiliter viua, qui non sicut sonus per moras temporum tendi & diuidi potest, nec spatio aëreo tanquam loco suo indiget, vbi præsentibus præsto sit, sed æterna stabilitate in seipso manens, totus adesse rebus omnibus potest,& singulis totus: quãuis in quibus habitat, habeant eum pro suæ capacitatis diuersitate,alij amplius,alij minus, quos ipse sibi dilectissimum templum gratia suæ bonitatis ædificat? Et donationum quidem dictæ sunt diuisiones tanquam per partes & membra vnius corporis, vbi & simul omnes vnum templum, & singuli singula templa sumus,quia non est deus in omnibus quàm in singulis maior. Et fit plerunque vt plures eum minus capiant, vnus amplius: Sed cum dixisset Apostolus, Di-
1.Cor.12. uisiones autem donationum sunt, continuo subiecit: Idem autem spiritus. Item cum ipsas donationum diuisiones commemorasset, Omnia autem hæc, inquit, K operatur vnus atque idem spiritus, diuidens propria vnicuique prout vult. Diuidens ergo non ipse diuisus, quia ipse vnus atque idem. Illæ verò diuisiones dictæ sunt,sicut membrorum in corpore: quia non idem valent aures quod oculi,atque ita membra cætera diuersis officiis concorditer distributa: quæ tamen cum sani sumus,vna neque diuersa,nec alibi maiore,alibi minore,sed cum sint ipsa disparia communi & parili salute congaudent. Huius corporis caput est Christus, huius corporis vnitas nostro sacrificio commendatur, Quod breuiter significauit Apostolus dicens: Vnus 1.Cor.10. panis vnum corpus multi sumus. Per caput nostrum reconciliamur deo, quia in illo est diuinitas vnigeniti facta particeps mortalitatis nostræ, vt & nos participes eius immortalitatis essemus. Hoc sacramentum longe est à cordibus sapientium superborum, & ideo non Christianorum, ac per hoc nec vere sapientium. Illorum etiam dico sapientium, qui cognouerunt deum, quia cognoscentes deum, sicut dicit Apo-
Rom.1. stolus,non sicut deum glorificauerunt aut gratias egerunt. Nosti autẽ in quo sacrificio dicatur, Gratias agamus domino deo nostro. A cuius sacrificij humilitate L τύφος κὶ θορνος longe abest typhus & cothurnus illorum. Et ideo multum mirabilis res est,quemadmodum quorundã nondum cognoscẽtium deum sit inhabitator deus,& quorundam cognoscentium non sit. Nec illi enim ad templum dei pertinent, qui cognoscentes deum non sicut deum glorificauerunt, aut gratias egerunt: & ad templum dei pertinent paruuli sanctificati sacramento Christi,regenerati spiritu sancto, qui certè regenerati per ætatem nondum possunt cognoscere deum. Vnde quem potuerũt illi nosse nec habere,isti potuerunt habere antequam nosse. Beatissimi autem sunt quibus hoc est deum habere quod nosse. Ipsa quippe notitia plenissima,verissima,fœlicissima est. Hinc iam oportet etiam illam quam post epistolæ tuæ subscriptionem addidisti,pertractare quæstionem,Si adhuc igno Secunda quæstio. rant paruuli deum,quomodo Ioãnes etiam antequam nasceretur,ad aduentum & præsentiam matris domini, in suæ matris vtero potuit exultare: Cum enim commemorasses te legisse librum meum de baptismo paruulorum: addidisti & aisti, de prægnantibus quid M sentias opto cognoscere,cũ credulitatis fidem pro puero mater Ioannis Baptistæ responderit. Hæc sunt cer- Solutio. Lucæ.1. tè verba Helizabet matris Ioannis: Beata tu inter mulieres,& beatus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater domini mei ad me? Ecce enim vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo. Hoc autem vt diceret, sicut Euangelista prælocutus est,repleta est spiritu sancto, quo proculdubio reuelante cognouit quid illa exultatio significasset infantis, id est illius venisse matrem, cuius præcursor ipse & demonstrator esset futurus. Potuit ergo esse ista significatio rei tantæ à maio- 4.sen.dist.6. cap.illud. ribus cognoscendæ, non à paruulo cognitæ. Nam neque cum hoc ante in Euãgelio narraretur dictum est, credidit infans in vtero eius,sed exultauit. Neque ipsa dixit, exultauit in fide infans in vtero meo, sed exultauit in gaudio. Videmus autem exultationem non solum paruulorum,sed etiam pecorum,non vtique de aliqua fide vel religione, vel quacunque rationali cognitione venientem. Sed hæc planè inusitata & noua extitit, quia in vtero,& ad eius aduentum,quæ hominum saluatorem fuerat paritura. Ideo mira, ideo in magnis

A in magnis signis deputanda. Ideo hæc exultatio, & tãquam matri domini reddita resalutatione, sicut solent miracula fieri, facta est diuinitus in infante, nõ humanitus ab infante. Quanquã etiam si vsq; adeo est in illo puero acceleratus vsus rationis & voluntatis, vt intra viscera materna iam posset agnoscere, credere, cõsentire, quod in aliis paruulis ætas expectatur vt possint, etiam hoc in miraculis habendũ diuinæ potẽtiæ, non ad humanę trahendũ est exemplar naturæ. Nam quando deus voluit, etiam iumẽtum mutum rationabiliter est locutum: Nec ideo sunt admoniti homines in deliberationibus suis, etiam asinina expectare consilia. Quocirca nec quod factum est in Ioanne contemno, nec inde regulam quid sentiendum sit de paruulis figo. Immò id in illo propterea mirabiliter prædico, quia in aliis non inuenio. Habet quidem aliquid simile etiam illa in Rebeccæ vtero lucta geminorum. Verum & hoc vsqueadeo prodigium fuit, vt diuinum propterea mulier oraculum quæreret, & audiret duobus illis infantulis, duos populos fuisse figuratos. Scire† autem diuina paruulos qui nec humana adhuc nouerint, si verbis velimus ostendere, vereor ne ipsis sensi-
B bus nostris facere videamur iniuriam, quando id loquendo suademus, vbi omnes vires‡ officiumq; sermonis facillime superat euidentia veritatis. An non videmus etiam cum articulatæ vocis qualiacũque signa ædere cœperint, atque ad initium fandi transire ab infantia, adhuc eos talia sentire ac dicere, in quibus si remansissent, annisq; accedẽtibus tales esse persisterent, nullus eos vel fatuus, nimiũ fatuos esse dubitaret? Nisi fortè id restat, vt in vagitu infantiæ, vel in ipso adhuc vteri silentio credamus paruulos fuisse sapiẽtes, postea verò quàm nobiscum cœperũt loqui, ad hanc ignorantiam quam ridemus crescendo venisse. Quod opinari, vides quàm sit absurdum, cum puerorum sensus in qualiacũque verba prorumpens, qui certè ad ea quæ maiores sapiunt penè nullus est, tamen comparatus illi in quo nascuntur intelligentia dici potest. Vnde autem in ipso tanto salutis præsidio, quãdo eis Christiana gratia subuenitur, quod vocibus quibus possunt & motibus reluctantur, nõ eis imputatur, atq; omnis renisus ipsorum nihili penditur, donec in eis sacramen-
C ta peragantur, quibus id quod de originali damnatione tractum est expietur, nisi quia in tantũ nesciũt quid faciunt, vt nec facere iudicentur? Porrò si iam vterentur rationis & voluntatis arbitrio, quo illi sanctificationi adhiberi deberet assensus, quãtum mali esset resistere tantæ gratię, quamq; non solum nihil prodesset quod fieret, verumetiam inde reatus accresceret, quis Christianus ignoret? Dicimus ergo in baptizatis paruulis, quanuis id nesciant, habitare spiritumsanctum. Sic enim eum nesciunt quanuis sit in eis, quemadmodum nesciunt & mentem suam: cuius in eis ratio qua vti nõdum possunt, velut quædam scintilla sopita est, excitãda ætatis accessu. Neque hoc in paruulis mirum debet videri, cum Apostolus quibusdam etiam maioribus dicat: Nescitis quia templum dei estis, & spiritus dei habitat in vobis? De qualibus paulo ante dixerat: Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt spiritus dei: quos etiam paruulos vocat, non carnis ętate, sed mentis. Non itaque percipiebãt cognitione spiritumsanctum qui habitabat in eis, & habitãte in se spiritusancto, adhuc animales nondum spiritales erant, quia nondum poterant inhabitatorem suum spiritum cognitione percipere. Habitare autem ideo & in tali-

Gene.25.

†Nescire

‡aures

1.Cor.6.
1.Cor.3.

bus dicitur, quia in eis occulte agit, vt sint templum eius, idq; in proficientibus & proficiendo perseuerantibus perficit. Spe enim salui facti sumus, sicut Apostolus dicit, cùm alio loco dicat: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Cum ergo hic dicat, saluos nos fecit: tanquam salus ipsa iam data sit, quemadmodum intelligendum sit, illic exponit, vbi ait: Spe enim salui facti sumus. Spes autẽ quæ videtur, non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus. Multa itaque dicuntur in scripturis tanquam facta sint, cum in spe adhuc esse intelligantur. Vnde est & illud quod dominus discipulis ait: Omnia quæ audiui à patre meo, nota feci vobis. Quod vsqueadeo secundum spem dictum est futurorum, vt eis postmodum dicat: Multa habeo vobis dicere, sed nõ potestis illa portare modo. Agit ergo in quibus mortalibus adhuc habitat, ipsam ædificationem habitaculi sui, quam non in ista, sed in alia post hanc vitam perficit, quando absorbebitur mors in victoria, dicetúrque illi: Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors aculeus tuus? Quid est autem mortis aculeus nisi peccatum? Propter quod nunc etiã
E renati ex aqua & spiritu, omnibusq; peccatis siue originis ex Adã, in quo omnes peccauerunt, siue factorum, dictorum, cogitationumq; nostrarum, in illius lauacri mundatione deletis, tamen quia manemus in hac vita humana, quæ tentatio est super terram, merito dicimus: Dimitte nobis debita nostra. Et hanc orationem dicit vniuersa ecclesia, quam mundat Saluator lauacro aquę in verbo, vt eam sibi exhibeat gloriosam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid eiusmodi. Tunc vtique [cum] perficietur in re, vbi nũc proficiẽdo ambulatur in spe. Nam quomodo est nunc non habens maculam, aut rugam, aut aliquid eiusmodi, quæ vel in omnibus ad eam pertinentibus hominibus, qui iam ratione mentis vtuntur, & voluntatis arbitrio, mortalisque carnis sarcinam portant, vel certè quod etiam ipsos contentiosos necesse est fateri, in multis suis membris veraciter dicit: Dimitte nobis debita nostra? Cum itaque proficientes in quibus mortalibus habitat dum de die in diem renouantur, magis magisque iustificet, exaudiat orantes, mundet confitentes, vt exhibeat sibi templum immaculatum in æ-
F ternum, merito dicitur non habitare in eis qui cognoscentes deum, non sicut deum glorificauerunt, vel gratias egerunt. Colendo enim & seruiendo creaturæ potius quàm creatori, non vnius veri dei templum se esse voluerũt. Atque ita dum volunt eum habere cum multis, facilius effęcerunt vt eum non haberent, quàm vt diis multis, falsisue miscerent. Et merito dicitur habitare in eis, quos secundum propositum vocatos, iustificandos glorificandósque suscepit, etiam antequam incorpoream quæ vbique tota est valeant eius nosse naturam, quantum nosci ex parte per speculum & in ænigmate ab homine in hac vita cum plurimũ profecerit, potest. Sunt enim in quibus habitat, multi tales, qualibus dicit Apostolus: Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi non escam. Nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis. His quippe etiam illud dicit: Nescitis quia templum dei estis, & spiritus dei habitat in vobis? Hos tales si etiam antequam perueniant ad spiritalem mentis ætatem, vbi non lacte alantur, sed solido cibo, dies vitæ huius extremus inuenerit, perficiet in eis habi-

D

Roma.8.
Titum.3.

Facta quæ sperantur.

Ioan.15.

Ioan.16.

1.Cor.15.

Matth.6.
Ephe.5.

1.Cor.4.

1.Cor.6.

Rom.1.

G tator illorum,quicquid hic intelligẽtiæ minus habuerunt: quoniam & ab vnitate corporis Christi, qui nobis via factus est,& à templi dei societate non recesserunt. Vnde vt non recedant,regulam fidei pusillis magnisq; communem in ecclesia perseueranter tenent, & in quod peruenerunt in eo ambulant, donec eis deus reuelet,si quid aliter sapiunt, cogitationes suas carnales non dogmatizant: quia non obdurant contentiosis defensionibus immanendo,sed quodammodo ambulando,id est proficiendo desudant, intelligẽtiæ perspicuitatem impetrantes per fidei pietatem. Quæ cum ita sint,duo ista quæ in vno fiunt homine,nasci & renasci,ad duos homines pertinẽt. Vnum ad illum primum Adam, alterum ad secundum qui dicitur Chri-
1.Cor.15. stus. *Sed nõ prius,ait* Apostolus,quod spiritale est, sed quod animale postea spiritale. Primus homo de terra terrenus,secundus homo de cœlo cœlestis, Qualis terrenus tales & terreni, & qualis cœlestis tales & cœlestes. Sicut portauimus imaginem terreni,portemus & imaginem eius qui de cœlo est. Item dicit: Per vnum hominem mors, & per vnum hominem resurrectio
H mortuorum. *Sicut* enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabũtur. Omnes & omnes ideo dixit: quia in mortem nemo nisi per illum,in
††quid. vitam nemo nisi per istum. In primo patuit quod†† hominis arbitrium valeret ad mortem, in secundo autẽ quod† dei adiutorium valeret ad vitam. Denique primus homo non nisi homo, secundus verò deus & homo. Peccatum enim factum est relicto deo, iustitia nõ fit sine deo: ac per hoc nec moreremur *nisi* per carnalem propaginem de mẽbris illius veniremus, nec viueremus,nisi per spiritalem cõnexionem membra huius essem*. Ideo nobis opus fuit nasci & renasci, Illi autem propter nos tantummodo nasci. Nos enim à peccato ad iustitiam renascendo transimus, Ille autem à nullo peccato ad iustitiam transitum fecit: sed in eo quod baptizatus est, nostræ regenerationis sacramentum,sua humilitate altius commendauit: Veterem tamen hominem nostrum passione, nouum autem resurrectione significans. Inobedientia nanque concupiscentiæ quæ habitat in carne mortali,qua fit vt eadem membra etiam præter voluntatis moueantur arbi-
1 trium,ad eum modum redigitur iustitia coniugali, vt licite copulatis parentibus generentur, quibus sit necessarium regenerari. Non tamen per huiusmodi cõuenientiam maris & fœminæ venire voluit carnem suam Christus,sed de virgine nihil tale in eius conceptu concupiscente, similitudinem carnis peccati sumpsit ille pro nobis,qua caro peccati mundaretur in no
Rom.5. bis. *Sicut* enim per vnius delictum, ait Apostolus, in omnes homines ad cõdemnationem,ita per vnius iustificationem in omnes homines ad iustificationẽ vitæ. Nemo enim nascitur nisi operante concupiscentia carnali,quę tracta est ex primo homine qui est Adam: & nemo renascitur nisi operante gratia spiritali, quæ
4.sen.dis.6. c.illud. data est per secundum hominẽ qui est Christus. Quapropter si ad illum nascendo pertinemus, ad hunc renascendo, nec renasci quisquam potest antequam natus sit, profecto ille singulariter natus est, cui renasci non opus fuit: quia non ex peccato in quo nunquam fuit,transitum fecit,neque in iniquitate conceptus est, aut eum in delictis mater eius in vtero aluit: quia spi-
Luc.1. ritussanctus superuenit in eam, & virtus altissimi obumbrauit eam: vnde quod natum est ex ea sanctũ vocatur filius dei. Nuptiarum enim bonum non extinguit, sed modificat inobedientium membrorum malum,vt limitata quodãmodo concupiscentia carnalis, fiat saltem pudicitia coniugalis. Virgo autem Maria cui dictum est: Et virtus altissimi obumbrabit tibi, in sanctam concipiendo prolem, sub tali vmbraculo nullo ardore concupiscẽtiæ huius æstuauit. Hoc ergo excepto lapide angulari, non video quomodo ædificẽtur homines in domum dei ad habendũ in se inhabitantem deum, nisi cum fuerint renati, quod non possunt esse antequam nati. Quamlibet itaque sententiam de prægnantibus, immò de hominibus habeamus adhuc intra materna viscera constitutis,vtrum existimemus eos nec ne donari posse aliquo sanctificationis modo: Vel propter Ioannem, qui nondum in hanc æditus lu Luc.1. cem,tamen exultauit in gaudio, quod vtiq; nisi operatione spiritussancti fieri potuisse quis credat? Vel propter Hieremiam cui dominus dicit: Priusquam exires Hiere.1. de vulua, sanctificaui te: Tamen illa sanctificatio qua 1.sen.dist.6. efficimur,& singuli tẽpla dei,& in vnum omnes templum dei,nõ est nisi renatorum, quod nisi nati homines esse non possunt. Nullus autem vitam in qua natus est bene finiet,nisi renatus antequam finiat. Quod L si quisquam dicit iam esse natum hominẽ,etiam cum adhuc est in vtero matris, testimoniumq; adhibet ex Euangelio,quia dictũ est ad Ioseph de prægnante virgine domini matre: Quod enim in ea natum est, de Natus pro conceptus. Matth.1. spiritusancto est. Nunquid nam huic natiuitati accedit secunda natiuitas? Alioquin non erit iam secunda, Ioan.3. sed tertia. Dominus autem cum hinc loqueretur: Nisi quis,inquit,renatus fuerit denuo, eam scilicet computans primam natiuitatem,quæ fit matre pariente,non concipiente atque prægnante,quæ fit ex ea,non quę fit in ea. Neque enim renatum dicimus hominem quem mater peperit,tãquam iterum natus sit,qui iam semel natus fuerat in vtero. Sed illa natiuitate non computata quæ grauidam facit,natus dicitur homo partu, vt possit renasci ex aqua & spiritu. Secundum quam ex matre natiuitatem, etiam ipse dominus in Bethleem Matth.2. Iudę dicitur natus. *Si igitur homo regenerari per gratiam spiritus in vtero potest, quoniã restat illi adhuc nasci, renascitur ergo antequam nascitur, quod fieri nullo modo potest. Proinde in compagem corporis Christi tanquam in viuam structuram templi dei* quæ est eius ecclesia, nati homines non ex operibus iu M stitiæ quæ fecerunt, sed renascendo per gratiam transferuntur, tanquam de massa ruinæ ad ædificij firmamentum. Præter hoc enim ædificium, quod beatificandum construitur ad æternam habitationem dei, vita hominis omnis infœlix, & mors est potius appellanda quàm vita. Quisquis ergo inhabitabitur à deo, ne ira dei maneat super eum,ab hoc corpore,ab hoc templo, ab hac ciuitate non erit alienus. Omnis autem non renatus alienus est. Sacramentum porrò regenerationis nostræ manifestum esse voluit, manifestatus mediator. Erat autem antiquis iustis aliquod occultum,cum tamen & illi eadem fide salui fierent,quę fuerat suo tempore reuelanda. Non enim audemus fideles temporis nostri præferre amicis dei per quos nobis ista prophetata sunt, cum deũ Abraham, & deum Isaac, & deum Iacob, ita se deus esse commendet, vt hoc dicat suum nomen æternum. Quod si circuncisio antiquis sanctis pro baptismo fuisse creditur, quid respondebitur de iis, qui antequam hoc præceptum esset,deo placuerunt,non tamen sine fide? Quia sine fide, vt scriptũ est ad Hebræos, impossibile est deo pla- Hebræ.11. cere. Ha-

A cere. Habentes autem, inquit Apostolus, eundem spi-
1.Cor.4. ritum fidei, propter quod scriptū est: Credidi propter
Psal.115. quod & locutus sum: & nos credimus, propter quod & loquimur. Non diceret eundem, nisi & illorū idem ipse esset spiritus fidei. Sicut autem illi quando idem sacramentum occultum erat, credebāt Christi incarnationem futuram, sic & nos credimus factam. Et à nobis autem & ab aliis, futurus expectatur ad iudiciū eius
2.Cor.15. aduentus. Non est enim aliud dei mysteriū nisi Christus, in quo oportet viuificari mortuos in Adam, quia sicut in Adā omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabūtur, quemadmodū superius diximus. Quamobrem deus qui vbiq; præsens est, & vbique totus, non in omnibus habitat, sed in eis tantum quos efficit beatissimum templum suum, vel beatissima templa sua, eruens eos à potestate tenebrarum, & transferens in regnum filij charitatis suæ, quod incipit à re-
Coloss.1. generatiōe. Aliter autem dicitur templū eius in significatione, cum fit per manus hominū de rebus inanimis, sicut tabernaculum, lignis, velis, pellibus atque huiusmodi mobilibus, sicut etiam per Salomonē regem,
B templum lapidibus, lignis, metallis constructū: Aliter verò re ipsa vera, quæ illis significationibus figurata
1.Pet.2. est. Vnde dicitur: Et vos tanquā lapides viui, ædificamini domus spiritalis. Et vnde item scriptum est: Nos
2.Cor.6. enim templa dei viui sumus, sicut deus dicit: Quoniā inhabitabo in illis & inambulabo, & ero illorū deus, & ipsi erunt mihi plebs. Nec mouere nos debet quod per quosdā ad hoc templum non pertinētes vel nondum pertinentes, id est in quibus non habitat, vel nōdum habitat deus aliquid virtutis operatur: sicut per illum qui in nomine Christi expellebat dæmonia, cū Christum non sequeretur, quem permitti iussit propter multis vtilem cōmendationem nominis sui. Mul-
Matth.7. tos quoque ait sibi in nouissima die dicturos: In nomine tuo virtutes multas fecimus. Quibus vtiq; non responderet: Non vos noui, si ad templum dei quod in-
Acto.10. habitando beatificat, pertinerēt. Cornelius etiam Centurio antequā regeneratione incorporaretur huic tēplo, missum ad se angelum videt, auditq; dicentē, quod exauditæ sint orationes eius, & eleemosynæ acceptæ.
4.sen.dis.6. cap.illud Agit enim hæc deus tanquam vbique præsens, vel per
C sanctos angelos suos. Nam illa priusquā exiret de vua sanctificatio Hieremiæ, quanquam nōnulli hoc in typum saluatoris accipiāt, qui regeneratione nō eguit, tamen etiam si de ipso propheta accipiatur, potest & secundum prædestinationē non incōuenienter intel-
Ioan.11. ligi: sicut filios dei appellat Euangelium nondum regeneratos, vbi Cayphas cum de domino dixisset: Expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo, & nō tota gens pereat, mox Euangeliū secutū adiunxit: Hoc autem à semetipso non dixit, sed cū esset pontifex anni illius prophetauit, quia Iesus morituruserat pro gēte, & non tantum pro genre sed vt filios dei, qui erant dispersi cōgregaret in vnum. Filios dei appellauit vtique præter Hebræam gentem, in cæteris etiam omnibus gentibus constitutos, nondum fideles, nondum baptizatos. Quomodo ergo dei filios, nisi secundum prędestinationem, secundum quam & Apostolus dicit, quod nos elegerit deus in Christo, ante constitutionē
Ephe.1. mundi? Illa verò in vnū congregatio, factura eos erat filios dei, Neque enim in vnum dictum est aliquem corporalem locum, cum de tali vocatione gentiū propheta prædixerit: Et adorabunt eum vnusquisque de loco suo, omnes insulæ gentium: Sed congregaret in

vnum dictum est, in vnum spiritum, & in vnum cor- D
pus, cuius vnum caput est Christus. Talis congregatio ædificatio est templi dei. Talem congregationem non generatio carnalis, sed regeneratio spiritalis facit. Habitat itaque in singulis deus tanquā in templis suis, & in omnibus simul in vnum congregatis, tanquā in templo suo. Quod templum quādiu sicut arca Noë in hoc seculo fluctuat, fit quod in psalmo scriptū est: Dominus diluuium inhabitat. Quanuis & propter mul- Psal.28.
tos in omnibus gentibus populos fidelium, quos aquarum nomine Apocalypsis significat, possit intelligi cōgruenter: Dominus diluuium inhabitat. Sequitur autem: Et sedebit dominus rex in æternū, Vtique in ipso templo suo iam in vita sua æterna post fluctuationem huius seculi cōstituto. Deus igitur vbique præsens est, & vbique totus præsens, nec vbique habitans, sed in templo suo, cui per gratiam benignus est & propitius. Capitur autem habitans ab aliis amplius, ab aliis minus. De ipso verò capite nostro Apostolus ait: Quia in Coloss.2.
ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. σωματικῶς.
Non ideo corporaliter, quia corporeus est deus, sed aut
verbo translato vsus est, tanquam in templo manufa- E
cto non corporaliter sed vmbraliter habitauerit, id est præfigurantibus signis. Nam illas omnes obseruationes, vmbras futurorum vocat, etiam ipso translato vocabulo. Summus enim deus, sicut scriptum est, non in
manufactis templis habitat: Aut certè corporaliter di Acto.17.
ctum est, quia & in Christi corpore quod assumpsit ex virgine, tanquam in templo habitat deus. Hinc est
enim quod Iudæis signum petentibus, cum dixisset: Sol- Ioan.2.
uite templum hoc, & in triduo resuscitabo illud, Euangelista quid hoc esset consequēter exponens ait: Hoc autem dicebat de templo corporis sui. Quid ergo est? Hoccine interesse arbitramur inter caput & membra cætera, quod in quolibet quanuis præcipuo membro, velut in aliquo magno Propheta aut Apostolo, quanuis diuinitus habitet, non tamen sicut in capite, 1.sent.dis.
quod est Christus omnis plenitudo diuinitatis? Nam 15.cap.1.
& in nostro corpore inest sensus singulis membris, sed non tantus quantus in capite, vbi prorsus omnis est quinquepartitus. Ibi enim & visus, & auditus, & olfactus, & gustus, & tactus. In cæteris autem solus est tactus: An etiam præter hoc quod tanquam in
templo in illo corpore habitat omnis plenitudo diui- F
nitatis, est aliud quod interfit inter illud caput, & cuiuslibet membri excellentiam? Est planè, quod singulari quadam susceptione hominis illius vna facta est persona cum verbo. De nullo enim sanctorum dici potuit, aut potest, aut poterit: Verbum caro factum Ioan.1.
est. Nullus sanctorum, qualibet præstantia gratiæ, vnigeniti nomen accepit, vt quod est ipsum dei verbum ante secula, hoc simul cum assumpto homine diceretur. Singularis est ergo illa susceptio, nec cum hominibus aliquibus sanctis quantalibet sapientia & sanctitate præstantibus, vllo modo potest esse communis, vbi diuinæ gratiæ satis perspicuum clarúmque documentum est. Quis enim tam sit sacrilegus, vt audeat affirmare, aliquam posse animam per meritum liberi arbitrij, vt alter sit Christus efficere? Vt ergo ad personam verbi vnigeniti pertineret, quo pacto per liberum arbitrium cōmuniter omnibus & naturaliter datū vna sola anima meruisset, nisi hoc singularis gratia præstitisset, quam fas est prædicare, de qua nefas est velle iudicare. Hæc si pro viribus nostris quantum dominus adiuuit rite tractauimus, quando deum vbique

Universidad de Deusto
Biblioteca

G præsentem,& non spatiis distantibus, quasi aliqua mole vel distensione diffusum,sed vbique totum cogitare te extendis, auerte mentem ab omnibus imaginibus corporum, quas humana cogitatio voluere consueuit. Non enim sic sapientia, non iustitia, non sic denique
1.Ioan.4. charitas cogitatur,de qua scriptum est: Deus charitas est. Cum verò habitationem eius cogitas, vnitatem cogita congregationemq; sanctorum, maxime in cœlis:
†fit vbi propterea præcipuè dicitur habitare, quia ibi sit † volũtas eius perfecta eorum in quibus habitat obedientia. Deinde in terra, vbi ædificans habitat domum suam,in fine seculi dedicandam. Christum autem dominum nostrum vnigenitum dei filium æqualem patri, eundemq; hominis filium, quo maior est pater, & vbique totum præsentem esse non dubites tanquam deum,& in eodem templo dei esse tanquam inhabitãtem deum, & in loco aliquo cœli propter veri corporis modum. Sed cum me delectat loqui tecum, nescio vtrum seruauerim sermonis sufficientis modum,quasi diuturnum silentium loquacitate compẽsem. Verùm quia religione & benevolẽtia qua me præoccupásti,ita
H inuisceratus es cordi meo,vt tanquam cum amico vere colloquar, quicquid in opere styli nostri vtiliter elaboratum esse cognoscis, deo gratias age. Si qua autem vitia mea perspicis,vti charissimus amicus ignosce,eadem scilicet synceritate dilectionis mihi optans medicinam,qua concedis & veniam.

Paulinus Augustino proponit nouem quæstiones ex diuersis scripturarum locis. In hac epistola comperi quãdam ridiculum. Paulinus in loco quo Paulus refert alios datos prophetas, alios Apostolos, non putat eum sentire de prophetis ueteris testamẽti, sed de alio genere prophetarum. Hic quidam assuerat pannũ ueluti pro Augustino respondens,quo nihil uidi stultius. Inerant enim hæc uerba: Vt enim ad uim termini proficiscar, Apostolus Græcum dicitur ab apos, quod notat argumẽtum uel præminentiam, & stolon,quod est missio, quasi præminenter missus ad augmentationem scilicet fidei catholicæ. Habes guslum optime lector, unde reliqua coniectes, leonem ut aiunt,ab unguibus. Assumentum ridicule fuerat interiectum inter nomẽ appellatiuum & epitheton, temporis uidelicet & sequuturi. Hæc portenta quum deprehendãtur in libris orthodoxorum, tamen quidam indignantur nobis,quod audemus quædam restituere.

Tria vetustissima exẽplaria quæ habuimus, carebãt hoc assumento.

I

Epistola LVIII.

DE paucis quæ nunc iam ad nauem currente literarũ perlatore, & mihi in ipsius festinatione properanti in mentem venerunt,ne sine corollario mihi rescribas, aliqua proponam: Quæ si fortè lucida sunt & mihi videtur obscura,nemo prudentiũ filiorũ,qui fortè de nostris in hora lectiunculæ huius circa te steterint,de insipiẽtia mea rideat,sed potius benevolentia fraternæ charitatis faueat instruendo,vt efficiar videntiũ particeps,& ex doctrina tua illuminatis mentibus consyderãtium mirabilia de lege domini. Dic ergo mihi benedicte doctor Israël,quid sit
Psal.15. quod dicitur in psalmo 15. Sãctis qui in terra sunt eius, mirificauit oẽs volũtates suas inter illos. Multiplicatæ sunt enim ϑ omnes ϑ infirmitates eorum,postea accelerauerunt. Quos ait sanctos qui in terra sint sancti. Num illos Iudæos,qui filij carnis Abrahæ, & non filij repromissionis excluduntur à semine quod in Isaac vocatũ est:Ideo sanctos in terra, quia sancti genere carnali,vita autẽ sensuq; terreni sunt,qui terrena sapiunt, & carnali obseruantia in vetustate literæ cõsenescunt: K non renascentes in nouam creaturam, quia non receperunt eum per quem vetera transierũt,& facta sunt ϑ omnia ϑ noua. Sic enim fortè eos in hoc psalmo sanctos appellat, quo modo in Euangelio iustos, vbi dicit: Non veni vocare iustos, sed peccatores:id est illos Matth.9.
iustos, qui in sanctitate† generis & litera legis gloriãtur. Quib⁹ dicitur: Nolite gloriari in patre Abraham, Matth.3.
quia potens est deus de lapidibus istis excitare filios Abrahæ: Quorum forma in illo Pharisæo proponitur,qui iustitias suas tanquam nescienti domino recolens,prædicabat in templo: non orans vt exaudiretur, sed exigens quasi debitum mereri pro operibus bonis quidem, sed ingratis deo, Quia quod iustitia ædificauerat,superbia destruebat:nec idipsum silentio sed voce clamabat,vt appareret eum non diuinis auribus loqui,qui & ab hominibus vellet audiri. Atque ideo non placuit deo,qui† placebat sibi. Quoniam dissipauit do- †quia
minus ossa hominum sibi placentium. Cõfusi sunt,inquit,quia spreuit illos,qui cor humile & cõtribulatum Psal.52.
non spernit. Deniq; & in ipsa Euangelij parabola,qua Pharisæi & Publicani persona cõfertur,euidẽter ostẽ- Luc.18.
dit ipse dominus quid in homine suscipiat, quid repel L
lat,sicut scriptum est: Quia deus superbis resistit, hu- Iac.4.
milibus autem dat gratiam. Ideo protestatur magis iustificatum abiisse è templo Publicanum de confessione peccatorum suorum, quàm Pharisæum de imputatione iustitiarum suarum. Merito autem ille laudator sui repudiatus abscessit à facie dei, qui cum ipso nomine ϑ etiam ϑ peritiã legis præferret, oblitus fuerat in propheta dicentem dominum: Super quem habitabo ni- Esaiæ.66.
si super humilem & quietum,& trementem sermones meos? Ille autem in corde contrito sui accusator accipitur, & obtinet veniam de confessis peccatis propter gratiam humilitatis,sancto illo Pharisęo,quales Iudęi sancti sunt,reportante sarcinam peccatorũ de iactantia sanctitatis. Ipsius nimirum sunt forma Iudæi illi, [de] quibus Apostolus ait: quod suam iustitiam statue- Roma.10.
re cupientes,quæ ex lege est,iustitiæ dei nõ sunt subiecti,quæ est ex fide,quæ reputata est patrí nostro Abraham ad iustitiam,nõ ex operibus, quia secundũ omnipotentiam dei credidit deo: Apud quem ille verè iustus est,qui ex fide viuit: nec sanctus in terra est,sed in M
cœlo:quia non carne,sed spiritu ambulat: cuius cõuersatio in cœlis est,nõ gloriantis in circuncisione carnis, sed in circũcisione cordis,quę nõ litera,sed spiritu agitur inuisibiliter,vnde laus eius non ex hominibus, sed ex deo. Deinde quod iungit in eodem versiculo: Miras Psal.15.
fecit voluntates suas inter illos:credo ex eo dicit,quod ipsis primùm lucernam legis accendit,& præcepta viuendi dedit. Notas enim inquit,fecit vias suas Moysi, & filiis Israël voluntates suas. Deinde ipsum pietatis suæ sacramentum in ipsis operatus est, natus in carne ex virgine deus in gente ipsorum,& de carne ipsorum factus ex semine Dauid homo: Deinde virtutes sanitatum,quas in ipsis & coram ipsis perfecit. Qui per hęc † Quippe
non modo creditus non est,sed & blasphematus est ab hæc.
eis,cum dicerent: Hic homo si à deo esset, non curaret Ioan.9.
sabbatis:Et nõ eiicit dæmonia nisi in Beelzebub prin- Matth.12.
cipe dæmoniorum. Propter hanc mentem obdurata impietate cæcatam, multiplicatæ sunt infirmitates & tenebræ eorum. Sed quid est quod ait: Postea accelerauerunt? Vtrum in pœnitentiam, sicut illi in actibus Apostolorum, cap. 2. qui beati Petri prædicatione compuncti,crediderunt in eum quem crucifixerant:&

rant: & festinantes tanto expiari peccato, ad domum gratiæ cõcurrerunt? An verò quia virtutes animæ ex fide & charitate dei roborantur, illis impiis vtroq; vacuis multiplicatæ sunt infirmitates animæ ex impietate scelerum mortiferis languoribus occupatæ? Christus etenim lumen & vita credentiũ est, & sanitas sub pennis eius. Vnde nõ mirum si & tenebræ & infirmitates eorum multiplicatę sunt in interitũ, qui vitam & lucem non receperunt, neq; sub pennis eius manere voluerunt. Quos & ipse flens in Euãgelio protestatur, sępe voluit congregare ipsos sub alas suas, sicut gallina congregat pullos suos, & noluerunt. Multiplicatis ergo infirmitatibus quò accelerauerunt, fortè in crucem domini conclamandam, & inuito Pilato nephariis vocibus extorquendam, vt adimplerent mensuram patrum suorum, vt illi dominum prophetarum occiderent, quorum patres ipsos prophetas interfecerunt, à quibus hic mundi Saluator esse vẽturus nunciabatur. Postea accelerauerunt. Veloces enim pedes eorum ad effundendum sanguinem. Contritio & infœlicitas in viis eorum, & viam pacis non cognouerũt, id est Christum, qui dicit: Ego sum via. In consequenti psalmo illud mihi exponi desydero, quid dicat: De absconditis tuis adimpletus est venter eorum. Saturati sunt porcina, vel sicut in quibusdam psalteriis scriptũ audio, Saturati sunt filiis, & reliquerunt quæ superfuerunt parvulis suis. Rursus in alio psalmo admirari soleo, filium ad patrem loqui intelligens, in psalmo quinquagesimooctauo, vbi de Iudæis inimicis, de quibus supra dixerat: Ecce ipsi loquentur in ore suo, & gladius in labiis eorũ, Paulo infra dicit: Ne occideris eos, ne quando obliuiscantur legis tuæ. Disperge illos in virtute tua, & destrue eos domine. Quod in his vsque in hodiernum diem videmus impleri. Destructi sunt enim à veteri sua gloria sine templo & sine sacrificiis, ac sine prophetis in omnium gentium dispersione viuentes. Sed quid miramur quod iam per prophetam pro eis nõ occidendis rogabat, pro quibus & sub ipso tempore passionis iam ad crucem eum ducentibus precabatur, dicens: Pater dimitte eis, non enim sciunt quid faciunt. Verùm quod adiecit: Ne vnquam obliuiscantur legis tuæ, tanquam propter hoc necessaria esset etiã sine fide Euangelij vita eorum, obscurum mihi fateor. Quid enim iis ad salutem, quę sola fide quęritur, prodest in legis memoria & meditatione versari, nisi fortè propter honorem legis ipsius, vel generis Abraam, vt etiam in parte terrena carnalis seminis eius, qua videntur secũdum harenam maris computati, legis antiquæ litera perseueret, ne fortè aliqui legendo legem, illuminentur ad fidem Christi, qui & legis & prophetarum finis est, & in omnibus eorum libris præfiguratus ac prophetatus elucet? Aut quia ex ipsis impiis eorum, generatio ventura est electorum, qui de singulis tribubus electi, in duodenis milibus signabuntur, quibus ipsa reuelatio beati Ioannis ex voce angeli prænunciantis hoc testimonium perhibet, quia comitatui regis æterni familiarius adhęrebunt penitus immaculati, & humanæ coniunctionis expertes? De quibus specialiter ait: Sequuntur agnum quocunque ierit, quia cum mulieribus se non coinquinauerũt, virgines enim sunt. In sexagesimoseptimo præter alia illud mihi obscurissimum est, quod ait: Veruntamen deus conquassauit capita inimicorum suorum, verticem capilli perambulantium in delictis suis: quid sit verticem capilli perambulantium in delictis. Non enim dixit:

†donum gratiæ cucurrerunt.

Pſal.13.

Ioan.14. Pſal.16. †ſup. filiis ſũ ſuibus. Hieronym⁹ tamen ex Hebræo vertit filiis. Pſal.58.

Apoc.14.

Pſal.67.

Luc.23.

Verticem capitis, sed verticẽ capilli, qui sine sensu est. An repletum peccatis hominem vult ostendere? Scriptum est: Omne cor in dolore à pedibus vsque ad caput. Et paulo infra quod ait: Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso. A quo ipso? Et nunquid canes dei dici possunt gentiles, quos ipse in Euangelio canes nominat? Aut ne fortè ipsos canes dei dicat, quales æstimari possunt, si qui in nomine Christiano gentiliter viuant, quorum pars cum infidelibus ponitur, quia deum quem verbis colunt, factis negãt? Hæc interim de psalmis, nũc & de Apostolo, quodcunque proponam. Dicit ad Ephesios, quod in alia epistola dixerat de gradibus vel ordinibus dispositionum dei operante spiritu sancto diuisiones gratiarum: Et quosdam quidẽ dedit Apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò euangelistas, alios autem pastores & doctores [vsque] ad consummationem sanctorum, & reliqua. Hoc opto distinguas mihi in hac diuersitate nominum, quæ sit cuique nomini officiorum vel gratiarum proprietas. Quid proprium sit Apostolorum, quid prophetarum, quid Euangelistarum, quid pastorum, quidve doctorũ. In omnibus enim his diuersis nominib⁹ simile & propè vnum doctrinæ officium video fuisse tractatũ. Hos autem prophetas, quos post Apostolos posuit, nõ puto illos esse, qui ordine temporũ ante Apostolos fuerunt, sed istos, quibus iam sub Apostolis per gratiam donabatur, aut interpretatio scripturarum & inspectio mẽtium, aut prædictio tẽporis secuturi, vt Agabus cernebat, qui & famem instantem prædixit, & quæ beatus Paulus in Hierosolymis passurus esset, & verbo denũciauit, & signo zonæ eius ostendit. Inter pastores specialiter & doctores quid intersit dinoscere volo, quia præpositis ecclesiæ vtrunque nomẽ adscribi solet. Item quod ait ad Timotheum: Obsecro igitur primũ omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus: quæso exponas mihi quod discrimen sit in hac diuersitate verborum, cum omnia mihi quæ gerẽda dixit, orationis officio conuenire videãtur. Item quod ad Romanos ait, interrogo & rogo vt edisseras mihi. Multũ enim exercitire me fateor in hac Apostoli sententia de Iudæis quod ait: Secundũ Euangelium quidem inimici propter vos, secundum electionem autem charissimi propter patres, quomodo idem inimici propter nos, qui credidimus ex gentibus, tanquam non potuerint gentes credere, nisi Iudæi non credidissent? Aut ipse vnus omnium creator deus, qui omnes homines saluos fieri vult, & ad agnitionem veritatis venire, capax nõ fuit acquisitionis vtriusque, nisi alterum pro altero possideret? Deinde si charissimi propter patres, quomodo aut vnde charissimi, si non credant, & inimici deo esse persistant? Nõnne, inquit: Qui oderant te deus, oderam illos, & super inimicos tuos tabescebam, perfecto odio oderam illos? Certè hoc puto, paterna vox loquitur ad filium per prophetam in eodem psalmo, vbi supra de parte credentium dixerat: Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui deus, nimis cõfortatus est principatus eorum. Quid autẽ illis prodest ad salutem, quæ non nisi per fidem & gratiam Christi capitur, si propter fidem patrum [deo] charissimi sunt, cui bono diliguntur quos necesse est propter hoc dãnari, quod propter suam infidelitatem à prophetarũ & patriarcharum parentum fide discrepantes, inimici sunt Euangelio Christi? Si ergo charissimi deo, quomodo peribunt? & si nõ credunt, quomodo nõ peribunt? Si propter pa-

Pſal.138.

†cõfortati ſunt.

Matth.15.

Ephe.4. 1.Cor.12.

Act.11 & 21.

1.Timo.2.

Rom.11.

1.Timo.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G tres ſine ſuo merito diliguntur, quomodo & propter
†propter patres. Ezech.14. quid† non ſaluabuntur? ſed & ſi fuerint Noë, Daniel,
& Iob in medio eorum, filios impios non ſaluabunt, ſo
li ſalui erũt. Adhuc aliud obſcurius mihi erue de pro-
Colo.2. fundo & in vadum profer. In epiſtola Coloſſenſium
omnino colligere non poſſum quod ait: Nemo vos ſe-
ducat, volens in humilitate & religione angelorũ, quæ
non vidit, ambulans fruſtra inflatus ſenſu carnis ſuæ,
& non tenens caput, de quibus angelis dicit: ſi de ini-
micis & malis, quæ illorum religio, aut quę humilitas,
aut quis ſit magiſter ſeductionis huius, qui per obten-
tum neſcio cuius angelicæ religionis quaſi viſa & cõ-
perta doceat quæ nõ vidit. Sine dubio hæretici, qui do
ctrinas dæmoniorum & ſequuntur, & promunt con-
ceptis ab eorum ſpiritu adinuentionibus, quæ non vi-
derunt phantaſmata quaſi viſa fingentes, & peſtiferis
diſputationibus in corda male credula ſeminantes, ij
ſunt qui non tenent caput, id eſt Chriſtum fontẽ ve-
ritatis, cuius doctrinę quicquid aduerſatur, inſanũ eſt.
Matth.15. Hiere.2. Et hi cæci duces cæcorum, de quibus dici puto: Me de-
reliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi lacus
H contritos, qui non tenent aquam. Deinde in ſequenti
capite adiecit: Ne tetigeritis, neque guſtaueritis, neque
cõtrectaueritis, quæ ſunt omnia in interitum ipſo vſu
ſecundum præcepta & doctrinas hominum, rationem
quidem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione & humi-
litate ad nõ parcendũ corpori, nõ in honore aliquo ad
ſaturitatẽ carnis. Qui ſunt iſti, quibus rationem ſapiẽ-
tiæ ineſſe teſtatur magiſter veritatis, & tamen ipſam
veritatem religionis ineſſe abneget. Ne forte de tali-
2.Tim.3. bus loquitur, de quibus ad Timotheum dicit: Haben-
tes autem ſpeciem pietatis, virtutem eius abnegantes?
Rogo ergo ſpecialiter hæc capitula duo de Coloſſen-
ſium epiſtola per ſingula mihi verba diſſoluas, quia
laudabilibus execrãda permiſcuit. Quid eſt enim tam
laudabile, quàm ratio ſapientiæ? & quid tam execrabi-
le, quàm ſuperſtitio erroris? Humilitas quoque & deo
placita, & maxime in vera religione laudabilis, cum
ratione ſapientiæ ipſis datur, De quorum doctrinis &
Colo.2. Rom.14. Pſal.31. Roma.8. Pſal.93. actibus dicitur nobis: Non tetigeritis, neque guſtaue-
ritis quæ ſunt in interitũ, quia non ſunt ex deo: & om-
ne quod non eſt ex fide, peccatũ eſt. Deus autem diſſi-
I pauit conſilia ſapientum, qui deo ſtulti ſunt per pru-
dentiam carnis, quæ non poteſt legi dei eſſe ſubiecta.
Scit enim cogitationes hominũ quoniam vanæ ſunt.
Qualem humilitatem, qualemq; rationem ſapientiæ
ſuperſtitioni ex hominum doctrinis venienti ineſſe
Colo.2. dicat, requiro. Et quod ait: Ad non parcendum corpo-
ri, non in honore aliquo ad ſaturitatem carnis. Pror-
ſus hæc parum intelligo, quia in eadem ſententia ma-
gna mihi videtur eſſe diſcretio: arbitror enim eum de
abſtinẽtia qualibet ficta vel inutili, qualis ſolet ab hæ-
reticis affectari, hoc dicere, Ad non parcendum corpo-
ri. Quod autem adiecit: Non in honore aliquo, quia
ſancti operis ſpeciem, non in fide veritatis exercentes,
nullius gloriæ honore vel fructu agunt, quod in ma-
gna erroris peruerſi reprehenſione conficiunt: transfi-
gurantes ſe in miniſtros iuſtitiæ. Sed quod adiecit, Ad
ſaturitatem carnis: contrarium mihi videtur illi quod
dicit, Ad non parcendum corpori: videtur enim mihi
ille non parcere corpori, qui carnem ieiuniis domat,
1.Cor.9. Liuidũ facio. ſicut Apoſtolus dicit: Liuidum facio corpus meum, &
in ſeruitutẽ redigo: à quo opere ſaturitas carnis alie-
δουλαγωγῶ. 1.Theſ.4. na eſt: niſi forte & ipſam ſaturãdæ carnis curam, quæ
maxime obſeruantiam religionis prætẽdentibus pro-
broſa eſt, non parcere corpori, dixit ſecundũ illud ho- K
neſtatis præceptum, quod alibi dicit, vt vnuſquiſque
ſuum vas honorifice poſſidere nouerit, vt hoſtiam vi-
uam & placentem deo ſuum corpus exhibeat: non in
ſaturitate carnis, quia diſſenſio† corporis animę ſobrie- †diſſenſio.
tatem necat, & inimica eſt caſtitati. Reſtat vt aliquid
& de euangelicis locis ſuggeram beatitudini tuæ: non
quidẽ quanta legenti per ocium occurrere ſolent, nec
enim nunc vacabat diſperſa per libros quærere, aut in
reminiſcẽdis memoriam ventilare, ſed vel pauca, quæ
ad horam dictationis huius in mentem veniunt, ſci-
ſcitabor. De reſurrectionis forma non grandẽ, ſed ple
nam fidei inſtructione epiſtolã, qua ſecundæ cõſulta-
tioni meæ, dum Carthagini hyemarem, reſcripſeras, ſi
habes relictã† in ſchedis, rogo vt mittas, aut certẽ re- †relatam.
texas eam mihi, quod tibi facile eſt. Nã & ſi ſcripta† †ſcripturã.
nõ extat, quia fortẽ breuis epiſtola vt tumultuaria ti-
bi inter libros tuos haberi præſtò† ſit, renoua eam mi- †ſpretã.
hi in eodem ſenſu promptã de theſauro cordis tui, &
mitte ad me inter alia reſponſa quæ reddes mihi, vt
ſpero, præſtante mihi ac tibi commeatum dierũ Chri L
ſto, vt eam, quo labor tuus in me fructificet, accipiam.
Secundum hæc capitula ſcripturarũ, de quibus te qui
vides quaſi per deum interrogaui, vt audiam quid in
te vel ex te mihi loquatur deus. Hoc autem rogo lucere
mihi facias, quomodo vel qua ratiõe dominus poſt
reſurrectionem vel mulieribus, quæ primæ ad ſepul-
chrum venerunt, vel poſtea illis duobus in via, deinde
diſcipulis ſuis, & non agnitus ſit, & agnitus. In eodem
enim corpore reſurrexit, in quo & paſſus eſt. Et quo-
modo non eadem erat eiuſdem corporis forma quæ
fuerat: aut ſi eadem erat, quomodo non agnoſcebatur
ab iis, qui eum nouerant. Illud verò ſacramẽti eſſe cre Luc.24.
do: quod qui in via ambulantibus non fuerat agnitus,
in fractione panis reuelatus eſt. Idipſum tamẽ tuo ſen
ſu volo tenere, non meo. Et quod ad Mariam ait: Noli Ioan.20.
me tangere, nondum enim aſcendi ad patrem: Si co-
minus ſtantem nõ ſinebatur attingere, quomodo eum
tangeret cum aſcendiſſet ad patrẽ, niſi fortẽ fidei pro-
fectu & mentis aſcenſu, qua deus homini fit longin-
quus aut proximus, & illa dubitauerat de Chriſto, quẽ
hortulanum putauerat. Ideo fortaſſis audire meruit:
Noli me tangere. Indigna enim iudicabatur vt tange- M
ret manu Chriſtum, quem necdum fide apprehende-
rat, nec intellexerat deum, cum hortulanum putaſſet:
de quo pauloante ab angelis audierat: Quid quæritis Luc.24.
viuentem cum mortuis? Noli (ergo) me tangere, quia
tibi nondum aſcendi ad patrem, cui adhuc tantum ho
mo videor: poſtea me tanges, cum ad agnoſcendũ me
credendo conſcenderis. De illis etiam beatiſſimi Sy-
meonis verbis quid ſentias, ediſſere mihi, vt ſequar ſen
ſum tuũ, quibus cum ad videndũ ex oraculo dei Chri-
ſtum agente ſpiritu veniſſet in templum, & acceptum Luc.2.
ſinu benedixiſſet infantẽ dominum*, ait ad Mariam: *Legendũ arbitror, Accepto in ſinu infan-te, benedi-xiſſet deum.
Ecce hic poſitus eſt in ruinam & reſurrectionem mul
torum in Iſraël, & in ſignum cui contradicetur: & tuã
ipſius animam pertranſibit gladius, vt reuelentur mul
torum cordium cogitationes. Nunquid de paſſione
Mariæ, quæ nuſquam ſcripta eſt, hoc prophetaſſe cre-
dẽdus eſt? An verò de materno eius affectu, quo poſt-
ea in tempore paſſionis aſſiſtens cruci, qua hoc erat fi-
xum quod ipſa pepererat, maternorum viſcerum do-
lore confixa eſt, & animam illius, [illa] quæ eius ſecũ-
dum carnem filium ipſa ſpectante confoderat, crucis
rhomphæa penetrabat. Video enim & in pſalmis de

Ioſeph ita

A Ioseph ita dictum esse: Humiliauerunt in compedibus
Psal.104. pedes eius, ferrum pertransiit animã eius: sicut in Euãgelio dixit Symeon: Et tuam ipsius animam pertransibit gladius. Non ait carnem, sed animam, in qua pietatis affectio continetur, & doloris aculeus quasi gladius operatur: cum aut aliqua carnis suæ iniuria afficitur, vt in Ioseph, qui nõ mortis, sed iniuriarum pertulit passiones, in seruum vẽditus, & in reum vinculatus, & carceri datus. Aut cum affectionis maternæ tristitia vel dolore cruciatur, vt in Maria, quam vtiq; ad crucem domini, in quo tunc sui tantum corporis filiũ cogitabat, materna mens duxerat, vt cum eum vidisset mortuum, humana infirmitate lugeret, sepeliendũq; colligeret, nihil sibi de ipsius resurrectione præsumens, quia subsecuturæ admirationis fidem, in oculis
σκληρόμ. posita passionis pœna cæcabat. Quanuis eandẽ astantem cruci suæ, dominus nõ morientis infirmitate trepidans consolatus sit, sed ipsam, qua obibat volens, in potestate habens mortem, plena virtute viuentis, & cõstantia resurrecturi de cruce admonet dicens de beato
B Apostolo Ioanne: Mulier ecce filius tuus. Itemq; illi
Ioan.19. ibidem consistenti: Ecce mater tua. Iam scilicet ab humana fragilitate, qua erat natus ex fœmina, per crucis mortem demigrans in æternitatem dei, vt esset in gloria dei patris, delegat homini iura pietatis humanæ, & ex discipulis [adolescentior] suis adolescẽtiorem elegit, vt conuenienter assignet virgini Apostolo virginẽ matrem: Duo pariter in eadem sententia docens, formam pietatis relinquens nobis, cum est de matre solicitus, vt quam relinquebat corpore, non relinqueret cura. Sed nec corpore relictura, [quia] quẽ videbat morientem, mox erat visura rediuiuum. Et illud quod ad fidem omnium pertineret, salutiferum pietatis suę sacramentum, arcana diuini rationc consilij sub hac voce designans, vt & alij matrem delegaret pro matre habendam, & vice sua cõsolandam, atque illi vicissim nouum filium vice corporis sui traderet, immò, vt ita dixerim, gigneret: quo ostenderet eam præter se, qui ex ea virgine natus esset, nec habuisse filium, nec habe-
†de solatio. re: quia nec saluator tãtopere curam desolationis †habuisset eius, si illi vnicus non fuisset. Sed redeamus ad
C verba Symeonis, in quorũ clausula intellectũ meum
Luc.2. caligare fateor: Et tuam, inquit, animam pertransibit framea vel gladius, vt reuelentur multorum cordium cogitationes. Secũdum literam hoc mihi penitus obscurum est, quia nec Mariam beatissimam vsquã legimus occisam, vt de corporali gladio sanctus ille ei futuram passionem prophetasse videatur. Sed quod & subiecit: Vt reuelentur multorum cordium cogitationes. Scrutans enim, inquit, corda & renes deus. Et de
Psal.7. 1.Cor.4. futuro iudicio Apostolus ait: Quia tunc manifestabit deus occulta tenebrarum & operta cordium. Itidem
Ephe.6. Apostolus, spiritaliter exprimens arma cœlestia, quibus in interiori nostro debeamus armari, gladium spiritus dicit verbum dei. De quo ad Hebræos ait: Viuus
Hebræ.4. est sermo dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens, inquit, vsque ad diuisionẽ animæ & spiritus: & reliqua quæ nosti. Quid ergo mirum, si istius verbi ignita vis, & ancipitis gladij penetrabilior acies, & sancti Ioseph olim, & postea beatæ Mariæ animam pertransiuit? Nam neque in illius, neque in huius corpore ferrum transisse cognouimus: atque vt magis pateat ibi prophetam ferrum pro verbi gladio posuisse, statim subsequente versiculo ait: Sermo domini
Psal.104. igniuit illum. Sermo enim dei & ignis & gladius est, verbo ipso deo vtrunque dicente de se: Ignem enim, D
inquit, veni mittere in terram, & quid volo nisi iam accendatur? Item alibi dicit: Non veni pacem mittere,
Mat.10. sed gladium. Vides eum vnam vim doctrinæ suæ diuerso ignis & gladij nomine designasse. Aut quomodo Marię illata per gladium passio vel tribulatio perstaret. Itaque hoc scire cupio quid ad Mariam pertineret, vt reuelarentur multorum cordium cogitationes: aut vbi apparuit, quia ex eo quod animam eius siue carnalis in ferro, sine spiritalis gladius in verbo dei pertransiuit, exinde multorum cordium cogitationes reuelatæ sint? Expone ergo hãc maxime de verbis Symeonis clausulam mihi, quia lucem† non dubito san- †lucese
ctæ animę tuæ, quę de interioris oculi puritate meruit illuminationẽ spiritussancti, per quem scrutari & inspicere possit etiã alta dei. Deus misereatur mei per orationes tuas, & illuminet vultũ tuum super me per lucernã verbi tui, sancte domine beatissime frater in domino Christo vnanime magister me° in fide veritatis, & susceptor meus in visceribus charitatis [Christi.]
E

Augustinus Paulino respõdet ad nouem propositas quæstiones. *Epistola* LIX.

BEatissimo & venerabiliter desyderabili, & desyderabiliter venerabili sancto sanctẽque charissimo fratri & coëpiscopo Paulino, Augustinus in domino salutem. Quod de peruentione tam prospera fratris & compresbyteri nostri Quinti, & qui cum eo nauigauerunt, cito nos dominus exhilarauit, nũciantibus literis sanctitatis tuæ, gratias agẽs ei qui recreat afflictos, & humiles consolatur, & synceritati cordis tui occasiõe filij & cõdiaconi nostri Ruffini, quæ proxima occurrit, nũc rescripta persoluo. De litore nanq; Hipponensi profectus est: & approbo misericordiæ consilium, quod tibi dominus inspirauit, mihiq; insinuare dignatus est†. Ipse & hoc adiuuet, ipse †est
prosperet, qui iam curam nostram ex magna parte liniuit, quia peruectus & commendatus est charissimus homo non solum bonis operibus, sed etiã sanctis orationibus tuis. Literæ sanè venerationis tuæ, vbi multa quæsisti, & quærenda admonuisti, & quærendo docuisti, ad me peruenerunt. Sed quas ipse continuo rescripsi per homines eorũdem sanctorum solatiorum nostrorum, sicut his tuis recentioribus comperi, non sunt redditæ venerationi tuæ. In quibus quidem, quatenus F
ad interrogata responderim, recolere non valui: nec earum exẽplum cum requisissem, vbi hæc omnia possem recognoscere, inueni. Ad nonnulla tamen me respondisse certus omnino sum, & ideo non ad omnia, quia vt cito finirem, festinatio perlatoris vrgebat. Simul etiam miserã, sicut iusseras, & illius epistolæ exẽplum, quam tuæ charitati apud Carthaginem de corporum resurrectione scripseram, vbi de vsu membrorum exorta erat quæstio. Nunc ergo & hoc misi, & alterum alterius, quia nec ipsam in manus tuas peruenisse conieci, eo quod iterum interrogasti quædã, quæ iam me in ea respondisse lego & agnosco. Sed ista per quem dixerim nescio. Scripta quippe charitatis tuæ, quibus ea reddidi, sicut etiam ipsa indicant, missa sunt mihi ab Hippone à nostris, cum essem apud sanctum fratrem & coëpiscopum nostrum Bonifacium: nam eorum perlatorem non vidi, & continuo rescripta nõ distuli. Quia ergo, tũc sicut scripsi, non potueram in- Solutio primæ quæspicere codices Græcos propter quædam psalmi. xvj. stionis.
inspexi postea quos inueni. Et vnus habebat, quod & Psal.16.
Latini

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Latini nostri:Domine perdens de terra dispertire eos. Alius sicut ipse posuisti:A paucis de terra:Et illud quidem apertum habet sensum: Perdēs de terra quam eis dedisti, dispertire eos in gentibus, quod & factum eis est,cùm graui bello expugnati atque subuersi sunt. Illud autem alterum quomodo accipiēdum sit,non mihi occurrit, nisi quia in comparatione perditæ multitudinis,eorum reliquiæ saluæ factæ sunt vtique in paucis,à quibus eos dispertiendos, hoc est diuidendos atq; separandos,scriptura prænunciauit dicens : Domine à paucis,id est à reliquiis, quas ex illa gente saluas facisti,de terra dispertire eos, vt terram intelligamus ecclesiam hæreditatemq; fidelium atque sanctorum,quę dicitur terra viuentiū, & quæ etiam illo loco rectè intelligi potest:Beati mites,quoniam ipsi hæreditate possidebunt terram.Cùm autem dictum esset,A paucis de terra diuide eos.additum est,in vita eorum: vt in manifesto futurum intelligeretur,dum hic viuunt. Separantur enim multi ab ecclesia,sed cum moriuntur, qui tamen cum viuunt per sacramentorum cōmunionem vnitatisq; catholicæ,videntur ecclesiæ copulati.Isti ergo diuisi sunt à paucis,qui diuisi sunt de terra, † quam sicut agrum suum excolit pater agricola.Diuisi autem in vita sua,id est hic in manifesto sicut videmus . Sequitur autem:Et de abscōditis tuis adimpletus est venter eorum: id est præter hoc quod in manifesto diuisi sunt,etiam de absconditis tuis, quæ in occulto reddis, retributione† malorum,adimpletus est venter eorum. Ventrem posuit pro internorum latentiumq; secretis. Quod verò sequitur:Saturati sunt porcina : Iam quid mihi ex hoc videretur,aperui. Sed quod alij codices habent,& verius habere perhibentur, [quia] diligentiora exemplaria per accentus notā eandem verbi Græci ambiguitatem Græco scribendi more dissoluunt, obscurius est quidē,sed electiori sententiæ videtur aptius conuenire . Quia enim dixerat: Et de absconditis tuis adimpletus est venter eorum:quibus verbis occulta dei iudicia significata sunt. Occulti quippe sunt miseri,qui etiam gaudent in malis , quos tradidit deus in concupiscentias cordis eorum:velut quęreretur vnde possint cognosci, qui in abscondito ira dei adimpleti sunt : & responderetur quod in Euangelio dictum est : Ex fructibus eorum ϕ cognoscetis eos : ϕ continuo subiunctū est,Saturati sunt filiis:hoc est fructibus : quod euidentius dicitur operibus suis. Vnde alibi legitur:Parturiuit iniustitiam,concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Et alibi:Dein concupiscentia cum cōceperit,parit peccatum. Mali ergo filij,mala opera, quibus cognoscuntur : & qui de absconditis dei iudiciis internis cogitationum suarum tanquam in ventrem adimpleti sunt. Bona opera boni filij sunt. Vnde ad spōsam ecclesiam dicitur: Dentes tui sicut grex detonsarum ascēdens de lauacro,quæ omnes geminos creant, & sterilis non est in illis.In quo gemino fœtu , geminum opus dilectionis agnoscitur,dei scilicet & proximi . In quibus duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ . Iste autem sensus quo ita exponitur quod scriptum est , Saturati sunt filiis:non mihi occurrerat, cum ante rescriberem, sed recensui breuissimam quandam eiusdē psalmi expositionem quam iam olim dictaueram , & hoc satis breuiter à me positum reperi . Inspexi etiam codices Græcos,vtrum datiuus casus esset quod dictum est , filiis,an genitiuus,quo illa lingua vtitur pro ablatiuo,& inueni genitiuum . Quod si ad verbū interpretaretur, scriptum esset,Saturati sunt filiorum , sed rectè interpres sententiam secutus est,& Latino more dixit, Saturati sunt filiis . Quod verò sequitur , Et reliquerunt reliquias paruulis suis: Existimo paruulos accipiendos manifestos carnis filios. Vnde etiam secundum istam, non de porcina,sed de filiis expositionem , manet illa sententia qua dixerunt : Sanguis huius super nos & super filios nostros. Ita enim reliquerunt operum suorū reliquias paruulis suis. In quintodecimo autē psalmo quod scriptum est:Mirificauit, vel mirificet omnes voluntates suas inter illos:nihil prohibet intelligi,immò & conuenientius videtur non inter illos,sed in illis. *Sic enim & Græci codices habent .* Sæpe autem quod habet illa lingua in illis,nostri interpretātur inter illos,vbi videtur sententię conuenire.Accipiamus ergo, Sanctis qui sunt in terra eius,mirificauit omnes volūtates suas in illis:quod pleriq; codices habent,Et intelligamus voluntates eius,munera gratię,quę gratis data est,id est,quia voluit,non quia debebatur. Vnde est: Scuto bonæ voluntatis tuæ custodisti † nos.Et, In voluntate tua deduxisti me. Et , Voluntarie genuit nos verbo veritatis. Et , Pluuiam voluntariam segregans deus hęreditati tuæ.Et,Diuidēs propria vnicuiq; prout vult:& alia innumerabilia. Proinde,Mirificauit omnes voluntates suas in illis , in quibus nisi in sanctis qui in terra sunt eius?Si enim terra , sicut supra ostendimus , potest accipi in bono , & vbi non additum est eius,quāto magis vbi dicitur terra eius?Miras ergo fecit omnes voluntates suas in illis.Miras omnino fecit, quia eos ex desperatione mirabiliter liberauit. Ex hac admiratione exclamat Apostolus: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei . Supra quippe dixerat: Conclusit enim deus omnes in infidelitate,vt omnium misereatur.Nam hoc etiam hic sequitur:Multiplicatę sunt infirmitates eorum,postea accelerauerunt. Infirmitates posuit pro peccatis:sicut ad Romanos Apostolus dicit,Si enim Christus cùm infirmi essemus,adhuc iuxta tempus pro impiis mortuus est : hos dixit infirmos quos impios. Deinde paulo post eādem sententiā repetens, Commendat,inquit , suam charitatem deus in nobis,quoniā cùm adhuc peccatores essemus,Christus pro nobis mortuus est . Quos infirmos supra, eos hic peccatores appellauit. Item in consequentibus hoc idem aliis verbis versans . *Si enim cùm inimici essemus, inquit , reconciliati sumus deo per mortem filij eius.* Ac per hoc in eo quod dictum est : Multiplicatæ sunt infirmitates eorum: intelligūtur multiplicata peccata eorum.Lex enim subintrauit , vt abundaret delictum,Sed quoniā vbi abundauit delictum, superabūdauit gratia,ideo postea accelerauerunt. Non enim venit ille vocare iustos,sed peccatores: quia non est opus sanis medicus,sed ægrotantibus ,quorum scilicet multiplicatæ sunt infirmitates,vt eis sanandis esset necessaria tantæ gratiæ medicina,& cui dimittuntur peccata multa,diligeret multum. Hoc cinis vaccæ & aspersio sanguinis, & cruentarum multiplicatio victimarū significabat,non efficiebat.Ideo deinceps dicit:Nō cōgregabo conuenticula eorum de sanguinibus:id est illorum sacrificiorum,quæ immolabantur in figura sanguinis Christi . Nec memor ero nominum eorum per labia mea.Nomina quippe illorum erant in multiplicatione infirmitatum : fornicatores, idolis seruientes, adulteri,molles,masculorum concubitores,fures, auari,raptores,ebriosi,maledici,& quicunque alij regnum dei non possidebūt. Sed vbi abundante peccato,superabundauit gratia postea accelerauerunt. Hæc quidem fuerunt,

Augustinus consulit Græcos codices.

Matth.5.

† aliàs,paucis,qui ex illis crediderunt de terra.

†conscientię.

Pro ἐπὶ, ἀπὸ legisse videntur qui vertit porcinā.

Matth.7.

Psal.7.

Iacobi.1.

Cant.4.

Matth.22.

Matth.27.

Psal.15. Solutio quæstionis secūdæ.

Psal.5. Psal.72. Iaco.1. † coronasti. Psal.67. 1.Cor.12. Psal.15.

Rom.11.

Psal.13.

Ephes.5.

Psal.15.

Matth.9.

A fuerunt,ſed ablati ſunt, ſed ſanctificati ſunt, ſed iuſtificati ſunt in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti,& in ſpiritu dei noſtri. Ideo non memor erit nominum illorum per labia ſua. Sanè codices emendatiores & electioris authoritatis,non habẽt voluntates ſuas,ſed voluntates meas,quod tantundem valet,quia ex perſona filij dei dicitur. Ipſe quippe loquitur, quem verba illa Noſtri cõtra habent. ἀντῶ Act.2. euidenter oſtendunt,quibus & Apoſtoli vſi ſunt: Non derelinques animam meam in inferno,nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Eadem ſunt vtique munera gratiæ patris & filij & ſpiritusſancti. Et ideo rectiſſime & filius eas poteſt dicere *voluntates ſuas.* Pſal.58. Quod verò in pſalmo.lviij.de Iudæis intelligitur,dicẽte: Ne occideris eos, ne quãdo obliuiſcantur legis tuæ: conuenienter mihi videtur intelligi ita eſſe prænũciatum,eandem gentem etiam debellatam atque ſubuerſam,in populi victoris ſuperſtitiones non fuiſſe ceſſuram,ſed in veteri lege manſurã, vt apud eam eſſet teſtimonium ſcripturarum toto orbe terrarũ, vnde eccleſia fuerat euocanda. Nullo enim euidentiore documento oſtenditur gentibus, quod ſaluberrime aduer-
B titur,non inopinatum & repentinum aliquid inſtitutum ſpiritu præſumptionis humanæ,vt Chriſti nomẽ in ſpe ſalutis æternæ tanta authoritate præpolleat, ſed olim fuiſſe prophetatum atque cõſcriptum. Nam ipſa prophetia quid aliud niſi à noſtris putaretur eſſe cõficta,ſi non de inimicorum codicibus probaretur? Ideo ne occideris eos,ne ipſius gentis nomen extinxeris, ne quando obliuiſcantur legis tuæ. Quod vtique fieret, ſi ritus & ſacra gentilium colere compulſi penitus qualecunq; nomẽ religionis ſuæ minime retinerẽt. Quod Gene.4. in eorum figura etiam de Cain ſcriptum eſt,quod cõſtituit in eo dominus ſignum, ne quis occideret eum. Pſal.58. Denique cum dixiſſet: Ne occideris eos,ne quãdo obliuiſcantur legis tuæ: velut quæreretur quid de illis eſſet faciendum, vt in aliquos vſus teſtimonij veritatis non occidantur, id eſt non conſumantur, neque obliuiſcantur legis dei,continuo ſubiunxit: Diſperge illos in virtute tua. *Si* enim in vno loco eſſent terrarum, non adiuuarent teſtimonio prędicationem Euangelij, quæ fructificat toto orbe terrarum. *Ideo diſperge illos*
C *in virtute tua, vt eius ipſius, cuius fuerunt negatores,* perſecutores,interfectores,vbique ſint teſtes per ipſam legem,quam non obliuiſcuntur,in qua eſt ille prophetatus quem non ſequuntur. Neque enim eis aliquid prodeſt,quòd eam non obliuiſcuntur. Aliud eſt enim legẽ dei habere in memoria, aliud in intellectu & effectu. In LX. autem. VIII. pſal. quod quæris quid ſit, Quæſtionis ſolutio. Verũtamẽ deus cõquaſſabit capita inimicorũ ſuorum, verticem capilli perambulantium in delictis ſuis:non mihi videtur aliud dictum, quàm deus conquaſſabit capita inimicorũ ſuorum nimiũ ſuperbientiũ, nimiũ ſe extollentium in delictis ſuis. Per hyperbolem quippe ſignificauit ſuperbiam tantum ſe extollentẽ,& tanta elatione incedentem quaſi capilli verticem perambulando calcaret. Item in eodem pſal. quod ſcriptum eſt: Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipſo: non Iſa.56. ſemper in malo accipiendi ſunt canes, Alioquin non reprehenderentur apud prophetam canes neſcientes latrare, & amantes dormitare. Profecto enim laudabiles canes eſſent,ſi & latrare ſcirent, & vigilare amarent. Iudic.7. Et certè illi trecenti in numero per crucis literam ſacratiſſimo non eligerentur ad victoriam faciendam, qui tanquam canes lãberent aquam, niſi aliquid magnum ſignificarent. Vigilant enim & latrant boni canes, & pro domo & pro domino,& pro grege, D &pro paſtore. Deniq; & hinc in eccleſię laudibus,cùm prophetia exereretur, lingua canum eſt commemorata non dentes. Tuorum autem canum dixit ex inimicis, id eſt vt qui erant inimici tui fierent canes tui, & latrarent pro te qui ſæuiebant in te. Addidit autem, Ab ipſo: vt non à ſeipſis hoc factum intelligerent, ſed ab ipſo,id eſt miſericordia eius & gratia. De prophe- Quæſtio.4. ſolutio. tis quod ait Apoſtolus: Quoſdam quidem dedit deus Ephe.4. in eccleſia Apoſtolos,quoſdam autem prophetas: hoc ita intelligo quod ipſe ſcripſiſti, prophetas eos dictos iſto loco ex quibus Agabus erat, non illos qui venturum in carne dominũ prophetauerunt: Euangeliſtas verò inuenimus,quos Apoſtolos fuiſſe non legimus,Sicut fuerunt Lucas & Marcus. Paſtores autẽ & doctores quos maxime vt diſcernerem voluiſti,eoſdem puto eſſe ſicut & tibi viſum eſt,vt nõ alios paſtores, alios doctores intelligamus,ſed ideo cum prædixiſſet, paſtores, ſubiunxiſſe doctores, vt intelligerent paſtores ad officium ſuum pertinere doctrinam. Ideo enim non ait:Quoſdam autem paſtores quoſdamverò doctores; ſed cum ſuperiora ipſo locutionis genere diſtingueret E dicendo, quoſdam autem Apoſtolos, quoſdam autem prophetas, quoſdam verò Euangeliſtas,hoc tanquam vnum aliquid duobus nominibus amplexus eſt, quoſdam autem paſtores & doctores. Illa planè difficillime diſcernuntur, vbi ad Timotheum ſcribẽs ait: Obſecro itaque primũ omnium fieri obſecrationes, orationes,interpellationes,gratiarum actiones. Secũdum Græca laudantur. Græcũ enim eloquium diſcernenda ſunt. Nam noſtri interpretes vix reperiuntur,qui ea diligenter & ſcienter transferre curauerint. Ecce enim ſicut ea ipſe poſuiſti: Obſecro fieri obſecrationes: non eodem verbo vtrunque dixit Apoſtolus, qui vtique Græce illã ſcripſit epiſtolam, ſed pro eo quod in Latino eſt obſecro, ille Græce dixit παρακαλῶ. Pro eo verò quod Latinus veſter obſecrationes,ille poſuit δεήσεις. Proinde alij codices in quibus & noſtri ſunt,non habent obſecrationes,ſed deprecationes. Tria porrò quæ ſequuntur,orationes,interpellationes,gratiarum actiones,pleriq; Latini codices ſic habent. Vnde ſi velimus ſecũdum Latinæ linguæ proprietates iſta diſcernere more loquẽdi, noſtram vel qualencumq; ſcientiam fortaſſe tene- F bimus, ſed mirum ſi ſententiam Græci ſermonis vel conſuetudinis obtinebimus. Precationem & deprecationem, multi noſtri idem putant, & hoc quotidiano vſu iam omnino prævaluit: Qui autem diſtinctius Latine locuti ſunt, precationibus vtebantur in optandis bonis,deprecationibus verò in deuitandis malis. Precari enim dicebant eſſe precando & bona optare: Imprecari mala:quod vulgo iam dicitur maledicere. Deprecari autem mala precando depellere. Sed vſitatum iam loquendi modum potius ſequamur,& ſiue precationes ſiue deprecationes inuenerimus, quod Græci δεήσεις vocant,non putemus emendandum eſſe. Orationes verò,quas Grecus habet προσευχὰς, diſtinguere à precibus vel precationib' omnino difficile eſt. Quod verò quidam codices nõ habent orationes ſed adorationes,quia non dictũ eſt in Græco ἐυχὰς, ſed προσευχὰς non arbitror ſcienter interpretatum, προσευχὰς enim orationes dici à Græcis notiſſimum eſt. Et vtique aliud eſt orare,aliud eſt adorare. Denique nõ iſto verbo,ſed alio legitur in Græco:Dominum deũ tuum Matth.4. Pſal.5. adorabis. Et,Adorabo ad templum ſanctum tuum: & ſiqua ſimilia. Pro interpellationibus autem quod noſtri ha-

Universidad de Deusto Biblioteca

Postulationes.

Roma.8.

1.Ioan.2.

Preces ante cõsecrationem.

†illud.

1.Cor.10.

Benedictio sacerdotis.

Gstri habent, secundum codices credo vestros postulationes posuisti. Hæc interim duo, id est quod alij postulationes, alij interpellationes interpretati sunt, vnum verbum transferre voluerunt quod Græcus habet ἐντυγχάνειν. Et profecto aduertis, Sed nosti aliud esse interpellare, aliud postulare, Non enim solemus dicere, postulant interpellaturi, sed interpellãt postulaturi. Veruntamen ex vicinitate verbum vsurpatum, cui propinquitas ipsa impetrat intellectum, non est velut cẽsoria notatione culpandum. Nam & de ipso domino Iesu Christo dictum est, quod interpellat pro nobis. Nunquid interpellat, & non etiam postulat? Immò verò quia postulat, pro eo positum est interpellat. Euidẽter quippe alibi de eo dicitur: Et si quis peccauerit, aduocatum habemus ad patrem Iesum Christũ iustum, ipse est exoratio pro peccatis nostris. Quanquam fortassis codices apud vos etiam in eo loco de domino letalis Christo non habent interpellat pro nobis, sed postulat pro nobis. In Græco enĩ quo verbo hic positæ sunt interpellationes, quas ipse posuisti postulationes, ipsum & illic verbũ est, vbi scriptum est, interpellat pro nobis. Cũ igitur & qui precatur oret, & qui orat precetur, & qui interpellat deũ ad hoc interpellet, vt oret & precetur, quid sibi vult quod ista ita posuit Apostol⁹, vt non sit eorũ negligenda distinctio? Excepto itaque nomine generali, & salua loquẽdi consuetudine, secũdum quam siue dicas precationem, siue orationem, siue interpellationem, vel postulationem, vna eademq; res intelligitur, aliquaetiam singulorum istorum proprietas inquirenda est, sed ad eam liquidò peruenire difficile est. Multa quippe hinc dici possunt quæ improbanda nõ sint, sed eligo in his verbis hoc intellegere, quod omnis vel penè omnis frequentat ecclesia, vt precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione sacramentorum, antequam illud quod est in domini mensa, incipiat benedici: orationes cum benedicitur & sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur, quã totam petitionem ferè omnis ecclesia dominica oratione concludit. Ad quem intellectũ etiam verbi Græci origo nos adiuuat. Nam eam quam dicũt ἐυχὴν, raro ita scriptura ponit vt intelligatur oratio, sed plerunque & multo vsitatius votum appellat ἐυχὴν. προσευχὴν verò, quod verbum ita positum est, vnde tractamus, semper orationem vocat. Vnde hanc verbi originem, sicut superius dixi, nõnulli minus eruditè intuentes, προσευχὴν non orationem sed adorationem dicere voluerunt, quæ potius προσκύνησις dicitur. Sed quia oratio interdum dicitur, quæ vocatur ἐυχὴ, adoratio putata est προσευχὴ. Porrò si vsitatius, vt dixi, in scripturis votum appellatur ἐυχὴ, excepto nomine generali orationis, ea proprie intelligenda est oratio, quam facimus ad votum, id est πρὸς ἐυχὴν. Vouentur autem omnia quæ offeruntur deo, maxime sancti altaris oblatio, quo sacramẽto prædicatur nostrum aliud† votum maximum, quo nos vouimus in Christo esse mansuros, vtique in compage corporis Christi. Cuius rei sacramentum est, quod vnus panis, vnũ corpus multi sumus. Ideo in huius sanctificatione & distributionis præparatione, existimo Apostolum iussisse proprie fieri προσευχὰς, id est orationes, vel, vt nõ se proprie fieri προσευχὰς, id est orationes, vel, vt nõnulli minus perite interpretati sunt, adorationes: hoc est enim ad votum, quod vsitatius in scripturis nuncupatur ἐυχὴ. Interpellationes autem, siue, vt vestri codices habent, postulationes, fiunt cum populus benedicitur. Tunc enim antistites velut aduocati, susceptos suos per manus impositionem misericordissimæ offerunt potestati. Quibus peractis & participato tanto sacramento, gratiarum actio cuncta concludit, quam in his etiam verbis vltimam commendauit Apostolus. Hæc autem causa præcipua fuit ista dicẽdi, vt his breuiter perstrictis atque significatis, non putaretur negligendum esse quod sequitur: Pro omnibus hominibus, pro regibus, & iis qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & charitate: ne quisquam sicut se habet humanæ cogitationis infirmitas, existimaret non esse ista facienda pro his, à quibus persecutionẽ patiebatur ecclesia, cum membra Christi ex omni essent hominum genere colligenda. Vnde adiungit & dicit: Hoc enim bonum & acceptum est coram saluatore nostro deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Et ne quisquam diceret posse esse salutis viam in bona conuersatione, & vnius dei omnipotentis cultu, sine participatione corporis & sanguinis Christi, Vnus enim deus, inquit, & vnus mediator dei & hominum homo Christus Iesus: vt illud quod dixerat, Omnes homines vult saluos fieri: nullo alio modo intelligatur præstari, nisi per mediatorem, non deum quod semper verbum erat, sed hominẽ Christum Iesum, cum verbum caro factum est & habitauit in nobis. Vnde nec illud moueat te, quod de Iudæis idẽ Apostolus ait: Secundum Euangelium quidẽ inimici propter vos, secundum electionem autem dilecti propter patres. Altitudo quippe illa diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, & illa inscrutabilia iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius hinc fidelib⁹ cordibus magnam ingerunt admirationẽ, qui de illius sapientia pertingente à fine vsq; ad finẽ fortiter & omnia suauiter disponente non dubitant, quid sit quod ei placet, vt nascantur, crescant ac multiplicentur ij, quos & si malos ipse non fecit, tamen malos futuros esse præsciuit. Nimis enim consilium eius in abdito est, quo etiam malis bene vtitur ad profectum bonorum, etiam in hoc mirificans omnipotẽtiam bonitatis suæ: quia sicut illorum nequitiæ est male vti bonis operibus eius, sic illius sapientiæ est bene vti malis operibus eorum. Hanc igitur altitudinem sacramenti sic commẽdat Apostolus: Nolo vos ignorare fratres hoc sacramentum, vt non sitis vobis sapientes, quia cæcitas ex parte in Israël facta est, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. Ex parte dixit, quia non omnes excæcati sunt, Erant enim ex illis qui Christum cognouerunt. Plenitudo autem gentium in his intrat, qui secundum propositum vocati sunt: & sic omnis Israël saluus fiet, quia & ex Iudæis & ex gentibus qui secundũ propositum vocati sunt, ipsi verus sunt Israël. De quo dicit idem Apostolus: Et super Israël dei. Illos autem dicit Israël secũdum carnem: Videte, inquit, Israël secundum carnem. Deinde interponit testimoniũ prophetæ: Veniet ex Sion qui eripiat & auertat impietatem ab Iacob, & hoc illis à me testamentum cum abstulero peccata eorum, nõ vtique omnium Iudæorum sed electorum. Hinc adiungit ea quæ inquirenda posuisti, Secundum Euãgelium quidem inimici propter vos. Precium quidem redemptionis nostræ sanguis est Christi, qui vtique non nisi ab inimicis potuit occidi. Hic est ille vsus malorũ in profectum bonorũ. Quod verò adiungit, Secundum electionem autem dilecti propter patres, hinc ostendit nõ illos inimicos, sed electos esse dilectos. Sed scripturæ mos est ita loqui de

parte

A parte tanquā de toto, ſicut Corinthios in primis epiſtolæ ſuæ partibus, ita laudat tanquā omnes tales ſint, cum eſſent laudabiles quidam eorum: & poſtea in nōnullis epiſtolæ ipſius locis, ita reprehendit tanquā omnes culpabiles eſſent propter quoſdam qui tales erant. Iſtam diuinarum ſcripturarum conſuetudinem per omne corpus literarum eius creberrime ſparſam, quiſquis diligenter aduertit, multa diſſoluit quæ inter ſe videntur eſſe contraria. Inimicos ergo alios dicit, alios dilectos. Sed qui in vno populo erant velut eoſdem ipſos dicere videtur, quanquam & ex ipſis inimicis qui crucifixerunt dominum plerique conuerſi ſunt & apparuerunt electi. Tunc electi quando conuerſi quantum ad ſalutis initium: quantum verò ad dei præſciētiam non tunc electi, ſed ante conſtitutionem mundi, ſicut idem dicit Apoſtolus, quod elegerit nos ante mūdi conſtitutionē. Duobus itaq; modis, ipſi inimici qui dilecti, ſiue quia in vno populo vtriq; fuerant, ſiue quia ex inimicis ſæuientibus vſque ad ſanguinem Chriſti, quidam eorum dilecti facti erant ſecundum electionem quæ latebat in præſcientia dei. Ad hoc enim addidit, propter patres, quia id quod patribus promiſſum

B eſt, oportebat impleri, ſicut circa finem epiſtolę ad Romanos ait: Dico enim Chriſtum miniſtrum fuiſſe circunciſionis propter veritatem dei ad confirmandas promiſſiones patrum, gentes autē ſuper miſericordia glorificare deum. Secūdum iſtā miſericordiam dictū eſt: Inimici propter vos, quod & ſupra dixerat, illorū delicto ſalus gentibus. Cum autem dixiſſet: Secūdum electionem propter patres: addidit: Sine pœnitentia enim ſunt dona & vocatio dei. Vides certè illos ſignificari, qui pertinent ad numerum prædeſtinatorum, De quibus alio loco dicit: Scimus quia diligentib⁹ deum omnia cooperantur in bonum, iis qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti. Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi. Qui verò electi, ipſi ſunt ſecūdum propoſitum vocati, in quibus dei proculdubio præſcientia falli non poteſt. Hos præſciuit & prædeſtinauit conformes imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus: Quos autem prædeſtinauit, illos & vocauit. Hæc vocatio eſt ſecundum propoſitum, hęc eſt ſine pœnitentia. Quos autem vocauit, illos & iuſti-

C ficauit, Quos autem iuſtificauit, illos & glorificauit, Si deus pro nobis, quis contra nos? Non ſunt in iſta vocatione, qui in fide quæ per dilectionem operatur, etiam ſi aliquantum ambulant, non perſeuerant vſque in finem: & vtique potuerūt rapi, ne malitia mutaret intellectū eorum, ſi ad illā prędeſtinationē & vocationē, quę ſecundū propoſitum & ſine pœnitētia eſt, pertinerent. At ne quiſquam præſumptor ita de occultis iudicet alienis, vt dicat: Ideo non rapti ſunt ex hac vita, antequam eſſent fidei deſertores, quia in eadem vita non fideliter ambulabant, & hoc in eorum cordibus nouerat dominus, quanuis hominibus aliter appareret: quid dicturus eſt de infantulis paruulis, qui plerique accepto in illa ætate Chriſtianæ gratiæ ſacramento, cum ſine dubio pertinerent ad vitam æternam regnúmque cœlorum, ſi continuo ex hac vita emigrarent, ſinuntur creſcere, & nonnulli etiam apoſtatæ fiunt. Vnde? niſi quia non pertinent ad illam prædeſtinationem, & ſecundum propoſitum ac ſine pœnitentia vocationem. Cur autem ad eam alij pertineant, alij non pertineant, occulta cauſa eſſe poteſt, iniuſta non poteſt. Nunquid enim iniquitas apud deum? Abſit. Nam & hoc ad illam pertinet altitudinem iudiciorū, quam mirans tanquam expauit Apoſtolus. Ideo quippe illa iudicia vocat, ne quiſquam talia fieri putet, ſiue iniquitate, ſiue temeritate facientis, ſiue caſu & fortuito labentibus illis partibus tam diſpoſitorum ſub tanta ſapientia dei ſeculorum. In epiſtola porrò ad Coloſſenſes, quod ſcriptum eſt: Nemo vos ſeducat volens in humilitate, & cætera quæ ſequuntur, quouſque tibi obſcura eſſe dixiſti, nec ego adhuc ſine caligine intelligo, atque vtinam præſens de me iſta quæſiſſes. In eo quippe ſenſu, quem mihi in his verbis habere videor, adhibenda eſt quædam pronunciatio in vultu & modo vocis qui exprimi, literis non poteſt, vt ex aliqua parte aperiatur, quod ideo fit obſcurius, quia non rectè ſicut exiſtimo pronunciatur. Quod enim ſcriptū eſt: Ne tetigeritis, ne guſtaueritis, ne attaminaueritis: tanquam præceptum putatur Apoſtoli, neſcio quid tangere, guſtare, attaminare prohibentis. Contra eſt autem, ſi tamen in tanta obſcuritate iſta non fallor. Per irriſionem quippe verba poſuit eorum, à quibus eos nolebat decipi atque ſeduci, qui diſcernentes cibos ſecundum culturam angelorum, atque ita de hoc mūdo decernentes, dicunt: Ne tetigeritis, ne guſtaueritis, E ne attaminaueritis, cum ſint omnia munda mundis, & omnis creatura dei bona ſit. Quod in alio loco ipſe euidenter commendat. Totam ergo ipſius ſentētiæ circunſtantiam videamus. Ita enim Apoſtoli intentione perſpecta, ſenſum eius quātum valemus, fortaſſe tenebimus. Quibus enim ita ſcribit, metuebat eos ſeduci vmbris rerum dulci nomine ſcientiæ, & auerti à luce veritatis, quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Hāc autem ſub nomine ſapientiæ vel ſcientiæ curā vanarū ſuperfluarúmve obſeruationum, & de ſuperſtitione gētilitatis, maximeq; ab eis qui Philoſophi ſunt nuncupati, & à Iudaiſmo cauendam eſſe cernebat, vbi erant vmbræ futurorum remouendæ, quoniam lumen earum iam Chriſtus aduenerat. Cum ergo commemoraſſet & cōmendaſſet quantum certamen pro eis haberet, & pro iis qui Laodicææ fuerant, & quicūque nō viderant faciem eius in carne, vt cordibus conſolarentur copulati in charitate, & in omnibus diuitiis plenitudinis intellectus, ad cognoſcendum myſterium dei, quod eſt Chriſtus, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſcōditi, Hoc dico, inquit, vt nemo vos F circūueniat in veriſimili ſermone: quia veritatis amore ducebantur, veriſimilitudinem illis timuit ne deciperentur, Et ideo commendauit in Chriſto quod dulciſſimum habebant theſaurū, ſcilicet ſapientię & ſciētiæ, cuius nomine & promiſſione induci poterant in errorem. Nam & ſi corpore, inquit, abſens ſum, ſpiritu vobiſcū ſum, gaudens & videns veſtram ordinationē, & id quod deeſt fidei veſtrę in Chriſto. Ideo illis timebat, quoniam quid eis adhuc deeſſet, videbat. Sicut ergo accepiſtis, inquit, Ieſum Chriſtum dominum noſtrū, in ipſo ambulate radicati & ſuperædificati in ipſo, & confirmati in fide, ſicut & didiciſtis, abūdantes in ea gratiarum actione. Vult eos fide nutriri, vt capaces fiant participandorū theſaurorum ſapientiæ & ſciētię, qui ſunt abſconditi in Chriſto, ne antequā ſint ad hęc idonei, veriſimili ſermone capiantur, & à veritatis itinere deuient. Deinde apertius quid eis timeat oſtendens: Videte, inquit, ne quis vos decipiat per philoſophiam & inanem ſeductionem ſecundum traditionē hominum ſecundum elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum, quia in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Ideo corporaliter dixit, quia illi vm-

Generalis ſermo partem diſtraxat designans.

Ephe.1.

Rom.15.

Rom.11.

Rom.8.

Matth.22.

Sapi.4.

D Quæſtionis 7. ſolutio.

Coloſ.2.

μιμητικῶς.

πιθανολογίας.

Coloſ.2.

Universidad de Deusto Biblioteca

G illi vmbraliter seducebant,translato verbo vsus, sicut etiam vmbræ nomen in his rebus non est vtique verbum proprium,sed quadã similitudinis ratione translatũ. Et estis in illo inquit repleti , qui est caput omnis Coloſ.2. principatus & potestatis. Per principatus enim & potestates superstitio gentilium vel philosophi seducebant , prædicantes illam quam vocãt theologiam per elementa huius mundi . Caput autem omnium Christum,principiũ omnium voluit intelligi, sicut ipse ait cum ei dictum esset: Tu quis es? Respondit: Principiũ Ioan.8. qui & loquor vobis . Omnia enĩ per ipsum facta sunt, Ioan.1. & sine ipso factũ est nihil. Mirabiliter autem vult eos esse horum mirabilium contemptores,cum eos ostendit corpus factos illius capitis, dicendo: Et estis in illo repleti , qui est caput omnis principatus & potestatis. Coloſ.2. Hinc iam ne vmbris Iudaismi seducantur adiungit:In quo etiam circuncisi estis,circuncisione nõ manufacta in expoliatiõe corporis carnis . Vel sicut aliqui habẽt, In expoliatione corporis peccatorũ carnis circuncisionis Christi,consepulti ei in baptismum,in quo & consurrexistis per fidem operationis dei , qui suscitauit illum à mortuis. Vide quemadmodũ & hic corpus Chri H sti eos ostendit,vt ista contemnant , cohærentes tanto capiti suo,mediatori dei & hominum Christo Iesu, & nullum falsum vel inualidum medium per quod deo cohæreant requirentes.Et vos,inquit,cum essetis mortui in delictis & præputio carnis vestræ,Præputiũ vocauit quod significatur prepotiõ,hoc est,delicta carnalia quibus expoliandi sumus, Viuificauit,inquit,cum illo donans vobis omnia delicta , delens quod aduersus nos erat chirographum in decretis, quod erat contrarium nobis, quia reos lex faciebat , quæ subintrauerat vt abundaret delictum. Tollens,inquit,illud de medio Exemplare & affigens illud cruci , exuens se carne principatus & ἐδ'ογματισεν. potestates exẽplauit,fiducialiter triumphans eos in semetipso:nõ vtique bonos sed malos principatus & malas potestates,diabolicas scilicet & dæmoniacas exemplauit,id est exemplum de illis dedit,vt quemadmodũ ipse se exuit carne,sic suos ostenderet exuendos carnalibus vitiis,per quæ illi eis dominabantur.Iam hic diligẽter attende quemadmodum inferat propter quod cuncta ista cõmemorauimus . Nemo ergo vos,inquit, I iudicet in cibo,tanquam propterea omnia illa dixerit, quia isti per huiusmodi obseruationes seducebantur à veritate qua liberi fiebant. De qua dictum est in euan Ioan.8. gelio:Et veritas liberabit vos,id est liberos faciet. Ne ἐλευθερώ mo ergo vos, inquit, iudicet in cibo aut in potu aut in σει. parte diei festi,aut neomenię,aut sabbatorum,quod est vmbra futurorum: hoc propter Iudaismũ. Deinde sequitur propter superstitiones gẽtilium, Corpus autem κατασβα- Christi,inquit,nemo vos conuincat. Turpe est,inquit, βευέτω. & nimis incongruum,& à generositate vestrę libertatis alienum , vt cum sitis corpus Christi , seducamini vmbris,& conuinci videamini veluti peccantes,si hæc obseruare negligitis . Corpus ergo Christi , nemo vos cõuincat volens in humilitate cordis . Hoc si per verbum Græcum diceretur , etiam in Latina consuetu- φιλόσο- dine populari, sonaret vsitatius. Sic enim & vulgo di- φος citur,qui diuitem affectat thelodiues,& qui sapientem mista est vox Græca thelosapiens,& cætera huiusmodi . Ergo & hic thelo- Latinę,sicut humilis,quod plenius dicitur thelon humilis,id est vo in cõpresby lens humilis,affectans humilitatem,quod intelligitur, te,cocpiscopus, volens videri humilis,affectans humilitatẽ.Hoc enim diaconus, in talibus obseruationibus agitur , vt cor hominis velut religione humile reddatur. Addidit autem & cultu-

turam angelorum,vel sicut vestri codices habent,religionem angelorum,quę Græce θρησκία dicitur,angelos volens intelligi principatus,quos elementorũ mũdi huius præpositos , in his obseruationibus colendos esse arbitrantur. Nemo ergo vos,inquit,cõuincat cum sitis corpus Christi,volens videri humilis corde in cultura angelorum,quę nõ vidit inculcans. Vel sicut quidam codices habent: Quæ vidit inculcans. Aut enim sic dicere voluit: Quæ nõ vidit inculcans, quia homines ista suspitionibus & opinionibus agunt, non quod viderint ista esse facienda, Aut certè quæ vidit inculcans, ideo magna existimans quia vidit ea quibusdam locis obseruari alibi ab hominibus quorum authoritati haberet fidem etiam ratione non reddita:& ideo sibi magnus videtur , quia ei contigit quorũdam sacrorum videre secreta. Sed plenior sensus est,quæ non vidit inculcans,frustra,inflatus mente carnis suæ.Mirabiliter ibi eum dixit inflatũ mente carnis suæ,vbi thehumilem supra dixerat . Fit enim miris modis in anima hominis vt de falsa humilitate magis infletur, quàm si apertius superbiret.Et non tenens, inquit, ca- Coloſ.2. put,quod vult Christum intelligi,ex quo omne corpus † per conne- cõpactum,† & connexum subministratum & copulatũ ctum. crescit in incrementum dei . Si ergo mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi , quid adhuc velut viuentes de hoc mundo decernitis ? His dictis inserit verba eorum qui decernunt de hoc mũdo, per has obseruationes quasi rationabiles affectata vanitate humilitatis inflati,Ne tetigeritis,ne gustaueritis,ne attaminaueritis . Recolamus quod dictũ est superius, vt hoc intelligamus. Non vult enim eos in his obseruationibus iudicari vbi dicitur: Ne tetigeritis,ne gustaueritis, ne attaminaueritis, quæ sunt omnia,inquit, in corruptionem per abusionem. Omnia hæc,inquit,magis ad corruptionem valẽt,cum superstitiose ab his abstinetur,vt eis homo abutatur, id est non eis vtatur secundum præcepta & doctrinas hominum. Hoc planũ est, σκληρό- sed quod sequitur multum requiris. Quæ sunt quidem τητι. rationem habẽtia sapientiæ in obseruatione & humilitate cordis & vexatiõe corporis . Vel sicut alij interpretati sunt: Ad non parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis : Cur, inquis, hæc dicit rationem habere sapientiæ, quæ ita reprehendit? Dicam quod & ipse in scripturis potes aduertere,sæpe M sapiẽtiam positam etiam in sedibus mundi huius, quã dicit expressius sapientiam huius mundi. Nec moueat 1.Cor.1. quod hic non addidit,mundi . Nõ enim & in alio loco,cum ait:Vbi sapiens vbi scriba, addidit huius mundi,vt diceret vbi sapiens huius mũdi,& tamen hoc intelligitur,Sic & ista ratio sapientiæ.Nihil enim ab eis dicitur in huiusmodi superstitiosis obseruationib⁹, vbi non mũdi huius elementa naturamq; rerũ, ratio quædam sapientiæ reddi videatur.Nam & cum dicit: Cauete ne quis vos decipiat per philosophiam:nõ ait,huius mundi . Et quid est philosophia Latine nisi studiũ sapientiæ?Sunt ergo,inquit, ista rationem quidem habentia sapientiæ , id est de quibus aliqua ratio reddatur, secundum elementa mundi huius , & principatus ac potestates in obseruatione & humilitate cordis. Id enim agunt ista,vt superstitionis vitio cor humilietur ad nõ parcendũ corpori,dum fraudatur istis escis, quibus compellitur abstinere,non in honore aliquo ad saturitatẽ carnis:non quod honoratius illo magis quàm illo cibo caro saturetur,cum ad eius necessitatem non pertineat,nisi quolibet valetudini apto alimento reficiatque

A tatque fulcirī. De Euangelio inquisitio tua solet mul
Quæstionis & solutio. tos mouere, quotmodo dominus post resurrectionem, cum in eodem corpore surrexerit, à quibusdā qui eum nouerant, vtriusque sexus hominibus & agnitus non sit, & agnitus sit. Vbi primum quæri solet, vtrū in eius corpore, an potius in illorum oculis aliquid factum sit,
Luc.24. quo non posset agnosci: Cum enim legitur: Tenebantur oculi eorum ne agnoscerent eum, impedimentum quoddam agnoscendi videtur in luminibus factum es
Marc.16. se cernentium. Cum verò aperte alibi dicitur: Apparuit eis in alia effigie, vtique in ipso corpore, cuius alia erat effigies, aliquid factum fuisse, quo impedimēto tenerentur, id est, moram agnoscendi paterentur oculi eorum. Sed ego miror cum duo sint in corpore, quibus cuiusque species agnoscatur, lineamenta & color, cur ante resurrectionem, quod in monte ita trāsfiguratus est, vt fieret vultus eius splendidus sicut sol, neminem mouet eum vsque ad tantam excellentiam fulgoris & lucis colorem sui corporis mutare potuisse: & post resurrectionem mouet aliquatenus lineamenta mutata esse vt non posset agnosci: & rursum eadem potentiæ
B facultate, sicut tunc pristinum colorem, sic & post resurrectionem pristina liniamēta reuocasse. Nam & illi tres discipuli, ante quorum oculos in monte transfiguratus est, non eum agnoscerent, si ad eos talis aliunde venisset: sed quia cum illo erant ipsum esse certissime retinebant. At enim corpus ipsum erat in quo resurrexit. Quid hoc ad rem? Nam illud vtiq; ipsum corpus erat, in quo in monte transfiguratus est, & ipsum erat iuuenis in quo natus est: & tamen si quis eum repente iuuenem vidisset, qui non nisi infantulum nosset, non vtiq; agnosceret. An verò ad liniamenta mutanda nō potest celeriter dei potestas, quod potest per annorum moras hominis ætas? Quod autem Mariæ
Ioan.20. dixit: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem: nihil aliud noueris me intelligere quàm tu. Ita enim significare voluit tactum spiritalem, id est accessum fidei se requirere, qua creditur eum excelsum esse cum patre. Et quod ab illis duobus in fractione panis est agnitus, sacramentum esse, quo nos in agnitionem
Quæstionis & solutio. suam cōgregat, nullus debet ambigere. De verbis Symeonis, vbi ait virgini matri domini: Et tuam ipsius
C animam pertrāsibit framea: In alia epistola, cuius exemplū etiam modo misi, dixi quid mihi videatur, quod etiam tibi inter cętera visum est. Et quod adiunxit: Vt denudentur multorum cordium cogitationes: hoc intelligendum puto, quia per domini passionem, & insidiæ Iudæorum, & discipulorum infirmitas patuit. Tribulationem igitur, gladij nomine significatā esse, credibile est, quo materna anima vulnerata est doloris affectu. Ipse fuit gladius in ore persecutorum, de quibus
Psal.58. in psalmo dicitur: Et gladius in ore eorum. Ipsi enim erant filij hominum, quorū dentes arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Nam & ferrū quod pertrāsiit animam Ioseph, pro dura tribulatione positum
Psal.56. ferrum mihi videtur. Aperte quippe dicitur: Ferrum pertransiit animam eius donec veniret verbum eius, id est, tādiu fuit in dura tribulatione, donec fieret quod prædixit. Hinc enim magnus est habitus, & ab illa tribulatione liberatus. Sed ne humanæ sapientiæ tribueretur quod venit verbum eius, id est factum est quod prædixit, more suo scriptura sancta deo inde dat gloPsal.104. riam. Et continuo subiungit: Eloquium domini ignivit eum. Vt potui nō defui interrogationibus tuis adiutus orationibus tuis, & ipsis quas misisti disputationibus tuis. Cum enim interrogando disputas, & quæ- D
ris acriter, & doces humiliter. Vtile est autem vt de obscuritatibus diuinarum scripturarum, quas exercitationis nostræ causa deus esse voluit, multæ inueniātur sententiæ, cum aliud alij videtur, quæ tamen omnes sanæ fidei doctrinæq; concordent. Dabis sanè veniam stylo meo multum festinanti, vt iam in naui constituto occurrerem perlatori. Filium autem nostrum Paulinum in Christi charitate dulcissimum, in hac potius epistola resaluto, & paucis vt festinus exhortor, vt misericordiæ domini, qui sciēs dare auxilium de tribulatione, eum turbulentissima tempestate misit in portum, quo tu pelago tranquilliore permeasti, ipsi marinæ tranquillitati minime credens, & qui eius rudimentis excipiendis atque nutriendis te dedit, gratias agat quantas potest, & omnia ossa eius dicant, Domine quis similis tibi? Non enim vberiore fructu legit vel audit me docentem ac differentem, vel quibuslibet exhortationibus accendentem, quàm inspicit te viuentem. Resalutant sanctam & syncerissimam benignitatem tuam conserui mei qui mecum sunt. Condiaconus autem noster Peregrinus, ex E
quo à me profectus est cum sancto fratre nostro Vrbano, quando episcopatus sarcinam subire perrexit, nondum remeauit Hipponem. Saluos eos tamen in nomine Christi, & literis eorum & fama nunciante cognoscimus. Compresbyterum Paulinum, & omnes qui tua præsentia in domino perfruuntur germano salutamus affectu.

Augustinus Cæciliano præsidi, ut suo edicto coerceat Donatistas iuxta Hipponem, quemadmodum alibi fecerat.

Epistola LX.

DOMINO eximio, & in Christi charitate vere merito honorabili ac suscipiēdo filio Cæciliano, Augustinus. Administrationis tuæ claritas & fama virtutum, pietatis quoque Christianæ laudanda diligentia & fida synceritas, quæ tibi diuina munera eo donante gaudes tributa, à quo speras promittente potiora, excitauerunt me, vt hoc epistolari alloquio, æstus causarum mearum excellentiæ aperirem tuæ†. Quantum enim per alias Aphricæ terras te vnitati catholicæ mirabili efficacia consuluisse gaudemus, tantum dolemus regionem Hipponensiū, & ei F
vicinas partes confines Numidiæ, præsidiali edicti tui vigore nondum adiuuari meruisse, domine eximie & in Christi charitate [vere] meritóque honorabilis ac suscipiende fili. Quod ne meæ potius negligentiæ deputetur, qui episcopalem sarcinam Hippone sustineo, tuæ magnificentiæ non tacendum putaui. Quantum etiam in campo Hipponensi hæretica præsumat audacia, si ex fratribus & collegis meis, qui hęc tuę sublimitati narrare potuerint, vel ex presbytero, quem cū literis misi, fueris audire dignatus, adiuuante domino deo nostro, proculdubio prouidebis vt tumor sacrilegæ vanitatis, terrendo sanetur potius, quàm vlciscēdo resecetur.

† aliis, cum excellentia partiter tua.

Augustinus Dulcitio Tribuno, ut Donatistas edicto suo corrigat, non occidat, deq; mira uesania quorūdam qui sibi necem consciscebant.

Epistola LXI.

DOMINO eximio & honorabili filio Dulcitio, Augustinus salutem in domino. Non debui contemnere petitionem tuam, qua desyderasti à me institui, quemadmodū te oporteat hæreticis respōdere, quorū salus in domini misericordia, instantia

De isto Dulcitio vide. 2. retrac. 59. & 63.

Universidad de Deusto Biblioteca

G instantia quoque tuæ strenuitatis inquiritur. Quanuis enim ingentes eorum multitudines, vnde plurimum gratulamur, quidam tamen eorum & deo & hominibus miserabili instinctu furoris ingrati, nisi suis cædibus nos vastare nõ possunt, suo nos exitio terrere se credunt, aut lætitiam suam quærẽtes de mortibus nostris, aut tristitiam nostram de mortibus suis. Sed non debet tot tantorumq; populorum salutem, furiosus error hominum impedire paucorum: quid eis velimus, non solum deus & prudentes homines, verumetiam ipsi cũ sint nobis inimicissimi, sentiunt. Cum enim suæ prouinciæ terrendos putant, non dubitant nos timere ne pereant. Sed quid faciamus, videntes quod multi adiuuãte domino per occasionem vestram viam pacis inueniant? Nunquid prohibere nos possumus vel debemus ab hac vnitatis instantia, dum metuimus ne quidam durissimi & in seipsos crudelissimi, nõ nostra sed propria voluntate se perdant? Optaremus quidem vt omnes qui contra Christum portant signum Christi, & contra Euangelium de ipso Euangelio quod nõ intelligunt gloriantur, à sua peruersitate discederent. Sed quoniam deus occulta satis dispositione, sed tamen iu-
H sta, nonnullos eorũ pœnis prædestinauit extremis, proculdubio melius incomparabili numerositate plurimis ab illa pestifera diuisione & dispersione redintegratis atq; collectis, quidam suis ignibus pereunt, quàm pariter vniuersi sempiternis ignibus gehennarum merito sacrilegæ dissensionis ardebunt. Sic enim pereuntes dolet ecclesia, quemadmodum rebellem filium sanctus Dauid, de cuius salute seruanda solicita dilectione mandauerat. Nam eum merito nephandæ impietatis extinctum, etiã cum testimonio lachrymosæ vocis ingemuit. Veruntamen superbo & maligno discedente in locum suum, populus dei qui fuerat illius tyrannide diuisus, agnouit regem suum, Et de amisso filio mœrorem patris, perfectio consolata est vnitatis. Non itaque reprehendimus domine eximie & honorabilis fili, quod tales homines apud Tamugadẽ, prius edicto admonendos existimasti: sed quod ibi dixisti, noueritis vos debitę neci dandos: putauerunt sicut eorũ rescripta indicant, hoc te fuisse comminatum, quòd tu illos apprehensos fueras occisurus, non intelligẽtes de
Mira in hæreticos clementiã. illa nece, quam ipsi sibi volunt ingerere te locutũ. Non enim tu in eos ius gladij vllis legibus accepisti, aut
I imperialibus constitutis, quorum tibi iniuncta est executio, hoc præceptum est vt necentur. Secundo sanè edicto dilectionis tuæ planius quid volueris aperuisti. Quòd autem etiam ipsum episcopum illorum putasti literis alloquendum, humanissime ostendisti, quanta mansuetudine tẽperati sint in catholica ecclesia, etiam qui potestate Christiani imperatoris, siue terrendo siue plectendo corrigendis præficiuntur erroribus, nisi quod honorificentioribus eum verbis tractasti quàm decebat hęreticum. Sed quod eius responsioni me respondere voluisti, credo te arbitratum etiã hoc Tamugadensibus debere præstare, vt fallax doctrina ipsius à quo seducebantur, aliquãto diligentius refellatur: verùm nos & occupatissimi sumus, & iam plurimis opusculis nostris huiusmodi vaniloquia refutamus. Iam enim nescio quotiens disputãdo & scribendo monstrauimus, non eos posse habere martyrum mortem, quia Christianorum non habent vitam, cum martyrem non faciat pœna, sed causa. Docuimus etiã liberum arbitrium sic homini datũ, vt tamen & diuinis legibus & humanis rectissime grauiũ supplicia con
stituta sint peccatorum: & pertinere ad religiosos re- K
ges terræ, non solum adulteria, vel homicidia, vel huiusmodi alia flagitia seu facinora, verumetiã sacrilegia seueritate congrua cohibere, Multumq; illos falli, qui putant à nobis istos tales suscipi, quales sunt, quia non eos rebaptizamus. Quomodo enim tales suscipiuntur quales sunt, cum sint hæretici, & ad nos transeundo fiant catholici? Neque enim propterea corda deprauata non licet corrigi, quia sacramenta semel data non licet iterari. De mortibus autem furiosissimis, quas qui Spontanea mors
dam eorũ ipsi sibi inferunt, de quibus solẽt detestabiles & abominabiles esse multis, etiam suis quorũ mentes dementia nõ tanta possedit, eis secundum scripturas rationẽmque Christianorum sæpe respondimus: Ecclesiasti. c.14.
quoniam scriptum est, Qui sibi nequam cui bonus? Aut certe in eisdem positum tentationibus, mori volentem accidat & proximum, qui sibi expedire & licere putat occidere seipsum, quoniam scriptura dicit, Diliges proximum tuum tãquam teipsum. Nullis autem Leuit.19. Matth.22.
iubentibus legibus vel legitimis potestatibus, non licere alterum occidere, etiam volentem & parentem, & viuere iam non valentem, satis indicat scriptura Re- 2.Reg.1.
gnorum. Vbi rex Dauid regis Saulis interfectorẽ iussit occidi, cum ille dixisset ab eo iam saucio atq; semiuiuo petitum se fuisse vt hoc faceret, & animam corporis nexibus obluctantem soluiq; cupientem, vno ictu L
vulneris ab illis cruciatibus liberaret. Proinde quia omnis qui sine vlla legitimæ potestatis authoritate hominem occidit, homicida est, quisquis seipsum occidit non sit homicida si non homo est. Hęc omnia multimodis in aliis plurimis nostris sermonibus & literis diximus. Veruntamen, quod fatendũ, de isto Ra- 2.Macca.14
zio seniore, quem summa exemplorum inopia coarctati se in Maccabæorum libris, quasi ad authoritatem sceleris quo seipsos perdunt, perscrutatis omnibus ecclesiasticis authoritatibus, vix aliquãdo inuenisse gloriantur, adhuc eis nunquam respondisse me recolo: sed quod tuæ charitati & prudentibus quibusque sufficiat ad istos redarguendos, si ad vitam Christianorum de Iudæa gente atq; illis literis parati sunt omnium sanctorum exempla transferre, tunc & hoc trãsferãt: Si autem illic sunt plurima eorum quoq; homi- M
num, qui literarum illarum veritate laudati sunt, vel huic iam tempori non conuenientia, vel etiam illo tẽpore non rectè facta, tale etiam hoc est quod in seipsum Razius iste commisit: qui cum esset & apud suos Razius.
nobilis, & multũ in Iudaismo profeciisset, quę sibi in cõparatione iustitiæ Christianæ, damna & stercora fuisse dicit Apostolus, & propter hoc idem Razius Iudæorum pater appellatur: quid mirum est si tanquam homini elatio superba subrepsit, vt mallet manu propria perimi, quàm post illã in suorum aspectibus celsitudinem, sustinere indignam in hostium manibus seruitutem? Solent in literis gentilium ista laudari. In his autem Maccabæorũ libris, quãuis homo fuerit ipse laudatus, factum tamen eius narratum est non laudatum, & iudicandum potius quã imitandum, quasi ante oculos constitutum: non sanè nostro iudicio iudicandum, quod nos quoq; vt homines habere possemus, sed iudicio doctrinæ sobriæ, quæ in ipsis quoq; libris veteribus clara est. Longè quippe fuit iste Razius à verbis illis vbi legitur: Omne quod tibi applicitum fierit accipe, Ecclesiasti. c.2.
& in dolore sustine, & in humilitate tua patientiã habe. Non ergo fuit iste vir eligendæ mortis sapiens, sed ferendæ humilitatis impatiens. Scriptum est, quod

voluerit

A voluerit nobiliter & viriliter mori, sed numquid ideo sapienter? Nobiliter scilicet, ne libertatem sui generis captiuus amitteret. Viriliter autem, quod tantas vires animi haberet, quibus idoneus esset vt seipse perimeret, quod gladio cum implere non posset, de muro se præcipitem dedit, & sic adhuc viuus abruptam cucurrit ad petram, atque ibi exanguis intestina sua produxit, quę veraque manu dissipata spargebat in populum, ac deinde postea defessus occubuit. Magna hęc sunt, nec tamen bona, Non enim bonum est omne quod ma-
Exod.23. gnum est, quoniam sunt magna etiam mala. Deus dixit, Innocētem & iustum ne occidas. Si ergo iste innocens & iustus non fuit, cur proponitur imitādus? Si autē innocēs & iustus fuit, quare interfector innocētis & iusti, id est, ipsius Razij insuper putatur esse laudandus? Hæc interim, ne nimium prolixa fiat, huic epistolæ
2.Retra.59. implendæ satis sint. Debeo autem Tamugadensibus eiusmodi ministerium charitatis, quoniam mihi & noto tuo & ab honorabili & charissimo filio meo Eleusino, qui tribunatum apud eos egit bene insinuati sunt, vt ambabus epistolis Gaudentij Donatistarum episcopi, & maxime posteriori, quam secundum scripturas
B sanctas se fecisse arbitratur, ita respondeam ne aliquid prætermissum putetur.

Augustinus Cœlestino Diacono de mutua beneuolentia.

Epistola. LXII.

DOmino venerabili nimiumq; desyderabili, sancto fratri & cōdiacono Cœlestino, Augustinus in domino salutem. Quanuis longe absens fuerim, quando per Proiectum clericum ad me directa Hipponem sanctitatis tuę scripta venerunt, tamen posteaquam veni, eisq; lectis, rescriptorum debitorem me factum esse cognoui, reddendi tempus operiebar: & ecce subito profecturi à nobis charissimi fratris nostri Albini acoluthi, gratissima occurrit occasio. De tua igit, quæ mihi exoptatissima est, salute lætatus, sanctitati tuę salutationem debitā reddo. Semper autem debeo charitatem, quæ sola etiam reddita, semper detinet debitorem. Redditur enim cum impenditur, debetur autem etiam si reddita fuerit, quia nullum est tempus quando impēdenda iam non sit: nec cum redditur amittitur, sed potius reddendo multiplicatur: habendo enim redditur non carendo. Et cum reddi non possit nisi habeatur, nec haberi potest nisi reddatur: im
C mo etiam cum redditur ab homine, crescit in homine, & tanto maior acquiritur, quanto pluribus redditur. Quomodo autem negetur amicis, quæ debetur & inimicis: Sed inimicis tanta † impenditur, amicis secura
† cauta. rependitur. Agit tamen quantum potest, vt ab iis etiam quibus pro malis bona retribuit, id recipiat quod impendit. Optamus quippe fieri amicum, quem veraciter diligimus inimicum: quia non eum diligimus nisi velimus bonum, quod vtique non erit nisi amiserit inimicitiarum malum. Non ergo sic impenditur charitas vt pecunia. Excepto enim quod impēdendo illa diminuitur, hæc augetur: etiā illo inter se differunt: quod pecuniam cui dederimus tunc ei beneuolentiores erimus si recipere non quæramus: non autem potest esse verus charitatis impēsor, nisi fuerit benignus exactor: quoniam pecunia cum recipitur accedit cui datur, sed recedit à quo datur, charitas verò nō solum apud eum crescit qui hanc ab eo quem diligit, exigit, etiam si nō recipit, sed etiam ille à quo eam recipit tunc incipit habere cum reddit. Proinde domine frater mutuam tibi charitatem libens reddo gaudensq; recipio: quā recipio adhuc repeto, quam reddo adhuc debeo. Vnum enim D magistrum apud quem condiscipuli sumus, per eius Apostolum dociles audire debemus præcipientem ac dicentem, Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem Rom.13. diligatis.

Augustinus Cœlestino de triplici rerum ordine.

Epistola. LXIII.

AVgustinus Cœlestino. O vtinam possem assidue tibi aliquid dicere, Id autem aliquid est, vt curis exueremur inanibus, & curis induueremur vtilibus. Nam de securitate nescio vtrum quicquam in hoc mundo sperandum sit. Scripsi nec recepi vlla rescripta. Missi aduersum Manichæos libros quos paratos & emendatos mittere potui, nec quicquā ex illis iudicij motusq; nostri notum mihi factum est. Nunc eos repetere iam me, vos autem restituere conuenit. Peto itaque ne differatis eos remittere cum rescriptis, quibus nosse cupio quid de illis geritis, vel adhuc ad illum errorem expugnandum quid armaturæ vobis opus esse arbitremini. Sanè quoniam te noui, accipe hoc quoddam grande & breue. Est natura per lo- E
cos & tēpora mutabilis, vt est corpus. Et est natura per locos nullo modo sed tantum per tempora etiam ipsa mutabilis vt anima. Et est natura quæ nec per locos nec per tempora mutari potest, hoc deus est. Quod hic insinuari quoquo modo mutabile, creatura dicitur: quod immutabile creator. Cum autem omne quod esse dicimus, in quantum manet dicamus, & in quantum vnū est, omnis porrò pulchritudinis forma vnitas sit, vides profecto in ista distributione naturarum, quid summe sit: quid infime, & tamē sit: quid medie, maiusq; infimo & minus summo sit. Summū illud est ipsa beatitas. Infimum quod nec beatum esse potest nec miserum. Quod verò medium, viuit inclinatione ad infimum, misere, cōuersione ad summum beate viuit. Qui Christo credit, non diligit infimum, non superbit in medio, atque ita summo inhęrere fit idoneus: & hoc est totum quod agere iubemur, monemur, accendimur.

Vide Gen. ad literam cap.25.& 26

1 sen. distinct 37.cap.& duob.seq.

Augustinus presbyter Aurelio episcopo, lamentans temulentiam, contentiones ac dolos mire regnare apud Aphros, etiam in solennibus conuiuiis in honorem martyrum fieri solitis, ostendens quibus modis possit illis mederi. F

Epistola. LXIIII.

AVrelio episcopo, Augustinus presbyter. Qua gratia responderem literis sanctitatis tuæ, cum diu hæsitans non reperirē: omnia enim vicit affectus animi mei, quem iam sponte surgentem lectio epistolæ tuæ multo ardentius excitauit: commisi me iam deo qui pro viribus meis operaretur in me, vt ea rescriberem, quæ vtrique nostrum studio in domino & curæ ecclesiasticæ pro tua præstantia & mea obsecundatione congruerent. Atque illud primum, quod orationibus meis te adiuuari credis, non solum non defugio, verumetiam libenter amplector, Ita enim, & si non meis, certe tuis, me dominus nunc † ex- † nostri.
audiet. Quod fratrem Alipium in nostra coniunctione mansisse, vt exemplo sit fratribus curas mundi huius vitare cupientibus, beneuolentissime accepisti, ago gratias quas nullis verbis explicare possim: dominus hoc rependat in animam tuam. Omnis itaque fratrum cœtus qui apud nos cœpit coalescere, tanta tibi prærogatiua obstrictus est, vt locis terrarum tantum longe disiunctis ita nobis cōsulueris tanquam

G præsentissimus spiritu. Quapropter precibus quantum
†gregem. valemus incumbimus, vt locum †tibi commissum te-
cum dominus sustinere dignetur, nec te vspiam dese-
rere, sed adesse adiutor in opportunitatibus, faciens cũ
ecclesia sua misericordiam per sacerdotium tuũ, quale
spiritales viri vt faciat, lachrymis eum gemitibusq; in-
terpellant. Scias itaque domine beatissime & plenissi-
ma charitate venerabilis, non desperare nos, immo spe
rare vehemẽter, quòd dominus & deus noster per au-
thoritatem personæ quam geris, quam non carni, sed
spiritui tuo impositam esse confidimus, multas carna-
les fœlicitates & ægritudines, quas Aphricana ecclesia
in multis patitur in paucis gemit, consiliorum graui-
tate & tua possit sanare. Cum enim Apostolus tria bre
uiter genera vitiorum detestãda & vitanda vno in lo-
co posuerit, de quibus innumerabilium peccatorũ ex-
urgit seges, vnum horũ quod secundo loco posuit acer-
rime in ecclesia vindicatur, duo autem reliqua, id est
primum & vltimum, tolerabilia videntur hominibus,
atque ita paulatim fieri potest, vt nec vitia iam puten-
Rom.13. tur. Ait enim vas electionis: Non in comessationibus
& ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in
H contentione & dolo, sed induite vos dominum Iesum
Christum, & carnis curam ne feceritis in cõcupiscen-
tiis. Horum ergo trium, cubilia & impudicitiæ, tã
magnum crimen putatur, vt nemo dignus, non modo ec-
clesiastico ministerio, sed ipsa etiam sacramentorum
communione videatur, qui se isto peccato maculauer-
44. disti. ca. comessatio-nes. rit. Et rectè omnino. Sed quare solum? Comessationes
enim & ebrietates ita concessæ & licitæ putantur, vt in
honorem etiam beatissimorum martyrum, non solum
per dies solennes, quod ipsum quis non lugendum vi-
deat qui hæc non carnis oculis inspicit, sed etiam quo-
tidie celebrentur. Quam fœditatem, si tãtum flagitio-
sa & non etiam sacrilega esset, quibuscunque toleran-
tiæ viribus sustentandam putaremus. Quanquam vbi
est illud, quod cum multa vitia enumerasset idẽ Apo-
stolus, inter quæ posuit ebriosos, ita concluſit, vt dice-
1.Cor.5. ret cum talibus nec panem edere. Sed feramus hæc in
luxu & labe domestica, & eorum conuiuiorũ quæ pri-
uatis parietibus cõtinentur, accipiamusq; cum eis cor-
Ebriosi in honorem martyrum. pus Christi cum quibus panem edere prohibemur, sal-
tem de sanctorum corporum sepulchris, saltem de lo-
cis sacrorum, de domibus orationum tantum dedecus
†vetare. I arceatur. Quis enim audet negare †priuatim, quod cũ
frequentatur in sanctis locis, honor martyrum nomi-
natur? Hæc si prima Aphrica tentaret auferre à cæte-
ris terris, imitatione digna esse deberet. Cum verò &
per Italiæ maximam partem, & in aliis omnibus aut
propè omnibus trãsmarinis ecclesiis, partim quia nun
quam facta sunt, partim quia vel orta vel inueterata,
†de vita. sanctorum & vere debita† futura cogitantium episco-
porum diligentia & animaduersione extincta atq; de-
leta sint, dubitamus quomodo possumus tantam morũ
labem, vel proposito tam lato exemplo emendare? &
nos quidem illarum partium hominem habemus epi-
scopum, vnde magnas agimus gratias deo: quanquam
eius modestiæ atque lenitatis est, eius denique pruden-
tiæ & solicitudinis in domino, vt etiam si Apher esset,
cito illi de scripturis persuaderetur curandum, quod li
Concilium contra ebrios. centiosa & male libera consuetudo vulnus inflixit. Sed
tanta pestilẽtia est huius mali, vt sanari prorsus, quan-
tum mihi videtur, nisi concilij authoritate non possit.
Aut si ab vna ecclesia inchoanda est medicina, sicut vi-
detur audaciæ, mutare conari quod Carthaginẽsis ec-
clesia tenet, sic magnæ impudentiæ est, velle seruare K
quod Carthaginẽsis ecclesia correxit. Ad hanc autem
rem quis alius episcopus esset optandus, nisi qui ea dia-
conus execrabatur? Sed quod erat tunc dolendum, nũc
auferendum est, non aspere, sed sicut scriptum est, in
spiritu lenitatis & mansuetudinis. Dant enim mihi fi- Gala.6.
†germanis-simæ. Consuendo quomodo tollenda. 44. disti. ca. comessatio-nes. duciam literæ tuæ indices grauissimę †charitatis, vt
tecum tanquam mecum audeam colloqui. Non ergo
aspere, quantum existimo, non duriter, non modo im-
perioso ista tolluntur, magis docendo quàm iubendo,
magis monendo quàm minando. Sic enim agendum
est cum multitudine peccantium. Seueritas autem ex-
ercenda est in peccata paucorum. Et si quid minamur
cum dolore fiat, de scripturis comminãdo vindictam
futuram, ne nosipsi in nostra potestate, sed deus in no-
stro sermone timeatur. Ita prius mouebuntur spirita-
les vel spiritalibus proximi, quorum authoritate & le-
nissimis quidem sed instãtissimis admonitionibus cæ-
tera multitudo frangatur. Sed quoniam istæ in cœmi-
teriis ebrietates & luxuriosa conuiuia, non solum ho-
nores martyrum à carnali & imperita plebe credi so-
lent, sed etiam solatia mortuorum, mihi videtur faci-
lius illis dissuaderi posse istam fœditatem ac turpitu- L
Sacrificia pro mortuis dinẽ, si & de scripturis prohibeatur, & oblationes pro
spiritibus dormientium, quas vere aliquid adiuuare
credendum est, super ipsas memorias non sint sump-
tuosæ, atque omnibus petentibus sine typho & cum
alacritate præbeantur neque vendantur. Sed si quis
[pro religione] aliquid pecuniæ offerre voluerit, in
præsenti pauperibus erogetur. Ita nec deserere vide-
buntur memorias suorum, quod potest gignere non
leuem cordis dolorem, & id celebrabitur in ecclesia
quod pie honestèque celebratur. Hæc interim de co-
Contentio & dolus. messationibus & ebrietatibus dicta sint. De conten-
tione autem & dolo quid me attinet dicere, quando
ista vitia non in plebe, sed in nostro numero grauio-
ra sunt? Horum autem morborum mater superbia est,
& humanæ laudis auiditas, quæ etiam hypocrisim sæ-
pe generat. Huic non resistitur nisi crebris diuinorum
librorum testimoniis incutiatur timor & charitas dei,
si tamen ille qui hoc agit, seipsum præbeat patientiæ
atque humilitatis exemplum, minus sibi assumendo
quàm offertur, sed tamen ab eis qui se honorant nec
totum nec nihil accipiendo, & id quod accipitur lau-
dis aut honoris, non propter se qui totus coram deo M
esse debet & humana contemnere, sed propter illos ac-
cipiatur quibus consulere non potest si nimia deiectio-
ne vilescat. Ad hoc enim pertinet quod dictum est: Authoritas. 1.Tim.4. Gala 1. Nemo iuuentutem tuam contemnat: cum hoc ille di-
xerit, qui alio loco ait: Si hominibus placere vellem,
Christi seruus non essem. Magnum est de honoribus
& laudibus hominum non lætari, sed omnem pom-
pam inanem præcidere, & si quid inde necessarium
retinetur, id totum ad vtilitatem honorantium salu-
témque conferre. Non enim frustra dictum est: Deus Psal.52.
confringet ossa hominum placere volentium. Quid
enim languidius, quid tam sine stabilitate ac fortitu-
dine, quod ossa significant, quàm homo quem male
loquentium lingua debilitat, cum sciat falsa esse quæ
dicuntur? Cuius rei dolor nullo modo animæ viscera
dilaniaret, si non amor laudis ossa eius confringeret.
Præsumo de robore animi tui. Itaque ista quæ tecum
confero, mihi dico, dignaris tamen credo mecum con-
syderare, quàm sint grauia, quàm difficilia. Non enim
huius hostis vires sentit, nisi qui ei bellum indixerit:
quia &

A quia & si cuiquam facile est laude carere dum denegatur, difficile est ea nõ delectari cum offertur: & tamen tanta mentis in deum debet esse suspensio, vt si nó merito laudemur, corrigamus eos quos possumus: ne arbitrentur aut in nobis esse quod non est, aut nostrum esse quod dei est, aut ea laudent, quæ quamuis non desint nobis, aut etiam supersint, nequaquam tamen sunt laudabilia: velut sunt bona omnia quæ vel cum pecoribus habemus cõmunia vel cum impiis hominibus. Si autem merito laudamur, propter deum gratulemur eis quibus placet verum bonum: non tamen pro his quia placemus hominibus, sed si corã deo tales sumus quales nos esse credunt, & non tribuitur nobis sed deo, cuius dona sunt omnia quæ vere meritoq; laudãtur. Hæc mihi ipse canto quotidie, vel potius ille cuius salutaria præcepta sunt, quæcunq; siue in diuinis lectionibus inueniuntur, siue quæ intrinsecus animo suggeruntur: & tamen vehementer cum aduersario dimicans, sæpe ab eo vulnera capio, cum delectationẽ oblatæ laudis mihi auferre nõ possum. Hæc propterea scripsi, vt si tuę sanctitati iam non sunt necessaria, siue quòd plura huiusmodi ipse cogites atque vtiliora, siue quòd tuæ sanctitati medicina ista non opus sit, mala tamen mea nota sint tibi, sciasq; vnde pro mea infirmitate deum rogare digneris, quod vt impensissime facias, obsecro per humanitatem illius qui præceptum dedit, vt inuicem onera nostra portemus. Multa sunt quæ de vita nostra & conuersatione deflerem, quæ nollem per literas ad te venire, si inter cor meum & cor tuum, vlla essent ministeria præter os meum & aures tuas. Si autem venerabilis nobis omniumq; nostrum tota synceritate charissimus, cuius in te vere fraternam cum prẽsens essem benignitatem studiumq; perspexi, senex Saturninus dignatus fuerit, quando opportunũ videbitur ad nos venire, quicquid cũ eius sanctitate & speciali affectu colloqui potuerimus, aut nihil aut non multum distabit, ac si cum tua dignatione id ageremus. Quod vt nobiscum ab eo petere atque impetrare digneris, tantis precibus posco, quantis verba nulla sufficiunt. Absentiam enim meam tantam longe Hipponenses vehementer nimisq; formidant, neque vllo modo mihi sic volunt credere, vt & ego vobis. Agrum fratribus datum prouisione & liberalitate tua didicimus ante epistolã tuã, per sanctum fratrem & conseruum nostrum Parthe-
C nium, à quo multa alia quæ audire desyderabamus, audiuimus. Præstabit dominus vt etiã cętera quę adhuc desyderamus impleantur.

Laudes hominũ quomodo accipiendæ.

Augustinus Paulino, cupiens ab illo plenius explicari quomodo uoluntas hominis subditur uoluntati diuinæ.

Epistola. LXV.

SAnctis & deo dilectissimis meritò venerabilibus, & multum desyderabilibus fratribus, Paulino & Therasiæ, Augustinus in domino salutem. Charissimus frater Celsus cum rescripta repeteret, debitum reddere festinaui. Sed vere festinaui. Cum enim eum putarem adhuc aliquot dies nobiscũ moraturum, repente comperta occasione nauigij, mihi pridianam suam profectionem iam nocte suggessit. Quid facerem cum eum tenere non possem, & quia ad vos cũ quibus ei melius esset properabat, nec si possem deberem. Proinde pauca illico hæc arripui dictanda atque mittenda, prolixioris epistolæ me confitens debitorem, cum post reditum venerabilium fratrum nostrorum collegarum Therasij & Euodij, primum nostri † ex parte satiatus fuero. Vberius enim ad vos † in D
eorum pectoribus & orationibus nos † esse venturos, † vestri
iamiamq; in Christi nomine atq; adiutorio speramus. † nos
Cum hæc scriberemus, etiam per vnanimem filiũ nostrum Carthaginensis ecclesiæ presbyterum Fortunatianum Romam nauigaturum, aliam epistolã paucis ante diebus iam dederã. Nunc ergo quod soleo rogo, vt quod soletis faciatis. Oretis pro nobis vt videat deus humilitatem nostram & laborem nostrum, & dimittat omnia peccata nostra. Colloqui autem vobiscũ talia cupio, si dignemini literis, qualia colloqui possemus si coram vestris sensibus adessemus. Ecce illã quę-stiunculam quam nuper proposuerã, tanquam si præsens prẽsenti inter dulces loquelas obderẽ, plane Christiano intellectu & deuotione soluisti, sed nimis cursim & breuiter: posset quippe ibi aliquanto diutius & vberius habitare gratia oris tui, si cũ dixisses ita te illo quo fœliciter vteris loco perseuerare decreuisse, vt si quid de te aliud domino placuerit, eius voluntatẽ prẽferas tuæ, idipsum aliquanto apertius explicares, quo nam modo voluntatem dei quæ nostrę voluntati prẽponenda est nouerimus. Vtrum tantum in ea re quam
B propterea præferre deberemus, quia & inuiti cogeremur. Ibi enim fit quidem quod nolumus. Sed ideo nos cogimur vt velimus, quia ille vult cuius volũtatis nec excellentiam fas est recusare, nec omnipotẽtiam licet euitare: sicut Petrum alter cinxit & tulit quò noluerat: veruntamen quò nollet iit, sed volens mortem subiit. Asperrimum est, ibi vbi est potestas, non mutare sententiam, quãuis aliud occurrat in quo potius appareat voluntas dei ad mutandam sententiam nos vocantis, non quia nostra mala erat, sed in qua rectè permaneretur, nisi ab illo in alteram vocaremur. Neque enim malum fuit Abrahæ nutrire & educare filium, quoad posset quantum in ipso esset vsq; ad finem vitæ suæ: sed repente iussus occidere, mutauit vtique non prius malam sententiam, sed quæ mala esset si potioribus † mu- † aliãs, sed quæ mala esset potius si.
tata non esset. Hinc quoque non dubito nihil aliud videri tibi, sed plerunq; non voce de cælo, non per prophetam, non per reuelationem, vel somnij, vel excessus mentis, qui dicitur ecstasis, sed rebus ipsis accidentibus, & ad aliud quàm statueramus vocantibus cogimur agnoscere dei voluntatem aliam [esse] quàm erat nostra. Quod si proficiscí statueremus, & aliquid orietur F
quod consulta de officio nostro veritas vetaret deserere, aut decernentibus ibi manere, nunciaretur aliquid quod eadem veritate consulta nos compelleret proficisci, de hoc tertio genere causarum mutandæ sententiæ, quid tibi videatur peto mecum plenius & enodatius colloquaris. Sæpe nos quippe conturbat, & difficile est nos aliquid quod magis faciendum erat omittere, dum illud mutare volumus, in quo prius permanere statueramus, nõ quidem malum, verum iam ideo malum, quia id quod potius agendum est occurrens deseritur. Quod si non occurreret, non solum sine vituperatione sed etiam cum laude, in illo priore perduraretur. Hic nõ falli difficile est, hic omnino vox prophetica prævalet, Delicta quis intelligit? Hinc oro partici- Psal. 18.
pem me facias cogitationum tuarum, quid in talibus vel facere soleas vel faciendum esse reperias.

Augustinus Maximo medico, recens ad ecclesiam catholicam conuerso, hortans illum ut studeat & alios eodem adducere, præsertim quam nonnullos in errorem adduxisset authoritate sua, Instruens illum aduersus eos, qui de triũ personarũ eadem essentia impie disputant. Epistola. LXVI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G DOmino eximio meritoq; honorabili & religioso fratri Maximo, Alipius & Augustinus in domino salutem. Cum à sancto fratre & coëpiscopo nostro Peregrino de tua tuorumq; non corporali sed spiritali salute præcipue quæreremus, de tua quidem lætos, de tuorum verò tristes nos eius responsa fecerunt, quod non sint ecclesiæ catholicæ salubri correctione sociati. Et quia id cito futurum sperabamus, adhuc non esse factum ⌊ multum ⌋ dolemus, domine eximie meritoq; honorabilis & religiose frater. Proinde charitatem tuam in domini pace salutantes, & præcipimus & rogamus, vt eos quod didicisti docere non differas, vnum scilicet deum esse solum cui seruitus illa debetur, quæ latria Græco vocabulo nuncupatur. Ipsum enim verbum est in lege vbi scriptum est: Dominum deum tuũ adorabis, & illi soli seruies: quem si deum patrem tantum modo dixerimus, respõdebitur nobis, ergo latria filio non debetur: quod nefas est dicere. Si autem debetur, quomodo ergo vni tantum debetur deo, si & patri & filio debetur, nisi quia vnus cui per latriam seruire iussi sumus, ita dicitur solus vt & pater intelligatur & filius, imò verò
H etiam spiritussanctus. De illo quippe dicit Apostolus.
1. Corithi. 6. Nescitis quia corpora vestra tẽplum sunt in vobis spiritussancti, quem habetis à deo & non estis vestri. Empti enim estis magno precio, glorificate deum & portate & in corpore vestro. Quem deum nisi spiritumsanctum, cuius corpora nostra dixerat esse templum? Debetur ergo latria spirituisancto. Nam si templum ⌊ ei ⌋ facere, sicut Salomon fecit de lignis & lapidibus iuberemur, vtique faciendo templum latriã exhibere conuinceremur, quanto magis latriam debemus cui non templum facimus sed sumus? Ac per hoc si patri & filio & spirituisancto latria debetur & exhibetur à nobis, de qua dictum est: Dominum deum tuum adorabis & soli illi seruies, proculdubio dominus deus noster cui soli per latriam seruire debemus non est pater solus, nec filius solus, nec solus spiritussanctus, sed ipsa trinitas vnus deus solus, pater & filius & spiritussanctus: non vt pater sit ipse qui filius, vel spiritussanctus ipse sit aut pater aut filius, cùm sit in illa trinitate pater filij solius, & filius patris solius, spiritus autem sanctus & patris & filij sit spiritus: sed propter vnam eandemq; naturam atque inseparabilem vitam, ipsa trini-
I tas quantum ab homine potest fide præcedente intelligitur vnus dominus deus noster, de quo dictum est: Dominum deum tuum adorabis & illi soli seruies, &
Rom. 11. quem prædicat Apostolus. Ait enim: Quoniam ex ipso & in ipso & per ipsum sunt omnia, ipsi gloria in secula seculorum, amen. Non enim sic ex deo patre vnigenitus filius, quemadmodũ ex illo est vniuersa creatura quam ex nihilo creauit. Hunc quippe de sua substantia genuit non ex nihilo fecit: nec eum ex tempore genuit, per quem cuncta tempora condidit. Quoniã sicut flamma splendorem quem gignit tempore non præcedit, ita pater nunquã sine filio fuit. Ipse est quip-
Sap. 7. pe sapientia ⌊ dei patris, ⌋ de qua scriptum est: Splẽdor est enim lucis æternę. Luci ergo cuius candor est, id est deo patri sine dubio coæterna est. Et ideo non sicut in principio fecit deus cœlum & terram, ita in principio fecit verbum, sed in principio erat verbum. Spiritus quoque sanctus non sicut creatura ex nihilo est factus: ⌊ sed sic à patre procedit, vt nec à patre nec à filio sit factus. ⌋ Hæc trinitas vnius est eiusdẽq; naturæ atq; substantiæ, non minor in singulis quàm in omnibus, nec maior in omnibus quàm in singulis, sed tanta in solo K
patre vel in solo filio, quanta in patre simul & filio, & tanta in solo spiritusancto, quanta simul in patre & filio & spiritusancto. Neque enim pater vt haberet filiũ de seipso, minuit seipsum, sed ita genuit de se alterum se, vt totus maneret in se, & esset in filio tantus quãtus & solus. Similiter & spiritussanctus integer de integro, non præcedit vnde procedit, sed tantus cum illo quantus ex illo, nec minuit eum procedendo nec auget hærendo. Et hæc omnia nec confuse vnũ sunt, nec distincte † tria sunt, sed cum sint vnum tria sunt, & cum sint tria vnum sunt. Proinde qui tam multis cordibus fidelium suorum donauit vt essent cor vnum, quanto magis conseruat in seipso vt sint hæc tria, & singula deus, & simul omnia non tres dij sed vnus deus? Hic est vnus dominus deus noster, cui vniuersa pietate seruitur, cui soli latria illa debetur: qui cum in rebus quę nascuntur in † tempore sua bonitate effecerit, vt suæ substantię prolem quęlibet res gignat, id est homo homine, non alterius naturæ sed eius cuius ipse est, vide quã impie dicatur ipse non genuisse id quod ipse est. Hæc enim propinquitatis sunt nomina non naturæ, & ideo ad aliquid vel relatiue dicuntur, quæ aliquando eadem L
sunt, aliquando diuersa. Eadem scilicet cum frater refertur ad fratrem, amicus ad amicum, vicinus ad vicinum, cognatus ad cognatum, & si qua similia, quæ infinitum est velle omnia percurrere. In his enim quod est iste ad illum, hoc est ille ad istum. Diuersa sunt autẽ, sicut pater ad filium, filius ad patrem, socer ad generũ, gener ad socerum, dominus ad seruũ, seruus ad dominum. Non est quidem hoc iste ad illum, quod ille ad istum, sed ambo tantum homines sunt. Relatio diuersa est non natura: quoniam si attendas quid sit alter ad alterum, non est hoc ad illum iste, quod ad istum ille: quia iste pater, ille filius: aut iste socer, ille gener: aut iste dominus, ille seruus. Si autem attẽdas quid quisque sit, vel ad seipsum vel in seipso, hoc est ille ⌊ quod iste: ⌋ quia ille homo est sicut iste. Vnde intelligit prudentia tua non ab eis rationabiliter dici à quorum errore te dominus liberauit, ideo dei patris & dei filij naturam esse diuersam, quia iste pater est, ille filius. Et deum patrem non genuisse id quod est ipse, quia non genuit patrem filij sui, quod est ad illum ipse. Quis enim nõ videat ista vocabula non in seipsis demonstrare naturas, sed alterius ad alterum significare personas? Tale M
est etiam illud quod simili loquuntur errore, Ideo filium alterius esse naturæ, diuersæq; substantię, quia pater deus nõ est de altero deo, filius autem deus est quidem sed de patre deo: & hic enim non iudicatur substantia sed origo, id est non quid sit sed vnde sit quisque vel non sit. Neque enim Abel & Adam ideo non vnius naturæ atque substantiæ fuerunt, quia iste fuit homo de homine illo, ille de nullo. Si ergo vtriusque natura quæratur, homo Abel, homo Adam. Si autem origo, primus homo ex quo Abel, nullus homo ex quo Adam. Item in deo patre & deo filio, si vtriusque natura quæratur, vterq; deus, nec magis & magnus & alter altero deus. Si autem origo, pater est deus de quo filius deus, de quo autem pater, nullus est deus: frustra itaque ad hoc respondere conãtes dicunt, sed homo cum passione generat, deus autem sine passione genuit filium. Hoc enim nõ solum ipsos nihil, sed nos adiuuat plurimum. Nã si tẽporalibus & passibilibus rebus deus tribuit, vt quod sunt hoc generẽt, quãto magis ipse ęternus & impassibilis, nõ aliud quàm est ipse genauit vnus

Commode accipe, tria vnum cum tres sint vnũ † diffunctę.

† ex.

vnicum,

A vnicum, ϕ ideo nostra ϕ inenarrabili admiratione, quoniam sine passione,& tanta secum æqualitate,vt eũ nec potestate præcederet nec ętate. Sed ideo totũ quod habet,quod potest, non tribuit sibi,sed patri, quia non est à seipso,sed à patre. Aequalis est enim patri,sed hoc quoque accepit à patre:nec sic accepit vnde esset æqualis, quasi prius fuerit inæqualis,sed natus æqualis, sicut semper natus,ita semper æqualis. Non itaque inæqualem genuit, & æqualitatem iam nato addidit: sed giguendo eam dedit, quia æqualem non imparẽ genuit. Ideo in forma dei æqualem esse deo, nõ ei rapina fuerat,sed natura:quoniam id nascendo sumpsit, non superbiendo præsumpsit. Propterea verò patrem dicit es se maiorem,quia seipsum exinanuit, formã serui accipiens,non amittens dei, propter quam formam serui,non tantùm patre,verumetiam seipso & spiritusancto minor factus est. Nec tantum hac excellentissima trinitate, sed etiam minoratus est paulominus ab angelis,hominibus quoque minor fuit, quando parentibus subditus fuit. Propter hanc itaque formam serui quam veniente plenitudine temporis exinanitus accepit,dixit: Pater maior me est. Propter illam formam B verò quam nec exinanitus amisit, dixit: Ego & pater vnũ sumus:& homo scilicet factus,& permanens deus. Homo enim assumptus est à deo,non in homine consumptus est deus. Ideo valde rationabiliter & patre minor est homo Christus, & patri æqualis est idem ipse deus Christus. Cum igitur huic rectę atque catholicæ fidei prẽsentibus nobis cum magna exultatione populi dei consociatum te esse gaudeamus, quare adhuc de tuorum segnitia tristes sumus? obsecramus te per misericordiam dei, vt ipso adiuuante auferas istum mœrorem de cordibus nostris. Neque enim credendum est authoritatem tuam ad peruersitatem tuorum plurimum valere potuisse,& ad correctionem nihil valere posse. An forte contẽnunt te, quia in ecclesiæ catholicæ participationem hac ętate venisti,cum te amplius debeant admirari atque venerari, quia vetustissimum errorem senili quadam inuentute vicisti. Absit vt ipsi resistant tibi vera dicenti, cui consenserant à veritate deuianti. Absit vt nolint tecum recta sentire, cum quo eos delectauit errare:tu tantum ora pro eis & insta eis. Immo verò adduc eos ad domũ dei tecum, qui in domo tua sunt tecum: vel te non pigeat in domum dei C cum illis venire,qui in domũ tuam soliti fuerant conuenire,prẽsertim cùm catholica mater aliquos à te petit,aliquos repetit. Petit eos quos apud te inuenit,repetit eos quos per te perdidit. Non excrucietur damnis, sed potius lætetur lucris. Acquirat filios quos non habuit,non plangat quos habuit. Oramus ad deum vt facias quod hortamur, & speramus de misericordia eius,quod literis sancti fratris & coëpiscopi nostri Peregrini,& rescriptis dilectionis tuę,cito de hac re gaudio replebitur cor nostrũ,& lingua nostra exultatione.

1 sent.dist.16 notandum.

Ioan.14.

Ioan.10.

Augustinus Alipio seni,de Gabiniano miraculis conuerso ad Christianismum. Epistola. LXVII.

AVgustinus Alipio seni. Frater Paulus hic est incolumis, apportat negociorum suorum secundas curas, præstabit dominus vt etiam ipsæ vltimæ sint:multum vos salutat, & narrat gaudia de Gabiniano,quod ab illa sua causa, misericordia dei liberatus, non solum Christianus, sed etiam fidelis sit valde bonus, per pascha proxime baptizatus, in corde atque in ore habens gratiam quam percepit. Quãtum eum desyderem, quando explicabo? Sed nosti vt eum D diligã. Architheater etiam Dioscorus Christianus fidelis est simul gratiam consecutus. Audi etiam quemadmodum,neq; enim ceruicula illa vel lingua nisi aliquo prodigio domarentur: filia eius in qua vnica acquiescebat ægrotabat, & vsque ad totam desperationẽ salutis temporalis, † eodẽ ipso patre renunciante peruenit. Dicitur ergo & constat, cum mihi hoc & ante fratris Pauli reditũ, comes Peregrinus vir laudabilis & bene Christianus, qui cum eis eodem tẽpore baptizatus est,indicaret: Dicitur ergo ille senex tandẽ conuersus ad implorandam Christi misericordiam, voto se obligasse Christianum fore si illam saluam videret. Factum est. At ille quod vouerat,dissimulabat exoluere,sed adhuc manus excelsa. Nam repentina cæcitate suffunditur, statimq; venit in mẽtem vnde illud esset: exclamauit cõfitens, atque iterum vouit,se recepto lumine impleturum esse quod vouerat. Recepit, impleuit,& adhuc manus excelsa. Symbolum non tenuerat, aut fortasse tenere recusauerat & se non potuisse excusauerat,deus viderit. Iam tum post festa omnia receptionis suæ † in paralysim soluitur multis ac penè omnibus membris ⌊ & etiam lingua. ⌋ Tunc somno admonitus confitetur per scripturam,ob hoc sibi dictum esse accidisse,quòd symbolum non reddiderit. Post illam confessionem redduntur officia omnium membrorum nisi linguæ solius: se tamen didicisse symbolum, ideoq; memoria iam tenere nihilominus in eadẽ tentatione literis fassus est:sicq; omnis est ab eo deleta nugacitas, quæ vt scis multum decolorabat † naturalem quandam eius benignitatem, eumq; insultantem Christianis faciebat valde sacrilegum. Quid dicam, nisi domino hymnum canamus & superexaltemus eũ in secula?

† corporalis

† Iam tamẽ E post cõfessa omnia deceptionis suæ.

† dedecorabat.

Clerici Hippone catholici Ianuario primæ sedis episcopo, partis Donatianæ, De immanitate Circumcellionum aduersus catholicos. Stylus est Augustini, quanquam communi clericorum nomine scripta est epistola.

Epistola. LXVIII.

IAnuario Clerici catholici regionis Hipponensium. Clerici & Circumcelliones vestri noui generis & inauditæ crudelitatis persecutione in nos sæuiunt. Qui si malum pro malo rederent,etiam sic contra legem facerent Christi: Nunc F verò cõsyderatis omnibus factis nostris & vestris, inuenimur hoc pati quod scriptũ est: Retribuebant mihi Psal.34. mala pro bonis. Et in alio psalmo: Cum iis qui oderũt Psal.119. pacem eram pacificus, cum loquebar illis debellabant me gratis. Nam cum sis in tam grandi cõstitutus ętate,arbitramur te optime nosse, quod pars Donati quæ primò apud Carthaginem pars Maiorini dicebatur, vltro accusauit Cæcilianum tunc episcopum ecclesiæ Carthaginensis, apud imperatorem illum antiquum Constantinum. Sed ne forte aut oblita hoc sit grauitas tua,aut te nosse dissimules,aut etiam,quod non putamus,forsitan nescias, exẽplum relationis tunc Anulini Proconsulis,quem pars Maiorini tunc interpellauit,vt ea crimina quæ obiiciebat Cæciliano ad memoratum imperatorem ab eodem Proconsule mitterentur,his nostris literis inseruimus. Anulinus nũc Proconsul Aphricæ. Scripta cœlestia maiestatis vestræ,ac- Exemplum epistolæ. cepta atque adornata, Cæciliano & iis qui sub eodem agunt quiq; clerici appellãtur,deuotio ⌊mea apud acta⌋ paruitatis meę insinuare curauit,eosdẽq; hortata est,vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

G vnitate consensu omnium facta, cum omni omnino munere indulgentia maiestatis vestræ liberati esse videantur, catholica custodita sanctitati legis debita reddeantur, catholica custodita sanctitati legis debita reuerentia ac diuinis rebus inseruiant. Verùm post paucos dies extiterunt quidam adunata secum populi multitudine, qui Cæciliano contradicendũ putarent, quiq; fasciculum in aluta signatum [& libellum sine signo] obtulerunt dicationi nostræ, atque impendio postularunt, vt ad sacrum & venerabilem comitatum numinis vestri dirigerem, quæ manente Cæciliano in statu suo, subiectis eorundem actis, quo cuncta maiestas vestra possit dignoscere, paruitas mea dirigere curauit. Hactenus videtur exemplũ epistolę. Trãsmissi libelli duo, vnus in aluta subscriptus ita, Libellus ecclesiæ catholicæ criminum Cęciliani traditus à parte Maiorini. Item alius sine sigillo cohærẽs eidem alutæ, datus die. XVII. Kal. Maias Carthagine, domino nostro Cõstantino Augusto tertius.* † Post hãc relationem ad se missam iussit imperator venire partes ad episcopale iudicium in vrbe Roma faciendum, vbi quemadmodum causa dicta atque finita sit, & Cæcilianus innocens iudicatus sit, indicant gesta ecclesiastica. Iam vtique post pacificum moderamen episcoSuspicor fuisse scriptum, tertiũ cons. vt subnotarint annum. † iii.

H palis iudicij, omnis contentionis & animositatis pertinacia debebat extingui. Sed rursus maiores vestri ad imperatorem redierunt, & non rectè iudicatam neque omnem causam auditam esse conquesti sunt. Vnde ille alterum episcopale iudicium dedit habendũ in Arelatensi Galliæ ciuitate, vbi multi vestri, vana diabolica dissensione damnata, cum Cæciliano in concordiam redierunt. Alij verò pertinacissimi & litigiosissimi ad eundem imperatorẽ appellauerunt, postea & ipse coactus episcopalem causam inter partes cognitã terminauit, & primus cõtra vestram partem legem constituit, vt loca congregationum vestrarum fisco vendicarentur, quarum omnium rerum documenta, si vellemus inserere, nimium longas literas faceremus. Illud tamen nullo modo prætermittendum est, quomodo Felicis Aptungensis, quem fontem [omnium] malorum in concilio Carthaginensi, ab Secundo Tigisiano primate patres vestri fuisse dixerunt, vrgentibus apud imperatorem vestris, publico iudicio causa discussa atque finita sit. Nam memoratus imperator, in hac ipsa causa vestros apud se accusatores & assiduos interpellatores, literis suis fuisse testatur, quarum exemI plum infra scripsimus. Imperatores Cæsares Flauij, Exemplum epistolæ. Constantinus Maximus, & Valerius Licinianus Licinius, ad Probianum Proconsulem Aphricæ. Helianus prædecessor tuus, merito dum vir perfectissimus, verus † nostram. vicarius præfectorum tunc per Aphricam vestram, † incõmoda valetudine teneretur, eiusdem partibus functus, inter cætera etiã id negocium vel inuidiam, quæ de Cæciliano episcopo ecclesiæ catholicæ videtur esse commota, ad examen suum atque iussionem credidit euocandam. Etenim cum iam Superium centurionem & Cæcilianum magistratum Aptunginorum & Saturninum Excuratorẽ & Calibium iuniorẽ eiusdem ciuitatis curatorem, atque solum seruum publicũ suprascriptæ ciuitatis, præsentes esse fecisset, audiẽtiam præbuit competentem, adeò vt cùm Cæciliano fuisset obiectum, quod à Felice eidem episcopatus videretur esse delatus, cui [cum] diuinarum scripturarum proditio atque exustio videretur obiecta, innocentem de eo Felicem fuisse constiterit. Denique cum Maximus Vigentium decurionem Ziquensium ciuitatis, epistoIam † duũviris. lam Cæciliani ex diuino iure † falsasse contenderet, eundem ipsum Vigentium suspensum actis quæ subK erãt peruidimus, & ideo minime certum † quod se de- † totum. curionẽ Ziquẽsium [ciuitatis esse] asseuerauerit. Vnde volumus vt eundem ipsum Vigentiũ sub idonea prosecutione ad comitatum meum Constantini Augusti mittas, vt illis qui in præsentiarum agunt, atque diurnis diebus interpellare non desinunt, audientibus & coram assistentibus apparere & intimari possit, frustra eos Cæciliano episcopo inuidiam comparare, atq; aduersus eum violenter insurgere voluisse. Ita enim fiet vt omissis sicut oportet eiusmodi contentionibus, populus sine dissensione aliqua religioni propriæ cũ debita veneratione deseruiat. Hæc cum videas ita se ha Hactenus epistolæ. bere, quid est quod nobis de imperatorum iussionibus, quæ contra vos cõstituuntur inuidiam concitatis, cum hoc totum vos potius antea feceritis? *Si* nihil debẽt in his causis imperatores iubere, si ad imperatores Christianos hæc cura pertinere non debet, quis vrgebat maiores vestros causam Cæciliani ad imperatorem per Proconsulem mittere, & episcopum, contra quem absentem iam sententiam quoquo modo dixeratis, iterũ apud imperatorem accusare, quo innocente pronunciato, ordinatori eius Felici alias apud eundem impeL ratorẽ calumnias machinari? & nunc quid aliud quàm ipsius maioris Constantini iudicium contra vestram partem viuit, † quod maiores vestri elegerunt, quod af † Contra vos viuit. siduis interpellationibus extorserunt, quod episcopali iudicio prætulerunt, *Si* displicent imperialia iudicia, qui primitus imperatores ad ea vobis excitãda coëgerunt? *Sic* enim modo cõtra catholicam clamatis in iis quæ contra vos ab imperatoribus decernuntur, quemadmodum si vellent aduersus Danielem clamare, qui liberato illo, eisdem leonibus consumendi missi sunt, à quibus eum ipsi primitus consumi voluerunt. Scriptum est enim: Nihil interest inter minas regis & irã Prouer.19. leonis. Danielem calumniosi inimici in lacum leonũ mitti coëgerunt: vicit innocentia eius illorum malitiam, illæsus inde leuatus est, ipsi illuc missi perierunt. *Similiter* maiores vestri Cæcilianum & eius societatem, regiæ iræ consumendam obiecerunt, cuius innocentia liberata, ab eisdem regibus eadem vos patimini, quæ illos vestri pati voluerunt: quoniam scriptum est, *Qui parat proximo foueã, ipse incidet in eam*. De Eccle.27. nobis ergo quod queramini nõ habetis, & tamẽ ecclesiæ catholicæ mansuetudo, etiam ab his imperatorum M iussionibus omnino conquieuerat, nisi vestri clerici & Circumcelliones, per suas immanissimas improbitates furiosasq; violentias quietem nostram perturbantes atque vastantes, hæc in vos recoli & moneri coëgissent. Nam priusquam recentiores leges istæ, de quibus modo querimini, venissent in Aphricam, insidias in itineribus nostris episcopis tetẽderunt, clericos nostros plagis immanissimis quassauerunt, laicis quoque & plagas grauissimas inflixerunt, & intulerunt eorum ædificiis incendia. Presbyterum etiam quendam, quia propria libera voluntate vnitatem nostræ communionis elegit, de domo sua raptum, & pro arbitrio immaniter cæsum, in gurgite etiam cœnoso voIutatum, burda vestitum, cùm quibusdam dolendum, Burda. aliàs, Buda. quibusdam ridendum in pompa sui facinoris ostentassent, abductum inde quò voluerunt, vix post dies duodecim dimiserunt. Vnde conuentus municipalibus gestis à nostro episcopo Proculianus, cum ab inquirenda causa dissimulasset, & iterum continuo conuentus esset, nihil se dicturum amplius gestis expressit.

A pressit. Et hodie illi qui hoc fecerunt, presbyteri vestri sunt, adhuc nos insuper territantes, & sicut potuerunt persequentes. Nec tamen de his iniuriis & persecutionibus, quas ecclesia catholica in regione nostra tũc pertulit, imperatoribus conquestus est episcopus noster. Sed facto concilio placuit vt pacifice conueniremini, quo, si fieri posset, haberetis inter nos collationẽ, & errore sublato, fraterna charitas pacis vinculo lætaretur. Et in ipsa cõuentione quid Proculianus primo respõderit quod concilium facturi essetis, ϑ & aliâs ϑ & illic visuri quid respondere deberetis. Deinde quid postea cum propter suam promissionem denuo conuentus esset, actis expresserit, recusans pacificam collationem, ipsa gesta instruãt grauitatem tuam. Deinde cum vestrorum clericorum & circũcellionum notissima omnibus non cessaret immanitas, dicta causa est, cũ Crispinus iudicatus hæreticus, nec pœna decem librarum auri quæ in hæreticos ab imperatoribus fuerat constituta per mansuetudinem catholicam feriri permissus est, & tamen ad imperatores appellãdum putauit. Cuius appellationi quod ita responsum est, nõnne vestrorum præcedens improbitas, & eadem ipsius appellatio

Pœna pecuniaria in hæreticos.

B extorsit vt fieret: nec tamen etiam post ipsum rescriptum, intercedentibus apud imperatorem nostris episcopis, eadem auri condemnatione multatus est. Ex concilio autem nostri episcopi legatos ad comitatum miserunt, qui impetrarent, vt non omnes episcopi & clerici partis vestræ ad eandem condemnationem decem librarum auri, quæ in omnes hæreticos constituta est tenerentur, sed ij soli in quorum locis aliquas à vestris violentias ecclesiæ catholicæ pateretur. Sed cum legati Romam venerunt, iam cicatrices episcopi catholici Vagitani horrendæ ac recentissimæ imperatorem commouerant, vt leges tales mitterentur, quales & missæ sunt. Quibus in Aphricam venientibus, cum vtique non ad malum sed ad bonum cœpissetis vrgeri, quid facere debebatis nisi & vos mittere ad episcopos nostros, vt quomodo vos ipsi conuenerant, sic conuenirentur à vobis, & potius collatione veritas appareret? Non solum autem non feciſtis, sed peiora mala nobis vestri nunc faciunt, non tantum nos fustibus quassant ferroq; concidunt, verumetiam in oculos extinguẽdos, calcem misto aceto incredibili excogitatione

C sceleris mittunt. Domus insuper nostras compilantes, arma sibi ingentia & terribilia fabricarunt, quibus armati per diuersa discurrunt cõminantes atq; anhelãtes cædes, rapinas, incendia, cæcitates. Quibus rebus compulsi sumus tibi primitus cõqueri ⌊vt⌋ consyderet gratitas tua quàm multi vestrum, immo vos omnes qui vos pati dicitis persecutionem, sub ipsis quasi terribilibus imperatorum catholicorum legibus, in possessionibus vestris & alienis securi sedeatis, & nos à vestris tam inaudita mala patiamur. Vos dicitis pati persecutionem, & nos ab armatis vestris fustibus & ferro concidimur. Vos dicitis pati persecutionem, & nostræ domus ab armatis vestris compilando vastantur. Vos dicitis pati persecutionem, & nostri oculi ab armatis vestris calce & aceto extinguuntur. Insuper etiam si quas mortes sibi vltro ingerunt, nobis volunt esse inuidiosas, vobis glorioſas. Quod nobis faciunt, sibi non imputant, & quod sibi faciunt, nobis imputant. Viuunt vt latrones, moriuntur vt Circumcelliones, honorantur vt martyres: & tamen nec latrones aliquando audiuimus eos quos deprædati sunt excæcasse. Occisos auferunt luci, viuis auferunt lucem. Nos interim si quando

Mira crudelitas Circũcellionũ.

vestros tenemus, cum magna dilectione seruamus il- D
læsos, loquimur illis, & legimus omnia quibus error ipse cõuincitur, qui fratres à fratribus separat, facimus quod dominus per Esaiam prophetã præcepit dicens: Audite qui pauetis verbum domini, dicite fratres nostri estis iis qui vos oderunt, & qui vos execrantur, vt nomen domini honorificetur & appareat illis in iocunditate, ipsi autem erubescant. Ac sic aliquos eorum consyderantes euidẽtiam veritatis & pulchritudinem pacis, non baptismo quem iam sicut regalẽ characterem tanquam desertores acceperant, sed fidei quæ illis defuit, & spiritussancti charitati & Christi corpori sociamus. Scriptum est enim: Fide mundans corda eorũ. Actо.15. 1.Petri.4.
Itemq; scriptum est: Charitas cooperit multitudinem peccatorũ. Si autem vel nimia duritia, vel pudore non ferentes eorum insultationem, cum quibus contra nos tam multa falsa iactabant, & tam multa mala excogitabant, vel magis timore, ne qualia nobis antea faciebant, talia nobiscũ iam patiantur, vnitati Christi consentire noluerunt, sicut illæsi retenti sunt, sic à nobis dimittuntur illæsi: hoc quantum possumus monemus etiam laicos nostros vt eos illæsos teneãt, & nobis corripiendos instruendosq; perducant. Sed aliqui nos au- E
diunt, & si possunt faciunt. Alij cum illis quemadmodum cum latronibus agunt, quia eos re vera tales patiuntur. Aliqui ictus eorum suis corporibus imminentes feriendo repellunt, ne ab eis ante feriantur. Aliqui apprehensos iudicibus offerunt, nec nobis intercedentibus eis parcunt, dum ab eis pati mala immania pertimescunt. In quibus omnibus illi non deponunt facta latronum, & honorem sibi exigũt martyrum. Hoc est ergo desyderium nostrum, quod tuæ grauitati per has literas & per fratres quos misimus allegamus. Primũ si fieri potest vt cum episcopis nostris pacifice conferatis, vt in quibus fuerit inuentus, non homines sed error ipse tollatur, vt homines non puniãtur sed corrigantur, vt vos modo conueniatis, quia eorũ conuentionem antea contempsistis. Quanto melius enim hoc inter vos facitis, vt quod egeritis conscriptum & subscriptum imperatori mittatis, quàm vt hæc apud terrenas potestates fiant, quæ non possunt nisi iam datis contra vos legibus sæuire? Vestri enim collegæ qui nauigauerant apud præfectos dixerunt se audiri veniſſe. Et nominauerunt sanctum patrem nostrum catholi- F
cum episcopum Valentinũ, qui tunc in comitatu erat, dicentes cum illo se velle audiri: quod eis non poterat iudex concedere, qui iam secundum leges quæ contra vos constitutæ sunt iudicabat: nec ille episcopus ita venerat, aut aliquod tale mandatum à suis episcopis acceperat. Quanto ergo melius ipse imperator, qui non est eisdem legibus subditus, & qui habet in potestate alias leges ferre, cum ei collatio vestra fuerit recitata, de tota ipsa causa poterit iudicare, quanuis iam olim dicta fuerit terminata. Sed ideo nos † conferre volumus, ⌊non vt causa iterum finiatur, sed⌋ vt eis qui nesciunt iam finita monstretur. Quod si hoc facere vestri episcopi voluerint: quid inde perditis, & non potius acquiritis, quia voluntas vestra innotescit, ne diffidentia merito reprehendatur? An forte putatis non licere fieri, cum non vos lateat, quod dominus Christus etiam cum diabolo de lege locutus est? Quod cum Paulo ⌊Apostolo⌋ non solum Iudæi, sed etiam de hæresi Stoicorum & Epicureorum philosophi gentium contulerunt? An forte istæ leges imperatoris, vos non permittunt nostros episcopos con-

Venit audiri vt audiatur.

Imperator supra leges, sed nõ extra † vos.

G uenire? Ecce interim episcopos nostros qui sunt in regione Hipponensi, vbi à vestris tanta mala patimur, conuenite. Quanto enim licentius & liberius ad nos, per vestros vestra scripta quàm eorũ arma peruenĩũt? Postremo per istos ipsos fratres nostros quos ad vos misimus talia rescribite. Si autem & hoc non vultis, saltem cum vestris à quibus talia patimur nos audite. Ostẽdite nobis veritatem pro qua vos pati dicitis persecutionem, cum patiamur nos vestrorum tantam crudelitatem. Si enim nos esse in errore conuiceritis, forte concediris nobis vt non rebaptizemur à vobis, iustum existimantes, vt nobis hoc præstetis, qui baptizati sumus ab eis quos nullo iudicio damnastis, quod præstitistis eis, quos Felicianus Musticanus, & Prætextatus Assuritanus per tam longum tempus baptizauerant, quãdo eos per iudicum iussa de Basilicis pellere conabamini, quia Maximiano communicabant, cum quo à vobis in concilio Bagaitano expresse nominatimq; damnati sunt. Quæ omnia gestis iudicialibus & municipalibus demonstramus, vbi & ipsum cõcilium vestrum allegastis, dum vultis iudicibus ostendere, quod schismaticos vestros de Basilicis pelleretis. Et tamen
H qui ab ipso semine Abraæ, in quo omnes gentes benedicuntur schisma fecistis, de Basilicis pelli non vultis, non per iudices sicut schismaticis vestris vos fecistis, sed per ipsos reges terræ qui completa prophetia Christum adorant, apud quos Cæcilianum accusantes victi recessistis. Si autem nec audire nec docere nos vultis, venite aut mittite nobiscum in regionem Hipponensium, qui videant armatum exercitum vestrum, quantus nullus miles numero armorum suorum calcem & acetum addidit ad oculos Barbarorum. Si neque hoc vultis, saltem scribite ad illos, vt iam ista non faciant, vt iam se à cædibus nostris, à rapinis, ab excæcatione compescãt. Nolumus dicere, damnate illos: Vos enim videritis quomodo vos non inquinẽt, quos modo ostẽdimus in vestra communione latrones, & nos inquinent quos nunquam potuistis ostendere traditores. Ex his omnibus eligite quod volueritis. Si autem querelas nostras contempseritis, nos minime pœnitebit ordine pacifico agere voluisse. Aderit dominus ecclesiæ suæ, vt vos potius humilitatem nostram contempsisse pœniteat.

I Augustinus Restituto, Quatenus mali tolerandi in ecclesia. Epistola. LXIX.

DOmino desyderantissimo & honorifica synceritate charissimo fratri & diacono Restituto, Augustinus in domino salutem. Aestus indicantes piam flammam cordis tui, indicauit mihi fidelissimus vt sis particeps eorum frater Deogratias. Lege itaque Tychonium quem bene nosti, nõ quidem omnia probaturus: nam quæ in illo cauenda sint, bene nosti. Hanc tamen quæstionem quomodo in ecclesia dei si qua forte peruersa vel etiam scelerata corrigere atque extinguere non valemus, saluo vnitatis vinculo tolerãda sint, strenue videtur mihi tractauisse atq; soluisse: quanquam in eius literis tantummodo intentione correcta, ad ipsos diuinarum scripturarũ fontes
† pauca. recurrere nos oportet, vt ibi videamus quàm plurima† de hac re testimonia sententiarum, vel exempla gestorum ⌊posuit,⌋ & quoniam nemo possit omnia ponere, nisi qui penè omnes sanctorum librorũ paginas in sua scripta transferre voluerit. Ita propè nulla est, quæ nos non admoneat intus in ipsa societate sacramẽto-
rum, quibus inbuimur ad vitam æternam, cum iis qui K
oderunt pacem esse debere pacificos, donec ingemiscẽdo nostra longinqua peregrinatio transeat, atque † in † vtque.
virtute Hierusalẽ matris æternæ securissima pace perfruamur, & in turribus eius abundantia verorum fratrum, quorum nunc inter multos falsos gemimus paucitatem. Quæ est autem virtus illius ciuitatis, nisi deus eius deus noster? Vides igitur in quo solo fiat pax, & singulis hominibus qui secum sine illo bellum gerunt, & in nullo † extrinsecus oborto scandalo, ⌊& ⌋ omnibus † illo.
simul, qui quanquam in hac se vita diligant & amicitiæ fidæ nexibus teneãtur, tamen nec præsentia corporis nec confessione animi summe perfecteq; copulantur. Confortetur cor tuum in domino, memor nostri.

Augustinus Bonifacio Comiti, qui concepto prius uoto monachismi, pòst ex ipsius consilio suscepit comitis potestatem, ac duxit uxorem, præter ipsius consilium, multisq; bellis fœliciter gestis, in multis peccauit. Hunc literis secretis hortatur ad uetus propositum, si per uxorem liceat, si non liceat, potestate mundana utatur in bonum non malum. Epistola. LXX.

DOmino filio in præsentem & in æternam sa- L
lutem dei misericordia protegendo & regendo Bonifacio, Augustinus. Fideliorem hominem & qui faciliores haberet accessus ad aures tuas ferens literas meas nunquã potui reperire, quàm nunc obtulit dominus seruum & ministrum Christi, diaconum Paulum, ambobus nobis charissimum: vt aliquid tibi loquerer, non pro potentia tua & honore quem geris in isto seculo maligno, nec pro incolumitate carnis tuæ corruptibilis atque mortalis, quia & ipsa transitoria est, & quandiu sit semper incertum est, sed pro illa salute quam nobis promisit Christus: qui propterea hic ὑπερόπτα.
exhonoratus atque crucifixus est, vt doceret nos bona huius seculi magis contemnere quàm diligere, & hoc amare & sperare ab illo, quod in sua resurrectione mõstrauit. Resurrexit enim à mortuis, iam nec moritu- Roma.6.
rus, & mors ei vltra non dominabitur. Scio non deesse homines, qui te secundum vitã mundi huius diligunt, & secundũ ipsam tibi dant cõsilia, aliquãdo vtilia aliquando inutilia, quia homines sunt, & sicut possunt ad præsens sapiunt, nescientes quid contingat sequenti die. Secundũ autẽ deum ne pereat anima tua, nõ facilé tibi quisquã consulit, nõ quia desint qui hoc faciãt, sed quia M
difficile est inuenire quando tecum ista possint loqui. Nam & ego semper desyderaui, & nunquam inueni locum vel tempus, vt agerẽ tecum, quod me agere oportebat cum homine quem multum diligo in Christo. Scis autem qualem me apud Hipponẽ videris, quando ad me venire dignatus es, quia vix loquebar imbecillitate corporis fatigatus. Nunc ergo fili audi me, saltem per literas tibi sermocinantem, quas in periculis tuis nunquam tibi mittere potui, periculum cogitans perlatoris, & cauens ne ad eos ad quos nollem, mea epistola perueniret. Vnde peto vt ignoscas si me putas plus timuisse quàm debui, tamen dixi quod timui. Audi ergo me, immo dominum ⌊deum ⌋ nostrum per ministerium infirmitatis meæ: Recole qualis fueris adhuc in corpore constituta religiosæ memoriæ priore coniuge tua, & recenti eius obitu, quomodo tibi vanitas seculi huius horruerit, & quomodo concupieris seruitutem dei. Nos nouimus, nos testes sumus quid 17.q.1.nos
nobiscum apud Tubunas de animo & voluntate tua nouimus.
fuerimus collocuti. Soli tecum eramus ego & frater
Alipius.

Ac Alipius. Non enim existimo tantum voluisse terrenas curas quibus impletus es, vt hoc de memoria tua penitus delere potuerint. Nempe omnes actus publicos quibus occupatus eras, relinquere cupiebas, & te in ocium sanctum conferre, atque in ea vita viuere in qua serui dei monachi viuunt. Vt autem nō faceres, quid te reuocauit, nisi quia considerasti ostendentibus nobis, quantum prodesset Christi ecclesiis quod agebas, si ea sola intentione ageres, vt defensæ ab infestationibus Barbarorum, quietam & tranquillam vitam agerent, sicut dicit Apostolus: In omni pietate & castitate. Tu autem ex hoc mundo nihil quærereres, nisi ea quæ necessaria essent huic vitæ sustentandæ tuæ ac tuorum, accinctus baltheo castissimæ continentiæ, & inter arma corporalia spiritalibus armis tutius fortiusq; munit⁹. Cùm ergo te esse in in hoc proposito gauderemus, nauigasti, vxoremq; duxisti: sed nauigasse obedientiæ fuit, quam secundum Apostolum debebas sublimioribus potestatibus: vxorē autem non duxisses, nisi susceptam deserens continentiam concupiscētia victus esses: quod ego cum comperissem, fateor miratus obstupui: dolorem autem meum ex aliqua parte consolabatur, quod audiui te illam ducere noluisse, nisi prius catholica fuisset facta: & tamen hæresis eorum qui verū filium dei negant, tantum prævaluit in domo tua, vt ab ipsis filia tua baptizaretur. Iam verò si ad nos non falsa perlata sunt, quæ vtinam falsa sint, quod ab ipsis hæreticis etiam ancillæ à deo datæ † rebaptizatæ sint, quantis tantum malū plangendū est fontibus lachrymarum: ipsam quoq; vxorem non tibi sufficisse, sed cō cubinarum nescio quarum commistione pollutum loquuntur homines, & forsitan mētiuntur. Ista omnibus patent, tot & tanta mala, quæ te posteaq̄ coniugatus es consequuta sunt. Quid ergo dicam? Christianus es, cor habes, deum times, tu ipse cōsydera quæ volo † dicere, & inuenies de quantis malis debeas agere pœnitentiā, propter quam tibi credo dominum parcere, & à periculis omnibus liberare, vt agas eam sicut agenda est. *Sed si illud audias quod scriptum est: Ne tardes conuerti ad dominum, neque differas de die in diem: Iustam quidem dicis habere te causam, cuius iudex ego non sum: [quoniam partes ambas audire non possum.] Sed qualiscunq; sit tua causa de qua modo quærere vel disputare non opus est, nunquid corā deo potes negare, quod in istam necessitatem nō peruenisses, nisi bona seculi huius dilexisses, quæ tanquā seruus dei, quem te ante noueramus, contemnere omnino, & pro nihilo habere debuisti: & oblata quidem sumere vt eis vtereris ad pietatem, non autem negata vel delegata sic quærere, vt propter illa in istam necessitatē perducereris: vbi cū amantur vana, † perpetrātur mala, pauca quidem à te, sed multa propter te: & cum timentur quæ ad exiguum tempus nocent, si tamen nocent, committuntur ea quæ verè in æternum noceant? De quibus vt vnum aliquid dicā, quis non videat, quod multi homines tibi cohæreant ad tuendam tuam potentiā vel salutē, qui etiam si tibi omnes fideles sint, nec aliquorū vllæ timeantur insidiæ, nempe tamen ad ea bona quæ ipsi quoq; non secundum deum, sed secundum seculum diligunt, per te cupiunt peruenire: ac per hoc qui refrenare & compescere debuisti cupiditates tuas, explere cogeris alienas. Quod vt fiat, necesse est multa quæ deo displicent fiant, nec sic tamen explentur tales cupiditates. Nam facilius resecantur, [in eis qui deum diligunt] quàm in eis qui mundum diligunt aliquando satiantur. Propter quod dicit diuina scriptura: Nolite diligere mūdū, nec ea quæ in mundo sunt. *Si quis dilexerit mundum, dilectio patris non est in eo, quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum & ambitio seculi, quæ nō est à patre, sed ex mundo est. Et mundus transit & concupiscentia eius: Qui autem facit voluntatem dei, manet in æternum, [sicut & deus manet in æternum].* Quando ergo poteris tot hominū armatorum quorum fouenda est cupiditas, timetur atrocitas. Quando, inquā, poteris eorum concupiscentiam qui diligunt mundū, non dico satiare, quod fieri nullo modo potest, sed aliqua ex parte pascere, ne vniuersa plebs pereat, nisi tu facias quæ deus prohibet, & facientibus cōminatur? Propter quod vides tam multa contrita †, vt iam vile aliquid quod rapiatur, vix inueniatur. Quid autem dicam de vastatione Aphricæ, quam faciunt Aphri Barbari resistente nullo, dum tu talis tuis necessitatibus occuparis, nec aliquid ordinas vnde ista calamitas auertatur? Quis autem crederet, quis timeret, Bonifacio domesticorum & Aphricæ comite in Aphrica cōstituto cum tam magno exercitu & potestate, qui tribunus cum paucis fœderatis omnes ipsas gentes expugnando & terrendo pacauerat, nunc tantū fuisse Barbaros ausuros, tantum progressuros, tanta vastaturos, [tanta rapturos,] tanta loca quæ plena populis fuerāt, deserta facturos? Qui non dicebant quandocunque tu comitiuam sumeres potestatem, Aphros Barbaros, non solum domitos, sed etiam tributarios futuros Romanæ reipublicæ? Et nunc quàm in contrariū versa sit spes hominum vides, nec diutius hinc tecum loquendum est, quia plus ea tu potes cogitare quàm nos dicere. Sed fortè ad ista respondes, illis hoc esse potius imputandum qui te læserunt, qui tuis officiosis virtutibus non paria, sed contraria reddiderunt. Quas causas ego audire & iudicare non possum: tuā causam potius aspice & inspice, quam non cum hominibus quibuslibet sed cum deo habere te cognoscis, quia in Christo fideliter viuis, ipsum debes timere ne offendas. Nam causas ego superiores potius attendo, quia vt Aphrica tanta mala patiatur, suis debent homines imputare peccatis. Veruntamen nolim te ad eorum numerum pertinere, per quos malos & iniquos deus flagellat pœnis temporalibus, quos voluerit. Ipsis nanque iniquis si correcti non fuerint, seruat æterna supplicia, qui eorū malitia iuste vtitur, vt aliis mala ingerat temporalia, Tu deum attende, Iesum Christum consydera, qui tanta bona præstitit, & tanta mala pertulit. Quicunq; ad eius regnum cupiunt pertinere, & cum illo ac sub illo semper beate viuere, diligunt etiam inimicos suos, bene faciunt illis qui eos oderunt, & orant pro eis à quibus persequutionem patiuntur. Et si quando adhibent pro disciplina molestam † seueritatem, non tamen amittunt syncerissimam charitatem. Si ergo tibi bona sunt præstita, quanuis terrena, transitoria ab imperio Romano, quia & ipsum terrenum est non cœleste, nec potest præstare nisi quod habet in potestate. Si ergo bona in te collata sunt, noli reddere mala pro bonis. Si autem mala tibi irrogata sunt, noli reddere mala pro malis. Quid istorū duorum sit, nec discutere volo, nec valeo iudicare, ego Christiano loquor. Noli reddere vel mala pro bonis, vel mala pro malis. *Dicis mihi fortasse, in tanta necessitate quid [vis vt] faciam? Si consilium à me secundum hoc seculū quæris, quomodo ista salus tua transitoria [tuta] sit, & potentia atq; opulentia,*

Monachi.

1. Tim. 2.

† ancillæ deo dicatæ.

† nolo.

Ecclesiastici. 5.

† bona.

Arriana hæresis.

† contraria.

† modestiā.

1. Ioan. 2.

Matth. 5.

1. Thessal. 5.

G opulentia,vel iſta ſeruetur quam nũc habes, vel etiam maior addatur: quid tibi reſpondeam neſcio. Incerta quippe iſta,certum conſilium habere non poſſunt. Si autem ſecundum deum me conſulis, ne anima tua pereat,& times verba veritatis dicentis:Quid prodeſt homini ſi totum mundum lucretur,animę autem ſuę detrimẽtum † patiatur,habeo planè quod dicã.Eſt apud me conſilium quod à me audias. Quid autem opus eſt vt aliud dicam quàm illud quod ſupra dixi:Noli diligere mundum,nec ea quæ in mundo ſunt. Si quis autẽ dilexit mundum,non eſt charitas patris in illo: Quoniam omnia quæ in mundo ſunt, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ambitio ſeculi, quæ non eſt à patre,ſed ex mundo eſt.Et mundus trãſit & concupiſcentia eius. Qui autem fecerit voluntatem dei,manet in æternũ, ſicut & deus manet in ęternum.Ecce conſilium arripe,& age. Hic appareat ſi vir fortis es,vince cupiditates quibus iſte diligitur mũdus, age pœnitentiam de præteritis malis,quando ab eis cupiditatibus victus per deſyderia bona trahebaris. Hoc conſilium ſi acceperis,ſi tenueris,atq; ſeruaueris , & ad H bona illa certa peruenies,& cum ſalute animæ tuæ inter iſta incerta verſaberis . Sed forte iterum quæris à me,quomodo iſta facias tantis mundi huius neceſſitatibus implicatus. Ora fortiter & dic deo quod habes in pſalmo:De neceſſitatibus meis erue me . Tũc enim finiuntur iſtæ neceſſitates, quando vincũtur illæ cupiditates. Qui exaudiuit te,& nos pro te,vt liberareris de tot tãtisq; periculis, viſibilium corporaliumq; bellorũ, vbi ſola iſta vita quandoque finienda periclitatur,anima verò non perit , ſi non malignis cupiditatibus captiua teneatur , ipſe te exaudiet vt interiores & inuiſibiles hoſtes,id eſt, ipſas cupiditates inuiſibiliter & ſpiritaliter vincas,& ſic vtaris hoc mundo tanquam non vtens,vt ex bonis eius bona facias,non malus fias,quia & ipſa bona ſunt, nec dãtur hominibus niſi ab illo qui habet omnium cœleſtium & terreſtrium poteſtatem. Sed ne putentur mala, dantur & bonis:ne putẽtur magna vel ſumma bona,dantur & malis. Itemq; auferũtur iſta & bonis vt probentur , & malis vt crucientur. Quis enim neſciat , quis ita ſit ſtultus vt non videat, quod ſalus huius mortalis corporis,& membrorũ corruptibilium virtus,& victoria de hominibus inimicis, I & honor atq; potẽtia temporalis, & cætera iſtius mũdi bona terrena,& bonis dantur & malis, & bonis auferuntur & malis:Salus verò animæ cum immortalitate corporis,virtusq; iuſtitiæ, & victoria de cupiditatibus inimicis , & gloria & honor & pax in æternum non dantur niſi bonis.Iſta ergo dilige,iſta concupiſce, iſta omnibus modis quære . Propter hæc acquirenda & obtinenda fac eleemoſynas,funde orationes,exerce ieiunia, quantum ſine læſione corporis tui potes.Bona verò illa terrena noli diligere quantalibet tibi abundent.Sic eis vtere,vt bona multa ex illis, nullum autẽ malum facias propter illa. Omnia quippe talia peribunt,ſed bona opera non pereunt,etiam quæ de bonis parentibus fiunt. Si enim cõiugem non haberes, dicerem tibi quod & tribuno † diximus,vt in ſanctitate cõtinentiæ viueres . Adderem quod tunc fieri prohibuimus, vt iam te quantum rerum humanarũ ſalua pace potuiſſes,ab rebus bellicis abſtraheres, & ei vitæ vacares in ſocietate ſanctorum , cui tunc vacare cupiebas, vbi in ſilentio pugnant milites Chriſti,non vt occidãt homines , ſed vt expugnent principes & poteſtates & ſpiritalia nequitiæ,id eſt, diabolũ & angelos eius. Hos enim hoſtes ſancti vincunt , quos videre non poſſunt, K & tamen quos non vident vincunt,iſta vincendo quæ ſentiunt.Sed vt te ad iſtam vitam non exhorter, coniunx impedimento eſt, ſine cuius conſenſione continẽter tibi non licet viuere: quia etſi tu eam poſt illa tua verba Tubunenſia ducere non debebas,illa tibi tamen nihil eorum ſciens,innocenter & ſimpliciter nupſit. Atq; vtinam poſſes ei perſuadere continentiam, vt ſine impedimento redderes deo quod te debere cognoſcis.Sed ſi cum illa agere non potes,ſerua ſaltem pudicitiam coniugalem,& roga deum,qui de neceſſitatibus eruit,vt quod non potes modo,poſſis aliquando. Verũtamen vt deum diligas,non diligas mundum,vt in ipſis bellis,ſi adhuc in eis te verſari opus eſt, fidem teneas,pacem quæras,vt ex mundi bonis facias bona opera, & propter mundi bona non facias opera mala,aut non impedit coniunx, aut impedire non debet . Hæc ad te fili dilectiſſime vt ſcriberem , charitas iuſſit qua te ſecundum deum , non ſecundum hoc ſeculum diligo,quia & cogitans quod ſcriptum eſt,Corripe ſapien L tem & amabit te:Corripe ſtultum & adiiciet odiſſe te: Prouer.9. non vtiq; ſtultum ſed ſapientem debui cogitare.

Nebridius Auguſtino proponit quæſtionem de intellectu & memoria quæ phantaſias accipit à ſenſibus.

Epiſtola. LXXI.

AVGVSTINO Nebridius. Epiſtolas tuas perplacet ita ſeruare vt oculos meos . Sunt enim magnæ,non quãtitate,ſed rebus, & magnarum rerũ magnas continent probationes. Illæ mihi Chriſtum,illæ Platonem, illæ Plotinum ſonabunt. Erunt igitur mihi,& ad audiendum propter eloquentiam dulces,& ad legendum propter breuitatem faciles:& ad intelligendum propter ſapientiam ſalubres. Curabis ergo quod tuæ menti ſanctum bonumq; fuerit viſum,me docere.His autem literis reſpondebis,cũ de phantaſia & memoria ſubtilius aliquid diſputaris. Mihi enim ita videtur, quod quanuis non omnis phãtaſia cũ memoria ſit,omnis tamen memoria ſine phãtaſia eſſe non poſſit. Sed dices, quid cum recordamur nos intellexiſſe aut cogitaſſe aliquid? Contra hæc ergo reſpondeo & dico,propterea hoc eueniſſe quia cum in- M telleximus vel cogitamus , corporeum aut temporale aliquid gerimus,† quod ad phantaſiam pertinet, Nam † genuinũ aut verba intellectui cogitationibuſq; noſtris adiunximus , quæ verba ſine tempore non ſunt , & ad ſenſum vel phantaſiam pertinent, Aut tale aliquid intellectus noſter cogitatióve paſſa eſt,quod in animo phantaſticam memoriam facere potuiſſet. Hæc ego inconſyderate ac perturbate,vt ſoleo, dixi:tu explorabis , & falſo reiecto,veritatem in literis conferes. Audi aliud : Cur quæſo te,non à ſe potius quàm à ſenſu phantaſiam habere omnes imagines dicimus? Poteſt enim,quẽadmodum ⌊ noſter ⌋ animus intellectualis ad intelligibilia 1.Cor.2. ſua videnda à ſenſu admonetur potius quàm aliquid accipit , Ita & phantaſticus animus ad imagines ſuas contemplãdas,à ſenſu admoneri potius quàm aliquid aſſumere. Nam forte ⌊ inde ⌋ contingit,vt ea quæ ſenſus non videt,ille tamen aſpicere poſſit: quod ſignum eſt in ſe & à ſe habere omnes imagines.De hac re quoque quid ſentias reſpondebis.

† Tubunis. locum intelligit.

Auguſtinus Nebridio, aperit triplicem phantaſiarum naturam. *Epiſtola.* LXXII.

AVGVSTINVS Nebridio. Proœmio ſuperſedebo, & cito incipiã quod ⌊ me ⌋ iamiamq; vis dicere præſertim nõ cito deſiturus.

Memoria

A Memoria tibi nulla videtur esse posse sine imaginibus vel imaginariis visis, quæ phantasiarum nomine appellare voluisti. Ego aliud existimo. Primùm ergo videndum est, non nos semper rerum prætereuntium meminisse, sed plerunq; manentium. [Quare] cum sibi memoria præteriti temporis vendicet tenacitatem: constat eam tamen partim eorum esse quæ nos deserunt, partim eorum quæ deseruntur à nobis. Nam cũ recordor patrem meũ, id vtiq; recordor quod me deseruit, & nunc non est: Cùm autem Carthaginem, id quod est & quod ipse deserui. In vtroque tamen genere horum, præteritum tempus memoria tenet. Nam & illum hominẽ & istam vrbem ex eo quod vidi, nõ ex eo quod video memini. Hic tu fortasse quæris, quorsum ista? præsertim cum animaduertas vtrumlibet horum non posse in memoriam venire, nisi viso illo imaginario. At mihi satis est sic interim ostendisse, posse dici earum etiam rerum quæ nondum interierũt memoriam. Verùm quid me adiuuet facito intentus accipias. Nonnulli calumniantur aduersus Socraticum illud nobilissimum inuentum, quo asseritur, non nobis ea quæ discimus veluti noua inseri, sed in memoriam
B [recordatione] reuocari: dicentes memoriam præteritarum rerum esse, hæc autem quæ intelligendo discimus, Platone ipso authore, manere semper, nec posse interire, ac per hoc non esse præterita: qui non attendunt illam visionem esse præteritam, qua hæc aliquãdo vidimus mente, à quibus quia defluximus, & aliter alia videre cœpimus, ea nos reminiscendo reuisere, id est per memoriam. Quamobrem si vt alia omittam, ipsa æternitas semper manet, nec aliqua imaginaria figmenta requirit, quibus in mentem quasi vehiculis veniat, nec tamẽ venire posset nisi eius meminissemus, potest esse quarundam rerum sine vlla imaginatione memoria. Iam verò quod tibi videtur anima etiam nõ vsa sensibus corporis corporalia posse imaginari, falsum esse conuincitur isto modo. Si anima, priusquam corpore vtatur ad corpora sentiẽda, eadẽ corpora imaginari potest, & melius quod nemo sanus ambigit affecta erat antequam his fallacibus sensibus implicaretur, melius afficiuntur animæ dormientium quàm vigilãtium, melius phreneticorum quàm tali peste carentiũ: his enim afficiuntur imaginibus, quibus ante istos sen
C sus vanissimos nũcios afficiebantur: & [aut] verior erit sol quem vident illi, quàm ille quem sani atq; vigilantes, aut erunt veris falsa meliora. Quæ si absurda sunt, [sicuti sunt,] nihil est aliud illa imaginatio mi Nebridi, quàm plaga inflicta per sensus quibus non vt tu scribis commemoratio quædam fit vt talia formentur in anima, sed ipsa huiꝰ falsitatis illatio, siue vt expressius dicatur impressio. Quòd sanè te mouet, quo fiat vt eas facies formasq; cogitemus quas nunq̃ vidimus, acute mouet. Itaq; faciam quod vltra solitũ modũ hanc epistolam porrigat, sed non apud te, cui nulla est pagina gratior, quàm quæ me loquaciorem apportat tibi. Omnes has imagines, quas phantasias cum multis vocas, in tria genera cõmodissime ac verissime distribui video. Quorum est vnum sensis rebus impressum, alterum putatis, tertium ratis. Primi generis exempla sunt, cum mihi tuam faciem, vel Carthaginem, vel familiarem quondam nostrum Verecundũ, & si quid aliud manentium vel mortuarum rerum, quas tamen vidi atq; sensi, in se animus format. Alteri generi subiiciantur illa quæ putamus ita se habuisse vel ita se habere, velut cũ differendi gratia quædam ipsi fingimus

Scientia reminiscentia

Phantasiarũ triplex genꝰ

nequaquã impedientia veritatẽ, vel qualia figuramus D
cum legitur historia, & cum fabulosa vel audimus vel componimus vel suspicamur. Ego enim mihi vt libet atq; vt occurrit animo, Aeneæ faciem fingo, ego Medeæ cum suis anguibus alitibus iunctis iugo, ego Chremetis & alicuius Parmenonis. In hoc genere sunt etiã illa, quæ siue sapientes, aliquid veri talibus inuoluentes figuris, siue stulti variarum superstitionum conditores pro vero attulerũt, vt est tartareus Phlegethõ, & quinque antra genris tenebrarum, & stylus septentrionalis continens cœlum, & alia poërarum atq; hæreticorum mille portenta. Dicimus tamen & inter disputandum, puta esse tres superinuicem mundos, qualis hic vnus est. Et, puta quadrata figura terram contineri, & similia. Hæc enim omnia vt se cogitationis tempestas habuerit, fingimus & putamus. Nam de rebus quod ad tertium genus attinet imaginũ numeris maxime atq; dimensionibus agitur: quod partim est in rerum natura, velut cum totius mundi figura inuenitur, & hanc inuentionem in animo cogitãtis imago sequitur: partim in disciplinis tanq̃ in figuris geometricis & rhythmicis musicis, & infinita varietate numerorũ, quæ
quanuis vera, sicut ego autumo, comprehendantur, gi- B
gnunt tamen falsas imaginationes, quibus ipsa ratio vix resistit: tametsi nec ipsam disciplinam differendi carere hoc malo facile est, cùm in diuisionibus & cõclusionibus quosdã quasi calculos imaginamur. In hac tota imaginum sylua credo tibi non videri primũ illud genus ad animã priusquam inhæreat sensibus pertinere, neq; hinc diutius differẽdum: de duobus reliquis iure adhuc quæri posset, nisi manifestum esset, animã minus esse obnoxiam falsitatibus, nondum passam sensibilium sensuumq; vanitatem. At istas imagines quis dubitauerit istis sensibilibꝰ multo falsiores? Nã illa quę putamus & credimus siue fingimus, & ex omni parte omnino falsa sunt, & certe lõgè vt cernis peiora † sunt † veriora.
quæ videmus atq; sentimus. Iam in illo tertio genere quodlibet spatium corporale animo figurauero, quanq̃ id rationibus disciplinarum minimè fallentibus cogitatio peperisse videatur, ipsis rursum rationibus arguẽtibus, falsum esse conuinco. Quò fit vt nullo pacto animam credam nondum corpore sentientem, nondum per sensus vanissimos mortali & fugaci substãtia verberatam, in tanta falsitatis ignominia iacuisse. Vnde F
ergo euenit vt quæ non vidimus cogitemus? Quid putas esse nisi vim quandam minuendi & augendi animæ insitam, quam quocunq; venerit necesse est afferat secum? Quæ vis in numeris præcipue animaduerti potest: hac fit, verbi gratia, vt corui quasi ob oculos imago constituta, quæ videlicet aspectibus nota est, demẽdo & addẽdo quædam, ad quamlibet omnino nunquã visam imaginẽ perducatur. Hac euenit, vt per consuetudinem voluẽtibus sese in talibus animis, figuræ huiuscemodi velut sua sponte cogitationibus irruãt. Licet igitur animæ imaginanti, ex iis quæ illi sensus inuexit, demendo, vt dictum est, & addendo, ea gignere quæ nullo sensu attingit tota, partes verò eorũ in aliis atq; aliis rebꝰ attigerat†. Ita nos pueri apud mediterra- † aliàs, parteruerò earũ quæ in aliis atq; aliis rebꝰ actu geruntur. † ætate.
neos nati atq; nutriti, vel in paruo calice aqua visa, iã imaginari maria poteramus: cùm sapor fragorũ & colorum, antequam in Italia gustaremus, nullo modo veniret in mentem. Hinc est quod à prima natiuitate † cæci cum de luce coloribusq; interrogãtur, quod respõdeant non inueniunt. Non enim coloratas vllas patiũtur imagines, qui senserunt nullas. Nec mirere quo pacto ea

Universidad de Deusto
Biblioteca

G cto ea quæ in rerum natura figurãtur & fingi possunt, non primò in anima quę omnibus ineſt cõmiſta voluantur, cùm ea nunquam extrinſecus ſenſerit. Nam etiam nos cum indignando aut lætando, cæterisq; huiuſcemodi animi motibus, multos in noſtro corpore vultus coloresq; formam°, prius noſtra cogitatio quod facere poſſumus tales imagines concipit. Conſequuntur iſta miris illis modis, & committendis cogitationi tuæ, cum in anima ſine vlla corporalium figura falſitatum numeri agitantur occulti. Ex quo intelligas velim, cum tam multos animi mot° eſſe ſentias expertes omnium de quibus nunc quæris imaginum, quolibet alio motu animam ſortiri corpus, quàm ſenſibiliũ cogitatiõe formarum, quas eam, priuſquã corpore ſenſibusq; vtatur, nullo modo arbitror pati poſſe, Quamobrem pro noſtra familiaritate, & pro ipſius diuini iuris fide ſedulo monuerim chariſſime mihi ac iucũdiſſime, nullam cum iſtis infernis vmbris copules amicitiam, néve illam quæ copulata eſt cogaris † diuellere. Nullo enim modo reſiſtitur corporis ſenſibus, quę nobis ſacratiſſima diſciplina eſt, ſi per eos inflictis plagis vulneribusq; blandimur.

† cuncteris.

Auguſtinus Poſſidio de cultu & fucis & inauribus, etiam uirorum. Epiſtola. LXXIII.

DOMINO dilectiſſimo & venerabili fratri & cõſacerdoti Poſſidio & qui tecum ſunt fratribus, Auguſtinus & qui mecum ſunt fratres in domino ſalutem. Magis quid agas cũ eis qui obtemperare nolunt cogitandum eſt, quã quemadmodum eis oſtendas non licere quod faciunt. Sed nunc epiſtola ſanctitatis tuæ, & occupatiſſimum me reperit, & celerrimus baiuli reditus, neq; reſcribere tibi, neque ad ea quæ conſuluiſti, ita vt oportet reſpondere permiſit. Nolo tamen de ornamentis auri vel veſtis prępropera habeas in prohibẽdo ſententiam: niſi in eos qui neq; coniugati, neq; coniugari cupiẽtes, cogitare debeãt quomodo placeant deo. Illi autem cogitant quæ ſunt mundi, quomodo placeant vel viri vxoribus, vel mulieres maritis, niſi quod capillos nudare fœminas, quas etiam caput velare Apoſtolus iuber, nec maritatas decet. Fucari autem pigmentis, quo vel rubicundior vel candidior appareat, adulterina fallacia eſt, qua nõ dubito etiã ipſos maritos ſe nolle decipi, quibus ſolis permittendæ ſunt fœminæ ornari, ſecundum veniam, nõ ſecũdum imperiũ. Nam verus ornatus maxime Chriſtianorum & Chriſtianarum, non tãtum nullus fucus mendax, verum ne auri quidem veſtisq; põpa, ſed mores boni ſunt. Execranda autem ſuperſtitio ligaturarũ, in quibus etiam inaures virorum, in ſummis ex vna parte auriculis ſuſpenſæ deputentur, non ad placendũ hominibus, ſed ad ſeruiendum dæmonibus adhibetur. Quis autem poſſit ſpeciales nefariarum ſuperſtitionũ prohibitiones in ſcripturis inuenire, cum generaliter Apoſtolus dicat: Nolo vos ſocios fieri dæmoniorum. Et iterum: Quæ enim conſonantia Chriſti ad Belial? Niſi forte quia Belial nominauit, & generalẽ ſocietatem dæmoniorum prohibuit, licet Chriſtianos ſacrificare Neptuno, quia nihil proprie de Neptuno vetitũ legimus. Moneantur interim miſeri, vt ſi obtemperare nolunt præceptis ſalubrioribus, ſaltem ſacrilegia ſua non defendant, ne maiori ſe ſcelere implicẽt. Quid autem cum eis agendum ſit, ſi ſoluere inaures timent, & corpus Chriſti cum ſigno diaboli accipere non timẽt? De ordinando autem qui in parte Donati baptizatus eſt, author tibi eſſe non poſſum, Aliud eſt enim facere ſi cogaris, aliud conſulere vt facias.

H I 1. Cor. 7. De cõſe. diſ. 5. fucare. 2. Cor. 6. Inaures ſignũ diaboli.

K

Auguſtinus Deuterio epiſcopo ſignificat ſe Victorinum hypodiaconum, qui clàm docuerat hæreſim Manichæorũ deprehenſum è clericorum ordine ſubmouiſſe, admonens ne illic recipiatur ad pœnitentiam, niſi prodat quotquot nouit eodem infectos errore. Docet autem qui apud Manichæos fuerunt auditores, qui electi.

Epiſtola. LXXIIII.

DOMINO beatiſſimo & venerabiliter chariſſimo fratri & coëpiſcopo Deuterio, Auguſtinus in domino ſalutem. Nihil melius me facere poſſe arbitratus ſum, quàm vt tuæ ſanctitati potiſſimum ſcriberem, ne per negligentiam in noſtra† prouincia domini noſtri Ieſu Chriſti ouile vaſtet inimicus, qui non deſinit inſidiari, vt perdat animas tam magno precio comparatas. Mallianenſem quendam ſubdiaconũ Victorinũ, apud nos conſtitit eſſe Manichæũ, & in tam ſacrilego errore ſub nomine clerici latitabat: Nam eſt etiam ætate iam ſenex. Ita eſt autẽ manifeſtat°, vt etiã ipſe à me interrogatus, anteq̃à teſtibus coargueretur, negare nõ poſſet. Tot enim & tales iam eſſe ſciebat, quibus ſe incautus effuderat, vt nihil aliud ſi negare tentaret, quàm nõ dico impudentiſſimus, ſed inſaniſſimus appareret: auditorẽ ſanè Manichæorũ, nõ electum ſe eſſe confeſſus eſt. Auditores autem qui appellantur apud eos, & carnibus veſcuntur, & agros colunt, & ſi voluerint vxores, habent, quorũ nihil faciunt qui vocantur electi. Sed ipſi auditores, ante electos genua figunt, vt eis manus ſupplicibus imponatur, non à ſolis epiſcopis vel presbyteris aut diaconis [eorum], ſed à quibuſlibet electis. Solem etiam & lunam, cum eis adorant ☉ & orant ☽. Die quoque dominico cũ illis ieiunant & omnes blaſphemias cum illis credunt, quibus Manichæorum hæreſis deteſtãda eſt, negantes ſcilicet Chriſtum natum eſſe de virgine, nec eius carnem veram confitentes fuiſſe, ſed falſam: ac per hoc & falſam eius paſſionem, & nullã reſurrectionem fuiſſe cõtendunt: patriarchas prophetasq; blaſphemant, legem per famulum dei Moyſen datã, non à vero deo dicunt ſed à principe tenebrarum: animas nõ ſolũ hominum ſed etiam pecorũ, de dei eſſe ſubſtantia, & omnino partes dei eſſe arbitrantur. Deum deniq; bonum & verũ, dicunt, cum tenebrarum gente pugnaſſe, & partem ſuã tenebrarum principibus miſcuiſſe, eamq; toto mundo inquinatã & ligatam, per cibos electorum ſuorum ac per ſolem & lunã purgari aſſeuerant: & quòd purgari de ipſa parte dei non potuerit, in fine ſeculi æterno ac pœnali vinculo colligari, vt non ſolũ violabilis & corruptibilis & contaminabilis credatur deus, cuius pars potuit ad mala tãta perduci, ſed nõ poſſit ſaltem totus à tanta coinquinatione & immundicia & miſeria vel in fine ſeculi purgari. Has cum illis intolerabiles blaſphemias, ſubdiaconus iſte quaſi catholicus, non ſolum credebat, ſed quibus viribus poterat edocebat. Nã docens patefactus eſt, cum ſe quaſi diſcentibus credidit. Rogauit me quidem poſteaquam ſe Manichæorũ auditorem eſſe cõfeſſus eſt, vt eum in viam veritatis doctrinæ catholicę reuocarem. Sed fateor, eius fictionem ſub clerici ſpecie vehementer exhorrui, eumq; coërcitũ pellendum de ciuitate curaui. Nec mihi hoc ſatis fuit, niſi & tuæ ſanctitati eum meis literis intimarem, vt à clericorum gradu cõgrue eccleſiaſtica ſeueritate dieẽtus, cauendus omnibus innoteſcat, Petenti autẽ pœnitentiæ locum, tunc credatur ſi & alios quos illic nouit eſſe manifeſtauerit nobis †, non ſolũ in Malliana, ſed in

L Auditores & electi qui. M † vobis.

A sed in ipsa omnino prouincia.

Augustin. Senex Auxilio episcopo iuueni, ut aut anathematis sententiã rescindat, aut doceat quibus adductus causis puter ob uniut peccatũ totam familiã excommunicari posse. Epistola. LXXV.

DOMINO dilectissimo & venerabili fratri & cõsacerdoti Auxilio, Augustinus. Vir spectabilis filius noster Classicianus, grauiter apud me literis questus est, quod sit anathematis iniuriã à tua sanctitate perpessus, Narrans quod venerit ad ecclesiam, apparitione paucorum suæ potestati congrua comitatus, & egerit tecũ, ne contra salutem suam faueres eis, qui per Euangelium peierãdo, adiutorium violandæ fidei, in ipsa fidei domo requirebãt. Quos tamẽ consyderantes quid male fecerint, non inde violenter abductos, sed sponte dicit egressos, atque hinc veneratione tuam ita sibi succensuisse, vt ecclesiasticorum cõfectione gestorum cum omni domo sua anathematis
24.q.3. si habet. sentẽtia feriretur. Quibus literis lectis, non mediocriter æstuans cogitationibus, magna cordis tempestate fluctuantibus, apud charitatem tuam tacere nõ potui:
B vt si habes de hac re sententiam, certis rationibus vel scripturarum testimoniis exploratam, nos quoque docere digneris, quomodo rectè anathematizetur pro patris peccato filius, aut pro mariti vxor, aut pro domini seruus, aut quisquam etiam in domo nondum natus, si eodem tempore quo vniuersa domus est anathemate obligata nascatur, nec ei possit per lauacrum regenerationis, in mortis periculo subueniri. Neq; enim hęc corporalis est pœna, qua legimus quosdam contemptores dei cum suis omnibus qui eiusdem impietatis participes non fuerunt pariter infectos: tunc quidẽ ad terrorẽ viuentium mortalia corpora perimebantur, quandoq; vtiq; moritura, Spiritalis autem pœna, qua fit quod scriptum est: Quę ligaueris in terra erunt ligata & in cœlo: animas obligat, de quibus dictum est: Anima patris
Matth.16. Ezech.18. mea est, & anima filij mea est. Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Audisti fortasse aliquos magni nominis sacerdotes cum domo sua quempiam anathematizasse peccantium, sed forte si essent interrogati, reperirentur idonei reddere in derationem. Ego autem, quoniam si quis ex me quærat vtrum rectè fiat, quid ei respõdeam non inuenio: nunquam hoc facere ausus sum, cum de
C quorundam facinoribus immaniter aduersus ecclesiã perpetratis, grauissimè permouerer. Sed si tibi quàm iuste fiat, dominus reuelauit, nequaquam iuuenilem ætatem tuam, & honoris ecclesiastici rudimenta contemno. En assum, senex à iuuene coëpiscopo, & episcopus tot annorum à collega necdum anniculo paratus sum discere, quomodo vel deo vel hominibus iustã possumus reddere rationem, si animas innocentes pro scelere alieno, ex quo non trahunt sicut ex Adam, in quo omnes peccauerũt, originale peccatum, spiritali supplicio puniamus. Etenim Classiciani filius, etsi traxit ex parte primi hominis culpam, sacro fonte baptismatis expiandã tamen quicquid postea quàm genuit peccati pater eius admisit, vbi particeps ipse non fuit, ad eũ non pertinere quis ambigit? Quid de tot animabus in vniuersa familia? Vnde si vna anima per istam seueritatem, qua tota domus ista anathematizata est, sine baptismate de corpore exeundo perierit, innumerabiliũ mors corporum, si de ecclesia homines innocentes violenter abstrahantur & interficiantur, huic damno non potest comparari. Si ergo de hac re potes reddere rationem, vtinam & nobis rescribendo præstes vt possimus & nos: si autem non potes, quid tibi est inconsulta D cõmotione animi facere, vnde si foeris interrogatus, rectam rationem nõ vales inuenire? Hæc autem dixi, etiã si filius noster Classicianus aliquid admisit, quod tibi anathemate plectendũ iustissime videretur. Cæterum si veras ad me literas misit, nec solus in domo sua debuit ista sententia coërceri. Sed hinc cũ tua sanctitate nihil ago, nisi tantum peto ignoscas petenti veniam, si agnouerit culpam: si autem nihil eum peccasse prudenter agnoscis, quoniam ipse in domo fidei iustius flagitabat fidem debere seruari, ne ibi frãgeretur vbi docetur: fac quod sanctum virum facere oportet, vt si sibi contigit tanquam homini, quod vtiq; homo dei dicit in psalmo: Turbatus est præ ira oculus Psal.6. meus, exclames ad deum: Miserere mei domine, quoniam infirmus sum, vt porrigat dexteram suam, & cõprimat iracundiam tuam, & trãquillet mentem tuam ad videdam faciendamq; iustitiã, Sicut enim scriptũ est: Iracundia viri iustitiam dei non operatur. Nec Iaco.1. arbitreris ideo nobis non posse subrepere iniustã commotionem, quia episcopi sumus, sed potius cogitemus inter laqueos tentationum nos periculoríssime viuere, E quia homines sumus. Aufer itaque gesta ecclesiastica, quę perturbatior fortasse fecisti, & redeat in te vos charitas, quam cum illo & catechumenus habuisti. Aufer litem, & reuoca pacem, ne tibi pereat homo amicus, & de vobis gaudeat diabolus inimicus. Potens est autem misericordia dei nostri, quæ & me exaudiat orantem, ne mea tristitia de vobis augeatur, sed potius quæ est extorta sanetur, & erigat per gratiam suam, & lętificet iuuentutem tuam non contemnentem senectutem meam. Vale.

Augustinus Aurelio, disputans an monachi, qui sponte sua de monasteriis recesserunt, recipi debeant alibi in numerum clericorum. Epistola. LXXVI.

DOMINO beatissimo & debita obseruantia venerabili, syncerisq; charissimo fratri & consacerdoti papæ Aurelio, Augustinus in domino salutem. Literas nullas tuę venerabilitatis, ex quo ab inuicem ẽ corporaliter ẽdigressi sumus, accepi. Nunc verò legi epistolam benignitatis tuæ de Do- 16. q.1. legi epistolam. nato & fratre eius, & quid responderem, diu fluctuaui. F Sed tamen etiam atque etiam cogitanti quid sit vtile saluti eorum quibus in Christo nutriẽdis seruimus, nihil mihi aliud occurrere potuit, nisi non esse istã viam dandã seruis dei, vt se facilius putent eligi ad aliquid melius, si facti fuerint deteriores. Et ipsis enim facilis lapsus, & ordini clericorum fit indignissima iniuria, si desertores monasteriorum ad militiam clericatus eligantur, cum ex iis qui in monasterio permanent, non tamen nisi probatiores atque meliores in clerum assumere soleamus: nisi forte, sicut vulgares dicunt: Malus » choraula bonus symphoniacus est: ita iidem ipsi vul» gares de nobis iocabuntur dicentes: Malus monachus bonus clericus est. Nimis dolendum, si ad tam ruinosam superbiam monachos surrigamus, & tã grauí contumelia clericos dignos putemus, in quorum numero sumus, cùm aliquando etiam bonus monachus vix bonum clericum faciat, si adsit ei sufficiens continentia, & tamen desit instructio necessaria, aut personæ regularis integritas. Sed de istis credo arbitrata sit beatitudo tua, quod nostra voluntate, vt suis potius corregionalibus vtiles essent, de monasterio recessissent. Sed falsum est, sponte abierunt, sponte deseruerunt, nobis, quãtum potuimus, pro eorum salute renitentibus. Et de

Donato

G Donato quidem,quia iam factum est,vt antequam de hac re aliquid in concilio statueremus, ordinaretur, si forte à superbiæ peruersitate correctus est, quod vult prudẽtia tua de suo faciat:de fratre verò eius,cuius vel maxime causa de monasterio etiam ipse Donatus abscessit,cùm intelligas quid sentiam,nescio quid respondeam.Contradicere tamen prudentiæ,honori, charitati; tuæ non audeo,& sanè spero id te facturum, quod membris ecclesiæ salubre perspexeris.

Augustinus & Alipius Aurelio,gratulans de dono doctrinæ. Epistola. LXXVII.

DOMINO beatissimo & venerabiliter suscipiendo,synceriſſimeq; charissimo fratri,& verè sancto papæ Aurelio, Alipius & Augustinus in domino salutem. Impletum est gaudio os
Psalm.125. nostrum,& lingua nostra exultatione, nunciãtibus literis tuis sanctam cogitationẽ tuam, adiuuante domino,qui eam inspirauit, & ad effectum esse perductam, de omnibus ordinatis fratribus nostris, & præcipue de sermone presbyterorum,qui te præsente populo infunditur,per quorum linguas clamat charitas tua maiore voce in cordibus hominum,quàm illi in auribus. Deo
H gratias. Nam quid melius & animo geramus, & ore promamus,& calamo exprimam⁹, quàm Deo gratias? Hoc nec dici breui⁹,nec audiri lætius, nec intelligi grãdius,nec agi fructuosius potest.Deo gratias,qui te & tã fideli pectore ditauit erga filios tuos, & id quod in intimo animæ habebas, quò humanus oculus non penetrat,eduxit in lucem,donando tibi non solum vt bene velles, verumetiã in quibus posset apparere quod velles,Ita planè fiat,luceant hæc opera coram hominibus, vt videant, gaudeant, glorificent patrem qui in cœlis est. Talibus delecteris in domino, vt ipse te pro eis o-
Matth.5. † quem. rantem dignetur exaudire, quoniam † tu per eos loquẽtem nõ dedignaris audire: Eatur,ambuletur, curratur in via domini, benedicantur pusilli cum magnis,
Psal.111. iocundati in iis qui dicunt eis:In domum domini ibimus:præcedant illi, & sequantur isti, imitatores facti eorum,sicut & illi Christi:ferueat iter sanctarũ formicarum,fragrẽt opera sanctarũ apium, feratur fructus in tolerantia cum salute perseuerandi vsque in finem.
1.Cor.10. Nec sinat dominus tentari supra quàm possumus ferre,sed faciat cum tentatione etiam exitũ, vt possimus
I sustinere. Orate pro nobis digni exaudiri, cum tanto
Forte,tacito quippe sacrificio acceditis ad deum synceriſſimæ dilectionis & laudis eius in operibus vestris: orate vt & in nobis hæc luceant,quoniam nouit ille quem oratis, cũ quanto nostro gaudio in vobis luceant. Hæc sunt vota nostra,hæ multitudines solatiorum,secundum multitudinem dolorum nostrorum in corde nostro, iocundant animam nostram.Ita est quia ita promissum est, ita erit quod restat sicut promissum est.Obsecramus te per eum, qui tibi ista donauit, & populũ cui seruis hac per te benedictione perfudit, vt iubeas singulos, quos volueris sermones eorum seorsum conscriptos & emẽdatos mitti nobis. Nam & ego quod iussisti non negligo,& de Tychonij septem regulis vel clauibus,sicut sæpe iã scripsi, cognoscere quid tibi videatur expecto.

Augustinus Hesychio,de die supremo mundi non inquirẽdo, deque Hebdomadibus Danielis.

Epistola. LXXVIII.

DOMINO beatissimo Hesychio, Augustinus. Ad sanctitatem tuam filio tuo cõpresbytero nostro remeante Cornuto, per quem literas tuæ venerationis accepi, quibus exiguitatẽ meã visitare dignatus es, & tandem rescripta persoluio, & K
debitũ resalutationis obsequiũ,multum me commendans acceptissimis domino precibus tuis domine beatissime frater.De propheticis autem dictis siue prædictis,de quibus voluisti vt aliquid scriberẽ,melius mihi visum est sancti Hieronymi hominis doctissimi expositiones eorundem verborum,ne illas forte nõ habeas, de opusculis eius excerptas,dirigere beatitudini tuæ.Si autem iam eas habebas, nec inquisitioni tuæ satisfaciebant,quid de his sentias,peto mihi rescribere non graueris,& quemadmodum ipse eadem prophetica oracula intelligas?Ego enim maxime illud de hebdomadibus Danielis secundum tempus, quod iam trãsactum est,intelligendum puto,nam de saluatoris aduentu,qui expectatur in fine,tempora dinumerare nõ audeo:nec aliquem prophetam de hac re numerum annorũ existimo præfinisse, sed illud potius prævalere, quod ipse dominus ait:Nemo potest cognoscere,quod ipse domi Acto.1.
nus ait: Nemo potest cognoscere tempora, quæ pater Matth.24.
posuit in sua potestate.Quod enim in alio loco ait:De die autem illa & hora nemo scit,sunt qui sic accipiunt, L
vt putent se posse tempora computare,diem vero tantummodo ipsum & horam neminem scire:vbi omitto dicere quemadmodum soleant scripturæ diem vel horam etiã pro tempore ponere,Sed certè illud de ignorantia temporum apertissime dictum est,Nam cũ hinc dominus interrogatus esset à discipulis suis: Nemo,inquit, potest cognoscere tempora, quæ pater posuit in sua potestate.Non enim dixit,diem vel horã,sed tempora, quæ in breui spatio non solent dici sicut dies vel hora,maxime si Græcum intueamur eloquium,ex qua lingua in nostrum eundem librum, vbi hoc scriptum est, scimus translatum, quanuis latine satis exprimi non potuerit. Ibi enim Græcè legitur χρόνοι ἢ καιροὺς. Nostri autem vtrumq; hoc verbum tempora appellãt. siue χρόνους siue καιροὺς, cùm habeant hæc duo inter se non negligendam differentiã. καιροὺς quippe appellãt Græci tempora quidem,non tamen quæ in spatiorum voluminibus transeunt,sed quæ in rebus ad aliquid opportunis vel importunis sentiuntur:sicut messis, vindemia,calor,frigus, bellum, & si qua similia. χρόνους autẽ ipsa spatia temporum vocãt,Et hoc certè ipsi Apostoli M
non ita quæsierunt,quasi vnũ nouissimũ diem vel horã exiguã diei partẽ scire voluissent, sed vtrum iam esset opportunum tempus, quo regnum repræsentaretur Israël. Tunc audierunt: Nemo potest cognoscere tempo Acto.1.
ra quæ pater posuit in sua potestate. i. χρόνους ἢ καιροὺς, quod si latine diceretur, tempora aut opportunitates, nec sic quod dictũ est,esset expressum,quia siue opportuna siue importuna sint tempora καιροὶ dicuntur. Tempora ergo computare,hoc est χρόνους, vt sciamus quãdo sit finis huius seculi vel aduẽtus domini,nihil mihi aliud videtur,quàm scire velle quod ipse ait scire neminem posse.Opportunitas verò illius temporis profecto non erit antequam prædicetur Euãgelium in vniuerso orbe in testimonium omnibus gẽtibus. Apertissima Matth.24.
enim de hac re legitur sententia saluatoris dicentis:Et prædicabitur hoc euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tũc veniet finis. Tunc veniet,quid est,nisi ante nõ veniet?Quanto post ergo veniat, incertum nobis est,ante tamen non esse venturum dubitare vtique non debemus. *Si ergo fusci* perent hunc laborem serui dei,vt peragrato orbe terrarum,quantum possent colligerent,quod remansit gentium,vbi nondum est Euangelium prædicatum, hinc

aduertere

A aduertere vtcunque possemus, quãtum hoc tempus lõgè sit à fine seculi: Quod si propter quædam loca inaccessibilia & inhospita fieri posse non creditur, vt à seruis dei peragretur orbis, & quot quantæq; sint adhuc gentes sine Christi Euangelio, fideliter renuncietur: multo minus existimo in scripturis posse cõprehendi, quanta vsq; ad finem futura sint tẽpora, quandoquidẽ in eis legimus: Nemo pót cognoscere tẽpora, quæ pater posuit in sua potestate. Vnde si iã nobis certissimè nunciatum fuisset in omnibus gẽtibus Euangelium prædicari, nec sic possemus dicere quantum temporis remaneret vsq; ad finẽ, sed magis magisq; iam appropinquare merito diceremus: Nisi quis fortè respondeat, tanta celeritate prædicato Euangelio, Romanas gentes & pleraſq; Barbaras occupatas, atque ita nónullas non paulatim, sed subito ad fidem Christi fuisse conuersas, vt non sit incredibile paucis annis, etsi non vitæ nostræ, qui iam senuimus, certe iuuenum qui venturi sunt ad senectã, vniuersas omnino residuas gentes Euangelio posse cõpleri. Sed si ita erit, facilius cùm factum fuerit probari experiendo, quàm legendo antequam fiat inueniri potest. Hoc me compulit dicere cuiusdam opinio, quem presbyter quoq; Hieronymus temeritatis notat, quòd ausus fuerit Danielis hebdomadas de aduentu Christi futuro, non de præterito exponere. Si quid autem pro meritis potioribus sanctæ humilitati cordis tui dominus melius reuelarit, siue reuelauerit, peto nobiscum communicare digneris, & hæc nostra rescripta sic accipere, tanquam hominis, qui mallem quidem eorũ quæ à me inquisisti habere scientiam, quàm ignorantiam, [sed] quia id nondum potui, magis eligo tantã † ignorantiam confiteri, quàm falsam scientiam profiteri.

B Hieronym⁹

† cautam.

Hesychius Augustino, docens diem supremum inquirendum esse. Epistola. LXXIX.

DOMINO beatissimo & charitate syncerissima venerando fratri & coëpiscopo Augusti no, Hesychius in domino salutem. Desyderanti & expectanti mihi sanctus compresbyter noster Cornutus literas pertulit tuas, quæ me lætificauerunt, quia memoriam nostri bonã habere dignatus es, qui & mihi paucis sermone proprio sanctæ mentis tuæ de iis quæ petieram in transitu significasti. Aliquanta autem de opusculis sancti compresbyteri Hieronymi adiunxisti, vt meam quæstionem lectione eius operis de sanctis scripturis explere possem. Et quia dignat⁹ es id petere à nobis, vt quid sentiremus de ipsis quæstionib⁹ per literas tuæ syncerissimę charitati insinuaremus, ad ea de quibus scripta legi, prout intellectus exiguus meę mediocritatis sentire potuit aut intelligere, infra scripsi. Cũ dei omnipotentis conditoris totius creaturę arbitrio & potestate cuncta gerantur, vel quæ facta sunt, vel quæ etiam futura sunt, sanctorum prophetarũ vocibus cognoscuntur, qui priusquam fierent ea quæ futura erant, voluntate diuina hominibus sunt loquuti. Vnde satis admiratione plenum est, si ea deus, quæ prædici voluit ad hominum sensus penitus non posse peruenire constituit, secundum hoc capitulum, quod dominus beatis Apostolis loquutus est, dicens: Nemo potest cognoscere tempora [vel momenta] quæ pater posuit in sua potestate. Primùm quia in antiquissimis libris ecclesiarum non ita scriptum est: Nemo potest, sed scriptum est: Non est vestrum nosse tempora vel momẽta quæ pater posuit in sua potestate. Quæ ratio sermonis sequenti verbo rectè completur, cum dicit: Sed eritis mihi testes in Hierusalem, & in Iudæa, & Samaria, &

C

Actor.1.

vsq; ad vltimum terræ. Non ergo Apostolos testes cõsummationis mundi, sed nominis & resurrectionis suę voluit intelligi. Nam de temporibus cognoscendis ipse dominus monet: Quis nam est fidelis seruus & prudens quem constituit dominus super familiam suam, vt det illis cibum in tempore. Sanctus ille seruus, quẽ veniens dominus eius inuenerit sic facientem. Familia Christi verbo prædicationis pascitur, & fidelis famulus inuenitur, qui in tempore expectãtibus dominum, necessariam escam credẽtibus præstat. Malus enim seruus sic reprehẽditur: Quod si dixerit malus seruus, moram facit dominus meus venire, veniet dominus eius in die qua nescit, & hora qua ignorat: & reliqua. Item arguit quare tempus non cognoscatur, dicendo: Hypocritæ, faciem cœli nostis probare, tempus hoc quare nõ cognoscitis? Item Apostolus: In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa: & reliqua. Item Apostolus: De temporibus autem & momentis nõ necesse habemus vobis scribere: Vos enim ipsi diligenter scitis, quia dies domini sicut fur in nocte, ita veniet. Cùm enim dixerint, pax & securitas, tunc subitaneus illis apparebit interitus, quomodo dolores parturientis, & non effugient. Item Apostolus: Non retinetis memoria, quia cum essem apud vos, hæc dicebam vobis, & nunc quid detineat scitis, vt reueletur in suo tempore. Nam mysterium iniquitatis iam operatur tantum, vt qui tenet modo teneat, donec de medio fiat, & tunc reuelabitur ille iniquus, quẽ dominus Iesus interficiet spiritu oris sui. Item dominus in Euangelio increpat Iudæos: Et tu si cognouisses tempus visitationis tuæ, forsitan permãsisses, nunc autem absconsa sunt ab oculis tuis. Et dominus sic prædicat ad Iudæos: Pœnitentiam agite, completa sunt tempora, credite Euangelio. Et ad Iudæos quidem rectè completa dicebat, quia eorum tempora post eius prædicationẽ & triginta & quinq; vel quadraginta annos finita sũt. Et in Daniele: Quoadusq; interfecta est bestia, periit, & corpus eius datum est vt comburatur, & reliquarũ bestiarũ regnum translatum est: & magnitudo vitæ data est eis vsq; ad tempus & tempus, quod Græcè dicitur ἕως χρόνου καὶ καιροῦ. Et insequitur: Et ecce cum nubibus cœli ℘ quasi ℘ filius hominis veniẽs. Mysterium bestiæ & reliquarum bestiarum translationem, intelligentibus scripturam manifestum est. Aduentus domini diligendus est & expectandus. Est etiam magna beatitudo diligentibus eius aduentum, sicut testimonium perhibet beatus Apostolus Paulus: De cætero, inquit, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus iustus iudex in illa die: non autem mihi solum, sed & iis qui diligũt aduentum domini. Et dominus in Euangelio: Tunc iusti fulgebunt sicut Sol in regno patris sui. Item propheta: Ecce enim tenebrę & caligo operient terrã super gentes, in te verò apparebit dominus, & maiestas eius in te videbitur. Item propheta: Qui verò expectant dominum, exultabunt cum virtute, producent pennas sicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non esurient. Et plurima talia, quę ad beatitudinem eorum pertinent, qui diligunt aduentum domini, inueniũtur. Quod autem nemo possit mensuras temporum colligere, manifestum est. Euangelium quippe dicit: De die illa & hora nemo scit: ego autem pro possibilitate intellectus mei dico, neq; diem, neq; mensem, neq; annũ aduẽtus ipsius sciri posse, sed signa quæ sunt aduentus videndo & credendo, & expectare me conuenit, & credentibus escam hanc retribuere, vt expectantes diligãt aduentũ

D

Lucæ.12.

† Beatus

2.Tim.3.

1.Thessal.5.

2.Pet.3.

E

Lucæ.19.

Marci.1.

Daniel.7.

F

2.Tim.4.

Matth.13.

Esaiæ.60

Esaiæ.40.

Matth.24.

G aduentum eius,qui dixit: Hæc omnia cũ videritis, scitote quoniam prope est in ianuis. Signa ergo Euangelica & prophetica,quæ in nobis completa sunt,aduentum domini manifestant:nam frustra aut qui quærũt, aut qui calumniantur dies & annos in computo comprehendere quærunt:cum scriptum sit: Quia nisi abbreuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro, sed propter electos breuiabuntur dies illi. Certum est tempus carere computo, quod breuiandum est à domino,qui tempora constituit,Appropinquasse autem aduentum eius,cuius signa aliqua videmus ex iis quæ facta sunt esse completa: & iterum dicit. His autem fieri Lucæ.21. incipiẽtibus,respirabitis & leuabitis capita vestra, quoniam appropinquabit redemptio vestra. Quæ autem signa dixit videnda, manifestum est in Euangelio sancti Lucæ: Et Hierusalem calcabitur à gentibus, donec impleantur tempora gentium:hoc factum est, & fieri nulli dubium est. Et insequitur:Et erunt signa in Sole & Luna & in stellis,& in terra pressura gentium: causa quæ patimur & pœna † compellit,si forte non curet † aliàs ea quæ patimur cõfiteri & pœna &c. volũtas. Nam in vno tempore & signa in cœlo & pressuram gentium in terris ab hominibus videri & sustineri manifestum est. Et insequitur:Arescentibus homi
H nibus præ timore & expectatiõe, quæ superueniẽt vniuerso orbi:nullam patriam, nullum locũ nostris temporibus non affligi aut humiliari certum est, sicut dictum est,præ timore & expectatione, quæ superueniẽt vniuerso orbi: & omnia signa quæ superius Euangelium legentibus manifestat', ex maxima parte cõpleta Matth.24. sunt. Quod autem dictum est, Et prædicabitur Euangelium in vniuerso mundo,& tunc veniet finis. Primũ quod ipsius domini repromissio talis fuit, vt ipsi Apostoli eius nominis & resurrectionis testes fierent in Hierusalem,& in Iudæa, & in Samaria & vsq; ad extremum terræ,& Apostolus hac authoritate docet:Sed Roma.10. dico nunquid non audierunt? In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Item, propter spem quæ reposita est vobis, quam ante Coloss.1. audistis in verbo veritatis Euangelij, quod aduenit in vos, sicut & in omni mũdo est fructificans & crescẽs. Sed ab Apostolis nũciata fides in gentibus,habuit multos persequutores,vt retẽta tardius innalesceret, vt illud impleretur: Ante hæc omnia primum in vos ma-
I nus immittent suas, & persequentur & tradent vos in Synagogas & in custodias, ducentes ad reges & ad præsides propter nomen meum, vt illud impleretur quod scriptum erat: Et velociter reædificaberis à quibus destructa es. Nam ex quo clemẽtissimi imperatores,Christiani dei voluntate esse cœperunt,quanquam paulatim fides causa persequutionis crescebat in seculis, factis regib' Christianis vbique in paruo tempore Christi Euangelium penetrauit. Expositio sanè beati Danielis de hebdomadibus, quam vir sanctus cõpresbyter noster Hieronymus exposuit, qualiter doctores ecclesiarum tradidissent,lectorem suspendit †. Nam si † lectorẽ artẽtũ quærit. ipse doctissimus vir compresbyter noster ait periculosum esse de magistrorum ecclesiarum iudicare sententiis,& alterum præferre alteri, quãto magis hoc lector facere non potest,quod magister facere dubitauit. Nos autem credimus quod dominus ait:Quia cœlũ & terra transient,iota autem vnum vel vnus apex non transiet à lege,donec omnia fiant. Quomodo ergo mysterium hebdomadarum sit impletum vsq; ad natiuitatem & passionem Christi,admiror, cum illud quod in dimidio hebdomadæ propheta loquutus est, dicendo: Matth.5.

In dimidio hebdomadæ tolletur sacrificium meum, & K
desolationũ supplicatio interitus, & ad sacrificiũ abo- Daniel.9.
minatio. Hæc ergo abominatio si iam cõpleta fuerat, quomodo dominus monet & dicit: Cũ videritis abo- Matth.24.
minationem desolationis, quod dictum est per Danielem prophetam stãtem in loco sancto, qui legit intelligat. Ego autem ne petitionis beatitudinis tuæ cõtemptor essem,hæc quemadmodũ sensi,scripsi ad tuã charitatem. Pleniùs autem dignare nos verbo gratiæ tuæ rescribendo instruere & lætificare.

Augustinus Hesychio,commonstrans quomodo sint intelligenda scripturæ loca,quæ uarie loquuntur de fine seculi:quódque præstat non inquirere diem illũ, sed hoc agere,ut unusquisque ad suæ uitæ supremũ diem sit paratus.

Epistola. LXXX.

DOMINO beatissimo & venerabiliter suscipiendo fratri & coëpiscopo Hesychio,Augustinus in domino salutem. Accepi literas venerationis tuæ, quibus valde salubriter exhortaris, vt Saluatoris nostri diligatur & desyderetur aduẽtus. Facis hoc vt seruus bonus eiusdẽ patrisfamiliâs, auidus lucrorum domini tui, & volens habere plurimos L
socios dilectionis, qua ipse præcipue & perseueranter accenderis. Intuẽtes igitur quod cõmemorasti de Apostolo,quia dominum dixit redditurum coronã iustitiæ, 2.Tim.4.
non tantum sibi, sed & omnibus qui diligunt manifestationem eius,ita rectè viuimus,& in hoc seculo tanq; peregrini agimus,cùm se in hac dilectione cor nostrũ proficienter extendit, siue citius siue tardius veniat quàm putatur,cui° manifestatio fideli charitate diligitur, & pio desyderatur affectu. Seruus quippe ille, qui Lucæ.12.
dicit: Moram facit dominus meus, & percutit conseruos suos,manducat & bibit cum ebriosis,non vtiq; diligit manifestationem eius. Et moribus enim apparet animus eius, quos mores licet breuiter ideo magister bonus curauit exprimere, id est, superbiam atq; luxuriam,ne quod dicebat: Morã facit dominus meus, desyderio domini sui dicere crederetur, quo ardebat ille Psal.41.
qui dicebat: Sitiuit anima mea ad deum viuum,quando veniam,& apparebo ante faciem dei? Dicẽdo enim quando veniam:moras seperpeti molestè ferebat,quia etiam quod tempore acceleratur, desyderio tardum vi M
detur. Quomodo autem tardus est eius aduentus, vel quomodo longè venturus est, cum ipsi Apostoli tempore,quo adhuc erãt in carne,dixerint: Nouissima hora est:quanuis à domino audierint: Non est vestrũ scire tempora? Hoc ergo nesciebãt quod nescimus & nos, quantum ad me attinet, dico, & eos qui hoc mecũ nesciunt: & tamen quibus dictum est: Non est vestrum scire tempora,quę pater posuit in sua potestate:diligebant eius manifestationem,& dabant conseruis in tẽpore cibaria,nec percutiebant eos dominando eis, nec luxuriabantur cum amatoribus mundi dicentes: Morã facit dominus meus. Alia est ergo ignorantia temporum,alia labes morum amorq; vitiorum. Nam & Apo- 2.Tess.2.
stolus Paulus quando dicebat: Non cito moueamini mente,neq; terreamini,siue per verbum siue per epistolam,tanquam per nos missam, quasi instet dies domini:nolebat vtiq; vt crederent eis, qui iam propinquare domini arbitrantur aduentum: nec tamen volebat vt tanquam seruus ille dicerent: Moram facit dominus Luce.12.
meus venire:& traderent se superbiæ luxuriæq; perdẽdos:sed sic eos nolebat de propinquante die nouissimo falsis auscultare rumoribus,vt tamẽ vellet eos paratos ad aduentum domini sui lumbis accinctis, & lucernis ardentibus

ardentibus operiri: quibus dicit: Vos autem fratres nō
1.Thes.5. estis in tenebris, vt vos dies ille tanquam fur cōprehēdat. Omnes enim vos filij lucis estis & filij diei, non sumus noctis neque tenebrarum. Ille autem qui sic dicit: Moram facit dominus meus venire, vt percutiat conseruos suos, epuletur cum ebriosis, non est lucis, sed tenebrarum: & ideo eum tanquam fur dies ille comprehēdet: quod vnusquisque debet etiam de die huius vitæ suæ nouissimo formidare. in quo enim quenque inuenerit suus nouissimus dies, in hoc eum comprehendet mundi nouissimus dies: quoniā qualis in die isto quisque moritur, talis in die illo iudicabitur. Ad hoc pertinet quod in Euangelio secūdum Marcum ita scripum
Marci.13. est: Vigilate ergo, quia nescitis quādo dominus domus veniat, serò, an media nocte, an gallicantu, an mane, ne cum venerit repente, inueniat vos dormientes.
Quod autem vobis dico, omnibus dico, vigilate. Quibus enim omnibus dicit, nisi electis & dilectis suis ad corpus eius pertinētibus, quod est ecclesia? Non solùm ergo illis dixit quibus tunc audiētibus loquebatur, sed etiam illis qui fuerunt post illos ante nos, & ad nosipsos, & qui erūt post nos vsque ad eius nouissimum ad-
B uentum. Nunquid autem omnes inuenturus est dies ille in hac vita, aut quisquam dicturus est quod ad defunctos etiam pertineat quod ait: Vigilate, ne cum repente venerit inueniat vos dormientes? Cur itaque omnibus dicit, qd ad eos solos pertineat qui tunc erūt, nisi quia eo modo ad omnes pertinet, quo modo dixit? Tūc enim vnicuiq; veniet dies ille, cū venerit ei dies vt talis hinc exeat, qualis iudicādus est illo die. Ac per hoc vigilare debet ois Christianus, ne imparatū inueniat eū dñi aduentus. Imparatū autē inueniet ille dies quē imparatū inuenerit suæ vitæ huius vltim⁹ dies. Certè enī hoc saltē manifestū erat Apostolis, non eorū tēporibus cū hic in carne viuerēt dominū esse venturū: & tamen quis dubitet eos præcipue vigilasse & seruasse, quod omnibus dixit, ne imparatos repente veniens inueniret? Nondum sanè intelligo quōnam modo accipi debeat quod scripsit sanctitas tua, propterea dixisse dominum
Act.1. Apostolis: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate: quoniam sequutus adiunxit: Sed eritis mihi testes in Hierusalem, & in Iudæa, & in Samaria, & vsque ad vltimum terræ. Quem scripturæ sensum sic exponis, vt dicas,
C ergo non Apostolos testes consummationis mūdi, sed nominis & resurrectionis suæ voluit intelligi. Non quidem ille ait: Non est vestrum prædicare tempora: sed non est vestrum nosse. Verùm si ita vis intelligi quod ait: Non est vestrum scire: ac si diceret, non est vestrum scientes facere, id est, non est vestrum hoc docere: quis nostrum docere audeat, vel scire præsumat, quod deus ille magister nec eos discipulos docuit, à quibus præsentibus interrogatus est præsens, nec illi tam sancti magnique doctores ecclesiā docere potuerunt? An respondebitur, hæc non docuisse Apostolos, sed prophetas. Hoc enim aisti & verum est, quod ea quæ futura sunt, sanctorum prophetarum vocibus cognoscuntur, qui priusquam fierent, inquis, ea quæ futura erant voluntate diuina hominibus sunt loquuti. Sed si veneratio tua satis admiratione plenum esse dicit, si ea deus quæ prædici voluit, ad hominum sensus penitus non posse peruenire constituit, quanto maiore admiratione plenum est, si ea quæ prophetæ hominibus sunt loquuti, hæc Apostoli vel scire sunt prohibiti vel docere? Quomodo autem prophetę ista de qui-

bus agitur tempora docentes, non intelligerentur ab D
Apostolis, si intelliguntur à nobis? Aut si eos Apostoli intellexerunt istam mensuram temporis prophetātes, quomodo non docerent quod intellexerunt, quando per eorum præconium & ipsi prophetæ innotescebant, qui eos suis libris ista docuerunt? Et ideo per quas literas ea ipsi didicerant, per easdem poterant alij quoque in his gentibus discere, in quibus Apostoli authoritatem propheticam commendabant. Cur ergo eis dictum est: Nō est vestrum scire: vel si ita intelligendū est: Non est vestrum docere tempora, quæ pater posuit in sua potestate: quandoquidem sic ea docebant, cum ij in quorum literis discerentur per illos innotescebant? Vnde credibilius est, non deum noluisse scire, sed noluisse prædicari: quòd noluit prædicari quod videbat non vtiliter sciri. Cur ergo, inquis, de temporibus cognoscendis ipse dominus monet vbi dicit: Quis Matth.24.
nam est fidelis seruus & prudens quem constituit dominus super familiā suam, vt det illis cibum in tempore? Imò verò monet, non vt bonus seruus cognoscat temporum finem, sed vt omni tempore in opere bono vigilet: quia nescit temporum finem. Non monet
vt tempora quæ pater posuit in sua potestate assequa- E
mur super Apostolos, sed monet vt quoniam nescimus quando veniat dominus, in cordis præparatione imitemur Apostolos. Vnde iam supra satis loquutus sum. Arguit autem Iudæos, quare tempus non cognoscant, dicens: Hypocritæ faciem cœli potestis pro- Luc.12.
bare, & reliqua: quoniam illud tempus non cognoscebant, quod iam volebat cognosci, id est, primi aduentus sui quo in eum crederent, qui alterum eius aduentum vellent expectare, vigilantes quandocunque futurus esset. Qui enim aduētum domini non cognouerit primum, præparare se non potuit ad secundum, credendo in eum fidelitèrque vigilando, ne illum tanquā fur in tenebris comprehendat, siue tardius venerit, siue citius quàm speratur. Dicit etiā sicut admones,
Apostolus Paulus. In nouissimis temporibus instabunt 2.Tim.3.
tempora periculosa, & reliqua. Sed nūquid ideo docet tēpora quę pater posuit in sua potestate? Aut ideo quisq̄ nouit quàm lōga vel breuia sint eadem ipsa quæ fatendū est, esse nouissima? Cogitare quippe debemus quàm olim dictū sit: Fratres nouissima hora est. Rursus eun- 1.Ioan.2.
dem Apostolum dixisse commemoras: De temporibus autē & † momentis non necesse habemus scribere vo- † vel.
bis, vos enim ipsi diligenter scitis quia dies domini sicut fur in nocte, ita veniet. Et cum dixerint, pax & se- 1.Thess.5.
curitas, tunc subitaneus illis apparebit interitus, quo- F
modo dolores parturientis & non effugient. Et hic nō dixit post quātum temporis hoc futurum sit, sed quomodo futurum sit: id est, non quanta erit ætatis breuitas vel prolixitas, sed quantumlibet interuallum sit spatiumq; temporis, nō tamen eis hoc veniet malum nouissimum, nisi cum dixerint, Pax & securitas. Quibus verbis videtur Apostolus huius nouissimi diei vel spē vel timorem ab hoc nostro tempore remouisse. Non enim videmus ipsos amatores hui⁹ seculi, quibus subitaneus apparebit interitus, iā dicere, Pax & securitas. Quid ergo scire sufficiat, satis ipse demonstrat Apostolus, dicendo: De temporibus & momentis non opus habemus vobis scribere: vel sicut alij codices habent: Non opus habetis vobis scribi. Nec sequutus adiunxit: [Vos enim ipsi diligenter scitis quantum temporis restet: sed ait,] Vos enim ipsi diligenter scitis quia hora dñi sicut fur in nocte, ita veniet. Hoc ergo scire opus

G est,vt curent filij lucis esse,& parato corde vigilare,qui nolunt ab illa hora sicut à nocturno fure comprehendi. Nam si ad cauendum hoc malum,id est,ne hora domini tanquam fur inueniat imparatum,opus esset nostre temporum spatia, non diceret Apostolus non opus esse vt hoc scriberet,sed hoc potius eis esse scribendum tanquam doctor prouidentissimus iudicaret. Nunc autem nec illis hoc opus esse monstrauit, quibus sufficiebat vt scirent imparatis atque dormientibus horam domini sicut furem esse venturam,atq; hoc sciendo essent ipsi vigilanter parati post quantalibet tempora veniet: & suum seruauit modum,vt licet Apostolus,non tamen præsumeret alios docere, quod Apostolis dominum dixisse cognouerat non est vestrum scire. Ponis
2.Thessal.2. etiam quod idem ipse dixit Apostolus: Non retinetis memoria, quia cum essem apud vos hæc dicebam vobis:Et nunc quid detineat scitis, vt reueletur in suo tẽpore. Nam mysterium iam operatur iniquitatis, tantũ qui tenet modo teneat,donec de medio fiat. Et tunc reuelabitur ille iniquus, quem dominus Iesus interficiet
20. De ciuitate dei,cap. 19. spiritu oris sui. Quæ verba Apostolica vtinam non tantummodo ponere, verumetiam exponere dignareris: Ita sanè obscura sunt & mystice dicta, vt tamen
H appareat eum nihil de statutis dixisse temporibus,nullúmque eorum interuallum spatiúmque aperuisse. Ait enim: Vt reueletur in suo tempore,nec dixit post quãtum temporis hoc futurum sit. Deinde subiunxit:Iam enim mysterium operatur iniquitatis. Hoc iniquitatis mysterium quomodolibet intelligatur quid sit,ab alio sic, ab alio autem sic,quandiu tamen operetur occultum est. Neque id expressit Apostolus tanquam homo ex eorum numero, quibus dictum est:Non est vestrum scire tempora. Quanuis enim nondum inter eos erat, quando eis hoc dictum est, ad eorum tamen collegium atque societatem etiam ipsum non ambigimus pertinere.Item quod sequitur:Tantum qui modo tenet, teneat,donec de medio fiat, & tunc reuelabitur ille iniquus, quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui:docet nos Antichristum manifestum futurum. Siquidem ipsum videtur aliquanto euidentiori significatione tetigisse, interficiendum spiritu oris domini Iesu Christi,sed post quantum temporis istud erit, nec saltẽ obscure loquutus est. Quis nam sit enim qui modo tenet,vel quid teneat,vel quid sibi velit quod ait,de medio fiat:potest quisq; se coarctare vt itelligat,vel ali
1 quatenus suspicetur, ϑ quoniam ϑ quoquo modo scriptum legit. Quandiu autem teneat,& post quanta temporum spatia de medio fiat,hoc omnino tacetur. Item
Luce.19. dominus,inquis in Euangelio increpat Iudæos,dicens: Et tu si cognouisses tempus visitationis tuæ,forsitã permansisses, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Sed hoc ad tẽpus primi aduentus domini pertinet, nõ secundi, de quo nunc quæstio est. De secundo quippe aduẽtu suo dixit, Non est vestrum scire tempora,non de primo. De illo enim ab eo quæsierunt discipuli quẽ
1.Cor.2. sperabant,nõ de isto quem iam videbant. Si enim primum eius aduentum Iudæi cognouissent, nunquã dominũ gloriæ crucifixissent: & ideo non euerti sed per-
Marci.1. manere potuissent.Iã verò quod ait ad eos:Pœnitentiã agite, completa sunt tempora, credite Euangelio: etiã ipse firmasti de his temporibus dictum esse Iudæorum quæ continuo post paucos annos fuerant transitura,& nunc nouimus iam esse tansacta,euersa scilicet ciuitate,in qua regnum eorum fuerat constitutum. Proinde quod ex Daniele de interfecta bestia posuit venerabilitas tua,& de reliquarum bestiarũ regno,& inter hæc K
de filio hominis veniente cum nubibus cœli,manifestũ esse dixisti intelligentibus scripturam. Sed si dignatus fueris exponere, quomodo ista pertineant ad cognoscendum temporũ spatiũ,post quod erit saluatoris aduentus, ita vt inueniãtur sine vlla ambiguitate manifesta,fatebor,etiam ipse cum magna actione gratiarũ, illud quod ait dominus, Non est vestrum scire tempora, tantummodo Apostolis esse dictum, non posteris eorum qui ea fuerant cognituri. Diligendus ergo est & expectandus domini sicut sanctè hortaris aduẽtus, magnamq; dicis esse beatitudinẽ diligentibus eius aduentũ, & adhibes Apostoli testimoniũ,cuius verba sic
2. Timo.4. ponis:De cætero reposita est mihi corona iustitiæ, quã reddet mihi dominus iustus iudex in illa die. Non solum autem mihi,sed & iis qui diligunt aduentum domini. Tunc enim sicut ex Euangelio cõmemoras,Iusti
Matth.13. fulgebunt sicut Sol in regno patris sui. Et quod prophe
Esaiæ.60. ta dicit:Ecce enim caligo & tenebræ operient terrã super gentes, in te vero apparebit dñs, & maiestas eius
Esaiæ.40. in te videbitur. Itẽ quod scriptũ est:Qui verò expectãt dominũ,exultabunt cũ virtute,producent pennas sicut aquilæ,current & non laborabunt,ambulabunt & non L
esurient. Hoc planè piissime & verissime dicis,cõmendans eorum beatitudinẽ,qui diligunt aduentum domini. Sed & illi quibus dicebat Apostolus: Non cito mo-
2.Thessa.2. ueamini mẽte,quasi instet dies domini, diligebãt vtique aduentum domini. Nec eos hoc docens doctor gentium ab illa dilectione frangebat, qua vt in flammarentur volebat: & ideo nolebat vt crederent eis, à quibus audiebant instare diem domini, ne fortè cum ,, transisset tempus, quo eum crediderant esse venturum, & venisse non cernerent,etiam cætera fallaciter sibi promitti arbitrantes, & de ipsa mercede fidei desperarent. Non ergo ille diligit aduentum domini qui eum asserit propinquare, nec ille qui eum asserit non appropinquare: sed ille potius qui eum siue prope siue longè sit,synceritate fidei,firmitate spei, ardore charitatis expectat. Nam si tanto magis diligitur dominus, quanto magis creditur & prædicatur citius esse venturus, magis eum diligebant qui eius aduentum iam instare dicebant, quàm ij quos Apostolus eis credere prohibebat, vel ipse Apostolus qui hoc vtique nõ credebat. Si autem onerosa non est infirmitas mea sanctitati tuæ, peto apertius non graueris exponere,quo- M
modo dixeris neminem posse temporũ mensuras colligere, ne fortè & hoc & mihi videatur, quod etiam charitati tuæ,& frustra quilibet nostrum instrui expectet ab altero.Cum enim hoc dixisses, deinde subdidisti & aisti, Euangelium quidem dicit, De die & hora nemo scit. Ego autem, inquis,pro impossibilitate intellectus mei dico,neque mensem neq; annum aduentus ipsius sciri posse.Ita enim hoc videtur sonare, tanquam non possit sciri,quo anno venturus sit: sed possit sciri qua hebdomade annorum, vel qua decade, tanq̃ dici possit atq; definiri intra illos vel illos septẽ annos, aut intra illos vel illos decem annos. Quod si ne hoc quidem comprehendi potest, quæro vtrum sic saltem possit definiri tempus aduentus eius, vt eum venturum esse dicamus, intra istos, verbi gratia, quinquaginta vel centum annos,vel quotlibet seu maioris numeri,seu minoris annorum,sed in quo eorũ,nos ignorare. Hoc si iam comprehendisti, multum est quod comprehẽdere potuisti.Idipsum est autem quod rogo, vt nobis benignus impertias, adhibens idonea documenta

A menta, quibus id potueris indagare. Si autem neque hoc te comprehendisse præsumis, hoc sentis quod ego. Nouissima enim esse ista tempora, multis rerum signis apparentibus, quæ dominum prædixisse legimus, omnes qui ea credimus, cernimus. Sed & mille annorum tempus, si eorum finis esset seculi finis, posset vniuersum dici nouissimum tempus, vel etiam nouissimus dies, quia scriptum est: Mille anni ante oculos tuos, tanquã dies vnus: vt quicquid per eosdem mille annos gereretur, nouissimo tempore vel nouissimo die diceretur geri. Iterum enim dico quod in hac causa sæpe dicendum est: Consyderemus ante quàm multos annos dixerit beatus Ioannes Euangelista: Nouissima hora est. Nam si tunc essemus hoc audito quando crederemus tot annos postea transiturus, ac non potius ipso adhuc Ioanne in corpore constituto dominum speraremus esse venturum? Neque enim dixit, Nouissimum tempus est, aut nouissimus annus, aut mensis, aut dies, sed nouissima hora est. Et ecce ista hora quàm longa est, nec tamen est ille mentitus, sed vtique intelligendus est horam pro tempore posuisse.

Psal. 89.

Quod nonnulli sic accipiunt, vt sex annorum milia
B constituant, velut vnum diem, eúmque in partes velut horas duodecim partiantur, vt sic quingentos annos postremos, hora videatur habere postrema. In quibus annis iam Ioannes, inquiunt, loquebatur quando nouissimam horam esse dicebat. Sed aliud est nosse aliquid, aliud suspicari. Cur enim non potius, si sex annorum milia deputandus est vnus dies, non duodecima, sed vicesimaquarta pars eius vna hora est: id est, non quingenti, sed ducenti quinquaginta anni? Totus enim dies, totus circumitus solis verius nuncupatur, non ab Oriente vsque in Occidentem, sed ab Oriente vsque in Orientem, vnde toto die peracto, id est, viginti & quatuor horis, rursus exoritur: ac per hoc hora ista nouissima, ex quo tempore id loquutus est Ioannes, ante fermè septuaginta annos vt minimum ⌊dicam, ⌋ iam reperitur esse transacta, & nondum venit terminus seculi. Huc accedit, quia inspecta diligenter ecclesiastica historia, reperitur Ioannes Apostolus longè ante fuisse defunctus, quàm quinque milia quingenti anni, à generis humani exordio complerentur. Nondum erat itaque hora nouissima, si sex milium annorum pars duodecima, id est, quingenti
C anni, velut vnius horæ spatium deputatur. Porrò si secundum scripturas vnum diem mille annos esse ponamus, multomagis olim transiit tam longæ diei hora nouissima, non dico si vicesimaquarta pars eius, qui sunt anni paulo amplius quadraginta, sed si duodecima deputetur quæ illos annos duplos habet. Vnde conuenientius ille Apostolus creditur horam posuisse pro tempore, quæ hora quàm longa sit, ignoramus: quia non est nostrum scire tempora, quæ pater posuit in sua potestate: quanuis eam nouissimam esse nouerimus, multomagis vtique nos, quàm qui fuerunt ante nos, ex quo esse vel dici cœpit hora nouissima.

Quod autem ideo videtur venerationi tuæ comprehendi non posse temporum mensuras, vt definiatur quo anno futurus est finis, quia secundum promissionem domini breuiabuntur dies illi, prorsus non intelligo. Si enim sic breuiabuntur, vt fiant ex pluribus pauciores quæro secundum quam veritatem futuri erant plures, nisi breuiarentur? Hebdomades enim sancti Danielis non ad primum domini aduentum, sicut pluribus visum est, sed ad secundum potius exi-

stimas pertinere. Itáne ergo breuiabũtur, vt vel vna in D
eis hebdomada minꝰ futura sit: & falsa erit prophetia, quæ tanta diligentia numerum hebdomadarũ definire curauit, vt quiddam diceret etiam dimidio hebdomadis implendum? Miror si per prophetiam Christi, destruitur ꝓphetia Danielis. Deinde quale est vt puremus ignorasse Danielem, vel potius angelũ, à quo ista discebat, breuiaturum dominum dies illos, & errasse vt hoc diceret, vel scisse quidem, sed ei quem docebat fuisse mentitum? Quod si absurdum est, cur non potius credimus secundum id quod breuiaturus est dominus dies illos, tot hebdomadas prophetasse Danielem, si tamen ad secundum domini aduentum, quod nescio quemadmodum possit ostendi, ille numerus refertur annorum? Postremò multo certius securiúsque dicitur domini aduentum intra septuaginta, aut vt plurimum intra centum annos futurum, si hebdomades istæ ipsum prænunciant. Anni enim quadringenti nonaginta sunt in hebdomadibus septuaginta. A natiuitate autem domini hodie computantur anni fermè quadringenti viginti: à resurrectione autem vel ascensione eius, anni plus minus cccxc. Ac per E
hoc, si ex quo natus est computetur, septuaginta sunt reliqui: si ex quo passus est, circiter centum remanent, intra quos Danielis omnes hebdomades, si de nouissimo eius aduentu prophetatæ sunt, implebuntur. Qui ergo dicit intra tot annos erit, tunc falsum dicit si vltra erit. Sed quia breuiabuntur, pauciores poterunt esse, non plures. Rectè itaque dicitur intra hos erit, quoniam quantumlibet breuientur verùm erit. Ipsa nanque breuiatio si eo modo intelligẽda est vt pauciores fiant, vltra eos diem domini venire non patitur, sed magis magísque intra eos quanto fuerint pauciores. Non igitur ista breuiatio turbat computatorem, qui eo modo definierit, vt dicat intra tot annos diem domini esse venturũ, sed adiuuat potius, quoniã quãtomagis ad paucitatem redigentur dies, tãto magis erit intra & vltra esse nõ poterit: atq; ideo verũ erit quod ita definitur, vt dicatur intra tot annos erit, quamuis nesciatur quo anno futurum sit. Proinde tota quæstio est, vtrum Danielis hebdomades primo aduentu domini impletæ sint, an finem seculi prophetauerint, an ad vtrumq; pertineant. Neque enim qui etiam hoc saperẽt defuerunt, dicentes, tempore primi aduentus Christi esse cõ F
pletas, & inde vsque ad finem seculi totidem rursus esse complendas. Equidem video quia si primus eas non completuit aduentus, necesse est vt secundus eas compleat: quoniam prophetia illa non potest esse falsa: quæ si tempore primi aduentus impleta est, non cogit intelligi quod etiam de fine seculi implebitur. Ac per hoc incertum est etiam si verum est, neque negandum quidem, sed neque præsumendum est id futurum. Relinquitur itaque, vt qui vult cogere istam prophetiam credi seculi fine complendam, contendat quãtum potest, & ostendat si potest, primo aduentu domini non fuisse completam, contra tot expositores diuinorũ eloquiorum, qui hanc nõ solum cõputatione temporum, verumetiam rebus ipsis completã fuisse demonstrant, maxime quod ibi scriptum est: Et vngetur sanctus Daniel. 9.
sanctorum, vel propter quod in eadem prophetia Hebręi codices expressius habent: Occidetur Christus & non erit eius,* id est, non erit eius ciuitatis, quoniã sic * Hieronym. legit eius populus.
alienatus est à Iudæis, qui eum propterea saluatorem redemptoremq; suũ non esse crediderũt, quia occidere potuerũt. Neq; enim in fine seculi vngẽdus, aut occi-

Universidad de Deusto Biblioteca

G dendus est Christus,vt ista prophetia Danielis tũc expectetur implenda, nondum credatur impleta. Quod autem de signis Euangelicis & propheticis quæ fieri cernimus,propinquum domini aduentum sperare debeamus,quis negat? Quotidie quippe magis magisq; fit proximus. Sed quanto interuallo propinquet, hoc, dictum est,non est vestrum scire. Vide quando dixit
Rom.13. Apostolus: Nunc enim propior est nostra salus quã cũ credidimus, Nox præcessit, dies autẽ appropinquauit. Ecce quod anni transierunt,nec tamen quod dixit falsum est: Quanto magis nunc dicendum est propinquare domini aduentum, quando tantus est ad finem
1.Tim.4. factus accessus? Apostolus certè:*Spiritus*,inquit,manifeste dicit, quia in nouissimis temporibus recedant quidam à fide,Nondum vtique erant eadem tempora, hæreticorum scilicet & talium quales eodem sermone describit, sed iam venerunt, ac per hoc in nouissimis temporibus videmur etiam per ipsos de fine seculi commoneri.Itẽmque alibi dicens: Hoc autem scitote quoniam in nouissimis
2.Timot.3. χαλεπὰ. diebus instabunt tempora sæua,vel sicut alij codices habent, periculosa. Deinde qualia futura sint exprimens, Erunt enim homines, inquit, seipsos amantes, amatores pecuniæ, elati, su-
H perbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, sceleśti irreligiosi, sine affectione, detractores, incontinentes, immites,sine benignitate, proditores,procaces,cæcati, voluptatum amatores magis quàm dei, habentes speciem pietatis,virtutem eius abnegantes.Mirum si tales homines aliquando defuerunt. Denique quia & tunc erant,adiungit ac dicit: Et hos deuita, Ex iis enim sunt qui penetrant domos.Non ait, Penetrabunt, tanquam & hic futurum prænuncians, sicut sicut suprà dixerat, Instabunt tempora periculosa: sed ait,Penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas. Non ait,ducent vel ducturi sunt, sed iam ducunt.Nec putandus est hoc loco,pro temporis futuri verbis,præsentis temporis verba posuisse,quandoquidem illos ab eo cui scribit euitari admonebat. Nec tamen frustrà dixit, *In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa*, & hinc ea periculosa futura demonstrans, tales homines futuros esse prædixit, nisi quia tanto plures erunt, magisque abundabunt, quanto magis propinquatur ad finem. Videmus ergo tales nunc abundare.
Acto.2. Sed quid si abundantiores erunt post nos, & omnino abundantissimi, quando iam iamq; ipse finis instabit, qui quandiu aberit ignoratur? Nouissimi quippe dies
I dicti sunt,& in ipsis primis Apostolorum diebus, cum domini in cœlum recens esset ascensus,quãdo die pentecostes misit promissum spiritũ sanctũ, & quidam stupebant admirantes eos qui linguis quas nõ didicerant loquebantur, quidam verò irridẽtes, musto plenos esse dicebant. Quo die Petrus loquens ad illos, qui de hac re varie mouebantur: Non enim sicut, inquit, suspicamini, ebrij sunt isti, cum sit hora diei tertia. Sed attendite,quoniam hoc est quod dictum est per pro-
Iohel.2. phetam: Erit in nouissimis diebus dicit dominus, Effundam de spiritu meo super omnem carnem,&cæte. Iam tunc ergo erant dies nouissimi, quantomagis nũc, etiam si tantum dierum remansit vsque in finem,quãtum ad hunc diem à domini ascensione transactum est, vel aliquid siue minus restet siue amplius, quod profecto nescimus: quia non est nostrum scire tempora, quæ pater posuit in sua potestate, cum tamen sciamus in nouissimis temporibus, in nouissimis diebus, in nouissima hora nos agere sicut Apostoli: sed multomagis qui fuerunt post illos ante nos,& multo- K
magis nos,& magis quàm nos, qui erunt post nos,donec ad illos veniatur qui erunt, si dici potest, nouissimorum nouissimi,atque ad ipsum omnino nouissimũ, quem vult intelligi dominus, vbi dicit: Et resuscitabo Ioan.6.
eum in nouissimo die,qui quàm longè absit, comprehendi non potest.*Signa* quæ in Euangelio futura prædicta sunt, sicut commemorat sanctitas tua secundum Lucam, eadem sunt secundum Matthæum & secundũ Marcum.Hi enim tres narrant quæ dixerit dominus, cum interrogatus esset à discipulis suis, quando futura essent quæ de templi euersione prædixerat, & quod signum esset aduentus eius & consummationis seculi. Non enim discrepant rebus,si alius aliquid dicit,quod alius tacet,aut alio modo dicit: magis autẽ collata inuicem iuuant, vt *legentis intellectus regatur*. Sed de omnibus disputare nunc longum est: Interrogantibus enim dominus, ea respondit quæ iam ex illo tempore fuerant secutura:siue de excidio Hierusalem, vnde orta est ipsius interrogationis occasio: siue de aduentu suo per ecclesiam, in qua vsque ad finem venire non cessat:in suis enim veniens agnoscitur, dum *eius quo-* L
tidie membra nascuntur.De quo aduentu ait: Amodo Matth.26.
videbitis filium hominis venientem in nubibus,de quibus nubibus dictum est per prophetam: Mandabo nu- Esa.5.
bibus meis ne pluãt super eam:siue de ipso fine, in quo apparebit viuos iudicaturus & mortuos. Cùm itaq; signa dicat,quæ ad ista tria pertinẽt,id est,ad excidiũ illius ciuitatis: ad aduentum *eius in corpore suo*, quod est ecclesia: ad aduentum *eius in capite* ecclesiæ, quod est *ipse*: quod eorum signorum, ad quod horum trium referendum *sit*, *diligenti consyderatione* cernendum est:ne fortè quod pertinet ad euersionem Hierusalem, ad finem seculi referendum putemus: aut econtrario quod ad finem seculi pertinet, affirmemus ad ciuitatis illius excidium pertinere: aut quod pertinet ad eius aduentum in corpore suo, quod est ecclesia,dicamus pertinere ad eius aduentum nouissimum in corpore suo,quod est caput ecclesiæ: aut rursus quod pertinet ad aduentum eius nouissimum per seipsum, ad eum pertinere assueremus aduentum, qui est per ecclesiam. In quibus omnibus sunt quædam manifesta, quædam verò sic obscura, vt vel laboriosum sit ea diiu- M
dicare,vel temerarium,*quandiu non intelliguntur, de his aliquid definire*. Quis enim non videat ad illam ciuitatem pertinere, quod dictum est:Cum autem videritis circundari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote quia appropinquabit desolatio eius. Item quis non videat ad aduẽtum domini nouissimum pertinere,quod dictum est:Cùm videritis hęc fieri,scitote quoniã prope est regnum dei?Illud autem quod dictũ est:Væ pręgnantibus & nutrientibus in illis diebus: Orate autem vt non fiat fuga vestra hyeme vel sabbato: erit enim tunc tribulatio magna,qualis non fuit ab initio mundi neque fiet: sic est positum secundum Matthæum, & secundum Marcũ,vt incertum sit vtrùm de excidio il- Marci.13.
lius ciuitatis,an de seculi fine intelligi debeat. Sic enim hoc ipsum legitur apud Marcum:Væ autem pręgnantibus & nutrientibus in illis diebus: Orate vt hyeme non fiant. Erunt enim dies illi tribulationis tales,quales non fuerunt ab initio creaturæ, quam cõdidit deus vsq; nunc,neque fient. Et nisi breuiasset dominus dies illos, non fuisset salua omnis caro:sed propter electos, quos elegit, breuiabit dies. Non dissimiliter & Mat- Matth.24. Luce.21.
thæus. Hoc autem Lucas ita posuit, vt appareat ad illius

A illius ciuitatis excidium pertinere. Nam sic apud eum legitur: Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. Erit enim pressura magna super terrā, & ira populo huic, & cadent in ore gladij, & captiui ducētur in omnes gentes, Hierusalem calcabitur à gētibus, donec impleantur tempora nationū. Vnde autē ad hoc
Matth.24. ventum est, Matthæus ita scribit. Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta stantem in loco sancto, qui legit intelligat: tunc qui in Iudęa sunt, fugiāt in mōtes: & qui in tecto, non descendat tollere aliquid de domo sua: & qui in agro, non reuertatur tollere tunicam suam. Væ autem pręgnantibus & nutrientibus in illis diebus &c. Marcus verò ita, Cum videritis abominationē desolationis stantem vbi non debet, qui legit intelligat: tūc qui in Iudæa sunt, fugiant in montes: & qui super tectum ne descēdat in domum, nec introëat vt tollat quid de domo sua: & qui in agro erit, non reuertatur retro tollere vestimentum suum, Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus: & reliqua. Lucas verò vt ostenderetur tunc factam fuisse abominationem de-
B solationis, quæ à Daniële prædicta est, quando expugnata est Hierusalem, hæc eodem loco domini verba commemorat: Cum autem videritis circundari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote quia appropinquabit desolatio eius. Apparet itaque tunc ibi positam desolationis abominationem, de qua duo illi Euangelistæ locuti sunt. Denique etiam iste similiter sequitur: Tunc qui in Iudæa sunt fugiant in montes. Et pro eo quod dixerunt illi, Et qui super tectum, ne descendat in domum, nec introëat, vt tollat quid de domo: Iste dixit, Et qui in medio eius sunt discedant: vt ostenderetur illis verbis apud alios Euangelistas positis, festinationem fugæ fuisse præceptam: & pro eo quod illi posuerunt, Et qui in agro erit, non reuertatur retro tollere vestimentum suum, apertius iste ait, Et qui in regionibus non intrent in eam, quia dies vltionis hi sunt vt impleantur omnia quæ scripta sunt. Deinde similiter etiam iste sequitur, vt prorsus manifestum sit de hac ipsa re omnium trium esse hūc Euangelij locum, Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus, & cætera ad hæc pertinentia, quæ iam commemo
C rauí superius. Lucas ergo patefecit quod esse posset incertum, non ad seculi finem, sed ad expugnationem Hierusalem pertinere id, quod dictū est de abominatione desolationis, & quod dictum est de dierum breuiatione propter electos, quia & si ea ipse non dixit, dixit tamen apertius cætera de hoc ipso, quò & ista pertinere monstrauit. Non enim debemus ambigere, quando euersa est Hierusalem fuisse in illo populo electos dei, qui ex circuncisione crediderant, siue fuerant credituri electi ante constitutionem mundi, propter quos breuiarētur dies illi, vt tolerabilia mala fierent. Nam quidam conuenientius intellexisse mihi videntur, mala ipsa significata nomine dierum, sicut dicti sunt dies mali in aliis diuinæ scripturæ locis. Neque enim dies ipsi mali sunt, sed ea quę fiunt in eis. Ipsa ergo dicta sunt breuiari vt deo donante tolerantia minus sentirentur, ac sic quæ magna essent breuia fierent. Sed siue isto modo intelligenda sit dierum illa breuiatio, siue quod ad paucitatem redigerentur, siue quod cursu solis celeriore breuiarentur: non enim desunt qui & hoc existiment, ita scilicet dictos breuiores dies futuros, sicut fuit longior dies orante Iesu Naue. Tamen Lucas Euāgelista & hanc dierum

breuiationem & abominationem desolationis, quæ D
duo ipse non dixit, sed Matthæus Marcúsque dixerunt, ad euersionem Hierusalem docuit pertinere, alia cum eis dicens apertius de hac eadem re, quæ illi posuerunt obscurius. Nam Iosephus qui Iudaicam scri- Iosephus.
psit historiam, talia mala dicit illi populo tunc accidisse, vt vix credibilia videantur. Vnde non immerito dictum est, talem tribulationem nec fuisse à creaturæ initio nec futuram. Sed & si tempore Antichristi talis aut maior forsitan erit, intelligendum est de illo populo dictum, quod ei talis amplius futura non erit. Si enim Antichristum illi primitus & præcipue recepturi sunt, facturus est tunc idem populus tribulationem potius quàm passurus. Non est ergo cur putemus hebdomadas prophetæ Danielis, vel propter dierum breuiationem fuisse turbatas, vel illo iam tempore non fuisse completas, sed in fine seculi esse complendas. Non enim ante passionem domini impletę sunt. Quod qui putant, rectissime tua sententia refelluntur: quia dixisti, Hæc ergo abominatio si iam completa fuerat, quomodo dominus monet & dicit: Cùm videri Matth.24.
tis abominationem desolationis, quod dictum est per E
Danielem prophetam, stantem in loco sancto, qui legit intelligat? His verbis beatitudinis tuæ illi meritò corrigendi sunt, qui dicunt eam cum hæc dominus loqueretur, vel ante passionem resurrectionémque eius fuisse completam. Qui autem dicunt, sicut apertissime etiam Lucas Euangelista testatur, tunc fuisse factam quando euersa est Hierusalem, quid eis respondeatur videre debent, qui in fine seculi vel circa finem existimant hæc futura: quanquam ipsa desolationis abominatio propter obscuritatem dicti non vno modo ab hominibus potuerit intelligi. Et quod dictū est, Qui est in tecto, non descendat tollere aliquid de do- Matth.24.
mo sua: & qui in agro, non reuertatur tollere tunicam Marci.13.
suam: potest congruentius intelligi spiritaliter, quod in tribulationibus omnibus est cauendum, ne quisque deuictus ad carnalem vitam de spiritali sublimitate descendat, aut qui profecerat in anteriora se extendens, deficiendo in posteriora respiciat. Quod si in omni tribulatione, quantomagis in illa cauendum præcipi debuit, quæ talis futura prædicta est illi in ciuitati, qua- F
lis non fuit ab initio neque fiet? Et si in ista, quantomagis in illa quæ nouissima futura est orbi terræ, id est, ecclesiæ toto orbe diffusæ? Nā & ipse Lucas, non quidem quando à discipulis suis de aduētu suo dominus interrogatus est, vbi hoc Matthæus cōmemorauit & Marcus, sed alio loco vbi Pharisæi quæsierunt ab illo, quā-
do veniet regnum dei, tale aliquid eū dixisse narrauit: In illa, inquit, hora, qui fuerit in tecto & vasa ei⁹ in do Lucæ.17.
mo, & qui in agro similiter non redeat retro. Sed nūc propter computationem temporum de Danielis hebdomadibus agitur, quæ si circa tēpora primi aduentus domini completæ non sunt, atque in fine complendæ sunt, Apostolos hoc ignorasse, vel scisse quidem, sed docere prohibitos fuisse quis credat? Quanquam si hoc ita est, vtiliter nesciunt gentes quod dominus docere prohibuit eos, quos gentium voluit esse doctores. Si autem iam cōpletæ sunt, quia iam est vnctus sanctus sanctorum, iam occisus est Christus vt non esset ciuitatis eius, iam de templo illo sublatum est sacrificium, sublata est vnctio, meritò Apostolis de fine quærentibus responsum est, Non est vestrum scire tempora quæ pater in sua potestate posuit: quoniam tempora quæ per Danielis prophetiam scire poterant, non ad finē seculi

Universidad de Deusto
Biblioteca

G de quo quæſierant pertinebant. Signa verò de cœlo & terra, nunquid maiora nos vidimus, quàm qui fuerunt ante nos? Nônne ſi gentium legatur hiſtoria, tanta mira reperiuntur extitiſſe de cælo terráque, vt aliqua etiam non credantur? Sed vt multa omittam, quæ proſequi longum eſt, Duos Soles quãdo nos vidimus? quos viſos literis mandauerunt, qui tunc fuerunt antequàm dominus veniſſet in carne. Quãdo nos vidimus Solem ſic obſcuratum quemadmodum obſcuratus eſt cum lumen mundi penderet in ligno? niſi fortè defectus ſolis & lunæ, quos conſueuerunt computatores ſyderũ annotare atq; prædicere, inter cœleſtia prodigia numerabimus, quia Lunam ſæpius in ſua plenitudine, Solem verò rarius: ſed tamen vidimus in fine Lunæ ſecundum eorum computum defeciſſe. Non erat talis Solis ille defectus quando crucifixus eſt Chriſtus, & ideo verè mirabilis erat & prodigioſus. Paſcha quippe fuerat Iudæorum, quod non niſi in plenitudine lunæ celebratur. Secundum Aſtrologorum autem numeros certum eſt ſolẽ quando luna plena eſt non poſſe defecre, ſed quando finis eſt lunæ, non quidem ſemper, ſed aliter nunq̃ cum ſecũdum illos numeros deficit. Quid

H ergo tale vnquã quiſquã meminit apparuiſſe de cœlo ex quo dominus illa prædixit, quale apparuit quando paſſus eſt? Quare ſic apparebunt etiam talia, ſi non ſpiritaliter potius intelligenda ſunt? Tunc apparebunt, quando finis ſic appropinquabit vt debeant apparere. Bellis autẽ per diuerſa interualla temporum & locorum quando nõ terra contrita eſt? Nam vt nimis antiqua præteream, ſub imperatore Galieno, cum Roma nas prouincias Barbaries vſquequaq; peruaderet, quã multos fratres noſtros, qui tunc erant in carne, putam⁹ propinquum finem credere potuiſſe, quoniã longè poſt aſcenſionem domini factum eſt: ac per hoc etiam iſta qualia futura ſint, cum fuerit omnino finis proximus, ignoramus: ſi tamen hæc non ita prædicta ſunt, vt in eccleſia potius intelligi debeant. Duæ quippe gentes

Marci.13. ſunt, & duo regna, vnum ſcilicet Chriſti, alterum diaboli, de quibus dici potuit: Exurget gens contra gentem, & regnum ſuper regnum: quod non deſinit fie-

Matth.1. ri, ex quo dictum eſt, Agite pœnitentiam, appropinquauit enim regnum cœlorum. Quod vide quando di-

I ctum eſt, & ex illo quot anni tranſierunt, & tamen veriſſime dictum eſt. Nouiſſimis enim diebus dominus per virginem venit. Nec diceretur iſta hora nouiſſima, niſi regno appropinquãte cœlorum, per quam totam horam fiunt, quæ dominus propinquante ſuo regno futura prædixit. Sed hęc hora quanto ſpatio protendatur, ſi Apoſtolis dictum eſt: Non eſt veſtrum

Act.1. ſcire: quanto magis quilibet homo, qualis ego ſum, modum ſuum debet agnoſcere, ne plus ſapiat quàm oportet ſapere? Sed confiteri nos iniquis, pœna noſtra compellit, adeſſe iam finem dum impletur quod prænunciatum eſt: Areſcentibus hominibus præ timore

Lucæ.21. & expectatione quæ ſuperuenient vniuerſo orbi. Nullam inquis patriam, nullum locum noſtris temporibus non affligi aut tribulari certum eſt, ſicut dictum eſt: Prę timore & expectatione quæ ſuperuenient vniuerſo orbi. Si ergo iſta mala quæ nunc patitur genus humanum, certa ſunt indicia iam dominum eſſe ventu-

1.Theſſal.5. rum, quid eſt quod ait Apoſtolus: Cùm dixerint pax & ſecuritas? Cum enim dixiſſet Euangelium, Areſcentibus hominibus præ timore & expectatione, cõtinuo ſubiunxit, Nam virtutes cœlorum mouebuntur, & tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum poteſtate magna & maieſtate. Videamus ita- K
que, ne forte melius intelligatur, nõ eo modo impleri, quæ prædicta ſunt illis verbis, ſed tunc potius eſſe ventura quando ſic erat tribulatio vniuerſo orbi, vt ad eccleſiam pertineat quæ vniuerſo orbe tribulabitur, non ad eos qui tribulabunt eam. Ipſi enim dicturi ſunt, Pax & ſecuritas, vt repentinus illis ſuperueniat interitus, & eos aduentus domini ſicut fur in nocte comprehẽdat, quando è contrario gaudebunt & exultabunt, qui diligunt manifeſtationem domini. Nunc autem iſta mala quæ tanquam ſumma & extrema creduntur, vtriq; genti, & vtrique regno, & Chriſti ſcilicet & diaboli videmus eſſe communia. Pariter quippe his & boni affligimur & mali, nec eſt qui dicat, pax & ſecuritas vbicunque contingunt, vel metuitur ne contingant. Inter quæ tamen mala adhuc vſquequaque frequentantur luxurioſa conuiuia, feruet ebrioſitas, auaritia graſſatur, perſtrepunt laſciui cantus, organa, tibiæ, lyræ, citharæ, teſſeræ, multa & varia genera ſonorum atque ludorũ. Hóccine eſt areſcere præ timore, an potius madeſcere præ libidine? Sed hæc filij tenebrarum abundantius habebunt, & exercebunt cum dixerint, pax & ſecuritas. Quid ipſi filij lucis & filij dei, qui non ſunt in tenebris, L
vt eos tanquam fur dies ille comprehendat? Nónne adhuc vtuntur hoc mundo tanquã non vtentes? Quia & ſi ante multos annos Apoſtolorum temporibus dictum eſt, pia tamen ſolicitudine cogitant quod dictum eſt, Tempus breue eſt. Nónne à maxima parte eorum nouellatur, ędificatur, emitur, poſſidetur, gerũtur adhuc honores, ducuntur vxores? de iis loquor qui expectãtes dominum ſuum, quando veniat à nuptiis, non ſe l. tamen] abſtinent à carnalibus nuptiis, ſed obedientiſſima charitate audiũt Apoſtolum præcipientem, quemadmodum viuere debeant vxores cum viris, viri cum vxoribus, filij cum parentibus, parentes cum filiis, ſerui cum dominis, domini cum ſeruis. Nónne hi omnes in his omnibus vtuntur hoc mundo? Arant, nauigant, cõparant, generant, militant, adminiſtrant. Puto quod non erunt ſic quando erunt quæ in Euangelio prædicta ſunt ſigna in ſole & luna & ſtellis, & in terris preſuræ gentium præ confuſione ſonitus maris & fluctuũ, areſcentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ ſuperueniẽt vniuerſo orbi, nam virtutes cœlorum mouebuntur. *Hæc quippe in eccleſia melius exiſtimo*
intelligi, ne dominus Ieſus appropinquante ſecundo M
aduentu ſuo ea pro magno prædixiſſe videatur, quæ huic mundo, & ante primum eius aduentum conſueuerant euenire, & irrideamur ab eis qui hæc quę velut nouiſſima & omnium maxima horreſcimus, plura in hiſtoria gentium, & multa maiora legerunt. Eccleſia
eſt enim ſol & luna & ſtellæ, cui dictum eſt: Speciosa Cant.6.
ſicut luna, electa ſicut ſol. Ab hac adoratur Ioſeph noſter in hoc mundo velut in AEgypto ex humillimo ſublimatus. Nam illum Ioſeph mater certe adorare non potuit, quæ antè defuncta eſt quàm Iacob veniſſet ad filium, vt illius ſomnij prophetici veritas adimplenda Chriſto domino ſeruaretur. Quando enim ſol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cœlo & virtutes cœlorum commouebuntur, ſicut ab aliis duobus Euãgeliſtis hic locus commemoratus eſt, eccleſia non apparebit, impiis tunc perſecutoribus vltra modum ſæuientibus, & remoto timore tanquam arridente mundi fœlicitate dicentibus: Pax & ſecuritas: tunc ſtellæ cadẽt de cœlo & virtutes cœlorum cõmouebuntur: quoniam multi qui gratia fulgere videbantur,

A videbantur perſequentibus,cedent & cadẽt, & quidam fideles firmiſſimi turbabuntur.Idem autem ſecundum Matthęum & Marcum,poſt tribulationem dierum illorum dicitur hoc futurum, non quia tranſacta tota illa perſequutione accident iſta, ſed quia præcedet tribulatio, vt ſequatur quorundam defectio: & quia per omnes dies illos ita fiet, propterea poſt tribulationem dierum illorum, ſed tamen in eiſdem diebus fiet.

Luc.21. Quod ergo dictum eſt ſecundum Lucam, Et in terris preſſuræ gentium, gentes voluit intelligi non pertinentes ad ſemen Abrahæ, in quo benedicentur omnes gentes, ſed gentes quæ ad ſiniſtram ſtabunt,quando congregabũtur ante iudicem viuorum & mortuorum omnes gentes. Vtraque pars enim erit in omnibus gentibus, vna quæ premat, altera quæ prematur. Vna quæ dicat, Pax & ſecuritas: altera in qua ſol obſcuretur,& non det luna lumen ſuum,& de qua cadent ſtellæ, & in qua virtutes cœlorum moueantur: & tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum poteſtate magna & maieſtate. Quod video duobus modis accipi poſſe,ſiue in eccleſia tanquam in nube veniẽtem, ſicut etiam nunc venire non ceſſat, ſecundum id

Matth.16. B quod ait, Amodo videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis, & venientem in nubibus cœli, Sed ideo tunc cum poteſtate magna & maieſtate, quia maior poteſtas & maieſtas illius apparebit ſanctis, quibus magnam virtutem dabit,ne tanta perſequutione vincantur: Siue in corpore ſuo,in quo ſedet ad dexteram patris, in quo etiam mortuus eſt,& reſurrexit,& aſcẽdit in cœlum, ſecundum quod ſcriptum eſt in actibus

Acto.1. Apoſtolorum, His dictis nubes ſuſcepit eum & ſublatus eſt ab eis. Et quia illic etiã dictũ eſt ab angelis: Sic veniet, quemadmodũ vidiſtis eũ euntem in cœlũ:meritò credendus eſt,non ſolum in eodem corpore,verũ etiam in nubeventurus:quoniam ſic veniet ſicut abiit, & nubes eum ſuſcepit abeuntem. Sed horum duorum quid hic potius eligendum ſit, iudicare difficile eſt. Promptior quidem ſenſus eſt, vt quiſque cum audierit vel legerit, Et tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum poteſtate magna & maieſtate:ipſum

C prorſus accipiat eius aduentum, non per eccleſiam,ſed per ſeipſum, quando venturus eſt ad viuos & mortuos iudicandos. Sed quoniam ſcripturæ ſcrutandę ſunt, nec earum ſuperficie debemus eſſe cõtenti, quæ ad exercitationem noſtram ita modificatæ ſunt, vt altius ſe penetrari velint, diligenter ſunt inſpicienda ſequentia. Cùm enim dixiſſet: Et tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum poteſtate magna,&

Lucæ.21. maieſtate,adiunxit atque ait:His autem fieri incipientibus, reſpicite & leuate capita veſtra, quoniam appropinquat redemptio veſtra. Et dixit illis ſimilitudinem: Videte ficulneam & omnes arbores, cum producunt iam ex ſe fructum, ſcitis quoniã prope eſt æſtas:Ita & vos cum videritis hæc fieri, ſcitote quoniam prope eſt regnum dei. Cum ergo dicit, Cum videritis hęc fieri: quæ intelligere poterimus,niſi ea quæ ſupra cõmemorata ſunt:In his eſt autem etiam quod ait: Et tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum poteſtate magna & maieſtate. Proinde etiam hoc cum viſum fuerit, non iam erit regnum dei, ſed prope erit. Hunc ordinem videmus & duos alios Euangeliſtas tenere. Apud Marcum enim cum dictum eſſet, Et virMarci.13. tutes quæ ſunt in cœlis mouebuntur. Et tunc, inquit, videbunt filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa & gloria. Deinde ſubiungit, quod Lucas non dixit, Et tunc mittet angelos ſuos,& congre- D gabit electos ſuos à quatuor ventis,à ſummo terræ vſque ad ſummum cœli: quod ille de ficu & de aliis arboribus, iſte de ſola ficu ponens. A ficu autem diſcite, inquit, parabolam, cùm iam ramus eius tener fuerit, & nata fuerint folia, cognoſcitis quia in proximo ſit æſtas:ſic & vos cum videritis hæc fieri, ſcitote quòd in proximo ſit in oſtiis. Quid eſt, cum videritis hæc fieri, niſi ea quæ ſupra dixit? In quibus eſt etiã illud quod ait, Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa & gloria: Et tunc mittet angelos ſuos & congregabit electos ſuos. Non itaque tunc erit finis,ſed tunc erit in proximo. An dicendum eſt, non omnia quæ ſupra commemorata ſunt eſſe intelligenda, vbi ait, Cùm videritis hæc fieri, ſed aliqua eorum, hoc videlicet excepto quod dictum eſt: Et tunc videbunt filium hominis venientem: & cætera. Ipſe quippe finis erit,non tunc proximus erit. Sed Matthęus aperuit, nullis exceptis, eſſe accipiendum,quod poſitum eſt, Cùm videritis hæc fieri. Nam & apud ipſum cum dictum eſſet,Et virtutes cœlorum mouebun- Matth.24. tur,& tunc apparebit, inquit, ſignum filij hominis in E cœlo, & tunc plangent omnes tribus terræ,& videbũt filium hominis venientem in nubibus cœli in virtute multa & maieſtate, & mittet angelos ſuos cùm tuba & voce magna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis,à ſummis cœlorum vſque ad terminos eorum. Ab arbore autem fici diſcite parabolam,Cùm iam ramus eius tener fuerit, & folia nata, ſcitis quia prope eſt æſtas:Ita & vos cum videritis hæc omnia,ſcitote quia prope eſt in ianuis. Tunc ergo ſcimus prope eſſe cum viderimus,non aliqua eorum ſed hęc omnia, in quibus & hoc eſt quod videbitur filius hominis veniens,& mittet angelos ſuos, & de quatuor mundi partibus, id eſt de toto orbe terrarum congregabit electos ſuos: quod tota hora nouiſſima facit, veniens in ſuis membris tanquam in nubibus,vel in tota ipſa eccleſia quod eſt corpus eius, tanquam in nube magna fructifi cante atque creſcente in vniuerſo mundo, ex quo cœpit prædicare & dicere:Agite pœnitentiam,appropin- Matth.3. quauit enim regnum cœlorum, Ita vt fortaſſe omnia quæ ab his tribus Euangeliſtis dicta ſunt de eius aduen F tu,diligentius inter ſe collata atque diſcuſſa,inueniantur ad hoc pertinere, quod quotidie venit in corpore ſuo,quod eſt eccleſia, De quo aduentu ſuo dixit:Amo- Matth.26. do videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis, & venientem in nubibus cœli, exceptis his locis, vbi ab eo ille aduentus vltimus in ſeipſo, quando eſt viuos iudicaturus & mortuos, ita promittitur vt propinquare dicatur. Et quod in vltimo ſermonis ſecundum Matthæum ipſe omnino aduentus euidenter exprimitur, cuius ſuperius quibuſdam ſignis propinquitas intelligenda mõſtratur. Ad hoc quippe apud Matthæum ſermo ipſe concluditur: Cùm autem venerit Matth.25. filius hominis,inquit, in maieſtate ſua, & omnes angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ, tunc congregabuntur ante eum omnes gentes: & cætera vſque ad illud, vbi ait, Et ibunt hi in ſupplicium æternum, iuſti autem in vitam æternam. Hoc enim nullus ambigit de Chriſti aduentu nouiſſimo,& de fine ſeculi prędictum fuiſſe. Nã & illas quinq; & quinq; virgines,nõ defuerũt qui nõ contẽptibili diſputatione docere voluerint,ad hũc eius aduentũ, qui nunc fit per eccleſiã,pertinere. Sed hæc nõ ſunt temere pollicenda, ne aliquid occurrat quod valide cõtradicat, præſertim quia in

Universidad de Deusto
Biblioteca

G quia in talibus diuinorum eloquiorum obſcuritatibus, quibus noſtras intelligentias deo placuit exercere, non ſolum alius alio mouetur acutius eorum qui ſcripturas ſanctas non improbabiliter tractant, ſed etiam quilibet vnus illorum, aliquando minus, aliquando melius intelligit. Neſcio tamen vtrum intueri aliquid certius in hac quæſtione poſſemus, ſi vlla ratione ſeu facultate poſſemus, quàm illud quod in epiſtola priore iam poſui, quando Euangelio mundus vniuerſus impleatur. Quod enim putat venerabilitas tua, iam hoc per ipſos Apoſtolos factum, non ita eſſe certis documentis probaui. Sunt enim apud nos, hoc eſt, in Aphrica, Barbaræ innumerabiles gentes, in quibus nódum eſſe prædicatum Euangelium, ex iis qui ducuntur inde captiui, & Romanorum ſeruitiis iam miſcentur, quotidie nobis addiſcere in promptu eſt. Pauci tamen anni ſunt, ex quo quidam eorum rariſſimi atque pauciſſimi, qui pacati Romanis finibus adhærent, ita vt non habeant reges ſuos, ſed ſuper eos præfecti à Romano conſtituantur imperio, & illi ipſi eorũ præfecti Chriſtiani eſſe cœperũt. Interiores autem, qui ſub nulla ſunt poteſtate Romana, prorſus nec religione
H Chriſtiana in ſuorum aliquibus detinentur, neq; vllo modo rectè dici poteſt, iſtos ad promiſſionem dei nõ pertinere. Non enim Romanos, ſed omnes gentes dominus ſemini Abrahæ, media quoque iuratione promiſit. Ex qua promiſſione iam factum eſt, vt nõnullæ gentes, quæ non tenentur ditione Romana, reciperent Euangelium, & adiungerentur eccleſiæ, quæ fructificat & creſcit in vniuerſo mundo. Adhuc enim habet quò creſcat, donec fiat quod de Chriſto in Salomonis figura prophetatum eſt: Dominabitur à mari vſq; Pſal.71. ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terræ. A flumine ſcilicet, vbi baptizatus eſt, quia inde cœpit Euangelium prædicare. A mari autem vſq; ad mare totus eſt orbis cum omnibus gẽtibus, quoniam mari Oceano cingitur vniuerſus. Quomodo autẽ implebitur Pſal.85. aliter illa prophetia: Omnes gentes quotquot feciſti, venient, & adorabunt coràm te domine? Non enim de locis ſuis migrando venient, ſed in locis ſuis credẽdo. De Ioan.6. credentibus quippe dominus dixit: Nemo poteſt venire ad me, niſi datũ fuerit ei à patre meo. Propheta autem dicit: Et adorabũt eum vnuſq; de loco ſuo, omnes inſulæ gentium. Omnes inſulæ dixit, tanquã diceret,
I etiam omnes inſulæ, hinc oſtendens q̃ nulla pars relinquatur orbis terrarum, vbi non ſit eccleſia, quando nulla relinquitur inſularum, quarum nonnullæ etiam in Oceano ſunt conſtitutę, & quaſdam earum Euangeliũ iam ſuſcepiſſe didicimus: atq; ita & in inſulis ſingulis quibuſq; impletur quod dictũ eſt, Dominabitur à mari vſq; ad mare, quo vnaquæq; inſula cingitur, ſicut in vniuerſo orbe terrarum, quæ tanq̃ omnium quodammodo maxima eſt inſula, quia & ipſam cingit Oceanus, ad cuius litora in occidentalibus partibus eccleſiã perueniſſe iam nouimus, & quocunq; litorũ [eius] nõdum peruenit, peruentura eſt vtiq; fructificãdo atque creſcendo. Si ergo quia prophetia veritatis mentiri nõ poteſt, neceſſe eſt vt omnes gentes quotquot fecit deus adorent eum, quomodo adorabunt eum niſi inuocent Rom.10. eum? Quomodo autem inuocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quẽ non audierũt? Quomodo autem audient ſine prædicante? Aut quomodo prædicabunt niſi mittantur? Mittit enim angelos ſuos & congregat electos ſuos à quatuor ventis, id eſt ab vniuerſo orbe terrarũ. In quibus ergo gentibus nondũ eſt eccleſia, oportet vt ſit, non vt omnes qui ibi K fuerint, credant: Omnes enim gentes promiſſę ſunt, nõ omnes homines omniũ gentiũ. Non enim omniũ eſt fides. Credit itaq; omnis gẽs in omnibus qui electi ſunt ante conſtitutionẽ mundi, in cæteris non credit & credentes odit, Quomodo enim & illud implebitur, Eritis Matth.24. odio omnibus gẽtibus propter nomen meũ: niſi in omnibus gẽtibus ſint, & qui oderint, & quos oderint? Quo pacto igitur ab Apoſtolis eſt prędicatio iſta completa, quando adhuc vſq; ſunt gentes, quod certiſſimũ eſt nobis, in quibus modo cœpit, & in quibus nondum cœpit impleri? Non itaq; ſic dictũ eſt Apoſtolis, Eritis mihi teſtes in Hieruſalẽ & in tota Iudæa & Samaria & vſq; Act.1. in extremũ terræ, tanq̃ ipſi ſoli quibus tũc loquebatur, tantũ mun⁹ fuerint impleturi: ſed ſicut eis ſolis videtur dixiſſe quod dixit, Ecce ego vobiſcum ſum vſq; in con Matth.28. ſummationem ſeculi: quod tamen eum vniuerſæ eccleſiæ promiſiſſe, quæ aliis morientibus aliis naſcentibus hic vſque in ſeculi conſummationem futura eſt, quis non intelligat? ſicut eis & illud ait quod ad eos omnino non pertinet, & tamen ſic dictum eſt, tanq̃ ad ſolos etiam pertineret, Cum videritis hæc omnia, ſcitote quia prope eſt in ianuis. Ad quos enim hoc pertinet, L niſi ad eos qui in carne tunc erunt cũ omnia complebũtur? Quanto magis illud quod ex magna parte per eos agendum fuit, quamuis & poſteris eorum eadem actio ſeruaretur? Quod autem dixit Apoſtolus: Nun- Rom.10. quid non audierunt, In omnem terram exiit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum: quãuis loquutus ſit præteriti temporis verbis, tamen quod futurum fuerat dixit, non quod iam factum atq; completum: ſicut ipſe propheta, quo vſus eſt teſte, non ait, In omnem terram exiturus, ſed exiit, inquit, ſonus eorũ, quod vtique nondũ factum erat: quale eſt etiã illud, Foderunt Pſalm.21. manus meas & pedes meos: quod tam lõgè poſtea factum nouimus. Sed ne iſtas tantũ propheticas loquutiones non & Apoſtolicas fuiſſe credamus, nónne idẽ Apoſtolus ait, Quæ eſt eccleſia dei viui columna & fir 1.Tim.3. mamentum veritatis. Et ſine dubio magnũ eſt pietatis ſacramentũ, quod manifeſtatũ eſt in carne, iuſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit angelis, prædicatũ eſt in gentibus, creditũ eſt in mundo, aſſumptũ eſt in gloria, Nempe manifeſtũ eſt hoc quod in extremo poſuit, e- M tiam nunc nondum eſſe completũ, quanto magis tunc quando iſta dicebantur eccleſia, quippe tunc aſſumetur in gloria quando dicetur, Venite benedicti patris mei Matth.25. percipite regnum: & tamen tanquam factũ fuiſſet, hoc dictum eſt quod certo ſciebatur futurũ. Multo minus mirandum eſt, quod etiam verbis præſentis temporis vſus eſt in eo, quod illum idẽtidem dixiſſe memoraſti, propter ſpem quæ repoſita eſt nobis, q̃ ante audiſtis in verbo veritatis Euangelij, quod aduenit in vos, ſicut & in omni mũdo eſt fructuſicans & creſcens, q̃uis Euangelium nondũ [mũdum] tenebat vniuerſum: ſed fructificare illud in vniuerſo mundo dixit & creſcere, vt ita ſignificaret, quouſq; fuiſſet fructificando & creſcendo venturum. Si ergo latet quando eccleſia fructificante atque creſcente vniuerſus omnino à mari vſque ad mare orbis implebitur, proculdubio latet quando finis erit, ante quippe non erit. Vt autem tibi tanquam ſancto homini dei, & ſynceriſſimo fratri aperiam de hac quæſtione quid ſentiam, error quidem in vtroq; vitandus eſt, quantum ab homine vitari poteſt, ſiue citius ſiue tardius quàm futurũ eſt, dominus venturus eſſe credatur. Sed mihi quiſquam non videtur errare, cum

aliquid

A aliquid nescire se scit, sed cū ⌊se⌋ putat scire quod nescit. Remoueamus itaque de medio seruū ⌊illum⌋ malum, qui dicens in corde suo, Morā facit dominus meus Luce.12. venire, dominatur conseruis suis, & ebriosis conuiuando miscetur: iste quippe proculdubio domini sui odit aduentum. Quo seruo malo remoto, cōstituamus ante oculos tres seruos ⌊bonos⌋ familiam dominicam diligenter sobrieq; tractātes, aduentum domini sui sitienter desyderantes, vigilanter expectātes, fideliter amantes. Si vnus eorum citius, alter tardius dominum putat esse venturum, tertius verò suam de hac re ignorantiā confitetur, quanquā omnes consonent Euangelio, quia omnes diligunt manifestationem domini, & eam desyderanter & vigilanter expectant, videamus tamen quis amplius consonet. Vnus dicit: vigilemus & oremus, quia citius venturus est dominus. Alter dicit, vigilemus & oremus, quia breuis & incerta est vita, quā-
" uis tardius venturus sit dominus. Tertius dicit, vigilemus & oremus, quia & breuis & incerta est ista vita, & nescimus tēpus quando venturus est dominus. Euā-
Marci.13. gelium dicit, Videte, vigilate & orate, nescitis enim quando tempus sit. Obsecro te quid aliud dicere audi-
B mus hunc tertium quàm quod dicere audimus Euangelium? Omnes quidem præ desyderio regni dei hoc
† dicit. volunt esse verum quod putat † primus, sed hoc secundus negat, tertius verò non negat aliquid horum, sed ignorare se fatetur, quis verum dicat illorum. Proinde si hoc factum fuerit quod prædixerat primus, gaudebunt cum illo secundus & tertius. Omnes enim manifestationem domini diligunt. Exultabunt itaque citius venisse quod diligunt. Si autem factum non fuerit, & apparere cœperit, hoc potius esse verum quod dicebat secundus, metuendū est, ne inter ipsas moras perturbentur, qui crediderant quod dixerat primus, & incipiant domini aduētum non tardum putare sed nullum, qui vides quantus sit interitus animarum. Quod si tantę fidei fuerint, vt se ad secundi prædicta conuertant, & dominum etiam tardātem fideliter & patienter expectent, abundabunt tamen opprobria & insultationes atque irrisiones inimicorum multos infirmos à Christiana fide auertentium, dicendo tam fallaciter eis regnum esse promissum, quàm fallaciter dicebatur cito esse venturum. Qui autem credunt quod secundus dicit, tardius dominum esse venturum, si falsum fuerit
C inuentum citius domino veniente, nullo modo qui ei crediderant turbabuntur in fide, sed inopinato gaudio perfruentur. Quapropter qui dicit dominum citius es se venturum, optabilius loquitur, sed periculosius fallitur. Vtinam ergo sit verum, quia erit molestum si nō erit verum. Qui autem dicit dominū tardius esse venturum, & tamen credit, sperat, amat eius aduentū, profecto de celeritate eius, etiam si fallitur, fœliciter fallitur. Habebit enim maiorem patientiam, si hoc ita erit: maiorem lætitiam, si non erit. Ac per hoc ab eis qui diligunt manifestationem domini, ille auditur suauius, isti creditur tutius. Qui autem quid horum sit verum ignorare se confitetur, illud optat, hoc tolerat, in nullo eorum errat, quia nihil eorum aut affirmat aut negat. Obsecro te vt me talem non spernas, quia & ego te diligo id affirmantem quod verum esse desydero, & tanto magis nolo fallaris, quanto magis amo quod polliceris, & quantomagis video periculosum si falleris. Da veniam si onerosus fui sanctis sensibus tuis. Quanto enim rarius prouenit, tanto me tecum saltem per literas loqui diutius delectauit.

Augustinus Eudoxio Abbati monachorum insulæ Capreariæ, exhortans ut ocio ad pietatem non ad ignauiam utantur, & sicubi ecclesia requirat illorum operam, ne detrectent. Epistola. LXXXI. D

DOmino dilecto & exoptatissimo fratri & cōpresbytero Eudoxio, & qui tecum sunt fratribus, Augustinus, & qui mecum sunt fratres, in domino salutem. Quando quietem vestram cogitamus quam habetis in Christo, etiam nos, quamuis in laboribus variis asperisq; versemur, in vestra charitate requiescimus. Vnum enim corpus sub vno capite sumus, vt & vos in nobis negocioſi, & nos in vobis ocioſi simus. Quia si patitur vnum membrum, compatiuntur omnia mēbra. ⌊Et si glorificatur vnum mem- 1.Cor.12.
brum, congaudent omnia membra.⌋ Admonemus ergo & petimus & obsecramus per Christi altissimā humilitatem & misericordissimam celsitudinem, vt nostri memores sitis in sanctis orationibus ⌊vestris,⌋ quas vos vigilantiores & magis sobrias habere credimus: Nostras enim spe sauciat & debilitat caligo & tumultus secularium actionum, quas etsi nostras non habe- E
mus, eorum tamen qui nos angariant mille passus, & Matth.5.
iubemur ire cum eis alia duo, tantæ nobis ingeruntur, vt vix respirare possimus. Credentes tamen quod ille in cuius conspectu intrat gemitus compeditorum, perseuerātes nos in eo ministerio, in quo dignatus est collocare cum promissa mercede, adiuuantibus orationibus vestris ab omni angustia liberabit. Vos autem fra- 16.quęsti.1.
tres exhortamur in domino, vt propositum vestrū cu- vos autem
stodiatis, & vsque in finem perseueretis. Ac si qua opera vestra, * mater ecclesia desyderauerit, nec ela- * Scriptum
tione auida suscipiatis, nec blandiente desidia respuatis, sed miti corde obtemperetis deo, cum mansuetudine portantes eum qui vos regit, qui dirigit mites in iudicio, qui docet mansuetos vias suas. Nec vestrum ociū necessitatibus ecclesiæ præponatis, cui parturiēti si nulli boni ministrare vellent, quomodo nasceremini non inueniretis. Sicut autem inter ignem & aquam tenenda est via, vt nec exuratur homo nec demergatur: sic inter apicem superbiæ & voraginem desidiæ iter nostrum temperare debemus, sicut scriptum est, Non declinantes neque ad dexteram neque ad sinistram. Sunt enim qui dum nimis timent, ne quasi in dexteram rapti extollantur, in sinistram lapsi demerguntur. Et sunt
rursus qui dum nimis se auferunt à sinistra, ne torpida F
vacationis mollitie sorbeantur, ex altera parte iactantię fastu corrupti atque consumpti in faullā fumumq; vanescunt. Sic ergo dilectissimi diligite ocium, vt vos ab omni terrena delectatione refrenetis, & memineritis nullum locum esse, vbi non possit laqueos tendere qui timet ne reuolemus ad deum, & inimicum omniū bonorum cuius captiui fuimus vindicemus: nullamq; nobis esse perfectam requiem cogitemus, donec transeat iniquitas, & in iudicium iustitia conuertatur. Item cum aliquid strenue atque alacriter agitis & impigre operamini, siue in orationibus, siue in ieiuniis, siue in eleemosynis, vel tribuentes aliquid indigētibus, vel donantes iniurias, sicut & Deus in Christo donauit nobis, siue edomantes pernicioſas cōsuetudines castigantesq; corpus, & seruituti subiicientes, siue sufferentes tribulationem, & ante omnia vosipsos inuicem in dilectione: Quid enim sufferat qui fratrem nō suffert, siue prospicientes astutiam atque insidias tētatoris, & scuto fidei iacula eius ignita repellentes & extinguentes, siue cantantes & psallētes in cordibus vestris domino,

vel

Opera fuisse scriptum, colligitur ex decretis, vbi glossa habet: Si clericꝰ scit operas aliquas, illas tenetur prestare &c. Pro.4.

G vel vocibus à corde nõ dissonis, omnia in gloriam dei facite, qui operatur omnia in omnibus. Ita feruentes spiritu, vt in domino laudetur anima vestra: ipsa est enim actio recti itineris, quæ oculos semper habet ad dominum, quoniam ipse euellet de laqueo pedes. Talis actio nec frangitur negocio, nec frigida est ocio, nec turbulenta, nec marcida est, nec audax, nec fugax, nec
2. Cor. 13. præceps, nec iacens. Hæc agite, & deus pacis erit vobiscum. Nec importunum me existimet charitas vestra, quia vobis vel per epistolã loqui volui. Non enim hoc vos monui, quod vos non arbitror facere, sed credidi me non parum commendari deo à vobis, si ea quæ mu
Alias Eustasius. nere illius facitis, cum allocutionis nostræ memoria faciatis. Nam & ante iam fama & nunc fratres qui venerunt à vobis, Eustathius & Andreas, bonum Christi odorem de vestra sancta conuersatione ad nos attulerunt. Quorum Eustathius in eam requiem præcessit, quæ nullis fluctibus sicut insula tunditur, nec Caprariam desyderat, quia nec cilicio iam quærit indui.

Augustinus Largo dira perpesso, admonet ut uel ex afflictione reddatur melior. Epistola. LXXXII.

H DOMINO insigni & præstantissimo & desyderantissimo filio Largo, Augustinus in domino salutem. Accepi literas eximietatis tuæ, quibus me ad te petis vt scriberem. Quod quidem nõ desyderares, nisi & hoc quod me posse scribere existimasti, gratum haberes atque iucundum. Id autem est, vt vana seculi huius si inexperta concupisti, experta contemnas. Fallax est enim in eis suauitas etiam, & infructuosus labor, & perpetuus timor, & periculosa sublimitas. Initium sine prudentia, & finis cum pœnitentia. Ita se habent omnia quæ in ista mortalitatis
* ærumna cupidius quàm prudẽtius appetuntur. Alia est autem spes piorum, alius laboris fructus, alia periculorum merces. Nam in hoc mundo non timere, nõ dolere, non laborare, non periclitari, impossibile est. Sed plurimũ interest, qua causa, qua expectatione, quo termino ista quisque patiatur. Ego quidem cum amatores seculi huius intueor, nescio quãdo possit esse ad eorum animos sanandos opportuna sapientia. Quando enim res velut prosperas habent, fastu respuunt salubres monitus, & quasi anilem reputant cantilenam:
† anguntur. Quando autẽ in aduersis agunt, † magis cogitant euadere vnde ad præsens anguntur, quàm capere vnde cu-
I rentur, & vnde perueniant vbi angi omnino non possint. Aliquando tamen quidam cordis aures admouẽt, atque adhibent veritati, rarius inter prospera, crebrius inter aduersa, sed tamen pauci sunt, ita enim prædicti sunt inter quos te esse cupio, quia veraciter diligo domine insignis & præstantissime ac desyderantissime fili. Hæc admonitio tibi sit mea resalutatio, quia & si te deinceps talia perpeti qualia pertulisti nolo, plus tamen doleo hæc ipsa te sine aliqua in melius vitæ mutatione fuisse perpessum.

Augustinus Chrysino, consolans ne deficiat in aduersis. Epistola. LXXXIII.

DOMINO vere ac merito charissimo & prædicando fratri Chrysino., Augustinus in domino salutem. Rumor ad me detulit, deus faciat vt non sit, te animo perturbatum: vt multũ mirer prudẽtiam tuam, & Christianum animum parum cogitare rerum terrenarum conditionem, nullo modo æquari posse cœlestibus, vbi cor nostrum & spes nostra collocãda est. Vir cordate, nunquid aut totum bonum tuum in his rebus erat, quas nunc videris amittere: aut tam magnum bonum illic deputabas, vt eo subtracto K sic tenebrescat mens nimia tristitia, quasi lumen eius, non deus, sed terra sit? Audiui enim, iam dixi, deus faciat vt falsum audierim, quod tibi manus etiam velles inferre, quod melius non credo, aut ascendisse in cor tuum, aut exisse de ore tuo. Sed tamen quia ita perturbatus es, vt hoc de te dici potuerit, grauiter de te contristatus, hoc literarum alloquio putaui consolandam charitatem tuam: quanquam non dubitem dominum deum nostrũ, in corde tuo loqui meliora. Noui enim quàm pio studio semper audieris verbum eius. Erige itaque animum frater in Christo charissime, deus noster non perit à suis, nec perdet suos, vult autem monere nos quàm sint hæc fragilia & incerta, quæ nimis diligunt homines, vt soluamus ab eis† vinculum cupiditatis, per quod implicatos nos trahunt, & totũ amorem nostrum consuefaciamus in eum currere, in quo nulla damna timeamus. Ipse te hortatur per ministerium nostrum, viriliter cogites te fidelẽ esse Christianum, & eius redemptum esse sanguine, qui non solum æterna sapientia, sed etiam per mala præsentia, docuit nos temperanter prospera seculi huius contemnere, & fortiter aduersa tolerare, eius fœlicitatis mercedẽ pol- L licens, quam nemo possit à nobis auferre. Scripsi sanè etiam ad virũ laudabilem comitem, quam epistolam in tuo arbitrio sit si dare velis†. Nam per quem detur non dubito deesse ϑ non posse, ϑ adiuuante domino vel episcopum vel presbyterum vel quemlibet.

† vt soluat à nobis.

† alias in tuo erit arbitrio vtrũ dari velis.

Augustinus Caio, quem sua disputatione traxerat ad ecclesiam. Mittit illi suos libros legendos & iudicandos, adhortans ut perseueret in bono proposito. Epistola. LXXXIIII.

CAIO Augustinus. Vt abs te abscessimus, dici non potest quanta suauitate nos perfuderit recordatio tui, ac sæpe perfundat. Recolimus enim ardore inquisitionis tuæ, cum esset mirabilis, non fuisse perturbatam modestiam disputandi. Nam neque flagrantius percõtantem, neque tranquillius audiẽtem, quenquã facile inuenerim. Vellem itaque tecum multum loqui, nõ enim multũ esset, quantumcunque esset, si tecum loquerer. Sed quia difficile est, quid opus est causas quærere? Prorsus difficile est, Erit fortasse aliquando, facillimum, ita deus velit, nũc certè aliud est. Dedi ergo negocium fratri, per quem literas misi, vt omnia nostra legenda præbeat pruden- M tissimæ charitati tuæ. Non enim aliquid meum inculcabit inuito. Noui enim quid benignitatis in nos animo geras, quæ tamẽ lecta probaueris, vera peruideris, nostra esse non putes, nisi quia data sunt, eoq; te cõuertas licet, vnde tibi quoque est vt ea probares datum. Nemo enim quod legit, in codice ipso cernit verum esse, aut in eo qui scripserit, sed in seipso potius, si eius menti quoddam non vulgariter candidum, sed à fece corporis remotissimum lumẽ veritatis impressum est. Quod si falsa aliqua atq; improbanda compereris, de humano nubilo irrorata scias, & ea vere nostra esse nõ dubites. Hortarer autem te ad quærendum, nisi videre mihi viderer hiantia quædam ora cordis tui: hortarer etiam, vt quod verum cognoueris viriliter teneas, nisi patefaceres euidentissimum robur animi & consilij tui. Totum enim se mihi breui tempore discussis corporeis tegumentis, quod in te viuit aperuit. Neque vllo modo siuerit domini nostri misericordissima prouidentia, vt catholico Christi gregi tu vir tam bonus & egregie cordatus alienus sis.

Augustinus

A *Augustinus Consentio, respondet deum omnium rerum esse simplicissimum, minimeq; corporeum aut materialem.*

Epistola. LXXXV.

AVgustinus Consentio. Cogitationis carnalis compositionem vanumq; figmentum, vbi vera ratio labefactare incipit, continuo illo intus adiuuante atque illuminãte, qui cũ talibus dolis in cordibus nostris habitare non vult, ita ista confringere atque à fide nostra quodammodo excutere festinamus, vt ne puluerem quidem vllum phãtasmatum illic remanere patiamur. Quamobrem nisi rationem disputationis qua forinsecus admoniti, ipsa intrinsecus veritate lucente hæc falsa esse perspicimus, fides in corde nostro antecessisset, quę nos indueret pietate, incassum quæ vera sunt audirem⁹. Ac per hoc quoniam id quod ad eam pertinebat fides egit, ideo subsequens ratio aliquid eorum quæ inquirebat inuenit: falsæ itaque rationi, non solùm ratio vera, qua id quod credimus intelligimus, verumetiam fides ipsa rerum nondum intellectarum sine dubio præferenda est. Melius est enim quanuis nondum visum credere quod verũ
B est, quàm putare te verum videre quod falsum est. Habet nanque fides oculos suos, quibus quodammodo videt verum esse quod nondum videt, & quibus certissime videt nondum se videre quod credit. Porrò autem qui vera ratione iam quod tantũmodo credebat intelligit, profecto præponendus est ei qui cupit adhuc intelligere quod credit: si autem nec cupit, & ea quæ intelligenda sunt, credenda tantummodo existimat, cui rei fides prosit ignorat. Nam pia fides sine spe & sine charitate esse non vult. Sic igitur homo fidelis debet credere quod nondum videt, vt visionem & speret & amet. Et visibilium quidem rerum præteritarum quæ temporaliter transierunt sola fides est, quoniam non adhuc videnda sperantur, sed facta & transacta credũtur: sicut est illud quod Christus semel pro peccatis nostris mortuus est & resurrexit, nec iam moritur, & mors ei vltra non dominabitur. Ea verò quæ nõdum sunt, sed futura sunt, sicut nostrorum spiritalium corporum resurrectio, ita credũtur vt etiam videnda sperentur, sed ostendi modò, nullo possunt modo. Quæ verò ita sunt, vt neque prætereant neque futura sint,
C sed æterna permaneant, partim sunt inuisibilia, sicut iustitia, sicut sapiẽtia: partim visibilia, sicut Christi immortale iam corpus. Sed inuisibilia intellecta conspiciuntur, ac per hoc & ipsa modo quodam sibi congruo videntur: & cum videntur, multo certiora sunt quàm ea quæ corporis sensus attingit: sed ideo dicuntur inuisibilia, quia oculis istis mortalibus videri omnino non possunt. At illa quæ visibilia sunt permanentia, possunt si ostendantur etiam his mortalibus oculis cõspici, sicut se discipulis post resurrectionem dominus ostendit, sicut & iam post ascensionem Apostolo Paulo & Stephano diacono. Proinde ista visibilia permanentia credimus, vt etiam si non demonstrentur, speremus ea nos quandoque visuros. Nec ea tenemur ratione intellectuq; comprehendere, nisi vt ea quia visibilia sunt ab inuisibilibus distinctius cogitem⁹: & cum cogitatione qualia sint imaginamur, satis vtique nouimus ea nobis nota non esse. Nam & Antiochiam cogito incognitam, sed nõ sicut Carthaginem cognitã. Illam quippe visionem cogitatio mea fingit, hanc recolit: nequaquam tamẽ dubito siue quod de illa testibus multis, siue quod de ista meis aspectibus credidi. Iustitiam verò & sapientiã, & quicquid eiusmodi est,

Fides adhæret charitati.

1. Pet. 3. Rom. 6.

Rom. 1.

non aliter imaginamur, aliter contuemur: sed hæc in- D
uisibilia simplici mentis atque rationis intentione in- Rom. 1.
tellecta cõspicimus, sine vllis formis & molibus corporalibus, sine vllis liniamentis figurisq; membrorũ, sine vllis localibus finibus, sine spatiis infinitis. Ipsumq; lumen quo cuncta ista discernimus, in quo nobis satis apparet, quid credamus incognitũ, quid cognitum teneamus, quam formam sensu corporis recordemur, quam cogitatione fingamus, quid corporis sensus attingat, quid imaginetur animus simile corpori, quid certum & omnium corporum dissimile intelligentia contempletur. Hoc ergo lumen vbi hæc cuncta diudi 12. de Gẽsad literam ca. cantur, non vtiq; sicut huius Solis & cuiusq; corporei 6. & 7. luminis fulgor per localia spatia circũq; diffunditur, mentemq; nostram quasi visibili candore illustrat, sed inuisibiliter & ineffabiliter, & tamen intelligibiliter lucet: tamq; nobis certũ est, quàm nobis efficit certa quæ secundum ipsum cuncta conspicimus. Cum igitur tria sint rerum genera quæ videntur, vnum corporaliũ, sicut hoc cœlũ & terra, & quicquid in eis corporeus sensus cernit & tangit. Alterum simile corporalibus, sicut
E sunt ea quę spiritu cogitata imaginamur, siue recordata vel oblata quasi corpora contuemur: vnde sunt etiam visiones quæ vel in somnis, vel in aliquo mentis excessu his localibus quantitatibus ingeruntur. Tertium ab vtroque discretum, quod neque sit corpus, neq; habeat vllam similitudinẽ corporis: sicut est sapientia, quæ mente intellecta cõspicitur, & in cuius luce de his omnibus veraciter iudicatur, in quo istorũ genere credendum est esse istam quam nosse volumus trinitatem? Profecto aut in aliquo, aut in nullo. Si in aliquo, eo vtique quod est aliis duobus præstantius, sicut est sapientia. Quod si donum eius in nobis est, & minus est quàm illa summa & incommutabilis quæ dei sapientia dicitur, puto quod non debemus dono suo inferius cogitare donantem. Si autem aliquis splendor eius in nobis est, quæ nostra sapientia dicitur, quantumq; eius per speculum & in ænigmate capere possumus, oportet eam & ab omnibus corporum similitudinibus secernamus. Si autem in nullo istorum genere esse putanda est ista trinitas, & sic est inuisibilis vt nec mente videatur, multo minus de illa huiusmodi opinionem habere debemus, vt eam rebus corporalibus vel corpora- F
lium rerum imaginibus similem esse credamus. Non enim corpora pulchritudine molis aut magnitudine superat, sed dissimilitudine aut disparilitate naturæ. Et si discreta est à comparatione bonorum animi nostri, qualia sunt sapientia, iustitia, charitas, & cætera talia, quæ profecto non mole corporis pendimus, nec eorũ quasi corporeas formas cogitatione figuramus, sed ea quando recte intelligimus sine aliqua corpulentia vel similitudine corpulentiæ in luce mentis aspicimus, quanto est ab omnium qualitatum & quantitatũ corporalium comparatione discretior non eam tamen à nostro intellectu omnino abhorrere Apostolus testis est, vbi ait, Inuisibilia enim à constitutione mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus ac diuinitas. Ac per hoc cum eadem trinitas fecerit & corpus & animam, sine dubitatione est vtroque præstantior. Anima ita consyderata maxime humana & rationalis atq; intellectualis, quæ ad eius imaginem facta est, si cogitationes nostras & intelligentias non euicerit, sed eius quod habet præcipuum, id est, ipsam mentem atque intelligentiã mente atq; intelligẽtia potuerimus apprehendere, nõ erit fortassis

G tassis absurdum,vt eam ad suum quoq; creatorem intelligendū ipso adiuuante meditemur attollere. Si autem in seipsa deficit sibiq; succumbit, pia fide contenta sit quandiu peregrinatur à domino, donec fiat in homine quod promissum est, faciente illo qui potens est, sicut ait Apostolus, facere supra quàm petimus aut intelligimus. Restat itaq; vt ita credamus vnius substantiæ trinitatem,vt ipsa essentia non aliud sit quàm ipsa trinitas. Ad quam videndam quantumlibet in hac vita proficiamus,per speculum erit & in ænigmate quod videbimus. Cum verò quod in resurrectione promittitur spiritale corpus habere cœperimus,siue illā mente,siue mirabili modo, quoniam ineffabilis est spiritalis corporis gratia,& corpore videamus, nō tamen per locorum interualla,nec in parte minorē, in parte maiorem,quoniam non est corpus,& vbique tota est, pro nostra capacitate videbimus. Quod verò posuisti in epistola tua,videri tibi,vel potius quod videbatur tibi, nihil vnum secundū substantiā inesse iustitiæ, ideoq; te non posse adhuc deum,id est,viuentem naturam iustitiæ similem cogitare;quia iustitia sicut dicis, non in se sed in nobis viuit,immo nos potius secundum illam
H viuimus,ipsa verò per se iustitia nequaquam viuit. Ad hoc vt tibiipse respondeas, illud intuere, vtrùm rectè dici possit,vitā ipsam non viuere,qua fit vt viuat quicquid non falsò dicimus viuere. Puto enim absurdū tibi videri,vt per vitam viuatur,& vita non viuat. Porrò si vita ipsa præcipue viuit,qua viuit omne quod viuit, recole obsecro quas dicit scriptura diuina animas mortuas,profecto inuenies iniustas, impias, infideles. Nam licet per illas viuant corpora impiorum,de quibus dictum est,quòd mortui sepeliant mortuos suos,& Matth.8. ibi intelligātur etiam iniquæ animæ non esse sine aliqua vita. Non enim aliter ex eis possent corpora viuere,nisi qualicunque vita qua omnino animæ carere nō possunt, vnde immortales merito vocātur: non tamen ob aliud amissa iustitia dicuntur mortuæ, nisi quia & animarum,licet immortaliter vita qualicunq; viuentium,verior & maior vita iustitia est tanquam vitarū: Quæ cum sunt in corporibus, etiam ipsa corpora viua sunt,quæ per seipsa viuere nequeūt. Quapropter si animæ non possunt nisi etiam in seipsis vtcunque viuere, quia ex eis viuunt & corpora, à quibus deserta moriuntur: quantomagis vera iustitia etiam in seipsa viuere
I intelligenda est,ex qua sic viuunt animæ,vt hac amissa mortuæ nuncupentur,quamuis quantulacunque vita non desinant viuere. Ea porrò iustitia quæ viuit in seipsa,proculdubio deus est atque incōmutabiliter viuit. Sicut autem cum sit in seipsa vita, etiam nobis fit vita cum eius efficimur participes: ita cum in seipsa sit iustitia, etiam nobis fit iustitia, cum ei cohærendo iuste viuimus: & tantomagis minúsve iusti sumus, quanto magis illi minúsve cohæremus. Vnde scriptum est de vnigenito filio dei, cum sit vtique patris sapientia atq; 1.Cor.1. iustitia, & semper in seipso sit, quod factus sit nobis à Hiere.9. deo sapientia & iustitia,& sanctificatio & redemptio. 2.Cor.10. Vnde quēadmodum scriptum est,qui gloriatur in domino glorietur. Quod quidem & ipse vidisti addendo atque dicendo, nisi forte non hæc humanæ æquitatis, sed illa quæ deus est,sola esse asseratur iustitia. Est planè ille summus deus vera iustitia, vel ille verus deus summa iustitia, quam profecto esurire & sitire debemus,ea nostra est in hac peregrinatione iustitia,& qua postea saturari, ea nostra est in æternitate plena iustitia. Non ergo deum nostræ iustitiæ similē cogitemus, sed cogitemus nos potius tanto similiores deo, quanto K esse poterimus eius participatione iustiores. Si ergo cauendum est ne iustitię nostrę similem putemus deum, quoniam lumē quod illuminat, incomparabiliter,excellentius est illo quod illuminatur: quantomagis caueri oportet, ne aliquid inferius & quodāmodo decoloratius eum esse credamus,quàm est nostra iustitia. Quid est autem aliud iustitia cum in nobis vel quælibet virtus qua rectè sapienterq; viuitur,quàm interioris hominis pulchritudo? Et certe secundum hanc pulchritudinē magis quàm corporis,facti sumus ad imaginē. Vnde nobis dicitur, Nolite conformari huic se- Rom.12. culo,sed renouamini in nouitate mētis vestræ,ad probandum vos quæ sit voluntas dei, quod bonum & beneplacitum & perfectum. Si ergo non in mole neque in distantibus per loca sua partibus sicut corpora siue cernuntur siue cogitantur, sed in virtute intelligibili qualis est iustitia,mētem dicimus seu nouimus seu volumus pulchram,& secundum hanc pulchritudinē reformamur ad imaginē dei, profecto ipsius dei qui nos reformauit & reformat ad imaginē suam, non aliqua mole corporea suspicanda est pulchritudo,eoq; iustorū mentibus credendus est incomparabiliter pulchrior, L quo est incomparabiliter iustior.

Augustinus Casulano presbytero,de ieiunio sabbati ac reliquorum dierum aduersus Vrbicū quendam,qui stultissime de hac re scripserat. Epi. LXXXVI.

DILECTISSIMO & desyderātissimo fratri & cōpresbytero Casulano,Augustinus in domino salutem. Nescio vnde sit factum, vt primis tuis literis meas non redderem, non tamen tui contēptu id me fecisse scio. Nam & studiis tuis & ipso sermone delector,tēque in ista ætate iuuenili proficere in verbo dei & abundare ad ædificationem ecclesiæ,& opto & exhortor. Nunc verò scriptis tuis alteris sumptis,quibus tibi tandem aliquando respondeā iure charitatis,in qua vnum sumus, fraterno & æquissimo flagitas,differendum tuæ dilectionis vlterius desyderium non putaui,& inter arctissimas occupationes meas suscepi isto me debito apud te absoluere. Quod ergo me consulis,vtrùm liceat sabbato ieiunare, Respondeo, si M nullo modo liceret, profecto quadraginta continuos dies,nec Moyses nec Helias,nec ipse dominus ieiunasset. Verùm ista ratione concluditur etiam dominico die non illicitum esse ieiuniū. Et quisquis tamen hunc diem ieiunio decernendum putauerit,sicut quidam ieiunantes sabbatum obseruant,non paruo scandalo erit Disti.11.ca. ecclesiæ. Nec immerito: In his enim rebus de quibus in his. nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi dei vel instituta maiorum pro lege tenenda sunt. De quibus si disputare voluerimus, & ex aliorum cōsuetudine alios improbare, orietur interminata luctatio, quæ labore sermocinationis cum certa documenta nulla veritatis insinuet,vtique cauendum est,ne tempestate cōtentionis serenitas charitatis obnubiletur. Quod periculum vitare neglexit,cuius mihi proximam† disputationem † prolixam. vt ei responderem cum tuis prioribus literis existimasti esse mittendam. Non autem vsque adeo mihi spatia temporum larga sunt, vt ea refellēdis singulis sententiis eius impendā, quæ aliis operibus magis vrgentibus explicandis habeo necessaria. Sed de eo quo te mihi in tuis epistolis ostendis ingenio quod in te donum dei admodum diligo, eundem sermonem cuiusdam vt scribis Vrbici paulo diligentius ipse consydera, & videbis eum penè vniuersam ecclesiam Christi,

ab ortu

A ab ortu ſolis vſque ad occaſum ſcilicet verbis iniuriofiſſimis nequaquã lacerare timuiſſe. Nec dixerim penè vniuerſam, ſed planè vniuerſam. Nam neque ipſis quorum conſuetudinem ſibi videtur defendere, inuenitur pepercisſe Romanis, ſed quomodo in eos quoque redundet conuiciorum eius impetus neſcit, quoniam non aduertit. Nam cũ eum argumenta deficiunt quibus probet ſabbato ieiunandum, in luxurias epularum & temulenta conuiuia & nequiſſimas ebrietates inſultabundus inuehitur, quaſi nõ ieiunare, hoc ſit inebriari. Quod ſi hoc eſt, quid ergo prodeſt Romanis ſabbato ieiunare? quandoquidem aliis diebus quibus non ieiunant, neceſſe eſt eos ſecundum diſputationem huius ebrioſos & ventricolas iudicari. Porrò ſi aliud eſt grauare corda in crapula & ebrietate, quæ ſemper eſt malum, aliud eſt autem modeſtia & temperãtia cuſtodita relaxare ieiunium, quod certe cum fit die dominico reprehenſorem non habet Chriſtianum, prandia prius ſanctorum à voracitate & ebrioſitate ventricolarum
†ipſos. iſte diſcernat, ne Romanos epiſcopos† quando non ieiunant ventricolas faciat, & tunc inquirat, non vtrum liceat inebriari ſabbato, quod nec die dominico licet,
B ſed vtrum nec ſabbato ieiunandum ſit, ſicut dominico non ſolet. Quod vtinam ſic quæreret, aut ſic affirmaret, vt toto terrarum orbe diffuſam, exceptis Romanis, & adhuc paucis Occidentalibus, apertiſſime non blaſphemaret eccleſiam. Nunc verò quis ferat per omnes Oriẽtales, & multos etiã Occidentales populos Chriſtianos de tot tãtisq; famulis famulabusq; Chriſti, ſabbato ſobrie modeſteq; prandentibus, ab iſto dici, quod in carne ſint & deo placere non poſſint, & quod de illis ſit ſcriptum: Recedant iniqui à me, viam eorũ noſſe nolo, & quod ſint ventricolæ, Iudæam eccleſiæ præponentes, & ancillæ filios, & lege non iuſta, ſed voluptuaria, conſulentes ventri, non diſciplinę ſuccumbentes, & quod caro ſint, & mortem ſapiant, & cætera huiuſmodi. Quæ ſi de vno quopiam dei famulo diceret, quis eum audire, quis non deuitare deberet? Cum ergo his opprobriis atque maledictis infectatur eccleſiã per totum mundum fructificantem atque creſcentem, & die ſabbati penè vbique prandẽtem, admoneo quiſquis eſt, vt ſeſe cohibeat. Nã cuius me nomen ignorare voMatth.12. luiſti, profecto de illo me iudicare noluiſti. Filius hominis, inquit, ſabbati dominus eſt. In quo maxime be-
C ne quàm male facere licet. Si ergo male facimus quãdo prãdemus, nullo die dominico bene viuimus. Quod autem fatetur Apoſtolos ſabbato manducaſſe, & dicit vt tunc ieiunaretur temporis non fuiſſe, propter quod
Matth.9. ait dominus: Venient dies vt auferatur ſponſus ab eis, & tunc ieiunabũt filij ſponſi, quia tunc tempus gaudij, & nunc tempus eſt luctus. Primùm attendere debuit, quod illic dominus de ieiunio non de ſabbati ieiunio loquebatur. Deinde cum vult intelligi luctum ieiunio, cibo gaudium deputandum, cur non cogitat quicquid
Geñ.2. eſt illud quod ſignificare deus voluit in eo quod ſcriptum eſt, eum die ſeptimo requieuiſſe ab omnibus operibus ſuis, non ibi luctum ſignificatum eſſe ſed gaudiũ: niſi forte dicturus eſt, in illa requie dei & ſanctificatione ſabbati gaudium Iudæis, luctum ſignificatum eſſe Chriſtianis. Et tamen nec quãdo ſanctificauit deus diem ſeptimũ, quia in illo requieuit ab omnibus operibus ſuis, aliquid de ieiunio vel prãdio ſabbati expreſſit: nec cum poſtea populo Hebræo de ipſius diei obſeruatione mandauit, aliquid de alimentis vel ſumendis vel non ſumendis locutus eſt. Vacatio tantum homi-
num à ſuis, vel à ſeruilibus operibus imperatur, quam D
prior populus in vmbra accipiens futurorum, ſic vacauit ab operibus, quemadmodum nunc Iudæos vacare conſpicimus, non, vt putatur, Iudæis carnalibus nõ rectè intelligentibus quod non rectè intelligunt Chriſtiani. Neq; enim melius hoc intelligimus quàm prophetæ, qui tamen in eo tempore quo ita fieri oportuit, ſeruauerunt hanc ſabbati vacationem, quam Iudæi putant adhuc eſſe ſeruandam. Vnde illud eſt, quod lapi- Num.15.
dare deus hominẽ iuſſit, qui ſabbato ligna collegerat? nuſquam autem legimus lapidatum, vel aliquo dignũ ſupplicio iudicatum, ſiue ieiunãtem ſabbato ſiue prandentem. Quid tamen horum duorum quieti cõueniat, quid labori, iſte ipſe viderit, qui gaudium manducantibus, luctum ieiunantibus deputauit, [vel intellexit à domino deputari] vbi de ieiunio reſpondens ait: Non Matth.9.
poſſunt lugere filij ſponſi quandiu cum eis eſt ſponſus. Quod autem propterea dicit ſabbato Apoſtolos manducaſſe, quia nondum erat tempus vt ſabbato ieiunarent, quod ſcilicet veterum traditio prohibebat. Nun- Matth.12.
quid ergo erat tempus vt ſabbato non vacarent? Nónne & hoc traditio veterum prohibebat, & vacare cogebat, & ramẽ eo ipſo ſabbato die, quo Chriſti legimus E
manducaſſe diſcipulos, vulſerunt vtique ſpicas quod ſabbato non licebat, quia veterum traditio prohibebat? Videat igitur ne congruentius ei reſpõdeatur, Ideo dominum die illo à diſcipulis hæc duo fieri voluiſſe: vnum de ſpicis vellendis, alterum de alimentis ſumendis: vt illud eſſet aduerſus eos qui ſabbato volunt vacare, hoc autem aduerſus eos qui cogunt ſabbato ieiunare: cum illud mutato tempore iam ſuperſtitioſum eſſe ſignificaſſet: hoc autem vtroque tempore liberum eſſe voluiſſet. Neque id confirmando dixerim, ſed quid ei multo aptius, quàm ſunt ea quæ loquitur reſponderi poſſit oſtenderim. Quomodo, inquit, non cum phari- Luc.18.
ſæo damnabimur bis in ſabbato ieiunantes? tanquam phariſæus ideo damnetur, quia bis in ſabbato ieiunabat, & non quia ſuper publicanum ſe tumidos extollebat. Poteſt autem iſte dicere etiam illos qui omnium fructuum ſuorum decimas dant pauperibus cum phariſæo damnari, quia hoc quoq; ille inter ſua opera prędicabat, quod cupimus à multis fieri Chriſtianis, & vix pauciſſimos inuenimus: Aut verò qui non fuerit iniuſtus, adulter & raptor, cum phariſæo damnabitur, quia ille ſe talem nõ eſſe iactabat, quod certe quiſquis F
ſentit, inſanit. Porrò ſi hæc ſine dubio bona quæ ſibi phariſæus ineſſe commemorabat, non habenda ſunt cum ſuperbiente iactantia quæ in illo apparebat, ſed tamen habenda ſunt cum pietate humili, quæ in illo non erat: ſic & bis in ſabbato ieiunare in homine qualis fuerat ille phariſęus, infructuoſum eſt: in homine autem humiliter fideli vel fideliter humili, religioſum eſt, quanuis Euangelica ſcriptura, non dixerit damnatum phariſæum, ſed magis iuſtificatum dixit publicanum. Verum ſi hoc modo putat iſte intelligendum quod ait dominus: Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quàm Matth.5.
ſcribarum & phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum, vt niſi amplius quàm bis in ſabbato ieiunemus, hoc præceptum non poſſimus implere bene, quod ſeptem dies ſunt qui volumine temporum per ſua veſtigia reuocantur. Cum ergo ex his biduum quiſque detraxerit, ne ſabbato dominicoq; ieiunet, remanent dies quinque, in quibus phariſæum ſuperare poſſit bis in ſabbato ieiunantem. Puto enim quod ſi ter in ſabbato quis ieiunat, iam ſuperat phariſæũ qui bis in ſabbato

Universidad de Deusto Biblioteca

G bato ieiunabat. Quod si & quater, vel etiam vt nullus dierum excepto sabbato & dominico prætermittatur, in hebdomade quinquies ieiunatur, quod multi in† vita sua faciunt, maxime in monasteriis constituti, non solum pharisæus qui bis in sabbato ieiunabat, verum etiam Christianus qui quarta & sexta feria & ipso sabbato ieiunare cõsuevit, quod frequenter Romana plebs facit, in labore ieiunij superabitur: & tamen nescio quis iste, vt dicis, Vrbicus disputator, etiam si quis quinque continuis præter sabbatum & dominicum diebus ita ieiunet, vt nullo† die omnino reficiat corpus, eum carnalem vocat, quasi cibus & potus cæteris diebus non pertineat ad carnem: & ventricolam iudicat, quasi solius sabbati prandium descendat in ventrem. Huic sanè non sufficit quod ad vincendum pharisæum iam sufficit, vt ter in sabbato ieiunetur, sed excepto dominico sex cæteris diebus ita ieiunare compellit, vt dicat, antiqua remota labe, duo in carne vna Christi iam sub disciplina manentes, non debent cum filiis sine lege & cum principibus Sodomorum, & cum plebe Gomorræ sabbatorum voluptaria conuiuia exercere, sed cum sanctimoniæ incolis ac deo deuotis solenni & ecH clesiastico iure magis ac magis legitime ieiunare, vt sex dierum vel leuis error, ieiunij, orationis & eleemosynæ fontibus abluatur, quo possimus dominica alogia refecti omnes æquali corde digne cantare: Saturasti domine animam inanem, & potasti animã sitientem. Ista dicens & à frequentia ieiunandi solum diem dominicum excipiens, non tantum Orientis & Occidentis populos Christianos in quibus sabbato nemo ieiunat, verum & ipsam Romanam ecclesiam improuidus & incautus accusat. Cum enim dicit: sub disciplina Christi manentes non debere cum filiis sine lege, cum principibus Sodomæ, cum plebe Gomorræ voluptaria sabbatorum exercere conuiuia, sed cũ sanctimoniæ incolis ac deo deuotis, solenni & ecclesiastico iure magis ac magis legitime ieiunare: ⌊ ac deinde definiens quid sit legitime ieiunare, ⌋ subiungit & dicit, vt sex dierum vel leuis error, ieiunij, orationis & eleemosynæ fontibus abluatur: profecto eos qui minus quàm sex diebus in hebdomade ieiunãt, non putat legitime exercere ieiunium, nec deo esse deuotos, nec maculas erroris, quæ de ista mortalitate contrahuntur, abluere. Videant ergo Romani quid agant, quia etiam I ipsi nimium contumeliose huius disputatione tractãtur, apud quos omnibus istis sex diebus præter paucissimos clericos aut monachos quotus quisque inuenitur qui frequenter quotidiana ieiunia, maxime quia ibi ieiunandum quinta sabbati non videtur. Deinde quæro: si vniuscuiusque diei vel leuis error ipsius diei ieiunio soluitur vel abluitur. *Sic enim dicit*, vt sex dierum vel leuis error ieiunij quoque fontibus abluatur: quid faciemus de illo errore qui subrepserit dominico die, in quo scandalum est ieiunare? Aut si die ipso nullus Christianis error obrepit, videat homo iste qui vẽtricolas tanquam magnus ieiunator accusat, quantum honoris & vtilitatis ventribus tribuat, si tunc non erratur quando prandetur. An forte in ieiunio sabbati tantum bonum constituit, vt aliorum sex dierum, hoc est ipsius etiam dominici, vel leuem sicut dicit errorem solum ieiunium sabbati possit abolere, & solo ipso die nõ erretur, quo toto vtique ieiunatur? Quid est ergo quod diem dominicum sabbato velut Christiano iure præponit? Ecce secundum ipsum dies sabbati multo sanctior inuenitur, in quo & non erratur cum eius toto spatio ieiunatur: & eodem ieiunio sex cæterorum K dierum, ac per hoc ipsius dominici error abluitur: puto quod tibi nõ placet ista præsumptio. Iam verò cum se hominem spiritalem videri velit, & tanquam carnales pransores sabbati accuset, attende quemadmodũ dominici diei non parco prandio reficiatur, sed alogia delectetur. Quid est autem * alogia, quod verbum ex Græca lingua vsurpatum est, nisi cum epulis indulgetur vt à rationis tramite deuietur? Vnde animalia ratione carentia dicuntur aloga, quibus similes sunt ventri dediti, propter quod immoderatum conuiuium, quo mens in qua ratio dominatur ingurgitatione, vescendi ac bibendi quodammodo obruitur, alogia nuncupatur. Insuper etiam propter cibum ac potum non mentis sed ventris alogia diei dominici dicit esse cãtandum, *Saturasti domine animam inanem, & potasti animam sitientem. O virum spiritalem, O carnalium reprehensorem, O magnum ieiunatorem & non ventris cultorem. Ecce qui nos admonet ne lege ventris, legem domini corrumpamus, ne panem cœli vendamus esca terrena. Et adiungit: Quia esca Adam paradiso periit, esca Esaü primatus amisit. Ecce quid dicit: Est enim satanæ vsitata calumnia, tentatio ventris, L cui modicum suadet vt auferat totum. Et horum inquit interpretatio præceptorum ventricolas minus incuruat. Nonne his verbis suis id agere videtur, vt etiã die dominico ieiunetur? Alioquin sanctior erit sabbati dies, quo dominus in monumento requieuit, quàm dominicus quo à mortuis resurrexit. Sanctius est enim profecto sabbatum, si secundum verba huius in sabbato per ieiunium peccatum omne vitatur, & quod diebus aliis contractum est, aboletur: In dominico autem per escam ventris tentatio non cauetur, & diabolicæ calumniæ locus datur, & paradiso peritur, & primatus amittitur. Quid ergo est quod rursus sibiipse contrarius admonet, vt non prandio modesto, sobrio, Christiano, reficiamur dominico die, sed in alogia lætantes plaudentesq; cantemus: Saturasti domine animam inanem, & potasti animam sitientem? Nempe si tunc non erramus quando ieiunamus, & aliorum sex dierum errores tunc abluimus cum sabbato ieiunamus, nullus erit die dominico deterior, nullus sabbato melior. Crede dilectissime frater, nemo legẽ sicut iste intelligit, nisi qui non intelligit. *Si enim Adam non cibus sed prohibitus cibus perdidit, & Esaü nepotem san M cti Abrahæ non esca, sed vsque ad contemptum sacramenti, quod in primatu suo habuit, concupita esca damnauit: sic à sanctis & fidelibus pie prandetur, quemadmodum à sacrilegis & incredulis impie ieiunatur. Præponitur ergo dies dominicus sabbato fide resurrectionis, non consuetudine refectionis, aut etiam vinolentæ licentia cantionis. Moyses, inquit, quadraginta diebus panem non manducauit, nec bibit aquam. Cur autem hoc dixerit subiunxit atq; ait: Ecce Moyses amicus dei, nubis inquilinus, delator legis, & populi dux, ter bina sabbata ieiunio celebrans, non offensam, sed meritum collocauit. Nunquid attendit quid huic possit cõsequenter opponi? Quia vtique si Moysi ieiunantis propterea ponit exemplum, quoniam in illis quadraginta diebus, ter bina, sicut loquitur, sabbata ieiunauit, & ex hoc vult persuadere, vt sabbato ieiunetur: ex hoc ergo persuadeat, vt & dominico ieiunetur, quia in illis quadraginta diebus nihilominus Moyses ter binos dominicos ieiunauit. Sed addit ac dicit: Et adhuc cum Christo dominicus dies imminenti ecclesiæ seruabatur.

* ἀλογία. Apparet hoc scribæ vitio accidisse, qui ex logia fecerit alogia, deceptus sono productæ vocalis quæ præcedit in dominica. vtitur hoc verbo, Paulus 1. Corin. 16.

A ſabbatur. Quod cur dixerit neſcio. Si enim propterea quia multomagis ieiunandum eſt, poſtea quàm venit cum Chriſto dominicus dies: ergo, quod abſit, etiam ipſo dominico ieiunetur. Si autem timuit ne propter dierum quadraginta ieiunium obiiceretur etiam dominico ieiunandum, & ideo addidit, quod adhuc cum Chriſto imminenti eccleſiæ dies dominicus ſeruabatur, vt videlicet ea cauſa intelligatur ieiunaſſe Moyſes etiam die qui ſequitur ſabbatum: quia nondum venerat Chriſtus, per quem factus eſt ipſe dies dominicus, quo non expediat ieiunari. Cur ipſe Chriſtus quadraginta diebus ſimiliter ieiunauit? Cur non in illis diebus quadraginta ter binis qui ſequebantur ſabbatum, ieiunium ſoluit, vt iam dominici diei prandium commendaret etiam ante reſurrectionem ſuam, ſicut ſanguinem ſuum potandum dedit ante paſſionem? Vides certe dierum quadraginta ieiunium, quod iſte cõmemorat, ſic ad rem non pertinere vt ſabbato ieiunemus, quomodo ad rem non pertinet vt dominico ieiunemus. Prorſus non attendit, quid ei de die dominico poſſit opponi, quando ſicut accuſanda ſunt ebriosa conuiuia, & omnis vorax ac temulenta luxuries,
B ſic accuſat prandia ſabbatorum, cum poſſint & ipſa eſſe modeſtorum atque ſobriorum. Et ideo non eſt illi ad ſingula reſpondendum, quoniam pro ſabbati prandio vitia luxuriæ reprehendendo, eadem atque eadem
† ſæpe. ſibi † dicit, aliud non inueniendo quod dicat, niſi quod inaniter & ad rem non pertinens dicit. Vtrum non ſit ſabbato ieiunandum quæritur, non vtrum ſabbato non ſit luxuriandum: quod nec dominico faciunt qui deum timent, quanuis in illo vtique nõ ieiunent. Quis autem diceret quod iſte auſus eſt dicere? Quomodo, inquit, pro nobis, aut per nos rata erunt deo aut digna, quæ nos ſanctificata die ad peccatum cogunt? Sanctificatam diem ſabbati confitetur, & ad peccatum dicit cogi homines quia prandetur. Ac per hoc ſecundum iſtum, aut dies dominicus ſanctificatus non eſt, & incipit eſſe ſabbatum melius: aut ſi eſt & dominicus dies ſanctificatus, ad peccatum cogimur, quia prandemus: & conatur teſtimoniis probare diuinis, ſabbato ieiunandum. Sed vnde hoc probet omnino non in-
Exo.32. Deu.32. uenit. Manducauit, inquit, & bibit Iacob vinum & ſatiatus eſt, & receſſit à deo ſalutari ſuo, & ceciderunt vna die viginti tria milia: quaſi dictum ſit, Prandit
C ſabbato Iacob, & receſſit à deo ſalutari ſuo. Et Apoſtolus quando commemorauit cecidiſſe tot milia, non
1.Corin.10. ait, Neque prandeamus ſabbato ſicut illi pranderunt, ſed ait, Neque fornicemur ſicut quidam eorum fornicati ſunt, & ceciderunt vna die viginti tria milia. Quid ſibi etiam vult quod ait, Sedit autem populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. Poſuit quidem & Apoſtolus hoc teſtimonium, ſed vt à ſeruitute idolorum non à ſabbati prandio prohiberet. Sabbato autem illud factum eſſe iſte non probat, ſed vt libitum eſt ſuſpicatur. Sicut autem fieri poteſt vt ieiunetur, & cum ieiunium ſoluitur ſi quis ebrioſus eſt, tunc inebrietur. Ita fieri poteſt vt non ieiunetur, & ſi temperantes ſunt homines, modeſtiſſime prandeatur. Quid eſt ergo quod ſabbati volens perſuadere
Ephe.5. ieiunium, adhibet Apoſtolum teſtem dicentem, Nolite inebriari vino in quo eſt omnis luxuria: quaſi diceret, Nolite prandere ſabbato, quia ibi eſt omnis luxuria. Sicut autem hoc præceptum Apoſtolicum ne inebrientur vino in quo eſt omnis luxuria, obſeruatur à Chriſtianis deum timentibus quando prandetur die dominico, ita obſeruatur quando prandetur & ſab- D
bato. Vt expreſſius, inquit, errantibus contradicam, nemo ieiunio & ſi non promeretur offendit, porrò & non offendere promereri eſt. Quis hoc diceret niſi qui nollet cõſiderare quid diceret? Ergo Pagani quando ieiunant, non ideo magis offendunt deum? Aut ſi de Chriſtianis voluit quod dixit intelligi, quis non deum offendet, ſi velit cum ſcandalo totius quæ vbique dilatata eſt eccleſiæ, die dominico ieiunare? Deinde ſubiicit teſtimonia de ſcripturis ad cauſam quam ſuſcepit nihil valentia. Ieiunio, inquit, Helias paradiſo donatus in corpore regnat: quaſi ieiunium non prædicent qui ſabbato non ieiunant, ſicut ieiunium prædicant, qui tamen die dominico non ieiunant. Aut Helias eo tempore ieiunauerit, quo populus dei etiam ſabbato ieiunabat. Quod autem reſpondimus de quadraginta diebus ieiunij Moyſi, hoc deputa eſſe reſpondendum & de quadraginta diebus Heliæ. Ieiunio, inquit, Daniel leonum ſiccam rabiem illæſus euaſit: quaſi legerit quod ſabbato ieiunauerit, aut etiam cum ipſis leonibus ſabbato fuerit, vbi tamen legimus quod & pranderit. Ieiunio, inquit, trium fida germanitas ignibus coruſcanti carceri dominata regi hoſpitio ſuſce- E
ptum dominum adorauit. Hæc exempla ſanctorum, nec ad perſuadendum cuiuſcunque diei ieiunium valent, quantominus ſabbati, quandoquidem non ſolum non legitur tres viros ſabbato fuiſſe miſſos in caminum ignis ardentem, ſed ne illud quidem legitur, tandiu illic eos fuiſſe, vt poſſit quiſquam dicere eos ieiunaſſe, immo verò vix vnius horæ ſpatium eſt, quo eorum confeſſio hymnuſq; cantatur. Nec amplius inter illas flammas innoxias deambulauerunt quàm canticum illud terminauerunt. Niſi forte ab iſto etiã vnius horæ ſpatium ieiunio deputatur. Quod ſi ita eſt, non habet quod ſuccenſeat pranſoribus ſabbati. Vſque ad horam enim prandij multò quàm in illo camino prolixius ieiunatur. Adhibet & illud Apoſtoli teſtimo- Roſñ.14.
nium, vbi ait: Non eſt regnum dei eſca & potus, ſed iuſtitia & pax, & gaudium in ſpiritu ſancto. Et regnũ dei eccleſiã vult intelligi in qua dominus regnat. Obſecro te, nunquid hoc agebat Apoſtolus, cum iſta loqueretur, vt ſabbato à Chriſtianis ieiunaretur? Sed nec de ipſo cuiuſcunque diei ieiunio loquebatur cum hæc diceret. Dictum eſt enim aduerſus eos qui more Iudæorum ſecundum veterẽ legem in obſeruatione quo- F
rundam ciborum putabant eſſe munditiam, & ad eorum fratrum admonitionem, per quorum eſcam & potum indifferenter acceptum ſcandalizabantur infirmi. Ideo cum dixiſſet: Noli illum in eſca tua perdere pro quo Chriſtus mortuus eſt. Et, non ergo blaſphemetur bonum noſtrum. tunc adiunxit: Non enim eſt regnum dei eſca & potus, & cætera. Nam ſicut verba hæc Apoſtoli intelligit, vt regnum dei quod eſt eccleſia, non ſit in eſca & potu, ſed in ieiunio: non dico ſabbatis ieiunare, ſed nunquam omnino cibum ac potum ſumere deberemus, ne de iſto dei regno vnquam recederemus. Puto autem quia iſto conferente † aliquanto † confitente
religioſius die dominico ad eccleſiã pertinemus, quando tamen & ipſo concedente prandemus. Cur, inquit, ſacrificium potiori domino charum murmuramus † † curamus.
offerre, quod ſpiritus deſyderat & angelus laudat? Deinde adiungit angeli teſtimonium dicentis: Bona eſt Tobiæ.12.
oratio cum ieiunio & eleemoſyna. Quid dixerit, potiori domino, neſcio, niſi forte ſcriptor erraut, & te fugit, vt quod mihi legendum miſiſti non emendares.

Sacrificiũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Sacrificium ergo domino charum ieiunium vult intelligi,quasi de ieiunio versetur hæc quæstio,& non de ieiunio sabbati. Neque enim dominicus dies sine sacrificio quod deo charum est peragitur,quia non ieiunatur. Sequitur adhuc, & ingerit testimonia à causa quam defendendam suscepit penitus aliena. Immola, inquit, deo sacrificium laudis, & istam vocem diuini psalmi,volens ad quod agitur nescio quomodo connectere: vtique inquit, non sanguinis aut ebrietatis conuiuium, quo non laudes debitæ deo, sed blasphemiæ diabolo suffragante sylvescunt. O improuidam præsumptionem. Non ergo immolatur sacrificium laudis dominico die quia non ieiunatur, sed agitur ebrietatis conuiuiũ,& blasphemiæ diabolo suffragante sylvescunt. Quod si nefas est dicere, intelligat non
Psal.49. ieiunium significare in eo quod scriptum est, Immola deo sacrificium laudis. Ieiunium quippe certis diebus & maxime festis non agitur. Sacrificium verò laudis ab ecclesia toto orbe diffusa diebus omnibus immolatur. Alioquin quod nullus,non dico Christianus, sed nec insanus dicere auderet, dies illi quinquaginta pòst Pascha vsque ad Pentecostem, quibus nõ ieiuna-
H tur, erunt secundum istum à sacrificio laudis alieni, quibus tantummodò diebus in multis ecclesiis,in omnibus autem maxime cantatur hallelu ia:quam vocem laudis esse nullus Christianus quãlibet imperitus ignorat. Confitetur tamen etiam ipso die dominico non in ebrietate, sed in iucunditate pranderi, cùm dicit, debere nos ex Iudæis & gentibus multis Christiani nominis fide paucos electos, vespertino sabbatorum incenso, pro pecudum victimis ieiunium deo placitum laudibus immolare, cuius feruore cremata deficiant opera delictorum. Et mane,inquit,exaudiet nos à nobis auditus, & erunt nobis domus ad manducandum & bibendum, non in ebrietate,sed in iucunditate dominica celebritate perfecta. Tunc enim eulogia, non, vt superius ait,alogia celebratur. Sed quid eum offendit sabbati dies, quem dominus sanctificauit, ignoro, vt in eo non putet posse mãducari & bibi cum tali iucunditate quæ careat ebrietate, cum sic ante sabbatum ieiunare possimus, quomodo dicit ante dominicum sabbato ieiunandum: an continuo biduo pranderi nefas esse arbitratur? Videat ergo quanta afficiat contumelia ipsam quoque Romanam ecclesiam, vbi & his
I hebdomadibus,in quibus quarta & sexta & sabbato ieiunatur,tribus tamen diebus continuis, dominico scilicet ac deinde secunda & tertia prandetur. Quum vi-
Esa.5. tam certum est,inquit,arbitrio pendere pastorum. Sed væ qui dicunt, quod bonum malum, & tenebras lucem,& lucem tenebras,& amarũ dulce, & dulce amarum. Quid sibi velint hæc verba eius, non satis intelligo. Si enim hæc scribis sicut Vrbicus dicit, in vrbe plebs pendens ex pastoris arbitrio cum episcopo suo ieiunat sabbato. Si autem ad te ista scripsit,quia in Epistola tua & ipse quiddam tale scripsisti, non tibi persuadeat vrbem Christianam sic laudare sabbato ieiunantẽ,vt cogaris orbem Christianum damnare prandentem. Cum enim dicit: [Væ qui dicunt] quod bonum malum, & tenebras lucem,& lucem tenebras,& amarum dulce,& dulce amarum:ieiunium sabbati volens intelligi bonum & lucem & dulce: prandium verò malum & tenebras & amarum,quis eum dubitat in omnibus Christianis sabbato prandẽtibus vniuersum orbem damnare terrarum? Nec seipse respicit,nec quibus dicat attendit, vt scriptis suis ab ista præcipiti co-
hibeatur audacia? Continuo quippe subiunxit: Nemo K
ergo vos iudicet in esca,aut in potu: quod ipse vtique Col.2.
facit qui sabbato sumentes escam potumq; sic arguit: quantum erat vt hinc ei veniret in mentem,etiam illud quod idem Apostolus alibi dicit: Qui manducat Rom.14.
non manducantem non spernat, & qui non manducat manducantem non iudicet. Isto modo hoc temperamentum quo scandala deuitaret inter ieiunãtes sabbato & manducantes teneret, vt & ipsum non manducantem manducans quisque non sperneret, & ipse non manducans manducantem non iudicaret. Petrus etiam, inquit, Apostolorum caput, cœli ianitor & ecclesiæ fundamentum,extincto Simone,qui fuerat dia- Sabbati ieiunii vide.
boli non nisi ieiunio vincendi figura,idipsum Romanos edocuit, quorum fides annunciatur vniuerso orbi terrarũ. Nunquid ergo cęteri Apostoli prandere Christianos cõtra Petrum docuerunt in vniuerso orbe terrarum? Sicut itaque inter se vixerunt concorditer Petrus & condiscipuli eius,sic inter se concorditer viuant sabbato ieiunantes quos plantauit Petrus: & sabbato prandentes, quos plantauerunt condiscipuli eius. Est quidem & hæc opinio plurimorum,quamuis eam perhibeant esse falsam plerique Romani, quod Apostolus L
Petrus cum Simone mago die dominico certaturus, propter ipsum magnæ tentationis periculum, pridie cum eiusdem vrbis ecclesia ieiunauerit, & consecuto tam prospero glorioso q; successu, eundem morem tenuerit, eumq; imitatæ sint nonnullæ Occidentis ecclesiæ. Sed sicut iste dicit, Simon magus figura erat diaboli:non planè sabbatarius aut dominicarius,sed quotidianus est ille tentator. Nec tamen aduersus eũ quotidie ieiunatur, quando & diebus dominicis omnibus, & quinquaginta post Pascha, & per diuersa loca diebus solennibus martyrum & festis quibusque prandetur:& tamen diabolus vincitur,si oculi nostri sint sem
per ad dominum, vt ipse euellat de laqueo pedes no- Psal.24.
stros: & siue manducamus,siue bibimus,siue quodcun- 1.Cor.10.
que facimus,omnia in gloriam dei faciamus,& quantum in nobis est sine offensione simus Iudæis & Græcis & ecclesiæ dei. Quod parum cogitant qui cum offensione manducant, vel cum offensione ieiunant, & per vtramlibet intemperantiam scandala concitant, quibus non superatur diabolus,sed lætatur. Quod si respondetur,hoc docuisse Iacobum Hierosolymis,Ephesi Ioannem cæterosq; aliis locis, quod docuit Romæ M
Petrus,id est,vt sabbato ieiunetur: sed ab hac doctrina terras cæteras deuiasse,atque in ea Romam stetisse. Et econtrario refertur Occidentis potius aliqua loca, in quibus Roma est,non seruasse quod Apostoli tradiderunt. Orientis verò terras,vnde cœpit ipsum Euangelium prædicari, in eo quod ab omnibus [simul] cum ipso Petro Apostolis traditum est, ne sabbato ieiunetur, sine aliqua varietate mansisse. Interminabilis est ista contentio generans lites, non finiens quæstiones. Sit ergo vna fides vniuersæ quæ vbique dilatatur ecclesiæ, tanquam intus in membris, etiam si ipsa fidei vnitas quibusdam diuersis obseruationibus celebratur, quibus nullo modo quod in fide verum est, impeditur. Omnis enim pulchritudo filiæ regis intrinsecus, illæ autem obseruationes, quæ variæ celebrantur, in eius veste intelliguntur. Vnde ibi dicitur, In fimbriis au- Psal.44.
reis circumamicta varietate. Sed ea quoque vestis ita Hoc nõ fit.
diuersis celebrationibus varietur, vt non aduersis contentionibus dissipetur. Postremo,inquit,si Iudæus sabbatum colendo dominicum negat, quomodo Chri-
stianus

Astianus obseruat sabbatum? Aut simus Christiani & dominicum colamus, aut simus Iudæi vt sabbatũ obseruemus: Nemo enim potest duobus dominis seruire. Nonne ita loquitur tanquam sabbati alius dominus sit, alius dominici? Nec illud audit quod & ipse cõmemoranit, Dominus est enim sabbati filius hominis. Quod autem ita nos vult esse à sabbato alienos, sicut Iudæi sunt à dominico alieni, nónne tantum errat vt possit etiam dicere, ita nos non debere accipere legem nec Prophetas, sicut Iudæi non accipiunt Euangelium nec Apostolos? Quod qui sapit, quid mali sapiat vtique intelligis. Sed vetera, inquit, omnia transierunt, & in Christo facta sunt noua. Hoc verum est. Nam propterea sicut Iudæi sabbatis *non vacamus*, etiam si ad significandam requiem, quæ illo die significata est, Christiana sobrietate & frugalitate seruata, ieiunijvinculum relaxamus. Et si aliqui fratres nostri requiem sabbati relaxatione ieiunij significandam esse non putant, nequaquam de vestis regiæ varietate litigamus, ne ipsius reginæ vbi vnam fidem etiam de ipsa requie retinemus, interiora membra vexemus. Etsi enim quia vetera transierunt, cum eis transiit etiam carnalis vacatio sabbati: non tamen quia sabbato [& dominico] sine superstitiosa vacatione prãdemus, ideo duobus dominis seruimus, quia & sabbati & dominici vnus est dominus. Iste autem qui vetera transisse sic dicit, vt in Christo cederet ara altari, gladi⁹ ieiunio, precibus ignis, pani pecus, poculo sanguis, nescit altaris nomen magis legis & Prophetarum literis frequentatũ, & altare deo prius in tabernaculo, quod per Moysen factum est collocatum: Aram quoque in Apostolicis literis inueniri vbi martyres clamant sub ara dei. Dicit cessisse ieiunio gladium, non recordans illum quo milites Euangelici armãtur ex vtroque testamẽto gladium bis acutum. Dicit cessisse precibus ignem, quasi non & tunc preces deferebantur in templum, & nunc à Christo ignis est missus in mundum. Dicit cessisse pani pecus, tanquam nescius & tunc in domini mensa panes propositionis poni solere, & nunc se de agni immaculati corpore partem sumere. Dicit cessisse poculo sanguinem, non cogitans etiam nunc se accipere in poculo sanguinẽ. Quanto ergo melius & cõgruentius vetera transisse, & noua in Christo facta esse, sic diceret, vt cederet altare altari, gladius gladio, ignis igni, panis pani, pecus pecori, sanguis sanguini. Videmus quippe in his omnibus carnalem vetustatem spiritali cedere nouitati. Sic ergo intelligendum est, siue in isto die volubili septimo prandeatur, siue à quibusdam etiã ieiunetur, tamen sabbato spiritali sabbatũ carnale cessisse, quando in isto sempiterna & vera requies concupiscitur, in illo vacatio tẽporalis iam superstitiosa cõtemnitur. Cætera quæ sequuntur quibus suam disputationem iste concludit, sicut alia quædam quæ inde commemoranda non arbitratus sum, multo magis ad causam non pertinẽt, in qua de ieiunio sabbati vel prã dio disputatur. Sed ea tibi ipsi maxime, si in iis quæ à me dicta sunt aliquid admiraris, aduertenda & iudicanda dimitto. Si autem quoniam huic quantum potui sufficienter respondisse me puto, de hac re sententiam meam quæris, ego in Euangelicis & Apostolicis literis, totoq; instrumento quod appellatur testamentũ nouum, animo id reuoluens, video præceptum esse ieiunium. Quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto domini vel Apostolorum non inuenio definitum. Ac per hoc sentio, non quidem ad obtinendam quã fides obtinet iustitiam, in qua est pulchritudo filiæ regis intrinsecus, sed tamẽ ad significãdam requiem sempiternam, vbi est verũ sabbatum relaxationẽ, quàm contritionem †ieiunij aptius cõuenire. Verũtamen in huius sabbati ieiunio siue prã dio, in his nihil mihi videtur tutius pacatiusq; seruari, quàm vt qui manducat, non manducantẽ non spernat: & qui non manducat, manducantem nõ iudicet: quia neq; si manducauerimus abundabimus, neq; si nõ manducauerimus egebimus: custodita scilicet eorũ inter quos viuimus, [& cum quibus deo viuimus,] in his rebus inoffensa societate. Sicut enim quod ait Apostolus verũ est, malũ esse homini qui per offensionẽ manducat, Ita malum est homini qui per offensionem ieiunat. Nõ itaq; simus eis similes, qui videntes Ioannẽ nõ manducantem nec bibentem dixerunt: Dæmonium habet. Sed ne rursus eis qui videntes Christum manducãtem & bibentẽ dixerunt: Ecce homo vorax & vinosus, amicus publicanorũ & peccatorum. Rem quippe valde necessariam his dictis dominus ipse subiecit atq; ait: Et iustificata est sapiẽtia in filiis suis. Qui sint autem isti, si requiris, lege quod scriptum est: Filij sapientiæ etiam †iustorũ, ij sunt qui quãdo manducant, nõ manducantes non spernunt, quando non manducant manducantes nõ iudicant: sed eos planè qui per offensionem nõ manducant, siue manducant, vel spernunt, vel iudicãt. Et de die quidem sabbati facilior causa est, quia & Romana ieiunat ecclesia, & aliæ nõnullæ, etiãsi paucæ siue illi proximæ siue longinquæ: Die autẽ dominico ieiunare scandalum est magnũ, maxime posteaquam innotuit detestabilis multumq; fidei catholicæ scripturisq; diuinis apertissime cõtraria hæresis Manichæorum, qui suis auditoribus ad ieiunandũ istum tanquam constituerunt legitimum diem, per quod factum est, vt ieiunium diei dominici horribilius haberetur. Nisi fortè aliquis idoneus sit nulla refectiõe interposita vltra hebdomadam perpetuare ieiunium, vt ieiunio.xl. dierum quantum potuerit appropinquet, sicut aliquos feciſſe cognouim⁹. Nam & ad ipsum quadragenarium numerum peruenisse quendã, à fratribus fide dignissimis nobis asseueratum est. Quemadmodũ enim veterum patrum temporibus, Moyses & Helias nihil contra prandia sabbatorum fecerunt, cum diebus quadraginta ieiunauerunt: Ita qui potuerit septem dies ieiunando transire, non sibi ad ieiunandum eligit dominicum diem, sed in iis eum inuenit quos ieiunaturũ se vouit plurimos dies. Ieiunium tamen etiam continuatum, si in hebdomade soluendum est, nullo congruentius quàm dominico die soluitur. Si autem post hebdomadem corpus reficitur, non vtique ad ieiunandum dies dominicus eligitur, sed in numero quem voueri placuit inuenitur. Nec illũ moueat quod Priscillianistæ Manichæorum simillimi ad ieiunandum die dominico solent testimonium de Apostolorum actibus adhibere, cum esset Apostolus Paulus in Troade. Sic enim scriptum est: In vna autem sabbati congregatis nobis frangere panem. Paulus disputabat [illis] exiturus alia die, produxitque sermonem vsque ad medium noctis. Deinde cum descendisset de cœnaculo, vbi congregati erant ad resuscitandum adolescentem, qui grauatus somno de fenestra ceciderat & mortuus ferebatur, de ipso Apostolo scriptura sic loquitur, Ascendens autem, inquit, cum fregisset panem atque gustasset satisque esset alloquutus vsque ad diluculum, sic profectus est: absit vt hoc sic accipiatur,

Matth.6.

Luc.6.

Aphorismus

Instrumẽtũ.

Rom.14.

†cõstrictionem.

Matth.11.

†ecclesiæ.

Manichæi ieiunant die dominico.

Ieiuniũ votiuum multorũ dierũ.

Acto.20.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G piatur, tanquam solerent Apostoli dominico die solẽniter ieiunare. Quia† enim sabbati tunc appellabatur dies, qui nunc dominicus appellatur, quod in Euangeliis apertius inuenitur. Nam dies resurrectionis domini, prima sabbati à Matthæo, à cæteris autem tribus, vna sabbati dicitur: quem constat eum esse, qui dominicus postea appellatus est. Aut ergo post peractum diem sabbati, noctis initio fuerant congregati, quæ vtique nox iam ad diem dominicum, hoc est, ad vnam sabbati pertinebat: & ita eadem nocte fracturus panẽ sicut frangitur in sacramento corporis Christi, produxit sermonem vsque ad medium noctis, vt post sacramenta celebrata, rursus vsque ad diluculum alloquens congregatos, quoniam multum festinabat lucescente proficisceretur dominico die. Aut certe si in vna sabbati non per noctem sed per diem hora dominici fuerant congregati, eoipso quod dictũ est, Paulus disputabat illis exiturus alia die, expressa est causa producẽdi sermonis, quia fuerat exiturus, & eos sufficienter instruere cupiebat. Non ergo solenniter die dominico ieiunabant, sed necessarius sermo, qui studij

H feruentissimi audiebatur ardore, reficiendi corporis causa interrumpendus esse non visus est profecturo Apostolo, qui eos propter alios suos vsquequaque discursus, vel aliàs nũquam, vel rarissime visitabat, præsertim quia tunc ex illis terris sicut consequentia docent, ita discessurus erat, vt iam non esset eos in carne visurus. Ac per hoc magis ostẽditur dominicis diebus solita illis non fuisse ieiunia, quia ne hoc crederetur curauit scriptor libri causam producendi sermonis exponere: vt sciremus si aliqua necessitas oriatur, vrgentiori actioni non esse prandium præferendum: quanuis ab istis auidissime audientibus, & ipsum fontem cogitantibus profecturum, atque ideo magna siti non aquæ, sed verbi sine satietate, quicquid influebat haurientibus, non tantum carnale prandium, verumetiam cœna contempta est. Sed tunc quanuis dominico die solita illis ieiunia non fuissent, non erat tamen ecclesiæ tam insignis offensio, si aliqua tali necessitate, qualem Apostolus Paulus habuit, die toto dominico, vsque ad medium noctis, vel etiam vsque ad diluculum reficere corpora non curarent. Nunc verò posteà quàm hæretici maxime impiissimi ieiu-

I nia diei dominici nõ aliqua necessitate occurrẽti peragere, sed quasi sacra solennitate statuta dogmatizare cœperunt, & innotuerunt populis Christianis, profecto nec tali necessitate qualem Apostolus habuit, existimo faciendum esse quod fecit: ne maius malum incurratur in scandalo, quàm bonum percipiatur ex verbo. Quicquid tamen causæ vel necessitatis extiterit, cur homo Christianus die dominico ieiunare cogatur, sicut etiam illud in actibus Apostolorum inuenimus, in naufragij periculo, vbi & ipse Apostolus nauigabat, quatuordecim diebus, ac per hoc duobus dominicis ieiunatum, nullo modo dubitare debemus, dominicum diem quando non plures dies sine vlla refectione continuandi vouentur, inter ieiuniorum dies non esse ponendum. Cur autem quarta & sexta maxime ieiunet ecclesia, illa ratio reddi videtur, quòd consyderato Euangelio, ipsa quarta sabbati, quam vulgo quartam feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendum dominum fecisse Iudæi. Intermisso autem vno die, cuius vespera dominus Pascha cum discipulis manducauit, qui finis fuit eius dici, quem vocamus quintam sabbati: deinde traditus est ea nocte, quæ iam ad sextam sabbati, qui K dies passionis eius manifestus est, pertinebat. Hic dies primus azymorum fuit à vespera incipiens. Sed Matthæus Euangelista, quintam sabbati dicit fuisse primam diem azymorum, quia eius vespera sequente futura erat cœna Paschalis, qua cœna incipiebat azymum & ouis immolatio manducari. Ex quo colligitur, quartam sabbati fuisse, quando ait dominus: Scitis quia post biduum Pascha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur. Ac per hoc dies ipse ieiunio deputatus est: quia sicut Euangelista sequitur & dicit, Tunc congregati sunt principes sacerdotum & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas: & consilium fecerunt, vt Iesum dolo tenerent & occiderent. Intermisso autem vno die, de quo dicit Euangelium: Prima autem azymorum accesserunt discipuli ad Iesum dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere pascha? Hoc ergo die intermisso passus est dominus, quod nullus ambigit, sexta sabbati: quapropter & ipsa sexta rectè ieiunio duputatur. Ieiunia quippe humilitatem significant. Vnde dictum est: Et humiliabam in ieiunio L animam meam. Sequitur sabbatũ, quo die caro Christi in monumento requieuit, sicut in primis operibus mundi requieuit deus [illo die] ab omnibus operibus suis. Hinc exorta est ista in regia illa veste varietas, vt alij sicut maxime populi Orientis propter requiem significandam mallent relaxare ieiunium: alij propter humilitatem mortis domini ieiunare, sicut Romana & nonnullæ Occidentis ecclesiæ. Quod quidem vno die quo Pascha celebratur propter renouandam rei gestæ memoriam, quia discipuli humanitus mortem domini doluerunt, sic ab omnibus ieiunatur, vt etiam illi sabbati ieiunium deuotissime celebrent, qui cæteris per totum annum sabbatis prandẽt, vtrumque videlicet significantes, & in vno anniuersario die luctum discipulorum, & cæteris sabbatis quietis bonum. Duo quippe sunt, quæ iustorum beatitudinem & omnis miseriæ finem sperari faciunt, mors & resurrectio mortuorum. In morte requies est, de qua dicitur per prophetam: Plebs mea intra in cellaria tua, abscondere pusillum, donec transeat ira domini, In resurrectione autem in homine toto, id est, in carne & spiritu perfecta fœlicitas. Hinc factum est vt M horum duorum vtrunque non significandum putaretur labore ieiunij, sed potius refectionis hilaritate, excepto Paschali vno sabbato, quo discipulorum, sicut diximus, luctus propter rei gestæ memoriã fuerat ieiunio prolixiore significandus. Sed quoniam non inuenimus, vt iam suprà commemoraui, in Euangelicis & Apostolicis literis quæ ad noui testamenti reuelationem proprie pertinent, certis diebus aliquibus euidenter præceptum obseruanda esse ieiunia: & ideo res quoque ista sicut aliæ plurimæ, quas enumerare difficile est, inuenit in veste illius filiæ regis, hoc est, ecclesiæ varietatis locum, indicabo tibi quid mihi de hoc requirenti responderit venerandus Ambrosius, à quo baptizatus sum, Mediolanensis episcopus. Nam cum in eadem ciuitate mater mea mecum esset, & nobis adhuc catechumenis, parum ista curãtibus, illa solicitudinem gereret, vtrum secundum morem nostræ ciuitatis sibi esset sabbato ieiunandum, an ecclesiæ Mediolanẽsis more prandendũ, vt hac eam cũctatione liberarem, interrogaui hoc suprædictum hominem dei. At ille, Quid possũ, inquit, hinc docere amplius quàm ipse fa-

† Vna.

Actor. 27.

Matth. 26.

Esa. 26.

Ambrosius. Dist. 11. ilia.

Universidad de Navarra Biblioteca

A ipſe facio? Vbi ergo putaueram nihil eum iſta reſponſione præcepiſſe, niſi vt ſabbato prāderem°. Hoc quippe ipſum facere ſciebam, ſed ille ſecutus adiecit. Quando hic ſum non ieiuno ſabbato, quando Romæ ſum ieiuno ſabbato: & ad quancunque eccleſiam veneris, inquit, eius morem ſeruate, ſi pati ſcandalum non vultis, aut facere. Hoc reſponſum retuli ad matrem, eiq; ſuffecit, nec dubitauit eſſe obediendum, hoc etiam nos ſecuti ſumus. Sed quoniā contingit maxime in Aphrica, vt vna eccleſia vel vnius regionis eccleſiæ: alios habeant ſabbato prandentes, alios ieiunātes, mos eorum mihi ſequendus videtur, quibus eorum populorum cō gregatio regenda commiſſa eſt. Quapropter ſi conſilio meo, præſertim quia in hac cauſa plus forte quàm ſatis fuit te petente atque vrgēte locutus ſum, libenter acquieſcis, epiſcopo tuo in hac re noli reſiſtere, & quod facit ipſe, ſine vllo ſcrupulo vt diſceptatione ſectare.

Auguſtinus Fœlicitati & Ruſtico de malis & fraterna correptione patienter tolerandis.

Epiſtola. LXXXVII.

B DILECTISSIMAE & ſāctiſſimę matri Fœlicitati, & fratri Ruſtico, & ſororibus quæ vobiſcum ſunt, Auguſtinus & qui mecum ſunt in domino ſalutē. Bonus eſt dominus & miſericordia eius vbique diffuſa, quæ nos de veſtra charitate in ſuis viſceribus conſolatur. Quātum enim diligat credentes & ſperantes in ſe, & illum atque† inuicem diligentes, & quid eis in poſterum ſeruet, hinc maxime oſtendit, cum infidelibus & deſperatis, & peruerſis, quibus in mala voluntate vſque in finem perſeuerantibus, ignem cum diabolo æternum minatur, in hoc tamen ſeculo bona tanta largitur: qui facit oriri ſolem ſuum ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos: breuiter [enim] aliquid dictum eſt vt plura cogitentur. Quàm multa enim habeāt impij in hac vita munera & dona gratuita ab illo quem cōtemnunt, enumerare quis poteſt? Inter quæ illud magnum, quod exemplis interpoſitarum tribulationū, quas huius ſeculi dulcedini tanquam bonus medicus miſcet, admonet eos ſi attendere velint, fugere ab ira ventura, & cū in via ſunt, id eſt, in hac vita, concordare cum ſermone dei, quem ſibi aduerſarium habent male viuendo‡. Quid ergo non miſericorditer præſtatur hominibus à domino deo, à quo etiam tribulatio beneficium eſt? Nam res proſpera donum eſt conſolantis, res autem aduerſa donum eſt admonentis dei. Et ſi hæc præſtat vt dixi etiam malis, quid præparat ſuſtinentibus ſe? quorum in numero vos per illius gratiam congregatos eſſe gaudete, ſuſtinentes inuicem in dilectione, ſtudentes ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Non enim deerit quod invobis inuicem ſufferatis, niſi cum vos ita portauerit dominus abſorpta morte in victoriam, vt ſit deus omnia in omnibus. Diſſenſiones autem nunquam debent amari, ſed aliquando tamen aut à charitate naſcuntur, aut charitatem probant. Quis enim facile inuenitur qui velit reprehendi? & vbi eſt ille ſapiens de quo dictum eſt: Corripe ſapientem & amabit te? nunquid tamen ideo non debemus reprehendere & corripere fratrem, ne ſecurus tēdat in mortem? Solet enim fieri & frequenter accidit, vt ad horam contriſtetur cum reprehenditur & reſiſtat & contendat, & tamen poſtea conſyderet ſecum in ſilentio, vbi nemo eſt niſi deus & ipſe, & timet diſplicere hominibus, quia corripitur, ſed timet diſplicere deo, quia non corrigitur, & deinceps non faciat illud in quo iuſte reprehenſus eſt, & quantum odit peccatum ſuum, tantum diligat fratrem, quem ſenſit hoſtem peccati ſui. Si autem de illo numero eſt, de quo dictū eſt, Corripe ſtultum & adiiciet vt oderit te, non de charitate illius diſſenſio naſcitur, ſed tamen charitatem reprehenſoris ſui exercet & probat, quia non ei rependitur odium, ſed dilectio, quę cogit reprehendere, imperturbata perdurat, etiam cum ille qui reprehenſus eſt odit. Si autem ille qui corripit, reddere vult malum pro malo ei qui corripienti indignatur, non fuit dignus qui corriperet, ſed dignus planè qui etiam ipſe corripi deberet. Hæc agite vt inter vos aut nō exiſtant indignationes, aut exortæ ſtatim celerrima pace perimantur. Maiorem date operam concordandis vobis quàm redarguendis: quia ſicut acetum corrumpit vas, ſi diutius ibi fuerit, ſic ira corrumpit cor, ſi in alium diem durauerit. Hæc ergo agite, & deus pacis erit vobiſcum, orantes ſimul & pro nobis, vt ea quæ bene monemus, alacriter impleatis.

Hilarius Auguſtino proponens illi quæſtiones aliquot, de quibus cupit edoceri.

Epiſtola. LXXXVIII.

DOMINO ſancto iure ac meritò venerabili, & per omnia colendo Auguſtino epiſcopo, Hilarius. Sanctitatis tuæ gratia, quæ omnibus nota eſt, paruitati meæ perſuaſit, vt veſtris de Syracuſano Hipponem remeantibus, has ad laudandam mihi venerabilitatem tuam literas erogarem, poſcens ſummam trinitatem, vt incolumis & vegetus dei noſtri fauore hoc meum ſcriptum ad recenſendum ſuſcipias, domine ſancte iure ac meritò venerabilis, & per omnia colende. Proinde rogo vt mei memor in ſanctis orationib° tuis eſſe digneris, atque imperitiam noſtram informare de eo quod quidā Chriſtiani apud Syracuſas exponunt, dicentes: poſſe eſſe hominem ſine peccato, & mandata dei facile cuſtodire ſi velit. Infantem non baptizatum morte præuentum non poſſe perire meritò, quoniam ſine peccato naſcitur. Diuitem manentem in diuitiis ſuis, regnum dei non poſſe ingredi, niſi omnia ſua vendiderit, nec prodeſſe eidem poſſe, ſi fortè ex ipſis diuitiis fecerit mandata. Non debere iurare omnino. Et de eccleſia quæ ſit de qua ſcriptum eſt, non habere rugam neque maculam, vbi hæc ſit, an in qua nunc congregamur, an illa quam ſperamus. Quidam autem putant eccleſiam hanc eſſe, quæ nunc frequentatur populis, & ſine peccato eſſe non poſſe. De his omnibus rogo quantis valeo precibus ſanctitatem tuam, vt iubeas nos apertius inſtrui, quo nouerimus, quatenus ſentire debeamus. Dei noſtri miſericordia ſanctitatem tuam incolumen cōſeruet annis innumeris opto, domine ſancte iure ac meritò venerabilis & per omnia colende.

Auguſtinus Hilario reſpondens ad illius percontationes.

Epiſtola. LXXXIX.

AVGVSTINVS epiſcopus ſeruus Chriſti & eius eccleſiæ, dilectiſſimo filio Hilario in domino ſalutem. Ex literis tuis didici, nō ſolùm incolumitatem tuam, ſed etiam religioſum ſtudium tuum circa verbum dei, & piam curam pro ſalute tua quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Vnde gratias deo agens non diſtuli reſcripta perſoluere. Si ergo quæris in hac vita, vtrum quiſquam ita iuſtitiæ perfectione proficiat, vt hic ſine vllo viuat omni-

Quæſtio. ἀναμαρτητία.

Matth. 5.

C

†æquè

†aliàs, aduerſarium male viuendo fecerūt. γνώμιμα.

Ephe. 4. 1. Cor. 15.

Prouerb. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G no peccato: attende quid dixerit Ioannes Apostolus,
quem dominus inter discipulos suos præcipue dilige-
1.Ioan.1. bat. Si dixerimus,inquit, quia peccatum nõ habemus,
nosipsos decipimus: & veritas in nobis non est. Si er-
go illi de quibus mihi scripsisti, se dicunt esse sine pec-
cato,vides quia seipsos decipiunt, & veritas in eis non
est. Si autem se esse peccatores fatentur vt dei miseri-
cordiam possint mereri, compescant se ab aliis etiam
decipiendis,quibus hanc superbiam persuadere conan-
tur. Omnibus enim necessaria est oratio dominica,
quam etiam ipsis arietibus gregis,id est, Apostolis suis
Matth.6. dominus dedit,vt vnusquisque deo dicat: Dimitte no-
bis debita nostra,sicut & nos dimittimus debitoribus
nostris.Cui enim hæc in oratione verba necessaria nõ
fuerint,ipse hic sine peccato viuere pronunciandus est.
An beata virgo orauerit. Quales si aliquos futuros dominus præuideret, melio-
res vtique quàm extiterunt eius Apostoli, aliam ora-
tionem illos doceret,qua non peterent dimitti sibi pec
cata, quibus in baptismo fuerant omnia iam dimissa.
Nam si Daniel sanctus non coram hominibus [quasi
humilitate fallaci, sed coram deo], id est,in oratione
qua deum precabatur,nõ solum peccata populi sui, sed
H etiam sua cõfitebatur,sicut eius ore veridico expressum
est:nihil aliud mihi videtur dicendum istis, nisi quod
Ezech.28. per prophetam Ezechielem cuidam superbo dominus
mandat:Nunquid tu sapiẽtior quàm Daniel? Sed pla-
nè qui misericordia dei adiutus & gratia se ab eis pec-
catis abstinuerit, quæ etiam crimina vocantur, atque
illa peccata sine quibus non hic viuitur mundare ope-
ribus misericordiæ & piis orationibus non neglexerit,
merebitur hinc exire sine peccato,quanuis cum hic vi
ueret habuerit nonnulla peccata: quia sicut ista nõ de-
fuerunt, ita etiam remedia quibus purgarentur affue-
runt. Quisquis autem hac velut occasione comperta,
cum audierit neminẽ hic arbitrio suo sine peccato vi-
uere, dederit se libidinibus, & criminibus nephariis
obligauerit,atq; [in his criminosis conscelleratisq; mo-
ribus] vsque in diem finum vltimũ perduraverit,quas-
libet inter hæc eleemosynas faciat,& infœliciter ducit
vitam,& infœlicius finit. Sed isti vtcunque tolerandi
sunt,quando dicunt vel esse vel fuisse hic aliquem prę-
ter vnum sanctum sanctorũ qui nullum haberet om-
Secunda de libero arbitrio. nino peccatum. Illud verò quod dicunt sufficere ho-
I mini liberum arbitriũ ad dominica præcepta implen-
da, etiam si dei gratia & spiritussancti dono ad opera
bona non adiuuetur,omnino anathematizandum est,
& omnibus execrationibus detestandum. Qui enim
Rom.10. hoc asserunt,à gratia dei penitus alieni sunt: qui igno-
rantes dei iustitiam,sicut de Iudæis dicit Apostolus, &
suam volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subie-
Rom.13. Rom.5. cti: Plenitudo quippe legis nõ est nisi charitas. Et vtiq;
charitas dei diffusa est in cordibus nostris,nõ per nos-
ipsos nec viribus propriæ voluntatis,sed per spiritum-
sanctum,qui datus est nobis. Valet itaque liberum ar-
bitrium ad opera bona,si diuinitus adiuuetur, quod fit
humiliter petendo & faciendo. Desertum verò diuino
adiutorio qualibet scientia legis excellat, nullo modo
† soliditatẽ. habebit iustitiæ solicitudinem, † sed inflationem im-
piæ superbię,& exitiosum tumorem. Docet hoc eadem
ipsa dominica oratio. Frustra enim rogantes deum di-
Matth.6. cimus: Ne nos inferas in tentationem, si hoc in nostra
sic positum est potestate,vt nullo illius adiutorio id va
† inferas. leamus adimplere. Dictum est enim: Ne nos inducas †
in tentationem: quod intelligitur ne nos inferri dese-
1.Cor.10. rendo permittas. Fidelis enim deus, ait Apostolus, qui
non vos permittit tentari supra id quod potestis,sed fa K
ciet cum tentatione etiam exitum, vt possitis sustine-
re. Vt quid hoc dixit deum facere,si hoc sine ipsius ad-
iutorio in sola nostra est potestate? Nam & ipsa lex in
hoc adiutorium data est illis, qui ea legitime vtuntur,
vt per illam sciant, vel quid iustitiæ iam acceperint,
vnde gratias agant, vel quid adhuc eis desit,quod in-
stanter petant. Qui autẽ sic audiunt quod ait lex: Non Rom.7.
concupisces,vt hoc quia didicerint, sufficere sibi arbi-
trentur, nec adiutorio gratiæ dei ad faciendũ quod ius
sum est dari sibi virtutem credant & petant,ad hoc eis
lex subintrauit,vt abundaret delictum, quod dictũ est
de Iudæis: Parũ enim est,quia non implent quod præ- Hoc aliter exponunt quidam.
cepit lex. Non concupisces,sed insuper superbiunt, &
ignorantes dei iustitiam, id est, quam deus dat,qui iu-
stificat impium,& suam volentes constituere tanquam
suæ voluntatis viribus factã,iustitiæ dei non sunt sub-
iecti. Finis enim legis Christus ad iustitiam omni cre-
denti,qui vtique ideo venit,vt vbi abũdauit delictum,
superabundet gratia. Cui gratiæ si fuerunt inimici, dei
ignorantes iustitiam,& suam volẽtes constituere,qua-
re sunt & isti inimici,si in eum crediderunt, quem illi
occiderunt? An vt illi accipiant præmium, qui occiso L
Christo suam impietatẽ accusauerunt, & se illius gra-
tiæ cognitæ subdiderunt: & isti portent iudicium, qui
sic in Christum volunt credere, vt eius ipsam gratiam
conentur occidere? Ad hoc quippe in eum credant qui
rectè credunt,vt esuriant sitiantq; iustitiam,& eius gra
tia saturentur. Omnis enim sicut scriptum est, qui in- Iohel.2.
uocauerit nomen domini saluus erit. Non vtique salu- Rom.10.
te corporis quam multi habent,& qui nõ inuocant no
men domini, sed illa salute de qua ipse dicit: Non est
opus sanis medicus sed ægrotantibus: & quid dixerit
consequẽter exponens,Non veni,inquit, vocare iustos Matth.9.
sed peccatores. Iustos ergo sanos, peccatores autem di-
xit ægrotos. Non itaq; de suis viribus præsumat ægro-
tus, quia in multitudine virtutis suæ non erit saluus. Psal.32.
nam si inde præsumit,videat ne vires istæ nõ sint qua-
les solent esse sanorum, sed quales solent esse phrene-
ticorum:qui cum sint insani, adeo se sanos putant, vt
nec medicum quærant, & tanquam importunum in-
super cędant:sicut isti Christum insana superbia quo-
dammodo cædunt, cuius gratiæ tam benignum adiu-
torium ad faciendam iustitiã dato legis præcepto ne-
cessarium non esse contendunt. Desinant ergo sic insa- M
nire, & ad hoc se intelligant habere quantum possunt
liberum arbitrium,non vt superba voluntate respuant
adiutorium, sed vt pia voluntate inuocent dominum.
Hæc enim voluntas libera tanto erit liberior, quanto
sanior:tanto autem sanior, quanto diuinæ misericor-
diæ gratięq; subiectior. Ipsa quippe fideliter orat & di- Psal.118.
cit:Itinera mea dirige secundum verbum tuum, & ne
dominetur mihi omnis iniquitas. Quomodo enim
libera est,cui dominatur iniquitas? Vt ei autem nõ do-
minetur,vide ab illa quis inuocetur. Non enim ait:Iti-
nera mea dirige secundum liberum arbitriũ,quia non
dominatur mihi omnis iniquitas:sed, Itinera mea,in-
quit,dirige secundum verbum tuum, & ne dominetur
mihi omnis iniquitas. Precatur,non pollicetur: cõfite-
tur,nõ profitetur:optat plenissimã libertatẽ,non iactat
propriã potestatem. Non enim omnis qui viribus suis
confidit, sed omnis qui inuocat nomen domini, saluus
erit. Quomodo autẽ inuocabũt,inquit,in quẽ non cre- Rom.10.
diderunt? Ad hoc ergo credũt,qui rectè credũt vt inuo-
cẽt in quẽ crediderunt,& valeãt facere quod in prece-
ptis

A ptis legitimis acceperunt: quoniam id quod lex impe-
†imperat, rat, fides impetrat†. Nam vt interim omittamus legis
multa præcepta, & hoc inde cõmemoremus, quod ad
commemorandũ elegit Apostolus, cum dicit lex, Non
concupisces: quid videtur aliud imperare, nisi ab illici-
tis cupiditatibus continentiam? Animus quippe velut
pondere, amore fertur quocunq; fertur. Iubemur itaq;
detrahere de pondere cupiditatis, quod accedat ad põ-
dus charitatis, donec illud cõsumatur, hoc perficiatur.
Rom.13. Plenitudo enim legis est charitas, & tamẽ de ipsa cõ-
Sapiẽ.8. tinentia vide quid scriptum sit: Et cum scirem, inquit,
quia nemo potest esse cõtinens nisi deus det: & hoc ip-
sum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donũ, adij do-
minum & deprecatus sum illum. Nunquid dixit: Et
cum scirem quia nemo potest esse continens, nisi per
proprium liberũ arbitrium, & hoc ipsum erat sapien
tiæ, scire à meipso esse hoc bonum? Non planè hoc di-
xit, quod quidam in sua vanitate dicunt, sed quod fuit
in sanctæ scripturæ veritate dicendum. Cum scirem,
inquit, quia nemo esse potest continens, nisi deus det.
Iubet ergo deus continentiam, & dat continentiã: iu-
B bet per legem, dat per gratiam: iubet per literã, dat per
1.Cor.3. spiritum. Lex enim sine gratia facit abundare delictũ,
& litera sine spiritu occidit. Iubet ideo, vt facere iussa
conati, & in nostra infirmitate sub lege fatigati, adiu-
torium gratiæ poscere nouerimus, & si quid facere po-
tuerimus operis boni, ei qui adiuuat, nõ simus ingrati,
hoc & iste fecit. Id enim eum sapientia docuit cuius es
set hoc donum. Neq; enim voluntatis arbitrium ideo
tollitur, quia iuuatur: sed ideo iuuatur, quia non tolli-
tur. Qui enim deo dicit, adiutor meus esto, confitetur
se velle implere quod iussit, sed ab eo, qui iussit, adiuto-
rium poscere, vt possit. Sic & iste, cum sciret neminem
esse posse cõtinentem, nisi deus det, adiit dominum, &
deprecatus est: vtiq; volens adiit, volens deprecatus est,
nec petisset nisi esset voluntas. Sed nisi petisset, quantũ
posset voluntas? Quia & si possit antequam petat, quid
ei prodest, nisi illi agat gratias ex eo quod potest, à quo
petendum est quod nondũ potest? Vnde etiam qui iam
continens est, non habet vtiq; continentiam, nisi adsit
1.Cor.4. volũtas: sed nisi accepisset, quid haberet volũtas? Quid
enim habes, inquit, quod non accepisti? Si autem acce-
pisti, quid gloriaris quasi nõ acceperis? Id est, quid glo
C riaris quasi à teipso habeas: quod si non accepisses, à te-
ipso habere non posses. Hoc autem dictum est, vt qui
gloriatur, nõ in seipso, sed in domino glorietur: & qui
nondum habet vnde glorietur, non à seipso speret, sed
dominum precetur. Satius est enim minus quenq; ha-
bere quod à deo petat, quàm plus habere quod sibi tri-
buat: quoniam expedit ab imo surgere, quàm ex alto
Iaco.4. cadere. Deus enim, scriptum est, superbis resistit, humi
libus autẽ dat gratiam. Ad abundantiã igitur delicto-
rum lex nos docet quid velle debeamus, nisi adiuuet
gratia, vt quod volumus, valeamus: & quod valuerimus,
impleamus. Adiuuabit autẽ, si nõ de nostris præ-
sumentes, alta sapiamus, sed humilibus cõsentientes, &
de iis quæ iam possumus, gratias agam°, & pro iis quæ
nondum possumus, deũ suppliciter inhiante voluntate
poscamus, adiminiculantes orationem nostram nunc
fructuosis operibus: dando, vt detur nobis: dimittendo,
Quæstio ter tia de pec cato origi nis. vt dimittatur nobis. Quod autem dicũt infantẽ mor-
te præuentum, non baptizatum perire non posse, quo-
niam sine peccato nascitur: non hoc dicit Apostolus:
& arbitror esse melius vt Apostolo potius quàm istis
Rom.5. credamus. Dicit enim ille doctor gentiũ, in quo Chri-

stus loquebatur: Per vnum hominem peccatum intra- D
uit in mundũ, & per peccatum mors, & ita in oẽs ho-
mines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Et paulo
post dicit: Nam iudicium quidem ex vno delicto in cõ
demnationem, gratia autem ex multis delictis in iu-
stificationem. Proinde isti, quem forte inuenerint in-
fantẽ non ex illius vnius hominis concupiscentia pro-
creatum, ipsum dicant illi dãnationi non esse obnoxium, nec per Christi gratiam ab illa dãnatione esse li
berandum. Quid est enim ex vno delicto in condẽna-
tionẽ, nisi illo delicto quo deliquit Adam? Et quid est
ex multis delictis in iustificationem, nisi quia Christi
gratia nõ solum illud delictũ soluit, quo obstringũtur
infantes, ex illo vno homine procreati, sed etiam mul
ta delicta, quæ cum creuerint homines, addunt malis
moribus suis? Tamen & illud vnum quo est obligata
propago carnalis, quæ ab illo primo homine origi-
nem ducit, sufficere dicit ad condẽnationem. Ideo non
est superfluus baptismus paruulorum, vt qui per gene-
rationem illi condẽnationi obligati sunt, per regene-
rationem [ab eadẽ condẽnatione] liberentur†. Et sicut †soluantur.
non inuenitur homo, qui ab eadem condẽnatione sol- E
uatur, sic†non inuenitur homo, qui præter Christũ spi †alias, Sicut enim non inuenitur homo qui præter Adã carnaliter generetur, sic, &c.
ritaliter regeneretur. Carnalis autẽ generatio delicto
illo vni & damnationi eius obnoxia est: spiritalis ve-
rò regeneratio non solum illud vnũ, propter quod ba-
ptizantur infantes, sed multa delicta facit aboleri, quæ
homines male viuendo ad illud in quo generati sunt
addiderũt. Ideo sequitur & dicit: Si enim ob vnius de-
lictum mors regnauit per vnũ, multo magis qui abũ-
dantiam gratiæ & iustitiæ accipiunt, in vita regnabũt
per vnum Iesum Christum. Itaque sicut per vnius de- Rom.5.
lictum in omnes homines ad condemnationẽ, ita per
vnius iustificationẽ in omnes homines ad iustificatio-
nem vitæ: sicut enim per inobedientiam vnius homi-
nis peccatores constituti sunt multi, ita per vnius obe-
dientiam iusti constituuntur multi. Quid ad ista di-
cturi sunt, aut quid eis restat, nisi vt Apostolum errasse
cõtendant? Clamat vas electionis, doctor gentiũ, tuba
Christi, Iudicium ex vno in condẽnationem. Et reclamant isti, asserentes paruulos, quos ex illo vno homine, de quo loquitur, ducere propaginem cõfitentur, nõ
ire in condẽnationem, etiam si non fuerint baptizati. F
Iudicium, inquit, ex vno in condẽnationem. Quid di-
cit ex vno, nisi delicto? sequitur enim: Gratia autẽ ex
multis delictis in iustificationẽ. Ergo inde iudicium
etiam ex vno delicto ducit in condemnationem: hinc
autem gratia etiam ex multis delictis ducit in iusti-
ficationem. Quapropter si nõ audent resistere Apostо-
lo, exponant nobis quare iudicium ex vno delicto du-
cat in condẽnationem, cum ex multis delictis homi-
nes dãnandi veniant ad iudicium? Aut si propterea ita
dictũ putant, quia initium peccati ex Adam factũ est,
quod imitati cæteri sũt, vt sic ex vno illo delicto in iu-
dicium condemnationẽmque traherentur, qui eum
imitando multa peccarunt, Cur non etiam de gratia
& iustificatione sic dictum est? Cur non dixit simi-
liter: Et gratia ex vno delicto in iustificationem? Si-
cut enim hominum multa delicta, inter illud vnum
quod imitati sunt, & iudicium quo puniuntur, media
reperiuntur: ab vno quippe ad multa venerũt, vt à mul
tis ad iudicium damnationẽmque ducerentur: sic ea-
dem multa delicta inter hocipsum vnum, cuius imi-
tatione cõmissa sunt, & gratiam qua dimittuntur, eo-
dẽ modo media sunt, quoniã ex illo vno ad multa ve-

 nerunt

Universidad de Deusto Biblioteca

G nerunt,vt ex multis ad gratiam iustificandi venirent. Cũ ergo in vtroq;,id est,& iudicio & gratia, quod attinet ad vnũ & multa delicta,vna eademq; ratio sit,dicant isti nobis quare iudicium dixerit ex vno delicto ducere in condemnationem, gratiam verò ex multis delictis in iustificationem: aut acquiescant ideo sic esse dictum, quia in hac causa duo constituũtur homines: Adam,ex quo consistit generatio carnalis:& Christus, ex quo regeneratio spiritalis.Sed quia tantùm ille homo,iste autem & deus & homo, nõ quomodo illa generatio vno delicto obligat,quod est ex Adam,ita ista regeneratio vnũ delictum solũ soluit,quod est ex Adã. Sed illi quidem generationi sufficit ad condẽnationẽ vnius delicti cõnexio: quicquid enim postea homines ex malis suis operibus addunt,nõ pertinet ad illam generationem,sed ad humanã conuersationem:huic autem regenerationi non sufficit illud delictũ tantũmodo soluere,quod ex Adam trahitur, sed quicquid etiã postea ex iniquis operibus humanæ cõuersationis accedit.Ideo iudicium ex vno in condẽnationem,gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Si enim
H ob vnius delictum mors regnauit per vnũ, à quo delicto paruuli per baptismum expiantur, multo magis qui abundantiam gratiæ & iustitiæ accipiunt,in vita regnabunt per vnum Iesum Christum: multo magis vtiq; in vita regnabunt, quia æternæ vitæ regnũ erit, mors autem in eis temporaliter transit,non in æternũ
Rom.5. regnabit.Itaque sicut per vnius delictum in omnes homines ad condẽnationem, de qua cõdemnatione paruuli per sacramentum baptismi liberandi sunt,ita per vnius iustificationem in omnes homines ad iustificationem vitæ. Et hic omnes dixit, & ibi,non quia omnes homines venirent ad gratiam iustificationis Christi,cum tam multi alienati ab illa, in æternum moriantur: sed quia omnes qui renascuntur in iustificationem,non nisi per Christũ renascuntur:sicut omnes qui nascuntur in condẽnationem,non nisi per Adam nascuntur. Nemo quippe est in illa generatione, præter Adam:nemo in ista regeneratione, præter Christum: ideo omnes & omnes,eosdẽ autem omnes etiã multos postea dicit, adiungens: Sicut enim per inobediẽtiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, sic &
I per vnius hominis obedientiã iusti cõstituuntur multi.Qui multi:nisi quos iã paulo ante oẽs dixerat. Vide quemadmodũ commendat vnũ & vnum,id est Adam & Christum: illum ad condemnationem,hunc ad iustificationem, cum tanto post Adam venerit Christus in carne,vt sciamus etiam antiquos iustos, quicunq; esse potuerunt,non nisi per eandem fidem liberatos, per quã liberamur & nos, fidẽ scilicet incarnationis Christi,quæ illis prænunciabatur,sicut à nobis facta annũciatur:Ideo idem Christum hominem dicit,cum sit & deus, ne quis existimet antiquos iustos per deum tantummodo Christum, id est,per verbum quod erat in principio,non etiam per fidem incarnationis eius,qua & homo Christus dicitur, potuisse liberari. Sententia quippe ista destrui non potest,de qua & alibi dicit: Per
1.Cor.15. vnum hominem mors,& per vnum hominẽ resurrectio mortuorũ. Sicut enim in Adam omnes moriuntur,ita & in Christo omnes viuificabuntur. Vtiq; resurrectionem dicit iustorũ,vbi est vita æterna:non resurrectionem iniquorũ,vbi mors erit æterna. Ideo ait viuificabuntur,quia illi dãnabuntur.Hinc & in veteribꝰ sacramẽtis circuncisio paruulorũ octaua die fieri præcepta est,quoniam Christus, in quo fit delicti carnalis expoliatio, quam significat circuncisio, die dominico K resurrexit,qui post septimũ sabbati octauus est.Hęc ergo fides etiam antiquorũ iustorum fuit.Vnde & Apostolus dicit: Habentes autem eũdem spiritũ fidei, propter quod scriptum est: Credidi propter quod locutus 2.Cor.4. sum:& nos credimus propter quod & loquimur:nõ diceret eundem spiritum fidei,nisi admonens etiam antiquos iustos habuisse ipsum spiritũ fidei,hoc est,incarnationis Christi. Sed quia illis futura prænũciabatur, quæ iam facta à nobis annunciatur, & tempore veteris testamẽti velabatur, quæ tempore noui testamenti reuelatur, ideo eius sacramẽta variata sunt, vt alia essent in veteri testamẽto, alia in nouo, cum fides varia nõ sit,sed vna sit:quia sicut in Adam omnes moriũtur, sic & in Christo omnes viuificabũtur.Quod vero illis verbis quæ tractabamus adiungit & dicit: Lex autem subintrauit,vt abũdaret delictũ,iam nõ pertinet ad illud delictũ,quod trahitur ex Adã,de quo dicebã superius,Mors regnauit per vnũ:legẽ quidem siue naturalẽ intelligamus,quę in eorũ apparet ætatibus,qui iam ratione vti possint: siue cõscriptã,quæ data est per Moysen,quia nec ipsa viuificare potuit,& liberare à lege pec L
cati & mortis,quę tracta est ex Adã,sed magis addidit prævaricationis augmenta:Vbi enim lex nõ est,ait idẽ Apostolus,nec prævaricatio. Proinde quoniam lex est etiam in ratione hominis, qui iam vtitur arbitrio libertatis naturaliter in corde cõscripta, qua suggeritur ne θ mali θ aliquid faciat quisque alteri, quod pati ipse nõ vult:secundũ hanc legem prævaricatores sunt omnes,etiam qui legẽ per Moysen datam nõ acceperunt, de quibus in psalmo legitur: Prævaricatores æstimaui Psal.118. omnes peccatores terræ. Non enim omnes peccatores terræ legẽ per Moysen datam prævaricarunt,sed tamẽ nisi aliquam prævaricassent, nõ appellarentur prævaricatores. Vbi enim lex nõ est,nec prȩuaricatio. Prȩuaricata ergo lege,quę in paradiso data est, nascitur homo ex Adam cũ lege peccati & mortis,de qua dicitur. Video aliã legem im membris meis repugnantẽ legi mentis meæ, & captiuũ me ducentem in legẽ peccati, quæ est ex mẽbris meis: quæ tamẽ nisi mala postea cõ suetudine roboretur,facilius vincitur, non tamen nisi gratia dei:lege autẽ alia prȩuaricata,quæ est in vsu ra-
M tionis animæ rationalis in ætate hominis iam ratione vtentis, prævaricatores fiunt omnes peccatores terræ: prævaricata verò lege etiã illa,quæ data est per Moysen,multo amplius abundat delictũ. Si enim data esset lex,quæ posset viuificare,omnino ex lege esset iustitia. Sed cõclusit scriptura omnia sub peccato,vt promissio Gala.3. ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Hæc verba si agnoscis,Apostolica sunt,de qua lege iterum dicit:Lex prævaricationis gratia posita est,donec veniret semen, cui promissum est dispositũ per angelos in manu mediatoris:Christum cõmendans,cuius gratia salui fiunt omnes siue paruuli à lege peccati & mortis, cum quanati sumus:siue maiores,qui male vtentes arbitrio voluntatis, prævaricati sunt legem naturalem ipsius rationis: siue qui legẽ acceperunt,quæ data est per Moysen, eamq; prȩuaricantes litera occisi sunt. Cum verò etiam euangelica præcepta homo prævaricatur, velut quatriduanus mortuus putet:nec de illo tamen desperandũ est propter eius gratiã,qui nõ lente dixit,sed magna voce clamauit: Lazare veni forãs. Lex ergo sub- Ioan.11.
intrauit vt abundaret delictum,siue cum homines negligunt,quod deus iubet, siue cum de suis viribus præsumentes,adiutorium gratiæ non implorant,& addũt

infirmitati

infirmitati superbiam. Cum autem vocatione diuina intelligant cur sit ingemiscendum, & inuocant eum in quem recte credunt, dicentes: Miserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam. Et, Ego dixi domine miserere mei, sana animam meam, quia peccaui tibi: in tua iustitia viuifica me. Et, Viã iniquitatis amoue à me, & lege tua miserere mei. Et, Non veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatorum non moueant me. Et, Itinera mea dirige secundum verbum tuum, & ne dominetur mei omnis iniquitas. A domino enim gressus hominis diriguntur, & viam eius volet. Et alia multa, quæ propterea scripta sunt, vt nos admonerent ad implenda ea quæ nobis iubentur, ab illo petendũ adiutorium à quo iubentur. Cum ergo se homo ad illum extenderit, & sic ingemuerit, fiet quod sequitur. Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Et dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et diffunditur in corde charitatis dei, vnde, fiat legis plenitudo non per vires arbitrij, quod est in nobis, sed per spiritum sanctũ, qui datus est nobis. Nouerat quippe ille legem, qui dicebat: Condelector enim legi dei secundum interiorem hominem: & tamen adiungebat, Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in legem peccati, quæ est in membris meis. Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrũ. Cur non dixit potius, per meum liberum arbitrium, nisi quia libertas sine gratia non est libertas, sed contumacia. Cum ergo dixisset Apostolus: Lex subintrauit vt abundaret delictum: vbi autem abundauit delictum, superabundauit & gratia. Secutus adiunxit: Vt quemadmodum regnauit peccatum in morte, sic & gratia regnet per iustitiam in vita æterna per Iesum Christum dominum nostrum. Modo cum dixisset, vt quemadmodum regnauit peccatum in morte, non ait, per vnum hominem, aut per primum hominem, aut per Adam, quia iam dixerat: Lex subintrauit vt abundaret delictum, quæ abundantia delicti non pertinet ad primi hominis propaginem, sed ad conuersationis humanæ præuaricationem, quæ illi vni delicto, quo solo obstricti tenentur infantes, iam in maioribus ætatibus ex abundantia iniquitatis adiecta est. Sed quoniam hoc totum, etiam quod non pertinet ad illius vnius delicti originem, tamen idonea est soluere gratia Saluatoris. Ideo cum dixisset: Sic & gratia regnet per iustitiam in vita æterna: addidit, per Iesum Christum dominum nostrum. Nullæ itaque argumentationes contra hæc Apostolica verba prolatæ, impediant paruulos ad salutem, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Tanto magis enim pro eis loqui debemus, quanto ipsi pro se loqui nõ possunt. Per vnum hominem intrauit peccatum in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Sicut ab illo vno homine, sic ab eodem peccato infantes immunes esse non possunt, nisi ab eius reatu per Christi baptismum resoluantur. Vsque enim ad legem peccatum in mundo fuit. Non quia deinceps in nemine fuit, hoc dictum est, sed quia non poterat per literam legis auferri, quod solo poterat spiritu gratiæ. Ne quisquam ergo fidens de viribus non dico voluntatis, sed potius vanitatis suæ putaret libero arbitrio legem potuisse sufficere, & Christi gratiam derideret, ideo ait Apostolus: Vsq; enim ad legẽ peccatũ in mundo fuit: peccatum autem non deputabatur, cũ lex nõ esset. Non dixit, non erat, sed non deputabatur: quia lex non erat quia arguente demonstraretur, siue lex rationis in paruulo, siue lex literæ in populo. Sed regnauit, inquit, mors ab Adã vsque ad Moysen, quia nec lex data per Moysen potuit regnũ mortis auferre, quod sola Christi abstulit gratia. In quos autẽ regnauerit vide: in eos, inquit, qui non peccauerunt in similitudine præuaricationis Adæ. Regnauit ergo & in eos qui non peccauerunt. Sed cur regnauerit, ostendit cum ait, In similitudine præuaricationis Adæ. Iste est enim melior intellectus horum verborum, vt cum dixisset: Regnauit mors in eos qui non peccauerunt, quasi nos moneret, quare in eos regnauerit qui nõ peccauerũt, addidit, in similitudine præuaricationis Adæ, id est, quia inerat eorum in membris similitudo præuaricatiõis Adæ. Potest & sic intelligi: Regnauit mors ab Adam vsque ad Moysen, & in eos qui non in similitudine præuaricationis Adæ peccauerunt, quia in semetipsis cum iam nati essent, nec ratione adhuc vterentur, qua ille vtebatur quando peccauit: nec præceptum accepissent quod ille trãsgressus est, sed solo originali vitio tenerentur obstricti, per quod eos regnum mortis traheret ad condemnationem. Quod regnum mortis in eis tantùm non est, qui Christi gratia renati, ad eius regnum pertinent: quoniam mors temporalis, quanuis & ipsa de originali delicto propagata sit, corpus in eis interimit: animam verò ad pœnam non trahit, vbi voluit regnũ mortis intelligi: vt anima renata per gratiam, iam non moriatur in gehennam, id est, à vita dei non alienetur, non separetur. Temporalis autem mors corporis etiam in iis qui Christi morte redimũtur, relinquatur interim ad exercitationem fidei, & agonem præsentis luctationis, in quo & martyres certauerunt: absumat verò & ipsa in renouatione corporis, quam resurrectio pollicetur. Ibi enim penitus absorbebitur mors in victoriam, cui modo gratia Christi adimit regnum, ne suorũ animas ad pœnas tartari trahat. Nõnulli sanè codices nõ habent, In eos qui nõ peccauerunt, sed in eos qui peccauerunt in similitudine præuaricationis Adæ. Quibus quidem verbis nullo modo iste sensus auferetur: secundũ hoc quippe intelliguntur peccasse in similitudine præuaricationis Adę, secundũ quod suprà dictũ est, In quo oẽs peccauerunt. Sed tamẽ Græci codices, vnde in Latinũ scriptura trãslata est, illud plures habẽt quod diximus. Quod non†adiũxit de Adam, qui est forma futuri. Neq; hoc vno intelligitur modo: Aut enim forma Christi à cõtrario est, vt quẽadmodũ in illo omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificẽtur: & quomodo per ipsius inobediẽtiã peccatores cõstituti sunt multi, sic per isti⁹ obedientiã iusti cõstituantur multi. Aut formã futuri eum dixit, quod ipse inflixerit formã mortis posteris suis. Ille tamẽ est melior intellect⁹, vt à cõtrario forma esse credatur, quã multum cõmẽdat Apostolus. Deniq; ne omnino ex æquo in hac forma eadẽ contraria pẽsentur, adiungit & dicit: Sed non sicut delictum ita & donatio. Si enĩ ob vnius delictũ multi mortui sũt, multo magis gratia dei, & donũ in gratia vnius hois Iesu Christi in multos abũdabit: vt intelligat nõ in magis multos, cũ iniqui magis multi sint, qui dãnabuntur, sed magis abundabit: quod in iis qui per Christũ redimũtur, tẽporaliter valet forma mortis ex Adam: in æternum autẽ valebit vitæ forma per Christũ. Quãuis ergo, inquit, Adã futuri forma sit à cõtrario, plus tamen præstat Christ⁹ regeneratis, quàm eis nocuerat ille generatis:

Psal. 50.
Psal. 40.
Psal. 118. & 35.
Psal. 36.
Roma. 5.
Luc. 7.
Roma. 7.
Rom. 5.
Græci codices.
† verò
Rom. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G neratis:& non ſicut per vnũ peccantem†,ita eſt & do-
†peccatum num. Nam iudicium quidem ex vno in condẽnatio-
nem, gratia autem ex multis delictis in iuſtificationẽ.
Non ſolum in hoc,inquit,non æqualis eſt forma,quia
ille temporaliter nocuit eis, quos in æternũ Chriſtus
redemit: verumetiam quia illius vno delicto poſteri
niſi à Chriſto redimantur,†traduntur in condẽnatio-
nem. Chriſti autẽ redemptio etiam multa delicta diſ-
ſoluit,quæ illi vni abundantia præuaricatricis iniqui-
tatis adiecit,vnde iam ſuperius diſputauimus. Contra
hæc Apoſtoli verba ſanumq; intellectum nemini ac-
quieſcas, ſi vis Chriſto & in Chriſto viuere. Nam ſi,
quemadmodũ illi dicunt, propterea iſta commemo-
raſſet Apoſtolus, vt intelligeremus ad primum homi-
nem peccatores ideo pertinere, quia non delictum ex
illo naſcendo traximus,ſed eum imitãdo peccauimus,
diabolum potius poneret: quia & prior peccauit, & de
quo nullam ſubſtantiæ propaginem traxit genus hu-
manũ,ſed eum ſola imitatio ſubſecuta eſt: vnde dici-
tur pater impiorum,ſicut noſter dicitur pater Abrahã
propter imitationem fidei,non propter originem car-
H nis. Nam ideo de ipſo diabolo dictum eſt: Imitantur
Sap.2. autem illũ,qui ſunt ex parte ipſius. Deinde ſi propter
imitationem hoc loco Apoſtolus commemoraret pri
mum hominem, quia primus peccator in hominibus
fuit, vt ideo ad illum omnes homines peccatores di-
†ſanctum ceret pertinere,cur non ſecundum†Abel poſuit,qui pri
mus in hominibus iuſtus fuit, ad quem iuſti omnes
propter imitationem iuſtitiæ pertinerent, ſed poſuit
Adam,contra quem non poſuit niſi Chriſtum? Quia
ſicut ille homo delicto ſuo vitiauit poſteritatem ſuã,
ſic iſte deus homo iuſtitia ſua ſaluauit hæreditatem
ſuam. Ille traiiciendo carnis immunditiam quod non
poterat impius diabolus, ille donãdo ſpiritus gratiam
quod poterat Abel iuſtus. Multa de iis quæſtionibus in
aliis noſtris opuſculis & eccleſiaſticis ſermonibus di-
ximus,quoniam fuerunt etiam apud nos quidam, qui
vbicunque poterant hæc ſui erroris noua ſemina ſpar
gerẽt, quorum nõnullos per miniſterium noſtrũ fra-
trumq; noſtrorum miſericordia domini ab illa peſte
ſanauit. Nec tamen hic deeſſe aliquos arbitror, maxi-
me apud Carthaginem, ſed iam occulte muſſitant ti-
I mentes eccleſiæ fundatiſſimam fidem. Nam vnus eo-
Cœleſtius Pelagianus. rum nomine Cœleſtius in eiuſdem ciuitatis eccleſia
iam ad presbyterij honorem ſurrepere cœperat,ſed fi-
deliſſima libertate fratrum propter has ipſas contra
Chriſti gratiam diſputationes vſque ad iudicium epi-
ſcopale perductus eſt,tamen coactus eſt confiteri pro-
pter baptizandos paruulos, quod & ipſis redemptio ſit
†noluerit neceſſaria. Vbi quanquam voluerit† de originali pec-
†dicere cato aliquid expreſſius diſcere†, tamen ipſo redem-
ptionis nomine non parum ſibi præſcripſit. Vnde e-
nim redimendi ſunt niſi à diaboli poteſtate, in qua eſ
ſe non poſſent,niſi originalis obligatione peccati? Aut
Matth.26. quo precio redimuntur, niſi Chriſti ſanguine, de quo
apertiſſimè ſcriptum eſt, quod in remiſſionem effu-
ſus ſit peccatorum? Sed quia magis conuictus & ab ec
cleſia deteſtatus, quàm correctus & pacatus abſceſſit,
†veſtram veritus ſum,ne fortè ibi ſit ipſe qui noſtrã† fidem per-
turbare conatur. Ideo nominis ipſius commemoratio-
nem putaui eſſe faciendam. Sed ſiue ipſe ſit ſiue alij
conſortes eius erroris, plures enim ſunt quàm ſperare
poſſumus,& vbi non redarguuntur, etiam alios ad ſu-
am ſectam ſeducunt,& ſic crebreſcunt vt neſciam quò
ſint erupturi:nos tamen malumus eos in eccleſię com-
page ſanari, quàm ex illius corpore velut inſanabilia K
membra reſecari, ſi tamen hoc permittit ipſa neceſſi-
tas. Timendum eſt enim, ne plura putreſcant dum pu
tribus parcitur. Potens eſt autem miſericordia domini
noſtri,quæ potius eos ab hac peſte liberet, quod ſine du
bio faciet, ſi fideliter aduertant teneántque quod ſcri-
ptum eſt: Qui inuocauerit nomen domini ſaluus erit. Ioelis.2. Quæſtio.4. de relinquẽdis facultati bus.
Audi iam pauca de diuitibus, quod in epiſtola tua ſe-
quitur inquirendum. Hoc enim poſuiſti illos dicere:
Diuitem manentem in diuitiis ſuis, regnum dei non
poſſe ingredi, niſi omnia ſua vendiderit, nec ei pro-
deſſe,ſi fortè ex ipſis diuitiis mandata fecerit. Euaſe-
runt iſtorum diſputationes,patres noſtri Abraham &
Iſaac, & Iacob, qui tanto ante ex hac vita migrarunt.
Habebant quippe hi omnes non paruas diuitias, ſicut
fideliſſima ſcriptura teſtatur: multos tamen venturos
ab Oriente & Occidente,& non ſupra ipſos vel extra Matth.8.
ipſos, ſed cum ipſis recubituros in regno cœlorum,ille
ipſe qui propter nos,factus eſt pauper cùm verè diues
eſſet, veraciſſima promiſſione prædixit. Et quamuis Lucæ.16.
ſuperbus diues, qui induebatur purpura & byſſo, & e-
pulabatur quotidie ſplendide, mortuus apud inferos
torqueretur, tamen ſi pauperis vlceroſi,qui ante ianuã L
eius contemptus iacebat miſertus fuiſſet, mereretur &
ipſe miſericordiam. Et ſi pauperi illi meritum eſſet
inopia non iuſtitia, non vtique ab angelis in Abra-
hæ gremiũ,qui diues hic fuerat,tolleretur. Sed vt no-
bis oſtenderetur nec in iſto paupertatem per ſeipſam
diuinitùs honoratam, nec in illo diuitias fuiſſe dam-
natas, ſed in iſto pietatem, in illo impietatem ſuos
exitus,habuiſſe, ſic ſuſcepit impium diuitem cruciatus
ignis, vt tamen pium pauperem ſuſciperet ſinus diui-
tis. Qui ſanè cùm hic diues viueret, diuitias ſic ha-
bebat, & eas præ dei præceptis tam paruipendebat, vt
etiam cũ ipſius filij immolatione nollet offendere deũ
iubentem, quem ſuarum diuitiarum & ſperabat & o-
ptabat hæredem. Hic vtique dicunt,ideo patres anti-
quos non vendidiſſe omnia quæ habebant, & dediſſe
pauperibus,quia hoc eis non præceperat dominus. Nõ-
dum enim reuelato teſtamento nouo, quod non fieri
niſi plenitudine temporis oportebat, nec eorum virtus M
fuerat reuelanda, qua virtute hoc eos facillimè poſſe,
deus in eorum cordibus nouerat,qui teſtimonium illis
tam inſigne perhibebat, vt cùm ſit omnium ſanctorũ
deus, tanquam de præcipuis amicis ſuis dicere digna-
retur:Ego ſum deus Abraham, deus Iſaac,deus Iacob, Exodi.3.
hoc mihi nomen eſt in æternum. Poſtea verò quàm
magnum pietatis ſacramentum manifeſtatum eſt in
carne,& vocandis omnibus gentibus Chriſti aduentus
illuxit,in quem etiam illi patres crediderant, ſed hu-
ius fidei oliuam ſuo tempore manifeſtandam, in illius
arboris,de qua Apoſtolus loquitur tanquam radice ſer
uabant, dictum eſt diuiti: Vende omnia quæ habes, & Matth.19.
da pauperibus,& habebis theſaurum in cœlis, & veni
ſequere me. Hæc ſi dicant, videntur aliquid ratione-
biliter dicere. Sed totum audiant, totum aduertant,
non in parte aures aperiant, in parte ſurdeſcant. Cui
enim dominus hæc præcepit? Profecto illi diuiti, qui
vitæ æternæ conſequendæ conſilium quærebat accи-
pere. Hoc enim domino dixerat: Quid faciam vt vi- Matth.19.
tam æternam conſequar? Ille autem non ei reſpondit:
Si vis venire ad vitam, vade vende omnia quæ habes,
ſed:Si vis venire ad vitam,ſerua mandata. Quæ iuue-
nis cũ ſibi à domino ex lege cõmemorata ſe ſeruaſſe di
xiſſet,& quęſiſſet quid adhuc ſibi deeſſet,reſpõſum acce
pit:Si

A pit: Si vis perfectus esse, vade vende omnia quæ habes,
Matth.19. Marc.10. Luc.18. & da pauperibus. Et ne se illa quæ multum amabat, hoc modo perdere existimaret: Et habebis, inquit, thesaurum in cœlis. Deinde addidit: Et veni sequere me, ne cuiquam, cũ hæc fecerit, aliquid prodesse existimetur, si nõ sequitur Christum. At ille quidem tristis abscessit, qui viderit quemadmodum illa legis mandata seruauerat. Puto enim quòd se arrogantius quàm verius seruasse respõderat. Veruntamen magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit. Ibi enim dixit: Si vis venire ad vitam, serua mandata: hic autẽ: Si vis perfectus esse, vade vende omnia quæ habes, & cætera. Cur ergo negamus diuites, quanuis ab illa perfectione absint, venire tamen ad vitam, si mandata seruauerint, & dederint vt detur illis, & dimiserint vt dimittatur illis? Credimus enim ministrũ noui testamenti fuisse apostolum, cum scribens ad Ti-
1.Tim.6. motheum diceret: Præcipe diuitibus huius mundi non superbe sapere, neq; sperare in incerto diuitiarum, sed in deo viuo, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum. Bene faciant diuites, sint in operibus bonis, facilè tribuant, communicent, thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram
B vitam, de qua & illi adolescenti dictum est: Si vis venire ad vitam. Puto quòd ista præcipiens, diuites instruebat, non fallebat Apostolus: ⌊ qui non ait, ⌋ * Præ-
*Talia quędam videtur deesse, quum non diceret. Lucę.16. cipe diuitibus huius mundi, vt vendant omnia quæ habent, dent pauperibus, & sequantur dominum: Sed non superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum. Ista superbia diuitem illum, qui iacentem ante ianuam suã contemnebat pauperem iustum, & ista spes in incerto diuitiarum, qua se propter purpuram, byssum & epulas splendidas beatum putabat, non ipsæ diuitiæ perduxerunt ad inferni tormenta. An forte quia dominus ad-
Matth.19. iunxit: Amen dico vobis, difficile diues intrabit in regnum cœlorum: Et iterum dico vobis: Facilius intrabit camelus per foramen acus, quàm diues in regnum cœlorum: ideo putant isti diuitem, etiam si faciat ista quę diuitibus præcipienda scripsit Apostolus, in regnum cœlorum intrare non posse? Quid ergo est? Vtrũ Apostolus contra dominum loquitur, an isti nesciunt quid loquuntur? Quid horum credat, eligat Christianus. Puto melius nos credere istos nescire quid loquantur, quàm Paulum contra dominum loqui. Deinde cur nõ
C in consequentibus etiam ipsum dominum audiunt dicentẽ discipulis pro miseria diuitum cõtristatis: Quod hominibus impossibile est, deo facile est? Sed ideo, inquiũt, hoc dictum est, quia futurũ erat, vt audito Euangelio, diuites vendito patrimonio, erogatoq; pauperibus, dominum sequerentur, & intrarent in regnum cœlorum, atque ita fieret quod difficile videbatur, non vt manentes in diuitiis suis, præcepta Apostoli custodiendo, id est, non superbe sapiendo, neque sperando in incerto diuitiarum, sed in deo viuo, benefaciendo, facile tribuendo & communicando indigentibus, veram apprehendant vitam, sed etiam ista præcepta Apostolica, venditis omnibus suis rebus implerent. Hæc si dicunt, Scio quippe eos illa dicere, non attẽdunt primitus quẽadmodum dominus contra eorum dogma, suam gratiam prædicauerit. Nõ enim ait: Quod hominibus impossibile videtur, facile est hominibus si voluerint: sed quod hominibus, inquit, impossibile est, deo facile est: ostendens quando ista recte fiunt, nõ fieri hominis potentia, sed dei gratia. Hæc ergo attendant isti, & si reprehendunt eos, qui gloriantur in diuitiis suis, caueant ipsi in sua virtute cõfidere. Simul enim vtrique repre- D
henduntur in psalmo, qui confidunt in virtute sua, & Psal.48. qui in abundantia diuitiarum suarum gloriantur. Audiant itaque diuites: Quòd hominibus impossibile est, deo facile est, & siue manentes in diuitiis suis, ⌊ atque ex eis bona opera facientes, ⌋ siue illis venditis, & per indigentias pauperum distributis intrent in regnum cœlorum, gratiæ dei tribuant, non propriis viribus bonum suum. Quod enim hominibus impossibile est, nõ hominibus sed deo facile est. Audiant hoc & isti, & si iam omnia sua vendiderunt, & pauperibus tribuerunt, vel adhuc id agunt atque disponunt, & hoc modo prę-
parant intrare in regnum cœlorum, non hoc tribuant virtuti suæ, sed eidem gratiæ diuinæ: Quod enim hominibus impossibile est, non ipsis quia & ipsi homines
Phil.3. sunt, sed deo facile est. Hoc quippe illis & Apostolus dicit: Cum timore & tremore vestram ipsorum salutẽ operamini. Deus enim est, qui operatur in nobis, & velle & operari pro bona voluntate. Certe ideo se dicunt de suis rebus vendendis perfectionis à domino suscepisse consilium vt sequãtur dominum, quoniam illic additũ est: Et veni sequere me. Cur ergo in iis bonis, quæ faciunt, de sua tantum voluntate præsumunt, nec au- E
diunt dominum, quem sequi se dicunt increpantẽ atq; Ioan.15. testantem: Sine me nihil potestis facere? Si autẽ Apo- 1.Tim.6. stolus ita dixit: Præcipe diuitibus huius mundi nõ superbe sapere, neque ⌊ sperare ⌋ in incerto diuitiarum, vt vendant omnia quæ possident, & ea precia distribuendo indigentibus, faciant quod sequitur: Facile tribuant communicent, thesaurizent sibi fundamentum bonũ in futurum, & aliter eos in regnum cœlorum intrare posse non credit. Fallit ergo eos quorũ domos tam diligenter doctrinæ sanitate cõponit, admonens & præcipiens quales se prębere debeãt vxores viris, viri vxoribus, filij parentibus, parentes filiis, serui dominis, domini seruis. Nam quomodo hæc agi possunt sine domo, & sine aliqua re familiari? An hoc eos mouet quod
Matth.19. ait dominus: Quicunque dimiserit omnia sua propter me, accipiet in hoc ⌊ seculo ⌋ centuplum, & in futuro vitam ęternam possidebit. Aliud est dimiserit, aliud est vendiderit. Nam & in iis quæ dimittenda mandauit, etiam vxor commemorata est, quam nullis humanis legibus licet vẽdere, Christi autem legibus nec dimittere, excepta causa fornicationis. Quid sibi ergo volũt
F ista præcepta? Non enim possunt inter se esse contraria, nisi quia occurrit aliquando necessitatis articulus, vbi aut vxor dimittatur, aut Christus: vt alia omittam, si ipsi vxori maritus displicuerit Christianus, eiq; proposuerit aut à se diuortium aut à Christo: Hic ille quid eligat nisi Christum, & dimittat vxorem laudabiliter propter Christum? Ambobus quippe Christianis dominus præcepit ne quisquam dimittat vxorẽ, excepta causa fornicationis. Vbi autem quælibet ex eis persona
1.Cor.7. infidelis est, consilium Apostoli attendatur: Vt si infidelis consentit habitare cum viro fideli, vir nõ dimittat vxorem. Similiter & vxor fidelis virum, si cum illa habitare consenserit. Quòd si infidelis, inquit, discedit, discedat. Non est enim seruituti subiectus frater aut soror in huiusmodi, id est, si infidelis noluerit esse cũ coniuge fideli, hic agnoscat fidelis suam libertatem, ne ita se subiectum deputet seruituti vt ipsam dimittat fidẽ, ne coniugem amittat infidelem. Hoc & de filiis atq; parentibus, hoc de fratribus & sororibus intelligitur, propter Christum omnes esse dimittẽdos, cum proponitur ista cõditio vt Christum dimittat, si illos secum

habere

G habere desyderat. Hoc ergo & de domo atq; agris, hoc & de iis rebus quæ iure pecuniario possidentur hoc loco accipiendum est. Simul enim etiam de his non ait: Quicunque vendiderit propter me quęcunque licitum est vendere: sed, quicunque dimiserit. Fieri enim potest vt dicatur Christiano ab aliqua potestate, aut Christianus non eris, aut si in hoc permanere volueris, domum possessionesq; non habebis. Cùm verò etiam illi diuites qui in suis diuitiis sic statuerant permanere, vt ex earum bonis operibus promererentur deum, hæc dimittant potius propter Christũ, quàm propter hæc Christum, vt accipiant in hoc seculo centuplum, cuius numeri perfectione significatur oia: fideli quippe homini totus mũdus diuitiarum est, fiuntq; hoc mundo, † quasi nihil habentes & omnia possidentes, vt in futuro seculo possideant vitam æternam, ne propter ista dimisso Christo in mortem præcipitentur ęternã. Hac quippe lege & conditione, non illi tantum qui mentis excellentia perfectionis consilium receperunt, vt vendidita sua, pauperibus distribuerent, & humeris ab omni seculi huius sarcina liberioribus leuem Christi sarcinam ferrent, sed etiam quisquis infirmior, & illi glo-
H riosissimæ perfectioni minus idoneus, qui tamẽ se meminit veraciter esse Christianum, cum audierit sibi proponi, quod nisi hæc omnia dimiserit, dimissurus est Christum, apprehendet potius turrim fortitudinis à facie inimici: quia cum eam in sua ædificaret fide, computauit sumptus quibus perfici posset: id est, eo animo accessit ad fidem, vt huic seculo non solum verbis renũciaret: quia & si emit aliquid, tanquam non possidens erat: & si vtebatur hoc mundo, tanquam non vtens erat, non sperans in certo diuitiarum, sed in deo viuo. Cùm enim omnis qui renunciat huic seculo, sine dubio renunciet omnibus quæ sunt eius, vt possit Christi esse discipulus: ipse enim, cum de sumptibus ad turris ædificium necessariis, & de bello aduersus regem alterum præparando, similitudines præmisisset, adiunxit
Lucæ.14. sic: Qui non renunciat omnibus quæ sunt eius, non potest meus esse discipulus: profecto renunciat etiam diuitiis suis, si quas habet: aut sic vt eas omnino non diligens, totas distribuat indigentibus, & superfluis exo-
† plus neretur sarcinis: aut sic, vt pius † diligens Christum, spẽ ab eis transferat in ipsum, atque ita vtatur illis, vt facile tribuens & communicans, thesaurizet in cœlo: para-
I tusq; sit quemadmodum parentes & filios & fratres & vxorem, hoc modo & istas relinquere, si talis conditio proposita fuerit, vt nisi dimisso Christo, eas habere non possit. Nam si aliter huic seculo renunciat, quando accedit ad fidei sacramentum, facit quod de lapsis
Cyprianus. beatus Cyprianus ingemuit, dicens: Seculo verbis solis renunciantes & nõ factis. De hoc quippe dicitur, cum veniente tentatione, magis ista metuit amittere, quàm
Lucæ.14. Christum negare: Ecce homo qui cœpit ædificare, &
† consummare. non potuit perficere. † Ipse est etiam, qui cum adhuc longè esset aduersarius eius, misit legatos quærens pacem: id est, nondum affligente, sed adhuc imminente ac minante tentatione, vt iis non careat quæ plus diligit, ad relinquendum Christum negandumq; consentit. Et multi sunt tales, qui etiam putant sibi ad augendas opes suas & multiplicanda delectamenta terrena, religionẽ suffragari debere Christianam. Sed nõ sunt tales diuites Christiani, qui licet ista teneant, non tamẽ ab eis ita tenentur, vt hæc Christo anteponant, quia veraci corde seculo renunciarunt, vt nullam spem in talibus ponant. Hi vxores & filios vniuersasq; familias ad Christianam religionem tenendam sana erudi K
unt disciplina. Horum domus hospitalitate feruentes, recipiunt iustum in nomine iusti, vt mercedẽ iusti accipiant. Frangunt esurienti panem suum, nudum vestiunt, captiuum redimunt, thesaurizant sibi fundamẽtum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. Et si fortè pro fide Christi pecuniaria damna perpetienda sunt, oderunt diuitias suas: si suorum orbitates vel separationes pro Christo minatur hic mundus, oderunt parentes, fratres, filios, vxores: postremò si de ipsa huius corporis vita cum aduersario pacisćendum est, ne desertus deserat Christus, oderunt insuper animam suam. De iis quippe omnibus mandatum acceperunt, quod aliter discipuli Christi esse non possint. Nec tamen quia præceptũ est eis, vt oderunt pro Christo & animas suas, vendendas eas habent, aut illatis sibi manibus effundendas: sed parati sunt eas amittere pro Christi nomine moriendo, ne mortui viuãt Christum negando. Sic etiam diuitias, ad quas vendendas parati non fuerunt monente Christo, L ad perdendas L
eas debent parati esse pro Christo, ne cum eis pereãt perdito Christo: habemus hinc vtriusque sexus diuites clarissimasq; personas martyrij gloria sublimatas. Ita multi, quos rerum suarũ venditione pigerat antè perfici, Christi imitata passione sunt repente perfecti: & qui nonnullam infirmitatem carnis & sanguinis suis diuitiis perfecerunt, subito aduersus peccatum pro fide vsq; ad sanguinem certarunt. Quibus autem non prouenit corona martyrij, neq; illius perfectionis de vendendis rebus suis, consilium tam grande tamq; præclarum receperunt, & tamen à dãnabilibus immunes criminibus esurientem Christum pauerunt, sitienti potũ dederunt, nudum vestierunt, peregrinantẽ susceperunt non sedebunt quidem cum Christo sublimiter iudicaturi, sed ad ipsius dexteram stabunt misericorditer iudicandi. Beati enim misericordes, quoniam ipsorum Matth.5.
miserebitur deus. Et iudicium sine misericordia fiet illi qui non fecit misericordiam. Superexultat autẽ mi- Iaco.2.
sericordia iudicio. Proinde isti desinant cõtra scripturas loqui, & in suis exhortationibus ad maiora sic excitent, vt minora non damnent. Non enim & sanctã virginitatem aliter exhortando persuadere possunt, ni
si coniugalia vincula dãnauerint, cum docẽte Apostolo, vnusquisq; donũ propriũ habeat à deo, alius sic, ali⁹ 1.Cor.7.
autem sic. Ambulent itaq; perfectionis viam, venditis M
omnibus suis rebus & misericorditer erogatis. Sed si verè pauperes Christi sunt, & non sibi sed Christo colligunt, infirmiora eius membra quare puniunt, anteq̃ sedes iudiciarias acceperint? Si enim tales erunt qualibus dominus dicit: Sedebitis super duodecim sedes iu- Matth.19.
dicantes duodecim tribus Israël: & de qualibus Apo- 1.Cor.6.
stolus dicit, Nescitis quoniam angelos iudicabitis * †, * † aliis infi
præparẽt potius non criminosos sed religiosos diuites cabimus.
recipere in tabernacula æterna, à quibus amici facti sunt de mammona iniquitatis. Puto enim quod quidã eorum qui hæc impudenter atq; imprudenter garriũt, à diuitibus Christianis & piis in suis necessitatibus sustentãtur. Habet enim ecclesia quodammodo suos milites, & quodammodo prouinciales. Vnde dicit Apo- 1.Cor.9.
stolus: Quis militat suis stipendiis vnquam? Haber & vineam & plantatores, habet gregẽ & pastores. Vnde consequẽter dicit: Quis plantat vineã, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte eius non percipit? Quanus talia disputare qualia isti disputant, non sit militare sed rebellare, non sit plantare vineam

sed

A eradicare non ſit paſcendos cõgregare, ſed perdendos ẽgrege ſeparare. Sicut autem ipſi qui diuitum religioſis obſequiis aluntur atq; veſtiũtur: neque enim ad ſuas neceſſitates nihil accipiunt, niſi ab eis qui res ſuas vendunt, non tamen iudicantur atq; damnãtur ab excellẽtioribus Chriſti membris, qui maiori virtute, quã multum cõmendat Apoſtolus, ſuis ſe manibus tranſigunt: ſic nec iſti damnare debent infirmioris meriti Chriſtianos, quorum operibus tranſiguntur, ſed rectè viuendo & rectè docendo magis eis dicere, Si nos vobis ſpiritalia ſeminauimus, magnum eſt ſi veſtra carnalia metamus? Multo quippe minori impudẽtia ſerui dei, qui manuum ſuarum honeſtis operibus vẽditis viuunt, damnant iſtos à quibus nihil accipiunt, quàm iſti qui propter aliquam corporis infirmitatem nõ valentes manibus operari, damnant eoſipſos de quorũ facultatibus viuunt. Ego qui hæc ſcribo perfectionem de qua dominus locutus eſt, quando ait diuiti adoleſcẽti:
Matth.19. Vade, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & veni ſequere me: vehemẽter adamaui, & non meis viribus, ſed gratia ipſius ad-
B iuuante ſic feci. Neque enim quia diues non fui, ideo
Auguſtinus omnia dimiſit. minus mihi imputabitur. Nam neq; ipſi Apoſtoli qui priores hoc fecerunt, diuites fuerunt. Sed totum mundum dimittit, qui & illud quod habet, & quod optat habere dimittit. Quantum autem in hac perfectionis via profecerim, magis quidem noui ego, quàm quiſquam alius homo: ſed magis deus quàm ego. Et ad hoc propoſitum quantis poſſum viribus [alios] exhortor, & in nomine domini habeo conſortes, quibus hoc per meum miniſterium perſuaſum eſt: ſic tamen vt præcipue ſana doctrina teneatur, nec eos qui iſta non faciũt, vana contumacia iudicemus, dicentes [eis] nihil prodeſſe quod pudice quanuis cõiugaliter viuunt, quod domos ſuas & familias Chriſtiane regũt, quod operibus miſericordiæ ſibi theſaurizant in poſterum, ne iſta diſputãdo non ſcripturarum ſanctarum tractatores, ſed eorum accuſatores inueniamur. Quod ideo cõmemoraui, quoniam iſti quando talia dicere prohibentur ab eis qui hoc domini conſilium non ceperunt, reſpondent eos talia diſputari nolle, quoniam vitiis ſuis fauent, & dominica præcepta implere detrectant: quaſi
C non, vt de iis taceam qui licet infirmiores, religioſe tamen vtuntur diuitiis, etiam ipſi cupidi & auari male his vtentes, & in terreno theſauro cor luteum figẽtes, quia & ipſos neceſſe eſt vſque ad finẽ portet eccleſia, ſicut illa retia vſq; ad littus piſces malos, tolerabiliores in ea quàm iſti ſint, qui talia ſermocinando & diſſeminando, ita ſe videri magnos volunt, quia diuitias ſuas, vel quãtulacunq; patrimonia ex præcepto domini vendiderunt, vt eius hæreditatem, quæ vſque ad fines terræ dilatatur atq; diffunditur, hac doctrina non
Quæſtio.5. de non iurando. ſana perturbare atque euertere moliantur. Vnde quia ex hac quidem occaſione, ſed tamen iam breuiter dixi quid etiam de eccleſia Chriſti in hoc ſeculo ſentiam, id eſt, quia vſque ad finem huius ſeculi neceſſe eſt portet bonos & malos, quoniã & hoc inter tuas quæſtiones interrogaſti: prolixam epiſtolam iam tandem aliquando concludam: Iurationem caue quantum potes. Melius quippe nec verum iuratur, quàm iurandi conſuetudine, & in periuriũ ſæpe caditur, & ſemper periurio propinquatur. Sed illi, quantum aliquos eorum audiui, quid ſit iurare prorſus ignorant: putant enim ſe non iurare, quando in ore habent, Scit deus: &, Teſtis eſt deus: &, Teſtem deum inuoco ſuper animã meam: quia non dicitur, Per deum: & quia talia reperiuntur D
in Apoſtolo Paulo. Sed etiam illa ibi contra eos inuẽta eſt, quam [non] confitentur eſſe iurationem, vbi ait Apoſtolus: Quotidie morior, per veſtram gloriam fra- 1.Cor.15. vl.
tres quam habeo in Chriſto Ieſu domino noſtro. In Græcis enim codicibus reperitur omnino eſſe hanc iurationem, ne quis in Latina lingua hoc ſic intelligat dictum, per veſtram gloriam, quomodo dictum eſt, per meum aduentum iterum ad vos, & multa ſimilia, vbi dicitur per aliquid, & non eſt iuratio. Sed nõ ideo quia in ſuis literis iurauit Apoſtolus, vir infirmitate [†] firmiſ †in veritate
ſimus, ludus nobis debet eſſe iuratio. Multo enim tutius, vt dixi, quantum ad nos attinet, nunquam iuramus, vt ſit in ore noſtro, eſt eſt, non non, ſicut dominus monet. Non quia peccatum eſt verum iurare, ſed quia grauiſſimum peccatum eſt falſum iurare, quo citius cadit qui conſuecuit iurare. Accepiſti quod mihi videtur, melius exponant iſta meliores, non iſti quorum noui iam ſententiam reprobandã, ſed alij qui veraciter poſſunt. Nam & ego paratior ſum diſcere quàm docere, & tu magnum cõferes beneficium, ſi ea quæ illic à ſanctis fratribus aduerſus iſtorum vaniloquia diſſerũtur, non me facias ignorare. In domino rectè & fideliter E
viuas dilectiſſime fili.

Patres concilij Carthaginenſis, Innocentio Pontifici Romano de actis aduerſus Pelagium & Cœleſtium.

Epiſtola. CX.

DOMINO beatiſſimo & honorãdiſſimo fratri ſancto Innocentio papæ, Aurelius, Mundius, Ruſticanus, Fidentius, Euagrius, Antonius, Palatin°, Adeodatus, Vincẽtius, Publianus, Theaſius, Tutus, Panthonius, Victor, Reſtitutus, Ruſticus, Fortunatianus, alius Reſtitutus, Ampelius, Animus, Felix, Donatianus, Adeodatus, Octauius, Serotinus, Maiorinus, Poſthumanus, Triſpulus, Victor, alius Victor, Leucius, Macian°, Fructuoſus, Fauſtinian°, Quodvultdeus, Candorius, Maximus, Megarius, Ruſticus, Ruſianus, Proculian°, Thomas, Ianuarius, Octauianus, prætextatus, Sixtus Quodvultdeus, Pẽthadius Quodvultdeus, Cyprianus, Seruilius, Pelagius, Marcellus, Venãtius, Didymus, Saturninus, Tiazacenus, Germanus, Germanianus, Inuentius, Maiorinus, Inuẽtius, Candidus, Cyprianus & Emilianus, Romanus, Aphricanus, F
& Marcellinus, qui in concilio eccleſiæ Carthaginenſis affuimus. Cum ex more ad Carthaginenſem eccleſiam ſolenniter veniremus, atque ex diuerſis cauſis cõgregata ex nobis ſynodus haberetur, compresbyter noſter Oroſius nobis literas ſanctorum fratrum & conſacerdotum noſtrorum dedit Herodis & Lazari, quarum formam his conſtituimus eſſe ſubdẽdam. His ergo lectis, Pelagium & Cœleſtium authores nepharii prorſus, & ab omnibus nobis anathematizandi erroris aduertimus. Vnde factum eſt, vt recenſendum peteremus, quid ante fermè quinquennium ſuper Cœleſtij nomine hic apud eccleſiam Carthaginenſem fuerit agitatum. Quo recitato, ſicut ex ſubſequẽtibus aduertere poterit ſanctitas tua, quanuis iudicatio manifeſta cõſtaret, quia illo tempore epiſcopali iudicio exciſum hoc vulnus tãtum ab eccleſia videretur, nihilominus tamen id cõmuni deliberatione cenſuimus, & huiuſmodi perſuaſionis authores, quanuis ad presbyterium idem Cœleſtius poſtea perueniſſe dicatur, niſi hæc apertiſſime anathematizauerint ipſos anathematizari oportere, vt ſi ipſorum non potuerit, ſaltem eorum qui ab eis decepti ſunt, vel decipi poſſunt, cognita
2.Retrac. 33.&.50. ſententia

G sententia quæ in eos lata est, sanitas procuretur. Hoc itaque gestum domine frater sancte, charitati tuæ intimandum duximus, vt statutis nostræ medio charitatis† etiam Apostolicæ sedis adhibeatur authoritas, pro tuenda salute multorum, & quorundam peruersitate etiam corrigenda. Id enim agunt isti damnabilibus disputationibus suis, vt non defendēdo, sed potius in superbiam sacrilegam extollendo liberum arbitrium, nullum relinquant locū gratiæ dei qua Christiani sumus, qua & ipsum nostræ volūtatis arbitriū vere fit liberum, dum à carnalium concupiscentiarum dominatione liberatur, dicente domino, *Si vos filius liberauerit, tunc vere liberi eritis*, quod auxilium fides impetrat, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Isti autem asserūt sicut à fratribus qui etiam eorum libros legerunt, cognouimus, in eo dei gratiam deputādam, quòd talem hominis instituit creauitq; naturam, quæ per propriam voluntatem legem dei possit implere, siue naturaliter in corde conscriptam, siue in literis datam. Eandem quoque legem ad gratiā pertinere, quod illam deus in adiutorium hominibus dedit. Illam verò H gratiam qua, vt dictum est, Christiani sumus, cuius Apostolus prædicator† est dicens, Condelector enim legi dei secūdum interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mētis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrū, nolunt omnino cognoscere, sed nec apertè quidē oppugnare audent. Sed quid aliud agunt, cum hominibus animalibus non percipientibus quæ sunt spiritus dei, persuadere non cessant ad operandā perficiendamq; iustitiam, & dei mandata complenda, solam sibi humanam sufficere posse naturam, non attendētes quod scriptum est, Spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Et, Non volentis est neque currentis, sed miserentis est dei. Et quòd vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra, habentes dona diuersa secundum gratiam quæ data est nobis. Et, Gratia dei sum, id quod sum, & gratia ei° in me vacua nō fuit, sed plus† omnibus illis laboraui, nō ego autem, sed gratia dei mecum. Et, Gratias deo qui dedit nobis victoriam per dominum nostrum Iesum Christum. Et, Quia nō idonei sumus cogitare aliquid quasi ex nobis metipsis, sed sufficiētia nostra ex deo est. Et, I Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus vt eminentia virtutis sit dei & nō ex nobis. Et innumerabilia quæ de scripturis omnibus si colligere velimus, tomus† non sufficit. Et veremur ne apud te ista commemorādo quæ maiore gratia de sede Apostolica prędicas, inconuenienter facere videamur. Sed ideo facimus, quia eò quòd infirmiores sumus, quaquauersum quisque nostrum verbo dei prædicando putatur attētior, crebrius eos patimur & audacius insurgentes. Si ergo Pelagius episcopalibus gestis quæ in oriente confecta dicuntur, etiam tuæ veneratiōi iuste visus fuerit absolutus, error tamen ipse & impietas quæ tam† multos assertores habet, per diuersa dispersos, etiam authoritate Apostolicæ sedis anathematizanda est. Cōsyderet ergo sanctitas tua, & pastoralibus nobis cōpatiatur visceribus, quàm sit pestiferū & exitiabile ouibus Christi, quod istorum sacrilegas disputationes necessariò sequitur, vt nec orare debeamus, nec intremus in tentationem, quod dominus & discipulos monuit, & posuit in oratione quam docuit, aut ne deficiat fides nostra, quod pro Apostolo Petro se rogasse ipse testatus est. Si enim possibilitate naturæ, & arbitrio voluntatis in potestate sunt constituta, quis non ea videat à domino inaniter peti, & fallaciter orari, cùm orando poscuntur quæ naturæ nostræ iam ita conditæ sufficientibus viribus obtinentur? Nec debuisse dicere dominum Iesum, Vigilate & orate: sed tantummodo, Vigilate ne intretis in tentationem: nec beatissimo Petro primo Apostolorum, Rogaui pro te, sed moneo te, vel imperio ac præcipio ne deficiat fides tua. Contradicitur etiam istorum contentione benedictionibus nostris, vt incassum super populū dicere videamur, quicquid *eis* à domino precamur, vt rectè ac pie viuendo *illi placeant*: & illa quę pro fidelibus precatur Apostolus dicēs, *Flecto genua mea ad patrem domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur*, vt det vobis secundum diuitias gloriæ suæ virtute corroborari per spiritum eius. Si ergo voluerimus benedicendo super populum dicere, Da illis domine virtute corroborari per spiritum tuum: istorū nobis disputatio cōtradicit, affirmans negari liberum arbitrium, si hoc à deo poscitur quod in nostra est po- L testate. Virtute enim corroborari si volumus, inquiūt, possumus ea possibilitate naturæ quam non nunc accipimus, sed cum crearemur accepimus. Paruulos etiā propter salutem quæ per saluatorem Christum datur, baptizandos negant, ac sic eos mortifera ista doctrina in æternum necant: promittentes etiam si non baptizentur, habituros vitam æternā, nec pertinere ad eos, de quib° dominus ait, Venit enim filius hominis quęrere & saluare quod perierat: quia isti, inquiunt, non perierant, nec est quod in eis saluetur, vel tanto precio redimatur: quia nihil est in eis vitiatum, nihil tenetur sub diaboli potestate captiuum, nec pro eis fusus est sanguis qui fusus esse in remissionem legitur peccatorum: quanquam per baptismum Christi etiam paruulorum fieri redemptionē libello suo Cœlestius in Carthaginensi ecclesia iam cōfessus est. Sed multi qui eorum perhibētur esse vel fuisse discipuli, hæc mala quibus fundamenta Christianæ fidei conantur euertere, quantuncunque possunt affirmare non cessant. Vnde etiam si Pelagius Cœlestiúsque correcti sunt, vel se ista nunquam sensisse dicunt, & quæcunq; scripta cōtra eos prolata fuerint, sua esse negabunt: nec est quemadmo- M dum de mendacio cōuincantur, generaliter tamē quicunque dogmatizat & affirmat, humanā sibi ad vincenda peccata & dei mandata facienda sufficere posse naturā, & eo modo gratiæ dei quæ sanctorū euidētius orationib° declarat, aduersarius inuenitur. Et quicūq; negat paruulos per baptismum Christi, à perditione liberari, & salutem percipere sempiternam, anathema sit. Quæcunq; autem alia ab eis obiiciuntur, non dubitamus veneratiōnē tuam cū gesta episcopalia perspexerit quę in Oriente in eadem causa confecta dicūtur, id iudicaturam vnde omnes in dei misericordia gaudeamus. Ora pro nobis domine beatissime papa.

Innocentius Romanus Pontifex superiori respondet epistolæ. [redacted]

Epistola. XCI.

INNOCENTIVS, Aurelio & omnib° sanctis episcopis, vel cæteris qui in concilio Carthaginensis affuerunt ecclesiæ, dilectissimis fratribus in domino salutem. In requirendis de his† rebus quas omni cum solicitudine decet à sacerdotibus, maxime

† nostræ mediocritatis. Apostolica sedes.
Ioan.8.
† testis. Rom.7.
Ro.8.9.12.
† abundāti°. 1.Cor.15.
2.Cor.3.4.
† tempus.
1.Retrac. 47.
† iam.
Matth.6.
1.Retrac.19.
† dei.
Matth.26.
Lucæ.22.
Ephe.3.
Lucæ.19.

A bus, maxime à vero iustoq; & catholico tractari concilio, antiquæ traditionis exemplа seruãtes & ecclesiasticæ memores disciplinæ, vestræ religionis vigorem non minus nunc in consulendo, q̃ antea cum pronunciaretis vera ratione firmatis, qui ad nostrum referẽdum approbastis esse iudicium, scientes quid Apostolicæ sedi, cum omnes hoc loco positi ipsum sequi desyderemus Apostolum, debeatur, à quo ipse episcopat⁹, & tota authoritas nominis huius emersit. Quem sequẽtes, tam mala iam damnare nouimus q̃ probare laudanda: vel id verò quod patrũ institutа sacerdotali custodientes officio non censetis esse calcanda, quod illi non humana, sed diuina decreuere sententia, vt quicquid de disiunctis remotisq; prouinciis ageretur, non prius ducerent finiendum, nisi ad huius sedis notitiam perueniret: vbi tota huius authoritate iusta quæ fuerit pronunciatio firmaretur, indeq; sumerent cæterę ecclesiæ, velut de natali suo fonte, aquæ cunctę procederent & per diuersas totius mundi regiones puri capitis incorruptæ manerent, quid præcipere, quos abluere, quos velut in cœno inemundabili sordidatos mundis digna corporibus vnda vitaret. Gratulor igitur fratres charissimi, quòd per fratrem & coëpiscopum nostrum Iuliũ literas ad nos destinastis, & cũ illis curam geritis, quibus præsidetis ecclesiis, solicitudinem vestrã pro omni vtilitati monstratis, & per cunctas totius orbis terrarũ ecclesias omnib⁹ vnà quod prosit decernendũ esse deposcitis: vt suis cõstabilita regulis ecclesia, ex hoc quod illos caueat pronũciationis iustæ firmata decretalibus pauere non possit, qui peruersis instructi verborum argutiis, sub imagine catholicę fidei disputantes, velut pestiferum exhalantes virus, vt hominum rectè sentientium in deteriorem partem corda corrumpant, totam veri dogmatis quærunt euertere disciplinam. ϑ Hæresibus pullulantibus est celeriter obuiandum ϑ, Sanandũ ergo celerius ne longius execrãdus animis morbus inserpat, vt si medicus cum viderit huius terreni corporis aliquẽ esse languorẽ, magnũ suæ artis æstimat documentum, si cito quis illius interuentu desperatus euadat: vel cùm putre vulnus aspexerit, adhibet fomenta vel cætera quibus illud possit quod natũ fuerat vulnus obduci: ac si id manens sanari non poterit, ne corpus reliquum sua tabe corrumpat, ferro amputat quod nocebat, quod reliquum integrum est, seruat intactum.

Sedes Apostolica.

B

C Præcidendum id ergo est quod velut puro sanoq; nimium corpori vulnus obrepsit, ne cum tardius abstergitur, in ipsis penè visceribus huius mali non exhauriенda post sentina confidat. Nam quid nos de his posthac rectum mentibus existimemus, qui sibi se putant debere quod boni sunt, nec illũ consyderãt cuius quotidie gratiam consequũtur? Sed item isti qui tales sunt, nullam dei gratiam consequẽtur, qui sine illo tantum se assequi posse confidunt, quantum vix illi qui ab illo postulant & accipiunt promerentur. Quid enim tam iniquum potest esse, tam Barbarum, tam totius religionis ignarum, tam Christianis mentibus inimicum, q̃ huic te negare debere quicquid in quotidiana gratia cõsequeris, cui teipse confiteris debere quod natus es? Ergo eris tibi in prouidendo præstantior, quàm potest in te esse qui te vt esses effecit? Et cui putes debere quod viuis, quomodo te non putas ille debere quod quotidianam eius cõsequendo gratiam taliter viuis? Et qui nos adiutorio negas indigere diuino, quasi ex nostra in totum possibilitate perfecti: quomodo verò† adiutorium in nos, cum tales à nobis etiam esse possemus, prouocamus? Qui enim adiutorium dei negat, vellem interrogare quid dicat, nos non mereri, an illum hoc non posse præstare? An nihil esse propter quod vnusquisq; hoc debeat postulare? Posse hoc deum, opera ipsa testantur: & adiutorio quotidiano nos egere negare nõ possum⁹. Hoc enim, seu benę viuimus, precamur, vt melius sanctiusq; viuamus, seu praua sentiẽtes, à bonis auertimur, vt ad rectam redeamus viam eius auxilio plus egemus. Nam quid tam mortiferum, tam præceps videatur ad casum, tam expositum ad omnia pericula, si hoc solum nobis putantes posse sufficere, quod liberum arbitrium cum nasceremur accepimus, vltra iam à domino nihil quæramus? Id est, authoris nostri obliti, eius potentiam vt nos ostendamus liberos, abiuremus, quasi iam amplius quod possit dare non habeat, qui te in tuo ortu liberum fecit: nescientes quod nisi magnis precibus gratia in nos implorata descendat, nequaquã terrenæ labis & mũdani corporis vincere conemur errores, cum pares nos ad resistendum non liberum arbitriũ sed dei solum facere possit auxilium. Nam si ille clamat adiutorio sibi opus esse diuino, qui digne hoc non quæreret, si cui liberum arbitrium plus prodesset, quippe cũ vir beatus & iam electus à domino nihil egeret, tamen ita deum deprecatur postulans: Adiutor meus esto, ne derelinquas me, neq; despicias me deus salutaris meus. Nos nobis liberum arbitrium, ille deum postulat adiutorẽ: quod nati sumus posse sufficere nos dicimus, ille deum ne derelinquatur exorat? Nos ergo dicimus manifeste, quid oremus: cum ille tantopere beatus, vt supra diximus, vir ne despiciatur exorat. Illi enim necesse est ita arguant, qui ista confirmant. Dauid enim orationis ignarus, & suæ naturæ nescius accusetur: qui cum sciat tantum in sua inesse natura, adiutorem sibi deum & assiduum adiutorem,* nec illi sufficit assiduũ, sed ne aliquando illum despiciat orationibus pronus exoptat, & per corpus omne psalterij hoc & prædicat & clamat. Si ergo hoc illi tam magnum sit, vt assidue diceret, ita necessarium est confessus vt doceret, quemadmodum Pelagi⁹ Cœlestiusq; sepositа omni respõsione psalmorum, taliq; abdicata doctrina suasuros se aliquibus esse confidunt, nos adiutorium dei nec debere quærere nec egere, cum omnes sancti nihil se sine hoc agere posse testẽtur. Liberum enim arbitrium olim ille perpessus, dum suis inconsultius vtitur bonis, cadens in prævaricationis profunda demersus, nihil quemadmodũ exinde surgere posset inuenit, suaq; in æternũ libertate deceptus, huius ruinæ iacuisset oppressus, nisi eũ pòst Christi pro sua gratia reuelasset aduentus: qui per nouæ regenerationis purificationem, omne præteritũ vitiũ sui baptismatis lauacro purgauit, & eius firmans statũ quo rectius stabiliusq; procederet, tamen suam gratiam in posterum non negauit. Nam quãuis redemisset hominem à præteritis ille peccatis, tamen sciens iterum posse peccare, ad reparationem sibi, quemadmodum posset illum & post ista corrigere, multa seruauit: quotidiana præstat ille remedia, quibus nisi freti confisiq; nitamur, nullatenus vincere humanos poterim⁹ errores. Necesse est enim vt quo auxiliante vincimus, eo iterũ non adiuuante vincamur. Sed possem plura dicere, nisi vos constaret cuncta dixisse. Quisquis ergo huic assentiens videtur esse sentẽtiæ, quo dicat adiutorio nobis non opus esse diuino, inimicum se catholicæ fidei & dei beneficiis profitetur ingratũ. Nec nostra cõmunione sunt digni, quam prædicando taliter polluerũt. Sic enim sua sponte dum sequuntur illa quæ dicunt,

longius

D

E

F

ϑ Apparet hæc in margine fuisse.

† non.

* Inuocat, aut simile quippia deest.

Universidad de Deusto Biblioteca

G longius à vera religione fugerunt. Cum enim hoc totum in nostra professione consistat, quotidianisq; precibus nihil agamus, nisi quemadmodum dei misericordiam consequamur, quemadmodum ferre possimus ista iactantes? Quis rogo tantus illorum pectora error obcæcat, vt si nullam gratiam sentiunt, quia nec digni sunt, nec merentur, nec de aliis cõsyderent quid quotidie singulis gratia diuina largitur? Sunt quidem isti omni cæcitate dignissimi, qui nec hoc sibi reliquerunt, vt se auxilio credant reuocari ab erroribus posse diuino. Negantes enim adiutorium, non aliis sed sibi hoc penitus abstulerunt, qui auellendi sunt longius, & ab ecclesiæ procul remouendi visceribus, ne diutius multa occupãs insanabilis post error increscat. Si eñ diu fuerint in hac impunitate versati, necesse est multos in hanc suæ prauitatem mẽtis inducant decipiãtq; innocentes, vel potius imprudẽtes, qui fidem catholicam non sequuntur. Putabunt enim eos rectè sentire, quos adhuc viderint in ecclesia perdurare. Separetur ergo à sano corpore vulnus insanum, remotoq; morbi

H sæuientis afflatu cautius quæ sunt syncera perdurent, & grex purior ab hac mali pecoris contagione purgetur. Si totius corporis illibata perfectio, quam vos sequi & tenere hac in illos pronunciatione cognouimus, & vnà vobiscum pari assensione seruamus. Qui si tamen aliquod in se dei adiutorium quod hucusque negauerunt prouocauerint, & opus sibi eius auxilium esse cognouerint, vt de hac labe in qua sui cordis incuruatione corruerant liberentur, quasi in lucẽ de fœda tracti caligine, remotis abdicatisque omnibus quibus totus ne verũ aspiceret fœdabatur & caligabat aspectus, damnent hæc quæ hucusque senserunt, & aliquando animum rectis disputationibus commodantes, ab hac aliquantulum labe correcti, veris se sanandos cõciliis tribuant atque submittant. Quod si fecerint, erit in potestate pontificum, istis aliquatenus subuenire, & talibus aliquam curam præstare vulneribus, quam solet lapsis cum resipuerint ecclesia non negare: vt à suis reuocati præcipitiis, intra ouile domini redigãtur, ne foris positi, & tãto præsidio à fide munitiõis excluti, periculis omnibus exponantur, deuorandi luporum dentibus atq; vexãdi, quibus obsistere hac qua illos in se irritauerant doctrinæ peruersitate non possunt. Sed satis

I vestris monitis, & sic satis abundantibus nostræ legis exemplis probatur esse responsum, nec quicquam superesse duximus quod dicamus, cum nihil prætermissum à vobis, nihil constet esse suppressum, quo illi refutati & penitus cognoscantur esse conuicti. Ideoq; à nobis testimonia nulla ponuntur, quia & his plena relatio est, & satis constat vt doctissimos sacerdotes cũcta dixisse, nec decet credere vos aliquid quod ad causam possit proficere, præterisse. Et alia manu, Bene valete fratres. [Et ad latus. 5. Calendas.]

παλινῳδία.

Augustinus & cæteri episcopi Mileuitani concilij, Innocentio, de cohibendis Pelagianis.

Epistola. XCII.

DOMINO beatissimo meritoq; venerabili & in Christo honorando papę Innocentio, Siluanus, Valentinus, Aurelius, Donatus, Restitutus, Lucianus, Alipius, Augustinus, Placentius, Seuerus, Fortunatus, Possidius, Nouatus, Secundus, Maurẽtius, Leo, Faustinianus, Cresconius, Malcus, Littorius, Fortunatus, Donatus, Põticanus, Saturninus, Christonius, Honorius, Lucius, Adeodatus, Processus, Cresconius Secundus, Felix, Asiaticus, Rufinianus, Faustinus, Seruus, Terentius, Cresconius, Sperantius, Quadratus, K
Lucillus, Sabinus, Faustin⁹, Cresconius, Victor, Gignãtius, Posidonius, Antoninus, Innocẽtius, Præsidius, Crescentius, Felix, Antonius, Victor, Honoratus, Donatus, Petrus, Præsidius, Cresconius, Lampadius, Delphinus, ex cõcilio Mileuitano in domino salutem. Quia te dominus gratię suæ præcipuę munere in sede Apostolica collocauit, talemq; nostris temporibus præstitit, vt nobis potius ad culpam negligentiæ valeat, si apud tuã veneratione, quæ pro ecclesia suggeréda sunt, tacuerimus, quàm ea tu possis vel fastidiose vel negligenter accipere, magnis periculis infirmorum membrorum Christi pastoralem diligentiam quæsimus adhibere digneris. Noua quippe hæresis & nimium pernicioſa tempestas surgere inimicorum gratiæ Christi cœpit, qui nobis etiam dominicam orationem impiis disputationibus conantur auferre. Cum enim dominus docuerit vt dicamus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Isti dicũt posse hominem in hac vita præceptis dei cognitis ad tantam perfectionem iustitię sine adiutorio gratiæ Saluatoris, per solum liberum voluntatis arbitrium peruenire, vt L
ei non sit iam necessarium dicere, Dimitte nobis debi- Matth. 6
ta nostra. Illud verò quod sequitur, Ne nos inferas in tentationem, non ita intelligendum tanquam diuinũ adiutorium poscere debeamus, ne in peccatum tentati decidamus, sed hoc in nostra esse positum potestate, & ad hoc implendum solam sufficere volũtatem hominis, tanquam frustra Apostolus dixerit, Non volentis Rom. 9.
neque currentis, sed miserentis est dei: Et fidelis deus 1. Cor. 10.
qui non permittet vos tentari super id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam exitum, vt possitis sustinere: frustra etiã dominus dixerit Apostolo Petro, Luc. 22.
Rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Et omnib⁹ suis, Vi- Matth. 26.
gilate & orate ne intretis in tentationem, si hoc totum est potestatis humanæ. Pueros quoq; paruulos, si nullis innouentur Christianæ gratiæ sacramentis, habituros vitam æternam, nequam præsumptione contendunt, euacuãtes quod dicit Apostolus, Per vnum hominem Rom. 5.
peccatũ intrauit in mundũ, & per peccatũ mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Et alio loco, Sicut in Adam omnes moriũtur, sic 1. Cor. 15.
& in Christo omnes viuificabũtur. Vt ergo alia omit- M
tamus, quæ contra sanctas scripturas plurima disserũt, hæc interim duo, quibus omnino totũ quod Christiani sumus nituntur euertere, quæ fidelia corda sustinẽt, non esse rogandũ deum, vt contra peccati malum atq; ad operandã iustitiam sit noster adiutor: & nõ opitulari paruulis ad consequendam vitam ęternam Christianæ gratiæ sacramentũ: hæc insinuantes Apostolico pectori tuo, non opus habemus multa dicere, & tantam impietatẽ verbis exaggerare, cum proculdubio te ita permoueant, vt ab eis corrigendis ne latius serpant multosq; cõtaminent, vel potius interimant, dum sub nomine Christi, à gratia Christi penitus alienãt, omnino dissimulare non possis. Huius autem perniciosissimi erroris authores esse perhibẽtur, Pelagius & Cœlestius, quos quidẽ in ecclesia sanari maluimus, quàm desperata salute ab ecclesia resecari, si necessitas nulla compellat. Quorum vnus, id est, Cœlestius etiam ad presbyterium in Asia dicitur peruenisse. De quo ante paucos annos quid gestũ fuerit sanctitas tua de Carthaginensi ecclesia melius instruetur. Pelagius verò sicut à quibusdã fratribus nostris missæ loquuntur epistolæ, Hierosolymis constitutus nonnullos fallere asseritur,

A scribitur, verùtamen multo plures qui eius sensus diligentius indagare potuerunt, aduersus eum pro gratia Christi & catholicæ fidei veritate confligunt, præcipue sanctus filius tuus frater & compresbyter noster Hieronymus. Sed arbitramur, adiuuante misericordia domini dei nostri Iesu Christi, qui te & regere consuescentem, & orantem exaudire dignatur, authoritati sanctitatis tuæ, de sanctarum scripturarum authoritate depromptæ, facilius eos qui tam peruersa & perniciosa sentiunt esse cessuros, vt de correctione potius eorum congratulemur, quàm contristemur interitu. Quodlibet autem ipsi eligant, certè vel aliis quos plurimos possunt si ab eis dissimuletur suis laqueis implicare, cernit venerabilitas tua instáter & celeriter prouidendum. Hæc ad sanctitatem tuam de cõcilio Numidiæ scripta direximus, imitantes Carthaginensis ecclesiæ, Carthaginensis prouinciæ coëpiscopos nostros, quos ad sedem Apostolicam, quam beatus illustras de hac causa scripsisse comperimus θ. Et alia manu, Memor nostri in deum gratia augearis domine beatissime, meritóque venerabilis, & in Christo ho-
B norande sancte pater θ.

Innocentius Ro. Pont. patribus concilij Mileuitani comprobans illorum acta aduersus Pelagianos. [redacted]

Epistola. XCIII.

Romana ecclesia.

INNOCENTIVS, Siluano seni, Valẽtino, & cæteris qui in Mileuitana synodo interfuerunt, dilectissimis fratribus in domino salutem. Inter cæteras Romanæ ecclesiæ curas, & Apostolicæ sedis occupationes, quibus diuersorum cõsulta fideli ac modica disceptatiõe tractamus, frater & coëpiscopus noster Iulius, dilectionis vestræ literas, quas ex Mileuitano cõcilio cura fidei propensiore misistis, mihi inopinanter ingessit, Carthaginẽsis etiam synodi querelæ parilis scripta subiungens. Nimirum exultat ecclesia tantã solicitudinem cõmissis gregibus exhibere pastores, vt non solum ex his non† patiãtur er-
†neminem. rare: sed si quas magis ouium obscœnæ delectationis herba seduxit, si in errore permanserint, aut segregari penitus velint, aut illicenter dudum petita vitantes, cu stodiæ pristinæ circunspectione tutari, in vtraq; parte
C videlicet cõsulentes, ne vel suscipiendo tales simili cęteræ ducantur exemplo, vel spernẽdo redeuntes luporum morsibus videantur ingestæ. Prudens admodũ & catholicæ fidei plena consolatio. Quis enim aut tolerare possit errantem, aut nõ recipere corrigentẽ? Nam vt durum arbitror cohibentiam præbere peccantibus, ita impium iudico manum negare cõuersis. Diligẽter ergo & congrue Apostolico consulitis honori, honori inquã illius, quẽ præter illa quæ sunt extrinsecus, solicitudo manet omnium ecclesiarum, super anxiis rebus quæ sit tenenda sentẽtia, antiquæ scilicet regulę formã secuti, quã toto semper ab orbe mecũ nostis esse seruatam. Verũ hæc missa facio: neq; enim hoc vestrã credo latere prudentiam. Quid etiã actione firmastis, nisi scientes quòd per omnes prouincias de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanent? præsertim quotiens fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & coëpiscopos nostros, non nisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris authorẽ referre debere, velut nũc retulit vestra dilectio, quod per totum mundum possit omnibus ecclesiis in cõmune prodesse. Fiant enim necesse est cautiores, cum inuentores malorũ ad duplicis relationem synodi sententiæ vestræ statutis viderint ab ecclesiastica cõmunione seiunctos. Gemino igitur D bono charitas vestra fungitur. Nam & canonũ potiemini gratia seruatorũ, & beneficio vestro totus orbis vtetur. Quisenim catholicorũ virorũ cum aduersariis Christi velit vlterius miscere sermonẽ? quis saltem ipsam lucem vitæ cõmunione partiri? Noui hęreseos nimirum fugiãtur authores. Quid enim acerbius in deũ fingere potuerunt, quàm cũ adiutoria diuina cassarent, causamq; diuinæ, id est, quotidianæ precationis auferrent, hoc est, dicere: quid mihi opus deo? Merito in hos dicat hymnidicus: Ecce homines qui non posuerunt deum adiutorẽ sibi. Negãtes ergo auxiliũ dei, inquiũt, hominem sibi posse sufficere, nec gratia hunc egere diuina, qua priuatus necesse est diaboli laqueis irretitus occumbat, dum ad omnia vitæ perficienda mandata, sola tantũmodo libertate contendat. O prauissima mẽtium peruersa doctrina. Aduerte tandem quòd primũ hominem ita libertas ipsa decepit, vt dum indulgẽtius frenis eius vtitur, in præuaricatiõe præsumptione cõciderit, nec ex hac potuit erui, nisi ei prouidentia regenerationis statũ pristinæ libertatis Christi domini re- Psal.113.26.
formasset aduentus. Audi Dauid dicentem: Adiutoriũ E
nostrum in nomine domini. Et, Adiutor meus esto, ne derelinquas me, neq; despicias me deus salutaris me⁹: quæ incassum dixit, si tantũ in eius erat positũ voluntate, quod à domino flebili sermone poscebat. Quæ cũ ita sint, cum in omnibus diuinis paginis voluntati liberæ non nisi adiutorium dei legamus esse nectendũ, eamq; nihil posse cœlestib⁹ auxiliis destitutã, quo nam modo huic soli possibilitatẽ hanc pertinaciter vt asseritis defendentes, sibimet, imò, quod est dignius dolore cõmuni, plurimis Pelagius Cœlestiusq; persuadẽt. Multifariis equidem ad destruendũ tale magisterium vti possemus exemplis, nisi sciremus sanctitatem vestram ad plenum scripturas omnes callere diuinas, pręsertim cum vestra relatio tantis ac talibus testimoniis sit referta, vt his solis valeat præsens dogma rescindi, opusq; non esse reconditis, cum ex iis quæ facile vobis occurrẽtia posuistis, nec audeant obuiare nec possint. Ergo dei gratiam conantur auferre, quã necesse est etiam restituta nobis status pristini libertate quæram⁹: quippe nec alias diaboli machinas, nisi eadem possumus iuuante, vitare. Illud verò quod eos vestra fraternitas as- F
serit prædicare, paruulos æternæ vitæ præmiis etiam sine baptismatis gratia posse donari, perfatuũ est. Nisi enim manducauerint carnem filij hominis, & biberint sanguinem eius, non habebunt vitam in semetipsis. Qui autem hanc eis sine regeneratione defendunt, videntur mihi ipsum baptismũ velle cassare, cum prędicant hos habere quod in eos creditur nõ nisi baptismate conferendum. Si ergo nihil volunt officere non renasci, fateantur necesse est nec regenerationis sacrã fluenta prodesse. Verũ vt superfluorum hominũ praua doctrina celeri veritatis possit ratiõe discindi, proclamat hoc dominus in Euangelio dicens: Sinite infantes{ venire ad me & nolite eos prohibere: taliũ est enim regnum cœlorũ. Quare Pelagium Cœlestiumq;, id est, inuentores vocum nouarũ, quæ sicut dixit Apostolus, ædificationis nihilũ, sed magis vanissimas cõsueuerunt parere quæstiones, ecclesiastica communione priuari, Apostolici vigoris† authoritate censemus, donec resipiscant de diaboli laqueis, à quo captiui tenentur secundum ipsius voluntatẽ, eosq; interim dominico ouili nõ recipi, quod ipsi peruersæ viæ secuti tramitem deserere voluerũt. Abscindendi sunt enim qui vos cõturbãt, & volunt

Ioan.6.

[redacted]

Luc.18.

2.Tim.2.

†rigoris.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G & volunt conuertere Euangelium Christi. Simul autem præcipimus vt quicunque id pertinacia simili defensare nituntur, par eos vindicta constringat. Non solum enim qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, quia nō multum interesse arbitror, inter cōmittentis animum, & cōsentiētis fauorem. Addo amplius, Plerunq; dediscit errare, cui nemo cōsentit. Hæc igitur fratres charissimi in supradictos maneat fixa sententia, absint atriis domini, careant custodia pastorali, ne duarum ouium dira contagia serpant forsitan per vulgus incautū, rapaciq; lupus corde lætetur intra ouile dominicum tantas ouium fusas cateruas, dum à custodibus dissimulanter habetur vulnus duarū. Prospiciendum est ergo ne permittendo lupos mercenarij magis videamur esse quàm pastores. Iubemus sanè, quoniam Christus dominus propria voce significauit, nolle se mortem morientis, tātum vt reuertatur & viuat, si vnquam sani deposito praui dogmatis errore resipuerint, dānarintq; ea, quorum se ipsi præuaricatione damnarunt, eis medicinā solitam, id est, receptaculum suum ab ecclesia nō negarime dum eos redeuntes forH sitan prohibemus†, vere extra ouile remanentes, expectantis hostis rabidis faucibus glutiantur, quos in semetipsis spiculis malæ disputatiōis armanit. Bene valete, Datum. VI. Calen. Februarias. Honorio & Cōstantio viris clarissimis consulibus.

† Iprouerimus.

Augustinus Hilario de Pelagio duobus concilijs dānato.

Epistola. XCIIII.

DOMINO beatissimo & in Christi veritate venerando fratri & cōsacerdoti Hilario, Augustinus in domino salutem. Honorabilis filius noster Palladius, cum de nostro littore nauigaret, beneficium poscendo magis dedit, vt non solum eum benignitati tuæ, verumetiam meipsum tuis orationibus cōmendarē, domine beatissime & in Christi charitate venerande frater. Quod cum facio, profecto & sanctitas tua faciet, quod de te ambo prēsumim⁹. Quæ autem circa nos sint, quoniā scio dilectionē vestrā pro nobis, sicut & nostrā pro vobis esse solicitam, à memorato perlatore audiet synceritas† tua. Verūtamē quod maxime necessariū est breuiter dicam: Noua quædam hæresis inimica gratiæ Christi cōtra ecclesiam Christi conatur exurgere, sed nōdum euidenter ab ecclesia I separata est, hominum scilicet qui tātum audent infirmitati humanæ tribuere potestatis, vt hoc solū ad dei gratiam pertinere cōtendant, quòd cū libero arbitrio & non peccandi possibilitate creati sumus, & dei mādata, quæ à nobis implerentur accepimus. Cæterum ad eadem mandata seruanda & implenda nullo diuino adiutorio nos egere. Necessariam verò nobis esse remissionē peccatorum, quia ea quæ à nobis in præteritum malefacta sunt, infecta facere non valemus: Cauendis autē futuris vincēdisq; peccatis, omnibusq; tētationibus virtute superandis, sine vllo deinceps adiutorio gratiæ dei naturali possibilitate humanam sufficere voluntatem: nec paruulos indigere gratia Saluatoris, qua per eius baptismum à perditione liberentur, eo quod nullum ex Adam contagium damnationis traxerint. Quàm sint hæc inimica gratiæ Christi, quæ per Iesum Christum dominum nostrum humano generi indulta est, & quēadmodū totius fidei Christianæ fundamenta euertere moliantur, l peruidet nobiscum venerabilitas vestra, neq; apud vos tacere debuimus, vt eiusmodi homines, quos quidem sanari in ecclesia quàm ex illa resecari magis volumus & optam⁹,

† sanctitas.

cura pastorali caueatis. Iam enim cum ista scriberem K cognoueramus in ecclesia Carthaginensi aduersus eos episcopalis concilij cōditum fuisse decretum, per epistolam sancto & venerabili papę Innocentio dirigendum, & nos de concilio Numidiæ ad eandem Apostolicam sedem iam similiter scripseramus. Omnes enim qui spem habemus in Christo, huic pestiferę impietati resistere, eamq; concorditer damnare & anathematizare debemus: quæ cōtradicit etiam orationibus nostris, cōcedens quidem vt dicamus: Dimitte nobis de- Matth. 6.
bita nostra, sicut & nos dimittimus debitorib⁹ nostris, & hoc ita concedens, vt asserat hominem in hoc corruptibili corpore, quod aggrauat animā, posse suis viribus ad tantam iustitiam peruenire, vt neque hoc illi sit dicere necessarium: *Dimitte nobis debita nostra*. Illud verò quod sequitur, *Ne nos inferas in tentationē*: non sic accipiunt, tanquā deus orandus sit, quo nos ad superandas tentationes adiuuet peccatorū, sed ne quisquam irruēs corporaliter nos humanus casus affligat, quoniam peccatorū tentationes vincere ita sit iam in nostra positum potestate possibilitate naturæ, vt hoc inaniter impetrandū orantibus arbitremur. Non pos- L
sumus vna epistola breui omnia vel plurima tātę impietat[illegible]ēta colligere, præsertim quia cū ista cōscriberem, perlatores nauigaturi me im[illegible]ius non sinebant. Puto autem onerosum me nō fuisse sanctis sensibus tuis, quod de tanto malo omniumq; vigilantia domino adiuuante vitando tacere non potui.

Aurelius aliiqui episcopi, inter quos Augustinus, Innocentio Papæ, de Pelagio quem audierat iam ad presbyterij honorem euectum. Videtur Augustinus, cuius haudquaquam dubie huius epistolæ stylus est, uelle mitigare sententiam in Pelagium latam, ne irritatus excitaret maius incēdium: ostendit autem quibus modis mederi posset scandalo per ipsum exorto, uel negando librum esse ipsius, uel dicendo quædam ab alijs admixta, uel explicando quæ discipuli perperàm interpretabantur.

Epistola. XCV.

DOMINO beatissimo meritoq; honorādissimo fratri Innocētio Papæ, Aurelius, Alipius, Augustinus, Euodius, & Possidius salutem. 1. Retrac. 50
De conciliis duobus prouinciæ Carthaginensis atque M
Numidiæ, ad tuam sanctitatem à non paruo episcoporum numero subscriptas literas misimus, cōtra inimicos gratiæ Christi, qui cōfidunt in virtute sua, & creatori nostro quodammodo dicunt, Tu nos fecisti homines: iustos autem ipsi nos facimus. Qui naturam humanam ideo dicunt liberam, ne quærant liberatorem, ideo saluam vt superfluum iudicent saluatorem. Tantum enim dicunt valentem, vt suis viribus in origine suæ creationis acceptis, possit per liberum arbitrium, nihil vlterius adiuuante illius gratia qui creauit, domare & extinguere omnes cupiditates tentationésque superare. Multiq; eorum insurgūt aduersum nos, & dicunt animæ nostræ nō est salus illi in deo eius. Fami- Psal. 3.
lia Christi quę dicit, quum infirmior tunc potens sum, & cui dicit dominus eius: Salus tua ego sum, suspenso 2. Cor. 11.
corde cum timore & tremore adiutorium domini etiā Psal. 34.
per charitatem tuæ venerationis expectat. Audiuimus enim esse in vrbe Roma, vbi ille diu vixit, nonnullos, qui diuersis causis ei faueant, quidam scilicet quia vos talia persuasisse perhibent: plures verò qui eū talia sentire nō credunt, prēsertim quia in Oriente vbi degit, gesta ecclesiastica facta esse iactantur, quibus putatur esse purgatus: vbi quidem si episcopi eum catholicum

A benè pronunciarunt,non ob aliud factum esse credẽdum est, nisi quia se dixit dei gratiam confiteri, & ait posse hominem suo labore ac voluntate iuste viuere,vt ad hoc adiuuari dei gratia non negaret. His enim auditis verbis,catholici antistites nullam aliam dei gratiam intelligere potuerunt, nisi quàm in libris dei legere & populis dei prædicare consueuerunt:Eam vtiq; de qua dicit Apostolus: Nõ irritam facio gratiam dei: Galat.2. Nam si per legẽ iustitia,ergo Christus gratis mortuus est: sine dubio gratiam qua iustificamur ab iniquitate, & qua saluamur ab infirmitate, non qua creati sumus cum propria voluntate. Nam si intellexissent illi episcopi eam illum dicere gratiam,quam etiam cũ impiis habemus,cum quibus homines sumus, negare verò eã qua Christiani & filij dei sumus, quis eũ patienter catholicorum sacerdotum non dicimus audiret,sed ante oculos suos ferret? Quapropter non culpandi sunt iudices,quia ecclesiastica cõsuetudine nomen gratiæ audierunt,nescientes quid huiusmodi homines,vel in suę doctrinæ libris,vel in suorum solent auribus spargere. Non agitur de vno Pelagio qui iam fortasse correctus est,quod vtinam ita sit,sed tam multis, quibus loqua-
B citer contendentibus, & infirmas atq; ineruditas animas velut conuictas trahentibus,firmas autẽ & in fide stabiles ipsa contentione fatigantibus vsquequaq; iam plena sunt omnia. Aut ergo à tua veneratione accendus est Romam,& diligenter interrogandus,quã dicat gratiã qua fateatur,si tamen iam fateatur,ad non peccandum iusteq; viuendum homines adiuuari. Aut hoc ipsum cum eo per literas agendum,& cũ inuentus fuerit hanc dicere,quam docet ecclesiastica & Apostolica veritas,tũc sine vllo scrupulo ecclesiæ, sine latibulo ambiguitatis vllius absoluẽdus est,tunc est re vera de eius purgatione gaudẽdum. Siue enim gratiam dixerit esse liberum arbitrium,siue gratiam esse remissionẽ peccatorum,siue gratiam esse legis præceptum, nihil eorum dicit quod per subministrationẽ spiritussancti pertinet ad concupiscentias tentationesq; vincendas,quẽ ditissime effudit in nos, qui ascendit in cœlum,& captiuauit captiuitatẽ,dedit dona hominibus. Hinc enim oramus vt peccatorum tentationem superare possimus,vt spiritus dei,vnde pignus accepimus,adiuuet infirmitatem nostrã. Qui autem orat & dicit: Ne nos inferas in Matth.6. tentationem : non vtique id orat vt homo sit quod est
C natura:neq; id orat vt habeat liberum arbitrium quod iam accepit cum crearetur ipsa natura:neq; orat remissionem peccatorũ, quia hoc superius dicitur. Dimitte nobis debita nostra:neq; orat vt accipiat mãdatum. Si enim in tentationem inductus fuerit, hoc est,in tentatione defecerit,facit vtiq; peccatũ quod est cõtra mandatum. Orat ergo vt non peccet, hoc est,ne quid faciat mali, quod pro Corinthiis orat Apostolus Paulus,di-
2.Cor.13. cens: Oramus autem ad dominũ ne quid faciatis mali. Vnde satis apparet quòd ad non peccandum,id est,ad non male faciendũ, quanuis esse nõ dubitetur arbitriũ voluntatis,tamen eius potestas non sufficiat,nisi adiuuetur infirmitas. Ipsa igitur oratio,clarissima est gratię testificatio. Hanc ille confiteatur, & eum gaudebimus, siue rectũ siue correctum. Distinguenda est lex & gratia. Lex iubere nouit,gratia iuuare. Nec lex iuberet nisi esset voluntas, nec gratia iuuaret si sat esset voluntas.
Psal.31.32. Iubetur vt habeamus intellectũ,vbi dicitur. Nolite esse sicut equus & mulus,quibus non est intellectus:& tamen oramus vt habeamus intellectum,vbi dicitur: Da mihi intellectum vt discã mandata tua. Iubetur vt habeamus sapientiam,vbi dicitur: *Si quis autem vestrum* D
indiget sapientia, postulet à deo qui dat omnibus affluenter,& nõ improperat & dabitur ei. Iubetur vt habeamus continentiam,vbi dicitur: Cum scirẽ quia nemo potest esse cõtinens nisi deus det,& hoc ipsum erat sapientia scire cuius esset hoc donum,adij dominum & deprecatus sum eum. Postremo ne nimium longum sit cuncta percurrere,iubetur vt non faciamus malũ, vbi dicitur. Declina à malo:& tamen oratur vt non faciamus malum, vbi dicitur: Oramus autem ad dominum ne quid faciatis mali. Iubetur vt faciamus bonum, vbi dicitur: Et fac bonũ:& tamen oramus vt faciamus bonum, vbi dicitur, Non cessamus pro vobis orantes & Colos.1. postulantes. Atque inter cætera pro illis orans dicit: Vt ambuletis digne deo in omne placitum,*in* omni opere & sermone bono. Sicut ergo agnoscimus voluntatẽ cum hæc præcipiũtur,sic & ipse agnoscat gratiam cum petuntur. Misimus reuerentiæ tuæ librum,quem dederunt quidam religiosi & honesti adolescẽtes serui dei, quorum etiam nomina non tacemus. Nam Timasius & Iacobus vocantur: qui sicut audiuimus etiam nosse dignaris ipsius Pelagij exhortatione spem quã habebant in seculo,reliquerunt,& nunc continẽter deo ser-
E uiunt. Qui cum eodem errore tandem alij quando per qualemcunq; operam nostram domino inspirante caruissent,protulerunt eundem librum Pelagij esse dicentes,& vt ei responderetur impendiò rogauerunt. Factũ est. Ad eosdem rescripta est ipsa responsio. Agẽtes gratias rescripserunt. Vtrunq; misimus, & cui responsum est,& quod responsum est. Et ne nimium essemus onerosi,signa fecimus his locis, vbi petimus inspicere non graueris,quemadmodum sibi obiecta quæstione, quod gratiam dei negaret,ita respondit,vt eam esse non diceret nisi naturam in qua nos condidit deus. Si autem hunc esse suum librum negat,aut eadem in libro loca, non contendimus,anathematizet ea,& illam confiteatur apertissime gratiã, quam doctrina Christiana demonstrat,& prædicat esse propriam Christianorũ,quę non est natura,*sed qua saluatur natura*,nõ auribus sonante doctrina vel aliquo adiumẽto visibili, sicut plantatur quodãmodo & irrigatur extrinsecus, sed subministratione spiritus & occulta misericordia, sicut facit ille qui dat incrementum deus. Etsi enim quadam nõ Gratia natura dicitur.
improbanda ratione dicitur gratia dei, qua creati sumus,vt nõ nihil essemus,nec ita essemus aliquid vt cadauer quod non viuit,& arbor quæ non sentit, aut pecus quod non intelligit,sed homines qui & essemus,& viueremus,& sentiremus,& intelligeremus, & de hoc tãto beneficio creatori nostro gratias agere debeamus: vnde merito & ista gratia dici potest,quia non præcedentium aliquorum operum meritis, sed gratuita dei bonitate donata est:alia est tamẽ qua prædestinati vocamur,iustificamur, glorificamur, vt dicere possimus. *Si deus pro nobis,quis cõtra nos?* Qui filio suo proprio Rom.8.
non pepercit,sed pro nobis omnibus tradidit eum. De hac gratia quæstio vertebatur,quando ab iis quos Pelagius grauiter offendebat atque turbabat, dicebatur ei quòd eam suis disputationibus oppugnaret: quibus assereret non solum ad facienda, verumetiam ad perficienda mãdata diuina per liberum arbitrium humanam sibi sufficere naturam. Hanc Apostolica doctrina gratiam isto nomine appellat,qua saluamur & iustificamur ex fide Christi. De hac scriptum est, Non irritam facio gratiam dei. Nam si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est? *De hac scriptum est:* Euacuati Gala.2.5.

Universidad de Deusto Biblioteca

G cuati estis in Christo,qui in lege iustificamini à gratia
Ro.11.4. excidistis.De hac scriptum est:Si autẽ gratia iam non ex operibus,alioquin gratia non est gratia.De hac scriptum est: Ei autem qui operatur merces nõ imputatur secundum gratiã,sed secundum debitum.Ei autem qui non operatur,credenti autem in eum qui iustificat impium,reputatur fides eius ad iustitiã.Et multa alia,quę melius potes ipse meminisse,& intelligere prudẽtius & illustrius prædicare.Illam verò gratiam qua creati sumus homines,etiã si ita appellandam nõ immeritò intelligimus,mirum est tamen si ita appellatã in vllis legitimis,propheticis,Euãgelicis,Apostolicisq; literis legimus.Cũ itaq; de hac gratia Christianis fidelibus catholicisq; notissima,illi obiiceretur quæstio, vt eã oppugnare desineret,quid est quod cum hæc sibi in libro suo velut aduersante persona idem ipse obiecisset,vt se respondendo purgaret,nihil aliud respondit,nisi naturam creati hominis referri gratiã creatoris: atq; ita se dicere sine peccato implere posse iustitiam per liberum arbitrium cũ adiutorio diuinæ gratiæ, quod deus hoc dederit homini ipsa possibilitate naturæ? Cui meritò respondetur.Ergo euacuatum est scandalum crucis,er-
H go Christus gratis mortuus est.Non enim si non moreretur propter delicta nostra, & resurgeret propter
Psal.67. iustificationem nostrã, nec ascendens in altum captiuans captiuitatem daret dona hominibus, ista naturæ possibilitas quam defendit,in hominibus non esset.An forte dei mandatum deerat, & ideo Christus mortuus est:imò iam & hoc erat sanctum & iustũ & bonũ.Iam
Exo.20. dictum fuerat. Non concupisces.Iam dictũ fuerat:Di-
Leuit.19. Matth.22. liges proximũ tuum tanquã teipsum. In quo sermone Apostolus omnem legẽ dicit impleri. Et quoniam nisi diligat deũ nemo diligit seipsum: ideo dominus in his duobus præceptis,totã legem prophetasq; dicit pẽdere. Quæ duo præcepta iam erant hominibus diuinitus data. An æternum præmium iustitiæ promissum nondum erat? Hoc ipse non dicit, qui in suis literis posuit etiam in vetere testamento regnum cœlorum esse promissum. Si ergo ad faciendam perficiendamq; iustitiam,iam erat naturæ possibilitas per liberum arbitrium, iam erat legis dei sanctum & iustum bonumq; mandatum,iam erat promissum præmium sempiternum, ergo Christus gratis mortuus est. Ergo neque per legem iustitia neque per naturæ possibilitatem,sed
I ex fide & dono dei per Iesum Christum dominum nostrum,vnum mediatorem dei & hominum: qui nisi in plenitudine temporis mortuus esset propter delicta nostra,& resurrexisset propter iustificationem nostram, profecto & antiquorũ fides euacuaretur & nostra.Fide verò euacuata,quę homini iustitia remaneat, cum iustus ex fide vinat? Ex quo enim per vnũ hominem peccatũ intrauit in mũdum, & per peccatũ mors, & ita in omnes homines pertrãsiit,in quo omnes peccauerunt,proculdubio à corpore mortis huius vbi alia lex repugnat legi mentis, neminẽ liberauit aut liberat sua possibilitas,quæ perdita redemptore indiget,saucia saluatore: sed gratia dei per fidẽ vnius mediatoris dei & hominum,hominis Christi Iesu, qui & deus cum esset,hominẽ fecit,& manens deus, homo factus refecit ipse quod fecit. Puto autẽ quod eum lateat fidem Christi,quæ postea in reuelationem venit, in occulto fuisse temporibus patrum nostrorũ, per quam tamen etiam ipsi dei gratia liberati sunt, quicunq; omnibus generis
1.Cor.4. temporibus liberari potuerunt,occulto iudicio dei,non tamen vituperabili. Vnde dicit Apostolus. Habentes

Abachuc.2. Rom.5.

autem spiritum fidei,vtiq; eundem quem & illi secun- K
dum quod scriptũ est. Credidi propter quod & locutus sum, & nos credimus propter quod & loquimur. Inde est quod ait ipse mediator,Abrahã pater vester cõcupi Ioan.8.
uit videre diẽ meum,& vidit & gauisus est.Inde Mel- Gen.14.
chisedech prolato sacramento mensę dominicæ,nouit æternum eius sacerdotium figurare. Iam verò data in literis lege,quam dicit Apostolus subintrasse vt abun- Gal.3.
daret delictum,& de qua dicit:Si ergo ex lege hęreditas,iam non ex promissione. Abrahę autem per repromissionẽ donauit deus. Quid autem lex? Trãsgressionis gratia proposita est,donec veniret semen, cui promissum est dispositum per angelos in manu mediatoris. Mediator autẽ vnius non est, deus autem vnus est. Lex ergo aduersus promissa dei? Absit. Si enim data esset lex quæ posset viuificare,omnino ex lege esset iustitia.Sed conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Nonne satis ostenditur hoc actum esse per legem,vt peccatum agnosceretur & præuaricatione augeretur? Vbi enim Rom.4.
lex non est,nec præuaricatio,& sic aduersus victoriam peccati ad diuinam gratiam quę in promissionibus est confugeretur: atq; ita lex non esset aduersus promissa L
dei,quia ideo per illam fit cognitio peccati, & ex præuaricatione legis abundantia peccati,vt ad liberationẽ quærantur promissiones dei,quod est gratia dei,& incipiat esse in homine iustitia,nõ sua sed dei,hoc est,data dono dei. Quã etiam nunc quidam sicut tunc de Iu- Rom.10.
dæis dictum est.Ignorantes dei iustitiam, & suam volentes constituere,iustitię dei non sunt subiecti. Per legem quippe & illi iustificari se arbitrantur, sufficiente sibi ad eam custodiẽdam libero arbitrio, hoc est,iustitia sua prolata ex natura humana,non donata ex gratia diuina,propter quod iustitia dei dicitur. Vnde item scriptum est. Per legem enim cognitio peccati. Nunc Rom.3.
autem sine lege iustitia dei manifestata est, testificata per legem & prophetas.Cũ dicit manifestata est,ostendit quia tunc erat,sed tanquã illa pluuia,quam Gedeon impetrauit,tunc velut in vellere occulta, nunc autem velut in area manifestata.Cũ ergo lex sine gratia non mors peccati potuisset esse,sed virtus: sic enim dictum 1.Cor.15.
est:Aculeus mortis peccatum,virtus autem peccati lex. *Sicut confugiunt multi à facie regnantis peccati ad gratiam velut aream nunc patentem,ita pauci ad eam confugiebant velut in vellere tunc latentem.* Hæc ve- M
rò temporum distributio refertur ad altitudinem diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, de qua dictum est, Quàm inscrutabilia sunt iudicia eius & inuestigabiles Rom.11.
viæ eius. Quapropter si & ante tempus legis & tẽpore ipso legis iustos patres,& ex fide viuentes,non possibilitas naturæ infirmæ & indignæ ac viciatæ & sub peccato venundatæ,sed dei gratia per fidẽ iustificat,& nũc eadem in apertũ iam veniens reuelata iustificat. Anathemet ergo Pelagius scripta sua,vbi contra eam,& si παλινῳ-
non per contumaciam,tamen per ignorantiam disputat,possibilitatẽ defendendo naturæ ad vincenda peccata & implẽda mandata. Aut si sua esse negat,aut scriptis suis ab inimicis suis dicit immissa quæ sua negat, anathemet ea tamẽ & damnet paterna exhortatione, & authoritate sanctimoniæ tuæ. Si vult, ergo onerosum sibi,& pernicioſum ecclesiæ discat scandalum auferre,quod scandalum auditores & in peruersum dilectores eius vsquequaq; spargere nõ quiescunt. Si enim cognouerint eundem librũ,quem illius vel putant esse vel norunt,episcoporum catholicorum authoritate &

maxime

A maxime sanctitatis tuæ, quam apud eum esse maioris ponderis minime dubitamus, ab eodem ipso anathematum atque damnatum, non eos vlterius existimamus ausuros loquendo cõtra gratiam dei, quæ reuelata est per passionem & resurrectionem Christi, pectora fidelia & simpliciter Christiana turbare: sed potius adiuuante misericordia domini, concertantibus nobis cum charitate ac pietate flagrantibus orationibus tuis, non solum vt in æternum beati, verumetiam iusti & sancti sint, non in sua virtute, sed in eadem gratia confisuros. Vnde & ad ipsum scriptam ab vno nostrũ epistolam, ad quem per quendam Orientalem diaconum, ciuem autem Hipponensem tanquam purgationis suę quædam scripta transmisit, tuæ beatitudini potius credimus dirigendam, *melius iudicantes & petentes vt eam ei mittere ipse digneris.* Sic enim eam legere potius non dedignabitur, magis in illa eũ qui misit quàm qui scripsit attendens. Illud verò quod dicunt posse hominem esse sine peccato, & mandata dei facile custodire si velit, quanuis cum hoc per adiutorium gratiæ, quæ tamen per incarnationem vnigeniti eius reuelata atque donata est dicitur, tolerabilius dici videatur: tamen quoniã nõ immeritò mouere potest, vbi & quando per eandem gratiam id efficiatur in nobis, vt sine vllo prorsus peccato simus, vtrum in hac vita quando caro concupiscit aduersus spiritum, an in illa cum fiet sermo qui scriptus est: Vbi est mors victoria tua, vbi est mors aculeus tuus? aculeus enim mortis est peccatum: diligentius pertractandum, propter alios quosdam qui senserunt, atque in suis literis memoriæ mandauerunt, etiam in hac vita esse posse homines sine peccato, non ab initio natiuitatis suæ, sed conuersione à peccatis ad iustitiã, & à vita reproba ad bonã vitam. Sic enim intellexerunt quod de Zacharia & Helizabet scriptum est, ambulasse eos in omnibus iustificationibus domini sine querela. Hoc quod dictum est, sine querela, sine peccato dictum acceperunt, non quidem negãtes, imò etiam quod aliis locis in literis eorũ inuenitur, pie confitentes adiutorium gratiæ domini nostri, non per naturalem spiritum hominis, sed per principalem spiritum dei, qui parum videntur considerasse ipsum Zachariam fuisse vtique sacerdotem. Omnes autem tunc sacerdotes necesse habebant ex lege dei primitus pro peccatis suis offerre sacrificium, deinde pro populo, sicut nunc per orationis sacrificiũ conuincimur, non esse sine peccato, quoniã iussi sumus dicere: Dimitte nobis debita nostra. Ita & tunc per sacrificia victimarum animaliũ conuincebantur, sacerdotes sine peccato non esse, qui pro suis peccatis iubebãtur offerre. Quod si res ita se habet, vt per gratiã Saluatoris proficiamus quidem in hac vita, deficiente cupiditate, crescente charitate, perficiamur autẽ in illa vita, cupiditate extincta, charitate completa, profecto illud quod scriptum est: Qui natus est ex deo non peccat: secundum ipsam charitatem dictum est, quæ sola non peccat. Ad natiuitatem quippe, quæ ex deo est, augenda & perficiẽda pertinet charitas, non ea quæ minuenda est & consumenda cupiditas, quæ tamen quandiu est in membris nostris, *lege quadam sua repugnat legi mentis.* Sed natus ex deo, nec obediens desyderiis eius, nec exhibens mẽbra sua arma iniquitatis peccato, potest dicere: Iam nõ ego operor illud, sed illud quod habitat in me peccatũ. Sed quoquomodo se habeat ista quæstio, quia & si non inuenitur homo in hac vita sine peccato, id tamen dicitur posse fieri per adiutorium gratiæ & spiritus dei:

B

C

Gal.5. 1.Cor.15. Matth.6. 1.Ioan.1. Rom.7. Error tolerabilis. Luce.1.

quod vt fiat conandum atq; poscendũ est, tolerabiliter in id quisque fallitur: nec diabolica impietas, sed error humanus est, elaborãda & optanda affirmare, etiam si quod affirmat non possit ostẽdere. Id enim credit fieri posse quod certe laudabile est velle. Nobis autem sufficit quod nullus in ecclesia dei fideliũ reperitur in quolibet profectu, excellẽtia atq; iustitia, qui sibi audeat dicere non necessariã precationem orationis dominicæ: Dimitte nobis debita nostra, & dicat se nõ habere peccatum, ne seipsum decipiat, & veritas in eo nõ sit, quanuis iam sine querela viuat. Nõ enim qualecunq; etiam tẽtationis humanæ, sed graue peccatũ est quod in querelã venit. Cætera quæ illi obiecta sunt, sicut gestis defensa peruiderit, ita de his proculdubio tua beatitudo iudicabit. Dabit sanè nobis veniam suauitas mitissima cordis tui, quod prolixiorem epistolam fortassis quàm velles tuæ misimus sanctitati. Non enim riuulum nostrũ tuo largo fonti augẽdo refundimus, sed in hac nõ parua tentatione tẽporis vnde nos liberet, cui dicimus: Ne nos inferas in tẽtationem: vtrum etiam noster licet exiguus ex eodem quo etiã tuus abundans emanet capite fluentorũ, hoc à te probari volumus, tuisq; rescriptis de cõmuni participatione vnius gratiæ consolari.

D

Matth.6. ἁμαρτίαν

E

Innocentius superiori respondet [redacted].

Epistola. XCVI.

INNOCENTIVS Aurelio, Alipio, Augustino, Euodio, Possidio, episcopis salutem.

1.Retra.50.

Fraternitatis vestrę literas plenas fidei totoq; religionis catholicæ vigore firmatas à duobus missas conciliis per fratrem & coëpiscopum nostrum Iulium pergrato susceptimus animo, quod earũ tenor omnisq; contextio est in consideratione quotidianæ gratiæ dei, & in eorum correctione, qui contrà sentiunt, integra ratione consistit, vt & illis omnem tollere possit errorem, & idoneũ dato cuiuis nostræ legis exemplo, quem sequi debeat dignum possint prębere doctorem. Sed de his iam satis, vt opinor, supra diximus, cũ vestris relationibus respõdentes rescripsimus, quid vel de illorum perfidia, vel de vestra sentẽtia sentiremus. Sed subinde contra eos subuenit & suppeditat quod dicatur, nec potest aliquando esse quod vincat, cum tam miserũ impiumq; sit quod nostræ fidei virtute & ipsa plenius veritate vincatur. Qui enim omnem vitæ spem respuit, atq; contempsit, inimica dãnabili cor suũ disputatione confundens, cum credit nihil esse quod à deo accipiat, nec aliquid supereſſe quod petat ad sanandũ se, qui sibi hoc abstulit vlterius quid relinquit? Si ergo sunt aliqui quos in sui defensionem peruersitas tanta deuinxit, qui huic se dogmati dant atq; coniugant, sperantes hoc ad catholicam pertinere doctrinam, quod abhorrens longius & penitus approbatur aduersum, infecti illorum & monitis & verbis vt laberentur inducti, quatenus ad rectum viæ tramitem redeant festinabunt, ne diutius mentem obsidens, velut eorum sensibus pastus error inuadat. Nam si Pelagius quocunque restitit loco, eorum animos qui facilè vel simpliciter crederent disputanti hac affirmatione decepit: seu hac illi in vrbe sint, quod nescientes nec manifestare possumus, nec negare, cum & si sunt lateant, nec aliquando audeant, vel illum prædicantem ista defendere, vel talia aliquo nostrorum præsente iactare, & in tanta populi multitudine deprehendi aliquis facilè, nec alicubi possit agnosci: siue in quouis terrarum loco degant, dei nostri misericordia gratiaq; credimus, quod facile

F

Universidad de Deusto
Biblioteca

G corrigantur, audita eius damnatione, qui fuerit pertinax & resistens huius dogmatis author inuentus: nec interest vbi isti fuerint, dum vbicunque inueniri potuerint, sint sanandi. Nobis tamen nec persuaderi potest eum esse purgatum, quanuis ad nos à nostris quibusdam laicis sint gesta perlata, quibus ille auditum se crederet & absolutum: quę vtrum vera sint dubitamus, quod sub nulla illius prosecutione venerunt, nec eorũ aliquas accepimus de hac re literas apud quos istius rei iste præstitit causas. Quod si de sua ille potuisset purgatione cõfidere, hoc magis credimus quod egisset, quod multo verius esse potuerat, vt illos cogeret epistolis suis quid iudicauerunt indicare verum: cum sint aliqua in ipsis posita gestis, quæ obiecta partim ille vitando suppresslit, partim multa in se verba retorquendo tota obscuritate confudit, aliqua magis falsis argumẽtis quàm vera ratione, vt ad tempus poterat videri, purgauit negando, alia falsa interpretatione vertendo. Sed vtinam, quod optandum magis est, etiam se ille ad veram fidei viam, ab illo sui tramitis errore conuertat, vt cupiat velitq; purgari, considerans quotidianam dei gratiam, adiutoriumq; cognoscens, vt videatur verum
H & approbetur ab omnibus manifesta ratione correctus, non gestorum iudicio, sed ad catholicam fidem orbe conuerso. Vnde non possumus illorum nec culpare nec approbare iudicium, cum nesciamus vtrum vera sint gesta, aut si vera sunt, illum constet magis subterfugisse, quàm se tota veritate purgasse. Qui si confidit, nouitq; non nostra dignum esse damnatione, quod dicat iam totum hoc se refutare quod dixerat, non à nobis accersiri, sed ipse debet potius festinare vt possit absolui. Nam si adhuc taliter sentit, quando se nostro iudicio quibusuis acceptis literis cum sciat damnandum esse, committet? Quod si accersendus esset, ab iis melius fieret, qui magis proximi & non longo terrarum spatio videntur esse disiuncti: sed non deerit cura, si medicinæ præbeat ille materiam. Potest enim damnare quæ senserat, ac datis literis erroris sui, vt regressum ad nos decet, veniam postulare. Librum sanè qui eius esse diceretur nobis à vestra charitate transmissum euoluimus. In quo multa blasphemia, nihil quod placeret, nihil quod non penitus displiceret à quouis damnandum atque calcandum, cui similia nisi qui ista scripserat, nemo alter in mentem reciperet
I atque sentiret. Nam hoc loco latius de lege disputare velut coram posito repugnanteq; Pelagio necessarium esse non duximus, cum vobiscum totum scientibus pariq; nobiscum assensione gaudentibus colloquamur. Tunc enim melius hæc exempla ponuntur, quando cum iis quos harum constat rerum imprudentes esse tractamus. Nam de naturæ possibilitate, de libero arbitrio, & de omni dei gratia & quotidiana gratia, cui non sit rectè sentienti vberrimum disputare. Anathematizet ergo ista quæ sensit, vt illi qui eius sermonibus fuerant præceptisq; collapsi, quid tandem habeat fides vera cognoscant. Facilius enim reuocari poterunt, cùm ista à suo senserint authore damnari. Quod si ille pertinaciter in hac voluerit impietate persistere, agendum est qualiter vel iis possit subueniri, quos non scelus huc sed magis error induxit: nec & illis hęc medicina pereat, cuius iste talem non admittit nec postulat curã. Deus vos incolumes custodiat fratres charissimi. Datum. V. Kalend. Februarias.

Innocentiue Augustinum salutat tantum.

Epistola. XCVII.

INNOCENTIVS Aurelio & Augustino K
episcopis. Acceptissimi mihi germani cõpresbyteri illò recursus vacuus officio vestro esse non debuit. Per charos enim salutare charissimos, naturale quodammodo videtur & cõsequens. Gaudere ergo in domino vestrã germanitatẽ amantissimi cupimus, & pro nobis paria ad deum vota rependere precamur, quia vt bene nostis, communibus & alternis plus agimus orationibus quàm singularibus aut priuatis.

Euodius Augustino proponit aliquot quæstiones.

Epistola. XCVIII.

EVODIVS episcopus, Augustino episcopo. Pridem quæstiones misi ad sanctitatem tuam. Vnam de ratione & deo, [puto] per Iobinum θ qui seruit ancillis dei. θ Alteram de corpore saluatoris, de quo æstimatur quod substantiam dei videat. Tertiam dico nunc. Anima rationalis, quam saluator cum corpore assumpsit, vtrum in vna de opinionibus est illis quæ proponũtur, cum de animæ origine quęritur, si qua ibi potest veritate fulciri: an quanquam rationalis sit, non tamen ex iis speciebus quæ de animaliũ anima dicũtur, θ sed in alia habetur. θ Quar-
L tam interrogo, qui sunt illi spiritus de quibus in epistola sua ponit Petrus testimonium de domino dicẽs: 1.Petri.3.
Mortificatus carne, viuificatus spiritu, in quo & eis qui in carcere erant spiritibus veniens prædicauit, & cætera: hoc inferens quod in inferno fuerunt, & descendẽs Christus omnibus euangelizauit, omnesq; à tenebris & pœnis per gratiam liberauit, vt à tempore resurrectionis domini, iudiciũ expectetur exinanitis inferis. Quid ergo in hac re sanctitati tuæ videatur, cupio nosse.

Augustinus Euodio, respondens ad duas quæstiones, quarum altera est de loco obscuro, primæ Petri tertio cap. altera de anima Christi. *Epistola.* XCIX.

DOMINO dilectissimo fratri & coëpiscopo Euodio, Augustinus in domino salutem. Quæstio, quam mihi proposuisti ex epistola Apostoli Petri, solet nos vt te latere non arbitror, vehementissime commouere, quomodo illa verba accipienda sint tanquam de inferis dicta. Replico ergo tibi eandem quæstionem, vt siue ipse potueris, siue aliquem qui possit inueneris, auferas de illa atque finias dubitationem meam. Quod si prior potuero cum id donauerit dominus, tibique impartiri valuero, non fraudabo dilectionem tuam: nunc autem quæ me ibi M
moueant intimabo, vt secundum hæc de illis verbis Apostolicis, vel ipse cogites, vel quem idoneum repereris consulas. Quum dixisset Christum mortificatum carne, viuificatum spiritu, continuo subiecit † in quo & iis qui in carcere erant concluſi spiritibus veniens prędicauit, qui increduli fuerunt aliquando, quãdo expectabat dei patientia in diebus Noë, cum fabricaretur arca, in qua pauci, id est octo animæ saluæ factæ sunt per aquam. Deinde subiunxit & ait: quod & vos nunc simili forma baptisma saluos facit. Mouet itaque si apud inferos dominus quando mortuus est in carcere concluſis spiritibus prædicauit, quid boni soli meruerint, vt dominus ad inferna descenderet: & de istis tantum duobus dictum fuisse illi diuiti. Inter vos & nos chaos magnum firmatum est, vt ij qui volunt hinc transire ad vos non possint, neque inde huc transmeare: nescio vtrum quisquam sit cui non videatur absurdum. Porrò si plures quàm duo ibi erant, quis audeat dicere non ibi fuisse patriarchas & prophetas, quibus in scripturis dei iustitiæ pietatisq; tam insigne te-

† aliàs, in eo ipso spiritibus qui in carcere erant cõclusi adueniẽtẽ prædicasse, qui spiritus aliquãdo increduli fuerant, cũ fustẽtaret in diebus in quib⁹ adhuc expectabat &c. Lucæ.18.

A gne testimonium perhibetur,qui tũc infideles fuerunt, cum fabricaretur arca? Etenim post tempora Noë,mul ta milia tot gentium vsque ad passionem Christi mor tua sunt,quæ potuit apud inferos inuenire: Non vtiq; eorum qui in deum crediderant, sicut prophetæ & patriarchę de stirpe Abraę,sicut ipse retro Noë & tota domus eius, quæ salua facta est per aquam, excepto fortassis vno filio,qui postea reprobatus est,sicut etiã præter progeniem Iacob: alij fuerunt credentes in deum sicut Iob, sicut ciuitas Niniue, & si qui alij sunt qui vel apparent in scripturis, vel in genere humano latent: sed eorum dico multa milia hominum,qui deũ ignorantes, & dæmonum vel simulacrorum cultui dediti à temporibus Noë vsque ad passionem Christi, ex hac vita emigrarunt,quos apud inferos Christus inuenĩs, quomodo illis non prædicauit, sed illis tantum qui in diebus Noë increduli fuerunt cum fabricaretur arca? Aut si omnibus prædicauit,cur illos solos Petrus commemorauit, prætermissa multitudine tam innumerabili cæterorum? Et dominum quidem carne mortificatum venisse in infernum satis constat. Neque enim
B contradici potest,vel prophetiæ quæ dixit: Quoniam
Psal.15. non derelinques animam meam in inferno. Quod ne aliter quisquam sapere auderet, in actibus Apostolo-
Act.2. rum, idem Petrus exponit: ϑ Vel eiusdem Petri ϑ illis verbis,quibus eũ asserit soluisse inferni dolores,in qui-
12.de Ge. ad litterã ca.33. bus impossibile erat eum teneri. Quis ergo nisi infidelis negauerit fuisse apud inferos Christum? Quod si mouet aliquem, quemadmodum accipiendum sit inferni ab illo solutos dolores. Neque enim cœperat in eis esse tanquam in vinculis, & sic eos soluit tanquã si catenas soluisset,quibus fuerat alligatus, facile est intelligere sic eos solutos, quemadmodum solui possunt laquei venantium,ne teneant,non quia tenuerunt. Potest & sic, vt eos dolores eum soluisse credamus quibus teneri ipse non poterat, sed quibus alij tenebantur, quos ille nouerat liberandos. Verum quí nam isti sint, temerariũ est definire. Si enim omnes omnino dixerimus tunc esse liberatos qui illic inuenti sunt,quis nõ gratuletur si hoc possimus ostẽdere, præsertim propter quosdã,qui nobis literario labore suo familiariter innotuerunt, quorum eloquium ingeniumq; miramur, non solum poëtas & oratores, qui eosdem ipsos falsos deos gentium, multis opusculorum suorum locis con-
C temnendos ridendosq; monstrarunt,& aliquando etiã vnum deum vérumq; confessi sunt, quãuis illa superstitiosa cum cæteris colerent: verumetiam illos qui hęc non cantando vel declamando, sed philosophando dixerunt. Multos etiam quorum literas non habemus, sed in illorum literis didicimus secundum quendam modum laudabiles vitas, vt excepto dei cultu,in quo errauerunt, colentes vana quæ publice colenda fuerant instituta, & creaturæ potius quàm creatori seruientes: in cæteris moribus parsimoniæ, continentiæ, castitatis, sobrietatis, mortis pro patriæ salute contemptu,seruatæq; fidei, non solum ciuibus, verum & hostibus imitandi meritò proponantur. Quæ quidem omnia,quando non referuntur ad finẽ rectæ veræq; pietatis,sed ad fastum inanem humanæ laudis & gloriæ, etiam ipsa inanescunt quodammodo,steriliaq; redduntur: veruntamen quadam indole animi ita delectant, vt eos in quibus hæc fuerunt vellemus vel præcipue vel cum cæteris ab inferni cruciatibus liberari,nisi aliter se haberet sensus humanus, aliter iustitia creatoris. Quæ cum ita sint, si omnes inde soluit

saluator, & sicut requirens scripsisti exinaniuit infer- D
na,vt deinceps iudicium iam expectaretur extremum: hæc sunt quæ in hac re non immerito mouent, quæ mihi interim cogitanti solent occurrere. Primum qua authoritate firmetur ista sententia. Quod enim scriptum est in morte Christi factum solutis doloribus inferni, vel ad ipsum potest intelligi pertinere, quod eos hactenus soluerit, hoc est,irritos fecerit, ne ab eis ipse teneretur,præsertim quia sequitur: In quibus impossibile erat teneri eũ. Vel si causa quæritur cur voluerit venire in infernum, vbi dolores illi essent, quibus teneri omnino nõ poterat, quia erat,vt scriptum est,in-
ter mortuos† liber,in quo princeps & præpositus mor- Psal.87. † in mortuis
tis non inuenit aliquid quod supplicio deberetur, hoc scilicet quod scriptum est, Solutis doloribus inferni,nõ in omnibus, sed in quibusdam accipi potest, quos ille dignos ista liberatione iudicabat: vt neque frustra illuc descendisse existimetur,nulli eorum profuturus qui ibi tenebantur inclusi: nec tamen sit cõsequens,vt quod diuina quibusdam misericordia iustitiáque concessit, omnibus concessum esse putandum sit. Et de illo quidem primo homine patre generis humani, quod eum ibidem soluerit,ecclesia ferè tota consentit: quod eam E
non inaniter credidisse credendum est, vndecunque hoc traditum sit, etiam si canonicarum scripturarum hinc expressa non proferatur authoritas: quanquam illud quod in libro Sapientiæ scriptum est: Hæc illum Sap.10.
qui primus factus est patrem orbis terrarum, cum solus esset creatus, custodiuit & eduxit illum à delicto suo,& dedit ei virtutem continendi omnia: magis pro hac sententia quàm pro vllo alio intellectu facere videatur. Addũt quidam hoc beneficium antiquis etiam sanctis fuisse concessum. Abel, Seth, Noë, & domui eius,Abraam,Isaac & Iacob, aliisq; patriarchis & prophetis,vt cum dominus in infernum venisset, illis doloribus soluerentur. Sed quo nam modo intelligatur Abraam, in cuius sinum pius etiam pauper ille susceptus est, in illis fuisse doloribus, ego quidem non video: explicant fortasse qui possunt. Solos autem duos, id est,Abraam & Lazarum,in illo memorabilis quietis sinu fuisse,antequam dominus in inferna descenderet: & de istis tantum duobus dictum fuisse illi diuiti. Inter vos & nos chaos magnum firmatum est, vt ij Lucæ.16.
qui volunt hinc transire ad vos non possint, neq; inde
hue transmeare,nescio vtrum quisquam sit cui non vi F
deatur absurdum. Porrò si plures quàm duo ibi erant, quis audeat dicere nõ ibi fuisse patriarchas & prophetas, quibus in scriptura dei iustitiæ pietatisq; tam insigne testimonium perhibetur? Quid is ergo præstiterit, qui dolores soluit inferni, in quibus illi non fuerunt, nondum intelligo: præsertim quia ne ipsos quidem inferos vspiam scripturarum locis in bono appellatos potui reperire. Quod si nusquam in diuinis authoritatibus legitur, non vtique sinus ille Abraæ, id est, secretæ cuiusdam quietis habitatio,aliqua pars inferorum esse credenda est: quanquã in his ipsis tanti magistri verbis,vbi ait dixisse Abraam,Inter vos & nos chaos magnum firmatum est,satis, vt opinor, appareat non esse quandam partem,& quasi membrum inferorum tantæ illius fœlicitatis sinum. Chaos enim magnum,quid χάος.
est nisi quidam hiatus, multum ea separans,inter quæ non solum est, verumetiam firmatus est? Quapropter si in illum Abraæ sinum Christum mortuum venisse sancta scriptura dixisset, non nominato inferno eiusq; doloribus,miror si quisquam ad inferos eum descendi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G se asserere auderet. Sed quia euidẽtia testimonia & infernum commemorant & dolores, nulla causa occurrit, cur illò credatur venisse saluator, nisi vt ab eius doloribus saluos faceret. Sed vtrũ omnes quos in eis inuenit, an quosdam quos illo beneficio dignos iudicauit, adhuc requiro. Fuisse tamen eum apud inferos, & in eorum doloribus constitutis hoc beneficium præstitisse non dubito. Vnde illis iustis qui in sinu Abraæ erãt, cum ille in inferna descenderet, nondum quid contulisset inueni, à quibus eum secundum beatificam præ-
Luc.23. troni, quod cum illo in paradiso fuisset futurus, quando ad soluendos inferni dolores fuerat descensurus. Profecto igitur in paradiso atque sinu Abraæ, etiam ante iam erat beatificante sapientia, & apud inferos iudicante potentia. Vbi enim non est, nullo loco obsessa diuinitas? veruntamen secundum creaturam, quam ex quodam tempore suscipiendo manens deus, homo factus est, hoc est, secundum animam eum fuisse apud inferos, aperte scriptura declarat, & per prophetiam præmissa, & per Apostolicum intellectum satis expo-
H sita, qua dictum est. Non derelinques animam meam in inferno. Scio quibusdã videri, morte domini Christi iam talem resurrectionem præstitam iustis, qualis nobis in fine promittitur, quoniam scriptum est, illo
Matth.27. terræmotu, quo in eius passione petræ scissæ & monumenta aperta sunt, multa corpora resurrexisse iustorum, & visa cum illo quando resurrexit in sancta ciuitate: Qui vtique si non iterum repositis corporibus dormierunt, videndum est quemadmodum intelligatur Christus primogenitus à mortuis, si eum in illa re-
Apoc.1. surrectione tot præcesserunt, Quod si respondetur hoc dictum esse per anticipationem, vt monumenta quidem illo terræmotu aperta intelligantur, cum Christus in cruce penderet, resurrexisse autem iustorũ corpora non tunc, sed cum ille prior resurrexisset, quantis tunc vt dixi, anticipando fuisset adiunctum, vt & Christus primogenitus à mortuis sine ambiguitate credatur, & illis iustis continuo concessum, vt ipso præeunte in æternam incorruptionem atque immortalitatẽ resurgerent. illud adhuc restat quod moueat, quomodo à Petro dici potuerit, quod vtique verissime dictum est, quando per illam prophetiam non de Dauid,
1 sed de Christo asseruit fuisse prædictum, carnem eius
Act.2. non vidisse corruptionem, & quod adiunxit de Dauid, apud eos esse monumentum eius: vnde illos vtique nõ conuincebat, si corpus eius ibi iam non erat, quia etsi ante in recenti sua morte resurrexisset, nec caro eius vidisset corruptionem, posset nihilominus illud monu-
Dauid an resurrexerit mentum manere. Durum autem videtur, vt Dauid nõ fuerit in illa resurrectione iustorum, si eis iam æterna donata est, cuius Christus ex semine tam crebro, & tãta euidentia, tantaq; honorificẽtia commendatur. Pe-
Heb.11. riclitabitur etiam illud quod ad Hebræos de iustis antiquis dicitur: Quia pro nobis meliora prouiderunt, ne sine nobis perfecti perficerentur, si iam in illa resurrectionis incorruptione constituti sunt, quæ nobis perfi-
1.Petri.3. ciendis in fine promittitur. Cur ergo petrus eos tãtum cõmemorare voluerit, quibus in carcere inclusis Euangelium prædicatum est, qui in diebus Noë cum fabricaretur arca increduli fuerunt, vides quàm latebrosum sit, & quæ me moueant, ne affirmare hinc aliquid audeam. Hinc accedit, quia cum dixisset Apostolus, quod & vos nunc simili forma baptisma saluos facit, nõ carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interroga- K
tio in deum per resurrectionem Iesu Christi, qui est in
Ephesi.2. dextera dei, deglutiens mortem, vt vitæ æternæ hæredes efficeremur, profectus in cœlos subiectis sibi angelis & potestatibus & virtutibus, cõtinuo subiecit. Chri-
1.Petri.4. sto igitur in carne passo, & vos eadem scientia armamini, quia qui passus est in carne desiit à peccatis, in hoc, vt iam non hominũ desyderiis, sed voluntate dei quod reliquum est in carne viuat tempus. Deinde ait, Sufficit enim præteritũ tempus ad voluntatem hominum consummatum ambulantes in libidinibus & cõcupiscẽtiis & ebrietate, comessationibus, potationibus, & illicitis idolorũ seruitutibus, in quo stupescunt non concurrere vos in eandem luxuriæ confusionem blasphemantes, quoniam reddent rationem ei qui paratus est iudicare viuos & mortuos. His dictis subnectit, Propter hoc enim & mortuis euangelizatum est, vt iudicentur quidem secundum homines in carne, viuant autem secundum deum spiritu. Quem nõ moueat ista profunditas? Mortuis dicit euangelizatum, quos profecto si intellexerimus, qui de corpore exierunt, illi opinor erunt, de quibus supra dixit. Qui increduli fuerunt L
in dieb⁹ Noë, aut certe omnes quos apud inferos Chri
stus inuenit. Quid sibi ergo vult vt iudicentur quidem secundum homines in carne, viuant autem secundum deum spiritu? Quomodo iudicantur in carne, quã non habent, si apud inferos sunt, vel quam nondum receperũt, si etiam à doloribus inferni soluti sunt? Neq; enim si vt quærẽdo dicis, exinaniti sunt inferi, omnes etiam qui tunc ibi fuerunt in carne resurrexisse credẽdi sunt: aut qui resurgentes apparuerunt cum domino, ad hoc carnem receperunt, vt in ea iudicarentur secũdum hominem: quod nec de illis video quomodo accipi possit, qui increduli fuerunt in diebus Noë: non enim eos in carne vixisse scriptum est, aut credi potest ideo solutos dolores inferni, vt qui inde liberarentur, carnem ad luendam pœnam reciperent. Quid est ergo vt iudicẽtur secundum homines in carne, viuant autem secundum deum spiritu? An forte hoc prẽstitum est eis, quos apud inferos Christus inuenit, vt per Euangelium viuificarentur spiritu, quanuis futura resurrectione in carne iudicandi sint, vt per aliquam carnis pœnã transeant in regnum dei? Quod si ita est, cur hoc tãtum de illis qui quondam non crediderunt in diebus Noë, ac non etiam de cæteris, quos illi Christi visitatio cõperit M
per Euangelij prædicationem spiritu reuixerũt, postea transitoria pœna in carne iudicãdi? Quod si de omnibus acceperimus, manet quæstio, quare Petrus eos tantum cõmemorauit qui tunc increduli fuerunt, cum fabricaretur arca? Mouet etiam illud, quod ij qui de hac re conantur reddere rationem, ideo dicunt Christo ad inferos descẽdente, iis qui ibi inuenti sunt illa loca pœnalia tanquam carceres exinanitos, quia non audierãt Euangelium, quod illis viuentibus nondum toto orbe terrarum prædicabatur, & iustas habebant causas cur non credidissent, quod eis non fuerat annũciatum: deinceps autem non habituros excusationem, qui prædicationem Euangelij per omnes gentes celebratam diffusamq; cõtemnunt, & ideo illis tunc euacuatis carceribus iam iustum restare iudicium, quo contumaces & infideles etiam æterno igne puniantur. Nec attendunt qui hoc sentiũt hanc excusationẽ habere posse omnes, qui etiam post resurrectionem Christi, antequã ad eos Ita sperãs
Euangelium peruenire ex hac vita emigrarunt. Neq; enim postea q̃ domin⁹ remeauit ab inferis, nemo pmissus est

A sus est & iterum ire ad inferos, nisi audito Euangelio, cum tam multi morerētur in toto orbe terrarum, antequam ad eos hæc annunciatio peruenīret, qui omnes habebunt excusationem, quæ ablata dicitur eis, quibus dominus cum venisset, qui ante non audierant in inferno dicitur prædicasse. Vbi forte dicatur etiam istos, qui post domini resurrectionem, nondum sibi annunciato Euangelio mortui sunt siue moriuntur, illic apud inferos audire potuisse vel posse, vt illic credant quod de Christi veritate credendum est, & habeant etiā ipsi remissionem ac salutem, quam illi meruerunt, quibus ipse Christus annunciauit. Neque enim quia rursus ascendit Christus ab inferis, ideo ibi fama eius extincta est, nam & hinc ascendit in cœlum, & tamen eius annunciatione, qui in eum crediderint salui erunt. Ideo quippe exaltatus est, & donatum est ei nomen quod est super omne nomen, vt in nomine eius omne genu flectatur, non solum cœlestium & terrestrium, verumetiā infernorum. Sed hanc opinionem si admittimus, qua putari potest homines, qui cum viuerent minime crediderunt, posse in Christum apud inferos credere, quis ferat? Quæ cōsequenter absurda fideiq; contraria? Primùm ne frustra dolere videamur eos qui sine ista gratia de corpore exierunt, frustraq; curam gerere atque instāter hortari, vt eam homines priusquam moriantur percipiant, ne sempiterna morte puniantur: Aut si illi tantum apud inferos inutiliter atque infructuose credunt, qui Euāgelio sibi annunciato hic credere noluerunt, illis autem proderit credere, qui non hic contempserunt quod audire minime potuerunt: aliud sequitur absurdius, vt hic non sit Euangelium prędicandum: quoniam omnes vtique morituri sunt, & sine vllo reatu contempti Euangelij venire ad inferos debēt, vt eis prodesse possit, cum ibi crediderint. Quod sentire impiæ vanitatis est. Quamobrem teneamus firmissime quod fides habet fundatissima authoritate firmata, quia Christus mortuus est secundum scripturas, & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secūdum scripturas, & cætera quæ de illo testante † veritate cōscripta sunt. In quibus etiam hoc est, quod apud inferos fuit solutis eorum doloribus, quibus eum erat impossibile teneri, à quibus etiam rectè intelligitur soluisse & liberasse quos voluit, corpusq; quod in cruce reliquerat in sepulchro positum recepisse. In illa vero, quā C propositisti de verbis Petri Apostoli quęstione, quoniā quæ me moueant perspicis, & alia fortasse si diligentius discutiantur possunt mouere, vel apud nos ea cogitando, vel quos dignum est, & si possumus consulendo quæramus. Considera tamen ne forte totum illud, quod de conclusis in carcere spiritibus, qui in diebus Noë non crediderant, Petrus Apostolus dicit, omnino ad inferos non pertineat, sed ad illa potius tempora, quorum formam ad hęc tempora transtulit. Illa quippe res gesta, forma fuerat futurorū, vt ij qui modo non credunt Euangelio, dum in omnibus gentibus ædificatur ecclesia, illis intelligantur esse similes, qui tunc non crediderunt cum fabricaretur arca. Illi autem qui crediderunt, & per baptismum salui fiunt, illis comparentur, qui tunc in eadē arca salui facti sunt per aquā. Vnde ait: *Sic & vos simili forma baptisma saluos facit.* Ad hanc igitur formæ similitudinem, cætera etiam de incredulis coaptemus, & nō suspicemur quod apud inferos ad faciendos fideles atque liberandos Euangelium prædicatum sit, vel adhuc etiam prædicetur, quasi & ibi sit ecclesia constituta. Ad illum ergo sensum

Phil. 2.

† testatissima.

qui te mouet, ideo videntur attracti qui hoc Petrū sen D
sisse crediderunt, quia dixit, conclusis in carcere spiritibus prædicatum, quasi animæ non possint intelligi spiritus, qui tunc erant in carcere, † atque ignorantiæ † carne.
tenebris velut carcere claudebantur. De quali carcere se desiderat liberari ille qui dicit: Educ de carcere animam meam, vt confiteatur nomini tuo: quæ alibi vmbra mortis appellatur. De qua non vtique apud inferos, sed hic liberati sunt, de quibus scriptū est: Qui sedebant in vmbra mortis, lumen ortum est eis. Illis autem in diebus Noë frustra prædicatum est, quia non crediderunt, cum expectaret eos dei patientia per tempus cētum annorum, quibus arca eadem fabricata est. Nam eius etiam fabricatio quodammodo prædicatio fuit. Sicut modo similes eorum non credunt, qui sub eadem forma ignorantiæ tenebris, velut carcere concluduntur, frustra intuentes ecclesiam toto mundo cōstrui imminente iudicio tanquam diluuio, quo tunc omnes increduli perierunt. Ait quippe dominus: *Sicut in diebus Noë, ita erit & in diebus filij hominis. Manducabant, bibebant, nubebant, vxores ducebant,* donec intrauit Noë in arcam, venit diluuium & perdidit omnes. *Sed quia ea res gesta etiam futuram rem* E
significabat, ideo ibi diluuiū & baptismum significauit fidelibus, & infidelibus pœnā. *Sicut in figura nō rei gestæ, sed tantummodo dictæ, quod de lapide scriptum est, quo significatus est Christus: duo quædam prænunciata sunt, & infidelibus offendiculum, & fidelibus ędificium. Aliquādo autem in eadem figura vel gesta vel dicta, etiam duæ res aliquid vnum significant: sicut fideles significauerunt ligna, quæ in arcæ fabricam coaptata sunt, eosdemq; etiam animæ octo, quæ in eadem arca liberatæ sunt: quomodo in illa Euangelica similitudine de ouili, idem ipse Christus est & pastor & ianua.* Nec moueat ad impediendum istum intellectum, quod eundem Christum dixit Apostolus Petrus prædicasse illis in carcere conclusis, qui quondam nō crediderant in diebus Noë, vt ideo non arbitremur hoc intelligendum, *quia illo tēpore nondum venerat Christus. Nondum enim venerat scilicet in carne, sicut venit quando post hæc in terra visus est, & cum homi-* Baruch. 3.
nibus conuersatus est. Veruntamen ab initio generis humani, vel ad arguēdos malos, sicut ad Cain, ac prius ad ipsum Adam vxoremq; eius, vel ad consolandos bonos, vel ad vtrosque admonēdos, vt alij ad salutē suam F
crederent, alij ad pœnā suam non crederent, ipse vtiq; non in carne, sed in spiritu veniebat, visis congruis alloquens quos volebat sicut volebat. Quod autem dixi *in spiritu veniebat. Et ipse quidem filius in substantia deitatis, quoniam corpus nō est, vtique spiritus est. Sed quid facit filius sine spiritusancto, vel sine patre, cum inseparabilia sunt omnia opera Trinitatis?* Ipsa quoq; scripturæ verba, de quibus agitur, satis hoc vt puto indicant eis qui diligenter attendunt: Quia Christus, in- 1. Petri. 3.
quit, semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos adducat deo, mortificatus quidem carne, viuificatus autem spiritu. In quo & iis qui in carcere concluſi erant spiritibus aduenīens prædicauit, qui increduli fuerant aliquādo, quando expectabat dei patientia in diebus Noë, cum fabricaretur arca. Iam vt ἐξεπέχετο
arbitror attenditur forma † verborum, Christus mor- † ordo.
tificatus carne, viuificatus autem spiritu. In quo spiritu aduenīens prædicauit & illis spiritibus qui increduli fuerāt aliquādo in diebus Noë: quoniā priusquā veniret in carne pro nobis moriturus, quod semel fecit, sępe

G antea veniebat in ſpiritu ad quos volebat, viſis eos admonens ſicut volebat vtique in ſpiritu, quo ſpiritu & viuificatus eſt, cum in paſſione eſſet carne mortificat⁹. Quid eſt enim quod viuificatus eſt ſpiritu, niſi quod eadē caro qua ſola fuerat mortificatus, viuificante ſpiritu reſurrexit? Nam quod fuerat anima mortificatus Ieſus, hoc eſt, eo ſpiritu qui hominis eſt, quis audeat dicere: cum mors animæ non ſit niſi peccatum, à quo ille omnino immunis fuit cum pro nobis carne mortificaretur? Si enim omnium hominū animæ ex illa vna ſunt quæ inſufflata eſt primo homini per quem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit: aut non eſt inde anima Chriſti, quoniam nullum habuit omnino peccatū, vel originale, vel proprium, propter quod ei mors debita videretur, pro nobis eam quippe quam non debebat exoluit, in quo princeps mūdi mortisq; præpoſitus nihil inuenit. Neque enim abſurdum eſt, vt qui primo homini animā creauit, crearet & ſibi: aut ſi & ipſa inde eſt eam ſuſcipiēdo mundauit, vt ſine vllo prorſus peccato, vel perpetrato, vel traducto, ad nos veniēs de virgine naſceretur. Si autem animæ non ex illa vna pro-

Rom.5. Quæſtio. 2. de anima Chriſti vnde ſit.

H pagātur, & ſola ex Adam caro trahit originale peccatum, ita ſibi creauit animam dei filius, vt cæteris creat, quam non tamē carni peccati miſcuit, ſed ſimilitudini carnis peccati. Sumpſit enim ex virgine verā quidem carnis ſubſtantiam, non tamen peccati carnem, quia non ex carnali concupiſcentia, ſiue ſeminatam ſiue cōceptam, mortalē ſanè ac per ætates mutabilem, tāquam carni peccati ſine peccato ſimillimam. Ac per hoc quæcunque de anima opinio vera ſit, quarum nullam temere affirmare adhuc audeo, niſi tantum illam repudiare qua creduntur animæ pro meritis neſcio quorum ſuperiorum actuum ſuorum, ſingulę in ſingula corpora tanquā in carceres trudi. Certe anima Chriſti non ſolum immortalis ſecundum cęterarum naturam, ſed etiam nullo mortificata peccato vel damnatione punita eſt: quibus duabus cauſis mors animæ intelligi poteſt, & ideo non ſecundum ipſam dici potuit Chriſtus viuificatus ſpiritu. In ea re quippe viuificatus, eſt in qua fuerat mortificatus: ergo de carne dictū eſt: Ipſa enim reuixit anima redeunte, quia ipſa erat mortua anima recedēte. Mortificatus ergo carne dictus eſt. quia ſecundum ſolam carnem mortuus eſt: viuificatus

I autem ſpiritu, quia illo ſpiritu operante in quo ad quos veniebat & prædicabat, etiam ipſa caro viuificata ſurrexit, in qua modo ad homines venit. Proinde etiā illud quod poſtea dictum eſt de incredulis, qui reddant rationem ei qui paratus eſt viuos & mortuos iudicare, non eſt conſequens, vt eos hic intelligamus mortuos qui de corpore exierunt. Fieri enim poteſt vt mortuos dixerit infideles, hoc eſt in anima mortuos, de qualibus dicitur. Dimitte mortuos vt ſepeliant mortuos ſuos. Viuos autem qui credunt in eum non fruſtra audientes. Surge qui dormis & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus. De qualibus etiam ipſe dominus dicit: Veniet hora & nunc eſt, quando mortui audient vocē filij dei, & qui audierint viuent. Proinde etiam quod ſequitur & dicit Petrus. Propter hoc & mortuis euangelizatum eſt, vt iudicentur quidem ſecundum homines in carne, viuant autem ſecundum deum ſpiritu, nō cogit apud inferos intelligi. Propterea enim in hac vita & mortuis euangelizatum eſt, id eſt, infidelibus & iniquis, vt cum crediderint, iudicentur quidem ſecundum homines in carne, hoc eſt, in diuerſis tribulatio-

Matth.8.
Ephe.5.
Ioan.5.
1.Petri.4.

nibus, & in ipſa morte carnis. Vnde idem Apoſtolus K
alio in loco dicit, tēpus eſſe vt iudicium incipiat à domino domini: viuant autem ſecundum deum ſpiritu, quia & in ipſo fuerant mortificati, cum morte infidelitatis & impietatis detinerētur. Hæc expoſitio verborum Petri cui diſplicet, vel cui etiāſi non diſplicet, non tamen ſufficit, quęrat ea ſecundum inferos intelligere: qui ſi valuerit illa quibus me moueri ſupra cōmemoraui ita ſoluere vt eorum auferat dubitationē, impartiat & mihi: quod ſi factum fuerit, poterunt illa verba vtroq; modo intelligi: iſta ſententia de nulla falſitate conuincitur. Ad illas autē quæſtiones, quas ante miſiſti, excepta dei viſione per corpus, vnde maius opus moliendum eſt, vt potui reſpondi, & per Aſellum diaconū miſi, quod te accepiſſe iam puto. In recenti autem cōmonitorio tuo, cui nunc reſpondi, duo quæſieras, quorum vtrunque tractatum eſt, vnum latius, alterū breuius, de Petri ſcilicet Apoſtoli verbis, & de anima domini. Exemplum ſanè literarum tuarū, quæ continent interrogationē, vtrum dei ſubſtantia corporaliter velut in loco videri poſſit, & apud nos neſcio quomodo aberrauerunt, nec inueniri cum diu quærerētur potuerunt, iterum admoneo mittere ne graueris. L

Auguſtinus Euodio, de anima ſolata corpore, & de viſis prodigioſis. Epiſtola. C.

DOMINO beatiſſimo & venerabili fratri ac conſacerdoti meo Euodio, & qui tecum ſunt fratribus, Auguſtinus & qui mecum ſunt fratres in domino ſalutem. Frater iſte nomine Barbarus ſeruus dei, iam diu apud Hipponem conſtitutus, & verbi dei feruidus ac ſtudioſus auditor, deſyderauit ad tuam ſanctitatem literas noſtras, in quibus tibi eum in domino cōmendamus, tibiq; per eum ſalutem debitam dicimus. Literis autem ſanctitatis tuæ, quibus ingentes texuiſti quæſtiones, reſpondere operoſiſſimum eſt, etiā ocioſis & multo maiore quàm nos ſumus prædītis facultate differendi & acrimonia intelligendi. Duarū ſanè epiſtolarum tuarū, quibus multa & magna conquiris, vna neſcio quomodo aberrauit, & diu quæſita non potuit reperiri. Altera verò, quæ inuēta eſt habet commendationē ſuauiſſimā ſerui dei & boni & caſti adoleſcentis, quomodo ex hac vita migrauerit, & quibus viſionum fraternarum atteſtationibus meritum eius nobis inſinuari potuerit. Deinde ex hac occaſione proponis, & verſas de anima obſcuriſſimam quæſtionem, M
vtrum cum aliquo corpore egrediatur è corpore, quo poſſit ad corporalia loca ferri, vel locis corporalibus cō tineri. Huius igitur rei tractatus, ſi tamen ad liquidum à talibus quales nos ſumus examinari poteſt, curam atq; operā negocioſiſſimam poſtulat, ac per hoc mentem ab his occupationibus ocioſiſſimam. Si autem breuiter vis audire quid mihi videatur, nullo modo arbitror animam è corpore exire cum corpore: viſiones autem illæ futurorumq; prædictiones quomodo fiant, ille iam explicare conetur, qui nouit qua vi efficiantur in vnoquoque animo tanta cū cogitat. Videmus enim planeq; cernimus in eo fieri rerum multarum viſibilium, & ad cæteros corporis ſenſus pertinētium, innumerabiles imagines: quæ non intereſt quàm ordinate vel turbide fiant, ſed tantum quia fiunt, quod manifeſtum eſt, qua vi & quomodo fiāt quiſquis potuerit explicare, quæ omnia certe quotidiana ſunt atque continua, audeat præſumere aliquid ac definire, etiam de illis rariſſimis viſis. Ego autem tanto minus hoc audeo, quanto minus id quoque in nobis quod vita continua

vigilantes

Universidade de Lisboa Biblioteca

A vigilantes dormientesq; experimur, quo pacto fiat ex-
De cura pro mortuis. cap. 11. plicare sufficio. Nam cum ad te dictarem hanc epistolam, teipsum animo contuebar, te vtique absente atque nesciente, & quomodo possis his verbis moueri secundum notitiã quæ mihi de te inest imaginabar, atq; id quo nam modo in animo meo fieret, capere ac inuestigare non poteram, certus tamen non fieri corporeis molibus, nec corporeis qualitatibus cum corpori simillimum fieret. Hoc interim habeas, vt ab occupato & festinante dictatum. In duodecimo autem libro eo-
de Gene. ad litterã. lib. 11. rum quos de Genesi scripsi, versatur hęc quæstio vehementer, & ex multis rerum expertarum atq; credibiliter auditarũ [exemplis] disputatio illa sylueſcit. Quid in ea potuerimus vel effecerimus cum legeris iudicabis si tamen dominus dignabitur donare, vt eos mihi libros quantum possum congruenter emendatos iam liceat ædere multorum fratrum expectationi, non iam longa disputatione suspendere. Narrabo autem vnum aliquid breuiter vnde cogites: Frater noster Gẽnadius notissimus, ferè omnibus, nobisq; charissimus medicus
B qui nunc apud Carthaginem degit, & Romæ suæ artis exercitatione præpolluit, vt hominem religiosum nosti, atque erga pauperum curam impigra misericordia facillimoq; animo benignissimũ: dubitabat tamen aliquando vt modo nobis retulit, cum adhuc esset adolescens & in his eleemosynis feruentissimus, vtrum esset
Visio. vlla vita post mortem. Huius igitur mentem & opera misericordię quoniam deus nullo modo desereret, apparuit illi in somnis conspicuus iuuenis & dignus intendi, eiq; dixit, Sequere me: quem dum sequeretur venit ad quandam ciuitatem, vbi audire cœpit à dextera parte sonos suauissimæ cantilenæ vltra solitam notãq; suauitatem. Tunc intento, quid nam esset, ait, hymnos esse beatorum atque sanctorum. Sinistra autem parte
Videtur deesse, putauit aut vt somnium fuit. † aliãs & sonũ fugit. quid se vidisse retulit, non satis memini. Euigilauit, & somnium vt fuit, † tantumq; de illo, quantum de somnio cogitauit. Alia verò nocte, ecce idem ipse iuuenis eidem rursus apparuit, atq; ab illo vtrum cognosceretur interrogauit, Respõdit iste, quod eum bene planeq; cognosceret. Tunc ille quæsiuit vbi se nosset. Nec memoriæ defuit quod iste identidem responderet, totũq;
C visum illud hymnosq; sanctorum ad quos audiendos eo duce venerat, qua recentissimos recordabatur facilitate narrauit. Hic ille percontatus est, vtrum nam id quod narrauerat in somnis vidisset, an vigilãs? Respõdit in somnis. At ille, Bene inquit recolis, verum est in somnis illa vidisti. Sed etiam nunc in somnis te videre scias. Hic cum audisset ista, ita esse credidit, atque id responsione firmauit. Tunc qui hominem docebat, adiecit & ait: vbi est modo corpus tuũ? Ille respondit, in cubiculo meo. Scis ne inquit ille in eodem corpusculo nunc illigatos esse & clausos & ocioſos oculos tuos, nihilq; illis oculis te videre? Respondit, scio. Tunc ille, Qui sunt ergo inquit isti oculi quib⁹ me vides? Ad hoc iste nõ inueniẽs quid respõderet, obticuit. Cui hæsitanti, ille quod his interrogationibus docere moliebatur aperuit, & continuo sicut, inquit, illi oculi carnis tuæ vtique in dormiente atque in lectulo iacente nunc vacant, nec aliquid operantur, & tamen sunt isti quibus me intueris, & ista veteris visione: ita cũ defunctus fueris, nihil agẽtibus oculis carnis tuæ vita tibi inerit qua viuas sensusq; quo sentias. Caue iam deinceps ne dubites vitam manere post mortẽ. Ita sibi homo fidelis ablatam dicit huius rei dubitationem. Quo docente, nisi prouidentia & misericordia dei? Ista narratione dixerit aliquis tantæ rei nos nõ soluisse, sed auxisse quæ- D
stionem: veruntamen cum his verbis credere [vel nõ credere] liberũ cuiq; sit, seipsum q̃sq; habet quò se auocet ad profundissimam quæstionem. Et vigilat homo, [& dormit homo] quotidie, & cogitat homo: dicat vn de fiant ista similia formis, similia qualitatibus, similia motibus corporum, nec tamen materie corporali, dicat si potest. Si autem non potest, quid se præcipitat de rarissimis aut inexpertis quasi definitam ferre sententiã, cùm continua & quotidiana non soluat: Ego autẽ quãuis quomodo fiant ista veluti corporea sine corpore, verbis prorsus explicare non possum, tamen sicut scio non ea corpore fieri, vtinam sic scirem quomodo discernerentur quæ videntur aliquando per spiritum, & per corpus videri putantur: quò ve modo distinguantur visa eorum, quos error vel impietas plerunq; deludit, quando visis piorum atq; sanctorum similia pleraque narrantur: quorum exempla si commemorare voluissem, tempus mihi potius quàm copia defuisset. In domini misericordia vegeteris domine beatissime & venerabilis, & desyderabilis frater.

E

Augustinus Euodio, quomodo anima cernat sine corpore, déque uisis prodigiosis. Epistola. CI.

DOMINO beatissimo & venerabili fratri & coëpiscopo [sancto] Euodio, & tecum fratribus, Augustinus & mecum fratres in domino salutem. Multa quæris ab homine multum occupato, & quod est grauius ea putas præcipitari debere dictando, quæ sunt tam difficilia, vt cum magna diligẽtia dictata vel scripta vix perduci possint ad intellectum, etiam talium qualis ipse es. Huc accedit, quia non tu & tales tantummodo cogitãdi estis lecturi esse quod scribimus, sed vtique & illi qui minus acuto minusq; exercitato ingenio prædĩti, eo tamen studio feruntur ad cognoscendas literas nostras, siue amico siue inimico animo, vt eis subtrahi omnino non possint. Ista cogitãti cernis quanta cura in scribendo esse debeat, præsertim de rebus ita magnis, vt in eis & magni laborent. Si autem cum aliquid in manibus habeo, intermittendum est & differendum, vt ad ea potius respõdeatur quę superuenientia requiruntur, quid fiet si etiam ipsis dũ respõdetur alia superuenerint? Num placet vt etiam his omissis illa suscipiantur, & semper priora fiant quę posteriora oboriuntur, eaq; sola terminare cõtingat, quibus cum scribuntur nõ superuenerit aliquid quod quæratur? Quod vt mihi accidat difficillimum est, sed non opinor tibi hoc placere. Non ergo debui alia interrumpere cum tua superuenissent, sicut nec tua si alia rursus irruerint, & tamen seruare hanc iustitiam non sinor. Nam ecce vt tibi hæc ipsa rescriberem [quibus id admonerem] internisi quæ agebam, & animum meum ad hanc epistolam ab alia magna intentione detorsi, F
Facile autem fuit hanc excusationem vt arbitror non iniquam literis inditam tibi remittere, respondere autẽ inquisitionibus tuis non ita facile est, et puto in ipsis opusculis quæ me nunc intentissimum detinent, non defutura quædam loca vbi hæc ipsa expediam quæ requiris, si dominus fauerit. Iam etiam ex iis quæstionibus quas modò misisti, multa soluta sunt in eis libris quos nondum edidi, siue de Trinitate siue de Genesi: quãquam & illa si relegas quæ tibi iam diu nota sunt, vel nisi fallor, fuerunt, quia ea fortasse oblitus es quæ te conferente mecum ac sermocinante conscripsi, siue de Animæ quãtitate, siue de Libero Arbitrio, inuenies vnde dissoluas, & sine mea opera, dubitationes tuas, adhibito

2. Retra. ca. 15. & 24.

Universidad de Deusto Biblioteca

G adhibito ſcilicet nonnullo labore cogitationis, vt iis
1.Retra.7.8 quæ ⌊ibi⌋ ad intellectum liquidum certumq; perdu-
cta ſunt conſequentia nectantur. Habes etiam in libro
1.Retra.12. de Vera religione,quem ſi recoleres atque perſpiceres,
nũquam tibi videretur ratione cogi deum eſſe, vel ra-
tiocinando effici deum eſſe debere. Quandoquidem in
ratione numerorum,quam certè in vſu quotidiano ha
bemus,ſi dicimus ſeptem & tria decem eſſe debent,mi-
nus conſyderate loquimur,non enim decẽ eſſe debent,
ſed decem ſunt. De quibus itaque rebus rectè dicatur,
quod eſſe debeant, ſiue iam ſint,ſiue vt ſint,ſatis quan-
tum arbitror diſputauimus in eis libris quos commemo-
rauí.Homo enim ſapiens eſſe debet,ſi eſt vt maneat, ſi nondum eſt vt fiat: deus autem ſapiens non eſſe
debet, ſed eſt. Illa quoque de viſis quæ tibi nuperrimè
ſcripſi,& ea commemoras ſubtiliter dicta,ſed maiori-
bus te quæſtionibus implicaſſe, recenſe etiam atque e-
tiam,& cogita diligentius, nec pertranſeat ſed habitet
in eis conſyderatio tua, & inde fortaſſe vtcunque con-
iicies, quomodo ſit anima præſens vel abſens. In eis
quippe viſis demoratur in ſomnis, cum abeſt à ſenſu
H præſentiaq; cernendi,quam præbet oculis vigilans:hãc
⌊autem⌋ ab oculis, hoc eſt,tanquã à luminaribus cor-
poris animæ abſentiam, quæ eſt cùm dormimus, ſi vis
maior augeat,vt totũ quod eſt inde ſubtrahatur, mors
eſt. Sicut ergo à cernendi ſenſu ad viſa ſomniorum,
non cum aliquo corpore abſcedit,niſi fortè illa quæ vi
dentur in ſomnis corporea, noſq; ipſos inter illa ferri
ac referri cũ aliquo corpore exiſtimabimus, quod iam
tibi arbitror non videri.Ita ſi tota penitus abſtrahatur
atque abſit,quod fit in morte, non ſecum putanda eſt
auferre aliquod corpus ex corpore. Nã ſi auferret,pro-
fecto etiam cum dormim⁹ & abſcedit ab oculis,inquã-
tum eos relinquit, intantum oculos ſecũ auferret quã-
libet ſubtiliores,corporeos tamen,quod non facit: ve-
runtamen aufert ſecũ quoſdam ſimillimos, ſed nõ cor
poreos,quibus viſa ſimillima cernit in ſomnis, ſed nec
ipſa corporea. Porrò ſi aliquis cùm credit etiam viſa
ſomniorum,quæ ſimilia corporibus apparent,non eſſe
niſi corporea,videatur ſibi aliquid dicere,nec iſta inge
nij tarditas facile conuincitur, multorũ quippe eſt etiã
non mediocriter acutorum, quoniam parum attendũt
quantum videant imagines corporum, quæ fiunt in
ſpiritu,nec omnino ſunt corpora.Cùm verò eas cogũ-
tur intueri,ſi rectè aduerterint,atque compererint non
I eas eſſe corporeas,ſed corporum ſimillimas, rationem
tamen de his non continuo valent reddere,quibus cau
ſis & quemadmodũ fiant, qua denique natura ſua ſub-
ſiſtant,vel in quo ſubiecto ſint: vtrùm ita in animo fi-
ant,vt in membrana ex atramento literæ, vbi vtraque
ſubſtantia eſt membrana ſcilicet & atramentum: an
ſicut ſigillum in cera, vel figura quælibet,cui cera ſubie
ctum eſt illa in ſubiecto:an vtroque modo fiant iſta in
ſpiritu noſtro,aliquando ſic,aliquando autem ſic: Mo-
uent enim non ſolum ⌊vt cogitemus⌋ ea, quæ abſunt
à ſenſibus corporis,& in noſtra reperiuntur memoria,
vel quæ noſipſi vt libitum eſt,facim⁹, diſponimus, au-
gemus,minuimus, ⌊ſed etiam⌋ ſitu,habitu,motu,innu
merabilibus qualitatib⁹ formiſq; variamus. Talia ſunt
fortaſſis etiam illa quibus deludimur dormientes,quã-
do non diuinitus admonemur,niſi quod hæc volentes
agimus,illa præter arbitriũ patimur. Non ſolum hæc
mouent, quæ in animo de ipſo animo fieri nõ abſurde
quis putat, quanuis & hoc cauſis occultioribus quibus
agitur vt iſtud potius quàm illud in conſpectu animi
veniat,ſed etiam quod ait propheta:Et dixit mihi an- K
gelus qui loquebatur in me. Neq; enim forinſecus vo- Zachariæ.1.
ces ad aures corporeas prophetæ veniſſe credendũ eſt,
cum dicit, loquebatur in me, non ad me:vtrum voces
erant de ſpiritu factæ, corporalibus ſimiles quales agi-
mus cum apud nos taciti multa memoriter,plerunque
etiam cantando trãſcurrimus,ſed tamen editæ ab an-
gelo ſibi ſuggerẽte:Et quod in Euangelio ſcriptum eſt, Matth.1.
Ecce angelus dei apparuit illi in ſomnis dicens, Quo-
modo enim apparuerit, vel corpus angelicum oculis
clauſis?Abrahæ quippe vigilãti ſic apparuerunt, vt eos Gene.18.
etiã cum pedes lauit eis contrectando ſentiret:vel ſpi-
ritus ſpiritui dormientis in ſpecie aliqua ſimili corpo-
ri,ſicut noſipſi nobis videmur tali figura etiam per lo-
ca moueri ſomniantes, longè aliter quàm membra in
ſtratis iacentia mouentur.Hæc & ideo mira ſunt, quia
occultiorem habent rationem quàm vt videri vel reddi
ab homine homini poſſit. Nam iſtæ cauſæ ſunt admi-
rationis, cum vel ratio cuiuſq; rei latet, vel eadem res
vſitata non eſt, quod aut ſingularis,aut rara eſt. Ex il-
la ergo cauſa latentis rationis,ego dixi in epiſtola,quã
te legiſſe commemoras, cum eis reſponderem qui ne- L
gant eſſe credendum, quod Chriſtum virgo peperit,
virgo permãſerit. Si ratio quæritur,non erit mirabile.
Hoc enim dictum eſt, nõ quod ratione res careat, ſed
quod eos lateat, quibus hoc deus voluit eſſe mirabile.
Ex alia verò admirationis cauſa, quæ ideo eſt,quia in-
ſolitum aliquid occurrit,ſcriptum eſt de domino,quod Lucæ.7.
miratus ſit Centurionis fidem. Neque enim eum rei vl
lius ratio potuit latere, ſed admiratio pro laude poſita
eſt eius,cuius par in populo Hebræo non apparuerat.
Vnde ipſa admiratio ſatis expoſita eſt, cum dominus
ait:Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Iſ-
raël. Quod autem adieci in eadem epiſtola,Si exem-
plum poſcitur, non erit ſingulare: fruſtra tibi viſus es
velut exempla inueniſſe de vermiculo qui in pomo na
ſcitur, & aranea quæ filum textrinæ ſuæ corpore velut
integro parit. Dicuntur enim aliqua argute cuiuſdã ſi-
militudinis gratia,alia remotius,alia congruentius,ſed
ſolus Chriſt⁹ natus eſt ex virgine: vnde iam intelligis,
quantum exiſtimo cur hoc eſſe dixerim ſine exemplo.
Habent itaq; omnia cauſas ſuas, atq; rationes rectas &
inculpabiles, quæ deus vel vſitata vel inuſitata opera-
tur. Sed hæ cauſæ atque rationes cum latent, miramur M
quæ fiunt:cum autem patent, conſequenter ea vel con-
uenienter fieri dicimus,nec mirandum eſſe,quia facta
ſunt,quæ ratio exigebat vt fierent. Aut ſi miramur nõ
inopinata ſtupẽdo,ſed excellentia laudando miramur.
Quo genere admirationis Centurio ille laudatus eſt.
Nec ideo reprehendenda eſt ſententia,qua dictum eſt,
Si ratio quæritur non erit mirabile,quoniam eſt aliud
genus admirationis etiam cum ratio manifeſta eſt ad-
miranti. Neque enim propterea culpatur ſententia qua
dictum eſt: Deus neminem tentat,quoniam eſt aliud Iacobi.1.
genus tentationis: propter quod rectè itidem dictum
eſt,Tentat, vos dominus deus veſter. Nec quiſquam Deut.13.
exiſtimet ideo meritò poſſe dici, corporeis oculis à fi-
lio patrem videri, ac non potius ſic, vt à patre filium
quia illic qui hoc putãt cum in reddenda ratione de-
fecerint,poſſunt & ipſi dicere, ſi ratio quæritur,non e-
rit mirabile:hoc enim dictum eſt,non quia non eſt ra-
tio,ſed quia latet, Illius autem non miraculi,ſed erro-
ris, demonſtrare debet nullam eſſe rationem, quiſquis
id opinãtes refellere aggreditur. Sicut enim nulla ratio
eſt,qua dei natura moriatur,aut corrumpatur,aut pec-
cet,&

Universidad de Navarra Biblioteca

Acet,& cum hoc deum non posse dicimus, non derogamus potestati eius,sed æternitatem veritatemq; laudamus.Ita cum dicimus nō posse videri oculis corporeis, non latet sed patet ratio bene intelligentibus,qua perspicuum est deum corpus non esse, nec aliquid corporeis oculis cerni posse, nisi quod alicuius interualli interpositione cernatur.Id autē nō nisi corpus esse,eamq; substantiam quæ minor sit in parte quàm in toto, quod de deo credere nefas esse debet,etiam iis qui hoc intelligere nondum valent. Latet ratio diuersarū commutationum:Hinc est omnium visibilium sylua miraculorum. Nunquid tamen ideo latet esse corpora,habere nos corpus, nullum esse,quantulumcunque corpusculū quod non pro suo modo loci occupet spatium? Nec in eo quod occupat vbique sit totum,sed minus sit in parte quàm in toto:Hæc quoniam non latent, his contexenda sunt consequentia, quod nunc facere nimis longum est,quibus ostendatur non rationem latere,sed rationem omnino nullam esse qua credi debeat, vel possit intelligi, deum qui vbique totus est,per spatia locorū corporea mole diffundi, in qua necesse habeat partibus maioribus minoribusq; constare, cerni corporeis oculis posse. Vnde plura dicerem si hoc in epistola ista suscepissem,in cuius longitudinem, non sentiens progressus sum, penè oblitus occupationum mearum, ita vt fortasse,quod non arbitrabar, attentioni tuæ satisfecerim, qui potes paucis admonitus plura cogitare quæ competunt. Sed non etiam eorum in quorum manus non inaniter venire ista possunt, si diligētius & copiosius differantur. Laborāt autem homines in discendo, & breuia non valent intelligere,prolixa non amant legere.Laborant itidem in docendo, qui & pauca tardis, & multa pigris frustra ingerunt. Mitte & illius epistolæ exemplum, quæ apud nos aberrans, non potuit inueniri.

B

γρώμιχ.

Augustin. Euodio, de quæstionibus ad salutem non necessariis, de similitudinibus nō per omnia congruentibus rebus diuinis, de sacrosancta trinitate quid credere sufficiat.

Epistola. CII.

AVGVSTINVS episcopus, Euodio episcopo. *Si* ea quæ me magis occupant, à quibus in aliud auerti nolo, sanctitas tua nosse tanti habet,mitte aliquem qui tibi describat.Iam enim plura perfecta sunt, quæ hoc anno ante Pascha propinquante quadragesima à nobis fuerant inchoata. Nam tribus illis libris de ciuitate dei cōtra dæmonicolas inimicos eius,duos alios addidimus,quibus quinque libris satis disputatū arbitror aduersus eos, qui propter præsentis vitæ fœlicitatem deos colēdos putant.eamq; fœlicitatem à nobis impediri opinantes,Christiano nomini infesti sunt. Deinceps dicendum est,sicut primo libro polliciti sumus, aduersus eos qui propter vitā post mortem futuram necessarium existimant cultū deorū suorum, propter quam vitam nos Christiani sumus. Dictaui etiā trium psalmorum expositionem, nō paruis voluminibus,sexagesimi & septimi,septuagesimi & primi,septuagesimi & septimi. Reliqui nondum dictati neque tractati, vehementer à nobis expectantur atque flagitantur.Ab his me reuocari & retardari irruētibus de transuerso quibuslibet quæstionibus nolo ita vt nec libros de Trinitate, quos diu in manibus verso, nondumq; compleui,modo attendere velim,quoniam nimis operosi sunt, & à paucis eos intelligi posse arbitror, vnde magis vrgēt quæ pluribus vtilia fore speramus. Non enim,vt scribis, qui ignorat ignorabitur, de hac re dixit Apostolus,tanquā ista pœna ille plectēdus sit, qui non valet intelligentia sic discernere ineffabilē trinitatis vnitatē, sicut discernit in animo nostro memoria,intellectus,voluntas.Aliunde hoc dicebat Apostolus:Lege,& videbis quod ea loquebatur, quæ fidem vel mores multorum ædificarent, non quæ vix ad pauca eorum,eamq; exiguam,quantulacunque in hac vita de re tanta esse potest, intelligentiam peruenirent, id est, vt linguis prophetia præponeretur, vt non perturbatē illa gererentur, quasi prophetiæ spiritus etiam inuitos loqui cogeret,vt mulieres in ecclesia tacerēt, vt omnia honeste & secundum ordinem fierent. Hæc cum ageret,ait:*Si* quis videtur esse propheta aut spiritalis, cognoscat quæ scribo vobis,quia domini est mandatum: si quis autem ignorat,ignorabitur. His verbis coërcens & ad pacificum ordinem reuocans inquietos, tanto ad seditionem faciliores,quanto sibi videbātur spiritu excellere,cum superbiendo cuncta turbarent. Si quis ergo videtur propheta esse aut spiritalis, cognoscat, inquit,quæ scribo vobis, quia domini est mandatum. Si quis videtur esse, & vtique non est:nam qui est,sine dubitatione cognoscit,nec admonitione & cohortatione opus habet,quia omnia iudicat,& à nemine iudicatur. Illi ergo seditiones & perturbationes in ecclesia faciebant,qui videbantur esse in ecclesia,quod non erant. Hos docet cognoscere domini esse mandatū,quia non est seditionis deus sed pacis.Si quis autē ignorat,ignorabitur,id est,improbabitur. Non enim deus,si ad scientiam referas,ignorat eos,quibus dicturus est,Non noui vos,sed eorum improbatio hoc verbo insinuata est. Cum autem dominus dicat:Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt:eaq; visio nobis in fine summum præmium promittatur,omnino † est metuendū, si nunc ad liquidū quæ de dei creatura† credimus conspicere non valemus,ne inde sit dictum. Qui ignorat, ignorabitur: quia enim in sapientia dei non cognouit mundus per sapientiam deum, placuit deo per stultitiam prædicationis saluos facere credētes. Hæc stultitia prędicationis ac stultū dei,quod sapiētius est hominibus,multos contrahit ad salutem, vt non solùm qui nondum certa valent intelligentia cōspicere naturam dei,quam fide tenent, verumetiam qui nondum in ipsa anima sua ita incorpoream substantiam à corporis generalitate discernunt, quemadmodum certi sunt se viuere,nosse,velle,ideo sint alieni à salute,quam stultitia illa prædicationis fidelibus confert. Nam si propter eos solos Christus mortuus est, qui certa intelligentia possunt ista discernere,penè frustra in ecclesia laboramus:si autem,quod veritas habet, infirmi populi credētium ad medicum currunt, sanandi per Christum, & hunc crucifixum,vt vbi abundauit peccatum, superabūdet gratia,miris fit modis per altitudinem diuinā † sapientiæ & scientiæ dei, & per inscrutabilia iudicia eius,vt & nonnulli à corporibus incorporea discernentes,cum sibi ex hoc magni videntur,& irrident stultitiā prędicationis,qua salui fiunt credentes,ab vnicavia longè exirent, † quæ ad vitam æternam sola perducit, & multi in cruce iusti † gloriantes,& ab eadem via nō recedentes,etiā si ista quę subtilissime disseruntur ignorant, quia non perit vnus ex illis pro quibus mortuus est, ad eandem perueniant l æternitatem, * veritatē, charitatem,id est,ad stabilem,certam, plenamq; fœlicitatem,vbi manentibus, videntibus, amantibus, sunt cūcta perspicua. Proinde in vnum deum patrem & filium & spiritumsanctum firma pietate credamus: ita vt nec

D

1.Cor.14.

E

1.Cor.14

Matth.5.

† non.

† natura. 1.Cor.1.

Stultitia dei. τὸ μωρὸν.

F

† diuitiarū.

† aliis exerrent. † Christi.

* Stabilitatē aut simile verbū videtur deesse.

1.Retra.43. Vox hybrida.

δαιμονο-λάτρας.

1. De ciuitate dei ca.36.

2.Retra.15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G vt nec filius credatur esse qui pater est, nec pater qui filius est, nec pater nec filius qui vtriusque spiritus est. Nihil putetur in hac trinitate temporibus locisve distare, sed hæc tria æqualia esse & coæterna, & omnino esse vna natura: non à patre aliam, & à filio aliam, & à spiritusancto aliam cõditam esse creaturam, sed omnia & singula, quæ creata sunt vel creantur, trinitate creante subsistere: nec quenquam liberari à patre sine filio & spiritusancto, aut à filio sine patre & spiritusancto, aut à spiritusancto sine patre & filio: sed à patre & filio & spiritusancto vno, vero, verèque immortali, id est, omnimodo incommutabili solo deo. Multa autem etiam separatim in scripturis de singulis dici, vt insinuetur, quanuis inseparabilis trinitas, tamen trinitas: vt quemadmodum simul dici non possint, cum sonis corporalibus commemorantur, quanuis simul sint inseparabiliter. Ita & quibusdam scripturarum locis, & per quasdam creaturas sigillatim vicissimiq; monstrẽtur. Sicut pater in voce, qua sonuit. Tu es filius meus: & filius in homine, quẽ suscepit ex virgine: & spiritussanctus in columbæ specie corporali. Hæc separatim quidem, sed nullo modo separata tria illa demonstrant.

H Ad hoc vtcunq; intelligendũ assumimus memoriã, intelligentiam, voluntatẽ. Quanuis enim hæc suis separatisq; tẽporibus sigillatim singula enunciemus, nihil tamen horum sine aliis duobus agimus aut dicimus. Nec ideo putanda sunt hæc tria trinitati sic comparata, vt omni ex parte conueniant. Cui enim similitudini in disputando conuenientia tanta conceditur, vt ei rei cui adhibenda est, ex omni parte coaptetur, vel quando ex creatura ad creatorẽ aliquid simile assumitur? Primo ergo [in hoc] inuenitur [ista] similitudo dissimilis, quod tria hæc, memoria, intelligentia, voluntas animæ insunt, nõ eadem tria, est anima. Illa vero trinitas nõ inest, sed ipsa deus est. Ideo ipsa mirabilis simplicitas commendatur, quia non ibi aliud est esse, aliud intelligere, vel si quid [aliud] de dei natura dicitur. Anima vero quia est, etiã dum ϑ non ϑ intelligit, aliud est quidẽ esse, aliud est quod intelligit. Deinde quis audeat dicere patrem non intelligere per seipsum, sed per filiũ sicut memoria non intelligit per seipsam, sed per intellectum: vel potius anima ipsa, cui hæc insunt, per intellectum tantũmodo intelligit, sicut per memoriã tan-

I tummodo meminit, & per voluntatẽ tantũmodo vult? Adhoc ergo adhibetur ista similitudo, vt quoquo modo intelligatur, quemadmodũ horũ triũ in anima, cũ † singula nomina enunciãtur, quibus eadem singula demonstrantur: tamen vnumquodque nomen his tribus cooperantibus enunciatur, cũ et reminiscendo & intelligendo & volendo dicitur. Ita nullã esse creaturam, in qua vel solus pater, vel solus filius, vel solus spiritussanctus demonstretur, quã nõ simul trinitas operetur, quæ inseparabiliter operatur. Ac per hoc nec vocem patris, nec animam, & carnẽ filij, nec columbam spiritussancti esse factã, nisi eadem cooperante trinitate. Nec sanè sonus ille vocis, qui continuo esse destitit, coaptatus est in vnitatẽ [patris. Nec illa columbæ species corporalis coaptata est vnitatẽ] personæ spiritussancti. Nam ipsa quoq;, sicut nubes illa lucida, quæ operuit in monte cum tribus discipulis saluatorem, vel potius sicut ille ignis, qui eundem spiritumsanctum demonstrauit, officio significationis impleto, mox esse desinit: sed solus homo, quia propter ipsam naturam liberãdam illa omnia fiebant, in vnitatem personæ verbi dei, hoc est vnici filij dei mirabili & singulari susceptione coaptatus [est,] permanente tamen verbo in sua natura incommutabiliter, in qua nihil cõpositi cum quo subsistat vlla phantasia humani animi suspicandũ est. Legitur quidem & spiritus sapientiæ multiplex, sed rectè dicitur etiam simplex. Multiplex enim, quoniã multa sunt quæ habet: simplex autem, quia non aliud quàm quod habet est. Sicut dictus est filius habere vitã in semetipso, & eadem vita ipse est: homo autem verbo accessit, non verbum in hominẽ conuertibiliter accessit: atq; ita & filius dei simul cum homine suscepto dicitur vnde idem filius dei incõmutabilis est atq; coæternus patri, sed in verbo solo: & sepultus est filius dei, sed in carne sola. Proinde quæ de filio dei verba dicuntur, videndum est secundũ quid dicãtur. Non enim homine assumpto personarum numerus auctus est, sed eadẽ trinitas mansit. Nàm sicut in homine quolibet præter vnum illũ, qui singulariter susceptus est, anima & corpus vna persona est, ita in Christo verbũ & homo vna persona est. Et sicut homo, verbi gratia, philosophus non vtique, nisi secũdum animam dicitur: nec ideo tamen absurde, sed cõgruẽtissima & vsitatissima loquutione dicimus philosophum cæsum, philosophũ mortuum, philosophum sepultum, cum totum secundũ carnem accidat, non secundũ illud quod est philosophus: ita Christus deus dei filius, dominus gloriæ, & si quid huiusmodi secundum verbum dicitur, & tamen rectè dicitur deus crucifixus, cum hoc eum secundum carnẽ passum esse, non secundum illud quo dominus gloriæ est, non habeatur incertum. Sonitus autem ille vocis & columbæ species corporalis, & linguæ diuisæ velut ignis, qui insedit super vnumquenque eorum, sicut illa in monte Syna, quæ terribili specie facta sunt, & sicut columna illa nubis per diem, & flammæ per noctem, significatiua operatione acta atque transacta sunt. Illud in his maxime cauendum est, ne cuiquam dei natura vel patris vel filij vel spiritussancti commutabilis & conuertibilis esse credatur. Nec moueat quod aliquando res, quę significat nomen eius rei quam significat accipit. Spiritussanctus dictus est corporali specie tanquam columba descendisse & mansisse super eum. Sic enim & petra Christus, quia significat Christum. Miror autem tibi videri sonitum vocis illius, qua dictum est, Tu es filius meus, non mediante anima, sed diuino nutu sola corporali natura sic fieri potuisse: & M non tibi videri eodem modo posse fieri animantis cuiuslibet speciem corporalem motúmque viuenti simílem diuino nutu, nullo animali interposito spiritu. Si enim obtemperat deo creatura corporea sine viuificãtis animæ ministerio, vt ædantur soni quales ædi ex corpore animato solent, vt forma loquutionis articulatæ auribus inferatur, cur non obtemperet, vt sine animæ viuificantis ministerio figura motúsque volucris, eadem potentia creatoris, ingeratur aspectibus? An sensus audiendi hoc mereri potest, videndi nõ potest, cum ex iacenti materia corporis vtrũque formetur, & quod insonat [auribus, & apparet aspectibus,] & vocis articuli, & lineamenta membrorum, & audibilis & visibilis motus, vt & verum sit corpus quod sentitur corporis sensu, & nihil sit amplius quàm quod sentitur corporis sensu? Anima enim in illo † sensu corporis vel in aliquo animante sentitur. Non igitur est opus quærere, quomodo apparuerit colũbæ species corporalis, sicut nõ quærimus quomodo sonuerint voces articulati corporis. Si enim potuit anima non esse media, vbi vox non quasi vox dicitur facta: quantomagis potuit vbi

ὅ μοιον ἀνόμοιον.

† per.

Coaptatus pro vnitus. Sap. 7.

Simile.

L

Luce 3. Actor. 2. Exo 19. Pro. 13.

† eũ nullo.

A tuit vbi dicitur columba, hoc verbo significata sola specie corporali oculis reddita, non natura viuentis animantis expressa. Hoc modo etiam illud dicitur: Factus Actu.2. est subito de cœlo sonus quasi ferretur flatus vehemẽs, & visæ sunt illis linguæ diuisæ velut ignis, vbi dicitur species quædam quasi flatus, & velut ignis sensibilis vsitatis similis notisque naturis, non ipsæ vsitatæ notæq; naturæ ad tempus factę significari videtur. Si autem subtilior ratio vel excellentior rei vestigatio demonstrat eam naturã, quæ nec tẽporaliter nec localiter mouetur non moueri, nisi per illam quæ temporaliter tantum, non localiter moueri potest: consequens erit vt omnia illa per ministerium creaturæ viuentis effecta sint, sicut per angelos fiunt. Vnde diligẽtius disserere & longum est, & non necessarium. Huc accedit, quia ꝺ nonꝺ sunt visiones quæ apparent spiritui tanquã corporis sensibus, non solum dormientibus vel furentibus, sed aliquando sanæ mentis vigilantibus: non per fallaciam illudentium dæmonum, sed per aliquam reuelationem spiritalem, quæ fit per formas incorporeas corporibus similes: quæ discerni omnino non possunt,
B nisi diuino adiutorio plenius reuelentur, & mentis intelligentia diiudicentur, vix aliquando cum fuerint, sed plerunque postea cum transierint. Quæ cum ita sint, siue in naturis corporeis, siue sola specie corporali, natura autem spiritali nostro spiritui tanquam sensibus corporis apparere videantur, quãdo hæc sacra scriptura commemorat, cuius istorum duorũ generis sint, & vtrum mediante viua creatura fiant, si corpore fiũt, iudicare temere non debemus: dum tamen creatoris, hoc est, summæ atque ineffabilis trinitatis inuisibilem, incommutabilémque naturam, & à mortalium carnalium sensibus, & ab omni conuertibilitate siue in melius, siue in deterius, siue in quodlibet aliud atque aliud, remotam atque discretam vel sine vlla dubitatione credamus, vel qualicunque etiam intelligentia capiamus. Hæc tibi de duabus quæstionibus, hoc est, de trinitate & colũba, in qua spiritussanctus non sua natura, sed significatiua specie demonstratus est, sicut & filius dei non sua natiuitate, de qua pater dixit: An te Psal.109. luciferum genui te: sed in homine suscepto ex vtero virginis, à Iudæis crucifixus est, videris quàm ocioso ego tamen occupatissimus scribere potui. Nec putaui omnia pertractanda quæ posuisti in literis tuis, verum
C ad illa duo, quæ ex me audire voluisti, me respondisse, & si non sufficienter auiditati tuæ, tamen charitati obedienter existimo. Præter autem illos duos libros, 1. Retra.45. quos tribus me adiunxisse supra commemoraui, & trium psalmorum expositionem, scripsi etiam librum ad sanctum presbyterum Hieronymum de animæ origine, consulens eum quomodo defendi possit illa sentẽtia, quam religiosæ memoriæ Marcellino suam esse scripsit, singulas animas nouas nascentibus fieri, vt nõ labefactetur fundatissima ecclesiæ fides, qua incõcusse credimus, quod in Adam omnes moriuntur, & nisi Christi gratia liberentur, qui per suum sacramentum etiam in paruulis operatur, in condemnationem trahuntur. Scripsi alium ad eundem, quomodo illi videatur accipiendum esse quod scriptum est in epistola Iacobi: Quicunque autem totam legem seruauerit, offen- Iacob.2. dat autem in vno, factus est omnium reus. Sed in hoc 2.Retra.45. dixi etiam quid mihi videatur: in illo autem de animæ origine tantũ quid ei videatur, consultatoria quadam disputatione quæsiui: Occasionem quippe cuiusdã sanctissimi & studiosissimi iuuenis presbyteri Oro-

sij, qui ad nos ab vltima Hispania, id est, ab Oceani li- D
tore solo sanctarum scripturarum ardore inflammatus aduenit, amittere nolui, cui vt ad illum quoq; pergeret, persuasi. Huic etiam ipsi Orosio ad quædam interrogata, quæ illum de Priscillianistarum hæresi, & Origenis quibusdam opinionibus, quas non recepit ecclesia, permouebant vno libro non grandi, quanta potui breuitate & perspicuitate respondi. Scripsi etiam grandem quendam librum aduersus Pelagij hæresim, cogentibus nonnullis fratribus, quibus cõtra gratiam Christi opinionẽ perniciosissimã ille persuaserat. Hęc omnia si habere volueris, aliquem mitte qui tibi cuncta describat. Me autem permitte his vacare quærendis atque dictãdis, quæ quoniã multis sunt necessaria, præponenda esse arbitror ad valde paucos pertinentibus inquisitionibus [tuis.]

Augustinus Quintiano, commendat matrem uiduam cum filia uirgine, quæ deferebant reliquias Stephani martyris.

Epistola. CIII.

DOMINO Beatissimo & meritò venerabili fratri & coëpiscopo Quintiano, Augustinus in domino salutem. Honorabiles dei familias, & præcipua † Christi membra Gallam viduam sancti propositi, & eius filiam, Simpliciolam virginem sacram, matri ætate subditam, sanctitate prælatã, quas verbo domini aluimus vt potuim°, venerationi tuę in Christi dilectione commendo, & tanquam mea manu per hanc epistolam trado consolandas, & in omnibus adiuuandas, quæ vtilitas earum vel necessitas postulat, quod & sine mea commendatione proculdubio faceret sanctitas tua. Si enim nos propter supernam Hierusalem, cuius nos omnes ciues sumus, & in qua concupierunt habere excellentiorẽ sanctitatis locum, non solum ciuicum, verumetiam fraternum eis debemus affectum: quantomagis vos, apud quos earũ etiam carnalis est patria, in qua secularem nobilitatem pro Christi amore contemnunt dominæ illæ. Officiũ quoq; salutationis per illas meũ ea charitate peto digneris sumere qua direxi: & meminisse [nostri] in orationib° tuis. Portant sanè [secum] reliquias beatissimi & gloriosissimi martyris Stephani, quas non ignorat sanctitas vestra, sicut & nos fecimus, quàm conuenienter honorare debeatis.

Vetera habẽt Quintiliano. † preciosa. E

Augustinus Sixto presbytero, qui cõtra Pelagianos scripserat, ut pergat impudentes cohibere, dissimulãtibus mederi.

Epistola. CIIII. F

DOMINO venerabili & in Christi charitate 2.Retra.42 suscipiẽdo sancto fratri & cõpresbytero Sixto, Augustinus in domino salutem. Ex quo Hipponem literæ benignitatis tuę per sanctũ fratrem nostrũ Firmum presbyterũ directæ me absente venerunt, posteà quàm illas cũ remeassem, quanuis iam inde profecto earũ perlatore legere potui, hæc prima eademq; gratissima rescribendi occurrit occasio per dilectissimum filiũ nostrum Albinũ acoluthũ. Quod autẽ, quibus simul scripsi, tunc non eramus simul, ideo factũ est, vt singulorum singulas non vnam amborũ epistolã sumeres. A me quippe digressus est perlator huius per venerabilem fratrem & coëpiscopum meum Alipium qui tuæ sanctitati aliam rescriberet transiturus, ad quẽ etiam ipsas, quas ego iam legerã, literas tuas ipse portauit. Quæ nos quanta lętitia perfuderint, quid homo nitatur loqui quod non potest eloqui? nec teipsum satis nosse arbitror, sed nobis crede, quantum boni feceris talia nobis scripta mittendo. Sicut enim tu testis es

animi

Universidad de Deusto
Biblioteca

G animi tui,ita nos noſtri, quemadmodum ſit affectus il larum ſynceritate luculentiſſima literarum. Si enim breuiſſimam epiſtolam tuam, quam de hac ipſa re ad beatiſſimum ſenem Aureliũ per Leonem acoluthum direxiſti, exultanti alacritate deſcripſimus, & quibus poteramus magno ſtudio legebamus, vbi nobis expoſuiſti, quid de illo pernicioſiſſimo dogmate, vel quid contrà de gratia dei, quam puſillis magniſq; largitur, cui eſt illud inimiciſſimum ſentias: quanta nos putas iſta tua prolixiora ſcripta, vel exultatione legiſſe, vel cura vt legantur,quibus valuimus aliis obtuliſſe, atque adhuc quibus valemus offerre. Quid enim gratius legi vel audiri poteſt, quàm gratiæ dei tam pulchra defenſio aduerſus inimicos eius,ex ore eius,qui eorũdem inimicorum magni momenti patronus antè iactabatur? Aut vnde vberiores deo debemus agere gratias, quàm quod eius ſic defenditur gratia,ab eis quibus datur aduerſus eos,quibus vel nõ datur, vel ingratum eſt quod datur? Quia vt eis gratum ſit,occulto & iuſto iudicio dei non datur. Quapropter domine venerabilis & in Chriſti charitate ſuſcipiẽde ſancte frater, quan-
H uis optime facias,cum de hac re ſcribis ad fratres,apud quos ſe illi de tua ſolẽt efferre amicitia,tamen hæc cura maior tibi reſtat, vt non ſolũ ſalubri ſeueritate plectantur,qui errorem illum Chriſtiano infeſtiſſimũ nomini audent garrire liberius, ſed etiã ij diligentiſſime caueantur vigilantia paſtorali propter infirmiores & ſimpliciores dominicas oues, qui eum preſſius,quidam autẽ timidius: ſed tamen inſuſurrare nõ ceſſant, penetrantes domos,ſicut ait Apoſtolus,& cætera quæ ſequũ
*Forte exer ta pro aperta. tur exercitata * impietate facientes: nec illi negligendi ſunt, qui vſque ad profundum ſilentium ſupprimũt timore,quod ſentiunt, ſed tamen eandem peruerſitatẽ ſentire non deſinunt. Nonnulli quippe eorum, antequam iſta peſtilentia manifeſtiſſimo etiam ſedis Apoſtolicæ iudicio damnaretur, vobis innoteſcere potuerunt,quos nũc repente reticuiſſe perſpicitis: nec vtrum ſanati ſint ſciri poteſt,niſi cum non ſolum dogmata illa falſa tacuerint, verumetiam illis vera contraria, eo quo illa ſolent ſtudio defenſauerint, qui tamen lenius profectò ſunt tractãdi. Quid enim *eos terreri opus eſt*,
Lenitas in hæreticos. quos ſatis territos ipſa taciturnitas monſtrat? Nec ideo tanquam ſani prætereundi ſunt diligentia medicinæ,
I quorum vulnus in abdito eſt. Etſi enim terrendi non ſunt,tamen docendi ſunt: & quantum exiſtimo, facilius poſſunt,dum in eis timor ſeueritatis doctorem adiuuat veritatis,vt opitulante domino,gratia eius intellecta atque dilecta, etiam loquendo expugnent quod iam loqui non audent.

Auguſtinus Sixto preſbytero, inſtruens illum aduerſus Pelagianorum argumenta.

Epi. CV.

1.Retra.42. DOmino in domino dominorum dilectiſſimo ſancto fratri & compresbytero Sixto,Auguſtinus in domino ſalutem. In epiſtola quam per chariſſimum fratrẽ noſtrum Albinum acoluthum miſi, prolixiorem me miſſurum eſſe promiſi, per ſanctum fratrem & compresbyterum noſtrum Firmum, qui nobis literas attulit ſynceritatis tuæ, plenas fidei tuæ,quę nobis tantum gaudium contulerunt,quantum magis poſſumus habere quàm dicere. Quod enim fatendum eſt charitati tuę,triſtes eramus animo[n]imis[i] cùm fama iactaret inimicis Chriſtianę gratię te fauere. *Sed* vt hæc triſtitia de noſtris cordibus tergeretur, primo te priorem anathema eis in populo frequentiſ-

ſime pronunciaſſe eadẽ fama non tacuit. Deinde cùm K
literis Apoſtolicæ ſedis de illorum damnatione ad Aphricã miſſis,tuę quoque literę ad venerabilem ſenem Aurelium conſecutę ſunt,quę tametſi breues erant,tuũ tamen vigorem aduerſus eorum errorem ſatis indicabant. Nunc vero cum apertius& latius quid de illo dogmate contráque ſentires, vt literis tuis fideles ipſa nobiſcum ratione eccleſię loqueretur,cui potiſſimum beatus Apoſtol⁹ Paulus de gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum,multa & multipliciter eſt locutus, non ſolum illud omne triſtitiæ nubilum fugit de cordibus noſtris, ſed etiam tãtum ibi lætitię lumen infulſit, vt nihil *egiſſe in nobis* videretur ille mœror & timor,niſi ſucceſſu horũ, ampliorẽ flagrantiam gaudiorum. Itaque te frater chariſſime,quãuis non videamus nos oculis carnis,animo tamen in fide Chriſti, in gratia Chriſti,in *membris Chriſti* tenem⁹,amplectimur, oſculamur,& remeante à nobis ad te noſtrorum inuicẽ colloquiorum ſanctiſſimo & fideliſſimo perlatore, quẽ voluiſti eſſe apud nos, nõ ſolum aduectorẽ ſcriptorum tuorum, verumetiam narratorem teſtemq; factorum,reſcripta perſoluimus,& aliquanto diutius tecum L
ſermocinamur,admonẽtes,vt docẽdis inſtes,quib⁹ terrendis ſatis quãtum comperimus inſtitiſti. Sunt enim quidam, qui iuſtiſſime damnatas impietates adhuc liberius defendendas putant:& ſunt qui occultius penetrant domos,& quòd in aperto iam clamare metuunt, in ſecreto ſeminare non quieſcunt. Sunt autem qui omnino ſiluerũt magno timore compreſſi, ſed adhuc in corde *retinent*,quod ore iam proferre non audent:qui tamen eſſe poſſunt fratribus ex priore ipſius dogmatis defenſione notiſſimi. Proinde alij ſeuerius coërcendi, alij vigilantius veſtigãdi,alij tractandi quidem lenius ſed non ſegnius ſunt docendi,vt ſi nõ timẽtur,ne perdant,non tamen negligantur ne pereant. Quod enim putant auferri ſibi liberum arbitrium,ſi nec ipſam bonam voluntatem ſine adiutorio dei hominem habere conſenſerint,non intelligunt,nõ ſe firmare humanum arbitrium, ſed impellere vt per inania feratur, non in domino tanquam in petra ſtabili collocetur. Paratur enim voluntas à domino. Quod autem perſonarum acceptorẽ deum ſe credere exiſtimant,ſi credant quod *ſine vllis præcedentibus meritis*, cuius vult miſeretur, M
& quos dignatur vocat,& quem vult religioſum facit, parum attendunt quod debita reddatur pœna damnato,indebita gratia liberato, vt nec ille ſe indignũ queratur,nec dignum ſe iſte glorietur,atque ibi potius acceptionem nullam fieri perſonarum, vbi vna eademq; maſſa damnationis & offenſionis inuoluit,vt liberatus de non liberato diſcat quod etiam ſibi ſupplicium conueniret,niſi gratia ſubueniret. Si autem gratia: vtique nullis meritis reddita, ſed gratuita bonitate donata. Sed iniuſtum eſt,inquiunt, in vna eademq; mala cauſa,hunc liberari,illum puniri. Nempe ergo iuſtum eſt vtrunque puniri. Quis hoc negauerit? Agamus ergo gratias ſaluatori, dum nobis redditum non cernimus, quod in damnatione ſimilium etiam nobis debitũ fuiſſe cognoſcimus. Si enim vtrique liberarentur, lateret quid peccato per iuſtitiam debeatur: ſi nemo,quid gratia largiretur. Vt ergo in hac difficillima quæſtione verbis potius vtamur Apoſtoli: Volens deus oſtendere Rom.9.
iram,& demõſtrare potentiã ſuam,attulit in multa patiẽtia vaſa iræ,quæ perfecta ſunt in perditionem:& vt notas faceret diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordię, cui non poteſt figmentum dicere, Quare ſic me feciſti:

cùm ha-

A eum habeat potestatem ex eadē massa facere aliud vas
in honorem, aliud in contumeliam. Vbi quia vniuersa
ista massa merito damnata est, contumeliam debitam
reddit iustitia, honorem donat indebitum gratia, non
meriti prærogatiua, non fati necessitate, non temerita-
te fortunæ, sed altitudine diuitiarum sapientię, & scien
tiæ dei, quā non aperit, sed clausam miratur Apostо-
Rom.11. lus, clamans: O altitudo diuitiarum sapientię & scien-
tiæ dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuesti-
gabiles viæ eius. Quis enim cognouit sensum domini:
aut quis consiliarius eius fuit, aut quis prior dedit illi
& retribuetur ei? Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in
ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula seculorum amen.
Rom.10. Nolunt autem vt sit ipsi gloria in iustificandis impiis
gratuita gratia, qui eius ignorātes iustitiam, suam vo-
lunt constituere, vel iam conclamātium religiosorum
& piorum vocibus pressi, ita se fatentur ad habendam
seu faciendam iustitiam diuinitus adiuuari, vt sui præ-
cedat aliquid meriti, quasi priores volentes dare vt re-
Rom.11. tribuatur eis ab illo, de quo dictum est: Quis prior de-
dit illi & retribuetur ei? & suo putantes præire merito
B illum de quo audiunt, aut potius audire nolunt, Quo-
niam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Qua
rum autem diuitiarum est altitudo sapientiæ & scien-
tiæ eius, ex his sunt diuitiæ gloriæ eius in vasa misері-
cordiæ quæ vocauit in adoptionem, quas diuitias no-
tas vult facere etiam per vasa iræ, quę perfecta sunt in
perditionē. Et quæ sunt viæ inuestigabiles, nisi de qui-
Psal.24. bus in Psalmo canitur: Vniuersæ viæ domini misері-
cordia & veritas? Igitur inuestigabiles sunt misericor-
dia & veritas eius: quoniam cuius vult miseretur, non
iustitia sed misericordiæ gratia, & quem vult obdurat,
non iniquitate, sed veritate vindictæ. Quæ tamen mi-
sericordia & veritas ita sibi occurrunt, quia scriptum
Psal.84. est, Misericordia & veritas obuiauerunt sibi: vt nec mi
sericordia impediat veritatē, qua plectitur dignus: nec
veritas misericordiā, qua liberatur indignus. Quæ igi-
tur sua merita iactaturus est liberatus, cui si digna suis
meritis redderentur non esset nisi damnatus? Nullane
igitur sunt merita iustorum? Sunt planè, quia iusti sunt
Sed vt iusti fierent, merita non fuerunt. Iusti enim fa-
cti sunt, cum iustificati sunt, sed sicut dicit Apostolus:
Rom.5. Iustificati gratis per gratiam ipsius. Cum igitur huic
C gratiæ inimici infestiq; sint isti, Pelagius tamen in Ec-
clesiastico iudicio Palæstino, (non enī aliter inde im-
punitus exisset) anathematizauit eos, qui dicunt gra-
tiam dei secundum merita dari. Sed nihil aliud in
eorum etiam posterioribus disputationibus inuenitur,
quàm meritis dari etiam gratiam. De cuius commen-
datione maxime ad Romanos Apostolica epistola lo
quitur, vt inde se prædicatio eius velut à capite orbis
toto orbe diffunderet: Ea est enim qua iustificatur im-
pius, id est, fit iustus qui prius erat impius. Et ideo per-
cipiendæ huius gratiæ merita nulla præcedunt: quo-
niam meritis impij, non gratia sed pœna debetur. Nec
ista esset gratia si non daretur gratuita, sed debita red-
deretur. Sed cum ab istis quæritur, quam gratiam Pe-
lagius cogitaret sine vllis præcedentibus meritis dari,
quando anathematizabat eos qui dicunt gratiam dei
secūdum merita nostra dari: respōdent sine vllis præ-
cedentibus meritis gratiam ipsam humanam esse na-
turam, in qua conditi sumus. Neque enim antequam
essemus, mereri aliquid poteramus vt essemus. Abijcia
tur à Christianorum cordibus ista fallacia: Nam om-
nino nō istam gratiam cōmendat Apostolus qua crea
ti sumus, vt homines essemus sed qua iustificati sumus D
vt homines iusti essemus. Ista est enim gratia per Ie-
sum Christum dominū nostrum. Etenim Christus nō
pro nullis vt homines conderētur, sed pro impiis mor
tuus est vt iustificarentur: quippe homo erat qui dice-
bat: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mor Rom.7.
tis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominū no-
strum. Possunt quidem dicere remissionem peccatorū
esse gratiam, quæ nullis præcedentibus meritis datur.
Quid enim habere boni meriti possunt peccatores? Sed
nec ipsa remissio peccatorū sine aliquo merito est, si fi-
des hanc impetrat. Neque enim nullum est meritum
fidei, qua fide ille dicebat: Deus propitius esto mihi pec Luc.18.
catori, & descendit iustificatus merito fidelis humilia-
tus, quoniam qui se humiliat exaltabitur. Restat igitur
vt ipsam fidem vnde omnis iustitia sumit initiū, pro-
pter quod dicitur ad ecclesiam in cantico canticorum,
Venies & pertransies ab initio fidei, non humano quo
isti extolluntur tribuamus arbitrio, nec vllis præceden
tibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcun-
que sunt merita, sed gratuitum donū dei esse fateamur
si gratiam veram, id est, sine meritis cogitamus. Quia E
sicut in eadem epistola legitur: Deus vnicuique parti- Rom.12.
tur mensuram fidei. Opera quippe bona fiunt ab homi
ne, fides autem fit in homine, sine qua illa à nullo fiunt Rom.14.
homine. Omne enim quod non est ex fide, peccatum
est, Qua propter ne se vel ipsius orationis meritum ex
tollat, etiam ad vincendas temporalium rerum cupidi
tates & diligenda bona æterna, atque ipsum fontem
omnium bonorum, domini adiutorium datur oranti,
fides erat quæ data est non oranti, quæ vtique nisi data
esset, orare non posset. Quomodo enim inuocabunt, in
quem non crediderunt? Quomodo credent quem non
audierunt? Quomodo audient sine prædicante? Igitur
fides ex auditu, audit° autem per verbum Christi. Pro- Rom.10.
inde minister Christi huius fidei prædicator, secūdum
gratiam quæ data est illi, plantator est & rigator. Nec 1.Corin.3.
tamen qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui
incrementum dat deus, qui vnicuique partitur mensu-
ram fidei. Vnde & alibi dicitur: Pax fratribus & chari Ephes.6.
tas cum fide: quam ne sibi tribuerent, continuo subiun-
xit, A deo patre & domino nostro Iesu christo: quia
nec omnium est fides, qui audiunt verbum, sed quibus F
deus partitur mensuram fidei: sicut nec omnia germi-
nant quæ plantantur & rigantur, sed quibus deus dat
incrementum. Cur autem ille credat, ille non credat,
cum ambo idem audiunt, & si miraculum in eorū con
spectu fiat, ambo idem vident? altitudo est diuitiarum
sapientiæ & scientiæ dei, cuius inscrutabilia sunt iudi-
cia, & apud quem non est iniquitas, dum cuius vult mi
seretur, & quem vult obdurat: neque enim propterea
sunt ista iniusta, quia occulta. Deinde post remissionē
peccatorum, nisi mundatam domum habitet spiritus- Matth.12.
sanctus, nonne cum aliis septem redit spiritus immun Iohan.3.
dus, & erunt nouissima hominis illius peiora quàm e-
rant prima? Vt autem habitet spiritus sanctus, nónne
vbi vult spirat, & charitas dei, sine qua nemo bene vi- Rom.5.
uit, diffunditur in cordibus nostris, non à nobis, sed per
spiritum sanctum qui datus est nobis? Hāc enim fidem
Apostolus definiuit dicens: Neque circuncisio est ali-
quid neque præputium, sed fides quæ per dilectionem Gal.5.
operatur. Ista quippe fides est Christianorum non dæ-
moniorum: nam & dæmones credunt & contremiscūt
sed nunquid & diligunt? Nam si non crederent, non di Iacobi.2.
cerent, Tu es sanctus dei: vel, Tu es filius dei: Si autem Lucæ.4.
diligerēt, Matth.8.

Universidad de Deusto Biblioteca

G diligerent,non dicerent. Quid nobis & tibi?Fides igi-
tur ad Christum nos trahit, quæ nisi desuper gratuito
Ioan.6. munere nobis daretur, non ipse diceret: Nemo potest
venire ad me,nisi pater qui misit,me attraxerit eum.
Vnde & paulo post ait: Verba quæ ego loquutus sum
vobis, spiritus & vita sunt,sed sunt quidã ex vobis qui
non credunt. Deinde Euangelista subiungit:Sciebat e-
nim ab initio Iesus qui essent credẽtes, & quis esset tra
diturus eum. Et ne quisquam existimaret credentes sic
ad eius præscientiam pertinere,quomodo non creden
tes,id est,vt non eis fides ipsa desuper daretur,sed tan-
tummodo voluntas eorum prænosceretur, mox adie-
cit atque ait:Et dicebat:Propterea dixi vobis, quia ne-
mo potest venire ad me,nisi fuerit ei datũ à patre meo.
Hinc erat, quod eorum qui audierunt loquentem de
carne sua & sanguine suo,quidam scandalizati absces-
serunt,quidam credendo manserunt: Quia nemo po-
test venire ad illum, nisi cui datum est à patre, ac per
hoc,& ab ipso filio,& à spiritusancto. Neque enim se-
parata sunt dona vel opera inseparabilis trinitatis, sed
filius sic honorans patrem, non affert vllius distantiæ
documentum,sed magnum præbet humilitatis exem-
H plum. Hic iterum isti liberi arbitrij defensores,immò
deceptores quia inflatores, & inflatores quia præsum-
ptores, non aduersum nos, sed aduersus Euangelium
loquuturi, quid aliud dicunt quàm id quod Apostolus
sibi,quasi à talibus diceretur obiecit: Dicis itaque mi-
hi. Quid adhuc conqueritur? Nam voluntati eius quis
Roma.9. resistit? Hanc cõtradictionem sibimetipse tanquam ab
altero opposuit, velut ex eorum voce qui nolunt acci-
pere quod superius dixerat. Ergo cuius vult miseretur,
& quem vult obdurat. Talibus itaque dicamus cũ Apo
stolo, non enim melius illo inuenire possumus quid
dicamus: O homo,tu quis es qui respõdeas deo? Quæ-
rimus nanque meritum obdurationis, & inuenimus.
Meritò nanque peccati vniuersa massa damnata est,
nec obdurat deus impertiendo malitiam, sed non im-
1.sen.distin. pertiendo misericordiam. Quibus enim non impertí-
40.cap.quicunque. tur,nec digni sunt,nec merentur:at potius vt non im-
pertiatur,hoc digni sunt,hoc merẽtur. Quærimus au-
tem meritum misericordiæ,nec inuenimus, quia nul-
lum est, ne gratia euacuetur, si non gratis donatur, sed
meritis redditur. Si enim dixerimus fidẽ prœcessisse,in
qua esset meritũ gratiæ,quid meriti habebat homo an-
1.Cor.4. I te fidem,vt acciperet fidẽ? Quid enim habet quod non
accepit? Si autem accepit,quid gloriatur quasi non acce
perit? Sicut enim nõ haberet homo sapientiam, intel-
lectum, cõsilium,fortitudinem,scientiam pietatem,ti-
morem dei, nisi secũdum prophetícum eloquium ac-
cepisset spiritum sapientiæ & intellectus, cõsilij & for
titudinis,scientiæ & pietatis ac timoris dei:sicut nõ ha
beret virtutem,charitatem,continentiam,nisi accepto
Roma.8. spiritu,de quo dicit Apostolus: Nõ enim accepistis spi-
ritum timoris, sed virtutis & charitatis & continen-
tiæ: Ita non haberet fidem nisi accepisset spiritum fi-
dei,de quo idem ipse dicit:Habentes autẽ eundem spi-
ritum fidei,secundum quod scriptum est:Credidi pro-
pter quod loquutus sum,& nos credimus propter quod
& loquimur. Non autẽ merito accepisse,sed misericor-
dia eius qui cuius vult miseretur, manifestissime ostẽ-
1.Tim.1. dit,vbi de seipso ait: Misericordiã consequutus sum vt
De gratia & lib. ar.ca.30 & .31.&.32. fidelis essem. Si dixerimus meritum præcedere oratio-
nis,vt donum gratiæ consequatur,Impetrando quidem
oratio quicquid impetrat,euidenter donum dei esse o-
stendit,ne homo existimet à seipso sibi esse, quod si in
potestate haberetur,non vtiq; posceretur: Veruntamen K
ne saltem orationis putarentur præcedere merita,qui-
bus non gratuita daretur gratia,sed iam nec gratia es-
set,quia debita redderetur,etiam ipsa oratio inter gra-
tiæ munera reperitur. Quid enim oremus, ait doctor Rom.8.
gentium,sicut oportet nescimus,sed ipse spiritus inter-
pellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Quid est Interpellat.
autẽ interpellat, nisi interpellare nos facit? Indigentis
enim certissimum indiciũ est interpellare gemitibus.
Nullius autem rei esse indigentem fas est credere spi-
ritum ⌊ sanctũ. ⌋ Sed ita dictum est interpellat, quia
interpellare nos facit,nobisq; interpellandi & gemen-
di inspirat affectum, sicut illud in Euangelio: Non e- Matth.10.
nim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri
qui loquitur in vobis. Neque enim & hoc ita fit de no-
bis tanquam nihil facientibus nobis. Adiutorium igi-
tur spiritussancti sic expressum est, vt ipse facere dice-
retur,quod vt faciamus facit. Nam non esse intelligen
dum spiritum nostrum de quo dictum est. Interpellat
gemitibus inenarrabilibus,sed spiritum sanctũ quo no
stra infirmitas adiuuatur,satis ipse demõstrat Apos- L
tolus. Inde enim cœpit:Spiritus, inquit, adiuuat infirmi- Rom.8.
tatem nostram: deinde ita subiunxit. Quid enim ore-
mus, sicut oportet nescimus: & cætera. De hoc quip-
pe spiritu apertius alibi dicit,Non enim accepistis spi-
ritum seruitutis iterum in timore,sed accepistis spiritũ
adoptionis filiorum in quo clamamus,abba pater. Ec-
ce hic non dixit quod ipse spiritus clamet orando, sed
in quo clamamus,abba pater alio tamẽ loco ait: Quo- Galat.4.
niam filij dei estis,misit deus spiritum filij sui in corda
vestra clamantem,abba pater. Non hic ait. In quo cla-
mamus, sed ipsum spiritum ⌊ sanctũ ⌋ clamantem di-
cere maluit,quo efficitur vt clamemus, sicut sunt illa:
Ipse spiritꝰ interpellat gemitibꝰ inenarrabilibus, Et spi
ritus patris vestri est qui loquitur in vobis. Sicut ergo
nemo rectè sapit,rectè intelligit, rectè consilio ac for-
titudine præualet,nemo scienter pius est,vel piè sciens,
nemo timore casto deum timet, nisi acceperit spiritũ
sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, scien-
tiæ & pietatis & timoris dei, nec habet quisquam vir-
tutem veram,charitatem synceram,continentiam re-
ligiosam,nisi per spiritum virtutis & charitatis & cõ-
tinentiæ. Ita sine spiritu fidei non est rectè quispiam M
crediturus, nec sine spiritu orationis salubriter oratu-
rus. Nõ quia tot sunt spiritus,sed omnia hæc operatur 1.Cor.12.
vnus atque idem spiritus diuidens propria vnicuique Ioan.3.
pro vt vult: quia spiritus vbi vult spirat,sed quod fatẽ-
dum est,aliter adiuuat nondum inhabitans, aliter in-
habitans. Nam nondum inhabitans adiuuat vt sint fi-
deles, inhabitãs adiuuat iã fideles: Quod est ergo me-
ritum hominis ante gratiã quo merito percipiat gratiã
cum omne ⌊ bonum ⌋ meritum nostrum,non in nobis
faciat nisi gratia, & cum deus coronat merita nostra,
nihil aliud coronet quàm munera sua? Sicut enim ab 2.sen.dist.13.
ex meritis.
initio fidei misericordiam consequuti sumus, nõ quia
fideles eramus,sed vt essemus: Sic in fine quod erit in
vita æterna,coronabit nos,sicut scriptum est,in misera De gratia & libe.ar. cap. 15.&.16.
tione & misericordia. Non itaque frustra deo canta-
tur,Et misericordia eius præueniet me: Et misericor- Psal.102.3.
dia eius subsequetur me. Vnde & ipsa vita æterna quæ & 22.
vtique in fine sine fine habebitur, & ideo meritis præ-
cedentibus redditur, tamen quia eadem merita quibus
redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficí-
entiam,sed in nobis facta per gratiam,etiam ipsã gra-
tia nuncupatur, non ob aliud nisi quia gratis datur,
nec

nec ideo quia meritis ꝺ non ꝺ datur, sed quia data sunt
De gratia & lib. arb. cap. 20. & 21. & ipsa merita quib⁹ datur. Vbi autē inuenimus etiam vitam æternam gratiā nuncupari, habemus apud eundem gratiæ magnificum defensorem Apostolum Paulum: Stipendium, inquit, peccati mors est, gratia autem dei vita æterna in Christo Iesu domino nostro. Vide obsecro te, in quanta breuitate, quàm vigilanter verba ponderet, quibus diligenter consyderatis, quæstionis huius aliquātulum diluescat obscuritas. Cum enim dixisset: Stipendium peccati mors: quis non congruentissime & consequenter addere iudicaret: Stipendium autem iustitiæ vita æterna? Et verum est, quia sicut merito peccati tanquam stipendium redditur mors, ita merito iustitiæ tanquam stipendium vita æterna. Aut si nollet dicere iustitiæ, diceret fidei: quoniam iustus ex fide viuit. Vnde etiam & merces appellatur plurimis sanctarum scripturarum locis: nusquam porrò dicta est merces iustitia vel fides, quia iustitiæ vel fidei redditur merces. Quod est autē merces operanti, hoc militanti stipendium. Sed beatus Apostolus aduersus elationem, quæ vsqueadeo magis tentat irrepere, vt & sibi propter ipsam dicat datum angelum satanæ, à quo colaphizaretur, ne verticē præsumptiōis erigeret, Aduersus hanc ergo elationis pestem vigilantissime militans. Stipendium, inquit, peccati mors. Recte stipendium, quia debetur, quia digne retribuitur, quia merito redditur. Deinde ne iustitia de humano se extolleret bono merito, sicut humanum meritum malum nō dubitatur esse peccatum, non à contrario retulit, dicens: Stipendium iustitiæ vita æterna, sed gratia, inquit, dei vita æterna. Et hæc ne præter mediatorem alia qua alia via quæreretur, adiecit, In Christo Iesu domino nostro: tanquā diceret, Audito quod stipendiū peccati sit mors, quid te disponis extollere? O humana, non iustitia, sed nomine iustitiæ planè superbia, quid te disponis extollere, & contrariam morti vitam æternam tanquam debitum stipendium flagitare? Cui debetur vita æterna, vera iustitia est: Si autem vera iustitia est, ex te non est, desursum est descendēs à patre luminum, vt haberes eam: [Si tamen habes eam] profecto accepisti. Quid enim habes quod non accepisti? Quapropter ô homo, si accepturus es vitam æternam, iustitiæ quidem stipendium est, sed tibi gratia est, cui gratia est & ipsa iustitia. Tibi enim tanquam debita redderetur, si ex te tibi esset iustitia cui debetur. Nunc ergo de plenitudine eius accepimus non solum gratiā, qua nunc iuste in laboribus vsque in finem viuimus, sed etiam gratiam pro hac gratia, vt in requie postea sine fine viuam⁹. Hoc nihil salubrius fides credit, quia nihil verius intellectus inuenit. Et debem⁹ audire prophetam dicentem: Nisi credideritis, non intelligetis: Sed excusabunt se, inquit, homines, qui nolunt recte & fideliter viuere, dicentes: Quid nos fecimus qui male viuimus, quandoquidem gratiam, vnde bene viueremus, non accepimus? Non possunt veraciter dicere nihil mali se fecisse, quia male viuunt. Si enim nihil mali faciunt, bene viuunt. Si autem male viuunt, de suo male viuunt, vel quod originale traxerūt, vel quod insuper addiderūt. Sed si vasa sunt iræ, quæ perfecta sunt ad perditionem, quæ illis debita redditur, sibi hoc imputent, quia ex ea massa facta sunt, quam propter vnius peccatum, in quo omnes peccauerunt, merito deus iustēque damnauit. Si autem vasa sunt misericordiæ, quibus ex eadem massa factis supplicium debitū reddere noluit, non se inflent, sed ipsum glorificent, qui eis misericordiam nō debitam præstitit, & si quid aliter sapiunt, & hoc quoque illis ipse reuelauit. Postremo quónam se isti excusabunt modo? Nempe illo quē breuiter tanquam ex eorum voce sibi obiecit Apostolus, vt dicant: Quid adhuc conqueritur? Nam voluntati eius quis resistit? Hoc est enim dicere: Quid de nobis fit querela quod deum offendamus male viuendo, cum illius voluntati nemo possit resistere, qui nos obdurauit misericordiam non præstando. Si ergo illos non pudet hac excusatione, non nobis sed Apostolo contradicere, cur nos pigeat eis quod dixit Apostolus, hoc idem atque identidem dicere: O homo tu quis es qui respondeas deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit. Quare sic me fecisti? An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa vtique merito rectēque damnata facere, aliud vas in honorem indebitum propter misericordiæ gratiam, aliud in contumeliam debitam propter iræ iustitiam, & vt notas faciat diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, sic ostendens quid eis largiatur, cum id supplicium recipiēt vasa iræ, quod pariter omnib⁹ debebatur. Satis sit interim Christiano ex fide adhuc viuenti, & nōdum cernenti quod perfectum est, sed ex parte scienti, nosse vel credere quod neminem deus liberet, nisi gratuita misericordia per dominum nostrum Iesum Christum, & neminem damnet, nisi æquissima veritate per eūdem dominum nostrum Iesum Christū. Cur autem illū potius quàm illum liberet aut non liberet, scrutetur qui potest iudiciorum eius tam magnum profundum, verumtamen caueat præcipitium. Nunquid enim est iniquitas apud deum? Absit. Sed inscrutabilia sunt iudicia eius, & ineſtigabiles viæ eius. Et in maioribus duntaxat ætatibus merito dici potest: Hi noluerunt intelligere, vt bene agerent, hi quod grauius est, intellexerunt & non obedierunt: quia sicut scriptum est: Verbis non emendabitur seruus dolosus: si enim & intellexerit, nō obediet. Vnde non obediet, nisi sua pessima voluntate, cui grauior damnatio diuina æquitate debetur? Cui enim plus datur, plus exigitur ab eo. Istos quippe scriptura dicit inexcusabiles, quos non latet veritas, & in eis perseuerat iniquitas. Reuelatur enim ira dei de cœlo, ait Apostolus, super omnem impietatē & iniustitiam hominum eorum, qui veritatem in iniustitia detinent: quia quod notum est dei manifestum est in illis. Deus enim illis manifestauit: Inuisibilia enim eius à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus eius ac diuinitas, vt sint inexcusabiles. Si ergo istos inexcusabiles dicit qui inuisibilia illius per ea quæ facta sunt intellecta conspicere potuerunt, nec obedierunt tamen veritati, sed iniqui & impij permanserunt. Neque enim non cognouerunt, sed cognoscentes, inquit, deum, non vt deum glorificauerunt, aut gratias egerunt: quanto magis inexcusabiles sunt, qui ex lege eius instructi confidunt seipsos duces esse cæcorum, & alios docentes, seipsos non docent: Qui prædicant non furandum & furantur, & cætera quæ de ipsis Apostolus loquitur. Eis quippe dicit: Propterea inexcusabilis es ô homo omnis qui iudicas. In quo enim alium iudicas, teipsum condemnas: eadem enim agis quæ iudicas. Dicit enim ipse dominus in Euangelio: Si non venissem & eis locutus non fuissem, peccatū non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Non vtique peccatum nullum haberēt, qui pleni erant aliis magnis multisq; peccatis: sed hoc peccatū vult intelligi

Rom. 6. Abac. 2. Esa. 7. 1. Cor. 4. Rom. 9. Prouerb. 28. †impietas, Rom. 1. Rom. 2. Ioan. 15. Peccatū nō habent.

Universidad de Deusto Biblioteca

G ligi non eos habituros fuisse,si non venissent, qui cum audissent eum,non crediderunt in eum: hanc eos excusationem non habere asserit qua possint dicere, non audiuimus,ideo non credidimus. Humana quippe superbia tanquam præsumens de viribus liberi arbitrij excusatam se putat, quando ignorantiæ non voluntatis videtur esse quod peccat. Secundum hanc excusationem, inexcusabiles dicit scriptura diuina quoscunque scientes peccare conuincit:dei tamen iustum iudicium,nec illis parcit,qui non audierunt. Quicunque enim sine lege peccauerunt,sine lege peribunt. Et quanuis se ipsi excusare videantur, nō admittit hanc excusationem qui scit se fecisse hominē rectum,eique obedientiæ dedisse pręceptum,nec nisi eius quo male vsus est libero voluntatis arbitrio, etiam quod transiret in posteros manasse peccatum. Neque enim damnantur, qui non peccauerunt, quandoquidem illud ex vno in omnes pertransiit,in quo ante propria in singulis quibusque peccata omnes communiter peccauerunt. Ac per hoc inexcusabilis est omnis peccator, vel reatu originis,vel additamento etiam propriæ voluntatis,si H ue qui nouit, siue qui ignorat, siue qui iudicat, siue qui non iudicat: quia & ipsa ignorantia,in eis qui intelligere noluerunt,sine dubitatione peccatum est,in eis autem qui non potuerunt, pœna peccati. Ergo in vtrisque non est iusta excusatio,sed iusta damnatio. Ideo autem diuina eloquia eos inexcusabiles dicunt, qui non ignorantes sed scientes peccant, vt secūdum iudicium superbiæ suæ quo multū confidunt de viribus propriæ voluntatis se inexcusabiles videant, quia de ignorantia iam non habent excusationem, & nondum est iustitia cui præsumebant sufficere voluntatem. At verò ille cui dominus & sciendi & obediendi largitus est gratiam: Per legem enim,inquit, cognitio peccati: & peccatum non cognoui,nisi per legem:Nam concupiscentiam nesciebam,nisi lex diceret:Non concupisces: nec vult intelligi hominem præceptricis legis ignarum,sed liberatricis indignum gratiæ,vbi dicit: Condelector legi dei secundum interiorem hominem, & cum hac non solum scientia, verumetiam & delectatione legis. postea dicit: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Nemo itaque liberat à I vulneribus illius trucidatoris, nisi huius gratia saluatoris. Nemo liberat venundatos sub peccato à vinculis captiuantes,nisi gratia redimentis: ac per hoc vniuersi,qui se in nequitiis & iniquitatibus excusatos volunt,ideo iustissime puniuntur, quoniam qui liberentur,non nisi gratia liberantur. Nam si excusatio illa iusta esset, non inde iam gratia, sed iustitia liberaret. Cum verò non liberat, nisi gratia: nihil iustum inuenit in eo quem liberat,non voluntatem,non operationem,non saltem ipsam excusationem: nam si hæc iusta est,quisquis ea vtitur, merito non gratia liberatur. Nouimus enim liberari per gratiam Christi quosdam etiam eorum qui dicūt: Quid adhuc cōqueritur? Nam voluntati eius quis resistit? Quæ si iusta est excusatio, non iam gratuita gratia, sed propter huius excusationis iustitiam liberantur. Si autem gratia est,qua liberantur, profecto hæc excusatio iusta non est. Tunc enim vera gratia est,qua homo liberatur,si non secundum debitum iustitiæ retribuitur. Nihil ergo fit in eis, qui dicunt: Quid adhuc conqueritur? Nam voluntati eius quis resistit? nisi quod legitur in libro Salomonis: Insipietia viri violat vias eius, deum autem causatur in corde suo. Quanuis itaque deus faciat vasa K
iræ in perditionem,vt ostendat iram,& demōstret potentiam suam,qua bene etiam vtitur malis, & vt notas faciat diuitias gloriæ suę in vasa misericordiæ,quę fecit in honorem,non damnabilis massæ debitum,sed suæ gratiæ largitate donatum:tamen in eisdem iræ vasis propter meritum massæ in contumeliam debitum factis, id est, hominibus propter naturæ quidem bonum creatis,sed propter vitia supplicio destinatis,iniquitatem,quam rectissime veritas improbat, damnare nouit ipse non facere. Sicut enim voluntati eius tribuitur humana natura nullo dubitante laudanda, sic hominis voluntati culpa tribuitur nullo recusante damnanda. Quæ voluntas hominis aut hæreditarium vitium transmisit ad posteros, quos in se habuit cum peccaret, aut acquisiuit etiam cætera vitia, cum in seipso vnusquisque perdite viueret. Sed neque ab illo, quod originaliter contrahitur, neque ab iis, quæ vnusquisque in vita propria, vel intelligendo, vel nolendo intelligere, mala congregat, vel etiam instructus ex lege, additamento præuaricationis exaggerat, quisquam liberatur & iustificatur, nisi gratia dei per L
Iesum Christum dominum nostrum, non solum remissione peccatorum, sed prius ipsius inspiratione fidei & timoris dei, impartito salubriter orationis affectu & effectu, donec sanet omnes languores nostros, Psal.102.
& redimat de corruptione vitam nostram, & coronet nos in miseratione & misericordia. Verum isti, qui personarum acceptorem fieri existimant deum, si in vna eademque causa super alios veniat misericordia eius,super alios verò maneat ira eius, nempe totas vires argumentationis humanæ in paruulis perdunt. Nam vt interim taceam,quod non est, præter paruulos quamlibet materno vtero recentissimos ea pœna, Rom.5.
de qua loquens Apostolus ait: Per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem,vnde non liberat,nisi vnus ille,de quo idem ait: Per vnius iustificationem in omnes homines ad iustificationem vitæ:vt ergo hoc interim omittam, & hoc solum de paruulis dicam, quod ipsi quoque authoritate Euangelica terriri,vel potius Christianorum populorum concordissima fidei conspiratione perfracti, sine vlla excusatione concedunt,quod nullus paruulus, nisi renatus ex a- M
qua & spiritu,intrat in regnum cœlorum:quam quęso allaturi sunt causam,quod alius sic gubernatur, vt baptizatus hinc exeat, alius infidelium manib⁹ traditus, vel etiam fidelium, priusquā ab eis baptizandus offeratur,expiret? An hoc fato vel fortunę daturi sunt? Nō opinor eos in tantam dementiam prodituros, quantulumcunque nomen Christianum tenere cupientes. Cur ergo in regnum cœlorum,non accepto regenerationis lauacro,paruulus nullus intrabit? Nunquid nam ipse sibi parentes infideles vel negligentes, de quibus nasceretur, elegit? Quid dicam de inopinatis & repentinis innumerabilibus mortibus, quibus sæpe etiam religiosorum Christianorum præueniuntur & baptismo præripiuntur infantes, cum econtrario sacrilegorum & inimicorū Christi aliquo modo in Christianorū manus venientes,ex hac vita non sine sacramēto regenerationis emigrēt? Quid hinc dicturi sunt, qui vt gratia dari possit nōnulla præcedere merita humana cōtendunt,ne sit personarū acceptor deus? Quæ tandem hic merita præcesserunt? si eorūdem cogitaueris paruulorū, nulla sunt propria, vtrisq; est illa massa communis. Si parētum attenderis,bona sunt illa quorum

Rom.2. πάντα σκληρὰ. Rom.3. Rom.7. Rom.9. Proverb.19.

rum filij repentinis mortibus sine Christi baptismate perierunt: Mala verò illa quorum filij per Christianorum aliquam potestatem ad sacramenta ecclesiæ peruenerunt. Et cur prouidentia dei cui nostri capilli numerati sunt, sine cuius voluntate non cadit passer in Matth.10. terram, quæ nec fato premitur, nec fortuitis casib⁹ impeditur, nec vlla iniquitate corrumpitur, vt renascantur ad hæreditatem cœlestem, non consulit omnibus paruulis filiorum suorum, & nonnullis consulit etiam paruulis impiorum? Iste infans de fidelibus coniugatis ortus, lætitia parentum susceptus, matris vel nutricis somnolentia suffocatus fit exterus* † & expers suo- *alias, extorris. †extorris. rum fidei. Ille infans de sacrilego stupro nascitur, crudeli timore matris exponitur, alienorum misericordi pietate colligitur, eorum Christiana solicitudine baptizatur, fit [æterni] consors & particeps regni. Ista cogitent, ista considerent, hinc audeant dicere deum, vel acceptorum in sua gratia personarum, vel remuneratorem præcedentium meritorũ. Nam & si conabũtur maioris ætatis aliqua merita suspicari, seu bona seu ma- B la: quid de istis infantibus dicẽt, quorũ nec iste sibi vllis propriis meritis malis potuit acquirere violentiam suffocantis, nec bonis ille diligentiam baptizantis? Nimiæ vanitatis & cæcitatis sunt, si etiam his cõsyderatis nondum dignantur exclamare nobiscum: O altitu- Rom.11. do diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quàm inscru- †incomprehensibilia. tabilia† sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Nõ itaque misericordiæ gratuitæ dei pertinacissima aduersentur insania. Sinãt filium hominis in qualibet ætate quærere & saluum facere quod perierat. Nec de in- Luc.19. scrutabilibus iudiciis eius audeant iudicare, cur in vna eadémque causa super alium veniat misericordia eius, Rom.9. super alium maneat ira eius. Qui enim sunt isti qui respondeant deo, quandoquidem ille Rebeccæ habenti geminos ex vno concubitu Isaac patris nostri, cum illi nondum nati nihil egissent boni vel mali, vt secũdum electionem propositum eius maneret, electionem scilicet gratię non debiti, electionem qua eligendos facit ipse non inuenit, non ex operibus, sed ex vocante dicit minori seruiturum esse maiorem. In quam Malach.1. sentẽtiam beatus Apostolus etiam testimonium pro- C phetæ longe posterioris assumpsit, Iacob dilexi, Esaũ autem odio habui: vt intelligeretur hoc apertũ postea per prophetam, quod antequam illi nascerentur erat in dei prædestinatione per gratiam. Quid enim diligebat in Iacob, antequam natus fecisset aliquid boni, nisi gratuitum misericordiæ suæ donum? Et quid oderat in Esaũ, antequam fecisset aliquid mali, nisi originale peccatum? Nam neque in illo diligeret iustitiam, quam nullam ille fecerat: neque in isto odisset naturam, quam bonam ipse perfecerat. Mirum autem * cum his coarctantur* angustiis, in quanta se abrupta *alijs, coarguantur. præcipitent metuentes retia veritatis. Ideo, inquiunt, nondum natorum alium oderat, alium diligebat: quia eorum futura opera præuidebat. Quis istum acutissimum sensum defuisse Apostolo non miretur? Hoc quippe ille non vidit, quando sibi velut aduersantis obiecta quæstione, non id potius tam breue, tam apertum, tam, sicut isti putant, verum absolutúmque respõdit. Cum enim rem stupendam proposuisset, quomodo de nondum natis, nec aliquid agentibus boni aut mali recte dici potuerit, quòd vnum deus dilexerit, alium odio habuerit, ipse sibi obiecta quæstione mo- Rom.9. tum exprimens auditoris. Quid ergo dicemus: inquit. Nũquid iniquitas apud deum? Absit. Hic ergo erat lo-

cus vt diceret quod isti sentiũt. Futura enim deus ope- D ra prœuidebat, quando minori maiorem seruiturum esse dicebat. Non autem hoc Apostolus dicit, sed potius ne quisquam de suorum operum audeat meritis gloriari, ad dei gratiam, & gloriam commendandam voluit valere, quod dixit. Cum enim dixisset, Absit vt sit iniquitas apud deum: tanquam ei diceremus, Vnde hoc ostendis cum asseras non ex operibus, sed ex vocante dictum esse, Maior seruiet minori: Moyses enim dicit, inquit, Miserebor cui misertus ero, & misericordiam præstabo, cui misericors fuero. Igitur nõ volentis neque currentis, sed miserentis est dei. Vbi nunc merita, vbi opera vel præterita vel futura tanquam liberi arbitrij viribus adimpleta, vel adimplenda? Nõnne apertam protulit Apostolus de gratuitæ gratiæ, hoc est, veræ gratiæ commendatione sententiam? Nõnne stultam fecit deus hæreticorum sapientiam? Quid autem agebatur, vt hoc Apostolus diceret, vt eorum geminorum cõmemoraret exemplum? Quid persuadere moliebatur? Quid inculcare cupiebat? Nempe hoc quod ipsorum oppugnet amentia, quod superbia non capiunt, quod sapere nolunt. Qui ignorantes dei iusti- E tiam, & suam volentes constituere, iustitiæ dei non Rom.10. sunt subiecti. De ipsa quippe gratia satis agebat Apostolus, & ideo promissionis filios commẽdabat. Quod enim promittit deus, non facit nisi deus: habet nanque aliquid rationis & veritatis, vt homo promittat & deus faciat: vt autẽ homo se facere dicat quod promiserit deus, superbæ impietatis est reprobus sensus. Commendans ergo filios promissionis, hoc primum significatum ostendit, per Isaac filium Abrahæ. Euidentius nanque opus dei apparet in eo, quem non genuit vsitatus ordo naturæ de sterilibus visceribus & senectute confectis, vt in filiis dei qui futuri prænunciabantur, hoc esset signum diuini operis non humani. In Isaac, inquit, vocabitur tibi semen, hoc est, non Rom.9. qui filij carnis, ij filij dei, sed filij promissionis deputantur in semine. Promissionis enim verbum hoc est: Ad hoc tempus veniam & erit Saræ filius. Non solum autem illa, sed & Rebecca ex vno concubitu [habens Isaac patris nostri: quo pertinuit vt adderet ex vno concubitu, nisi vt non solũ de suis, neque de parentum meritis aliorum, sed ne de ipsius quidem vnius patris, F mutata forte in melius voluntate gloriaretur Iacob dicens, ideo se à creatore non derelictum, quia pater eius quando eum seminauit, melioribus laudabilior moribus fuit. Ex vno, inquit, concubitu, vnum tunc ad eos seminandos meritum patris, vnum ad concipiendos meritũ matris. Quia etsi mater eos donec pareret visceribus portauit inclusos, & forte voluntates affectionésque variauit, non vni, sed ambobus vtique variauit, quos pariter ventre portauit. Intentio igitur intuenda est Apostoli, quomodo propter gratiam commẽdandam nolit eum, de quo dictum est: Iacob dilexi: nisi in domino gloriari: vt cum ex eodem patre, eadẽ matre, vno concubitu, antequam aliquid egissent boni aut mali, alterum deus diligit, odit alterum, intelligat Iacob ex illa massa originalis iniquitatis, vbi fratrem suum, cum quo habuit communem causam, videt per iustitiam meruisse damnari, non nisi per gratiam se potuisse discerni. Nondum enim nascentibus, nec agentibus bonũ aut malum, vt secundum electionem propositũ dei maneret, nõ ex operibus sed ex vocante dictum est ei: Maior seruiet minori. Electionem autem gratiæ nullis fieri operum præcedentibus me-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G ritis, alio loco apertissime idem Apostolus ostendens,
Rom.11. Sic ergo, inquit, & in hoc tempore reliquiæ secundum
electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Si autem gratia,
iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gra
tia. Secundum hanc ergo gratiam etiam propheticum
testimonium ⌊consequenter⌋ assumens. Sicut scriptũ
est, inquit, Iacob dilexi, Esaü autem odio habui: & con-
Rom.9. tinuo, Quid ergo dicemus, inquit, Nunquid iniquitas
est apud deum? Absit. Sed quare absit? An propter o-
pera quæ futura præsciebat amborum? Immo & hoc
absit. Moyses enim dicit, Miserebor cui misertus ero,
& misericordiam præstabo cui misericors fuero. Igi-
tur non volentis neque currentis, sed miserentis est
dei. Atque vt in vasis quæ perfecta sunt in perditio-
nem, quæ damnatæ debita est massæ, agnoscant vasa
ex eadem massa in honorem facta, quid eis misericor-
dia diuina largita sit: Dicit enim, inquit, scriptura ad
Pharaonem, Quia ad hoc te excitaui vt ostendam in
te potentiam meam, & vt glorificetur nomen meum
in vniuersa terra. Denique ad vtrunque concludit, Er-
go cuius vult miseretur, & quem vult obdurat. Hoc fa-
cit apud quem non est iniquitas. Miseretur itaque gra
H tuito dono, obdurat autem iustissimo merito. Sed di-
cat adhuc vel superbi infidelis elatio, vel puniti dam-
nabilis excusatio, Quid adhuc conqueritur? Nam vo-
luntati eius quis resistit? Dicat & audiat quod conue-
nit homini: O homo tu quis es qui respondeas deo: &
cætera, de quibus iam quantum potui satis ac sæpe diss-
serui. Audiat hæc & non contemnat. Quod si con-
tempserit, etiam vt contemneret se inueniat obdura-
tum. Si non contempserit, etiam vt non contemneret
esse credat adiutum, sed obduratum debito, adiutum
gratia. Neque enim si duorum de Isaac patriarcha ge-
minorum, quod quidem iam ostendimus quanta cæ-
citate dicatur, futura præuidit deus opera, quia vixe-
Rom.9. runt atque fenuerunt: & propterea Iacob dilexit, Esaü
autem odio habuit: ideo moriturorum etiam paruulo-
rum potest quisquam dicere, vt huic ad percipiendum
baptismum non consulat, illi autem consulat, deum fu
tura eorum opera præuidere. Quomodo enim futura
dicũtur quæ nulla erunt? Sed deus, inquiunt, in eis quos
hinc aufert præuidet, quemadmodum victurus esset
quisque si viueret, & ideo quem nequiter nouit fuisse
victurum, sine baptismo facit & mori: sic in eo puni-
I ens opera mala, non quæ fecit, sed quæ facturus fuit.
Si ergo diuinitus etiam quæ commissa non sunt ma-
la opera puniuntur. Primo attendant quàm falsò pol-
liceantur in damnationem paruulos nõ ituros, qui si-
ne baptismate moriuntur, qui propterea non baptizã-
tur, quia mali victuri erant si viuerent: propter ipsam
quippe malam vitam proculdubio damnabuntur, si e-
tiam mala quæ fuerant futura damnantur. Deinde si
eis ad percipiendum baptismatis consulitur sacramẽ-
tum, quos nouit deus si viuerent bene fuisse victuros,
cur non omnes tenentur in vita quam bonis operibus
ornaturi sunt? Cur etiam eorum qui baptizantur qui-
dam diu viuẽtes pessime viuunt, & vsq; ad apostasiam
aliquãdo perueniunt? Cur ipsum primum coniugium
peccatorum, quos vtique nouerat deus peccaturos non
de paradiso ante proiecit, ne ibi cõmitterent quod tam
sancto loco esset indignum, si iuste peccata etiam nõ-
Sap.4. dum commissa puniuntur? Quid denique præstatur ei
qui rapitur ne malicia mutet intellectũ eius, & ne fi-
ctio decipiat animam eius: si iuste etiam illa puniun-
tur, quæ licet non fecerit, fuerat tamen viuendo factu-
rus? Postremo cur non ad percipiendum regeneratio- K
nis lauacrum, ei magis consulitur morituro qui male
fuerat victurus si viueret, vt ei peccata quæ fuerat com
missurus remittantur in baptismo? Quis enim est tam
vecors qui ea neget per baptismum posse dimitti, quæ
sine baptismo dicit posse puniri? Sed disputando ad-
uersus eos, qui vsquequaque conuicti etiam non com-
missorum peccatorum deum persuadere moliuntur vl
torem, verendum est, ne nos in eos ista fingere existi-
memur, illi autẽ nullo modo tam hebetes esse credan-
tur, vt hæc vel sentiant, vel cuiquam persuadere conẽ-
tur: veruntamen nisi eos hæc dicere audissem, refel-
lenda esse non arbitrarer. Circunstipantur enim & di
uinarum authoritate lectionum, & antiquitus tradito
& retento firmo ecclesiæ ritu in baptismate paruulo-
rum, vbi apertissime demonstrantur infantes, & cum
exorcizantur, & cum eis per eos à quibus gestantur re-
nunciare respondent, à diaboli dominatione liberari,
& non inuenientes quà exeant, pergunt in præcipitem
stultitiam dum nolunt mutare sententiam. Illud sanè
sibi videtur acutissime dicere, quomodo peccatũ tran-
sit in filios fidelium, quod in parentibus non dubita-
mus dimissum esse per baptismum, quasi propterea pos L
sit non habere generatio carnalis, quod sola tollit re-
generatio spiritalis. Aut vero in baptismo concupi-
scentiæ carnis infirmitas continuo sanatur, sicut cõti-
nuo reatus eius aboletur, sed gratia renascendi, non De Gen. ad
conditione nascendi. Vnde quisquis per hanc concu- litterã li. 10.
piscentiam, etiam de renato nascitur, sine dubitatio- cap. 23.
ne oberit nato, nisi & ipse similiter renascatur. Verum
quicquid est in hac quæstione difficultatis, ita in agro
Christi non impedit operarios eius, quo minus ab eis
in remissionem peccatorum baptizentur infantes, siue
de fidelibus, siue de infidelibus nati sint, sicut agrico-
las non impedit, quo minus ab eis inserendi cura in
oleas conuertantur oleastri, siue de oleastris, siue de o-
leis oriantur. Nam & hoc si vt respõdeat rustico pro-
ponatur, quæ causa sit vt cum aliud sit olea, aliud olea-
ster, non tamen nisi oleaster de semine vtroque na-
scatur, non omittit inserendi curationem†, etiam si nõ †operatio-
possit istam soluere quæstionẽ. Alioquin dum ex oli- nem.
uæ semine exorta virgulta non aliud quàm oleas es-
se existimat, efficit desidia vanitatis, vt totus ille ager
amara sterilitate sylueſcat. Nam illud quod excogita- M
uerunt cum veritatis pondere premerentur, quia fi-
delis dominus in verbis suis, & propterea eius eccle-
sia nullo modo fallaciter paruulos in remissionem
peccatorum baptizat, sed vt fide agatur quod agitur,
vtique fit quod dicitur. Quod ergo excogitauerũt cum
hæc eos apertissima moles veritatis vrgeret, quis non
Christianus irrideat quamlibet versutissimum cer-
nat? Dicunt enim, veraciter quidem respondere par-
uulos per ora gestantium, in remissionem se credere
peccatorum, nõ tamen quia sibi remittuntur, sed quia
credant quòd in ecclesia, vel in baptismo remittantur
in quibus inueniuntur, non in quibus nulla sunt. Ac
per hoc nolunt eos ita baptizari in remissionem pec-
catorum, tanquam in eis fiat ipsa remissio, quos cõten-
dunt nullum habere peccatum. Sed quoniam licet sine
peccato, in eo tamen baptismate baptizãtur, quo fit in
quibusque peccatorib⁹ remissio peccatorum, fieri qui-
dem potest vt hęc versipellis astutia subtili⁹ & acutius
ex ocio refellatur: veruntamen secundũ istam suã cal-
liditatem nõ inueniunt quid ad hoc respondeãt, quòd
exorcizãtur & exufflantur infantes, hoc enim procul-
dubio

A dubio fallaciter fit,ſi diabolus eis non dominatur. Si autem dominatur,& ideo non fallaciter exorcizantur & exuſſlantur, per quid dominatur, niſi per peccatum princeps vtique peccatorum? Proinde ſi iam erubeſcunt,nec audent dicere hæc in eccleſia mendaciter geri,fateantur quod perierat etiam in paruulis quæri:neque enim niſi propter peccatum perierat,quod niſi per gratiam non poteſt quæri,nõ poteſt inueniri. Sed deo gratias, quod ſaltem cum argumentantur contra remiſſionem peccatorum, ne fieri credatur in paruulis, iam tamen quamuis per corda & ora malorum† credere paruulos confitentur. Sicut ergo audiunt dominum dicentem: Qui non renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto non introibit in regnum cœlorum: propter quod eos baptizandos eſſe concedunt. Sic audiant eundem dominum dicentem: Qui non crediderit condẽnabitur: quia ſicut eos renaſci per miniſterium baptizantium, ita etiam credere per corda & ora confitentium cõfitemur. Audeant ergo dicere,quòd à iuſto deo innocens condẽnabitur,ſi nullo vinculo peccati originalis innectitur. Si ſermo iſte prolixus eſt & oneroſus occupationibus tuis,da veniã:quia vt hæc ad te ſcribe-
B rem,& occupatus literis tuis indicibus erga nos benevolentiæ tuæ tecum iſta colloquerer,etiam ego vim feci interrumpendis occupationibus meis. Si qua illos alia excogitare aduerſus fidem catholicam ſcieritis,& quæcunque aduerſus eos, ne dominici gregis infirma deuaſtẽt,vos quoque fideli & planè paſtorali dilectione diſſeritis, nota facite nobis. Hæreticorũ quippe inquietudine,vt ſcripturas vigilantius perſcrutemur,vnde ne ouili Chriſti noceant,eis poſſit occurri, tãquam de ſomno ignauiæ noſtra excitatur induſtria: ita per multiplicem gratiam Saluatoris etiam quod inimicus in perniciem machinatur, deus conuertit in adiutorium: Quoniam diligentibus deum omnia cooperantur in bonum. Semper in deo viuas,memor noſtri frater chariſſime.

Auguſtinus & Alipius Bonifacio, ſiue ut alij codices habebãt, Paulino, laudans librum aduerſus Pelagianos ab eo conſcriptum, & plenius eum inſtituens aduerſus eam hæreſim.

Epiſtola. CVI.

C DOMINO beatiſſimo & in Chriſti viſceribus germanitus amplectendo pluſquam dici poteſt deſyderabili fratri & coëpiſcopo Paulino, Alipius & Auguſtinus. Tandem aliquando prouidit deus nobis literarũ fideliſſimum perlatorem omnium noſtrum merito chariſſimum fratrem Ianuarium, per quem etiamſi non ſcriberemus, omnia quæ circa nos ſunt poſſit ſynceritas tua,tanquam per viuentem atque intelligentem epiſtolam noſcere. Pelagium quẽ credimus,vt ab illo diſtingueretur qui Pelagius Taréti dicitur,Britonem fuiſſe cognominatum, quod vt ſeruum dei dilexeris nouimus. Nunc autem quemadmodum diligas ignoramus. Nam & nos non ſolum dileximus, verũetiam diligimus eum. Sed aliter nunc diligimus,aliter aliquando dileximus. Tunc enim quia nobis rectæ fidei videbatur, nunc autem vt ab iis quæ inimica & aduerſa gratiæ dei ſentire dicitur,illius miſericordia liberetur. Nam cum hoc de illo aliquandiu fama iactaret, non vtique facile credẽdum fuit. Solet quippe fama mentiri. Sed propius vt crederem? acceſſit, quòd librum quendã eius,ea prorſus perſuadere molientem,quæ gratiam dei per vnum mediatorem dei & hominum hominem Ieſum Chriſtum generi humano impertitam, de fidelium cordibus creditam deleant, legimus, traditum nobis à famulis Chriſti, qui eum talia docentem ſtudioſiſſime audierant, fuerántque ſectati. Cui quidem libro, eiſdem rogantibus, quia id fieri oportere videbamus, tacito nomine authoris, ne offenſus inſanabilior redderetur, vnius noſtrum damnationeſ reſponſum eſt, quod libro continetur & multipliciter, atque abundanter aſſeritur: quod etiam quibuſdam literis agit ad tuam venerationem datis,vbi dicit ſe non debere exiſtimari ſine gratia dei defendere liberum arbitrium, cum poſſibilitatem volendi atque operandi, ſine qua nihil boni velle atque agere valerem? à creatore nobis inſitam diceret, vt videlicet hæc intelligatur doctore ipſo gratia dei,quæ Paganis atque Chriſtianis, impiis & piis, fidelibus atque infidelibus communis eſt. Hæc mala, quibus Saluatoris euacuaretur aduentus, vbi hoc poſſumus dicere,quod de lege dicit Apoſtolus, Si per naturam iuſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt, refellebamus vt poteramus in cordibus eorum qui iſta ſentirent, vt his cognitis,etiam ille ſi fieri poſſet non laceſſitus iſta emendaret, atque ita & pernicies deſtrueretur erroris, & hominis verecundiæ parceretur. Sed poſtea quàm ad nos literæ de Oriente venerunt, eandem cauſam apertiſſime ventilantes, nullo modo iam qualicunque epiſcopali authoritate deeſſe eccleſiæ debueramus. Miſſę ſunt itaque de hac re ex duobus conciliis, Carthaginenſi & Mileuitano relationes ad Apoſtolicam ſedem, antequam geſta eccleſiaſtica, quibus apud epiſcopos prouinciæ Paleſtinæ Pelagius perhibetur eſſe purgatus, vel in manus noſtras, vel in Aphricam peruenirent. Scripſimus etiam ad beatæ memoriæ papam Innocentium, præter conciliorum relationes, literas familiares, vbi de ipſa cauſa aliquanto diutius egimus. Ad omnia nobis ille reſcripſit eodem modo, quo fas erat atque oportebat Apoſtolicæ ſedis antiſtitem. Quę omnia modo legere poteris, ſi eorum forte ad te vel nulla, vel non cuncta peruenerant: vbi videbis ſeruata erga hominem moderatiõe quæ debuit, ne damnaretur ſi praua damnaret, ipſum tamen nouellum & pernicioſum errorem ſic eccleſiaſtica authoritate compreſſum, vt multum miremur eſſe adhuc quoſdam, qui per quemlibet errorem gratiæ dei conentur obſiſtere,ſi tamen hæc geſta didicerũt: quod gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, quod fides vera & catholica tenet,ſemper eccleſia puſillos cum magnis à morte primi hominis,ad vitã ſecundi hominis trãſfert: non ſolum peccata delendo, verumetiam ad non peccandum rectèq; viuendum, eos qui iam vti poſſunt voluntatis arbitrio ſic adiuuando,vt niſi adiuuet nihil pietatis atque iuſtitiæ, ſiue in opere, ſiue etiam in ipſa voluntate habere poſſimus. Deus quippe operatur in nobis, & velle & operari pro bona voluntate. Nam quis nos niſi qui venit quærere & ſaluare quod perierat,ab illa perditionis maſſa & contentione† diſcernit? Vnde Apoſtolus interrogat dicens: Quis enim te diſcernit? Vbi ſi dixerit homo,Fides mea,voluntas mea, bonum opus meum: Reſpondetur ei, Quid enim habes quod non accepiſti? Si autem & accepiſti,quid gloriaris quaſi nõ acceperis? Hoc vtique totum ideo,non vt homo nõ glorietur,ſed vt qui gloriatur, in domino glorietur, non ex operibus, ne forte quis extollatur. Non quia bona opera iſta pia cogitatione fruſtran-

† diſputatione.

Gala.

Apoſtolica ſedes.

F

Philip.2.

† cõtritione

1.Cor.4.

1.Cor.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G tur, cum deus reddat vnicuique ſecundum opera eius,
Rom.2. ſitq; gloria& honor & pax omni operanti bonum: ſed
quia opera ex gratia,non ex operibus gratia: quoniam
fides quæ per dilectionem operatur , nihil operaretur,
Rom.5. niſi ipſa dilectio dei diffunderetur in cordibus noſtris
per ſpiritumſanctum,qui datus eſt nobis. Nec ipſa fi-
Rom.12. des eſſet in nobis, niſi deus vnicuique partiretur men-
ſuram fidei . Bonũ eſt igitur homini, vt cum totis vi-
Pſal.58. ribus liberi arbitrij ſui veraciter dicat , Fortitudinem
meam ad te cuſtodiam: quia ille qui putauit ſine ipſius
Luc.15. adiutorio ſe poſſe cuſtodire quod dedit , profectus in
longinquam regionem, & viuens prodige cuncta con
ſumpſit, & miſeria duræ ſeruitutis attritus , reuerſuſ-
que in ſemetipſum dixit : Surgam & ibo ad patrem
meum. Quam cogitationem bonam quando haberet,
niſi & ipſam illi in occulto pater miſericordiſſimus
inſpiraſſet? Quod intelligens miniſter ille noui teſta-
or.3. menti. Nõ quia idonei ſumus,inquit, cogitare aliquid
Pſal.58. à nobis quaſi ex nobiſmetipſis, ſed ſufficietia noſtra ex
deo eſt. Vnde & ille cum dixiſſet: fortitudinem meam
ad te cuſtodiam , ne vel hoc ipſum, quia cuſtodit, ſuis
H viribus arrogaret, tanquam ei veniſſet in mẽtem,quia
Pſal.126. niſi dominus cuſtodierit ciuitatem,in vanum vigilant
qui cuſtodiunt eam: & non dormit neque dormitat
qui cuſtodit Iſraël,adiunxit cauſam, vnde fiat idoneus
cuſtodire, vel quo potius cuſtode ſeruetur . Quoniam
Pſal.120. deus,inquit,ſuſceptor meus es. Recolat igitur iſte ſi po
teſt merita ſua, vnde factũ ſit, vt deus dignaretur eius
eſſe ſuſceptor,ac ſi deus eſſet ſuſceptus. Recolat vtrum
Luc.19. quæſierit an quæſitus ſit,ab illo ſcilicet qui venit quæ-
rere & ſaluare quod perierat. Nam ſi quærere volue-
rit ante gratiam quid meruerit vt acciperet eam, ma-
la ſua poterit homo inuenire non bona , etiam ſi eum
vnius diei vitam habentem ſuper terram gratia Sal-
uatoris inuenerit . Quia ſi aliquid boni operatur ho-
mo,vt gratiam mereatur : nõ ei merces imputatur ſe-
cundum gratiam,ſed ſecũdum debitum. Si autem cre-
Rom.4. dit in eum qui iuſtificat impium,vt deputetur fides ei9
Abach.2. ad iuſtitiam. Iuſtus enim ex fide viuit, profecto ante-
Id eſt. quam gratia iuſtificetur , vtĩ iuſtus efficiatur , impius
quid eſt niſi impius? Quem ſi debitum ſequeretur,
quid eius merito , niſi ſupplicium redderetur? Si ergo
I gratia , iam non ex operibus eſt : alioquin gratia iam
Rom.11. non eſt gratia. Operibus enim debitum redditur,gra-
tia gratis datur, vnde etiam nuncupatur . Si quis au-
tem dixerit, quòd gratiam bene operandi fides me-
reatur , negare non poſſumus , immo verò gratiſſime
confitemur. Hanc enim fidem volumus habeant, qua
impetrent charitatem , quæ ſola vere bene operatur,
iſti fratres noſtri, qui multum de ſuis operibus glori-
antur. Charitas autem vſque adeo donum dei eſt ⌊vt
deus dicatur⌋: Qui ergo habent fidem ⌊qua impetrent
2.Cor.6. iuſtificationem,per dei gratiam peruenerunt ad legem
iuſtitiæ. Vnde dicitur: Tempore acceptabili exaudi-
ui te, & in die ſalutis adiuui te . Proinde in iis qui per
electionem gratiæ ſalui fiunt , adiutor deus operatur,
Philip.2. & velle & operari pro bona voluntate: quoniam di-
Rom.8. ligentibus deum omnia cooperantur in bonum . Si o-
mnia , vtique & ipſam dilectionem,quam fide impe-
tramus, vt eum qui nos prior dilexit, vt in illum cre-
deremus , per eius gratiam diligamus , & diligamur
quod operati non ſumus . Qui verò ſuis meritis præ-
mia tanquam debita expectant , nec ipſa merita dei
gratiæ tribuunt , ſed viribus propriæ voluntatis, ſicut
dictum eſt de carnali Iſraël, perſequentes legem iuſti-
tiæ,in legem iuſtitiæ non perueniunt , Quare? Quia K
non ex fide , ſed tanquam ex operibus . Ipſa eſt enim
iuſtitia ex fide,quam gentes apprehenderunt , de qui-
bus dictum eſt. Quid ergo dicemus? Quia gentes quę Rom.9.
non cognouerunt iuſtitiam apprehenderunt iuſtiti-
am . Iuſtitiam autem quæ ex fide eſt : Iſraël autem
perſequens legem iuſtitiæ , in legem iuſtitiæ non per-
uenit. Quare? Quia non ex fide,ſed tanquam ex ope-
ribus . Offenderunt enim in lapidem offenſionis , ſi- Eſa.28.
cut ſcriptum eſt: Ecce pono in Sion lapidem offenſio-
nis, & petram ſcandali : & qui crediderit in eum non
confundetur. Ipſa eſt iuſtitia ex fide,qua credimus nos
iuſtificari,hoc eſt,iuſtos fieri gratia dei,per Ieſum Chri
ſtum dominum noſtrum , vt inueniamur in illo non
habentes noſtram iuſtitiam , quæ ex lege eſt : ſed eam
quæ eſt per fidem Chriſti . Quæ ex deo iuſtitia in fi-
de? vtique in fide qua credimus nobis iuſtitiam diui-
nitus dari , non à nobis in nobis noſtris viribus fieri.
Nam cur illam iuſtitiam quæ ex lege eſt , ſuam dixit
Apoſtolus , non ex deo, quaſi lex non ſit ex deo? Quis
hoc niſi impius ſenſerit ? ſed quia lex per literã iubet,
non per ſpiritum iuuat , quicunque ſic audit literam L
legis , vt ei ſufficere videatur cognouiſſe quid iubeat,
aut prohibeat,quo id ſe arbitrij ſui virtute impletũ eſ-
ſe confidat : nec fide conf[illegible]giat adiuuãdus ad ſpiritum
viuificantem , ne reum [illegible]tum litera occidat. Is pro- Rom.10.
fecto zelum dei habet , ſ[illegible]i non ſecundum ſcientiam.
Ignorans enim dei iuſtitiam,id eſt, eam quæ datur ex
deo, & ſuam volens conſtituere , vt tantummodo ex
lege ſit, iuſtitiæ dei non eſt ſubiectus . Finis enim le-
gis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti , ſicut idem
Apoſtolus dicit , vt nos ſimus iuſtitia dei in ipſo . Iu- Rom.5.
ſtificari igitur ex fide pacem habemus ad deum per 2.ſen.diſt.26
dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, Iuſtificati autem cap.& ſi.
gratis per gratiam ipſius, ne fides ipſa ſuperba ſit. Nec
dicat ſibi, ſi ex fide quomodo gratis? Quod enim fides
meretur, cur non potius redditur quàm donatur? Non
dicat iſta homo fidelis, quia cum dixerit vt merear iu 1.Cor.4.
ſtificationem , habeo fidem : reſpondetur ei , Quid e- 2.ſen.diſt.26
nim habes quod nõ accepiſti ? Cũ ergo fides impetrat cap.itaque.
iuſtificationem,ſicut vnicuique deus partitus eſt etiam
ipſius menſuram fidei,non gratiam ⌊dei⌋ aliquid me- M
riti præcedit humani , ſed ipſa gratia ⌊meretur⌋ augeri,vt aucta mereatur perfici,comitante non ducen-
te,pediſequa non præuia voluntate. Vnde ille qui di-
xit: Fortitudinem meam ad te cuſtodiam : cauſam-
que reddit , dicens: Quoniam deus ſuſceptor meus
es : tanquam requirens , quibus id meritis fuerit con-
ſecutus , nihilque in ſe inueniens ante gratiam dei,
Deus meus , inquit, miſericordia eius præueniet me. Pſal.58.
Quantumcunque , inquit , cogitauero antecedentia
merita mea , miſericordia eius præueniet me . Pro-
inde ab illo attributam fortitudinem ſuam ad illum
cuſtodiens , eodem ſeruatore non perdit quod eodem
largitore ſuſcepit. Nec ob aliud meretur ampliora, ni-
ſi pie fideliterque ſciendo, à quo ſibi bona ſunt om-
nia , & hoc ſciendo non ex ſeipſo , ne vel hoc ſit in eo
quod non ſit ex deo . Vnde optime Apoſtolus : Nos, 1.Cor.2.
inquit, non ſpiritum huius mundi accepimus,ſed ſpi-
ritum qui ex deo eſt,vt ſciamus quę à deo donata ſunt
nobis , ac per hoc & ipſum hominis meritum donum
eſt gratuitum . Nec à patre luminum, à quo deſcendit
omne datum optimum, boni aliquid accipere quiſquã
meretur, niſi accipiendo quod non meretur . Multum
eſt autem indulgẽtius & ſine vlla dubitatione gratui-
tum,quod

A tum, quod dei gratia per Iesum Christum dominum nostrum præstatur infantibus, vt eis non obsit ex Adã generatio, & prosit in Christo regeneratio, in quibus & ipsum accipiendi sensum tanto ante misericordia dei præuenit: qui certè si in hac paruula ætate de corpore exierint, vitam æternam regnumq; cœlorum scientes accipiunt, eius muneris merito quod hic cum vtique profuit nescierunt. Certè in iis post priorũ doctrinam, ita non nisi priora sunt dona, in quibus donandis dei gratia sic operatur, vt nec voluntas accipientium vel præmittatur vel adiungatur vel subsequatur. Quandoquidem tantum beneficium non solum non libentibus, verumetiam reluctantibus datur, quod eis ad magnum imputaretur sacrilegium, si iam in iis aliquid valeret voluntatis arbitriũ. Hoc diximus propter eos qui non valentes in causa gratiæ inscrutabilia dei iudicia perscrutari, cur ex Adam massa, quæ profecto ex vno in condemnationem tota collapsa est, illud vas faciat in honorem, illud in contumeliam: tamen audent paruulos reos propriorum constituere peccatorum, vt qui bona malàue cogitare nõ possunt,
B putentur per liberum arbitrium vel pœnam mereri posse vel gratiam: cum potius Apostolica veritas di-
Rom.5. cendo, Ex vno omnes in condemnationem: satis ostẽdat quòd nascantur in pœna, vt non merito sed mi-
Rom.11. sericordia renascantur in gratia. Alioquin gratia iam non est gratia, si non diuinis operibus gratis datur, sed
Pœna dãni. humanis meritis redditur. Quæ sola sic discernit à pœna, vt cum pœna sit ex Adam omnibus debita, gratia verò per vnum Iesum Christum nulli debita, sed gratuita, vt vere sit gratia, inscrutabilia iudicia dei tãquam deus esse possint, cum paruulos ipse discernat, quos merita nulla discernunt, sed iniqua esse non pos-
Psal.24. sint, quia vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Vnde cum præbetur alteri misericordiæ gratia, non habet quod de humano merito glorietur, quoniam non ex operibus, ne forte quis extollatur. Cum verò alteri vindictæ redditur veritas, non habet cur iuste queratur. Id enim redditur quod peccato iure debetur, quoniam vnus in quo omnes peccauerunt, vtique etiam in singulis quibusque punitur. In quorum
C pœna clarius ostenditur, quid vasis misericordiæ per non debitam, sed veram gratiam: hoc est, gratuitatem conferatur. Vnde ergo argumentantur aduersus Apo-
Rom.5. stolum apertissime dicentem: Per vnum hominem peccatum intrauit in mũdum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransit, in quo omnes peccauerunt, dicentes etiam paruulos propria per liberum arbitrium habere peccata: tædet attendere, pigétque proferre, sed magis compellimur [dicere.] Quid enim potuerunt magna & acuta ingenia cogitare, aut inopiæ est tacendo vitare, aut arrogantiæ cõtemnendo præterire. Ecce inquiunt Esaü & Iacob inter viscera materna luctantur, & dum nascuntur, alter supplantatur ab altero, atque in pede præcedentis manus consequentis & tenentis inuenta, perseuerans quodammodo lucta conuincitur. Quomodo ergo in infantibus hæc agentibus, nullum est vel ad bonum, vel ad malum propriæ voluntatis arbitrium: vnde præmia siue supplicia meritis præcedentibus subsequantur? Ad hoc nos dicimus, ideo motus illos & tanquam litigium paruulorum signum rerum fuisse magnarum, quia non fuit arbitrium, sed prodigium: neque enim daturi sumus & asinis liberum arbitrium voluntatis, quoniam huius generis iumentum, sicut scriptum est, & subiugale sine voce, hominis voce re- D
spondens vetuit prophetæ dementiam. Hi autem qui Num.22. tales non prodigiosos motus, sed voluntarios actus, nec de paruulis, sed à paruulis factos esse contendunt, quid Apostolo responsuri sunt, qui cum & hos geminos ad documentum gratuitæ gratiæ commemorandos videret: nondum enim natis, inquit, nec aliquid agentibus boni aut mali, vt secũdum electionem propositum dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia maior seruiet minori: Deinde adiungens testimonium prophetæ longe post quidem ista dicentis, sed tamen de hac re antiquum dei consilium declarantis, sicut scriptum est, inquit, Iacob dilexi, Esaü autem odio habui? Nempe doctor gentium in fide & veritate istos geminos nondum natos nihil boni aut mali egisse testatur, vt gratia commendetur, vt quod dictum est: Maior seruiet minori: non ex o- Rom.9.
peribus, sed ex vocante dictum intelligatur, vt secun- Malach.1.
dum electionem dei propositum maneret, non meritum hominis anteiret. Non enim dicit, electionem voluntatis humanæ siue naturæ, cum par esset in vtroque mortis damnationisque conditio, sed electionem E
proculdubio gratiæ, quæ non inuenit eligendos, sed facit, de qua & in consequentibus eiusdem epistolæ loquens ait: Sic ergo & in hoc tempore reliquiæ per Rom.11.
electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia. Cui loco satis locus iste concordat, vbi commemoratur, non ex operibus, sed ex vocante dictum. Maior seruiet minori. Vt quid ergo præclarissimo gratiæ commendatori de infantum libero arbitrio, & nondum natorum actibus, tam impudenter resistitur? Cur meritis præueniri gratia perhibetur, quæ gratia non esset si secundum meritum imputaretur? Cur contra salutem quæ missa est perditis, quæ venit indignis, quamlibet acuta, quamlibet copiosa & ornata, mirum tamen si Christiana disputatione contenditur? Sed quomodo, inquiunt, non est iniquitas apud deum, si diligendo discernit, quos merita operum nulla discernunt? Ita nobis hoc dicitur, tanquam id Apostolus ipse non viderit: non proposuerit, non responderit. Vidit vtique quid iis auditis humana posset infirmitas vel ignorantia cogitare, & eandem quæ-
stionem sibiipse proponens, Quid ergo dicemus, in- F
quit? Nunquid iniquitas apud deum? Continuo re- Rom.9.
spondit, Absit. Rationémque reddens cur absit, id est, cur non sit iniquitas apud deum, non ait, Merita enim vel opera iudicat etiam paruulorum, etiam si adhuc sint in materno vtero constituti. Quomodo enim hoc diceret qui iam dixerat de nondum natis, & de iis qui nihil adhuc egerant boni vel mali, quod non ex operibus, sed ex vocante dictum sit, Maior seruiet minori? sed cum vellet ostendere, cur in iis non sit iniquitas apud deum, ait, Moysi enim, inquit, Miserebor cui misertus ero, & misericordiam præstabo cui misericors fuero. Quid nos hic docuit, nisi ex illa massa primi hominis, cui merito mors debetur, non ad merita hominum, sed ad dei misericordiam pertinere quod quisq; liberatur, atque ita nõ esse iniquitatem apud deum, quia neque permittendo, neque exigendo quod debetur iniustus est? Ibi enim grata est indulgentia, vbi iusta posset esse vindicta. Et hinc euidentius apparet, à pœna debita liberato & gratis iustificato, quantum beneficij conferatur, quod alter æqualiter reus sine punientis iniquitate punitur. Denique

Universidad de Deusto
Biblioteca

G subiungit & dicit, Igitur non volentis neque currentis, sed miserentis est dei: hoc propter eos dictum est, qui per gratiam liberati iustificantur. Propter eos autem super quos ira dei manet, quia & ipsis deus bene vti-tur ad docendos alios, quos liberare dignatur, subiunxit atque ait, Dicit enim scriptura Pharaoni, Quia ad hoc te excitaui, vt ostendam in te potentiam meam, & vt annuncietur nomen meum in vniuersa terra. Deinde ad vtrunq; cõcludens, Ergo, inquit, cuius vult miseretur & quem vult obdurat: profecto neutrũ aliqua iniquitate, sed vtrunque misericordia & veritate. Et adhuc tamen audax mouetur infirmitas eorum scilicet, qui secundum coniecturas cordis humani inscrutabilem altitudinem iudiciorum dei cogitare conantur. Hanc quæstionem sibi ex aduerso opponens Apostolus ait, Dicis itaque mihi, Quid adhuc conqueritur? Nam voluntati eius quis resistit? Nobis hoc dictũ putemus. Quid ergo aliud quàm quod respondit Apostolus, respondere debemus, aut si & nos talia mouent, quia & nos homines sumus, simul oportet omnes audiamus dicentem, O homo tu, quis es qui respondeas H deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, quare me fecisti sic? An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam? Hæc massa si esset ita media, vt quemadmodum nihil boni ita nec mali aliquid mereretur, non frustra videretur iniquitas, vt ex ea fierent vasa in contumeliam. Cum verò per liberum arbitrium primi hominis in condemnationem vniuersa defluxerit, proculdubio quod ex ea fiunt vasa in honorem, non ipsius iustitiæ, quæ gratiam nulla præcessit, sed dei misericordiæ: quod verò in contumeliam, non iniquitati dei, quæ absit vt sit apud deum, sed iudicio deputandum est. Hoc quisquis cum ecclesia sapit, non contra gratiam pro meritis disputat, sed misericordiam & iudicium domino cantat, vt nec misericordiam recusset ingratus, nec iudicium accusset inuitus. Alia est nanque illa conspersio, de qua idem dicit Apostolus, Rom.11. *Si autem delibatio sancta est & conspersio: & si radix sancta est & rami.* Illa est ex Abraham nõ ex Adam, id est, ex communione sacramenti & similitudine fidei, non ex propagine mortali. Ista verò vel conspersio, vel sicut in plerisque codicibus legitur, massa, quoniam tota mortis est, cum per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt, misericordia ex illa fit aliud vas in honorẽ, iudicio autem in contumeliam. Neque ibi præcedunt merita gratiam liberantis, neque hic effugiunt peccata iustitiam puhientis: quod quidem in ætatibus maioribus aduersus contentiosos non tam euidenter apparet, vbi pro meritis hominum qualicũq; velut protecti obscuritate confugiunt: sed ideo contra eorum contentionem illos inuehit Apostolus: in quibus nondum natis neque agentibus aliquid boni aut mali, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, maior seruiet minori. Qua in re nimis alta & inscrutabilia sunt iudicia dei & inuestigabiles viæ eius: interim teneat homo non esse iniquitatem apud deum, sed qua æquitate cuius vult miseretur, & quem vult obdurat, se tanquam hominem ignorare fateatur. Ita sanè, vt propter illud quod inconcussum tenetur, non esse iniquitatem apud deum, quanuis nemo ab illo iustificetur meritis præcedentibus: neminem tamen obdurari, nisi merito, nouerit: pie nanque & veraciter creditur deus

ℸingenij.

I

φύραμα. Rom.5.

nocentes atque impios iustificando à pœnis debitis liberare. Quenquam verò immeritum & nulli obnoxium peccato si deus damnare creditur, alienus ab iniquitate non creditur. Vbi ergo liberatur indignus, tãto debetur maior actio gratiarum, quanto pœna iustior debebatur: vbi autem damnatur dignus, nec misericordia, nec veritas dãnatur. Quomodo inquiunt, Esaü non damnatur indignus, si non ex operibus, sed ex vocante dictum est, Quia maior seruiet minori? Sicut enim illius nulla præcesserant opera bona vt ad gratiam pertineret, sic nec huius mala, vt ad pœnam pertinere deberet. Nulla planè in vtroque opera vel bona vel mala, sed propria: vterque autem illi vni obnoxius erat, in quo omnes peccauerunt, vt omnes in illo morerentur. Quicunque enim ex illo vno multi in seipsis futuri erant, l tunc in illo vnus erant: ℸ proinde illud peccatum solius esset, si ex illo nullus exisset. Porrò autem in quo erat natura communis, ab eius vitio est nullus immunis: sed ambo, qui nondum propria vel bona vel mala operabantur, rei tamen ex origine nascebãtur. Laudet misericordiam qui liberatur, K non culpet iudiciũ qui punitur. Hic si dixerimus, quãto melius ambo liberarentur: nihil nobis conuenientius dicetur, quàm, ô homo tu quis es qui respondeas Rom.9. deo? Nouit quippe ille quid agat, & quantus numerus esse debeat primitus omnium hominum, deinde sanctorum, sicut syderum, sicut angelorum: atq; vt de terrenis loquamur, sicut pecorum, piscium, volatilium, sicut arborum & herbarum, sicut denique foliorum capillorumq; nostrorum. Nam nos humana cogitatione adhuc possumus dicere, quoniam bona sunt cũcta ista quæ fecit, quãto melius illa duplicasset & multiplicasset, vt multo essent plura quàm sunt. Si enim non ea caperet mundus, nunquid non posset etiam ipsum facere quantum vellet ampliorem? Et tamen quantumcunque faceret, vel illa plura, vel istum capaciorẽ atque maiorem, nihilominus eadem de multiplicandis eis dici possent, & nullus esset immoderatus modus. Etenim etiam illud dici potest, siue sit gratia qua iustificantur iniusti, de qua nobis dubitare fas non est: siue vt quidam volunt, semper præcedat liberum arbitriũ, cuius meritum sequatur vel pœna vel præmium, cur omnino creati sunt, quos deus ita peccaturos, vt æter- M no essent igne damnandi, sine dubitatione præsciuit? Quanuis enim peccata non fecerit, naturas tamen ipsas, quæ per se ipsas sine dubio bonæ sunt, quibus tamẽ ex arbitrio voluntatis futura essent vitia peccatorum, & in multis talia quibus esset æterna pœna reddenda, quis nisi deus creauit? Quare? nisi quia voluit. Quare autem voluerit, O homo tu quis es qui respondeas deo? Nunquid dicit figmẽtum ei, qui se finxit, quare sic me fecisti? An non habet potestatem figulus luti ex eadem conspersione facere, aliud quidem vas in honorẽ, aliud autem in contumeliam? atque vtinam discamus quod sequitur, *Si autem volens deus ostendere iram, & demonstrare potentiam suam, pertulit in multa patientia vasa, iræ quæ perfecta sunt in perditionem, vt notas faceret diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ.* Ecce etiam ratio reddita est homini, quãta debuit homini, si tamẽ vel istam capit qui pro sui arbitrij libertate infirmitatis seruitute contendit. Ecce dictæ sunt causæ. Tu ergo quis es qui respõdeas deo, si volens deus ostendere iram, & demõstrare potentiam suam, quod & malis bene vti optime possit, malis duntaxat non conditione diuina, sed vitiata volũtatis iniquitate natura,

A tura,quæ à deo conditore condita est bona, pertulit in multa patientia vasa iræ aptata in interitum: nō quòd illi essent necessaria, siue angelica,siue humana peccata,cui nec iustitia creaturæ cuiusquā est necessaria, sed vt notas faceret diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ,ne se in bonis operibus tanquam de propriis extollerent viribus,sed humiliter intelligerent, nisi illis dei gratia non debita sed gratuita subueniretur,id fuisse reddendum meritis suis,quod aliis in eadem massa redditum cernerent.Certus est ergo dei præsciētię definitus numerus,& multitudo sanctorum,quibus diligentibus deum quod eis donauit per diffusum in cor-
Rom.8. dibus eorum spiritumsanctum,omnia cooperantur in bonum,iis qui secundum propositum vocati sunt,quos ante præscinit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui,vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædestinauit, illos & vocauit, Hic subaudire debemus,secundum propositum. Sunt enim & alij vocati,sed non electi,ac per hoc non secundum propositum vocati.Quos autem vocauit,hoc est,secun dum propositum,illos & iustificauit: Quos autem iustificauit,illos & glorificauit.Hi sunt filij promissionis,
B hi sunt electi,qui per electionem gratiæ salui fiunt,vbi
Rom.11. dictum est:Si autem gratia,iam non ex operibus,alioquin gratia iam non est gratia. Hæ sunt vasa misericordiæ, in quibus deus etiam per vasa iræ notas facit diuitias gloriæ suæ.Horum fit per spiritumsanctū corvnum & anima vna,quæ benedicit deum,& non obli-
Psal.102. uiscitur omnes retributiones eius,qui propicius fit omnibus iniquitatib⁹ eius,qui sanat omnes languores ei⁹, qui redimit de corruptione vitam eius, qui coronat eā
Rom.9. in misericordia: Quia non volentis neque currentis,sed miserentis est dei. Cæteri autem homines ad istam societatem non pertinentes, quorum tamen & animam & corpus dei bonitas operata est,& quicquid habet ipsa natura præter vitium, quod eidem inflixit superbiētis voluntatis audacia,propter hoc à deo prę-
sciente creati sunt,vt in his ostenderet liberum deser-
toris arbitrium sine sua gratia quid valeret,& in eorū iustis & debitis pœnis vasa misericordiæ,quæ nō suorum operum meritis, sed gratuita dei gratia sunt ab il
C la concretione discreta, quid sibi collatum esset addiscērent,vt omne os obstruatur:& qui gloriatur,in do-
1.Cor.1. mino glorietur. Quisquis aliter docet & non acquiescit sanis sermonibus domini nostri Iesu Christi, qui
Luc.19. dixit:Venit filiushominis quærere & saluare quod perierat: Non enim ait quod periturum fuerat,sed quod perierat: quid ostendens nisi peccato primi hominis vniuersi generis humani periisse naturam? Qui ergo aliter docet & non acquiescens ei,quæ secundum pietatem est doctrinæ, contra gratiam Saluatoris, & cō-
tra sanguinem redemptoris tanquam saluam & liberam naturam defendit humanam, & Christiano tamen censeri vocabulo affectat, quid de paruulorū discretione dicturus est, cur alius in vitam secundi hominis assumatur,alius in morte primi hominis relinquatur.Si dixerit liberi arbitrij merita præcessisse,Respondet Apostolus,quæ supra diximus,de nondum natis neque aliquid agentibus boni aut mali.Si autem dixerit, quod adhuc in libris, quos nuperrime Pelagius perhibetur edidisse,defenditur, quanuis iam videatur anathematizasse in episcopali iudicio Palęstino eosqui dicunt quod peccatū Adæ ipsum solum læserit & non genus humanum. Si dixerit ambos sine iudicio natos, nec aliquid de primi hominis dānatione traxisse, profecto quoniam negare nō audet in regnum cœlorum D
adoptari eum qui fuerit regeneratus in Christo,respōdeat quid de illo futurum sit,qui nulla sua culpa non baptizatus ista fuerit temporali morte pręuentus,si nō putamus esse dicturum,quod innocentem deus,nec habentem originale peccatum ante annos quibus habere poterat proprium, æterna morte damnauit? Cogitur itaque respondere quod Pelagius in ecclesiastico iudicio,vt aliquo modo catholicus pronūciaretur anathematizare compulsus est: infantes etiam si non baptizentur habere vitam æternam. Hac enim negata quid nisi mors æterna remanebit, ac per hoc cōtra sententiam domini disputabit dicētis: Patres vestri mā- Ioan.6.
ducauerunt manna in deserto,& mortui sunt: Hic est panis qui de cœlo descendit,vt si quis ex ipso manducauerit non moriatur. Non enim de ista morte loquebatur, quam necesse est patiantur etiam qui de ipso pane manducant. Et paulopost,Amen amen dico vobis, [redacted]
nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem,non habebitis vitam in vobis: vtique illam quæ post hanc mortem futura est:& cōtra Apo-
stolicæ sedis authoritatē, vbi de hac ipsa re cum ageretur, hoc testimonium adhibitum est Euangelicū, E
paruuli non baptizati vitam posse habere credantur, & contra ipsius Pelagij verba apud episcopos,à quibus audiebatur expressa: vbi anathematizauit eos, qui dicerent infantes non baptizatos habere vitam æternā. Quod propterea commemorauimus,quoniaīquidem apud vos,vel in vestra potius ciuitate,si tamen verum est quod audiuimus, tanta pro isto errore quidam obstinatione nituntur, vt dicant facilius esse vt etiam Pelagium deserant atque contemnant, qui hæc sentiētes anathematizauit,quàm ab huius sententię sicut eis videtur veritate discedant. Si autem cedunt sedi Apostolicæ, vel potius ipsi magistro & domino Apostolorū, qui dicit non habituros vitam in semetipsis,nisi manducauerint carnem filij hominis,& biberint sanguinē, quod nisi baptizati nō vtique possunt, nempe aliquā-
do fatebuntur paruulos non baptizatos vitam habere non posse, ac per hoc quamlibet tolerabilius omnibus qui etiam propria peccata committunt,tamen æterna morte mulctari. Quæ cum ita sint,audeant disputare, F
& quibus possunt persuadere contendant, deum iustū apud quem non est iniquitas, paruulos à peccatis propriis innocētes, si nec illo ex Adam obligati & obstricti sunt,morte perpetua damnaturum. Quod si absurdissimum est,& à iustitia dei penitus alienum,& tamē nullus qui se meminit catholicæ fidei Christianum, negat aut dubitat paruulos nō accepta gratia regenerationis in Christo sine cibo carnis eius & sanguinis Ob
potu,non habere in se vitam, ac per hoc pœnæ sempiternæ obnoxios:profecto restat, vt quia ipsi non egerunt aliquid boni aut mali,ideo mortis eorum iusta sit pœna, quia in illo moriuntur in quo omnes peccauerunt:vnde in isto solo iustificantur† à quo peccatū, nec †viuificātur
originale trahi potuit, nec proprium perpetrari. Ipse vocauit nos non solum ex Iudæis,verumetiam ex gentibus,quoniam & illius Hierusalem filios quæ interfecit prophetas,& lapidauit missos ad se,quāuis ipsa nolente collegit ipse quos voluit, & ante incarnationem suam ipsos prophetas, & postea quàm verbum caro factum est,sicut Apostolos & hominū milia, qui & precia rerum suarum ante pedes Apostolorum posuerūt. Omnes quippe illi filij sunt Hierusalē nolentis vt colligerentur,qui tamen illa nolente collecti sunt,de quibus

G bus dicit, Si ego in Beelzebub eiicio dæmonia, filij ve-
Matth.12. stri in quo eiiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt. de iis
prædictum erat. Si fuerint filij Israël, sicut arena ma-
Rom.9.11. ris, reliquiæ saluæ fient. Non potest excidere verbum
dei, nec repulit plebem suam quam præsciuit, quę ta-
men reliquię per electionem [gratię] saluæ factę sunt.
Si autem gratia, quod sæpe dicendum est, iam non ex
operibus, alioquin gratia iam non est gratia: non hæc
vtique nostra, sed Apostoli verba sunt. Quod ergo ad
Hierusalem nolẽtem colligi filios suos ille clamabat,
hoc nos clamamus aduersus eos, qui filios volentes ec-
clesiæ colligi, nolunt. Nec saltem post iudicium quod
de ipso Pelagio in Palæstina factum est, corriguntur:
de quo damnatus exisset, nisi obiecta sibi contra gra-
tiam dei dicta, quæ obscurare non potuit ipse damnas
set. Præter illa enim quæ quomodo potuit ausus est
qualicunque ratione defendere, obiecta quædam sunt,
quæ nisi remoto omni tergiuersatione anathematizas-
set, ipse anathematizatus esset. † Obiectũ est enim eum
dicere, quia Adam siue peccaret siue non peccaret mo-
riturus esset: Et quòd peccatum eius ipsum solum læ-
H serit, & non genus humanum. Et quòd infantes nuper
nati in illo statu sint in quo Adam fuit ante prę-
ricationem. Et quòd neque per mortem vel per prę-
ricationem Adæ omne genus humanũ moriatur, ne-
que per resurrectionem Christi omne genus humanũ
resurgat. Et infantes etiam si non baptizentur, habere
vitam ęternam. Et diuites baptizatos, nisi omnibus ab-
renuncient, si quid boni visi fuerint facere, non repu-
tari illis, nec eos habere posse regnum dei. Et gratiam
dei atque adiutorium non ad singulos actus dari, sed
in libero arbitrio esse, vel in lege atque doctrina. Et dei
gratiam secundum merita nostra dari. Et filios dei nõ
posse vocari, nisi omnino absque peccato fuerint esse-
cti. Et non esse liberum arbitrium, si dei indiget au-
xilio: quoniam in propria voluntate habet vnusquis-
que facere aliquid, vel non facere. Et victoriam no-
stram non ex dei adiutorio esse, sed ex libero arbitrio.
Et quòd pœnitentibus venia non detur secundum gra
tiam & misericordiam dei, sed secundum meritum
& laborem eorum, qui per pœnitentiam digni fuerint
misericordia. Hæc omnia Pelagius sic anathematiza-
I uit, quod satis gesta ipsa testantur, vt nihil ad ea quo-
quo modo defendenda disputationis attulerit: vnde
fit consequens, vt quisquis sequitur illius episcopalis
authoritatem iudicij, & ipsius Pelagij confessionem,
hæc tenere debeat, quæ semper tenuit catholica eccle-
sia: Adam nisi peccasset, non fuisse moriturum. Quòd
peccatum eius non ipsum solum læserit, sed & genus
humanum. Et quòd infantes nuper nati non sint in il-
lo statu, in quo Adam fuit ante præuaricationem, vt
ad ipsos pertineat etiam quod breuiter ait Apostolus:
1.Cor.15. Per vnum hominem mors, & per vnum hominem
resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes
moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur:
vnde fit quod infantes non baptizati, non solum re-
gnum cœlorum, verumetiam vitam æternam habere
non possint. Confiteatur etiam diuites baptizatos, eti-
am si diuitiis suis non careant, & sint tales quales ad
1.Timo.6. Timotheum describit Apostolus dicens: Præcipe di-
uitibus huius mundi non superbe sapere, neque spera-
re in incerto diuitiarum, sed in deo viuo, qui præstat
omnia abundanter ad fruendum: diuites sint in ope-
ribus bonis, facile tribuant, communicent, thesaurizẽt
sibi fundamentum [bonum] in futurum, vt apprehẽ-

dant veram vitam, non eos regno dei posse priuari. K
Fateatur gratiam dei, & adiutorium etiam ad singu-
los actus dari, eamq; non dari secundum merita no-
stra, vt vera sit gratia, id est, gratis data per eius mise-
ricordiam, qui dixit: Miserebor cui misertus ero, & mi Exod.33.
sericordiam præstabo, cui misericors fuero. Fateatur
filios dei vocari posse illos, qui quotidie dicũt: Dimit- Matth.6.
te nobis debita nostra: quod vtique veraciter non di-
cerent, si essent omnimodo sine peccato. Fateatur es-
se liberum arbitrium, etiam si diuino indiget adiuto-
rio. Fateatur quando contra tentationes concupiscen-
tiasq; illicitas dimicamus, quanuis & illic habeamus
propriam voluntatem, non tamen ex illa, sed ex adiu-
torio dei nostram prouenire victoriam. Nõ enim ali-
ter verum erit quod Apostolus ait: Non volentis ne- Rom.9.
que currentis, sed miserentis est dei. Fateatur secundũ
gratiam & misericordiam dei veniam pœnitentibus
dari, non secundum merita eorum, quandoquidem e-
tiam ipsam pœnitentiam donum dei dixit Aposto-
lus, vbi ait de quibusdam: Ne forte det illis deus pœ- 2.Tim.2.
nitentiam. Hæc omnia simpliciter sine vllis fateatur
ambagibus, si quis in authoritatem catholicã, & in ip- L
sius Pelagij expressa ecclesiasticis gestis verba consen-
tit. Neque enim illa quæ his sunt contraria veraciter
anathematizata esse credendũ est, nisi hæc quibus sunt
contraria fideli corde teneantur, & aperta confessione
promantur. Nec in istis libris recẽtioribus, quos idem
Pelagius post illud iudicium dicitur edidisse, quanuis
adiutorio diuinæ gratiæ consentire videatur, quid de
hac re sentiat satis euidẽter apparet. Aliquando enim
ita paribus momentis potestatem voluntatis æqua lã-
ce perpendit, vt aliquantum etiam ad nõ peccandum
valere definiat: quod si ita est, nullus locus adiutorio
gratiæ reseruatur, sine qua nos dicimus ad non peccã-
dum nihil voluntatis arbitrium valere. Aliquando au
tem quotidiano gratiæ dei muniri nos confitetur au-
xilio, quanuis habeamus ad non peccandum forte, ac
firmum liberum arbitrium, quod vtique inualidum &
infirmum debuit confiteri, donec sanentur omnes lan
guores animæ nostræ. Non enim pro infirmitate cor-
poris precabatur qui dicebat: Miserere mei domine, Psal.6.
quoniam infirmus sum, sana me domine quoniam cõ
turbata sunt ossa mea. Nam vt ostenderet pro anima M
se rogare, secutus adiunxit: Et anima mea turbata est
valde. Videtur ergo auxilium gratiæ tanquã ex abun-
danti putare concedi, id est, vt etiam si non concedatur,
habeamus tamen ad non peccandum forte, ac fir-
mum liberum arbitrium. Quod ne existimemur de
illo temere suspicari, & fortasse quis dicat sic eum sen-
tire forte ac firmum ad non peccãdum liberum arbi-
trium, quanuis sine dei gratia id efficere atque adim-
plere non possit, sicut sanos oculos firmos dicimus ad
videndum, quod tamen nullo modo facere possunt, si
desit lucis auxilium: alio loco quid diceret, vel quid pu
taret ostendit, vbi ait: Ideo dei gratiam hominib⁹ da-
ri, vt quod facere per liberum iubentur arbitrium, fa-
cilius possint implere per gratiam: vtique cum dicit,
facilius, quid vult intelligi, nisi & gratia si desit, posse
per liberũ arbitrium, vel facile vel etiam difficile quæ
diuinitus iubentur impleri? Vbi est ergo, Quid est ho- Psal.8.
mo quod memor es eius? Vbi postremo illa testimo-
nia, quæ Hierosolymitanę antistes ecclesię, sicut in eis-
dem gestis legitur, ipsi Pelagio se dixisse commemo-
rat, cum ad eum perlatum esset, quod sine gratia dei di
ceret absque peccato hominem esse posse? Hæc sunt
enim

A enim ab illo dicta tria testimonia valde magna contra huiusmodi impiam præsumptionem, quòd Apo-
1.Cor.15. stolus ait, Plus omnibus illis laborauí, non ego autem,
Rom.9. sed gratia dei mecum: Non volentis neque currentis,
Psal.126. sed miserétis est dei. Et, Nisi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt ædificantes eam. Quomodo ergo quod deus iubet, sine adiutorio ipsius vel difficilé impletur, cum si dominus non ædificet, in vanum ædificans laborasse dicatur? Neque scriptum sit, Est quidem volentis atque currentis, facilius autem miserentis dei: sed scriptum sit, Non volentis neque currentis, sed miserentis est dei: non quia in illa est hominis atque voluntatis cõcursus, sed quia nihil potest, nisi ille misereatur. Nec Apostolus dixerit. Et ego: sed dixerit, Non ego autem sed gratia dei mecum: Non quia ipse nihil boni agebat, sed quia nihil ageret, si illa non adiuuaret. Quãquam illa possibilitas liberi arbitrij tam in bonũ quàm in malum ex æqua lance perpensione huic facilitati locum relinquit, quam saltem videtur esse confessus, dicendo: facilius possunt implere per gratiam, facilius impletur, facillime autem sine
B gratia fit malum: profecto ista possibilitas non æqua lance perpẽditur. Sed quid plura? Non solum ad istos vitandos cauti esse debemus, verumetiam ad docendos vel monendos, si patiantur, pigrescere non debemus. Plus eis tamen sine dubitatione præstamus, si vt corrigãtur oremus, ne cum tãtis ingeniis vel pereant, vel alios perdant præsumptione damnabili, quia zelum dei habent, sed non secundum scientiam, id est, iustitiam quæ à deo est ignorantes, & suam volentes cõ-
Rom.10. stituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Quibus vtique quoniam Christiani appellantur, magis obseruandum
Rom.9. est quàm Iudæis, de quibus hæc dixit Apostolus: Ne offendant in lapidem offensionis, velut argute defendendo naturam & liberũ arbitrium, quemadmodum philosophi huius mundi, qui vehementer egerunt, vt putarentur vel putarent sibi beatam vitã virtute propriæ voluntatis efficere. Caueant ergo isti ne per sapientiam verbi euacuent crucem Christi, & hoc sit eis offendere in lapidem offensionis. Natura enim humana, etiam si in illa integritate, in qua condita est, permaneret, nullo modo seipsam creatore suo non adiu-
C uante seruaret. Cum igitur sine dei gratia salutem nõ posset custodire quam accepit, quomodo sine dei gratia potest reparare quam perdidit? Non autem ideo pro istis non orare debemus, quia si non corriguntur eorum imputandum est voluntati, qui nolunt credere etiam ad hoc ipsum sibi necessariam gratiam Saluatoris, quod putant consistere in solis viribus voluntatis. Nam & illi quibus sunt isti, in hac causa omnino simillimi, de quibus hoc dixit Apostolus, quod ignorantes dei iustitiam & suam volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti: profecto suæ voluntatis vitio nõ credebant. Nõ enim vt essent infideles cogebantur in vitium, sed nolendo credere infidelitatis crimine non carebant. Et tamen quia voluntas, vt ad vera credenda moueatur, non nisi sufficit, nisi per gratiam dei opituletur, dicente ipso domino, cum de non
Ioan.6. credentibus loqueretur: Nemo venit ad me, nisi ei datum fuerit à patre. Propter hoc & Apostolus, quamuis eis instanter Euangelium prædicaret, parum tamen esse credebat, nisi pro illis etiam oraret vt crederent.
Rom.10. Ait enim, Fratres bona voluntas quidem cordis mei & deprecatio ad deum fit pro illis ad salutem: & tunc adiunxit illa quæ diximus: Testimonium enim illis perhibeo: quia zelum dei habent, sed non secundum D
scientiam, &c. Oremus ergo pro illis sancte frater. Cernis quippe nobiscum quàm malo errore teneãtur. Fragrant enim epistolæ tuæ odore syncerissimo Christi, vbi germanissimus gratiæ ipsius dilector & confessor appares. Sed quod diu tecum ex hac re loquendum putauimus, primo, quia iucundissimum est fecimus. Quid enim debet esse iucundius, vel infirmis gratia, qua sanantur, vel pigris gratia qua excitantur, vel nolentibus gratia qua iuuantur? Deinde, vt si quid nostra disputatione deo adiuuante possemus, tua non fides, sed fidei cõtra tales adminiculetur assertio, sicut nos quoque in hanc facultatem tuæ germanitatis literis adiuuamur. Quid enim vberius & veracissima confessione plenius, quàm illud est, in quadam epistola tua, vbi naturam nostram non mansisse, vt condita est, sed vitiatam esse per illum generis humani patrem, humiliter deploraſti dicens: Pauper ego & dolens, qui adhuc terrenæ imaginis squalore concretus sum, & plus de primo quàm de secundo Adam carnis sensibus & terrenis actibus refero, quomodo tibi audebo
E me pingere, cum cœlestis imaginis inficiator prober corruptione terrena? Vtrinque me concludit pudor. Erubesco pingere quod sum, non audeo pingere quod non sum: odi quod sum, & non sum quod amo. Sed quid misero mihi proderit odisse iniquitatem, & amare virtutem, cum id potius agam quod odi, nec elaborem piger id potius agere quod amo, ipse discors & intestino bello distrahor, dum spiritus aduersus carnem, caro aduersus spiritum dimicat, & lex corporis lege peccati legem mentis impugnat? Infœlix ego qui l in J me venenatum inimicæ arboris gustum, ne crucis ligno digessi. Durat enim mihi illud per Adam virus paternum quo vniuersitatem generis sui pater prꝛuaricatus infecit. Et cætera, quę de hac miseria multa connectis ingemiscendo, expectans redemptionem corporis tui, & nondum re, sed spe saluum te esse cognoscens. Sed fortassis tu alium in te transfiguraſti cũ hæc diceres, nec aliquas de carne concupiscẽte aduersus spiritum, quamuis ei non consentias, molestias importunas pateris & odiosas: Veruntamẽ & tu, & quisquis hæc patitur, & gratiam Christi per quam de corpore mortis huius liberari expectat, nondum quidem F
euidẽter in seipso, sed in illo homine latenter ibi erat, quando cibus vetitus tangebatur, & concupiebatur† lõge lateq; per cunctos itura perditio. De orando autem & gemitibus flagitando proficiendi, ac rectè viuendi adiutorio, quem tua non feriret epistola? Quid est tui quantuncunq; sermonis vbi non sit sparsum gemebunda pietate quod in oratione dicimus, Ne nos inferas in tentationem? Inuicem itaq; nos & cõsolemur in his omnib⁹ & exhortemur, & quantũ dat domin⁹ adiuuemus. Quæ autẽ & de quibus audierimus quę multum dolemus, & facile credere nolum⁹, audiet à cõmuni amico sanctitas tua, quo in dei misericordia cũ salute remeãte speram⁹ nos de oĩb⁹ fieri posse certissimos.

† concipiebatur.

Augustinus Vitali Carthaginensi, delato quod doceret non orandum pro incredulis, sed tantum illis impertiendam doctrinã: cui proponit duodecim regulas, minitans ni desinat obstrepere precibus ab ecclesia fieri solitis, se censuris ecclesiasticis cum eo acturum.

Epistola. CVII.

AVGVSTINVS episcopus seruus Christi, & per ipsum seruus seruorum ipsius, Vitali fratri in ipso salutem. Cum de te mihi essent nunciata

Seruus seruorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G nunciata non bona,& rogaui dominum,& donec mihi bona nuncientur, adhuc rogo, vt literas meas, nec aſpernanter ſumas & ſalubriter legas. Si hanc exaudit pro te orationem meam,etiam de te gratiarum actionem donat vt offeram. Quod ſi impetro, proculdubio non contradices huic ipſi principio epiſtolæ meæ. Hoc enim pro te oro vt ſis rectæ fidei. Si ergo pro charis noſtris nõ tibi diſplicet,vt oremus, ſi hanc orationem recognoſcis eſſe Chriſtianam, ſi & tu pro charis tuis talia vel orare te recolis,vel orare te debere cognoſcis, quomodo dicis quod te audio dicere,vt recte credam⁹ in deum & Euangelio conſentiamus, non eſſe donum dei,ſed hoc nobis eſſe à nobis,id eſt ex propria voluntate quam nobis in noſtro corde non operatus eſt ipſe? Et ad hoc cum audieris, quid eſt ergo quod ait Apoſtolus,De⁹ in nobis operatur & velle & perficere? Reſpõdes,per legem ſuam,per ſcripturas ſuas, deum operari vt velimus quas vel legimus vel audimus, ſed eis conſentire vel non cõſentire,ita noſtrum eſt, vt ſi velimus fiat. Si autem nolimus, nihil in nobis operationem dei valere faciamus. Operatur quippe ille dicis quantum in ipſo eſt,vt velimus, cum nobis nota fiunt H eius eloquia,ſed ſi eis acquieſcere nolumus,nos vt operatio eius nihil in nobis proſit,efficimus. Quæ ſi dicis, profecto noſtris orationibus contradicis. Dic ergo apertiſſime nos pro iis,quibus Euangelium prędicamus non debere orare,vt credant,ſed eis tãtummodo prædicare. Exerce contra orationes eccleſiæ diſputationes tuas,& quando audis ſacerdotem dei ad altare exhortantem populum dei,orare pro incredulis, vt eos deus cõuertat ad fidem,& pro catechumenis,vt eis deſyderium regenerationis inſpiret,& pro fidelibus, vt in eo quod eſſe cœperunt eius munere perſeuerent, ſubſanna pias voces, & dic te nõ facere quod hortatur, id eſt, deum pro infidelibus, vt eos fideles faciat non rogare, eo quod non ſint iſta diuinæ miſerationis beneficia, ſed humanæ officia voluntatis. Et homo in Carthaginenſi eruditus eccleſia, etiã beatiſſimi Cypriani librũ de dominica oratione condẽna, quam doctor ille cum exponeret, ea petenda eſſe oſtendit à deo patre, quæ a tu dicis eſſe homini ab homine,hoc eſt,à ſeipſo. Quod ſi de precibus eccleſiæ,& de martyre Cypriano,parum putas eſſe quod dixi, audi maiora, reprehende Apo- 2. Cor. 13. ſtolum qui dixit: Oramus ad deum, ne quid faciatis I mali. Neque enim dicturus es, nihil mali eum facere, qui non credit in Chriſtũ,aut qui fidem deſerit Chriſti,ac per hoc qui dicit: Ne quid faciatis mali,nec iſta vult fieri. Satisq; illi non eſt præcipere, ſed confitetur ſe deum rogare, ne fiant, ſciens hominis voluntatem Pſal. 36. ab ipſo corrigi ac dirigi, vt iſta non faciat. A domino enim greſſus hominis diriguntur, & viam eius volet: Non dixit:Et viã eius diſcet, aut tenebit, aut ambulabit,aut aliquid huiuſmodi,quod poſſes dicere à domino quidẽ dari,ſed homini iam volẽti,vt ſcilicet beneficium dei quo greſſus hominis dirigit,vt viam eius diſcat,teneat, gradiatur, ſua homo voluntate præcedat, & hoc dei donum prędcedente ſua voluntate mereatur. Sed ideo dixit: A domino greſſus hominis diriguntur, & viam eius volet: vt intelligeremus ipſam voluntatem bonam,qua incipimus velle credere,quoniam dei via quid eſt niſi fides recta, illius eſſe donum qui greſſus noſtros propterea dirigit primitus vt velimus. Pſal. 36. Non enim ait ſcriptura,A domino greſſus hominis diriguntur, quia viam eius voluit: ſed diriguntur, inquit,& volet. Non igitur, quia voluit diriguntur,ſed quia diriguntur volet. Hic tu rurſus fortaſſe dicturus K es,hoc fieri à domino, dum doctrina eius legitur, vel auditur, ſi homo veritati quam legit vel audit,ſua cõſentiat volũtate. Si enim lateret eum,inquis, doctrina dei,non dirigerentur greſſus eius,quibus directis, vellet viam dei. Ac per hoc tantum putas à domino greſſus hominis dirigi ad eligẽdam viam dei, quia ſine doctrina dei non ei poteſt innoteſcere veritas, cui propria voluntate conſentiat. Cui ſi cõſentit,inquis,quod in eius libero arbitrio conſtitutum eſt, recte vtique dicuntur ab illo dirigi greſſus eius, vt viam eius velit, cuius doctrinam ſuaſione præcedente,ſubſequente cõſenſione ſectatur, quod libertate naturali ſi vult facit, ſi non vult non facit,pro eo quod fecerit præmium vel ſupplicium recepturus. Hęc eſt illa Pelagianorum mala,male diffamata,meritóque reprobata,& ab ipſo etiam Pelagio timente damnari in Orientalium epiſcoporum iudicio damnata ſententia,qua dicunt gratiam dei non ad ſingulos actus dari,ſed in libero arbitrio eſſe,vel in lege atque doctrina: & vſque adeo frater erimus graues corde, vt de gratia dei, immo aduerſus gratiam dei eam Pelagianam ſententiam teneamus, quam pectore quidem ficto, ſed tamen catholicos iu- L dices timẽs, Pelagius ipſe damnauit? Et quomodo, inquies,reſpondebitur? quomodo cenſes facilius & apertius, quàm vt illud quod de orãdo deo ſuperius egim⁹, ſic amplectamur,vt hoc menti noſtræ nulla ſubtrahat obliuionis irreptio, nulla calliditas argumentationis extorqueat. Si enim quod ſcriptũ eſt: A domino greſſus hominis diriguntur,& viam eius volet. Et, Præpa- Philip. 2. ratur voluntas à domino. Et, Deus eſt enim qui operatur in nobis & velle. Et multa huiuſmodi quibus cõmendatur vera dei gratia,hoc eſt,quæ non ſecundum merita noſtra datur, ſed dat merita ipſa cum datur, quia præuenit hominis voluntatem bonam, nec eam cuiuſquam inuenit in corde,ſed facit: Si ergo ita præpararet atque operaretur deus hominis voluntatem, vt tantummodo legem ſuam atque doctrinam libero eius adhiberet arbitrio, nec vocatione illa alta atque ſecreta ſic eius ageret ſenſum, vt eidem legi atque doctrinæ accommodaret aſſenſum,proculdubio eam legere vel intelligere legendo,vel etiã exponere ac prædicare ſufficeret,nec opus eſſet orare, vt deus ad fidem ſuam infidelium corda conuerteret, & conuerſis proficientem perſeuerantiam eiuſdem gratiæ ſuę largita- M te donaret. Si ergo hæc à domino poſcenda eſſe nõ renuis,quid reſtat frater Vitalis, niſi vt ab illo ea donari fatearis,à quo poſcenda eſſe conſentis? Si autem negas ab illo nos poſcere iſta debere,eidem doctrinæ ipſius contradicis,quia & hoc in ea didicimus, vt ab illo iſta poſcamus. Orationem dominicam noſti, nec dubito te deo dicere: Pater noſter qui es in cœlis,&c. Le- Matth. 6. ge expoſitorem eius beatiſſimum Cyprianum,& quẽ- Cyprianus. admodum expoſuerit quod ibi dicitur, Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra,diligenter attende,& obedienter intellige, profecto docebit te orare pro infidelibus inimicis eccleſiæ ſecundum præceptum domini dicentis: Orate pro inimicis veſtris,& hoc orate,vt fi- Matth. 5. at voluntas dei, ſicut in eis qui iam fideles ſunt & portant imaginem cœleſtis hominis, & propterea cœli nomine digni ſunt, ita & in eis qui per infidelitatem non niſi imaginem terreni hominis portãt, & ob hoc terra merito nuncupãtur. Nempe iſti pro quibus inimicis dominus nos iuſſit orare,& glorioſiſſimus martyr ſic expoſuit quod in oratione dicimus: Fiat voluntas tua

A tas tua ſicut in cœlo & in terra, vt ipſis etiam poſcamus fidem quam fideles habent. Nempe ergo iſti Chriſtianæ pietatis inimici, legem dei atq; doctrinam qua †prędicatur Chriſti meditatur †fides, vel omnino audire nolunt, vel ad hoc audiunt ſiue etiam legunt, vt irrideant & deteſtentur, & quanta poſſunt contradictione blaſphemẽt. Inaniter igitur & perfunctorie potius quàm veraciter pro eis, vt doctrinæ cui aduerſantur credendo conſentiant deo fundimus preces, ſi ad eius non pertinet gratiam cõuertere ad fidem ſuam ipſi fidei cõtrarias hominum voluntates. Inaniter etiam & perfunctorie potius quàm veraciter magnas cum exultatione agimus deo gratias, quando aliqui eorum credunt, ſi hoc in eis ipſe non facit. Non fallamus homines, nam deum fallere non valemus. Prorſus non oramus deum, ſed orare nos fingimus, ſi noſipſos nõ illum credimus facere quod oramus. Prorſus non gratias deo agimus, ſed nos agere fingim⁹, ſi vnde illi gratias agimus ipſum facere non putamus. Labia doloſa ſi in hominum quibuſcũque ſermonibus ſunt, ſaltem in orationibus non ſint. Abſit, vt quod facere deum rogamus oribus & vocibus noſtris, eum facere negemus
B cordib⁹ noſtris. Et quod eſt grauius, ad alios etiam decipiendos hoc non taceamus diſputationibus noſtris, & dum volumus apud homines defendere liberũ arbitrium, apud deum perdamus orationis auxilium, & gratiarum actionem non habeamus veram, dum veram non agnoſcimus gratiam. Si vere volumus defendere liberum arbitrium, non oppugnemus vnde fit liberum. Nam qui oppugnat gratiam, qua noſtrum ad declinandum à malo & faciendum bonum liberatur arbitrium, ipſe arbitrium ſuum adhuc vult eſſe captiuum. Reſpõde obſecro quomodo dicit Apoſtolus, Gra-
Col.1. tias agentes patri idoneos facienti nos in parte ſortis ſanctorum in lumine, qui eruit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij charitatis ſuæ, ſi non ipſe arbitrium noſtrum, ſed ipſum arbitrium ſe liberat? Mendaciter ergo agimus gratias patri, tãquam ipſe faciat quod ipſe nõ facit. Et errauit qui dixit, quod ipſe nos faciat idoneos in parte ſortis ſanctorum in lumine, quia ipſe nos eruit de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij charitatis ſuæ. Reſponde quomodo ad declinandum à malo & faciendum bonum liberum habebamus arbitrium, quando erat ſub
C poteſtate tenebrarum, vnde nos ſi quemadmodum dicit Apoſtolus, deus eruit, ipſe vtique illud liberum fecit: quod tam magnum noſtrum bonum, ſi per ſuæ doctrinæ prædicationem tantummodo facit, quid de iis dicemus, quos de ipſa tenebrarum poteſtate nondum eruit, prædicanda tantum illis eſt doctrina diuina, an etiam orandum pro eis, vt de tenebrarum poteſtate diuinitus eruantur? Si tantummodo prædicandum eſſe dicis, iuſſioni domini & orationibus eccleſiæ contradicis: ſi autem fateris pro eis orandum,
« id vtique orandum fateris, vt eidem doctrinæ arbi-
. trio liberato à tenebrarum poteſtate conſentiant. Ita
« fit, vt neque fideles fiant, niſi libero arbitrio, & tamen
illius gratia fideles fiant, qui eorum à poteſtate tene-
« brarum liberauit arbitrium. Sic & dei gratia non negatur, ſed ſine vllis humanis præcedentibus meritis
« vera monſtratur, & liberum ita defenditur, vt humi-
« litate ſolidetur, non elatione præcipitetur arbitrium: & qui gloriatur, non in homine, vel quolibet alio, vel ſeipſo, ſed in domino glorietur. Poteſtas enim tenebrarum, quid eſt niſi poteſtas diaboli & angelorum eius? qui cum fuiſſent angeli lucis, in veritate per li- D
berum arbitrium non ſtantes, ſed inde cadentes facti ſunt tenebræ? Non te iſta doceo, ſed quæ noſti, vt recorderis admoneo. Huic igitur poteſtati tenebrarum, per illius ruinã cui primo homini ab ea poteſtate prę-uaricatio perſuaſa eſt, & in quo omnes cecidimus, ſubiectum eſt genus humanum, propter quod de hac poteſtate tenebrarum eruuntur & paruuli, cum regenerantur in Chriſto. Neque hoc apparet in eorum arbitrio liberato, niſi cum ad annos peruenerint rationis vtentis ætatis, habentes conſentientem doctrinæ ſalutari in qua nutriti ſunt voluntatem, & in ea finientes iſtam vitam ſi electi ſunt in Chriſto ante conſtitutionem mundi, vt eſſent ſancti & immaculati in conſpectu eius in charitate prædeſtinati in adoptionem filiorum. Hæc autem poteſtas tenebrarum, id eſt,
diabolus qui dicitur etiam princeps poteſtatis aëris, Ephe.6. Col.3.
operatur in filiis diffidentiæ, princeps iſte rector tenebrarum, id eſt, diabolus diffidentiæ filiorum regens eos ad arbitrium ſuum, quod neque ipſe habet liberum ad benefaciendum, ſed ad maximam maleuolentiam pœna ſui ſceleris obduratum: vnde nemo ſanæ fidei credit, aut dicit hos apoſtatas angelos ad priſtinam pie- E
tatem correcta aliquando voluntate conuerti. Quid ergo operatur hæc poteſtas in filiis diffidẽtiæ, niſi opera ſua mala, & in primis maximẽque ipſam diffidentiam & infidelitatem qua ſunt inimici fidei, per quam ſcit eos poſſe mundari, poſſe ſanari, poſſe perfectiſſime liberos, quod eis vehementer inuidet, in æternitate regenerari†. Itaque aliquos eorum, per quos amplius †regnare
decipere affectat, ſcit† habere nonnulla velut opera bo- †ſinit.
na, in quibus laudantur, per quaſque gentes, præcipuẽque in gente Romana, qui præclare glorioſiſſimẽque vixerunt. Sed quoniam ſicut veriſſima ſcriptura dicit:
Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt: Et ſine fide Rom.14. Heb.11.
impoſſibile eſt vtique placere deo, non hominibus, nihil ſic agit hic princeps, quàm vt non credatur in deũ, nec ad mediatorẽ à quo ſoluuntur opera eius credendo veniatur. Sed ipſe mediator intrat in domum fortis, id eſt, in hoc ſeculum mortalium ſub poteſtate diaboli, quantum ad ipſum pertinet conſtitutum. De ipſo quippe ſcriptum eſt, quod poteſtatem habeat mortis: intrat in domum fortis, id eſt, in ſuo dominatu habẽtis genus humanum, & prius alligat eum, id eſt, eius
coërcet & cohibet poteſtatem poteſtatis ſuæ fortiori- F
bus vinculis, & ſic eripit vaſa eius quęcunque prędeſtinauit eripere, arbitrium eorum ab eius poteſtate liberans, vt illo non impediente credant in iſtum libera voluntate. Proinde hoc opus eſt gratiæ non naturæ. Opus eſt, inquam, gratiæ, quam nobis attulit ſecundus Adam, non naturæ quam totam perdidit in ſemetipſo primus Adam. Opus eſt gratiæ tollentis peccatum & viuificantis mortuum peccatorem, non opus legis oſtendentis peccatum, nec à peccato viuificantis. Nam ille magnus gratiæ prædicator. Peccatum, inquit, non cognoui niſi per legẽ. Et ſi data eſſet, inquit, lex quæ poſ- Rom.7.
ſet viuificare, omnino ex lege eſſet iuſtitia. Op⁹ eſt hoc gratiæ, quam qui accipiunt doctrina ſalutari ſcripturarũ ſanctarum, etſi fuerũt inimici fiũt amici, nõ opus eiuſdem doctrinæ, quã qui audiunt & legunt ſine gratia dei peiores eius efficiuntur inimici. Non eſt igitur gratia dei in natura liberi arbitrij, & in lege atque doctrina, ſicut Pelagiana peruerſitas deſipit, ſed ad ſingulos actus datur illius volũtate, de quo ſcriptũ eſt, Ani- Pſal.67.
mam† voluntariam ſegregans deus hæreditati tuæ,† †Pluuiam †ſuæ.

Quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Quia & liberũ arbitrium ad diligendum deum primi peccati granditate perdidimus, & lex dei atq; doctrina,quãuis ſancta & iuſta & bona,tamen occidit ſi non viuificet ſpiritus,per quẽ fit,nõ vt audiendo,ſedvt obediẽdo,neq; vt lectione,ſed vt dilectiõe teneatur. Quapropter vt in deum credamus,& pie viuamus, nõ volentis neq; currẽtis,ſed miſerentis eſt dei,nõ quia velle nõ debemus & currere , ſed quia ipſe in nobis & velle operatur & currere . Vnde & ipſe dominus Ieſus credentes à nõ credentibus, id eſt, ab iræ vaſis vaſa miſe-
oau.6. ricordiæ diſcernẽs.Nemo,inquit,venit ad me,niſi fuerit ei datũ à patre meo.Et vtique vt hoc diceret in eius doctrina,fuerãt ſcandalizati diſcipuli eius,qui eũ poſtea nõ ſunt ſecuti. Nõ ergo gratiã dicamus eſſe doctrinam, ſed agnoſcamus gratiam,quæ facit prodeſſe doctrinam,quæ gratia ſi deſit, videmus etiam obeſſe doctrinam. Propterea deus vt omnia futura opera ſua in prædeſtinatione præſciuerit,ſic illa diſpoſuit, vt quoſdam non credentes ad fidem ſuã orationes credentiũ pro eis exaudiendo cõuertat,vnde refutentur, & ſi ille eſt eis propitius corrigantur qui putant gratiam dei eſ
H ſe naturã liberi arbitrij cum qua naſcimur, aut gratiã dei eſſe doctrinam,quanuis vtilem quæ per linguas & literas prædicatur.Non enim hoc oramus pro infide-
† natura. libus,vt fiat eorũ doctrinaṫ,id eſt,vt homines ſint, aut vt doctrina eis prædicetur quã malo ſuo audiunt ſi nõ credunt. Et plerunq; pro eis oramus qui cũ legant vel audiant nolunt credere. Sed oramus vt voluntas corrigatur,doctrinæ cõſentiatur,natura ſanetur. Iam verõ vt perſeuerent,in eo quod eſſe cœperunt, etiam pro ſe ipſis orant fideles : vtile eſt quippe omnibus vel penè omnibus propter humilitatẽ ſaluberrimã , vt qua-
1.Cor.10. les futuri ſint ſcire nõ poſſint.Ad hoc dicitur: Qui videtur ſtare,videat ne cadat:propter huius timoris vtilitatem,ne regenerati & pie viuere incipientes,tanquã ſecuri alta ſapiamus,quidam non perſeueraturi perſeueraturis dei permiſſione vel prouiſionẽ ac diſpoſitione miſcẽtur, quibus cadẽtibus territi cũ timore & tremore gradiamur viam iuſtam,donec ex hac vita,quæ tentatio eſt ſuper terrã tranſeamus ad aliam, vbi iam non ſit elatio cõprimenda,nec cõtra eius ſuggeſtiones tentationesq; luctandũ. Sed de hac re,id eſt,cur quidã non permanſuri in fide & ſanctitate Chriſtiana,tamẽ
I accipiant ad tẽpus hanc gratiam,& dimittãtur hic viuere donec cadãt,cum poſſint rapi de hac vita,ne malitia mutet intellectum eorũ,quod de ſancto immatu-
Sap.4. ra ætate defuncto ſcriptũ eſt in libro Sapientiæ , quærat quiſq; vt potuerit , & ſi inuenerit præter hanc,quæ à me reddita eſt aliam probabilem rationem à recta fidei regula nõ recedens,teneat eam, & ego cum illo ſi me nõ latuerit: verũtamen in quod peruenimus, in eo ambulemus donec nobis deus reuelet ſi quid aliter ſapimus,ſicut Apoſtolicis literis admonemur. Peruenimus autem in ea , quæ ad fidem veram & catholicam pertinere firmiſſime ſcimus, in quibus ita nobis ambulandum eſt adiuuante illo atq; miſerante cui dicimus,
Pſal.85. Deduc me domine in via tua & ambulabo in veritate tua,vt ab eis nullo modo deuiemus.Quoniã ergo propitio Chriſto Chriſtiani catholici ſumus , ſcimus nõ-
Duodecim ſententiæ nõtra Pelagianos. dum natos nihil egiſſe in vita propria boni ſeu mali,
I nec ſecundum merita prioris alicuius vitæ, quæ nulla propria ſinguli habere potuerunt, in huius vitæ venire miſerias. Sed tamen ſecundum Adam carnaliter natos cõtagium mortis antiquę prima natiuitate contrahere , nec liberari à ſupplicio mortis æternæ, quod trahit ex vno in omnes tranſiens iuſta damnatio , niſi K
per gratiam renaſcantur in Chriſto. Scimus gratiam 2
dei nec paruulis nec maioribus ſecundum merita noſtra dari.Scimus maiorib⁹ ad ſingulos actus dari.Sci- 3
mus nõ omnibus hominibus dari , & quibus datur nõ 4
ſolum ſecundum merita operum non dari,ſed nec ſecundum merita voluntatis eorum,quibus datur, quod maxime apparet in paruulis. Scimus eis quibus datur, 5
miſericordia dei gratuita dari. Scimus eis quibus non 6
datur,iuſto iudicio dei non dari . Scimus quod omnes 7
adſtabimus ante tribunal Chriſti , vt ferat vnuſquiſq; ſecundũ ea,quæ per corpus geſſit,non ſecũdum ea,quæ ſi diutius viueret geſturus fuit , ſiue bonum ſiue malũ.
Scimus etiam paruulos ſecundum ea,quæ per corpus 8
geſſerunt,recepturos vel bonum vel malum.Geſſerunt autem non per ſeipſos , ſed per eos quibus pro illis reſpondentibus & renunciare diabolo dicũtur,& credere in deum: vnde & in numero fidelium cõputantur,
pertinentes ad ſententiam domini dicentis: Qui cre- Marc.16.
diderit & baptizatus fuerit ſaluus erit . Propter quod & illis qui hoc ſacramentũ non accipiunt , contingit quod ſequitur:Qui autem non crediderit,condẽnabi- L
tur.Vnde & ipſi ſicut dixi, ſi in illa parua ætate moriuntur , vtique ſecundum ea quæ per corpus geſſerunt, id eſt,tempore quo in corpore fuerunt,quãdo per corda & ora geſtantium crediderunt vel non crediderũt, quando baptizati vel non baptizati ſunt, quando carnem Chriſti manducauerunt vel non manducauerũt, [redacted] quando & ſanguinem biberunt vel non biberũt:ſecundum hæc ergo quæ per corpus geſſerunt, non ſecundũ ea quæ ſi diu hic viuerent, geſturi fuerant iudicantur.
Scimus fœlices eſſe mortuos,qui in domino moriun- 9
tur,nec ad eos pertinere,quicquid acturi fuerant,ſi tẽpore diuturniore vixiſſent. Scimus eos qui corde pro- 10
prio credunt in dominum, ſua id facere voluntate ac libero arbitrio.Scimus pro eis qui nolunt credere,nos 11
qui iam credimus recta fide agere cum deum oramus vt velint.Scimus pro eis qui ex illis crediderunt tan- 12
quam de beneficiis rectè atque veraciter,& debere nos deo agere gratias & ſolere.Recognoſcis me,vt puto,in iis quæ nos ſcire dixi,non omnia quæ ad fidem catholicam pertinent commemorare voluiſſe,ſed ea tãtum, quæ ad iſtam quæ inter nos agitur de dei gratia quæ-
ſtionem,vtrũ præcedat hæc gratia,an ſubſequatur ho- M
minis voluntatem,hoc eſt,vt planius id eloquar , vtrũ ideo nobis detur,quia volumus,an per ipſam deus etiã hoc efficiat vt velimus.Si ergo iſtas duodecim ſententias,quas nos dixi ſcire ad fidem rectam & catholicã pertinere,etiam tu frater nobiſcum tenes,ago deo gratias,quas profecto non veraciter agerẽ , niſi gratia dei fieret vt teneres.Quæ tibi tenenti nullum omnino remanet nobiſcũ de hac quęſtione certamen. Vt enim eadem duodecim breui expoſitione percurram.Quomodo volũtatis humanæ,meritum ſequitur gratia, cũ detur & paruulis qui hoc nondũ poſſunt velle ſeu nolle? Quomodo gratiam vel in maioribus dicũtur præcedere merita voluntatis,ſi gratia vt vera ſit gratia nõ ſecundum merita noſtra datur?quam ſententiã catholicam Pelagius ipſe ſic timuit,vt eos qui dicunt gratiã dei ſecundum merita noſtra dari,ſine dubitatione dãnaret,ne à catholicis iudicibus damnaretur. Quomodo dicitur gratia dei in natura eſſe liberi arbitrij , vel in lege atque doctrina,cum & iſtam ſententiam Pelagius ipſe damnauerit,proculdubio confitens gratiã dei ad ſingulos actus dari eis vtiq;,qui iam libero arbitrio

vtuntur?

A vtuntur? Quomodo dicitur omnes homines eam fuiſ
se accepturos, ſi non illi quibus non donatur eam ſua
1.Tim.2. voluntate reſpuerent, quoniam deus vult omnes ho-
mines ſaluos fieri, cùm multis non detur paruulis, &
ſine illa plerique moriantur, qui non habent contra-
riam voluntatem, & aliquando cupientibus feſtinan-
tibuſque parentibus, miniſtris quoque volentibus ac
paratis, deo nolente nõ detur, cum repente antequam
detur expirat pro quo vt acciperet currebatur? Vnde
manifeſtum eſt eos, qui huic reſiſtunt tam perſpicuæ
veritati, non intelligere omnino qua locutione ſit di-
ctum, quod omnes homines vult deus ſaluos fieri, cum
tam multi ſalui non fiant, non quia ipſi, ſed quia deus
non vult, quod ſine vlla caligine manifeſtatur in par-
2.Cor.15. uulis. Sed ſicut illud quod dictum eſt: Omnes in Chri
ſto viuificabuntur, cum tam multi æterna morte pu-
niantur, ideo dictum eſt, quia omnes quicunque vitam
æternam percipiunt, non percipiunt niſi in Chriſto.
Ita quod dictum eſt, omnes homines vult deus ſaluos
fieri, cum tam multos nolit ſaluos fieri, ideo dictum
eſt, quia omnes qui ſalui fiunt, niſi ipſo volente non fi-
B unt, & ſi quo alio modo illa verba Apoſtolica intelli-
gi poſſunt: vt tamen huic apertiſſimæ veritati, in qua
videmus tam multos volentibus hominibus, ſed deo
nolente ſaluos nõ fieri, contraria eſſe nõ poſſint. Quo-
modo vt detur gratia diuina, voluntas meretur hu-
mana, ſi eis quibus datur gratuita miſericordia datur,
vt vera ſit gratia? Quomodo in hac re merita penſan-
tur voluntatis humanæ, quandoquidem illis quibus
gratia iſta non datur, nullo plerunque merito, nulla
voluntate diſtãtibus, ſed ſimilem cum eis, quibus da-
tur habentibus cauſam, iuſto tamen iudicio dei nõ da-
tur? Non enim eſt iniquitas apud deum, vt intelligant
quibus datur, quam gratis eis detur, quando iuſte vti-
que non daretur, quoniam ſimilem habẽtibus cauſam
iuſte non datur. Quomodo non gratiæ dei eſt, non ſo
lum credẽdi voluntas ab initio, verumetiam perſeue-
randi vſque in finem, cum finis ipſe vitę huius non in
hominis, ſed in dei ſit poteſtate, & poſſit vtiq; deus e-
tiam hoc beneficium non perſeueraturo cõferre, vt ra-
piatur ex corpore, ne malitia mutet intellectum illius?
Non enim recipiet homo, ſeu bonum ſeu malum: ni-
C ſi ſecundum ea quæ per corpus geſſit, non ſecundum
ea quæ ſi diutius viueret, geſturus fuit. Quomodo dici-
tur propterea quibuſdam non dari, quibuſdam mori-
turis paruulis dei gratia dari, quia eorum futuras prę-
uidet voluntates, quas habituri eſſent ſi viuerent, cum
ſecundum ea quæ per corpus geſſit, non ſecundum ea
quæ geſtur⁹ eſſet, ſi diutius fuiſſet in corpore, vnuſquiſ-
que recipiat, ſiue bonum ſiue malum, ſicut Apoſtolus
definit? Quomodo ſecundum voluntates ſuas futuras
homines iudicantur, quas habituri fuiſſe dicuntur, ſi
Apoc.14. diutius tenerentur in carne, cum dicat ſcriptura, fœli-
ces mortui, qui in domino moriuntur? quorum ſine du
bio certa & ſecura fœlicitas non eſt, ſi & ea quæ nõ e-
gerunt, ſed acturi fuerãt, ſi eſſet eis hæc vita prolixior,
iudicabit deus: nullúmque accipit beneficium, qui ra-
pitur, ne malitia mutet intellectum eius, quia & pro il
la malitia, cui forſitan imminẽti ſubtractus eſt pœnas
luit: nec gaudendum eſt de iis, quos in fide recta & vi-
ta bona nouimus eſſe defunctos, ne ſecundum aliqua
ſcelera iudicentur, quæ fuerant ſi viuerent, fortaſſe fa-
cturi: nec dolendi vel deteſtandi ſunt ij, qui vitam iſtã
in infidelitate ac perditis moribus finierunt, quia forte
ſi viuerent, acturi fuerant pœnitentiam, pieq; victuri,
& ſecundum iſta ſunt iudicandi: totusq; ille de morta- D
litate liber glorioſiſſimi martyris Cypriani reprobã- Cypriani de mortalitate.
dus & abiiciendus eſt, in quo tota eius intentio eſt, vt
ſciamus bonis fidelibus gratulandũ eſſe morientibus,
quando huius vitæ tentationibus auferuntur, deinceps
in beatiſſima ſecuritate mãſuri. Sed quoniam hoc fal
ſum nõ eſt, & ſine dubitatione fœlices ſunt mortui, qui
in domino moriuntur, ridendus eſt & execrandus er-
ror, quo putabatur quod homines ſecundum ſuas futu
ras, quæ morientiũ non ſunt futuræ, iudicãdi ſunt vo-
luntates. Quomodo dicũtur negare liberũ voluntatis
arbitrium, qui cõfitentur omnem hominẽ quiſquis ſuo
corde credit in deũ, non niſi ſua libera credere volũta-
te, cũ potius illi oppugnẽt arbitrium liberũ qui oppu-
gnant dei gratiã, qua vere ad bona eligẽda & agenda
ſit liberũ? Quomodo dicitur ꝙ per legẽ dei atq; doctri-
nam ſcripturarũ fiat, quod eadẽ ſcriptura dixit: Præ-
paratur volũtas à domino, ac nõ potius per occultã in-
ſpirationẽ gratiæ dei: quandoquidẽ pro eis qui eidem
doctrinæ cõtradicentes nolunt ei credere, ipſum deum
fide recta rogamus vt velint? Quomodo deus expectat
voluntates hominũ, vt præueniant eũ, quibus det gra- E
tiam, cum gratias ei nõ immerito agamus, de iis quib⁹
non ei credentibus & eius doctrinã voluntate impia
perſequẽtibus miſericordiam prærogauit, eóſq; ad ſeip
ſum omnipotentiſſima facilitate cõuertit, ac volentes
ex nolentibus fecit? vt quid ei inde gratias agimus, ſi
hoc ipſe nõ fecit? vt quid tãtomagis eũ magnificamus,
quantomagis nolebãt credere, quos credidiſſe gaude-
mus, ſi gratia diuina volũtas in melius nõ mutatur hu
mana? Apoſtolus Paulus, Eram, inquit, ignotus facie ec Galat.1.
cleſiis Iudææ quæ ſunt in Chriſto, tantũ autem audie-
bant, quia qui aliquando nos perſequebatur, nunc euã-
gelizat fidem, quã aliquãdo vaſtabat, & in me magni-
ficabant deum. Vt quid magnificabant deũ, ſi nõ deus
ad ſeipſum cor illius viri ſuæ gratiæ bonitate cõuerte-
rat, quando vt ipſe confitetur, miſericordiam conſecu-
tus eſt, vt fidelis eſſet ea fide, quam aliquando vaſtabat?
ipſum etiam verbũ quod poſuit, quem niſi deũ hoc tã-
tum magnum bonum feciſſe declarat? Quid eſt enim: Atqui Græ-
In me magnificabant deum? niſi in me deum magni- ce eſt ἐδόξαζον ἐν ἐμοὶ τὸν θεόν.
ficum prædicabant? Quomodo autem eum magnifi-
cum prædicabant, ſi magnum illud factum de Pau- F
li conuerſione ipſe non fecerat: & quo pacto ipſe fe-
cerat, ſi volentem credere ex nolente ipſe non fecerat?
Nempe manifeſtum eſt ex illis duodecim ſententiis,
quas pertinere ad catholicam fidem negare non ſine-
ris, non ſolum omnibus, verumetiam ſingulis id con-
fici, vt confiteamur gratia dei præueniri hominum vo
luntates, & per hanc eas potius præparari, quàm pro-
pter eorum meritũ dari. Aut ſi aliquid eorũ duodecim
eſſe verum negas, quorũ propterea cõmendo etiam nu
merum, vt facilius memoriæ mandẽtur diſtinctiusq;
teneantur, nõ te pigeat reſcribere vt ſciam, & ea quam
mihi dominus dederit facultate reſpondeã. Ego enim
hæreticum quidem Pelagianum te eſſe non credo, ſed
ita te eſſe volo, vt nihil illius ad te tranſeat, vel in te
relinquatur erroris. Sed inter hæc duodecim reperies
fortaſſe aliquid quod negandum vel dubitandũ putes,
& vnde nos operoſius diſputare compellas. Numquid
& orare prohibebis eccleſiam pro infidelib⁹, vt ſint fi-
deles, pro iis qui nolunt credere, vt velint credere, pro
iis qui ab eius lege doctrinaq; diſſentiunt, vt legi eius
doctrinæq; conſentiant, vt det illis deus quod per pro-
phetam promiſit, cor cognoſcendi eum, & aures audi-
endi,

G endi, quas vtique acceperant, de quibus saluator ipse
Matth.13. dicebat: Qui habet aures audiendi audiat? Nunquid vbi audieris sacerdotem dei ad eius altare populum hortantem ad deum orandum, vel ipsum clara voce orantem, vt incredulas gentes ad fidem suam venire compellat, non respõdebis, Amen? An etiã huius fidei sanitati cõtraria disputabis? Nunquid beatissimũ Cyprianũ in hoc errasse clamabis vel susurrabis, vbi pro inimicis fidei Christianę, vt etiam ipsi ad eam cõuertantur orare nos docet? Nunquid postremo Apostolũ Paulum pro Iudæis infidelibus habentẽ talia vota culRom.10. pabis: de quibus ait: Bona voluntas quidem cordis mei & deprecatio ad deũ pro illis in salutem. Quinetiam
2.Thes.3. Thessalonicensibus dicit: De cætero fratres orate pro nobis, vt verbũ domini currat & glorificetur, sicut etiã apud vos, & vt eruamur ab iniquis & malis hominib°, Non enim omniũ est fides. Quomodo curreret & glorificaretur verbũ dei, nisi ad fidem conuersis eis quibus prædicaretur, quandoquidem iam credentibus dicit, quemadmodũ & apud vos? Scit certe hoc ab illo fieri quẽ vult rogari, vt hoc faciat, vt etiam eruatur ab ini-
H quis & malis hominibus, qui profecto & illis orantibus non erant crediturí. Propter quod addidit: Non enim est omnium fides: tanquã diceret: Nõ enim apud omnes etiam nobis orantibus glorificabitur verbum dei, quia ipse vtiq; fuerant crediturí, qui ordinati erant in vitam æternã, prędestinati in adoptionem filiorum per Iesum Christũ in ipsum, & electi in ipso ante mũdi constitutionẽ. Sed ideo deus per orationes credentium nondũ credentes credere facit, vt ostendat quia ipse facit. Nemo est enim tam imperitus, tam carnalis, tam tardus ingenio, qui nõ videat deũ facere quod rogari se prȩcepit vt faciat. Hæc & alia testimonia diuina quæ cõmemorare longum est, ostendunt deũ gratia sua auferre infidelibus cor lapideũ & præuenire in hominibus bonarũ merita voluntatum. Ita vt voluntas per antecedentẽ gratiam præparetur, non vt gratia merito voluntatis antecedẽte donetur: hoc est, gratiarum actio indicat quod oratio, oratio pro infidelibus, gratiarũ actio pro fidelibus. Qui enim est orandus vt faciat, illi est actio gratiarũ reddenda cum fecerit. Vn
Ephe.1. de idem dicit Apostolus ad Ephesios: Propter hoc &
I ego audita fide vestra in domino Iesu & in omnes sanctos, non cesso gratias agere pro vobis. Loquimur autẽ nunc de ipsis initiis, cum homines qui erant auersi & aduersi cõuertuntur ad deũ, & velle incipiunt quod nolebant, & habere fidem quã non habebant, quod vt fiat
Rom.10. in eis oratur pro eis, quãuis nõ oretur ab eis. Ipsi enim quomodo inuocabunt in quem nõ crediderunt? Cum verò factũ fuerit quod oratur, ei qui fecit aguntur gratiæ & pro eis & ab eis. De oratiõibus autem iam fidelium quas & pro se & pro aliis fidelibus faciũt, vt proficiant in eo quod esse cœperunt, & de gratiarũ actionibus, quia proficiunt, confligendũ esse tecum non puto. Cõtra Pelagianos est iste conflictus tibi nobisq; cõmunis. Illi quippe omnia ad fidelem piamq; vitã hominum pertinentia ita tribuunt libero voluntatis arbitrio, vt habenda ex nobis, nõ à domino putẽt esse posCenda. Tu autem si ea quæ de te audio vera sunt, initium fidei, vbi est etiam initium bonæ, hoc est, piæ voluntatis, non vis donum esse dei, sed ex nobis nos habere contendis vt credere incipiamus, cętera autẽ religiosæ vitæ bona deum per gratiã suam iam ex fide petentibus, quęrentibus, pulsantibus donare cõsentis. Nec attendis ideo pro infidelibus deum rogari, vt credant, quoniam deus donat & fidem. Ideo pro eis & qui cre- K
diderint deo gratias agi, quoniam donat fidem. Quãobrem vt hunc ad te sermonem aliquando concludã, si negas orãdum esse, vt qui nolunt credere velint credere, si negas agendas esse deo gratias, quoniam credere voluerunt qui nolebant credere, aliter tecum agendum est vt non sic erres, aut si errare persistis, ne mittas alios in errorẽ. Si autem quod de te magis credo, sentis atque consentis orare nos deum debere ac solere pro nolentibus credere, vt velint credere, & pro eis qui aduersantur & contradicunt legi eius atq; doctrinæ, vt ei credant eamq; sectentur. Si sentis atque consentis debere nos etiam deo agere gratias, ac solere pro talibus, quod ad fidem eius doctrinamq; conuersi volentes ex nolentibus fiant, oportet sine dubitatione fatearis voluntates hominum dei gratia prævenири, & vt bonum velint homines quod nolebant, deum facere, qui rogatur vt faciat, & cui nos nouimus agere gratias dignum & iustum esse cum fecerit. Dominus tibi det intellectum in omnibus domine frater.

Augustinus Seleucianæ, de baptismo & pœnitentia Petri contra Nouatianos. L

Epistola. CVIII.

RELIGIOSISSIMAE & in Christi dilectione honorandæ famulę dei Seleucianę, Augustinus episcopus in domino salutẽ. Lectis literis tuis de salute vestra lætatus ad ea quæ scripsisti respondere nõ distuli. Et primum miratus sum quomodo dicat Nouatianus iste Petrum baptizatum non fuisse, cum paulo superius scripseris eum dixisse quòd Apostoli fuerunt baptizati. Vnde autem illi videatur quod inter Apostolos baptizatos Petrus non fuerit baptizatus, ignoro. Et ideo exẽplum epistolæ tuæ ne forsitan tu non habeas, misi tibi, in quo diligentius considerares ad ea me respondere quę inueni in literis tuis. Si enim notarius non mendo se excepit, aut scripsit, nescio quale cor habeat, qui cum Apostolos baptizatos dicat: Petrum baptizatum neget. Quod autem dicitur Petrum egisse pœnitentiam, cauendum est, ne ita putetur egisse quomodo agunt in ecclesia qui proprie pœnitentes vocantur. Et quis hoc ferat, vt pri- Pœnitens.
mum Apostolorum, inter tales pœnitentes numerandum putemus? Pœnituit enim eum negasse Christum, Matth.26.
quod eius indicant lachrymæ. Sic enim scriptum est: M
Quia fleuit amare. Nondũ enim fuerant resurrectione domini confirmati, & illo aduentu spiritussancti, qui apparuit die Pentecostes, vel illa inspiratione quã demonstrauit dominus postea quàm resurrexit à mortuis, cum insufflauit in eorum faciem dicens: Accipite Ioan.20.
te spiritumsanctum. Vnde recte dici potest, quia cum Petrus negauit dominum, nondum fuerant Apostoli baptizati, non tamen aqua, sed spiritusancto. Hoc enim eis dixit postquã resurrexit, & cõuersatus est cum
Act.1. eis, Ioannes quidẽ baptizauit aqua, vos autem spiritusancto baptizabimini, quem & accepturi estis nõ post multos hos dies. Aliqui autem codices habẽt: Vos autem spiritusancto baptizabimini, quẽ & accepturi estis non post multos hos dies. Aliqui autem codices habẽt. Incipietis.
Vos autem spiritusancto incipietis baptizari. Sed siue μέλλετε.
dicatur baptizabimini, siue incipietis baptizari, ad rem nihil interest. Nam in quibuscunque codicibus inue- Inane verbum nihil est.
nitur, baptizabitis, aut incipietis bapeizari, mendosi sunt, qui ex Græcis facillime conuincuntur. Si autem dicimus aqua non fuisse baptizatos, metuendum est ne grauiter in eis erremus, ne demus hominibus authoritatem

Universidad de Navarra Biblioteca

A tatem contemnendi baptiſmũ, quem vſq; adeo non cõ
temnendum ipſa Apoſtolica diſciplina comendat, vt
Act.10. Cornelius centurio & ij qui cũ illo erant, etiã iam acce
pto ſpirituſancto fuerint baptizati. *Sicut antiqui iuſti
ſi non circumciderentur, non erat eis peccatum: poſtea*
Gen.17. vero q̃ iuſſit deus vt circumcideretur Abrahã, eiuſq; po
ſteritas, iam ſi non fieret, graue peccatum fuit. *Sic etiã*
poſtq̃ dominus Chriſtus in eccleſia ſua ſacramentum
noui teſtamenti pro circumciſione carnis ſanctum ba-
Ioan.3. ptiſmum dedit, & apertiſſime dixit. *Si quis nõ renatus
fuerit ex aqua & ſpirituſancto, nõ intrabit in regnum*
cœlorũ: iam non debemus quærere, quando quiſq; fue-
rit baptizatus, ſed quoſcunq; legimus in corpore Chri-
ſti, quod eſt eccleſia, pertinere ad regnum cœlorum, *nõ
niſi baptizatos intelligere debemus, niſi forte quos an-
guſtia paſſionis inuenit, & nolentes negare Chriſtum,*
antequam baptizarentur, *occiſi ſunt*, quibus ipſa paſſio
Baptiſmus ſanguinis. pro baptiſmo *deputata eſt. Sed* nunquid hoc poſſumus
de *Apoſtolis dicere*, qui vſq; adeo largum tempus ha-
buerunt quo baptizarentur, vt alios etiã baptizauerint?
Sed non omnia quæ facta ſunt, etiam ſcripta inueniũ-
tur, veruntamen facta eſſe ex cæteris documentis pro-
B bantur. Scriptum eſt, quando baptizatus ſit Apoſtolus
Paulus: & ſcriptum non eſt, quando baptizati ſint alij
Apoſtoli: veruntamen etiam ipſos baptizatos intelli-
gere debemus: quemadmodum ſcriptum eſt, quando
baptizatæ ſunt plebes eccleſiarum in Hieruſalẽ & Sa-
maria, quando autem baptizatæ ſint aliæ plebes gen-
tium quibus Apoſtoli epiſtolas miſerunt, non eſt vtiq;
ſcriptum: & tamen etiam ipſas baptizatas vtiq; mini-
me dubitamus, propter illam domini ſententiam, Niſi
Ioan.4. quis renatus fuerit ex aqua & ſpirituſancto, nõ intra-
bit in regnum cœlorum. Vtrunque autem de domino
ſcriptum eſt, & quia baptizabat plures quàm Ioannes,
& quia ipſe non baptizabat ſed diſcipuli eius, vt intel-
ligeremus & ipſum quidem baptizaſſe præſentia mai
ſtatis, non tamen ipſum baptizaſſe manibus ſuis. Ipſius
enim erat baptiſmi ſacramentum, ad diſcipulos autem
baptizandi miniſterium pertinebat. Tunc ergo quãdo
Ioan.3. dicit Ioannes euangeliſta in Euangelio ſuo, Poſt hæc
exiit Ieſus & diſcipuli eius in Iudæam terram, & illic
Ioan.4. morabatur cum eis, & baptizabat. Tunc paulopoſt de
illo loquens ait: Vt ergo cognouit Ieſus quia audierunt
phariſæi quod *Ieſus plures diſcipulos faceret, & bapti-
zaret plures quàm Ioannes, quãquam Ieſus non bapti-*
C zaret, ſed diſcipuli eius, reliquit Iudęam & abiit iterum
in Galilæam. Tunc ergo quãdo ab Hieroſolymis exiit
cum diſcipulis ſuis in Iudæam terrã, & illic morabatur
cum eis, baptizabat non per ſeipſum, ſed per diſci-
pulos ſuos, quos intelligimus iam fuiſſe baptizatos, ſi-
ue baptiſmo Ioannis ſicut nonnulli arbitrantur, ſiue
quod magis credibile eſt, baptiſmo Chriſti. Neque e-
nim miniſterio baptizandi defuit, vt haberet baptiza-
tos ſeruos per quos cæteros baptizaret, qui non defuit
memorabilis illius humilitatis miniſterio, quando eis
Ioan.13. lauit pedes, & petenti Petro, vt non tantum pedes,
verumetiam manus & caput ei lauaret: Reſpõdit: Qui
lotus eſt, non indiget niſi vt pedes lauet, ſed eſt mun-
dus totus: vbi intelligitur quod iam Petrus baptiza-
tus fuerat. Quomodo autem iſte dicat quod in epiſto-
la tua poſuiſti, quod Apoſtoli dederint pœnitentiam
pro baptiſmo, non euidenter expreſſum eſt. *Si enim
pro baptiſmo ideò dicit, quia per pœnitentiam remit-
tuntur peccata, habet aliquid rationis quod dicit. Sed
talis pœnitentia poſt baptiſmũ poteſt vtilis eſſe, ſi quis*

peccauerit. Iſte autem quoniam negat poſt baptiſmum D
dari pœnitentiæ locum, cum dicit, ſicut ſcripſiſti, pœni
tentiam ſolam ante baptiſmum eſſe, datur intelligi ſic
eum dixiſſe, quod Apoſtoli dederint pœnitentiam pro
baptiſmo, vt ante baptiſmũ eam dederint, atq; ij qui-
bus data ſit poſtea nõ fuerint baptizati: quia eis illa pro
baptiſmo fuit, quod Nouatianos dicere nunquam au-
diui. Vnde quære diligenter, ne forte alicuius alterius
erroris ſit, & Nouatianum ſe eſſe confingat vel putet.
Aut ſi & hoc Nouatiani dicunt, neſcio. Illud tamẽ ſcio
quoniã quiſquis hoc dicit, à regula fidei catholicæ & à
doctrina Chriſti & Apoſtolorũ prorſus alienus eſt. A- De cõſe. di-
gunt enim homines ante baptiſmum pœnitentiam de ſtin. 4. agũt homines.
ſuis prioribus peccatis, ita tamen vt etiã baptizãtur, ſi-
cut ſcriptũ eſt in actibus Apoſtolorum, loquente Petro Act.2.
ad Iudæos & dicente: Agite pœnitẽtiam, & baptizetur
vnuſquiſq; veſtrum in nomine domini Ieſu Chriſti, &
dimittentur vobis peccata veſtra. Agunt etiã homines Peccata ob
pœnitentiam, ſi poſt baptiſmũ ita peccauerint, vt excõ quę excomu
municari & poſtea reconciliari mereantur. *Sicut* agũt nicamur.
in omnibus eccleſiis illi qui proprie pœnitentes appel-
lantur. De tali enim pœnitentia loquutus eſt, Apoſto- 2. Cor.12.
lus Paulus, vbi ait: Ne iterũ cum venero humiliet me E
deus apud vos, & lugeam multos ex iis qui ante pecca-
uerunt, & non egerunt pœnitentiam ſuper immundi-
cia & luxuria & fornicatione quam egerunt: Neque e-
nim ſcribebat iſta, niſi eis qui iam baptizati fuerant.
Habemus etiam in Actibus Apoſtolorum, Simonem
iam baptizatum, cum pecunia vellet emere, vt ei per Act.8.
impoſitionẽ manus daretur † ſpiritusſanctus, admoni- † aliàs, vt
tũ à Petro vt de hoc graui peccato ageret pœnitẽtiam. per impoſi-
Eſt etiam pœnitentia bonorũ & humilium fideliũ pœ- tionẽ manũ
na † quotidiana in qua pectora tundimus dicentes: Di- eius daretur &c.
mitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus de- † penẽ
bitoribus noſtris. Neque enim ea nobis dimitti volu- Matth.6.
mus quæ dimiſſa, non dubitamus in baptiſmo, ſed il-
la vtique quæ humanæ fragilitati, quamuis parua ta-
men crebra ſubrepunt. Quæ ſi collecta contra nos fue- Venialia
rint, ita nos grauabunt & oppriment ſicut vnum ali- multa obru-
quod grãde peccatum. Quid enim intereſt ad naufra- unt.
gium, vtrum vno grandi fluctu nauis operiatur & ob-
ruatur, an paulatim ſubrepens aqua in ſentinam & per
negligentiam derelicta atque contempta impleat na-
uem atque ſubmergat? Propter hæc ieiunia & eleemo-
ſynæ & orationes inuigilant, in quibus cum dicimus, F
Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus, Matth.6.
manifeſtamus habere nos quod nobis dimittatur, at-
que in iis verbis humiliantes animas noſtras, quoti-
dianam quodammodo agere pœnitentiam non ceſſa-
mus. Ad ea quæ ſcripſiſti, puto me breuiter ſed ſufficie-
nter reſpondiſſe. *Supereſt* vt ille non ſit contentioſus
propter quem lucrandum ad me tales literas deſtinã-
das putaſti.

*Auguſtinus monachas, quæ dum ſtudent mutare Præ-
poſitam indecenter fuerant tumultuatæ, reuocat ad con-
cordiam præſcribens illis uitæ regulam.*

Epiſtola. CIX.

SICVT parata eſt ſeueritas peccata quę inue-
nerit vindicare, ita non vult charitas quod
vindicet inuenire. Hæc cauſa fecit, vt ad vos
non venirẽ cum meã præſentiã quæreretis, non ad pa-
cis veſtrę gaudiũ, ſed ad diſſenſionis veſtræ augmentũ.
Quomodo enim cõtemnerẽ & impunitum relinque-
rem, ſi & me præſente tantus veſter tumultus exiſteret,
quãtus me abſente, etſi oculos meos latuit, tamen aures

Universidad de Deusto Biblioteca

G meas vestris vocibus verberauit? Nam fortassis etiam maior esset vestra seditio in presentia mea, quàm necesse esset vobis non concedi, quę in pernicioſissimum exemplum contra sanam disciplinam, quod vobis nō expedit, petebatis: ac sic quales non volo inuenirē vos, & ipse inuenirer à vobis qualem non volebatis. Cùm 2.Cor.12. ergo scribat Apostolus ad Corinthios dicens, Testem deum facio super animam meam, quia parcens vobis nondū veni Corinthum, non quia dominamur fidei vestræ, sed cooperatores sumus gaudij vestri, hoc ego etiam dico vobis, quia parcens vobis non ad vos veni. Peperci etiā mihi, ne tristitiā super tristitiā haberem, & elegi non vt exhiberem faciem meā vobis, sed effunderem cor meum deo pro vobis, & causam magni periculi vestri, non apud vos verbis, sed apud deum lachrymis agerem, ne conuertat in luctum gaudium meum, quo soleo gaudere de vobis, & inter tanta scandala, quibus vbique abundat hic mundus aliquando consolari, cogitās copiosam congregationē, & castam dilectionem, & sanctam conuersationem vestram, & largiorem gratiam dei, quæ data est vobis, vt non so-
H lum carnales nuptias contemneretis, verumetiam eligeretis in domo societatem vnanimes habitandi, vt sit vobis anima vna & cor vnum in deum. Hæc in vobis bona, hæc dei dona consyderans, inter multas tempestates, quibus ex aliis malis quatitur cor meū solet vtcunq; requiescere, Currebatis bene, quis vos fascinauit? Suasio illa non est ex deo qui vocauit vos. Modicū fermenti nolo dicere quod sequitur. Hoc enim magis cupio & oro & hortor, vt ipsum fermentū conuertatur in ἀκηδάλα melius, ne tota massa, sicut penè iā fecerat, cōuertatur λητα. in pei°. Si ergo repullulastis sanū facere, orate ne intretis in tentationē, ne iterum in contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, detractiones, seditiones, susurrationes. Non enim sic plantauimus & rigauimus ortum dominicum in vobis, vt spinas metamus istas ex vobis. Si autem adhuc vestra tumultuatur infirmitas, orate vt eruamini de tētatione. Quę autē conturbant vos, si adhuc conturbant vos, nisi correxerint portabunt iudiciū quæcunq; illę fuerint. Cogitate quid mali sit, vt cum * deo natis in vnitate gaudeamus, in- Forte ſ dogmatis vnitate. terna schismata in monasterio lugeamus. Perseuerate in bono proposito, & non desyderabitis mutare Præpositam, qua in monasterio illo per tam multos annos perseuerante & numero & ętate creuistis, quę vos mater non vtero, sed animo suscepit. Omnes enim quę il-
I luc venistis, ibi eam aut sanctæ Præpositæ sorori meæ seruientem, placentem, aut etiā ipsam Prępositam quæ vos suscepit, inuenistis: sub ipsa estis eruditæ, sub illa velatæ, sub illa multiplicatæ, & sic tulmutuamini vt eam vobis mutetis, cum lugere deberetis, si eam vobis mutare vellemus. Ipsa est quam nostis, ipsa est ad quam venistis, ipsa est quam per tot annos habendo creuistis. Nouū nō accepistis nisi Præpositum, aut si propter illum quæritis nouitatem, & in eius inuidiam contra matrem vestram sic rebellastis, cur non potius id petistis vt ipse vobis mutetur? Si autem hoc exhorretis, quia noui quomodo eum in Christo venerabiliter diligatis, cur non potius illam? In vobis nanque regendis sic Præpositi rudimenta turbantur, vt magis velit vos ipse deserere, quàm istam ex vobis famam & inuidiā sustinere, vt dicatur nōvos aliā quęsituras fuisse Præpositam, nisi ipsum cœpissetis habere Prępositum. Tranquillet ergo deus & componat animos vestros, non in vobis prævaleat opus diaboli, sed pax Christi vincat in cordibus vestris: nec dolore animi quia non fit quod K vultis, vel quia pudet voluisse quod velle nō debuistis, erubescendo curratis in mortem, sed potius pœnitendo resumatis, * nec habeatis pœnitentiam ludæ traditoris, sed potius lachrymas Petri pastoris. Hæc sunt quæ vt obseruetis præcipimus in monasterio constitutæ. Primum propter quod estis in vnum congregatæ, vbi vnanimes habebitis in domo, & sit vobis cor vnū & anima vna in deo. Et nō dicatis aliquid propriū, sed sint vobis omnia cōmunia, & distribuatur vnicuiq; vestrum à Præposita vestra victus & tegumentum: non æqualiter omnibus, quia non æqualiter valetis omnes, sed vnicuiq; sicut opus fuerit. Sic enim legitis in Actibus Apostolorum: Quia erant eis omnia communia Act.4. & distribuebatur singulis prout cuique opus erat. Quæ aliquid habebant in seculo, quando ingressæ sunt monasterium, libenter velint illud esse commune. Quæ autem non habebant, non ea quærant in monasterio, quæ nec foris habere potuerunt: sed tamen earum infirmitati quod opus est tribuatur, & si pauperies earum quando foris erant, nec ipsa necessaria poterat inuenire: ac non ideo putent se esse fœlices, quia inuenerunt L victum & tegumentum, quale foris inuenire non potuerunt: nec erigant ceruicem quia sociantur eis, ad quas foris accedere non audebant, sed sursum cor habeant, & terrena bona non quærant, ne incipiant monasteria esse diuitibus vtilia non pauperibus, si diuites illic humiliantur, & pauperes illic inflantur. Sed rursus etiam illæ quę aliquid esse videbantur in seculo, nō habeant fastidio sorores suas, quæ ad illam sanctam societatem ex paupertate venerunt. Magis autem studeant non de parentum diuitum dignitate, sed de pauperum sororum societate gloriari. Nec extollantur si communi vitæ de suis facultatibus aliquid contulerūt: nec de suis diuitiis magis superbiant, quia eas monasterio partiuntur, quàm si eis in seculo fruerentur. Alia quippe quæcunque iniquitas in malis operibus exercetur vt fiant: superbia verò bonis operibus insidiatur vt pereant. Et quid prodest dispergere dando pauperibus & pauperem fieri, si anima misera superbior efficiatur contemnendo quàm fuerat possidendo? Omnes ergo vnanimiter & concorditer viuite, & honorate in vobis inuicem deum, cuius templa factę estis: orationibus M instate horis & temporibus constitutis. In oratorio ne- Dist.41.in oratorio. mo aliquid agat nisi ad quod est factum, vnde & nomen accepit: Vt si aliquæ etiam præter constitutas, si eis vacat orare voluerint, non eis sint impedimento quæ ibi aliquid agere voluerint. Psalmis & hymnis cū Cantus monacharum. oratis deū, hoc versetur in corde quod profertur in voce, & nolite cantare nisi quod legitis esse cantandum: quod autem non ita scriptum est vt cantetur, nō cantetur. Carnem vestram domate ieiuniis & abstinentia escæ & potus quantū valetudo permittit. Quando autem aliqua non potest ieiunare, non tamen extra horam prandij aliquid alimentorum sumat nisi cum ægrotat. Cùm acceditis ad mensam, donec inde surgatis, quod vobis secundum consuetudinem legitur sine tumultu & contentionibus audite. Nec solæ vobis fauces sumant cibum, sed & aures percipiāt dei verbum. Quæ infirmæ sunt ex pristina consuetudine, si aliter tractātur in victu, nō debet aliis molestū esse nec iniustū videri quas fecit alia cōsuetudo fortiores. Nec illas fœliciores putent, quia sumūt quod non sumūt ipsæ: sed sibi potius gratulētur, quia valent quod nō valent illę. Et si eis quæ venerunt ex moribus delicatioribus ad monasterium,

A sterij,aliquid alimentorū,vestimentorū, stramentorū, operimentorum datur, quod aliis fortioribus, & ideo fœlicioribus non datur,cogitare debēt quibus non datur, quātum de sua seculari vita illæ ad istā descenderint,quamuis vlq; ad aliarū, quę sunt corpore fortiores frugalitatē peruenire nequiuerint. Nec illæ debēt contristari,quod eas vidēt amplius,non quia honorantur, sed quia tolerantur accipere, ne contingat detestanda peruersitas,vt in monasterio,vbi quantum possunt fiūt diuites laboriosæ,fiant pauperes delicatæ. Sanè quēadmodum ægrotantes necesse habent minus accipere ne grauēturrita post ægritudinē sic tractandæ sunt, vt citius recreentur, etiā si de humillima seculi paupertate venerunt,tanq̄ hoc illis contulerit recentior ægritudo, quod diuitibus anterior cōsuetudo. Sed cū vires pristinas recuperauerint,redeant ad fœliciorē consuetudinē suam,quæ famulas dei tanto amplius decet, quātominus indigētnec ibi eas teneat voluntas iā vegetas,quo necessitas leuarat infirmas. Illæ se existiment ditiores, quæ fuerint in sustinēda parcitate fortiores. Melius est enim minus egere,q̄ plus habere. Non sit notabilis habitus vester,nec affectetis vestib⁹ placere, sed moribus. Notabilis habitus.

B Nec sint vobis tam tenera capitū tegmina, ne retiola subter appareant. Capillos ex nulla parte nudos habeatis, nec foris vel spargat negligentia vel componat industria. Quando proceditis, simul ambulate,cum veneritis quò itis simul state. In incessū,in statu,in habitu, in omnibus motibus vestris nihil fiat quod illiciat cuiusquam libidinē, sed quod vestrā deceat sanctitatem. Oculi vestri & si iaciuntur in aliquem,figantur in neminē. Neq; enim quando proceditis,viros videre prohibemini, sed appetere aut ab ipsis appeti velle criminosum est. Nec solo tactu, sed affectu quoq; & aspectu 23.q.5.nec solo.
appetitur & appetit fœmina. Nec dicatis vos habere animos pudicos,si habeatis oculos impudicos: quia impudicus oculus impudici cordis est nuncius. Et cū seinuicem sibi etiam tacente lingua conspectu mutuo corda nunciant impudica, & secundū concupiscentiā carnis alterutro delectantur ardore,etiam intactis ab immūda violatione corporibus fugit castitas ipsa de moribus. Nec putare debet quæ in masculū figit oculū, & illius in seipsam diligit fixum,non ab aliis videri cum hoc facit, videtur omnino & à quibus videri nō arbitratur. Sed ecce lateat,& à nemine hoīmvideatur,quid faciet de illo superno inspectore,quem latere nihil potest? An ideo putandus est non videre,quia tanto videt

C patientius quanto sapiētius? Illi ergo timeat sancta fœmina displicere,ne velit viro male placere:illum cogitet omnia videre,ne velit viro male videri. Illius nāq; & in hac causa commēdatus est timor, vbi scriptū est: Abominatio est domino defigens oculū. Quando ergo simul estis in ecclesia, & vbicunq;, vbi & viri sunt, inuicem vestrā pudicitiā custodite. Deus enim qui habitat in vobis,etiam isto modo vos custodiet ex vobis. Et si hanc de qua loquor,oculi petulantiā in aliqua vestrūm aduerteritis,statim admonete ne cœpta progrediantur,sed ex proximo corrigātur. Si autē & post admonitionē iterum,vel alio quocunq; die idipsum eam facere videritis, iam velut vulneratā sanādam prodat quæcunq; inuenire potuit: hoc prius tamē & alteri vel tertiæ demonstratam, vt duarum vel trium possit ore 5.q.1 non iu dicetis. conuinci,& competenti seueritate coërceri. Nec vos iudicetis esse maleuolas,quādo hoc indicatis. Magis quippe innocentes non estis, si sorores vestras, quas indicando corrigere potestis,tacendo perire permittitis. Si enim soror tua vulnus haberet in corpore quod vellet occultari, dum timeret secari, nonne crudeliter abs te sileretur, & misericorditer indicaretur? Quanto ergo potius eam debes manifestare, ne pernicioſius putrescat in corde? Sed antequam aliis demonstretur,per quas conuincēda est, si negauerit,prius Præpositæ debet ostendi,si admonita neglexerit corrigi,ne forte possit secretius correpta innotescere cæteris. Si autem negauerit,tunc neganti adhibendæ sunt aliæ, vt iam coram omnibus possit,non ab vna teste argui,sed à duabus tribúsve conuinci. Conuicta verò secundū Præpositæ vel presbyteri arbitrium, debet emēdatoriam sustinere vindictam, quam si ferre recusauerit, & si ipsa non abscesserit,de vestra societate proiiciatur. Non enim & hoc fit crudeliter,sed misericorditer, ne contagione pestifera plurimas perdat. Et hoc quod dixi de oculo non figendo,etiam in cæteris inueniendis,prohibendis,indicādis,conuincendis, vindicandisq; peccatis diligenter obseruetur,cū dilectione hominū & odio vi 12.q.1.non dicatis. tiorum. Quęcūq; autem in tantū progressa fuerit malum,vt occulte ab aliquo literas vel quælibet munuscula accipiat,si hoc vltro confitetur,parcatur illi, & oretur pro ea. Si autem deprehenditur atq; cōuincitur secundum arbitrium Prępositę vel presbyteri,vel etiam Episcopi,grauius emendetur. Vestes vestras in vno loco habete sub vno custode,vel duabus,vel quot sufficere potuerint ad eas excutiendas,ne à tinea lædātur. Et sicut pascimini ex vno cellario, sic induamini ex vno vestiario. Et si fieri potest,nō ad vos pertineat quid vobis induendum pro temporis congruentia proferatur, vtrum hoc recipiat vnaquæq; vestrūm quod deposuerat,an aliud quod altera habuerat, dum tamē vnicuiq; quod opus est non negetur. Si autē hinc inter vos contentiones & murmura oriuntur,& conqueritur aliqua deterius aliquid se accepisse, quàm prius habuerat: & indignam se,quæ non ita vestiatur sicut alia soror eius vestiebatur,hinc vos probate quantū vobis desit in illo interiore sancto habitu cordis, quæ pro habitu corporis litigatis. Tamē si vestra tolerātur infirmitas,vt hoc recipiatis quod posueratis, in vno tamē loco sub cōmunibus custodibus habete quod ponitis,ita sanè vt nulla sibi aliquid operetur,siue vnde induatur,siue vbi iaceat siue vnde cingatur vel operiatur, vel caput cōtegatised omnia opera vestra in cōmune fiant maiore studio, & frequētiori alacritate,q̄ si vobis propria faceretis. Charitas enim, de qua scriptum est, quod non quærit quæ 1.Cor.13. sua sunt,sic intelligitur,quia communia propriis, non F propria cōmunibus anteponit. Et ideo quanto amplius rem cōmunem quàm propriam curaueritis,tanto amplius vos profeciſse noueritis,vt in omnibus quibus vtitur transitura necessitas, superemineat quæ permanet charitas. Consequens ergo est, vt etiam illud quod suis vel filiabus, vel aliqua necessitudine ad se pertinentibus in monasteria constitutis aliquis vel aliqua contulerit, siue vestem,siue quodlibet aliud inter necessaria deputandū,non occulte accipiatur, sed sit in potestate Præpositæ,vt in cōmune redactum,cum necessarium fuerit præbeatur. Quod si aliqua rem sibi collatā celauerit,furti iudicio condemnetur. Indumēta vestra secundum arbitrium Præpositæ lauentur, siue à vobis, siue à fullonibus,ne interiores animę sordes contrahat mundæ vestis nimius appetitus. Lauacrum etiam corporum,vsusque balnearum non sit assiduus, sed eo quo solet interuallo temporis tribuatur, hoc est, semel in mense. Cuius autem infirmitatis necessitas cogit lauan

Universidad de Deusto Biblioteca

G dum corpus,non longius differatur: Fiat sine murmure de consilio medici,ita vt etiam si nolit,iubente Præposita faciat quod faciendum est pro salute. Si autem velit,& fortè non expedit,suæ cupiditati nõ obediatur: aliquãdo enim etiam si noceat,prodesse creditur quod delectat. Deniq; si latens est dolor in corpore famulæ dei, dicenti quid sibi doleat, sine dubitatione credatur: sed tamen vtrũ sanando illi dolori quod delectat, expediat,si non est certũ, medicus consulatur. Nec eant ad balneas,siue quocũq; ire necesse fuerit minus q̃ tres. Nec illa quæ habet aliquò eundi necessitatẽ,cum quibus ipsa voluerit,sed cum quibus Præposita iusserit, ire debebit. AEgrotantiũ cura siue post ægritudinem reficiendarum,siue aliqua imbecillitate etiã, siue febribus laborantiũ,alicui debet iniungi, vt ipse de cellario petat quod cuique opus esse perspexerit: siue autem quæ cellario,siue quæ vestibus,siue quæ codicibus præponũtur,sine murmure seruiant sororibus suis. Codices certa hora singulis diebus petantur, extra horam quę petiuerint non accipiant. Vestimenta vero & calciamenta quando fuerint indigenti necessaria, dare non differant sub quarum custodia sunt quæ poscuntur. Lites H aut nullas habeatis, aut quàm celerrime finiatis, ne ira crescat in odium, & trabem faciat de festuca,& animam faciat homicidam. Neque enim ad solos viros pertinet quod scriptum est, Qui odit fratrem suũ homicida est, sed sexu masculino, quem primum deus fecit, etiam fœmineus præceptum sexus accepit. Quæcunq; conuitio vel maledicto, vel etiam criminis obiectu alteram læserit, meminerit satisfactione quantocyus curare quod fecit,& illa quæ læsa est, sine disceptatione dimittere. Si autem inuicem se læserunt, inuicem sibi debita relaxare debebunt propter orationes vestras,quas vtique quanto crebriores habetis,tanto sanctiores habere debetis. Melior est autẽ, quę quãuis ira sæpe tentatur,tamen impetrare festinat, vt sibi dimittat cui se fecisse agnoscit iniuriam,quàm quę tardius irascitur, & ad veniam petendam difficilius inclinatur. Quæ nõ vult dimittere sorori non speret accipere orationis effectum: Quæ autem nunquam vult petere veniam aut non ex animo petit, sine causa est in monasterio,etiam si non inde proiiciatur. Proinde vobis à verbis durioribus parcite,quæ si emissa fuerint ex ore vestro,non pigeat ex ipso ore proferre medicamẽta,ex quo facta sunt vulnera. Quando autem necessitas disciplinæ minoribus coërcendis dicere vos verba I dura compellit, si etiam in ipsis modum vos excessisse sentitis,non à vobis exigitur vt ab eis veniam postuletis,ne apud eas,quas oportet esse subiectas, dum nimia seruatur humilitas, regendi frangatur authoritas: sed tamen petenda est venia ab omnium domino,qui nouit etiam eas,quas plus iusto forte corripitis,quanta benuolẽtia diligatis. Non autem carnalis, sed spiritalis inter vos debet esse dilectio: nam quæ faciunt pudoris immemores,etiam fœminis fœminæ,iocando turpiter & ludendo, non solũ à viduis & intactis ancillis Christi in sancto proposito constitutis, sed omnino nec à mulieribus nuptis, nec à virginibus sunt facienda nupturis. Prępositę tanquam matri obediatur,honore seruato,ne in illa offendatur deus:multo magis presbytero,qui omnium vestrũm curam gerit. Vt ergo cuncta ista seruentur,& si quid seruatum non fuerit, non negligenter prętereatur,sed emendandum corrigendũq; curetur,ad Præpositã præcipue pertinet, ita vt ad presbyterum qui vobis intendit,referat, quod modum vel vires eius excedit. Ipsa verò non se existimet potestate K dominante, sed charitate seruiente fœlicem. Honore Præposita. coram hominibus prælata sit vobis,coram deo substrata sit pedibus vestris. Circa omnes seipsam bonorum operum præbeat exemplum. Corripiat inquietas, consoletur pusillanimes, suscipiat infirmas, patiens sit ad omnes, disciplinam libens habeat, metuens imponat. Et quanuis vtrunq; sit necessarium,tamen plus à vobis amari appetat q̃ timeri, semper cogitans deo se pro vobis reddituram esse rationem. Vnde magis obediendo nõ solum vestri,verumetiã ipsius miseremini, quæ inter vos quanto in loco superiore, tãto in periculo maiori versatur. Donet dominus vt obseruetis hęc omnia cum dilectione,tanquã spiritalis pulchritudinis amatrices,& bono Christi odore de bona cõuersatione fragrantes, non sicut ancillæ sub lege,sed sicut liberæ sub gratia constitutæ. Vt autem in hoc libello tanquam in speculo vos possitis inspicere, ne per obliuionẽ aliquid negligatis,semel in septimana vobis legatur:& vbi vos inueneritis ea quæ scripta sunt facientes, agite gratias domino bonorum omnium largitori. Vbi autem sibi L quæcunq; vestrũm videt deesse aliquid, doleat de præterito,caueat de futuro,orãs vt & debitum dimittatur, & in tentationem non inducatur.

Acta excepta à notariis in designando Eradio presbytero,qui Augustino succederet,& interim senẽ aliqua parte curarum subleuaret. CX.

GLORIOSISSIMO Theodosio duodecies,& Valentiniano Augusto iterũ consule vj cal. Octobris,cum Augustin⁹ episcopus vnà cum Religiano & Martiniano coëpiscopis suis consedisset in ecclesia pacis Hipponensium regionũ, præsentibus Saturnino,Leporio,Barnaba, Fortunatiano, Rustico, Lazaro,& Eradio presbyteris, ⌊astante clero & frequẽti populo,⌋ Augustinus Episcopus dixit, Quod hesterno die promisi charitati vestræ, propter quod vos volui frequentius ⌊conuenire,& video frequentius⌋ conuenisse,mora ⌊omni⌋ postposita hoc agendum est. Si enim aliud velim loqui,in illud suspensi,minus auditis. Omnes ⌊in hac vita mortales sumus,& dies huius vi- M
tæ vltimus,omni homini est semper incertus: verũtamen in infantia speratur pueritia,& in pueritia speratur adolescentia,& in adolescentia speratur iuuentus, & in iuuẽtute speratur grauitas, & in grauitate speratur senectus,vtrum contingat incertum est, est tamen quod speratur. Senectus autem aliam ætatem quã speret non habet:incertum est ⌊enim⌋ ipsa senectus quãdiu sit homini,illud tamen certum est nullam remanere ætatem, quæ possit succedere senectuti: quia voluit deus. Ad istam ciuitatem cum vigore ætatis aduenì, & tamen iuuenis fui & senui. Scio post obitus Episcoporum per ambitiosos aut contentiosos solere ecclesias perturbari,& quod sæpe expertus sum & dolui,debeo quantum ad me attinet, ne contingat huic prospicere ciuitati. Sicuti nouit charitas vestra, in Meleuitana ecclesia modo fui. Petierant enim me fratres,& maxime serui dei qui ibi sunt,vt venirem,quia post obitum beatę memoriæ fratris & coëpiscopi mei Seueri nonnulla ibi perturbatio ⌊populi⌋ timebatur. Veni, & quomodo voluit domin⁹ adiuuit nos pro sua misericordia,vt cũ pace episcopum acciperent,quẽ vinus designauerat episcopus eorum. Hoc enim eis cũ innotuisset,voluntatẽ præcedentis & decedẽtis Episcopi sui libenter amplexi sunt. Minus tamen aliquid factũ erat vnde nõnulli cõtristabãtur, quia frater Seuerus credidit posse

† aliàs illud suspẽsi sum⁹ Auditis Omnes &c.

Episcop⁹ eligitur suffragio populi designatus.

1 Ad. distin. Quando.

A dit posse sufficere vt successorem suũ apud clericos designaret,ad populũ inde non est loquutus: & erat inde aliquorum nonulla tristitia. Quid plura? Deo placuit, tristitia fugata est,gaudiũ successit. Ordinatus est Episcopus,quẽ præcedẽs Episcopus designauerat. Ergo ne aliquis de me queratur, voluntatẽ meã, quã credo dei esse in omniũ vestrum notitiã profero,presbyterũ Eradium mihi successorẽ volo. A populo acclamatum est. Deo gratias,Christo laudes,dictũ est vigiesterties. Exaudi Christe, Augustino vita,dictum est sexies decies. Te patrem,te Episcopũ,dictum est octies. Cumq; reticeretur, Augustinus Episcopus dixit: Non opus est me de laudibus eius aliquid dicere,faueo sapiẽtiæ, & parco verecundiæ. Sufficit quia nostis eum, & hoc me velle dico,quod vos velle scio: & si ante nescirẽ,hodie probarem. Hoc ergo volo,hoc à domino deo nostro nunc etiam in ætate frigida votis feruentibus posco, hoc vt mecum oretis exhortor,admoneo,rogo,vt oim in pace Christi collatis & conflatis mentibus confirmet deus quod operatus est in nobis. Qui misit mihi eum,seruet eum, seruet incolumẽ, seruet sine crimine,vt qui facit
B gaudiũ viuentis,locum suppleat morientis. A notariis ecclesiæ sicut cernitis excipiũtur quæ dicimus,excipiũtur quæ dicitis,& meus sermo & vestræ acclamationes in terrã non cadunt. Apertius vt dicã,ecclesiastica nũc gesta conficimus. Sic enim hoc esse, quantum ad hoies attinet,confirmatum volo. A populo acclamatũ est trigiesexies,Deo gratias,Christo laudes,Exaudi Christe Augustino vita,dictũ est tredecies. Te patrẽ,te episcopum dictum est octies. Dignus & iustus est,dictum est vigies. Bene meritus, bene dignus, dictum est quinquies. Cumq; reticeretur, Augustinus episcopus dixit: Ego vt dicebam voluntatẽ meam & voluntatẽ vestrã gestis Ecclesiasticis,quantũ ad homines attinet,confirmatam volo,quantũ verò ad latentẽ omnipotentis voluntatẽ, omnes vt dixi oremus,vt cõfirmet deus quod operatus est in nobis. A populo acclamatũ est: Iudicio tuo gratias agimus,dictum est sedecies. Fiat fiat, dictũ est duodecies. Te patrem Eradiũ Episcopum,dictũ sexies. Cumq; reticeretur, Augustinus Episcopus dixit: Scio quod scitis & vos, sed nolo de illo fieri quod de me factum est. Quod autem factum sit,multi scitis. Illi soli nesciunt qui tunc aut nondũ nati erãt, aut nondum habebant ætatem sciendi. Adhuc in corpore posi
C to beatæ memoriæ patre & Episcopo meo sene Valerio,Episcopus ordinatus sum,& sedi cum illo,quod cõcilio Niceno prohibitũ fuisse nesciebam, nec ipse sciebat. Quod ergo reprehensum est in me, nolo reprehendi in filio meo. A populo acclamatum est: Deo gratias,Christo laudes,dictũ est tredecies. Cumq; reticeretur,Augustin⁹ Episcopus dixit: Erit presbyter vt est, quando deus voluerit futurus Episcopus. Sed planè modo facturus sum adiuuante misericordia Christi, quod adhuc vsque non feci. Nostis ante aliquot annos quid facere voluerim,& non permisistis. Placuit mihi & vobis propter curã scripturarum,quã mihi fratres & patres mei coëpiscopi duobus conciliis Numidiæ & Carthaginis imponere dignati sunt, vt per quinq; dies nemo mihi molestus esset. Gesta confecta sunt,placuit, acclamastis. Recitatur placitum vestrũ, & acclamatio vestra. Paruo tempore seruatum est circa me,& postea violenter irruptũ est,& nõ permittor ad quod volo vacare ante meridiem,post meridiem occupationibus ho
† Implicor. minum teneor. † Obsecro vos & obstringo per Christum,vt huic iuueni,huic presbytero Eradio,quem ho-

Mos acclamandi.

die in nomine Christi designo Episcopum successorẽ D
mihi,patiamini refundere onera occupationum mearum. A populo acclamatum est, Iudicio tuo gratias agimus,Dictũ est vigiessexies. Cumq; reticeretur,Augustinus Episcopus dixit: Ego charitati & benuolentiæ vestræ apud dominum deum nostrum gratias ago, imò de illa deo gratias. Ergo fratres quicquid est quod ad me perferebatur,ad illum perferatur: vbi necessarium habuerit consiliũ,meum non negabo auxiliũ. Absit vt me abstraham, tamen quicquid illud est quod ad me perferebatur,ad illũ perferatur. Ipse me autẽ consulat, si forte non inuenit quid facere debeat, aut poscat adiutorem quem nouit patrem,vt & vobis nihil desit, & ego tandem aliquando,si quantulumcunq; spatiũ mihi huius vitæ donauerit deus,ipsam meam quãtulameũq; vitã non dem segniciei,nec donẽ inertiæ,sed in sanctis scripturis,quantum ipse permittit & largitur exercẽã: hoc & ipsi proderit, & per ipsum etiam nobis. Nemo ergo inuideat ocio meo, quia meum ociũ magnũ habet negocium. Video me de hac re, propter quam vos inuitaui, omnia vobiscum egisse quæ debui. Hoc ad Subscriptio.
vltimũ rogo, vt gestis istis dignemini subscribere qui potestis. Hic mihi responsione vestra opus est, teneam
E responsionem vestram,de hac assensione aliquid acclamate. A populo acclamatũ est,Fiat fiat, dictum viciesquinquies. Dignum est,iustũ est, dictum viciesocties. Fiat fiat,dictum quaterdecies. Olim dignus,olim meritus,dictum vicieſquinquies. Iudicio tuo gratias agimus,dictum tredecies,Exaudi Christe, Eradiũ conserua,dictum octiesdecies. Cumq; reticeretur,Augustinus Episcopus dixit: Bene habet,vt ea quæ dei sunt,circa sacrificiũ eius agere valeam⁹, in qua hora supplicationis nostræ (maxime cõmendo charitati vestræ) vt oẽs vestras causas & negocia intermittatis,& pro ista ecclesia & p me, & pro presbytero Eradio dño precẽ fundatis.

CENSVRA EPISTOLAE QVAE FVERAT. CXI.

EPISTOLAM centesimam vndecimã loco mo
F uimus,quòd quũ esset prolixa, non solùm nihil haberet Augustini,verumetiã hois videretur fortasse pij, sed prorsus illiterati: quod non hinc tantum deprehenditur,quod subinde σολοικίζει sed multo magis hinc,quod nullo ordine, nullis neruis diffluit oratio, dicas arenam sine calce, Identidem exclamat vbi nihil est op⁹, O mi frater, O mi frater, O mi frater charissime, O frater mi. Ad hæc meminit quod ab amicis diuulsus sit, mutato habitu, quod nusquam de Augustino legimus in fidelibus historiis. Tum exordium quàm est abruptum & alienũ ab Augustini consuetudine, O mi frater, absque præfatione vel nominis vel salutationis. Variabat & titulus adiectus,quidam codices habebant ad Bonifacium,quidam ad Iulianum comitem. Et hoc argumentum supposititi libelli,cuius amore si quis tenetur, idem excusus erat in parte operum decima, & quidem aliquanto minus deprauatus. Et post suo reddetur loco, si videbitur: hoc volumen palàm alienis & ineruditis onerare non placuit,sed in huius locum aliã germanam subiecimus.

Augustinus Fortunatiano Episcopo Siceẽsi,vt Episcopũ quendã ipsi recõciliet,quẽ literis asperioribus offenderat, præsertim hoc dicto,quod scripserat nos his corporeis oculis non uisuros deũ. Apparet autẽ illũ Episcopũ, quem non nouat, cum Anthropomorphitis sensisse. Diligenter interim explicans quomodo deus uideatur & quatenus.

Epistola. CXI.

G SI CVT præsens rogaui,& nunc cõmoneo, vt fratrẽ nostrum,de quo collocuti sum⁹,videre & rogare digneris, vt ignoscat mihi si qd durius & asperius in se dictũ accepit in Epistola ,quã me illo modo scripsisse nõ pœnitet, quia dixi istī⁹ corporis oculos nec videre deũ,nec esse visuros.Causam quippe adiunxi cur hoc dixerim , ne scilicet deus ipse corporeus esse credat , & in loci spatio interualloq; visibilis. Nihil em̃ videre aliter istius corporis oculus potest. Et ne illud quod dictum est,Facie ad faciẽ , sic accipiatur, 1.Cor.13. tanq̃ mẽbris corporis terminat⁹ sit deus. Ideo me ergo dixisse illud nõ pœnitet,ne de ipso deo tam impie sentiamus, vt eum non vbiq; totum,sed per localia spatia diuisibilem existimemus. Talia quippe iis oculis nouimus.Cæterũ nihil tale de deo sentiens,sed eum incommutabilem & incorporalẽ spiritũ vbiq; totum esse credens, si tantam quisq; mutationem huius corporis futuram putat,cum ex animali fuerit spiritale , vt etiam substantiã incorporalẽ non locorũ interuallis vel spatiis diuisibilẽ,vel etiã membrorũ liniamẽtis ac finibus terminatam,sed vbiq; totã per tale corpus videre possimus,volo & me doceat si verum sapit: si autem in hoc H falsum sentit,longè tolerabilius est,corpori aliquid arrogare,q̃ deo derogare.Et si vera est ista sententia,non erit contraria verbis meis quæ in illa Epistola posui. Istius nanq; corporis oculos dixi non visuros deũ , hoc intuens quod istius corporis oculi omnino non possunt cernere,nisi corpora quæ ab eis aliquo loci interuallo separata sunt: nam si nullum interuallum sit, nec ipsa corpora per eos videmus. Porrò autem, si in tãtam sui dissimilitudinem nostra corpora mutabuntur, vt oculos habeant per quos videatur illa substantia, quæ non per locorũ spatia vel diffunditur vel finitur , alibi habens aliam partem,alibi aliam, in minore loco minorem,in maiore maiorem,sed vbiq; in corporaliter tota est,longè aliud erunt hæc corpora, & nõ erunt ipsa: nec sola detracta mortalitate atq; corruptione & ponderis grauitate aliud erunt,sed in virtutẽ ipsius mentis quodammodo cõuertentur , si videre poterũt,quomodo tunc menti,nunc autẽ nec ipsi menti videre concessum est. I Si enim mutatis moribus dicimus hominem E labitur. non esse qui fuit,si deniq; mutatis ætatibus ipsum corpus non dicimus esse quod fuit: quãtomagis ipsum nõ erit tanta cõuersione mutatũ, vt non solũ immortaliter viuat,verumetiã inuisibilẽ videat.Quapropter si videbunt deum,nõ istius corporis oculi videbunt,quia & in hoc non erit ipsum corpus vsq; in illam vim potentiamq; mutatũ:& non est cõtraria ista opinio illis verbis Epistolę meæ.Si autẽ hactenus nõ erit ipsum, quia nunc mortale tunc immortale , nunc aggauãs animã, tunc nullo pondere ad omnẽ motum erit facillimum: ad videnda verò ea quæ locorũ spatiis interualliscq; cernuntur, si non aliud q̃ ipsum erit,substantiã incorporalem & vbiq; totam nullo modo videbit.Siue ergo hoc siue illud verum sit,secundum vtrũq; verum est , quod istius corporis oculi deum nõ videbũt.Aut enim istius erunt & non videbunt, aut non erunt istius si videbũt: quoniã tanta cõmutatione longè alterius corporis erũt. Sed paratus sum,si quid de hac re melius nouit hic frater,vel ab ipso,vel ab alio à quo didicit,discere. Quod si irridẽter dicerẽ,etiã illud de deo corporali mẽbrisq; per loca diuisibili,dicerẽ paratũ me esse discere:qd non dico,quia nõ irridẽter loquor,& talẽ deum nõ esse omnino non ambigo,& ne talis esse crederetur,illã epistolã scripsi : in qua dũ essem in admonẽdo solicitus,quã nominibus tacitis scõscripsi in corripiẽdo nimius atq; K improuidus fui , nec fraternã & episcopalẽ personã sicut frater & Episcopus, quemadmodũ fuerat dignum cogitaui:hoc non defendo:sed reprehendo, hoc nõ excuso,sed accuso. Ignoscatur peto, recordetur nostrã dilectionẽ pristinam , & obliuiscatur offensionem nouã. Faciat certe quod me nõ fecisse succẽsuit.Habeat lenitatẽ in danda venia,quã ego non habui in illa epistola conscribenda.Hoc per tuã charitatem rogo,quod præsens præsentem rogare voluerã si eius haberem copiã. Quod cum conatus essem, scribente ad eũ viro venerabili,nobisq; omnibus honore præferẽdo,venire noluit, dolum forsitan meũ sicut pleraque humana sunt,quãtum existimo,suspicatus,à quo me longè abesse , tu illi fac fidem quantũ potes qui præsens facilius potes . Indica ei cum quanto & q̃ vero dolore de offensione animi eius tecum fuerim collocutus . Nouerit quàm non eum cõtemnam,& quantum in illo deũ timeam, & cogitẽ caput nostrũ in cuius corpore fratres sumus.Ad locum in quo habitat ideo mihi putaui non esse veniendum,ne spectaculum faceremus ridendum alienis,nostris dolendum, nobis pudendum:per tuã sanctitatem & charitatem totum rectè agi potest . Ab illo quippe L agitur,qui per fidem suam habitat in corde tuo , quem credo quod non spernit in te cum agnoscit in se . Ego certe in hac causa quid melius facerem non inueni, q̃ vt veniã peterem à fratre qui læsum se literarũ mearũ asperitate conquestus est . Faciet & ipse vt spero quod sibi imperari nouit ab eo qui per Apostolum loquens ait : Donantes vobismetipsis si quis aduersus aliquem habet querelam , sicut & deus in Christo donauit vobis.Estote ergo imitatores dei sicut filij dilectissimi, & Col.3. Ephe.5. ambulate in charitate sicut & Christus dilexit vos . In hac charitate ambulantes, si quid diligẽtius possimus, de spiritali corpore quod in resurrectione habebimus, concorditer inquiramus . Quia & si quid aliter sapimus,hoc quoque nobis deus reuelabit si in illo maneamus. Qui autem manet in charitate in deo manet, & 1.Ioan.4. deus in illo manet , quia deus charitas est, siue tanquã eius fons ineffabiliter existendo, siue illam nobis per spiritum suum largiendo. Si ergo doceri potest,quod M charitas corporalibus oculis aliquando videbitur , poterit fortassis & deus. Si autem ista nunquam poterit, multo minus iste fons eius , vel si quid dici excellentius & conuenientius de tanta re potest . Magni quidã viri & in scripturis sanctis doctissimi,qui plurimũ ecclesiam & bona studia fideliũ suis literis adiuuerũt vbi eis occasio data est,dixerunt inuisibilẽ deum inuisibiliter videri,hoc est , per eam naturã quæ in nobis quoq; inuisibilis est,munda scilicet mente vel corde . Beatus Ambrosius de Christo cum ageret secundum id quod Ambrosius. verbũ est,Non enim corporalibus,inquit,sed spiritalibus oculis Iesus † videtur.Et paulopost , Non eũ viderunt,inquit,Iudæi, obcæcatũ enim erat insipiẽs cor eorũ.Hinc ostẽdens vnde videatur.Item cũ de sancto spiritu loqueretur,interposuit verba dñi dicentis:Rogabo patrẽ,& alium paracletũ, dabit vobis qui vobiscum sit in æternum,spiritum veritatis, quem hic mundus non potest accipere,quia non vidit eum,nec cognouit eum. Meritò ergo se,inquit, in corpore demonstrauit , quoniam in diuinitatis substantia nõ videtur.Vidimus spiritum,sed in specie corporali.Videamus & patrem,sed quia videre nõ possumus,audiamus.Et paulo post,Audiamus ergo,inquit,patrem,inuisibilis enim pater, sed & filius inuisibilis secũdum diuinitatem . Deum enim Ioan.1. nemo

† deum. Ioan.14.

A nemo vidit vnquam. Cùm ergo filius deus, in eo vtiq; quòd deus est filius, nō videtur. Sanctus autē Hieronymus ait: Videre deū sicuti est in natura sua, oculus hois non potest. Non solū homo, nec angeli, nec throni, nec potestates, nec dñationes, nec omne nomen quod nominatur: Neq; enim creatura potest aspicere creatorē suū. His verbis vir doctissimus satis ostēdit, quid [et iā] de futuro seculo sēserit, quod ad hāc rē attinet. Quātumlibet enī oculi corporis nostri mutentur in melius, angelorū oculis æquabūtur. Hic autē & ipsis vniuersæ omnino cœlesti creaturæ inuisibilē naturam dixit esse creatoris. Aut si & hinc sit quæstio, & infertur vlla dubitatio, vtrum non simus futuri angelis potiores. Ipsius dñi est hinc aperta sententia, vbi ait de resurrecturis in regnum: Erunt æquales angelis dei. Vnde idem ipse sanctus Hieronymus alibi sic dicit: Homo igitur dei, faciem videre nō potest. Angeli autē etiam minimorū in Ecclesia semper vident faciē dei. Et nunc in speculo videmus, & in ænigmate, tunc autē facie ad faciē, quando de hominibus in angelos profecerimus, & potuerimus cum Apostolo dicere: Nos autē omnes reuelata facie gloriam domini speculantes, in eādem imaginem
B transformamur à gloria in gloriam, tanquā à domini spiritu, licet faciem dei iuxta naturę suæ proprietatem nulla videat creatura, & tunc mente cernatur, quando inuisibilis creditur. In his verbis hominis dei, multa consyderanda sunt: Primum, quia secundum apertissimam domini sententiā, etiam ipse sentit tunc visuros faciem dei, cū in angelos profecerimus, id est, æquales angelis facti fuerimus, quod erit vtiq; in resurrectione mortuorum. Deinde Apostolico testimonio satis apparuit, non exterioris sed interioris hominis faciē intelligendam, cum videbimus facie ad faciē. De facie quippe cordis loquebatur Apostolus, cum diceret quod hinc cōmemorauit: Nos autem reuelata facie gloriā domini speculantes, in eandem imaginem transformamur. Quod si quisquam dubitat, recēseat eundem locum, & attendat vnde Apostolus loquebatur, de velamine scilicet, quod manet in lectione veteris testamenti, donec quisq; transeat ad Christum, vt auferatur velamē. Ibi quippe dicit: Nos autem reuelata facie, gloriā domini speculātes, quæ facies in Iudęis nō erat reuelata, de quibus dicit: Velamen super cor eorum positum est, vt o-
C stendat cordis faciē nobis esse reuelatā velamine ablato. Postremò ne quisquam ista minus intuens, minusq; discernēs, visibilē deum vel angelis vel hominibus, cū æquales angelis facti fuerimus, siue nunc esse, siue futurum esse crederet, euidentissime quid sentiret expressit dicens, quod faciem dei, iuxta naturę suę proprietatem nulla videat creatura, & tunc mente cernatur quando inuisibilis creditur. Vnde sufficienter significauit, quādo visus est, ab hominibus per oculos corporis, tāquam ipse corporeus, non eum secundū naturæ suæ proprietatem fuisse visum, in qua tunc mente cernitur, quando inuisibilis creditur. Quibus inuisibilis? nisi aspectibus corporalibus etiam cœlestibus, sicut supra de angelis & potestatibus & dominationibus dixit, quantomagis terrestribus. Vnde alio loco euidentius dicit, non solum patris diuinitatem, sed nec filij quidem & spiritus sancti, quæ vna in Trinitate natura est, posse oculos carnis aspicere, sed oculos mentis. De quibus ipse saluator ait: Beati mūdo corde, quoniam ipsi deū videbunt. Quid hac manifestatione lucidius? Si enim tantummodo dixisset: Nec patris, nec filij, nec spiritussancti diuinitatē posse oculos carnis aspicere, nec deinceps ad-

Hieronym⁹

Luc.10. Hieronym⁹ Matth.18.

Angelis tribuit corpora

Matth.5.

1.Cor.3.

didisset, sed oculos mentis, fortè diceretur carnem iam D
non esse appellandam, cum corpus fuerit spiritale. Addendo ergo, & dicendo, Sed oculos mentis, ab omni genere corporis alienauit huiusmodi visionem. Ne quis autem putaret eum tantū de præsenti tempore loquutum, subiecit etiam domini testimonium volens ostēdere quos dixerat oculos mentis, quo testimonio non prę sentis, sed futurę visionis promissio declaratur. Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Beatissimus quoq; Athanasius Alexandrinus Episcopus, cum Athanasius ageret aduersus Arrianos, qui tantummodo deum patrem inuisibilem dicunt, filium verò & spiritumsanctū visibiles putant, æqualem Trinitatis inuisibilitatē scripturarum sanctarum testimoniis, & diligentia suę disputationis asseruit, instantissime suadens deum nō esse visum nisi assumptione creaturæ: secundum deitatis autem suæ proprietatē omnino deum esse inuisibilem, id est, deum patrem & filium & spiritūsanctū, nisi inquantum mente ac spiritu nosci potest. Gregorius etiā Gregorius sanctus Episcopus Orientalis apertissime dicit deum Nazāzenus. natura inuisibilē, quando patribus visus est, sicut Moysi, cum quo facie ad faciem loquebatur, alicuius conspi E
cabilis materiæ dispositione assumpta, salua sua inuisibilitate videri potuisse. Hoc est, quod etiam noster dicit Ambrosius, & patrē & filium & spiritumsanctū ea Ambrosius specie videri, quā voluntas elegerit, non natura formauerit: vt & illud verū sit, quod Deum nemo vidit vnquam, quæ vox ipsius dñi Christi est, & quē nemo hominum vidit nec videre potest, quę vox Apostoli, imò eius per Apostolum Christi est, & illa nō repudientur testimonia scripturarū, quibus deus visus esse narratur, quia & inuisibilis est per propriā deitatis naturā, & cū vult videri potest per assumptā sicut placuerit creaturā. Porrò si naturæ ipsius est, inuisibilitas sicut incorruptibilitas, nō mutabit vtiq; in futuro seculo illa natura, vt de inuisibili visibilis fiat, quia neq; poterit de incorruptibili corruptibilis fieri. Simul enim & incōmutabilis est. Et vtiq; naturā eius cōmendauit Apostolus, cū duo 1.Tim.6. ista simul poneret dicens: Regi autē seculorū inuisibili, incorruptibili soli deo, honor & gloria in secula seculorum. Vnde nō audeo ego ista distinguere, vt dicā, In- F
corruptibili quidē in secula seculorum, inuisibili autē non in secula seculorū, sed tm̄ in hoc seculo. Verū quia nec ista testimonia falsa esse possunt: Beati mundo cor Matth.5. 1.Ioan.3. de quoniā ipsi deum videbūt. Et scimus quia cū apparuerit, similes ei erimus, quoniā videbimus eū sicuti est, negare nō possumus filios dei visuros deū, sed sicut videntur inuisibilia, sicut seipsum ostensurum promittebat, qui hoibus apparebat in carne visibilis quando dicebat: Et ego diligā eum & ostendā meipsum illi, cum ante oculos hominum conspicuus loqueretur. Vnde autem inuisibilia videntur, nisi oculis cordis? de quibus pauloante dixi quid Hieronymus senserit ad videndū deum. Hinc est etiā quod memoratus Mediolanensis Ambrosius Episcopus in ipsa resurrectione dixit nō facile esse videre deū nisi iis qui mundo corde sunt, & ideo scriptū esse: Beati mundo corde, qm̄ ipsi deum videbunt. Quātos beatos, inquit, iam numerauerat, & tamen eis videndi deum nō promiserat facultatē. Deinde adiungit & dicit. Si ergo ij qui mundo sunt corde deū videbunt, vtiq; alij deum nō videbunt. Et ne alios illos acciperemus de quibus dictum est, Beati pauperes, beati mites &c. continuo subiunxit: Neq; enim indigni deum videbunt. Indignos vtiq; illos volens intelligi, qui licet resurgant, deum videre non poterunt, quoniam ad dam-

Universidad de Deusto Biblioteca

G nationem resurgent,quia per fidem verã,quę per dile-
Galat. 5. ctionem operatur,cor mundare noluerunt.Et ideo se-
quitur & dicit: Neq; is qui deũ videre noluerit, potest
deum videre.Deinde quia occurrebat etiã impios om-
nes velle videre deũ,statim vt ostẽderet quare dixerit,
qui deum videre noluerit,quia vtiq; illo modo nõ vult
deum videre impius, quia cor mundare non vult, quo
ille videri poterit,sequutus adiunxit,& ait:Nec in loco
deus videtur, sed mundo corde,nec corporalibus oculis
deus quęritur,nec circũscribitur visu,nec tactu tenetur,
nec auditur affatu,nec sentitur incessu. Quibus verbis
beatus Ambrosius voluit admonere, quid debeant ho
mines præparare,qui volunt deũ videre,hoc est cor mũ
dare per fidem,quę per dilectionem operatur dono spi
rituſsancti,vnde pignus accepimus,quo illã visionẽ de-
syderare nouerimus. Nam de membris dei,quę assidue
scriptura cõmemorat,ne quisquã secundũ carnis huius
formã & figurã nos esse crederet similes deo,propterea
& eadẽ scriptura,& alas habere deũ dixit,quas nos vti-
que nõ habemus. Sicut ergo alas cum audimus, prote-
ctionem intelligimus:sic & cum audimus manũ, ope-
Psalm.16. rationem intelligere debemus:Et cum audimus pedes,
præsentationem : & cum audimus oculos, visionem,
H qua cognoscitur:& cum audimus faciẽ, iustitiam † qua
innotescit.Et si quid aliud eadẽ scriptura tale cõmemo
† notitiam. rat,puto spiritaliter intelligendũ . Neq; hoc ego tantũ,
aut ego prior,sed omnes qui qualicunq; spiritali intel-
ligentia resistũt eis,qui ob hoc anthropomorphitę no-
minantur.Ex quorũ literis ne multa commemorando
Hieronymꝰ maiores moras faciã , hoc vnũ sancti Hieronymi in-
terpono,vt nouerit iste frater,non se de hac re mecum
magis q̃ cũ priorib⁹ agere debere, si quid eũ cõtra per-
mouet.Cũ ergo ille vir in scripturis doctissimus, psal-
Psal.39. mum exponeret,vbi dictũ est : Intelligite ergo qui in-
sipientes estis in populo,& stulti aliquando sapite.Qui
plantauit aurem nõ audiet , aut qui finxit oculum non
consyderat:Inter cætera,iste locus,inquit, aduersus eos
maxime facit,qui anthropomorphitæ sunt,qui dicunt
deũ habere membra quę etiã nos habemus. Verbi cau-
Gene.3 sa,Dicitur deus habere oculos, *Oculi dñi aspiciunt om
nia*,manus domini facit omnia.Et audiuit,inquit,Adã
sonum pedum domini deambulantis in paradiso:Hęc
simpliciter audiunt, & humanas imbecillitates dei ma
gnificentiam referunt . Ego autem dico,quod deus to-
I tus oculus est,totus manus est,totus pes est. Totus ocu-
lus est,quia omnia videt. Totus manus est,quia omnia
operatur. Totus pes est,quia vbiq; est.Ergo videte⁹quid
dicat. Qui plantauit aurem non audiet , aut qui finxit
oculos non consyderat?Et non dixit,qui plantauit au-
rem,ergo ipse aurẽ non habet: Nõ dixit,Ergo ipse ocu
los non habet:sed quid dixit ? Qui plantauit aurẽ non
audiet,qui finxit oculos non consyderat ? mẽbra tulit,
efficiẽtias dedit.Hæc omnia de literis eorũ & Latino-
rum & Grecorũ,qui priores nobis in catholica ecclesia
viuentes diuina eloquia tractauerunt,ideo cõmemorã
da arbitrat⁹ sum,vt sciat iste frater,si quid aliter q̃ iste
sentit , deposita dissensionis amaritudine , & fraternæ
charitatis suauitate seruata, atq; in integrũ restituta,di
ligenti & tranquilla consyderatione quærendũ vel di-
Authoribus quantũ tri-buendum. scendũ,vel docendum. Neq; enim quorumlibet disputa-
tiones , quanuis catholicorũ & laudatorum hominũ
velut scripturas canonicas habere debemus , vt nobis
non liceat salua honorificentia,quæ illis debetur homi
nibus,aliquid in eorũ scriptis improbare atq; respuere,
si fortè inuenerimus quod aliter senserint quàm veri-
tas habet,diuino adiutorio vel ab aliis intellecta, vel à K
nobis . Talis ego sum in scriptis aliorum , tales volo
esse intellectores meorum. Deniq; in iis omnibus, quæ
de opusculis sanctorũ atque doctorum commemora-
ui,Ambrosij,Hieronymi,Athanasij, Gregorij, & si qua
aliorum talia legere potui, quæ commemorare lõgum
putaui,deũ non esse corpus, nec formæ humanæ habe-
re membra,nec eũ esse per locorũ spatia diuisibilem,&
esse natura incõmutabiliter inuisibilem: nec per eandẽ
naturam atq; substantiam, sed assumpta visibili specie,
sicut voluit apparuisse iis quibus apparuit: quando per
corporis oculos in scripturis sanctis visus esse narratur
in adiutorio domini incõcusse credo,& quantũ ipse do
nat intelligo.*De spirituali autẽ corpore,quod in resurre
ctione habebimus, quantam capiat in melius cõmuta-*
tionem,vtrũ in *simplicitatẽ spiritus cedat*,vt totus ho- Dubitatio periculoſa.
mo iam spiritus sit:an quod magis puto,sed nondũ ple ¶ plena fidu cia.
no iudicio † cõfirmo, ita futurũ sit *spirituale corpus*, vt
propter ineffabilẽ quãdam facilitatẽ, spirituale dicatur,
seruet tamen substantiã corporalẽ,quæ per seipsam vi-
uere ac sentire non possit,sed per illũ qui ea vtitur spi- L
ritũ. Neq; enim & nunc, quia corpus dicitur animale,
eadem est animæ natura quę corporis:& vtrũ si corpo-
ris quãuis iam immortalis atq; incorruptibilis natura
seruabitur,adiuuet tunc aliquid spiritum ad vidẽdum
ipsa visibilia,id est,corporalia,sicut nũc tale aliquid nisi
per corpus videre nõ possumus. An verò etiã tunc sine ὁ τοῦς.
organo corporis valeat spirit⁹ noster nosse corporalia,
Neq; emꝫ & deus talia per sensus corporis nouit,& mul
ta alia quę in hac quęstione mouere possunt,fateor me
nõdum alicubi legisse, quod mihi sufficere existimarẽ,
siue ad discendũ,siue ad docendum,ac per hoc si nõ di-
splicet huic fratri mea qualiscũq; cautela,interim pro-
pter quod scriptum est: Quoniã videbimus eum sicuti 1.Ioan.3.
est,quantũ possumus, cor mundum ad illã visionẽ ipso
adiuuante præparemus.De corpore autẽ spirituali paca-
tius & diligẽtius inquiramus, ne fortè aliquid certum
ac liquidũ si nobis hoc vtile esse nouit, secundũ scriptu
ras suas de⁹ dignetur demõstrare. *Si enim hoc inuene-
rit inquisitio diligẽtior tantã corporis futurã mutatio-
nẽ,vt possit videre inuisibilia,non vt opinor,talis potẽ
tia corporis menti auferet visionẽ,vt exterior homo vi
dere deum tunc possit,non possit interior: quasi tãtum* M
foris sit deus ad hominẽ,& intus non sit in homine,cũ
apertissime scriptum sit,vt sit deus omnia in oĩbus: aut 1.Cor.15.
ita sit intus ille, qui sine vllis locorum spatiis vbiq; to-
tus est,vt foris tantum videri ab exteriori homine pos
sit,intus autem ab interiori homine non possit. Quæ si
absurdissime sentiuntur, magis enim sancti pleni erũt
deo,non inanes intrinsecus , ab illo circundabũtur ex-
trinsecus,nec cæci intrinsecus,eum quo pleni erunt nõ
videbunt,& tantũ forinsecus oculati eum quo circun-
dabuntur videbũt : restat vt interim de visione dei se-
cundum interiorem hominẽ certissimi simus . *Si autẽ
etiam corpus mira commutatione hoc valuerit , aliud
accedet,non illud abscedet.Melius ergo illud affirma-
mus vnde minime dubitamus,quòd homo interior vi
debit deum,qui modo solus potest videre charitatem,*
quæ cum laudaretur dictũ est , Deus charitas est,solus 1.Ioan. 4
potest videre pacem & sanctificationẽ, sine qua nemo
poterit videre deum. Neq; enim charitatẽ,pacem,san-
ctificationem , & si qua sunt similia, videt modo vllus
carnalis oculus,quæ tamen omnia iam videt, quãtum
potest mentis oculus,tanto purius quãto purior: vt sine
dubitatiõe deum nos visuros esse credamus , sine inue-
niamus,

Universidad de Deusto Biblioteca

A niamus, siue non inueniamus quod de qualitate futuri corporis quærimus, cum tamen corpus resurrecturũ & immortale atq; incorruptibile futurum non ambigamus, quoniam hinc sanctarum scripturarum sentẽtias apertissimas fixissimasq; retinemus. Si autem iste frater, quod de spiritali corpore adhuc requiro, iam sibi firmatum esse certissimum, nisi placidus audiero docentẽ: ita vt ille quoque placidus me audiat inquirẽtem, habebit vnde iure succenseat. Nunc tamen per Christũ obsecro, vt de illa asperitate literarum mearum, qua eũ non immerito offensum esse didici, veniã mihi ab illo impetres, & me rescriptis domino adiuuante lætifices.

Augustinus Paulinæ anui religiosæ, per eam respondens quibusdam, qui carpebant epistolam ipsius in qua scripserat, deum non uidendum oculis humanis, declarans uariis modis uideri deum. Epistola. CXII.

Procemium 1. Retr. 4.

AVGVSTINVS. Memor debiti quod ex tua petitione & mea promissione factũ est, religiosa famula dei Paulina, persolutionis quoque eius negligens esse non debui. Cum enim petiuisses vt de inuisibili deo, vtrum per oculos corporeos
B possit videri, prolixe aliquid copioseq; ad te scriberem, negare non potui, ne sanctum tuum studium offenderem, sed promissum distuli, siue propter alias occupationes meas, siue quod à me id flagitaretur, vnde aliquanto diutius cogitari oportebat. Sed cum tanta res esset, quæ cogitando non tam quid de ea sentiendũ dicendúmve esset, quàm quonammodo persuadendum iis qui aduersa sentirent, fieret difficilior, finẽ aliquando dilationi adhibendum putaui, sperans diuinum adiutorium magis mihi scribenti quàm differenti affuturum. Quamobrem primum mihi videtur, plus valere in hac inquisitione viuendi quàm loquẽdi modum. Vita potior inquisitione Matth. 11. Nam qui didicerunt à domino Iesu Christo mites esse & humiles corde, plus cogitando & orando proficiunt quàm legendo & audiẽdo. Nec ideo tamen agere partes suas sermo cessauerit, sed cum plantator & rigator officium sui gesserit muneris, cætera illi qui dat incrementum relinquit. Ille quippe etiam ipsum plantatorẽ rigatoremq; formauit. Secundum interiorẽ igitur hominem percipe verba intellectus. Ipse enim renouatur
2. Cor. 4. de die in diem, etiam cum exterior iste corrumpitur, siue castigatione abstinentiæ, siue aliqua morbida valetudine,
C siue quolibet casu, vel certe quod necesse est etiam iis qui sano corpore diu viuunt, ipso ætatis accessu. Erige itaque spiritum mentis tuæ qui renouatur in
Coloss. 3. agnitione dei secundũ imaginẽ eius qui creauit eum, vbi per fidẽ in te habitat Christus, vbi non est Iudæus & Græcus, seruus & liber, masculus & fœmina, vbi non morieris cum solui corpore cœperis, quia nec marcuisti, cũ sis annis grauis. Caput. 1. Hoc interiore tuo erecta intende, & vide quæ loquor. Nolo authoritatem meam sequaris, vt ideo putes tibi aliquid necesse esse credere, quoniam à me dicitur, sed aut scripturis canonicis credas, si quid nondum quàm verum sit vides, aut interius demonstranti veritati vt hoc planè videas. Exempli gratia, dicam aliquid quo ad hæc certius præstruaris, & inde potissimum vnde nobis in hoc ipso opere propositus est disputandi labor. Credimus videri deum, non quia videmus, vel per oculos corporis sicut videmus hunc solem, vel mentis obtutu sicut se quisq; interius videt viuentem, videt videre volentem, videt quærentem, videt scientem, videt nescientem. Tu itaque lectis ipsa his literis, solem quidem te vidisse recolis per oculos corporis, potes etiam statum videre si est id temporis, & eo loci es, vbi ex ea parte cœlum oculis tuis vsque D
ad solem contuendum patet. Ad illa verò videnda quę mente conspici dixi, id est, quod viuas, quod videre deũ velis, quod id requiras, quod te viuere & velle & quærere scias, quomodo autem deus videatur nescias. Ad hæc, inquã, omnia videnda non oculos corporis adhibes, nec interuallum loci per quod intendatur obtutus, vt ad ea cernenda perueniat, sentis aut quæris: sic vides vitam tuam, voluntatem, inquisitionem, scientiã, ignorantiam, quia nec ipsa est contemnenda visio, videre quod nescias. Sic, inquam, vides hæc omnia, vt in te videas, apud te habeas, ac sine vllis figurarum liniamentis colorumq; nitoribus, tanto clarius & certius quanto simplicius interiusq; conspicis. Cum igitur nec corporis oculis sicut corpora siue cœlestia siue terrestria, nec mentis affectu, sicut ea sunt quorum nonnulla cõmemoraui, quę apud temetipsam cértissime intueris, nunc videamus deum, cur credimus eũ videri, nisi quia scripturæ accommodamus fidem vbi legitur: Beati mũdo Matth. 5.
corde quoniã ipsi deum videbunt? Et si qua alia in hac sententia mea de diuina authoritate conscripta sunt, cui non credere nephas ducimus, credere autem pietatis esse minime dubitamus. Hanc itaq; distinctionem E
tene, vt si quid te admonuero, differẽdo quo ita videas oculis carnis, vel vllo alio sensu eius sentias, seu te sensisse recolas, sicut sentiuntur colores, fragores, odores, sapores, feruores, & si quid aliud per corpus cernendo, audiendo, olfaciendo, gustando, tangendo, sentiamus. Aut ita videas mentis intuitu, vt vides vitam, voluntatem, cogitationem, memoriam, cognitionem, intelligentiam, sciẽtiam, fidem tuã, & quicquid aliud mente conspicis, atque ita esse non tantũ credendo, sed planè videndo nõ dubitas, hoc me iudices ostẽdisse. Quod autem non sic ostẽdero, vt aut corporis aut animi sensu visum perceptũq; teneatur, & tamen dixero aliquid quod aut verum quidem aut falsum esse necesse sit, sed nullo illorum duũm genere videatur, restat vt tãtummodo credatur vel non credatur. Sed si diuinarũ scripturarum, earum scilicet quæ canonicę in ecclesia nominãtur, perspicua firmatur authoritate, sine vlla dubitatione credendum est. Aliis verò testibus vel testimoniis, quibus aliquid credendũ esse suadetur, tibi credere vel non credere liceat, quantum meriti ea admonentem ad faciẽdam fidem vel habere vel non habere perpenderis. Si enim ea quę non vidimus, hoc est, in F
præsenti apparentia non sensimus vel mẽte vel corpore, neque de scripturis sanctis vel legendo vel audiendo didicimus, nulla omnino credidissemus, vnde sciremus esse ciuitates vbi nunquã fuimus, vel à Romulo conditam Romã, vel vt de propinquioribus loquar, Constantinopolim à Cõstantino? Vnde postremo sciremus, qui nam parentes nos procreauissent, quibus patribus, auis, maioribus geniti essemus? Talium quippe cũ plurima sciamus, non tamen ea vel vllo sensu præsentia, sicut solem, sicut nostri animi voluntatẽ, vel canonicorum eloquiorum authoritate, sicut Adam fuisse primum hominem, aut Christum in carne natum passumq; resurrexisse didicimus, sed aliis referentibus, de quorum testimonio in hoc dũtaxat rerum genere minime dubitandum esse putauimus. In quibus si alicubi fallimur credendo, vel ita esse quod non est, vel nõ ita esse quod ita est, nihil periculi esse iudicamus, si non sit contra illam fidem qua pietas informatur. Hæc prælocutio mea nondum propositam difficilit quæstionẽ, sed te atque alios, qui ista lecturi sunt, præstruit quales seu

meorum

Universidad de Deusto Biblioteca

G meorum seu quorumlibet scriptorum iudices esse debeatis,ne vel scire vos opinemini quod nescitis,vel temere credatis quod neque corporis sensibus aut animi contuitu in eiusdem rei,quę cognoscenda est euidentia percepistis: neque canonicarum scripturarum authoritate,etiam si non affuit sensibus vel animi vel corporis vestri,tamen credendum esse didicistis. Iam ne ergo venimus ad causam,an adhuc lecturus instruendus est:Nonnulli enim putant ipsum quod dicimus credere,cum res vera creditur,hoc solũ esse mente contueri. Quod si ita est,fallitur ista nostra superior prælocutio, in qua distinximus aliud esse aliquid sentire per corpus,sicut in cœlo solem,& in terra montem, arborem corpúsue quodlibet: & aliud mentis intuitu rem nihilominus euidentem,sicut nostra voluntas à nobismetipsis intus aspicitur,cum aliquid volumus, vel cogitatio cũ cogitamus,vel memoria dum recordamur, vel tale aliquid in animo siue in corpore:aliud autem credere,quod in corporis mentisve conspectu nec adest, nec affuisse recolitur:sicut sine parentibus creatũ Adã, & natum ex virgine passumq; resurrexisse Christum. hæc enim etiam corporaliter facta sunt, & videri per
H corpus si tunc adessemus,vtique potuerunt:nunc autem non adsunt sicut adest ista lux,quæ oculis cernitur,aut voluntas,qua nunc aliquid volumus,cõuenienter conspicitur. † Sed quia hæc distinctio falsa non est,profecto illa præstructio minus habebat,quod inter credere & aliquid præsens mente conspicere,ne omnino vnum atque idem putaretur, parum clara fuerat elocutione discretum. Quid ergo dicimus? Num satis est vt inter videre & credere hæc distare dicamus, quia præsentia videntur,creduntur absentia? Planè forsitan satis est, si præsentia illa hoc in loco intelligamus dicta,quę præsto sunt sensibus siue animi siue corporis,vnde etiã ducto vocabulo præsentia nominantur. Sicut enim hanc lucem corporis sensu,sic & meam voluntatẽ plane video,quia præsto est animi mei sensibus atq; intus mihi præsens est. Si quis verò mihi indicet voluntatem suã, cuius os & vox mihi præsens est, tamen quia ipsa voluntas,quã mihi iudicat,later sensum corporis & animi,credo non video:aut si eum mentiri existimo, non credo,& si forte vt dicit ita sit. Creduntur ergo illa quę absunt à sentibus nostris, si videtur idoneum quod eis testimonium perhibetur. Videntur enim quæ præsto
I sunt,vnde & præsentia nominãtur, vel animi vel corporis sensibus. Nam cum sint quinque corporis sensus, cernendi,audiendi,olfaciendi,gustandi,tangẽdi, visus quidem in eis præcipue oculis attributus est: veruntamen hoc verbo vtimur & in cæteris. Non enim tãtum dicimus, vide quid luceat, sed etiam vide quid sonet, vide quid oleat,vide quid sapiat,vide quid caleat. Nec quia dixi ea credi quæ absunt à sensibus nostris,sic accipiantur vt inter illa deputentur,quæ aliquando vidimus,& nos vidisse retinemus,certiq; sumus, quanuis tunc non præsto sint,cũ recoluntur à nobis. Neq; enim inter credita sed inter visa deputãtur,& ideo nota sunt, non quia fidem adhibuimus aliis testibus,sed quia nos vidisse sine dubio recordamur & scimus. Constat igitur nostra scientia ex visis rebus & creditis, sed in iis quæ vidimus vel videmus, nosipsi testes sumus: In his autem quæ credimus,aliis testibus mouemur ad fidem, cum earum rerum quas nec vidisse nos recolimus, nec videmus, dantur signa vel in vocibus vel in literis vel in quibusq; documentis,quibus visis non visa credãtur. Non autem immeritò scire nos dicimus non solum ea

Cap.1.

Videre omnium sensuũ commune.

† aliàs,volum*,quæ mẽte cõspicitur

quæ vidimus aut videmus, verum & illa quæ idoneis K
ad quanq; rem commoti testimoniis vel testibus credimus. Porrò si scire non incongruenter dicimur, etiã illud quod certissimum credimus, hinc factum est vt etiam rectè credita,& si non adsint sensibus nostris,videre mentem dicamur. Scientia quippe menti tribuitur,siue per corporis sensus, siue per ipsum animũ aliquid perceptum cognitũq; retineat, & fides ipsa mente vtique videtur, quanuis hoc fide credatur quod nõ videtur. Vnde & Apostolus Petrus dicit: In quem modo 1.Petri.1.
non videntes creditis. Et ipse dominus: Beati qui non viderunt & crediderunt. Cum itaque dicitur homini, Crede Christũ resurrexisse à mortuis:si credit,attende Ioan.20.
quid videat,attẽde quid credat,& vtrumque discerne. Videt hominem cuius audit vocem,& ipsa vox in visis corporalibus deputatur secũdum ea quæ supra diximus: Hæc duo sunt,testis & testimonium, quorum ad oculos vnum,ad aures alterum pertinet. Sed hunc testem fortasse aliorum testimoniorum authoritas confirmat, diuinarum scilicet scripturarum,vel quorumlibet aliorum quibus est motus ad fidem. Scripturæ ad visa pertinent corporis oculorum,si eas legit:vel auriũ, si eas audiuit. Videt autem animo quicquid figuris L
literarum sonisve significari intellexit. Videt ipsam fidẽ suam,qua se credere sine contatione respondet. Videt cogitationem qua cogitat quid ei possit prodesse quod credit. Videt voluntatem qua accessit ad suscipiendam religionem, videt etiam ipsius resurrectionis quãdam imaginem in animo suo factam,sine qua intelligi non potest quicquid factũ corporaliter dicitur, siue credatur siue non credatur. Sed vt puto distinguis quo- Cap.4.
modo videat fidem suam, qua credit: & quomodo videat illam resurrectionis imaginem in animo suo factam, quam si hoc audit, videt etiam qui non credit. Hæc ergo omnia videt,partim corpore,partim mẽte: volũtatem verò eius à quo audit vt credat, & ipsam Christi resurrectionem non videt,sed credit,& tamen eam videre dicitur quodã mentis obtutu,magis secundum testimoniorum fidem quàm rerũ præsentia creditarum. Illa enim quę videt,adsunt sensibus vel animi vel corporis: quæ autẽ credit,absunt à sensibus & animi & corporis, quanuis voluntas eius à quo audit vt credat non sit præterita,sed maneat in loquente:quam in seipso idem ipse qui loquitur videt,ille verò qui audit nõ eam videt sed credit. Resurrectio autem Chri- M
sti præterita est, quã nec illi viderunt homines qui tũc fuerunt. Nam qui viderunt viuentem Christum,quem viderant morientem, ipsam tamen resurrectionem cũ fieret non viderunt,sed eam certissime crediderũt, videndo & tangendo viuum quem nouerant mortuum. Nos totum credimus & quòd resurrexerit, & quòd ab hominibus tunc visus & contrectatus sit,& quòd nunc Rom.6.
viuat in cœlis,nec iam moriatur, & mors illi vltra nõ dominabitur:res autem ipsa nec corporis nostri sensibus adest,sicut adest hoc cœlũ & terra:nec nostræ mentis obtutibus, sicut adest fides ipsa,qua hoc credimus. Sed iam satis vt puto ista mea prælocutione cognouisti,quid sit videre vel mente vel corpore,& quid ab eis distet credere. Quod quidẽ fit mente & videtur mente,quoniã menti nostræ fides nostra conspicua est. Sed tamen quod eadẽ fide creditur,abest & ab aspectu corporis Christi, † sicut abest corpus in quo Christus re- † nostri.
surrexit,& ab aspectu mẽtis alterius,sicut abest ab aspectu mentis meæ fides tua,quanuis eam esse in te credã, cum eam non videam corpore,quod nec tu potes, nec

mente

A mente quo tu potes, ſicut ego meam, quam tu nō potes.
1.Cor.2.&.4 Nemo enim ſcit quid agatur in homine, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt, donec veniat dominus & illuminet abſcōdita tenebrarum, & manifeſtet cogitationes cordis, vt eas non ſolum quiſque ſuas videat, ſed & aliorum. Secundum hoc enim dixit Apoſtolus, neminem ſcire quid agatur in homine niſi ſpiritum hominis, qui in ipſo eſt, ſecundum quod videmus in nobis. Nam ſecundū id quod credimus, nec videmus, & multos fideles eſſe nouimus, & multis noti ſumus. Si ergo iam iſta diſtincta ſunt, veniamus ad cauſam. Scimus poſſe deum videri, quoniam ſcriptum eſt, Beati mundo corde quoniam ipſi deum videbunt. An forte non debui dicere, ſcimus, ſed credimus, quoniam deum nec corpore aliquando vidimus ſicut hanc lucē, nec mente ſicut ipſam in nobis, qua id credimus fidem, ſed tātum quia ſcriptū eſt in ea ſcriptura cuius fideles ſumus, quod verum ſit minime dubitamus. Apoſtolus tamen Ioannes cum tale aliquid diceret: Scimus, inquit, quia cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Ecce ſcire ſe dixit, quod nondum factum fuerat, nec videndo, ſed credendo cognouerat. Rectè itaq;
B diximus, ſcimus deum poſſe videri, quanuis eum non viderimus, ſi diuinæ authoritati quæ in ſanctis libris continetur credimus. Quid ergo eſt quod eadem dicit authoritas, Deum nemo vidit vnquam? An fortaſſe reſpondetur quòd illa teſtimonia de videndo deo ſunt, non de viſo? Ipſi enim deum videbunt, dictum eſt, non viderunt, & nō vidimus, ſed videbimus eum ſicuti eſt. Proinde his ſententiis non eſt contrarium, Deum nemo vidit vnquam. Videbunt enim quē non viderunt, qui mundo corde filij dei eſſe voluerūt. Quid eſt ergo, Vidi deum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea? An & hoc non eſt contrarium illi quod dictum eſt, Deum nemo vidit vnquā? Et illud quod de Moyſe ſcriptum eſt, Quia loquebatur cum deo facie ad faciē, ſicut quis loquitur ad amicū ſuum. Et illud quod Propheta Eſaïas vel de ipſo loquēs ait, Vidi dominum ſabaoth ſedentem in throno: Et ſi qua alia ſolent ſimilia teſtimonia ex eadem authoritate proferri, quomodo non ſunt contraria ſententiæ qua dictum eſt, Deū nemo vidit vnquam? Quanquam & ipſum Euangelium poteſt putari ſibi eſſe contrarium. Quomodo enim ve-
C rum eſt quod in eo dicitur, Qui me videt, videt & patrem, ſi deum nemo vidit vnquam? Quomodo verum eſt, Angeli eorum ſemper vident faciem patris mei, ſi deum nemo vidit vnquam? Qua igitur regula intelligentiæ iſta veluti cōtraria & repugnātia, non eſſe contraria nec repugnare probabimus? Neq; enim fieri vllo modo poteſt, vt hęc ſcripturarum authoritas aliqua ex parte mentiatur. Si dicimus in eo quod ſcriptum eſt. Deum nemo vidit vnquam, homines tātummodo intelligendos: ſicut etiam illud dictū eſt. Nemo ſcit quid agatur in homine niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt, nemo vtique ſcilicet hominum: Neq; enim hoc de deo accipi poteſt, cum de Chriſto ſcriptum ſit. Non opus fuiſſe vt quiſquam illi teſtimonium perhiberet de homine, quoniam ipſe ſciebat quid eſſet in homine. Nam hoc Apoſtolus planius explicans, Quem nemo, inquit, hominum vidit nec videre poteſt. Si ergo ita dictum eſt. Deum nemo vidit vnquā, ac ſi diceretur, nemo hominum: hactenus illa quæſtio ſoluta videbitur, vt non ſit huic ſententiæ contrariū quod dominus ait: Angeli eorum ſemper vident faciem patris mei, vt ſcilicet angelos deum videre credamus, quem nemo vidit vnquā ſcilicet hominum. Quomodo ergo deum vidit Abraham, Iſaac, Iacob, Iob, Moyſes, Micheas, Eſaïas, & ſi qui alij ſunt, de quibus veraciſſima ſcriptura teſtatur, quòd deum viderint, ſi deum nemo vnquam hominum vidit, nec videre poteſt? Quanquam nonnulli volentes etiam probare impios viſuros deum, à diabolo quoque ipſo deum viſum putant: ſic accipientes quod ſcriptum eſt in libro Iob, veniſſe cum angelis & diabolū in conſpectu dei, vt iam & illud veniat in quæſtionem, quomodo dictum ſit, Beati mūdo corde, quoniam ipſi deū videbunt. Et illud, Pacem ſectamini cum omnibus, & ſanctificationem, ſine qua nemo poterit videre deum. Multum enim miror, ſi eo vſque progrediūtur, qui exiſtimant impios viſuros deum, & diabolo viſum deum, vt eos & mundo corde eſſe & pacem & ſanctificationem cum omnibus ſectari aſſeuerent. Nam quod dominus ait: Qui me videt, videt & patrem, poteſt paulo attentius conſideratum non videri eſſe contrarium ei quod dixit, Deum nemo vidit vnquam. Neq; enim dixit, Quia vidiſtis me, vidiſtis & patrem: ſed dicēdo, Qui me videt, videt & patrem: oſtendere voluit vnitatem ſubſtantiæ patris & filij, ne in aliquo inter ſe putarentur eſſe diſſimiles, ac per hoc quoniam vere dictum
D eſt, Qui me videt, videt & patrem: profecto quoniam deum nemo hominum vidit vnquam, nec patrē quiſquam putandus eſt vidiſſe, nec filium ſecundum quod deus eſt & filius, & cum patre vnus deus. Nam ſecundum id quod homo eſt, vtiq; in terra viſus eſt & cum hominibus conuerſatus eſt. Sed magna quæſtio eſt, quomodo non ſit cōtrarium, quia tot antiqui viderunt deum, ſi deum nemo vnquam vidit, quē nemo hominum vidit nec videre poteſt? Vides quàm difficilē mihi propoſueris quæſtionem, vnde me aliquid prolixe copioſeq; ſcribere voluiſti ex occaſione breuis epiſtolæ meæ, quæ tibi viſa eſt diligentius & vberius explicāda. Vis ne ergo attendere quæ apud alios interim comperi diuinarum ſcripturarum egregios tractatores, quid de viſione dei ſenſerint? ne forte ſufficiant deſyderio tuo, quanuis ea forſitan noueris. Pauca ergo iſta attende ſi placet. Cum euangeliū exponens beatus Ambroſius Mediolanenſis Epiſcopus, veniſſet ad eum locum, vbi angelus apparuit in templo Zachariæ ſacerdoti, ex hac occaſione, vide quanta & qualia de dei etiā viſione diſſeruit. Non immeritò, inquit, angelus videtur in tē-
F plo, quia veri ſacerdotis iam nunciabatur aduentus, & cœleſte ſacrificium parabatur, in quo angeli miniſtrarent. Et bene apparuiſſe dicitur ei, qui eum repente cōſpexit. Hoc ſpecialiter aut de angelis aut de deo ſcriptura diuina tenere conſueuit, vt quod non poteſt videri, apparere dicatur. Sic habes, Apparuit deus Abraæ ad ilicem Mambræ. Nam qui ante nō præſentitur, ſed repentino videtur aſpectu, apparere memoratur. Non enim ſimiliter ſenſibilia videntur, & is in cuius voluntate ſitum eſt videri, & cuius naturæ eſt non videri, voluntatis videri. Nam ſi non vult, nō videtur, ſi vult videtur. Apparuit enim deus Abraę quia voluit, aliis quia noluit nō apparuit. Viſus eſt etiam Stephano cum lapidaretur à populo aperire cœlum. Viſus eſt etiam Ieſus ſtans ad dexteram dei, & nō eſt viſus à populo. Vidit Eſaïas deum ſabaoth, ſed & alius videre nō potuit, quia cui placuit apparuit. Et quid de hominibus loquimur, cum etiam de ipſis cœleſtibus virtutibus & poteſtatibus legerimus, quia deum nemo vidit vnquam. Et addidit quod vltra cœleſtes virtutes & poteſtates, vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris ipſe enarrauit. Aut

acquieſcatur

Eſa.6. Iob.1.&.2. Caput.4. Matth.5. Hebr.12. 1.Ioan.3. Ioan.14. Ioan.1. Baruch.3. Caput.5. Gene.32. Ioan.1. Exo.33. Eſa.6. Matth.18. Ioan.1. 1.Tim.6. Ioan.2. 1.Cor.2. Ioan.1. Matth.18. Ambroſius ſuper Lu. lib.1.cap.1. Gene.18. Actо.7.

G acquieſcatur igitur neceſſe eſt,ſi deum patrẽ nemo vidit vnquam,filium viſum eſſe in veteri teſtamento, & deſinant hæretici ex virgine ei principiũ dare,qui antequam naſceretur ex virgine,videbatur. Aut certe refelli non poteſt,vel patrem vel filium,vel certe ſpiritũ ſanctum,ſi tamen eſt ſpirituſſancti viſio, ea ſpecie videri,quam voluntas elegerit, non natura formauerit, quoniam ſpiritum quoq; viſum accepimus in columba. Et ideo deum nemo vidit vnquam, quia eam quæ
† Chriſto. in deo † habitat plenitudinem diuinitatis nemo conſpexit,nemo mente aut oculis cõprehendit. Vidit enim ad vtrunque referendum eſt. Denique cum additur, Vnigenitus filius ipſe enarrauit,mẽtium magis quàm oculorũ viſio declaratur. Species enim videtur, virtus verò enarratur. Illa oculis,hæc mente comprehẽditur. Sed quid de trinitate dicam? Seraphin quando voluit, apparuit,& vocem eius Eſaias ſolus audiuit. Apparuit angelus,& nunc præſto eſt,ſed non videtur. Neq; enim in poteſtate noſtra eſt videre,ſed in poteſtate illius apparere. Tamen etſi poteſtas non eſt videndi, eſt gratia promerẽdi,vt videre poſſimus. Et ideo qui habuit gratiam,meruit copiam,nos copiam non meremur, quia
H deum videndi gratiam non habemus. Et quid mirum ſi in præſenti ſeculo niſi quando vult dominus non videtur? In ipſa quoque reſurrectione nõ facile eſt deum videre,niſi iis qui corde ſunt mũdo. Et ideo beati mũdo corde,ipſi enim deum videbunt. Quantos beatos iã numerauerat,& tamen videndi his deum non promiſerat facultatem? Si ergo ij qui mũdo ſunt corde deum videbunt,vtique alij nõ videbũt. Neque enim indigni deum videbunt,neque is qui deum videre voluerit poteſt deum videre. Nec deus in loco videtur,ſed mundo corde,nec corporalibus oculis deus queritur,nec circũſcribitur viſu,nec tactu tenetur,nec auditur affatu, nec ſentitur inceſſu. Et cum abſens putatur videtur,& cum præſens eſt non videtur. Denique nec Apoſtoli omnes
Ioan.14. Chriſtum videbant. Et ideo ait: Tanto tẽpore vobiſcũ ſum,& adhuc me non cognouiſtis? Qui enim cognouit quæ ſit latitudo & longitudo & altitudo & profundum,& ſupereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti, videt & Chriſtum,videt & patrem. Nos enim iam ſecundum carnem non nouimus Chriſtum,ſed ſecundũ ſpiritum. Spiritus enim ante faciem noſtrã Chriſtus dominus,qui nos in omnem plenitudinem dei miſericordia ſua implere dignetur,vt videri poſſit à nobis.

I Caput.6. Si hæc verba intelligis, quid reſtat quod à me amplius requiratur,cum iam illa quæ difficilis videbatur ſoluta ſit quæſtio? Diſcretum eſt quippe quomodo dictum
Ioan.1. ſit: Deum nemo vidit vnquã, & quomodo deum iuſti
1.Ioan.4. antiqui viderint. Sed illud propterea dictum eſt, quoniam deus natura inuiſibilis eſt. Illi autem ideo viderunt,quicunque deum viderunt,quia cui voluerit ſicut voluerit apparet ea ſpecie,quam volũtas elegerit,etiam latente natura. Nam ſi quando patres deum viderunt, ipſa illis natura eius apparuit,quanuis ſi noluiſſet vtiq; non apparuiſſet,quomodo deum nemo vidit vnquam, cum eo volente ipſa eius à tot patribus natura cõſpecta ſit? Quod ſi dicitur filius à patribus viſus,vt de deo patre accipiatur dictum,quòd eum nemo vnquam viderit,non quidem amiſit occaſionem Ambroſius,vt hinc quoſdã hæreticos redargueret,id eſt, Photinianos,qui principium filio dei ex vtero virginis tribuunt, nec volunt credere quod & antea fuerit. Sed quia videbat alios,id eſt,Arrianos perniciоſius inſidiantes, quorum proculdubio error aſtruitur,ſi patris natura inuiſibilis, filij verò viſibilis eſſe creditur,vtriuſq; vnam pariterq; K
inuiſibilẽ aſſeruit eſſe naturam, adiungens etiam ſpirituſſancti. Quod breuiter quidem ſed admirabiliter intimauit, vbi ſecutus ait: ⌊ Vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris,ipſe enarrauit. ⌋ Aut certe refelli nõ poteſt, vel patrem,vel filium,vel certe ſpiritumſanctum,ſi tamen eſt ſpirituſſancti viſio, ea ſpecie videri quam voluntas elegerit,non natura formauerit. Potuit dicere, non natura monſtrauerit, ſed maluit dicere,formauerit,ne ipſam ſpeciẽ in qua deus elegit,apparere de ſua natura formare putaretur: & ex hoc vtique conuinceretur cõuertibilis eſſe mutabilisq; ſubſtantiæ,quod ipſe deus à fide piorum miſericors & benignus auerterit.
Caput.7. Inuiſibilis eſt igitur natura deus,non tantum pater,ſed & ipſa trinitas,vnus deus. Et quia non tantum inuiſibilis, verumetiam *incommutabilis*, *ſic* apparet quibus voluerit,in qua voluerit ſpecie,vt apud eũ integra maneat eius inuiſibilis incommutabilisq; natura. Deſyderium autem veraciter piorum quo videre deũ cupiunt, & inhianter ardeſcunt,non opinor in eam ſpeciem cõtuendam flagrat, qua vt vult apparet quod ipſe nõ eſt, ſed in eã ſubſtãtiam qua ipſe eſt quod eſt. Huius enim
L deſyderij fui flammam ſanctus Moyſes fidelis famu-
Exo.33. lus eius oſtendit, vbi ait deo cum quo vt amicus facie ad faciem loquebatur, *Si* inueni gratiam ante te,oſtende mihi temetipſum. Quid ergo? ille non erat ipſe? *Si* non eſſet ipſe,non ei diceret, Oſtẽde mihi temetipſum, ſed oſtende mihi deum: & tamen ſi eius naturam ſubſtantiamq; conſpiceret, multominus diceret, Oſtende mihi temetipſum. Ipſe ergo erat in ea ſpecie qua apparere voluerat,non autem ipſe apparebat in natura propria,quam Moyſes videre cupiebat. Ea quippe promittitur ſanctis in alia vita. Vnde quod reſponſum eſt Moyſi,verum eſt, quia nemo poteſt faciem dei videre & viuere, id eſt, nemo poteſt eũ in hac vita videre viuens ſicuti eſt. Nam multi viderunt,ſed quod voluntas elegit,nõ quod natura formauit. Et illud quod ſanctus
1.Ioan.3. Ioannes ait,ſi rectè intelligitur, Dilectiſſimi ⌊ nunc ⌋ filij dei ſumus, & nondũ apparuit quod erimus: Scimus quia cum apparuerit ſimiles ei erimur,quoniam videbimus eum ſicuti eſt, non ſicut eum homines viderunt quando voluit *in ſpecie qua voluit*, non *in* natura qua *in ſemetipſo etiam cum videretur latuit*, ſed ſicut eſt, quod ab eo petebatur,cum ei diceretur, Oſtende mihi
M temetipſum,ab eo qui cum illo facie ad faciem loque-
Exo.33. batur. Non quia dei plenitudinem quiſquam non ſolũ oculis corporis,ſed vel ipſa mente aliquando comprehendit. Aliud eſt enim videre,aliud eſt totũ viden-
Caput.8. do comprehendere: quandoquidem id videtur quod præſens vtcunque ſentitur, totum autem comprehenditur videndo,quod ita videtur,vt nihil eius lateat videntem,aut cuius fines circunſpici poſſunt, ſicut te nihil latet præſentis voluntatis tuæ, circũſpicere autem potes fines annuli tui. Exempli gratia,duo poſui,quorũ alterum ad mentis obtutum,alterũ ad corporales oculos pertinet. Viſus enim ſicut ille ait,ad vtrunque referendus eſt,id eſt, & ad oculos & ad mentem. Porrò ſi propterea deum nemo vidit vnquam,quia ſicut ait diſputator,cuius verba conſideramus, plenitudinem diuinitatis eius nemo conſpexit, nemo mente aut oculis comprehendit: vidit enim ad vtrunque referẽdum eſt: reſtat inquirere quomodo angeli deum videant, propter illud quod ex Euangelio commemoraui, Angeli
Matth.18. eorum ſemper videt faciem patris mei. *Si* enim & ipſis non ſicuti eſt ſed latẽte ſua natura in ſpecie qua voluerit

A luerit apparet,magis magisq; requirẽdum eſt, quomodo eum nos videbimus ſicuti eſt,& ſicut Moyſes deſyderauit cum peteret,vt deus qui in conſpectu eius erat, oſtenderet illi ſemetipſum.Hoc enim nobis ſummum præmium in reſurrectione promittitur, quòd erimus æquales angelis dei, ac per hoc ſi nec ipſi eum vidẽt ſicuti eſt,quomodo nos ita viſuri ſumus cum eis æquales in reſurrectione facti fuerimus? Sed vide quid conſequenter dicat noſter Ambroſius.Denique, inquit,cum additur,Vnigenitus filius ipſe enarrauit,mentium magis quàm oculorum viſio declaratur.Species enim videtur,virtus verò narratur.Illa oculis,hæc mẽte comprehenditur.Qui pauloante dixerat viſionẽ ad vtrunque referẽdam,nunc eam non menti, ſed oculis dedit, non vt opinor negligẽter ſua verba reſpiciens,ſed quia vſitatius in loquendo ſolemus oculis attribuere viſionem ſicut ſpeciem corpori. Nam & hic mos loquendi crebrius vſurpatur in rebus quæ locis continentur,varianturq; coloribus.Sed ſi nulla ſpecies eſſet mente cõtuenda,non diceretur ille ſpecioſus forma præ filiis ho
Pſal.44. minum. Neque enim hoc ſecundum carnem dictum eſt, ſed ſecundum ſpeciem ſpiritalem. Dicitur ergo &
B ſpecies pertinens ad mentis obtutum,ſed quia vſitatius in corporibus dicitur vel in ſimilitudinibus corporũ, ideo dixit,Species videtur,virtus verò narratur:illa oculis,hæc mente comprehenditur. Proinde narrante vnigenito qui eſt in ſinu patris narratione ineffabili, creatura rationalis munda & ſancta, impletur viſione dei ineffabili, quam tunc conſequemur cũ æquales angelis facti fuerimus. Quia ſicut videntur iſta viſibilia corporis ſenſibus nota,deum nemo vidit vnquã, quoniam ſi aliquando eo modo viſus eſt,non ſicut iſta natura videtur,ſed voluntate viſus eſt, ſpecie qua voluit apparens,latente natura atque in ſe incommutabiliter permanente.Eo autẽ modo quo videtur ſicuti eſt,nunc
Cap.3. fortaſſe videtur à quibuſdam angelis,à nobis autẽ tunc ita videbitur,cũ eis facti fuerimus æquales. Deinde cum addidiſſet, quia nec poteſtates cœlorum, ſicut Seraphin,niſi cum volunt & quemadmodum volunt videntur, vt hinc etiam coniiceretur quanta ſit inuiſibilitas Trinitatis,tamen,inquit, etſi poteſtas non eſt vidẽdi,eſt gratia promerẽdi vt videre poſſimus. Et ideo qui habuit gratiam, meruit copiam, nos copiam non meremur, quia deum videndi gratiam non habemus.
C His itaque verbis quia non ſua docet, ſed Euangelium exponit,non hoc voluit intelligi,quòd quidam eorum videbunt deum,quidã verò non videbunt,quibus credẽtibus dedit poteſtatem filios dei fieri, cũ ad eos omnes pertineat quod dictum eſt. Videbimus eum ſicuti eſt.Sed dicendo,nos copiam non meremur,quia deum videndi gratiam non habemus de hoc ſeculo ſe loqui ſignificauit,vbi quibuſdam deus licet non in ſua natura,ſed in qua voluit ſpecie dignatus eſt apparere, ſicut
†Eſaiæ. Abraæ,ſicut Iſaac, †aliiſque ſimilibus,cæteris verò innumerabilibus, quanuis ad ſuum populum & hæreditatem æternã pertinentibus nulla vel tali ſpecie ſe demõſtrat.In futuro autem ſeculo qui regnum accepturi ſunt quod eis ab initio præparatum eſt,omnes eũ corde mundo videbunt, nec in illo regno niſi tales erunt.
Cap.10. Attende itaque quid adiungat iam de illo ſeculo dicere incipiens,Et quid mirum,inquit,ſi in præſenti ſeculo niſi quando vult dominus non videtur? in ipſa quoque reſurrectione non facile eſt deum videre, niſi eis qui mundo ſunt corde.Et ideo beati mundo corde, ipſi enim deum videbunt.Quantos beatos iam numerauerat, & tamen his videndi deũ non promiſerat fa- D
cultatem.Si ergo ij qui mundo ſunt corde deum videbunt, vtique alij non videbunt. Neque enim indigni deum videbunt neque is qui deum videre noluerit, pòteſt deum videre. Cernis quàm circunſpecte loquatur iam de iis qui in futuro ſeculo videbunt deum: Neque enim omnes ſed qui digni ſunt.Reſurgent enim digni & indigni regno illo,vbi videbitur deus: quoniã omnes qui in monumentis ſunt,audient vocẽ eius & pro- Ioan.5.
cedent,ſed cum magna differentia. Nam qui bene fecerunt,in reſurrectionem vitæ:qui verò male egerunt, Ioan.3.
in reſurrectionem iudicij.Hoc iudicium pœnam ęternam ſignificat: ſicut etiam illud dictum eſt, Qui non credit,iam iudicatus eſt. Quod ergo ait ſanctus Am- Ambroſius ſuper Lucã.
broſius,Neque is qui deum videre noluerit, poteſt deũ videre:quid aliud intelligi voluit,niſi quia iis qui mũdando cordi curam tantæ rei dignam nõ vult impendere,non vult deum videre.Vide proinde quid adiungat.Nec in loco,inquit,deus videtur, ſed mundo corde.Quid euidentius,quid expreſſius dici potuit?Ab hac igitur viſione diabolus & omnes angeli eius,& omnes cũ eis impij ſine vlla nebula dubitationis excluſi ſunt, quoniam mundo corde non ſunt:ac per hoc quod ſcri- E
ptum eſt in libro Iob,veniſſe angelos in conſpectũ dei, & veniſſe cum eis diabolum, non ideo diabolus deum vidiſſe credendus eſt.Ipſi enim dicti ſunt veniſſe in cõſpectum dei,non deus in conſpectum eorum.Veniunt autem in conſpectum noſtrũ quæ videmus,non à quibus videmur. Venerunt ergo ſicut in multis codicibus legitur,vt aſſiſterent corã deo,non vt coram ipſis deus. Nec eſt opus hoc loco immorari,vt pro viribus noſtris conemur oſtendere,quomodo & hoc temporaliter fiat, cum in dei conſpectu ſint omnia ſemper. Nunc enim quæritur,quomodo videatur deus,non ea ſpecie qua & in iſto ſeculo quibuſdam voluit apparere,quando non ſolum cum Abraam aliisq; iuſtis,verumetiam cũ Cain fratricida locutus eſt. Sed quomodo videatur in illo regno vbi eum videbunt filij eius ſicuti eſt. Tunc quippe ſatiabitur in bonis deſyderium eorum, quo deſyderio flagrabat Moyſes,cui loqui ad deum facie ad faciẽ non ſufficiebat,& dicebat: Oſtende mihi temetipſum Exo.33.
manifeſte,vt videam te:tanquam diceret,quod in pſalmo ex eodem deſyderio canitur, Satiabor cum mani- Pſal.16.
feſtabitur gloria tua. Quo deſyderio ardebat & Philippus,& ſic ſatiari cupiebat dicens,Oſtende nobis pa- F
trem & ſufficit nobis.De hac viſione loquens,eius etiã Ioan.14.
ipſe amator & deſyderator Ambroſius, Non in loco, inquit,deus videtur,ſicut ad ilicem Mambræ, ſicut in monte Sina,ſed mundo corde.Et ſequitur, ſciens quid deſyderet,& quid æſtuet,& quid ſperet: Nec corporalibus, inquit, oculis deus quæritur quibus ſe oſtendit Abraæ,Iſaac,Iacob,& aliis in hoc ſeculo. Nec circunſcribitur viſu,propter illud quod dictum eſt,Poſteriora mea videbis:Nec tactu tenetur, ſicut luctatus etiam eſt cum Iacob:Nec auditur afflatu,ſicut non ſolum à tot ſanctis,verumetiam à diabolo auditus eſt:Nec ſentitur inceſſu, ſicut aliquando cum in paradiſo deambularet ad veſperam. Vides quemadmodum vir ſanctus enitatur noſtras mentes ab omnibus carnis ſenſibus ſeuocare,vt aptas faciat ad videndum deum. Et tamẽ quid agit talis extrinſecus plantator & rigator, niſi intrinſecus operetur qui dat incrementum deus? Quis enim ſine adiutorio ſpiritus dei cogitare valeat eſſe aliquid, magisq; eſſe, quàm omnia quæ per corpus ſentiuntur, quod nec in loco videatur, nec quærendum ſit oculis,

nec au-

Universidad de Deusto Biblioteca

G nec audiatur affatu,nec tactu teneatur,nec sentiatur incessu,& videatur tamen,sed mundo corde? Neq; enim de hac vita ille loquebatur cū hoc diceret,quandoquidem ab hoc seculo in quo deus apparuit, non sicuti est, sed in specie qua voluit,quibus voluit,satis discreuit seculi futuri vitā,discretione apertissima,vbi ait,Et quid mirum si in præsenti seculo nisi quando vult,dominus non videtur? In ipsa quoque resurrectione non facile est deum videre,nisi iis qui corde sunt mundo.Et ideo beati mundo corde,quoniam ipsi deum videbunt.Hinc iam de illo seculo dicere exorsus est, vbi deū videbunt, non omnes qui resurgent, sed qui resurgent ad vitam æternam:non indigni,de quibus dictum est, Tollatur impius ne videat claritatem dei:sed digni, de qualibus dixit ipse dominus cum præsens non videretur, Qui diligit me,mandata mea custodit.Et qui diligit me,diligitur à patre meo, & ego diligam eum, & ostendam meipsum illi:nec ij quibus dicetur, Ite in ignem æternum,qui paratus est diabolo & angelis eius: sed ij quibus dicetur, Venite benedicti patris mei percipite regnum quod vobis præparatum est ab initio mundi.Illi quippe ibūt in combustionem æternam. Iusti autem H in vitā æternam.Et quæ est vita æterna,nisi quòd ipsa vita alibi dicit,Hæc est autē vita ęterna,vt cognoscant te vnum deum verum & quem misisti Iesum Christū: Sed sic, quomodo promisit ostensurum se ipsum dilectoribus suis cum patre vnum deum,non quomodo in hoc seculo in corpore visus est à bonis & à malis,& in iudicio futuro,quo sic venturus est, quomodo visus est iens in cœlum: hoc est in eadem forma filij hominis, eandem formam videbunt,quibus dicturus est,Esurini & non dedistis mihi manducare: quia & Iudæi videbunt in quem pupugerunt:non illam dei formā in qua non rapinam arbitratus est esse æqualis deo,in illa dei forma tunc videbunt* eum I qui videbunt eum J sicuti est. Nec ideo videbunt, quia pauperes spiritu in hac vita fuerunt,quia mites,quia lugentes, quia esurientes & sitientes iustitiam, quia misericordes, quia pacifici, quia persecutionem passi propter iustitiam, quanuis & hæc omnia iidem ipsi passi sunt, sed quia mundo sunt corde.Ideo quippe inter illas beatitudines,cum omnia faciant qui cor mundum habent,non est tamen alicubi positum, deum videbunt,nisi vbi dictum est, Beati mundo corde,quoniam mundo corde videbitur, † qui I nec in loco videtur, nec oculis corporalibus quæritur, nec circunscribitur visu,nec tactu tenetur, nec auditur affatu,nec sentitur incessu. Deū enim nemo vidit vnquam,vel in hac vita sicuti ipse est, vel etiam in angelorum vita,sicut visibilia ista quæ de corporali visione cernuntur. Quia vnigenitus filius qui est in sinu patris ipse enarrauit. Vnde non ad oculorum corporalium, sed ad mentium visionem dictum est pertinere quod narrat. Sed rursus ne desyderium nostrum à corporis sensu ad alium corporis sensum migraret, hoc est, ad aures ab oculis:ideo cum dixisset, nec corporalibus deus oculis quæritur,nec circunscribitur visu,nec tactu tenetur,addidit etiā,nec auditur affatu, vt si possumus, vnigenitum filiū qui est in sinu patris,sic intelligamus narrantem,quoniam & verbum est,non sonus auribus strepens, sed imago mentibus innotescens, vt illic interna & ineffabili luce clareſcat quod dictum est, Qui me videt, videt & patrem, quod hic Philippo dicebatur quando videbat & non videbat.Sequitur enim huius visionis eximius concupitor Ambrosius,dicens, Et cum absens putatur,videtur: & cum præsens est,nō videtur.Non dixit cum absens est, sed cum absens putatur. Nusquam enim absens est qui cœlum & terrā implet,nec spatiis includitur paruis,magnisq;diffunditur, sed vbiq; totus est & nullo cōtinetur loco.Hoc qui excedente mente intelligit,videt deū, & cum absens putatur.Qui autem hoc non potest, oret & agat,vt posse mereatur,nec ad hominem disputatorē pulset,vt quod non legit legat,sed ad deum saluatorem, vt quod non valet valeat. Vnde autem dixerit. Et cum præsens est non videtur,consequenter aperuit dicens, Deniq; nec Apostoli omnes Christum videbant: Et ideo ait, Tāto tempore vobiscum sum,& adhuc me non cognouistis? Ecce quomodo deus præsens erat & nō videbatur. Sed quare non ausus est dicere, deniq; nec Apostoli Christum videbant,sed ait,Nec Apostoli omnes, tanquam aliqui tunc viderēt ea visione in qua ipse & pater vnū sunt? An forte illud attendit,quod cum Petrus dixisset, Tu es Christus filius dei viui, responsum accepit,Beatus es Simon bariona, quia non tibi reuelauit caro & sanguis,sed pater meus qui in cœlis est? Quātus illa reuelatio vtrum per fidē tantæ rei creditæ, an per visionē conspectæ facta in eius mente fuerit, non mihi videatur elucere, cū & ipse Petrus tam paruulū se adhuc L illi ostenderet,vt timeret ne amitteret morientē quem filium dei viui, hoc est,vitæ fontem fuerat pauloante confessus. Deinde potest mouere, quomodo iā ipsa dei substantia videri potuerit,à quibusdam in hac vita positis,propter illud quod dictū est ad Moysen,Nemo potest faciem meam videre & viuere: nisi quia potest humana mens diuinitus rapi ex hac vita ad angelicam vitam,antequam per istam communem mortem carne soluatur. Sic enim raptus est qui audiuit illic ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui: vbi vsque adeo facta est ab huius vitæ sensibus quædam intētionis auersio,vt siue in corpore, siue extra corpus fuerit, id est,vtrum sicut solet in vehemētiori ecstasi mens ab hac vita in illam vitam fuerit alienata manēte corporis vinculo, an omnino resolutio facta fuerit,qualis in plena morte cōtingit, nescire se diceret.Ita fit vt & illud verum sit quod dictum est, Nemo potest faciem meā videre & viuere, quia necesse est abstrahi ab hac vita mentem,quando in illius ineffabilitatem visionis assumitur,& non sit incredibile quibusdam sanctis nōdum ita defunctis, vt sepelienda cadauera remanerēt, etiam istam excellentiam reuelationis eius concessam M fuisse. Quod existimo cogitasse illum qui noluit dicere,Nec Apostoli Christum videbant, sed ait,nec Apostoli omnes Christum videbant, credens quibusdam eorum diuinitatis quoque ipsius visionē de qua loquebatur etiam tunc potuisse donari:certe propter beatum Paulum, quia & ipse quanuis nouissimus vtique Apostolus erat,qui de sua illa ineffabili reuelatione non tacuit.Quanquam & illi fidelissimo antiquo famulo dei Moysi mirum, vbi in hac terra laboraturo populumq; illum adhuc rectūro,concessum est quod petiuit,vt claritatem domini videret,cui dixerat:Si inueni gratiam ante te ostende mihi temetipsum manifeste. Accepit enim in præsentia congruum responsum,quod faciem dei videre non posset, quam nemo videret & viueret. hoc modo significante deo alterius potioris vitæ illam esse visionem. Deniq; in verbis dei futuræ Christi ecclesiæ mysterium figuratū est.Gestauit quippe Moyses typum populi Iudæorum in Christum passum postea credituri:Ideo dictum est illi,Cum transiero,posteriora mea videbis,Et cætera quæ ibi dicuntur,mirabili sacramento

Matth.5.

Ioan.14.

Matth.25.

Matth.16.

Caput.11.

Exo.33.

2.Cor.12.

Exod.33.

Zacha.12. Philip.4.

* Iusti,aut simile verbū videtur deesse.

Matth.5. I

† aliis Beati mundicordes,quoniā ipsi deum videbunt.

Ioan.1.

Caput.11.

Ambrosius super Lucā.

A cramento prænunciant ecclesiam pòst futuram, vnde modo lõgum est disputare. Quod autem dicere instituera̅m, desyderio eius etiam illud quod petierat fuisse
Num.12. concessum, in libro Numerorum postea demonstratũ est, vbi dominus arguit contumaciam sororis ipsius, & dicit aliis prophetis in visione se apparere & in somno, Moysi autem per speciem, nõ per ænigmata, vbi etiam addidit dicẽs. Et gloriam domini vidit. Quid ergo est quod eum sic fecit exceptum, nisi forte quia illa contẽplatione dignum etiam tunc habuit populi sui talẽ rectorem & ministrum in tota domo sua fidelẽ, vt quẽadmodum concupiuerat videret deum sicuti est, quæ
Cap.13. contemplatio cunctis filiis in fine promittitur? *Ista credo consyderans vir Ille sanctus cuius verba tractamus.* Nec Apostoli, inquit, *omnes Christum videbant*, quoniam forte *aliqui eorum etiam ipso tempore viderant secundum ista quæ dixi.* Vt autem probaret quod dixit, quia non omnes videbant, continuo subiecit. Et
Ioan.14. ideo ait: Tanto tempore vobiscum sum, & adhuc me non cognouistis? Deinde subiungẽs à qualibus deus videatur illa cõtemplatione sicuti est. Qui enim cognouit, inquit, quæ sit latitudo, & longitudo, & altitudo, &
B profundũ, & supereminentẽ scientiæ charitatẽ Christi, videt & Christum, videt patrẽ. Ego hęc verba Apo-
Ephe.3. stoli Pauli sic intelligere soleo, In latitudine bona opera charitatis, In longitudine perseuerantiam in bonis vsque in finem, In altitudine spem cœlestium pręmiorum, In profundo inscrutabilia iudicia dei, vnde ista gratia in homines venit. Et hunc intellectum coaptare etiam sacramento crucis, vt in latitudine accipiatur transuersum lignum, quo extenduntur manus propter operum significationem, In longitudine ab ipso vsque in terram vbi totum corpus crucifixum stare videtur, quod significat persistere, hoc est, longanimiter permanere, In altitudine ab ipso trãsuerso ligno sursum versus, quod ad caput eminet, propter expectationem supernorum, ne illa bona opera atque in eis perseuerãtia propter beneficia dei terrena atque temporalia faciẽda credantur, sed potius propter illud quod desuper sempiternum sperat fides, quæ per dilectionem operatur: In
Galat.5. profundo autem pars illa ligni, quę in terrę abdito defixa latet, sed inde consurgit omne illud quod eminet, sicut ex occulta dei voluntate vocatur homo ad participationem tantæ gratiæ, *alius sic, alius autem sic*: Su-
C pereminentem verò scientiæ charitatem Christi, eam profecto vbi illa est pax quę præcellit omnem intellectum. Sed siue hoc in his Apostolicis verbis etiam ille senserit Euangelicus disputator, siue aliud aliquid fortasse congruentius, vides tamen etiam hoc, ni fallor, à regula fidei non aberrare. Vnde autem nunc agimus propter contuitũ spiritalem, cum dixisset, Qui cognouit quæ sit latitudo & longitudo & altitudo & profundum, & supereminentem scientiæ charitatem Christi, videt & Christum, videt & patrẽ, ne alicui tardissimo de corporali visione dicere videretur, Nos enim, inquit, iam secundum carnem non nouimus Christum, sed secundum spiritum. *Spiritus enim ante faciem nostram Christus dominus.* Quod ait hoc loco, nouimus, secundum fidem dixit, quę nunc est, non secundũ contẽplationem quæ tunc erit: quia & illud nouimus quicquid fide non ficta etiam si nondum per speciem contuendo, iam tamen inconcusse credẽdo retinemus. De-
1.Cor.5. nique cum dixisset, Iam non secundum carnem Christum nosse, sicut Apostolus ait, & addidisset testimoniũ
Threno.4. de propheta. *Spiritus enim ante faciem nostrã Chri-*stus dominus: continuo subiecit, Qui nos in omnem D plenitudinem dei misericordia sua implere dignetur, vt videri possit à nobis. Certe manifestum est quòd illam noticiam, vbi dixerat, nouimus, ex fide posuit, ex qua modo iustus viuit, non ex contemplatione qua deũ videbimus sicuti est. Hanc enim sibi & nobis cõsequẽter optauit futuramq; significauit dicendo. Qui nos in omnem plenitudinẽ dei misericordia sua implere dignetur, vt videri possit à nobis. Hanc plenitudinem Cap.14. dei quidam † in sermone Apostoli sic intellexerunt, vt Eniauritanos hæreticos intelligit. putarent nos hoc futuros omnino quod deus est. Hæc enim verba sicut recognoscis, Apostolus posuit ita loquens, Cognoscere etiã supereminentem scientiæ cha- Ephe.3. ritatem Christi, vt impleamini in omnem plenitudinem dei. Quapropter, inquiunt, si aliquid minus quàm deus habebimus, & in aliquo minores erimus, quomodo implebimur in omnem plenitudinẽ dei? Sed quoniam implebimur, profecto erimus æquales. Auersaris istum vtiq; & detestaris humanæ mẽtis errorem, scio, & rectẽ facis. Sed quomodo intelligenda sit ista plenitudo, qua dictum est implendos nos esse in omnẽ plenitudinem dei, postea si deus voluerit pro viribus quas dederit disseremus. Nunc autem quod mihi proposueras, & ad explicandum difficile videbatur, vtrum ex- E plicatũ sit, diligenter attende, recolendo quę dicta sunt. *Epilogus ante dilecti totum.* Si enim quæris, vtrum possit deus videri? Respondeo, potest. Si quæris, vnde sciam? Respondeo, quia in veracissima scriptura legitur, Beati mundi corde, quoniam Matth.5. ipsi deum videbunt: & cætera talia. *Si quęris quomodo dictus sit inuisibilis si videri potest?* Respondeo, *inuisibilem esse natura, videri autem cũ vult sicut vult: plurimis enim visus est, non sicuti est, sed quali specie illi placuit apparere.* Si quæris, quomodo eũ vidit vel Cain sceleratus, quãdo de suo scelere ab illo interrogatus & Gene.4. iudicatus est: vel etiam ipse diabolus, quãdo venit cum Iob.1.&.2. angelis vt cum illo assisteret, si beati mundo corde, † † mũdi corquoniam ipsi deum videbunt: Respondeo non quidem dex. esse consequens, vt etiam videant deum qui voces ab eo factas aliquando audiunt. Neque enim viderunt eũ qui audierunt quando dixit ad filium, Et clarificaui & Ioan.12. clarificabo iterum. Veruntamen non esse mirandum, *si aliqui etiam non mundo corde vident deum in specie, quam volũtas eius fecerit, latente inuisibili & apud se incommutabili manente natura.* Si quæris vtrũ etiã sicuti est, possit aliquando videri? Respondeo, filiis hoc E esse promissum, de quibus dictum est, Scimus quia cum 1.Ioan.3. apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Si quæris, vnde eum videbimus? Respondeo, vnde angeli vident, quibus tunc erimus æquales. Sicut enim videntur ista quæ visibilia nominantur, deũ ne- Ioan.1. mo vidit vnquam, nec videri potest, quoniã lucem habitat inaccessibilẽ, & est natura inuisibilis sicut incor- 1.Timo.6. ruptibilis, quæ contextim posuit Apostolus dicens, Regi autem seculorum inuisibili, incorruptibili: quia sicut 1.Timo.1. nunc incorruptibilis nec postea corruptibilis, ita non solum nunc, sed etiam semper inuisibilis. Nec in loco enim videtur, sed mundo corde, nec corporalibus oculis quæritur, nec circunscribitur visu, nec tactu tenetur, nec auditur affatu, nec sentitur incessu. Vnigenitus au- Ioan.1. tem filius qui est in sinu patris, diuinitatis naturã atq; substantiam insonabiliter narrat, & ideo dignis idoneisq; tanto conspectu oculis etiam inuisibiliter monstrat. Ipsi enim sunt oculi, de quibus Apostolus dicit, il- Ephe.1. luminatos oculos cordis vestri. Et de quibus dicitur, Il- Psal.12. lumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte, ne-

Universidad de Deusto Biblioteca

G te,nequando dicat inimicus &c. Dominus enim ſpiri-
2.Cor.3. tus eſt. Vnde qui adhæret domino vnus ſpiritus eſt.
1.Cor.6. Proinde qui poteſt deum inuiſibiliter videre, ipſe deo
Caput.15. poteſt incorporaliter adhærere. Puto iam non eſſe in quęſtione quam propoſuiſti,amplius quod requiras. Sed in hac tota noſtra diſputatione, cõſidera quid videris,quid credideris,quid adhuc neſcias,ſiue quia non dixi, ſiue quia non intellexiſti, ſiue quia non iudicaſti eſſe credendum: & ea quæ vera eſſe vidiſti adhuc diſcerne vnde videris, vtrum recolendo illa te vidiſſe per corpus,ſicut corpora cœleſtia vel terreſtria,an verò nunquã corporalibus ea attigeris viſibus, ſed ſola mente intuens vera & certa eſſe perſpexeris,ſicut voluntatem tuam,de qua ego tibi credere loquẽti poſſum,eam verò vt abs te videtur videre ipſe non poſſum. Et cum hæc ita diſcreueris, etiam id attende vnde diſcernas: quanuis enim alia corpore,alia mente videamus, horũ tamen duorum generum ipſa diſcretio videtur mente non corpore,& ea quę mente conſpiciuntur,non indigẽt vllo corporis ſenſu,vt ea vera eſſe nouerimus. Quę autẽ per corpus videtur,niſi mens aſſit,quæ talia nunciata ſuſcipiat,nulla poſſunt ſcientia contineri, & quæ
H nunciata quaſi ſuſcipere perhibetur, foris ea relinquit. Sed eorum imagines,id eſt, incorporeas ſimilitudines corporum incorporaliter commendat memoriæ,vnde cum voluerit & potuerit, velut de cuſtodia productas, atque in conſpectum cogitationis exhibitas iudicet. Et
*forte valet. cum volet * etiã iſta duo diſcernit, quid in ſpecie corporali foris reliquerit,quid ei ſimile intus inſpiciat, & illud abſens, hoc præſens eſſe dignoſcit. Sicut me abſente faciẽ mei corporis cogitas, & illa tibi eſt imago præſens. Abſens autem facies,cuius imago eſt hoc corpus. Illa verò incorporea corporis ſimilitudo eſt. Iis ergo quæ vides diligenter fidenterq; perſpectis atque diſtinctis,attende quę credis in hocipſo ſermone toto,ex quo ad te loqui his literis cœpi,& in eiſipſis quibus non viſis accommodas fidem, ipſa teſtium pondera diſcernendo perpẽde. Neque enim mihi ſic credis, quemad-
Ambroſius. modum Ambroſio,de cuius libris tanta illa teſtimonia poſui. Aut ſi ambobus nobis æqua lance putas eſſe credendum,nunquid vllo modo Euangelio nos comparabis,aut ſcripta noſtra ſcripturis canonicis coęquabis? Profecto ſi rectè in diiudicãdo ſapis,longe nos infra vides ab illa authoritate diſtare. Et me quidem lõ-
I gius,ſed vtriq; noſtrum quantumlibet credas, vtrunq; illi excellentiæ nequaquam cõparas. Quocirca id quod
Ioan.1. ſcriptum eſt? Deum nemo vidit vnquam. Et, Lucẽ ha-
1.Tim.6. bitat inacceſſibilem, quem nemo hominum vidit nec
Matth.5. videre poteſt. Et, Beati mundo corde quoniam ipſi deũ videbunt. Et quicquid aliud ex illis libris ſanctis commemoraui,firmius credis quam id quod dixit Ambroſius. Nec in loco deus videtur, nec corporalibus oculis quęritur,nec circunſcribitur viſu,nec tactu tenetur,nec auditur affatu,nec ſentitur inceſſu. Talem quippe eſſe intellexit vel credidit deum,qui mundo corde conſpicitur. Hanc autem etiam meam ſententiam eſſe confiteor. Aliter ergo iſta,aliter illa diuina verba in fide recipis. De nobis enim tibi ſubeſt fortaſſe aliquis ſcrupulus, ne in his diuinis eloquiis aliquid minus dilucide intelligamus,& non ſicut dicta ſunt,ſed ſicut ſuſpicamur exponantur à nobis. Fortaſſe enim dicis apud teipſam: Quid ſi & mundo corde videtur deus, & in loco tamen videtur? aut quid ſi oculis etiam corporalibus deum videbunt qui mundo ſunt corde,cum corrupti-
1.Cor.15. bile hoc induerit incorruptionẽ,quando erimus ęqua-
Luc.20. les angelis dei? Quãtum ergo nobis credere debeas vel K
nõ debeas,fortaſſis ignoras,& vel plus vel minus quàm debes nobis credendo,ne fallaris attẽdis: diuinis autem ſcripturis,etiam nondum perſpicue intellectis credendum eſſe non dubitas. Sed hanc conſiderationem credendi vel non credendi, & difficultatẽ ſcientiæ & dubitationis æſtus & piam fidem,quæ diuinis debetur affatibus,in tua mente ita vt ſunt attẽdis & vides,nec de his omnino quod apud te ita ſint,ſiue vt ego dixi, ſiue vt ipſa potius noſti aliquid ambigis. Vides itaq; fidem tuam, vides dubitationem tuam, vides ſtudium tuum voluntatemq; diſcendi,& cum authoritate diuina moueaꝛis ad credenda quæ nõ vides,hæc te tamen credere incunctãter vides,diſtribuis & diſcernis hęc omnia.

Caput.16. Num ergo iis oculis cordis tui, quibus hæc omnia vera & certa eſſe contueris, tibiq; præſentia inuiſibiliter cernis atque diſcernis,vllo modo corporeos oculos comparabis? Cum etiam de ipſis rebus viſibilibus, quæ corporalium oculorum acie quodammodo radiantur, & de ipſis corporeis oculis eorumq; acie, qualiſcunque & quantacunque ſit quantũ diſtet ab inuiſibilibus,non excellentioribus quibus etiam nobis non viſis fidẽ debes,ſed ab iis quæ cõmemorauí,quæ non credis abſen- L
tia ſed præſentia mẽte contueris,non eiſdem ipſis carnis oculis ſed illis interioribus iudices. Cũ ergo interiores oculi iudices ſint oculorum exteriorum, iſti autem illis quodam officio nunciandi & miniſterio famulentur,multaq; illi videant quæ iſti non vident,nihil iſti videant, vnde non illi tanquam præſides iudicent,quis non illos iſtis incõparabili æſtimatione pręponat? Quæ cum ita ſint,obſecro te,cũ agitur in te ipſa hoc tam grande negocium, cum ab exterioribus interiora diſtinguis,atque illa iſtis ineffabiliter anteponis, cumq; iſtis foris relictis in illis intrinſecus demoraris, & ea ſuis quibuſdam incorporalibus finibus metiendo iudicas,in nulla te putas,an in aliqua luce verſari? Ego enim exiſtimo quòd tanta ibi & talia,tam vera,tã clara,tam certa videri ſine luce non poſſunt. Ipſam igitur lucem in qua cuncta illa perſpicis intuere,& vide vtrũ ad eam poſſit accedere vllus corporeorum radius oculorum. Profecto non poteſt. Attende etiam, vtrum in ea videas vlla locorum ſpatia vel interualla,reſponde. Nihil ibi tale vt arbitror inuenis,ſed vigilanter abigis ab aſpectu intimo quicquid imaginum corporaliũ exterioris hominis ſenſus inuexit. Sed forte difficile eſt: M
irruit enim de conſuetudine corporalis vitæ, in ipſos quoque interiores oculos turba phantaſmatũ in ſimi-
litudinibus corporum, cui reſiſtere conetur, † * ſaltem †* conatus.
authoritate diuina,exclamaui,dolens in illa breui epiſtola & dixi, Audiat caro carnalibus cogitationibus Ioan.4.
ebria. Spiritus eſt deus. Neque enim cuiuſquam magis quàm etiam ipſam meam mentem ab huiuſmodi vanitate illa increpatione compeſcui. Facilius quippe inclinamur ad ſolita,& amicum eſt infirmitati humanę animæ corporalem cõuerſationem introrſus vel mittere vel admittere,non vbi ſana conſiſtat,ſed vbi languida quodammodo,aut incumbat,aut iaceat. Proinde ſi non potes aciem mẽtis tuæ à corporearum ſimilitudinum quaſi nubilo perſpicue ſerenare, eaſipſas apud teipſam vigilanter attende, intuere cœlum & terram cogitando, ſicut oculis corporis cernendo conſueuiſti, easq; imagines cœli & terræ, quæ ante oculos cogitationis productæ ſunt,vide ſimilitudines corporum eſſe non corpora. Sic ergo iudica contra teipſam pro teipſa, ſi nõ potes omnifariam corporalium qualitatum imaginarias

imaginarias formas ab acie tuæ mentis abigere,& vnde vinceris inde cõuince. Neq; enim est,vt opinor,quis quam etiã talibus imaginationibus ita deditus, vt credat sic esse in memoria sua,vel in ipso conspectu cogitationis suæ solem,lunam,stellas,amnes,maria, montes,colles,vrbes, parietes deniq; domus suæ,vel etiã cubiculi sui,& quicquid per oculos corporis tale cognouit & tenet, vt locorum spatiis atq; interuallis siue stẽt siue moueantur. Porrò si ea quæ in animo nostro sunt corporibus locisq; simillima,non tamen locorum spatiis atq; finibus continentur, nec interuallis localibus in nostra memoria reponuntur,quanto magis illa quę
Gala.5. nullam gerunt similitudinẽ corporum:Charitas, gaudium,longanimitas,pax,benignitas,bonitas,fides,mãsuetudo,continentia,nulla locorum spatia tenent,nulla intercapedine separãtur,aut aliqua oculi cordis,quo radios suos mittant & ea videant interualla, conquirunt? Nónne omnia in vno sunt sine angustia, & sine terminis nota sunt sine circuitu regionum? Aut dic in quo loco videas charitatem, quæ tamen intantum tibi cognita est,inquantum eam potes mentis acie cõtueri, quam non ideo magnam nosti, quia ingentẽ aliquam
B molem conspiciendo lustrasti: nec cũ tibi intus loquitur,vt secundũ eam viuas vllis perstrepit sonis: nec vt eam cernas,corporalium lumen erigis oculorũ: nec vt eam fortiter.teneas,corporalium vires prępараs lacertorum:nec cum tibi venit in mẽtem, sentis eius incessum.Ecce etiam charitas quantulacunq; in nostra voluntate consistit nobisq; conspicua est, nec in loco videtur,nec corporalibus oculis quæritur,nec circunscribitur visu,nec tactu tenetur,nec auditur affatu,nec sentitur incessu,quanto magis deus ipse cũ hoc ipse in nobis est? † Nam si interior homo noster quantulacunq; imago eius,non de illo genita,sed ab illo creata,quãuis adhuc renouetur de die in diem,iam tamen in tali luce habitat,quò nullus oculorum corporaliũ sensus accedit: si ea quæ in illa luce cordis oculis intuemur, & discernuntur inter se,& nullis locorũ spatiis separãtur: quãto magis deus qui lucem habitat inaccessibilẽ corporis sensibus,quò nec ipsius nisi mũdi potest esse cordis accessius? Cum igitur lucem istam omni corporali luci non solum iudicio rationis,sed amoris quoq; appetitu præposuerimus,quãto id magis valebimus,[tãto melius valebimus,] donec sanentur omnes languores animæ nostrę ab illo qui propitius sit omnibus iniquitatibus nostris.In hac enim viuaciore vita facti spiritales poterimus omnia diiudicare,Ipsi verò à nemine diiudicari.Animalis autẽ homo non percipit quę sunt spiritus dei. Stultitia enim est illi & non potest scire quoniam spiritaliter diiudicatur. Quod si nondum possumus præferre lucem iudicãtem, ei luci de qua iudicatur:præferre vitam intelligentem,vitę tantũmodo sentienti:præferre naturã non alibi hoc & alibi aliud, sed omnia quæ habet in vno simul habentem sicuti est nostra intelligentia,ei naturæ quę ita partibus constat, vt minus sit dimidia quàm tota, sicuti est omne corpus,superfluo de rebus tantis ac talibus disputamus. Si autem hoc iam possumus, aliquid melius quàm intellectum nostrum deum esse credamus, vt pax eius quæ
Phil.4. præcellit omnem intellectum custodiat corda nostra & intelligẽtias nostras in Christo Iesu.Ipsa enim pax, quæ præcellit omnem intellectum,non est vtique minor nostro intellectu, vt cum iste sit oculis corporalibus inuisibilis, illa putetur esse visibilis: an aliud pax dei, aliud splendor dei? cum [idem] ipse sit vnigenitus filius, cuius & illa charitas quæ supereminet scientiæ, cuius cognitione implebimur in omnem plenitudinem dei,non est nostræ mentis luce inferior,quæ illa illuminante tribuitur? Porrò si ista inaccessibilis est oculis carnis, quanto magis illa quæ huic incomparabiliter est supereminẽs,ac per hoc cum sit aliquid nostrum visibile sicut hoc corpus, aliquid verò inuisibile sicut homo interior, & cum optimum nostri, hoc est, mens atque intelligentia inuisibile sit oculis corporis, quomodo id quod est melius optimo nostri, visibile erit inferiori nostro? Arbitror te iam concedere his Caput.18.
omnibus consyderatis, rectè dictum esse, quod deus nec in loco videtur, sed mundo corde, nec corporalibus oculis quæritur, nec circunscribitur visu, nec tactu tenetur,nec auditur affatu,nec sentitur incessu. Et si quid in iis minus intelligimus,vel aliter sapimus, id quoque nobis reuelabit, si in quod peruenimus, in eo ambulemus. Peruenimus autem vt credamus deum non corpus esse, sed spiritum. Peruenimus etiam vt Ioan.1.
credamus quod deum nemo vidit vnquam, Et quod 1.Ioan.1.
deus lux est & quod tenebræ in eo non sunt vllæ, Et Iacobi.1.
quod apud eum non est commutatio, nec momẽti ob- 1.Tim.6.
umbratio,Et quod lucem habitat inaccessibilem,quam E
nemo hominum vidit,nec videre potest. Et quod pa- 1.Ioan.5.
ter & filius & spiritussanctus vnus deus est sine vlla diuersitate & separatione naturæ, Et [quod mundicordes eum videbunt, &] quod similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est, Et quòd deus charitas 1.Ioan.3.
est, & qui manet in charitate,in deo manet & deus in 1.Ioan.4.
eo manet, Et quod pacem & sanctificationem sectari Hebr.12.
debemus,sine qua nemo poterit videre deum, Et quod 1.Cor.15.
corruptibile hoc & mortale corpus nostrum in resurrectione commutabitur,& induet incorruptionem atque immortalitatem, Et quia seminatur corpus ani- Philip.3.
male, resurget corpus spiritale, transfigurante domino corpus humilitatis nostræ,vt conforme faciat corpori gloriæ suæ, Et quod deus fecit hominem ad ima- Genes.1.
ginem & similitudinem suam, Et quod spiritu mentis Ephe.4.
nostræ renouamur in agnitionem dei secundum imaginem eius qui creauit nos. In his atque huiusmodi scripturarum sanctarum authoritatibus per fidẽ ambulantes, qui dato vel diuinitus adiuto intellectu spiritaliter profecerunt, & spiritalia spiritalibus comparare potuerunt, viderunt melius videri mente quàm
C corpore,& ea videri mente, quæ non continentur lo- F
Psal.102. cis, nec si locorum interuallis separarentur, minora essent in parte quàm in toto. Hinc est quod fiducialiter ille dicit, quod nec in loco deus videtur, sed mundo corde, nec corporalibus oculis quæritur, nec circunscribitur visu, nec tactu tenetur, nec auditur affatu, nec sentitur incessu. Vnde quia & indiuisibilis † in †inuisibilis.
1.Cor.2. scripturis sanctis eius substantia commendatur,& visus esse à plurimis per corpus & corporalibus locis in Caput.17. eiusdem authoritatibus inuenitur, aut spiritu quo corporales cernuntur imagines per aliquam licet incorpoream, tamen similitudinem corporis, sicut in somniis vel in ecstasi,fecernit ille vir sanctus,dei naturam ab huiusmodi visionibus,eásque dicit esse quas dei voluntas elegisset,non quas natura formasset.Facit enim deus istas quibus vult [vt vult,] vt cui vult quando vult appareat, sua latente atque in se incommutabiliter manente substantia.Si enim voluntas nostra apud se manens & latens sine vlla sui cõmutatione,per quas se vtcunque ostendat exprimit voces, quanto facilius deus omnipotens sua latente atque incommutabili-

† aliàs,deus ipse cui hoc pign⁹ in nobis est?

10.de Ge.ad litterã. ca.24 25.&.32.

Universidad de Deusto Biblioteca

G ter manẽte natura,in qua voluerit ſpecie poteſt cui voluerit apparere, qui ex nihilo creauit omnia atq; in ſe manens innouat omnia? Ad eam verò viſionem qua videbimus deum ſicuti eſt,mundanda corda commonuit. Quia enim corpora conſuetudine loquendi viſibilia nominantur,propterea deus inuiſibilis dicitur,ne corpus eſſe credatur, non quia corda munda ſuæ ſubſtantiæ contemplatione fraudauit, cum hæc magna & ſumma merces deum colentibus & diligentibus promittatur, dicente ipſo domino, quando corporalibus oculis viſibiliter apparebat, & inuiſibilem ſe contuendum mundis cordibus promittebat. Qui diligit me, diligetur à patre meo,& ego diligam eum,& oſtẽdam meipſum illi. Hæc quippe natura eius æqualiter cũ patre inuiſibilis,ſicut æqualiter incorruptibilis eſt,quæ ſicut ſupra dictum eſt,cõtinuatim Apoſtolus poſuit, diuinam ſubſtantiam qua potuit hominibus prædicatione commendans: quam ſi oculi corporales in reſurrectione mutata corporum qualitate cõſpicient,viderint qui hoc poſſunt aſtruere:me plus mouet illius ſentẽtia, qui nec in ipſa reſurrectione hoc corporalibus oculis, ſed mundis cordibus tribuit. Et de ſpiritali quidem

H corporis qualitate quod reſurrecturis promittitur, vel diſcere aliquid adhuc vel quærere non recuſo:ſi tamen de hac re diſputantes illis vitiis carere poſſumus, quæ plerunque ſtudiis humanis & concertationibus excitantur, dum ſupra quàm ſcriptum eſt vnus pro altero infletur aduerſatus alterum,ne dum altercando quęrimus veſtigare quomodo poſſit videri deus,ipſam pacẽ ſanctificationemq; perdamus, ſine qua nemo poterit videre deum,quod ipſe auertat à cordibus noſtris,vt ea ſuæ contemplationi munda reddat atque cuſtodiat. Illud tamen quia non dubito,non requiro,quod dei natura nunquam videatur in loco. Iam vtrum poſſit huius corporis oculis videri aliquid quod in loco non videtur,ab eis qui valent differendo monſtrare,cum pace dilectionis audire paratus ſum, & quod me mouet in commune conferre. *Sunt enim quidam qui deum ipſum omnino corpus eſſe præſumunt, putantes quicquid corpus non eſt, nullam prorſus eſſe ſubſtantiam, Iſtos omnimodo auerſandos cenſeo. Sunt autem alij deum quidem ipſum corpus non eſſe minime dubitãtes,ſed ideo eos qui ad vitam æternam reſurgẽt, etiam*

I *per corpus deum viſuros putant, quoniam talem ſperant ſpiritalis corporis qualitatem, vt etiam ipſa quæ caro fuerat,ſpiritus fiat. Quod ſi ita eſt,quantum diſtet à ſuperiori opinione, & quàm hoc ſit tolerabilius etiã ſi verum non ſit, puto facillime iudicari. Primo quia multum intereſt,vtrum de creatore an de creatura aliter aliquid ſentiatur quàm veritas habet. Deinde quia conatus mentis vtcunque ferendus eſt volentis corpus conuertere in ſpiritum,nõ in corpus deum. Poſtremo quia id quod ego in illa epiſtola mea dixi de iſtis noſtræ carnis oculis,quia neque nunc poſſunt,neque tunc poterunt deum videre,etiam ſic verum eſt. Non enim dictum eſt niſi de oculis corporalibus, quod tunc non erunt,ſi corpus ipſum ſpiritus erit, ac per hoc corporei oculi nunquam deũ videbunt,quia cum videbitur,ſpiritus eum non corpus videbit. Tota igitur quęſtio iam remanſit de corpore ſpiritali, quatenus induat incorruptionem & immortalitatem hoc corruptibile atque mortale, & quatenus ex animali in ſpiritale mutetur. Quę diligentius ſolicitiusq; tractãda eſt,maxime propter corpus ipſius domini, qui transfigurat corpus humilitatis noſtræ,conforme corpori gloriæ ſuæ, vt poſſit ſibi ſubiicere omnia. Cum enim & deus pater videat filium & filius patrem, proculdubio non ſunt audiendi qui viſionem nolunt tribuere niſi corporibus. Neque enim dici fas eſt quod filium pater non videat, aut vt & ipſe videat,corpore indutus eſt, ſi non niſi ad corpus pertinet viſus. Quid quod in ipſo mundi exordio antequam filio eſſet vlla forma ſerui ſuſcepta, vidit deus lucem quia bona eſt,& firmamentum & mare & aridam & omne fœnum atque omne lignum,ſolem,lunam,ſtellas,reptilia animarum viuarum, volatilia cœli,animam viuam: Poſtremo vidit deus omnia quæ fecit,& ecce bona valde. Quod cum per quaſque ſcilicet creaturas ſcriptura toties repetiſſet,miror vnde nata fuerit illa opinio, qua putatum eſt tãtum ad corpora pertinere viſionem. Quæ opinio de quocunque loquendi more orta ſit, ſcripturæ tamen ſanctæ non ſic loqui ſolent,quæ niſi non tantum corpori, verumetiam ſpiritui magisq; ſpiritui quàm corpori tribuerẽt viſionem,non Prophetas proprie Videntes appellauiſſent,qui non corpore,ſed ſpiritu etiam futura viderũt.*

K

Genes.

1.Reg.9.

Caput.11.

Sed cogitandum eſt,ne quid inſolenter audiamus,ſi dixerimus corpus non ſolum mortalitatem & corruptibilitatem, verumetiam hoc ipſum quod corpus eſt per gloriam reſurrectionis amittere & ſpiritum fieri. Eo modo quippe aut conduplicabitur ſubſtantia ſpiritus,ſi & corpus ſpiritus erit, aut ſi verus † erit ſpiritus hominis ita vt commutato & conuerſo in ſpiritum corpore, neque germinatione neque incremento conduplicetur, nec omnino vllius acceſſu quantitatis augeatur, metuendum eſt ne nihil aliud dici videatur, quàm corpora non illa mutatione immortalia manſura,ſed nulla potius futura & omnino peritura. Quapropter donec diligenti inquiſitione,ſi dominus adiuuerit, reperiatur quid ſecundum ſcripturas de ſpiritali corpore quod in reſurrectione promittitur, probabilius ſentiendum ſit, interim nobis ſufficiat quod vnigenitus filius idemq; mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus,ita videt patrem ſicut videtur à patre. Nos autem ad illam viſionem dei,quæ nobis in reſurrectione promittitur,non ex hoc mundo iſtam cõcupiſcentiam oculorum transferre conemur,ſed mundandis cordibus pio ſtudeamus affectu, nec corporalem faciem cogitemus,cum dicit Apoſtolus, Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem, præſertim quia Apoſtolus expreſſius dixit. M Nunc ſcio ex parte, tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum. Si ergo tunc corporali deum facie cognoſcemus, corporali eius nunc facie cogniti ſumus. Tunc enim cognoſcam,inquit, ſicut & cognitus ſum. Vnde quis eum non intelligat eo loco etiam noſtram faciem illam ſignificare voluiſſe, de qua dicit alio loco, Nos autem reuelata facie gloriam domini ſpeculantes, in eandem imaginem transformamur de gloria in gloriam,tanquã à domini ſpiritu,de gloria ſcilicet fidei,in gloriam contẽplationis ęternæ? Hoc quippe agit hæc transformatio,qua interior homo renouatur de die in diẽ. De quo & Apoſtolus Petrus cũ eum moneret ornari,nõ quæ à foris,inquit,ornantur capillorũ inciſpationib⁹,aut auro,aut margaritis,vel veſte precioſa,ſed ille abſconditus cordis homo,qui eſt ante deũ diues. In qua enim facie velamẽ habent Iudæi nõ trãſeundo ad Chriſtum,quoniam cum tranſierit quiq; ad Chriſtum auferetur velamen, ea nos facie reuelata in eandem imaginem transformamur. Apertiſſime autẽ dicit,velamẽ ſuper corda eorũ poſitum eſt. Ibi eſt igitur

† vnus.

1.Cor.13.

2.Cor.3.

1.Petri.3.

ἀπεγκατο-μαςφίαν.

facies

A facies qua reuelata nunc in fide, quanuis per ſpeculum & in ænigmate contuemur, tunc autem facie ad faciẽ.

Caput.12. Quæ ſi approbas, tene mecum ſancti viri Ambroſij ſententiam, iam non eius authoritate, ſed ipſa veritate firmatam. Neque enim & mihi propterea placet, quia per illius os potiſſimũ me dominus ab errore liberauit, & per illius miniſterium gratiam mihi baptiſmi ſalutaris indulſit, tanquam plantatori & rigatori meo nimiũ faueã: ſed quia de hac re & ipſe hoc dixit quod pie cogitanti & rectè intelligẽti loquitur etiam ille qui incrementũ dat deus. In ipſa ergo reſurrectio-

Matth.5. ne non facilè eſt deum videre, niſi iis qui corde ſunt mundo. Et ideo beati mũdo corde, quoniam ipſi deum videbunt. Quantos beatos iam numerauerat, & tamen videndi iis deum non promiſerat facultatem. Si ergo ij qui mundo ſunt corde deum videbunt, vtq; alij non videbunt. Neque enim indigni deum videbunt, neque is qui deum videre noluerit, poteſt eum videre. Nec in loco deus videtur, ſed mundo corde: nec corporalibus oculis deus quæritur, nec circunſcribitur viſu, nec tactu tenetur, nec auditur affatu, nec ſentitur inceſſu. Et cum abſens putatur, videtur: & cum præſens eſt, nõ vi-

B detur. Denique nec Apoſtoli omnes Chriſtũ videbant,

Ioan.14. & ideo ait, Tãto tempore vobiſcum ſum & adhuc me non cognouiſtis? Qui enim cognouit quæ ſit latitudo, & lõgitudo, & altitudo, & profundũ, & ſupereminentem ſciẽtiæ charitatem Chriſti, videt & Chriſtum, vi-

1.Cor.5. det & patrem. Nos enim iam ſecundum carnem non nouimus Chriſtum, ſed ſecundum ſpiritum. Spiritus

Thren.4. enim ante faciem noſtram Chriſtus dominus, qui nos in omnem plenitudinem dei miſericordia ſua implere dignetur, vt videri poſſit à nobis. Hæc verba ſancti viri, quæ non carnalia ſed ſpiritalia ſunt, inquantum intelligis, & vera eſſe, non quia ipſe dixit, ſed quia veritas ſine ſtrepitu clamat, agnoſcis: intantum intelligis, vnde adhæreas domino, tẽque ipſam intrinſecus præparas incorporalem locum manſionis eius ad audiendum ſilentium narrationis eius, & videndam inuiſibilem formam eius. Beati enim mundo corde, quoniam ipſi deũ videbunt. Non tamen eis ſicut corpus ex aliquo loci interuallo apparebit, ſed cũ venerit ad eos & mãſionem fecerit apud eos, quoniam ſic implebuntur in omnem plenitudinem dei, non cum fuerint & ipſi plenus deus, ſed cum perfecti fuerint, pleni deo. Si

C autem non niſi corpora cogitamus, & nec illud ſaltem digne cogitare poſſumus, vnde vel ipſa corpora cogitemus, non quæramus quid aduerſum noſipſos loquamur, ſed ab hac potius carnali conſuetudine orando, & in anteriora nos extẽdẽdo corda mundemus. Vt enim non tantum quod beatus Ambroſius, verumetiã quod ſanctus Hieronymus, dicam, non ſolum patris diuinitatem, ſed nec filij quidem, nec ſpirituſſancti, quia vna in trinitate natura eſt, poſſunt oculi carnis aſpicere ſed oculi mentis. De quibus ipſe ſaluator ait, Beati mundo corde, quia ipſi deum videbunt. Nanque ſicut alibi idẽ Hieronymus breuiter ac veraciter definiuit, res incorporalis corporalibus oculis non videtur. Has ſentẽtias de re tanta virorum tantorum non ob hoc interponere volui, vt cuiuſquam hominis ſenſum tãquam ſcripturæ canonicæ authoritatem ſequendum arbitreris: ſed vt illi qui aliter ſapiunt conẽtur mẽte videre quod verum eſt, & in ſimplicitate cordis quærere deum, ne tam doctos diuinorum eloquiorum tractatores temere reprehendant. Nec te moueat quod à quibuſdam minus conſyderate dicitur, quid tunc videbunt oculi corporales, ſi deum non videbunt? an forte cæci erunt D vel ſine cauſa erunt. Neque enim attẽdunt qui hæc loquuntur, quia ſi non erunt corpora, nec illi corporales profecto oculi erunt. Si autem erũt corpora, erunt quæ videre poſſint oculi corporales. Sed hęc iam ſatis dicta 22.de Ciuita te dei cap.9. ſunt, quæ ab initio huius opuſculi mei diligenter lecta & relecta cõſyderãs, ſine vlla fortaſſe dubitatione perſpicies, ad videndũ deũ per eius auxiliũ, cor mũdum te debere pręparare. De corpore verò ſpiritali, ſi dominus iuuerit, opere alio experiemur, quid diſputare valeam°.

Auguſtinus Romaniano, hortans ut ocium datum bene collocet. Epi. CXIII.

NON hæc epiſtola ſic inopiam chartę indicat, vt membranas ſaltem abũdare teſtetur. Tabellas eburneas, quas habeo, auũculo tuo cum literis miſi. Tu enim huic pelliculæ facilius ignoſces, quia differri non potuit quod ei ſcripſi, & tibi non reſcribere etiam ineptiſſimum exiſtimaui. Sed tabellas 1.retrã.15. ſi quæ ibi noſtræ ſunt, propter huiuſmodi neceſſitates, mittas peto. Scripſi quidẽ de Catholica religione quãtum dominus dare dignatus eſt, quod tibi volo ante aduentum meum mittere, ſi charta interim non deſit. Tolerabis enim qualemcunque ſcripturam ex officina E maiorum.° De codicibus præter libros de Oratore, to- ° aliàs, forte meorum. tum mihi excidit. Sed nihil amplius reſcribere potui, quàm vt ipſe ſumeres quos liberet, & nunc in eadem maneo ſententia. Abſens enim quid plus faciam non inuenio. Gratiſſimum mihi eſt, quod in vltima epiſtola me participem domeſtici tui gaudij facere voluiſti. Sed, mẽ ne ſolis placidi vultum fluctuſq; quietos Ignorare iubes? quanquam nec me iubes, nec ipſe ignoras. Vergi.5. AEneid. Quare ſi ad melius cogitandum quies aliqua data eſt, vtere diuino beneficio. Nec enim debemus nobis cum iſta proueniunt, ſed illis per quos iſta proueniunt gratulari, quoniam iuſta & officioſa, & pro ſuo genere pacatior atque tranquillior rerum temporalium adminiſtratio recipiendorum æternorum meritum gignit, ſi non teneat cum tenetur, nec multiplicet † cum mul- † implicet. tiplicatur, ſi non cũ pacatur inuoluat. † Ipſius enim ve- † putauit immolat. ritatis ore dictum eſt, *Si in alieno fideles non fuiſtis,* Lucæ.16. *quod veſtrum eſt quis dabit vobis?* Laxatis ergo curis mutabilium rerum, bona ſtabilia & certa quæramus, ſuperuolemus terrenis operibus noſtris. Nam in mellis copia, non fruſtra pennas habet apicula, nectit † † necat. enim hærentem. F

Nebridius Auguſtino, deplorans illum quod nimium interpelletur ciuium negocijs ab ocio contemplationis.

Epiſtola. CXIIII.

QUA ne eſt mi Auguſtine, fortitudinem ad tolerantiam negocijs ciuium præſtas, necdum tibi redditur illa exoptata ceſſatio? quæſo qui te tam bonum homines interpellent, credo qui neſciũt quid ames, quid concupiſcas? Nullús ne tibi eſt amicorum qui eis amores referat tuos? Nec Romanianus nec Lucinianus? Me certe audiant. Ego clamabo, ego teſtabor te deum amare, illi ſeruire atque inhærere cupere. vellem ergo te in ius † meum vocare, ibiq; acquieſcere. † ms. Non enim timebo me ſeductorẽ tui dici à ciuibus tuis, quos nimium amas, & à quibus nimium amaris.

Auguſtinus Nebridio, quomodo motus animi noſtri à ſpiritibus ſentiantur, & ab iis quomodo afficiantur. Et unde motus iræ, de differentiis inſenſibilibus, de idea rerũ. Hæc epiſtola ſic erat depranata, ut planè diuinandum eſſet aliquot locis. Non uidetur fuiſſe iuſta epiſtola, ſed fragmenta ſparſim annotata literis Nebridij. Epi. CXV.

GVANQVAM mei animi cognitor sis,fortasse tamen ignoras quãtum velim præsentia tua frui. Verum hoc tam magnum beneficiũ deus quandoque prẽstabit. Legi rectissimam epistolam tuam,in qua de solitudine questus es, & quadã desertione à familiaribus tuis, cum quibus vita dulcissima est. Sed quid aliud hic tibi dicam,nisi quod te non dubito facere. Cõfer te ad tuum animum, & illum in deũ leua quantum potes. Ibi enim certius habes & nos,non per corporeas imagines, quibus nunc in nostra recordatione vti necesse est,sed per illam cogitationem qua intelligis non loco esse nos simul. Epistolas tuas cũ considerarem, quibus non dubium tibi quærenti magna respondi, vehementer me illa terruit qua percunctaris quomodo fiat, vt nobis à superioribus potestatibus vel à dæmonibus & cogitationes quędã inferãtur & somnia. Magna enim res est,cui tu quoque pro tua prudentia perspicis,non epistola, sed aut præsenti collocutione,aut aliquo libello respondendum esse. Tentabo tamen callens ingenium tuum quædam quæstionis huius limina præseminare,vt aut certa *† tecũ ipse contexas, aut posse ad rei tantæ probabilem inuestigationem perueniri minime desperes. Arbitror enim omnẽ motum animi aliquid facere in corpore. Id autem vsq; ad nostros exire sensus,tam hebetes tamq; tardos,cum sint maioris animi motus,velut cũ irascimur, aut tristes,aut gaudentes sumus. Ex quo licet conicere, cum etiam cogitamus aliquid, neq; id nobis in nostro corpore apparet, [apparere] tamen posse aëreis æthereisve animantibus, quorum & sensus acerrimus, & in cuius comparatione noster ne sensus quidem putandus est. Igitur ea quæ vt ita dicam vestigia sui motus animus figit in corpore, possunt & manere & quendam quasi habitum facere,quæ latenter cũ agitata fuerint & contrectata, secundum agitantis & contrectantis voluntatem,ingerunt nobis cogitationes & somnia,atque id fit mira facilitate. Si enim nostrorum corporum terrenorum & tardissimorum exercitationes,agendis organis musicis seu in funambulo, cæterisq; huiusmodi spectaculis innumerabilibus ad quædam incredibilia peruenisse manifestum est, nequaquam est absurdum, eos qui aëreo vel æthereo corpore aliquid in corporibus agunt,quæ naturali ordine penetrant,longe maiore vti facilitate ad mouendum quicquid volunt, non sentientibus nobis,& tamen inde aliquid perpetientibus. Neque enim etiam quomodo fellis abundãtia nos ad irã crebriorem cogat sentimus,& tamen cogit cum hæc ipsa quam dixi abundantia facta sit irascentibus nobis. Sed hoc tamen si non vis simile à nobis præter eunter accipere, versa id cogitatione quantum potes. Nam si animo existat assidue aliqua difficultas agendi atq; implendi quod cupit,assidue irascimur. Ira est autem quantum mea fert opinio, turbulentus appetitus auferendi ea,quæ facilitatem actionis impediunt. Itaq; plerunque,non hominibus tantum,sed calamo irascimur in scribendo,eumq; collidimus atque frangimus, Et aleatores tesseris,& pictores penicillo,& cuique instrumẽto quilibet ex quo difficultatem se pati arbitratur. Hac autem assiduitate irascendi fel crescere etiam medici affirmant. Cremento autem fellis rursus & facilè ac propè nullis causis existentibus irascimur. Ita quod suo motu animus fecit in corpore,ad eum rursus commouendum valebit. Possunt latissime ista tractari & multis rerum testimoniis ad certiorem plenioremq; perduci noticiam. Sed huic epistolę adiunge illã quam tibi nuper de imaginibus & de memoria misi, & eam diligentius pertracta. Nam minus plene à te intellecta rescripto tuo mihi apparuit. Huic ergo quam nũc legis, cum adiunxeris de illa quod dictum ibi est de naturali quadam facultate animi minuentis & augentis cogitatione quidlibet: fortasse etiam formę corporum, quas nunquam vidimus vel cogitando apud nos vel somniando figurantur,tametsi actus animi nullo modo est iis quas videmus comparandus. Si autem animũ ita vt æquum est,animo conferas,magis idem vel cogitare vel cõtemplari, aut si aliquid aliud commodius dicitur,si vllus eis inest animus,sydera quàm homines consyderanda sunt. Cæterum in corporum motibus, si vt soles diligenter attendas, nihil omnino à duobus idem fieri potest. An tu cum deambulamus simul statim idem nos agere existimas? absit à prudentia tua. Septentrioni nanque vicinior nostrum qui deambulat,aut alterũ pari motu antecedat, aut tardius ingrediatur necesse est,neutrum tamen sentiri potest. Sed tu ni fallor quid intelligamus non quid sentiamus expectas. Quod si ab axe in meridiem tendamus,coniuncti nobis atque inhærentes quãtum valemus,innitamurq; marmori lęui & ęquali,vel etiã ebori,tamen non magis potest esse amborũ idem motus,quàm venę pulsus, quàm forma,quàm facies. Remoue nos & pone illam [Glauciam] prolem,nihil egeris: quippe hic etiam si in illis geminis tanta est necessitas,vt prope † moueãtur, quanta fuit vt singuli nascerẽtur. At enim hoc,inquies, ratione tantum: quod autem sol ab astris differt,sensibus etiam clarum atque manifestum est,si magnitudinẽ me cogis respicere. Nosti de interuallis quàm multa dicantur & ad quàm incertum perspicuitas ista reuocetur. Sed vt concedam ita esse vt apparet, sic enim & credo, cuius tandẽ & sensum fefellit illa proceritas, ne septem pedes longiores quanquã sex longissima,* † cui te credo [nimiũ quęsisse] hominẽ ęqualẽ,& cũ minime reperisses vsq; in eius formam nostram epistolam tendere voluisse. Quare cum in terris quoque tale aliquid existat, nihil de cœlo puto esse mirandum. Si autem te mouet,quod præter solem nullius syderis lumen implet diem,quis quæso de hominibus tantus apparuit,quãtus homo ille,quem deus suscepit longe aliter quàm cæteros sanctos atque sapiẽtes? Quem si cum aliis hominibus conferas,maiore distantia continetur, quàm collatione solis cætera sydera. Quam sanè similitudinem diligenter intuere. Fieri enim potest mente qua excellis,vt quandam quæstionẽ de homine Christo ad id propositã transeunter dissoluerimus. Itẽ quęris,vtrũ summa illa veritas & summa sapientia,& forma rerum,per quam facta sunt omnia,quam filiũ dei vnicũ sacra nostra prophetantur,generaliter hominis; an etiam vniuscuiusq; nostrum rationẽ cõtineat? Magna quæstio. Sed mihi videtur quod ad hominẽ faciẽdum attinet,hominis quidẽ tantum, nõ meam vel tuã ibi esse rationem. Quod autem ad orbem tẽporis,varias hominũ rationes in illa syncritate viuere. Verũ hoc cum obscurissimum sit, qua similitudine illustrari possit ignoro,nisi forte ad artes illas,quę sunt in animo nostro confugiendum est. Nam in disciplina metiẽdi vna est anguli ratio,vna quadrati. Itaq; quoties demõstrare angulũ volo,non nisi vna ratio anguli mihi occurrit. Sed quadratum nequaquã scriberem, nisi quatuor simul angulorum rationem intuerer. Ita quilibet homo vna ratione qua homo intelligitur factus est,at vt populus fiat,quanuis & ipsa vna ratio est,non tamẽ

hominis

*† alias,cætera.

3.de Ge.ad literã.cap.9. &.10.&.11.

Angeli animantia.

2.de Ge.ad literã.ca. 12. &.14.&.17.

†alias,quippe his etiã si millimis geminis &c.vt propric &c.

*forte sic legendũ, proceritas septẽ pedibus longior,quãquã sex longissima.

†ne septẽ pedũ lõgioris quã qui sex lõgissimus.

A hominis ratio,sed hominum. Si ergo pars huius vniuersi est Nebridius sicut est,& omne vniuersum partibus constat:non potuit vniuersi conditor deus,partium rationem non habere. Quamobrem quod prima hominum ibi ratio est,non ad ipsum hominem pertinet, quanquam minis rursum modis ad vnum omnia referantur. Sed tu id cõmodius cogitabis. His contentus sis interim peto,quanquam iam excesserim veniam.

Augustinus Nebridio, de conuictu & secessu altissimo à tumultu rerum mundanarum,ac tranquillitate mẽtis. Erat & hæc depranatissima. Epi. CXVI.

NVNQVAM æque quicquam tuarum inquisitionum me in cogitando tenuit æstuantem, atque illud quod recẽtissimis literis tuis legi,vbi nos arguis,quod consulere negligamus,vt vnà nobis viuere liceat. Magnum crimen,& nisi falsum esset,periculosissimum. Sed cum probabilis ratio demõstrare videatur, hic nos potius quàm Carthagini vel etiam ruri ex sententia posse degere,quid tecum agam mi Nebridi, prorsus incertus sum. Mittatúr ne ad te accommodissimum tibi vehiculum?nam bastarna innoxie te vehi posse noster Lucinianus author est. At
B matrem cogito,vt quę absentiam sani nõ ferebat, imbecilli multominus esse laturam. Veniam ne ipse ad vos?At hic sunt qui neque venire mecũ queant,& quos deserere nefas putem. Tu enim potes & apud tuã mẽtem suauiter habitare, ij verò vt idem possint satagitur. Eam ne crebro & redeam,& nũc tecum,nunc cum ipsis sim?At hoc neque simul,neque ex sententia viuere est. Non enim brevis est via, sed tãta omnino,cuius peragendæ negocium sæpe suscipere, non sit ad optatũ ocium peruenisse. Huc accedit infirmitas corporis,qua ego quoque,vt nosti,non valeo quod volo,nisi omnino desinam quicquam plus velle quàm valeò. Profectiones ergo, quas quietas & fœlices † habere nequeas, per totam cogitare vitam,nõ est hominis de illa vna * vltima quæ mors vocatur cogitantis,de qua vel sola intelligis vere esse cogitandum. Dedit quidem deus paucis quibusdam,quos gubernatores ecclesiarum esse voluit,vt & illam nõ solum expectarent fortiter,sed alacriter etiam desyderarẽt, & earum obeundarum labores sine vllo angore susciperent:sed neque iis qui ad huiusmodi administrationes temporalis honoris amore raptantur,neque rursum iis qui cum sint priuati,negoC cioſam vitam appetunt,hoc tantum bonũ concedi arbitror,vt inter strepitus inquietosq; conuentus atq; discursus cum morte familiaritatem quam quęrimus faciant:deificari enim vtrisque in otio licebat. Aut si hoc falsum est,ego sum omniũ ne dicam stultissimus,certe ignauissimus, cui nisi proueniat quædam secura cessatio,syncerum illud bonum gustare atq; amare non possum. Magna secessione à tumultu rerum labentiũ, mihi crede,opus est,vt non duritia,non audacia, non cupiditate inanis gloriæ, nõ superstitiosa credulitate fiat in homine,nihil timere. Hinc enim fit illud etiam solidum gaudiũ, nullis omnino lætitiis vlla ex particula conferendum. Quod si in naturam humanã talis vita non cadit,cui aliquando euenit ista securitas?cur tanto euenit crebrius, quanto quis in mentis penetralibus adorat deum? cur in actu etiam humano plerunq; ista tranquillitas manet, si ex illo adyto ad agẽdum quisq; procedat? cur interdum & cum loquimur,mortem nõ formidamus,cum autem nõ loquimur etiam cupimus? Tibi dico,non enim hoc cuilibet dicerem,tibi inquam dico,cuius itinera in superna bene noui,tú ne,cum ex-

† faciles.

*aliàs,linea.

pertus sæpe sis quàm dulce viuat, cum amori corporeo D animus moritur,negabis tãdem totam hominis vitam posse intrepidam fieri, vt rite sapiens nominetur? aut hanc affectionẽ,qua ratio nititur tibi accidisse vnquã, nisi cum in intimis tuis angeris asserere audebis? Quæ cum ita sint,restare vnum vides,vt tu quoque in commune consulas,quo viuamus simul. Quid enim cũ matre agendum sit,quam certe frater Victor non deserit tu multo melius calles quàm ego. Alia scribere, ne te ab ista cogitatione auerterem,nolui.

Augustinus Nebridio, significans ei,quantum profecerit in secessu,contemplatione rerum æternarum.

Epistola. CXVII.

MIRVM admodum est quàm mihi præter spẽ euenerit, quod cum requiro quibus epistolis tuis mihi respondendum remanserit, vnam tantum inueni,quæ me adhuc debitorem teneret, qua petis,vt tanto nostro ocio,quantum* esse arbitraris tecum aut nobiscum cupis, indicemus tibi quid insensibilis atque intelligibilis naturæ discernentia profecerimus. Sed non arbitror occultum tibi esse,si falsis opinionibus tanto quisque inseritur, quanto magis in eis familiariusq; volutatur, multo id facilius in rebus veris animo accidere. Ita tamen paulatim in perfectum hominem proficimus. † Quippe cum plurimum inter puerum & iuuenẽ distet, nemo à pueritia quotidie interrogatus se aliquando iuuenem dicet. Quod nolo in eam partem accipias, vt nos in his rebus quasi ad quãdam mentis iuuentutem firmioris intelligentiæ robore peruenisse existimes. Pueri enim [sumus,] sed vt dici assolet,forsitan belli, & non mali. Nam plerunque perturbatos & sensibilium plagarum curis refertos,illa tibi notissima ratiuncula,in respirationẽ leuat, mentem atque intelligentiam oculis & hoc vulgari aspectu esse meliorem,quod non ita esset, nisi magis essent illa quæ intelligimus,quàm ista quæ cernimus. Cui ratiocinationi vtrum nihil valide inimicũ sit, peto mecum consideres. Hac ego interim recreatus,cum deo in auxilium deprecato & in ipsum & in ea quæ verissime vera sunt attolli cœpero, tanta nonnunquam rerum manentium præsumptione compleor, vt mirer interdum illa mihi opus esse ratiocinatione,vt hæc esse credam,quæ tanto insunt præsentia,quanto sibi quisque sit præsens. Recole tu quoque,nam te fateor huius rei esse diligentiorem, ne quid forte nescienS rescriptis adhuc F debeam. Nam mihi non facit fidem tam multorum onerum,quæ aliquando numeraueram,tam repentina depositio,quanuis te accepisse literas meas non dubitẽ, quarum rescripta non habeo.

Augustinus Ianuario respondet,docens quid agendum sit in iis,in quibus regionum aut ecclesiarum cõsuetudines uariant,& in quibus consentiunt. Puta de sacramentis,festis diebus,ieiunio & Eucharistia. Epi. CXVIII.

DILECTISSIMO filio Ianuario, Augustinus in domino salutem. Ad ea quæ me interrogasti, mallem prius nosse quid interrogatus ipse responderes. Ita enim vel approbando vel emendando responsiones tuas multo breuius possem respondere,& te facillime aut cõfirmare aut corrigere. Hoc quidem vt dixi mallẽ. Sed tamen vt nunc respõderem,malui longiorem facere sermonem quàm dilationẽ. Primo itaq; tenere te volo quod est huius disputationis caput,dominum nostrũ Iesum Christum,sicut ipse in Euangelio loquitur,leni iugo suo nos subdidisse & sarcinæ leui. Vnde sacramẽtis numero paucissimis,

*Sic legẽdũ arbitror,esse aut nobiscũ arbitraris aut tecum cupis.

E

† aliàs, paulatim vt per ætatem proficimus.

2.retract.30 Caput.1.

Iugum Xpi. sóp. Matth.11.

Universidad de Deusto Biblioteca

G obseruatione facillimis, significatione præstantissimis, societatem noui populi colligauit, sicuti est baptismus trinitatis nomine consecratus, communicatio corporis & sanguinis ipsius, & si quid aliud in scripturis canonicis cõmendatur, exceptis iis quæ seruitutẽ populi veteris pro congruentia cordis illorum & prophetici tẽporis onerabãt, quæ & in quinq; libris Moysi leguntur.

Sacramenta duo præcipua.

Dist.12.illa. Illa autem quæ non scripta sed tradita custodimus, quę quidem toto terrarum orbe obseruantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima authoritas, commendata atque statuta retineri, sicuti quod domini passio, & resurrectio, & ascensio in cœlum, & aduẽtus de cœlo spiritussancti, anniuersaria solennitate celebrantur. Et si quid aliud tale occurrerit quod seruatur ab vniuersa quacunque se diffundit Ecclesia. Alia verò quæ per loca terrarum regionesq; variantur, sicuti est quod alij ieiunãt sabbato: Alij verò non: Alij quotidie communicant corpori & sanguini dominico, Alij certis diebus accipiunt: Alibi nullus dies intermittitur quo non offeratur, Alibi sabbato tantum & dominico, Alibi tantũ dominico. Et si quid aliud huiusmodi animaduerti

Festa paucissima.

Caput.2.

De ecclesiasticis dogmatib⁹.c.22

H potest, totum hoc genus rerum liberas habet obseruationes. Nec disciplina vlla est in his melior graui prudentiq; Christiano, quàm vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam ad quãcunq; forte deuenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum inter quos viuitur societate seruandũ est. Credo te aliquando ex me audisse, sed tamen etiam nunc commoro. Mater mea Mediolanum me consecuta, inuenit Ecclesiam sabbato non ieiunantem, cœperat perturbari & fluctuare quid ageret, cum ego talia nõ curabam, sed propter ipsam consului de hac re beatissimæ memoriæ virum Ambrosium, Respondit se nihil docere me posse, nisi quod ipse faceret, quia si melius nosset, id potius obseruaret. Cumq; ego putassem, nulla reddita ratione, authoritate sola sua nos voluisse admonere ne sabbato ieiunaremus, subsecutus est, & ait mihi: Cum Romam venio ieiuno sabbato, cum hic sum non ieiuno. Sic etiam tu, ad quam forte Ecclesiam veneris, eius morem serua, si cuiquã non vis esse scandalo, nec quenquam tibi. Hoc cum matri renunciassem, libenter amplexa est. Ego verò de hac sententia etiam atq; etiã cogitãs, ita semper habui, tanquã eam cœlesti oraculo susceperim. Sensi enim sæpe dolens & gemẽs multas infirmorum perturbationes fieri, per quorundã fratrum contẽtiosam obstinationem & superstitiosam timiditatem qui in rebus huiusmodi, quæ neq; scripturæ sanctæ authoritate, neque vniuersalis Ecclesiæ traditione, neque vitæ corrigẽdæ vtilitate ad certum possunt terminum peruenire, † tantum quia subest qualiscunque ratiocinatio cogitãtis, aut quia in sua patria sic ipse cõsuetum, aut quia ibi vidit vbi peregrinationem suã quo remotiorẽ à suis, eo doctiorem factam putat, tam litigiosas excitant quæstiones, vt nisi quod ipsi faciunt, nihil rectum existiment. Dixerit aliquis non quotidie accipiẽdam Eucharistiam. Quęsieris quare? Quoniam inquit, eligendi sunt dies, quibus purius homo cõtinentiusq; viuit, quoad tantum sacramentum dignius accedat. Qui enim manducauerit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Alius contrà, Immo, inquit, si tanta est plaga peccati, atque impetus morbi, vt medicamẽta talia differenda sint, authoritate antistitis debet quisq; ab altario remoueri ad agendã pœnitentiam, & eadem

I

†perducere.

Caput.3.

Eucharistia.

De cõsecra. di.1.ca.quotidie. 4. Iem. dist.12.c.vlt. 1.Cor.11.

authoritate reconciliari. Hoc est enim indigne accipere, si eo tẽpore accipiat quo debet agere pœnitentiã, non vt arbitrio suo cum libet, vel auferat se communioni, vel reddat. Cæterum si peccata tanta non sunt, vt excommunicãdus quisquã homo iudicetur, non se debet à quotidiana medicina dominici corporis separare. Rectius inter eos fortasse quisquam dirimit litem, qui monet vt præcipue in Christi pace permaneant. Faciat autem vnusquisque quod secundum fidẽ suam pie credit esse faciẽdum. Neuter enim eorum exhonorat corpus & sanguinem domini, si saluberrimum sacramentum certatim honorare contendunt. Neque enim litigauerunt inter se, aut quisquam eorum se alteri pręposuit Zachęus & ille centurio, cum alter eorum gaudẽs in domum suam susceperit dominum, alter dicit, Non sum dignus vt intres sub tectum meum: Ambo saluatorem honorificantes diuerso & quasi cõtrario modo, ambo peccatis miseri, ambo misericordiam consecuti. Valet etiam ad hanc similitudinem quod in primo populo vnicuique manna secundum propriam voluntatem in ore sapiebat, sic in ore cuiusque Christiani sacramentum illud quomodo sumatur æstimandũ. † Nã & ille honorando non audet quotidie sumere, & ille honorando non audet vllo die prætermittere. Contẽptum solum nõ vult cibus ille, sicut manna fastidium. Inde enim & Apostolus indigne dicit acceptum ab eis, qui hoc non discernebant à cæteris cibis veneratione singulariter debita. Continuo quippe cum dixisset, Iudicium sibi manducat & bibit: addidit vt diceret, Non diiudicans corpus domini: quod satis toto ipso loco in epistola ad Corinthios prima, si diligenter attendatur apparet. *Sit aliquis peregrinus in eo forte loco, vbi* perseuerãtes in obseruatione quadragesimæ, nec quinta sabbati lauant relaxantq; ieiunium, Non, inquit, hodie ieiunabo. Quæritur causa, Quia non fit, inquit, in patria mea. Quid aliud ille nisi consuetudinem suam consuetudini alterius præponere conatur? Non enim mihi de libro dei hęc recitaturus est, aut vniuersę quacunq; dilatatur ecclesiæ plena voce certabit, aut ostendet istum contra fidem facere, se autem secundum fidem, moresq; hinc optimos aut illum violare, aut se custodire conuincet. Violant sanè quietem & pacem suã de superflua quæstione rixando. Mallem tamen in rebus huiusmodi, vt & ille in huius & hic in illius patria ab eo quod cæteri faciunt non abhorreret. Si verò etiã in aliena patria cũ peregrinetur, vbi maior & frequentior est populus deprehendit, verbi gratia, bis offerri quinta sabbati hebdomadę, vltimæ quadragesimę & mane & ad vesperam, veniensq; in patriã suam, vbi fine diei mos est offerri, malé illiciteq; fieri contendat, quoniam alibi aliter ipse viderit, puerilis est sensus ille, cauendus in nobis, tolerandus & corrigendus in nostris. Prima ergo inquisitio tua quam in commonitorio posuisti, ex quo trium istorum generum sit attende. Quæris enim his verbis, quid per quintam feriam vltimę hebdomadis Paschæ fieri debeat: An offerẽdum sit mane, & rursus post cœnam, propter illud quod dictum est: Similiter postquam cœnatum est: An ieiunandum, & post cœnam tantũmodo offerendum: An etiã ieiunandum & post oblationẽ sicut facere solemus cœnãdum. Ad hæc itaq; ita respondeo, vt quid horum sit faciendũ si diuinæ scripturæ præscribit authoritas, non sit dubitandũ quin ita facere debeamus vt legimus, vt iã nõ quomodo faciendum, sed quomodo sacramentũ intelligendum sit disputemus. Similiter etiã si quid horum

K

de cõsecr. c. Quotidie.

Luc.19. Matth.8.

2.Retra.10.

† alibi. quo subiugans est mundus.

L

1.Cor.11.

Caput.4.

Ieiunium.

M

Caput.5.

Eucharistia bis in die.

tota die

Universidad de Deusto Biblioteca

A tota die per orbem frequentat ecclesia. Nam hoc quin ita faciendum sit, disputare insolentissimæ insaniæ est. Sed neque hoc neque illud inest in eo quod tu quæris. Restat igitur vt de illo tertio genere sit, quod per loca regionesq; variatur. Faciat ergo quisque quod in ea ecclesia in quam venit, inuenerit. Non enim quicquam eorum contra fidem fit, aut cõtra mores, hinc vel inde meliores. His enim causis, id est, aut propter fidem, aut propter mores, vel emendari oportet quod perperam fiebat, vel institui quod non fiebat. Ipsa quippe mutatio consuetudinis etiã quæ adiuuat vtilitate, nouitate perturbat. Quapropter quæ vtilis non est, perturbatione infructuosa consequenter noxia est. *Nec ideo putari debet institutum esse multis locis, vt illo die post refectionem offeratur, quia scriptum est identidem:* Et calicem accipiens *post cœnam dicens*, & cætera. Ipsam enim potuit appellare cœnam, qua iam corpus acceperant, vt deinde calicem acciperent. Apostolus nanque alibi dicit: Cõuenientibus ergo vobis in vnum, non est
1. Cor. 11. Caput. 6. dominicam cœnam manducare: hanc ipsam acceptionem Eucharistiæ dominicam cœnam vocans. Illud magis mouere potuit homines, vtrum iam refecti die
B illa vel offerrent vel sumerent Eucharistiam, quod in
Matth. 26. Euangelio dicitur: Cum autem illi manducarent, accepit Iesus panem & benedixit: cum etiam superius dixisset, Cum sero factum esset, recũbebat cum duodecim, & mãducantibus eis dixit, Quoniã vnus ex vobis me
De cõse. dis. 2. liquido. tradet. Post enim tradidit sacramentum. Et liquido apparet, quando primum acceperunt discipuli corpus & sanguinem domini, nõ eos accepisse ieiunos. Numquid tamen propterea calumniandum est vniuersę ecclesię, quod à ieiunis semper accipitur? Ex hoc enim placuit spiritui sancto, vt in honorem tanti sacramenti in os
4. sen. dis. 8. cap. hic aut. ‡ cæteri. Christiani prius dominicũ corpus intraret quàm exteri † cibi. Nam ideo per vniuersum orbẽ mos iste seruatur. Neq; enim quia post cibos dedit dominus, propterea pransi aut cœnati fratres ad illud sacramentum accipiendum cõuenire debent, aut sicut faciebant quos Apostolus arguit & emendat, mensis suis ista miscere. Nanque saluator quò vehemẽtius commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorũ, à quibus ad passionem digressurus erat. *Et ideo non præcepit quo deinceps ordine sumeretur, vt Apostolis per quos ecclesias*
C dispositurus erat, seruaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset, vt post cibos alios semper acciperetur,
† modum. credo quod eum morem † nemo variasset. Cum verò
1. Cor. 11. ait Apostolus de hoc sacramento loquẽs, Propter quod fratres cum conuenitis ad manducãdum, inuicem expectate. *Si quis esurit domi manducet, vt non ad iudicium conueniatis, statim subtexuit,* Cætera autem cum venero ordinabo. Vnde intelligi datur, quia multum erat, vt in epistola totum illum agendi ordinem insinuaret, quem vniuersa per orbem seruat ecclesia, ab ipso ordinatum esse quod nulla morum diuersitate va-
Caput. 7. riatur. Sed nonnullos probabilis quædam ratio delectauit, vt vno certo die per annum, quo ipsam cœnã dominus dedit, tanquam ad insigniorem commemorationẽ post cibos offerri & accipi liceat corpus & sanguis domini. Honestius autem arbitror ea hora fieri, vt qui etiam ieiunauerit, post refectionẽ quæ hora nona fit, ad oblationem possit occurrere. Quapropter neminem cogimus dominica illa cœna prãdere, *sed nulli etiam contradicere audemus: hoc tamen non arbitror institutum, nisi quia plures & propè omnes in pleriſq;*

locis eo die cœnare † consueuerunt. Et quia nonnulli D
etiam ieiunium custodiunt, mane offertur ℞ Christo ℞ † lauare.
propter prandentes, quia ieiunia simul & lauacra tolerare non possunt, ad vesperam verò propter ieiunãtes. *Si autem quęris, cur etiam lauandi mos ortus sit. Nihil mihi de hac re cogitanti probabilius occurrit, nisi quia* baptizãdorum corpora per obseruationem quadragesimæ sordidata, cũ offensione sensus ad fontem tractarentur, † nisi aliqua die lauarentur. Istum autem diem † venirent.
potius ad hoc electum, quo cœna dominica anniuersariè celebratur. Et quia concessum est hoc baptismum accepturis, *multi* cum *his* lauare voluerunt ieiuniumq; relaxare. *His* vt potui *disputatis*, moneo, vt ea quę prælocutus sum ſerues quantũ potes, vt decet Ecclesiæ prudentem ac pacificum filium. Alia quæ *interrogasti*, si deus voluerit alio tempore expediam.

Augustinus Ianuario, copiosius differens de ritibus ecclesiæ, uel iis quos negligi nefas est, uel iis, qui pro tempore locoq; seruari possũt, aut omitti: uel iis, qui tollẽdi sunt, si citra maius incommodum liceat. Has duas epistolas Augustinus recenset inter libros, ob hanc prolixiorem. Epi. CXIX.

 ECTIS literis tuis, vbi me commonuisti, Caput. 1.
vt debitum redderem de residuis enodandis E
quæstionibus, quas iam longe ante quæsieras, gratissimum mihiq; charissimum desyderium studij tui amplius [differri,] tolerare non potui, & quamuis in mediis aceruis occupationum mearũ, hanc feci præcipuam, vt ad ea quæ me interrogasti responderem tibi. Diutius autem de tua epistola disputare nolo, ne hoc ipsum me impediat iam tãdem reddere quod debeo. Quæris quæ causa sit, cur anniuersarius Quæstio prima de natali Christi.
dies celebrandæ dominicæ passionis, non ad eundem redeat anni diem, sicut dies qua traditur natus. Et deinde subiungis, si hoc sit propter sabbatum & lunam, quid sibi velit in hac re obseruatio sabbati & lunæ. Hic primum oportet, vt noueris, diem natalis domini, non in sacramẽto celebrari, sed tantum in memoriam reuocari quod natus sit, ac per hoc nihil opus erit, nisi reuolutũ anni diem, quo ipsa res acta est, festa deuotione significari. *Sacramẽtum est autem in alia celebratione, cum rei gestæ ita rememoratio fit, vt aliquid etiam* significari intelligatur, quod sancte accipiendum est. Eo Pascha.
itaque modo agimus Pascha, vt non solum in memoriam quod gestum est reuocemus, id est, quod mortuus est Christus & resurrexit, sed etiam cætera quę circa ea E
attestantur ad sacramenti significationem nõ omittamus. Quia enim sicut dicit Apostol°, Mortuus est pro- Roma. 4.
pter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationẽ nostram. Transitus quidem de morte ad vitam in illa passione domini & resurrectione sacratus est. Nã etiã vocabulum ipsum, quod Pascha dicitur, non Græcum, sicut vulgo videri solet, sed Hebræum esse dicunt, qui linguam vtranq; nouerunt. Neq; enim à passione, quoniam græce πάθος dicitur pati, sed ab eo quod trãsitur, vt dixi, de morte ad vitam Hebræo verbo res appellata est. In quo eloquio Pascha trãsitus dicitur, sicut perhibẽt qui hoc sciunt. Quod voluit & ipse dominus tãgere cũ dicit: Qui credit in me trãsiet de morte ad vitã, Ioan. 5.
Et maxime idẽ Euãgelista hoc exprimere voluisse intelligitur, cũ celebraturo domino Pascha cũ discipulis suis, vbi cœnã eis mysticã dedit, Cũ vidisset, inquit, Iesus Ioan. 13.
quia venit eius hora vt trãsiret de mundo ad patrem. Trãsitus ergo de hac vita mortali in aliã vitã immortalẽ, hic est enim de morte ad vitã, in passione & in resurrectione domini cõmẽdatur. Hic trãsitus à nobis Caput. 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

G modo agitur per fidem, quæ nobis est in remissionem peccatorum, in spem vitæ æternæ diligẽtibus deum & proximum, quia fides per dilectionem operatur, & iustus ex fide viuit. Spes autem quæ videtur, nõ est spes. Quod enim videt quis quid sperat? Si autem quod nõ videmus speramus, per patientiam expectamus, secundum hanc fidem, & spem & dilectionem qua cœpimus esse sub gratia, iam commortui sumus cum Christo, & consepulti illi per baptismum ⌊ in morte, ⌋ sicut dicit Apostolus: Quia & vetus homo noster simul confixus est cruci cum illo, & resurreximus cum illo: quia simul nos excitauit, & simul sedere fecit in cœlestibus. Vnde est & illa exhortatio. Si autem resurrexistis cum Christo quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est ad dexteram dei sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Sed quia sequitur & dicit: Mortui enim estis & vita vestra abscondita est cum Christo in deo, cũ Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum illo in gloria: satis indicat quid velit intelligi, quia tũc transitus noster de morte ad vitam qui fit per fidẽ, spe peragitur futuræ in fine resurrectionis & gloriæ, cum corruptibile hoc, id est, caro ista in qua gemimus modo, induet incorruptionem, & mortale hoc induet immortalitatem. Nunc enim quidem iam habemus primitias spiritus per fidem, sed adhuc in nobisipsis ingemiscimus adoptionem, expectantes redemptionẽ corporis nostri. Spe enim salui facti sumus. In hac spe cũ sumus, corpus quidem mortuum est, propter peccatũ, spiritus autem vita est propter iustitiam. Sed vide quid sequitur: Si autẽ spiritꝰ eius, inquit, qui suscitauit Christum à mortuis habitat in vobis, qui suscitauit Christũ à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra per inhabitantem spiritum eius in vobis. Hoc igitur vniuersa Ecclesia, quæ in peregrinatione mortalitatis inuenta est, expectat in fine seculi quod in domini nostri Iesu Christi corpore præmonstratũ est, qui est ex mortuis primogenitus, quia & corpus eius cuius caput est ipse, non nisi Ecclesia est. Nonnulli enim attendentes verba quę assidue dicit Apostolus: Quia & mortui sumus cũ Christo, & resurreximus cum eo, nec intelligentes quatenus dicatur, arbitrati sunt iam factam esse resurrectionem, nec vllam vlterius in fine temporum esse sperandam. Ex quibus est, inquit Hymenæus & Philetus, qui circa veritatem aberrauerunt, dicentes I resurrectionem iam factam esse, & fidem quorundam subuerterunt. Idem Apostolus eos arguens detestatur, qui tamen dicit nos resurrexisse cum Christo. Vnde? nisi quia hoc per fidem & spem & dilectionem factũ esse dicit in nobis secundum primitias spiritus? Sed quia spes quæ videtur non est spes, & ideo si quod non videmus speramus, per patientiam expectamus, restat vtique redemptio corporis nostri quam expectantes in nobismetipsis ingemiscimus. Vnde est illud: Spe gaudentes, in tribulatione patientes. Hæc igitur innouatio vitæ nostræ est, quidam transitus de morte ad vitam, qui primo fit per fidem, vt in spe gaudeamus, & in tribulatione patientes simus, dum adhuc exterior noster homo corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem, propter initium nouæ vitæ, propter nouũ hominem quem iubemur induere & exuere veterem. Expurgantes vetus fermẽtum vt simus noua conspersio, quoniam Pascha nostrum immolatus est Christus. Propter hanc ergo vitæ nouitatem, primus mensis in anni mensibus celebrationi huic attributus est. Nam & ipse dicitur mensis nouorum. Quia verò in toto tẽpore seculi nunc tertium tempus apparuit, ideo resurrectio domini triduana est. Primum enim tempus est ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia, vbi iam manifestatio est sacramenti prius occulti in prophetico ænigmate. Hoc ergo & in lunari numero significatur, quia enim septenarius numerus solet in scripturis ad quandam perfectionem mysticus apparere: tertia hebdomada lunæ Pascha celebratur, id est, qui dies occurrerit à quartadecima in vicesimamprimam. K

Est illic & aliud sacramentum, quod si tibi obscurum fuerit, quia in talibus inquisitionibus minus erudi tus es, non contristeris. Nec ideo me putes meliorem, quia hęc in studiis puerilibus didici. Qui enim gloriatur, in eo glorietur, inquit, scire & intelligere, quoniam ego sum dominus. Nonnulli ergo studiosi talium rerũ quæsiuerunt multa de muneribus † & motibus syderũ. Et qui subtilius ista scrutati sunt, incrementa & decrementa lunaria ex conuersione globi eius coniecerunt, non quod aliquid substantiæ vel accedat ei cum augetur, vel decedat cum minuitur: quod deliramentum imperiti Manichæi opinantes, repleri eam dixerũt, sicut repletur nauis, ex fugitiua diei † parte, quã commixtam principibus tenebrarum & eorum sordibus inquinatam corde ac ore sacrilego & credere & loqui non dubitant. Hinc ergo impleri lunam dicunt cum magna pars diei † magnis laboribus ab inquinamento purgata de toto mundo atque omnibus cloacis fugiens, redditur deo θ lugenti dum redeat θ. Repleri verò per mẽsem dimidium, & alio dimidio in solem refundi velut in aliam nauem. Nec tamen inter istas anathematizandas blasphemias aliquid vnquam fingere potuerunt, cur vel incipiens lucere vel desinens corniculato lumine fulgeat, aut cur à dimidio mense incipiat minui, & non ad refundendum plena perueniat. Illi autẽ qui hoc certis numeris indagarũt, ita vt & defectus solis & lunæ non solum cur fierent, sed etiam quando futuri erant longè ante prędicerent, & eos determinatis interuallis temporum, canonica supputatione præfigerent, literisq; mandarent, quas modo qui legunt atque intelligunt nihilominus eos prædicunt, nec aliter aut aliâs accidunt quàm prædicunt. Tales ergo quibus non est ignoscẽdum, sicut sancta scriptura dicit, quia cum tantum valerent vt possent æstimare secnlum, quomodo dominũ eius supplici pietate nõ M facilius inuenerunt, ex ipsis cornibus lunæ quæ à sole auersa sunt, siue crescentis, siue decrescentis, coniecerũt eam vel à sole illustrari: & quantomagis ab eo recederet, tanto magis ab ea parte quæ terris apparet radios eius excidere: quanto autem ad eum magis post dimidium mensem ex alio semicirculo propinquaret, tantomagis à superiori parte illustrata ab ea parte quam terris aduerteret non posse excipere radios, & propterea videri decrescere: vel si haberet suum lumen, illud haberet ex vna parte in hemisphærio, quam partem cum recedens à sole paulatim terris ostenderet, donec totam ostenderet quasi augmenta monstrare, dum nõ addatur quod deerat, sed perdatur quod inerat, ac rursus paulatim abscondere quod patebat, & ideo videri decrescere. Sed quodlibet horum sit duorum, illud certum atq; manifestum est, & cuiuis aduertẽti facile cognitum, quod luna nõ augeatur ad oculos nostros nisi à sole recedẽdo, neque minuatur nisi ad solem ex parte alia propinquando. Attende nũc quod in Prouerbiis legitur: Sapiens sicut sol permanet, stultus autem sicut luna mutatur. Et quis est sapiens qui permanet, nisi

Gal.5. Abac.2. Rom.8. Roma.6. Collo.3. 1.Cor.15. Roma.8. Caput.3. 2.Tim.2. Roma.8. Rom.12. 2.Cor.4. 1.Cor.5. Hiere.9. Cap.4. Manichæi de luna. † numeris. † aliâs, cũ ea dẽ pars dei. Cap.5. Ecclesiastici.27.

A net,nisi sol ille iustitiæ, de quo dicitur: Ortus est mihi sol iustitiæ, & quem sibi non fuisse ortum in die nouissima plangentes impij dicturi sunt. Et,Iustitiæ lumẽ non luxit nobis, & sol iustitiæ nõ ortus est nobis? Nã istum carnis oculis visibilem solẽ oriri facit super bonos & malos deus, qui etiam pluit super iustos & iniustos. Ducũtur autem semper ex rebus visibilibus inuisibiliũ congruæ similitudines. Quis est ergo ille stultus qui tanquam luna mutatur, nisi Adam in quo omnes peccauerunt? Anima quippe humana recedens à sole iustitiæ, ab illa scilicet interna contemplatione incõmutabilis veritatis, omnes vires suas in terrena conuertit, & eo magis magisq; obscuratur in interioribus ac superioribus suis: sed cum redire cœperit ad illã incommutabilem sapiẽtiam, quanto magis ei appropinquat affectu pietatis, tanto magis exterior homo corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem, omnisq; lux illa ingenij, quæ ad inferiora vergebat, ad superiora conuertitur, & à terrenis quodammodo auertur, vt magis magisq; huic seculo moriatur, & vita eius abscondatur cum Christo in deo. Mutatur ergo in deterius ad exteriora progrediens, & in vita sua proiicies intima sua, & hoc terræ, id est, eis qui terrena sapiunt melius videtur, cum laudatur peccator in desyderiis animæ suę, & qui inique gerit benedicitur. Mutatur autem in melius cum intentionem suam & gloriã à terrenis quæ in hoc seculo apparent, paulatim auertit, & ad superiora ab inferioribus conuertit, & hoc terræ, id est, eis qui terrena sapiunt deterius videtur. Vnde illi impij postremo infructuosam agentes pœnitentiam, etiã hoc inter multa dicturi sunt. Ij sunt quos aliquãdo habuimus in derisum & in similitudinem improperij: Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam. Ac per hoc spiritussanctus de visibilibus ad inuisibilia, & de corporalibus ad spiritalia sacramenta similitudinem ducens, transitum illum de alia vita in aliã vitam quod Pascha nominatur, à quartadecima luna voluit obseruari, vt non solum propter tempus tertium quod supra cõmemoraui, quia inde incipit hebdomada tertia, sed etiam propter ipsam tertiam conuersionem ab exterioribus ad interiora de luna similitudo assumeretur, vsq; ad vicesimam verò & primam, propter ipsum numerum septenarium, quo vniuersitatis signatio sæpe figuratur, qui etiã ipsi ecclesiæ tribuitur propter instar C vniuersitatis. Ideo Ioannes Apostolus in Apocalypsi, ad septẽ scribit ecclesias. Ecclesia verò adhuc in ista mortalitate carnis constituta, propter ipsam mutabilitatem lunæ nomine in scripturis signatur. Vnde est illud: Parauerunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscura luna rectos corde. Prius enim quàm fiat illud quod dicit Apostolus: Cũ Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cũ ipso in gloria, obscura videtur ecclesia in tempore peregrinationis suæ, inter multas iniquitates gemens, & tunc sunt timẽdę insidiæ fallacium seductorum, quas nomine sagittarum intelligi voluit. Vnde alio loco propter nuncios fidelissimos veritatis quos vbiq; parit ecclesia dicitur: Luna testis in cœlo fidelis. Et cum de regno domini psalmus cantaret: Orietur, inquit, in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec interficiatur luna: id est, abundantia pacis intantum crescet, donec omnem mutabilitatem mortalitatis absumat. Tunc nouissima inimica destruetur mors, & quicquid nobis resistit ex infirmitate carnis, vnde nobis perfecta pax nondũ est, consumetur omnino, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. Vnde & illius ciuitatis muri, quæ Hiericho appellatur, quia in Hebræo eloquio luna interpretari dicitur, septimo circuitu testamenti arcæ corruerunt. Quid enim nunc aliud agit annunciatio regni cœlorum, quam circuitio arcæ significauit, nisi vt omnia munimenta mortalis vitæ, id est, omnis spes huius seculi, quæ resistit spei futuri seculi in dono septenario spiritussancti per liberum arbitrium destruatur? Ob hoc enim circũeunte arca non impulsu violento illi muri ceciderunt, sed sponte. Sunt & alia testimonia scripturarum, quæ nobis ingerunt per commemorationem lunæ ecclesiæ significationẽ, quę in ista mortalitate ab illa Hierusalem, cuius ciues angeli sunt, in ærumnis & laboribus peregrinatur. Non ideo tamen putare debent stulti, qui nolunt in melius commutari, adorãda esse illa luminaria, quia ducitur ex eis aliquãdo similitudo ad diuina mysteria figuranda: ex omni enim creatura ducitur. Nec ideo debemus in sententiã damnationis irruere, quæ ore Apostolico de quibusdã profertur, qui coluerunt & seruierunt creaturæ potius quàm creatori, qui est benedictus in secula. Sicut enim non adoramus pecora, quanuis dictus sit Christus & E agnus & vitulus: nec feram, quia dictus est leo de tribu Iuda: nec lapidem, quia petra erat Christus: nec montẽ Sion, quia in ipso figuratur ecclesia: sic nec solẽ nec lunam, quãuis ex ea cœlesti creatura, sicut ex multis terrestribus sacramentorũ figuræ ad informationes mysticas assumantur. Quapropter Manichæorum vel Mathematicorum deliramenta cum detestatione irridenda sunt: quibus cum obiecerimus vana commenta, vnde homines in errorem præcipitant, quò prius præcipitati sunt, garruli sibi videntur, cum dicunt nobis: Cur & vos ad solis & lunæ cõputationem Pascha celebratis? quasi nos ordines syderum, ac vicissitudines tẽporum à summo atque optimo deo cõditas arguamus, & non eorum peruersitatem, quæ rebus sapientissime conditis ad stultissimas opiniones aburitur. Nã si Mathematicus nobis contradicturus est de syderibus & luminaribus cœli ad sacramenta mystice figurãda similitudines ducere, contradicãt & augures ne dicatur nobis: Estote simplices vt columbæ. Cõtradicant & Marsi ne dicatur nobis: Astuti sicut serpentes. Contradicant histriones, ne in psalmis citharã nominemus. Ac quia ex his rebus ad mysteria verborum dei, similitudinum F signa sumuntur, dicãt si placet, vel auspicia nos captare, vel venena conficere, vel theatricas affectare luxurias, quod demẽtissimum est dicere. Non igitur nos de sole & luna annuis menstruisve temporibus actionum nostrarum euenta coniicimus, ne in vitæ humanæ periculosissimis tempestatibus tanquam in scopulos miseræ seruitutis illisi, à libero arbitrio naufragemus: sed ad rem sacrate significandam similitudines aptas religiosissima deuotione suscipimus, sicut de cætera creatura, de ventis, de mari, de terra, de volatilibus, de piscibus, de pecoribus, de arboribus, de hominibus, ad sermonem quidem multipliciter, ad celebrationem verò sacramentorum iam Christiana libertate parcissime, sicut de aqua, de frumento, de vino, de oleo. In seruitute autem veteris populi etiam multa celebrari imperata sunt, quæ nobis tantummodo intelligenda tradũtur. Non itaque dies obseruamus & annos & menses & tempora, ne audiamus ab Apostolo: Timeo ne forte sine causa laborauerim in vobis. Eos enim inculpat qui dicunt: Non proficiscar, quia posterus dies est, aut quia luna sic

Sap.5. Matth.5. Lunæ allegoria. 2.Cor.4. Col.3. Eccle.10. Psal.9. Sap.5. Caput.6. Psal.10. Col.5. Psal.88. Psal.71. 1.Cor.15. Lib.arbitriũ Roma.14. Caput.7. Matth.10. Lib.arbitriũ Galat.4.

G luna sic fertur:vel, Proficiscar vt prospera cedant, quia ita se habet positio syderum. Nō agam hoc mense cōmercium, quia illa stella mihi agit mensem:vel agam, quia suscepit mensem. Non plantem hoc anno vineam, quia bissextus est. Non autem quisquam sapiens arbitretur obseruatores temporum reprehendendos, qui dicunt: Non proficiscar hodie, quia tēpestas exorta est:aut nō nauigē, quia adhuc sunt hybernę reliquię: aut tempus seminandi est, quia hymbribus autumnali bus terra satiata est, vel si qui forte alij naturales effectus circa motum aëris & humoris ad variandas temporum qualitates in syderum ordinatissima cōuersione notati sunt, de quibus dictum est cum conderentur:
Gene.1. Et sint in signis & temporibus & diebus & in annis. Si quæ autem figuræ similitudinum non tantum de cœlo & de syderibus, sed etiam de inferiori creatura ducū tur ad dispensationem sacramentorum, eloquētia quędam est doctrinæ salutaris, mouendo affectui discentium accōmodata, à visibilibus ad inuisibilia, à corporalibus ad spiritalia, à temporalibus ad æterna.

Cap.8. Nec quisquam nostrum attēdat quod eo tempore, quo Pascha celebramus, sol in ariete est, sicut illi appel
H lant quēdam syderum locum, vbi reuera mense nouorum sol inuenitur:sed siue illi arietē, siue aliquid aliud eandem partem cœli vocare voluerint, nos de scripturis sanctis hoc didicimus, quod omnia sydera deus cōdidit, & locis cœlestibus quibus voluit, ordinauit, quæ stellis distincta & ordinata in quaslibet partes diuidāt quibuslibet vocabulis vocent, vbicunq; sol esset mense nouorum, illic eū reperiet hęc celebratio, propter similitudinem sacramenti renouandę vitæ, de qua satis supra diximus. Quod si etiam locus ille syderū aries vocari posset propter aliquam figuræ congruētiam, neque huiusmodi timeret sermo diuinus aliquam sacramenti similitudinem ducere, sicut de aliis non solū cœlestibus, sed etiam terrestribus creaturis, sicut de Orione & Pleiadibus, sicut de monte Sina, & de monte Sion, sicut de fluminibus quæ vocantur Geon, Phison, Tigris, Euphrates:sicut de ipso toties in sanctis mysteriis nobilitato fluuio Iordane rerum figurate insinuandarum mysticas similitudines adduxit. Sed quantum interest inter syderum obseruatiōes ad aëreas qualitates accommodatas, sicut agricolæ vel nautæ obseruant: aut ad notandas partes mundi cursumq; aliquò & alicunde dirigendū quod gubernatores nauiū faciūt, & ij
I qui per solitudines arenosas in interiora Austri nulla semita certa vel recta gradiuntur:aut cū ad aliquid in doctrina vtili figurate significandum, fit nonnullorum syderum aliqua commemoratio. Quātum ergo interest inter has vtilitates, & vanitates hominum ob hoc obseruantium sydera, vt nec aëris qualitates, nec regionum vias, nec solos temporum numeros, nec spiritalium similitudines, sed quasi fatalia rerū iam euenta perquirant, quis non intelligat? Sed iam deinceps videamus cur etiam id obseruetur, cum Pascha celebratur, vt sabbatum occurrat. Hoc enim proprium Christianæ religionis est. Nam Iudæi mensem nouorū tantummodo & lunam obseruant à quartadecima vsque ad vicesimam primam. Et quia illud eorū Pascha, quo passus est dominus, ita occurrit, vt inter mortem eius & resurrectionem medius esset sabbati dies, addēdum patres nostri censuerunt, vt & nostra festiuitas à Iudæorū festiuitate distingueretur: & quod non frustra factum esse credendum est ab illo, qui est ante tempora, & per quem facta sunt tempora, & qui venit in plenitudine temporum, & qui potestatem habebat ponēdi K animam suam & iterum recipiendi eam, & ideo non fatalem, sed opportunam sacramento, quod commendare instituerat, horam expectabat, cum diceret: Non- Ioan.2.
dum venit hora mea. Vt igitur anniuersaria passionis eius celebratione à posteris seruarentur:quod em̄ nunc vt superius dixi, fide ac spe gerimus, atquevt ad id perueniamus, dilectione satagimus, requies est quędam ab omni labore omnium molestiarum sancta atque perpetua, in eadem nobis ex hac vita fit transitus, quē dominus noster Iesus Christus sua passione demonstrare ac consecrare dignatus est. Inest autem in illa requie non desidiosa segnitia, sed quædam ineffabilis trāquillitas actionis ociosæ. Sic enim ab huius vitæ operibus in fine requiescitur, vt in alterius vitæ actione gaudeatur. Sed quia talis actio in dei laude agitur, sine labore membrorū, sine angore curarū, non ad eam sic transitur per quietem, vt ipse labor succedat:id est, nō sic esse incipiat actio, vt esse desinat quies. Neq; enim redit ad labores & curas, sed permanet in actiōe quod ad quietem pertinet: neque enim in opere laboratur, neque in cogitatione fluctuatur. Quia ergo per requiem ad primam vitam reditur, vnde anima lapsa est in peccatū, L
propterea sabbato, requies significatur. Illa autem vita prima, quæ de peregrinatione redeuntibus, & primam stolam accipientibus redditur, per vnam sabbati, quem diem dominicum dicimus, figuratur. Quære septē dies Genesim legens, inuenies septimum sine vespera, quia requiem sine fine significat. Prima ergo vita non fuit sempiterna requies peccanti, requies autem vltima sempiterna est, ac per hoc & octauus sempiternam beatitudinem habebit, quia requies illa quæ sempiterna est, excipitur ab octauo, non extinguitur: neque enim aliter sempiterna esset. Ita ergo erit octauus qui primus, vt prima vita non tollatur, sed reddatur æterna.

Sabbatum tamen commendatum est, priori populo in ocio corporali temporaliter, † & vt figura esset sanctificationis in requiem spiritussancti. Nusquam enim legimus in Genesi sanctificationem per omnes priores dies, sed de solo sabbato dictum est: Et sanctifi- Gene.2.
cauit deus diem septimum. Amant enim requiem siue piæ animæ, siue iniquæ: sed an perueniāt ad illud quod plurimum amant, nesciunt: nec aliquid appetūt etiam ipsa corpora ponderibus suis, nisi quiescere à motibus M
suis. Nam sicut corpus tamdiu nititur pōdere, siue deorsum versus, siue sursum versus, donec ad locum quò nititur veniens, conquiescat: Pondus quippe olei si dimittatur in aërem, deorsum: si autem sub aquis, sursum nititur: Sic animæ ad ea quæ amant propterea nituntur, vt perueniendo requiescant. Et multa quidem per corpus delectant, sed non est in eis æterna requies, nec saltem diuturna, & propterea magis sordidant animam, & aggrauant potius, vt syncerum eius pondus, quo in superna fertur, impediant. Cùm ergo anima in seipsa delectatur, nondum re incommutabili delectatur, & ideo adhuc superba est, quia se pro summo habet, cum superior sit deus. Nec in tali peccato impunita relinquitur, quia deus superbis resistit, humilibus autem dat Iacob.4.
gratiam. Cùm autem deo delectatur, ibi veram, certā, æternam inuenit requiem, quam in aliis quærebat, nec inueniebat. Proindè admonetur in psalmo: Delectare Psal.36.
in domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Quia Roma.5.
ergo charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est nobis, ideo sanctificatio in septimo die commemorata est, vbi requies commendatur.

Cap.10. † in ocio corporaliter celebrando.

Caput.9.

Sabbati mysterium.

datur. Quia vero nec bene operari possumus, nisi dono
Philip.2. eius adiuti, sicut dicit Apostolus: Deus enim est qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate, nec agere nec requiescere poterimus post omnia bona opera nostra, quæ in hac vita gerimus, nisi eius dono ad æternitatem sanctificati atq; perfecti. Propterea
Genes. 2. de ipso deo dicitur: Cū fecisset omnia opera valde bona, septimo die requieuit ab omnib⁹ operibus suis quæ fecit. Futuram enim requiem significabat, quam post bona opera daturus erat nobis hominibus. Sicut enim cum bene operamur, ipse dicitur operari in nobis, cuius munere operamur: ita cum requiescimus, ipse requiescere dicitur, quo donante requiescimus.

Cap.11. Hinc est quod etiam tribus primus præceptis decalogi, quæ ad deum pertinent, cætera enim septem ad proximum pertinent, id est, ad hominem, quia in duo-
Matth.22. bus præceptis tota lex pendet, tertium ibi de obseruatione sabbati positum est: vt in primo pręcepto patrem intelligamus, vbi prohibetur coli aliqua in figmentis hominum dei similitudo, non quia non habet imaginem deus, sed quia nulla imago eius coli debet, nisi illa
B quæ hoc est quod ipse, nec ipsa pro illo sed cum illo. Et
Roma.1. quia creatura mutabilis est, ac propterea dicitur. Omnis creatura vanitati subiecta est, quoniam natura etiā vniuersa in parte demonstratur, ne quisquam filiū dei verbum, per quod facta sunt omnia, putaret esse creaturam, sequitur aliud præceptum: Non accipies in va-
Exod.20. Deute.5. Roma.5. num nomen dei tui. Spiritus autem sanctus, in quo nobis illa requies tribuitur, quam vbique amamus, sed nisi deum amando, nō inuenimus, cum charitas eius diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Quia ergo sanctificauit deus diem septimū in quo requieuit, tertio præcepto legis insinuatur quod scriptum est de obseruatione sabbati, non vt iam in ista vita nos quiescere existimemus, sed vt omnia quæ bene operamur non habeant intētionem, nisi in futuram requiē sempiternam. Memento enim maxime, quod iam supra commemoraui, qua spe salui facti sumus: spes enim quæ videtur non est spes ad ipsum
Roma.8. autem ignem amoris nutriēdum & flammandū quodammodo, quo tanquam pondere sursum vel introrsum feramur, ad requiem hæc omnia pertinent, quæ
C insinuantur nobis figurate. Plus enim mouent & accēdunt amorem, quàm si nuda & sine vllis sacramentorum similitudinibus ponerentur. Cuius rei causam difficile est dicere. Sed tamen ita se habet vt aliquid per
Allegoria. Allegoricam significationem intimatum plus moueat, plus delectet, plus honoretur, quàm si verbis propriis diceretur apertissime: Credo quod ipse animæ motus quandiu rebus adhuc terrenis implicatur, pigrius inflā matur: si vero feratur ad similitudines corporales, & inde feratur ad spiritalia, quæ illis similitudinibus figurantur, ipso quasi transitu vegetatur, & tanquam in facula ignis agitatus accenditur, & ardentiore dilectione rapitur ad requiem & quietem.

Cap.12. Ideoq; inter omnia illa decem præcepta solum ibi quod de sabbato positum est, figurate obseruandū præcipitur, quam figuram nos intelligendam, non etiā per ocium corporale celebrandā suscepimus. Cùm enim sabbato significetur spiritalis requies, de qua dictū est
Psal.45. in Psalmo: Vacate & videte, quoniam ego sum deus, &
Matth.11. quo vocātur homines ab ipso domino dicente: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris: Cætera tamen ibi præcepta D
proprie sicut præcepta sunt, sine vlla figurata significatione obseruamus. Nā & idola nō colere manifeste di-
Exod.20. Deute.5. dicimus, & non accipere in vanum nomē domini dei nostri, & honorare patrem & matrem, & nō mœchari, non occidere, non furari, non falsum testimoniū dicere, Inō concupiscere vxorem proximi, non concupiscere vllam rem proximi, non figurate aliud prætendunt, & mystice aliud significant, sed sic obseruātur vt sonant. Obseruare tamen diem sabbati nō ad literam iubemur secūdum ocium ab opere corporali, sicut obseruant Iudæi: & ipsa eorum obseruatio quia ita præcepta est, nisi aliam quandam spiritalem requiem significet, ridenda iudicatur. Vnde non inconuenienter intelligimus ad amorem excitandum, quo ad requiē tendimus, valere omnia quæ figurate in scripturis dicuntur, quandoquidem non solum id in decalogo figurate præcipitur, vbi requies commēdatur, quæ vbique amatur, sed in solo deo certa & sancta inuenitur.

Cap.13. Dies tamen dominicus non Iudæis, sed Christianis resurrectione domini declaratus est, & ex illo habere cœpit festiuitatem suam. Animæ quippe omnium sanctorum ante resurrectionem corporis sunt quidem E
in requie, sed in ea non sunt actione, qua corpora recepta vegetantur. Talem quippe actionē significat dies octauus, qui & primus: quia non aufert illam requiem, sed glorificat. Non enim redit cum corpore difficultas ex corpore, quia nec corruptio. Oportet enim corru-
1.Cor.15. ptibile hoc indui incorruptionē, & mortale hoc indui immortalitatē. Quapropter ante resurrectionem domini, quamuis sanctos patres plenos spiritu prophetico octauæ sacramentum nequaquam lateret, quo significatur resurrectio. Nam & pro octaua Psalmus inscribitur, & octauo die circuncidebātur infantes. Et in Ec-
Ecclesiastes. 11. clesiaste ad duorum testamentorum significationē dicitur: Illis septem & illis octo reseruatum est: tamen illis est occultatum, & solum celebrandum sabbatū traditum est, quia erat antea requies mortuorum: resurrectio autem nullius erat donec veniret Christus, qui re-
Roma.6. surgens ex mortuis, iam non moreretur, & mors illi vltra non dominaretur. Sed postquam facta est talis resurrectio in corpore dominico, vt præiret in capite Ecclesiæ, quod corpus ecclesiæ speraret in fine, iam etiam dies dominicus, id est, octauus, qui & primus inciperet F
celebrari, ipsa etiam causa intelligitur, cur obseruandū Pascha, vbi agnum occidere & comedere iubētur, quod manifestissime passionem domini præfigurat, non eis ita præceptum, vt attenderent occurrere sabbatum, & cum mense nouorum & tertiam lunæ hebdomadam concurrere, vt eundem quoque diem dominus potius sua passione signaret, qui etiam dominicum, id est, octauum, qui & primus est, declaraturus aduenerat.

Cap.14. Attende igitur sacratissimum triduū crucifixi, sepulti, suscitati. Horum trium quod significat crux, in præsenti agimus vita: quod autem significat sepultura & resurrectio, fide ac spe gerimus. Nunc enim dicitur homini: Tolle crucem tuam, & sequere me. Cruciatur Coll.3. autē caro, cū mortificantur membra nostra quæ sunt super terram, fornicatio, immunditia, luxuria, auaritia, & cætera huiusmodi, de quibus idem dicit: Si secūdum Roma.8. carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Hinc etiam de seipso dicit: Mundus mihi crucifixus est, & ego mundo. Et in alio Ephe.6. loco: Scientes, inquit, quia vetus homo noster simul cō Roma.6. fixus est cruci cum illo, vt euacuetur corpus peccati, vt

vltra

G vltra non ſeruiamus peccato. Quandiu ergo id agunt opera noſtra vt euacuetur corpus peccati, quandiu exterior homo corrumpitur, vt interior renouetur de die in diem, tempus eſt crucis. Hæc ſunt etiam bona opera quidem, tamen adhuc laborioſa, quorum merces eſt requies. Sed ideo dicitur: Spe gaudentes, vt cogitantes requiem futuram, cum hilaritate in laboribus operemur. Hanc hilaritatẽ ſignificat crucis latitudo in trãſuerſo ligno, vbi figuntur manus. Per manus enim opera intelligimus: per latitudinem hilaritatem operantis, quia triſtitia facit anguſtias: per altitudinem verò cui caput adiungitur, expectationem retributionis de ſublimi iuſtitia dei, qui reddet vnicuiq; ſecundum opera ſua, iis quidem, qui ſecundum tolerantiam boni operis gloriam & honorem & incorruptionem quærentibus vitam æternam. Itaq; enim longitudo, qua totum corpus extenditur, ipſam tolerantiam ſignificat, vnde μακροθυμοι. longanimes dicuntur, qui tolerant. Profundum autem quod terræ infixum eſt, ſecretum ſacramenti præfigurat. Recordaris enim, niſi fallor, quæ verba Apoſtolus in iſta deſignatione crucis expediat, vbi ait: In charitate radicati atque fundati, vt poſſitis comprehendere cũ Ephe.3. H omnibus ſanctis quæ ſit longitudo, latitudo, altitudo, & profundum. Ea vero quæ nondum videmus & nõdum tenemus, ſed fide & ſpe gerimus, in alio biduo figurata ſunt. Hæc enim quæ nunc agimus, tanquam clauis præceptorum in dei timore confixis, ſicut ſcriptum eſt: Cõfige clauis à timore tuo carnes meas, in neceſſariis deputantur, non in eis quæ per ſeipſa appetenda & concupiſcenda ſunt. Vnde illud quod eſt optimum ſe dicit concupiſcere, diſſolui & eſſe cum Chriſto. Manere autem in carne neceſſarium, inquit, propter vos. Quod ergo, inquit: Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto, inde incipit requies, quæ non interrumpitur reſurrectione, ſed clarificatur: quæ tamen nunc fide retinetur. Quia iuſtus ex fide viuit. An ignoratis, inquit, quoniã quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti ergo illi ſumus per baptiſmum in mortem. Vnde, niſi fide? Neque enim iam in nobis perfectum eſt, adhuc in nobiſmetipſis ingemiſcentibus, & adoptionem expectantibus redemptionẽ corporis noſtri. Spe enim ſalui facti ſumus. Spes autem quæ videtur non eſt ſpes. Quod enim videt quis, quid ſperat: Si autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus. Quod memento quàm ſæpe cõmemorem, nec iam nunc in iſta vita nos beatos fieri debere arbitremur, & ab omnibus difficultatibus liberos, ac ſic in anguſtiis rerum temporaliũ aduerſus deũ ore ſacrilego murmuremus, quaſi non exhibeat quod promiſit. Promiſit quidem etiam huic vitæ neceſſaria, ſed alia ſunt ſolatia miſerorum, alia gaudia beatorum. Domine, inquit, ſecundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, exhortationes tuæ iocundauerunt animam meam. Non ergo murmuremus in difficultatibus, ne perdamus latitudinem hilaritatis, de qua dicitur: Spe gaudentes: quia ſequitur, In tribulatione patientes. Noua ergo vita in fide nunc inchoatur & ſpe geritur: nam tunc perfecta erit, cum abſorbebitur mortale à vita, cum abſorbebitur mors in victoriam, cum illa nouiſſima inimica deſtruetur mors, cum immutati fuerimꝰ, & æquales angelis facti. Omnes enim, inquit, reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. Et dominus: Erunt, inquit, æquales angelis dei. Apprehenſi enim ſumus modo in timore per fidem, tunc autem apprehẽdemur in charitate per ſpem. Quandiu enim

Roma.8.

I

Pſal.93.

Roma.12. 1.Cor.15.

ἰσάγγελοι Lucæ.20.

ſumus in corpore, peregrinamur à domino: per fidem K enim ambulamus, non per ſpem. Ipſe itaque Apoſtolus, qui dicit: Tunc apprehendã ſicut apprehenſus ſum, 2.Cor.5. Philip.3. aperte ſe non apprehendiſſe confitetur. Fratres, inquit, ego me non arbitror apprehendiſſe. Sed tamen quia ipſa ſpes ex promiſſione veritatis certa nobis eſt, cum Roma.6. diceret: Conſepulti igitur ſumus illi per baptiſmum in mortem, ſubiunxit & ait: Vt quemadmodum ſurrexit Chriſtus ex mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Ambulamus ergo in re laboris, ſed in ſpe quietis, in carne vetuſtatis, ſed in fide nouitatis. Dicit enim: Corpus quidem mortuũ eſt propter peccatum, ſpiritus autem viuit propter iuſtitiam. Roma.8. Si autem ſpiritus eius, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra per inhabitantem ſpiritum eius in vobis. Hoc ex authoritate diuinarum ſcripturarum & vniuerſæ eccleſiæ, quę toto orbe diffunditur, conſenſione per anniuerſarium Paſcha celebratur. In magno vtique, ſicut iam in- Cap.15. telligis, ſacramento, & in ſcripturis quidem veteribus ad agendum Paſcha non eſt præceptum tempus, niſi ex menſe nouorum, à luna quartadecima vſque ad vi- L ceſimamprimã: ex Euangelio tamen, quia iam manifeſtum eſt quo etiam die dominus crucifixus ſit, & in ſepultura fuerit, & reſurrexerit, adiuncta eſt etiam ipſorum dierum obſeruatio per patrũ concilia: & orbi vniuerſo Chriſtiano perſuaſum eſt eo modo Paſcha celebrari oportere. Quadrageſima ſanè ieiuniorum habet Quadrageſima trium. authoritatem, & in veteribus libris ex ieiunio Moyſi & Heliæ: & ex Euangelio, quia totidem diebus dominus ieiunauit, demonſtrans Euangelium non diſſentire à lege & prophetis. In perſona quippe Moyſi lex, in perſona Heliæ prophetæ accipiuntur, inter quos & in mõte glorioſus apparuit, vt euidentius emineret, quod de illo dicit Apoſtolus, teſtimonium habens à lege & à prophetis. In qua ergo parte anni congruentius obſeruatio quadrageſimæ conſtitueretur, niſi confini atque contiguæ dominicæ paſſioni? Quia in ea ſignificatur hęc vita laborioſa, cui opus eſt continentia, vt ab ipſius mundi amicitia ieiunetur, quæ vtique fallaciter blãdiri, & illecebrarum fucos circunſpergere atq; iactare nõ ceſſat. Numero autem quadragenario vitam iſtã propterea figurari arbitror, quia denarius, in quo eſt perfectio beatitudinis noſtræ, ſicut in octonario, quia redit ad primũ: ita in hoc mihi videtur exprimi, quia creatura quæ ſeptenario figuratur, adhæret creatori: in quo declaratur vnitas trinitatis per vniuerſum mundum temporaliter annuncianda: quia mundus & à quatuor ventis delimatur, & quatuor elementis erigitur, & quatuor anni temporum vicibus variatur. Decem autem quaterni in quadraginta conſumuntur: quadragenarius autem partibus ſuis cõputatus, addit ipſum denarium, & fiunt quinquaginta tanquam merces laboris & continentiæ. Neque enim fruſtra ipſe dominus & quadraginta dies poſt reſurrectionem in hac vita & terra cum diſcipulis conuerſatus eſt: & poſteaq̃ aſcendit in cœlum, decem diebus interpoſitis promiſſum miſit ſpiritum ſanctum, completo die Pentheco- ſtes: qui dies quinquageſimus habet aliud ſacramentũ, quod ſepties ſeptem quadragintanouem fiunt: & cum reditur ad initium, quod eſt octauus, qui & primus dies, quinquaginta complentur, qui celebrantur poſt domini reſurrectionẽ, iam in figura non laboris, ſed quietis & lætitiæ: propter hoc & ieiunia relaxantur, & ſtãtes oramus, quod eſt ſignum reſurrectionis. Vnde etiã Otare ſtãtes omnibus

τεσσαρακοντάς. M

A omnibus diebus dominicis, id ad altare obseruatur, & hallelu ia canitur, quod significat actionem nostrã futuram non esse nisi laudare deum, sicut scriptum est: Beati qui habitant in domo tua domine, in secula secu
Psal.83. lorum laudabunt te. Sed dies quinquagesimus &
Caput.16. in scripturis commendatur, non tantum in Euangelio, quia tunc spiritussanctus aduenit, sed etiam in veteribus libris. Nam & ibi posteaquàm pascha occiso agno celebrauerunt, dies quinquaginta numerantur vsq; ad diem, quo lex data est in monte Sina famulo dei Moysi, digito dei scripta: in libris autẽ Euãgelij apertissimè declaratur digitum dei significare spiritumsanctũ. Cũ
Luc.11. enim vnus Euãgelista dixisset. In digito dei eiicio dæ-
Matth.12. monia: alius hoc idem ita dixit. *In spiritu dei eiicio* dæmonia. Quis hanc lætitiam *diuinorum* sacramentorũ, cum sanæ doctrinæ *luce* clarescunt, non præferat vniuersi mundi *huius imperiis*, etiam inusitata fœlicitate pacatis? Nónne tanquam duo Seraphin clamant adinuicem concinẽtiam laudis altissimo: Sanctus, Sanctus,
Esa.6. *Sanctus* dominus deus Sabaoth, ita duo testamenta fideliter concordantia sacratam cõcinunt veritatẽ deo?
B Occiditur ouis, celebratur pascha, & interpositis quinquaginta diebus datur lex ad timorem scripta digito dei. Occiditur Christus, qui tanquam ouis ad immolãdum ductus est, sicut Esaias testatur, celebratur verum
Esa.53. Pascha, & interpositis quinquaginta diebus, datur ad charitatem spiritussanctus, qui est digitus dei, contrarius hominibus sua quærentibus, & ideo iugum asperũ & sarcinam grauem portantibus, nec inueniẽtibus re-
1.Cor.13. quiem animabus suis, quia *charitas non quærit quę* sua sunt. Ideo animositas hæreticorũ semper inquieta est, quos magorum Pharaonis habere conatum, declarat
2.Tim.3. Apostolus dicens: *Sicut* enim Iamnes & Mambres restiterunt Moysi, sic & isti resistunt veritati, homines mente corrupti, reprobi circa fidem, sed vltra non proficient. Dementia vero eorum erit manifesta omnibus sicut & illorum fuit. Quia enim per ipsam corruptionem mentis inquietissimi fuerunt, in signo tertio defecerunt, fatentes sibi aduersum esse spiritumsanctũ qui erat in Moyse. Nam deficientes dixerunt: Digitus dei est hic. *Sicut* autẽ conciliatus & placatus spiritussanctus requiem præstat mitibus & humilibus corde, ita contrarius & aduersus immites ac superbos inquietu-
Exod.8. dine exagitat. Quam inquietudinem muscæ illæ gra-
C uissimæ significauerũt, sub quibus magi Pharaonis defecerunt dicentes: Digitus dei est hic. Exodum lege, & vide vbi Pascha celebrauerunt, post quot dies data sit
† eremo. lex. Loquitur deus ad Moysen in monte † Sina die tertio mensis tertij. Nota ergo vnum diem egressus ipsius tertij mensis, & vide quid dicat inter cætera. Descende,
† & contesta repopulum. Exod.19. inquit, testare populo † & purifica illos hodie & cras, & lauent vestimenta sua & sint parati in diem tertium. Tertia enim die descendit dominus in montem Sina coram omni populo, tũc data est lex tertio scilicet die tertij mensis. Numera itaq; à quartodecimo primi mẽsis die quo factum est Pascha, vsq; ad diem tertiũ tertij mensis, & inuenies decẽ & septẽ dies primi mensis, triginta secundi, tres tertij, qui fiunt quinquaginta. Lex in arca est, sanctificatio in corpore domini, per cuius resurrectionẽ nobis requies futura promittitur, ad quã
Ioan.7. percipiendam spiritussancto charitas inspiratur. *Spiritus autem nondum erat datus, cum Iesus nondum erat* clarificatus. Vnde prophetia illa cantata est: Exurge do
Psal.131. mine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ. Vbi requies, ibi sanctificatio. Vnde nunc vt amemus & desyderemus, pignus accepimus. Vocãtur autem ad D
requiem alterius vitæ quò ab ista transitur, quod Pascha significat, omnes in nomine patris & filij & spiritussancti. Propterea quinquagenarius numerus ter
Cap.17. multiplicatus, addito ad eminentiam ipsius sacramenti ipso ternario, in illis magnis piscibus inuenitur, quos iam dominus post resurrectionem nouam vitam demonstrans, à dextera parte leuari imperauit, nec retia rupta sunt, quia tunc hæreticorum inquietudo nõ erit. Tunc homo perfectus & quietus, purificatus in anima
Psal.11. & in corpore per eloquia domini casta, argentum igne examinatum terræ purgatum septupulũ, accipiet mercedem denarium vt sint decem & septem. Nam & in hoc numero sicut in aliis multiplices figuras exhibentibus, sacramentum mirabile reperitur. Nec immerito
2.Reg.22. etiam psalmus septimusdecimus in Regnorũ libris solus integer legitur, quia regnũ illud significat vbi aduersarium nõ habebimus. Titulus enim eius est, In die qua eruit eum dominus de manu omnium inimicorũ eius, & de manu Saül. Quis enim figuratur in Dauid, nisi ille qui venit secũdum carnem ex semine Dauid? Qui vtique in corpore suo quod est ecclesia adhuc pa- E
titur inimicos. Vnde illi persecutori quẽ voce mactauit, & in suum corpus traiiciens quodammodo mandu
Act.9. cauit, sonuit de cœlo: Saule Saule quid me persequeris? Quando autem eruetur hoc corpus de manu omnium inimicorũ eius, nisi cum & illa nouissima inimica destruetur mors? Ad hoc tempus pertinet numerus ille centum quinquagintatrium piscium. Nam & ipse numerus septimusdecimus surgens in trigonum, centum quinquagintatrium summam complet. Ab vno quippe vsque ad decem & septem surgens, omnes medios adde, & inuenies: ad vnum scilicet adde duo, fiunt vtique tria, adde tria fiunt sex, adde quatuor fiunt decem, adde quinq; fiunt quindecim, adde sex fiunt viginti vnũ, adde ita cæteros & ipsum decimumseptimũ, fiunt centum quinquagintatria. Hęc de scripturis firmissime tenentur, id est, Pascha & Penthecoste. Nam vt quadraginta *illi dies* ante Pascha obseruentur. Ecclesiæ consuetudo roborauit, *sic etiam* vt octo dies Neophytorũ distinguãtur à cęteris, id est, vt octauus primo cõcinat.
Hallelui. Vt autem Hallelu ia per illos solos dies quinquaginta in Ecclesia cantetur, non vsquequaq; obseruatur. Nam F
& in aliis diebus varie cantatur alibi atq; alibi, ipsis autem diebus vbiq;. Vt autẽ stantes in illis diebus & omnibus dominicis oremus, vtrum vbiq; seruetur ignoro: tamen quid in eo sequatur Ecclesia, dixi vt potui, & arbitror esse manifestum. De lauandis vero pedi-
Cap.18. bus, cum dominus hoc propter formã humilitatis, propter quam docendam venerat, cõmendauerit, sicut ipse consequenter exposuit, quæsitum est, quo nam tempore potissimum res tanta etiam facto doceretur, & illud tempus occurreret, quo ipsa commendatio religiosius
Lotio pedũ. inhæreret. Sed ne ad ipsum sacramẽtũ baptismi videretur pertinere, multi hoc in cõsuetudinẽ recipere noluerunt. Nonnulli etiã de consuetudine auferre non dubitauerũt. Aliqui autẽ, vt hoc sacratiore tempore cõmendaretur, & à baptismi sacramẽto mutaretur † vel
† distinguorent. diem tertiũ octauarũ, quia ternarius tertiũ in multis sacramentis maxime excellit, vel etiam ipsum octauũ vt hoc facerent elegerunt. Miror sanè quid ita volueris, vt de iis quæ varie per diuersa loca obseruantur, tibi aliqua conscriberem, cum & nõ sit necessariũ, & vna
De variis cõsuetudinib⁹. in his saluberrima regula retinenda sit, vt quæ nõ sunt contra fidẽ, neq; contra bonos mores, & habent aliquid ad exhor-

Universidad de Deusto Biblioteca

G adexhortationẽ vitę melioris, vbicũq; inſtitui videmus, vel inſtituta cognoſcimus, non ſolũ non improbemus, ſed etiam laudando & imitando ſectemur, ſi aliquorũ infirmitas non ita impedit, vt amplius detrimentũ ſit. Si enim eo modo impediat, vt maiora ſtudiorũ lucra ſperanda ſint, quàm calumniatorum detrimenta metuenda, ſine dubitatione faciendum eſt, maxime illud quod etiam de ſcripturis defendi poteſt, ſicut de hymnis & pſalmis canendis, cum & ipſius domini, & Apoſtolorum habeamus documenta & exempla & præcepta de hac re tam vtilia. Ad mouẽdum pie animum, & accendendum diuinæ lectionis affectum, varia cõſuetudo eſt, & pleraq; in Aphrica eccleſiæ mẽbra pigriora ſunt, ita vt Donatiſtæ nos reprehendãt, quod ſobrie pſallimus in eccleſia diuina cantica prophetarũ, cum ipſi ebrietates ſuas ad canticum pſalmorũ humano ingenio compoſitorũ, quaſi tubas exhortationis inflamment. Quãdo autem nõ eſt tempus, cũ in eccleſia fratres congregantur ſancta cantandi, niſi cũ legitur aut diſputatur, aut Antiſtites clara voce deprecantur, aut communis oratio voce diaconi indicitur?

1.Retrac.19.

Caput.19.

H Aliis vero particulis temporũ quid melius à cõgregatis Chriſtianis fiat, quid ſanctius, omnino nõ video. Quod autem inſtituitur præter cõſuetudinem, vt quaſi obſeruatio ſacramenti ſit, approbare non poſſum, etiã ſi multa huiuſmodi propter nonnullarum vel ſanctarum vel turbulentarum perſonarum ſcandala deuitãda, liberius improbare nõ audeo. Sed hoc nimis doleo, quia multa quæ in diuinis libris ſaluberrima præcepta ſunt, minus curantur, & tam multis præſumptionibus ſic plena ſunt omnia, vt grauius corripiatur qui per octauas ſuas terram nudo pede tetigerit, quàm qui mentem vinolentia ſepelierit. Omnia itaq; talia quæ neque ſanctarum ſcripturarum authoritatibus continentur, nec in conciliis Epiſcoporũ ſtatuta inueniuntur, nec cõſuetudine vniuerſæ Eccleſia roborata ſunt, ſed diuerſorum locorũ diuerſis moribus innumerabiliter variantur, ita vt vix aut omnino nunquã inueniri poſſint cauſæ, quas in eis inſtituendis homines ſecuti ſunt, vbi facultas tribuitur, ſine vlla dubitatione reſecanda exiſtimo. Quanuis enim neq; hoc inueniri poſſit, quomodo contra fidem ſint, ipſam tamen religionem, quã paucis ſimis & manifeſtiſſimis celebrationum ſacramentis miſericordia dei eſſe liberam voluit, ſeruilibus oneribus premunt, vt tolerabilior ſit conditio Iudæorũ, qui etiam ſi tempus libertatis nõ agnouerint, legalibus tamen ſarcinis, nõ humanis præſumptionibus ſubiiciũtur. Sed Eccleſia dei inter multam paleam multaq; zizania conſtituta multa tolerat, & tamen quæ ſunt contra fidem vel bonam vitam, non approbat, nec tacet, nec facit. Itaque illud quod ſcripſiſti quoſdam fratres ita temperare à carnibus edendis, vt immundos qui comederint arbitrentur, apertiſſime contra fidem ſanámque doctrinam eſt. Sed hic ego ſi diutius diſputare voluero, poteris putare ante in illis obſcuri aliquid hinc Apoſtolum præcepiſſe, qui etiam multa, quæ de hac re dixit, ſic deteſtatus eſt hæreticorum impiam opinionem, vt diceret: Spiritus autem manifeſte dicit, quia in nouiſſimis temporibus recedẽt quidam à fide, intendentes ſpiritibus ſeductoribus, & doctrinæ dæmoniorum in hypocriſi mendaciloquiorum, † cauteriatam habentes conſcientiam ſuam, prohibentes nubere, abſtinere à cibis quos deus creauit ad percipiendũ cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui cognouerũt veritatẽ, quia omnis creatura dei bona eſt, & nihil abiiciendum eſt quod cum gratiarũ actione percipitur. K Sanctificatur enim per verbum dei & orationẽ. Et alio loco de his rebus loquitur: Omnia inquit munda mundis, immundis autem & infidelibus nihil eſt mũdum, ſed polluta ſunt eorum & mens & conſcientia. Tuipſe lege cætera, & recita quibus potes, ne in ſe irritam faciant gratiam dei, quia in libertate vocati ſunt, tãtum ne libertatem in occaſionem carnis aſſumant. Et ideo iam voluit refrenandæ carnalis concupiſcentiæ cauſa à quibuſlibet cibis temperari, quia non eis hoc permittitur ſuperſtitioſe, atque infideliter facere. Hi vero qui de paganis Euangelicis ſortes legunt, etſi optãdum eſt vt hoc potius faciant, quàm vt ad dæmonia conſulenda concurrant, tamen etiam iſta mihi diſplicet conſuetudo, ad negotia ſecularia & ad vitæ huius vanitatem propter aliam vitã loquentia oracula diuina velle cõuertere. Hæc tibi ſi ſatis eſſe ad ea quæ requiſiſti non putaueris, nimis ignoras & vires & occupationes meas. Tantũ enim abſum ab eo quod putaſti nihil me latere vt nihil in epiſtola tua legerim triſtius, quia & apertiſſime falſum eſt. Et miror quia hoc te latet, quod nõ ſolum in aliis innumerabilibus rebus multa me latent, ſed etiam in ipſis ſanctis ſcripturis multo neſciam L plura quàm ſciam. Et ideo ſpem in nomine Chriſti non infructuoſam gero, quia non ſolum credidi deo meo in illis duobus præceptis totam legẽ prophetaſq; pendere, ſed etiam expertus ſum experiorq; quotidie, quandoquidem nullum mihi ſacramentum, aut aliquis ſermo admodum obſcurior de ſacris literis aperitur, vbi non eadẽ præcepta reperiam. Finis enim præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Et plenitudo legis charitas. Itaque & tu chariſſime, ſiue iſta ſiue alia, ſic lege ſic diſce, vt memineris veriſſime dictum. Scientia inflat, charitas ædificat. Charitas autem non æmulatur, non inflat. Sic itaque adhibeatur ſciẽtia tanquam machina quædam, per quam ſtructura charitatis aſſurgat, quæ maneat in æternum, etiam cum ſcientia deſtruetur, quæ ad finem charitatis adhibita, multum eſt vtilis, per ſe autem ipſam ſine tali fine, non modo ſuperflua, ſed etiam pernicioſa probata eſt. Scio autẽ q̃ te cogitatio ſancta cuſtodiat ſub vmbraculo alarũ dñi dei noſtri. Sed ideo hæc etſi breuiter monui, quoniã noui eandẽ ipſam charitatem tuã, quę non æmulatur, hanc epiſtolam multis M daturam atq; lecturam.

Titum.1.

16.q.1.ijqui ſorulegi.

Caput.21.

1.Cor.13.

1.Tim.1. Rom.13.

Matth.22.

1.Tim.4.

† aliãs. loquentes mẽdacium.

[redacted]

Auguſtinus Honorato reſpondens ad illius quinque quæſtiones, quibus de ſuo addidit ſextã, obiter exponẽs Pſalmum 21. perſtringens interim & Pelagianos. Hoc libello, nam ipſe ipſe librum appellat, ſeſe exercuit uir ſanctiſſimus ad tractationem ſcripturarum, & ipſe titulum addidit.

Epiſtola. CXX.

QVINQVE mihi propoſuiſti pertractandas quæſtiones atque ſoluendas, dilectiſſime mi frater Honorate, hinc inde raptas, ſicut te vel legentem mouere vel cogitanti tibi in mẽtem venire potuerunt, & in conſpectũ meum fuſas quodammodo. Quarũ ſolutionem ſi velim diſſerendo ordinare, ut nõ carptim ſicut propoſitæ ſunt de ſingulis diſſeram, ſed vno quodam tenore ſermonis eas inter ſe cõnectam atque contexam, difficile opus videtur. Et tamen puto facilius eas ſolui, ſi hoc fecero. Inuicem quippe adiuuabunt, ſi altera pendebit ex altera, donec omnes veniant in ſeriem diſputationis, non ſingillatim ſeparatis locis, quaſi vnaquæq; in ſua priuata intentione habitet, ſcilicet vnum aliquid intuentes, & vnũ collaborantes

1.Retra.15. Præfatio.

A laborantes ſociali ratione, & indiuidua veritate.

Caput.1. Voluiſti ergo & ſcripto cõmonuiſti exponi atq; aperiri tibi, quid ſibi velit vox illa domini: Deus deus meꝰ vt quid me dereliquiſti. Et quid ſit, quod Apoſtolus ait: Vt in charitate radicati & fundati, prævaleatis cõprehendere cũ omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo, lõgitudo, altitudo & profundũ. Et quæ ſint virgines quinq; ſtultæ, quæ ve ſapientes. Et quæ ſint tenebræ exteriores. Et quomodo intelligendũ ſit, Verbum dei caro factũ eſt. Hæ ſunt certe quinq; tam breuiter à me cõmemoratæ, q̃ abs te propoſitæ quæſtiones. Proinde ſi placet addamus & ſextã, & illud paratiſſimum † requiramus, quæ ſit gratia noui teſtamenti. Hanc oẽs illæ intueantur, & in hanc vt opportune quæq; potuerit, opus ſuũ conferat nobis, nõ eo ſcilicet ordine quo eas & tu propoſuiſti, & ego recolui, ſed vnaquæq; cũ fuerit neceſſaria, velut vocata reſpondeat, & officium ſui operis impleat.

Pſal.21. Ephe.3. Matth.25. Matt.22. Ioan.1. † potiſſimũ.

Caput.2. Ergo ita naſcatur exordium. Eſt quędã vita hois carnalibus ſenſibus implicata, gaudiis carnalibus dedita, carnalem fugitans offenſionẽ, voluptatemq; conſectans. Huius vitæ fœlicitas temporalis eſt: ab hac vita incipere neceſſitatis eſt, in ea perſiſtere voluntatis. In

B hac quippe ex vtero matris infans funditur, huius offenſiones quantũ poteſt refugit, huius appetit voluptates, nihil amplius valet. Sed poſtea q̃ venerit in ætatẽ, qua in eo rationis vſus euigilet, poterit adiuta diuinitus voluntate eligere alteram vitã, cuius in mente gaudiũ eſt, cuius interna atq; æterna fœlicitas. Ineſt quoque homini anima rationalis, ſed intereſt, eiuſdẽ rationis vſu quonam potius voluntatẽ conuertat, vtrũ ad bona exterioris & inferioris, an ad bona interioris ſuperioriſq; naturæ, id eſt, vtrũ vt fruatur corpore & tempore an vt fruatur diuinitate atq; æternitate. In quadã quippe medietate poſita eſt, infra ſe habens corporalẽ creaturam, ſupra ſe animi ſui & corporis creatorem. Poteſt igitur anima rationalis etiam temporali & corporali fœlicitate ⌊bene vti, ſi non ſe dederit creaturæ creatore neglecto, ſed eam potius fœlicitatem fecerit⌋ ſeruire creatori, qui & ipſam ſuæ bonitatis abundãtiſſima largitate donauit. Sicut eñ bona ſunt omnia quę creauit deus ab ipſa rationali creatura vſq; ad infimũ corpus: ita bene agit in his anima rationalis, ſi ordinẽ ſeruet, & diſtinguendo, eligendo, pẽdendo, ſubdat minora maioribus, corporalia ſpiritalibus, inferiora ſuperioribus, temporalia ſempiternis, ne ſuperiorũ negle-

C ctu, & appetitu inferiorum, quoniam hinc fit ipſa deterior, & ſe & corpus ſuum mittat † in peius, ſed potius ordinata charitate ſe & corpus ſuum cõuertat in melius. Cũm enim ſint omnes ſubſtantiæ naturaliter bonæ, ordo in eis laudatus honoratur, peruerſitas culpata damnatur. Nec efficit anima peruerſe vtens creaturis, vt ordinationem effugiat creatoris: quoniã ſi illa male vtitur bonis, ille bene vtitur etiam malis: ac per hoc illa peruerſe bonis vtendo fit mala, ille ordinate etiam malis vtẽdo permanet bonus. Qui enim iniuſte ſe ordinat in peccatis, iuſte ordinatur in pœnis. Volẽs itaq; deus oſtendere etiam terrenam temporalemq; fœlicitatem ſuum donum eſſe, nec aliũde niſi ab ipſo ſperari oportere, præ omnibus † ſeculi tẽporibus diſpentandũ iudicauit teſtamentũ vetus, quod pertineret ad hominem veterẽ, à quo iſta vita neceſſe eſt incipiat. Sed illæ fœlicitates patrũ, dei beneficio cõceſſæ prædicãtur, quanuis ad iſtam vitam tranſitoriam pertinentes. Illa, quippe terrena munera in manifeſto promittebantur & tribuebantur. In occulto autem illis omnibus rebus

† mutet.

† aliis prioribus.

nouum teſtamentum figurate prænunciabatur, & ca- D
piebatur intelligentia paucorũ, quos eadem gratia prophetico munere dignos fecerat: diſpenſabant ergo illi ſancti pro cõgruentia temporis teſtamentũ vetus, pertinebant vero ad teſtamentũ nouum. Nam & quando temporalẽ fœlicitatẽ agebant æternam, veram & præferendam intelligebant, & iſtã miniſtrabãt in myſterio, vt illam conſequerentur in præmio. Et ſi quãdo patiebantur aduerſa, ad hoc patiebãtur, vt euidentiſſimo diuino adiutorio liberati, glorificarent deũ omniũ bonorum largitorem, nõ ſolum ſempiternorum, quæ pie ſperabant, verumetiam temporalium, quæ propheticè gubernabant. Cum autẽ venit plenitudo tempo- Cap.3. Gal.4.
ris, vt gratia quæ occultabatur in veteri teſtamento, iã reuelaretur in nouo, miſit deus filium ſuum, factum ex muliere, quo nomine proprietate Hebraicæ linguæ omnis fœmina nũcupatur, ſiue viro intacta ſiue iam mixta. Quem autem filium miſerit, fieriq; ex muliere voluerit, quantus ille deus ſit, qui hanc humilitatẽ pro ſalute fidelium ſuſcipere dignatus ſit, vt agnoſcas, nunc attende Euangeliũ: In principio erat verbum, & verbũ Ioan.1.
erat apud deũ, & deus erat verbũ, hoc erat in principio
apud deũ: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo fa- E
ctum eſt nihil. Quod factũ eſt in ipſo vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non cõprehenderunt. Hic ergo deus verbum dei, per quod facta ſunt omnia, filius dei eſt, incõmutabiliter manens, vbiq; præſens, nullo clauſus loco, nec partiliter per cuncta diffuſus, tanquã minorem partẽ habeat in minori loco, & in maiori maiorẽ, ſed vbiq; totus atq; ita non abſens etiã mentibus impiorum, quãuis eum non videant, ſicut nec iſta lux videtur oculis præſentata cæcorum. Lucet ergo & in tenebris talibus, quales Apoſtolus ſignificat vbi dicit: Fuiſtis aliquando Ephe.5.
tenebræ, nunc autem lux in domino, ſed eam tales tenebræ non cõprehenderunt. Suſcepit itaq; hominẽ quẽ videre homines poterant, vt ſanati per fidem poſtea viderent quod tunc videre non poterant. Sed ne homo Chriſtus eo ipſo quo viſibiliter apparebat nõ crederetur & deus, tantumq; illi tribueretur, quantum homini excellentiſſimæ gratiæ atq; ſapientiæ, ideo fuit homo miſſus à deo cui nomen erat Ioannes: Hic venit in te- Ioan.1.
ſtimonium vt teſtimoniũ perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illũ. Non erat ille lumen, ſed vt te- E
ſtimoniũ perhiberet de lumine. Tãtus enim homo debuit perhibere teſtimoniũ de illo, qui non tantum homo verũetiã deus erat, vt ſde illo diceretur qꝺ in natis mulierũ nemo exurgeret maior Ioãne Baptiſta. Si enim ille cui Ioãnes teſtimoniũ perhibebat, intelligeretur hoc eſſe maior, quo non tantũ homo, ſed etiã deus erat. Lumen ergo & Ioannes, ſed tale lumen quali teſtimonium perhibet ipſe dñs dicens: Ille erat lucerna ardens & lucẽs: quod & diſcipulis ſuis dicens: Vos eſtis lumen mundi, atq; vt oſtenderet quale lumẽ, ſecutus adiunxit: Nemo accendit lucernã & ponit eam ſub mo- Ioan.5. Matth.5.
dio, ſed ſuper candelabrũ, vt luceat omnibus qui in domo ſunt, Sic luceat lumen veſtrum corã hominibus. Iſtæ ſimilitudines datæ ſunt, vt quantũ poſſumus intelligamus, vel ſi hoc nondũ poſſumus, ſine vlla dubitatione credamus, animã rationalem nõ eſſe naturã dei. Illa quippe incõmutabilis eſt, ſed tamen eã poſſe participando illuminari. Lucernę quippe accendi indigẽt & extingui poſſunt. Ideo quod dicitur de Ioanne: Non erat ille lumen, ad illud reſpicit lumen, quod nõ participãdo illuminatur, ſed eius participatione illuminãtur quæ

Universidad de Deusto Biblioteca

G tur quę ab illo illuminãtur. Deniq; ſequitur: Erat lumẽ verũ, & tanq̃ quęreremus, quomodo diſcerneretur lumen verũ à lumine illuminato, id eſt, Chriſtus à Ioanne. Erat, inquit, lumen verũ quod illuminat omnẽ hominem venientẽ in hunc mundum. Si omnẽ hominẽ, ergo & Ioannẽ: atq; vt magis oſtenderet huius diuinitatem longè præſtantiore diſtantia. In hoc mũdo, inquit, erat, & mundus per eũ factus eſt, & mundus eũ nõ cognouit. [Non mundus qui per eũ factus eſt eum non cognouit.] Neq; enim habet vim cognoſcẽdi eũ niſi rationalis creatura. Quamuis etiam mundus iſte viſibilis per eum factus ſit, hoc eſt, cœlũ & terra, ſed mundum non cognoſcentẽ increpando, ſignificauit infideles cõſtitutos in mundo. Deinde adiungit: In ſua propria venit, & ſui eum non receperunt. Siue quia & ipſi infideles inquantũ homines ſunt, eius ſunt per quem creati ſunt. Siue ſuos proprie Iudæos intelligi voluit, ex quibus naturã carnis aſſumpſit, nec tamen omnes eũ non receperũt. Sequitur enim & dicit: Quotquot autẽ receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios dei fieri credentibus in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, neq; ex
H voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, ſed ex deo nati ſunt. Hæc eſt gratia noui teſtaméti, quod in veteri latuit, nec tamen figuris obumbrantibus prophetari prę-nunciariq; ceſſauit, vt intelligat anima deũ ſuũ, & gratia eius renaſcatur illi. Hæc quippe natiuitas ſpiritalis tantũ eſt, ideo nõ ex ſanguinibus, non ex voluntate viri, neq; ex voluntate carnis, ſed ex deo. Hæc etiam Cap.4.
adoptio vocatur. Eram⁹ enim aliquid antea q̃ eſſemus filij dei, & accepimus [beneficiũ] vt fieremus quod non eramus: ſicut qui adoptauit anteq̃ adoptaretur, nõdum erat filius eius à quo adoptatur, ita tamen erat qui adoptaretur: & ab hac generatione gratiæ diſcernitur ille filius, qui cum eſſet filius dei venit vt fieret filius hois, donaretq; nobis qui eramus filij hominũ filios dei fieri. Factus eſt quippe ille quod non erat, ſed tamen aliquid aliud erat. Et hoc ipſum aliquid verbum dei erat, per quod facta ſunt omnia, & lumen verum quod illuminat omnem hominem venientẽ in hunc mundum & deus apud deum. Nos quoq; per eius gratiam facti ſumus quod non eramus, id eſt, filij dei: ſed tamen aliquid eramus, & hoc ipſum aliquid multo inferius, hoc eſt, filij hominũ. Deſcendit ergo ille vt nos aſcenderemus, & manens in natura ſua factus eſt particeps
I naturæ noſtræ, vt nos manẽtes in natura noſtra efficeremur participes naturæ ipſius. Nõ tamen ſic: Nam illum naturæ noſtrę participatio nõ fecit deteriorẽ: nos
Galat.4. autem facit naturæ illius participatio meliores. Miſit itaq; deus filium ſuũ factum ex muliere, factum ſub lege. Nam legis ſacramenta percepit, vt eos qui ſub lege erant redimeret, id eſt, quos lex reos tenebat occidente litera, dum præceptũ non impleretur, antequã viuifica
Roma.3. ret ſpiritus: quia charitas dei, quæ præceptũ implet, diffunditur in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctũ, qui
Galat.4. datus eſt nobis. Proinde cum dixiſſet: Vt eos qui ſub lege erant redimeret, cõtinuo ſubiunxit: Vt adoptionem filiorum reciperemus, vt videlicet huius gratiã beneficij diſcerneret ab illa filij natura, qui [miſſus eſt filius, non per adoptionẽ factus, ſed ſemper genitus filius, vt participata natura filiorum hoim[ad participandam ſuam naturã adoptaret filios hoim.] Quapropter etiã
Ioan.1. cum dixiſſet: Dedit eis poteſtatẽ filios dei fieri, modũq; adiunxiſſet ne carnalis intelligeretur natiuitas, quod ſcilicet eis præſtiterat id quod credunt in nomine eius, & per gratiã renaſcuntur ſpiritalem, non ex ſanguinibus, neq; ex voluntate viri, neq; ex volũtate carnis, ſed K
ex deo, mox cõmendauit quaſi huius viciſſitudinis ſacramentum. Tanquã enim mirati tantum bonũ non auderemus optare, ſtatim ſubiunxit: Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Quod vnũ eſt ex quinq; illis, quæ tibi exponi voluiſti, tanquã diceret: O homines nolite deſperare vos fieri poſſe filios dei, quia & ipſe filius dei, hoc eſt, verbũ dei caro factum eſt, & habitauit in nobis. Reddite vicem, efficimini ſpiritus & habitate in illo qui caro factus eſt, & habitauit in vobis. Neq; enim iam deſperandum eſt, participatione verbi fieri poſſe homines filios dei, quando filius dei participatione carnis factus eſt filius hominis. Nos itaq; mutabiles in melius cõmutãdi, participes efficimur verbi: verbum autẽ incõmutabile nihil in deterius cõmutatũ, particeps carnis effectum eſt rationali anima mediãte. Neq; enim homo Chriſtus, vt Apollinariſtæ hæretici putauerunt, aut non habuit animã, aut non habuit rationalem, ſed more ſuo ſcriptura vt Chriſti humilitatem magis oſtenderet, ne carnis nomen quaſi indignũ aliquid refugiſſe videretur, carnẽ [pro homine] poſuit.
Neq; enim quia ſcriptũ eſt: Videbit omnis caro ſaluta Eſa.40.
re dei, animæ ibi nõ ſunt intelligẽdæ, nihilq; proinde L
aliud dictum eſt. Verbũ caro factum eſt, q̃ ſi diceretur, Luc.3. Ioan.1.
Filius dei filius hois factus eſt, qui eũ in forma dei factus eſſet, ſicut dicit Apoſtolus, nõ rapinã arbitratus eſt Philip.2.
eſſe æqualis deo. Neq; enim vſurpationis erat, vt rapina diceretur, ſed naturæ inerat vt eſſet æqualis. Semetipſum tamen exinaniuit, non formam dei amittens, ſed formam ſerui ſuſcipiens, humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem cru-
cis. Vides quemadmodum eundem hominem, quem 3.ſen.diſt.6. cap.nec autẽ
deum commendat, vt perſona vna ſit, etiam filium hominis proteſtetur, ne nõ trinitas, ſed quaternitas inducatur. Sicut enim nõ augetur numerus perſonarũ, cum accedit caro animæ, vt ſit vnus homo, ſic nõ augetur numerus perſonarum, cum accedit homo verbo, vt ſit vnus Chriſtus. Legitur itaq;, Verbum caro factum eſt, vt intelligamus huius perſonæ ſingularitatem, non vt ſuſpicemur in carnem mutatam diuinitatem.

Itaq; Chriſtus homo, vt per eum reuelaretur noui Cap.5.
gratia teſtamenti, quoniã non ad temporalem, ſed ad æternã vitam pertinet, nõ vtiq; terrena fœlicitate commendandus fuit. Inde ſubiectio, inde paſſio, inde flagella, ſputa, cõtumeliæ, crux, vulnera, & tanquam ſuperato ſubiectoq; mors ipſa, vt fideles eius diſcerẽt quale pietatis præmium ab illo, cuius filij facti eſſent, petere atq; M
ſperare deberent, ne ad hoc pro magno ſeruirent deo, vt terrenam fœlicitatem adipiſci quęrerent qui ſeruirent ipſi, abiicientes & conculcantes fidem ſuam, æſtimando eam mercede viliſſima: vnde beneficentiſſima prouidentia omnipotens deus terrenam fœlicitatem conceſſit & impiis, ne pro magno quæreretur à bonis. Hinc ille pſalmus ſeptuageſimus & ſecundus inducit hominem pœnitentem, quod aliquando corde non recto deo pro hac mercede ſeruierit, quia cũ pollere atq; excellere impios videret, turbat⁹ cœperat cogitare quod deus humana non curet. Et cum ab iſta cogitatione eum ſanctorum ad deum pertinentium reuocaret authoritas, ſuſcepit atq; intendit agnoſcere tam grãde ſecretum, quod ei laboranti nõ patefactum eſt, donec intraret ſanctuariũ dei, & intelligeret in nouiſſimo, hoc eſt, donec accepto ſpiritu ſancto diſceret deſyderare potiora, & proſpiceret quæ pœna futura ſit impiis †, qui † alia etiã qui forsan quãdã &c.
tanta etiam quadam fœlicitate temporaliter floruiſſent.

Universidad de Sevilla Biblioteca

Frobeniani habebat, In qua sibi ab eius inimicis figebatur, &c.

Psal.21.

Cap.6.

Esa.53.

2.Cor.12.

Ephe.5.

Rom.8.

Psal.21.

Psal.21.

Esa.61.

Ephe.5.

Ioan.1.

Timitandū.

Psal.21.

Acto.9. Caput.7.

Psal.21.

Rom.5.

A sent. Hunc psalmum septuagesimum secundum, nocte qua illucescebat solēnitas beatissimi Cypriani per ministerium nostrum expositum lege & diligenter aduerte. Proinde homo Christus idemq; Ideus, Christus cuius misericordissima humanitate, atq; in cuius forma seruili discere deberemus, quid in hac vita cōtemnendum, & quid in alia sperādum esset, in ipsa passione, in qua sibi Ieius inimici magni victoresq; videbantur, suscepit vocem infirmitatis nostræ, qua simul crucifigebatur Ivetus homo noster, vt euacuaretur corpus peccati, & dixit: Deus meus deus meus, vt quid me dereliquisti? & hoc vnū de quinq; propositis tuis. Sic incipit psalmus vicesimus primus, qui de passione ipsius & reuelatione Igratiæ J quam fidelibus faciendis liberandisq; attulit in prophetia, tanto ante cantatus est.

Proinde eūdem psalmum cuius prophetiam dominus ad se pertinere demonstrans, eius primum versum exclamauit cum penderet in ligno, cōmemorando exponendoq; percurram, vt ex hoc intelligas quēadmodum gratia testamēti noui nec eo tempore tacebatur, quando in vetere homine velabatur. Dicitur enim ex
B persona Christi, quod ad formam serui attinet, in qua portatur nostra infirmitas. Dixit enī & de illo Esaias, Ille infirmitates nostras portat & pro nobis in doloribus est. Ex huius igitur infirmitatis voce de qua Paulus in eo quod petebat non exauditus, & ideo quodāmodo derelictus, audit tamen à domino: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur: Ex voce ergo huius infirmitatis nostræ, quam in se transfigurauit caput nostrum, dicitur in hoc psalmo: Deus
« meus deus meus respice in me, quare me dereliqui-
« sti? In eo quippe derelinquitur deprecās, in quo nō exauditur. Hanc in se vocem transfigurauit Iesus, vocem scilicet corporis sui, hoc est, ecclesiæ suæ à vetere homine in nouum reformandæ, vocem scilicet infirmitatis suæ humanæ, cui deneganda fuerant bona veteris testamenti, vt bona noui testamenti optare atque sperare iam disceret. In illis autē veteris testamēti bonis ad veterem hominē pertinentibus, præcipue cōcupiscitur vitæ huius productio temporalis, vt aliquanto diutius teneatur, quia semper non potest. Ideo diem mortis o-
C mnes quidem affuturū sciunt, & eum tamē omnes aut penè omnes differre conantur, etiam qui post mortem se beatius credunt esse victuros. Tantā habet vim carnis & animę dulce consortium. Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit, & propterea non vult anima vel ad tempus ab eius etiam infirmitate discedere, quanuis eam se sine infirmitate in æternum recepturam esse confidat. Proinde mente seruiens legi dei, carne autem trahens desideria peccati, quibus obedire vetat Apostolus, mentis quidem ratione concupiscit homo pius dissolui, & esse cum Christo, sed id sensu carnis recusat & refugit, & si fieri possit, non vult expoliari, sed superuestiri, vt absorbeatur mortale à vita, id est, vt ab infirmitate ad immortalitatem, etiam ipsum corpus sine morte media transferatur. Sed hæc verba quibus humanus dies & vitæ huius prolixitas concupiscitur, verba sunt delictorum, & longe sunt ab ea salute, cuius nondum rem: sed iam spem gerimus, de qua scriptum est: Quia spe salui facti sumus: Spes autē quæ videtur, non est spes. Ideoq; & in isto psalmo cū dixisset: Deus meus deus meus respice in me, quare me dereliquisti, continuo subiungit: Longe à salute mea verba delictorum meorum, id est, hæc verba delictorum
«« meorum sunt, & longe ab illa salute mea sunt quam mihi non veteris, sed noui testamenti gratia pollicetur. Quanquam etiam sic distingui posset: Deus meus deus meus respice in me, quare me dereliquisti longe à salute mea tanquam diceret, relinquēdo me, hoc est, non me exaudiendo, longe factus es à salute mea, præsenti scilicet salute huius vitæ: vt alius sensus sit, verba delictorum meorum, id est, ista quæ dixi verba sunt delictorum meorum, quia verba sunt carnalium desideriorum. Hæc ex persona sui corporis Christus dicit quod est ecclesia. Hęc ex persona dicit infirmitatis carnis peccati, quam transfigurauit in eam, quam sumpsit ex virgine similitudinem carnis peccati. Hæc sponsus ex persona sponsæ loquitur, quia vniuit eam sibi: quomodo & apud Esaïam, vbi dicit? Sicut sponso alligauit mihi mitram, & sicut sponsam ornauit me ornamento. Alligauit mihi & ornauit me, tanquam vnius vox est, & tamen sponsum & sponsam, Christum intelligimus & Ecclesiam. Sed erunt duo in carne vna, Sacramentum magnum: dixit Apostolus, in Christo & in Ecclesia: Igitur non iam duo sed vna caro. Si ergo caro vna, profecto competenter etiam vox vna. Quid hic quæris humana infirmitas vocem verbi, per quod facta sunt omnia? Audi potius vocem carnis, quæ facta
E est inter omnia, quoniam verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Audi potius medicinæ vocem, qua sanaris vt videas deum, quem tibi videndum distulit, hominem autē videndum attulit, Ioccidendū obtulit, J mirādum Icontulit, credendū transtulit, vt ista fide ad videndū deum mētis oculus sanaretur. Quid ergo dedignamur audire vocem corporis ex ore capitis? Ecclesia in illo patiebatur, quādo pro Ecclesia patiebatur. Sicut etiam in Ecclesia patiebatur ipse, quādo pro illo Ecclesia patiebatur. Nam sicut audiuimus ecclesiæ vocem in Christo patientis: Deus deus meus respice, &c. Sic etiam audiuimus Christi vocem in Ecclesia patiētis: Saule Saule quid me persequeris? Cum itaq; nō exaudimur ad temporalia bona retinenda, vel adipiscenda, quando pro his deprecamur deū, in eo quo nos non exaudit, derelinquit nos, sed ad potiora, quæ vult vt intelligamus & præferamus & concupiscamus, non nos derelinquit. Vnde sequitur psalmista & dicit: Cla
» mauī ad te per diem nec exaudies, & nocte: etiam hic
E subauditur, nec exaudies. Sed vide quid adiūgit: Et non ad insipiētiam mihi. Hoc ergo dicit: Non me quidem exaudies clamantem per diem, id est, in rebus prosperis, vt eas non amittam, & nocte, id est, in rebus aduersis, vt prospera quæ amissa sunt redeant. Verū hoc mihi non ad insipientiam facies, sed potius vt sapiā, quid iam per noui testamenti gratiam à te expectare, quid desyderare, quid poscere debeam. Clamo quippe ego, vt hic mihi bona temporalia non auferantur. Tu autē »
in sanēto habitas laus Israël. Nolo vt derelinquas concupiscētiam meam, qua carnalem fœlicitatem requiro. Verum hæc est in sordibus vetustatis, tu autē quæris munditiam nouitatis, non exaudiendo istam cupiditatem relinquis, quia charitatē in qua habites requiris. Charitas autē dei diffunditur in cordibus nostris, sed per spiritum sanctū qui datus est nobis, Ideo in sancto habitas laus Israël, laus videntium te, quia nō in se laudātur, sed in te. Quid enim habēt quod nō acceperunt, vt qui gloriat, in domino glorietur? Hæc est gratia noui testamenti. Nā in veteri testamento, quando commendabas, nō nisi à te peti sperariq; debere etiam ipsam terrenam temporalemque fœlicitatem. In te »
sperauerunt patres nostri, sperauerunt & eruisti eos, ad »

G te clamauerunt & ſalui facti ſunt, in te ſperauerunt &
« non ſunt confuſi. Illos quippe patres inter inimicos
« ſuos viuentes, & diuitiis impleſti, & ab hoſtibus eruiſti, glorioſaſque victorias reportare feciſti, & de diuerſis eos mortibus liberaſti. Pro alio, id eſt, pro Iſaac ſubiecisti ne feriretur arietem. Alium, id eſt, Iob de putredine ſanum, & ei dupla quæ amiſerat reddidiſti. Alium, id eſt, Danielem inter leones eſurientes illæſum integrúmque ſeruaſti. Aliorum, id eſt, Ananiæ, Azarię, Miſaël inter flammas deambulantium grata voce laudatus es. Tale aliquid in Chriſto expectabant fieri Iudæi, vnde probarent ſi vere filius dei eſſet. Ex eorum perſona, & in libro Sapientiæ dicitur: Morte turpiſſima condemnemus illum. Erit enim reſpectus in ſermonibus ipſius. Si enim vere filius dei eſt, ſuſcipiet eum & liberabit eum de manibus contrariorum. Hæc, inquit, cogitauerunt & errauerunt, excæcauit enim eos malitia eorum. Attendentes quippe tempus veteris teſtamenti, & illam patrum etiam temporalem fœlicitatem, in qua illis exhibenda demonſtrauit deus etiam talia dona ſua eſſe, non viderunt iam eſſe tempus quo reuelarentur in Chriſto, bona æterna proprie
H deum præſtare iuſtis, qui bona temporalia præſtat & impiis. Denique cum dixiſſet: In te ſperauerunt patres noſtri, ſperauerunt, & eruiſti eos. Ad te clamauerunt & ſalui facti ſunt, in te ſperauerunt & nō ſunt confuſi, vide quid adiunxerit: Ego autem ſum vermis
« & non homo. Quod videtur quidem ad commēdandam humilitatem ſimpliciter dictum, vt ſe in oculis perſequentium, abiectiſſimum quiddam & cōtemptiſſimum demonſtraret. Sed non eſt contemnenda altitudo ſecreti profunditaſq; myſterij, præſertim in eis verbis, quæ tanto ſaluatori in prædicatione prophetiæ coaptantur. Dictus eſt hic ſenſus elegātiſſimus à prioribus, ideo ſe hoc nomine Chriſtum prænunciari voluiſſe, quia vermis de carne ſine concubitu naſcitur, ſicut ille natus eſt de virgine. Sed in libro ſuo Iob, cum de creaturis cœleſtibus loqueretur, quòd in dei conſpectu etiam vix ipſæ mundæ ſint, quanto magis, inquit, homo putredo & filius hominis vermis? Putredinem pro mortalitate poſuit, quæ iam velut conceptam gerit moriendi neceſſitatem, in quam peccando contruſus eſt homo, & filium hominis vermem natum de
I putredine quaſi putrem, hoc eſt, de mortalitate mortalē. Ac per hoc in his verbis pſalmi, aliū ſenſum nos quærere admonuit. Illo quidem ſaluo neq; reprobato, & nō ſolum ſcrutemur quod ait: Ego autem ſum vermis, ſed etiam illud quod addidit: Et non homo ſecundum illud quod de libro Iob commemoraui, tanquam diceret: Ego autem ſum filius hominis & non homo: non quòd homo non ſit Chriſtus, de quo dicit Apoſtolus: Vnus eſt mediator dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. Omnis enim filius hominis homo eſt: ſed ad quendam reſpicit ſenſus iſte, qui ſic homo fuerit, vt nō eſſet filius hominis, id eſt, Adam. Forte ergo ſic eſt dictum: Ego autem ſum vermis & non homo, id eſt, Ego autem ſum filius hominis, & non homo, tanquam diceretur: Ego autem ſum Chriſtus, in quo omnes viuificantur: non Adam, in quo omnes moriuntur. Ac per hoc homines diſcite per gratiam noui teſtamenti iam vitam concupiſcere ſempiternā. Quid pro magno ita vos vultis à domino de morte liberari, ſicut liberati ſunt patres veſtri, quando commendabat deus etiam terrenæ fœlicitatis præter ſe non eſſe alium largitorē? Illa fœlicitas ad veterem hominem pertinet, quæ vetuſtas ab Adam cœpit. Ego autem ſum vermis & non K
homo, Chriſtus non Adam. A veteri veteres fuiſtis, à
nouo noui eſtote: Ab Adā homines, à Chriſto filij ho- Matth.17.
minum. Non enim ſine cauſa familiariſſime dominus in Euangelio ſe filium hominis dicit magis quàm hominē, nec ſine cauſa in alio pſalmo: Homines, inquit, Pſal.35.
& iumenta ſaluos facies domine, ſicut multiplicata eſt miſericordia tua deus. Abs te quippe iſta ſalus hominibus iumentisq; communis. Sed habent aliam homines noui propriam quandam & ab animatorum conſortio ſeparatam, quæ ad nouum pertinet teſtamentū. Habent omnino. Nam de illa ibidem ſequitur & dicit: Filij autem hominum ſub tegmine alarum tuarū ſperabunt. Inebriabūtur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Certe & hic cū ſuperius dixiſſet: Homines, poſterius dixit: Filij autem hominum, tanquam diſtinguens ab hominibus filios hominum. In illa quippe fœlicitate eius ſalutis, quæ communis eſt hominibus & iumentis, eo nomine illos appellare voluit, quo demonſtrarentur ad illū primū hominē pertinere quo vetuſtas cœpit & mors, L
qui ſic fuit homo, vt non eſſet filius hominis. Iſtis autem poſterioribus qui ſperant aliam fœlicitatē, & fontis vitæ ineffabilem voluptatem, & ſempiterni luminis lumen, hoc nomen impoſuit, quo ſe familiarius appellari voluit dominus eorum, in quos talis gratia reuelata eſt, eosq; filios hominū poti⁹ quàm homines appellauit. Non autē exiſtimes quaſi locutionis regulam figi perpetua lege ſeruādam, vt vbicunq; legeris homines aut filios hominū, ſecundum hanc diſtinctionem ſemper intelligas, ſed vt ſe habuerit circunſtantia lectiōis, vnde ſenſus ſi patet hauritur, ſi latet eruitur. Sicut in hoc loco pſalmi huius quē non moueat diſtinctionis intentio, cum ille qui dixerat: In te ſperauerūt patres noſtri & eruiſti eos, ad te clamauerunt & ſalui
facti ſunt. In te ſperauerunt & non ſunt confuſi, ſubiū- Pſal.21.
git: Ego autē: non enim ait ſic, & ego, ſed ego autem. Quid ergo iſte qui ſe ita diſtinguit? Ego autē ſum vermis, inquit, & nō homo, tanquam illis quos exaudiſti & eruiſti eam cōmendares fœlicitatem, quæ ad vetus pertinet teſtamentū, quæ homini veteri tribuenda eſſet, qui cœpit ab Adam. Ego autē ſum vermis, hoc eſt, M
filius hominis, non homo ſicut ille homo qui non fuit
filius hominis. Ac per hoc & quod ſequitur: Opprobrium hominū & abiectio plebis, omnes qui cōſpiciebant me, ſubſannabant me & locuti ſunt labiis & mouerunt caput. Sperauit in deum, eruat eum, ſaluū faciat eum, quoniam vult eum. Hoc in labiis nō in corde dixerunt, inſultando quod nō fieret, non credendo quod futurū eſſet. Factum eſt autē & hoc, ſed ſicut fieri oportebat in filio hominis, in quo ſpes æternæ vitæ fuerat reuelanda ad nouum pertinens teſtamentū, non ſicut illi expectabant, & quia fieri nō videbant, tanquā ſuperato inſultabant, pertinentes ad teſtamentū vetus & hominē in quo omnes moriuntur, nō ad filiū hominis in quo omnes viuificabuntur. Mortem quippe intulit homo ſibi filioq; hominis, vitam vero attulit homini moriens & reſurgens filius hominis opprobrium hominū & abiectio plebis. Vſq; ad mortē enī hoc voluit pati in cōſpectu inimicorū, quo eum tanquā derelictū putarent, vt gratia cōmendaretur noui teſtamenti, qua diſceremus aliā quærere fœlicitatē, quæ nūc eſt in fide, poſtea vero erit in ſpecie. Quādiu enim ſum⁹ in cor- 2.Cor.5.
pore, ait Apoſtolus, peregrinamur à dño, Per fidē enim ambulamus,

Cap.8. Pſal.21. Sapien.2. Iob.25. 1.Timo.2. τὸν ἄνθρωπον.

Universidad de Piura Biblioteca

A ambulamus,non per ſpeciem,& ideo nunc in ſpe,tunc in re.Deniq; reſurrectionem ſuam,quã non ſicut noſtram in longum differri oportebat, vt in exẽplõ carnis eius diſceremus,quid in noſtra ſperare deberemus, nolunt alienis demonſtrare,ſed ſuis:alienis dico,nõ natura,ſed vitio quod ſemper eſt contra naturam.Mortuus eſt ergo in cõſpectu hominũ, reſurrexit autem in
1.Cor.15. conſpectu filiorũ hominum, quia mors ad hominem pertinebat, reſurrectio ad filium hominis. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ſic & in Chriſto omnes viuificabuntur:Vt igitur exẽplo ſuæ carnis exhortaretur fideles ſuos tẽporalem pro æterna fœlicitate contemnere, vſq; ad mortem pertulit perſequentes atque ſæuientes,& quaſi victo & oppreſſo ſuperbè illudentes. Quod autem carnem ſuam reſuſcitauit,& diſcipulorũ conſpectibus & contactibus reddidit, eisq; videntibus aſcẽdit in cœlũ,ipſos ædificauit,& quod prædicare de-
† al. & quid expectare deberẽt,&c. berent†, euidentiſſima veritate mõſtrauit. Illos autem à quibus tanta mala vſq; ad mortem pertulerat, quaſi de illo ſuperato & extincto gloriantes, in ea opinione dereliquit, vt quiſquis eorũ ſalute æterna ſaluus fieri
B vellet,hoc de illius mortui reſurrectiõe crederet, quod ij qui viderunt ſignis conteſtantibus prędicauerunt,& pro ea prædicatione ſimilia perpeti nõ dubitauerunt.

Caput.10. Quapropter etiam Iacobus vnus ex Apoſtolis eius in epiſtola ſua,cum hortaretur fideles, qui poſt paſſionem & reſurrectionẽ Chriſti adhuc in iſta vita tenebantur, diſpenſationẽ veteris teſtamẽti nouiq; diſtin-
Iaco.5. guens. Suſtinentiam,inquit,Iob audiſtis,& finẽ domini vidiſtis,ne ideo patienter ſuſtinerent tẽporalia mala,vt ſibi hoc reſtitueretur quod recepiſſe legimus Iob.
Iob.42. Nã & ab illo vulnere atq; putredine ſaluus factus eſt, & ei cuncta quæ amiſerat duplicata ſunt reſtituta, vbi etiam cõmendata eſt reſurrectiõis fides. Nam filij nõ dupli ſed totidem redditi, etiã illos quos amiſerat reſurrecturos ſignificauerũt. Sic ipſi quoq; illis prioribus iuncti,à reſtitutione dupli nõ inuenirẽtur alieni. Vt ergo nõ talem remunerationẽ ſperaremus,quando mala temporalia pateremur,nõ ait:Suſtinentiam & finẽ Iob audiſtis,ſed ſait:Suſtinentiam Iob audiſtis,& finẽ domini vidiſtis: tanquã diceret: Mala tẽporalia ſicut Iob
C ſuſtinete, ſed pro hac ſuſtinentia nõ temporalia bona ſperate,quæ illi aucta redierũt, ſed æterna potius quæ in domino præceſſerũt. Iob ergo de illis patribus erat qui exclamauerũt,& ſalui facti ſunt. Cum enim dicit:
Pſal.21. Ego autẽ,ſatis iſinuat qua ſalute illos ſaluos eſſe factos velit intelligi, in qua ipſe vtiq; derelictus eſt, nõ quòd illi à ſalute æterna fuerint alieni, ſed in occulto: tunc
† in Chriſto erat quod in eis† fuerat reuelandũ.In veteri quippe teſtamẽto velamen eſt,quod tunc auferetur,cũ ad Chri-
Matth.27. ſtum quiſq; inde tranſierit. Quo crucifixo,velum etiã tẽpli ſciſſum, vt ſignificaretur quod Apoſtolus de velamine veteris teſtamenti dixit,quomodo in Chriſto euacuatur. Nam & in illis patribus quanuis rariſſima, tamen fuerunt & vſq; ad mortem exempla patientię,
Luc.11. à ſanguine Abel vſque ad ſanguinem Zachariæ, quorum ſanguinem dicit dominus Ieſus & ab eis exigendum, qui in patrũ ſuorum,à quibus illi occiſi ſunt,iniquitate perſiſterent. Et in nouo teſtamento nec defuit nec deeſt bonorum fidelium multitudo, qui etiam in iſta temporali fœlicitate præpolleant,& in ea largitoris dei bonitatem miſericordiamq; experiãtur, tenentes tamen quod diſpenſator noui teſtamenti,diuitibus
1.Time.6. huius ſeculi Apoſtolus præcepit,nõ ſuperbè ſapere,neque ſperare in incerto diuitiarum, ſed in deo viuo,qui

præſtat nobis omnia abundanter ad fruendum,vt be- D
nefaciãt diuites,ſint in operibus bonis,facile tribuant, communicent, theſaurizent ſibi fundamẽtum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam: qualis in Chriſti non tantum ſpiritu,verumetiam carne manifeſtata eſt,cum reſurrexit à mortuis, nõ qualem Iudæi in illo peremerunt,quando eum de manibus eorũ deus non eruit,eũq; dereliquiſſe viſus eſt exclamantẽ, Deus meus deus meus vt quid me dereliquiſti? vt eo modo in ſe trãsfiguraret martyres ſuos,qui etſi mori nollent, quod etiam Petro dixit: Alter te cinget & feret quò Ioan.21. tu non vis, ſignificans qua morte clarificaturus erat deum, & ob hoc à deo ſuo derelicti viderentur ad tẽpus,cum eis præſtare nollet quod vellent,illam vocem cordis emitterent, illumq; adhiberent pietatis affectũ, quem paſſione impendente ore proprio dominus expreſſit,eos in ſe identidem transfigurans. Verum non Matt.26. quod ego volo, ſed quod tu vis pater. In quo enim Cap.11. primitus niſi in ipſo capite noſtro apparere debuit, propter quam cauſam Chriſtiani ſumus? Propterea nõ ait: Deus meus deus meus dereliquiſti me, ſed cauſam Pſal.21. commonuit requirendam cum addidit: Vt quid dereliquiſti me, id eſt,quare, propter quid, quam ob cauſam? Profecto enim erat aliqua cauſa, eaq; non parua, vt Noë liberaret de diluuio,Loth de cœlesti incendio. Iſaac de imminenti gladio, Ioſeph de calumnia mulieris & cuſtodia carceris,Moyſen ab AEgyptiis,Raab ab excidio ciuitatis.Suſannam à teſtibus falſis:Danielem de lacu leonum, tres viros ab ignibus, aliosq; patres qui exclamauerũt & ſalui facti ſunt, & Chriſtum de manibus Iudæorum non liberaret, eumq; in poteſtate ſæuientium vſque ad mortis exitum derelinqueret. Vt quid hoc? propter quid hoc? niſi propter illud quod paulopoſt in eodem pſalmo dicit: Non ad inſipientiam mihi,hoc eſt,corpori meo,eccleſiæ meæ,minimis meis. Nam & in Euangelio, quod vni ex minimis meis feciſtis,inquit,mihi feciſtis. Sic itaque dictũ Matth.25. eſt:Et non ad inſipientiam mihi:quomodo dictum eſt: Mihi feciſtis. Et ſic dictum eſt: Quare me dereliquiſti? quomodo dictũ eſt: Qui vos recipit, me recipit: & qui Luc.10. vos ſpernit,me ſpernit. Non ergo ad inſipientiam nobis,ſed vt ſapiamus: non propter iſtam vitam, in qua
E nos deus aliquando vſque ad mortem perſequentium manibus derelinquit, ſed propter illam ſempiternam nos debere eſſe Chriſtianos,quia hoc in illo præceſſiſſe intuemur,ex cuius nomine ſic vocamur. Ecce ita factum eſt,tamen multi non ob aliud volunt eſſe Chriſtiani, niſi vt huius vitæ fœlicitate perfruantur, ideóque illa deficiente deficiunt. Quid ſi non in ipſo noſtro capite tam inſigne conſtitueretur exemplum,quo diſceremus pro cœleſtibus terrena contemnere, nõ reſpicientes quæ videntur, ſed quæ non videntur? Quæ 2.Cor.4. enim videntur,temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna. Quos in ſe vocibus illi transfigurare dignatuseſt. Nam quantum ad ipſum attinet,quomodo vellet liberari ab illa hora, qui propterea venerat in illam horam? Aut quomodo ſic loquebatur quaſi quod nollet ei accideret,cum poteſtatem habuerit po- Ioan.10. nendi animam ſuam,& iterum ſumẽdi eam, nec eam quiſquã tolleret ab illo, ſed eã ipſe poneret & reſumeret,ſicut in Euangelio dicit? Sed proculdubio nos in illis vocibus eramus, & caput pro ſuo corpore loquebatur, non diſiuncta ſignificatione vocis, vbi connexio non diſiũgitur vnitatis. Deniq; in pſalmo ſequitur, Cap.12. & orans aduerte quid dicat:Et tu,inquit,extraxiſti me

G de ventre,ſpes mea ab vberibus matris meæ,[in te ia-
« ctatus ſum ex vtero,de ventre matris meæ] deus meus
« es tu: tanquam diceret, de alia re & ab alia re in aliam
« rem me traieciſti, vt tu ſis mihi bonum pro terrenis
bonis mortalitatis huius, quam in matris ventre ſor-
titus ſum, cuius vbera ſuxi. Hæc enim vetuſtas eſt de
qua me tu extraxiſti, & illa carnalis natiuitatis bona
ſunt,à quibus tu ſpes mea es. Inde enim ad te conuer-
ſus ſum ex vtero,id eſt,ex iis quæ in vtero inchoaui.In
te iactatus ſum, ad te ſcilicet tranſiens, totum me tibi
committens.Ideóque de ventre matris meæ, id eſt, de
bonis carnis quam ſumpſi in ventre matris meæ, deus
meus es tu,vt de his tu ſis bonum meum: ea locutione
dictum eſt,ac ſi diceretur,verbi gratia,de terra cœlum
habito,hoc eſt,hinc illò emigraui: & iſta noſtra in il-
lum transfiguratio eſt, qui per gratiam teſtamenti no
ui mutamus vitam, tranſeuntes de vetere ad nouam.
Nam ille hanc rem ſacramento ſuæ paſſionis reſur-
rectionisq; ſignificans, carnem mutauit de mortalita-
te ad immortalitatem,vitam vero non mutauit de ve-
tuſtate in nouitatem, quæ nunquam fuit in impietate,
H vnde tranſiret ad pietatem. Quanquam non defuerũt
qui hoc quod dictum eſt: De ventre matris meæ deus
meus es tu,ideo ad ipſum caput noſtrum pertinere ſen
tirent,quoniam pater intantum eſt deus eius, inquan-
tum homo eſt in forma ſerui,non inquantũ illi æqua-
lis in forma dei eſt. Ideo de ventre matris meæ deus
meus es tu,ac ſi diceret, ex eo quod homo factus ſum,
deus meus es tu.Sed quid eſt, tu extraxiſti me de ven-
tre,ſi ad ipſum Ieſum de virgine procreatum refertur?
quaſi alios deus non extrahat, in cuius prouidentia eſt
omnis ordo naſcendi: an inde ſignificare voluit par-
tum virginis ſeruata virginis integritate mirabili, cũ
ait: Tu extraxiſti me de ventre matris meæ, vt quod
illic mirabiliter factum eſt, cum deus feciſſe dicitur,
nemini incredibile videatur. Quid ergo eſt & illud:
Spes mea ab vberibus matris meæ? Quomodo & hoc
ad ipſum caput eccleſiæ referri poteſt, quaſi ſpes eius,
quæ in deo eſt,à matris vberibus ei cœperit,non & an-
te in ipſo vtero? Neque enim ſpes alia intelligenda eſt,
niſi quia futurum erat, vt deus eum exaltaret à mor-
tuis. Totum hoc quippe ſecundum id quod homo fa-
1 ctus eſt dicitur. An forte quia vbera fœminarum ab
ipſo conceptu in vbertatem promoueri perhibẽtur, ſic
intelligi voluit, ab vberibus, tanquam diceret, ex quo
carnem ſumpſi,cui carni fuerat ſperanda immortali-
tas: vt non ante ſpes ei eſſet cum in forma dei eſſet, in
qua nihil in melius mutandum eſſet, ſed ab vberibus
matris,id eſt, ab ipſa ſuſceptione carnis,quæ concipie-
batur in ſpe,cuius ſpei res futura erat,cum ad immor-
Pſal.21. talitatem de morte tranſiret. Sed quod dictum eſt: In
te iactatus ſum ex vtero, quomodo coaptari capiti poſ
ſit, ignoro, quaſi in vtero cum eſſet non in deo fuerit,
Act.17. in quo viuimus,mouemur & ſumus, aut illius infantis
anima rationalis,ex quo caro proceſſit ex vtero,deum
σκληρόν. ſperare cœperit. Niſi forte credendũ eſt,iam nato ani-
mam rationalem acceſſiſſe, quæ intrà viſcera matris
adhuc ei defuiſſet.Et quoniam eadem anima quæ car-
ni iam natæ addita eſt,deo inhærebat, ideo ſecundum
eãdem carnẽ dictum eſſe exiſtimandũ eſt. In te iacta-
tus ſum ex vtero,tanquã diceret,eam ſortitus ſum ani-
mam ex vtero quę tibi cohęret.Sed quis audeat in hãc
ſe temere præcipitare ſententiam, cùm ratio de aduẽ-
tu vel exortu animæ in tanto naturæ profundo ſic la-
teat, vt ſatius ſit eam ſemper quærere quandiu in hac
vita ſumus, quàm aliquando inueniſſe pręſumere? Ex K
illa vero in ſeipſum tranſiguratione noſtra quemad-
modum poſſent hæc accipi,dictũ eſt: Si quid autem di
ci potuit cõuenientius vel potuerit, nullius præiudica-
mus ingenio, doctrinę nullius inuidem⁹. Iam illud Cap.13.
quod ſequit: Ne diſcedas à me, quoniã tribulatio pro-
xima eſt,inde iam eminet, quemadmodũ dictum eſt:
Quare me dereliquiſti. Quomodo enim dereliquit,cui
dicitur: Ne diſcedas à me,niſi quia dereliquit vitæ,ve-
teris temporalem fœlicitatem? Rogatur autem ne di-
ſcedat & deſerat ſpem vitæ æternæ. Sed quid eſt,quo-
niam tribulatio proxima eſt,quaſi ei paſſio adhuc im-
mineret,cum ipſe media paſſione iſta dicere intelligā-
tur,quę de illo in hoc pſalmo pphetata ſunt. Hic enim
dicturus eſt etiam,quæ in Euãgelio apertiſſime ſcripta
ſunt: Diuiſerũt ſibi veſtimẽta mea, & ſuper veſtẽ meã Matth.27.
miſerunt ſortem: quod factũ eſt,cum iam penderet in
ligno. Quid eſt ergo tribulatio ꝓxima eſt, in qua me-
dia loquebatur? Sed nimirũ illud vult intelligi,quia cũ
caro in doloribus eſt & in pœnis, profecto anima tũc
habet magnum agonem patientiæ, in qua ne deficiat,
laborandum & orandũ eſt. Nihil eſt autem animæ ſua L
carne propinquius. Ideo mundi huius quãlibet magn⁹
perfectusq; cõtemptor,cum alibi patitur nihil patitur.
Poteſt enim adhibere vigilem rationẽ,cum amittit bo
na quæ extrinſecus ſunt, & ab animo ſapientis, qui ex
cupiditate nõ hæret,ſine dubio longe ſunt,& nõ curare
quod patitur,quia nec patitur. Cum vero amittit prę-
cipua corporis bona, id eſt,corporis vitam ac ſalutem,
iam tribulatio proxima eſt animi bonis,quib⁹ ipſe in-
tus tanquã corporis eſt dominus, quid faciet qualibet
ratione, vt nõ doleat cum corpus vulneratur aut vri-
tur,cui tanto implicatur cõſortio? vt pati poſſit, dolere
non poſſit? Ideo & diabolus hunc nocẽdi ordinem te-
nens,illius magni viri quem poſtulauerat tentandum,
prius externa bona accepit in poteſtatẽ, quibus ablatis
& perditis,cum illum inconcuſſum videret,dixerat e- Iob.1.
nim: Dominus dedit, dominus abſtulit: ſicut domino
placuit,ita factũ eſt,ſit nomẽ domini benedictũ: etiam
carnem cruciandam vulnere poſtulauit,tali cũ eo con
fligens certamine,vt bona proxima inuaderet,hoc eſt,
corporis bona, quib⁹ ille perditis ſi forte ſuccumberet,
atque ad impietatem cor inclinaret, etiã bona animi M
deperirent, quibus perdendis iam in corpore ſæuiens
vicinius tentator inſtabat. Deniq; ille vir,qui in tanta
animi tentatione erat, vbi erat animi bonis proxima
tribulatio,quanuis multa prophetice loquatur,lõge ta-
men loquitur aliter, quàm cum illa externa bona de-
periſſent,in quibus filios nõ amiſerat ſed præmiſerat.
Clamat ergo martyris anima trãsfigurata in Chriſtũ,
cum iam in carne tribulari cœperit, & dicit deo à quo
derelicta eſt in terrena fœlicitate,ſed quę cũ illo eſt in
ſpe vitæ æternæ. Ne diſcedas à me,quoniam tribulatio
proxima eſt. Non eſt in agro meo, nõ in auro, non in
pecore,non in tectis atq; parietibus,non in meorũ or-
bitatibus, ſed in carne mea eſt cui copulor, cui conne-
ctor,cuius ſenſum nõ habere non poſſum,vnde me de
proximo vrget, vt à patiẽtiæ virtute nõ deficiã: ne di-
ſcedas à me, quoniã non eſt qui adiuuet, neq; amicus,
neq; propinquus,neq; humana laus,neq; præteritæ re-
cordatio voluptatis,neq; aliquid eorũ quo terrenæ fœ-
licitatis ruina fulcitur,neq; ipſa quę in animo eſt meo
humana virtus,quia ſi tu deſeris,quæ hominis virtus?
Quid eſt eñ homo niſi q; memor es eius? Circũ- Caput.14.
dederunt me vituli multi, hoc eſt, minores in plebe.
Tauri

A Tauri pingues obsederunt me, hoc est, superbi ac diuites principes plebis aperuerunt in me os suum, clamãtes, Crucifige crucifige. Quasi leo rapiens & rugiens ra puerunt eum, comprehensum adducentes ad Præsidẽ, & rugierunt petendo eius mortem. Sicut aqua effusus sum, tanquam in me lapsi caderent persecutores mei. Dispersa sunt omnia ossa mea. Quid sunt ossa, nisi corporis firmamẽta, corpus autẽ Christi ecclesia? Firmamẽta ergo ecclesiæ, qui nisi Apostoli, qui etiam colũnę alibi nuncupantur. Hi vtique dispersi sunt cum ad pas sionem ipse duceretur, vel cum esset passus & mortuus. Factum est ergo cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei. Hoc sanè quemadmodum capiti nostro ipsius corporis saluatori coaptetur, inuenire difficile est. Neque enim nisi magno pauore cõtingit, vt cor velut cera liquescat humanum, quod vnde in illo fieri posset, qui potestatem habebat ponendi & recipiendi animam suam? Sed profecto aut infirmorum suorum in se transtulit causam: siue illorum qui metu mortis paueścũt, sicut ipse Petrus ex egregio prę sumptore tam creber negator effectus, siue illorum qui B tristitia salubri contabescunt, sicut idem ipse Petrus cũ amarè fleuit. Nam & tristitia quasi soluit cor. Vnde di citur etiam Græce λύπη quòd hinc appellata sit λύπη: Aut certe profundum sacramentũ nos intelligere voluit, vt cordis sui nomine significaret scripturas suas, vbi eius vtique latebat consiliũ, quod tũc apertum est, cum ea quæ de illo prophetata fuerunt, passus impleuit. Solutæ sunt ergo scripturæ eius in iis quæ perfecta sunt aduẽtu eius, natiuitate, passione, resurrectione, glo rificatione. Quis enim iam ea nõ intelligit in prophetis, quando vsque ad intellectum etiam carnalis multitudinis peruenerunt, quã fortasse significauit in medio vẽtris sui, vt in eius corpore quod est ecclesia quasi ventris locum habeat carnalis & infirmior multitudo? Aut si ventris nomẽ magis interioribus competit, ad eos potius qui perfectiores sunt scripturarum intel lectum pertinere monstratũ est, cũ cor eius, id est, scripturæ eius quæ cõtinent cõsilium eius, in medio eorũ, hoc est, in cogitatione eorũ tanquam cera dissoluitur, hoc est, feruore spiritus aperitur, disputatur, exponitur.

Exaruit velut testa virtus mea. Testa igne firmata C est, sic & virtus corporis Christi nõ sicut fœnũ igne cõsumitur, sed sicut testa passiõe velut igne firmatur. Va sa enim figuli probat fornax, sicut alio loco scriptura dicit, & homines iustos tentatio tribulationis. Et lin- « gua mea adhæsit faucib⁹ meis. Potest quidem silentiũ « eius significatũ videri, quod alius Propheta cõmendat cum dicit: Sicut agnus corã tondẽte fuit sine voce. Sed si lingua eius, eos in eius corpore, quod est ecclesia, intel ligamus, per quos suũ loquitur Euangelium, tunc eius faucibus adhærent, cum à præceptis eius nõ recedunt. Quod verò sequitur: Et in puluerem mortis deduxisti me: quomodo capiti coaptabitur, quandoquidem corpus eius, quod tertia die resurrexit, non est vtiq; in pul uerem dissolutũ? Nec aliter exposuerũt Apostoli, quod in alio psalmo positũ est. Neq; dabis sanctum tuũ videre corruptionem, nisi quia eius caro nõ est corrupta, quæ tã celeriter resurrexit. Vnde item in alio psalmo dicit: Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? Nunquid cõfitebitur tibi puluis, aut annunciabit veritatem tuã? Hoc scilicet dicẽs, quòd si eo modo quo & cæteri mortuus dimitteretur in puluerẽ, & caro eius resurrectioni vltimæ seruaretur, nulla es set vtilitas in sanguine eius: quia nihil prodesset mors eius, nec annunciaretur veritas dei, quæ illum cõtinuo D resurrecturũ esse prædixerat. Quid sibi vult ergo quod hoc loco ait: Et in puluerem mortis deduxisti me? Nisi corpus eius accipiamus ecclesiã, in qua illi qui pro eius nomine passi sunt vel patiuntur, nõ ita vt ipse cito resurgunt, sed in mortis puluerem deducuntur, tunc resurrecturi, cum illud tẽpus venerit, de quo in Euangelio dicit: Veniet hora quãdo omnes qui in monumẽtis sunt audient vocem eius & procedẽt. Aut certe tro picè puluerem mortis ipsos Iudæos intelligi voluit, in quorum manus deductus est. Scriptũ est enim: Nõ sic impij non sic, sed tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ. Deniq; sequitur: Quoniam circũdederunt me canes multi, concilium malignantiũ obsedit me: tanquã ipsos dixerit puluerem mortis, in quẽ deductus est, quos dixit canes multos & conciliũ malignantium, canes eos videlicet appellans, qui plerũque contra innocentes latrant, cum quibus non habent cõ suetudinem. Iam vero in iis quæ subiungit tanquam Euãgelium recitatur. Crucifixio quippe eius exprimitur in eo quod dicit: Foderunt manus meas & pedes Ibidem. meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Ipsi vero con- E sydenerunt & conspexerũt me. Fossæ sunt enim clauis manus & pedes eius, & cum extenderetur in ligno, quodammodo numerata sunt ossa eius. Consyderatus est autem atque conspectus quid illi futurum esset, & vtrũ veniret Helias & liberaret eum. Iam illud quod sequitur, nullius expositionis indiget. Diuiserunt sibi » vestimenta mea, & super vestem meã miserunt sortẽ. » Verba deinde quæ subtexuntur, orantis sunt, tam in » persona capitis, id est, hominis mediatoris, quàm ex persona corporis, quod est ecclesia, quã dicit etiã vnicam suam. Tu autem domine, inquit, ne longe facias » auxilium tuum: hoc ad eius carnem pertinet, cuius re- » surrectio non in longum est missa vt aliorum. In defensionem meam aspice: ne quid noceant inimici, qui » sibi videntur aliquid potuisse, carnem perimẽdo mortalem. Non autem nocent, si defendente gratia dei, nõ eis ad malũ anima superata cõsentiat. Sic enim & alibi prophetatum est: Terra tradita est in manus impij, hoc est, caro terrena. Erue à framea animam meam. Framea gladius est. Nec vtique tali ferro Christus occisus est, sed cruce, nec latus eius gladio, sed lancea per- E cusserũt. Translato ergo verbo, frameã linguam dixit persequẽtium, sicut in alio psalmo dicit: Et lingua eorũ gladius acutus. Vnde quia in eius carne lingua prę ualuit malignorũ, orat vt animę nihil noceat, cum dicit: Erue à framea animam meam, vt hæc in prophetia oratio, si ad caput corporis referas, non videatur velut indigentis petitio, sed potius rei futuræ figurata prædictio. Aut certe, quia corpus eius, hoc est, ecclesia graues persecutiones fuerat perpessura. Frameam dixit, qua maxime trucidati sunt martyres, vnde vult eorum animas erui, ne timeãt eos qui corpus occidũt, Matth.10. animam autem occidere non possunt, & cõsentiant ad illicita. Aut etiam in ipsorum passionibus, inimicorum linguam frameam dicit, vnde animam suam, hoc est, animam corporis sui, animam sanctorũ suorum vult erui. Quod autem sequitur: Et de manu ca- » nis vnicam meam: nihil aptius quàm vnica ecclesia » mihi videtur intelligi. Canem vero appellauit mundum, non ratione sed consuetudine contra iusolitam veritatem latrantem. Hæc est enim canum natura, vt cum quibus habent consuetudinem, siue illi boni siue mali sint, nõ ad eos latrent, insolitorũ autem personis

Universidad de Deusto Biblioteca

G visis,etiam innocentibus, irritentur. Manu autem canis potestatem mundi significauit. Cuius etiam regnū infestum futurum corpori suo,id est, ecclesiæ suæ,leonis nomine figurauit in eo quod adiunxit:Saluum me
Prouerb.19 fac de ore leonis. Vnde est scriptum: Nihil interest inter minas regis & iram leonis: quanquā & diabolum
1.Pet.5. Apostolus Petrus leoni comparet rugienti & quærenti circumeundo quem deuoret. Superbosq; huius mūdi, Christianis humilibus aduersaturos ostendens, consequenter dicit: Et à cornibus vnicornium humilitatem
« meam. Ideo quippe in vnicornibus superbi intelliguntur, quia superbia odit consortium, & quantum in ipso
Cap.17. est, solus cupit eminere omnis superbus. Iam nunc attende vbi sit fructus, vel quod derelictus est, ne exaudiretur pro terrena fœlicitate, nō ad insipientiam, sed vt saperemus quid noui gratia testamenti desyderare debeamus: vel quod non est derelictus, sed exauditus in eo quod ait: Ne discedas à me: qui dixerat: Quare me dereliquisti: quod vtique contrarium est, nisi illud ad aliud, hoc ad aliud referatur. Attende & audi quātum sapis, hauri quantum capis, quantumq; ipse rem
H tantam eloqui valeo, imò quantum tribuit ille qui nos exaudit, & in Christo inquantum homo mediator est inter nos & deum, & cum Christo inquantū deus est
Ephe.3. æqualis deo, & potens est facere, vt ait Apostolus, supra quàm petimus aut intelligimus. Vide in hoc psalmo testamēti noui gratiā, vide illius derelictionis, tribulationis, deprecatiōis fructū, quid agatur, quid insinuetur,
†cōmēdetur quid mūdetur†, quid illustretur. Intuere quid legamus tanto ante prophetatū, quid iam cernamus impletum.
Psal.21. Narrabo nomen tuum, inquit, fratribus meis in medio ecclesiæ cantabo te. Fratres illius sunt de quibus in
Ioan.20. Euangelio ait: Vade & dic fratribus meis: Ecclesia illa est quam modo dixit vnicam suam, hæc est vnica catholica, quæ toto orbe copiosa diffunditur, quæ vsque ad vltimas gētes crescendo porrigitur. Vnde in Euā-
Matth.24. gelio dicit: Et prædicabitur hoc Euangelium in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc
†veniet finis veniet filius hominis†. Quod autem ait: Cantabo, hoc est illud canticum nouum, de quo in alio psalmo dici-
Psal.95. tur: Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra. Habes hic vtraque, ex quo cantico cātaturū se dixerit, & in cuius ecclesiæ medio: illud per-
I tinet ad nouum canticum, hoc ad omnem terram. Ipse quippe cantat in nobis cuius gratia cantamus, sicut
2.Cor.13. dicit Apostolus: An vultis experimentum eius accipere, qui in me loquitur Christus: Medium vero ecclesiæ ad eminentiam licet referas & ad ipsam manifestationem, quia omnia quanto clarius nota sunt, tanto magis in medio esse dicuntur, vel certe ad interiores ecclesiæ, quia interiora sunt media. Neque enim omnis qui labiis personat, cantat canticum nouum, sed qui eo modo cātat, vt Apostolus admonet dicens: Cā-
Ephe.5. tantes & psallentes in cordibus vestris domino. Intus enim est hoc gaudium, vbi vox laudis & canitur & auditur, quia voce laudatur qui gratis amandus est toto corde, tota anima, tota mente, amatorémque suum accendit in se gratia spiritus sui sancti. Quid enim a-
Cap.18. liud est canticum nouum, quàm laus dei? Denique sequitur, & hoc euidentius demōstrat. Cum enim
Psal.21. Ioan.1. dixisset: Narrabo nomen tuum fratribus meis, quia deum nemo vidit vnquā, sed vnigenitus filius, qui est in sinu patris ipse enarrauit, atque adiunxisset: In medio ecclesiæ cantabo te: quomodo cantauit, id est, quia in nobis cantauit cū proficimus in nomine quod narrauit fratribus suis: & quia laudem dei cantauit in nobis, continuo manifestauit dicens: Qui timetis dominum, laudate eum. Quis autem veraciter laudat, nisi qui synceriter amat? Tantūdem est ergo ac si diceret: Qui timetis dominū amate eum. Dixit enim homini sicut scriptum est: Ecce pietas est sapientia. Porrò pietas cultus dei est, nec colitur ille nisi amando. Summa igitur & vera sapientia est in præcepto illo primo. Di
Matt.22. liges dominum deū tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua. Ac per hoc sapiētia est charitas dei, nec diffunditur in cordibus nostris, nisi per spiritum sanctū,
Rom.5. Eccle.1. 1.Ioan.4. qui datus est nobis. Initium autē sapientiæ timor domini. Et timor nō est in charitate, sed pfecta charitas foras mittit timorem. Proinde premissus timor in cor nostrum, pellit inde consuetudinē malorum operū & seruat charitati locum, qua tanquā domina veniente, vt illa insideat, abscedit. Ergo qui timetis dominū laudate eum, vt deum nō seruiliter, sed libere colatis, eum amare discite, quem timetis, & poteritis laudare quod amatis. Timentes enim deum homines veteris testamenti, propter literā terrentem & occidentem, nondū habentes spiritum viuificantem, currebant cum sacri-
K L ficiis ad templum. Et quamuis in figurā futuri sanguinis quo redempti sumus, tamen nescientes quid per eos præfiguraretur, cruentas victimas immolabant. Nunc vero in gratia noui testamenti, qui timetis dominum laudate eum. Ipse quippe in alio psalmo, illa mutanda prænuncians, quæ tunc in vmbra futuri offerebantur:
Psal.49. Non accipiam, inquit, de manu tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. Et paulo post, vt ostenderet sacrificium noui testamenti, quando illo illa fuerant cessatura, Immola, inquit, deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Et in fine eiusdem psalmi: Sacrificiū, inquit, laudis glorificabit me, & illic via est qua ostendam illi salutare meum. Salutare dei Christus est, quē
Luc.2. infantem Simeon senex cum agnouisset in spiritu, eūq; sumpsisset in manus, Nunc dimittis, inquit, domine seruum tuum secundum verbum tuū in pace, quoniā viderunt oculi mei salutare tuum. Qui timetis er-
Cap.19. » go dominū laudate eum, vniuersum semen Iacob magnificate eum. Non vacat, quod ei non sufficit dicere, semen Iacob, nisi adderet vniuersum, ne in solis eis intelligeretur, qui ex Israëlitis fuerant crediturі. Semen
M Iacob ipsum est semen Abrahæ: omnibus autē in Christum credentibus, non solis qui ex Israël fuerant fideles Apostolus dicit: Ergo Abrahæ semen estis secun-
Galat.3. dum promissionem hæredes. Ibi nanque commemorauit præfigurationem noui testamēti, in eo quod scriptum est: In Isaac vocabitur tibi semen, non vtique in Hismaël ancillæ filio. In quibus duobus filijs Abrahæ seruo & libero, & duabus mulieribus, ancilla & libera,
Gal.4. Rom.9 scribens ad Galatas, duo testamenta dicit in allegoria præfigurata. Vnde dicit: Non qui filij carnis, ij sunt filij dei, sed filij promissionis deputantur in semine. Promissionis enim verbum, hoc est: Ad hoc tēpus veniam, & erit Saræ filius. Multum est & nimis longum, diligenter enucleare cur filij promissionis pertinentes ad Isaac, noui testamenti gratiæ deputentur. Breuiter tamen attingam, vnde tanto fructuosius cogitabis, quanto magis pie cogitaueris. Non omnia deus quæ prædicit, promittit, Prædicit enim etiam illa quæ non ipse facit, quia est omnium præscius futurorum. Prædicit ergo & peccata hominum, quæ potuit præscire non facere. Promittit autem quæ ipse facturus est, nec ea mala sed bona. Quis enim promittit

promittit mala? Quanuis itaque mala inferat, mala non peccata sed supplicia, minatur tamen ea potius quàm promittit. Omnia largitur & præscit, sed peccata prædicit. [supplicia minatur, beneficia pollicetur.] Filij ergo promissionis, filij sunt beneficij. Hæc est gratia quæ gratis datur, non meritis operantis, sed miseratione donatis. Hinc gratias agimus domino deo nostro, quod est magnum sacramentum in sacrificio noui testamenti, quod vbi & quando & quomodo offeratur cum fueris baptizatus inuenies. Cap.10. Deinde sequitur & dicit, Timeat eum omne semen Israël, qui Iacob ipse & Israël vnus homo erat habens duo nomina, nõ in paruo sacramento: sed vno libro non possunt dici omnia, in quo iam multum progressi sumus & nondum de aliis tribus quæstionibus aliquid diximus, hoc est, de tenebris exterioribus, & latitudine & longitudine, altitudine & profundo, & de quinque & quinque virginibus. Quod ergo dixit supra: Vniuersum semen Iacob: hic consequenter ait: Omne semen Israël. Sed quare superius, Magnificate eum: & posterius, Timeat eum. Magnificatio laudi congruit, de qua dixerat, Qui
B timetis dominum laudate eum: vnde iam multa diffe- 1.Ioan.4. rui. Ibi quippe amor vel charitas dei perfecta foras mittit timorem. Cur ergo iterum timeat eum omnis Rom.8. Israël? Non enim accepistis, inquit, Apostolus, spiritum Rom.11. seruitutis iterum in timorem. Sed idem Apostolus oleastro inserto in oliuam timorem præcipit, hoc est, gentibus additis radici Abraham, Isaac, Iacob, vt & ipsi fierent Israël, id est, pertinerent ad semen Abrahæ. Quam insertionem oleastri amputatis propter infidelitatis superbiam naturalibus ramis, etiam ipse dominus in Euangelio prædixit occasione illius Centurionis, qui in eum ex gentibus credidit. Tunc enim ait: Matth.8. Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israël. Et adiunxit, Ideo dico vobis, quia multi ab Oriente & Occidente venient & recumbent cum Abraham Isaac & Iacob in regno cœlorum: filij autem regni ibunt in tenebras exteriores, illic erit ploratio & stridor dentium: Ita significans inseri oleastrum propter humilitatem. Dixerat quippe ille Centurio: Non sum dignus vt sub tectum meum intres, sed tantum dic verbo & sanabitur puer meus. Confractionem autem ramorũ
C naturalium propter superbiã, scilicet eorum qui ignorantes dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. De iis quippe vana elatione tumentibus dictum est, quod ibunt in tenebras exteriores, quia iactantes se de semine Abrahæ, semen Abrahæ fieri noluerũt, vt essent filij promissionis, quia fidem noui testamenti non receperunt, vbi iustitiam dei contempserunt †, & suam constituere volentes, id †aliàs, vbi iustitia dei cõmẽdatur. est, tanquam de suis meritis & operibus præfidentes spreuerunt esse filij promissionis, hoc est, filij gratiæ, filij misericordiæ, vt qui gloriatur in domino glorietur, credens in eum qui iustificat impium, hoc est, qui ex impio facit pium, vt deputetur fides eius ad iustitiam, & impleatur in eo, nõ quod postulabat eius meritum, sed quod à domino promissum est beneficium. Cum iis igitur agens Apostolus qui oliuæ per gratiam inse- Rom.11. rebãtur, Dicis, inquit, Fracti sunt rami, vt ego inserar. Bene, propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide sta, noli altum sapere, sed time. Dei est enim be- Ephe.2. neficium non meritum tuum, quod & alibi dicit: Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed dei donum est, non ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipsius enim sumus figmentum creati in Iesu Chri

sto, in operibus bonis, quæ præparauit deus, vt in illis ambulemus. In hoc itaque intellectu gratiæ inest ti- D
mor, de quo dicitur: Noli altum sapere, sed time. Ti- Rom.11.
mor autem iste alius est, non est ille seruilis, quem cha- 1.Ioan.4.
ritas foras mittit. Illo enim timetur, ne iudicetur† in †incidant.
tormentum supplicij: isto autem, ne amittatur gratia beneficij. Quapropter quanuis fidelibus ad nouum Cap.21.
testamentum pertinẽtibus dicat Apostolus quod pau- Rom.8.
loante commemoraui, Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timorem, sed accepistis spiritum adoptionis filiorũ in quo clamam⁹, Abba pater, id est, Galat.5.
vt fides in nobis sit, quæ per dilectionem operatur, nõ tam timendo pœnam, quàm amando iustitiam: tamẽ quia non fit anima iusta, nisi participatione melioris, qui iustificat impium, quid enim habet quod non ac- 1.Cor.4.
cepit⁹ non debet sibi tribuendo quod dei est, ita gloriari tanquam non acceperit. Ob hoc enim dictũ est: No- Rom.11.
li altum sapere, sed time. Et timor iste præcipitur iis etiã qui ex fide viuentes hæredes sunt noui testamẽti, atque in libertatem vocati. Altum enim sapere, di- Rom.12.
ctum est superbire. Quod alio loco econtrario satis E
ostendit, vbi ait: Non alta sapientes, sed humilibus ὑψηλοφρ-
consentientes: [Ex hoc quod ait humilibus consenti- νοῦντες
entes,] vtique aperuit nihil aliud se dixisse alta sapiẽtes, quàm superbientes. Timor ergo non est in chari- 1.Ioan.4.
tate, quia perfecta charitas foras mittit timorem, sed illum seruilem quo cum se quisque ab opere malo abstinet, pœna terretur, nõ iustitia delectatur. Hũc charitas foras mittit, quam non delectat iniquitas, etiam si proponatur impunitas. Non illum quo timet anima, ne amittat ipsam gratiam, qua in illa factum est, vt eã non peccare delectet, quo timet ne deus eam deserat, etiam si nullis dolorum cruciatibus puniat. Hic timor castus est, non eum charitas eiicit, sed ascisit. De illo quoque scriptum est: Timor domini castus permanẽs Psal.18.
in seculum seculi: nequaquã istum diceret permanen- F
tem, nisi sciret alium qui non permaneret. Et bene istũ castum dixit: Hoc enim non caret amor, quo anima inhæret deo, quæ dicit in alio psalmo, Perdidisti om- De verbis
nem qui fornicatur abs te, mihi autem adhærere deo Apostoli
bonum est. Nam & coniunx quæ adulterinum animũ ser.13.18.19.
gerit, etiam si timore viri non adulterium perpetrat, tamen quod deest operi inest voluntati. Casta verò aliter timet. Nam & ipsa timet virum, sed caste. Deni- 3.sentẽ.dist.
que timet illa ne vir infestus adueniat, ista ne offensus 34.nõ potes.
abscedat. Nõ amanti enim præsentia viri molesta est, amanti autem absentia. Timore itaque casto perma- »
nenti in seculum seculi, timeat deum omne semen Is- »
raël. Timeant quem diligunt, nõ alta sapiendo, sed humilibus consentiendo, cum timore & tremore suã ipsorum salutem operando. Deus est enim qui operatur in eis & velle & operari pro bona voluntate. Hæc Cap.22.
est iustitia dei, hoc est, quod deus donat homini, cũ iustificat impium. Hanc dei iustitiam ignorantes superbi Iudæi, & suam volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti, hac superbia deiiciuntur, vt humilis inseratur oleaster. Et illi ibunt in tenebras exteriores, de Tenebræ
quibus inter alia requisisti, venientibus ab Oriente & exteriores.
Occidente multis, qui recumbant cum Abraham, Isaac & Iacob in regno cœlorum. Sunt enim modo in exteris tenebris, vnde correctio desperãda non est, quã si contempserint, ibunt in tenebras exteriores, vbi correctionis locus nõ erit, quoniã deus lux est, & tenebræ 1.Ioan.1.
in eo non sunt vllæ. Sed lux cordis nõ istorum qui in carne sunt oculorũ, nec omnino talis qualis huius lu-

Universidad de Deusto Biblioteca

G cis visibilis phantasia cogitatur, quanquã & ibi est videre, sed longe aliter, longe dissimiliter. Qualis enim lux est ipsa charitas, quis verbis explicet? Quis earum rerum, quæ sensibus carnis subiacent, vllo demonstret exemplo? An forte lux non est charitas? Audi Apostolum Ioãnem. Ipse quippe dixit, quod modo cõmemorani, quoniam deus lux est, & tenebræ non sunt in eo vllæ. Qui rursum dicit: Deus charitas est. Ac per hoc si deus lux est, & deus charitas est, ꝓfecto charitas lux ipsa est quæ diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Item dicit: Qui odit fratrem suũ, in tenebris est vsque adhuc. Istæ sunt tenebræ, in quas diabolus & angeli eius multũ superbiẽdo progressi sunt. Charitas enim non æmulatur, nõ inflatur. Ideo non æmulatur, quia nõ inflatur. Vbi enim præcedit inflatio, continuo sequitur æmulatio, quoniã superbia mater est inuidentiæ. Diabolus igitur & angeli eius à luce atq; feruore charitatis auersi, & nimis in superbiam inuidiamq; progressi, velut glaciali duritia torpuerunt: Et ideo per figuram tanquã in Aquilone ponũtur. Vnde cum generi humano diabolus in-
H cubaret, ventura gratia Saluatoris, dicitur in Cantico canticorum: Exurge Aquilo & veni Auster, perfla ortum meum & fluent aromata. Exurge qui irruisti, qui subditis incũbis, qui possessos premis. Exurge vt à tuo pondere releuati erigantur, quorum animas premendo curuasti. Et veni Auster, inquit, spiritum inuocans gratiæ flantem de Meridie, velut à parte feruida & luminosa, vt fluãt aromata. Vnde Apostolus dicit: Christi bonus odor sumus in omni loco. Hinc etiã dicitur in quodam psalmo: Conuerte domine captiuitatem nostram, sicut torrens in Austro: Captiuitatem, scilicet qua sub diabolo, tanquã sub Aquilone tenebantur, vbi abundante iniquitate friguerant, & quodãmodo congelauerant. Hinc enim & euãgelium dicit: Quoniam abundabit iniquitas refrigescet charitas multorum. At verò flante Austro glacies resoluitur & torrẽtes fluũt, id est, peccatis remissis, populi ad Christum charitate concurrũt. Hinc & alibi scriptũ est: Sicut glacies in sereno, ita soluentur peccata tua. Proinde rationalis creatura, siue in angelico spiritu, siue in anima humana, ita facta est, vt sibiipsa bonũ, quo beata fiat esse non
I possit, sed mutabilitas eius si conuertatur ad incõmutabile bonum, fiat beata: vnde si auertatur, misera est: auersio eius vitium eius, & cõuersio eius virtus ei⁹ est. Natura ergo non est mala, quia creatura spiritus vita est rationalis, quæ etiam priuata bono, cuius participatione beatificatur, id est etiã vitiosa, melior est eo corpore quod summum est in corporibus, id est, hac luce quæ sentitur oculis carnis, quia & ipsa est corpus: omni autem corpore quælibet incorporea natura præstantior, non mole, quia non nisi corporum est moles, sed vi quadã qua supergreditur omnem phãtasiam, quam volutat animus haustam de sensib⁹ corporis. Sed quẽadmodum in ipsis corporibus ea quę inferiora sunt, sicut terra & aqua & ipse aër, meliora fiunt participatione melioris, id est, cum luce illuminantur & feruore vegetãtur: sic incorporeæ creaturæ rationales ipsius creatoris fiunt participatione meliores, cum ei cohærent purissima & sanctissima charitate, qua omnimodo si caruerint, tenebrescunt & obdurescunt quodammodo. Proinde infideles homines tenebræ sũt, qui per fidem conuersi ad deum quadam præmissa illuminatione lux fiunt. In qua proficiẽdo si ex fide ad speciem peruenerint, vt id quod credunt etiam conspicere, sicut tantum bonum potest conspici, mereantur, perfectam K
recipient imaginem dei. Talibus enim dicit Apostolus: Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in do- Ephe.5.
mino. Porrò diabolus & angeli eius, tenebræ sunt infidelibus hominibus deteriores. Plus enim ab illa charitate auersi, in suum fastum obstinationemq; progressi sunt. Et quoniam extremo iudicio Christus dicturus
est eis quos ad sinistram discernet, Ite in ignem æter- Matth.25.
num, qui paratus est diabolo & angelis eius, his malignis spiritibus coniungendos simulq; damnandos, dicet ituros in tenebras exteriores, id est, in societatẽ pœnalem diaboli & angelorum eius. Huic pœnæ contrarium est quod bono seruo dicitur: Intra in gaudiũ domini tui, vt quãto sunt istæ tenebræ exteriores, tãto sit lumen illud interius. Non hæc per locorum interualla inani phantasmate cogitanda sunt, Localia spatia non occupant, nisi corporum moles. Non est hoc spiritus vitæ, non est hoc anima rationalis, multominus deus omnium benignissimus conditor, & iustissimus ordinator. Voluntatibus & affectibus ista vel propinquare, vel longe fieri, vel intrare, vel exire dicãtur: sed
qui malo opere, id est, tenebroso delectantur facientes, L
secutura est pœna quę torqueat, ideo domin⁹ vbi dixit: Tenebras exteriores, addidit etiã, Ibi erit fletus & stridor dentium, ne talibus oblectationibus, qualibus hîc iniqui perfruuntur, quando infidelitate atque iniustitia tenebrescunt, etiam in illo supplicio se vsuros clementer existiment: quia enim volentes iniuste vtuntur bonis, iuste nolentes cruciabũtur malis, [vnde possunt etiam tenebræ exteriores intelligi pœnę corporales. Corpus quippe est anima exterius, vt sint animæ malaJ quibus à charitatis luce auersa mens in peccatis oblectatur, exteræ tenebræ: corporis autem mala quibus æternis in finem torquebitur, exteriores tenebræ, quas solas timent, qui seruili adhuc timore detinẽtur. Nam si eis liceret, in illis exteris quæ sunt in peccatis impune semper volui & inuolui, profecto nunquam vellent accedere ad deum & illuminari, & inhærere illi per charitatem, vbi est timor castus permanẽs in seculum seculi, qui timor non cruciat, sed tenaciorem facit animam boni illius: quod si dimiserit, cadet.
Timeat eum omne semen Israël. Et vide causam quã Cap.24.
coniungit: Quoniam non spreuit, inquit, neque despexit M
precem pauperis. [Pauperem humilem dicit. Hinc »
est noli altum sapere, sed time: Timeat ergo eum omne semen Israël, quoniam non despexit eius precẽ, qui non altum sapuit sed timuit. Potest hoc & capiti coaptari, quia ipse saluator corporis propter nos pauper factus est cum diues esset, vt ei⁹ paupertate ditaremur: Ex forma enim serui pauper factus est, ex qua & precem fudit: in ea quippe humiliauit factus obediẽs vsq; ad mortem. Vide ergo quid dicat: Quoniam nõ spre- »
uit neque despexit precem pauperis J neque auertit fa- »
ciem suam à me. Vbi est illud, Quare me dereliquisti, si non auertit faciẽ suã ab eo, nisi quia & derelinquens non derelinquit, quando in bonis temporalibus non exaudit, & non ad insipientiã nobis [sed vt sapiamus quid auferat & quid offerat nobis.J Non, inquit, spreuit neque despexit precem pauperis, neque auertit faciem suam à me, Et cum clamarem ad eum exaudiuit me. Fecit ergo quod pauloante rogatus est, vbi eũ deprecans dixit: Ne discedas à me. Si enĩ exaudiuit, pro- »
fecto fecit, nõ vtique discessit, non ergo dereliquit [hoc »
modo qui alio modo dereliquit, J vt sapere⁹, quomodo magis non ab eo derelinqui velle debemus. Apud

te laus

Universidad de Deusto Biblioteca

A ae latus mea. Quid ergo noſcent qui tãquam victo inſultant quod me in temporalibus dereliqueris? In Eccleſia magna confitebor tibi, non quanta iſta ſynagoga eſt quæ irridet mortẽ derelicti, ſed in Eccleſia magna diffuſa per omnes gẽtes quæ credit in reſurrectionẽ non derelicti. Hęc eſt vnica illa quã petit de manu canis erui, de qua etiã pauloante dixit: In medio Eccleſiæ cantabo tibi. Et nunc quod ait: Confitebor tibi. In eis vtique qui confitebũtur, in quibus & loquitur. Cõfeſſio autem non tantum peccatorum eſt, ſed & laudis dei, ſicut ipſe in Euangelio. Confitebor tibi, inquit, pater domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus & reuelaſti ea paruulis. Ideo ſequitur & dicit. Vota mea reddam coram timẽtibus eum. Edent pauperes & ſaturabuntur & laudabunt dominum qui requirunt eum. *Ipſi ſunt paruuli de quibus dixit: Et reuelaſti ea paruulis, timentes eum*, & pauperes, id eſt, *humiles qui non alta ſapiunt*, ſed timent timore *illo caſto*, nõ quo pœna formidatur, ſed quo gratia †*commendatur. Vota verò ſua, ſacrificium vult intelligi corporis ſui quod eſt fidelium ſacramentum.

Matth.11.

†*aliàs, cõſeruatur

B *Ideo cum dixiſſet*: Vota mea reddam coram timentibus eum, continuo ſubiunxit: Edent pauperes & ſaturabuntur: Ipſi enim ſaturabũtur pane qui de cœlo deſcendit, qui ei cohærẽtes & eius pacem dilectionẽq; ſeruantes imitantur eius humilitatẽ. Ideo pauperes in hac paupertate & ſaturitate præcipue Apoſtoli claruerunt. Et laudabunt dominũ, inquit, qui requirũt eum, intelligentes non meritorum ſuorum, ſed illius eſſe gratiæ quod ſaturati ſunt. Requirunt enim eum, quia nõ ſunt ex eis qui ſua quærunt non quę Ieſu Chriſti. Denique & ſi caro eorum qui eum laudant patitur temporalem tribulationem *vel mortem*, viuent corda eorum in ſeculum ſeculi. Hæc vita cordis non eſt in ſenſibus corporis, ſecreta eſt in luce quæ intus eſt, non in tenebris quæ foris ſunt, in finem præcepti, non in initio peccati. Finis autem præcepti charitas eſt de corde puro & conſcientia bona & fide non ficta. Charitas quæ non æmulatur, non inflatur, quia non altum ſapit, ſed timet, & ideo cohæret timore caſto permanente in ſeculum ſeculi. Initium autem omnis peccati ſuperbia, qua diabolus irreuocabiliter in exteriora progreſſus eſt, hominemq; inuidendo & ei ſimile aliquid ſuadendo dei-

1.Tim.1.
1.Cor.13.

C iecit. *Cui homini in quadam ſcriptura dicitur, Quid ſuperbit terra & cinis? Quoniam in vita ſua proiecit intima ſua.* In vita ſua dictum eſt, tãquam in propria ſua, & quaſi priuata, qua delectatur omnis ſuperbia.

Eccle.10.

Vnde charitas in commune magis quàm in priuatum conſulens, dicitur non quærere quæ ſua ſunt. Hac viuunt corda in ſeculum ſeculi, tanquam ſaturata pane cœleſti. De qua ſaturitate ipſe dicit: Niſi manducaueritis carnem meam & ſanguinem meum biberitis, non habebitis vitam in vobis. Merito ergo iſtorũ qui ſaturantur, viuent corda eorum in ſeculum ſeculi. Vita enim Chriſtus eſt qui habitat in cordibus eorũ, interim per fidem, pòſt etiam per ſpeciem. Vident enim nunc in ænigmate per ſpeculum, tunc autem facie ad faciem. Vnde ipſa charitas nunc in bonis operibus dilectiõis exercetur, qua ſe ad ſubueniendũ quaqua verſum poteſt, porrigit, & hæc latitudo eſt: nunc longanimitate aduerſa tolerat, & in eo quod veraciter tenuit, perſeuerat, & hæc eſt longitudo: hoc autem totũ propter adipiſcendam vitam facit æternam quæ illi promittitur in excelſo, & hæc altitudo eſt. Exiſtit verò ex occulto iſta charitas vbi fundati quodammodo & radicati ſumus, vbi cauſæ voluntatis dei non inueſtigãtur, cuius gratia ſumus ſalui facti, non ex operibus iuſtitię quæ fecimus nos, ſed ſecundũ eius miſericordiã. Voluntarie quippe genuit nos verbo veritatis, & hæc voluntas eius in abdito eſt. Cuius ſecreti profunditatem quodammodo expaueſcens Apoſtolus clamat, O altitudo diuitiarum ſapiẽtiæ & ſcientiæ dei, quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Quis enim cognouit ſenſum domini? Et hoc eſt profundum. Altitudo quippe commune nomen eſt excelſo & profundo. Sed cum in excelſo dicitur, ſublimitatis eminentia commẽdatur, cum autem in profundo, difficultas inueſtigationis & cognitionis. Vnde & illud de deo dicitur: Quàm magnificata ſunt opera tua domine, nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ. Et iterum: Iudicia tua velut abyſſus multa. Hinc igitur eſt illud Apoſtoli quod requirendum inter cætera poſuiſti. Huius rei gratia, inquit, flecto genua mea ad patrem domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur, vt det vobis ſecundum diuitias gloriæ ſuæ virtutẽ corroborari per ſpiritum eius, in interiori homine habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris, vt in charitate radicati [& fundati] per fidem prævaleatis comprehẽdere cum omnibus ſanctis, quæ ſit longitudo & latitudo, altitudo, & profundum, Scire etiam ſupereminẽtem ſcientiam charitatis Chriſti, vt impleamini in omnẽ plenitudinem dei. Attende omnia diligẽter. Huius rei, inquit, gratia flecto genua mea ad patrem domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur. Quæris, cuius rei gratia: hoc ſupra dixerat, *Propter quod peto non infirmari in tribulationibus meis pro vobis*. Hoc ergo eis optat, vt nõ infirmentur in tribulationibus Apoſtoli, quas pro illis ſuſtinebat, & propter hoc genua flectebat ad patrẽ. Proinde non infirmari vnde illis ſit, ſequitur & dicit: Vt det vobis ſecundum diuitias gloriæ ſuæ virtutem corroborari per ſpiritum eius. Hæ ſunt diuitiæ, de quibus dicit, O altitudo diuitiarum. Abditas enim habet cauſas, vbi *nullis meritis præcedẽtibus quid habem⁹ quod non accepimus. Deinde ſequitur, & quid optet adiungit, In interiori, inquit, homine habitare Chriſtum per fidem in cordib⁹ veſtris.* Hęc eſt vita cordium qua viuimus in ſeculum ſeculi, ab initio fidei vſque ad finem ſpeciei: vt in charitate, inquit, radicati & fundati prævaleatis comprehendere cum omnibus ſanctis. Iſta eſt communio cuiuſdã diuinæ cœleſtisq; reipublicę, hinc ſaturantur pauperes, non ſua quærentes, ſed quæ Ieſu Chriſti, id eſt, non commoda priuata ſectantes, ſed in commune vbi ſalus omnium eſt conſulentes. Nam de ipſo pane quo tales ſaturantur, quodam loco Apoſtolus dicit: Vnus panis vnum corpus multi ſumus. Quid ergo comprehendere? quæ ſit, inquit, latitudo ſicut iam dixi, in bonis operibus, quibus beneuolentia porrigitur vſque ad diligendos inimicos: & longitudo, vt longanimitate pro hac latitudine moleſtiæ tolerentur: & altitudo, vt pro his æternum quod in ſupernis eſt præmium, non vanum aliquid, aut temporale ſperetur: & profundum, vnde gratuita gratia dei ſecundum ſecretum & abditum voluntatis eius exiſtit. Ibi enim radicati, ibi ſumus fundati, Radicati propter agriculturã, Fundati propter ædificationem quæ quoniam non eſt ab homine, dicit alio loco idem Apoſtolus: Dei agricultura eſtis, dei ędificatio eſtis. Hoc totum agitur cum in hac noſtra peregrinatione fides per dilectionẽ operatur.

Cap.25.

Ioan.6.

1.Cor.13.

D Ephe.1. Titum.3. Iaco.1.

Rom.11.

Pſal.91.

Pſal.35.

Ephe.3.

E

Cap.2 6.

Ephe.3.

1.Cor.10.

Ephe.3.

F

1.Cor.3.

G ratur. In futuro autem seculo perfecta & plena charitas sine vlla malorum tolerãtia, †non fide credit quod non videt, nec spe desyderat quod non tenet, sed in æternum veritatis incommutabilem speciem contemplabitur, cuius fine fine quietũ opus erit, laudare quod amat, & amare quod laudat. De hac sequenter dicit:

†cõscientia.

Ephe.3. *Scire etiam supereminentẽ scientiam charitatis Christi, vt impleamini in omnem plenitudinem dei.* In hoc mysterio figura crucis ostenditur: qui enim quia voluit mortuus est: quomodo voluit mortuus est. Non frustra igitur tale genus mortis elegit, nisi in eo quoque latitudinis huius & longitudinis & altitudinis & profunditatis magister existeret. Nam latitudo est in eo ligno, quod trãsuersum desuper figitur. Hoc ad bona opera pertinet, quia ibi extendũtur manus. Lõgitudo in eo quod ab ipso ligno vsq; ad terram conspicuũ est. Ibi enim quodammodo ſtatur, id est, persistitur & perseueratur, quod longanimitati tribuitur. Altitudo est in ea ligni parte, quæ ab illo, quod transuersum figitur, sursum versus relinquitur, hoc est, ad caput crucifixi, quia bene sperantium superna expectatio est.

H Iam verò illud ex ligno quod nõ apparet quod fixum occultatur, vnde totum illud exurgit, profunditatem significat gratuitæ gratiæ: in quo multorum ingenia conteruntur id vestigare conantia, vt ad extremũ eis

Rom 9. dicatur: O homo tu quis es, qui respondeas deo? Viuẽt ergo corda saturatorum [pauperum] in seculum seculi, hoc est, humilium charitate flagrantium, non sua quærentium, sed sanctorum societate gaudẽtium. Hoc primitus in Apostolis factum est: Sed laudando deum, id est, prædicando gratiam dei, quoniam dictum est:

Caput.27. Laudabunt dominum qui requirunt eum, quid populorum acquisierint in eo quod sequitur vide. Commemorabũtur, inquit, & conuertẽtur ad dominũ vniuersi fines terræ, Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ patriæ gentium. Quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gẽtium. Ille irrisus, ille crucifixus, ille derelictus hoc regnum acquirit, & tradet in fine deo & patri, non vt ipse amittat, sed quod in fide seminauit cũ venit minor patre, hoc perducat ad speciẽ, in qua æqualis non recessit à patre. Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ: *Diuites terrę* superbos intelligere debemus, si recte superius pauperes humiles intelligebamus, de quibus in Euãgelio dominus

Matth.5. dicit: Beati pauperes spiritu, quoniã ipsorum est regnũ cœlorum. Ipsi enim sunt mites, lugentes, esurientes, & sitientes iustitiam, misericordes, mundicordes, pacifici, & qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quibus prædicationibus singillatim beatitudinem adiunxit. Contra ergo diuites terræ hoc loco superbi intelligendi sunt. Neque enim frustra ita distincti sunt,

Psal.21. vt de pauperibus supra diceretur: Edent pauperes & saturabuntur. Hic verò: Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ. Et ipsi quippe adducti sunt ad mẽsam Christi, & accipiunt de corpore & sanguine eius: sed adorant tantum non etiam saturantur, quoniam non imitantur. Manducantes enim [pauperem], dedi-

1.Pet.2. gnantur esse pauperes: quia Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius. Verũtamen quod humiliauit semetipsum factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis aspernantur diuites, & similia perpeti respuunt, timore non magnitudine, infirmitate ergo non sanitate.

Philip.2. Sed quia ergo deus excitauit eum à mortuis, & donauit ei nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu flectatur omne genu, cœlestium, terrestrium K & infernorum, fama celsitudinis eius, & gloria nominis eius in ecclesia vsquequaque diffusa, permoti & ipsi veniunt ad mensam, manducant & adorant, non tamen saturantur, quia nõ esuriunt & sitiunt iustitiam. Tales enim saturabuntur, quanquam perfecta saturitas in illa vita æterna erit, cum ex ista peregrinatione venerimus ex fide ad speciem, ab speculo ad faciem, ab ænigmate ad perspicuam veritatem. Non tamen inconuenienter saturatus dicitur paupertate *Christi, qui *al.pauper. pro iustitia eius, hoc est, pro participatione verbi æterni, quam inchoauit interim fide, omnia temporalia non solum temperanter contemnit bona, verumetiam patienter sustinet mala. Tales fuerunt piscatores & pu 1.Cor.1. blicani, quia abiecta huius mundi elegit, vt confunderet fortia. *De his dictum est:* Edent pauperes & satu- Psal.21. rabuntur. *Sed quia istam saturitatem non apud seipsos tenuerunt, quodammodo enim ructantes dominum laudauerunt, id est, prædicauerunt quærẽtes eum non sua quærentes, sed in eum charitate flagrãtes, eorum prædicatione commotus est mundus, vt commemorarentur & conuerterentur ad dominum vniuersi* L *fines terræ, Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ patriæ gentium: Quoniam domini est regnum & ipse dominabitur gentium.* Hac Ecclesiæ dilatatione etiam superbi, id est, diuites terræ adducti sunt, & manducauerunt, & quanuis non saturati tamen adorant. Hunc quoque ordinem prophetia psalmi hoc loco te- „ nuit, quem videmus impleri. Adiungit autem, In con- „ spectu eius procident omnes qui descẽdunt in terram, id est, omnes bona amando terrena, non in cœlum ascendunt. *Non enim faciunt* quod ait Apostolus: *Si* Colo.3. *resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, [vbi Christus est in dextera dei sedens, quæ sursũ sunt sapite,] non quæ super terram: sed potius quanto sibi bonis terrenis fœliciores videntur, tanto magis in terram descendunt, hoc est, in terrena deprimuntur.* Et ideo in conspectu eius procident, id est, vbi ipse videt, non vbi homines vident, qui eos excelsos sublimésque arbitrãtur. Et anima, inquit, mea ipsi viuet. Ipsi vti- Cap.21. que nõ sibi, sicut superborum priuato bono suo lætantium, & à communi omnium bono, quod deus est, inani elatione resilientium. Hoc vtique deuitemus, & cõ- M *muni potius vero omnium bonorum perfrui, quàm priuato nostro gaudere quæramus.* Vt qui viuit iam non sibi viuat, sicut ait Apostolus: sed ei qui pro ipsis 2.Cor.5. mortuus est & resurrexit. Pro hoc enim mediator effectus est, vt nos reconciliet deo per humilitatem, à quo per impiam superbiam longe recesseramus. Neque enim tantum illud scriptum est, quod supra posui, Initium omnis peccati superbia: sed etiam hoc ibi legitur, Eccle.10. Initium omnis superbiæ, homines apostatare à deo. Non ergo sibi viuat quisque, sed Christo, faciens non suam sed ipsius voluntatem, & manens in eius charitate, sicut & ipse fecit voluntatem patris', & manet in eius charitate. Hæc quippe nos admonens & exemplo suo exhortans, in Euangelio suo locutus est. *Si* autem ipse cum in forma dei æqualis esset patri, tamẽ per formam serui, quam propter nos accepit, non suam volũtatem, sed patris se facere commendauit, quanto magis nos propria priuatáque nostra voluntate contempta qua tenebrati sumus, ad illud commune lumen, vt illuminentur vultus nostri, & non erubescant, debemus accedere, quod illuminat omnem hominem ve- Ioan.1. nientem in hunc mũdum, vt anima nostra ipsi viuat.

Hoc enim

A Hoc enim de nobis consequenter adiungit,cum dicit:
« Et semen meum seruiet illi, quoniam qui seminat bo
« num semen, filius est hominis, bonum autem semen
Caput.29. hi sunt filij regni. Hæc porrò omnia quæ in psal-
mo isto dicta sunt quia non ad præsens tempus sed ad
futurorum prophetiam pertinebant, sicut etiam ipsis
rebus apparet, sic eum concludere voluit, vt ostenderet
« se non præsentia demonstrare, vel narrare præterita,
« sed futura prophetare. Annunciabitur, inquit, domino
« generatio ventura & annunciabunt [cœli] iustitiã eius
4.sen.dist. populo, qui nascetur quem fecit dominus. Nõ ait: An-
45.cap.sed nunciabitur dominus generationi venturæ, sed annũ-
forte. ciabitur dominus generatio ventura. Quod nõ sic ac-
cipiendum est, tanquam nescienti aliquid annuncie-
tur vt sciat, sed sicut annunciant angeli, non solũ no-
bis beneficia dei, verumetiam illi preces nostras. Nam
Tobiæ.12. scriptum est vbi angelus hominibus dicit: Ego obtuli
memoriam orationis vestræ: non vt tunc deus nouerit
Matth.6. quid velimus, vel quo indigeamus: Nouit enim pater
vester, ait dominus, quid vobis necessarium sit priusq
quam petatis ab eo: Sed quia necesse habet rationalis
B creatura obtemperans deo, temporales causas ad æter-
nam veritatem referre, siue petendo quid erga se fiat,
siue consulendo quod faciat, qui prius mentis affectus
est, vt ipsa construatur, non vt deus instruatur. Nam &
hæc quædam contestatio rationalis creaturæ est, quod
non sibiipsa sit bonum, quo beata fiat, sed illud incom-
mutabile cuius participatione etiam sapiens efficitur.
Siue ita dictum est: Annunciabitur domino generatio
ventura: ac si diceretur, domino placebũt [qui an-
nunciabunt] non sibi, vt ita sit domino annunciare, si-
Rom.14. cut est domino viuere. Sic dictum est: Qui manducat,
domino manducat: & qui non manducat, domino nõ
manducat. Ad hoc quippe addidit: Et gratias agit deo,
vt ostenderetur quid esset, domino facit, id est, in eius
laudem facit. Tunc enim recte, tunc iuste, tunc pie fit,
cum opus bonũ in eius laudem fit, cuius gratia dona-
tur vt fiat. Ac per hoc etiam si eo modo quispiam hæc
verba intelligere velit, vt eorum iste ordo sit, Annun-
ciabitur domino generatio vẽtura, id est, generatio an
nunciabitur, quæ domino ventura est, generatio scili-
C cet piorum atque sanctorum: quia impiorum & scele-
ratorum generatio non domino, sed sibi ventura est,
ab eadem significatione non receditur, qua intelliga-
tur animæ participatio in idipsum, id est, rationalem
creaturam cum sit mutabilis, non fieri beatam: nisi à
proprio suo mutabili ad immutabile bonum, idemq;
commune quod deus est, à quo superba impietate ab-
stitit, humili pietate conuersa subsistat. In quo affectu
proficiens, quicquid boni facit domino facit, hoc est, in
eius laudem, cuius gratiam percepit vt faciat, vnde est
actio gratiarum, quæ intimo fidelium mysterio cele-
Cap.30. bratur. Illud autem quod sequitur, Et annunciabũt
« iustitiam eius populo qui nascetur, quem fecit domi-
« nus: superioris sensus confirmatio est. Nam quod ibi
dictum est: Annunciabitur domino generatio ventu-
ra: hic est dictum, hæc annunciabit iustitiam eius. Ipsa
quippe generatio, quæ ventura prophetata est piorum,
Rom.1. atque sanctorum: iustitia dei est non ipsorum. Ne sint
ex illis qui ignorantes dei iustitiam, & suam volentes
constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Illa nanque
iustitia dei commendatur in eo quod dicitur. Ignorã-
tes dei iustitiam, qua nos ex eius gratia iusti sumus, vt
ipsa dei iustitia nos simus cum iuste viuimus, creden-
tes in eum qui iustificat impium. non illa qua ipse iu-
stus est æterna sua & incommutabili iustitia. Hęc ita- D
que iustitia, qua nos dei munere iusti sumus, significa-
catur in psalmo illo, vbi scriptum est: Iustitia tua sicut
montes dei. Mõtes quippe dei, sancti eius sunt, de qui- Psal.35.
bus alibi dicitur: Suscipiant mõtes pacem populo tuo.
Et multa de his montibus scripta sunt figurata locu- Psal.71.
tione, quæ commemorare nunc longum est. Sed quia
hoc ipsum quod deus iustificat homines, nimis occulto
iudicio facit, quoniam gratuita gratia: Si autẽ gratia, Rom.11.
non ex operibus, alioquin gratia iam non esset gratia.
Ex hoc quippe incipiunt opera bona, ex quo iustifica-
mur, nõ quia præcesserunt iustificamur. Et hoc est pro-
fundum, de quo superius iam multa diximus. Cõtinuo
in eodem psalmo cum dixisset: Iustitia tua velut mon- Psal.35.
tes dei, subiunxit: Iudicia tua velut abyssus multa. Inde
venit ad salutem hominibus iumentisq; communem,
quia & ipsa ex misericordia dei est, & dicit: Homines
& iumenta saluos facies domine, sicut multiplicata est
misericordia tua deus. Vt hinc intelligamus etiam il-
lam salutem sempiternam & immortalem, de qua di-
cit Apostolus: Spe enim salui facti sumus, similiter vt Rom.8.
istam, quæ hominibus iumentisq; cõmunis est, gratis E
nos accipere non ex operibus, ne forte quis extollatur,
quia opera sua ex ipsius iustificatione operamur. Ipsius Ephe.2.
enim sumus figmẽtum creati in Christo Iesu in ope-
ribus bonis quæ præparauit deus, vt in illis ambulem⁹.
Et illa [salus] ergo gratuita est, de qua in alio psalmo
dicitur: Domini est salus & super populum tuum be-
nedictio tua. Sicut ergo quod legitur: Domini est sa- Psal.3.
lus, non ea salus intelligitur qua dominus saluus est,
sed qua salui sunt, quos ipse saluos facit. Sic cum legi-
tur dei iustitia, in eo quod scriptum est: Ignorantes dei Rom.10.
iustitiam, & suam volentes constituere, non est illa
intelligenda, qua deus iustus est, sed qua iusti sunt ho-
mines, quos gratia sua iustificat. Inde enim salui vnde Matth.9.
iusti, quoniã quod ait: Non est opus sanis medicus sed
male habentibus, exposuit in consequentibus dicens:
Non veni vocare iustos, sed peccatores. Non igitur se- Titum.3.
cundum opera iustitiæ, quæ nos fecimus, sed secũdum
suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum re-
generationis. In qua gratia spe salui facti sumus. Vnde
in illo psalmo subiungitur: Filij autem hominum sub F
tegmine alarum tuarum sperabunt, Inebriabuntur ab
vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ pota-
bis eos. Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine
tuo videbimus lumen. Prętende misericordiam tuam
scientibus te, & iustitiam tuam iis qui recto sunt cor-
de. Huic igitur iustitiæ dei contraria superbia est, qua
fiditur tanquam de operibus propriis: Ideóque ibi se-
quitur: Non veniat mihi pes superbiæ. Hæc iustitia
dei, qua eius fide iusti sunt interim viuentes ex fide,
donec perfecta iustitia perducantur ad speciem, sicut
salute perfecta, etiam ad ipsius corporis immortalita-
tem, gratia noui testamenti. Vnde alio loco dicit Apo 2.Cor.5.
stolus: Pro Christo legatione fungimur, tanquam deo
exhortante per nos. Obsecramus pro Christo recon-
ciliari deo: ac inde subiungit: Eum qui nõ nouerat pec-
catum, peccatum pro nobis fecit, id est, sacrificium pro
peccatis. Nam & ipsa in lege peccata appellabantur,
quæ pro peccatis offerebãtur. Vt nos simus iustitia dei
in ipso, id est, in eius corpore quod est Ecclesia, cui ca-
put est. Nos sumus iustitia dei, quam ignorantes illi & Rom.10.
suam volentes constituere, id est, tanquam de suis ope-
ribus gloriantes, iustitiæ dei non sunt subiecti. Inde &
in hoc psalmo cum dixisset: Annunciabunt iustitiam Psal.21.
eius,

Universidad de Deusto Biblioteca

G eius, sequitur & adiũgit,populo qui nascetur quẽ fecit dominus. Quis est iste enim populus quẽ non fecit dominus, secundum id quod homines sunt,qui etiam pecora creauit à quo est omnis vita , omnisque facta & creata natura? Sed ita intelligendum est : Quem fecit dominus,vt non solum quod homines sunt, verumetiam quod iusti sunt ab illo facti intelligantur, secundum illud quod iam non semel cõmemorani ab Apo
Ephe.2. stolo dictum , Ipsius enim figmentum sumus creati in Christo Iesu in operibus bonis,quę præparauit deus,vt
Cap.51. in illis ambulemus. Animæ igitur rationalis mutabilitas admonetur, quo nouerit nisi participatione incommutabilis boni,iustam,saluam,sapientem,beatam se esse non posse,nec sibi eam bonum esse posse propria voluntate sed malum. Propria quippe voluntate auertitur à bono incõmutabili,eaq; auersione vitiatur , nec sanari per seipsam potest,sed gratuita misericordia sui creatoris, quæ in hac vita eam ex fide viuentem in spe constituit salutis æternæ: Vnde non altum sapiat , sed timeat,eoq; timore casto,inhæreat deo,qui eam à propria immundicia qua inordinate bona inferiora dile-
H xit , velut à quadam fornicatione spiritali mundauit:
Virgines fatuæ. nec humanis laudibus extollatur, nec sit in virginibus stultis aliena laude lętantibus(hoc enim de quæstionibus tuis restat extremũ)& propter ipsam inanem laudem , non propter conscientiam suam , vbi illis testis est deus,bona operantibus: sed sit in virginibus sapien
2.Cor.1. tibus , vbi dicat quod ait Apostolus: Nam gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ . Hoc enim est oleum ferre secum,non à vendentibus emere, hoc est ab adulantibus . Adulatores nãque laudem suam tanquam oleum venditant stultis. De hoc oleo di
Psal.140. citur in psalmo:Emendabit me iustus in misericordia & arguet me , oleum autem peccatoris nõ impinguabit caput meum . Elegit à iusto misericorditer reprehendi,& quodammodo colaphizari,quàm vt ei caput
*forte,crassescat *forte,laudato in superbiam crescat* peccatoris adulatione laudari*.
Matth.25. Prouerb.1. Irridentium quippe responsio mihi videtur, cum eis à sapientibus virginibus dicitur,Ite potius ad vendentes & emite vobis , sicut in quodam libro *Sapientiæ* scriptum est,vbi contemptoribus dicit : Et ego perditioni vestræ superridebo.Illa autem responsione,qua petentibus oleum dictum est : Ne forte non sufficiat nobis,
I non desperanter,sed humiliter dictum est:Quis enim sic præsumat de conscientia sua , vt certus sit eam sibi in iudicio dei posse sufficere,nisi misericors misericorIaco.2 diter iudicet? Iudicium enim sine misericordia illi qui non fecit misericordiam . Ipsæ autem sunt lampades accensæ , opera scilicet bona,de quibus dominus dicit:
Matth.5. Luceant bona opera vestra , & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est.Hucusque pertẽdit intẽtio virginum sapientium , vt ideo velint videri ab hominibus opera sua bona , non quo ab eis laudentur ipsæ, sed vt glorificetur deus à quo illis est quod bene operantur.Ac per hoc interiori bono gaudent,quod est coram deo,vbi eleemosynam in occulto [pater qui videt in occulto] reddat.Et ideo non deficiũt lampades,quia interiori oleo vegetantur,id est,intentione bonæ conscientiæ , qua coram deo fit in eius gloriam , quicquid coram hominibus in bonis operibus lucet.At vero stultarum virginum hoc oleum non secum portantiũ deficiunt lampades,id est,non perseueranter bona opera lucent,cum laus humana fuerit subtracta,propter quã illa faciebant,hucusque intentionem suam perducentes,vt viderentur ab hominibus, non vt glorificaretur

pater qui in cœlis est:quæ intentio perennis est glorię, K
qua nouit anima deo se debere quod iustificata est ad facienda bona opera , & ideo in illo non in se laudari amat.Vnde alibi homo dei cantat: In domino laudaPsal.33. bitur anima mea , vt qui gloriatur, in domino glorie-1.Cor.1. tur. Sed quid est quod in eadem Euangelij lectioCap.32. ne scriptum est:Omnes sponso tardãte dormisse? somMatt.25. num istum si intellexerimus , quod velut tardante iudicio,ad quod faciendum venturus est Christus,abundante iniquitate charitas refrigescit,quomodo ibi ponemus virgines sapientes , cum potius in illis sint de quibus dicitur : Qui autem perseuerauerit vsque in fiMatth.24. nem,hic saluus erit?Dictum est ergo,dormierunt omnes:quia non tantum stulti,qui propter humanam laudem bona operantur coram hominibus, verumetiam sapientes,qui hoc propterea faciunt, vt laudetur deus, experiuntur istam mortem . Ex vtroque enim genere moriuntur. Et ista mors sæpe in scripturis dormientium dicitur, propter futuram resurrectionem velut euigilationem . Hinc Apostolus dicit : De dormientibus autem nolo vos ignorare fratres.Et alio loco: Ex qui1.Thess.4. bus plures manent vsque adhuc , quidam autem dormierũt.Et alia innumerabilia in hoc testimonia aper- L
te per scripturas vtriusque testamenti reperiuntur.Vnde & ille ait:Consanguineus lethi sopor.Et si aduertas Maro. Θάνατος καὶ ὕπνος
multa inuenies etiam in secularibus literis vbi mors somno comparatur. Significauit ergo dominus futurum esse tempus, quo inter tribulationes & tentatiões seculi huius iam iamq; eius expectaretur aduentus,tãquam propinquis atque imminens,ad quem se præparent qui in eius familia videntur . Hoc est enim quod ait,exisse obuiam sponso & sponsæ. Sponso quidem filio dei,sponsæ autem,siue quia in eo corpore venturus est quod sumpsit ex virgine, siue quia ipsa Ecclesia tũc clarior apparebit , vt ad vniuersi corporis cõgregationem membra concurrant,quibus concurrentibus, eius magnitudo monstrabitur. Virgines propter contiCap.33. nentiam nuncupauit.Decẽ vero,id est,quinq; & quinque,propter numerum quo censentur corporis sensus, in quibus habitat continentia, cum à voluptatibus turpibus & illicitis abstinetur . Lampades sicut dictũ est, bona sunt opera,maximeq; ad misericordiã pertinentia,&ipsa quæ etiam coram hominibus lucet laudabilis conuersatio. *Sed magni interest,qua mentis intentione fiat.Ideo dicit alias sapientes , stultas alias . Sed* M
hinc eas discernit quod stultæ non sumpserunt oleum secum,sapientes autem acceperunt oleum secum in vasis suis,hoc est,in cordibus suis,vbi fit ipsa participatio intimi ac superni boni.Vnde in psalmo quodam,cum dictum esset:Sacrificate sacrificium iustitiæ,& sperate Psal.4. in domino,multi,inquit,dicunt,quis ostendit nobis bona? Deinde vt manifestaret,cuius boni amore debeamus operari iustitiam,hoc est,sacrificare sacrificiũ iustitiæ & sperare, Signatum est,inquit, in nobis lumen vultus tui domine,dedisti lęticiam in corde meo.Cuius boni aliquantum participati,& plenius perfectiũsq; participandi intẽtione qui bene operatur , & laudabiliter etiam in conspectu hominum conuersatur,habet oleum secum,quo bona opera eius etiam in cõspectu hominum lucentia non extinguantur,quia non in eo charitas refrigescit abundãte iniquitate , sed perseuerat vsque in finem . Hoc oleum stultæ virgines non habent secum , quoniam sibi tribuendo si quid boni operis faciunt,necesse est inflentur superbia , & propter hoc vitium sic laude delectentur humana,vt eius gaudio si

A alio si quid boni agunt feruere & lucere videantur.

Cap.44. Tardante autem sponso dormierunt omnes. Non enim tunc veniet, cum speratur, sed media nocte cum valde obscurũ, id est occultum erit, an veniat. Vnde dicit, media nocte clamorem factũ: Ecce sponsus venit exite obuiam ei. Nimirum clamor iste ipse est tuba illa quã commemorans Apostolus dicit: Canet enim tuba & mortui resurgẽt incorrupti: tubę nomine aliquod euidẽtissimũ, & pręclarissimũ signũ vult intelligi. Quã vocem archangeli & tubã dei alio loco dicit. Quæ etiã vox ipsius domini Iesu Christi in Euangelio dicitur, quam audient ij qui in monumentis sunt & procedẽt. Surgunt ergo omnes virgines illæ & sapientes & stultæ, & aptant lampades suas, id est, rationem præparãt reddere de operibus suis. Sed tunc in illius clamoris euidentia & resurrectione mortuorũ, quia nulla erit dubitatio iam instãtis præsentisq; iudicij, subtrahetur omne solatiũ laudis humanæ. Neque enim vacabit de alio disceptare, vel de alio iudicare, aut gratificari atq; suffragari alteri quando vnusquisq; propriũ onus portabit, & de suorũ factorum reddenda ratione cogitabit: ac per hoc feretur animus quidem virginum stultarum consuetudine propria, sed nõ inuentis laudibus humanis deficiet. Neque enim germanitus dixerunt:

Matth.25. 1.Cor.15. 1.Thessa.4. Ioan.5.

B

Psal.21. Psal.33. Rom.10. Apud te laus mea, vel, In domino laudabitur anima mea, Aut in domino gloriatæ sunt, cũ ignorantes dei iustitiam, suã iustitiam constituerent, ac per hoc petũt à sapientibus oleũ, hoc est, aliquã consolationẽ, nec inueniunt nec accipiunt, illis respondentibus se nescire, vtrũ sibi sufficiat ipsa cõscientia, qua expectant misericordiam sub illo iudice, qui cũ in throno sederit, quis gloriabitur castũ se habere cor, aut quis gloriabit̃ mundum se esse à peccato, nisi superexultet misericordia iudicio, quę super eos erit, qui misericordię opera illa intentione fecerunt, vt eorũ misereretur, à quo se sciebãt accepisse quod habebãt: nec gloriabantur quasi nõ acceperint, sed per ipsos habuerint quod placebant, sicut stulti qui & sibi placent tanquã de bono à se sibi parato, & ab adulantibus vel errantibus, ita laudantur, ac si ipsi sint aliquid. Qui autẽ putat se esse aliquid, cũ nihil sit, sicut dicit Apostolus, seipsum seducit. Opus autẽ suũ probet vnusquisq;, & tunc in seipso tantũ gloriam habebit, & nõ in altero. hoc est, portare oleum secum, nõ ex aliena laude dependere. Sed quã gloriam in se habebit, nisi eam cui dicitur: Gloria mea & exaltãs caput meum, vt quod sæpe dicendũ est, qui gloriatur, in domino glorietur. Proinde sapientia, quæ in sapientibus virginibus habitat, secundũ illud quod ante prædixit, cum ait contemptoribus & sanã doctrinam accipere recusantibus. Et ego vestræ perditioni superridebo, dicit stultis virginibus. Ite potius ad vendẽtes, & emite vobis, tanquã diceret: Vbi sunt qui vos fallebant mendosissimis laudibus, quãdo & à vobis fallebamini, quia in vobis non in deo gloriabamini? Quod autem dicit: Et dum eunt emere, venit sponsus, & quæ paratæ erãt, intrauerunt cum eo: hoc mihi videtur intelligendum, quod vitioso cordis affectu inhiabãt inani gloriæ, quã vana mentis elatione sectarę sunt. Et ipse appetitus significatus est in eo quod dictum est, dum eunt emere venit spõsus, & introierunt cum eo ad nuptias quę paratæ erant, hoc est, quæ veram fidem, verámque pietatem corde gestabant, qua possent contemperari numero societatiq; sanctorum, non in seipsis, sed in domino gloriantium, vt intrarent cum eis in illud gaudium, de quo dicitur: Intra in gaudium domini tui: vbi

Galat.6.

C

Proverb.1. Matth.25.

erit perfecta participatio incommutabilis boni, cuius modo velut arra quædam per fidem tenetur, vt secundum hanc gratiam viuamus, in quantum deo non nobis viuimus. Proinde quod sequitur: Nouissime veniunt & reliquæ virgines dicentes: Domine domine aperi nobis: non dictum est eas emisse oleum, & sic venisse, neque enim iam erat vnde, sed misericordiã sero quæsisse cum iam tempus iudicãdi esset, à probis & reprobos separandi. Recte autem illis respondetur, Amẽ dico vobis, nescio vos. Ille quippe hoc dicit, quem non latet aliquid. Sed nescio vos, nihil aliud est, quàm nescitis me, quando de vobis potius eligitis considerari*† quàm de me. Cum enim dicitur quod nos cognoscit deus, cognitionem sui nobis præstat, vt per hoc intelligamus, ne hoc quidem nobis esse tribuendum, quod nos scimus deum, sed eam quoq; scientiam illius misericordiæ tribuamus. Vnde cum quodam loco Apostolus diceret: Nunc autem cognoscẽtes deum: correxit & ait: Immo cogniti à deo, quid aliud volens intelligi, nisi quod eos ipse fecerit cognitores suos? Nemo autem cognoscit deũ, nisi qui intelligit illũ esse summum atque incommutabile bonum, cuius participatione sit bonus. Quod in huius psalmi conclusione positum est: Annunciabunt iustitiam eius populo qui nascetur quem fecit dominus. Inde est illud quod in alio psalmo: Ipse fecit nos, & non ipsi nos. Hoc enim nõ ad eam naturã qua homines sum⁹, cuius naturę idem ipse creator est, qui cœli & terrę, syderũ omniúmque animantium, sed ad illud potius referendum est, quod Apostolus ait: Ipsius enim sumus figmentum creati in Iesu Christo in operibus bonis quæ prępararuit deus vt in illis ambulemus. Arbitror tibi satis esse solutas tuas quinque quæstiones, dum in ista mea veluti sexta immorarer, quam mihi proposui de gratia noui testamenti, propter quã verbũ caro factum est, id est, qui filius dei erat, homo factus est, naturam suscipiendo nostram, nõ mutando† suã: per quod & [nobis] suã recipientibus ea potestas daretur, vt qui eramus homines, filij dei fieremus participatione incõmutabilis boni in melius cõmutati, non ad temporalem fœlicitatem, sed ad vitæ æternæ, quæ sola beata est, adoptionem. Vnde placuit etiam propheticum psalmũ percurrere. Cuius Primum versum in passione commemorauit, ostendens quomodo nos deus derelinquat, & quo alio modo non recedat à nobis, ad bona æterna nos colligens, temporalia vero aliquãdo vtiliter tribuens, & aliquãdo vtiliter subtrahens, vt eis non hærere discamus, ne contempta luce interiore, quæ ad nouam pertinet vitam, vnde etiã psalmus iste ipse pro susceptiõe matutina, tanquã pro luce noua nomẽ accepit, ne in exteris tenebris libenter habitemus: vnde in exteriores mittuntur, qui ex istis exteris, non se ad interiora conuertunt, ne diabolo & angelis eius sociati extrema damnatione puniamur. Intelligentes igitur peregrinationem nostram in hac vita, mundo crucifigamur, extẽdẽtes manus in latitudinem bonorũ operum, & longanimitate vsque in finem perseuerantes, atq; habentes cor sursum, vbi Christus est in dextera dei sedens, totumq; hoc non nobis, sed illius misericordiæ tribuẽtes, cuius profunda iudicia omnem scrutatorem fatigant. Hæc est enim non inaniter fabulosa, sed vtiliter vera: latitudo, longitudo, altitudo, profundum, vnde perueniamus ad eam supereminentem scientiam charitatis Christi, & impleamur in omnem plenitudinẽ dei. Scio autem quàm non superuacua solicitudine, per hanc

D

Cap.15. Matth.25.

E

Psal.21.

Psal.99.

Ephe.2.

Cap.36.

Ioan.1.

†amittẽdo.

Epilogus.

F

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap.57. G per hanc occasionem quæstionũ mihi à te propositarũ, noui testamenti gratiam tibi voluerim copiosius commendare. Habet enim aduersarios qui eius profunditate turbati,nõ deo tribuere,sed potius sibi volũt arrogare ꝙ boni sunt. Nec tales sunt quos facile contẽnas, sed cõtinenter viuentes,atque in bonis operibus laudabiles,nec falsum Christũ sicut Manichæi, aliiq; plurimi hæretici,sed eundem verũ æqualemq; patri & coæternum,veraciterq; hominẽ factum, & venisse credentes , & venturũ expectantes: sed tamen ignorantes dei
Rom.10. iustitiam,& suã constituere volentes. Neq; enim frustra dominus, cum & illas cõmemoraret quæ secũ in-
Matth.25. trauerunt ad nuptias,& illas cõtra quas ianuas clausit, & quibus respondit:Nescio vos,vtrasq; virgines dixit, propter cõtinentiam: & quinq;, propter cõcupiscẽtiam carnis edomitam , quinario præditam sensu : ornatas vtrasque lampadibus, propter bonorũ operum bonæq; conuersationis in conspectu hominũ luculentissimam laudem : vtrasq; obuiam sponso euntes, propter expectationem qua Christi speratur aduentus : sed tamen alias sapiẽtes,alias stultas, quod sapientes oleũ accepe-
H runt in vasis suis,stultæ hoc nõ ferebant secum:in tam multis pares,hoc solo eas dispares demõstrat,hoc solo diuersa eis & cõtraria nomina imponit. J Quid enim tam coniunctũ quàm virgines & virgines,& quinq; & quinq; , & lampadibus ornatæ obuiam sponso euntes, & istæ & illæ ? Et quid tam contrariũ quàm sapientes & stultæ? videlicet quod istæ oleũ in vasis,hoc est,intelligentiam gratiæ dei portant in cordibus suis,scientes
Sapien.8. quod nemo possit esse cõtinens nisi deus det,& hoc ipsum sapientiæ deputantes, scire cuius hoc donũ sit.Illæ autem largitori omnium bonorũ gratias non agentes, euanuerunt in cogitationibus suis,& obscuratũ est in-
Roma.1. sipiens cor earum , dicentes se esse sapientes stultæ factæ sunt? De quibus sanè nullo modo nunc desperandum est antequã dormiamus.Sed si ita dormierint,cũ factus fuerit clamor ille , quo adesse iam nunciabitur sponsus,&euigilantes,hoc est,resurgentes remanserint foris,non quia virgines nõ sunt,sed quia nescientes vnde habeant quod sunt,stultæ virgines sunt, merito fo-
†aLquia interne affectum gratiæ non secum ferunt. I 1.Corint.8. ris erunt,quia intranea non secutæ fuerunt†. Quando tales ergo repereris,nõ tibi persuadeãt inanitatem vasorum suorũ,sed tu eis potius plenitudinem . Vnde ait Apostolus:Quisquis se putat aliquid scire, nondũ scit quemadmodũ oportet scire.Et mox ostendẽs quid dixerit,quisquis autẽ,inquit,diligit deũ, hic cognitus est ab illo.Nec sic dicere voluit,cognouit eum,sed dicendo,cognitus est ab illo,expressius voluit cõmendare,e-
Roma.5. tiam hoc ab illo nobis esse vt eum diligam⁹. Charitas enim dei diffunditur in cordibus nostris,nõ per nosipsos,sed per spiritum sanctũ qui datus est nobis. Necesse est autem vt parum diligat eum,qui non ab illo,sed à seipso bonum se arbitratur effectum: vnde autẽ fieri potest vt talis non in seipso , sed in domino glorietur. Qui enim gloriatur quod sit bonus, in illo debet gloriari,à quo factus est bonus:ac per hoc qui se à semetipso factum bonũ arbitratur,consequens est,vt in seipso non in domino glorietur . Omnis autem intentio
Iaco.1. gratiæ noui testamẽti,qua sursum cor habemus, Quia omne datum optimum , & omne donum perfectum desursum est,id agit ne simus ingrati:atque in ipsa gratiarum actiõe nihil aliud agitur, nisi vt qui gloriatur, in domino glorietur.Habes librum,etsi prolixum,tamen quantum existimo non superfluum . Sed ama etiam Ecclesiasticas legere literas , & non multa inue-

nies quæ requiras ex me,sed legendo & ruminando, si K
etiam pure dominum largitorem bonorum omnium depreceris,omnia quæ cognitione digna sunt,aut certe plurima, ipso magis inspirante, quàm hominum aliquo commonente perdisces : quanquam eoipso quo forinsecus bene admonentem iudicio non errante approbamus , quid aliud quàm internum lumen, magistrum nos habere testamur.

Augustinus Probæ uiduæ diuiti præscribit quomodo sit orandus deus.

Epistola. CXXI.

AVGVSTINVS Episcopus seruus Christi seruorũq; Christi, religiosæ famulæ dei Probæ in domino dominorũ salutem. Et pe- Cap.1.
tisse te & promisisse me recolens,vt de orando deo,ad te aliquid scriberem,vbi tribuente ipso quem oramus, tempus facultasq; concessa est , oportuit vt debitũ meum iam iamq; persoluerem,& pio studio tuo in Christi charitate seruirem . Quàm me autem lætificauerit ipsa petitio tua,in qua cognoui quantam rei tantæ curam geras, verbis explicare non possum . Quod enim maius oportuit esse negociũ viduitatis tuæ, quàm per- L
sistere in oratione nocte ac die secũdum Apostoli admonitionem?Ille quippe ait : Quæ autẽ vere vidua est 1.Timo.5.
& desolata,sperauit in domino,& persistit in oratione nocte ac die. Vnde mirum videri potest, cum sis secundum hoc seculum,nobilis,diues,tãtæq; familiæ mater, & ideo licet vidua,non tamen desolata, quomodo occupauerit cor tuum,præcipueq; sibi vendicauerit orandi cura,nisi quia prudenter intelligis,quod in hoc mũdo,& in hac vita nulla anima possit esse secura. Proinde qui tibi eam cogitationẽ dedit, profecto facit quod discipulis suis,non pro seipsis, sed pro humano genere contristatis, & desperantibus quenquam posse saluari, Matth.19.
posteaquam ab illo audierunt : Facilius esse camelum intrare per foramen acus , quàm diuitem in regnum cœlorum , mirifica & misericordissima pollicitatione respondit: Deo esse facile quod hominibus impossibile est . Cui ergo facile est , vt etiam diues intret in regnum cœlorum , inspirauit tibi piam solicitudinem, de qua me consulendum putasti , quo nam modo tibi esset orandum. Ille nanque cum etiam hic adhuc esset in carne, Zachæum diuitem in regnum cœlorum misit,& resurrectione atque ascensione glorificatus,multos postea diuites impartito spiritusancto fecit huius seculi contemptores , & finita diuitiarum cupiditate ditiores . Quomodo enim tu sic studeres orare deum, nisi sperares in eo? Quomodo autem sperares in eo, si sperares in incerto diuitiarum,& contemneres præceptum saluberrimum,quo Apostolus ait: Præcipe di- 1.Timo.6.
uitibus huius mundi non superbè sapere,neque sperare in incerto diuitiarum , sed in deo viuo qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum,vt diuites sint in operibus bonis,facile tribuant, communicent, thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. Debes itaque præ a- Cap.2.
more huius veræ vitæ , etiam desolatam te putare in hoc seculo , in quantalibet eius fœlicitate verseris . Nam sicut est illa vera vita , in cuius comparatione vtique ista quæ multum amatur quamlibet iucunda atque producta sit , nec vita dicenda est: sic est etiam solatium verum, quod per Prophetam dominus promittit dicens :Dabo illis solatium verum, pacem super pacem, sine quo solatio quæcunque sunt terrena solatia, magis in eis desolatio quàm cõsolatio reperitur.

Diuitiæ.

A Diuitiæ quippe atque faſtigia dignitatum, cæteráque huiuſmodi, quibus ſe fœlices eſſe putant mortales veræ illius fœlicitatis expertes, quid afferunt conſolationis, cum ſit eis non indigere quàm eminere præſtantius, quæ plus excruciant adeptæ timore amiſſionis, quàm concupitæ adeptionis ardore? Talibus bonis nō ſunt homines boni, ſed aliunde boni facti bene vtendo faciunt, vt iſta ſint bona. Non ſunt ergo in iis vera ſolatia, ſed ibi potius vbi vera vita. Nam inde neceſſe eſt, vt fiat homo beatus, vnde ſit bonus. Homines autē boni videntur etiam in hac vita præſtare non parua ſolatia. Nam ſi paupertas angit, ſi luctus mœſtificat, ſi dolor corporis inquietat, ſi contriſtat exilium, ſi vlla calamitas alia vexat, aſſint boni homines, *qui non* ſolum gaudere cum gaudentibus, *verumetiam* flere cum flentibus norunt, & ſalubriter *alloqui* & colloqui ſciunt, plurimum *illa aſpera leniuntur*, releuantur grauia, *ſuperantur aduerſa*. *Sed* ille hoc in eis & per eos agit, *qui ſpiritu ſuo bonos fecit*. Econtra ſi diuitiæ circunfluant, nulla orbitas accidat, aſſit ſanitas carnis, incolumi habitetur in patria, & cohabitent mali ho-
B mines, *in* quibus nemo ſit cui fides adhibeatur, à quo non dolus, fraus, iræ, diſcordiæ, inſidiæ timeantur atque ſuſtineantur. Nónne illa omnia fiunt amara & dura, nec aliquid lætum vel dulce eſt in eis? Ita in quibuſlibet rebus humanis nihil eſt homini amicum ſine homine amico. *Sed* quotuſquiſque talis *inuenitur* de cuius animo & moribus ſit in hac vita certa ſecuritas? Nam ſicut ſibi quiſque nemo alter alteri notus eſt, & tamen nec ſibi quiſque ita notus eſt, vt ſit de ſua craſtina conuerſatione ſecurus. Proinde quanuis ex fructibus ſuis *multi cognoſcantur*, & *alij quidem* bene viuendo proximos *lætificent*, *alij* male viuendo contriſtent, tamen propter humanorum animorum igno
1.Corint.4. ta & incerta, rectiſſime Apoſtolus admonet, vt non ante tempus quicquam iudicemus donec veniat dominus, & illuminet abſcondita tenebrarum, & manifeſtet cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuique à deo. In iis igitur vitæ huius tenebris, in quibus pere-
2.Cor.5. grinamur à domino quandiu per fidem ambulamus, non per ſpeciem, deſolatam debet ſe Chriſtiana anima putare nē deſiſtat orare: & ſcripturarum diuina-
C rum ſanctarúmque ſermoni diſcat tanquam lucernæ in obſcuro loco poſitæ, *fidei oculum intendere, donec* dies luceſcat, & lucifer oriatur in cordibus noſtris. Hu
1.Pet.1. ius enim lucernæ quidam fons ineffabilis lumen illud eſt, quod ſic lucet in tenebris, vt non comprehendatur à tenebris, cui videdo, fide corda mūdanda ſunt.
Acto.15. Matth.5. 1.Ioan.3. Beati enim mundo corde, quoniam ipſi deum videbunt. Et ſcimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Tunc erit vera vita poſt mortem, verúmque ſolatium poſt deſolationem. Illa vita eximet animam noſtram de mor
Pſal.114. te, & illud ſolatium oculos noſtros à lachrymis. Et quoniam ibi iam non erit vlla tentatio, ideo ſequitur in eodem pſalmo: Pedes meos à lapſu. Porrò ſi nulla tentatio, iam nulla oratio. Non enim ibi adhuc erit promiſſi boni expectatio, ſed redditi contēplatio: Vnde, Placebo, inquit, domino in regione viuorum, vbi tunc erimus, non in deſerto mortuorum, vbi nunc ſu-
Coloſſ.3. mus. Mortui enim eſtis ait Apoſtolus, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo. Cum autem Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cū ipſo in gloria. Hæc eſt enim vera vita, quam iubentur bonis operibus apprehendere diuites: & ibi eſt verum ſolatium, quo ſolatio nunc vidua deſolata, etiam quæ D filios & nepotes habet, & domum ſuam pie tractat, 1.Timo.5. agens cum omnibus ſuis, vt ponant in deo ſpem ſuam, dicit tamen in oratione: *Sitiuit in te anima mea* Pſal.41. quàm multipliciter tibi caro mea, in terra deſerta & ſine via & ſine aqua: quod iſta moribunda vita, quibuſlibet mortalibus ſolatiis frequentetur, quibuſlibet itinerantibus comitetur, quantalibet rerum copia cumuletur, noſti quippe iſta omnia quàm incerta ſint. Et in illius promiſſæ fœlicitatis comparatione quid eſſent, etiam ſi incerta non eſſent? Hæc dixi quoniam ſermonem meum vidua diues & nobilis, & tantæ familiæ mater, de oratione quæſiſti, vt etiam tecum in hac vita permanentibus & obſequentibus tuis, te ſentias deſolatam, nondum vtique apprehenſa illa vita, vbi eſt verum certúmque ſolatiū, vbi implebitur quod in prophetia dictum eſt: *Satiati ſumus mane miſeri-* Pſal.89. *cordia tua, & exultauimus & iocundati ſumus in omnibus diebus noſtris.* Iocundati ſumus pro diebus quibus nos humiliaſti, annis quibus vidimus mala.

Antequam ergo iſta conſolatio veniat, quantacun- Caput.3.
que temporalium bonorum fœlicitate circunfluas, vt E
perſiſtas in orationibus die ac nocte, deſolatam te eſſe memineris. Non enim Apoſtolus qualicunque vi- 1.Timo.5.
duæ hoc munus tribuit, ſed quæ vere, inquit, vidua eſt & deſolata, ſperauit in domino, & perſiſtit in orationibus die ac nocte. Quodvero ſequitur, vigilantiſſime caue, Quæ autem in delitiis agit, viuens mortua eſt. Agit enim homo in his quæ diligit, quę pro magno appetit, quibus beatum ſe eſſe credit. Quapropter quod ſcriptura dixit de diuitiis: Diuitiæ ſi affluant, ne appo- Pſal.61.
nas cor: hoc etiam de delitiis tibi dico: Delitiæ ſi affluant, ne apponas cor. Non ideo te magnipēdas, quod non deſint, quod affatim ſuppetūt, quod velut ex fonte largiſſimo terrenæ fœlicitatis fluunt. Omnino hæc in te deſpice atque contemne, ne in iis quicquam requiras præter integram corporis valetudinem. Hæc e- Bona valetudo.
nim contemnēda non eſt propter neceſſarios vſus huius vitæ, antequam mortale hoc induatur immortalitate, hoc eſt, vera & perfecta & perpetua ſanitate, quæ 1.Cor.15.
non temporali †deficiens infirmitate, corruptibili voluntate reficitur, ſed cœleſti firmitate perſiſtens, æterna incorruptione vegetatur. Nā & ipſe Apoſtolus: Car- †terrena.
nis, inquit, prouidentiam ne feceritis in concupiſcentiis, quia gerimus curam carnis, ſed ad neceſſitatem Rom.13.
F
ſalutis. Nemo enim vnquam carnem ſuam odio habuit, ſicut item ipſe dicit. Hinc eſt enim quod Timotheum, nimium, ſicut apparet, corporis caſtigatorem admonet, vt modico vino vtatur, propter ſtomachum & frequentes ſuas infirmitates. Has ergo delitias, in quibus vidua ſi agit, hoc eſt, ſi in delectatione carnis hæret atque habitat, viuens mortua eſt, multi ſancti & ſanctæ omnimodo cauentes, ipſas velut matres delitiarum diuitias diſpergendo pauperibus abiecerunt, & tali modo in cœleſtibus theſauros tutius condiderunt. Quod ſi tu deuincta aliquo pietatis officio nō facis, tu ſcis quomodo de iis rationem reddas deo. Nemo enim ſcit quid agatur in homine, niſi ſpiritus hominis 1.Cor.2.
qui in ipſo eſt. Nos non debemus ante tempus quic- 1.Cor.4.
quam iudicare, donec veniat dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuique à deo. Pertinet tamen ad vidualem curam tuam, delitiæ ſi affluant ne apponas cor, ne in eis putreſcendo moriatur, quod ſurſum eſſe debet vt viuat. Te in illorum numero depu-

Universidad de Deusto Biblioteca

G ro deputo,de quibus ſcriptum eſt: Viuent corda eorum
Pſal.21. in ſeculum ſeculi. Audiſti qualiter ores, nunc au-
Cap.4. di & quid ores, vnde me maxime conſulendum puta-
Roma.8. ſti,quoniam te permouet quod ait Apoſtolus. Quid e-
nim oremus ſicut oportet neſcimus, & timuiſti ne ma
gis tibi obſit,non ſicut oportet orare, quàm non orare.
Quod ſic itaque dici breuiter poteſt. Ora beatam vi-
tam.Hanc enim habere omnes homines volũt. Nam
& qui peſſime & perdite viuunt, nullo modo ita vi-
uerent, niſi eodem modo ſe eſſe vel poſſe fieri beatos
putarẽt. Quid ergo aliud oportet te orare,niſi id quod
cupiunt & mali & boni, ſed ad quod perueniunt non
Cap.5. niſi boni? Hic fortaſſe iã quæras, quid ſit ipſa bea-
ta vita.In qua quæſtione multorum Philoſophorũ in-
genia ociaq; contrita ſunt, qui tamen eam tanto mi-
nus inuenire potuerunt,quanto minus eius fontem ho
norauerunt,eiq; gratias egerunt. Prius itaque attende,
vtrum acquieſcendum ſit eis qui dicunt eum beatũ eſ-
ſe,qui ſecundum ſuam viuit voluntatem. Sed abſit vt
hoc verum eſſe credamus. Quid ſi enim nequiter velit
13.de Trini. viuere: Nónne tanto miſerior eſſe conuincitur,quan-
Cap.4. H to facilius malã eius voluntas impletur? Merito hanc
ſententiam etiam ipſi, qui ſine cultu dei philoſophati
ſunt reſpuerunt. Nam quidam eorum vir eloquentiſ-
Cicero. ſimus ait: Ecce autem alij non Philoſophi quidem,ſed
prompti tamen ad diſputandum, omnes aiunt eſſe bea
tos qui viuunt vt ipſi velint: falſum id quidem. Velle
enim quod non deceat,idem ipſum miſerrimum: nec
tam miſerum eſt non adipiſci quod velis, quàm adi-
piſci velle quod non oporteat. Quid tibi videntur hęc
verba? Nónne ab ipſa veritate per quemlibet homi-
nem dicta ſunt? Poſſumus ergo hic dicere quod Apo-
Titum.1. ſtolus ait de quodam Propheta Cretenſi, cum eius il-
li ſententia placuiſſet, Teſtimonium hoc verum eſt.
Ille igitur beatus eſt,qui omnia quæ vult habet, nec ali
quid vult quod nõ decet. Quod ſi ita eſt,vide iam quæ
homines non indecenter velint. Alius vult coniugari,
alius coniugio viduatus deinceps continenter eligit
viuere, alius nullum concubitum nec in ipſis nuptiis
experiri. Et ſi aliud hic alio melius reperitur, nullum
tamen iſtorum poſſumus dicere indecenter aliquid
velle: ſic & optare filios, nuptiarum ſcilicet fructum,
I & eis qui ſuſcepti fuerint vitam ac ſalutem, quo vo-
to plerunque occupatur etiam continentia vidualis.
Nam etſi ſpreto coniugio iam non optant etiam fi-
lios procreare, optant tamen quos procreauerunt inco
lumes viuere. Ab hac omni cura immunis eſt virgi-
nalis integritas. Habent tamen omnes charos & cha-
ras, quibus non indecenter optant etiam temporalem
ſalutem. Sed cum iſtam ſalutẽ in ſeipſis & in eis quos
diligunt adepti homines fuerint, num poterimus eos
dicere iam beatos? Habent enim aliquid quod non de-
decet velle. Sed ſi alia nõ habent maiora atque melio-
ra & vtilitatis decoriſque pleniora, adhuc à beata vita
Caput.6. longe abſunt. Placétne igitur vt per ſalutẽ iſtam
temporalem optent ſibi ac ſuis honores & poteſtates?
Sanè ſi vt per hoc conſulant eis qui viuunt ſub eis, nõ
propter hæc ipſa, ſed propter aliud quod inde ſit bo-
num decet ea velle: ſi autem propter inanem faſtum
elationis pompamq; ſuperfluam,vel etiam noxiam va
nitatis,non decet. Quocirca ſi optant ſibi ac ſuis etiam
ſufficientiam rerum neceſſariarũ, de qua ſic Apoſtolus
loquitur: Eſt autem quæſtus magnus pietas cum ſuffi-
cientia. Nihil enim intulimus in hunc mundum, ſed
nec auferre hinc aliquid poſſumus: Victum & tegu-
mentum habentes his contenti ſumus. Nam qui vo- K
lunt diuites fieri,incidunt in tentationem & laqueum,
& deſyderia multa [ſtulta] & noxia,quæ mergunt ho-
mines in interitum & perditionem. Radix enim om-
nium malorum auaritia, quam quidam appetentes à
fide errauerunt, & inſeruerunt ſe doloribus multis.
Hanc ergo ſufficientiam non indecenter vult quiſquis
vult,nec amplius vult,alioquin nõ ipſam vult, & ideo
nec decenter vult. Hanc optabat & pro hac orabat qui
dicebat: Diuitias & paupertatem ne dederis mihi: Cõ Prouerb.30.
ſtitue autem mihi quæ neceſſaria ſunt ſufficienter, vt
ne ſatiatus mendax efficiar, & dicam quis me videt,
aut pauper factus furer & periurem nomen dei mei.
Vides certe & iſtam ſufficientiam non appeti propter
ſeipſam,ſed propter ſalutem corporis,& congruentem
habitum perſonæ hominis, quo habitu non ſit incon-
ueniens eis,cum quibus honeſte officioſeq; viuendum
eſt. In his itaque omnibus incolumitas hominis & a-
micitia propter ſeipſa appetuntur:ſufficientia vero re-
rum neceſſariarum non propter ſeipſam, ſed propter
duo ſuperiora quæri ſolet,cum decenter quæritur. In-
columitas porrò in ipſa vita ac ſalute atque integrita- L
te animi & corporis conſtitura eſt. Itemq; amicitia nõ
anguſtis finibus terminanda eſt. Omnes enim quibus
amor & dilectio debetur,amplectitur,quamuis in ali-
os propenſius,in alios ſuſpenſius inclinetur. Peruenit
autem vſque ad inimicos,pro quibus etiam orare prę-
cipimur. Ita nemo eſt in genere humano cui non dile-
ctio,etſi non pro mutua charitate,pro ipſa tamen com
munis naturæ ſocietate debeatur. Sed ij nos mul- Caput.7.
tum iuſteq; delectant, à quibus viciſſim ſancte caſteq;
diligimur. Iſta cum habẽtur vt teneantur,cum autem
non habentur vt habeantur,orandum eſt. Hoccine to
tum & hæc ſunt omnia, quibus beatæ ſummæ vitæ col
ligitur, an aliquid aliud veritas docet quod his omni-
bus præferatur? Nam & illa ſufficientia, & ipſa inco-
lumitas,vel propria,vel amicorum,quandiu tempora-
lis eſt,pro æternæ vitæ adeptione abiicienda eſt:quan-
quam fortaſſe corpus, animus vero nullo modo ſanus
exiſtimandus eſt, qui non temporalibus æterna præpo
nit. Neque enim in tempore vtiliter viuitur, niſi ad cõ
parandum meritum quo in æternitate viuatur. Ad il-
lam ergo vnam vitam,qua cum deo & de deo viuitur, M
cætera quæ vtiliter & decẽter optantur, ſine dubio re-
ferenda ſunt. In eo quippe noſmetipſos diligimus, ſi
deum diligimus:& ex alio pręcepto proximos noſtros
ſicut noſmetipſos ita vere diligimus,ſi eos ad dei ſimi-
lem dilectionem quantum in nobis eſt perducamus.
Deum igitur diligim⁹ propter ſeipſum,& nos ac pro-
ximos propter ipſum: nec cum ita viuimus, iam nos
in ipſa beata vita conſtitutos exiſtimemus, quaſi nihil
ſit amplius quod oremus. Quomodo enim iam beate
viuimus, cum illud adhuc deſit, propter quod vnum
bene viuimus? Vt quid ergo per multa diſpergi- Caput.8.
mur, & quærimus quid oremus, timentes ne forte ſi-
cut non oportet oremus, ac non potiùs cum pſalmo di
cimus: Vnam petij à domino, hanc requiram, vt ha- Pſal.26.
bitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ: Vt
contempler delectationem dei,& viſitem templũ ſan-
ctum eius? Ibi nanque omnes dies nõ veniẽdo & trã-
eundo fiunt omnes, nec initium alterius eſt finis alte-
rius,omnes ſine fine ſimul ſunt,vbi nec ipſa vita habet
finem,cuius illi dies ſunt. Propter hanc adipiſcendam
vitam beatam ipſa vera vita beata nos orare docuit
non in multiloquio, tanquam eò fiat, vt exaudiamur,
quo lo-

A quo loquaciores ſumus, cum eum oremus, qui nouit, ſicut ipſe dominus ait, quid nobis neceſſarium ſit priuſquam petamus ab eo. Vnde mirum videri poteſt, quãuis multiloquium prohibuerit, cur nos ſic orare adhortatus ſit, qui nouit quid nobis neceſſarium ſit priuſquã petamus ab eo, vt diceret, Oportet ſemper orare & nõ deficere, viduæ cuiuſdam propoſito exemplo, quæ de ſuo aduerſario cupiens vindicari, iudicem iniquum ſæpe interpellando flexit ad audiendum, non iuſtitia nec miſericordia permotum, ſed tædio ſuperatum: vt hinc admoneremur, quanto certius nos exaudiat miſericors & iuſtus dominus deus ſine intermiſſione orantes, quando illa nec ab iniquo & impio iudice potuit aſſidua interpellatione contemni, & quàm libens atque placatus bona deſyderia impleat eorum, à quibus aliena peccata nouit ignoſci, ſi quò cupiebat ille peruenit, quæ voluit vindicari. Ille quoque, cui amicus de via venerat, nec quod ei apponeret habebat, ab amico ſibi tres panes cupiens commodari, quibus fortaſſe ipſa Trinitas vnius ſubſtantiæ figurata eſt, iam cum ſuis ſeruis dormientem petitor inſtantiſſimus & moleſtiſſimus excitauit, vt daret ei quantos volebat, magis & ipſe vitando tædium quàm beneuolentiam cogitando: vt hinc intelligeremus ſi dare cogitur qui cũ dormiat, à petente excitatur inuitus, quanto det benignius qui nec dormire nouit, & dormientes nos excitat vt petamus. Hinc eſt & illud: Petite & accipietis, quærite & inuenietis, pulſate & aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, & quærens inuenit, & pulſanti aperietur: Aut quis eſt ex vobis homo, à quo filius ſuus panem petit, nunquid lapidem porrigit ei? Aut ſi piſcem petit, nunquid ſerpentem porrigit illi? Aut ſi ouum petit, nunquid porrigit ei ſcorpium? Si ergo vos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris, quãto magis pater veſter cœleſtis dabit bona petentibus ſe? Cum ergo ſecundum tria illa, quæ cõmendat Apoſtolus, fides ſignificetur in piſce, vel propter aquam baptiſmi, vel quod in huius ſeculi fluctibus integra eſt, cui contrarius eſt ille ſerpens, qui vt non crederetur deo venenoſa fraude perſuaſit: Spes in ouo, quia vita pulli nondum eſt, ſed futura eſt, nec iam videtur, ſed adhuc ſperatur: Spes enim quæ videtur non eſt ſpes: cui contrarius eſt ſcorpius, quoniam qui ſperat æternam vitam, quæ retro ſunt obliuiſcitur, & in anteriora ſe extendit: cui noxium eſt retro reſpicere: ſcorpius autem ex ea parte cauendus eſt, qua venenatã & aculeatam caudã retrorſum habet. Charitas, in pane. Maior enim horum charitas, & in cibis vtique vincit cætera panis vtilitas: cui contrarius eſt lapis, quoniam dura corda reſpuunt charitatem: ſiue aliud aliquid cõgruentius iſta ſignificent, tamen qui nouit bona data dare filiis ſuis, petere nos & quærere & pulſare compellit. Quod quare faciat qui nouit quid nobis neceſſarium ſit priuſquam petamus ab eo, mouere animum poteſt, niſi intelligamus quod dominus & deus noſter non voluntatem noſtram ſibi velit innoteſcere, quam non poteſt ignorare, ſed exerceri in orationibus deſyderium noſtrum, quo poſſimus capere quod præparat dare. Illud enim valde magnum eſt, ſed nos ad accipiendum parui & anguſti ſumus. Ideo nobis dicitur: Dilatamini, ne ſitis iugum ducentes cum infidelibus. Tanto quippe illud quod valde magnum eſt, quod nec oculus vidit, quia non eſt color, nec auris audiuit, quia non eſt ſonus: nec in cor hominis aſcẽdit, quia cor hominis illuc debet aſcendere, ſumemus capacius, quanto

Matth. 6. Luc. 18.

Luc. 11.

B

ἔκλυσία. Rom. 8.

C

1. Cor. 13.

2. Corin. 6.

id & fidelius credimus, & ſperamus firmius, & deſyderamus ardentius. In ipſa ergo fide & ſpe & charitate continuato deſyderio ſemper oramus. Sed ideo per certa interualla horarum & temporum etiam verbis rogamus deũ, vt illis rerũ ſignis noſipſos admoneamus quantũq; in hoc deſyderio profecerimus nobiſipſis innoteſcamus, & ad hoc agẽdum noſipſos acrius excitemus. Dignior enim ſequetur effectus, quem feruentior præcedit affectus. Ac per hoc & quod ait Apoſtolus. Sine intermiſſione orate, quid eſt aliud q̃ beatam vitam, quę nulla niſi ęterna eſt, ab eo qui eã ſolus dare poteſt, ſine intermiſſione deſyderate. Semper ergo hanc à domino deo deſyderemus & oremus ſemper. Sed ideo ab aliis curis atq; negociis, quibus ipſum deſyderiũ quodammodo tepeſcit, certis horis ad negociũ orandi mẽtem reuocamus, verbis orationis noſipſos admonentes in id, quod deſyderamus intendere, ne quod tepeſcere cœperat, omnino frigeſcat, & penitus extinguatur, niſi crebrius inflammetur. Vnde & illud quod idem Apoſtolus ait: Poſtulationes veſtræ innoteſcant apud deum: non ſic accipiendũ eſt, tanquã deo innoteſcant, qui eas & antequam eſſent vtiq; nouerat, ſed nobis innoteſcãt apud deum per tolerantiã, non apud homines per iactantiã. Aut forte etiam innoteſcant angelis qui ſunt apud deum, vt quodammodo eas offerãt deo, & de his conſulant, & quod eo iubente implendum eſſe cognouerint, ſicut oportere ibi cognouerint, hoc nobis vel euidenter vel latenter apportẽt. Dixit enim angelus homini: Et nunc quãdo orabas tu & Sara, ego obtuli orationẽ veſtrã in cõſpectu claritatis dei. Quæ cum ita ſint, etiã cũ diu orare vacat, id eſt, cum alia bonarũ & neceſſariarũ actionũ non impediuntur officia, quamuis & in eis, vt dixi, deſyderio illo ſemper orandum ſit, nõ eſt improbũ nec inutile. Neq; enim, vt nonnulli putãt, hoc eſt, orare in multiloquio ſi diuti⁹ oretur. Aliud eſt ſermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam & de ipſo domio ſcriptũ eſt, quod pernoctauerit in orando, & quod prolixius orauerit, vbi quid aliud q̃ nobis præbebat exemplũ, in tẽpore precator opportunus, cũ patre exauditor ęternus? Dicuntur fratres in AEgypto crebras quidẽ habere orationes, ſed eas tamen breuiſſimas & raptim quodãmodo iaculatas, ne illa vigilanter erecta, quę oranti plurimũ neceſſaria eſt, per productiores moras euaneſcat atq; hebetetur intẽtio. Ac per hoc etiã ipſi ſatis oſtendunt, hãc intentionẽ, ſicut non eſt obtũdenda, ſi perdurare non poteſt, ita ſi perduranerit, nõ cito eſſe rumpendã. Abſit enim ab oratiõe multa loquutio, ſed non deſit multa precatio, ſi feruens perſeuerat intentio. Nam multũ loqui, eſt in orando rem neceſſariã ſuperfluis agere verbis. Multum autẽ precari, eſt ad eum quẽ precamur diuturna & pia cordis excitatione pulſare. Nam plerunque hoc negociũ plus gemitibus q̃ ſermonibus agitur, plus fletu q̃ affatu. Ponit autem lachrymas noſtras in cõſpectu ſuo, & gemitus noſter nõ eſt abſconditus ab eo qui omnia per verbũ condidit, & humana verba non quærit. Nobis ergo verba neceſſaria ſunt, quibus cõmoueamur, & inſpicianus quid petamus, non quibus dominũ ſeu docendum ſeu flectendum eſſe credamus. Cum ergo dicimus: Sanctificetur nomen tuum, noſipſos admonemus deſyderare, vt nomen eius quod ſemper ſanctũ eſt, etiam apud homines ſanctum habeatur, hoc eſt, non contemnatur, quod nõ deo ſed hominibus prodeſt. Et in eo quod dicimus: Adueniat regnum tuũ, quod ſeu velimus ſeu nolimus, vtique veniet, deſyderium noſtrũ ad illud regnũ excita-

D

Cap. 9.

1. Theſſ. 5.

Col. 4.

E

Tobiæ. 12. Caput. 10.

Luc. 6.

Breuis & crebra oratio.

F

Caput. 11.

Luc. 11. Expoſitio orationis dominicæ.

mus, vt nobis veniat, atque nos in eo regnare mereamur. Cùm dicimus: Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra, nobis ab illo precamur ipsam obedientiam vt sic in † nobis fiat voluntas eius, quemadmodum fit in cœlestibus ab angelis eius. Cum dicimus: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, per id quod dicitur, hodie, significatur hoc tempore, vbi vel illam sufficientiam petimus, à parte quæ excellit, id est, nomine panis totam significantes, vel sacramentum fidelium, quod in hoc tempore necessariũ est, non tamen ad huius temporis, sed ad illam æternam fœlicitatem assequendam. Cum dicimus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, nos admonemus & quid petamus, & quid faciamus, vt accipere mereamur. Cum dicimus: Ne nos inferas in tentationem, nos admonemus hoc petere, ne deserti eius adiutorio, alicui tentationi vel consentiamus decepti, vel cedamus afflicti. Cum dicimus: Libera nos à malo, nos admonemus cogitare nondum nos esse in eo bono, vbi nullum patiemur malum. Et hoc quidem vltimũ, quod in dominica oratione positũ est, tam late, támque euidẽter & manifeste patet, vt homo Christianus in qualibet tribulatione constitutus, in hoc gemitus ædat, in hoc lachrymas fundat, hinc exordiatur, in hoc immoretur, ad hoc terminet orationem. His enim verbis res ipsas memoriæ nostræ commendari oportebat.

Caput.12. Nam quamlibet alia verba dicamus, quæ affectus orantis vel præcedendo format vt clareat, vel consequendo attendit vt crescat, nihil aliud dicimus quàm quod in ista dominica oratione positum est, si recte & congruenter oramus. Quisquis autem id dicit quod ad istam Euãgelicam precem pertinere non possit, etiam si nõ illicite orat, carnaliter orat: quod nescio quemadmodum non dicatur illicite, quandoquidem spiritu renatos non nisi spiritaliter decet orare. Qui enim dicit verbi gratia: Clarificare in omnibus gentibus sicut clarificatus es in nobis. Et prophetæ tui fideles inueniantur: quid aliud dicit, quàm Sanctificetur nomen tuum? Qui dicit: Deus virtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam & salui erimus: quid aliud dicit, quàm Veniat regnum tuum? Qui dicit: Itinera mea dirige secundum verbum tuum, & ne dominetur mei omnis iniquitas: quid aliud dicit, quàm Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra? Qui dicit: Paupertatem & diuitias ne dederis mihi: quid aliud dicit, quàm Panem nostrum quotidianum da nobis hodie? Qui dicit: Memẽto domine Dauid & omnis mansuetudinis eius: aut Domine si feci istud, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuentibus mihi mala: quid aliud dicit, quàm Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris? Qui dicit: Aufer à me concupiscentias ventris, & desyderium concubitus ne apprehendat me: quid aliud dicit, quàm Ne nos inferas in tentationem? Qui dicit: Erue me de inimicis meis deus, & ab insurgentibus super me libera me: quid aliud dicit, quàm Libera nos à malo? Et si per omnia precationum sanctarum verba discurras, quãtum existimo, nihil inuenies quod non ista dominica contineat & concludat oratio. Vnde liberum est aliis atque aliis verbis, eadem tamen in orando dicere, sed non debet esse liberum alia dicere. Hæc & pro nobis, & pro nostris, & pro alienis, atque pro ipsis inimicis sine fluctu dubitationis oranda sunt: quanuis alius pro isto, alius pro illo, sicut se habent propinquitates vel longinquitates necessitudinum in corde orantis oriatur, aut extollat affectus. Qui autem dicit in oratione, verbi gratia: Domine multiplica diuitias meas, aut da mihi tantas quantas illi vel illi dedisti, aut honores meos auge, aut fac me in hoc seculo præpotentem atq; clarentem, vel si quid huiusmodi est, & hæc dicit, eorum habens concupiscentiam, non id attendens, vt ex his secundum deum prosit hominibus, puto eum non inuenire in oratione dominica quò possit hęc vota coaptare. Quamobrem pudeat saltem petere quæ non pudet cupere, aut si & hoc pudet, sed cupiditate vincit, quanto melius hoc petitur, vt etiam ab isto cupiditatis malo liberet, cui dicimus, Libera nos à malo.

Habes quantum arbitror, non solum qualis ores, verumetiam quid ores, non me docente, sed illo qui omnes nos docere dignatus est. Beata vita quęrenda est, hæc à domino deo petenda est. Quid sit beatum esse, à multis multa sunt disputata, sed nos ad multos & ad multa vt quid dicimus? Breuiter in scriptura dei veraciterq; dictum est: Beatus populus cuius est dominus deus ipsius. In ipso populo vt simus, atque ad eum contemplandum, & cum eo sine fine viuendum peruenire possimus, finis præcepti est charitas de corde puro, & cõscientia bona, & fide non ficta. In eisdem tribus, pro conscientia bona spes posita est. Fides ergo & spes & charitas ad deum perducunt orantẽ, hoc est, credentẽ, sperantẽ, desyderantẽ, & quæ petat à dño in dominica oratione consyderantẽ. Ieiunia & ab aliis voluptatibus sine salutis neglectu carnalis concupiscentiæ refrenatio, maximêque eleemosynæ multum adiuuant orationem, vt possimus dicere, In die tribulationis meæ deum exquisiui manibus meis, nocte coram eo, & nõ sum deceptus. Quomodo enim deus incorporalis & impalpabilis manibus exquiritur, nisi operibus exquiratur? Adhuc est fortasse quod quæras, cur Apostolus dixerit: Quid enim oremus sicut oportet nescimus. Neque enim vllo modo credẽdum est vel ipsum, vel quibus ista dicebat dominicam nescisse orationem. Cur ergo putamus hoc eum dixisse, quod nec temere potuit, nec mendaciter dicere, nisi quia molestię tribulationesq; temporales plerunque prosunt, vel ad sanandum tumorem superbiæ, vel ad probandam, exercendámve patientiam, cui probatæ & exercitatæ clarior merces vberiorq; seruatur, vel ad quæcunque flagellanda & abolenda peccata: tamen nos nescientes quid ista prosint, ab omni tribulatione optamus liberari. Ab hac ignorantia nec seipsum Apostolus ostendit alienum, nisi forte quid oraret sicut oportet sciebat, quando in reuelationum magnitudine ne extolleretur datus est illi stimulus carnis angelus Satanæ, qui eum colaphizaret: propter quod ter dominum rogauit vt eum auferret ab eo, vtique sicut oportet nescius quid oraret. Denique dei responsum cur non fieret quod vir tantus orabat, & quare fieri non expediret, audiuit: Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. In his ergo tribulationibus quę possunt & prodesse & nocere, quid oremus sicut oportet nescimus, & tamen quia dura, quia molesta, quia cõtra sensum nostræ infirmitatis sunt, vniuersali humana voluntate vt à nobis hæc auferantur oramus. Sed hoc deuotionis debemus domino deo nostro, vt si ea non abstulerit, nõ ideo nos ab eo negligi existimemus, sed potius pia patientia malorum, bona speremus ampliora: sic enim virtus in infirmitate perficitur. Nonnullis quippe impatientibus dominus deus quod petebãt concessit iratus, sicut contrà Apostolo negauit propitius. Nam legimus Israëlitæ

Ecclesiastici.36.
Psal.79.
Psal.118.
Prouer.30.
Psal.131.
Psal.7.
Ecclesiastici.23.
Psal.58.
Cap.13.
Psal.76.
Cap.14. Roma.8.
Numer.11.

Israëlitæ quid & quomodo rogauerint & acceperint, sed expleta concupiscentia, impatientia est grauiter castigata. Dedit & regem petentibus secũdum cor eorum, sicut scriptum est, non secundum cor suum. Dedit etiam quod diabolus postulauit, vt probandus eius famulus tentaretur. Exaudiuit rogantes & immũdos spiritus, vt in multos suos legio dæmonum mitteretur.

1.Reg.8. Iob.1.&2.

Luce.x.

Hæc scripta sunt, ne forte se quisque magnipendat si fuerit exauditus, cum aliquid impatienter petit, quod non impetrare plus prosit: aut se abiiciat, & de diuina erga se miseratione desperet, si non exaudiatur cum forte aliquid petit, quo accipiendo affligatur atrocius, vel à prosperitate corruptus penitus euertatur. *In talibus ergo quid oremus sicut oportet nescimus. Vnde si aliquid contrà quàm oramus acciderit, patienter ferendo & in omnibus gratias agendo, hoc potius oportuisse quod dei, non quod nostra voluntas habuit, minime dubitare debemus.* Nam & huiusmodi exemplũ præbuit nobis ille mediator, qui cum dixisset: Pater si fieri potest, transeat à me calix iste, humanam in se voluntatem ex hominis susceptione transformans, cõtinuo subiecit. Verum non quod ego volo, sed quod tu vis pater. Vnde non immerito per vnius obedientiam iusti cõstituuntur multi. Quisquis autem illam vnam petit à domino, & hanc requirit, certus ac securus petit, nec timet ne forte obsit cum acceperit, sine qua nihil prodest quicquid aliud sicut oportet acceperit. Ipsa est enim vna, vera, & sola beata vita, vt contemplemur domini delectationem in æternum, immortales atque incorruptibiles corpore & spiritu. Propter hanc vnam cætera requiruntur, & non indecenter petuntur. Istam quisquis habuerit omnia quæ vult habebit, nec aliquid ibi velle est, qui nec habere poterit quod non decebit. Ibi quippe est fons vitæ, quem sitire nunc oportet in oratione, quandiu in spe viuimus, & quod speramus nondum videmus, in protectione alarum eius, ante quem est omne desyderium nostrum, vt inebriemur ab vbertate domus eius, & torrente voluptatis eius potemur: quoniam apud eum est fons vitæ, & in lumine eius videbimus lumen: quando satiabitur in bonis desyderium nostrum: & nihil erit vltra quod gemendo quæramus, sed quod gaudendo teneamus. Veruntamen quia ipsa est pax quæ præcellit omnem intellectum, etiam ipsam in oratione poscẽdo, quid oremus sicut oportet, nescimus. Quod enim sicuti est cogitare nõ possumus, vtique nescimus, sed quicquid cogitanti occurrerit, abiicimus, respuimus, improbamus, non hoc esse quod quærimus nouimus, quanuis illud nondum quale sit nouerimus. Est ergo in nobis quædam, vt ita dicam, docta ignorantia, sed docta spiritu dei, qui adiuuat infirmitatem nostram. Nam cum dixisset Apostolus: Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Ibi subiecit, Similiter & spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Quid enim oremus sicut oportet nescimus, sed ipse spiritus interpellat pro nobis gemitib⁹ inenarrabilib⁹: Qui autem scrutatur corda, scit quid spiritus sapiat, quia secundum deum interpellat pro sanctis. Quod non sic est intelligendum, vt existimemus sanctum spiritum dei, qui in trinitate incommutabilis deus est, & cum patre & filio vnus deus, tanquam aliquem qui non sit quod deus est interpellare pro sanctis. Dictum quippe est: Interpellat pro sanctis, quia interpellare sanctos facit, sicut dictum est: Tentat vos dominus deus vester, vt sciat si diligatis eum, hoc est vt scire vos faciat.

Matt.26.

Roma.5.

Psal.35.

Deute.13.

Interpellare vtique sanctos facit gemitibus inenarrabilibus, inspirans eis desyderium etiam adhuc incogniti tantæ rei, quam per patientiam expectamus. Quomodo enim narratur, quando desyderatur quod ignoratur? Nam vtique si omnimodo ignoraretur, non desyderaretur: & rursus, si videretur, non desyderaretur, nec gemitibus quæreretur. Hæc omnia consyderans, & si quid aliud de hac re tibi dominus insinuauerit, quod vel mihi non occurrit, vel dici à me longum fuit, concerta in oratione vincere hoc seculum, ora in spe, ora fideliter & amanter, ora instanter atque patiẽter, ora sicut vidua Christi. Quanuis enim ad omnia membra eius, hoc est ad omnes qui in eum credunt, & eius corpori sociãtur, sicut docuit, orare pertineat, specialiter tamen diligẽtior cura orationum in scriptura eius viduis inuenitur iniuncta. Nã duæ fuerunt Annæ honorabiliter nominatę: vna coniugata, quę sanctũ Samuelẽ peperit, alia vidua quæ sanctum sanctorum cum adhuc infans esset agnouit. Orauit & cõiugata in dolore animi & afflictione cordis, quia filios non habebat: tunc ipsum Samuelẽ impetrauit, & acceptum deo reddidit, quia cũ poscęret vouit. Sed oratio eius quomodo ad orationẽ illam dominicã pertineat, nõ facile reperitur, nisi quia in eo quod ibi positũ est: Libera nos à malo, nõ paruum malũ videbatur, & nuptã esse, & fructu carere nuptiarum, cum sola excusęt nuptias procreandorũ causa filiorũ. De illa vero Anna vidua vide quid scriptum sit: Quia non discedebat de templo, ieiuniis & obsecrationibus seruiens nocte ac die. Nec aliunde Apostolus quod & supra cõmemorauit: Quæ autẽ verè vidua est, inquit, & desolata, sperauit in domio, & perstitit in orationibus nocte ac die. Et dominus cum sem per ad orandum & non deficiendũ nos hortaretur, viduam cõmemorauit, quę licet iniquum & impium iudicem, ac dei & hominũ contemptorem ad audiẽdam causam suã assidue interpellando cõuertit. Quàm ergo præ cæteris viduę debeãt vacare orationibus, satis hinc intelligi potest, quod omnibus ad suscipiendum orandi studium de viduis propositũ est exhortationis exemplum. Quid autem in hoc operis genere in viduis electum est, nisi destitutio & desolatio? Quapropter si se omnis anima intelligat in hoc seculo destitutam atq; desolatam quandiu peregrinatur à domino, profecto quandam viduitatem suam deo defensori assidua & impensissima precatione cõmendat. Ora ergo vt vidua Christi, nõdum habens eius conspectum, cuius precaris auxilium. Et licet sis ditissima, sicut pauper ora. Nõdum enim veras futuri seculi diuitias habes, vbi nulla dãna formides. Licet habeas filios & nepotes, numero famq; familiam, quod & supra dictum est, sicut desolata ora: incerta sunt enim omnia temporalia, etiam vsque in finem vitę huius in nostram consolationẽ mansura. Tu autem si ea quæ sursum sunt quæris & sapis, æterna & certa desyderas, quæ quandiu nõdum habes, etiam saluis omnibus atq; obsequẽtibus tuis, tanquam desolatam deputare te debes. Et si tu, profecto etiam tuo exemplo religiosissima nurus tua, & aliæ sanctæ viduæ virgineśq; sub vestra cura securius cõstitutæ: quãto enim magis domum vestram pie tractatis, tanto impensius orationibus instare debetis, rerum præsentium nõ occupatæ negociis, nisi quæ flagitat causa pietatis. Sanè memineritis & pro nobis non negligenter orare. Nolumus enim sic nobis honorem quem periculosum gerimus deferatis, vt adiutoriũ quod necessariũ nouimus auferatis. A familia Christi oratũ est pro

D

E

Matth.6.

Lucæ.2.

1.Tim.5.

Lucæ.18.

F

G Petro,oratum est pro Paulo, & nos in eius familia esse gaudemus,& incomparabiliter plus quàm Petrus & Paulus orationum fraternarum auxiliis indigemus. Orate certatim concordi sanctóque certamine: non enim aduersus alterutrum certatis, sed aduersus diabolum sanctis omnibus inimicum. In ieiuniis & vigiliis, & omni castigatione corporis quàmplurimum adiuuatur oratio. Faciat quæq; vestrum quod poterit: quod altera minus potest,ea quæ potest faciat,si in altera diligit,quod ideo quia non potest ipsa non facit: proinde quæ minus valet, non impediat plus valentem, & quæ plus valet, non vrgeat minus valentem. Conscientiam quippe vestram deo debetis. Nemini autem vestrum aliquid debeatis,nisi vt inuicem diligatis. Exaudiat te dominus,qui potens est facere supra quàm petimus aut intelligimus.

Roma.13. Ephe.3.

Augustinus Victoriano presbytero,consolans eũ ad toleranter accipienda mala quæ Barbari in italiam & Hispaniam incursionem facientes,inferebant sanctis uiris & sacris uirginibus.

Epistola. CXXII.

H DOMINO dilectissimo & desyderantissimo fratri & cõpresbytero Victoriano, Augustin⁹ in domino salutẽ. Literæ tuæ impleuerũt grandi dolore cor nostrum, quibus petisti, vt prolixo opere aliqua responderem,cũ talibus malis magis prolixi gemitus & fletus,q̃ prolixi libri debeantur. Totus quippe mundus tantis affligitur cladibus, vt penè pars nulla terrarũ sit, vbi nõ talia qualia scripsisti cõmittãtur atq; plangantur. Nam ante paruum tempus etiam in illis solitudinibus AEgypti,vbi monasteria separata ab omni strepitu,quasi secura delegerãt,à Barbaris interfecti sunt fratres. Iam verò quę modo in regionibus Italiæ, quæ in Galliis nepharia perpetrata sint, etiam vos latere non arbitror: de Hispanis quoq; tot prouinciis,quæ ab his malis diu videbantur intactæ, cœperũt iam talia nũciari. Sed quid longe imus? Ecce in regione nostra Hipponensi quoniam eam Barbari nõ attigerunt,clericorum Donatistarum, & Circuncellionũ latrocinia sic vastant ecclesias, vt Barbarorum fortasse facta mitiora sint. Quis enim Barbarus excogitare potuit quod isti, vt in oculos clericorũ nostrorum calcem & acetum mitterent, quorum membra etiã cætera plagis horrendis vulneribusq; fauciarunt? Deprædantur etiam domos,aliquas & incendunt, fructus aridos diripiunt,humidos fundunt: & talia cæteris cõminando, multos etiam rebaptizari compellunt. Pridie quàm ista ad te dictarem, ex vno loco per huiusmodi terrores xl. & octo animæ mihi rebaptizatæ nunciatæ sunt. Plangenda sunt hæc,non miranda,& exclamandum ad deum,vt non secundum merita nostra,sed secundũ misericordiam suam à tantis malis liberet nos. Nam quid vtique sperandum fuit generi humano, cũ hæc & in Prophetis & in Euangelio tanto ante prædicta sint? Non itaq; debemus tam nobisipsis esse cõtrarij,vt credamus quando leguntur, & queramur quãdo complentur: sed potius & illi qui increduli fuerãt,cum hæc in sanctis libris conscripta legerent vel audirent, nunc saltem credere debent cum compleri iam vident vt de his tam magnis pressuris tanquam in torculari domini dei nostri,sicut amurca infidelium murmurãtium & blasphemantium fluit, ita oleum quoque fidelium confitentium & orantium exprimi & liquari nõ cesset. Illis enim qui contra Christianam fidem querelas impias iactare non quiescunt, dicentes, quod antequam ista doctrina per mundum prædicaretur, tanta mala non patiebatur genus humanum,facile est ex Euangelio respondere. dominus enim dicit: Seruus nescíens voluntatem domini sui & faciens digna plagis, vapulabit paucis: Seruus autem sciens voluntatem domini sui, & faciens digna plagis,vapulabit multis. Quid ergo mirum si Christianis temporibus iste mũdus tanquam seruus iam sciens voluntatẽ domini sui & faciens dignas plagis, vapulat multis? Attendunt quanta celeritate Euangelium prædicatur,& non attẽdunt quanta peruersitate contemnitur. Serui autẽ dei humiles & sancti dupliciter mala temporalia patiuntur,quia & ab ipsis impiis & cum ipsis patiuntur: habẽt consolationes suas,& spem futuri seculi. Vnde dicit Apostolus: Non sunt condignæ passiones huius temporis † ad futuram gloriã quæ reuelabitur in nobis. Proinde charissime etiam illis quorum verba dicis te perferre non posse,quoniam dicunt: Si nos peccatores ista meruimus, quare & serui dei Barbarorũ ferro perempti sunt,& ancillæ dei captiuæ ductæ sunt,humiliter & veraciter & pie respondẽ. Quantamlibet enim iustitiam seruemus, quantamlibet domino obedientiã exhibeamus, nunquid meliores esse possumus illis tribus viris,qui in camino ignis ardentis pro conseruanda lege dei proiecti sunt? Et tamen lege quid illic dicat Azarias vnus ex tribus,qui aperiens os suũ, in medio ignis dixit: Benedictus es domine deus patrum nostrorũ,& laudabile & gloriosum nomen tuum in secula, quoniam iustus es in omnibus quæ fecisti nobis, & omnia opera tua vera, & rectæ viæ tuæ, & omnia iudicia tua veritas,& iudicia veritatis fecisti per omnia quę intulisti nobis & ciuitati sanctæ patrum nostrorum Hierusalem: quoniam in veritate & iudicio intulisti nobis omnia hęc propter peccata nostra, quoniã peccauimus & legi tuæ non paruimus,& mandatis tuis non obaudiuimus,vt bene nobis esset: & omnia quæ intulisti nobis,iudicio vero intulisti,& tradidisti nos in man⁹ iniquorum inimicissimorum transfugarum,& regi iniusto & pessimo vltra vniuersam terram. Et nunc nõ est vt possimus aperire os. Vere confusio & opprobrium *facti sumus seruis tuis,& eis qui te colunt: Ne tradideris nos in perpetuum propter nomen tuum domine,& ne despexeris testamentum tuũ domine,& ne abstuleris* misericordiam tuam à nobis,propter Abraham qui à te dilectus est,& propter Isaac seruum tuum,& Israël sanctum tuũ,quibus loquutus es, multiplicaturũ te semen eorum vt astra cœli & arenam maris: quoniã domine minimi facti sumus præ omnibus nationibus,& sumus humiles hodie in terra propter peccata nostra. Vides certe frater, quales viri, quàm sancti quàm fortes in medio tribulationis, vbi tamen eis parcebatur,& eos vrere ipsa flamma verebatur,peccata sua confitebãtur, pro quibus se digne & iuste humiliari nouerãt nec tacebant. Nunquid etiam meliores esse possumus ipso Daniele,de quo per Ezechielem prophetam dicit deus ad principem Tyri: Nunquid tu sapientior quàm Daniel? Et qui ponitur vnus in tribus iustis quos dicit deus solos se esse liberaturum, ostendens vtique in illis tres quasdam formas iustorum, quos ita se liberaturum dicit, vt nec filios suos secum liberent,sed ipsi soli liberentur, Noë, Daniel & Iob? Lege tamen etiam precem Danielis, & vide quemadmodum in captiuita te positus peccata non tantum populi sui, verumetiam sua confiteatur, & pro his dicat per iustitiã dei se ad illã captiuitatis pœnã & opprobria peruenisse. Sic enim scriptum

Luce 12.

Roma.8. † seculi.

Daniel.3.

Ezech.28.

1.de Ciuitate dei.ca.30.

Universidad de Deusto Biblioteca

Dani.9. Et factum est, vt dixi, A scriptum est: Et dedi faciem meam ad dominū deum vt quærerem preces & obsecrationes in ieiunationibus & sacco, & precatus sum dominum deum meū & confessus sum, & dixi: Domine deus magne & mirabilis, & qui seruas testamentum tuum, & misericordiam diligentibus te, & seruantibus præcepta tua, peccauimus, aduersus legem fecimus, impie egimus, & recessimus & declinauimus à præceptis tuis, & à iudiciis tuis, & non exaudiuimus seruos tuos prophetas, qui loquebātur in nomine tuo ad reges nostros, & ad omnem populum terræ. Tibi domine iustitia, nobis autem cōfusio faciei, sicut dies hic viro Iuda & habitantibus Hierusalem, & omni Israēl, qui proximi sunt & qui longè sunt in omni terra, in qua eos dissemināsti propter cō tumaciam eorum, quia improbauerunt te domine. Nobis autem confusio faciei, regibus nostris, principibus nostris, & patribus nostris, quia peccauimus tibi domine deo nostro miserationis & propiciationis, quoniam recessimus & non audiuimus vocem domini dei nostri, vt essemus in præceptis legis huius, quam dedit in conspectu nostro per manus seruorum eius prophetarum omnium Israēl. Peccauerunt enim aduersus legē
B tuam, & declinauerunt ne audirent vocem tuam, & supervenit nobis maledictio & iusiurandum, quod scriptum est in lege Moysi serui dei: quoniā peccauimus, & statuit sermones suos quos loquutus est ad nos, & ad iudices nostros, qui iudicabāt in nos, superducere mala magna, quæ nunquam facta sunt sub omni cœlo, secundum ea quæ facta sunt in Hierusalem, sicut scriptū est in lege Moysi: Omnia mala hæc venerūt ad nos, & non rogauimus dominū deum nostrum vt auerteret à nobis delicta nostra, & vt intelligeremus omnē veritatem tuā. Et vigilauit dñs deus ad omnē sanctum suū, & perduxit ea quæ fecit ad nos, quoniam iustus dñs deus noster in omni mundo suo quem fecit, & non audiuimus vocem eius. Et nunc domine deus noster, qui eduxisti populum tuū de terra AEgypti in manu forti, & fecisti tibi nomē sicut dies hic, delicta aduersus legem
Sic distinguūt Græci. tuam fecimus, dñe in omnibus misericordia tua. Auertatur itaq; impetus tuus, & ira tua à ciuitate tua Hierusalem, [& monte sancto tuo: Propter peccata enim nostra, & iniquitates patrū nostrorum, Hierusalem] & populus tuus in confusionē venit omnibus qui circū nos sunt. Et nūc exaudi deus noster preces serui tui, & orationem eius, & ostende nobis faciem tuā ad sanctificationem tuā, quæ deserta est. Propter te inclina domine deus meus aurē tuam & exaudi, aperi oculos tuos, & vi
C de interitū nostrū, & ciuitatis tuæ Hierusalē, super quā inuocatum est nomen tuum: quoniā non in nostra iustitia iactauimus preces nostras in conspectu tuo, sed ad misericordiā tuam quę magna est, Exaudi domine, propiciare dñe, intende domine, & ne tradideris propter te deus meus, quoniā nomen tuum inuocatū est, in ciuitate tua super populū tuum. Et adhuc me loquēte & orante & enumerante peccata mea & peccata populi mei, [audiui vocē dicentē mihi: Daniel intellige verba quæ loquor tibi, quia ego missus sum ad te &c.] vide quēadmodū sua peccata prius dixit, & postea populi sui. Et hanc dei cōmēdat iustitiā, & hāc dei laudē dicit: quia non iniuste, sed pro peccatis eorum flagellat etiam ipsos sanctos suos. Si ergo ista dicunt qui excellentissima sanctitate ignes & leones circa se innoxios habuerunt, quid nos oportet dicere in humilitate nostra, qui tā longè illis impares sumus, quantācunq; iustitiam seruare videamur? Sed ne aliquis existimet il-

los dei seruos, quos dicis à Barbaris interfectos, sic illū D
mortē euadere debuisse, quomodo tres illi viri ab ignibus, & Daniel à leonibus liberatus est, sciant illa propterea facta miracula, vt eos verum deū colere crederent reges, à quibus in illa supplicia tradebantur. Hoc enim erat in occulto iudicio & misericordia dei, vt illis regibus eo modo cōsuleret ad salutē. Antiocho autē regi, qui Maccabęos pœnis crudelibus interemit, noluit ita cōsulere, sed eorū glorioſissimis passionibus cor duri regis acriori seueritate puniit. Lege tamen, etiam vnus illorū qui sexto loco patiebatur quid dicat. Ita enim scriptū est: Et post hunc sextū applicuerūt. Cumq; 2. Macch. 7.
hic tormentis excruciatus moreretur, dixit: Noli te seducere propter nos, hæc patimur peccantes in deū nostrum, & facta sunt hæc digna nobis. Tu autem noli te putare impunitum futurum, qui aduersus deū & legē eius legibus tuis pugnare voluisti. Vides etiā isti quām humiliter & veraciter sapiant, qui pro peccatis suis se flagellari à domino confitentur. De quo scriptum est: Quem enim diligit dominus corripit, flagellat autem Prouer. 3. Hebr. 12.
omnem filiū quem recipit. Vnde & Apostolus: Si enim 1. Cor. 11.
nosm̄ ipsos iudicaremus, à domino non vtiq; iudicaremur: Cum iudicamur autem, à domino corripimur, ne cum hoc mūdo damnemur. Hæc fideliter lege, fideliter prędica, & quantum potes caue, & cauendum doce, ne aduersus deum in his tētationibus & tribulationibus murmuretur. Bonos dicis dei seruos & fideles & sanctos, gladio Barbarorum perēptos, Quid autem interest, vtrum eos febris an ferrum de corpore soluerit? E
Non qua occasione exeāt, sed quales ad se exeant dominus attendit in seruis suis, nisi quod maiorē habet pœnam languor diuturnus quàm citissimus exitus: & tamen etiam ipsum languorem diuturnum & horrendū legimus qualem passus est Iob ille, cuius certe iustitiæ deus ipse qui falli non potest, tale perhibet testimoniū. Grauissima sanè & multum dolenda est illa captiuitas 1. de Ciuitate dei. ca. 14.
fœminarū castarum atque sanctarum: sed non est captiuus earū deus, nec captiuas deserit suas, si nouit suas. Nam & illi sancti quorum passiones & cōfessiones de scripturis sanctis cōmemoraui, ab hostib⁹ ducti atq; in captiuitate positi, illa dixerunt quæ cōscripta leguntur à nobis, vt discamus captiuos dei seruos nō deseri à domino suo. Vnde autem scimus quid etiā per istas omnipotēs & misericors deus in ipsa terra Barbarica fieri velit mirabilium suorum. Tantum ne cessetis pro illis ingemiscere ad deum, & quærere quantum potestis, & quantum ipse permittit, cum tempus & facultatē dederit, quid de illis factum sit, vel quæ vestra possint habere solatia. Nam Sitifensis ante paucos annos Seueri episcopi neptis sanctimonialis à Barbaris ducta est, F
& per mirabilem dei misericordiam, cum honore magno suis parentibus restituta est. Domus enim illa Barbarorum vbi captiua ingressa est, subita cœpit dominorum infirmitate iactari, ita vt omnes ipsi Barbari, tres, nisi fallor vel ampli⁹ fratres periculosissima infirmitate laborarent. Quorum mater animaduertit puellam deo deditā, & credidit quod eius orationibus sui filij possent ab imminentis iam mortis periculo liberari, petiuit vt oraret pro eis, pollicens quod si salui facti essent, eam suis parentibus redderent. Ieiunauit illa & orauit, & exaudita continuo est. Ad hoc enim factum erat, quantum exitus docuit. Ita illi tam repentino dei beneficio salute percepta, mirantes eam & honorantes, quod eorum mater promiserat impleuerunt. Ora ergo deum pro eis, & roga vt etiam ipsas doceat

Universidad de Deusto Biblioteca

G talia dicere,qualia ſupra memoratus ſanctus Azarias, inter cætera in oratione & cõfeſſione ſua fudit ad deũ. Sic enim ſunt illæ in terra captiuitatis ſuæ, quomodo erant illi in ea terra vbi nec ſacrificare more ſuo poterant domino,ſicut nec iſtæ poſſunt,vel ferre oblationẽ ad altare dei, vel inuenire ibi ſacerdotem per quem offerant deo. Donet ergo eis dominus vt ei dicant quod Daniel.3. Azarias dixit in conſequentibus precum ſuarũ. Non eſt in hoc tempore princeps & propheta & dux, nõ holocauſta neq; oblatio, neque ſupplicationes nec locus ad ſacrificandum in conſpectu tuo & inuenire miſeri cordiam, ſed in anima contrita & ſpiritu humilitatis accipiamur. Sicut in holocauſtomatibus arietũ & taurorum,& in multitudine agnorum pinguiũ,ſic fiat ſacrificium noſtrũ in conſpectu tuo hodie perficere ſubſequentes te,quoniam nõ erit confuſio iis qui in te cõfidunt. Et nunc ſequimur toto corde & timemus te, & quærimus faciem tuam domine,ne confundas nos,ſed fac nobiſcum ſecundum manſuetudinem tuam,& ſecundum multitudinem miſericordię tuæ,& libera nos ſecundum mirabilia tua,& da gloriam nomini tuo domine,& reuereantur omnes qui oſtendunt ſeruis tuis H mala,& confundantur ab omnipotentia tua, & virtus eorum cõteratur, & ſciant quoniã tu es dominus deus ſolus,& glorioſus in vniuerſo orbe terræ. Hæc illis dicentibus & ad deum ingemiſcentibus,omnino ſuis adpſ.q.5.ad deum. erit qui ſuis adeſſe conſueuit. Et aut nihil in earũ caſtiſſimis mẽbris libidine hoſtili perpetrari permittet, aut ſi permittit,cum earum animus nulla cõſenſionis turpitudine maculatur,etiam carnẽ ſuam defendet à crimine. Et quicquid in ea nec commiſit, nec permiſit libido patientis, ſolius erit culpa facientis, omniſq; illa 1.de Ciuitate dei.ca.16. 18.& 19. violentia nõ procorruptionis turpitudine, ſed propaſſionis vulnere deputabitur. Tantum enim in mẽte valet integritas caſtitatis,vt illa inuiolata, nec in corpore poſſit pudicitia violari,cuius membra potuerint ſuperari. Hæc epiſtola pro tuo deſyderio breuis,pro meis tamen occupationibus multũ prolixa, & propter perlatoris feſtinationẽ nimis accelerata ſufficiat charitati tuæ. Multo vberius vos dominus conſolabitur ſi ſcripturas eius intentiſſime legeritis.

Auguſtinus Orontio reſalutans illum.

Epiſtola. CXXIII.

DOMINO eximio meritoq; honorabili & ſuſcipiendo filio Orontio,Auguſtinus. Ago gratias quod aduentũ eximietatis tuæ literis etiã I præuenire dignatus es,& ante contuitum miſiſti colloquium,vt tuo prius affatu q̃ aſpectu frueremur, & diu deſyderatam notitiã epiſtolari ſolatio quodammodo præguſtantes,expectaremus auidius & ardentius,quod iocundius gratiuſq; caperemus, domine eximie meritoq; honorabilis & ſuſcipiende fili. Reddo itaq; meritis tuis & præcurrentibus officiis debitum reſalutationis obſequium,incolumitatem tuam gaudens nunciatam,optanſq; continuam. Et quod reſcripta exiguitatis meæ iure prærogatæ beneuolentiæ repoſcẽdo addidiſti dicẽs: Si tamen id de tanta ſanctitate poſſumus promereri: nullo modo audeo deſperare,ſanctitatis eiuſdẽ, cuius hauſtu pro noſtro modulo aliquid ſumus, ipſum fontem non ſolum laudandum, verumetiam nobiſcũ participandum,& tuæ prudentiæ placiturum, vt deus incomparabiliter atq; incõmutabiliter bonus, qui per ſuam potentiam tam bonæ tuæ mentis eſt inſtitutor, ſit etiam per gratiã reſtitutor. Incolumẽ te deus omnipotens fœlicioremq; tueatur domine eximie meritoq; honorabilis ac ſuſcipiende fili. K

Auguſtinus Olympio ad dignitatem prouecto, ut ea rectè utatur, commendans ei cauſam Bonifacij.

Epiſtola. CXXIIII.

DOMINO dilectiſſimo & in membris honorabiliter amplectẽdo filio Olympio, Auguſtinus. Quicquid ſis ſecundum ſeculi huius curſum,nos tamẽ chariſſimo &ſynceriſſimo conſeruo Olympio Chriſtiano fideliſſime ſcribimus. Hoc enim tibi eſſe ſcim° omni gloria glorioſius, & omni ſublimitate ſublimius. Fama quippe ad nos pertulit honorem te adeptum eſſe celſiorem,quæ vtrum vera eſſet, nondum apud nos fuerat cõfirmatum, cum hæc ſcribendi *prouenit occaſio. Sed* quoniam nouimus te à domino didiciſſe,non alta ſapere,ſed humilibus cõſentire,quo- Roma.12. libet culmine prouectus eſſes,non aliter quàm ſoles literas noſtras te accepturum eſſe præſumimus,domine dilectiſſime,& in Chriſti membris honorabiliter amplectende fili. Temporali vero fœlicitate ad ęterna lucra te prudenter vſurum minime dubitamus,vt quãto plus potes in hac terrena republica, tanto plus impendas cœleſti illi quæ te in Chriſto peperit ciuitati, quod L tibi vberius rependatur in regione viuentium,& in vera pace ſecurorum,ac ſine fine gaudiorum. Sancti fratris & coëpiſcopi mei Bonifacij petitionem tuę rurſus charitati commendo, ne forte nunc fieri poſſit quod ante non potuit. Cum enim poſſet ſine vlla fortitan quæſtione quod præceſſor eius, quanuis ſub alieno nomine comparauerat: & ſub eccleſiæ nomine poſſidere iam cœperat, conſequenter etiam ipſe retinere: nolumus tamen quoniam fiſci debitor fuit, hũc ſcrupulum habere incõſcientia. Neq; enim fraus iſta,quia fiſco fiebat,ideo non fiebat: quia ille quidem Paulus,poſtquàm Epiſcopus factus eſt,renunciaturus ſuis omnibus rebus propter immenſum cumulum fiſcalium debitorũ,exacta quadam cautione,in qua certum ei põdus debebatur argenti,hoc exiguo ſaccello † vnde victum ſuſtentaret tanq̃ eccleſiæ comparauit, ſub nomine tunc potentiſſimæ domus, vt etiam ex ipſis morem ſuũ ſequẽs cum fiſco non ſolueret,nullas exactorum moleſtias pateretur. Iſte autem,qui eidem eccleſiæ illo defuncto eſt ordinatus, timuit hos agros ſuſcipere, & cũ poſſet pro *ſolis fiſcalibus debitis,quæ de memoratis poſſeſſiunculis ille contraxerat imperiale beneficium poſtulare,to-* M tum maluit confiteri,quod eas Paulus de argento proprio,cum eſſet fiſco obnoxius,de aſcario † * emerat, vt eas eccleſia ſi fieri poteſt,non occulta Epiſcopi iniquitate, ſed manifeſta Chriſtiani imperatoris liberalitate poſſideat. Quod ſi fieri non poteſt, melius inopiæ laborem ſerui dei tolerant,quàm vt neceſſariorum facultatem cum conſcientia fraudis obtineant. Ad hoc tuũ ſuffragium petimus impartiri digneris: quia id quod primo impetratũ eſt,noluit allegare,ne iterum ſupplicandi ſibi intercluderet facultatem: non enim erat ad deſyderata reſponſum. Nunc vero cum ſis eadem benignitate qua ſoles,ſed amplior poteſtate, non deſperamus adiuuante domino,meritis tuis hoc facile poſſe cõcedi. Cũ etiã ſi tuo noĩe eadẽ loca peteres,& memoratæ eccleſiæ ipſe donares, quis reprehenderet, aut quis nõ maxime prędicaret petitionẽ tuã,nõ terrenę cupiditati ſed Chriſtianę pietati ſeruientem? Domini dei noſtri miſericordia te in Chriſto fœliciorem tueatur dñe fili.

† alibi hos exiguos agellos.

* forte,aſcario. † haſtario

Auguſtinus Cornelio ſcortis dedito, admonens illũ, ut uxoris defunctæ pudicitiam imitetur, ſi uelit illius imperare laudes. Epiſtola. CXXV.

Domino

AVGVSTINO dilectissimo & honorabili fratri Cornelio, Augustinus. Scripsisti mihi vt ad te aliquam prolixam epistolam consolatoriã darem, quod grauiter optimæ vxoris morte mouearis, sicut sanctum Paulinũ ad Macarium fecisse meministi. Et illa quidem anima in societatẽ recepta fidelium atq; castarũ, laudes nec curat, nec quærit humanas: sed quia propter eos fiũt ista qui viuunt, prius est vt tu qui consolari eius laude desyderas, ita viuas, vt illic vbi ipsa est, esse merearis. Neq; enim dubito quod eam non credas ibi esse, vbi illæ sunt quę vel adulteriis lectulum coniugalem polluerunt, vel nullo cõiugio delicatæ fornicationi † fluxerunt. Quare de illius laude viro longè dissimili quasi fugare velle mœstitiam, adulatio est, nõ consolatio. Nam si eam diligeres, sicut ipsa te dilexit, seruasses ei quod tibi ipsa seruauit. Et cum illa si prior obiisses, nullo modo credenda sit cuiquam fuisse nuptura, nónne si vere obitum eius laudibus eius consolandus doleres, ne vnam quidem ac licitam post illam coniugem quæreres? Hic tu dicturus es: Quid mecum aspere agis? quid dure obiurgas? Nónne inter hæc verba, ecce semiuiuis †, dum vita ducitur prius finienda quàm corrigenda ϑ est ϑ? Vis vt ignoscam satiabili † securitati tuæ? quanto satius tu ignoscis si non amabili, certe miserabili solicitudini meæ. Inimico quidem animo Tullius inuehebatur, & longè aliter erat terrenam rempublicam gubernantis intentio, & tamen ait: Cupio patres conscripti me esse clementem, cupio in tantis reipublicæ periculis non dissolutum videri. Quanto iustius ego dico, cum ipse noueris quàm tibi amicum animum geram, in æterq; ciuitatis seruitio constitutus minister verbi sacramentique diuini, cupio frater Corneli, me esse clementem, cupio in tantis tuis meisque periculis non dissolutum videri? Plebs mulierũ excubat lateribus tuis, crescit indies speculorum †numerus, eiusdem autem numeri dominũ, immò vero seruum insatiabilem per tot scorta libidinis diffluentẽ, & laudes defunctæ castæ cõiugis à nobis velut ad mitigandam mœstitiam suam iure amicitiæ flagitantem Episcopi patienter audimus? Quod cum esses? non dico catechumenus, sed in errore nobiscum perni cioßissimo cõstitutus iuuenis, in moribus †nobis ab hoc te vitio temperatissima voluntate correxeraq;, quò nõ post longum tempus sordidius es reuolutus. Deinde in extremo vitæ periculo baptizatus, non dicam de fide, etiam nobis ecce iam senibus & insuper Episcopis nõdum emendaris. Vis de bonæ vxoris morte per nos cõsolari, nos de hac tua veriore morte quis cõsolatur? An quia nõ possumus obliuiscì tanta erga nos merita tua, ideo cruciandi adhuc sumus moribus tuis, ideo contemnendi, & pro nihilo habendi quando gemimus ad te de te? Sed fatemur nos non esse aliquid ad te corrigendum ac sanandum, deus attendatur, Christus cogitetur. Apostolus audiatur dicens: Tollens ergo mẽbra Christi, faciam membra meretricis? Si qualiscunque Episcopi amici tui verba spernis in corde tuo, corpus domini tui cogita in corpore tuo. Postremò quomodo de die in diem differendo peccas, cum extremum diem tuum nescias? Nunc probato quas tu ab ore nostro laudes Cyprianæ desyderes. Certè si adhuc in schola rhetorum verba discipulis vẽderem, prius ab eis mercedem sumerem. Vendere tibi volo laudẽ pudicissimæ coniugis tuæ, prius mihi mercedem da, pudicitiam tuam. Da, inquam, & accipe. Humanum dico propter infirmitatem tuam, putò quòd non sit apud te digna Cypriana, cuius laudibus anteponis amorem concubinarum tuarum, quod vtique faciens permanere in illo amore, quàm ad istas laudes peruenire malueris. Quid mihi vis extorquere poscendo, cum pro te videas esse quod posco? Quid precaris subiectus, quod potes iubere correctus? Mittamus munera spiritalia cõiugi † tuę, tu imitationem, ego laudem: quanquam sicut supra dixi, laudem ab hominibus iam illa non quęrat, imitationẽ vero tuam tãtum quærit etiam defuncta, quantum te dilexit etiam dissimilem viua. Faciam de illa quod vis, cum tu feceris quod & ego volo & illa. Si enim diues ille superbus atq; impius, sicut in Euangelio dominus loquitur, qui induebatur purpura & byßo, & epulabatur quotidie splendidè, cũ malorum meritorũ pœnas apud inferos lueret, neque de digito contempti ante ianuam suam pauperis aquæ stillã impetrare valuisset, recordatus est quinq; fratres suos, & rogauit ad eos eundem pauperem mitti, cuius requiem in sinu Abrahæ longè prospiciebat, ne & ipsi venirent in illũ locum tormentorum: quantomagis tua coniũx te recordatur? quantomagis te casta non vult ad pœnas venire mœchorum? Si fratres suos nec superbus ad pœnas venire voluit superborum, & cum frater nollet fratribus in malis se esse coniunctum: quantominus vult in bonis constituta coniũx virũ in malis habere separatum? Lege ipsum locum in Euangelio: Christi est, vox pia, Crede deo. Doles videlicet coniugem mortuam, & putas si eam laudauero, quod meis affatibus consolaberis, discе quod doleas si cum illa nõ eris. An magis tibi dolendum est, quod à me nondum laudatur, quàm mihi, quod à te non amatur? Nam vtiq; si amares, cũ illa esse post mortẽ desyderares, quod profecto non eris, si qualis es talis eris. Ama ergo cuius exigis laudem, ne quod mendaciter exigis, iustè denegẽ. Et alia manu. Dominus nobis pręstet de tua salute gaudere domine dilectissime & honorabilis frater.

Augustinus Antonio gratias agit pro laudibus, collaudãs quod ingenue professus sit dogma catholicum.

Epistola. CXXVI.

AVGVSTINVS Antonio. Cùm à duobus tibi scripta deberentur, cumulatissime maior pars reddita est, quod vnum nostrum præsentem vides, cuius ex ore cum me quoq; aspicis †, poteram non rescribere, nisi ipso iubente fecissem, quo proficiscente superuacaneum videbatur esse quod feci. Quapropter fertilius fortasse tecum colloquor, quàm si coram adessem, cum & epistolam meam legis, & eũ audis, in cuius pectore me habitare optime nosti. Cùm magno gaudio literas sanctitatis tuæ consyderaui atque digessi, quod & Christianum animum tuum sine vllo fuco iniqui temporis & in nos [amicissimũ] præ se gerunt. Gratulor tibi, & gratias ago deo & domino nostro de spe & fide & charitate tua, tibiq; apud eum, quod de nobis tam bene existimas, vt fideles dei seruos esse credas, idq; ipsum in nobis corde purissimo diligas: quanquam hinc etiã gratulandum beneuolẽtiæ tuæ potius, quàm gratiæ tibi agendæ sunt. Tibi enim prodest ipsam diligere bonitatem, quam profecto diligit qui eum diligit, quem credit bonum, siue ille se ita, siue aliter quàm creditur habeat. Vnus tantum in hac re cauendus est error, ne quisque non de homine, sed de ipso hominis bono aliter sentiat, quàm veritas postulat. Tu vero frater dilectissime, qui nullo modo erras credendo vel sciendo, magnum bonũ esse libenter deo casteq; seruire, cum quemlibet hominũ propterea diligis, quod

† allàs, deligatæ, fornicatione.

† semiuimus.

† exitiabili.

† pellicum.

† iuniorib⁹.

C

1. Cor. 6.

Verba] vendere.

† Spiritui coniugis.

† accipis.

E

G quod huius boni participem credis, tecum est fructus tuus, etiam si ille non ita sit. Quapropter tibi de hac re gratulandum est, illi autem non, si propterea diligitur: sed si talis est qualem esse existimat, à quo propterea diligitur. Quales itaq; nos simus, quantumque in deum promouerimus, ipse viderit, cuius non solum de hominis bono, sed homine ipso non potest errare iudicium. Tibi ad mercedem beatitudinis, quod ad hanc rem attinet, satis est, quod nos tales credens quales oportet esse seruos dei, toto sinu cordis amplecteris. Gratias vero tibi vberes agimus, quod nos cum laudas, tanq̃ tales simus, mirabiliter hortaris, vt tales esse cupiam°: vberiores etiam, si nõ solum te commendes orationibus nostris, sed etiam non prætermittas orare pro nobis. Gratior est enim deo pro fratre deprecatio, vbi sacrificium charitatis offertur. Paruulum tuum plurimum saluto, & secundum præcepta domini salutaria opto grandescere. Domui quoque tuæ vnam fidem & deuotionem verã, quæ sola catholica est, prouenire desydero & precor in quam rem, si quam fortè aliam nostram operã necessariam existimas, ne tibi vendicare dubites & cõmuni domino fretus & iure charitatis. Illud sanè admH monuerim, religiosissimã prudentiam tuam, vt amorẽ dei non irrationabilem vel inferas infirmiori vasi tuo, vel nutrias, diuina lectione grauiq; colloquio. Nemo enim solicit° de statu animæ suæ atq; ob hoc sine pertinacia inquirendæ voluntati domini intentus est, qui bono demonstratore vsus nõ dinoscat, quid inter schisma quodlibet atq; vnam catholicam intersit.

Augustinus Donato Proconsuli Aphricæ, ut Donatistas coerceat non occidat.

Epistola. CXXVII.

DOMINO eximio meritoq; honorabili insigniterq; laudabili filio Donato Augustinus in domino salutem. Nollem quidẽ in his afflictionibus esse Aphricanam ecclesiam constitutam vt terrenæ vllius potestatis indigeret auxilio. Sed quia
Roma.13. sicut Apostolus dicit, Non est potestas nisi à deo: proculdubio cum per vos synceriſſimos catholicæ matris
Psal.123. filios eidem subuenitur, Auxilium nostrum in nomine domini est qui fecit cœlum & terram. Quis enim non sentiat in tantis malis non paruam nobis consolationem diuinitus missam, cum tu vir talis & Christi nominis amãtissimus, Proconsularibus es sublimatus in-
I signibus, vt ab sceleratis & sacrilegis ausibus inimicos
23.q.5.vnum ecclesiæ bonæ tuæ voluntati potestas sociata cohiberet, domine eximie meritoque honorabilis insignitérque laudabilis fili? Deniq; vnum solum est quod in tua iustitia pertimescimus, ne fortè quoniam quicquid mali contra Christianam societatem ab hominibus impiis ingratisq; committitur, profecto grauius est & atrocius, quàm si in alios talia committantur, tu quoque pro immanitate facinorũ, ac non potius pro lenitatis Christianæ consyderatione censeas coërcendum, quod te per Iesum Christũ ne facias obsecramus. Neque enim vindictam de inimicis in hac terra requirimus, aut vero ad eas angustias animi nos debent coarctare quæ patimur, vt obliuiscamur quid nobis præceperit, pro cuius veritate ac nomine patimur, qui diligimus inimi-
Hæreticos corrigi vult. cos nostros & oramus pro eis. Vnde ex occasione terribilium iudicum ac legum ne æterni iudicij pœnas incidant, corrigi eos cupimus, nõ necari, nec disciplinã circa eos negligi volumus, nec suppliciis quib° digni sunt exerceri. Sic igitur eorũ peccata compesce, vt sint quos pœniteat peccasse. Quæsumus igitur vt cum ecclesiæ causas audis, quamlibet nefariis iniuriis appetitam K vel afflictam esse cognoueris, potestatem occidendi te habere obliuiscaris, & petitionẽ nostram non obliuiscaris. Non tibi vile sit neque contemptibile fili honorabiliter dilectissime, quod vos rogamus ne occidantur, pro quibus dominum rogamus vt corrigantur, excepto etiam q̃ à perpetuo proposito recedere non debemus vincendi in bono malũ. Illud quoq; prudentia tua cogitet, q̃ causas ecclesiasticas insinuare vobis nemo
23.q.5.vnum præter ecclesiasticos curat. Proinde si occidẽdos in his θ sceleribus θ homines putaueritis, deterrebitis nos ne per operam nostram ad vestrum iudicium aliquid tale perueniat: quo comperto illi in nostram perniciem licentiore audacia grassabuntur, necessitate nobis impacta θ& indicta,θ vt etiã occidi ab eis eligamus quàm eos occidendos vestris iudiciis ingeramus. Hanc admonitionem, petitionem, obsecrationem meam, ne quæso aspernanter accipias. Neque enim te arbitror non recolere, magnam me ad te & multo q̃ nũc es altius sublimatum, etiam si Episcopus non essem fiduciã tamen habere potuisse. Cito interim per edictum † excellẽtiæ † aliàs, prædictæ. tuæ nouerint hæretici Donatistæ manere leges contra L errorem suum latas, quas iam nihil valere arbitrantur & iactant, ne vel sic nobis parcere aliquatenus possint. Plurimum autem labores & pericula nostra quò fructuosa sint adiuuabis, si eorum vanissimã & impiæ superbiæ plenissimam sectam nõ ita cures imperialibus legibus comprimi, vt sibi vel suis videantur qualescunque molestias pro veritate atq; iustitia sustinere, sed eos cum hoc abs te petitur, rerũ certarum manifestissimis documentis apud acta vel præstantiæ tuæ vel minorũ iudicum cõuinci atq; instrui patiaris, vt & ipsi qui te iu bente attinentur, durã si fieri potest, flectant in melius voluntatem, & ea cæteris salubriter legant. Oneros̃ior γνώμη. est quippe quàm vtilior diligentia, vt quanuis magnũ deseratur malum, & magnum teneatur bonũ, cogi tantum homines non doceri.

Augustinus eidem Donato, blandè extimulans ad uitã uere Christianam. Epistola. CXXVIII.

DOMINO eximio & synceriſſima dilectione honorabili fratri Donato, Augustinus in domino salutem. Quod te administrãtem multum desyderans, etiam cum Tibilim venisses, videre non potui, credo propterea factum esse, vt animo tuo curis publicis expedito poti° fruerer, quàm vt illa salu M tatio, me apud te ocios̃o, & te negocios̃o, neuter nostrũ quantum satis esset, desyderium temperaret. Recolens quippe honestatem ab ineunte ætate indolis tuæ, abundanter idoneum tuum pectus existimo, cui se Christus largissime infundat, fructus ei afferas in æterna & cœlesti gloria, quàm temporali & terreno præconio digniores. A multis enim, immò prorsus ab omnibus, quos vel percontari vel vltro etiam prædicãtes audire potui, castitatem virtutẽmq; administrationis tuæ cõstanter omnino laudantibus atq; præferentibus, & sine vllo scrupulo dissonæ varietatis accepi, & eo certius, q̃ ignorabant necessitudinem nostrã, & vtrum te vel tenuiter nosse̅m penitus nesciebant prædicatores tui, ne magis eos aurib° meis se dedisse quàm vera de te spargere crederem. Ibi enim est à vanitate remota laudatio, vbi etiam vituperatio ab offensione secura est. Veruntamen ô frater eximie & synceriſſima dilectione honorabilis, non nunc docendus es, sed fortasse admonendus, omnem istam gloriam famámque popularem non in ore vulgi esse lætabilem, sed in rebus ipsis, quæ etiam

A etiam si vulgo displiceant, proprio tamen fulgore ac pondere non imperitorum commendatione preciosæ sunt magisq; miserandus est qui talia improbat, quàm ille qui de talibus improbatur iudicandus miser. Cum verò placeat, & sibi debita laude populariter quoq; prædicantur, nec sic quidem ipsæ maiores melioresq; fiunt alieno iudicio, quoniam integrantur intima veritate, & solius conscientiæ robore solidantur. Vnde magis hominibus rectè existimantibus, quàm ei de quo vulgus bene existimat, aliquid ex eo fœlicitatis accidit. Quæ cum optime noueris, vir bone, intuere vt cœpisti fortissima cordis acie dominum nostrum Iesum Christum, & ab omni inani fastu omnino detumescens, assurge in illum, qui non ventose alleuat cõuersos ad se, sed certis fidei passibus innitẽtes atq; ascendentes collocat in sempiterno fastigio cœlestis atq; angelicæ dignitatis. Per quem te obsecro vt rescribas mihi, tuosq; omnes, quos in Sinitensi vel Hipponensi habes, ad ca-
† comiter. tholicæ ecclesiæ communionem communiter † & benigne adhorteris. In cuius gremio etiam patrem tuum laudabilem & egregium virum abs te genitum esse cognoui, quem vt debito meritis eius à me officio salutes
B peto, & nos visere non graueris. Quòd etiam propter rem tuam, quam hic habes meliorẽ apud deum faciendam, non imprudenter exposco. Dei misericordia te circumplectatur, & ab omni iniquitate conseruet.

Augustinus Olympio Comiti, ut leges Cæsaris aduersus Donatistas euulget. Epi. CXXIX.

DOMINO eximio & merito præstantissimo multumq; in Christi charitate honorãdo filio Olympio, Augustinus in domino salutem. Quanuis mox vt audiuimus te merito sublimatum, cũ ipsa fama nõdum nobis certissima esset, nihil aliud de animo tuo credidimus erga ecclesiam dei, cuius te veraciter filium esse gaudemus, quàm quòd tuis literis mox aperuisti: tamen etiam illis lectis, quibus vltrò dignatus es etiam si pigri & cunctantes essemus, exhortationem beneuolentissimam mittere, vt instruẽte humilitate nostra per religiosam obedientiam tuam, dominus cuius munere talis es, ecclesiæ suæ iamiãq; subueniat, maiore fiducia tibi scribimus domine eximie & merito præstantissime multumq; in Christi charitate honorande fili. Et fratres quidem multi sancti collegę
C mei, grauiter ecclesia perturbata profecti sunt penè fugiẽtes ad glorioßissimum comitatum, quos siue iam vi-
Comitatus. deris, siue literas eorum ab vrbe Roma opportunitate cuiusquam occasionis acceperis, ego tamẽ licet nullum consilium cum eis communicare potuerim, non potui prætermittere per hunc fratrem & compresbyterum meum, qui vrgẽti necessitate pro salute ciuis sui, etiam media hyeme quomodocunque ad illas partes venire compulsus est, & salutare & admonere charitatẽ tuam, quã habes in Christo Iesu domino nostro, vt opus tuũ bonum diligentissima acceleretur instantia, quo nouerint inimici ecclesiæ, leges illas, quæ de idolis confringendis & hæreticis corrigendis viuo Stilichone in Aphricam missæ sunt, ex voluntate Imperatoris pissimi & fidelissimi constitutas, quo nescięte vel nolente factum siue dolose iactant, siue libenter putant, atq; hinc animos imperitorum turbulẽtissimos reddunt, nobisq; periculose ac vehemẽter infestos. Hoc autem quod petendo vel suggerendo admoneo præstantiam tuã, non dubito omnium per Aphricam collegarum meorũ fieri voluntate. Arbitrorq; quacunq; primitus exorta occasione facillime posse ac debere maturari, vt nouerint sicuti dixi homines vani, quorum & aduersantium sa- D
lutẽ requirimus & leges quæ pro Christi ecclesia missę sunt, magis Theodosij filium quàm Stilichonem curasse mittendas. Propterea quippe memoratus presbyter harum perlator, cum de regione sit Mileuitana, ab Episcopo suo venerabili fratre meo Seuero, qui tuam mecum synceriſſimam dilectionẽ multum salutat, per Hipponem regium, vbi ego sum, transire iussus est: quia cum forte simul essemus in magnis ecclesię tribulationibus & perturbationibus, quærebamus occasionẽ scribendi ad eximietatem tuam & nõ inueniebamus. Iam quidem vnam epistolam miseram in negocio sancti fratris & collegæ mei Bonifacij Episcopi Caraquẽsis: sed nondum ad nos peruenerant grauiora, quę nos vehementius agitarent, quibus comprimendis vel corrigendis quemadmodum meliore secũdum Christi misericordiam consilio consulatur, commodius Episcopi qui propterea nauigauerunt, cum tanta benignitate tui cordis acturi sunt, qui potuerunt communi cõsilio diligentius deliberatum aliquid ferre, quantum temporis permittebat angustia. Illud tamẽ quo animum clemẽtissimi & religiosissimi principis erga ecclesiã prouincia nouerit, nullo modo esse differendum, sed etiam E
antequã episcopos qui profecti sunt videas, quàm primum tua præstantissima pro Christi membris in tribulatione maxima constitutis vigilantia potuerit accelerandum suggero, peto, obsecro, flagito. Neque enim paruum in his malis solatium dominus obtulit, quòd te voluit multo amplius posse quàm poteras, quando iam de tuis multis ac magnis operibus bonis gaudebamus. Multum sanè de quorundam neque paucorum fide firma & stabili gratulamur, qui ex occasione legum ipsarum ad Christianam religionem vel catholicam pacem cõuersi sunt, pro quorum salute sempiterna nos in hac temporali etiam periclitari delectat. Propterea enim maxime ab hominibus nimium dureq; peruersis, nũc inimicitiarum grauiores impetus sustinemus, quos nonnulli eorum nobiscum patientissime sustinẽt: sed plurimum infirmitati metuimus donec discant & valeant adiuuãte misericordissima gratia domini, seculum præsens & hominum diem cum robore cordis valentiore contemnere. Commonitorium quod misi fratribus Episcopis, quia sicut puto nõdum ibi sunt, ab eximietate tua illis tradatur cũ venerint. Tantã quippe tui synceriſſimi pectoris habemus fiduciam, vt ad- F
iuuante domino deo nostro, non solum impertitorem auxilij te velimus, verumetiam consilij participem.

Augustinus Circensibus à factione Donatistarum cõuersis ad ecclesiæ catholicæ societatem gratulatur, admonens ut ex animo faciant quod faciunt, & in eo persistãt.

Epistola. CXXX.

DOMINIS honorabilibus & meritò suscipiẽdis, charissimis ac desyderãtissimis fratribus in omni honorum gradu, Circensibus, Augustinus Episcopus. Si id quod in vestra ciuitate nos grauiter contristabat absumptum est, si duritia cordis humani resistens manifestissimę & quodammodo publicæ veritati eiusdem veritatis vi † euicta est, si sapit dulcedo pacis vnitatisq; charitas, & non iam reuerberat oculos saucios, sed sanos illustrat ac vegetat, non sunt hæc opera nostra sed dei, non hæc humanis operibus omnino tribuerem, nec si cum apud vos essemus tanta conuersio multitudinis nobis loquẽtibus & hortantibus proueniret. Hoc agit ille & efficit, qui per ministros suos rerũ signis extrinsecus admonet, rebus autem ipsis

† aliàs, eiusdẽ potentia veritatis &c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G tem ipsis per seipsum intrinsecus docet. Nec ideo pigrius moueri nos oportet ad visendos vos, quoniam quicquid in vobis laudabile est factum,nō à nobis, sed ab illo factū est qui facit mirabilia solus. Multo enim alacrius debemus accurrere ad spectāda opera diuina quàm nostra,quia & nos si quid boni sumus,opus illius non hominum sumus. Vnde Apostolus dixit, Neq; qui plantat est aliquid,neque qui rigat, sed qui incrementum dat deus. Xenocrates Polemonem vt scribitis, & nos ex illius literis recordamur, de fruge temperantiæ disputando, non solum ebriosum, verum etiam tunc ebrium ad mores alios repente conuertit. Quanquam ergo ille sicut prudenter & veraciter intellexistis, non deo fuerit acquisitus, sed tantum à dominatu luxuriæ liberatus, tamē ne idipsum quidem quod melius in eo factum est humano operi tribuerim,sed diuino? Ipsius nanque corporisquod est infimum nostrum,si qua bona sunt,sicut forma & vires & salus,& si quid eiusmodi est,non sunt nisi ex deo creatore ac perfectore naturæ, quantomagis animi bona donare nullus alius potest? Quid enim superbius vel ingratius cogitare potest humana vecordia, si putauerit cum carne pulchrum faH ciat deus hominem,animo castū ab homine fieri? Hoc in libro christianæ sapientiæ sic scriptum est,Cum scirem, inquit, quia nemo esse potest continens,nisi deus det,& hoc ipsum erat sapiētiæ scire cuius esset hoc donum. Polemo ergo si ex luxurioso continens factus ita sciret,cuius esset hoc donum, & eum abiectis superstitionibus gentium pie coleret,non solum cōtinens, sed etiam veraciter sapiens & salubriter religiosus existeret,quod ei non tātum ad præsentis vitæ honestatem, verum & ad futuræ immortalitatem valeret. Quātominus igitur mihi arrogare debeo cōuersionem istam vestrā vel populi vestri,quam modo nobis nunciastis, quæ me nec loquēte, nec saltem præsente proculdubio diuinitus facta est,in quibus veraciter facta est. Hoc itaque præcipue cognoscite, hoc pie humiliterq; cogitate,deo fratres,deo gratias agite,deum timete ne deficiatis, amate vt proficiatis. *Si autem adhuc quosdam amor hominis occulte segregat,& timor hominis fallaciter congregat,obseruent qui tales sunt,quoniā deū,* cui nuda est humana cōscientia,nec testem fallunt,nec iudicem fugiunt. Si quid autem illos de quæstione ipsius vnitatis,pro suæ salutis solicitudine permouet,hoc I sibi quantum existimo iustissimum extorqueant,vt de catholica ecclesia,id est,toto orbe diffusa potius id credant quod diuinæ scripturæ dicunt, non quod linguæ humanæ maledicunt. De ipsa verò dissensione quę inter homines orta est, qui qualeslibet fuerint non vtiq; præiudicāt promissis dei,qui dixit ad Abraham,In semine tuo benedicentur omnes gentes, quod creditum est cum audiretur prædictum, & negatur cum videtur impletum,hoc tantū interim breuissimum, & nisi fallor inuictissimum cogitent,aut actam esse istā causam in ecclesiastico transmarino iudicio, aut non esse actā. *Si* acta ibi non est,innocens est Christi societas per omnes transmarinas gētes,cuius societatis nos communione gaudemus,& ideo ab eis innocētibus vtique sacrilega direptione separantur. *Si* verò acta est ibi ista causa,quis non intelligat,quis nō sentiat, quis non videat eos in ea victos quorum inde communio separata est? Eligant ergo,vtrū malint credere quod pronunciauerunt ecclesiastici cognitores,aut quod murmurāt victi litigatores. Aduersus istam complexionem dictu breuissimam,intellectu facillimam,attēdite pro vestra prudentia diligenter, quàm nihil sobrium responderi K possit, & tamen malus Polemo magis ebrietate inueterati erroris vertitur. Date veniam prolixiori fortassis epistolæ quàm iucundiori: veruntamen vt arbitror, vtiliori quàm blādiori,domini honorabiles & meritò suscipiendi,charissimi,ac desyderantissimi fratres. De aduentu autem nostro ad vos, vtrorumq; desyderium deus impleat. Quanto enim charitatis ardore accendamur ad visendos vos, verbis explicare nō possumus, sed vos benigne credere minime dubitamus.

Augustinus Memorio Episcopo commendat Posidium, damnans disciplinas liberales, nisi adsit studium pietatis. Multa de libris quos scripsit de Musica. Item de uersibus Dauidicis. Epi. CXXXI.

DOMINO beatissimo & venerabiliter charissimo & synceriter desyderantissimo fratri & coēpiscopo Memorio, Augustinus in domino salutem. Nullas iā reddere debui literas sanctæ charitati tuæ sine his libris,quos à me sancti amoris iure violentissimo flagitasti,vt hac saltem obedientia responderem epistolis tuis,quibus me magis onerare quàm honorare dignatus es. Quanquam vbi succūbo,quia oneror,ibi etiam quia diligor,subleuor. Neque L enim à quolibet diligor, subleuor, & eligor, sed ab eo viro & domini sacerdote,quem sic acceptum deo sentio,vt cum animam tuam tam bonam leuas ad dominum,quoniam in illa me habes,leues & me. Debui ergo nunc libros mittere,quos emendaturū me esse promiseram, Et ideo non misi, quia non emendaui: non quia nolui,sed quia non potui,curis videlicet multis & multum præualētibus occupatus. Nimis autem ingratum ac ferreum fuit,vt te,qui nos sic amas,hic sanctus frater & collega noster Posidius in quo nostram non paruam præsentiam reperies,vel non disceret, vel sine literis nostris disceret. Est enim per nostrum ministerium,non literis illis, quas variarum serui libidinum, liberales vocant, sed dominico pane nutritus quantus ei potuit per nostras angustias dispensari. Quid enim aliud dicendum est eis,qui cum sint iniqui & impij liberaliter sibi videntur eruditi, nisi quòd *in literis vere liberalibus legimus,Si vos filius liberauerit,tūc vere li-* Ioan.8. *beri eritis. Per eum nanque præstatur, vt ipse etiā quæ liberales disciplinæ ab eis,qui in libertatem vocati nō sunt appellantur, quid in se habeant liberale noscatur.* Neque enim habent congruum libertati, nisi quod ha- M bent congruum veritati. Vnde ille ipse filius,Et veritas,inquit,liberabit vos. Non ergo illæ innumerabiles & impiæ fabulæ,quibus vanorum plena sunt carmina poëtarum,vllo modo nostræ consonant libertati: Non oratorum inflata & expolita mendacia: Non denique ipsorum philosophorum garrulæ argutiæ, qui vel deū prorsus non cognouerūt, vel cum cognouissent deum, non sicut deum glorificauerunt,aut gratias egerūt, sed euanuerūt in cogitationibus suis,& obscuratum est insipiens cor eorum,& dicentes se esse sapientes,stulti facti sunt, Et immutauerunt gloriam incorrupti dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis & volucrum atque quadrupedum & serpētium vel qui istis simulacris non dediti,aut non nimis dediti, coluerunt tamen & seruierūt creaturæ potius quàm creatori. Absit omnino vt istorum vanitates & insanię mendaces, ventosæ nugæ ac superbus error, rectè liberales literæ nominentur,hominum scilicet infœliciū, qui dei gratiam per Iesum Christum dominum nostrum qua sola liberamur de corpore mortis huius non cognouerunt,

Gene.12.

Sapien.8.

Contra liberales disciplinas.

Universidad de Deusto Biblioteca

runt,nec ineptis ipsis quæ vera sunt senserunt. Historia
Historia. sanè,cuius scriptores fidem se præcipue narrationibus
suis debere profitentur,fortassis habeat aliquid cognitione dignum liberis, cum siue bona siue mala hominum,tamen vera narrantur. Quanuis in eis cognoscẽdis qui spiritusancto non adiuti sunt,rumoresq; colligere ipsis humanę infirmitatis conditione cõpulsi sunt, quemadmodum non fallerentur in plurimis omnino non video. Est tamen in eis aliqua propinquitas libertatis,si voluntatem mentiendi non habent,nec homines fallunt, nisi cum ab hominibus humana infirmitate falluntur. Verum quia in omnibus rerum motibus qui numeri valeant, facilius consideratur in vocibus, eaq; cõsyderatio quibusdam quasi gradatis itineribus nititur ad superna intima veritatis,in quibus viis ostendit se sapientia hilariter, & in omni prouidentia occurrit amantibus, initio nostri ocij,cum à curis maretract.10. ioribus magisque necessariis vacabat animus, volui per ista quę à nobis desyderasti scripta proludere,quãdo conscripsi de solo rhythmo sex libros, & de melo scribere alios forsitan sex,fateor, disponebam,cũ mihi ocium futurum sperabam. Sed postea quàm mihi curB rarum ecclesiasticarum sarcina imposita est,omnes illæ delitiæ fugêre de manibus,ita vt vix nũc ipsum codicem inueniam,quoniam tuam voluntatem, nec petitionem,nec iussionem contẽnere nequeo. Quod sanè opusculum si potuero mittere, non quidem me tibi obtemperasse, veruntamen te hoc à me tantopere flagitasse pœnitebit. Difficillime quippe intelliguntur in eo quinque libri,si non assit qui non solum disputantiũ possit separare personas, verumetiam pronunciãdo ita sonare morulas syllabarum, vt eis exprimantur sensumq; aurium feriant genera numerorũ: maxime quibusdam etiam silentiorum dimẽsa interualla miscentur,quæ omnino sentiri nequeunt,nisi auditorem pronunciator informet. Sextum sanè librum quem emẽdatum repperi, vbi est omnis fructus cæterorum, non distuli mittere charitati tuæ,fortassis ipse tuã non multum refugiet grauitatem. Nam superiores quinque vix filio nostro & cõdiacono Iuliano,quoniam & ipse iam nobiscum commilitat, [lectione &] cognitione digni videbuntur. Quem quidem nõ audeo dicere plus amo quàm te,quia nec veraciter dico, sed tamen audeo dicere,plus desydero quàm te. Mirum videri potest,quẽC admodum quem pariter amo,amplius desyderem, sed hoc mihi facit spes amplior videndi eum. Puto enim quòd si ad nos te iubente vel mittente venerit, & hoc faciet quod adolescentem decet, maxime quia nõdum curis maioribus detinetur, & teipsum mihi expeditus apportabit. Quibus numeris consistant versus Dauidici non scripsi,quia nescio. Neque enim ex Hebræa lingua,quam ignoro,potuit etiam numeros interpres exprimere,ne metri necessitate ab interpretandi veritate amplius quàm ratio sententiarum sinebat digredi cogeretur:certis tamen eos constare numeris, credo illis qui eam linguam probe callent. Amauit enim vir ille sanctus Musicam piam, & in ea studia nos magis ipse quàm vllus alius author accendit. Habitetis omnes in æternum in adiutorio altissimi,qui habitatis vnanimes in domo,pater materq; fratres filiorum, & cũcti vnius patris filij,memores nostri.

Augustinus Florentinæ puellæ studiosæ,offerens suam docendi operam,si proferat quid uelit exponi.

Caput. CXXXII.

DOMINAE eximiæ meritoq; honorabili in D
Christo ac suscipiẽdæ filiæ Florẽtinæ,Augustinus Episcopus in domino salutẽ. Sanctũ propositum tuum & inuiscератus cordi tuo timor do- Psal.18.
mini castus permanens in seculum seculi,curam pro te nostram non solum in precibus apud deum,verumetiã in admonitionibus ad te ipsam non mediocriter suscitat. Quod quidem in epistolis meis,quas ad matrẽ reuerentiæ tuæ,debito mihi cum honore nominandam, dedi,non semel feci. Sed quia hoc mihi rescribere dignata est,prius te velle accipere literas meas, tunc demum si quid fortè opus esset tibi ex ministerio meo, quod venerando studio tuo omniumq; talium,quantũ possum libera seruitute debere me noui,non te esse tacituram & rescribẽdo insinuaturam. Ecce feci quod te voluisse, quanuis non per te, comperi, ne viderer tibi ostium fiduciæ inhumaniter claudere: supereſt vt promas ipsa,si quid ex me quærendũ putas. Aut enim scio quod inquisieris,& non negabo: Aut ita nescio,vt nullo fidei salutisq; detrimento nesciam, & de hoc etiam teipsam si potuero faciam reddita ratione securã: Aut certe si & nescio & tamen sciendum est,vel impetrabo à domino ne tibi desim. Nam sæpe officium impertiẽ- E
di meritũ est accipiendi: vel ita tibi respondebo,vt noueris pro hac ipsa re quam pariter nescimus ad quem pulsare debeamus. Hæc ideo prælocutus sum, ne te pro certo speres quicquid à me quæsieris aduituram,& cũ hoc [non] prouenerit,audacter potius quàm prudenter me fecisse arbitreris,quod tibi quęrendi si quid voles facultatem dedi. Hoc enim feci non doctor perfectus,sed cũ docendis perficiendus,domina eximia meritoq; honorabilis in Christo ac suscipiẽda filia. Equidem etiam in iis rebus quas vtcunq; scio, magis te cupio esse scientem, quàm scientiæ nostræ indigentem. Neque enim vt quod scimus doceamus,aliorum ignorantiam optare debemus. Multò quippe melius omnes sumus dociles deo quod vtique in illa superna patria, cum in nobis completum fuerit quod promissum est, perficietur,vt non dicat homo proximo suo,Cognosce Hiere.31.
dominum. Omnes enim cognoscent eum,sicut scriptũ est,*à minore vsq; ad maiorem eorum*. Et solicitissime cauendum est in docendo superbię vitium,quod in discendo nõ ita est. Vnde & sancta scriptura nos admo- Iacobi.1.
net dicens: Sit omnis homo velox ad audiendum, tar- Psal.50.
dus autem ad loquendum. Et ille in psalmo ait: Audi- F
tui meo dabis ϑ gaudium & ϑ exultationẽ & lætitiam: continuoq; subiecit,Et exultabunt ossa humiliata. Vidit enim in audiendo facillime seruari humilitatem, quæ difficilis est in docendo, quoniã necesse est vt doctor habeat superiorem locum,vbi laboriosum est obtinere ne subrepat elatio. Vides ne quemadmodũ periclitemur à quibus hoc expectatur, vt nõ solum doctores simus,verumetiam cum simus homines diuina doceamus? Sed laborum periculorumq; nostrorũ singulare est solatium,cum ita proficitis, vt illò perueniatis, vbi nullius hominis doctoris egeatis. Isto autem periculo non tantum nos, nam ad illum de quo dicturus sum,quid sumus nos? Non ergo nos tantum periculo isto,sed etiam ille doctor gentium periclitatum se esse testatur cum dicit: Ne in magnitudine reuelationum 2.Cor.12.
mearum extollar, datus est mihi stimulus carnis &c. Vnde & ipse dominus tumoris huius admirabilis medicus,Nolite,inquit,ab hominibus vocari rabbi, vnus Matth.23.
est enim magister vester Christus. Quod retinẽs idem ipse doctor gentium dicit: Neq; qui plantat est aliquid, 1.Cor.3.
neque

Universidad de Deusto Biblioteca

G neque qui rigat,sed qui incrementum dat deus.Hoc & ille meminit,qui in natis mulierum, quanto magnus erat,tanto se in omnibus humiliabat, indignum se af-
Luc.3. firmans qui Christi calciamenta portaret. Quid enim
Ioan.1. aliud ostendit vbi ait:Qui habet sponsam sponsus est,
Ioan.3. amicus autem sponsi stat & audit eum,& gaudio gaudet propter vocem sponsi? Hic est ille auditus de quo
Psal.50. paulo ante commemorauí in psalmo positum, Auditui meo dabis exultationem & lætitiam,& exultabunt ossa humiliata. Proinde tanto me certius, tanto solidius, tanto sanius gaudere scias de fide & spe & dilectione tua,quantominus indigueris, non tantum à me quicquam discere,sed ab vllo prorsus hominum. Veruntamen quia cum illic essem,te quidem per ætatem verecundante,boni parentes & amantissimi bonorum studiorum tuorum, quanto pietatis veræq; sapientiæ ardore flagrares mihi intimare dignati sunt, & benuolentissime petierunt,ne tibi instruendę in quo opus esset meam operulam denegarem: admonendam te his literis credidi,secundum supradictas optiones,vt quæras quod vis,ne sim superfluus si conatus fuero docere quod scis,dum tamen firmissime teneas, quod etsi ali-
H quid salubriter per me scire potueris,ille te docebit qui est interioris hominis magister interior, qui in corde tuo tibi ostendit verum esse quod dicitur, Quia neque qui plantat est aliquid,neq; qui rigat, sed qui incremẽtum dat deus.

Augustinus Italicæ cuidam de clade Romanorum à Barbaris illata,de perpetiendis malis spe uitæ cœlestis.

Epistola. CXXXIII.

RELIGIOSISSIMAE atque in Christi membris meritò sanctęq; laudabili famulæ dei Italicæ, Augustinus in domino salutem.

Tres epistolas tuæ benignitatis acceperam cum ista rescripsi. Vnam,quæ adhuc meas literas exigebat:alteram,quæ ad te iam peruenisse indicabat: tertiam,quæ benuolentissimam pro nobis curam tuam etiã de domo clarissimi & egregij iuuenis Iuliani, quæ nostris adhæret parietibus,continebat. Qua accepta continuo respõdere non distuli, quia procurator eximietatis tuæ cito se Romam posse mittere scripsit,cuius literis grauiter contristati sumus, quòd ea quæ illic in vrbe vel circa vrbem geruntur,non nobis insinuare curauit, vt certum apud nos fieret quod incertę famę credere no-
I lebamus. Fratrũ quippe literis ante transmissis,quanuis molesta & dura,multo tamẽ leuiora nunciata sunt. Plus sanè quàm dici potest miratus sum, quòd nec tãta occasione hominum tuorum fratres sancti Episcopi scripserint, nec epistola tua quicquam nobis de tantis tribulationibus vestris insinuauerit,quæ vtique per viscera charitatis nostræ sunt, nisi forte faciendum non putasti quod nihil prodesse duxisti, aut nos tuis literis mœstificari noluisti. Prodest aliquid,quantum ego arbitror,etiam ista cognoscere. Primò,quia iniustum est
Rom.12. gaudere velle cũ gaudẽtibus, & flere non velle cũ flen-
Rom.5. tibus. Deinde quia tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit,quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritumsanctum, qui datus est nobis. Absit itaque vt recusemus audire etiam quæ amara & tristia sunt erga charissimos nostros. Nescio quo enim modo minus fit quod patitur vnum membrum si compatiũ-
1.Cor.12. tur alia membra. Nec ipsa mali relatio fit per cõmunionem cladis,sed per solatium charitatis, vt quamuis alij ferendo patiuntur, alij cognoscẽdo compatiuntur, communis sit tamen tribulatio, quibus probatio, spes, K dilectio spiritusq; communis est. Omnes autẽ nos dominus consolatur, qui & hæc temporalia mala prædixit,& post hæc bona æterna promisit: Nec debet cum præliatur infringi,qui vult post prælium coronari, vires illo subministrante certantibus qui præparat ineffabilia dona victoribus. Rescripta illa nostra non tibi ad nos auferant scribendi fiduciam,præsertim quia timorem nostrum non improbabili defensione leniisti. paruulos tuos resalutamus, & in Christo tibi grandescere optamus,qui iam in hac ætate cernunt quàm sit amor huius seculi periculosus & noxius,atque vtinam cum magna & dura patiuntur, parua & flexibilia corrigantur. De domo illa quid dicam,nisi benignissimæ tuæ curæ gratias agam? Nam eam quã dare possumus nolunt,quam volunt autem dare non possumus. Neq; enim sicut falso audierunt, à decessore meo relicta est ecclesiæ,sed inter antiqua eius prædia possidetur,& antiquæ alteri Ecclesiæ sic cohæret,quemadmodũ ista de qua agitur alteri.

Augustinus Pammachio uiro senatori, gratulatur quod eam Numidiæ partem cui præerat adhortatus sit literis, ut à Donatistis conferrent sese ad Ecclesiæ cõmunionem. L

Epistola. CXXXIIII.

DOMINO eximio & meritò suscipiẽdo, atq; in Christi visceribus dilectissimo filio Pammachio, Augustinus in domino salutem.

Bona opera tua Christi gratia germinantia, te nobis in membris eius honorãdum,& planè notissimum dilectissimumq; fecerunt. Neque enim si quotidie faciem tuam viderem, notior mihi esses, quàm cũ interiorem tuum pacis decorem,pulchrum ac veritatis luce radiantem,in vnius tui facti candore cõspexi, conspexi & agnoui, agnoui & amaui: Huic nunc loquor, huic scribo, dilecto amico meo, qui mihi corpore absenti absens innotuit. Veruntamen iam simul eramus, & coniuncti sub vno capite viuebamus,in cuius charitate nisi radicatus esses, non tibi tam dilecta catholica vnitas foret,nec colonos tuos Aphros,eò terrarũ, vnde Donatistarum furor exortus est, hoc est,in media cõsulari Numidia constitutos tali admoneres alloquio, tanto feruore spiritus animares, vt deuotione próptissima ad sequendum eligerent, quod te talem ac tãtum virum,non nisi agnita veritate sequi cogitarẽt, & tam longe à te locorum interuallis remoti irent sub idem M caput,atque in eius membris in æternum tecum deputarentur,cuius præcepto tibi temporaliter seruiunt. In hoc ergo tuo facto te cognitum amplectens, exultaui vt gratularer tibi in Christo Iesu domino nostro, tibiq; has gratulatorias literas mitterem, qualecunque specimen cordis & amoris erga te mei. Neque enim amplius potui. Sed quæso ne tu hactenus quicquid te diligo metiaris,perlectam transi hanc epistolam trãsitu inuisibili qui intus fit,& perge cogitando in pectus meum, & cerne quid illic de te agatur. Patebit enim oculo charitatis cubiculum charitatis,quod claudimus aduersus nugas tumultuosas seculi,cum illic deũ adoramus:& videbis ibi delitias lætitiæ meæ de tam bono opere tuo, quas nec lingua effari, nec stylo exprimere valeo,calentes atque flagrantes in sacrificio laudis eius, quo inspirante hoc voluisti,& quo adiuuante potuisti. Gratias deo super inenarrabili dono eius. O quàm multorum tecum pariter senatorũ, pariterq; sanctæ Ecclesiæ filiorũ,tale opus desyderamus in Aphrica, de quali tuo lætamur. Sed illos periculosum est exhortari, tibi

A securum est gratulari. Illi enim forte non facient, & tanquam nos in animo eorum vicerint inimici Ecclesiæ, decipiendis insidiabuntur infirmis. Tu verò iam fecisti, vnde inimici Ecclesiæ, liberatis confundantur infirmis. Proinde sufficere visum est, vt ipse quibus Christiano iure potueris, amica fiducia istam epistolã legas. Sic enim ex tuo facto fieri posse in Aphrica credunt, quod forte dum putant fieri non posse, pigrescũt. Insidias autẽ quas ipsi hæretici distorto corde moliuntur, quoniam nisi eos arbitratos† valere aliquid in possessione Christi, animo tuo, nec rescribere volui. Audies tamen hæc à fratribus meis, quos plurimum commendo eximietati tuæ, ne in tam magna tamq; inopinata salute hominum, de quibus per te catholica mater exultat, asperneris etiam superflua metuentes.

† aliàs, quoniã ipsi arbitrãtur &c.

Augustinus Seuero abbati, blandissime monens, ne mutuis laudibus certet, sed potius ea tractet, quæ propius pertinent ad pietatem. Epi. CXXXV.

DOMINO beatissimo atque dulcissimo, venerabili nimiumq; desyderabili fratri & cõsacerdoti Seuero, & qui tecum sunt fratribus, Augustinus & qui mecum sunt fratres in domino salutem. Epistola mea quã peruexit charissimus filius & condiaconus noster Timotheus, iã parata erat profecturo, quãdo filij nostri Quodvultdeus & Gaudentius ad nos venerunt cum literis tuis. Inde factum est vt cõtinuo proficiscens, non afferret responsionẽ meã, quoniam post illorum aduentum quantulumcunque apud nos immoratus est, & profecturus per horas singulas videbatur. Sed etsi per eum respondissem, adhuc debitor forem. Nam & tunc quod videor respondisse debitor sum, nõ dico charitatis, quam tanto magis debemus, quanto amplius impenderimus, cuius nos perpetuos debitores ostẽdit Apostolus, dicẽs, Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis, sed ipsius epistolæ tuæ, quando enim sufficiam tuæ suauitati, tãtæq; auiditati animi tui, quam mihi lecta nunciauit? Rem quidem mihi in te notissimam insinuauit, veruntamẽ etsi nõ mihi rei nouæ insinuatrix, noua tamen rescriptorũ exactrix fuit. Miraris fortasse, cur me huius debiti persolutorem imparem dicam, cum tu de me tam multum sentias, qui me tanquam anima mea noueris. Sed hoc ipsum est quod mihi magnam difficultatem facit respondendi literis tuis, quia & quantus mihi videaris parco dicere propter verecũdiam tuam, & vtiq; minus dicendo cum tu in me tantam laudem cõtuleris, quid nisi debitor remanebo? Quod non curarem si ea quę de me ad me locutus es, non ex charitate synceriss ima dicta scirem, sed adulatione inimica amicitiæ. Hoc quippe modo ne debitor fierem, quia talia rependere non deberem: sed quanto magis noui quàm fideli animo loqueris, tanto magis video quanto debito grauer. Vide autem quid mihi contigit, vt me quodãmodo ipse laudauerim, qui me à te fideliter laudatũ dixerim. Sed quid aliud dicerem, quàm id quod de te admonui quem nosti. Ecce mihi nouam feci quæstionẽ, quam tu non proposuisti, & eam fortassis expectas vt soluam, ita mihi parum erat quòd debitor eram, nisi etiam me ampliore debito ipse cumularem. quãquam hoc facilè sit ostendere, & si non ostendam facilè tibi videre, & vera infideliter dici posse, & non vera fideliter. Qui enim sic credit vt loquitur, etsi non vera loquitur, fideliter loquitur: qui autem non credit quæ loquitur, & si vera loquitur, infideliter loquitur. Nũquid ergo dubito quòd ea de me credas quæ scripsisti? Quæ cum in me non agnosco, potuisti fideliter de me non vera dicere: sed nolo te vel beneuolẽtia sic falli cui beneuolentiæ debitor sum, quia & tam fideliter & tã beneuole ea quæ vera sunt possem de te dicere, nisi vt supra dixi, verecundiæ tuę parcerem. Ego autem quando laudor à germanissimo & familiarissimo animæ meę, velut à meipso lauder, sic habeo. Quod cernis quàm molestum sit etiã vera si dicantur. Quanto potius, quia etiam cum sis altera anima mea, immo vna sit anima tua & mea, sic in me falleris putando mihi adesse quæ desunt, quomodo & de se ipse vnus homo falli potest? Quod non tam ideo nolo ne quem diligo tu fallaris, verumetiam ne minus ores vt sim quod iam me esse credis: nec in eo sum tibi debito, vt eodẽ progressu beneuolentiæ credam & loquar de te bona, quæ adhuc & tu tibi deesse cognoscis, sed vt animo tam quidem beneuolo ea tantum dicam bona tua dona dei, de quibus in te certus sum. Quod non ideo non facio ne fallar in eis, sed ne tu à me laudatus, ipse te laudasse videaris: & propter illam iustitiæ regulam, quia mihi fieri nolo. Quod si fieri debet, eligo esse debitor quandiu puto nõ esse faciendum, Si autem fieri non debet, nec debitor sum. Sed noui quid mihi ad hæc respondere possis, Ita ista loqueris quasi prolixam epistolam tuam de laudibus meis desyderauerim. Absit vt hoc de te credam: sed epistola tua, nolo dicere quàm veris vel quàm non veris, plena tamen laudibus meis, hoc de me vt reprehẽderem etiam te nolente flagitauit. Nam si quid aliud volebas vt scriberem, largitorem me desyderabas, non redditorem. Porrò iustitiæ ordo sic se habet, vt debitũ prius reddamus, tum deinde cui reddimus si hoc placet aliquid & donemus: quanquam etiam talia qualia desyderasti vt scriberem, si diligentius præcepta dominica cogitemus, reddimus potius quàm donamus, si nemini quicquam debendum est nisi vt inuicem diligamus. Ipsa quippe dilectio exigit debitum, vt fraternæ charitati seruientes, eum qui se adiuuari rectè velit, in quo possumus adiuuemus. Sed mi frater & tu credo quod noueris, quanta sint in manibus meis, quibus ob diuersas curas quas nostræ seruitutis necessitas habet, vix mihi pauciss imæ guttæ temporis stillantur, quas aliis rebus si impendero contra officium meum mihi facere videor. Quod enim vis vt ad te prolixam epistolam scribam, & hoc quidẽ debeo fateor, debeo prorsus hoc tam dulci, tam synceræ, tã meræ voluntati tuę. Sed quia bonus es amator iustitiæ, inde te admoneo, vt de illa quam diligis hoc à me libentius audias. Cernis prius esse quod & tibi & aliis quàm quod tibi tantummodo debeo, & tempus ad omnia mihi non sufficit, quando nec ad illa quæ priora sunt. Vnde omnes charissimi & familiarissimi mei, quorũ in nomine Christi inter primos mihi es, rẽ facient officij sui, si non solum alia mihi scribenda ipsi non imponãt, verumetiã cæteros quanta possunt authoritate & sancta benignitate prohibeãt, ne videar ego durus cum à singulis petita non dedero, dum ea volo magis reddere quæ omnibus debeo. Denique cum sicut speramus & promissum tenemus, ad nos venerit venerabilitas tua, scies quibus operibus literarum & quantum occupatus sim, & instantius facies quod rogaui, vt & alios quos potueris mihi aliquid aliud scribendum volentes iniungere à me demoliaris. Dominus deus noster impleat cordis tui tam grandem, & tam sanctum sinum quem ipse fecit, domine beatissime.

Rom. 13.

aqua effluit.

Augustinus

G *Augustinus Felici & Hilarino Episcopis, adhortãs ut afflictiones patienter ferant, Bonifacium presbyterum liberans inuidia, quod diceretur ab ipso submotus ex ordine presbyterij.* Epi. CXXXVI.

DOMINIS dilectissimis meritoq; honorandis fratribus Felici & Hilarino, Augustinus in domino salutem. Non miror satanam fidelium animos perturbantem, cui resistite, permanentes in spe promissorum dei, qui fallere non potest, qui non solum nobis in se credentibus & sperantibus, & in eius charitate vsque in finem perseuerantibus polliceri præmia æterna dignatus est, verumetiam temporalia scandala non defutura prædixit, quibus fidem nostram exerceri & probari oporteret. Ait enim: Quoniã abũdabit iniquitas, refrigescet charitas multorum: sed continuo subiecit, Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Quid ergo mirũ si homines seruis dei detrahunt, & qui eorum vitam peruertere non possunt, famam decolorare conantur, eum ipsum deũ & dominum eorum quotidie blasphemare nõ cessent, cum eis displicet quicquid contra eorum voluntatem H iusto & occulto iudicio facit? Vnde exhortor prudentiam vestram, domini dilectissimi meritoq; honorandi fratres, vt scripturam dei qui nobis hæc omnia futura prænunciauit, & aduersus ea nos firmos esse debere præmonuit, contra hominũ maledica vaniloquia suspitionésque temerarias corde Christianissimo cogitetis. Breuiter itaque dico charitati vestræ, Bonifaciũ presbyterum in nullo crimine apud me fuisse detectũ, nequaquam me de illo tale aliquid credidisse vel credere. Quomodo ergo inberem de numero presbyterorum nomen eius auferri, vehemẽter terrente Euangelio vbi dominus ait: In quo iudicio iudicaueritis iudicabimini? Cũ enim causa quæ inter illum & Spem exorta est, sub diuino examine pendeat secundum placitum eorũ, quod vobis si volueritis poterit recitari, quis ego sum vt audeam dei præuenire sententiam in defendo vel supprimendo eius nomine, de quo nec suspicari temere mali aliquid Episcopus debui, nec dilucide iudicare homo de occultis hominum potui, cum in ipsis causis secularibus, quando ad maiorem potestatem refertur arbitrium iudicandi, manentibus sicuti erant omnibus rebus, expectetur illa sententia, vnde iam nõ I liceat prouocari, ne superiori cognitori fiat iniuria, si eius pendente iudicio aliquid fuerit commutatum? Et vtique multum interest inter diuinam & humanam quamlibet excelsissimam potestatem. Domini dei nostri misericordia nunquam vos deserat, domini dilectissimi & honorandi fratres.

Matth.24.

Matth.7. Videtur esse nomen proprium.

2.q.1.nomẽ.

Apparet quendam è sodalitio Augustini parum secundæ famæ iuuenẽ intendisse crimen Bonifacio presbytero Augustini, quòd ab eo fuerit de stupro interpellatus. Quum res euidentibus argumentis nec refelli nec coargui posset, iussus est uterque adire sepulchrum martyris, ut miraculo transigeretur iudicium. Id ut clàm fieret, curarat Augustinus. Verum quoniam res eruperat in notitiam hominũ, hortatur omnes, ne temere iudicent, nèue ob paucorum delicta, uel ipsi deficiant à pietate, uel de omnibus male suspicentur, declarans nullam fuisse tam fœlicem sodalitatẽ, in qua non aliquod flagitium extiterit.

Epistola. CXXXVII.

DILECTISSIMIS fratribus Clero, senioribus, & vniuersæ plebi ecclesiæ Hipponensis, cui seruio in dilectione Christi, Augustinus in domino salutem. Vtinam scripturæ dei solicita mente intendentes, in quibusq; scandalis adiutorio nostri sermonis non egeretis, & illevos potius consolaretur qui consolatur & nos: qui nõ solum bona, quæ sanctis & fidelibus suis est redditurus, verumetiam mala quibus erat hic mundus abundaturus antè prædixit, antè cõscribenda curauit, vt bona post seculi finem secutura certiores expectaremus, quàm mala similiter prænunciata ante seculi finẽ præcedentia sentiremus. K Vnde & Apostolus dicit: Quæcunque enim antè scripta sunt, vt nos doceremur scripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus ad deum. Quid autem opus erat vt ipse dominus Iesus non solum diceret: Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui, quod post seculi finem futurum est, verumetiam exclamaret, Væ mundo ab scandalis: nisi vt nobis non blandiremur venire nos posse ad sedes fœlicitatis æternæ, nisi temporalibus malis exerciti non defecerimus? Quid opus fuit vt diceret: Quoniã abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum, nisi vt illi de quibus continuo locutus adiunxit: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit: cum hac iniquitatis abundantia refrigescentem charitatem viderent, non perturbarentur, non expauescerent, non quasi rebus insperatis & inopinatis contristati deficerent, sed potius vidẽtes accidere quæ futura prædicta sunt ante finem, patienter perseuerarent vsque in finem, vt securi mererentur regnare post finem, in ea vita quæ nõ habet finem. Proinde charissimi in isto scãdalo quod de Bonifacio presbytero nonnulli perturbantur, non vobis dico vt non doleatis. Qui enim ista non dolent, nõ est in eis charitas Christi: qui autem etiam de talibus gaudent, abundat in eis malignitas diaboli. Non quia in memorato presbytero apparuit aliquid quod dignũ damnatione iudicaretur, sed quia duo de domo nostra talem habent causam, vt vnus eorum sine dubio perditus habeatur, & sit alterius fama apud quosdam mala, apud quosdam dubia, etiam si non sit maculata cõscientia. Dolete ista, quoniam dolenda sunt. Non tamen sic vt eo dolore vestra charitas à bene viuẽdo refrigescat, sed potius ad dominum deprecandum inardescat, vt si innocens est presbyter noster quod magis credo: quia cum sensisset alterius motum impudicũ & immundum, nec consentire voluit nec tacere, cito eum sua diuina sentẽtia manifestatum ministerio proprio repræsentet. Si autem male sibi conscius, quod suspicari non audeo, voluit alterius existimationem lædere, cum eius pudicitiam contaminare non posset, sicut dicit ipse cum quo habet causam, non eum permittat suã occultare nequitiam, vt quod homines inuenire non possunt, de quolibet eorum diuino iudicio propaletur. Cum enim ista me causa diu cruciasset, nec inuenirem quomodo vnus è duobus conuinceretur, quanuis magis presbytero credidissem, cogitauerã primo sic ambos deo relinquere, donec in vno eorũ qui mihi suspectus erat aliquid existeret, vnde non sine iusta & manifesta causa de nostro habitaculo proiiceretur. Sed cũ promoueri in clericatu, siue illic per me, siue alibi per literas meas vehementissime conaretur, ego autẽ nullo modo adducerer ei homini, de quo tantũ mali existimarem manus ordinationis imponere, aut per commendationem meam alicui fratri meo cum subintroducere, turbulentius agere cœpit, vt si ipse in clericatu nõ promoueretur, nec presbyter Bonifacius in suo gradu esse permitteretur. In qua eius prouocatione cũ viderem Bonifaciũ nolle quibuslibet infirmis & ad suspicionem

Matth.5.

Matth.18.

Matth.24.

A spicionem propensis de suæ vitæ dubitatione scandalũ fieri, paratumq; esse honoris sui apud homines damnũ perpeti potius, quàm in ea contentione, in qua non pos set ignorantibus & dubitantibus vel ad male suspicandum procliuioribus suam demonstrare conscientiam, vsque ad Ecclesiæ perturbationem inaniter progredi, vtrq; aliquid mediũ, vt certo placito se ambo constringerent ad locum sanctum se peregrinaturos, vbi terribiliora opera dei nõ sanam cuiusque conscientiã multo facilius aperirent, & ad confessionem vel pœna vel timore compellerent. Vbique quidem deus est, & nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia, & eum à veris adoratoribus in spiritu & veritate oportet adorare, vt in occulto exaudiens, *in occulto etiam iustificet* & coronet. Veruntamẽ *ad ista quæ hominibus visibiliter nota sunt, quis potest eius cõsiliũ* perscrutari, quare in aliis *locis hęc miracula* fiant, in aliis nõ fiãt? Multis enim notissima est sanctitas loci, vbi beati Fœlicis Nolensis corpus conditum est, quò volui vt pergerent, quia inde nobis facilius fideliusq; scribi potest, quicquid in eorum aliquo diuinitus fuerit propalatũ. Nam & nos nouimus Mediolani apud memoriã sanB ctorum, vbi mirabiliter & terribiliter dæmones confitentur, furem quendam quia ad eum locum venerat vt falsum iurando deciperet, compulsum fuisse confiteri furtum, & quod abstulerat reddere: Nunquid non & Aphrica sanctorũ martyrum corporibus plena est? Et tamen nusquam hic scimus talia fieri. Sicut enim quod Apostolus dicit: Non omnes sancti habent dona curationum, nec omnes habent diiudicationem spirituum, ita nec in omnibus *memoriis* sanctorũ *ista* fieri *voluit ille, qui diuidit propria vnicuique pro vt vult.* Quapropter cum ego noluissem hunc grauissimũ dolorem cordis mei vobis perferri in notitiam, ne vos atrociter & inaniter contristando turbarem, fortassis ideo deus noluit vos latere, vt nobiscũ orationibus incumbatis, vt quod ipse in hac causa nouit, nos autẽ nosse non possumus, etiã nobis manifestare dignetur. Nomen autem presbyteri propterea nõ ausus sum de numero collegarũ eius vel supprimere vel delere, ne diuinæ potestati sub cuius examine causa adhuc pendet, facere viderer iniuriam, *si illius iudicium meo vellem iudicio præuenire: quod nec in negociis secularibus iudices faciunt, quando causæ dubitatio ad maiorem po*C testatẽ refertur, vt pendente relatione aliquid audeant commutare. Et in Episcoporum concilio constitutum est, nullum clericum, qui nondum conuictus sit, suspẽdi à communione debere, nisi ad causam suã examinandam se non pręsentauerit. Bonifacius tamen hanc humilitatẽ suscepit, vt nec literas acciperet quibus in peregrinatione honorem suum quæreret, vt in eo loco vbi ambo ignoti sunt, circa ambos æqualitas seruaretur. Et nunc si vobis placet vt nomen eius nõ recitetur, ne iis qui ad ecclesiam accedere nolunt, sicut ait Apostolus, demus occasionem quærentibus occasionem, non erit nostrum hoc factum, sed eorum quorum causa fuerit factum. Quid enim obest homini, quod ex illa tabula non vult eum recitari humana ignorantia, si de libro viuorum non eum delet iniqua conscientia? Proinde fratres mei qui timetis deũ, mementote quod ait Apostolus Petrus: Quoniã aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiẽs circumit, quærens quem deuoret. Quẽ non potest deuorare seductum ad nequitiam, famam ipsius inquinare conatur, vt si fieri potest opprobriis hominum, & malarum linguarũ detractione deficiat, & sic in eius fauces ruat. *Si autem nec famam innocẽ*- D *tis maculare potuerit, hoc ei persuadere tentat*, vt per maleuolas suspitiones de fratre suo *iudicet*, & sic ab illo implicatus absorbeatur. Et quis omnes *eius* captiones & circumuentiones vel cõprehendere vel enumerare sufficiat? Aduersus tamen hæc tria quæ ad causam præsentem pertinent propius, ne mala exẽpla imitando ad nequitiam seducamini, ita vos per Apostolũ al- 2.Cor.6. loquitur deus: Ne sitis iugum ducẽtes cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? Aut quę societas luci ad tenebras? Item alio loco, Nolite, in- 1.Cor.15. quit, seduci: Corrumpunt mores bonos colloquia mala, Sobrij estote iusti, & nolite peccare. Vt autem linguis detrahentium nõ deficiatis, sic per Prophetam dominus dicit: Audite me qui scitis iudicium, populus meus Esa.51. in quorum corde lex mea est. Opprobria hominũ nolite metuere, & detractione eorum ne superemini, nec quod vos spernant magni duxeritis: Sicut enim vestimentum ita per tempus absumentur, & sicut lana à tinea comedentur, iustitia autem mea in æternum manet. Iam verò ne maleuolo animo de seruis dei falsa suspicando pereatis, illud Apostolicum recordamini 1.Cor.4. vbi ait: Nolite ante tempus iudicare quicquam, donec E veniat dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis, & tũc laus erit vnicuiq; à deo. Et item illud quod scriptum est, Quæ manifesta sunt, vobis: quę autem occulta sunt, domino deo vestro. Manifestũ est quidem, quia ista in ecclesia non accidunt sine graui tristitia sanctorum atque fidelium, veruntamen consoletur nos qui cuncta prædixit, atq; vt abundantia iniquitatis non refrigescamus sed vsq; in finẽ perseueremus, vt salui esse possimus admonuit. Nam quantum ad me attinet, etsi est in me quantula- 1.Cor.11. cunque charitas Christi, quis vestrũ infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur & ego nõ vror? Nolite itaque augere cruciatus meos deficiendo vel in suspicionibus falsis, vel in peccatis alienis. Nolite obsecro vos, ne dicam de vobis. Et super dolores vulnerũ meorum addiderunt. Nam illi qui gaudent de istis doloribus nostris, de quibus in persona corporis Christi tãto ante *prędictum est, Aduersus me insultabant qui sede-* Psal.68. *bant in porta, & in me psallebant qui bibebant vinum*, multo tolerabilius sustinẽtur, pro quibus tamen etiam ipsi orare & bonum eis velle dicimus. Ad quid enim aliud sedent isti, & quid aliud captant, nisi vt quisquis E Episcopus vel clericus vel monachus vel sanctimonialis ceciderit, omnes tales esse credant, sed non omnes posse manifestari? Et tamen etiam ipsi cum aliqua maritata inuenitur adultera, nec proiiciũt vxores suas, nec accusant matres suas. Cum autẽ de aliquibus qui sanctum nomen profitentur, aliquid criminis vel falsitatis sonuerit vel veri patuerit, instant, satagunt, ambiũt, vt de omnibus hoc credatur. Hos ergo de nostris doloribus suauitatem suæ malæ linguæ captantes, facilè est vt illis canibus cõparemus, si forte in malo intelligẽdi sunt, qui lingebant vulnera pauperis illius, qui ante ia- Luc.16. nuam diuitis iacebat, & quousq; veniret ad requiem sinus Abrahæ, laboriosa & indigna omnia tolerabat. Vos me nolite amplius cruciare, qui aliquam spem ha- 2.Cor.7.& betis ad deum. Vos nolite illa vulnera quę illi lingebãt multiplicare. Vos pro quibus periclitamur, omni hora habentes foris pugnas, intus timores, ⌊ periculũ in ciuitate, ⌋ periculum in deserto, periculum ex gentibus, periculum ex falsis fratribus. *Scio* quia doletis, sed nũquid acrius quàm ego? *Scio* quia conturbati estis, & timeo ne

Notum iudicium.

2.q.1.nomẽ.

1.Cor.11.

11.q.3.quid obest.

1.Petri.5.

Universidad de Deusto Biblioteca

G meo ne inter linguas maledicorum deficiatis,& pereat infirmus,propter quem Christus mortuus est. Non ex vobis increscat dolor noster,quia non culpa nostra factus est vester. Nam hoc est quod præcauere conatus sum,vt si fieri posset hoc malum, nec vitandum negligeretur,nec in vestram noticiã perferretur, vbi infructuose cruciarentur firmi & periculose turbarẽtur infirmi. Sed qui hoc cognito permisit vos tentari,det vobis vires sustinendi,& erudiat vos ex lege sua, Doceat vos & mitiget à diebus malignis,donec fodiatur pecca
Psal.93. toris fouea. Audio nonnullos vestrum hoc amplius cõ tristari, q̃ de lapsu duorum illorum diaconorũ, qui ex parte Donati venerant,tanquàm disciplinæ Proculiani insultauerint,velut gloriantes de nobis, quod ex nostra disciplina nihil tale in clericis extitisset. Quod qui
Hiere.3. cunq; feciſtis,fateor vobis,nõ bene feciſtis. Ecce docuit nos deus,vt qui gloriatur,in domino glorietur. Nec ob iiciatis hæreticis, nisi quia non sunt catholici, ne similes eis sitis,qui non habendo quòd in causa suę diuisionis defendant,non nisi hominũ crimina colligere affectant,& ea ipsa plura falsissime iactãt: vt quia ipsam diuinæ scripturæ veritatem, qua vbiq; diffusa Christi
H ecclesia commendatur,criminari & obscurare nõ possunt,homines per quos prædicatur adducãt in odium, de quibus & fingere quicquid in mentem venerit possunt. Vos autem non ita didicistis Christum,si tamen illum audistis, & in illo docti estis. Ipse quippe fideles suos securos fecit etiam de dispẽsatoribus malis, mala
Matth.23. sua facientibus,& bona eius loquentibus, vbi ait, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt,facere nolite: dicunt
1.Cor.9. enim & nõ faciunt. Orate quidem pro me, ne forte aliis prædicans ipse reprobus inueniar. Veruntamen cũ
47.dis quãtumlibet. gloriamini,nõ in me,sed in domino gloriemini. Quãtumlibet enim vigilet disciplina domus meæ, homo sum & inter homines viuo, nec mihi arrogare audeo,
Gene.9. vt domus mea melior sit quàm arca Noë,vbi tamẽ in-
Gene.21. ter octo homines reprobus vnus inuentus est: Aut melior sit quàm domus Abraæ,vbi dictum est,Eijce ancil lam & filium eius: Aut melior sit quàm domus Isaac,
Malachiæ.1. cui de duobus geminis dictum est,Iacob dilexi,Esaü autem odio habui: Aut melior sit quàm domus ipsius Ia-
Gene.49. cob, vbi lectum patris filius incestauit: Aut melior sit
2.Reg.11. quàm domus ipsius Dauid, cuius filius cum sorore cõcubuit, cuius alter filius contra patris tã sanctam man
I suetudinem rebellauit: Aut melior quàm cohabitatio
2.Cor.7. Pauli Apostoli, qui tamen si inter omnes bonos habitaret, nõ diceret quod superius commemorauí, Foris pugnæ,intus timores: nec diceret cum de sanctitate
Philip.2. & fide Timothei loqueretur, Neminem habeo qui germane de vobis solicitus sit. Omnes enim sua quærunt, non quæ sunt Iesu Christi: Aut melior q̃ cohabitatio ipsius domini Christi,in qua vndecim boni perfidum
47.dis.quãtumlibet. & furem ludam tolerauerunt: Aut melior sit postremo quàm cœlum,vnde angeli ceciderunt. Simpliciter autem fateor charitati vestræ corã domino deo nostro, qui testis est super animam meam, ex quo deo seruire cœpi, quomodo difficile sum expertus meliores quàm qui in monasteriis profecerunt, ita non sum expertus peiores quàm qui in monasteriis ceciderũt, ita vt hinc
Apoc.22. arbitrer in Apocalypsi scriptũ,Iustus iustior fiat,& sordidus sordescat adhuc. Quapropter etsi contristamur de aliquibus purgamẽtis, consolamur tamen etiam de pluribus ornamentis. Nolite ergo propter amurcam, qua oculi vestri offenduntur, torcularia detestari, vnde apothecæ dominicæ fructu olei luminosioris implẽ
tur. Domini dei nostri misericordia vos aduersus omnes insidias inimici in sua pace custodiat dilectissimi fratres. K

Augustinus Clero & populo Hipponensi excusat absentiam suam,adhortans ut in subleuandis pauperibus solito sint alacriores,ob afflictiones temporarias.

Epistola. CXXXVIII.

DILECTISSIMIS fratribus conclericis & vniuersæ plebi, Augustinus in domino salutem. In primis peto charitatẽ vestram,& per Christum obsecro, ne vos mea contristet absentia corporalis. Nam spiritu & cordis affectu puto vos non dubitare vllo modo me à vobis posse discedere, quanuis me amplius cõtristet quàm forte vosipsos, quod infirmitas mea sufficere non potest omnibus curis, quas de me exigunt membra Christi, quibus me & timor eius & charitas seruire compellit. Illud enim nouerit dilectio vestra, nunquam me absentem fuisse licentiosa libertate, sed necessaria seruitute, quæ sæpe sanctos fratres & collegas meos,etiam labores marinos & transmarinos cõpulit sustinere,à quibus me semper non indeuotio mentis, sed minus idonea valetudo corporis excusauit. Proinde dilectissimi fratres sic agite, vt L
Philip.1. quod ait Apostolus, siue adueniens & videns vos, siue absens audiam de vobis,quia statis in vno spiritu,vno animo collaborãtes fidei Euãgelicæ. Si vos aliqua molestia tẽporalis exagitat,ipsa vos magis admonere debet, quemadmodum de illa vita cogitare debeatis, vbi sine aliquo labore viuatis,euadentes non molestas angustias temporis partu,sed horrẽdas pœnas ignis æterni. Nam si modo tanta cura,tanta intentione, tanto labore agitis ne in aliquos cruciatus transitorios incidatis,quantum vos oportet esse solicitos, vt sempiternas miserias fugiatis? Et si mors sic timetur,quæ finit temporalem laborem,quomodo timenda est quæ mittit in æternum dolorem? Etsi delitiæ seculi huius breues & sordidę sic amantur,quanto vehementius futuri seculi gaudia pura & infinita quærenda sunt? Ista cogitantes nolite esse pigri in operibus bonis, vt ad vestri seminis messem suo tẽpore veniatis. Nunciatum enim est mihi,q̃ morem vestrum de vestiendis pauperibus fueritis obliti,ad quam misericordiam cum præsens essem vos exhortatus sum,& nunc exhortor,ne vos vincat & pigros faciat contritio huius mundi,cui talia videtis accidere,qualia dominus & redemptor noster,qui mẽtiri non potest, ventura prædixit. Non solum ergo non M
debetis minus facere opera misericordię,sed etiam debetis amplius quàm soletis. Sicut enim ad loca muni- Simile ele-
tiora festinatius migrant,qui ruinam domus vidẽt cõ gans.
tritis parietibus imminere: sic corda christiana quanto magis sentiunt mũdi huius ruinam crebrescentibus tribulationibus propinquare, tãtomagis debẽt bona quæ in terra recondere disponebant, in thesaurum cœlestẽ impigra celeritate transferre: vt si aliquis humanus casus acciderit,gaudeat qui de loco ruinoso emigrauit: si autem nihil tale fuerit subsecutũ, non contristetur qui quandoq; moriturus,immortali domino ad quem venturus est bona propria cõmendauit. Itaque fratres mei dilectissimi,ex eo quod quisque habet, secundum suas vires quas ipse nouit,facite quod soletis, alacriore animo quàm soletis,& inter omnes seculi huius molestias
Philip.4. Apostolicam exhortationẽ corde retinete,vbi ait: Dominus in proximo est,nihil soliciti fueritis. Talia mihi de vobis nuncientur,quibus nouerim, non propter meam præsentiam, sed propter dei præceptũ qui nunquam

quam est absens, vos solere facere, quod multis annis me præsente, & aliquando etiam me absente fecistis. Dominus vos in pace conseruet, & dilectissimi fratres orate pro nobis.

Audax Augustino, flagitans illius scripta.

Epistola. CXXXIX.

DOMINO vere prædicabili ac nimium suscipiendo, omniq; laudum genere prosequendo patri Augustino, Audax in domino salutem.

Habeo gratiam beatitudini tuæ, quod libenter mei sumpseris tentamenta sermonis. Tunc enim bonæ fidei filiis datur audacia, cum paterni fontis hymbribus fuerit irrorata. Prouocaui itaque te dulcis antistes, non vt prælargi pectoris pusillum libamen acciperem, sed vt ingens diuitis vbertim flumen haurirem. Thesaurum sapientiæ desyderaui, sed minus accepi quàm volui, licet minus non debet dici, sed munus, quod oraculum legis contulerit Augustinus, sacrator iustitiæ, instaurator spiritalis gloriæ, dispensator salutis æternæ. Tam tibi mũdanus orbis notus est, quàm notatus: tam tu ei cognitus, quàm probatus. Opto itaque sapientiæ floribus pasci, & viui fontis haustibus irrigari. Præsta
B cupienti quod vtique prosit. Potest enim seminudi roboris velamen genitale viridari, si meruerit tuis sensim fluentis augeri. Itaque humilitatis meæ præsentiã spõdeo non ram stylo quàm voto, si venerabilitatis tuæ scripto prouisu relegero. Diuina te clementia tueatur annis innumeris domine venerabilis.

Cur mihi fons orbis paruo sermone meauit?
An minus apta suis speraut corda fluentis?
Cum pateat mens omnis aquis, spectetq; loquacem.
Religionis opem, gratos da tensibus hymbres,
versus hepta meter. Expectat quos plena fides Christi de stipite pendens.

Augustinus Audaci, excusat occupationes suas, admonẽs ut uel intendat euoluendis ipsius libris, uel præsens audiat ipsum loquentem. Epi. CXL.

DOMINO dilectissimo & in Christo prædicando nimiumq; desyderabili fratri Audaci, Augustinus in domino salutem. Breuem epistolam tuam, sed plane vehementem flagitatricẽ prolixæ epistolæ meæ, non inuitus, immo etiam lætus accepi. Non quòd facilè sufficerẽ auiditati, sed quòd gratularer charitati tuæ, quia etsi non de idoneo expetis, bonum est tamen quod expetis. Et ad longam quidem
C epistolam conscribendam magis mihi ocium quàm facultas deest, occupatissimo scilicet ecclesiasticis curis, à quibus pauculæ temporum stillæ vix recreant, vel cogitantem aliquid, vel ea quæ magis vrgent, & mihi videntur pluribus profutura dictantem, vel reficientem corporis vires nostræ necessarias seruituti. Nam verba non desunt, quibus possit multa charta compleri, sed quod à nobis in eadẽ sermonis prolixitate desyderas, ad hoc me idoneum non esse respondeo. Thesaurum enim sapientiæ te desyderasse dixisti, sed minus accepisse quàm voluisti, cum ego ex illo thesauro mendicabunda prece quotidianam stipem rogem, vixq; impetrem. Oraculum autẽ legis quomodo sum, de cuius locis† atq; abditis penetralibus nescio longe plura quàm scio, eiusq; multiplices sinus opacosq; secessus adire ac penetrare non valeo sicut volo, & me non aliud quàm minus dignum esse cognosco? Porrò sacrator iustitiæ quis ego, cui me sacratum esse permagnũ est? Iam verò quod instauratorem spiritalis gloriæ me appellas, da veniam, multũ cui loquaris ignoras. Ipse quippe adhuc in hac gloria sic instauror, vt de die in diẽ non solum

† latis.

quantum accedam, sed vtrum omnino aliquid accedã D latere me fatear. Dispẽsator planè salutis æternæ cum cæteris innumerabilibus conseruis meis sum. Quod si volens facio, mercedem habeo. Si autẽ inuitus, tantum 1.Cor.9. dispensatio mihi credita est: neq; enim esse saluris illius dispensatorẽ per verbum ac sacramẽtum, iam hoc est etiã esse participẽ. Nam si per bonos non dispẽsaretur, nõ rectè Apostolus diceret: Imitatores mei estote sicut 1.Cor.4. & ego Christi. Rursus si per malos non dispensaretur, non de quibusdã dominus diceret: Quæ dicunt facite, Matth.23. quæ autẽ faciunt, facere nolite: Dicunt enim & nõ fa- 1.Cor.4. ciunt. Multi ergo dispẽsatores sunt, per quorũ ministe- 1.Cor.7. rium peruenitur ad æternã salutẽ. Sed quæritur inter Roma.11. dispẽsatores, vt fidelis quis inueniatur, & inter ipsos fideles, in quorũ me numero ille qui nõ fallitur cõputet, alius est sic, alius autẽ sic, sicut vnicuiq; deus partitus est mẽsuram fidei. Itaq; frater charissime atq; dulcissime, pascat te dominus potius sapiẽtiæ floribus, & viui fontis haustibus irriget. Si quid autẽ per operulã meã religiosissimo studio tuo cõferri posse arbitraris, quia & capacem te esse intelligo, & audũ sentio, magis in alia nostra opuscula, quę multis voluminibus cõprehendũtur, tibi animus impẽdendus est, quàm per epistolas ali- E quid sperandũ, quod tuũ desyderiũ possit explere. Aut certe in præsentia sume quod potero, quã te puto tuam nobis ideo nõ exhibere, quia nõ vis. Quid enim magnũ est adiuuante domino vt homo liber à cuiusquam loci munere venias ad nos, siue nobiscũ diu futur⁹, siue peracto salrẽ pauxillo rẽporis rediturus? Ecce penè factum est, quod in quinq; versuũ tuorũ tertio posuisti, vt magis loquacẽ quàm eloquẽtem haberes epistolã meam. Quod autem in quinto atq; vltimo versu septẽ pedes sunt, nescio vtrũ numerus tuũ fefellit auditũ, an experiri voluisti, vtrũ ego adhuc ista diiudicare meminerim, quæ forte tã obliti sunt, qui taliũ aliquãdo studioſi postea plurimũ in ecclesiasticis literis profecerũt. Psalteriũ à sancto Hieronymo translatũ ex Hebrẽo nõ habeo. Nos autẽ non interpretati sumus, sed codicũ Latinorum nonnullas mendositates ex Græcis exẽplaribus emẽdauimus. Vnde fortassis fecerimus aliquid cõmodius q̃ erat, nõ tamen tale quale esse debebat. Nã etiam nunc, quæ forte nos tunc præterierunt, si legentes mouerint, collatis codicibus emendamus. Ita illud quod perfectum est, tecum nos quoque requirimus.

Augustinus Maximæ studiosæ fœminæ, consolans illam super afflictione Barbarorum & Donatistarum.

Epistola. CXLI.

HONORABILI & eximię atque in membris Christi laudabili famulæ dei Maximæ, Augustinus in domino salutem. Quantum nos studium sanctum lætificat, tantum rursus contristat quod per errores noxios & pernicioſissimos prouinciam vestram nimium periclitari significas. Sed quia ista futura prædicta sunt, mirandum nõ est quod exurgant, sed vigilandum est ne noceant. Hæc autem deus liberator noster exurgere non permitteret, nisi sanctis eius etiam per huiusmodi tentationes eruditi expediret. Comparant sibi quidem illi sua voluntate peruersa, & præsentis meritum cęcitatis, & futuri ęterni supplicij, si per contumaciam indociles fuerint, seq; cum in hac vita sunt corrigere atque emendare neglexerint. Veruntamen sicut ipsi male vtuntur bonis Matth.5. dei, qui facit solem suum oriri super bonos & malos, & Roma.2. pluit super iustos & iniustos, qui eos per patientiã suam ad pœnitentiam vocat, cum thesaurizant sibi iram in

f die iræ,

G die iræ, & reuelationis iusti iudicij dei. Sicut ergo ipsi benignitate & patientia,id est, bonis dei male vtuntur dum non corriguntur: sic contrà deus etiam malis eorum bene vtitur,non solum ad iustitiam suam,qua his digna in fine retribuet,sed etiam ad exercitationem & profectum sanctorum suorum,vt ex ipsa etiam malorum peruersitate boni proficiant, & probentur & manifestentur,sicut Apostolus ait: Oportet hæreses esse,vt 1.Cor.11. probati manifesti fiant inter vos. Nam si nullus etiam malorum bonus vsus esset deo ad vtilitatem electorũ suorum,qui etiam de malo ludę tantum bonum nobis pręstitit,vt Christi sanguine redimeremur,poterat eos aut nasci non permittere,quos malos futuros esse prę-sciebat,aut in ipso eorũ initio malignitatis extinguere. Sed tantum eos permittit esse,quantum nouit expedire atque sufficere admonendæ atque exercendæ sanctę domui suæ. Ideo nostram de illis tristitiam cõsolatur: quia & ipsa tristitia,quam pro illis habemus,nos reluat, illos autem in sua peruersitate perseuerantes gratuat. Gaudium verò quod percipimus,quando aliqui ex eis correcti in melius commutantur,& sanctorum societati copulantur, nulli gaudio in hac vita comparari H potest. Propterea scriptum est,Fili,si sapiens fueris, ti-Prouer.9. bi sapiens eris & proximis tuis: Si autem malus euaseris,solus hauries mala. Quia cum gaudemus de fidelibus & iustis,& illis & nobis prodest bonum eorũ. Cum autem contristamur de infidelibus & iniquis, illis solis nocet & eorum malitia,& nostra tristitia. Nos autem etiam hoc plurimum adiuuat apud deũ, quod pro eis misericorditer contristamur,& pro ipsa tristitia cõ gemiscimus & oramus. Vnde honorabilis & in Christo laudabilis famula dei, & mœstitiam tuam de talibus,& vigilantiam atque cautelam contra tales quam tuis literis expressisti,multum approbo & laudo,atque vt in hac via perseueranter ambules, pro meis viribus quia hoc exigis,& hortor & moneo, vt miserearis eorum tanquam simplex vt columba, caueas autem illos tanquam astuta sicut serpens, desq; operam quantum potes,vt qui tibi adhærent tecum in recta fide permaneant,aut ad fidem rectam,si forte in aliquo aliqui deprauati sunt,corrigantur. De homine autem,quem suscepit verbum dei,cum caro factum est & habitauit in nobis,emendarem aliquid, si in eo quod credis falsum aut peruersum inuenirem. Hoc ergo crede quod cre-I dis, quia in illo homine totam naturã nostram susce-pit filius dei,id est, & animam rationalem & carnem mortalem sine peccato. Infirmitatis enim nostræ particeps factus est non iniquitatis, vt per infirmitatem communem,solueret iniquitatem nostram,& adduceret nos ad iustitiam suam, bibens mortem de nostro, & propinans vitam de suo. Sed si habes aliquam scripturam eorum,in qua asserunt quod huic fidei sit contrarium,dignare eam mittere,vt non solum fidem nostram dicamus,sed eorum quoque perfidiam quantum possumus refellam°. Sine dubio enim hoc ipsum,quod peruerse & impie sentiunt, aliquibus testimoniis diuinarum scripturarum conantur astruere. In quibus eis ostendendum est, quàm non rectè intelligant literas sacras conscriptas ad fidelium salutem: tanquã si quisquam se medicinalibus ferramẽtis grauiter vexet,quæ vtique non ad vulnerandum, sed ad sanandum sunt instituta. Multum autem laborauimus & laboramus, quantum dominus donat contra diuersos errores arguendos. Sed laborum nostrorum opuscula si forte habere desyderas,mitte qui tibi describant. Voluit enim deus vt hoc facillime possis, qui tibi dedit vnde possis. K

CXLII.

HOc loco sequebatur Epistola prolixa ad Demetriadem virginem, quam quidam putant Iuliani Pelagiani. Certe nec Augustini nec Hieronymi constat esse: eam hoc loco summouimus, cuius amore si quis tenetur,reperiet inter epistolas eruditas,sed falsò Hieronymo inscriptas. Quorsum enim attinet iisdem singula onerare volumina? Numerum tantum priorem manere passi sumus.

† Inuenies hanc in fine Tomi repositam. p. 172. col 3

Augustinus & Alipius Iulianæ uiduæ matri Demetriadis uirginis,ne fallatur epistola quam eloquens quidam ad illam scripsit. Quidã suspicantur esse Iuliani,sed non alienã ab errore Pelagianorũ. Epi. CXLIII.

DOMINAE debitis in Christo officiis honorandæ & meritò illustri filiæ Iulianæ Alipius & Augustinus in domino salutem. Grate admodum nobis iocundeq; accidit, vt simul nos constitutos apud Hipponem tuæ reuerentiæ literæ reperirent, quibus hæc rescripta pariter redderemus, cognita vestra incolumitate gaudentes, viciſſimq; nostram quam vobis charam esse confidimus mutua dilectione L nunciantes,domina debitis in Christo officiis honoranda & merito illustris filia. Scire autem vos optime scimus,quantum vobis debeamus religionis affectum, quantaq; nobis & apud deum & inter homines sit cura de vobis. Licet enim vos per literas primum, deinde etiam præsentia corporali pia & catholica,hoc est,vera membra Christi exiguitas nostra cognouerit, tamẽ etiam per ministerium nostrum,cum accepisſetis verbum auditus dei,sicut dicit Apostolus, Accepistis non 1.Thes.2. vt verbum hominum,sed sicut est vere verbũ dei. Cuius ministerij nostri adiuuante gratia & misericordia saluatoris in domo vestra tantus fructus exortus est,vt humanis nuptiis iam paratis,sancta Demetrias spiritalem sponsi illius præferret amplexum, cui speciosо præ filiis hominum ad habendam spiritus vberiorem fœcunditatem, nec ad amittendam carnis integritatem virgines nubunt. Nescirемus autem quemadmodum nostra illa tunc exhortatio à fideli & nobili virgine fuisset accepta,nisi nobis profectis,cum post paululum professa fuisset sanctimoniam virginalem hoc ingens dei donum quod per seruos quidem suos plantat & rigat, sed per seipsum dat incrementum, nobis M operariis prouenisse,vestrarum literarũ lętissimo nuncio & veraci testimonio discereмus. Quę cum ita sint, nemo nos improbos dixerit,si in vobis admonendis vt contraria gratiæ dei dogmata deuitetis, necessitudine sumus propensiore soliciti. Nam licet nos Apostolus non solum opportune,verumetiam importune prædicando verbo instare præcipiat, non tamen in eorum hominum numero vos habemus quibus sermo vel pagina nostra importuna videatur, quando id quod ad sanam doctrinam non pertinet,vos vt vigilanter euitetis alloquimur. Hinc ergo est quod admonitionem nostrã tam grato animo susceپistis, vt in epistola tua ad quam nunc rescribimus diceres,Sanè quod me hortatur reuerentia vestra,ne aures indulgeã his hominibus, qui prauis tractatibus venerandã fidem sæpe corrumpũt,gratias vberes ago tã piæ admonitioni. Quod itaque adiungis & dicis, Sed nouerit sacerdotium vestrũ longe me ac domunculã meã ab huiusmodi personis esse discretã,omnisq; familia nostra adeo catholicã sequitur fidem,vt in nullã hæresim aliquãdo deuiauerit,nec

A rit,nec vnquam lapsa sit, nō dico in eas sectas quæ vix expiantur, sed nec in eas quæ paruos habere videntur errores, hoc est quod nos magis magisq; compellit nō tacere apud vos de iis qui etiam illa quæ sana sunt, vitiare conantur. Domū enim vestram non paruā Christi ecclesiam deputamus. Nec sanè paruus est error illorum, si putant ex nobilissimis nos habere, si quid iustitiæ, continentiæ, pietatis, castitatis in nobis est, eo quòd ita nos condiderit deus, vt vltra, præter quod nobis reuelet scientiam, nihil nos adiuuet, vt ea quæ facienda discendo nouimus, etiam diligēdo faciamus, naturam scilicet atque doctrinam definientes tantummodo esse gratiam dei & adiutorium, vt rectè iusteq; viuamus. Ad habendam verò bonam volūtatem, *vbi est hoc ipsum quod iuste viuimus, & ipsa charitas quæ in omnibus dei donis ita excellit, vt etiā deus dicta sit*, qua vna adimpletur in nobis *si quid diuinę legis & admonitionis implemus, nolunt nos diuinitus adiuuari*, sed nosipsos dicunt arbitrio proprio nobis ad ista sufficere. Non vobis videatur error iste mediocris, profiteri velle Christianos, nec velle audire Apostolum Christi: qui
Roma.5. cum dixisset, Charitas dei diffusa est in cordibus no-
B strīs, ne quisquam eam se habere nō nisi per proprium putaret arbitrium, continuo subiunxit, Per spiritūsanctum qui datus est nobis. Hanc esse magnam gratiam
Psal.67. saluatoris, qui ascendens in altum, captiuauit captiuitatem & dedit dona hominibus, quisquis nondū confiteatur, quantum & quàm exitiabiliter erret, intelligis. Quomodo ergo à vobis, quibus tantam dilectionē debemus, admonendis vt talia caueatis, dissimulare possemus, cum legissemus librum, quem ad sanctam Demetriadem quisnam scripserit, vel vtrum ad vos peruenerit, vestris potius rescriptis nosse volumus: In quo libro, si fas est, legat virgo Christi vnde credat virginalem suā sanctitatem, omnesq; spiritales diuitias non nisi ex seipsa sibi esse, atque ipsa priusquā sit plenissime beata, discat deo esse, quod absit, ingrata. Verba enim ad illam scripta in eodem libro sunt ista: Habes ergo & hic, inquit, per quę merito prepouaris aliis, immo hinc magis, Nam corporalis nobilitas atque opulentia tuorum intelliguntur esse non tua, Spiritales verò diuitias nullus tibi præter te conferre poterit. In his ergo iure laudanda, in his meritò cæteris præferenda es, quæ nisi ex te & in te esse non possunt. Cernis nempe quanta in
C his verbis sit cauenda pernicies. Nam vtique quod dictum est, Non possunt esse ista bona nisi in te, optime & verissime dictum est, Iste planè ejbus est. Quod verò ait, Nō nisi ex te, hoc omnino virus est. Absit vt hęc libēter audiat virgo Christi, quæ pie intelligit propriā paupertatem cordis humani, & ideo illic nisi sponsi sui
2.Cor.11. donis nescit ornari. Audiat ergo potius Apostolum dicentem, Desponsaui vos vni viro, virginem castā exhibere Christo. Timeo autem ne sicut serpēs Euam seduxit in versutia sua, sic & vestræ mentes corrumpantur à castitate quæ est in Christo. Et propterea de his quoque spiritalibus diuitiis, non istum qui dicit, Nullus tibi eas præter te cōferre potest, & nisi ex te & in te
2.Cor.4. esse non possunt: sed illum audiat qui dicit, Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, vt eminentia virtutis sit dei & non ex vobis. De ipsa quoque sacra continentia virginali, quod non sibi sit ex seipsa, sed sit dei donum, quanuis credenti volentiq; collatum, eundem audiat veracem piumq; doctorem, qui cum hinc ageret
2.Cor.11. ait, Vellem omnes esse sicut meipsum, Sed vnusquisq; propriū donum habet à deo, alius sic, alius autē sic. Au-

diat etiā ipsum, non tantum suū, sed vniuersæ ecclesiæ D
vnicum sponsum de tali castitate atque integritate dicentem, Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus Matth.19.
datum est, vt intelligat ex eo quod habet tam magnū bonum atq; præclarum, se potius deo & domino nostro gratias agere debere, quàm cuiusquam verba, quod velut ex seipsa id habeat, vt non dicamus assentātis adulatoris, ne de occultis hominū temere iudicare videamur, certe errātis laudatoris audire. Omne quippe da- Iacobi.1.
tum optimum & omne donum perfectum, sicut dicit etiam Apostolus Iacobus, desursum est descēdens à patre luminum. Hinc ergo & sancta virginitas, qua te filia volentem gaudentemq; vicit, natu posterior, actu prior, genere ex te, honore ante te, ætate subsequēs, sanctitate præcedēs: in qua etiam tuum esse cœpit quod in te esse non potuit. Illa quippe carnaliter non nupsit, vt non tantum sibi, sed etiā tibi vltra te spiritaliter augeretur: quoniā & tu ea cōpensatione minor illa es, quod ita nupsisti vt nasceretur. Hæc dei dona sunt, & vestra quidem sunt, sed non ex vobis. Habetis enim thesaurū 2.Cor.4.
istum in terrenis corporibus, & adhuc fragilibus tanquam in vasis fictilibus, vt eminentia virtutis sit dei & non ex vobis. Nec miremini, quia dicimus & vestra esse, & ex vobis non esse. Nam & panē quotidianum di- E
cimus nostrum, sed tamen addimus, da nobis, ne putetur esse ex nobis. Proinde sicut scriptum est: Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite, Oratis vt perseueranter & proficienter habeatis, gratias agitis, quia non ex vobis habetis. Quis enim vos ab illa ex Adam massa mortis perditionisq; discernit? Nónne ille qui Lucæ.19.
venit quærere & saluare quod perierat? An verò quādo Apostolo dicente audierit homo: Quis enim te discernit? 1.Cor.4.
respōsurus est, Bona volūtas mea, fides mea, iustitia mea, & non cōtinuo quod sequitur auditurus. Quid enim habes quod non accepisti? Si autem & accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Nolumus ergo vt virgo sacra, cum audit vel legit, Spiritales diuitias nullus tibi præter te cōferre poterit, In iis iure laudanda, in iis merito cæteris præferenda es, quæ nisi ex te & in te esse non possunt, Nolumus prorsus ita glorietur quasi non acceperit. Dicat quidem: In me sunt deus vota tua Psal.55.
quæ reddā laudes tibi. Sed quia in illa non etiā ex illa, meminerit etiā dicere, Domine in voluntate tua præ- Psal.29.
stitisti decori meo virtutem: quia etsi etiā ex illa propter arbitrium proprium, sine quo nō operamur bonū, F
non tamen sicut iste dixit, nō nisi ex illa. Propriū quippe arbitriū nisi dei gratia iuuetur, nec ipsa bona voluntas esse in homine potest. De° est enim, inquit, Apostolus, qui operatur in nobis & velle & operari pro bona Phil.2.
volūtate, Nō sicut isti sentiunt tantūmodo scientiā reuelādo vt nouerimus quid facere debeamus, sed etiam inspirando charitatē, vt ea quę discendo nouimus, etiā diligēdo faciamus. Nā vtiq; nouerat ille quàm magnū Sap.8.
bonū esset cōtinentia qui dicebat: Et cū scirē quia nemo potest esse cōtinens nisi deus det, Non solū ergo sciebat quantū esset hoc bonum, & quàm desyderabiliter esset concupiscendū, verumetiā quod nisi dante deo esse nō posset, Docuerat enim eū sapientia. Nam hoc dicit, Et hoc ipsum erat sapiētiæ, scire cuius esset hoc donū. Nec tamen ei sciētia sufficit, sed ait, Adij dominum & deprecatus sum illum. Non igitur tantūmodo in hoc nos adiuuat deus vt sciamus quid agendū sit, verum etiā vt amādo agamus quod discēdo iam scimus. Nemo itaq; potest esse nō solū sciens, verumetiā continēs, nisi deus det. Vnde cum iam ille haberet scientiam, precabatur

G vt haberet & continẽtiam, vt esset in illo quod sciebat quia non esset ex illo: aut si propter liberum arbitrium proprium aliquantum & ex illo, non tamen nisi ex illo quia nemo potest esse continẽs nisi deus det. Iste autem de spiritalibus diuitiis, in quibus est vtiq; etiã ipsa luminosa & speciosa cõtinentia, non ait, In te & ex te esse possunt, sed ait, nisi ex te & in te esse nõ possunt: vt quẽadmodũ non ei sunt alibi nisi in illa, sic ei non aliunde nisi ex illa esse posse credãtur, & ob hoc (quod miserator dominus à corde eius auertat) sic glorietur quasi nõ acceperit. Et nos quidẽ de sanctæ virginis disciplina & humilitate Christiana, in qua nutrita & educata est, hoc existimamus, quòd illa verba cũ legeret, si tamẽ legit, ingemuit & pectus humiliter tutudit, ac fortassis & fleuit, dominũq; cui dicata & à quo sanctificata est fidenter orauit: vt quomodo illa nõ sunt verba ipsius, sed alterius, ita non sit talis & fides eius qua se aliquid habere credat, de quo in se non in domino glorietur. Nã gloria quidẽ eius in ipsa est, non in verbis alienis, sicut
Gal.6. Apostolus dicit: Opus autẽ suum probet vnusquisq;, & tunc in semetipso gloriã habebit, & non in altero. Sed
Psal.3. absit vt gloria sua ipsa sit, & non ille cui dicitur, Gloria
H mea, & exaltans caput meum. Ita quippe est in ea salubriter gloria eius, cum deus qui in illa est, ipse est gloria eius, à quo habet omnia bona quibus est bona, & habebit omnia quibus melior erit, inquãtum in hac vita melior esse poterit, & quibus perfecta erit, quando fue-
Psal.3. rit diuina gratia nõ humana laude perfecta. In domino enim laudabitur anima eius, qui satiauit in bonis desyderium eius, quia & hoc desyderiũ ipse inspirauit, ne virgo eius sic in aliquo bono glorietur quasi nõ acceperit. De hoc ergo eius affectu vtrum nam fallamur, inde nos fac potius rescribendo certiores. Nam illud optime nouimus, cũ omnibus vestris cultores vos esse & fuisse indiuiduæ Trinitatis. Sed non hinc solum error humanus obrepit, vt aliquid secus sentiatur de indiuidua Trinitate. Sunt enim & alia in quibus pernicioßissime erratur, sicuti hoc est, vnde diutius fortasse quàm satis esset vestræ fideli castæq; prudentiæ in hac Epistola locuti sumus: quanquam qui bonum quod ex deo est negat esse ex deo, nescimus cui faciat iniuriam nisi deo, ac per hoc illi vtiq; Trinitati, quod malũ absit à vobis, sicuti abesse credimus. Absit omnino vt tale aliquid in animo non dicimus tuo, vel sacrę virginis fi-
I liæ tuæ, sed in cuiusque extremi meriti famuli vel famulæ vestræ liber iste fecerit, ex quo nonnulla verba quæ facilius intelligi possent ponenda credidimus. Si autem diligentius intendatis, etiam illa quę ibi videntur velut pro gratia siue adiutorio dei dicere, sic inuenietis ambigua, vt possint referri vel ad naturã vel ad doctrinam, vel ad remissionem peccatorum. Nam & quòd coguntur confiteri, orare nos debere ne intremus in tentationem: possunt adhoc referre, vt hactenus nos ad id respondeant adiuuari, quatenus orantibus atque pulsantibus nobis aperiatur intelligentia veritatis, vbi discamus quid facere debeamus, non vt vires accipiat voluntas nostra quibus id quod discimus faciamus. Et quod nobis in gratia vel adiutorio dei dicunt dominũ Christum bene viuendi propositum exẽplum, ad eandem doctrinam reuocant, quia scilicet in eius exemplo discimus quemadmodum viuere debeamus. Non autẽ volunt ad hoc nos iuuari, vt quod discendo cognoscimus, etiam diligendo faciamus. Aut certe in eodẽ libro inuenite aliquid si potestis, vbi excepta natura, excepto quod ad eandẽ naturam pertinet arbitrio voluntatis, excepta remissione peccatorum & reuelatione doctri- K
næ, tale dei adiutorium confiteatur, quale confitetur ille qui dixit, Cum scirẽ quia nemo potest esse continẽs Sap.8.
nisi deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donum, adij dominũ & deprecatus sum illum. Neque enim iste aut naturam precando volebat accipere in qua cõditus erat, aut de naturali voluntatis arbitrio satagebat cum quo conditus erat, aut remissionẽ peccatorum desyderabat, quin potius continentiam ne peccaret optabat, vel quid faciendum esset scire cupiebat, cum iam se scire fateretur cuius esset hoc donum. *Sed vtique tantas voluntatis vires, tantum dilectionis ardorem volebat accipere spiritu sapientiæ, qui sufficeret ad implendam magnitudinem continentiæ. Si ergo tale aliquid illic inuenire potueritis, vberrimas gratias agimus, si rescribendo insinuare dignemini. Satis* enim dici non potest quãtum cupiamus in eorum hominum scriptis, qui propter acrimoniam atque facundiam leguntur à plurimis apertam confessionem illius gratiæ reperiri, quam vehementer commendat Apo- Heb.11. Abac.2.
stolus, qui etiam ipsius mẽsuram fidei, sine qua impos- Gala.5.
sibile est deo placere, ex qua iustus viuit, quæ per dile- Roma.14.
ctionem operatur, ante quam & sine qua omnino nul- L
la cuiusquam bona opera existimanda sunt, quoniam omne quod nõ est ex fide, peccatum est, deũ dicit vnicuique partitum, Nec sola reuelatione scientiæ nos diuinitus adiuuari, vt pie iusteq; viuamus, quæ sine charitate inflat, verumetiam inspiratione charitatis ipsius, quæ plenitudo legis est, & quæ cor nostrum vt scientia non inflet, ędificat. *Sed adhuc nusquam tale aliquid in eorum literis potuimus inuenire.* Maxime autem hoc in isto libro esse vellemus, ex quo descripta illa verba posuimus, vbi virginem Christi ita laudans tanquam spiritales diuitias nullus ei præter ipsam conferre possit, & tanquam nisi ex ipsa esse non possint, non vult eã in domino gloriari, sed sic gloriari quasi non acceperit. In quo libro quanuis nec ipsius nec tuæ reuerentiæ nomen expresserit, tamen à matre virginis vt ad eã scriberet, à se postulatum esse commemorat. In quadã verò epistola sua idem Pelagius, vbi & nomen suũ apertissime ponit, nec nomen sacræ *virginis* tacet, dicit ad eam se scripsisse, & eiusdem sui operis testimonio probare *nititur se gratiam dei quam vel tacere vel negare* asseritur, *apertissime confiteri. Sed vtrum ipse sit liber,* M
in quo de spiritalibus diuitiis illa verba posuit, vel vtrũ ad vestram peruenerit sanctitatẽ, rescriptis vestris petimus nos dignemini facere certiores.

Augustinus Anastasio, exhortans ad amorẽ charitatis, quæ nobis non cõtingit, nisi ex dono dei. Epi. CXLIIII.

DOMINO fratri sancto & desyderabili Anastasio, Augustinus in domino salutem. Salutandi synceritatem tuam fidissima occurrit occasio, honorabilium seruorum dei, fratrũ nostrorum Lupicini & Concordialis, per quos etiam si non scribere, posset charitas tua omnia quę apud nos aguntur addiscere. Scio enim quantum nos in Christo diligas, quia & tu scis quantum in illo vicissim diligaris à nobis, Et ideo non dubitaui te cõtristari potuisse, si eos vidisses sine literis meis, quos à nobis profectos & tãta nobis familiaritate coniunctos ignorare non potuis, Simul etiam quia rescriptorum debitor fui. Nam ex quo sumpsi epistolam tuam, nisi nunc primum rescripsisse me nescio. Tãtis enim curis obstricti & distenti sumus, vt etiã hoc nesciã. Vobis autẽ quemadmodum sit & vtrum vobis aliquam requiem, quantum in hac

terra

A terra poteſt dominus præſtiterit, valde noſſe cupimus:
2.Cor.12. 1.Cor.12. quoniam ſi glorificatur vnum membrum, congaudent omnia membra, atque ita plerunque contingit, vt dum aliquos fratres noſtros in quantulacunque requie cõſtitutos in mediis noſtris anxietatibus cogitamus, non parua ex parte recreemur, tãquam & nos id ipſis quietius tranquilliusq; viuamus, quanuis etiam cum moleſtiæ in huius vitæ fragilitate crebreſcunt, æternam requiem nos deſyderare compellunt. Mũdus quippe iſte periculoſior eſt blandus quàm moleſtus, & magis cauendus cum ſe illicit diligi, quàm cum admonet cogitq; contemni. Nam cum omnia quæ in illo ſunt, cõcupiſcentia ſint carnis & concupiſcentia oculorum & ambitio ſeculi, ſæpe etiã iis qui talibus ſpiritalia, inuiſibilia, æterna præponunt, inſerit ſe terrenæ ſuauitatis affectus, & delectationibus ſuis noſtra comitatur officia.
1.Ioan.2.
2.ſen.dif.26 ca.nam vt. Quanto enim ſunt charitati futura meliora, tãto ſunt infirmitati violentiora præſentia. Et vtinam ij qui ea videre & gemere nouerunt, vincere & euadere mereãtur. Quod ſine dei gratia nullo modo voluntas implet humana, quia nec libera dicenda eſt, quandiu eſt vincentibus & vincientibus cupiditatibus ſubdita. A quo
B enim quis deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt. Et ſi vos filius liberauerit, ait ipſe dei filius, tunc vere liberi eritis. Lex itaque docendo & iubendo quod ſine gratia impleri non poteſt, homini demonſtrat ſuam infirmitatem vt quærat demonſtrata infirmitas ſaluatorem, à quo ſanata voluntas poſſit quod infirma non poſſet. Lex igitur adducit ad fidem, fides impetrat ſpiritum largiorem, diffundit ſpiritus charitatem, implet charitas legem. Ideo lex pædagogus vocatur, ſub cuius minaciſſima ſeueritate qui inuocauerit nomen domini ſaluus erit. Quomodo autem inuocabunt in quem nõ crediderunt? Proinde ne litera ſine ſpiritu occidat, ſpiritus viuificans credentibus & inuocãtibus datur, charitas verò dei diffunditur in cordibus noſtris per ſpiritumſanctum qui datus eſt nobis, vt fiat quod idẽ Apoſtolus dicit: Plenitudo legis charitas. Ita bona eſt lex illi qui ea legitime vtitur. vtitur autẽ legitime qui intelligens quare ſit data, per eius comminationem confugit ad gratiam liberantem. Huic gratiæ qua iuſtificatur impius quiſquis ingratus velut ad legem implẽdam de ſuis viribus fidit, ignorans dei iuſtitiã & ſuam volens conſtituere, iuſtitiæ dei non eſt ſubiectus, Ac
C per hoc fit ei lex nõ abſolutionis adiutorium, ſed vinculum criminis. Nõ quia lex malum eſt, ſed quia peccatum ſicut ſcriptum eſt per bonum talibus operatur mortem. Per mandatum enim grauius delinquit, qui per mandatum ſcit quàm malum ſit quod admittit. Inaniter autem putat victorem ſe eſſe peccati, qui pœnæ timore non peccat, quia etſi non impletur foris negocium malæ cupiditatis, ipſa tamen mala cupiditas intus eſt hoſtis. Et quis coram deo innocens inuenitur, qui vult fieri quod vetatur, ſi ſubtrahas quod timetur? Ac per hoc in ipſa voluntate reus eſt qui vult facere quod non licet fieri, ſed ideo non facit quia impune non poteſt fieri. Nam quantum in ipſo eſt, mallet non eſſe iuſtitiam peccata prohibentem atque punientem. Et vtique ſi mallet non eſſe iuſtitiam, quis dubitauerit quod eam ſi poſſet auferret? Ac per hoc quomodo iuſtus eſt, iuſtitiæ talis inimicus, vt eam ſi poteſtas detur præcipientem auferat, ne comminantem vel iudicantem ferat? Inimicus ergo iuſtitiæ eſt, qui pœnæ timore non peccat: amicus autem erit, ſi eius amore non peccet. Tunc enim vere timebit peccare. Nam qui gehen-

nas metuit, non peccare metuit, ſed ardere. Ille autem D
peccare metuit, qui peccatum ipſum ſicut gehennas odit. Ipſe eſt timor domini caſtus permanens in ſeculum ſeculi. Nam ille timor pœnæ tormentum habet & Pſal.18. 1.Ioan.4.
nõ eſt in charitate, eumq; perfecta charitas foras mittit. Tantum porrò quiſque peccatum odit, quantum iuſtitiam diligit, quod non poterit lege terrente per literam, ſed ſpiritu ſonante per gratiam. Tunc fit quod Apoſtolus admonet, Humanum dico propter infirmi- Roma.6.
tatem carnis veſtræ, ſicut enim exhibuiſtis mẽbra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniuſtitiã, ſic nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. Quid enim eſt, ſicut illud, ita & hoc, niſi, quemadmodum ad peccandum nullus vos cogebat timor, ſed ipſius libido voluptasq; peccati, ſic ad iuſte viuendum non vos ſupplicij metus vrgeat, ſed ducat delectatio charitasq; iuſtitiæ? Et hęc quidem quantum mihi videtur nondum eſt perfecta, ſed quodammodo adulta iuſtitia. Neque enim fruſtra præmitteret, Humanum dico, propter infirmitatem carnis veſtræ, niſi quia plus aliquid dicẽdum fuit, ſi iam illi ferre potuiſſent. Plus quippe ſeruitutis debetur iuſtitiæ, quam peccato ſolent homines exhibere. Nam pœna E
corporis etſi non à voluntate, tamen reuocat ab opere peccati. Nec facilẽ quiſquam eſt qui palàm committat quod per illicitam & immundam percipiat voluptatem, ſi cruciatus vindictæ certum eſt continuo ſecuturos. Iuſtitia verò ſic amanda eſt, vt ab eius operibus etiam pœnæ corporis nos cohibere non debeant, atque inter manus crudelium inimicorum lucẽt opera noſtra coram hominibus, vt quibus placere poſſunt, Matth.5.
glorificent patrem noſtrum qui in cœlis eſt. Hinc eſt quod ille fortiſſimus iuſtitiæ dilector exclamat, Quis Roma.8.
nos ſeparabit à charitate Chriſti? Tribulatio, an anguſtia, an perſecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Sicut ſcriptum eſt, Quoniam propter Pſal.43.
te mortificamur tota die, deputati ſumus vt oues occiſionis. Sed in his omnibus ſuperuincimus per eum qui dilexit nos. Certus ſum enim quia neque mors, neque vita, neque angelus, neque principatus, neque prẽſentia, neque futura, neque virtus, neque altitudo, neque profundum, neq; creatura alia poterit nos ſeparare à charitate dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Vide quemadmodum non vtcunque ait, Quis nos ſeparabit
F
à Chriſto, ſed oſtendens vnde cohæreamus Chriſto, quis nos, inquit, ſeparabit à charitate Chriſti? Charitate igitur Chriſto, non pœnæ timore cohæremus. Deinde commemoratis eis quæ videntur habere violentiam, nec tamen habent valentiam ſeparandi, ita concluſit, vt eandem diceret charitatem dei quam dixerat Chriſti. Et quid eſt à charitate Chriſti, niſi à charitate iuſtitiæ? De illo quippe dictum eſt, Qui factus eſt no- 1.Cor.1.
bis ſapientia à deo & iuſtitia, & ſanctificatio, & redẽptio, vt quemadmodum ſcriptum eſt, Qui gloriatur, in Hiere.9.
domino glorietur. Sicut ergo ille eſt iniquiſſimus, quẽ nec pœnæ corporales deterrent ab immundis operibus ſordidæ voluptatis: Ita ille iuſtiſſimus qui nec pœnarũ corporalium terrore reuocatur à ſanctis operibus luminoſiſſimæ charitatis. Quæ charitas dei quod perpetua cogitatione tenendum eſt, diffunditur in cordibus Roma.5.
noſtris per ſpiritumſanctum qui datus eſt nobis, vt qui gloriatur, in domino glorietur. Cum ergo nos huius charitatis qua lex veriſſime impletur, pauperes egentesq; ſentimus, non de inopia noſtra diuitias eius exigere, ſed orando petere, quærere & pulſare debemus, vt

Universidad de Deusto Biblioteca

G ille apud quẽ eſt fons vitę,det nobis inebriari ab vber-
Pſal.35. tate domus ſuæ, & voluptatis ſuæ potare torrente,quo
mundati atque vegetati, non ſolum triſtitia non ab-
ſorbeamur,verumetiam gloriemur in tribulationibus,
Roma.5. ſcientes quia tribulatio patientiam operatur, patientia
probationem,probatio ſpem,ſpes verò non confundit:
non quia per noſipſos hoc poſſumus,ſed quoniam cha-
ritas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritũſan-
ctum qui datus eſt nobis. Delectauit me iſta ſaltem per
literas loqui tecum,quæ cum præſente nõ potui, & hoc
non propter te,qui non alta ſapiens conſentis humili-
bus,ſed propter quoſdam qui nimium arrogãt huma-
næ voluntati, quam lege data putant ad eam implen-
dam ſibi poſſe ſufficere,nulla ſuper doctrinã legis gra-
tia ſanctæ inſpirationis adiutam. Per quorum diſpu-
tationem infirmitati hominum miſeræ atque indigæ
ſuadetur, vt nec orare debeamus ne intremus in ten-
tationem. Non quia hoc audent aperte dicere, ſed eo-
rum ſententiam velint nolint hoc vtique ſequitur. Nã
Matth.26. vt quid nobis dicitur: Vigilate & orate ne intretis in
tentationem? Vt quid etiam ſecundum hanc exhorta-
tionem cum doceret orare, præcepit vt dicamus, Ne
H nos inferas in tentationem,ſi hoc non impletur ex ad-
iutorio gratiæ diuinæ, ſed id totum eſt in arbitrio vo-
lũtatis humanæ? Quid plura? Saluta fratres qui tecum
ſunt,& orate pro nobis vt ſalui ſimus ſecundum illam
Matth.9. ſalutem de qua dicitur, Non eſt opus ſanis medicus,ſed
male habẽtibus. Non enim veni vocare iuſtos,ſed pec-
catores. Orate ergo pro nobis vt iuſti ſimus, quod qui-
dem homo non poteſt niſi norit & velit,& erit conti-
nuo qui plene voluerit,ſed hoc ipſum in eo nõ erit niſi
gratia ſpiritus ſanetur & adiuuetur vt poſſit.

Auguſtinus Sebaſtiano,de pia triſtitia,quam boni ferunt ex impietate malorum. Huic epiſtolæ ſubſcripſit Alipius.

Epiſtola. CXLV.

DOMINO ſancto deſyderabili & in Chriſti honore ſuauiſſimo fratri Sebaſtiano, Auguſtinus in domino ſalutem. Quãuis ab animo noſtro nullo modo te ſeparatũ eſſe permittat dulce vinculũ charitatis,& indeſinenter tuos ſanctos mores atq; colloquia recolamus,tamen bene feciſti & gratias agimus quod nobis etiam corporalis ſalutis tuæ nuncios apices mittendo, nos plurimum exhilaraſti. Senſi autem in epiſtola tua,quod tædium te detinuerit
I à peccatoribus relinquentibus legem dei. Illo enim ſpi-
Pſal.118. ritu viuis quo dictum eſt: Vidi inſenſatos & tabeſcebã. Pia eſt iſta triſtitia,&,ſi dici poteſt,beata miſeria,vitiis alienis tribulari nõ implicari,mœrere non hærere,dolore contrahi non amore attrahi. Hæc eſt perſecutio quam patiuntur omnes qui volũt in Chriſto pie viuere,ſecundum Apoſtolicam mordacem veramq; ſentẽtiam. Quid enim hic magis perſequitur vitam bonorum,quam vita iniquorũ,non cum cogit imitari quod diſplicet,ſed cum cogit dolere quod videt? Quoniam coram pio viuens impie,etſi non obligat conſentientẽ, cruciat ſentiẽtem. Nam ſæpe & diu impiorum corporibus à ſecularibus poteſtatibus, & quorumlibet vexationibus parcitur,piorum autem cordibus à malis hominum moribus nunquam vſque ad huius ſeculi finẽ. Sic ergo potius impletur quod commemorauí dixiſſe.
2.Timo.3. Apoſtolum: Quia omnes qui volũt in Chriſto Ieſu pie viuere,perſecutionẽ patientur,& tanto amarius, quãto interius,donec diluuiũ tranſeat,vbi arca continet coruum & columbam. Sed inhęre frater illi à quo audiſti,
Matth.24. Qui perſeuerauerit vſque in finem,hic ſaluus erit. Cõiungere domino,vt creſcat in nouiſſimis vita tua. Scio K enim non deeſſe recreationẽ cordis de fratribus bonis, Huic adiunge promiſſiones dei fideles,magnas,certas, ſempiternas,ipſiusq; tolerantiæ imperturbabilem inef fabilemq; mercedẽ. Et vide quàm verum domino cã-
Pſal 93. tes, Secũdum multitudinem dolorum meorũ in corde meo,conſolationes tuæ iocundauerunt animã meam. Mitte fratri Firmo literas noſtras. Sanctitatem tuã & familiã dei,quæ tuo miniſterio gubernatur, fratres & ſorores,quæ apud nos ſunt nobiſcũ in domino reſalutant. Et alia manu. Incolumes pro nobis oretis dilectiſſimi & ſancti fratres. Ego Alipius impenſiſſime ſaluto ſynceritatem tuam,omnesq; tibi in domino cõiunctos. Atque vt hanc tanquam meam epiſtolam deputes peto. Etſi enim aliam propriã mittere potuiſſem, tamen malui huic ſubſcribere, vt vnanimitatem noſtram vna etiam pagina teſtaretur.

Auguſtinus Conſentio,reſpondens illius quæſtionibus,de corpore Chriſti & noſtris corporibus,qualia futura ſint in reſurrectione. Epi. CXLVI.

DILECTISSIMO fratri Conſentio,Auguſtinus. Quantum ad oculos attinet corporales quoſdam videmus nec nouimus quorũ L
à nobis ſtudia vitaq; neſciuntur,quoſdam nouimus nec videmus quorum nobis charitas & affectus innotuit, in quibus & te annumeramus,& ideo te magis videre deſyderamus,vt in iis ſis quos & videmus & nouimus. Nam illi qui ignoti noſtris oculis ingeruntur,non ſolum deſyderabiles nõ ſunt,ſed vix tolerabiles ſunt,niſi aliquibus ſignis pulchritudo in his hominis interioris appareat. Quorum autẽ ſicut tuus nobis prius animus intelligendo quàm videndo corpus apparuit,iam quidem nouimus eos,ſed ideo etiam videre deſyderamus, vt per illud quod conſpicitur oculis, multo iucundius & familiarius eo,quem iam nouimus amico interiore perfruamur. Verũ & hoc de te nobis deus fortaſſe donabit,quietioribus & trãquillioribus ſicut optamus rebus humanis, vt id honeſtæ charitatis ſit potius quàm moleſtæ neceſſitatis. Nunc ad ea reſpondeam ſicut domino adiuuante potuero, quæ præter epiſtolam in alia chartula à me quærenda miſiſti. Quæris vtrũ nunc corpus domini oſſa & ſanguinem habeat, aut reliqua carnis liniamenta. Quid ſi adderes,vtrum etiam veſtimenta,nónne augeretur quæſtio,qua cauſa,niſi quia
ea quæ in vſu vitę huius noſtrę corruptibilia nouimus, M
ſine corruptione cogitare vix poſſumus, cum diuinorũ miraculorum quædam documenta iam data ſint, ex quibus liceat coniectare maiora? Nam ſi veſtis Iſraëlitarum per tot annos in eremo ſine tritura eſſe potuit,ſi morticina pellis calciamentorũ tam diu ſine labe durauit, poteſt vbique deus quorumlibet corporum, per quãtum voluerit tempus incorruptã protendere qualitatẽ. Ego proinde domini corpus ita in cœlo eſſe cre- Deus nihil eſt in cœlo.
do,vt erat [in terra] quãdo aſcendit in cœlum. Dixerat autem diſcipulis,vt in Euãgelio legimus, de ſua reſurrectione dubitantibus,& illud quod videbant, non corpus ſed ſpiritũ eſſe putantibus, Videte manus meas Luce.24. & pedes,palpate & videte,quia ſpiritus oſſa & carnem non habet,ſicut me videtis habere. Sic eorum cũ eſſet in terra contrectatus eſt manibus, ſic eorum eſt cũ iret in cœlum deductus aſpectibus. Ibi vox angelica ſonuit, Sic veniet quẽadmodum eum videtis euntem in cœlũ. Fides aſſit,& nulla quęſtio remanebit. Niſi forte de ſanguine requirendum eſt, quia cum dixiſſet, Palpate & videte,quia ſpiritus carnem & oſſa non habet non addidit,

A didit,sanguinem. Nō ergo & nos addamus inquirere, quod ille non addidit dicere. Et de compendio si placet,finita sit quæstio. Fortassis enim,accepta occasione sanguinis, vrgebit nos molestior perscrutator, & dicet,Si sanguis,cur non & pituita,cur non & fel flauum, & fel nigrum, quibus quatuor humoribus naturā carnis temperari etiam medicinæ disciplina testatur. Sed quodlibet quisque addat,corruptionem addere caueat, ne suæ fidei sanitatem castitatémque corrumpat. Ex consuetudine rerum expertarum, inexperta opera diuina,infirmitas metitur humana, & argutule se garrire arbitratur cum dicit,Si caro est,& sanguis est:si sanguis,& cæteri humores:si cæteri humores,ergo & corruptio. Eo modo diceret, *Si flamma est,& ardet:si ardet*, & vrit:si vrit, ergo virorum trium *in fornacem* ignis ab impio *rege missorum corpora incendit*. Si autem hoc in tribus *viris miraculum* factum esse non dubitat,quisquis *de diuinis operibus* rectè sapit, cur non creditur qui fecit illa corpora non posse igni corrumpi, fecisse illud corpus nec igne nec fame nec morbo nec senio, ne vlla vi alia, qua solet humana corpora labefactare corruptio? Quod si quisquam dicit nō carni trium illorum virorum additam contra ignem incorruptionem, sed ipsi igni detractam corrumpendi facultatem, quid veremur ne carnem facere nequiuerit non posse corrumpi,qui fecit ignem non posse corrumpere? Nam si illud non de carnis,sed de ignis mutatione intelligitur,multò est mirabilius. Simul enim & hominum corpora non vrebat,ne posset nocere, & ligna fornacis vrebat vt posset ardere. Sed qui etiam ista non credunt,nimium de *diuina* potestate diffidūt, nec cum eis vel ad *eos nunc sermo nobis est*. Qui autem ista credunt,ex his etiam illa vtcunque coniciant quæ fideliter quærunt. Valet igitur diuina potentia de ista visibili atque tractabili natura corporum quibusdam manentibus auferre,quas voluerit qualitates: ac per hoc valet etiam membra mortalia formæ liniamētis manētibus,corruptione verò mortalitatis emortua,stabili vigore firmare: vt absit labes, assit effigies: assit motio,absit fatigatio:assit vescendi potestas, absit esuriendi necessitas. Quod ergo legitur apud Apostolum,Caro & sanguis regnum dei non possidebūt: soluitur quidem quæstio etiam *isto* modo *quem tu com-*
C *memorasti*, vt carnis & *sanguinis nomine*, *opera* carnis & sanguinis *intelligantur*:verum quia non de operibus,sed de modo resurrectionis loquebatur Apostolus, & eam quæstionem disputando versābat, melius eo loco intelligitur caro & sanguis pro corruptione carnis & sanguinis posita. Si enim nomen carnis significat operationem, cur non significet etiam corruptionem sicut dictum est, Omnis caro fœnum? Nam & hic ipsa corruptibilitas significata est. Sequitur enim, Et omnis honor carnis vt flos fœni:fœnum aruit, flos decidit. Nunquid nam hoc etiam illi carni competit, de qua dictum est, Palpate & videte, quia spiritus ossa & carnem non habet sicut me videtis habere? Nam quomodo arescat aut decidat, cum scriptum sit, quod Christus surgens à mortuis,iam non moritur,& mors ei vltra non dominabitur? Proinde ipsam Apostolicam sententiam desuper inspice, totamq; consydera: cum resurrectionem mortuorum persuadere vellet eis qui dicebant, quod resurrectio mortuorum non est, Christi resurrectione præmissa in exēplum, inter cætera quæ ibi disseruit,intulit sibi quæstionem atque ait: Sed dicet aliquis,quomodo resurgent mortui, quo autem corpore veniēt,id est,quali corpore? Deinde adhi- D
bens documenta seminum. *Stulte*, inquit,tu quod seminas non viuificatur,nisi prius moriatur,& quod seminas non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum forè tritici,aut alicuius cæterorum: Deus autem illi dat corpus quomodo voluerit, & vnicuique seminum prōprium corpus. Secundum hoc ergo dixerat: Non corpus quod futurum est seminas. Neq; enim non triticū erit ex tritico:sed quia nemo seminat herbam vel stipulam, & multiplicia in palea tegumenta granorum,cum quibus tamen semina exurgunt, ideo ait,Sed nudum granum:hinc volens ostendere, quia si deus potest addere quod nō erat in nudo semine,multo magis potest reparare quod erat in hominis corpore. Iam verò quod adiungit, ad differentiam pertinet resurgentium, propter diuersas glorias fidelium atque sanctorum. Non omnis,inquit,caro eadem caro: alia quippe hominum,alia autem caro pecorum,alia volucrum,alia piscium,& corpora cœlestia, & corpora terrestria:sed alia est cœlestium gloria, & alia terrestriū: & alia gloria solis,alia gloria lunæ, & alia gloria stellarum. Stella enim à stella differt in gloria,sic & resurrectio mortuorum. In his omnibus iste sensus est, Si ge- E
nera carnis cum sint cuncta mortalia,differunt tamen inter se pro diuersitatibus animantium: & si corpora cum sint omnia visibilia, differunt tamen pro diuersitatibus locorum:vnde alia est cœlestiū gloria,alia terrestrium: & si in locis sublimibus cum sint cuncta cœlestia,differunt etiam ipsa claritatibus luminum, non mirum est quod in resurrectione mortuorum distabit gloria *meritorum*. Hinc iam venit ad illud, quod communiter habet omnis caro,quæ ad vitam resurgit æternam,& dicit: Seminatur in corruptione, surget in 1.Cor.15.
corruptione:seminatur in contumelia,surget in gloria: seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. In his verbis Apostoli,nunquid fas est putare melius corpora nostra resurrectura quàm Christi? cum de illo sit propositum exemplum quod fideliter intēdere & per eius gratiam sperare debeamus. Ac per hoc nullo modo potuit corpus Christi cum corruptione resurgere, si nostrum in incorruptione resurrecturū promittitur, nec potuit illud sine gloria,si nostrū resurget in gloria. Quę autem ibi gloria,vbi adhuc corruptio? Nimis itaq; absurdū est, vt credamus illud corpus & in infirmitate esse seminatum,id est,mortificatū, & in infirmitate resurrexisse,cum corpus nostrū seminetur in infirmitate, resurgat in virtute: & dicat idem Apostolus de Christo: Etsi 1.Cor.13.
crucifixus est ex infirmitate, sed viuit in virtute dei. Quis verò tam absurde sapiat, vt credat illud corpus animale seminatum,animale resuscitatum,si nostrum seminatur animale,resurget spiritale? Constat itaque, neque vllo modo dubitandum est,corpus Christi,quod licet corruptionem putredinis in sepulchro non viderit,vnde scriptum est, Nec dabis sanctum tuum videre Psal.15.
corruptionem,clauis tamē & lancea perrumpi potuit, nunc omnino in incorruptione consistere: & quod in contumelia passionis mortisq; seminatum est,nunc esse in gloria vitæ æternæ: & quod ex infirmitate potuit crucifigi,nunc in virtute regnare: & quod erat corpus animale,quoniam ex Adam sumptū est, nunc esse spiritale,quoniam spiritui iam inseparabiliter copulatum est. Cum enim vellet Apostolus de corpore animali adhibere testimonium scripturarum,illud posuit quod in Genesi legitur: *Si* est,inquit, corpus animale, est & 1.Cor.15.

Act.5.

1.Cor.15.

Esa.40.

Luce.24.

Roma.6.

1.Cor.15.

Universidad de Deusto Biblioteca

G spiritale,sicut scriptum est.Factus est primus Adam in animam viuentem,vel in animã viuam. Recolis certe
Gene.2. quemadmodum scriptum sit:Et insufflauit deus in faciem eius flatum vitæ , & factus est homo in animam
Gene.1. viuam.Dictum est autem etiam de animalibus: Producat terra animam viuam . Intelligitur ergo corpus animale dici simile cæteris animalibus propter mortis dissolutionem & corruptionem,quæ quotidie cibo reficitur,& postea superata animantis compago dissoluitur.Spiritale autem corpus,quod iam cum spiritu im-
Origenicũ. mortale est : quamuis nonnulli arbitrentur tunc fieri corpus spiritale, cum iam & ipsum corpus muratur in spiritũ,& quod homo erat ex corpore & spiritu,vtrunque ac totum spiritus erit:quasi dixerit Apostolus: *Seminatur corpus,surget spiritus.* Dixit autem,*Seminatur corpus animale,surget corpus spiritale.* Proinde si-
Lucæ.24. cut animale corpus nõ est anima:sed corpus,ita & spiritale corpus non spiritum debemus putare,sed corpus. Quis porrò audeat opinari, vel Christi corpus nõ spiritale resurrexisse,vel si spiritale surrexit,iam non corpus fuisse,sed spiritum? cum hanc opinionem discipulorum refellat,vbi cum eum videntes existimarent se
H spiritum videre,ait: Palpate & videte,quia spiritus ossa & carnem non habet,sicut me videtis habere.Iam igitur illa caro spiritale erat corpus , nec tamen spiritus erat,sed corpus , nulla vlterius morte ab anima resoluendum atque separãdum sicut corpus animale, quale animatum est dei flatu,cum factus est homo in animã viuam , etiam ipsum ex animali spiritale sine mortis interuentu futurum,nisi transgressio præcepti prius cõmisso peccato infligeret pœnam,quàm deus seruatę iustitiæ daret coronã . Vnde dominus Christus per nos ad nos venit,cum peccatores iustus inuenit , per stratũ quodammodo humilitatis nostrę,sed non cum morbo iniquitatis nostrę. Nam per animale nobis,hoc est,per mortale corpus apparuit,qui vtique si voluisset,cũ corpore immortali primitus aduenisset. Sed quia nos humilitate filij dei sanari oportebat, vsque ad nostrã infirmitatem descendit,& fidei nostræ meritum ac præmium,virtute suæ resurrectionis ostendit. Ideo sequi-
1.Cor.15. tur Apostolus & dicit: Nouissimus Adam in spiritum viuificantem:siue intelligatur primus Adã,qui de puluere ante formatus est : nouissimus autẽ Adam,qui de virgine procreatus est:siue in vnoquoq; homine vtrũq;
I cõpleatur,vt primus Adam sit in corpore mortali,nouissimus Adam idem ipse in corpore immortali: tamẽ inter animam viuentem & spiritum viuificantem hoc interesse voluit,vt illic sit corpus animale, hic spirituale. Anima quippe in corpore animali viuit quidẽ , sed non viuificat vsque ad auferendam corruptionem . In corpore verò spiritali quoniam perfectè adhęrens domino,vnus spiritus est , sic viuificat vt spiritale corpus efficiat,absumens omnem corruptionem, nullam me-
1.Cor.15. tuens separationem. Proinde sequitur: *Sed non prius quod spiritale est,sed quod animale,postea quod spiritale.* Primus homo de terra terrenus , secundus homo de cœlo cœlestis:qualis terrenus,tales & terreni:& qualis cœlestis,tales & cœlestes . Sicut portauimus imaginem terreni , portemus & imaginem eius qui de cœlo est. Quid est,Qualis terrenus,tales & terreni:nisi mortales ex mortali:Et quid est,Qualis cœlestis,tales & cœlestes:nisi immortales per immortalem?Illud per Adã, hoc per Christum.Dominus enim ad hoc terrenus factus est,cum esset cœlestis,vt eos qui terreni erant, faceret cœlestes:hoc est , ideo ex immortali mortalis factus est , assumendo serui formam , non domini mu- K
tando naturam,vt eos qui mortales erant, faceret immortales,impertiendo dominicam gratiam , non seruilem iniuriam retinendo.Cum igitur de resurrectione corporis Apostolus disputans,doceret nostra corpora futura ex corruptibilibus incorruptibilia , ex contemptibilibus gloriosa,ex infirmis fortia , ex animalibus spiritalia,hoc est,ex mortalibus immortalia,subiecit vnde agitur atque ait , Hoc autem dico fratres,quia caro & sanguis regnum dei possidere non possunt . Et ne quisquam putaret secundum substantiam carnis hoc Apostolum definisse, aperuit quid diceret subiungendo , Neque corruptio incorruptionem possidebit. Tanquam diceret , quod dixi , Caro & sanguis regnum dei *non possidebunt*: ideo dixi , quia corruptio *incorruptionem non possidebit*.Hoc ergo loco nomine carnis & sanguinis *corruptionem mortalitatis* intelligi voluit . Denique tanquam *ei diceretur* , Quomodo caro erit , & caro non erit ? Caro *quippe* erit, quoniam dominus post resurrectionem ait , *Palpate* & videte, quia spiritus ossa & carnem non habet,sicut me videtis habere: Caro autem non erit,quoniam caro & sanguis regnum dei non possidebunt . Exponit L
quid dixerit , adiiciens : Ecce mysterium vobis dico, Omnes quidem resurgemus , vel sicut Græci codices habent, Omnes quidem dormiemus, non tamen omnes immutabimur . Hanc immutationem vtrum in deterius an in melius intelligi voluerit , inferiora demonstrant. In atomo, inquit , hoc est *in puncto* tem- ἄτομον.
poris,quod diuidi non potest . In ictu oculi , hoc est in summa celeritate.In nouissima tuba, hoc est,in nouissimo signo,quod dabitur , vt ista compleantur . Canet enim tuba, inquit , & mortui resurgent incorrupti , & nos commutabimur . Ergo istam commutationem in melius sine dubitatione oportet intelligi , quia omnes & iusti & iniusti resurrecturi sunt . Sed,sicut dominus in Euangelio loquitur , qui bene fecerunt, in resurre- Ioan.5.
ctionem vitæ: qui male egerunt,in resurrectionem iudicij : Iudicium appellans pœnam sempiternam , sicut alio loco , Qui non credit , inquit , iam iudicatus est. Ioan.3.
Proinde illi qui ad iudicium resurrecturi sunt,non cõmutabuntur in illam incorruptelam , quæ nec doloris *corruptionem* pati potest. Illa nanque fidelium est at- Esaiæ.66.
que sanctorum, *isti* verò perpetua corruptione cruciabuntur,quia ignis eorum non extinguetur , & vermis M
eorum non morietur . Quid sibi ergo vult ista distinctio,Et mortui resurgent incorrupti,& nos commutabimur:nisi quia omnes incorrupti resurgent?Sed ex his etiam iusti immutabuntur in illam incorruptelã , cui omnino nulla possit nocere corruptio:ac per hoc qui in ea non commutabuntur,incorrupti quidem resurgent integritate membrorum,sed tamen corrumpendi dolore pœnarum,cum audierint : Ite maledicti in ignem Matth.25.
æternum,qui paratus est diabolo & angelis eius. A quo auditu malo iustus non timebit. De illa verò commu- Psalm.
tatione iustorum cum dixisset , Nos commutabimur, tanquam quæreremus quomodo istud fiat , vel qualis illa commutatio futura sit , adiungit & dicit : Opor- 1.Cor.15.
tet enim corruptibile hoc induere incorruptelam , & mortale hoc induere immortalitatem. Non,vt opinor, dubitandum est secundũ hoc dictum, Caro & sanguis regnum dei non possidebunt:quia nõ ibi erit corruptio & mortalitas carnis & sanguinis.Secundum has enim qualitates hoc loco carnem & sanguinem nũcupauit. Quocirca,vt aliquid exẽpli gratia ponã,quod interim occurrit,

A occurrit,ſicut ſcriptum eſt. Ne forte tentauerit vos qui
1.Theſſ.3. tentat, & inanis ſit labor veſter: atque hic intelligitur
diabolus,tanquam deus omnino non tentet:de quo a-
Iacob.1. lio loco ſcriptura dicit. Ipſe autem neminem tẽtat:nec
Deute.13. cõtraria eſt iſta ſentẽtia ei qua dicitur:Tentat vos do-
minus deus veſter:ſed ſoluitur quæſtio, cũ vocabulum
tentationis diuerſas intelligentias habeat, eo ꝙ alia ſit
tentatio deceptionis,alia tentatio probationis:ſecundũ
illã nõ intelligitur qui tentat, niſi diabolus, ſecundum
hanc vero tentat deus:Ita cũ dicitur,Caro poſſidebit re
gnũ dei,'& caro nõ poſſidebit regnũ dei:etiã huius no-
minis intelligẽtia diſcernat, & nulla erit quęſtio:quo-
Lucę.24. niã caro ſecũdum ſubſtantiam, ſecundũ quam dictum
eſt,*Spiritus oſſa & carnem non habet ſicut me videtis*
habere,poſſidebit regnum dei:*Caro autem,cum* ſecun-
1.Cor.15. dum corruptionem *intelligitur, non* poſſidebit. Hoc
enim expoſitum *eſt,cum diceretur*, Caro & ſanguis re
gnum dei *non poſſidebunt*:in eo quod continuo addi-
tum eſt,Neque corruptio incorruptionem poſſidebit,ſi
Quæſtio ſe- cut ſatis quantum arbitror diſſeruimus. Quod autem
cũda,anũbi quæris,vtrum ſigillatim à creatore deo corporũ lineamenta formentur:non temouebit,ſi quantũ poteſt hu-
to corpora reformẽtur. Ioan.5. mana mens potentiam diuinæ operationis intelligas.
B Quomodo enim negare poterimus deum etiam nunc
operari cuncta quæ creantur,cum dominus dicat: Pa-
ter meus vſque nunc operatur? Vnde illa ceſſatio ſeptimi diei ab ipſis naturis condendis intelligenda eſt facta,non ab earum adminiſtratione, qua conditę referuntur. Cùm ergo natura rerum à creatore adminiſtretur, & per ordines præfinitis locis & temporibus ſuis
Hiere.1. cuncta naſcantur, deus vſque nunc operatur. Nam ſi
deus nunc iſta non format,quomodo legitur:*Priuſquã*
te formarem in vtero,noui te. Quomodo etiam accipi
Matth.6. poteſt:Quod ſi fœnũ agri,quod hodie eſt &cras in clibanum mittitur,deus ſic veſtit: niſi forte credendũ eſt
fœnum à deo veſtiri, & à deo corpora non formari?
Cum enim dixit,veſtit,non de præterita ordinatione,
ſed de præſenti operatione ſatis indicat. Vnde eſt etiã
1.Cor.15. illud Apoſtoli de ſeminibus,quod ſupra commemorauí. Non,inquit,corpus quod futurum eſt ſeminas, ſed
nudum granũ, fere tritici,aut alicuius cæterorũ: Deus
autẽ *illi* dat corpus quomodo *voluerit*. Non dixit,de-
dit aut diſpoſuit,ſed dat,*vt creatorem intelligas efficaciam ſapientiæ ſuæ rebus,quę quotidie ſuis temporibus*
C oriuntur,*condendis* adhibere. De qua ſapiẽtia dictum
Sap.8. eſt: Pertẽdit à fine vſque in finem fortiter, & nõ dixit,
diſpoſuit,ſed diſponit omnia ſuauiter. Multum eſt autem vel tenuiter ſapere quomodo cõmutabilia & temporalia non commutabilibus & temporalibus creatoris motibus, ſed æterna & ſtabili virtute condantur.
Quæſtio.3. De illo ſanè quod percontandum putaſti,vtrum bapti
zati omnes,ſi abſque pœnitẽtia diuerſis criminibus irretiti,de corpore exierint,veniã quolibet tempore con
10.de Gene. ad literã capite.23. ſecuturi ſint,librum non paruę quantitatis iam ſcripſi,
Quæſt.4 7.de Gene. ad literã ca. 2.3.4.& 5. quem ſi deſcribere curaueris,fortaſſe nihil vlteri9 hinc
requires. Vis etiam per me ſcire, vtrũ dei flatus ille in
Adam idem ipſe ſit anima. Breuiter reſpondeo:Aut ip
ſe eſt,aut ipſo anima facta eſt. Sed & ſi ipſe eſt, factus
Eſa.42.& 57. eſt. De anima quippe loquitur per Eſaïam prophetam
deus,vbi dicit:Omnem flatum ego feci, quod ſequẽtia
ſatis indicãt. Sequitur enim:Propter peccatum modicum quid cõtriſtem illum:Id eſt,ipſum flatum, & cætera,quæ niſi de anima humana intelligi nequeunt. In
hac enim quæſtione maxime cauendum eſt,ne anima
non à deo facta natura,ſed ipſius de ſubſtantia tanquã
vnigenitus filius, quod eſt verbum eius,aut aliqua eius D
particula eſſe credatur, tanquam illa natura atq; ſubſtantia,qua deus eſt quicquid eſt,commutabilis eſſe poſſit. Quod eſſe animam nemo non ſentit, qui ſe animã habere ſentit. Cum iſta dictarem, perlator iam ventũ expectans,me vehementer vt nauigaret vrgebat. Itaq; ſi quid hic incondite atq; inculte dictum legeris, vel ſi totum ita eſſe perſpexeris, doctrinæ da operam, linguæ veniam.

Auguſtinus Proculiano Epiſcopo,ut apparet partis Donatianæ,inuitans illum,ut mutua collatione Schiſma componatur. Epiſtola. CXLVII.

DOMINO honorabili & dilectiſſimo Proculiano, Auguſtinus. Propter imperitorum hominum vanitates diutius apud te de titulo epiſtolæ meæ diſputare non debeo. Cum enim nos reuocare inuicem ab errore conamur, quanuis ante pleniſſimam diſcuſſionem cauſæ quibuſdam videri poſſit quis noſtrum erret incertum:ſeruimus tamen inuicem nobis,ſi bono animo nobiſcum agimus, vt à peruerſita te diſcordiæ liberemur. Quod me ſyncero corde agere & cum tremore Chriſtianæ humilitatis, etiam ſi pleriſq; hominibus apertum non eſt, videt tamen ille cui E
nulla corda clauduntur. Quid autẽ in te honorare non dubitẽ, facile intelligis. Non enim errorem ſchiſmatis,vnde omnes homines,quantum ad me attinet, cupio ſanari,dignum honore aliquo exiſtimo. Sed te ante omnia,quod ipſius nobis humanę ſocietatis vinculo aſtringeris, & quod nonnulla in te præminent placidioris mentis indicia,quibus nullo modo deſperãdum eſt, facile te poſſe veritatem, cum fuerit demonſtrata, complecti,ſine vllo æſtu dubitatiõis honorãdum puto. Dilectionis autem tantum tibi debeo, quantum nobis imperat ipſe qui nos dilexit vſq; ad crucis opprobriũ, Sed ne mireris quod apud benevolentiam tuam diu ta cui,non putabã in hac te eſſe ſententia, quam mihi fra ter Euodius,cui fidem non habere non poſſum, gaudẽs indicauit. Nam cum forte contigiſſet, vt in vnam domũ conueniretis,& ſermo inter vos de ſpe noſtra, hoc eſt,de Chriſti hæreditate ortus eſſet,ait dixiſſe benigni tatem tuam,*velle te & bonis viris* ſedentibus conferre F
nobiſcum. Quod te multum gaudeo noſtræ humilitati offerre dignatum. Neque vllo modo poſſum tantam occaſionem benigni animi tui deſerere, vt quantum vires dominus præbere dignabitur, quæram tecum atque diſcutiam,quæ cauſa,quæ origo, quæ ratio in eccle Ioan.14. ſia Chriſti,cui dixit:Pacem meam do vobis, pacẽ meã relinquo vobis,tam lugendæ atque plangendæ diſceſſionis extiterit. Audiui quidem de memorato fratre te fuiſſe conqueſtum,quod neſcio quid tibi contumelioſe reſponderit:quod quæſo te ne illam contumeliam deputes,quam certũ mihi eſt non de ſuperbo animo proceſſiſſe:noui enim fratrem meum, ſed ſi quid in diſputando pro fide ſua, & pro eccleſiæ charitate dixit fortaſſe feruentius,quàm tua grauitas nollet audire, non illa contumacia,ſed fiducia nominanda eſt. Collatorẽ enim & diſputatorem, non aſſentatorem & adulatorẽ ſe eſſe cupiebat. Nam hoc eſt oleũ peccatoris,quo Propheta non vult impinguari caput. Ita enim dicit:Emẽdabit me iuſtus in miſericordia,& arguet me,oleũ autẽ peccatoris non impinguet caput meum. Mauult enim ſeuera miſericordia iuſti emẽdari,quàm leni adulationis vnctione laudari. Vnde etiam illud propheticum Eſaiæ.3. eſt: Qui vos fœlices dicunt, *in errorem vos mittunt*. Ideóque de homine, quem falſæ blanditiæ faciunt arrogantem,

Universidad de Deusto Biblioteca

ἀναγνώσις rogantē, recte etiā vulgo dicitur: Creuit caput. Impingua
G tum est enim oleo peccatoris, hoc est, non aspera veri-
tate corrigentis, sed lem falsitate laudantis. Neq; hoc
in eam partem peto accipias, quasi ego te à fratre Euo-
dio tanquam à iusto emendatum intelligi velim. Ve-
reor enim ne me quoq; aliquid contumelioſe in te di-
cere existimes, quod vehementer cauco quantum pos-
sum. Sed iustus est ille qui dixit: Ego sum veritas. Itaq;
Ioan.14. de cuiuslibet hominis ore nobis verum cum aliqua a-
speritate sonuerit, non ab illo homine qui forte pecca-
tor est, sed ab ipsa veritate, hoc est, à Christo qui iustus
est, emendamur, ne nostrum caput blandæ, sed perni-
cioſæ adulationis vnctio, hoc est, oleum peccatoris im
pinguet. Quanquam etiam si frater Euodius aliquan-
tum pro suæ communionis defensione turbatior, ali-
quid elatius animo commotiore dixisset, ętati hominis
& necessitatis causa te oporteret ignoscere. Istud tamē
quod promittere dignatus es, peto memineris, vt seden
tibus quos ipse delegeris, dummodo verba nostra non
inaniter ventilentur, sed stylo excipiantur: vt & tran-
quillius & ordinatius disseramus & si quid forte à no-
bis dictum de memoria lapsum fuerit, recitatione re-
uocetur, & rem tam magnam & ad salutem omnium
H pertinentem cum cōcordia requiramus. Aut si placet,
nullo medio interposito, prius nobiscū siue per epistо-
las, siue per collocutionē atque lectionem vbi placuerit
conferamus, ne forte intemperantes nonnulli audito-
res malint quasi nostrum expectare certamē, quàm de
nostra salute in nostra collocutione cogitare, vt quod
fuerit inter nos terminatū, postea per nos populus no-
uerit, aut si per epistolas agi placet, ipsę plebibus recitē-
tur, vt aliquando nō plebes, sed plebs vna dicatur. Pror
sus sicut volueris, sicut iusseris, sicut tibi placuerit, liben
ter amplector. Et de animo beatissimi & venerabilis
mihi patris Valerij nunc absentis tota securitate pol-
liceor, hoc eum cum magna lætitia cogniturum. Noui
enim quantum diligat pacem, & nulla vani fastus ina-
nitate iactetur. Rogo te quid nobis est cum veteribus
dissensionib⁹, vt hucusque vulnera illa durauerint, quæ
animositas hominū superborum nostris membris in-
flixit? quorum vulnerum putrefactione etiam dolorē
perdidimus, quo solet medicus implorari. Vides quāta
& quàm miserabili fœditate Christianæ domus fami-
liæq; turbatæ sint. Mariti & vxores de suo lecto sibi cō
sentiunt, & de Christi altari dissentiunt. Per illum sibi
I iurant, vt inter se pacem habeant, & in illo habere nō
possunt. Filij cum parentibus vnam domum habent
suam, & domum dei non habent vnam. Succedere in
Philip.2. eorum, hæreditatem cupiunt, cū quibus de Christi hæ-
reditate rixantur, serui & domini communē deū di-
uidunt, qui formam serui accepit, vt omnes seruiendo
liberaret. Honorant nos vestri, honorant vos nostri.
Per coronam nostram nos adiurant vestri, per coronā
vestram vos adiurant nostri. Omnium verba suscipi-
mus, neminē offendere volumus. Quid nos solus Chri
stus offendit, cuius mēbra laniamus? Et homines quidē
causas suas seculares apud nos finire cupientes, quando
eis necessarij fuerimus, sic nos sanctos & dei seruos ap-
pellant, vt negocia terræ suæ peragant: aliquando aga-
mus & negocium salutis nostræ, & salutis ipsorum, nō
de auro, non de argento, non de fundis & pecoribus,
pro quibus rebus quotidie submisso capite salutamur,
vt dissensiones hominū terminemus, sed de ipso capite
nostro tam turpis inter nos & pernicioſa dissensio est.
Quantumlibet capita submittant, qui nos salutant, vt
eos concordes in terra faciamus, de cœlovsque ad cru- K
cem submissum est caput nostrum, in quo concordes
non sumus. Rogo te atq; obsecro, si est in te aliqua hu-
manitas, quam multi prædicant, hic appareat bonitas
tua, si nō propter honores transitorios simulatur, vt cō-
tremiscant in te viscera misericordiæ, & velis aliquā-
do rem discuti instando nobiscum orationibus, & om-
nia pacifice conferendo: ne miseræ plebes, quæ nostris
honoribus obsequuntur, premant nos obsequiis suis in
iudicio dei, sed potius nostra non ficta charitate nobi-
scum reuocatæ ab erroribus & dissensionibus, in veri-
tatis & pacis itinera dirigantur. Opto te coram oculis
dei beatum esse, domine honorabilis & dilectissime.

*Augustinus Valerio Episcopo suo, cui erat collega, præ-
sertim in dispensando uerbo dei, demonstrat quàm diffi-
cile sit sacerdotem pium agere, obsecrans ut patiatur ip-
sum in secessu precibus & studio hoc agere, ut sit ido-
neus impositio muneri.*

Epistola. CXLVIII.

DOMINO beatissimo & venerabili, in cōspe-
ctu domini syncera charitate charissimo pa-
tri Valerio, Augustinus presbyter in domino 40. dist. an-
te omnia.
salutem. Ante omnia peto, vt cogitet religiosa pru- L
dentia tua nihil esse in hac vita, & maxime hoc tem-
pore facilius & lætius, & hominibus acceptabilius Epi
scopi aut presbyteri aut diaconi officio, si perfunctoriè
atq; adulatoriè res agatur: sed nihil apud deū miserius
& tristi⁹ & dānabilius. Itē nihil esse in hac vita, & ma
xime hoc tēpore difficilius, laboriosius, periculosius Epi-
scopi aut presbyteri aut diaconi officio, sed apud deū
nihil beatius, si eo modo militetur quo noster imperа-
tor iubet. Quis autem iste sit modus, nec à pueritia, nec
ab adolescentia mea didici: & eo tempore quod disce-
re cœperam, vis mihi facta est, merito peccatorū meo-
rum. Nam quid aliud existimē nescio, vt secundus lo-
cus gubernaculorum mihi traderetur, qui remum tene
re non noueram. Sed arbitror dominum meum pro-
pterea me sic emendare voluisse, quod multorum pec-
cata nautarū, antequā expertus essem quid illic agitur,
quasi doctior & melior reprehendere audebam. Itaque
postquā missus sum in medium, tūc sentire cœpi teme-
ritates reprehensionum mearum, quanquam & antea
periculosissimum iudicarem hoc ministerium. Et hinc
erant lachrymæ illæ, quas me fundere in ciuitate ordi
nationis meæ tempore nonnulli fratres animaduerte-
runt, & nescientes causas doloris mei, quibus potuerūt M
sermonibus, qui omnino ad vulnus meū non pertine-
rent, tamen bono animo consolati sunt. Sed multo val
de multo amplius expertus sum q̄ putabam, non quia
nouos aliquos fluctus aut tēpestatē vidi, quas antè nō
noueram, vel non audieram, vel non legerē vel non co
gitaueram, sed ad eas euitandas aut perferendas soler-
tiam & vires meas omnino non noueram, & alicuius
momenti arbitrabar. Dominus autem irrisit me, & re
bus ipsis ostendere voluit meipsum mihi. Quod si nō
damnādo sed miserādo fecit, hoc enim spero, certe vel
nunc cognita ęgritudine mea, debeo scripturarum eius
medicamenta omnia perscrutari, & orando ac legen-
do agere, vt idonea valetudo animæ meæ ad tam peri
culosa negocia tribuatur: quod ante non feci, quia & tē
pus non habui. Tunc enim ordinatus sum, cum de ipso
actionis tempore ad cognoscendas diuinas scripturas
cogitaremus, & sic nos disponere vellemus, vt nobis
ocium ad hoc negocium posset esse. Et quod verū est,
nondum sciebam quid mihi deesset ad tale opus, quale

me nunc

A me nunc torquet & conterit. Quod si propterea in re ipsa didici quid sit homini necessarium, qui populo ministrat sacramentum & verbum dei, vt iam non mihi liceat assequi, quod me non habere cognoui: iubes ergo vt perea̅ pater Valeri? Vbi est charitas tua? Certe diligis me, certe diligis ipsam ecclesia̅, cui me sic ministrare voluisti, & tamen certus sum quod & me, & ipsam diligis. Sed putas me idoneum, cum ego melius me noverim, qui tamen nec ipse me nossem, nisi experiendo didicissem. Sed dicit fortasse sanctitas tua: Vellem scire quid desit instructioni tuæ. Tam multa autē sunt, vt facilius possim enumerare quæ habeo, quàm quę habere desydero. Audeo enim dicere, scire me & plena fide retinere quid pertineat ad salutē nostram. *Sed hoc ipsum quomodo ministrem ad salutem aliorum, non quærens quod mihi vtile est, sed quod multis*, vt salui fiāt? Et sunt fortasse *aliqua, imò non est* dubitandū esse in sanctis *libris cōscripta cōsilia*, quibus cognitis & apprehensis *possit homo dei* rebus ecclesiasticis ordinatioribus ministrare, aut certe inter manus iniquorum vel viuere conscientia saniore vel mori, vt illa vita nō amittatur, cui vni christiana corda humilia & māsueta
B suspirāt. Quomodo autem hoc fieri potest, nisi quēadmodum ipse dominus dicit, petendo, quærendo, pulsando, id est, orando, legendo, plangēdo? Aut quod negocium mihi paruum tempus vel vsq; ad Pascha impetrari volui per fratres à tua syncerissima & venerabili charitate, & nunc per has preces volo. Quid enim responsurus sum domino iudici: Non poteram ista iā quærere, cum ecclesiasticis negociis impedirer? Si ergo mihi dicat, *Serue nequam, si villa ecclesiæ calumniosum aliquem pateretur, cuius fructibus colligendis magna opera impenditur*, neglecto agro quem rigaui sanguine meo, si quid agere pro ea posses apud iudicē terræ, nónne omnibus cōsentientibus, nōnullis etiam iubentibus & cogentibus pergeres, & si contra te iudicaretur, etiā trans mare proficiscereris, atque hoc modo vel annuam vel amplius absentiam tuā nulla querela reuocaret, ne alius possideret terrā, non animæ sed corpori pauperum necessariam, quorum tamen famē viuę arbores meæ multo facilius mihiq; gratius si diligēter colerentur explerent? Cur ergo ad discendam agriculturam meam, vacationem temporis tibi defuisse causaris? *Dic mihi quid respondeam rogo te? An forte vis dicam, Senex Valerius dum me omnibus rebus instru*
C ctum esse credidisset, quanto amplius me dilexit, tanto minus ista discere permisit? Attende omnia ista senex Valeri, obsecro te per bonitatem & seueritatem Christi, per misericordiam & iudicium eius, per eū qui tantā tibi inspirauit erga nos charitatem, vt te nec pro lucro animæ nostræ audeamus offendere. Sic autē mihi deum & Christum testem facis innocentiæ & charitatis, & synceri affectus quem circa nos habes quasi ego non de his iurare omnibus possim. Ipsam ergo charitatem & affectum imploro, vt miserearis mei, & cōcedas mihi ad hoc quod rogaui tempus quantum rogaui, atque adiuues me orationibus tuis, vt non sit inane desyderium meum, nec infructuosa ecclesiæ Christi atq; vtilitati fratrum & conseruorū meorum absentia mea. Scio quod illa charitate pro me orante, maxi-
† despiciet. me in tali causa non aberit † dominus, & eam sicut sacrificium suauitatis accipiens, fortassis breuiore tempore quàm postulaui, me saluberrimis consiliis de scripturis suis reddet instructum.

Augustinus Profuturo, de tolerāda aduersa ualetudine & cohibenda ira. D

Epistola. CXLIX.

FRATRI Profuturo Augustinus. Secundū spiritum quantum domino placet, atque vires ipse præbere dignatur, recte sumus, Corpore autē ego in lecto sum. Nec ambulare enim nec stare nec sedere possum, rhagadis vel exochadis dolore & tumore. Sed etiam sic, quoniā id domino placet, quid aliud dicendum est, nisi quia recte sumus? Porius enim si id nolumus quod ille vult, nos culpādi sumus, quàm ille non recte aliquid vel facere existimandus est. Nosti hæc omnia, sed quia mihi es alter ego, quod libentius tecum loquerer, *nisi* quod mecum loquor? Commē damus ergo sanctis orationibus tuis & dies & noctes nostras, vt oretis pro nobis, ne diebus intemperanter vtamur, vt noctes æquo animo toleremus, vt etiam si ambulemus in medio vmbræ mortis, nobiscum sit dominus ne timeamus mala. Quod senex Megalius defunctus sit, iam vos audisse quis dubitet? Erant autemà depositione corporis eius cum hæc scriberem, dies fermè viginti quatuor. Vtrū iam videris †, disponebas enim successorem primatus eius, si fieri potest nosse volumus. Non desunt scandala, sed neque refugium: Non E desunt mœrores, sed neq; consolationes. Atq; inter hęc quàm vigilandum sit, ne cuiusquam odium cordis intima teneat, neque sinat vt oremus deum in cubili nostro clauso ostio, sed aduersus ipsum deum claudat ostium, nosti optime frater. Subrepit autem dum nulli irascenti ira sua videtur iniusta. Ita enim inueterascens ira fit odiū, dum quasi iusti doloris admixta dulcedo, diutius eam in vale detinet, donec totum aceſcat vasq; corrumpat. Quapropter multo melius nec iuste cuiquam irascimur, quàm velut iuste irascendo in alicuius odium iræ occulta facilitate delabimur. In recipiendis enim hospitibus ignotis ista solemus dicere, multo esse melius malum hominem perpeti, quàm fortasis an per ignorantiam excludi bonum, dum cauemus ne recipiatur malus. *Sed in affectibus animi cōtra est.* Nam incomparabiliter salubrius est etiā iræ iuste pulsanti non aperire penetrale cordis, quàm admittere nō facile recessuram, & peruenturam de furculo ad trabē. Audet quippe impudenter etiam crescere citius quàm putatur. Non enim erubescit in tenebris, cum super eā sol occiderit. Recolis certe qua cura & quanta solicitu F dine ista scripserim, si recolis quid mecū nuper in itinere quodam loquutus sis. Fratrem Seuerum, & qui cū eo sunt salutamus. Etiam fortasse ipsis scriberemus si per festinationē perlatoris liceret. Peto autem vt apud eundem fratrem nostrum Victorem cui ago etiā apud tuam sanctitatem gratias quod Constantinam dum pergeret indicauit, petendo adiuues propter negocium quod ipse nouit, de quo grauissimum pondus pro ea re multum deprecantis Nectarij maioris patior, per Calamam remeare ne grauetur: sic enim promisit mihi. Vale.

Rhagades, Celsus, Plinius & Dioscorides, aiunt; medici referunt inter vitia scissuras quas autē scissurā comitatur tumor, addidit & alterū vocabulum exochadis.

† inuenerit.

γνώμη.

παροιμία

Augustinus Elpidio, qui uidebatur cum Arrianis nonnihil sentire, declarās de rebus ineffabilibus parcissime loquēdum. Epistola. CL.

DOMINO eximio meritóque honorabili & desyderabili Elpidio, Augustinus. Quis nostrum erret in fide vel in cognitione Trinitatis, alia quæstio est. Gratū sanè habeo quod me quanuis incognitum facie, tamen quia errare credidisti, reuocare ab errore conatus es. Huius tibi beneuolentiæ mercedem

G mercedem retribuat deus,& nosse te faciat quod nosse te putas. Res enim ardua est,vt existimo,& quęso te ne in vllam contumeliæ partem acceperis,quod tibi tantæ cognitionis munus optaui. Vereor enim ne opinatę scientiæ præiudicium, si nō præcepta vera,quæ nequaquàm ad te mihi arrogauerim, at certe bona vota nostra,quæ mihi etiam in docto habere de te licet, nō enim perite,sed amice exhibenda sunt,repellat ab auribus tuis,potiusq; mihi succenseas quod nō tibi iam sim sapienti gratulatus,quàm gratias agas quod tibi sapiētiam deprecatus sim. Veruntamen si ego portans Episcopalis nominis sarcinam, libentissime amplector benevolentiam tuam,quod me Bonoso & Iasoni,vt scribis, doctissimis viris etiam trans mare mittere dignatus es, ad reportādos ex eorum disputationibus vberes fructus: quod deniq; ad detegendas totius erroris caligines,libellum cuiusdam Episcopi vestri,ingenio & viribus elaboratum,ad me perferendum solicita benignitate curasti:quanto est æquius te bono animo accipere, quod ea quę nullo humano ingenio & viribus dari possunt,à domino deo tibi vt concedātur optaui? Apostolus enim,inquit: Non spiritū huius mundi accipimus, 1.Cor.2.
H sed spiritum qui ex deo est,vt sciamus quę à deo donata sunt nobis,quæ & loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis,sed docti spiritu,spiritalibus spiritalia comparantes. Animalis autem homo non percipit quę sunt spiritus dei:stultitia est enim illi. Magis ergo recū, si fieri posset, mallem quærere quousq; appellandus sit animalis homo, vt si eum iam transcendimus, recte fortasse illa quæ supra humanam mentem atque intel
† incompatabiliter. ligentiam incommutabiliter † manent, aliqua ex parte nos attigisse gaudeamus. Cauendū est enim ne propterea videatur stultum, cum filium patri audimus æqualem, quia hominem animalem adhuc agimus, de quo dictum est, quod stultitia sunt illi quæ sunt spiritus dei: quanquam sanè maiestas illa supra cuncta sublimis à spiritalibus cogitari possit,à nullo autem possit effari: videre tamen,quantum arbitror, facile est,nō esse factum per quem facta sunt omnia,& sine quo factum est nihil. *Si enim per seipsum factus est,erat antequam fieret*, vt fieri per se posset. Quod certe tanto absurdius dicitur,quāto vanius cogitatur. *Si autem nō*
† aliàs, non est factus omnino. *per se factus est, non est per quem facta sunt omnia*: †
I quoniā quicquid factū est,per ipsum factū est. Omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Miror parum attendi quæ tam expresse Euangelista voluit intimare vt neminem dissimulare permitteret. Non enim satis fuit dicere,Omnia per ipsum facta sunt,nisi adderet,Et sine ipso factum est nihil. At ego quanuis tardus, & nondum detersa caligine, saucium mentis oculum gerens ad intuendam patris & filij incomparabilem ineffabilemq; præstantiam, tamen hoc tota facilitate cōplector,quod nobis in Euāgelio propterea præseminatum est, non vt hinc comprehenderemus illam diuinitatem, sed vt hinc admoneremur non oportere nos de temeraria comprehensione iactare. *Si enim omnia per ipsum facta sunt, quicquid non per ipsum factum est,nō est factum: ipse autem per se factus non est.* Non est igitur factus, & omnia per ipsum facta esse ab Euangelista credere cogimur. Ab eodem ergo cogimur eum factum esse non credere. Item si sine ipso factū est nihil, ipse ergo nihil est: aut factū non esse,nō autem sine se factum esse: Restat vt fateamur,aut non sine se factum esse, quia sine se factus est. Quòd si opinari sacrilegum est, non possumus dicere, Ioan.1.

Si enim ipse se fecit,iam erat antequam fieret: Si autē K
ad se faciendum alteri,à quo factus est,adiutoriū præbuit: nihilominus vt se adiuuante ipse fieret, iam erat antequàm fieret. Relinquitur itaque vt sine se factus sit. Quicquid autem sine ipso factum est,nihil est. Aut nihil est igitur,aut factus non est: sed non est nihil,factus igitur nō est. At si factus nō est, &tamen filius est, sine dubio natus est. Quomodo,inquis, potuit de solo patre nasci filius æqualis ei de quo natus est? Iā hoc enarrare non possum,& cedo Prophetiæ dicenti: Gene Esa.53.
rationem eius quis enarrabit? Quod si tu de humana generatione qua per virginem natus est accipiendum putas,ipse te discute,& interroga animam tuam, vtrū si in humana generatione defecit, audeat enarrare diuinam. *Noli ergo,inquis,dicere æqualem.* Cur non dicam quod *dixit Apostolus*: Non rapinā,inquit, arbitra Philip.2.
tus est esse se æqualem deo. *Etsi enim* æqualitatem illā non explicauit humanæ *menti* nondum purgatæ, posuit tamen in verbo quod in re possit inueniri purgata. Demus itaque operam mundando cordi nostro vt
inde exurgat acies, qua ista videre valeamus, Beati e- Matth.5.
nim,inquit,mundicordes,quoniam ipsi deum videbūt. Ita excedētes animalis hominis caliginosas imagines, ad serenitatem illam synceritatemq; veniemus, qua vi L
dere possimus quod dici non posse videamus. Nam libello quem dignatus es mittere,si mihi sit ocium facultasq; tribuatur ad singula respondere, arbitror te cogniturum, tanto minus quemque vestiri lumine veritatis quanto magis sibi videtur nudam depromere veritatē. Quis enim ferat,vt alia omittam, & hoc solum interim commemorem quod maxime ingemui,cum Apo- 1.Cor.13.
stolus *Paulus* dicat: *Videmus nunc per speculum in ænigmate,tunc autem facie ad faciem*, istum iam dicere omni integumēto reiecto nudam se depromere veritatem,qui si diceret nudam videmus veritatem, nihil esset cæcius ista arrogantia visionis. Non autem dixit videmus,sed depromimus,vt non solum iam veritas intentioni mentis patere,sed etiam potestati linguę subiacere videatur. Multa sunt quę de Trinitatis ineffabilitate dicantur,nō vt ipsa dicatur,alioquin nō est ineffabilis,sed vt illis dictis, illa dici nō posse intelligatur. Verum iam vt arbitror modum excessit Epistola mea, cū per tuā me admonueris breuiter scribere: *Sed quia*
institutione veterum te excusare dignatus es, non tibi M
absurdus videbor,si modum quarundam Epistolarum Ciceronis, quia eius quoq; in literis tuis mētionē fecisti,non te pigeat recordari.

Augustinus Nebridio, quibus in rebus sita sit uera beatitudo.

Epistola. CLI.

NEBRIDIO Augustinus. Vtrum nescio quo, vt ita dicam, blādiloquio tuo factum putem, an verè ita se res habeat, incertum apud me est. Nam repēte accidit,nec satis deliberatum est,quatenus debeat committi fidei. Expectas quid istud sit. Quid censes? Prope persuasisti mihi, nō quidem beatū esse me,Nam id solius sapientis prædium est, sed certe quasi beatum: vt dicimus hominem, quasi hominē in comparatione illius quem Plato nouerat, aut quasi rotunda,& quasi quadra ea quæ videmus, cum longe ab eis absit quæ paucorum animus videt. Legi enim literas tuas ad lucernam iam cœnatus,proxima erat cubitio,sed non ita etiam dormitio, Quippe diu mecum in lecto situs cogitaui atq; has loquelas habui, Augustin⁹ ipse cum Augustino. Nonne verum est,quod Nebridio

placet

A placet beatos nos esse? Non vtique. Nam stultos adhuc esse nec ipse audet negare. Quid si etiam stultis beata vita contingit? durũ, quasi vero parua, vel alia vlla miseria sit quàm ipsa stultitia. Vnde ergo illi visum est, an lectis illis libellis etiam sapientẽ me ausus est credere? Non vsq; adeo temeraria est lætitia gestiens, præsertim hominis cuius quanti ponderis consyderatio sit bene nouim⁹. Illud igitur scripsit quod nobis putauit dulcissimum fore, quia & illi dulce factũ est, quicquid posuimus in iis literis: & scripsit gaudẽs, nec curauit, quid
1.Retra.4. committẽdum gaudenti calamo esset. Quid si Soliloquia legisset? lætaretur multo exundantius, nec tamen reperiret plus aliquid quod me appellaret quàm beatũ. Cito ergo summum nomen effudit in me, nec sibi aliquid reseruauit, quod de me lætior assideret. Vide lętitia quid faciat. *Sed vbi est ista beata vita? vbi? vbi nam?* O si ipsa esset, repelleret atomos Epicuri. O si ipsa esset, sciret nihil deorsum esse præter mundum. O si ipsa esset, nosset extrema sphęræ tardius rotari quàm mediũ, & alia similia quæ similiter nouimus. Nunc verò quomodo vel qualiscunque beatus sum, qui nescio cur tantus mundus sit, cum rationes figurarum per quas est, nihil prohibeant esse quanto quis voluerit amplioré? An
B non mihi diceretur, imò non cogeremur confiteri corporá in infinitum secari, vt à certa velut vas † in quantitatem certam certus corpusculorum numerus surgeret? Quare cum corpus nullum esse minimum finitur, quo pacto sinamus esse amplissimum, quo amplius esse non possit: nisi forte illud quod Alipio aliquando dixi occultissime, habet magnam vim: vt quoniam numerus ille intelligibilis infinite crescit, non tamen infinite minuitur, nam non eum licet vltra monadem resoluere, Contra sensibilis, nam quid est aliud sensibilis numerus, nisi corporeorum vel corporum quantitas, minui quidẽ infinite, sed infinite crescere nequeat. Et ideo fortasse merito philosophi in rebus intelligibilibus diuitias ponunt, in sensibilibus egestatem. Quid enim ærumnosius quàm minus atque minus semper posse fieri? Quid ditius quàm crescere quantũ velis, ire quò velis, redire cum velis, quousq; velis, & hoc multũ amare quod minui non potest? Quisquis nanque intelligit istos numeros, nihil sic amat vt monadem, nec mirũ cum per eam fiat vt cæteri amẽtur. *Sed tamen cur tãtus est mundus?* Poterat enim esse vel maior vel breuior: nescio. Tale est enim: Et, cur hoc loco potius quàm
C illo. Nec in ea re debet esse quæstio, vbi quicquid esset, quæstio esset: vnum illud multum mouebat, quod infinite corpora secarentur. Cui fortasse responsum est, de vi contraria intelligibilis numeri. Sed expecta, videamus quid sit hoc nescio quid, quod suggeritur menti, Certe sensibilis mundus, nescio cuius intelligibilis imago esse dicitur. Mirum autem est quod in imaginibus videmus quæ specula referunt: nam quanuis ingentia specula sint, non reddunt maiores imagines quàm sũt corpora etiam breuissima obiecta. In paruis autem speculis sicut in pupillis oculorum, etsi magna facies sese opponat breuissima imago pro modo speculi formatur. Ergo & imagines corporum minui licet, si specula minuantur, augeri si augeãtur non licet? Hic profecto aliquid latet, sed nunc dormiendum est. Neque enim Nebridio beatus quærendo videor, sed fortasse aliquid inueniendo. Id autem aliquid quid est? an illa ratiocinatio, cui tanquàm vnicæ meæ blandiri soleo, & ea me nimis oblectare. Vnde constamus? ex animo & corpore. Quid horum melius? videlicet animus. Quid laudatur in corpore? nihil aliud video quàm pulchritudinẽ. D
Quid est corporis pulchritudo? congruentia partium cum quadã coloris suauitate: Hæc forma vbi vera melior, an vbi falsa? Quis dubitet vbi vera est esse meliorem? Vbi ergo vera est? in animo scilicet. Animus igitur magis amandus quàm corpus. Sed in qua parte animi est ista veritas? in mente atque intelligentia. Quid huic aduersatur? sensus. Resistendum ergo sensibus totis animi viribus? liquet. Quid si sensibilia nimium delectant? Fiat vt non delectent. Vnde fit? cõsuetudine nis carendi appetendiq; meliora. Quid si moritur animus? ergo moritur veritas, aut non est intelligentia veritas, aut intelligentia non est in animo, aut potest mori aliquid in quo aliquid immortale est? Nihil autem horũ fieri posse Soliloquia nostra iam cõtinent, satisq; persuasum est, sed nescio qua consuetudine malorum territamur atq; titubamus. Postremò etiam si moritur animus, quod nullo modo posse fieri video, non esse tamen beatam vitam in lętitia sensibilium, hoc otio satis exploratum est. His rebus fortasse atque talibus Nebridio meo si non beatus, at certe quasi beatus videor. Videar & mihi quid inde perdo, aut cur parcam bonæ opinioni? Hęc mihi dixi. Deinde orani vt solebam atq; E
dormiui. Hæc placuit scribere tibi. Delectat enim me quod mihi gratias agis, si nihil te quod in buccam venerit celem, & gaudeo, quia sic tibi placeo. Apud quem ergo libentius me aperiã, † quàm cui displicere nõ possum? At si in potestate fortunæ est vt hominẽ amet homo, vide quàm beatus sim, qui de fortuitis tam multũ gaudeo, & talia bona fateor desydero mihi vbertim accrescere. Fortunæ autem bona verissimi sapiẽtes, quos solos beatos fas est vocari, nec timeri voluerũt, nec cupi an cupiri, tu videris, Et belle accidit. Nam volo me declinationis huius gnarum facias. Cum enim adiungo verba similia, incertior fio. Nam ita est cupio, vt fugio, vt sapio, vt iacio, vt capio, sed vtrum fugiri an fugi, vtrum sapiri an sapi, sit modus infinitus, ignoro. Possem attendere iaci & capi, ni vererer ne me caperet & pro ludibrio iaceret quò vellet, qui aliud iactum & captum, aliud fugitum, cupitum, sapitum, esse conuinceret. Quæ item tria, vtrum penultima longa, an inflexa, Accentus.
an graui breuiq; pronuncianda sint, similiter nescio. Pronocauerim te ad Epistolam longiorẽ, peto vt pau- F
lo diutius te legã. Nam nequeo tantum differere, quantum volupe est legere te.

† aliàs. libẽtius meptiã.

Augustinus ad populum factionis Donatianæ, quomodo illorum Episcopi in concilio conuicti sint, hortans ut nũc saltem redeant ad Ecclesiæ communionem ne pòst non fecisse sero pœniteat.

Epistola. CLII.

2.Retra.40 SILVANVS senex, Valentinus, Aurelius, Innocentius, Maximinus, Optatus, Augustinus, Donatus, & cæteri Episcopi de concilio Zertensi ad Donatistas. Cum in auribus nostris fama crebresceret, hoc vobis vestros Episcopos dicere, cognitorem præmio fuisse corruptum, vt contra eos sententia proferretur, vos autem ista facile credere, ac propterea multos vestrum adhuc nolle acquiescere veritati, placuit nobis cogente domini charitate ex concilio nostro hęc ad vos scripta dirigere, quibus primitus admoneremini illos vobis victos atque conuictos hæc mendacia iactare: qui etiam in suo mandato quod pro illa collatione fecerũt, & suis nominibus atque subscriptionibus firmauerunt, nos illic traditores & persecutores suos esse dicentes, in falsitate atque mendacio manifestissimo

G stissimo detecti atq; conuicti sunt, ita vt volentes gloriari de multitudine cœpiscoporũ suorũ, inter aliquorum absentiũ noia etiam mortui nomen inserrent, Et cum quæreretur vbi esset, subita perturbatione cæcati, ipsi eũ confiterentur in itinere defeciſſe. Et cũ interrogarentur, quomodo potuerit apud Carthaginẽ subscribere qui in itinere iã defecerat, vehementius perturbabere qui in itinere iã defecerat, vehementius perturbati, alio mendacio se obligauerũt, respondentes eũ à Carthagine redeuntẽ fuisse defunctum. De quo mendacio exire omnino minime potuerunt. Ecce quibus creditis, vel de antiqua traditione, vel de cognitoris corruptione, qui mandatũ suum vbi nobis obicerunt crimẽ traditionis, non potuerunt conscribere sine crimine falsitatis. Proinde quæ maxime necessaria credidimus, his literis tanq̃ breuiario collecta inseruimus, ne forte ad magna gestorũ volumina vel peruenire non facile possitis, vel ea legere laboriosum putetis. Carthaginem venimus, & nos & Episcopi vestri, & quod prius nolebãt & indignum esse dicebant, in vnũ conuenimus, Electi sunt ex nobis & ex ipsis, septẽ hinc, & septem inde, qui pro causa omnium loquerentur. Electi sunt alij septem hinc, & septẽ inde, cum quibus vbi opus erat consilium
H pertractarent. Electi sunt quatuor hinc, & quatuor inde, qui gestis conscribendis custodes essent, ne infalsatum aliquid ab aliquo diceretur. Dati sunt etiam à nobis & ab ipsis notarij quatuor hinc, & quatuor inde, vt bini cum exceptoribus iudicis alternarent, ne aliquis nostrum se dixisse aliquid causaretur quod non fuisset exceptum. Huic tantæ diligentiæ etiam illud est additum, vt & nos & ipsi quemadmodum ipse iudex verbis nostris subscriberemus, ne quisquam diceret in illis gestis aliquid vel postea fuisse corruptum. Cum enim adhuc viuentibus eis qui subscripserũt, innotuerint eadem gesta omnibus locis in quibus oportet vt innotescant, sic etiam ad posteros cõfirmata veritas perdurabit. Nolite ergo esse ingrati tãtæ misericordię dei quę per istam diligentiã vobis ministrata est. Nulla excusatio iam remansit, nimiũ dura, nimiũ diabolica sunt hominum corda, quæ adhuc tantæ manifestationi veritatis obsistunt. Ecce Episcopi partis vestræ, quos omnes elegerunt vt pro omnibus loquerentur, conati sunt quantum potuerunt, vt omnino ipsa causa non ageretur, propter quam tantus numerus Episcoporũ vtriusq; partis de vniuersa Aphrica, & de tam longinquis locis
I Carthaginem venerat. Et cum omnis anima suspensa expectaret in tanta collectione quid ageretur, illi vehementer instabant vt nihil ageretur. Quare hoc? nisi quia causam suã malam sciebant, & facillime se posse conuinci si ageretur dubitare non poterant? Ipse ergo animus eorum quo timebant ne causa ageretur, iam victos eos esse monstrabat. Si enim extorquerẽt quod volebãt, vt iam collatio ipsa non fieret, nec disputationibus nostris veritas appareret, redeuntes à Carthagine, quid vobis erant responsuri, quid demonstraturi? Credo prolaturi erant gesta & dicturi vobis, nos instabamus vt causa non ageretur, illi instabant vt ageretur. Vos expectatis videre, quid egerimus, Ecce legite vbi eos vicimus, vt nihil ageremus. Forte & vos responderetis si cor haberetis. Nihil ergo acturi, vt quid istis? vel potius qui nihil egistis vt quid redistis? Denique posteaquam non potuerunt efficere quod conati sunt, id est, vt causa non ageretur, ipsa actio demonstrauit. quid timuerint, quando in omnibus victi sunt. Cõfessi sunt enim contra ecclesiam catholicam, quæ toto terrarum orbe diffunditur, nihil se habere quod dicerent, quia diuinis sanctarum scripturarum testimoniis oppressi sunt, quibus ecclesia designatur, incipiens ab Hierusalem creuisse per loca, in quibus Apostoli prędicauerunt, & nomina eorundem locorum in suis epistolis & actis conscripserunt, & inde diffundi per cæteras gentes: contra istam ecclesiam se non habere causam manifesta voce professi sunt, vbi est euidentissima in nomine dei nostri victoria. Cum enim confirmant ecclesiam, cui nos communicare, ipsos autem non communicare manifestum est, olim se victos esse testãtur, & vobis, si sapitis, apertissime indicant, quid dimittere & quid tenere debeatis, non in ea falsitate, qua vobis non cessant adhuc vsq; mentiri, sed in illa veritate quã victi coacti sunt confiteri. Quisquis ergo ab hac catholica ecclesia fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter se viuere existimet, hoc solo scelere quod à Christi vnitate diuunctus est, non habebit vitam, sed ira dei manet super eum. Quisquis autem in hac ecclesia bene vixerit, nihil ei præiudicãt aliena peccata, quia vnusquisque in ea proprium onus portabit, sicut Apostolus dicit: Et quicunq; in ea corpus Christi manducauerit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Nam etiã hoc ipse Apostolus scripsit. Cum autem dicit, Iudicium sibi manducat, satis ostendit, quia non alteri iudicium mãducat, sed sibi. Hoc nos egimus & ostendimus & obtinuimus, quia communio malorum non maculat aliquem participatione sacramentorum, sed consensione factorum. Nam si in factis malis non eis quisque consentiat, portat malus causam suam & personam suam, nec præiudicat alteri, quem in consensione mali operis, socium non habet criminis. Hoc enim ipsi voce apertissima coacti sunt confiteri, non tunc quando ista dicebamus, sed postea cum aliud ageretur. Nam cum ventum fuisset ad causam etiam Cæciliani, quam nos ab ecclesiæ causa distinguebamus, vt si forte malus esset inuentus, ipsum anathematizaremus, non tamen propter ipsum ecclesiã Christi relinqueremus, cui per malam suam causam præiudicare non posset. Cum ergo etiam ad ipsam Cæciliani causam ventum fuisset, & legissent illi concilium Carthaginense, vbi recitabant septuaginta plus minus Episcoporum sententias contra Cæcilianum absentem prolatas, Respondimus eis, sic non obesse illud Episcoporum concilium absenti Cæciliano, quemadmodum non obfuit plurium Episcoporum partis Donati concilium absenti Primiano, quando enim in Maximiani causa plus minus centum M Episcopi damnauerunt. Tunc illi nominata causa Maximiani, vnde sciunt se etiam quos damnauerant, in honore integro suscepisse, & baptismum in sacrilego Maximiani schismate datum se confirmasse, & nõ destruxisse, & in sua Vagaitana sententia, qua eos damnauerunt, quibusdam qui in ipso schismate fuerunt, dilationem dedisse & dixisse, quod eos non polluerint sacrilegi furculi Maximiani plantaria. Ista ergo causa posteaquam eorum aures percussit, expauescentes & perturbati & obliti vnde superius contra nos contendebant, continuo dixerunt, Nec causa causæ, nec persona personæ præiudicat: & confirmauerunt verbis suis quod nos antea de ecclesia dicebamus: quia non solum catholicæ transmarinæ, contra quam se confessi sunt non habere quod dicerent, verumetiam catholicæ Aphricanæ, quæ illi vnitatis communione coniungitur, causa & persona Cæciliani, qualiscunque fuisset, præiudicare non posset: si Maximianus, qui cum cæteris sociis suis Primianum damnauit, si etiam Felicianus, qui simul

K 2.q.4.si quis i catholica. Galat.6. 1.Cor.11. L

qui simul Primianum damnauit, & postea in causa Primiani à Donati parte damnatus est, non præiudicat parti Donati, cui modo Episcopus sicut antea fuerat receptus, adiungitur: sic etiam ipsis sociis suis Maximianus non præiudicat, quibus isti dilationem dederunt, dicentes eos ab illo cum quo fuerunt non fuisse pollutos, quia nec causa causæ præiudicat, nec persona personæ. Quid ergo quæritis amplius? Multis quidem verbis superfluis gesta onerauerunt, & quia non potuerunt efficere vt causa non ageretur, hoc fecerunt multum loquendo, vt quod actum est difficile legeretur.

Sed debent vobis etiam ista eorum pauca verba sufficere, ne propter nescio quæ, nescio quorum hominum crimina, oderitis vnitatem catholicæ ecclesiæ: quia sicut ipsi dixerunt, relegerunt, subscripserunt, nec causa causæ præiudicat, nec persona personæ. Nam & in ipsa causa Cæciliani, quam licet ad ecclesiæ causam nõ pertinentem, tamen defendendam suscepimus, vt etiã ibi calumniæ manifestarentur ipsorum, apertissime victi sunt, nihilq; eorum quæ in Cæcilianum intendebant probare potuerũt. Insuper etiã de criminibus traditionis, nos episcopalia gesta protulimus, vnde recitauim⁹ aliquos eorum Episcoporũ, qui sententias in absentem dixerant Cæcilianũ, manifestissimos fuisse traditores. Cõtra ipsa gesta illi quia non habebant quod dicerẽt, falsa esse dixerunt, sed nullo modo probare potuerunt. Insuper etiã confessi sunt, vel potius pro magna gloria professi sunt, Cæcilianum apud Constantinũ imperatorem à suis præcessoribus accusatum. Et addiderunt mendaciũ, quòd illis accusantibus fuerit ab imperatore damnatus. Ecce & hinc victi sunt, vnde vobis solẽt nebulas erroris offundere, concitantes nobis inuidiam, & in odium vestrum nos adducẽtes, quia ecclesiæ causam apud imperatores agimus. Ecce maiores eorũ de quorum omnibus gloriantur, ecclesiæ causam egerunt apud imperatorem, persequuti sunt accusando Cæcilianum, apud imperatorem damnatũ dixerunt. Iam non vos inducant vanissimis & mendacissimis verbis, redite ad cor vestrum, timete dominũ, cogitate veritatem, relinquite falsitatem. Quicquid enim iam passi fueritis imperialibus legibus, quod non pro iustitia, sed pro iniquitate patimini, non poteritis dicere ideo nos esse iniustos, quia sic vobiscum agi non debuit, vt imperator vos ab ista iniquitate cõpesceret. Episcopi enim vestri confessi sunt maiores suos sic egisse cum Cæciliano quomodo vobiscũ agi non vultis, & tamẽ quòd Cæcilianum apud imperatorẽ persecuti fuerint, etiam ipsis confitentibus & profitẽtibus satis constitit. Quod autem Cæcilianus fuerit ab imperatore damnatus, omnino non constitit: immò etiã constitit eum accusantibus & persequentibus maioribus eorũ, & bis numero prius ab episcopis, & ab ipso postea imperatore fuisse purgatum. Hoc etiam ipsi confirmauerunt talia postea quasi pro causa sua proferẽdo, vt magis contra ipsos esse inuenirentur, & pro causa Cæciliani etiam illa quæ protulerunt recitarentur. Quoscunque ergo accusare voluerunt, nullis certis documentis probare potuerunt.

Quicquid autem nos & pro ecclesiæ causa & pro Cæciliani causa diximus, & verbis suis & lectionibus à se prolatis etiam ipsi confirmauerunt. Nam protulerunt primo codicem Optati, vnde qua si probarẽt Cæcilianum ab imperatore damnatum. Qui codex cum contra illos legeretur, & magis ostenderet Cæcilianum fuisse purgatum, ab omnibus risi sunt. Sed quia ipse risus non potuit ab exceptoribus excipi, verbis suis apud acta risos se esse testati sunt. Iterum recitauerũt, & protulerunt libellum imperatori Constantino à suis maioribus datũ, vbi questi sunt quòd eos memoratus imperator grauiter persequeretur, ac sic eodẽ libello manifestarunt se apud imperatorem à Cæciliano fuisse superatos, falsũmque esse quod dixerant eum ab imperatore damnatum. Tertio protulerunt literas eiusdem Constantini ad vicarium Verinum datas, vbi eos grauiter detestatur, & propterea dicit de exilio relaxandos & furori suo dimittendos, quia iam deus cœperat in illos vindicare. Ac sic etiam istis imperatoris literis confirmauerunt se falsum dixisse, quòd Cæcilianus ab imperatore damnatus sit, cum potius imperator ipsos à Cæciliano victos esse monstrauerit, quando eos vehementer execratus, ideo iussit vt de exilio dimitterẽtur, vt deo iudice sicut etiam cœperant punirentur.

Postea Felicis Abtungensis ordinatoris Cæciliani in medium causam miserunt, dicentes eundem Felicem fuisse traditorem, à quo Cæcilianus fuerat ordinatus. Et eiusdẽ Constantini imperatoris pro Cæciliano cõtra seipsos literas protulerunt, vbi ad Procõsulem scripsit, vt ad comitatũ suum mitteret Vigentiũ. Iste autem Vigentius confessus fuerat in cognitione Heliani Proconsulis, falsum se fecisse aduersus Felicem Cęciliani ordinatorem. Dicebant ergo isti non sine causa voluisse imperatorẽ, vt ad se mitteretur Vigentius, nisi quia Cæciliani adhuc causa pendebat: & conabantur immittere suspitionem vanissimã, quod postea quàm Vigentius ad comitatum directus est, tunc imperator contra Cæcilianum protulerit iudicare, & illud iudicium suũ quod nos recitaueramus, vbi inter pates cognouerat Cæcilianúmque purgauerat, sententia posteriore rescindere. Sed dicebatur eis, vt hoc potius legerent, & nihil omnino proferebant. Illæ autem literæ imperatoris, quibus ad se mitti iussit Vigentium, quas contra seipsos pro Cæciliano recitauerunt, hoc continent, quòd Helianus Proconsul in causa Felicis audientiam præbuerit competentem, eundémque Felicem à crimine traditionis innocentem fuisse constiterit. Sed Vigentium ad comitatum propterea iubere transmitti, vt illis qui ibi erant, & diuturnis diebus eum interpellare non desinebant, apparere & intimari posset, & frustra eos Cæciliano inuidiam comparare, & aduersus eum violenter insurgere voluisse. Quis eos crederet ista contra se recitasse pro nobis, nisi dei omnipotentis nutu factum esset, vt non solum verba eorum gestis tenerentur, sed etiam manus subscribentium legerentur? Nam & ordinem consulum & dierum qui gestis expressus est, si quis nunc diligenter aduertat, inueniet primo Cæciliano Episcopali iudicio fuisse purgatum. Deinde non multo post Felicis Abtungensis causa ab Heliano Proconsule examinata est, vbi eum constitit innocentẽ. In qua causa ad comitatum mitti iussus est Vigentius, & lõgè postea ipse imperator causam inter partes cognouit atque finiuit. In qua cognitione Cæcilianum innocentem, illos autem calumniosissimos iudicauit. In quo ordine consulum & dierum satis ostenditur fallaciter eos & calumniose dixisse, quòd imperator misso ad comitatum Vigentio, iudicium suum mutauit, & Cæcilianum quem prius purgauerat, postea condemnauit. Non solum autem nihil de hac re legere potuerunt, & contra seipsos tanta legerunt, sed etiam per ordinem consulum euidentius conuincuntur, post causam Felicis Procõsulari iudicio terminatam, in qua iussum est, vt ad comitatum

Cæcilianus. Optatus. Verinus. Cõstantin⁹.

G mitatum Vigentius mitteretur, nec paruo interuallo sed longe postea memorati imperatoris iudicio inter partes habito, Cæcilianum fuisse purgatum. Non ergo vobis dicant, quia præmio corrupimus iudicem. Quid enim aliud solent victi homines dicere? Aut si aliquid dedimus iudici, vt contra illos pro nobis pronunciaret, ipsis quid dedimus, vt contra se pro nobis tanta non solum dicerent, verumetiam recitarent? An forte volunt vt eis apud vos gratias agamus, quia cum dicant iudicem præmio à nobis esse corruptum, ipsi tamen multa quæ pro nobis contra seipsos dixerunt & recitauerunt, gratis nobis omnia præstiterunt? Aut certe si propterea dicunt quòd nos vicerint, quia melius egerunt causam Cæciliani quàm nos, hoc planè credatis illis. Nos enim duas lectiones pro illo sufficere putaueramus: illi autem quatuor protulerunt. Sed quid vos pluribus literis oneremus? Si vultis nobis credere, credite, & teneamus pariter vnitatem quam iubet & diligit deus. Si autem nobis non vultis credere, gesta ipsa legite, aut vobis vt legantur admittite, & an vera sint quæ scripsimus vobis ipsi probate. Si autem
H tem nihil horum facere vultis, & manifestissima veritate conuictam partis Donati falsitatem adhuc sequi desyderatis, mundi erimus à pœna vestra quando vos sero postea pœnitebit. Si verò id quod vobis præstitit deus non contempseritis, & post causam tam diligenter actam, & tam diligenter manifestatam, peruersam consuetudinẽ relinquẽtes, paci Christi & vnitati consenseritis, de vestra correctione gaudebimus: & sacramenta Christi quæ in sacrilegio schismatis ad iudicium habetis, vtilia & salubria vobis erũt, cum in catholica pace habueritis caput Christũ, vbi charitas cooperit multitudinem peccatorũ. Hæc ad vos scripsimus octauodecimo Kalẽ. Iulias, piissimo Honorio Augusto imperante, vt quando possunt ad quosq; vestrum istę literæ peruenirent.

1. Petri. 4.

Publicola Augustino proponit multas quæstiones.

Epistola. CLIII.

Deute. 23.

DILECTO & venerabili patri Augustino episcopo, Publicola. *Scriptum est.* Interroga patrem tuum & indicabit tibi: seniores tuos, & dicent tibi. Vnde & mihi exquirendam legem de
I ore sacerdotis iudicaui in causa tali. Quæ qualis sit, per literas expono, simulet iam vt ego instruar in diuersis causis. Singulas autem quæstiones & diuersas per capitula signari feci, ad quas singillatim dignare respondere. In Arzugibus, vt audiui, decurioni qui limiti præest, vel tribuno solent iurare Barbari, iurantes per dæmones suos qui ad deducendas bastagas pacti fuerint, vel aliqui ad seruandas fruges ipsas: singuli possessores vel conductores solent ad custodiendas fruges suscipere, quasi iam fideles epistolam decurione mittente, vel singuli transeuntes, quibus necesse est, per eos trãsire. Mihi disceptatio in corde nata est, si ille possessor, qui susceperit Barbarum, cuius fides per dæmonum iurationem firma visa est, non coinquinatur, vel ipse, vel illa qnę custodit, vel ille qui deducitur à deductore Barbaro. Sed hoc debes scire, quia qui iurat Barbarus à possessore pro seruandis frugibus accipiat aurum vel à viatore deductor, sed tamen cum hac veluti mercede quæ solet dari à possessore vel à viatore, iuramentum etiam illud in medio est mortale datum decurioni vel tribuno: Quod perturbat me ne polluat illum qui suscipit Barbari iuramentum, vel illa quæ custodit Barbarus. Quacunque enim conditione etiã K
auro dato & obsidibus datis, vt audiui, tamen iuramentum iniquum medium interceſſit. Dignare autem mihi definite rescribere & non suspense. Quod si ipse scribas dubitanter, ego maiores dubitationes incidere possum quàm antequam interrogassem. Hoc etiam audiui, quia ipsi homines conductores qui præsunt rei meæ, iuramentum per dæmones suos iurantibus Barbaris accipiũt pro reseruãdis frugibus. Si ergo cum illi iurant per dæmones suos vt custodiant fruges, non polluunt ipsas fruges, vt si inde manducaueriit Christianus sciens, vel deprædatio † ipsarum re- † de precio.
rum fuerit, coinquinetur, significare dignare. Item ab alio audiui quòd conductori non iuratur à Barbaro, & alter dixit, quia iuratur conductori. Si etiam falsum mihi dixit ille, qui dixit iurari conductori, si iam pro hoc quod solum audiui nõ debeo vti de ipsis frugibus, vel de precio ipsarum propter auditum solum, quia dictum est, Si autem quis dixerit hoc immolatitium est idolis, nolite manducare propter illum qui indicauit, L
si tamen etiam hęc causa similis est causę de immolatitio? Quòd si ita est, quid debeo de ipsis frugibus, vel de precio ipsarum facere? Si debeo requirere de vtroque, qui mihi dixit, quia non iuratur cõductori, aut qui dixit quia iuratur conductori, & dictum vniuscuiusque probare per testes, qui verum dixit de illis duobus, & tandiu non contingere de ipsis frugibus, vel de precio quandiu mihi probatum fuerit si verum dixit ille qui dixit quia non iuratur conductori? Si Barbarus qui per iuramentum sium iurat malum, fecerit illum Christianum conductorem vel Tribunũ qui limiti præest iurare sibi pro fide illi seruanda pro custodiendis frugibus, per ipsum iuramentum mortale per quod ipse iurat, si solus ille Christianus coinquinatus sit, an nõ illa quorũ causa iurat. Aut si Paganus qui limiti prœest iurauerit Barbaro pro fide illi seruanda per mortale iuramentum, si non coinquinat pro quibus iurat. Si quẽ misero ad Arzuges si licet ei iuramentum accipere à Barbaro, illud mortale, & si non coinquinatur si susceperit tale iuramentum Christianus? Si de area trituratoria tritici vel cuiuscunque leguminis, aut torculari, de qua dæmoni oblatum est, si licet inde manducare Christianum scientem, De luco si licet ad aliquẽ vsum suum Christianum scientem ligna tollere? Si quis vadẽs M
ad macellum vt emat carnem quæ non sit immolatitia, & cogitationes duas habuerit in corde, quod immolata sit, & non sit immolata, & illam tenuerit cogitationem qua non immolata, si manducauerit an peccat? Si quis bonam rem de qua dubitat an bona aut mala sit faciat et putat bonam, cum tamen putasset & malam, si peccatum asscribatur ei? Si quis dixerit quod immolatitium est mẽtiens, & postea dixerit iterum quia mẽtitus est, & ad fidem verè mentitus est, si licet Christianum inde manducare aut vendere, & de precio vti ex eo quod audiuit? Si Christianus aliquis ambulans passus necessitatem, victus fame vnius diei vel bidui, vel multorum dierum, vt iam durare non possit, ita occurrerit vt in ipsa necessitate famis in qua sibi videt iam mortẽ proximare, inuenerit cibum in idolio positum, vbi nullus sit hominum, & non possit inuenire alium cibum, debet mori aut exinde cibari? Si Christianus videat se à Barbaro vel à Romano velle interfici, debet eos ipse Christianus interficere ne ab illis interficiatur. Vel si licet sine interfectione eos repellere vel impugnare, quia dictum est, Non resistere ma- Matth. 5.
lo? Si

A Io? Si murum possessiõi debet Christianus facere propter hostem, & si ille Christianus, qui fecerit murũ causa non existit homicidij, cum inde aliqui cœperint pugnare, & interficere hostes? Si licet de fonte bibere, vel de puteo, vbi de sacrificio aliquid missum est? Si de puteo qui in templo est & desertũ factum est, debet Christianus bibere? Si in templo quod colitur idoli puteus, ibi sit vel fons, & nihil ibi factum sit in eodem puteo vel fonte, si debet haurire aquas inde Christianus & bibere? Si Christianus debet in balneis lauare, vel in thermis in quib⁹ sacrificatur simulachris? Si Christianus debet in balneis, quibus in die festo suo Pagani loti sunt lauare, siue cũ ipsis siue sine ipsis? Si in solio vbi descenderũt Pagani ab idolis venientes *in die festo* suo, & aliquid illic in solio *sacrilegij sui fecerint*, & scierit Christianus, si debet *in eodẽ solio* descẽdere? Si Christianus *inuitatus ab aliquo* appositã habuerit carnẽ in escam, *de qua* dictũ fuerit illi quia immolatitia est, & non mãducauerit eam: postea autem ab aliquo translatam ipsam carnẽ aliquo casu inuenerit venalem & emerit eam, aut appositã habuerit ab aliquo alio inuitatus & nõ cognouerit eã & mãducauerit, si peccat? Si B de orto vel de possessione idolorũ, vel sacerdotum eorum debet Christianus sciens, holus emere vel aliquẽ fructum, & inde edere? Sanè de iuramento vel de idolis vt laborem nõ patiaris in requirẽdo, quæ vt dominus donauit, inuenimus, ante oculos tuos volui proponere: si quid autẽ aliud apertius aut melius in scripturis inueneris, dignare mihi significare. Vnde quæ inuenimus, hæc sunt, vbi Laban dixit ad Iacob, Deus Abraham & deus Nachor: quem autẽ deum, nõ significauit scriptura. Et iterũ ad Abimelech quando venit ab Isaac vbi iurauit, vel qui cũ illo erant, sed quale iuramentum, nõ significauit scriptura. Iterũ de idolis, vbi ad Gedeon dictum est à domino in libro Iudicũ, vt de vitulo quem occiderat holocaustum faceret. Et in Iesu Naue de Hiericho, vt omne aurum, argentum & æramentum inferretur in thesauris domini, & sanctũ vocatum est de ciuitate, quæ anathema est. Et quid est illud, quod in Deuteronomio positũ est: Nõ inferes abominationẽ in domum tuã, & anathema eris sicut hoc ipsum est? Dominus te seruet, saluto te, ora pro me.

Gene.31.

Gene.26.

Iudicum.6. Iosue.6.

Deute.7.

C

Augustinus Publicolæ dissoluit aliquot ex propositis quæstionibus.

Epistola. CLIIII.

HONORABILI & dilectissimo filio Publicolæ, Augustinus in domino salutẽ. Aestus animi tui posteaquã didici literis tuis, etiam mei continuo facti sunt, non quo me omnia talia permouerent, qualibus indicasti te esse permotũ, sed quomodo tibi auferrẽtur hi æstus, fateor, æstuaui, maxime quia petis vt definite tibi rescriberẽ, ne in maiores dubitationes incideres, quam antequã interrogasses. Hoc enim video nõ esse in mea potestate. Nam quomodolibet scripsero quæ mihi videntur esse certissima, si tibi non persuasero, proculdubio eris incertior. Non autem sicut mihi adiacet suadere, eo modo adiacet etiam persuadere cuilibet. Verũtamen ne tuæ dilectioni negarem operulam meã, post aliquantã deliberationem rescribendum putaui. Mouet te certe, vtrum eius fide vtendum sit, qui vt eam seruet per dæmonia iurauerit. Vbi te volo prius consyderare, vtrum si quispiam per deos falsos iurauerit se fidem seruaturũ, & eam nõ seruauerit, non tibi videatur bis peccasse? Si enim tali iuratione promissam custodierit fidem, ideo tantũ peccasse iudicaretur, quia per tales deus iurauit. Illud autẽ D nemo recte reprehẽderet, quia fidem seruauit. Nũc vero quia & iurauit per quos non debuit, & contra pollicitam fidẽ fecit quod non debuit, bis vtiq; peccauit. Ac per hoc qui vtitur fide illius quem constat iurasse per deos falsos, & vtitur non ad malã rem, sed ad licitã & bonã, non peccato eius se sociat quo per dæmonia iurauit, sed bono pacto eius quod fidem seruauit. Neque hic eandem fidẽ dico seruari qua fideles vocantur qui baptizãtur *in* Christo. Illa enim longe alia est longeq; discreta à *fide* humanorũ placitorum atq; pactorũ. Verumtamen *sine vlla* dubitatione minus malum est per *deum falsum iurare* veraciter, quàm per deum verum fallaciter. Quanto enim per quod iuratur magis est sanctũ, tantomagis est pœnale periurio. Alia ergo quæstio est, vtrũ non peccet qui per falsos deos sibi iurari fecit, quàm ille qui ei iurat per deos falsos, quos colit. Cui quæstioni possunt illa testimonia suffragari, quæ ipse commemorasti de Laban & Abimelch, si tamen Abimelech per deos suos iurauit, sicut Laban per deũ Iacob. Hæc, vt dixi, alia quæstio est, quę me merito fortassis moueret, nisi illa exẽpla occurrissent de Isaac & E Iacob, & si qua alia possunt inueniri. Si tamen illud nõ adhuc mouet quod in nouo testamẽto dictum est: Ne omnino iuremus. Quod quidem mihi propterea dictum videtur, nõ quia verum iurare peccatum est, sed quia peierare immane peccatum est. A quo nos longe esse voluit, qui omnino ne iuremus admonuit. Sed tibi aliud videri scio, vnde nunc disputandum non est, vt illud potius agamus vnde me consulẽdum putasti. Proinde sicut nõ iuras, ita nec alium, si hoc placet iurare compellas, quanuis dictum sit ne iuremus: nusquam autem in scripturis sanctis legi meminerim, ne ab alio iurationem accipiamus. Alia vero quæstio est, vtrum ea pace debeamus vti, quæ inter alios inuicem iurãtes facta est. Quod si noluerimus, vbi viuamus in terris, nescio vtrum inuenire possimus. Neq; enim tantummodo limiti, sed vniuersis prouincijs pax conciliatur iuratione Barbarica. Vnde & illud sequetur, vt nõ fruges tantum quę ab eis custodiuntur qui per deos falsos *iurauerunt*, *sed vbique* inquinata sint omnia, quæ ipsa pace muniuntur, quam iuratio illa confirmat. Quod si F absurdissimum est dicere, nec illa te moueant quæ mouebant. Item si de area vel torculari tollatur aliquid ad sacrificia dæmoniorum sciente Christiano, ideo peccat si fieri permittit, vbi prohibendi potestas est. Quod si factum non comperit, aut prohibendi potestatem non habuit, vtitur mundis reliquis fructibus, vnde illa sublata sunt, sicut fontibus vtimur de quibus hauriri aquã ad vsum sacrificiorum certissime scimus. Eadem est etiam ratio lauacrorum. Neq; enim spiritum deducere de aëre dubitamus, in quem scimus ire fumum ex aris omnibus & incensis dæmoniorum. Vnde apparet illud esse prohibitum, ne in honorem alienorum deorũ aliqua re vtamur, aut vti existimemur, sic eam accipiendo, vt quanuis animo contẽnamus, eos tamen qui nostrum animũ ignorãt ad hæc honoranda ædificemus. Et cum templa, idola, luci, & si quid huiusmodi data potestate, euertuntur, quanuis manifestum est, cum id agimus, non ea nos honorare, sed potius detestari: ideo tamen in vsus nostros priuatos duntaxat & proprios non debemus inde aliquid vsurpare, vt appareat nos pietate ista destruere non auaritia. Cum vero in vsus communes non proprios ac priuatos, vel in honorẽ dei veri conuertuntur, hoc de illis

22.q.1.Mouet. 3.senten.dist. 39.cap.post hæc. Prima quæstio de iureiurando.

22.q.1.sed quæritur. 3.sen.dist. 39.cap. polt hæc.

22.q.1.in nouo. Matth.5.

22.q.1.quãuis.

26.q.2. si de area.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G fit quod de ipsis hominibus, cum ex sacrilegis & im-
Iudicū 6. piis in veram religionem mutantur. Hoc deus intelligitur docuisse illis testimoniis quæ ipse posuisti, cum de luco alienorum deorum iussit ligna ad holocausta
Iosue.6. adhiberi. Et de Hiericho vt omne aurum, argentum & æramentum inferretur in thesauros domini. Qua-
Deute.7. propter etiam illud quod in Deuteronomio scriptum est: Non concupisces argentum vel aurum illorū, nec accipies inde tibi, ne excedas propter illud, quoniam abominatio est domino deo tuo: & non conferes execramentum in domum tuam, & eris anathema, sicut & illud est, & offensione offendes & coinquinatione inquinaberis abominatione illa, quia anathema est: Satis apparet aut ipsos priuatos vsus in talib⁹ esse prohibitos, aut ne sic inde aliquid inferatur in domum vt honoretur. Tunc enim est abominatio & execratio, non cum talibus sacrilegiis honor apertissima destructione subuertitur. De escis autem idolorum nihil amplius nos debere obseruare quàm quod præcepit Apostolus, certus esto. Et ideo de hac re verba eius recole, quæ si obscura essent, pro modulo nostro exponere-
H mus. Non autem peccat, qui cibum postea nesciens manducauerit, quem prius tanquam idolothytum respuit. Olus vel quilibet fructus in quolibet agro natus,
Psal.23. eius est qui creauit: Quia domini est terra & plenitu-
1.Tim.4. do eius. Et omnis creatura dei bona est. Sed si illud quod in agris nascitur consecratur idolo vel sacrificatur, tunc inter idolothyta deputandum est. Cauendum est enim, ne si putauerimus non vescēdum olere quod nascitur in orto tēpli idoli, cōsequens sit, vt existimemus non debuisse Apostolos apud Athenas cibum sumere, quia ciuitas erat Mineruæ eiúsq; numini consecrata. Hoc & de puteo responderim, vel fonte qui in templo est. Plus autem mouet re vera si aliquid sacrificiorum in fontem vel puteum proiiciatur. Sed eadem ratio est aëris qui omnem eorum fumum recipit, de quo supra diximus. Aut si hoc ideo putatur distare, quia illud sacrificium, de quo fumus aëri confunditur, non fit ipsi aëri, sed idolo alicui vel dæmonio, aliquando autem sic mittuntur sacrificia in aquas vt ipsis aquis sacrificetur, non ideo vtique solis huius luce nō vtimur, quia ei sacrilegi vbi possunt, sacrificare nō
I cessant. Sacrificatur etiam ventis, quibus tamē vtimur ad tantas nostras commoditates, cum eorundem sacrificiorum suorum fumum ipsi quodammodo haurire & vorare videantur. Si quis dubitat de aliqua carne, vtrum immolatitia sit & non est immolatitia, si eam cogitationem tenuerit quòd immolatitia non sit & ea vescatur, non vtique peccat: quia nec est, nec iam putatur immolatitia, etsi antea putabatur. Neq; enim non licet corrigere cogitationes à falsitate in veritatem. Si quis autem bonum putauerit esse quod malum est, & fecerit hoc putando, vtique peccat. Et ea sunt omnia peccata ignorantiæ, quando quisq; bene fieri pu-
23 q.5. de occidendis. Vim vi repellere. tat quod male fit. De occidendis hominibus ne ab eis quisque occidatur, non mihi placet consilium, nisi forte sit miles, aut publica functione teneatur, vt non pro se hoc faciat, sed pro aliis, vel pro ciuitate, vbi etiam ipse est, accepta legitima potestate si eius congruit personæ. Qui vero repelluntur aliquo terrore, ne male faciant, etiam ipsis aliquid fortasse præstatur. Hinc autē dictum est. Non resistamus malo, ne nos vindicta delectet, quæ alieno malo animum pascit, non vt correctionem hominū negligamus. Vnde nec reus est mortis alienę, qui cum suæ possessioni murum circūduxerit, aliquis ex ipsorum vsu percussus intereat. Neque e- K
nim reus est Christianus, si bos eius aliquem feriendo, vel equus calcem iaciendo aliquem occidat, aut ideo non debent Christiani boues habere cornua, aut equus vngulas, aut dentes canis, Aut vero quoniam Apostolus Paulus satis egit, vt in Tribuni notitiam perferre- Act.21.
tur, insidias sibi à quibusdam perditis præparari, & ob hoc deductores accepit armatos, si in illa arma scelerati homines incidissent. Paulus in effusione sanguinis eorum suum crimen agnoscere t. Absit vt ea quæ propter bonum ac licitū facimus aut habemus, si quid per hæc prēter nostram voluntatē cuiquā mali acciderit, nobis imputet. Alioquin nec ferramēta domestica & agrestia sunt habenda, ne quis eis vel se vel alterū interimat. Nec arbor aut restis, ne quis se inde suspēdat. Nec fenestra facienda est, ne per hanc se quisque præcipitet. Quid plura cōmemorem, cum ea commemoranda finire non possim? Quid enim est in vsu hominum bono ac licito, vnde non possit etiam pernicies irrogari? Restat ni fallor vt dicamus aliquid de illo viatore Christiano, quem cōmemorasti victum famis ne-
cessitate, si nihil vspiam inuenerit nisi cibum in idolio L
positum, vbi nullus alius est hominum, vtrum ei satius sit fame emori quàm illud in alimentum sumere. In qua quæstione, quoniam non est consequens, vt cibus ille idolothytum sit. Potuit enim vel ab eis qui ibi ab itinere diuertentes corpus refecerant, obliuione seu voluntate dimitti, vel illic ob aliam causam quamlibet poni, Breuiter respondeo, Aut certum est esse idolothytum, aut certum est non esse, aut ignoratur. Si ergo certum est esse, melius Christiana virtute respuitur. Si autem vel non esse scitur vel ignoratur, sine vllo conscientiæ scrupulo in vsum necessitatis assumitur.

Augustinus Martiano ueteri amico gratulatur, quod catechumenus sit factus, hortans illum ut baptismum accipiat & Eucharistiam.

Epistola. CLV.

DOMINO merito suscipiendo & in Christo dilectissimo ac desyderantissimo fratri Martiano, Augustinus in domino salutem. Abripui vel potius obripui, & quodammodo furatus sum memetipsum multis occupationibus meis, vt tibi scriberem antiquissimo amico, quem tamē non habebam M
quandiu in Christo non tenebam. Nosti quippe vt definierit amicitiam Romani, vt ait quidam, maximus author Tullius eloquij. Dixit enim & verissime di- Lucanus.
xit: Amicitia est rerum humanarum & diuinarum cum beneuolentia & charitate consensio. Tu autē mi charissime aliquando mihi consentiebas in rebus humanis, cum eis more vulgi frui cuperem, & mihi ad ea capessenda quorum me pœnitet fauendo velificabas, immo vero vela cupiditatum mearum cum cæteris, tunc dilectoribus meis inter præcipuos aura laudis inflabas. Porrò in rebus diuinis, quarum mihi illo tempore nulla luxerat veritas, vtique in maiore illius definitionis parte nostra amicitia claudicabat. Erat enim rerum tantummodo humanarum, non etiam diuinarum, quanuis cum beneuolentia & charitate consensio. Et postea quàm illa cupere destiti, perseuerante quidem beneuolentia, saluum me esse cupiebas salute mortali, & ea rerum prosperitate fœlicem quam mundus optare consueuit. Etiam sic itaque aliquantum tibi erat mecum rerum humanarum beneuola & chara consensio. Nunc vero quantum de te gaudeo, quibus explicem verbis, quādo eum quem quoquo modo

habui

habui diu amicum, habeo iam verũ amicum. Acceſſit enim etiam rerũ conſenſio diuinarũ, quoniã qui mecum temporalem vitam quõdam iucundiſſima benignitate duxiſti, nunc ſpe vitæ æternæ mecum eſſe cœpiſti. Modo vero etiã de rebus humanis inter nos nulla diſſenſio eſt, qui eas rerum diuinarũ cognitione penſamus: ne plus eis tribuamus, quàm modus earũ iuſtiſſimus poſtulat: nec eas in aliquo contemptu abiiciendo, creatori earum domino rerum cœleſtium atq; terreſtrium faciamus iniuriam. Ita fit vt inter quos amicos non eſt rerum conſenſio diuinarum, nec humanarum plena eſſe poſſit ac vera. Neceſſe eſt enim vt aliter quàm oportet humana eſtimet, qui diuina contemnit, nec hominem recte diligere nouerit, *quiſquis eum* nõ diligit qui hominem fecit. *Proinde non dico* nunc mihi plenius amicus *eſt qui eras ex parte*, ſed quantum ratio indicat, *nec ex parte eras*, quando nec in rebus humanis mecum amicitiam veram tenebas. Rerum quippe diuinarum ex quibus recte humana pẽſantur, ſocius mihi nondum eras, ſiue quando nec ipſe in eis eram, ſiue poſtea quàm ego eas vtcunque ſapere cœpi, B à quibus tu longe abhorrebas. Nolo autem ſuccenſeas, nec tibi videatur abſurdum, quòd illo tempore cum in vana huius mundi æſtuarem, quanuis me multum amare videreris, nondum eras amicus meus, quãdo nec ipſe mihi amicus eram, ſed potius inimicus. Diligebã quippe iniquitatem, & re vera quia diuina ſententia eſt, qua ſcriptum eſt in ſanctis libris: Qui diligit iniquitatem odit animam ſuam. Pſal.10. Cum ergo odiſſem animam meam, verum amicum quomodo habere poteram, ea mihi optantem in quibus *ipſe meipſum* patiebar inimicum? Cum vero benignitas & gratia ſaluatoris noſtri illuxit mihi, non ſecundum merita mea, ſed ſecũdum ipſius miſericordiam, tu ab hac alienus, quomodo eſſe poſſes amicus meus, qui vnde beatus eſſe poſſem penitus ignorabas, & non in hoc me amabas in quo mihi ipſe iam fueram vtcunque amicus effectus? Gratias itaque deo, quòd te mihi amicum facere tandem aliquando dignatur. Nunc enim nobis eſt rerum humanarum & diuinarum cum beneuolentia & charitate conſenſio in Chriſto Ieſu domino noſtro veriſſima pace noſtra. Qui duobus præceptis cuncta prę- C cepta diuina concluſit dicens: *Diliges dominum* deũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & diliges proximum tuum tanquam teipſum. In iis duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. In illo primo rerum diuinarum, in hoc ſecundo rerum humanarum eſt cum beneuolentia & charitate conſenſio. Hæc duo ſi mecum firmiſſime teneas, amicitia noſtra vera ac ſempiterna erit, & non ſolum nos inuicẽ, ſed etiam ipſi domino ſociabit. Quod vt fiat, exhortor grauitatem & prudentiam tuam, vt iam etiam fideliũ ſacramenta percipias. Decet enim ætatem, & congruit quantum credo moribus tuis. Memento quid mihi di- Terentius. xeris profecturo, comicum quidem de Terentio recolens verſum, ſed tamen aptiſſimum & vtiliſſimum. Nunc hic dies vitam aliam affert, alios mores poſtulat. Quod ſi veraciter dixiſti, ſicut de te dubitare non debeo, iam profecto ſic viuis, vt ſis dignus baptiſmo ſalutari remiſſionem præteritorum accipere peccatorũ. Iam omnino non eſt cui alteri præter dominũ Chriſtum dicat genus humanum. Te duce ſi qua manent Virgilius. ſceleris veſtigia noſtri, Irrita perpetua ſoluent formidine terras. Quod ex Entheo†, id eſt, ex ſibyllino carmine ſe faſſus eſt tranſtuliſſe Virgilius, quoniam for- †Cumæo.

taſſis etiam illa vates aliquid de vnico ſaluatore in ſpiritu audierat quod neceſſe habuit confiteri. Hæc tibi domine merito ſuſcipiende & in Chriſto dilectiſſime, ac deſyderãtiſſime frater, ſiue pauca, ſiue forſitan multa ſint vtcunque occupatiſſimus ſcripſi, tua mereri ſcripta deſydero, & te nomen dediſſe inter competentes, vel daturum eſſe, iamiamq; cognoſcere. Dominus deus noſter in quem credidiſti, & hic & in futuro ſeculo te cõſeruet domine merito ſuſcipiẽde & in Chriſto dilectiſſime ac deſyderantiſſime frater. D

Auguſtinus Probam reſalutat, & gratias agit quod de ſalute ipſius fuerit ſolicita.

Epiſtola. CLVI.

DOMINAE inſigni & merito illuſtri & præſtantiſſimæ filiæ Probæ, Auguſtinus. Eſt quidem ita vt dicis, quòd in corpore corruptibili anima conſtituta terrena quadam cogitatione† †cõtagione. conſtringitur, & tali onere quodãmodo depreſſa curuatur, vt in imo multa quàm in ſummo vnum facilius concupiſcat & cogitet. Nam hoc etiã ſancta ſcriptura ita dicit: Corpus enim quod corrumpitur aggra Sapien. 9. uat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum E multa cogitantem. Sed ideo venit ſaluator noſter, qui mulierem illam in Euangelio per decem & octo annos curuam, quæ fortaſſe hoc ſignificabat, verbo ſalutis erexit, vt anima Chriſtiana non fruſtra audiat, Sur ſum cor: Nec fruſtra reſpondeat, ſe habere ad dominũ. Luc. 13. Quod intuens recte facis, mala huius mundi tolerabilia ducere ſpe futuri. Sic enim vſu quodam bono conuertuntur in bonũ dum non augent noſtram concupiſcentiam, ſed exercent patientiam, de qua re Apoſtolus ait. Scimus quoniã diligẽtibus deum omnia coope- Rom. 8. rantur in bonũ. Omnia, inquit, Non ſolũ ergo illa quæ appetũtur vt ſuauia, verũetiam illa quæ, vt moleſta vitantur, quãdo alia ſic ſumimus ne capiamur, alia ſic ferimus ne frangamur. Et ſecundum præcepta diuina in omnibus gratias agimus ei de quo dicim⁹: Benedicam Pſal. 33. dominũ in omni tẽpore, ſemper laus eius in ore meo: Pſal. 118. Et bonum eſt mihi quoniam humiliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas. Neq; enim reuera ſi fallacis proſperitatis ſemper hic trãquillitas arrideret, anima humana portũ illum veræ certæq; ſecuritatis appeteret, F domina inſignis & merito illuſtris & præſtãtiſſima filia. Reddens itaq; debitum præſtantiæ tuę ſalutationis obſequiũ, agensq; gratias quod ſalutis noſtræ religioſiſſimam curã geris, poſco tibi à domino futuræ vitæ præmia, præſentisq; ſolatia, omniũq; veſtrũ in quorum cordibus per fidẽ habitat Chriſtus, me dilectioni orationiq; commendo. Et alia manu. Deus verus & verax veraciter cõſoletur cor tuũ, & protegat ſalutẽ tuã, dña inſignis & merito illuſtris ac præſtãtiſſima filia.

Auguſtinus Optato demõſtrat, quid de animarum origine certum ſit, quid adhuc ſalua fidei rectitudine quæri neſciriue poſſit.

Epiſtola. CLVII.

DOMINO beatiſſimo & ſyncera dilectione deſyderabili fratri & coëpiſcopo Optato, Auguſtinus in domino ſalutem. Quanuis tuæ ſanctitatis nullas ad meipſum datas acceperim literas, tamen quia illæ quas ad Mauritaniam Cæſarienſem miſiſti, me apud Cæſaream præſente venerunt, quõ nos iniuncta nobis à venerabili Papa Zozimo a- 2. retrac. 56. poſtolicæ ſedis Epiſcopo eccleſiaſtica neceſſitas traxerat, factum eſt vt ea quę ſcripſiſti etiam ipſe perlegerẽ, tradente mihi eandẽ epiſtolam tuã famulo dei ſancto

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Renato,in Christo nobis fratre charissimo, Quo petente & mihi licet aliis occupato vehemẽter instante, ad ea sum respondere cõpulsus. Accessit huc etiam alterius sancti & cum debito honore nominandi fratris nostri, & quantum ab illo comperi necessarij tui Muressis cum in supradicto oppido remoraremur aduentus. Qui mihi retulit etiam sibi missas de hac re literas venerationis tuæ, Et me de hac ipsa quæstione consuluit,vt quid inde sentirem, vel meis vel suis rescriptis ad te faceret peruenire, vtrum scilicet animæ vt corpora propagatione nascantur,sintq; ex illa vnaquę primo homini creata est. An creator omnipotens, qui vtique vsque nunc operatur, sine vlla propagatione nouas faciat singulis proprias. De qua re antequam aliquid admoneam,synceritatem tuã scire volo,in tam multis opusculis meis nunquã me fuisse ausum de hac quæstione definitam proferre sententiam, & impudẽter referretur in literas ad alios informandos,quod apud me non fuerit explicatum. Quarum autẽ rerum atq; causarum consyderatione permouear,vt in neutrã assertionem meus inclinetur assensus, sed adhuc inter
H vtrãque disceptem, nimis longum est hac epistola exprimere. Nec tam necessarium,vt hoc omisso nõ possit de hac quæstione quod satis est deputari, & si non ad auferendam cunctationẽ, certe ad cauendam temeritatem. Illud enim vbi vel maxime fides Christiana cõsistit,quod per hominem mors,& per hominem resurrectio mortuorum, *Sicut enim in Adam omnes moriuntur,ita & in Christo omnes viuificabũtur.* Et quod per vnum hominẽ peccatum *in hunc mundũ intrauit*, & per peccatũ mors, & ita *in omnes homines pertrãsiit in quo omnes peccauerunt.* Et quod iudicium quidem ex vno in condẽnationem. Et quod per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem,& per vnius iustificationẽ in omnes homines in iustificationem vitæ: Et si qua alia testimonia declarant neminẽ nasci ex Adam, nisi vinculo delicti & dãnationis obstrictum, neminemq; inde liberari nisi renascẽdo per Christum,tam inconcusse tenere debemus, vt sciamus eum qui hoc negauerit, nullo modo ad Christi fidem, & ad eam quę per Christũ datur *pusillis & magnis* dei gratiam pertinere. Vnde si origo animæ lateat,dum tamen redemptio clareat,periculũ nõ est. Neq; enim in
I Christum credimus vt nascamur, sed vt renascamur quomodocunq; nati fuerimus. Hactenus autem dicimus sine periculo latere animę originem,vt nõ tamen eam partẽ dei esse credamus:sed creaturã. Nec de deo natam,sed ab illo factam atq; in eius genus adoptandam mirabili dignatione gratiæ, non parili dignitate naturæ. Nec eam corpus esse sed spiritum, non creatorem vtiq;,sed creatum. Nec ideo venisse in hoc corpus corruptibile quo gratuatur,quòd illuc eam vitæ in cœlestibus vel in quibuslibet aliis partibus mundi antea malæ gestæ merita compulerunt. Nondum enim natos Apostolus,cum de Rebeccæ geminis loqueretur,nihil egisse dicit boni vel mali, vt non ex operibus quibus nullis alter distinguebatur ab altero,sed ex vocante diceretur minori seruiturum esse maiorem. His igitur firmissime constitutis, si tam reconditum atq; abditum est in occultis operibus dei,vt nec scripturarum diuinarum manifesto eloquio declaretur, vtrum propterea nihil boni vel mali nondum nati egisse credendi sint,quia non ex aliis propagatas, sed mox ex nihilo creatas animas singuli accipiunt: an quia cum essent originaliter in parentibus, adhuc ipsi nulli erant, qui suas & proprias vitas agerent, illa tamen sit fides salua qua credimus nullum hominum,siue maioris siue paruulæ quamlibet & recentis ætatis liberari à cõtagione mortis antiquæ & obligatione peccati quod prima natiuitate cõtraxit, nisi per vnum mediatorem dei & hominum,hominem Christũ Iesum, Cuius hominis eiusdemq; dei saluberrima fide, etiam illi iusti salui facti sunt,qui priusquam veniret in carne, crediderunt in carne venturũ. Eadem nanq; fides est & nostra & illorũ,quoniã hoc illi crediderunt futurũ, quod nos credimus factũ. Vnde dicit Apostolus Paulus. Habentes autẽ eundem spiritũ fidei,secundũ quod scriptũ est:*Credidi propter quod locutus sum: & nos credim⁹ propter quod & loquimur. Si* ergo eundẽ spiritũ fidei & illi habebãt *qui venturũ in carne* Christũ prænunciarunt,quẽ etiam *illi qui eũ venisse* nunciarũt, sacramenta esse potuerunt *pro temporũ diuersitate*[,]*diuersa*[,] ad vnitatẽ tamen eiusdẽ fidei concordissime recurrẽtia. Scriptũ est in Actibus Apostolorũ loquẽte Apostolo Petro: Nũc ergo quid tentatis deũ imponere iugum supra collũ discipulorũ, quod neq; patres *nostri neque nos portare potuimus*, sed per gratiã domini Iesu credim⁹ nos saluos fieri quẽadmodũ & illi: Si ergo & illi, id est patres portare iugũ legis veteris nõ valentes,per gratiã dñi Iesu saluos se fieri crediderũt,manifestũ est ꝙ hæc gratia etiã antiquos iustos viuere fecit ex fide. Iustus enim ex fide viuit. Lex autẽ subintrauit vt abũdaret delictũ, vt superabũdaret gratia per quã sanaret delicti abundãtia. *Si* enim data *esset* lex quæ viuificare *posset,omnino ex lege esset iustitia*. Cui tamẽ bono *lex* †*data sit, consequẽter adiunxit dicẽs: Sed conclusit* scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credẽtibus. Danda itaq; fuerat lex quę manifestius sibiipsum ostenderet hominem,ne superbus animus humanus à seipso se posse esse iustum putaret, & ignorans dei iustitiam, id est, quæ homini ex deo est,& suã volens constituere,id est, quasi suis viribus partã, iustitiæ dei subiectus non fieret. Oportebat itaque vt addito mandato cuius vox est: Non concupisces, superbo peccatori etiam præuaricationis crimẽ accederet,atque ita gratiæ medicinam non sanata per *legem sed conuicta infirmitas quæreret. Proinde cum omnes iusti,hoc est, veraces dei cultores, siue ante incarnationem,siue post incarnationem Christi,nec vixerint, nec viuant, nisi ex fide incarnationis Christi,* in quo est gratiæ plenitudo, profecto quod scriptum est: Non esse aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat saluos fieri nos, ex illo tempore valet ad saluandũ genus humanum, ex quo in Adam vitiatũ est genus humanum. *Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita* & in Christo omnes viuificabuntur. Quia sicut in regno mortis nemo sine Adam, ita in regno vitæ nemo sine Christo. *Sicut per Adã omnes iniusti, ita per Christum omnes iusti* [homines]: *Sicut per Adam omnes* mortales in pœna facti sunt filij seculi,ita & per Christum oms immortales in gratia fiunt filij dei. Cur autem creentur etiã illi quos creator præscinit ad dãnationem nõ ad gratiam pertinere, beatus Apostolus tãto succinctiore breuitate, quãto maiore authoritate cõmemorat. Deum enim dicit volentem ostendere irã, & demonstrare potentiam suam attulisse in multa patientia vasa iræ quæ perfecta sunt in perditionẽ, & vt notas faceret diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quem superius dixerat tanquã figulum luti ex eadem massa facere,aliud vas in honorem,aliud in contumeliam.

K 3.sen.dist. 25.cap.1.
1.Tim.2.
1.Cor.4. Psal.115.
Act.15.
L
Abach.2. Rom.5.
Galat.5.
†alibi,Cur tamen bona lex,&c.
Rom.10.
Rom.7.
3.sen.dist. 25.cap.1.
M
Act.4.
1.Cor.15.
Rom.9.

1.Cor.15. Rom.5.

Rom.6.

A tumeliam. Merito autem videretur iniuſtum, quod fiunt vaſa iræ ad perditionem, ſi non eſſet ipſa vniuerſa ex Adam maſſa damnata. Quod ergo fiunt inde naſcendo vaſa iræ, pertinet ad debitam pœnam. Quod autem fiunt renaſcendo vaſa miſericordiæ, pertinet ad indebitam gratiam. Oſtendit ergo deus iram ſuam, nõ vtique animi perturbationem, ſicut eſt, quæ ira hominis nuncupatur, ſed iuſtam fixamq; vindictam, quæ de ſtirpe inobedientiæ ducitur propago peccati atque ſupplicij. Et homo natus ex muliere, ſicut in libro Iob ſcriptum eſt, breuis eſt vitæ & plenus iracũdiæ. Eius enim rei vas eſt qua plenus eſt, vnde iræ vaſa dicũtur. Oſtendit & potentiam ſuam, qua bene etiam vtitur *malis*, multa illis naturalia & temporalia bona *largiens*, eorumq; malitiam ad *exercendos & comparatione admonendos bonos accommodans*, vt in eis diſcant agere gratias *deo, quod ab eis*, non ſuis meritis qui in eadem maſſa paria fuerunt*, ſed illius miſeratione diſcreti ſunt. Quod maxime apparet in paruulis, de quibus cum per Chriſti gratiam renaſcuntur, & iſtam vitam *in illa* tenera ætate finientes, in æternam tranſeunt & beatam, dici non poteſt quod libero diſcernuntur arbitrio ab aliis infantibus, qui ſine hac gratia in ipſius maſſæ damnatione moriuntur. *Si* autem hi ſoli crearẽtur ex Adam, qui eſſent per gratiam recreandi, & præter illos qui in dei filios adoptãtur, nulli alij homines naſcerentur, lateret beneficium quod donaretur indignis, quia nullis ex eadem damnabili ſtirpe venientibus debitum ſupplicium redderetur. Cum vero attulit in multa patientia vaſa iræ, *quæ perfecta ſunt in* perditionem, non ſolum oſtendit iram & demonſtrauit potentiam ſuã redhibendo vindictã, & bene vtendo nõ bonis, ſed etiam notas fecit diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ. Ita enim quid præſtetur ſibi diſcit gratis iuſtificatus, dum non ſuo merito, ſed gloria largiſſimæ dei miſericordię diſcernitur à dãnato, cum quo eadem iuſtitia fuerat & ipſe dãnandus. Tam multos autẽ creando naſci voluit, quos ad ſuã gratiam nõ pertinere præſciuit, vt multitudine incõparabili plures ſint illis, quos *in* ſui regni gloriam filios promiſſionis prædeſtinare dignatus eſt, vt etiã ipſa reiectorũ multitudine oſtẽderetur, *quàm nullius momẽti ſit apud deũ iuſtum quãtalibet numeroſitas iuſtiſſime dãnatorum.*

C Atque vt hinc quoque intelligant qui ex ipſa damnatione redimuntur, hoc fuiſſe debitũ maſſæ illi vniuerſæ, quod tam magnę parti eius redditũ cernerent, non ſolum in eis, qui originali peccato multa addunt malę voluntatis arbitrio, verũetiam in tam multis paruulis, qui tantummodo vinculo peccati originalis obſtricti, ſine gratia mediatoris ex hac luce rapiuntur. Tota quippe iſta maſſa iuſtæ damnationis reciperet debitũ, niſi ex ea faceret non ſolum iuſtus, ſed etiã miſericors figulus, alia vaſa in honorem ſecundum gratiam, non ſecundum debitum, dum & paruulis ſubuenit, quorum nulla merita dici poſſunt, & maiores præuenit, vt habere aliqua merita poſſint. Quæ cum ita ſint: ſi aſſertio tua non eò tendit, vt nouas animas dicas propter innocentiam nouitatis ſuæ, antequam ad peccandum libero vtantur arbitrio damnationi originali obnoxias eſſe non poſſe, ſed eas fide catholica cõfiteris, etiam ſi in illa tenera ætate de corpore exierint in dãnationem perditionis ituras, niſi ſacramento mediatoris, qui venit quærere & ſaluum facere quod perierat liberentur, quęre vbi, vel vnde, vel quando cœperint dãnationis meritum habere, ſi nouę ſunt, ita ſanè vt deũ non facias, nec aliquam naturam quam non condidit deus, vel peccati earum vel innocentium damnationis authorem. Et ſi inueneris quod te quærere admonui, quod ipſe adhuc fateor non inueni, defende quantum potes atque aſſere animarum infantium eiuſmodi eſſe nouitatem, vt nulla propagatione ducãtur, & nobiſcũ quod inueneris fraterna dilectione cõmunica. *Si* autẽ non inueneris, quare vel quomodo fiunt animæ infantium peccatrices, & nihil in ſeipſis habentes malitiæ, à quo cogantur ex Adam trahere vnde damnentur, cũ eas credas non ex illa prima peccatrice propagatas, ſed nouas atq; inſontes includi carne peccati: nec ſic iã, temere *in* aliam ſententiã tua deflectatur aſſenſio, vt eas ex illa vna credas propagando traduci, ne forte alius inuenire poſſit, quod ipſe non poſſis, aut aliquãdo inuenias quod nunc nõ potes. Nam & illi qui animas ex vna propagari aſſerunt, quã deus primo homini dedit, atque ita eas ex parentibus trahi dicunt, ſi Tertulliani opinionẽ ſequuntur, profecto eas non ſpiritus, ſed corpora eſſe contendunt, & corpulentis ſeminibus exoriri. Quo peruerſiusquid dici poteſt? Neque hoc Tertullianum ſomniaſſe mirãdum eſt, qui etiam ipſum creatorem deum nõ eſſe niſi corpus opinatur. Qua demẽtia repulſa à corde atque ore Chriſtiano, quiſquis animam ſicuti eſt, nõ eſſe corpus ſed ſpiritum confitetur, & tamen in filios ex parentibus duci, in eo quidẽ nullis coarctatur anguſtiis, quòd omnes animas etiã paruulorũ quos eccleſia non vtiq; *in* falſa, ſed *in* vera peccatorum remiſſione baptizat, vera fides prædicat trahere originale peccatũ propria primi hominis voluntate cõmiſſum, & in omnes poſteros generatione trãſmiſſum, ac ſola regeneratione purgandum. Sed cũ conſyderari & pertractari cœperit quid dicatur, mirum ſi vllus ſenſus cõprehendit humanus, quo nã modo tanquã lucerna de lucerna accendatur, & ſine detrimẽto alterius alter inde ignis exiſtat, ſic anima de anima parentis fiat in prole, vel traducatur in prolem: Vtrũ incorporeũ ſemen animæ, ſua quadã occulta & inuiſibili via ſeorſum ex patre currat *in* matrẽ, cum fit conceptus *in* fœmina: an *quod eſt incredibilius in* ſemine corporis lateat. Cum autem fluunt irrita ſine vllis conceptibus ſemina, vtrum ſemen animæ non ſimul exeat, an ſumma celeritate, atq; atomo temporis vnde exierat recurrat, an pereat? Et ſi perit, quomodo ipſa cuius mortale ſemen eſt, immortalis eſt anima? An immortalitatem tunc accipit, quando formatur vt viuat, ſicut iuſtitia quando formatur vt ſapiat: & quo pacto eam deus fingat in homine, etiam ſi anima ſeminaliter trahatur ex anima, ſicut fingit in homine corporis membra, quanuis corpus ſeminaliter trahatur ex corpore? *Si* enim non ſpiritalis creatura fingeretur à deo, non ſcriptum eſſet: Qui fingit ſpiritum hominis in ipſo. Et in eo quod legitur: Qui finxit ſingillatim corda hominum†: ſi per corda ſignificatæ ſunt animæ, fingi eas poſſe quis dubitet? Sed quæritur, vtrum ex vna anima hominis primi, ſicut fingit ſingillatim facies hominum, ex vno tamen corpore hominis primi. Cum hæc atque huiuſmodi de hac re multa quærantur, quæ nullo ſenſu cordis explorari poſſunt, & à noſtra experientia longe remota ſunt, atq; in abditiſſimis naturæ ſinibus latent, non erubeſcendũ eſt homini confiteri ſe neſcire quod neſcit, ne dum ſe ſcire mentitur, nunquã ſcire mereatur. Quis autem negat non vnius tantũ ſed omnis animæ creatorẽ deum atq; factorẽ, niſi qui eius eloquiis apertiſſime refragatur? Sine vlla quippe amt iij biguitate

*pares fuerant, aut paria fecerãt

Luc.19.

Pſal.32.

†eorum.

†cernis.

G biguitate per Prophetam dicit: Omnem flatum ego fe
Esa.42.&. 57. ci,animas videlicet intelligi volens, quod verba con-
sequentia manifestant. Non itaque vnum quem facto
ex terra homini primo inspirauit,sed omnem flatum
ipse fecit,ipse adhuc facit. Quæritur tamen,vtrum om
nem flatum ex illo vno flatu,sicut omne corpus homi
ni ex vno illo corpore faciat:an vero noua quidē cor-
pora faciat ex vno,animas autē nouas ex nihilo. Quis
enim congrua suis originibus genera rerū etiam de fe-
minibus facit,nisi qui ipsa semina sine feminib⁹ fecit?
Sed vbi res naturaliter obscura nostrū modulum vin-
cit,& aperte diuina scriptura nō subuenit,temere hinc
γνώμη. aliquid definire humana coniectura præsumit. Secun-
dum vitas autē,quas proprias habere incipiunt, nouos
homines dicim⁹ nasci,siue anima,siue corpore. At ve-
ro secundū originale peccatū veteres nascuntur, ideo
baptismate renouātur. Aliquid ergo certum de animæ
origine nondū in scripturis canonicis cōperi. Nam ij
qui nouas sine vlla propagine asserunt animas fieri,in-
ter testimonia,quibus id nituntur ostendere,ponunt e-
tiam illa duo,quæ pauloante cōmemoraui. Qui fingit
H spiritū hominis in ipso:Et qui finxit singillatim corda
hominum. De quibus vides quēadmodum possit à re-
sistentibus responderi. Vtrum enim cum fingit ex alio
fingat,an ex nihilo,incertum est. Illud tamen inter cæ
tera testimonium mihi videtur esse præcipuū,quod in
Eccle.12. libro Salomonis Ecclesiaste legitur: Et reuertetur pul-
uis in terram sicut erat,& spiritus reuertetur ad deum
qui dedit eum. Sed facillime respondetur: Corpus in
terram,de qua factum est primum hominis corpus,&
spiritus ad deū,à quo facta est prima hominis anima.
Sicut enim nostrum corpus,inquiunt, quanuis ex pri-
mo illo corpore propagatum sit, eò tamen redit vnde
ipsum primum corpus effectum est. Sic anima nostra
quanuis ex illa anima propagata, non ad nihilū, quia
immortalis est, sed ad illū redit à quo ipsa prima ani-
ma facta est. Ac per hoc illud quod scriptū est de spi-
ritu cuiusq; hominis, quod redeat ad deum qui dedit
eum,nō soluit istam obscurissimā quæstionem,quia si-
ue ex illo vno,siue ex nullo alio,deus vtique dedit eum.
Itemq; illi qui propaginem animarum inconsyderata
temeritate defendunt, inter alia testimonia quæ suæ
I causæ suffragari arbitrantur,nullum quasi manifestius
& expressius pro se possunt putare proferendum,quàm
Gene.46. id quod in Genesi scriptum est: Omnes autem animæ
quæ introierunt cum Iacob in AEgyptum,qui exierūt
de femoribus eius. Hoc enim velut euidentissimo te-
stimonio possunt credi animæ in filios ex parentibus
propagari, quoniam satis aperte dictum videtur, ani-
mas etiam de femoribus Iacob,non sola exisse corpora
filiorum. Vt eo modo etiā illud intelligi velint à par-
te totum,quod dixit Adam, cum illi mulier eius osten
Gene.2. deretur. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne
mea. Non enim dixit: Et anima de anima mea: sed ita
fieri potest, vt carne nominata vtrumque intelligatur,
sicut hic animas nominauit, & tamen etiam corpora
in filiis intelligi voluit. Sed hoc testimonium certe,
quasi tam clarum atque manifestum enodandæ huic
quæstioni non sufficeret,nec si ita legeretur genere fœ-
minino, quæ exierunt de femoribus eius, vt animas
intelligeremus vsquequaque exire. Ideo autem nō suf-
ficeret,quoniam & animæ nomine corpus solum pos-
se significari,modo quodam locutionis ostenditur,quo
significatur per id quod continetur illud quod cōtinet,
Maro. sicut ait quidā: Vina coronant,cum coronarentur va-
sa vinaria. Vinum enim continetur & vas continet. K
Sicut ergo appellamus Ecclesiam basilicam,qua con-
tinetur populus,qui vere appellatur Ecclesia,vt nomine
Ecclesiæ,id est,populi,qui continetur, significemus lo-
cum qui continet. Ita quòd animæ corporibus conti-
nentur,intelligi corpora filiorum per nominatas ani-
mas possint. Sic enim melius accipitur etiā illud quod Num.23.
lex inquinari dicit eum, qui intrauerit super animam
mortuam,hoc est,super defuncti cadauer, vt nomine
animæ mortuæ,mortuum corpus intelligatur,quod a-
nimam continebat:quia & absente populo, id est, Ec-
clesia,locus tamen ille nihilominus Ecclesia nuncupa-
tur. Hæc responderentur, si vt dixi,fœminino genere
positum esset, quæ exierunt de femoribus Iacob, id est,
quæ animæ. Nunc vero cum masculinum genus sit po
situm,id est, qui exierunt de femoribus Iacob, quis nō
ita intelligere malit,omnes animæ eorum qui exierūt
de femoribus eius,id est,animę hominum,vt etiam sic
possint intelligi secundum corpus tantummodo exis-
se homines de femoribus patris, quorum erant illæ a-
nimæ,per quarum numerum intelliguntur tot homi- L
nes. Vellem autem legere libellum tuum,cuius mētio-
nem fecisti in literis tuis, ne forte aliqua ibi testimo-
nia non ambigua posuisti. A me autē cum quæsisset a-
micus mihi charissimus, & diuinarū studiosissimus li-
terarum,quid de hac quæstione sentirem, eiq; remota
verecūdia,hinc æstus meos & ignorantiā fassus essem,
scripsit inde longe trans mare ad doctissimū virū, cui
rescripsit ille,vt potius me cōsuleret, nescies quod iam
fecerat, nec aliquid à me certū ac definitum audire po Hieronym⁹
tuerat. Significauit tamen in eadē breui epistola sua,se
potius fieri quàm propagari animas credere. Simul e-
tiam admonens animarum propaginem,quia ipse in
Oriente est,Occidentalem ecclesiā solere sentire. Hac
ego maiore occasione comperta, scripsi ad eum nō bre
uem librum, consulens eum & petens vt prius me do-
ceat,& tunc ad me mittat quos docea. Qui liber meus
non vt doctoris,sed inquisitoris, & potius discere cu-
pientis apud me legi potest: mitti vero vspiam nō de-
bet,vel cuiquam foras dari,nisi cum rescripta domino
adiuuante percepero,id quod ille sentit, promptissime
ac libentissime defensurus,si me docere potuerit, quo- M
modo animæ non ex Adam veniant, & tamen ex illo
iustam sortem dānationis inueniant,nisi ad remissio-
nem peccatorū renascendo perueniant. Absit enim vt
credamus vel animas paruulorum in lauacro regene-
rationis falsam accipere peccatorū mundationem, vel
deum esse, aut aliquam naturam quam non condidit
deus, illius ex qua mundantur inquinationis authorē.
Donec ergo aut ille rescribat, aut ego si deus voluerit
aliquo modo discam, si nullam de illa peccatrice ori-
ginem ducit, quæ causa sit animæ subeundi originale
peccatum,quod necesse est esse in omnibus paruulis,ad
quod eam nec deus cogit insontē, quia peccādi author
non est,nec vlla mali natura, quæ nō est,nihil tale au-
deo prædicare. Te autē si libenter vel patienter admit-
tis,charissime frater, admoneo, ne hæresim nouā mi-
nus cautus incurras, quæ antiquissimæ fidei stabilita
molitur fundamenta cōuellere aduersus dei gratiā di-
sputando,quā dominus Christus pusillis & magnis in-
effabili bonitate largit. Cuius vel authores,vel certe a-
cerrimi notissimiq; suasores,cū Pelagi⁹ & Cœlesti⁹ ex-
titissent,cōciliorum Episcopaliū vigilātia in adiutorio
saluatoris,qui suā tuetur Ecclesiā, etiā à duob⁹ venera-
bilibus antistitibus apostolicę sedis, Papa Innocētio &
Papa

A Papa Zozimo, nisi correcti etiam egerint pœnitentiã, toto Christiano orbe dãnati sint. De quibus exempla recentium scripturarũ, siue quæ specialiter ad Aphros, siue quæ vniuersaliter ad omnes Episcopos de memorata sede manarunt, ne forte ad vestram sanctitatem nõdum peruenerint, vobis curauimus mitti ab eis fratribus, quibus & has literas vt tuæ veneratioñi dirigerent, dedimus. Hi autem non ideo sunt hæretici, quia dicunt animas originem de illa prima peccatrice non ducere, quod vel aliqua fortasse ratione vera dici potest, vel sine fidei labe nesciri: sed hinc conantur efficere, vnde omnino apertissimi hæretici iudicantur, animas paruulorum nihil mali ex Adam *trahere, quod* sit lauacro regenerationis *expiandum*. *Nam* Pelagij de hac re argumentatio, *quæ inter alia* eius damnabilia etiam *literis apostolicę sedis* adiuncta est, ita se habet. *Si anima, inquit, ex* traduce non est, sed sola caro tantum habet traducem peccati, sola ergo pœnã meretur. Iniustum est enim, vt hodie nata anima, non ex massa Adæ, tam antiquum peccatum portet alienum: quia nulla ratione conceditur, vt deus qui propria pec
B cata dimittit, vnum imputet alienum. *Si* ergo ita potes animarũ asserere sine vlla propagine nouitatem, vt ratione iusta & à fide catholica nõ aliena, etiam sic peccato primi hominis ostendantur obnoxiæ, assere quod sentis vt potes. *Si* autem non eas aliter potes à propagatione facere alienas, nisi vt simul facias ab omni peccati vinculo liberas, cohibe te ab huiusmodi disputatione omnimodo. Non est enim falsa etiam in paruulorum baptismate remissio peccatorum, nec verbotenus dicitur, sed veraciter agitur. Nã vt iam verbis vtar quæ in ipsa epistola beatissimi antistitis Zozimi legũtur: Fidelis dominus in verbis suis, eiusq; baptismus re ac verbis, id est, opere, confessione & remissione vera peccatorũ, in omni sexu, ætate, conditione generis humani eandem plenitudinem tenent. Nullus enim nisi qui peccati seruus est, liber efficitur, nec redemptus di-
e ci potest, nisi qui vere per peccaũ fuerit ante captiuus,
Ioan. 8. sicut scriptum est: *Si* vos filius liberauerit, vere liberi eritis. *Per* ipsum enĩ renascimur spiritaliter. *Per* ipsum crucifigimur mũdo. Ipsius morte mortis ab Adam omnibus nobis introductæ atq; transmissæ vniuersæ a-
C nimæ, *illud propagatione contractum chirographum* rumpitur, in quo nullus omnino natorum antequam per baptismum liberetur non tenetur obnoxius. In his enim verbis apostolicæ sedis, tam antiqua atque fundata certa & clara est catholica fides, vt nefas sit de illa dubitare Christiano. Quoniam ergo morte Christi, non vnius aut aliquarum, sed vniuersæ animæ propagatione contractum mortis chirographum rumpitur, si potes animas sic alienas à propagatione defendere, vt tamẽ hoc chirographo quod sola Christi morte rumpendum est rectissima ratione demonstrentur obstrictæ, nec sua propagatione, sed carnis hoc debito iuste appareant obligatæ, non solum nemine prohibẽte defende, verumetiam id nobis quomodo tecum defendere possimus, ostende. *Si* autem aliter non potes quod de animarũ nouitate sentis, asserere, nisi vt eas di cas peccato primi hominis nõ teneri, aut per propagationem non suã, sed carnis, authore deo, vel nescio qua mali natura innocentissimas fieri peccatrices, melius origo animę latet, dum tamẽ eam nõ dubitemus dei esse creaturam, quàm vel deus peccati author dicatur, vel cõtra deũ aliena mali natura introducatur, vel baptisma paruulorũ irritum ducatur. Vt autem & à me tua

dilectio de hac quæstione aliquid audiat definitũ, non D
parui æstimandum, immo præcipue necessarium atq; retinẽdum, quomodolibet se origo habeat animarum, siue ex illa vna, siue ex nulla alia propagentur, Mediatoris tamen animã nullum ex Adam traxisse peccatũ dubitare fas non est. *Si* enim nulla propagatur ex altera, vbi omnes tenẽtur propagata carne peccati, quãto minus credendum est ex propagine peccatricis animam venire potuisse, cuius caro venit ex virgine, non libidine concepta, sed fide, vt esset in similitudine carnis peccati, non in carne peccati. *Si* autem peccato primæ *animę* peccatricis, ideo cæterę tenentur obnoxiæ, quia ex illa sunt propagatę, profecto illa quã sibi vnigenitus coaptauit, aut peccatũ inde non traxit, aut omnino inde non tracta est. Neque enim non potuit animam sibi trahere sine peccato, qui soluit nostra peccata, aut qui nouam creauit ei carni, quam sine parẽte fecit ex terra, non potuit nouam creare carni, quam sine viro sumpsit ex fœmina. Hoc sicut potui non quidem ad me datis, sed tamẽ ad charissimos nostros sanctitatis tuę literis, nõ peritia quã desyderasti, sed solicita di lectione respondi. *Si* grate accipis & admonitionẽ fra E
ternam etiam vtilem, non errando, sed prudenter cõsyderando cum Ecclesiæ pace conseruas, deo gratias. *Si* autem me ista nondum nosse miraris, vel etiã nec miraris, & me aliquid certum de origine animarum salua ista fide quæ certissima atq; clarissima est, mutua charitate docere nõ renuis, multo vberius, deo gratias. Memor nostri domino semper viuas, domine beatissime & syncera dilectione desyderabilis frater.

Augustinus Marcellino, ut quæ aduersus Donatistas *in concilio* Episcoporum *decreta sunt publicẽtur, rogans ut qui nolunt resipiscere castigẽtur, sed citra mortis pœnã.*

Epistola. CLVIII.

DOMINO merito insigni multumq; charissimo ac desyderãtissimo filio Marcellino, Augustinus in domino salutẽ. Gesta quę promisit præstantia tua vehementer expecto, & in Ecclesia Hipponensi iamiam cupio recitari, ac si fieri potest *per omnes Ecclesias etiam in nostra diœcesi* constitutas: vt audiant homines pleneq; agnoscant confessores iniquitatis, non dei timore extorquente pœnitentiam, sed iudiciaria diligẽtia crudelissimorum pectorum aperiente duriciam: siue illorum qui de homicidio & de excæcato ac debilitato presbyteri corpore cõfessi: siue illorum qui si illa scire potuissent, quanuis sibi dicerent displicere, negare non ausi sunt, refugientes catholicam pacem, velut ne criminibus polluantur alienis, & in illo schismatis sacrilegio inter sceleratorum tam immanium tantam multitudinem perdurãtes: siue etiam illorum qui se inde nõ recessuros etiam demonstrata sibi catholica veritate, & Donatistarum peruersitate dixerunt: Non est leue quod deus agi voluit per operam tuam. Vtinam tales eorum causas crebras sic audias & facinora eorum atque insana pertinacia sic sæpe prodatur, eademq; publicata gesta in omnium notitiam perferantur. Quod autẽ scripsit eximietas tua dubitare te, vtrum in theopropia debeas eadem gesta iubere proponi, fiat si potest illuc frequẽs confluere multitudo. Alioquin alius locus celebrior prouidendus est, non tamen vllo modo prętermittendum. Pœna sanè illorum quanuis de tantis sceleribus confessorum, rogo te vt præter supplicium mortis sit, & propter conscientiam nostram, & propter catholicam mansuetudinem cõmendandã. Ipse enim fructus F

Theopropia seu theopropiũ Græcis oraculũ. Videtur sic appellatus locus vbi solent Cæsarã edicta promulgari. 23.q.5.pœna

G ad nos peruenit confessionis illorum,quia inuenit Ecclesia catholica vbi suã erga atrocissimos inimicos ser uet atque exhibeat lenitatem.In tanta quippe crudelitate quæcunq; præter sanguinem vindicta processerit, magna lenitas apparebit. Quod & si modo quibusdã nostris illa atrocitate commotis videtur indignum,& quasi dissolutionis & negligentiæ simile,transactis tamen motibus animorum,qui recentioribusfactis solẽt turbulentius excitari, egregie luculenta bonitas apparebit, & ob hoc magis eadem gesta legere atque ostendere delectabit, domine merito insignis multũq; charissime ac desiderantissime fili.Ibi est sanctus frater & coëpiscopus meus Bonifacius, & per diaconum Peregrinum, qui cum illo perrexit cõmonitorium direxi, quod sic habe tanquã præsentiam meam. Et quod vobis in cõmune pro ecclesiæ vtilitate placuerit, hoc adiuuante domino fiat, qui potens est misericorditer opitulari in tantis malis.Modo Macrobius Episcopus eorum stipatus cuneis perditorum vtriusque sexus, hac atque illac circumit, aperuit sibi basilicas,quas possessorum quantulascunq; timor clauserat. Præsente autẽ
H procuratore viri clarissimi Celeris Spondeo,quem tuę dilectioni commendaui multumq; commendo, vtcũque eorum frangebatur audacia:nunc vero posteaquã Carthaginem profectus est,etiam in fundis ipsius basilicas aperuit,populos congregat. Cum ipso etiam est ille Donatus diaconus rebaptizatus, qui cum fuerit colonus ecclesiæ, versatus est in illa cæde præcipuus: qui tales non cum eo sunt quando & ille cum ipso est? si Proconsul vel simul ambo in illos estis sententiã prolaturi.Et forte ille persistit vellegladio vindicare,quãquam sit Christianus,& quãtum aduertere potuimus, non sit ad hæc cruenta procliuis,tamen si necesse fuerit etiam gestis iubete allegari epistolas meas, quas de hac re singulas vobis mittendas putaui. Soleo enim audire in potestate esse iudicis mollire sentẽtiam,& mitius vindicare quàm [iubeant] leges. Si autem nec literis meis ad hoc consenserit,hoc saltem præstet, vt in custodiam recipiantur, atque hoc de clementia Imperatoris impetrare curabimus,ne passiones seruorũ dei, quæ debent esse in Ecclesia gloriosæ,inimicorum sanguine dehonestentur. Scio enim in causa clericorum
I Anaunensium,qui occisi à gentilibus nũc martyres honorantur, imperatorem rogatum facile concessisse,ne illi qui eos occiderant & capti iam tenebantur, pœna
2.retract.33. simili punirentur. Libros de Baptismo paruulorũ,cum iam codicem ipsum præstãtiæ tuæ misissem, cur abs te rursus acceperim oblitus sum: nisi forte cum inspicerem, mendosos eos repperi & emendare volui, quod mirabiliter impeditus,adhuc vsque non feci. Epistolã quoq; ad te scribendam & his adiungendam quã cum ibi essem iam dictare cœperam, paulo addito sic esse imperfectam scias. Si autem rationem omnium dierũ & lucubrationum aliis necessitatibus impensarum tibi possem reddere,grauiter cõtristatus mirareris, quãta me distendant quæ differri omnino non possunt,& negare illa non permittunt,† in quæ me petẽdo & admonendo argues† volentem, & ineffabiliter quià non possum dolẽtem. Cum enim ab eorum hominum necessitatibus aliquantulum vaco, qui me sic angariant: vt eos nullo modo liceat euitare, nec contẽnere oporteat,non desunt quæ dictanda præpono,sic in articulis temporum constituta,vt dilationem temporũ non ferant. Sicut mihi fuit breuiatio gestorũ collationis nostræ satis operosa, cum viderem neminem se velle tãto aggeri literarũ legendo committere.Sicut mihi fuit K etiam epistola ad ipsos laicos Donatistas, de hac eadẽ 2.retrac.42. collatione nostra, quam modo aliquot lucubrationib⁹ terminaui.Sicut epistolæ duę non breues,vna ad dilectionem tuam, altera ad virum illustrem Volusianũ, quas vos accepisse iam credo. Sicut nunc in manibus 2.retrac.36. habeo librum ad Honoratum nostrum de quæstionibus quibusdã quinq;, quas mihi proposuit, & per literas intimauit,cui nõ continuo respondere vides quàm minime oporteat.Charitas enim quę tanquam nutrix fouet filios suos, non ordine amandi: sed ordine subueniendi infirmiores fortioribus anteponit, quos tales vult esse,quales iam illi sunt, quos non contemnendo: sed de his confidendo interim præterit. Tales ergo mihi necessitates dictandi aliquid,quod me ab eis dictationibus impediat,quibus magis inardesco, deesse non possunt, cũ paululũ spatij vix datur inter aceruos occupationum, quibus nos alienæ vel cupiditates vel necessitates ãgariatos trahunt. Et quid faciam prorsus nescio.Audisti vnde mecum dominum depreceris,sed etiam quod tam instãter, & tam crebro me admones, L nolo cesses,non nihil agens. Commẽdo etiam ego excellentiæ tuæ Ecclesiam in Numidia cõstitutam, propter cui⁹ necessitates sanctus frater & coëpiscopus me⁹ Delphinus à fratribus& coëpiscopis meis ibi collaborantibus & compericlitantibus missus est. Nec de hac re plura scribo,cum ipse præsente sis auditurus.Cætera in commonitoriis inuenies,quæ ad presbyterum misi, siue modo,siue per diaconum Peregrinum,ne mihi ea totiens iterare necesse sit. Semper in Christo cor tuum vigeat, domine merito insignis multumq; charissime ac desiderantissime fili. Filium nostrum Rufinum Circensem principalem commendo eximietati tuæ.

Augusti. Marcellino Tribuno,ut Donatistas in quæstione confessos atrocia facinora puniat citra supplicium capitis,non quod illi mereantur hanc clementiam, sed quod ita congruat Ecclesiæ mansuetudini.

Epistola. CLIX.

DOMINO eximio & merito insigni atq; charissimo filio Marcellino, Augustinus in domino salutem. *Circuncelliones* illos & cle 23.q.5. citã cellliones. ricos partis *Donati,quos de Hipponensi* Ecclesia ad iudicium pro factis eorum publicæ disciplinæ cura deduxerat,à tua nobilitate comperi auditos,& plurimos eorum de homicidio,quod in Restitutum catholicum presbyterum cõmiserunt,& de cæde Innocẽtij alterius catholici presbyteri,atq; de oculo eius effosso, & de digito præciso fuisse cõfessos. Vnde mihi solicitudo maxima incussa est,ne forte sublimitas tua cẽseat eos tãta legum seueritate plectendos, vt qualia fecerũt, talia patiãtur. Ideoq; his literis obtestor fidem tuam quã habes in Christo,per ipsius domini Christi misericordiam,vt hoc nec facias,nec fieri omnino pmittas. Quãuis enim ab eorum interitu dissimulare possemus, qui Orat pro homicidis hæreticis. non accusantibus nostris, sed illorum notoria,ad quos tuendæ publicæ pacis vigilantia pertinebat,præsentati videantur examini:nolumus tamen passiones seruorũ dei,quasi vice talionis paribus suppliciis vindicari. Nõ quo sceleſtis hominibus licentiam facinorum prohibeamus auferri,sed hoc magis sufficere volumus,vt vi ui & nulla corporis parte truncati,vel ab inquietudine insana ad sanitatis ocium legum coërtione dirigãtur, vel à malignis operibus alicui vtili operi deputentur. Vocatur quidem & ista damnatio. Sed quis nõ intel-

ligat

†al.possunt, nec agere illa permittant.
†vrges.

A ligat magis beneficium quàm supplicium nuncupandum, vbi nec sæuiendi relaxatur audacia, nec pœnitẽdi medicina subtrahit? Imple Christiane iudex pij patris officium, sic succense iniquitati, vt consulere humanitati memineris. Nec in peccatorum atrocitatibus exerceas vlciscendi libidinem, sed peccatorum vulneribus curandi adhibeas voluntatem. Noli perdere paternam diligentiam, quam in ipsa inquisitione seruasti, quando tantorum scelerum confessionem, non extendente eculeo, non sulcantibus vngulis, non vrentibus flammis, sed virgarum verberibus eruisti. Qui modus coërtionis & à magistris artium liberalium, & ab ipsis parentibus, & sæpe etiam in iudiciis *solet ab Episcopis* haberi. Noli ergo *atrocius vindicare* quod lenius inueniſti. Inquirendi *quàm puniendi* necessitas maior est. Ad *hoc enim & mitissimi* homines facin° occultatum *diligenter atque* instanter examinant, vt inueniant *quibus* parcant. Vnde plerunq; necesse est, exerceatur acri° inquisitio, vt manifestato scelere sit vbi
* Matth. 5. appareat mansuetudo. Omnia quippe bona opera a-
B mant in luce constitui, non propter humanam gloriam, sed vt videant, ait dominus, bona opera vestra, & glorificẽt patrem vestrum qui in cœlis est. Et ideo nõ suffecit Apostolo monere, vt mansuetudinem seruaremus, sed vt eam etiam notam omnibus facerem°. Mã-
Philip. 4. suetudo, inquit, vestra nota sit omnibus hominibus. Et
Titum. 3. alio loco: Mansuetudinem ostentantes ad omnes homines. Vnde nec illa sancti Dauid quãdo inimico sibi in manus tradito clementer pepercit, præclarissima lenitas emineret, nisi *potestas pariter appareret*. Nõ te ergo exasperet *vindicandi potestas*, cui lenitatem non excussit examinandi necessitas. Noli facinore inuento quærere percussorem, in quo inueniendo noluisti adhibere tortorem. Postremo pro Ecclesiæ vtilitate missus es. Hoc Ecclesiæ catholicę, aut vt modum dispensationis meæ non supergredi videar, hoc Ecclesiæ ad Hipponensium regionum diœcesim pertinenti prodesse, hoc expedire contestor. *Si* non audis amicum petentẽ, audi Episcopum consulentem. Quanuis, quoniã Christiano loquor, maxime in tali causa non arrogãter dixerim, audire te Episcopum conuenit iubẽtem, domine eximie & merito *insignis atque charissime fili*. Vn
C de scio quidem causas *ecclesiasticas excellentiæ* tuę potissimum iniunctas. Sed quia credo istam curã ad virum clarissimum atq; spectabilem Proconsulem pertinere, ad eum quoq; literas dedi: quas rogo vt ipse illi tradere & allegare si opus est non graueris, atque ambos obsecro ne importunam arbitremini, vel intercessionem, vel suggestionem, vel solicitudinem nostram: & passiones catholicorum seruorum, quæ infirmis ad ædificationem spiritalem vtiles esse debent, haud reciproca inimicorum à quibus passi sunt pœna decoloretis, sed potius refracta iudiciaria seueritate, & vestram fidem quia filij estis Ecclesiæ, & ipsius matris mansuetudinem commendare minime negligatis. Deus omnipotens præstantiam tuam bonis omnibus augeat, domine eximie & merito insignis atq; charissime fili.

Augustinus Apringium iudicem rogat ac monet, ut Circumcelliones atrocia confessos mitius puniat, memor ecclesiasticæ mansuetudinis.

Epistola. CLX.

DOMINO insigni & merito sublimi ac præstantissimo filio Apringio, Augustinus.

Non dubito in hac potestate, quã tibi deus homini in homines dedit, cogitare te diuinum iudicium, vbi & iudices stabunt rationẽ de suo iudicio reddituri. Christiana quippe fide te imbutum scio, vnde mihi ad excellẽtiam tuam maior fiducia tribuitur, nõ solum petendi, verumetiam monendi propter illũ dominum, in cuius familia nobiscum cœlesti iure censeris, in quo spem vitæ æternæ pariter habemus, & quem pro vobis in sacrosanctis mysteriis inuocam°. Proinde domine insignis & merito sublimis ac præstãtissime fili, primum quæso, vt non tibi videar importunus irruere actibus tuis, ea solicitudine quam me præcipue gerere oportet pro Ecclesia mihi credita, cuius vtilitatibus seruio, cui non tam præesse, quàm prodesse desidero. Deinde obsecro, vt quod moneo vel rogo, nõ dedigneris accipere, non cunctẽris acquiescere. Circumcelliones quosdam & clericos Donatistas cura eorum, qui disciplinæ publicæ inseruiũt, præmissa notaria ad iudicia legesq; perduxit. Hi cum audirentur à viro clarissimo & spectabili tribuno & notario fratre tuo, filio meo Marcellino, non tormentis vngularum atq; flammarum, sed virgarum coërciti, horrenda facinora in fratres & compresbyteros meos à se perpetrata confessi sunt, quo scilicet vnum eorum exceptum insidiis tru E
cidauerunt, alterum è domo raptum, oculo effosso digitoq; amputato truncauerũt. Hæc cum comperissem illos fuisse confessos, ideoq; minime dubitarem sub iura tua securos esse venturos, has ad tuam nobilitatem literas acceleraui, quibus deprecor, & per misericordiã Christi obsecro, quo sic de tua maiore atq; certiore fœlicitate gaudeamus, vt eis paria nõ retribuantur, quãquam *lapidis ictibus* digitum præcidere oculumq; cõuellere *leges puniendo* non possunt, quod isti sæuiendo potuerunt. Vnde securus sum de iis qui hoc se fecisse confessi sunt, quod hanc vicissitudinem non reportabunt, sed ne vel ipsi vel illi, quorum homicidium patefactum est, per tuæ potestatis sententiam mulctentur, hoc timeo, hoc ne fiat & Christianus iudicem rogo, & Christianum Episcopus moneo. De *vobis* quidẽ
Roma. 13. dixisse Apostolum legimus, quòd non sine causa gladium geratis, & ministri *dei sitis vindices in eos* qui *male agunt*. Sed *alia causa est prouinciæ*, alia est Ecclesiæ. *Illius terribiliter* gerenda est administratio, huius clementer cõmendanda est mansuetudo. *Si* apud
F iudicem non Christianum mihi sermo esset, aliter agerem, nec tamen etiam sic Ecclesiæ causam desererẽ, & quantum admittere dignaretur instarem, ne passiones seruorum dei catholicorum, quæ prodesse debẽt ad exempla patientiæ, inimicorum suorum sanguine fœdarentur, & si nollet acquiescere, inimico animo eum resistere suspicarer. Nunc vero quãdo apud te res agitur, alia mihi ratio est, alia consultatio. Rectorem te quidem præcelsæ potestatis videmus, sed etiam filium Christianæ pietatis agnoscimus. Subdatur sublimitas tua, subdatur fides tua. Causam tecum tracto communem, sed tu in ea potes, quod ego non possum. Confer nobiscum consilium, & porrige auxilium. Diligenter actum est, vt inimici Ecclesiæ, qui solent vaniloquio seductionis solicitare animos imperitos, tanquam de persecutione gloriantes, quam se perpeti iactant, horrenda facinora sua in catholicos clericos perpetrata faterentur, & suis verbis implicarentur. Legenda sunt gesta ad sanandas animas, quas pestifera suasione venenauerunt. Nunquid placet tibi, vt ad finem gestorum, si cruentum istorum supplicium continebit, legendo peruenire timeamus, vbi ponimus & ipsam conscientiam, ne malum pro malo qui passi sunt reddidisse videantur?

G deantur ? Si ergo nihil aliud constitueretur frenandæ malitiæ perditorum, extrema fortasse necessitas, vt tales occiderentur vrgeret: quanquam quod ad nos attinet, si nihil mitius eis fieri posset, mallemus eos liberos relaxari, quàm passiones fratrum nostrorum fuso eorum sanguine vindicari. Nunc vero quoniam aliquid fieri potest, quo & mitis commẽdetur Ecclesia, & immitium cohibeatur audacia, cur non flectas in partem prouidentiorem lenioremq; sententiam, quod licet iudicibus facere etiam non in causis Ecclesię? Time ergo nobiscum iudicium dei patris & cõmenda mansuetudinem matris. Cum enim tu facis: Ecclesia facit propter quam facis, & cuius filius facis. Contende ergo bonitate cum malis. Illi scelere immani mẽbra de corpore vino amulserunt: tu opere misericordi effice, vt illa quæ nefandis operibus exercebant, alicuiv tili operi integra eorum membra deseruiant. Illi non pepercerunt correctionem sibi prædicantibus dei seruis: tu parce cõ
prehensis, parce indoctis, parce conuictis. Illi impio
ferro fuderũt sanguinem Christianum. Tu ab eorum
sanguine etiam iuridicum gladium cohibe propter
H Christum. Illi ministro Ecclesiæ occiso extorserũt spatium viuendi. Tu inimicis ecclesiæ viuentibus relaxa spatium pœnitẽdi. Talem te oportet esse in causa ecclesiæ iudicem Christianum, petentibus, monentibus, intercedentibus nobis. Solent homines quando cum inimicis eorum conuictis lenius agitur, à mitiore sententia prouocare. Sed inimicos nostros ita diligimus, vt nisi de tua Christiana obedientia præsumamus, à tua seuera sententia prouocemus. Deus omnipotẽs excellentiam tuam auctiorem, fœlicioremq; conseruet, domine insignis & merito sublimis ac præstantissime fili.

ductis.

Augustinus Honorato Donatianæ partis: hortatur ut per literas placide reddat rationem, quod modo nomen ecclesiæ ad ipsos solos reciderit.

Epistola. CLXI.

HONORATO Episcopo partis Donati. Augustinus Episcopus partis ecclesiæ catholicæ. Cõsilium tuũ nobis multum placuit quod per fratrem Erotem charissimum nobis, & in Christo laudabilem virum mandare dignatus es, vt literis inter nos agamus, vbi nullus turbarum tumultus perturbare possit dispositionem nostram, quæ cum tota lenitate & pace animi susc ipienda & agenda est, sicut dicit
I
1.Timo.2. Apostolus: Seruum autem domini litigare non oportet, sed mitem esse ad omnes, docibilem, patientem, in modestia corripientem diuersa sentientes. Itaque breuiter insinuamus, quid à te responderi desyderemus. Quoniam ecclesiam dei quæ catholica dicitur, sicut de illa prophetatum est, per orbem terrarũ diffusam videmus, arbitramur nos non debere dubitare de tam euidentissima completione sanctæ prophetiæ. quam dominus etiã in Euangelio confirmauit, & Apostoli per quos eadem ecclesia dilatata est, sicut de illa prædictũ erat. Nam & in capite sacrosancti Psalterij scriptum
Psal.2. est de filio dei: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam & possessionẽ tuam terminos terræ. Et ipse dominus Iesus Christus dicit Euangelium suum in omnibus gẽtibus futurum. Et Apostolus Paulus antequam sermo dei in Aphricam peruenisset, in ipso capite epistolæ, quam scribit ad Romanos: Per
Roma.1. quem accepimus, inquit, gratiam & Apostolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius. Deinde ipse ab Hierusalem in circuitu per to- K
tam Asiam vsque in Illyricum Euangelium prædicauit, ecclesias constituit atque fundauit, non ipse, sed gratia dei cum eo, sicut ipse testatur. Quid autem euidentius apparere potest, quàm cum in eius epistolis nomina etiam regionum vel ciuitatum inuenimus? Ad Romanos, ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Thessalonicenses, ad Colossenses scribit. Ioannes etiam scribit ad septem ecclesias, quas commemorat in illis partibus constitutas. In quibus etiam vniuersas ecclesias septenario numero intelligim⁹ cõ-
mendari, Ephesum, Smyrnam, Sardos, Philadelphiã, Apoc.2.
Laodiciam, Pergamum, Thiatyram. Quibus omnibus ecclesiis nos hodie cõmunicare manifestum est: sicut manifestum est, vos istis ecclesiis non communicare. Quærimus ergo vt nobis respõdere non graueris, quã causam forte noueris, qua factũ est, vt Christus amitteret hæreditatem suam per orbem terrarũ diffusam, vt subito in solis Aphris, nec ipsis omnib⁹ remaneret. Etenim ecclesia catholica est etiam in Aphrica, quia per omnes terras eam de⁹ esse voluit & prædixit. Pars autem vestra quæ Donati dicitur, non est in omnibus L
illis locis, in quibus & literæ & sermo & facta apostolica cucurrerunt. Sed ne dicatis, non vocari ecclesiam nostram catholicam, sed Macarianam, sicuti eam vos appellatis, nosse debes, quod facillime potest in illis omnibus partibus, vnde istas terras. Euangelium Christi perfudit, nec nomen Donati sciri, nec nomen Macarij. Vestra autem quæ Donati pars dicitur, nec vos negare poteritis, & omnibus notum est vbicunque est vestra communio. Dignare ergo rescribere nobis, vt sciamus quomodo fieri possit, vt ecclesiam suam Christus de toto orbe perdiderit. & in vobis solis habere cœperit. Vestrum enim est hæc ostendere, nam nobis sufficit ad causam nostram quod compleri prophetiam & scripturas sanctas per orbem terrarum videmus. Hoc autem ego Augustinus dictaui, quia olim volo loqui inde tecum. Videtur enim mihi, vel propter ipsam vicinitatem posse nos per literas de hac re colloqui sine aliquo tumultu, adiuuante deo quantum ipsa necessitas postulat.

Augustinus ostẽdit Episcopis Donatistarum, quanta impudentia perstitant in suo schismate, tot iudiciis conuicti. M

Epistola. CLXII.

DOMINIS dilectissimis & merito prædicãdis fratribus Glorio, Eleusio, Felici Grãmatico, & cæteris omnibus, quibus hoc gratum est, Augustinus. Dixit quidem Apostolus Paulus: 14.q.3.dixit Apostolus, Tim.3.
Hæreticum hominem post vnam correptionem deuita, sciens quia subuersus est eiusmodi, & peccat, & est à semetipso damnatus. Sed qui sententiam suam, quanuis falsam atque peruersam nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia præsumptionis suæ pepererunt, sed à seductis atq; in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta solicitudine veritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi. Tales ergo vos nisi esse crederem, nullas fortasse vobis literas mitterem. Quanquam & ipsum hæreticum quamlibet odiosa superbia tumidum & peruicacia malæ contentionis insanum, sicut vitandum monemus, ne infirmos & paruulos fallat, ita non abnuimus quibuscunque modis possumus corrigendum. Vnde factum est, vt etiam ad nonnullos Donatistarum primarios scriberemus, non communicatorias literas, quas iam olim propter

suam

A suam peruersitatem ab vnitate catholica, quæ toto orbe diffusa est non accipiunt, sed tales priuatas, qualibus nobis vti etiam ad Paganos licet, quas illi etsi aliquãdo legerunt, respondere tamen eis, siue noluerunt, siue vt magis creditur nequiuerunt. Vbi nobis satis visum est implesse nos officium charitatis, quam non solũ nostris sed & omnibus nos debere sanctus spiritus do-
1.Thess.3. cet, qui nobis ait per Apostolum: Vos autem dominus
2.Tim.2. multiplicet, & abundare faciat in charitate, in inuicẽ & in omnes. Monet etiam alio loco, in modestia corripiendos diuersa sentientes, ne forte, inquit, det illis deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant de diaboli laqueis, captiuati ab *ipso in ipsius* volũtatem. Hæc prælocutus sum, *ne quis me existimet* impudentius vobis *quàm prudentius* scripta misisse, & hoc modo vobiscum *de negocio* animę vestrę aliquid agere voluisse, *quia nostræ* communionis non estis, cũ tamen *si de* negocio fundi, aut alicuius pecuniariæ litis dirimendæ vobis aliquid scriberem, nemo fortasse reprehenderet. Vsqueadeo charus est hic mundus hominibus, vt sibimetipsis viluerint. Erit ergo mihi ad
B defensionem testis hæc epistola in iudicio dei, qui no-
Matth.5. uit quo animo fecerim, & qui dixit: Beati pacifici, quia ipsi filij dei vocabuntur. Ergo vt meminisse dignamini, cum essemus in vestra ciuitate, & nonnulla vobiscum de communione Christianæ vnitatis ageremus, prolata sunt à partibus vestris gesta quædam, quibus
Cæcilianus. recitatum est quod septuaginta fermè Episcopi Cæcilianum quõdam nostræ communionis Episcopum Carthaginensis ecclesię cum *suis collegis & ordinatoribus* damnauerunt. *Vbi etiam Felicis Autumnitani* causa multo præ cæteris inuidiosius & criminosius vẽtilata est. Quæ cum essent cuncta perlecta: Respondimus non esse mirandum, si homines qui tunc illud schisma fecerunt, non sine confectione gestorum, eos in quos fuerant ab æmulis & perditis concitati, absentes causa incognita temere damnandos esse putauerunt. Nos autem alia habere gesta ecclesiastica, in quibus *Secundus* Tigisitanus, qui tunc agebat in Numidia primatum, præsentes & confessos traditores reliquit deo iudicandos, & eos in Episcopalibus sedibus sicuti erant manere permisit, *quorum nomina inter*
C *damnatores Cæciliani numerantur, cum etiam Se*cundus ipse concilij eiusdem principatum teneret, vbi absentes quasi traditores per eorum sententias damnauit, quibus præsentibus & confessis ignouit. Deinde diximus aliquanto post Maiorini ordinationem, quem contra Cæcilianum nephario scelere leuauerũt, erigentes altare contra altare, & vnitatem Christi discordiis furialibus dissipantes, eos petisse à Constantino tunc Imperatore iudices Episcopos, qui de suis quæstionibus quæ in Aphrica exortæ pacis vinculum dirimebant, arbitro medio iudicarent. Quod postea quàm factum est, præsente Cæciliano, & illis qui adMelciades. uersus eam nauigauerant, iudicante Melciade tũc Romanæ vrbis Episcopo cum collegis suis, quos ad preces Donatistarum miserat Imperator, in Cæciliano nihil probari potuisse, ac per hoc illo in Episcopatu confirmato, Donatum qui aduersus eum tunc aderat improbatum. Quibus peractis rebus, cum illi omnes in pertinacia sceleratissimi schismatis permanerent, post apud Arelatum memoratum Imperatorem eandem causam diligẽtius examinandã terminandãq; curasse. Illos vero ab ecclesiastico iudicio prouocasse, vt causam Constantinus audiret. Quò postea quàm ventum est, vtraque parte assistente, innocentem Cæciliaum fuisse iudicatum, atque illos recessisse superatos, & in eadem tamen peruersitate mansisse. Nec de Felicis Autumnitani causa negligentiam consecutam, sed ad eiusdem principis iussionem Proconsularibus gestis etiam ipsum fuisse purgatum. Sed quia hæc omnia dicebamus tantum, non etiam legebamus, minus profecto vobis agere videbamur, quàm de nostra expectabatis instantia. Quod vbi sensimus, ad ea quæ legenda promiseramus, non distulimus mittere. Quæ omnia dum excurrimus ad Ecclesiam Gelizitanam, inde ad vestrum oppidum reuersuri bidui non pleni intermissione venerunt, atque vt nostis quantum tempus permisit, vno die recitata sunt vobis. Primo vbi Secundus Tigisitanus confessos trãditores à collegio suo remouere non ausus est, cum quibus postea nõ confessum, sed absentem Cæcilianum aliósque suos collegas damnare ausus est. Deinde gesta Proconsularia, vbi Felix diligentissimo examine probatus est innocens. Hæc ante meridiem vobis lecta esse meministis. Post meridiem vero recitauimus preces eorũ ad Constantinum, datisque ab eo iudicibus, gesta ecclesiastica E
in Romana vrbe habita, quibus illi improbati sunt: Cæcilianus autem in Episcopali honore firmatus. Postremo Constantini Imperatoris literas, quibus omnia multo maxime testatissima claruerunt. Quid vultis amplius homines, quid vultis amplius? Non de auro & argento vestro agitur: non terra, non prędia, non denique salus corporis vestri in discrimen vocatur, de adipiscenda vita æterna & fugiẽda morte æterna cõpellamus animas vestras. Expergiscimini aliquando, non in aliqua obscura quæstione versamur, non recõdita secreta rimamur, quibus penetrãdis vel nulla, vel rara humana corda sufficiant, res in aperto est. Quid eminet clarius, quid cernitur citius? Dicimus temerario concilio quamlibet numerosissimo innocentes absentesq; fuisse damnatos. Probamus hoc Proconsularibus gestis, quibus ab omni traditionis crimine alienus iudicatus est ille, quem maxime criminosum à vestris prolata concilij gesta fouerunt. Dicimus à tra*ditoribus confessis*, in eos qui traditores dicerentur, dictas fuisse sentẽtias. Probamus hoc in ecclesiasticis gestis, vbi nominatim declarantur, in quibus Secundus F
Tigisitanus ea quę cognouit velut cõtuitu pacis ignouit: & cum quibus postea non cognouit, discissa pace damnauit. Vnde apparuit eum etiam primo non paci consuluisse, sed sibi timuisse. Obiecerat ei nanque Purpurius Liniacensis, quod etiam ipse cum detentus esset à curatore & ordine vt scripturas traderet, dimissus est, vtique non frustra, nisi quia tradidit, aut tradi aliquid iussit. Hanc ille suspicionem satis probabilem metuens, accepto consilio à minore Secundo consanguineo suo, consultisq; cæteris qui cum eo erant Episcopis, manifestissima crimina deo iudicanda dimisit, atque ita paci prospexisse visus est, quod falsum erat, cum sibi prospexerit. Nam si in eius corde cogitatio pacis habitaret, non apud Carthaginem postea cum traditoribus, quos prçsentes atque confessos deo dimiserat, damnaret crimine traditionis, quos absentes apud eum nemo conuicerat. Tanto magis enim timere debuit, ne pax vnitatis violaretur, quanto erat Carthago ciuitas ampla & illustris, vnde se per totum Aphricæ corpus malum quod ibi esset exortum tanquam à vertice effunderet. Erat etiam trãsmarinis vicina regionibus, & fama celeberrima nobilis: vnde nõ

mediocris

G mediocris vtique authoritatis habebat Episcopum,qui posset non curare conspirantem multitudinem inimicorum, cum se videret & Romanæ Ecclesiæ,in qua semper apostolicæ cathedræ viguit principatus, & cæteris terris vnde Euangelium ad ipsam Aphricam venit,per communicatorias literas esse coniunctum, vbi paratus esset causam suam dicere si aduersarii eius ab eo illas Ecclesias alienare conarentur. Quia ergo venire noluit ad hospitium collegarum, quos à suis inimicis contra veritatem suæ causæ peruersos esse sentiebat vel suspicabatur, vel,vt ipsi asserunt, simulabat, tanto magis Secundus si veræ pacis custos esse voluisset,cauere debuit, ne damnarentur absentes, qui iudicio eorum omnino interesse noluerunt. Neque enim de presbyteris aut diaconis aut inferioris ordinis clericis, sed de collegis agebatur, qui possunt aliorum collegarum iudicio, præsertim apostolicarum Ecclesiarum, causam suam integram reseruare: vbi contra eos sententiæ dictæ in absentes, nullo modo aliquid valerent, quando eorum iudicium non primo aditum postea deseruerunt, sed suspectum semper habitum nunquam adire voluerunt. Hæc res maxime solicitare debuit Secundum,qui tunc erat primas,si propterea concilium regebat vt paci consuleret. Facile enim fortassis rabida in absentem ora placata vel frenata comprimeret,si diceret, Videtis fratres post tantam stragem persecutionis misericordia dei à principibus seculi pacem esse concessam, non debemus nos Christiani & Episcopi vnitatem dirumpere Christianam,quam iam Paganus nō insequitur inimicus. Itaque aut istas omnes causas, quas clades turbulentissimi temporis inflixit Ecclesiæ, deo iudici dimittamus. Aut si aliqui in vobis sunt, qui certa istorum crimina ita nouerint, vt ea facile valeāt edocere, negantésque conuincere, & talibus communicare formidant, pergant ad fratres & collegas nostros transmarinarum Ecclesiarum Episcopos, & ibi prius de istorum factis & contumacia conquerantur, quod ad iudicium collegarum Aphrorū male sibi conscij venire noluerunt, vt inde illis denuncietur vt veniant, *ibiq;* obiectis respondeant. Quod si non fecerint,ibi etiam eorum praui tas & peruersitas innotescet, missāque tractatoria super eorum nomine per totum orbem terrarum quacunque iam Christi Ecclesia dilatata est, ab omnibus I Ecclesiis eorum communio præcidetur, ne aliquis error in cathedra Ecclesiæ Carthaginis oriatur. Tū demum securi Episcopū alium plebi Carthaginis ordinabim⁹,cum à tota ecclesia isti fuerint separati: ne forte cum alius modo fuerit ordinatus non ei communicetur ab ecclesia transmarina, quia iste ab honore depositus non videbitur,quem iam ordinatum fama celebrauit, & ad eum cōmeare communicatorias literas fecit,atque ita magnum scandalum schismatis in vnitate Christi iam pacatis temporibus oriatur,dum prępropere nostras volumus præcipitare sentētias, & non contra Cęcilianum,sed contra orbem terrarum,qui ei per ignorantiam communicat, altare alterum erigere audeamus.Huic tā sano rectoq; cōsilio quisquis infrenis obtēperare noluisset, quid esset facturus, aut quomodo aliquem absentium collegarum esset damnaturus, cum in potestate acta concilij non haberet cōtradicente primate? Quod si tāta & aduersus primam sedem seditio nasceretur,vt nonnulli damnare iam vellent quos volebat illi differri, quanto melius à talibus inquieta,& impacata molientibus,quàm à totius orbis cōmunione dissentiretur? Sed quia non erant quæ in K Cæcilianum & ordinatores eius transmarino iudicio probarentur,propterea nec priusquā in eum sententias dicerent,differre noluerunt, nec posteaquam dixerunt perseueranter id agere,vt ecclesię transmarinę innotitiam perferretur, quorum traditorum in Aphrica damnatorum cōmunionem vitare deberet. Quia si id facere tentauissent, adessent sibi Cæcilianus & cæteri, & suam causam aduersus fallaces criminatores apud transmarinos ecclesiasticos iudices diligentissima discussione purgarent. Itaq; concilium illud peruersum atq; nepharium,maxime vt creditur traditorum fuit, quibus confessis Secundus Tigisitanus ignouerat: vt quoniam de traditione fama crebruerat, infamatis aliis à se auerterent *suspicionem*, vt cum homines per Aphricam totā credentes *Episcopis* falsa de innocentibus loquerentur, quod dānati essent apud Carthaginem traditores,tanquā in nebula mendacissimi rumoris,ipsi qui vere tradiderāt latitarēt. Vnde videtis charissimi fieri,potuisse, quod verisimile non esse quidam vestrum dicebant,vt qui essent de sua traditione confessi,causamq; suam impetrauissent deo dimitti oportere, iidem iudices damnatoresq; tanquā traditorum L absentium postea consedissent. Magis enim amplexi sunt occasionem, qua possent alios falsa criminatione perfundere, & conuersas in eos linguas hominum inquisitione criminū suorū hoc modo declinare. Alioquin si fieri non posset,vt quisque mala quæ ipse committeret in alio iudicaret,non diceret quibusdam Pau lus Apostol⁹: *Propterea inexcusabilis es ô homo omnis* Rom.2. *qui iudicas. In quo enim alium iudicas,temetipsum cō demnas: Eadem enim agis quæ iudicas.* Quod illi omnino fecerunt, vt hæc verba Apostolica integre in eos apteq; conueniant. Non ergo tunc Secūdus, quādo eorum crimina deo dimisit,paci vnitatiq; cōsuluit, alioquin magis hoc apud Carthaginē prouideret,ne schisma fieret,vbi nullus aderat,cui confesso crimen donare cogeretur. Sed quod erat facillimum, tota conuersatio pacis esset absentes nolle damnare. Itaq; iniuriam facerent innocentibus, etiam si eis non conuictis neq; confessis,neque omnino præsentibus ignoscere voluissent. *Ille quippe accipit veniam, cuius culpa certissima est. Quanto ergo inmaniores & certiores fuerunt,qui* M *ea se putauerūt posse damnare,quæ incognito nec donare potuissent?* Sed illic cognita dimissa sunt deo, ne alia quærerentur: hīc incognita damnata sunt, vt illa tegerentur. Sed dicit aliquis: Cognouerunt, quod etsi concedam,etiam sic absentibus vtique parci oportebat. Neque enim iudicium deseruerant,vbi nunquam omnino constiterant,nec in illis solis Episcopis Aphris erat ecclesia, vt omne iudicium ecclesiasticum vitasse viderentur,qui se iudicio eorum presentare noluissent. Milia quippe collegarum transmarina restabant,vbi apparebat eos iudicari posse,qui videbantur Aphros vel Numidas collegas habere suspectos. Vbi est enim quod scriptura clamat: *Antequam interroges ne vitu-* Eccle.11. *peres quenquam,& cum interrogaueris, corripe iuste. Si ergo nec vituperari, nec corripi nisi interrogatum spiritussanctus voluit,quanto sceleratius nō vituperati aut correpti,sed omnino damnati sunt,qui de suis criminibus nihil absentes interrogari potuerunt?* Sed tamen isti,qui licet absentium, & nequaquā iudiciū deferentium,quia nunquā affuerūt, & semper sibi cuneū illum suspectum esse declarauerunt,tamē cognita crimina damnasse dicunt,quæso vos fratres mei,quomodo cogno-

A do cognouerunt: Respõdetis: Nescimus. Quandoquidem ipsa cognitio in illis gestis explicata non est. Sed ego vobis ostendam quomodo cognouerunt. Attendite causam Felicis Autumnitani, & primo legite quàm vehementiores in eum fuerunt. Sic ergo & cæterorum causam nouerant, sicut huius qui postea innocentissimus diligẽti & terribili inquisitione probatus est: quãto itaque iustius & tutius & citius innocentes eos existimare debemus, quorum crimina ab istis leuius accusata sunt, & parciore reprehensione damnata, quando ille inuentus est innocens, in quem multo immanius sæuierunt. An forte sicut quidam dixit, quod quidem cum vobis diceretur, displicuit, sed tamen prætermittendum non est. Ait enim quidã: *Non debuit Episcopus Proconsulari iudicio purgari: quasi* vero ipse sibi hoc comparauerit, ac *non Imperator* ita quæri iusserit, ad cuius *curam de qua ratione*m deo redditurus esset, *res illa maxime* pertinebat. Arbitrum enim & iudicẽ causæ traditionis & schismatis, illi eum fecerant, qui ad eum etiam preces miserant, ad quem postea prouocarunt, & tamen iudicio eorum acquiescere noluerũt.

B Itaque si culpandus est, quem iudex terrenus absoluit, cum ipse sibi hoc non popposcisset, quãtomagis culpãdi sunt qui terrenum regem suæ causæ iudicẽ esse voluerunt: Si autem criminis non est prouocare ad Imperatorem, nõ est criminis audiri ab Imperatore. Ergo nec ab illo, cui causam delegauerit Imperator. Quendam etiam suspẽsum eculeo in causa Felicis Episcopi amicus ille voluit criminari, vt quis etiam vngulis vexaretur. Nunquid poterat *Felix contradicere, ne tanta diligẽtia vel* seueritate *quæreretur, cum eius* causam inueniendam cognitor agitaret? Quid enim erat illud nolle sic quæri, quàm de crimine confiteri? & tamẽ ille ipse Proconsul inter præconũ terribiles voces, & cruentas carnificum manus nunquã collegam damnaret absentem, qui iudicio eius se præsentare noluisset, cum haberet aliud quod posset audiri. Aut si dãnaret, certe etiam ipsis secularibus legibus pœnas iustas & debitas lueret. Quod si gesta Procõsularia displicent, ecclesiasticis cedite. Omnia vobis ordine recitata sunt. An forte non debuit Romanæ ecclesiæ Melciades Episcopus cum collegis transmarinis *Episcopis illud sibi vsupare*

C iudicium, *quod ab Aphris septuaginta, vbi primas* Tigisitanus præsedit, fuerat terminatum? Quid quod nec ipse vsurpauit? Rogatus quippe Imperator, iudices misit Episcopos, qui cum eo sederent, & de tota illa causa quod iustũ videretur statuerent. Hoc probamus & Donatistarũ precibus & verbis ipsius Imperatoris. Vtraque enim vobis lecta meministis, & inspiciẽdi ac scribendi licentiam nunc habetis. Legite & consyderate omnia. Videte quanta cura pacis atque vnitatis cõseruandæ vel restituendæ cuncta discussa sint, quemadmodum accusatorum persona tractata, & quorundam eorum quibus maculis improbata sit, præsentiumq; vocibus liquidò cõstiterit: nihil eos habuisse quod in Cæcilianum dicerent, sed totã causam in plebem de parte Maiorini, hoc est, seditiosam & ab ecclesię pace alienatam multitudinem transferre voluisse: vt ab ea videlicet turba Cæcilianus accusaretur, quam solis tumultuosis clamoribus nulla documentorum attestatione, nullo veritatis examine ad suam voluntatem animos iudicum detorquere posse arbitrabantur: nisi forte furiosa, & poculo erroris atque corruptiõis ebria multitudo vera in Cæcilianum crimina diceret, vbi septuaginta Episcopi, sicut de Felice Autumnitano cõ-

stitit, absentes & innocentes collegas, tam insana temeritate dãnarunt. Quali enim turbæ illi cõsenserãt, vt aduersus innocentes non interrogatos proferrent sententias, à tali turba etiam rursus accusari Cæciliani volebant. Sed planè tales inuenerant iudices, quibus illam dementiam persuaderent. Potestis enim pro vestra prudentia, & illorum peruersitatem illic attendere, & iudicum grauitatem, quẽadmodum ad extremũ persuadere non possent, vt à plebe partis Maiorini, quę certam personam non habebat argueretur Cæcilian⁹, & requisiti ab eis essent, vel accusatores, vel testes, vel quoquo modo causæ necessarij, qui simul cum eis ex Aphrica venerant, & eos prẹsentes fuisse, atq; à Donato subtractos esse diceretur. Promisit idem Donatus, quod eos esset exhibiturus: quod cum non semel, sed sæpius promisisset, amplius ad illud iudicium accedere noluit, vbi iam erat tanta confessus, vt nihil aliud deinceps non accedendo, nisi præsens damnari noluisse videretur, cum tamen ea quæ dãnanda essent, eo præsente atq; interrogato manifestata fuerint. Accessit aliud, vt à quibusdam aduersus Cæcilianum denunciationis libellus daretur: post quod factum, quemadmodum sit rursus agitata cognitio, & quæ personæ illũ libellum dederint, quóque modo nihil in Cæcilianum probari potuerit, quid dicam, cum & audieritis omnia, & quoties volueritis legere, possitis? De numero autem septuaginta Episcoporum, cum quasi grauissima opponeretur authoritas, quæ fuerint dicta meministis; & tamen viri grauissimi ab inferis quæstionibus catena quadam inexplicabili sese nectentibus suum temperare arbitrium maluerunt, nequaquam curantes quàm multi essent illi Episcopi, aut vnde collecti, quos videbant tanta temeritate cæcatos, vt in absentes & nõ interrogatos collegas tam præcipites auderent proferre sententias: & tamen qualis ipsius beati Melciadis vltima est prolata sententia, quàm innocens, quàm integra, quàm prouida atq; pacifica: qua neque collegas in quibus nihil cõstiterat, de collegio suo ausus est remouere, & Donato solo, quem *totius mali* principem inuenerat, *maxime culpato*, *sanitatis* recuperãdæ optionem *liberam fecit*, cæteris paratus communicatorias literas mittere, etiam iis quos à Maiorino ordinatos esse constaret: ita vt quibuscunque locis duo essent Episcopi, quos dissensio geminasset, eum confirmari vellet qui fuisset ordinatus prior, alteri autem corũ plebs alia regenda prouideretur. O virum optimum, O filium Christianæ pacis, & patrem Christianæ plebis. Conferte nunc istam paucitatem cum illa multitudine Episcoporum, neque numerum numero, sed pondus põderi comparate: Hinc modestiam, inde temeritatem: Hinc vigilantiam, inde cæcitatem. Hic nec mansuetudo integritatem corrupit, nec integritas mansuetudini repugnauit: ibi autem & furore timor tegebatur, & timore furor incitabatur. Isti enim conuenerant cognitione verorum criminum falsa respuere, illi falsorum damnatione vera celare. Illis ne se tandem Cæcilianus audiendum iudicandumq; committeret, cum haberet tales apud quos si ei causa moueretur, innocẽtiam suã facillime ostenderet? non se illis omnino cõmitteret, nec si peregrinus ecclesiæ Carthaginẽsis subito Episcopus esset ordinatus, & ignoraret quid ad corrumpendos animos vel improborum vel imperitorũ posset tũc pecuniosissima mulier quædam Lucilla, quã pro disciplina ecclesiastica corripiendo idem cum esset diaconus læserat: etiam hoc idem accesserat malũ

ad illam

G ad illam perficiendam iniquitatẽ. Nam in illo concilio,vbi à confessis traditoribus absentes atq; innocẽtes damnati sunt, pauci quidã erant qui crimina sua infamatis aliis tegere cupiebant,vt homines à veritatis inquisitione auerterentur falsis rumoribus auocati. Pauci ergo erant qui hoc negociũ maxime curabant,quãuis in eis esset maior authoritas propter ipsius Secundi societatem,qui eis pepercerat territus.Cæteri autem Lucillæ pecunia maxime aduersus Cæcilianum empti & instigati perhibentur. Extant gesta apud Zenophilum consularem, vbi Nundinarius quidam diaconus à Syluano Zertensi Episcopo,quantum ipsis gestis intelligitur degradatus, cum eis satisfacere per aliorum Episcoporum literas frustra conatus esset, multa patefecit iratus,& in iudicium publicum protulit:inter quę id quoque commemoratum legitur, quod Lucillæ pecunia,corruptis Episcopis in Carthaginensi ecclesia in Aphricæ capite,altare contra altare leuatum est. Scio quod hæc gesta vobis non legerimus, sed tempus non fuisse meministis. Inerat etiam nonnullus dolor animi de typho superbiæ veniens, quod non ipsi ordina-
H uerant Carthagini Episcopũ. Quibus omnibus rebus cum eos non veros iudices, sed inimicos atque corruptos Cæcilianus conueniisse cognosceret, quando fieri posset,vt vel ipse vellet,vel populus cui pręsidebat permitteret, vt relicta ecclesia iret in domum priuatam, non collegarũ discutiendus examine,sed factionis cuneo,& odiis muliebribus trucidãdus:cum sibi præsertim videret apud ecclesiam transmarinã priuatis inimicitiis,& ab vtraq; parte dissensionis alienam,incorruptum & integrum examẽ suæ causæ remanere. Vbi si nihil aduersarij agere vellent, ipsi se ab orbis terrarũ innocentissima communione præciderent. Si autẽ illic eum accusare tentassent, tunc sibi adesset, tunc innocentiam suam aduersus eorum machinamenta defenderet,sicut postea factum esse didicistis. Cum tamẽ illi nimis sero quæsissent iudicium trãsmarinum iam schismatis rei,iam leuati altaris horrendo scelere maculati. Primo enim facerent si veritate niterentur, sed falsis rumoribus temporis diuturnitate firmatis, quasi vetusta fama pręiudicante ad iudicium venire noluerunt. Aut quod magis credendum est,damnato prius,
I sicut libuit,Cęciliano,quasi securi sibi videbantur prę fidentes numero suo, nec audentes alibi commouere causam tam malam, vbi nulla corruptione operante posset veritas inueniri. Sed posteaquam ipsis rebus experti sunt cum Cæciliano permanere communionem orbis terrarum,& ad eum à transmarinis ecclesiis cõmunicatorias literas mitti,non ad illum quem ipsi scelerate ordinauerant,puduit eos semper tacere,quia posset eis obiici,cur paterentur ignaram per tot gentes ecclesiam communicare damnatis. Et cur seipsi ab innocentis orbis terrarum communione præciderent,cum tacendo sinerent Episcopo,quem Carthaginensibus ordinassent à toto orbe non communicari. Elegerunt sicut dicitur ad duas fraudes agere causam cum Cæciliano apud ecclesias transmarinas,parati ad vtrunque, vt si eum potuissent quacunque versutia falsæ criminationis euincere, satiarẽt plenissime cupiditatem suam: Si autem non possent,in eadem quidem peruersitate durarent,sed iam tamen quasi haberent quod dicerent,malos iudices se esse perpessos,quę vox est omnium malorum litigatorum, cum fuerint etiam manifestissima veritate superati. Quasi non eis ad hoc dici posset & iustissime dici: Ecce putemus illos Episcopos qui Romę iudicarunt,non bonos iudices fuisse,re- K
stabat adhuc plenarium ecclesiæ vniuersæ concilium, vbi etiam cum ipsis iudicibus causa posset agitari, vt si male iudicasse conuicti essent, eorum sententiæ soluerentur. Quod vtrum fecerint probent. Nos enim non factum esse facile probamus,ex eo quod totus orbis nõ eis cõmunicat: Aut si factum est, etiam ibi sunt victi, quod ipsa eorum separatio manifestat. Sed tamẽ quid postea fecerint, Imperatoris literis sufficientissime ostenditur. Iudices enim ecclesiasticos tantæ authoritatis Episcopos,quorum iudicio & Cęciliani innocentia & eorum improbitas declarata est, non apud alios collegas, sed apud Imperatorem accusare ausi sunt,quòd male iudicarint. Dedit ille aliud Arelatense iudicium, aliorum scilicet Episcoporum,non quia iam necesse erat,sed eorum peruersitati cedens, & omnimodo cupiens tantam impudentiam cohibere. Neq; enim ausus est Christianus Imperator sic eorum tumultuosas & fallaces querelas suscipere,vt de iudicio Episcoporũ, qui Romæ sederant ipse iudicaret, sed alios, vt dixi, Episcopos dedit, à quibus tamen illi ad ipsum rursum
L Imperatorem prouocare maluerunt. Qua in re illos quemadmodũ detestetur audistis, atq; vtinã saltem ipsius iudicio insanissimis animositatibus suis finem posuissent,atq; vt eis ipse cessit, vt de illa causa post Episcopos iudicaret, à sanctis antistitibus postea veniã petiturus, dum tamen illi quod vlterius dicerent nõ haberent,si eius sententiæ non obtemperarent, ad quẽ ipsi prouocauerunt,sic & illi aliquãdo cederent veritati. Iussit enim ille vt ei partes ad agẽdam causam Romã occurrerent. Quò cum Cęcilianus nescio qua causa nõ occurrisset, interpellatus ab eis, præcepit vt Mediolanum sequerẽtur. Tunc se aliqui eorum subtrahere cœperunt,fortasse indignati, quia nõ est eos imitatus Cõstantinus,vt iam statim atq; velociter Cæcilianũ damnaret absentem. Quod vbi cognouit prouidus Imperator,reliquos ab officialibus custoditos fecit Mediolanum peruenire. Quò cum etiam Cæcilianus peruenisset,ipsum quoq; sicut scripsit exhibuit,cognitaq; causa,qua diligentia,qua cautela,qua prouisione,sicut eius indicant literæ,Cæcilianũ innocentissimum, illos improbissimos iudicauit. Et adhuc baptizant extra ecclesiam,& si possint rebaptizant ecclesiam, sacrificant in M
dissensione & schismate, & pacis nomine populos salutant,quos à pace salutis exterminant,cõscinditur vnitas Christi,blasphematur hæreditas Christi,exufflatur baptisma Christi: & nolũt in se ista per ordinarias humanas potestates flagellis tẽporalibus emendari,ne in æternas pœnas pro tantis sacrilegiis destinentur. Nos eis obiicimus furorem schismatis, rebaptizationis insaniam, ab hæreditate Christi, quæ per omnes gentes diffusa est,nefariam separationem. De codicibus non tantum nostris, sed etiam eorum recitamus ecclesias, quarum nomina hodie legunt,& quibus hodie non cõmunicant. Quæ cũ recitantur in cõuenticulis eorũ, lectoribus suis dicunt: Pax tecum: & cum ipsis plebibus, quibus illæ literæ scriptæ sunt,pacem nõ habent: Et ipsi nobis obiiciunt vel falsa crimina mortuorũ, vel etiã si vera,tamẽ aliena,non intelligentes in iis quę nos eis obiicimus omnes illos teneri: in iis vero quę nobis obiiciunt,paleam vel zizaniã messis dominicæ reprehẽdi, ad frumenta autem crimẽ non pertinere: neq; consyderantes quia quibus mali placent in vnitate, ipsi communicant malis:quibus autem displicent, & eos emẽdare nõ possunt, neque ante tempus messis audent zizania

Universidad de Deusto Biblioteca

A zania eradicare,ne simul eradicent & triticum,non factis eorum,sed altari Christi cõmunicant:ita vt nõ solum non ab eis maculentur, sed etiam diuinis verbis laudari prædicarique mereantur, quoniã ne nomẽ Christi per horribilia schismata blasphemetur, pro bono vnitatis tolerant,quod pro bono æquitatis oderunt. *Si habent aures, audiant, quid spiritus dicat ecclesiis.* Sic
Apoc.2. enim in Apocalypsi Ioannis legitur: Angelo,inquit,ecclesiæ Ephesi scribe: Hæc dicit qui tenet septem stellas in dextera sua,qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum: *Scio opera tua & laborem & patientiam,* & quia non potes sustinere malos,& tentasti eos qui se dicunt Apostolos esse, & non sunt, & inuenisti eos mendaces, & patientiam *habes & sustinuisti eos propter nomen meum,& non defecisti.* Quod si de angelo superiorum *cœlorum,* & non de prępositis ecclesiæ *vellet intelligi,non* consequẽter diceret: Sed habeo aduersum te quod charitatem tuam primam reliquisti.Memor esto itaque vnde excideris,& age pœnitentiam,& prima opera fac.Sin autẽ, venio tibi & mouebo candelabrũ tuum de loco suo, nisi pœnitentiã e-
B geris.Hoc superioribus angelis dici nõ potest, qui perpetuam retinent charitatẽ,vnde qui defecerunt & lapsi sunt,diabolus est & angeli eius. Ergo primã charitatem dicit,quia sustinuit pseudoapostolos propter nomen Christi,quã iubet vt repetat & faciat priora opera sua. Et obiiciuntur nobis crimina malorũ hominũ, non nostra,sed aliena,& ipsa partim incognita: quæ si etiam vera & præsentia videremus,& zizaniis propter frumenta parcentes,pro vnitate *toleraremus,non* solũ nulla reprehensione, *sed etiã* non parua laude nos dignos diceret,quicũq; scripturas sanctas non corde surdus audiret. Tolerat Aaron multitudinẽ idolum exigentem & fabricantem & adorantem. Tolerat Moyses aduersus deũ tot milia murmurantia, & toties offendentia sanctũ nomen eius. Tolerat Dauid Saũlem persecutorem suum, sceleratis moribus cœlestia deserentem, magicis artibus inferna quærentem, occisum vindicat, Christũ etiam domini propter sacramẽtum venerandæ vnctionis appellat. Tolerat Samuël nefandos filios Heli,peruersosq; filios suos,quos populus quia
†authoritate. tolerare noluit,*diuina veritate* †accusatus, *diuina* seueritate correptus est. *Tolerat denique ipsum populum*
C superbũ contemptorẽ dei. Tolerat Esaias in quos tam multa vera crimina iaculatur. Tolerat Hieremias à quibus tanta perpetitur. Tolerat Zacharias Pharisæos & scribas,quales illo tempore fuisse scriptura testatur, *Scio* me multos prætermisisse,legant qui volunt, legãt qui possunt eloquia cœlestia, inuenient omnes sanctos dei seruos & amicos semper habuisse,quos in suo populo tolerarent, cum quibus tamẽ illius tẽporis sacramenta cõmunicantes, non solum non inquinabantur, sed etiam laudabiliter sustinebant, studentes, sicut ait
Ephe.4. Apostolus,seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Attendant etiã post domini aduentum,vbi multo plura huius tolerantiæ per totũ orbem inueniremus exẽpla, si omnia scribi & in authoritatẽ redigi potuissent, tamen hæc ipsa quæ habemus aduertite. Tolerat ipse dominus Iudam,diabolũ,furem & venditorem suũ:sinit accipere inter innocẽtes discipulos,quod fideles noluerunt preciũ nostrum. Tolerãt Apostoli pseudoapostolos,& inter sua quærẽtes non quę Iesu Christi,Paulus non sua quærens, sed quæ Iesu Christi cum gloriosissima tolerantia conuersatur. Postremo, quod paulo ante commemoraui, diuina voce laudatur sub angeli nomine præpositus ecclesiæ, quod cum odisset malos, D
eos tamẽ tentatos & viuentes pro nomine domini tolerauit. Ad summam seipsos interrogent: Nonne tolerantur ab eis cædes & incendia Circuncellionum, qui sunt veneratores præcipitatorũ vltro cadauerũ, & sub incredibilibus malis vnius Optati per tot annos totius Aphricæ gemitus? Parco iam dicere singularum per Aphricam regionũ & ciuitatum & fundorũ tyrannicas potestates,& publica latrocinia. Melius enim vobis hæc vosipsi dicitis,siue in aurem,siue palàm, sicut libitum fuerit. Quocunque enim oculos verteritis,occurret quod dico,vel potius quod taceo: neque hinc istos, quos ibi diligitis accusamus. Non enim nobis displicent,quia tolerãt malos, sed quia intolerabiliter mali sunt propter schisma, propter altare cõtra altare, propter separationẽ ab hæreditate Christi toto orbe diffusa,sicut tanto ante promissa est. Violatã pacem,cõscissam vnitatẽ,iterata baptismata, exufflata sacramenta, quæ in sceleratis quoq; hominibus sancta sunt, plãgimus & lugemus. Quæ si paruipendunt,intueãtur exẽpla quibus demõstratum est,quãti hæc penderit deus.
Qui fecerũt idolũ,vsitata gladij morte perempti sunt? E
qui vero schisma facere voluerunt,hiatu terræ principes deuorati,& turba consentiens igne consumpta est. Diuersitate pœnarũ,diuersitas agnoscitur meritorum. Traduntur in persecutione sancti codices,confitentur traditores, & deo dimittuntur. Non interrogãtur innocentes,& ab hominibus temerariis dãnantur. Probatur integer certis indiciis,qui inter absentes dãnatos multo vehementius cæteris criminatus est. Iudicium Episcoporũ ad Imperatorem appellatur. Iudex eligitur Imperator,Iudicans contẽnitur Imperator. Quæ tunc acta sunt legistis,quæ nunc agãtur videtis: si de illis in aliquo dubitatis,ista iam cernite.Certe nõ chartis veteribus,non archiuis publicis,non gestis forensibus aut ecclesiasticis agimus. Maior liber noster orbis terrarũ est,in eo lego completũ,quod in libro dei lego promissum. Dominus,inquit,dixit ad me,filius meus es tu, ego Psal.2.
hodie genui te: Postula à me,& dabo tibi gentes hæreditatem tuã,& possessionem tuã terminos terræ. Huic *hæreditati qui non cõmunicat,quoslibet libros teneat,* exhæredatum se esse cognoscat. Hanc hęreditatẽ quis-
quis expugnat,alienũ se esse à familia dei satis indicat. F
Certe de traditione diuinorum librorũ vertitur quæstio,vbi hæreditas ista promissa est. Ille ergo credatur testamentum tradidisse flammis, qui contra voluntatem litigat testatoris. Quid tibi fecit ô pars Donati, quid tibi fecit ecclesia Corinthiorum? Quod autem de ista dico,de omnibus talibus & tam longe positis intelligi volo. Quid vobis fecerũt quæ nec omnino quid feceritis,nec quos infamaueritis nosse potuerũt? An quia Lucillam Cæcilianus in Aphrica læsit, lucem Christi orbis amisit? Tandem sentiant quod fecerunt,merito certo annorum interuallo in oculos eorum reuolutũ est opus ipsorum. Quærite per quam fœminam Maximianus, qui dicitur esse Donati propinquus, sese à Primiani communione pręciderit,& quemadmodum congregata Episcoporum factione, Primianum damnarit absentem, & aduersus eum Episcopus ordinatus sit: quemadmodum Maiorinus per Lucillam congregata Episcoporum factione Cæcilianum dãnauit absentem,& contra eum Episcopus ordinatus est? An forte quod à cæteris Aphris suæ communionis Episcopis contra factionem Maximiani. Primianus purgatus est,valere vultis:& quod à transmarinis vnitatis Epi-

scopis

G scopis aduersus factionem Maiorini Cæcilianus purgatus est,valere non vultis?Rogo fratres mei,quid magnum peto,quid difficile à vobis intelligi cupio?Multũ quidem interest,& incomparabiliter distat,vel authoritate vel numero Aphricana ecclesia,si cũ cæteris orbis partibus conferatur:& longe minor est,etiã si vnitas hic esset,longe omnino minor est cõparata cæteris Christianis omnibus gentibus,quàm pars Maximiani comparata parti Primiani: peto tamen & iustum esse arbitror, vt tantum valeat concilium Secundi Tigisitani,quod Lucilla conflauit aduersus absentem Cæcilianum & Apostolicam sedem,totumq; orbẽ Cæciliano communicantem , quantũ valet concilium Maximianensium, quod similiter fœmina nescio quæ conflauit aduersus absentem Primianum , & cæteram per Aphricam multitudinem Primiano cõmunicantem. Quid apertius cernitur? Quid æquius postulatur? Videtis hæc omnia & nostis & gemitis, & tamẽ videt & deus quod & vos in tam pestifera & sacrilega præcisione nulla res cogit remanere, si pro adipiscendo spiritali regno,carnalẽ superetis affectũ, & amicitias hoH minum, quæ in iudicio dei nihil proderunt, pro deuitandis sempiternis pœnis nõ timeatis offendere. Ecce ite consulite,quid cõtra hæc nostra possint respondere cognoscite:si proferunt chartas,proferimus chartas: si falsas nostras esse dicunt, hoc nos de suis dicere nõ indignentur. Nemo delet de cœlo constitutionẽ dei, nemo delet de terra ecclesiã dei : ille totum orbẽ promisit,ista totum orbem repleuit,& malos habet & bonos, sed nec in terris amittit nisi malos , nec in cœlum admittit nisi bonos.Erit autẽ vobis hic sermo,quẽ de munere dei,nouit ipse,quanta & pacis & vestra dilectione deprõpsimus,correctio si velitis,testis vero etsi nolitis.

Augustinus refert quæ cœpta sint agi de concordia cum Fortunio Donatistarum Episcopo,monens & hortans, ut sine tumultu , quod placide cœptum est , perficiatur conuentu frequentiore.

Epistola. CLXIII.

DOMINIS dilectissimis & prædicabilibꝰ fratribus Eleusio,Glorio,& Felici,Augustinus.

Fortunium,quẽ Tuburscum habetis Episcopum,per eandem ciuitatem, quanquam festinantisI sime,cum ad Zertensem ecclesiam pergeremus,experti sumus,ita omnino vt de illo soletis benignissime pol liceri.Eam ipsam quippe vestram de illo nobis sermocinationem cum ei renunciaremus volentes eum videre,non abnuit.Venimus itaq; ad eum,quia ætati eius id à nobis deferendum videbatur potius, quàm exigẽdum,vt ipse ad nos veniret prior. Perreximus ergo comitantibus non paucis, quos forte aggregatos nobis illud tempus inuenerat. Cum autem apud eum cõsedissemus, rumore dispersõ non parua præterea turba cõfluxit,sed in tota illa multitudine perpauci apparebãt, qui vtiliter ac salubriter agi causam illam, & tantam, reiq; tantæ quæstionem prudenter & pie discuti cuperent.Cæteri vero magis ad spectaculum quasi altercationis nostræ propẽ theatrica consuetudine , quàm ad instructionem salutis Christiana deuotione conuenerant.Quapropter nec silentium nobis prębere,nec intente nobiscum atq; modeste saltem & ordinate colloqui potuerunt,exceptis,vt dixi,paucis,quorũ religiosa & simplex apparebat intentio. Itaq; libere pro sui cuiusque animi motu immoderate loquentiũ omnia strepitu turbabãtur , nec euincere siue nos siue ipse rogando,interdũ etiam obiurgando potuimus,vt nobis modestum silentium præberetur. Res tamen vtcunq; agi K cœpta est,& aliquot horas in alterno sermone protraximus, quantum vocibus interquiescentibus varie tumultuãtium sinebamur. Sed in ipso disputationis exordio,cum videremus ea quæ dicebantur subinde labi de memoria vel nostra,vel eorum,quorum saluti maxime curabamus:& vt esset nobis cautior modestiorq; tractatio,simul vt & vos atq; alij fratres, qui absentes erãt, quid inter nos actũ esset,legẽdo cognosceretis,postulauimus vt à notariis verba nostra exciperẽtur: vbi diu ab illo vel ei consentientibus reluctatum est, postea tamen ipse concessit. Sed notarij qui aderant, atque Strenue pro celeriter. *id strenue facere poterãt,nescio qua causa excipere noluerunt. Egimus saltem vt fratres,qui nobiscum erãt, quanquam in hac re tardius possent exciperent , pollicentes nos ibi easdẽ tabulas relicturos.* Cõsensum est. Cœperunt verba nostra excipi,& aliqua abinuicem ad tabulas dicta sunt. Postea inordinatas perstrepentium interpellationes,& propterea nostram quoq; turbulentiorem disputationem notarij non valentes sustinere, L cesserunt,nobis sanè non desistentibus , & vt cuiq; facultas dabatur multa dicẽtibus.Ex quibꝰ omnibꝰ vestris quantũ recordari potui, causæ totius actione dilectionẽ vestrã fraudare nolui . Potestis enim ei literas meas legere, vt vel approbet vera me scripsisse, vel ipse vobis,si quid melius recolit,incunctanter insinuet. Primo enim vitã nostram,quã vobis benuolentius fortasse quàm verius narrantibus,se comperisse dicebat,prædicare dignatus est, adiungens se dixisse vobis,nos omnia quæ de nobis insinuaueratis, bene facere potuisse,si in ecclesia facerem. Deinde quærere cœpimus,quę nam illa esset ecclesia,vbi viuere sic oporteret , vtrum illa quæ sicut sancta tanto ante scriptura prædixerat,se terrarum orbe diffunderet,an illa quam pars exigua vel Aphrorũ vel Aphricæ contineret. Hic primo asserere conatus est vbique terrarum esse communionem suam. Quærebã vtrum epistolas communicatorias, quas formatas dicimus , posset quò vellem dare, & affirmabam quod manifestum erat ômnibus, hoc modo facillime illam terminari posse quæstionẽ. Parabã autem,vt si cõsentiret,ad illas ecclesias à nobis *tales literæ mitterẽtur, quas in Apostolicis authoritatibus pariter legeremus illo* iam tẽpore fuisse fundatas. Sed quia res aperte falsa erat, permixtis verbis cito inde discessum est:inter quę verba Euangelicam illam domini admonitionem commemorarit,qua dixit: Ca Matth.7. uete à pseudoprophetis , multi ad vos venient in vestitu ouium, intus autem sunt lupi rapaces: Ex fructibus eorum cognoscetis eos . Quæ verba dõmini cum diceremus eadem de illis à nobis posse recitari, vẽtum inde est ad exaggerationem persecutionis , quam sæpe suam partem pertulisse dicebat, hinc volens ostendere suos esse Christianos,quia persecutionem paterẽtur . Inter quæ verba cum ego pararem ex Euangelio respondere,idem capitulum commemorauit prior,vbi dominus ait: Beati qui persecutionem patiuntur pro- Matth.5. pter iustitiam , quoniam ipsorum est regnum cœlorum . Quo loco ego gratulatus , subieci statim, Id ergo esse quærendum , vtrum illi persecutionem propter iustitiam passi fuerint . In qua quæstione discuti cupiebam,quod quidem omnibus clarum erat, vtrum eos in vnitate ecclesiæ constitutos , an schismate iam diuisos,Macariana tempora inuenerint, vt qui videre vellent, vtrum propter iustitiam persecutionem passi fuerint:id potius attenderent , vtrum se recte à totius M orbis

A orbis vnitate præciderint. Quod si iniuste fecisse inuenirentur, manifestū esset eos propter iniustitiā potius, q̄ propter iustitiam passos persecutionem: & ideo numero beatorum adiungi non posse, de quibus dictum est: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Ibi commemorata est famosior quàm certior codicum illa traditio. Sed respondebatur à partibus nostris, principes illorum potius fuisse traditores. Quod si in hac re nostrorū literis nollent credere, nec nos cogi oportere vt literis credamus ipsorum. Sed tamen sequestrata ista dubia quæstione, quærebam quomodo se isti iuste separassent ab innocentia cæterorum Christianorum, qui per orbem terrarū successionis ordinē custodientes, in antiquissimis ecclesiis constituti, penitus ignorarent, qui fuerint in Aphrica traditores, *qui* certe non possent communicare, *nisi eis quos sedere* in sedibus Episcopalibus audiebant. *Respōdit* tam diu trāsmarinarum partium *ecclesias* mansisse innocentes, donec consensissent in eorum sanguinem quos Macarianam persecutionem pertulisse dicebat. Vbi ego possem quidem dicere, nec inuidia Macariani temporis innocentiam transmarinarum ecclesiarum contaminari po-
B tuisse, quandoquidem nullo modo probaretur illis authoribus fecisse etiam quæ fecerat. Sed de compendio quærere malui, si Macarij sæuitia, ex quo in eam cōsensisse dicebātur transmarinæ ecclesiæ, suam innocentiā prodiderunt, vtrum saltem probaretur vsq; ad illa tēpora Donatistas cū Orientalibus ecclesiis cæterisq; orbis partū in vnitate mansisse. Tunc protulit quoddam volumē, vbi volebat ostendere Sardicense concilium ad Episcopos Aphros qui erant *cōmunionis Donati*, dedisse literas. Quod cū legeretur, audiuimus Donati nomen inter cæteros Episcopos, quibus illi scripserant. Itaq; flagitare cœpimus vt doceretur, vtrū ipse esset Donatus, de cuius parte isti cognominantur: fieri enim potuisse, vt alicui Donato alterius hæresis Episcopo scripserint, cum maxime in illis nominibus nec Aphricæ mentio facta fuerit. Quomodo ergo posset probare Donatum partis Donati Episcopū nomine illo accipiendū esse, quando ne id quidem probare posset, vtrū ad Aphricanarū specialiter ecclesiarum Episcopos illæ literæ missæ fuerint. Quanquam enim Donati nomen Aphrum esse soleat, *non tamen repugnaret à vero, vt*
C vel partium *illarum aliquis vocaretur nomine Aphro*, vel aliquis Apher in illis partibus constitueretur Episcopus. Neq; enim in eis vel diem vel consulē inuenimus, vt saltē consyderatis tēporibus certi aliquid eluceret. Sanè quoniā nescio quando audieramus Arrianos, cum à cōmunione catholica discrepassent, Donatistas in Aphrica sibi sociare tētasse, ad aurē mihi hoc ipsum frater Alipius suggessit. Tunc accepto ipso volumine, eiusdē concilij statuta cōsyderans, legit Athanasium Episcopum Alexandrinū catholicum, cuius maxime aduersus Arrianos acerrimarū disputationum cōflictus eminuit, & Iuliū ecclesiæ Romanæ Episcopum, nihilominus catholicum, illo concilio Sardicensi fuisse improbatos. Vnde apud nos constitit Arrianorū fuisse concilium, quibus isti Episcopi catholici vehementissime resistebant. Itaq; ad diligentiorem etiā temporum discussionē voluimus ipsum volumē accipere atq; auferre nobiscū. Qui noluit dare dicens, ibi nos habere illud, quādo aliquid in eo cōsyderare vellemus. Rogaui etiam vt manu mea notari permitteret: fateor timens ne mihi forte causa exigente, cū petēdum esset, pro illo aliud proferretur, neq; hoc voluit. Deinde mihi cœpit

instare, vt ad interrogationem suā breuiter responderem, quærens à me quā iustum putarem, eum qui persequeretur, an eum qui persecutionē pateretur. Cui respō debā, non recte ita interrogari, Fieri enim posse, vt ambo iniqui sint, fieri etiam posse vt iniquiorē iustior persequatur. Non ergo esse cōsequens, vt ideo sit quisq; iustior, quia persequutionem patitur, q̄is id plerunque ϑ iustiori ϑ contingat. Deinde cū viderem in hoc eum multum immorari, vt iustitiā suæ partis ex eo certam vellet intelligi, quia persequutionē passa fuerit, quæsiui ab eo, vtrū iustum & christianum putaret Episcopum Mediolanensis ecclesiæ Ambrosium. Cogebatur vtiq; negare quod ille vir Christianus esset & iustus, quia si fateretur, statim obiceremus quod eū rebaptizandum esse cēseret. Cum ergo eloqui cogeretur, quibus ille nō esset habēdus Christianus & iustus, cōmemorani quā tam persequutionē pertulerit, circundata etiā militibus armatis ecclesia. Quęsiui etiam, vtrum Maximianum, quia & is apud Carthaginem schisma fecerat, & iustū & Christianum putaret. Non poterat nisi negare. Cōmemoraui ergo etiā illum talem persequutionē pertulisse, vt ecclesia eius vsq; ad fundamenta diueretur.
E His igitur exemplis ei si possem persuadere moliebar, vt iam desineret dicere persecutionis perpessionē christianæ iustitiæ certissimum esse documentū. Narrauit etiam in ipsa schismatis nouitate maiores suos cū cogitarent culpā Cęciliani, ne schisma fieret, quoquo modo velle sopire, dedisse quendā interuentorem populo suæ cōmunionis apud Carthaginem constituto, anteq̄ Maiorinus aduersus Cæcilianum ordinaretur. Hunc ergo interuentorem in suo conuenticulo à nostris dicebat occisum. Quod fateor nunquam antea prorsus audieram, cum tam multa ab eis obiecta crimina refelleren tur, & redarguerentur à nostris, atque in eos plura & maiora iacerentur. Sed tamen postea quàm hoc narra uit, rursus à me instanter cœpit quærere quem iustum putarem, eúm ne qui occidit, an eum qui occisus esset, quasi iā mihi probauisset, ita vt narrauerat esse cōmissum. Dicebā ergo prius, vtrum verum esset, esse quærēdum. Non enim temere credi oportere quæcunq; dicuntur, & tamen fieri potuisse, vt vel ambo æque mali essent, vel etiā peiorem quisquā malus occideret. Re vera enim fieri potest, vt sceleratior sit rebaptizator totius hominis, quàm solius corporis interemptor. Vnde etiā
F illud, quod à me postea quæsiuit, iam quærendū non erat. Ait enim etiam malū non debuisse occidi à Christianis & iustis, quasi nos eos qui hæc in catholica faciunt, iustos vocemus, quæ tamen nobis ab istis dici facilius quàm probari solent, cum tam multas violentissimas cædes & strages pleriq; ipsorū & Episcopi & presbyteri & quilibet clerici congregatis turbis hominum furiosissimorum, non catholicis tantum, sed nonnunquā etiam suis, vbi possunt, inferre non cessent. Quæ cum ita sint, dissimulās tamen ab sceleratissimis factis suorum, quæ ipse plus nouit, vrgebat vt dicerem, Quis iustorum vel malum aliquem occideret? Quod etiam si ad causam iam non pertinebat, fatebamur enim hæc vbicunq; sub nomine Christiano fierent, non fieri à bonis, sed tamen vt admoneretur quid esset quærendum. respondimus, quærentes vtrum Helias iustus ei videretur fuisse. Quod negare non potuit. Deinde subiecimus q̄ multos pseudoprophetas sua manu peremerit. Hic reuera vidit quod videndum erat, alia licuisse tūc iustis. Hæc enim prophetico spiritu authoritate dei faciebant, qui proculdubio nouit, cui etiam prosit occidi-

G Exigebat ergo vt docerem iam noui testamenti temporibus, qui iustorum aliquem occiderit, etiam sceleratum & impium. Tũc reditum est ad superiorem tractatum, quo volebamus ostẽdere, neque nos illis debere obiicere suorum scelera, neq; illos nobis, si qua inuenirentur talia facta nostrorum. De nouo enim testamento ostendi quidem non posse, quod iustus quisquã interfecerit aliquẽ, sed tamen illud probari posse ipso exemplo domini, sceleratos ab innocentibus fuisse tolleratos. Traditorem enim suum, qui iam precium eius acceperat, vsque ad vltimum pacis osculum inter innocentes secum esse perpessus est. Quibus non tacuit esse inter illos tanti sceleris hominem, & tamen primum sacramentum corporis & sanguinis sui, nõdum illo excluso communiter omnibus dedit. Quo exemplo cum prope omnes mouerentur, tentauit dicere, ante passionem domini cõmunionẽ illam cum sceleratо non obfuisse Apostolis, quia nondum habebant baptismum Christi, sed baptismũ Ioannis. Quod postea quàm dixit, cœpi ab eo quærere, quemadmodum ergo
H scriptum esset, quod Iesus baptizauerit plures quàm Ioannes, cum ipse non baptizaret, sed discipuli eius, hoc est, per suos discipulos baptizaret? Quomodo ergo dabant quod non acceperant? quod ipsi maxime solent dicere. An forte Christus baptismo Ioãnis baptizabat? Deinde in hac sententia multa quæsiturus eram, quomodo ab ipso Ioanne tunc quæsitum sit de baptismo domini, & responderit quod ille haberet sponsam, & ille esset sponsus. Nunquid ergo fas erat vt baptismo Ioannis baptizaret sponsus, id est, baptismo amici vel serui? Deinde quomodo poterant eucharistiam accipere nondum baptizati? aut quomodo Petro volenti vt totum se lauaret, responderit: Qui lotus est semel, non

Ioan.13. eum oportet iterum lauari, sed est mundus totus? Perfecta enim mundatio non in loãnis, sed in ☧nominis☧ domini baptismo est, si eo se dignũ qui accipit præbeat: si autem indignũ, sacramenta in eo non ad salutem, sed ad pernicie permanebunt. Tamen cũ ego ista quæsiturus essem, etiã ipse vidit de baptismo discipulorum domini non sibi fuisse quærendum. Inde itũ est in aliud, multis vt poterant vtrinq; sermocinantibus: inter quæ dictũ est, ꝙ adhuc eos nostri persecuturi essent nobisq; dicebat, videre se velle quales nos essemus in illa perse
I cutione præbituros, vtrum consensuri essemus tali sæuitiæ, an nullum cõmodaturi cõsensum. Nos dicebamus deum videre corda nostra, quę ipsi non possent: & illos temere sibi adhuc ista metuere, quæ si contigerint, à malis contingere, quibus deteriores ipsi habent: nec tamẽ ideo nos à catholica communione segregare debere, si quid forte nobis inuitis, vel etiam, si valuerimus, contradicentibus factum fuerit, cum tolerantiam pacificam didicerimus, dicente Apostolo: Sufferentes inuicẽ

Ephe.4. in dilectione, studẽtes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Quam pacem atq; tolerantiam, illos nõ tenuisse dicebamus qui schisma fecerunt, vt nunc inter suos qui mitiores eorum sunt grauiora tolerẽt, ne scindatur quod scissum est, cum leuiora nollẽt pro ipsa vnitate tolerare. Dicebamus etiam nondũ fuisse temporibus veterum pacem vnitatis, & tolerantiam tanta cõmendatione prædicatam, sicut exemplo domini & noui testamenti charitate: & tamẽ Prophetas illos & sanctos viros dicere solere in populum scelera eorum, cũ tamen se ab illius populi vnitate & à cõmunione pariter accipiendorum sacramentorum, quæ tunc fuerunt, diuellere non tentassent. Inde nescio quomodo ventũ

Non occidit iustus.

est ad commemorationem beatæ memoriæ Genethlij K
Episcopi, quod nescio quã cõstitutionem datam cõtra illos compressit, & effectum habere non siuerit. Laudabant illum omnes & benignissime præferebant. Inter quas laudes à nobis subiectum est, quod etiam ipse tamen Genethlius, si in eorum manus incidisset rebaptizandus censeretur. Et hæc iam stantes loquebamur, quia discedendi tempus vrgeret. Ibi plane ille senex dixit, iam formam esse factam, vt quisquis ad eos fidelium à nobis venerit baptizetur, quod eum inuitum & cum dolore animi dicere, quantum poterat apparebat sanè: cum etiam ipse multa mala suorum apertissime gemeret, atque ostenderet, quod totius ciuitatis eius testimonio probabatur, quàm esset remotus à talibus factis, & quæ ipsis suis dicere soleat modesta conquestione proferret, nósque cõmemoraremus illud Ezechielis Ezech.18.
Prophetæ, vbi aperte scriptum est: Nec filij culpam patri, nec patris culpam filio eius imputandam: vbi dictũ est: Sicut enim anima patris mea est, ita & anima filij mea est: Anima enim quæcunque peccauerit sola morietur: placuit omnibus in talibus disputationibus violenta facta malorum hominum nobis abinuicem obiici non debere. Rẽmanebat ergo schismatis quæstio. Itaque hortati eum sumus, vt etiam atq; etiam placido atque pacato animo annitatur nobiscum, vt diligenti examinatione tanta inquisitio terminum sumat. Vbi ille benigne cum diceret, nos solum ista quærere, nolle autem nostros hæc quæri, ea facta pollicitatione discessimus, vt exhiberemus ei plures collegas nostros, certe vel decem, qui tanta beneuolẽtia & lenitate & tam pio studio id quæri vellent, quantum in nobis eum iam animaduertisse atq; approbare sentiebamus. Hoc etiam de suorum numero & ipse pollicitus est. Vnde vos hortor & obtestor per domini sanguinem, vt eum promissi sui cõmoneatis, & gnauiter instetis, vt res cœpta peragatur, quam propè ad finem perueniisse iam cernitis. Quantum enim arbitror, difficillime potestis inuenire in Episcopis vestris tam vtilem animum & voluntatem, quàm in isto sene perspeximus. Postero enim die ipse ad nos venit, & hæc iterum quærere cœperamus. Sed quia ordinandi Episcopi necessitas nos inde iamiamq; rapiebat, diutius cum illo esse nequiuimus. Iam enim miseramus ad Maiorem Cœlicolarum, quẽ audieramus noui apud eos baptismi institutorem in- M
stituisse, & multos illo sacrilegio seduxisse, vt cum illo quantum ipsius temporis patiebantur angustiæ, aliquid loqueremur. Quem posteaquam venturum comperit, videns nos aliud suscepisse negocium, cum & ipsum nescio quæ necessitas profectionis vrgeret, benigne à nobis placidèque discessit. Videtur autem mihi, vt turbulentas turbas & impedimentum potius quàm adiumentum afferentes omnino deuitemus, & vere ex animo amico atque tranquillo susceptum tam magnũ negocium domino opitulante peragamus, ad aliquam villam nos conuenire debere non magnam, vbi nullius nostrum esset ecclesia: quam tamen villam communiter possident homines & nostræ communionis & ipsius, sicuti est villa Titiana. Siue ergo in Tuburficensi, siue in Tagastensi talis locus, vel ille quem commemorauimus, vel aliquis alius inuentus fuerit, faciamus codices canonicos præsto esse. Et si qua proferri potuerint ex vtraq; parte documenta, vt postpositis cæteris, nulla si dño placuerit interpellante molestia, quotquot diebus poterimus ad hoc vacãtes, & vnusquisq; nostrũ apud suum hospitem dominũ deprecantes, adiuuante

ipso

Universidad de Deusto Biblioteca

ipso cui pax Christiana gratissima est, rē tantā & bono animo cœptā ad inquisitionis terminū perducamus. Re scribite sanè, quid de hac re vel vobis vel illi videatur.

Augustinus Emeritum Donatistam, sed alioqui virū probum & liberaliter eruditū inuitat, ut respōdeat qua iusta causa schisma monerint.

Epistola. CLXIIII.

DESIDERABILI & dilecto fratri Emerito, Augustinus. Ego cum audio quenquam bono ingenio prēditum, doctrinisq; liberalibus eruditum, quanquam non ibi salus animæ constituta sit, tamē in quęstione facillima sentire aliud quàm veritas postulat, quo magis miror, eo magis exardesco nosse hominem, & cum eo colloqui: *vel si id non possim*, saltē literis quæ longissime volāt attingere mentē eī°, atq; ab eo vicissim attingi *desydero*. Sicut te esse audio talē virū, & ab *ecclesia*, catholica quæ sicut sancto spiritu prænunciata est, toto orbe diffunditur, discerptum doleo atque seclusum, quā ob causam nescio. Nā certum est magnæ parti Romani orbis, ne dicam etiā *Barbaris* gentibus, quibus quoq; debitorem se dicebat Apostolus, quorū Christianæ fidei communio nostra contexitur, ignotam esse partē Donati. Nec eos omnino scire vel quando, vel quibus causis exorta sit ista dissensio, Quos vtiq; omnes Christianos ab eis criminibus, quæ Aphris obiicitis, nisi innocētes esse fateris, cogeris dicere, omniū malefactis obnoxios, cū apud vos perditi vt mitius dixerim latent, vos omnes esse pollutos. Non enim neminem de vestra cōmunione pellitis: aut tunc primum pellitis, *cum primum illud vnde pellendus est fecerit. An non aliquanto tempore latētem*, & postea proditum cōuictumq; damnatis? Quæro igitur, vtrum vos contaminauerit eo tempore quo latebat? Respondebis nullo modo. Nullo ergo tempore contaminaret, etiam si semper id lateret: nam & mortuorum nonnulla sæpe cōmissa produntur, nec fraudi est Christianis, qui eis communicauere viuētibus. Cur ergo vos tam temeraria atq; sacrilega direptione præcidistis à communione innumerabilium ecclesiarum Orientalium, quas semper latuit, & adhuc latet quod in Aphrica gestum esse aut docetis aut fingitis? Alia enim quæstio est, vtrum *illa vera dicatis, quæ quidem nos multo probabilioribus documentis falsa esse convincimus, & in vestris magis eaipsa quæ obiicitis*, tunc probata declaram°. Sed hęc vt dixi, alia quęstio est, tūc aggredienda & discutienda cum opus fuerit. Illud nūc attendat vigilantia mentis tuæ neminem contaminari posse ignotorum ignotisq; criminibus. Vnde manifestum est à communione orbis, cui seu falsa seu vera crimina, quæ Aphris intenditis, prorsus ignota sunt, & ignota semper fuerunt, sacrilego schismate vos esse separatos: quanquam & illud non est tacendum, etiam cognitos malos bonis non obesse in ecclesia, si eos à cōmunione prohibendi aut potestas desit, aut aliqua ratio conseruandæ pacis impediat. Qui sunt enim qui apud Prophetam Ezechielem, & ante vastationem perditorum signari meruerunt, & cum illi vastarentur euadere illæsi, nisi vt ibi manifestissime ostenditur qui mœrent & gemunt peccata & iniquitates populi dei, quæ fiunt in medio eorum? Quis autem quod ignorat, gemit & mœret? Ex eadem ratione etiam Paulus Apostolus falsos fratres tolerat. Non enim de incognitis ait: Omnes sua quærunt, non quæ Iesu Christi, quos tamen secum fuisse manifestat. Ex quo autē genere sunt qui vel thurificare idolis vel codices diuinos tradere q̄ mori maluerunt, nisi ex eorum qui sua quærunt, non quæ Iesu Christi? Multa testimonia scripturarum prętereo, ne longiorem q̄ necesse est epistolam faciam, & eruditioni tuæ plura per teipsum cōsyderanda permitto. Quod tamen satis est, video. Obsecro si tam multi iniqui in vno populo dei, eos quos contestabantur non fecerunt tales, quales ipsi erant, si multitudo illa falsorum fratrum Apostolum Paulum in vna cum eis ecclesia constitutum non fecit sua quærentem, non quæ Iesu Christi, manifestū est non hoc effici hominē, quod est malus quisquam, cū quo ad altare Christi acceditur etiam si nō sit incognitus, si tantū non approbetur, & à bona conscientia *displicendo* separetur. Manifestū est igitur non esse aliud cum fure concurrere, nisi vel furari cum eo, vel furtū eius cordis placito accipere. Hoc nos dicimus, vt quæstiones infinitas atq; superfluas de factis hoīm, quæ rationem nostrā nihil impediunt, auferamus. Sed & vos nisi hoc sentiatis, tales eritis oēs qualis Optatus in vestra cōmunione vobis non ignorantibus fuit. Quod absit ab Emeriti moribus, aliorūq; taliū, quales apud vos esse non dubito longe à factis illius alienos. Neq; enim vobis obiicimus, nisi schismatis crimē, quam etiā hæresim male perseuerando fecistis. Quanti autem diuino iudicio pendatur hoc facinus, lege quod te legisse nō ambigo. Inuenies Datan & Abiron hiatu terræ deuoratos, cæterosq; omnes qui eis cōsenserant igne de medio eorum existente cōsumptos. Illud ergo scelus ad exemplū deuitandi dominus deus præsenti supplicio denotauit, vt cum talibus patientissime parcit, quali vltimo iudicio reseruet ostenderet. Neq; enim reprehendimus rationes vestras, si eo tempore quo vesana potētia furere iactabatur Optatus, cū eius accusator esset totius Aphricæ gemitus congemiscentibus vobis: si tamen talis es, qualem te prædicat fama, quod scit deus me & credere & velle. Non ergo reprehendimus si eo tempore, ne multos secum excōmunicatos traheret, & cōmunionem vestram schismatis furore præcideret, eum excommunicare noluistis. Sed hoc ipsum est quod vos arguit in iudicio dei, frater Emerite, quod cum videritis tam magnū malum esse, diuidi partem Donati, vt Optatus potius in communionem tolerandus existimaretur, quàm illud admitteretur, permanetis in eo malo quod in diuidenda ecclesia Christi à vestris maioribus perpetratum est. Hic fortasse respondendi angustia tentabis defendere Optatū. Noli frater, noli obsecro, non te decet, & si aliquem alium forte deceat, si tamen quicquam decet malos, Emeritum certe non decet defendere Optatū, sed fortasse nec accusare. Ita sit sanè. Vtere voce media & dic, Vnusquisq; sarcinā suā portat. Tu quis es qui iudicas seruum alienum? Si ergo ad testimoniū totius Aphricæ, immò vero terrarum omniū quaquaversum Gildonis fama feruebat (simul enim & ille notus erat) non ausi estis vnquam de Optato iudicare, ne temere de incognitis iudicaretis, nos tandem possumus aut debemus de iis qui ante nos vixerunt, ad vestrum tantūmodo testimonium temerariam de incognitis ferre sententiam, vt parum sit quod vos ignota criminamini, nisi & nos ignota iudicemus? Nō enim Optatū etiā si forte falsa periclitatur inuidia, sed te defendis cū dicis, Ignoro qualis iste fuerit. Quātomagis ergo quales fuerint Aphri, quos ignotiores arguis, Orientalis orbis ignorat? à quibus tamen ecclesiis quarum nomina habes in libris & recitas, nefaria dissensione disiungeris. Si tum Mugadensem Episcopum vestrum famosissimum &

1. retract. ca 46. & 51.

Philip. 2.

Thurificati. Libellati.

Rom. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G mum & pessime diffamatum, nō dico Cæsarienſis,ſed Sitifenſis collega eius eiuſdémque temporis ignorabat quomodo traditores Aphros quicunq; illi fuerint, eccleſia Corinthiorum,Epheſiorum, Coloſſenſium,Philippenſium, Theſſalonicenſium,Antiochenorum,Pontı, Galatiæ,Cappadociæ, cæterarúmque orbis partium ab Apoſtolis in Chriſto ædificatarū, aut noſſe potuit, aut damnari à vobis meruit,quia non potuit?& tamen eis non communicatis,& dicitis non eſſe Chriſtianos, & eos rebaptizare conamini. Quid dicam? quid querar?aut quid exclamem? Si cum homine cordato loquor,indignationis huius aculeos tecum participo. Nā vides profecto quæ dicerem ſi vellem dicere. An forte fecerunt inter ſe maiores veſtri concilium & damnauerunt præter ſe totum orbem Chriſtianum?Iſtá ne ad hoc perducta eſt rerum exiſtimatio,vt concilium Maximianenſium qui de veſtra præciſione præciſi ſunt, quia vobis comparati pauciſſimi ſunt, non valeat aduerſus vos,& veſtrum concilium valeat aduerſus gentes,hæreditatem Chriſti & poſſeſſionem eius terminos terræ? Miror ſi habet in corpore ſanguinem, qui de hac re non erubeſcit. Reſcribe ad iſta quæſo. A nonnullis enim quibus non potui non credere, audiui te
H reſcripturum ſi tibi ſcriberem. Iam enim pridem miſi vnam epiſtolam quam vtrum acceperis vel ei reſponderis & forte ego tuam non acceperim, neſcio. Nunc interim peto ad hæc reſpondere ne graueris, quod tibi videtur.Sed noli te in alias tollere quæſtiões. Hinc enim caput eſt ordinatiſſimæ inquiſitionis,cur ſchiſma factum ſit. Nam & terrenæ poteſtates cū ſchiſmaticos perſequuntur,ea regula ſe defendunt,qua dicit Apoſto
Rom.13. lus: Qui poteſtati reſiſtit, dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt,ipſi ſibi iudicium acquirunt. Principes enim non ſunt timori bono operi ſed malo. Vis autem non timere poteſtatem? Bonum fac & habebis laudem ex illa. Dei enim miniſter eſt,tibi in bonū. Quod ſi malum feceris, time. Non enim fruſtra gladium portat. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui male agit. Tota igitur quæſtio eſt,vtrum nihil mali ſit ſchiſma, aut vtrum ſchiſma non feceritis, vt pro bono opere poteſtatibus *reſiſtatis, non pro malo,* vnde vobis acquiratis iudicium, *Propterea prouidentiſſime dominus non ait:Beati qui perſequutionem pa*
Matth.5. tiuntur tantum, ſed addidit,propter iuſtitiam. *Si ergo*
I iuſtitia eſt,quam operati eſtis in illa diſſenſione,in qua etiam permanetis, ſecundum ea quæ ſupra dixi, noſſe abs te cupio. *Si autem iniquitas eſt orbem Chriſtianum damnare inauditum*, vel quia non audiunt quæ vos audiſtis,vel quia non ei probatum eſt,quod temere credidiſtis, aut ſine certo documento accuſaſtis, & ideo rebaptizare velle tot eccleſias ipſius domini, cum hic adhuc eſſet in carne,& Apoſtolorum eius prędicatione ac labore fundatas: quia vobis licet, aut neſcire Aphros collegas veſtros malos ſimul viuentes, ſimul ſacramenta tractantes,aut etiam ſcire,ſed tolerare, ne pars Donati diuidatur, Illis autē in orbe remotiſſimo conſtitutis, non licet neſcire quod vos de Aphris aut noſtis, aut creditis,aut audiſtis, aut fingitis: quæ tanta eſt peruerſitas amplecti ſuā iniquitatē, & poteſtatū accuſare ſcueritatem?At enim & malos Chriſtianis non licet pſequi.Eſto nō liceat,ſed nūquid hoc poteſtatibus ad hoc ipſum ordinatis,fas eſt obiicere?An Apoſtolum delebimus? Aut non habent codices veſtri quæ paulo ante cōmemorauī?Sed vos,inquies, talibus communicare non debetis. Quid ergo? Vos Flauiano quondam vicario partis veſtræ homini, quia legibus ſeruiens,no K
centes quos inuenerat occidebat,non communicaſtis? Sed à vobis, inquies, Romani principes aduerſum nos prouocantur.Immo à vobis aduerſum voſipſos,qui eccleſiam, cuius illi ſicut tanto ante prædictum eſt, iam membra ſunt,De Chriſto enim dictū eſt: Et adorabūt Pſal.71. eum omnes reges terræ,& pręciſione laniare auſi eſtis, & rebaptizare pertinaciter audetis. Noſtri autem aduerſus illicitas & priuatas veſtrorum violentias, quas & vos ibi,qui talia non facitis,doletis & gemitis,à poteſtatibus ordinatis tuitionē petunt, non qua vos per-Acto.23. ſequantur,ſed qua ſe defendant.Sicut Apoſtolus Paulus aduerſus Iudæos coniurantes vt eum necarent, antequam eſſet Romanum imperium Chriſtianum,egit vt ſibi tuitio *etiam* armatorum daretur. Sed illi principes qualibet occaſione cognoſcentes veſtri ſchiſmatis nefas,conſtituunt *aduerſus vos pro* ſua ſolicitudine ac poteſtate quod volunt. Non enim fruſtra gladium portant,dei enim miniſtri ſunt,vindices in iram in eos qui male agunt. Poſtremò etiam ſi aliqui noſtrorū nó Chriſtiana moderatione iſta faciunt, diſplicet *nobis:* ſed tamen non propter eos relinquimus Catholicam L
eccleſiam, ſi eam ante vltimum tempus ventilationis à palea purgare non poſſumus, quando & vos propter Optatum,cum eum pellere non audebatis, partem Donati non reliquiſtis. At enim,[dicitis,]quare nos adiūgi vobis vultis,ſi ſceleratí ſumus? Quia viuitis adhuc& corrigi poteſtis ſi velitis.Cum enim nobis cōiungimini,hoc eſt,eccleſiæ dei,hæreditati Chriſti,cuius poſſeſſio ſunt termini terræ,vos corrigimini vt in radice viuatis. *De ramis enim fractis ſic ait Apoſtolus:* Potens Rom.11. eſt enim deus iterum inſerere *illos.* Vos ergo mutami ni ex ea parte qua diſſentiebatis, quanuis ſacramenta quæ habebatis,cum eadem ſint in omnib⁹, ſancta ſint. Quapropter vos mutari volumus à peruerſitate,id eſt, vt denuo radicetur veſtra præciſio. Nam ſacramenta quæ non mutaſtis, ſicut habetis, approbantur à nobis, ne forte cum veſtram prauitatem corrigere volumus, illis myſteriis Chriſti,quæ in veſtra prauitate deprauata non ſunt,ſacrilegam faciamus iniuriam. Neq; enim & *Saül* deprauauerat vnctionem quam acceperat, cui vnctioni tantum honorem rex Dauid pius dei ſeruus exhibuit. *Propterea ergo vos non rebaptizamus, qui* M
radicem vobis reddere cupimus,formam tamen præciſi ſarmenti ſi non mutata eſt,approbamus. Quæ tamen quanuis integra, nullo modo eſt ſine radice fructuoſa. Alia quæſtio eſt de perſecutionibus,quas vos dicitis pati in tanta manſuetudine & lenitate noſtrorū, cum vere illicite ac priuatim veſtri faciant grauiora: alia de baptiſmate, quod non quærimus vbi ſit,ſed vbi proſit. Nam vbicunque eſt, ipſum eſt, ſed non etiam ille qui hoc accipit vbicunque eſt, ipſe eſt. Itaque priuatam hominum impietatem deteſtamur in ſchiſmate, baptiſmum vero Chriſti vbique veneramur: quia ſi deſertores ſecū imperatoris ſigna traducant,illis vel damnatione punitis, vel indulgentia correctis, ſalua ſigna recipiuntur, ſi ſalua manſerunt. Et ſi quid de hac re diligentius quærendum eſt,alia eſt,vt dixi, quæſtio.Hoc enim obſeruādum eſt in his rebus,quod obſeruat eccleſia dei.Quæritur autem vtrum veſtra, an noſtra ſit eccleſia dei. Quapropter illud quærendum eſt à capite, cur ſchiſma feceritis. *Si* non reſcripſeris, ego apud deum quātum credo facilem cauſam habeo,quia viro,quem audiui excepto ſchiſmate bonum & liberaliter inſtructum, pacificantes literas miſi. Tu videris

quid

A quid illi respondeas,cuius nunc laudanda patientia,in fine vero timenda sententia est. Si autem reseripseris ea cura,qua tibi scriptum vides, aderit misericordia dei,vt aliquando error,qui nos dirimit,& amore pacis & ratione veritatis intereat.Memento quod de Rogatensibus non dixerim,qui vos Firmianos appellare dicuntur, sicut nos Macarianos appellatis. Neque de Rucatesi Episcopo vestro, qui cum Firmo pactus perhibetur incolumitatem suorũ, vt ei portæ aperirentur, & in vastationem darentur catholici, & alia innumerabilia. Desine ergo locis cõmunibus exaggerare facta hominum,vel audita vel cognita. Vides enim quæ de vestris taceam,vt de origine schismatis,vbi tota causa est,res agatur. Dominus deus inspiret tibi cogitationem pacificam desyderabilis & dilecte frater.

Augustinus cum cæteris, per Generosum respõdet cuiusdam Donatistæ presbyteri literis,de schismate Donatistarum. Epistola. CLXV.

B DILECTISSIMO & honorabili fratri Generoso,Fortunatus,Alipius,Augustinus in domino salutem. Quoniam nobis notam esse voluisti Epistolam quam ad te Donatistarum presbyter dedit,quanquam eam tu quoque catholicus animo deriseris, tamen vt ei potius si non desperate desipit consulas hæc ad eum reseripta petimus perferas.Ille enim ordinem Christianitatis ciuitatis vestræ tibi vt insinuaret iussisse sibi angelum scribit, cum tu teneas Christianitatem, non ciuitatis tuæ tantum, nec tantum Aphricæ vel Aphrorum,sed totius orbis terrę, quæ annunciata est & annunciatur omnibus gentibus. Vnde illis parum est quod pręcisos esse non pudet, nec sibi subueniunt, vt cum possunt redeant ad radicem,nisi etiam secum alios præcidere, & sicut ligna arida in ignem destinare conentur. Quapropter si tibi ipsi angelus astitisset,quem sibi ille propter te astitisse, quantum arbitramur,astuta nouitate confingit, & hæc ipsa tibi dixisset, quæ iste mandato illius tibi se insinuare dicit,oporteret te Apostolicæ sententiæ memorem fieri qui ait: Licet si nos aut angelus de cœlo vobis euangelizauerit præter id quod euangelizauimus vobis, anathema sit. Euangelizatum est enim tibi per vocem ipsius domini Iesu Christi, quod omnibus gentibus annunciabitur Euangelium eius, & tunc finis erit. Euangelizatum tibi est per propheticas & Apostolicas literas, quod Abrahæ dictæ sunt promissiones & semini eius, quod est Christus, cum ei diceret deus: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Has ergo promissiones tenenti, si tibi angelus de cœlo diceret, Dimitte Christianitatem orbis terræ & tene partem Donati, cuius ordo tibi exponitur in Epistola Episcopi tuæ ciuitatis, anathema esse deberet: quia te à toto præcidere,& in partem cõtrudere conaretur & alienare à promissis dei.Si enim ordo Episcoporum sibi succedentium consyderandus est, quanto certius & vere salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti dominus ait: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincent eam. Petro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus,Anacleto Euaristus, Euaristo Alexander, Alexandro Sixtus,Sixto Thelesphorus, Thelesphoro Iginus,Igino Anicetus,Aniceto Pius, Pio Soter, Soteri Eleutherius, Eleutherio Victor, Victori Zepherinus, Zepherino Calixtus, Calixto Vrbanus,Vrbano Pontianus, Pontiano Antherus, Anthero Fabianus, Fabiano Cornelius,Cornelio Lucius,Lucio Stephanus, Stephano Sixtus, Sixto Dionysius, Dionysio Felix, Felici Eutychianus, Eutychiano Gaius, Gaio Marcellinus,Marcellino Marcellus,Marcello Eusebi⁹,Eusebio Melciades,Melciadi Syluester,Syluestro Marcus, Marco Iulius, Iulio Liberius, Liberio Damasus, Damaso Siricius, Siricio Anastasius. In hoc ordine successionis null⁹ Donatista Episcopus inuenitur. Sed ex transuerso ex Aphrica ordinatum miserunt,qui paucis præsidẽs Aphris in vrbe Roma Mõtensium,vel Cuzupitarum vocabulum propagauit. In illum autem ordinem Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro vsque ad Anastasium, qui nunc eandem cathedram sedet,etiam si quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præiudicaret Ecclesiæ & innocentibus Christianis:quibus dominus prouidens ait de præpositis malis, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt facere nolite:dicunt enim & non faciunt. Vt certa sit spes fidelis,quæ non in homine, sed in domino collocata,nunquam tempestate sacrilegi schismatis dissipetur: Sicut isti dissipati sunt, qui legunt in codicibus sanctis,Ecclesias quibus Apostoli scripserũt,& nullum in eis habent Episcopum. Quid autem peruersius & insanius,quàm lectoribus easdem Epistolas legentibus dicere, Pax tecum, & ab earum Ecclesiarum pace separare,quibus ipsæ Epistolæ scriptæ sunt? Tamen ne sibi etiam de Constantinensi,hoc est,ciuitatis vestræ Episcoporũ ordine blandiatur, recita illi gesta apud Numacium Felicem Flauium procuratorem tunc eiusdem ciuitatis vestrę,Diocletiano octauo,& Maximiano septimo, Consulibus xj. Kalen. Iunias, quibus liquido constitit ita Paulum Episcopum tradidisse, vt Siluanus tunc eius subdiaconus fuerit, & cum illo tradiderit proferens instrumenta dominica, etiam quæ diligenter fuerant occultata, capitulatam argenteam, & lucernam argenteam, ita vt ei diceret Victor quidam: Mortuus fueras, si non illas inuenisses. Quem iste Siluanus manifestissimum traditorem pro magno commemorat in Epistola, qua scribit à Secundo Tigisitano primæ sedis Episcopo Episcopum tunc ordinatum. Quiescat ergo superba eorum lingua,& cognoscat crimina sua,ne delirans loquatur aliena. Recita illi etiam si voluerit,gesta Ecclesiastica eiusdem Secundi Tigisitani in domo Vrbani Donati habita, vbi confessos traditores iudici deo dimisit Donatum Masculitanum, Marinum ab Aquis Tibilitanis, Donatum Calamensem, cum quibus confessis traditoribus memoratum traditorem Siluanum eis ordinauit Episcopum. Recita illi gesta apud Zenophilum consularem,vbi Nundinarius quidam diaconus iratus Siluano, quod ab eo fuerit excommunicatus, hæc omnia iudiciis prodidit, quæ certis documentis & responsionibus testium, & recitatione gestorum, & multarum Epistolarum luce clarius constiterunt. Multa sunt alia quæ illi recites,si non contentiose agere, sed prudenter audire voluerit: Preces Donatistarum ad Constantinum, vt propter ipsam causam inter Aphros Episcopos dirimendam iudices ex Gallia Episcopos mitteret. Literas etiam eiusdem imperatoris, vbi Episcopos misit ad vrbem Romam. Gesta quoq; in vrbe Roma, vbi ab Episcopis,quos ille miserat, causa cognita atque discussa est. Itemq; alias literas, vbi declarat memoratus imperator eos apud se de collegarum suorum iudicio,id est,Episcoporum,quos ad vrbem Romam miserat, fuisse conquestos: vbi etiam alios Episcopos vo-

Gal.1.

C

Gala.3. Gene.12.

Matth.16. Petrus Ecclesiæ totius figurã gerit.

D

Matth.23

E

F

Universidad de Deusto Biblioteca

G luit apud Arelatum iudicare: vbi isti & ab ipsorum iu
dicio ad eundem imperatorem appellauerunt: vbi po-
stremo causam inter partes ipse cognouit:vbi eos vehe
mentissime detestatur innocentia Cæciliani fuisse su-
peratos. Quæ si voluerit, audiet, & tacebit, & desinet
insidiari veritati: Quanquam nos non tam de istis do-
cumentis præsumamus, quàm de scripturis sanctis, vbi
hæreditas Christi vsque ad terminos terræ promissa
est in omnibus gentibus: vnde isti nephario schismate
separati, iactant crimina in paleam messis dominicæ,
quæ necesse est vsque ad finem permixta toleretur, do-
nec vltimo iudicio tota area ventiletur. Vnde mani-
festum est ista crimina seu vera seu falsa non pertine-
re ad frumenta dominica, quæ per totum agrum, id
est, istum mundum vsque in finem seculi oportet cre-
scere: *Sicut* non falsus angelus in huius errore, sed do-
minus in Euangelio loquitur. Ideóque in Christianos
innocentes, qui per totum orbem malis Christianis
tanquam paleæ suæ vel zizaniis permixti sunt, multa
falsa crimina & vana iactantibus his miseris Donati-
stis merito deus reddidit, vt Maximianistas apud Car
thaginē schismaticos suos Primiani damnatores, ex-
H tra Primianum baptizatores, post Primianum reba-
ptizatores vniuersali concilio suo damnarēt: vt ex eo-
rum numero post nō paruum tempus quosdam in ho-
noribus Episcopatus sui, Felicianum Musitanū & Præ-
textatum Assuritanum cogente Optato Gildomano
susciperent cum omnibus quos damnati extra bapti-
zauerunt. Quod si ab eis, quos ore proprio tanquam
sceleratos & sacrilegos damnauerunt, & quos illis pri-
mis schismaticis, quos viuos terra obruit, compararūt,
non maculantur, cum eis rursus in honore suo rece-
ptis communi[illegible]nt, euigilent aliquando, cogitēt quan-
ta cæcitate, & qu[illegible]ta insania dicant, orbem terrarum
ignotis Aphrorum criminibus esse maculatum, & hę-
reditatem Christi, quæ promissa exhibita est in omni-
bus gentibus, peccatis Aphrorum per contagionē com
municationis fuisse deletam, quando se nolunt deletos
& maculatos videri dum eis communicant quorum
1.Cor.11. crimina cognita iudicarunt. Quapropter cum Paulus
Apostolus iterum dicat, quia *ipse Satanas* transfigurat
se in angelum lucis, vnde non esse mirū, si *ministri e-*
ius transfigurant se sicut ministros iustitiæ, si verè iste
aliquem angelum vidit erroris nuncium, & de vnita-
I te catholica Christianos separare cupientem, ipse pas-
sus est angelum Satanæ trāsfigurantem se velut ange-
lum lucis. Si autem mentitur & nihil tale vidit, ipse est
minister Satanæ, transfigurans se velut ministrum iu-
stitiæ. Et tamen ista omnia cōsyderans si nimium per-
uersus & pertinax esse noluerit, poterit ab omni vel
aliena vel propria seductione liberari. Nos enim per
occasionem tuam sine aliquo odio cōuenimus, hoc cir
2.Tim.2. ca eum seruantes quod Apostolus dicit, Seruum autem
domini litigare non oportet, sed mitem esse ad omnes,
docibilem, patientem, in modestia corripientem, di-
uersa sentientes, ne forte det illis deus pœnitentiam ad
cognoscendam veritatem, & resipiscant de diaboli la-
queis, captiuati ab ipso in ipsius voluntatem. Si ergo
aliquid aspere diximus, non ad amaritudinem dissen-
sionis, sed ad correctionem dilectionis valere cogno-
scat. Incolumis viuas in Christo dilectissime & ho-
norabilis frater.

*Augustinus Donatistas redarguit, & hortatur ad unita-
tem ecclesiæ. Non enim conuenire ut qui communiter a-
gnoscerent Christum ecclesiæ caput è sacris literis, ec-*

clesiam illius corpus ex iisdem non agnoscerent, cum pa- K
riter utrunque doceant. Epistola. CLVI.

AVGVSTINVS Episcopus catholicus, Do- 2.Retra.49.
natistis. Charitas Christi, cui omnem ho-
minem quantum ad nostram pertinet volū-
tatem lucrari volumus, tacere vobis non permittit. Si
propterea nos odistis, quia pacē vobis catholicā prædi Matth.5.
camus, Nos dño seruimus dicenti, Beati pacifici quo-
niam ipsi filij dei vocabuntur. Et in psalmo scriptum Psal.119.
est, Cum iis qui oderunt pacem eram pacificus, cum lo
quebar eis, debellabant me gratis. Propterea mandaue
runt nobis quidam presbyteri partis vestræ dicentes,
Recedite à plebibus nostris, si non vultis vt interficia-
mus vos. Quāto iustius eis nos dicimus, immò vos nō
recedite, *sed accedite* pacati ad plebes non nostras, sed
illius cuius *omnes sumus*: aut si non vultis & impacati
estis, vos potius *recedite à plebibus*, pro quibus Christus
suum sanguinem fudit: quas *ideo vultis* vestras facere
ne Christi sint, quanuis eas sub eius nomine possidere
conemini: tanq̄ si seruus furetur oues de grege domini
sui, & quæcunq; ex illis nata fuerint characterē domi-
ni sui eis infigat, ne furtū eius possit agnosci. *Sic* enim
fecerunt maiores vestri, separauerunt ab ecclesia Chri L
sti populū habētem baptismū Christi, & quicunq; illis
accreuerunt, baptismo Christi eos rebaptizauerūt. Sed
dominus & fures punit si nō se correxerint, & oues ab
errore reuocat ad gregem, nec̄ in eis suum exterminat
characterem. Dicitis nos traditores. Quod nec maio-
res vestri in maiores nostros potuerunt, nec vos in nos
probare vllo modo poteritis. Quid vobis vultis facia-
mus, *qui* quando vobis dicimus vt causam nostram &
vestrā patienter audiatis, non nostis nisi superbire &
insanire? Nam vtiq; ostenderemus vobis, quia potius
illi traditores fuerunt, qui Cæcilianum & socios eius
quasi traditionis crimine damnauerunt, & dicitis: Re-
cedite à plebibus nostris quas docetis vt vobis credant
& in Christo nō credant. Vos enim eis dicitis, propter
traditores, quos non ostenditis, remansisse ecclesiam
Christi in sola Aphrica partis Donati, quod non de le
ge, nō de propheta, non de psalmo. nō de Apostolo, non
de Euangelio, sed de corde vestro & de parentū vestro- Luc.24.
rum calumniis recitatis. Christus autē dicit, Prædicari
*in nomine suo pœnitētiam & remissionē peccatorum
per omnes gentes incipientibus ab Hierusalē.* Cui eccle
siæ ex ore Christi manifestatę, vos non communicatis, M
& alios in vestram perditionem trahentes, liberari nō
vultis. Si autem ideo vobis displicemus quia per Impe-
ratorum iussiones ad vnitatē cogimini, hoc vos fecistis
qui vbicunque vellemus prædicare veritatem, vt eam
quisque securus audiret & volens eligeret, nunquā per-
misistis per violentias & terrores vestros. Nolite stri-
dere, & perturbare animas vestras, patienter si fieri po
test cōsyderate quod dicimus, & recolite facta Circū-
cellionum vestrorum, & clericorum qui duces eorum
semper fuerunt, & videbitis quæ causa vobis hoc exci-
tauerit. Vnde inimste querimini, quia vobis omnia ista
vt iuberentur coēgistis. Nam vt lōgè præterita & mul
ta non repetamus, saltem recentia facta vestra cogi-
tate: Marcus presbyter Gasphalianensis à nemine co-
actus, propria volūtate catholicus factus est. Quare il-
lum vestri persequuti sunt, & penè occidissent, nisi dei
manus per homines superuenientes violentias eorum
cōpressisset. Restitutus Victorianēsis ad catholicā nul-
lo cogente se transtulit. Quare raptus est de domo sua, Bruda.
cæsus, in aqua volutatus, bruda † vestitus, & nescio †Buda.
quot

A quot dies in captiuitate retentus est, nec libertati propriæ fortasse restitutus esset, nisi iam penè propter ipsam causam Proculianus sibi exhibitionem videret imminere. Marcianus Vrgensis catholicam vnitatem propria voluntate delegit. Quare subdiaconum eius, cum ipse fugisset, propè vsque ad mortem cæsum, clerici vestri lapidibus obruerunt, quorum domus pro suo scelere euersę sunt. Quid amplius dicamus? Modo prę-conem misistis qui clamaret Siniti, quisquis Maximiano communicauerit, incendetur domus eius: qui antequam ipse ad catholicam conuersus esset & nondum de transmarinis remeasset, ad quid aliud presbyterum Siniti miseramus, nisi vt nulli molestus nostros visitaret, & in domo iuris sui positus, pacem catholicam volentibus prædicaret, quem vos inde cum graui iniuria proiecistis? Quid aliud agebamus, quando vnus nostrum Calamensis Episcopus Posidius ibat ad fundum Fugilinensem, nisi vt nostri quanuis pauci qui illic erant visitarentur, & audito verbo dei ad vnitatem Christi qui vellent conuerterentur? Cui ambulanti viam suam, latronum more insidiati sunt, & quia in eorum insidias cadere non potuit, cum aperta violentia in fundo Liuetensi penè viuum cum domo quò fugerat incenderant, nisi tertio suppositas flammas coloni eiusdem fundi propter periculum suę salutis extinguerent. Et tamen cum Crispinus propter hoc factum in Proconsulari iudicio cõuinceretur hæreticus, eiusdem Episcopi Posidij intercessu decem libras auri non est exactus. Cui beneuolentiæ & mansuetudini ingratus, ad imperatores Catholicos ausus est appellare. Vnde hanc in vos iram dei de qua murmuratis, multo importunius & vehementius prouocauit. Videtis quia vos contra pacem Christi violenter insurgitis, & patimini non pro ipso, sed pro iniquitatibus vestris. Quæ est ista dementia vt cum male viuitis, latronum facta faciatis: & cum iure punimini, gloriam martyrum requiratis? Si ergo vos priuata vestra audacia tam violenter cogitis homines, aut ire in errorem, aut permanere in errore, quantomagis nos debemus per ordinatissimas potestates, quas deus secundum suam prophetiam subdidit Christo, resistere furoribus vestris, vt miseræ animæ de vestra dominatione liberatæ, eruantur de vetustissima falsitate, & assuescant in apertissima

C veritate? Nam quos à nobis nolentes dicitis cogi, multi etiam se cogi volunt, quod nobis antea & postea cõfitentur, vt vel sic euadant oppressiones vestras: & tamen quid est melius, proferre veras Imperatorum iussiones pro vnitate, an falsas indulgentias pro peruersitate, quod vos fecistis, & mendacio vestro subito totam Aphricam implestis. In quo facto nihil aliud ostẽ distis, nisi partem Donati semper de mendacio præsumentem, omni vento iactari & circunferri, sicut scriptum est, Qui fidit in falsis, hic pascit ventos. Sicut enim vera fuit ista indulgentia, sic vera sunt crimina Cæciliani, & traditio Felicis Aptũgensis per quem ordinatus est, & quicquid aliud contra catholicos dicere consuestis, vt à pace ecclesiæ Christi infœlices separetis & infœliciter separemini. De nulla quidem nos hominis potestate præsumimus, quanuis vtique multo sit honestius præsumere de Imperatoribus quàm præsumere de Circũcellionibus, præsumere de legibus quàm præsumere de seditionibus. Sed memininus scriptum

Prouer.10.

Hiere.17. esse, Maledictus omnis qui spem suam ponit in homine. Vnde ergo præsumimus, si vultis nosse, illum cogitate, de quo Prophetа prænunciauit dicens, Adorabunt

Psal.71.

eum omnes reges terræ, & omnes gentes seruient illi. D
Et ideo hac Ecclesiæ potestate vtimur, quam ei dominus & promisit & dedit. Imperatores enim si in errore essent, quod absit, pro errore suo contra veritatem leges darent, per quas iusti & probarẽtur & coronarẽtur, non faciendo quod illi iuberẽt, quia deus prohiberet. Sicut iusserat Nabuchodonosor, vt aurea statua adoraretur, quod qui facere noluerunt, deo talia prohibenti placuerunt. Quando autem Imperatores veritatem tenent, pro ipsa veritate contra errorem iubent quod quisquis contempserit, ipse sibi iudicium acquirit. Nam & inter homines pœnas luit, & apud deum frontem † non habebit qui hoc facere noluit, quod ei per cor regis ipsa veritas iussit. Sicut ipse Nabuchodonosor postea miraculo salutis trium puerorum commotus atque mutatus, pro veritate contra errorem edictum proposuit, vt quicunque blasphemarẽt deum Sidrach, Misach, & Abdenago, in interitum irent, & domus eorum in dispersionem. Et non vultis vt tale aliquid contra vos iubeant Imperatores Christiani, cum sciant à vobis in eis quos rebaptizatis Christum exufflari. Si iussiones regum non pertinent ad prædicandam religionem & sacrilegia prohibenda, quare ad edictum regis talia iubentis etiam ipsi vos signatis? An ignoratis verba regis esse, Regi Nabuchodonosor ostendi signa & ostenta, quæ fecit mihi dominus deus excelsus, placuit mihi in conspectu meo annunciare, quàm magnum & potens sit regnum eius, regnum sempiternum & potestatis eius in secula seculorum? An cum hoc audieritis, non respondetis, amen, & hoc dicto clara voce ad edictum regis vos in sancta solennitate signatis. Sed modo quia nihil apud Imperatores potestis, nobis inde vultis facere inuidiam. Si autem aliquid possetis, quanta faceretis quando nihil potestis & non cessatis? Scitote quòd primi maiores vestri causam Cæciliani ad Imperatorem Constantinum detulerunt. Exigite hoc à nobis, probemus vobis, & si non probauerimus, facite de nobis quicquid potueritis. Sed quia Constantinus non est ausus de causa Episcopi iudicare, eam discutiendam atque finiendam Episcopis delegauit. Quod & factum est in vrbe Roma prælidente Melciade Episcopo illius Ecclesiæ cum multis collegis suis. Qui cum Cæcilianum innocentem pronunciassent, & Donatum qui schisma Carthagini fecerat, sententia percussissent, iterum vestri F
ad imperatorem venerunt, de iudicio Episcoporum in quo victi fuerant murmurarunt. Quomodo enim potest malus litigator laudare iudices, quibus iudicantibus victus est? Iterum tamen clementissimus Imperator alios iudices Episcopos dedit apud Arelatum Galliæ ciuitatem, & ab ipsis vestri ad ipsum Imperatorem appellarunt, donec etiam ipse causam cognosceret, & Cæcilianum innocentem, illos calumniosos pronunciaret. Nec sic totiens victi quieuerunt, sed de Felice Aptungitano per quem Cæcilianus fuerat ordinatus quotidianis interpellationibus ipsi Imperatori tædium fecerunt', dicentes eum esse traditorem. Et ideo Cæcilianum Episcopum esse non posse quòd à traditore fuerit ordinatus, donec & ipse Felix iussu imperatoris causa cognita ab Heliano Proconsule innocens probaretur. Tunc Constantinus prior contra partem Donati seueriſſimam legẽ dedit. Hunc imitati filij eius talia præceperunt. Quibus succedens Iulianus Iulianus.
deserto Christi & inimicus, supplicãtibus vestris Rogatiano & Põtio, libertatẽ perditioni partis Donati per-

 misit.

E

11.q.3.Imperatores.

† fortem.

Daniel.3.

Universidad de Deusto Biblioteca

G misit. Deniq; tunc reddidit basilicas hæreticis, quando templa dæmoniis, eo modo putans Christianum nomen posse perire de terris, si vnitati Ecclesiæ de qua lapsus fuerat inuideret, & sacrilegas dissensiones liberas esse permitteret. Hæc erat eius prædicanda iustitia, quam supplicantes Rogatianus & Pontius laudauerũt, dicentes homini apostatæ, ꝙ apud eũ sola iustitia haberet locum. Huic successit Iouinianus, qui quoniam cito mortuus est, nihil de rebus talibus iussit. Deinde Valentinianus, legite quæ cõtra vos iusserit. Inde Gratianus & Theodosius, legite quando vultis quæ de vobis constituerint. Quid ergo de filiis Theodosij miramini, quasi aliud in hac causa sequi debuerunt, quàm Constantini iudicium per tot Christianos Imperatores firmissime custoditum? Ad Constantinum autem sicut diximus, sic vobis quando vultis si causam ignoratis ostendemus: maiores vestri causam Cæciliani vltrò detulerunt. Defunctus est Constantinus, sed iudicium Constantini contra vos viuit, quò vestri causam miserunt, apud quem iudices Episcopos reprehenderunt, ad quem à iudicibus Episcopis appellauerunt, quẽ tædiosissime de Felice Aptungitano interpellauerunt,
H à quo totiens conuicti & cõfusi redierunt, & à pernicie furoris & animositatis suæ non recesserũt, eamq; vobis posteris suis hæreditariã reliquerunt, vt tam impuden ter de iussionibus Christianorum Imperatorum faciatis inuidiam, cum si vobis liceret, non quidem iam Cõstantinum Christianum, quia veritati fauit, contra nos appellaretis, sed apostatã Iulianum ab inferis excitaretis, quasi vero si aliquid tale contingeret, esset magnum malum nisi vobis. Quæ est enim peior mors animæ quàm libertas erroris? Sed iam tollamus ista omnia de medio, amemus pacem, quam omnis doctus & indoctus intelligit præponendam esse discordiæ, diligamus & teneamus vnitatem. Hoc iubent Imperatores, quod iubet & Christus: quia cum bonum iubent, per illos non iubet nisi Christus. Et nos etiam per Apo stolum obsecrat, vt idipsum dicamus omnes, & nõ sint
1.Cor.1. in nobis schismata. Neque dicamus, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ, ego autem Christi, sed simul omnes non simus nisi Christi, quia nec diuisus est Christus. Nec Paulus crucifixus est pro nobis, quanto minus Donatus? nec in nomine Pauli
I baptizati sumus, quanto minus in Donati? Hoc dicũt & Imperatores, quia Christiani catholici sunt, non idolorum serui sicut vester Iulianus: Non hæretici, sicut quidam fuerunt, & Ecclesiam catholicam persecuti sunt, quando veri Christiani non pro hæretico errore pœnas iustissimas sicut vos, sed pro catholica veritate passiones glorioſissimas pertulerunt. Attendite quàm manifestissima veritate per cor regis quod in manu dei est, ipse deus dixerit in ista ipsa lege quam contra vos prolatam dicitis. Est autem si intelligatis prolata pro vobis. Attendite quid habeant verba principis: Nam si in eis qui primo initiati sunt idcirco religio baptismatis iudicatur infirma, quòd ij à quibus accipitur peccatores putentur, totiens renouari necesse erit traditum sacramentum, quotiens indignus fuerit inuentus collati baptismatis administrator, & fides nostra non ex nostræ voluntatis arbitrio, neque ex diuini muneris gratia, sed ex meritis sacerdotum & clericorum qualitate pendebit. Faciant mille concilia Episcopi vestri, huic vni sententiæ respondeant, & ad quod volueritis cõsentimus vobis. Videte enim quàm peruerse & impie dicatur, quod dicere soletis, quia si bonus sit homo, ipse sanctificat eum quem baptizat, K si autem malus sit & nesciat ille qui baptizatur, tunc deus sanctificat. Hoc si verum est, optare ergo debent homines vt à malis ignoratis baptizẽtur, potius quàm à notis bonis, vt magis à deo quàm ab homine possint sanctificari. Sed absit à nobis ista dementia. Quare ergo non verum dicimus & recte sapimus: quia semper dei est illa gratia & dei sacramentum, hominis autem solum ministerium, qui si bonus est, adhæret deo & operatur cum deo, si autem malus est, operatur per illum deus visibilem sacramenti formam, ipse autem donat inuisibilem gratiam. Hoc sapiamus omnes, & non sint in nobis schismata. Concordate nobiscum fratres, diligimus vos, hoc vobis volumus quod & nobis. Si propterea nos grauius odistis, quia errare vos & perire nõ permittimus, hoc deo dicite, quem timemus minantem malis pastoribus & dicentẽ. Quod 23.q.6. quod errauerat. Ezech.34. errauerat non reuocastis, & quod perierat non inquisistis. Hoc vobis per nos deus ipse facit, siue obsecrando, siue minando, siue corripiendo, siue damnis, siue laboribus, siue per suas occultas admonitiones vel visitationes, siue per potestatem temporalium leges. Intelligite quid vobiscum agatur, perite vos non vult deus L in sacrilega discordia alienatos à matre vestra catholica. Nihil in nos aliquando probare potuistis, vestri Episcopi conuenti à nobis, nunquam nobiscum pacifice conferre voluerunt, quasi fugientes cum peccatoribus loqui. Quis ferat istam superbiam, quasi Paulus Apostolus non contulerit cum peccatoribus & cum valde sacrilegis? Legite actus Apostolorum, & vi dete. Quasi ipse dominus nõ cum Iudæis à quibus crucifixus est, sermones de lege habuerit, eisque congruenter responderit? Postremò diabolus est primus omnium peccatorum, qui conuerti ad iustitiam nunquam poterit: & tamen nec ipse dominus de lege dedignatus est ei respondere, vt intelligatis istos ideo nobiscũ nolle conferre, quia causam suam perditam norunt. Nos ignoramus quid aduersus seipsos homines iactẽt qui calumniosis dissensionibus gaudent. In scripturis didicimus Christum, in scripturis didicimus Ecclesiã. Has scripturas communiter habemus, quare non in eis & Christum & Ecclesiam cõmuniter retinemus? Nos Galat.3. vbi agnouimus eum de quo dicit Apostolus, Abrahæ dictæ sunt promissiones & semini eius: Non dicit, & se
M minibus tanquàm in multis, sed tanquàm in vno, & semini tuo quod est Christus: ibi agnouimus Ecclesiam de qua dicit deus ad Abraham, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Vbi agnouimus Christũ in psalmo de se prophetantem, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genuit te: ibi agnouimus Ecclesiã in eo quod sequitur, Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam & possessionem tuam terminos terræ. Vbi agnouimus Christum in eo quod scriptum est, Deus deorum dominus loquutus est: ibi agnouimus & Ecclesiam in eo quod sequitur, Et vocauit terram à solis ortu vsque od occasum. Vbi agnouimus Christum in eo quod scriptum est, Et ipse tanquàm sponsus procedens de thalamo suo, exultauit vt gigas ad currendã viam: ibi agnouimus & Ecclesiam in eo quod paulo superius dicitur. In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrę verba eorum: In sole posuit tabernaculũ suum, Ipsa est Ecclesia in sole posita, hoc est, in manifestatione omnibus nota vsq; ad terminos terræ. Vbi agnouimus Christum in eo quod scriptum est, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt Gene.22. Psal.2. Psal.44. Psal.18. Psal.21.

omnia

A omnia ossa mea: Ipsi verò consyderauerunt & aspexerunt me,& diuiserunt sibi vestimẽta mea, & super vestimentum meum miserunt sortem:ibi agnouimus & Ecclesiam in eo quod paulo post in psalmo ipso dicitur,Commemorabuntur & cõuertentur ad dominum vniuersi fines terræ:Et adorabunt in cõspectu eius vniuersæ patriæ gentium: Quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium . Vbi agnouimus Chri-
Psal.106. stum in eo quod scriptũ est, Exaltare super cœlos deus: ibi agnouimus & Ecclesiam in eo quod sequitur,Et super omnem terram gloria tua . Vbi agnouimus Chri-
Psal.71. stum in eo quod scriptum est,Deus iudicium tuum regi da,& iustitiam tuã filio regis: ibi agnouimus & Ecclesiam in eo quod de ipsa in psalmo ipso dicitur, Et dominabitur à mari vsque ad mare,& *à flumine* vsque ad terminos orbis terrarum. *Corã illo procident* AEthiopes,& *inimici eius terrã lingẽt*, Reges Tharsis & insulæ munera *offerent*, reges Arabum & Saba dona adducẽt.*Et adorabunt* eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi. Vbi agnouimus Christũ in eo quod
Daniel.2. scriptum est, lapidem de mõte sine manibus præcisum fregisse omnia regna terrarum,vtique illa quæ de cul-
B turis dæmonum præsumebãt: ibi agnouimus & Ecclesiam in eo quod dictum est,lapidem ipsum creuisse, & factum montem magnum & repleuisse omnem terrã. Vbi agnouimus Christum in eo quod scriptũ est,Prævalebit dominus aduersus eos, & exterminabit omnes deos gentium terræ: ibi agnouimus & Ecclesiam in eo quod illic sequitur,Et adorabũt in cõspectu eius vnusquisque de loco suo omnes insulæ gentium. Vbi agno-
Abac.3. uimus Christũ in eo quod scriptũ est, Deus ab Aphrico veniet,& sanctus de *monte* vmbroso, operiet cœlos virtus eius:ibi agnouimus Ecclesiam in eo quod sequitur,Et laudis eius plena est terra. Ab Aphrico enim po sita est Hierusalem , Sicut legitur in libro Iesu Naue,
Iosue.18. vnde nomen Christi diffusum est:& ibi est mons vmbrosus,mons Oliueti,vnde ascendit in cœlũ vt cooperiret cœlos virtus eius,& impleretur Ecclesia per omnẽ terram laudis eius. Vbi agnouimus Christũ in eo quod
Esa.53. scriptum est,Sicut ouis ad immolandum ductus est,& sicut agnus coram tondente se fuit sine voce , sic non aperuit os suum,& cætera quę illic de eius passione dicuntur:ibi agnouimus & Ecclesiam in eo quod illic di-
Esa.54. citur,Lætare *sterilis quę non paris,erumpe* & exclama
C quæ non parturis , quoniam multi filij desertæ magis quàm eius quę habet virum. Dixit enim dominus,Dilata locum tabernaculi tui,& aulas tuas confige, nõ est quod parcas:porrige longius funiculos , & palos validos confirma,etiam atque etiam in dexteram atque sinistram extende.Semen enim tuum hæreditabit gentes,& ciuitates quæ desertæ erant inhabitabis: Non est quod metuas,prævalebis enim:nec erubescas quod detestabilis fueris. Confusionem enim in perpetuũ obliuiscẽris , ignominiæ viduitatis tuæ non eris memor, quoniã ego sum dominus qui feci te, dominus nomen eius. Et qui eruit te,ipse deus Israël vniuersæ terræ vocabitur . Non nouimus quid de traditoribus dicatis, quos nunquam cõuincere , nunquam ostendere potuistis: non dico quia vestri potius in tali crimine detecti & confessi manifestantur:quid ad nos pertinet de sarcinis alienis,nisi vt quos possumus corrigam° vel correptione,vel quacunque disciplina in spiritu mansuetudinis & diligentia charitatis?Quos autem corrigere non valemus, etiam si necessitas cogit pro salute cæterorum,vt dei sacramenta nobiscum communicẽt,pec-

catis tamen eorum non communicemus, quod non fit D
nisi cõsentiendo & fauẽdo . *Sic* enim eos in isto mundo in quo Ecclesia catholica per omnes gentes diffunditur, quem agrum suum dominus dicit,tanquam zizania inter triticum,vel in hac vnitatis area tanquam paleam permixtam frumento , vel intra retia verbi & sacramenti tanquam malos pisces cum bonis inclusos vsque ad tempus messis aut vẽtilationis aut littoris toleramus,ne propter illos eradicemus & triticũ,aut grana nuda ante tempus de area separata, nõ in horreum mittenda,purgemus , sed volatilibus colligenda proiiciamus, aut diruptis per schismata retibus , dum quasi malos pisces cauemus , in mare pernicioſæ libertatis exeamus. Propter hoc enim his atque aliis similitudinibus dominus seruorum suorum tolerantiam cõfirmauit , ne dum se boni putant malorum permixtione culpari , per humanas & temerarias dissensiones aut paruulos perdant,aut paruuli pereant. Quod vsq; adeo cœlestis magister cauendum præmonuit , vt etiam de prępositis malis plebem securam faceret,ne propter illos doctrinæ salutaris cathedra desereretur,in qua coguntur etiam mali bona dicere . Neque enim sua sunt
quę dicunt sed dei,qui in cathedra vnitatis doctrinam E
posuit veritatis . Proinde ille verax & ipsa veritas de præpositis sua mala facientibus,& dei bona dicentibus ait,Quæ dicunt facite,quæ autem faciunt,facere nolite Matth.23.
, Dicunt enim & non faciunt . Non vtique diceret, quæ faciunt,facere nolite:nisi manifestassent mala quę faciunt . Non ergo propter malos in mala dissensione pergamus, †* quanuis vestros maiores non execratores malorum,sed accusatores innocentium fuisse,si ve- †* alias,pereamus.
liris possimus ostendere. Sed quicunque illi & qualescunque fuerint , portant sarcinas suas . Ecce scripturæ cõmunes ecce vbi nouimus Christũ , ecce vbi nouimus ecclesiã.Si Christũ ipsum tenetis,ipsam Ecclesiã quare non tenetis?Si in ipsum Christũ,quẽ legitis & non videtis,tamen propter veritatẽ scripturarũ creditis:quare Ecclesiã negatis,quã & legitis & videtis?Hæc vobis dicendo & ad hoc bonum pacis & vnitatis & charitatis vos cõpellendo, *inimici vobis facti sumus*, & mãdatis quia *occidetis nos qui veritatem vobis dicimus* , & in errore vos perire quantum possumus non permittimus. Vindicet nos deus de vobis, vt ipsum errorem vestrum in vobis occidat,& nobiscum de veritate gaudeatis. Amen. F

Aug. Festo,docens rectè legibus sanari Donatistas,& indicans in regione Hipponẽsi nondũ eos Festi literis correctos,sed adhuc intolerabiliter grassari.

Epistola. CLXVII.

DOMINO dilectissimo & honorabili ac suscipiendo filio Festo, Augustinus in domino salutem. *Si* pro errore homines & damnabili dissensione & conuicta , modis omnibus falsitate tanta præsumunt,vt eorum salutem requirenti catholicæ Ecclesiæ tam audacter insidiari minarią; non cessent,quanto magis æquum est, & oportet eos,qui pacis & vnitatis Christianæ asserũt veritatem,omnibus etiã dissimulantibus & cohibentibus manifestam, satagere instanter atque impigre,non solum pro eorum munimine qui iam catholici sunt , verum etiam pro eorum correctione qui nondum sunt? Nam si pertinacia insuperabiles vires habere conatur , quantas debet habere constantia , quæ in eo bono quod perseueranter atque infatigabiliter agit , & deo placere se nouit,& proculdubio non potest hominibus prudentibus displicere?

Quid

G Quid autem infœlicius atque peruersius sicut Donatistæ faciunt,qui se persequutionem perpeti gloriantur, quàm de coërtione iniquitatis suæ non solum nescire confundi,sed etiam velle laudari , ignorantes cæcitate mirabili vel animositate damnabili,seu scire dissimulantes quod martyres veros non faciat pœna,sed causa?Et hoc quidem aduersus eos dicerem,quos sola caligo hæretici erroris inuolueret , pro quo sacrilegio pœnas dignissimas luerent,nec tamen vlla quenquã violenta insania lædere auderent . Aduersus autem istos quid dicam,quorũ tam pernicioſa peruersitas , vel dãnorũ terrore coërcetur,vel docetur exilio , quàm vbiq; diffusa sit Ecclesia,sicut futura prædicta est,quam malunt oppugnare † quàm agnoscere?Et si ea quæ per misericordissimam disciplinam patiuntur, comparentur eis factis quæ furiosa temeritate committunt , quis nõ videat qui magis persecutores vocandi sunt?Quanquã filij mali eo tantum quod perdite viuunt,etiam si nullas violenter inferant manus,parentum pietatem grauius persequuntur,quàm cũ illos pater aut mater,quãto amplius diligunt tanto amplius ad bonam vitã sine vlla dissimulatione compellunt.Extant publicorũ mo-

† accusare.

H nimentorum firmissima documenta, quæ potes legere si volueris,immo peto & hortor vt legas , quibus probatur quòd maiores eorũ qui primi se ab Ecclesiæ pace diuiserunt, vltro per Anulinum tunc Proconsulẽ apud Constantinum Imperatorem accusare ausi sunt Cæcilianum.In quo vtiq; iudicio si vicissent , quid erat Cæcilianus ab Imperatore passur⁹, nisi quod in istos postea quàm victi sunt,pronũciauit?Sed videlicet si eis accusantibus atque superantibus Cæcilianus eiusque collegæ pellerentur sedibus quas tenebãt, vel etiam in sua conspiratione durantibus grauius punirentur , Neque enim poterat victos & resistẽtes regia censura contẽnere,tunc isti prouisionem suam & pro Ecclesia solicitam curam prædicandam laudibus ventilarent. Nunc autem quia ipsi superati sunt,quia ea quæ intendebant probare minime potuerunt , si quid pro sua iniquitate patiuntur persecutionem vocant,nec tantum furorem perditum minime reprimunt, verum etiam honorem martyrũ quærunt,quasi verò Christiani catholici Imperatores aduersus eorum pertinacissimam iniquitatẽ aliud sequantur quàm Constantini iudicium apud quẽ vltrò Cæciliani accusatores fuerunt, cuius authoritatẽ

1 omnibus transmarinis Episcopis prætulerunt , vt non ad illos,sed ad illum Ecclesiæ causam deferrent , vt ab eo datum in vrbe Roma Episcopale iudicium , in quo primum victi sunt,rursus apud illum accusarent,vt ab altero apud Arelatum dato Episcopali iudicio ad illũ appellarent , apud quem tamen nouissime superati in sua peruersitate permanserunt. Puto quòd ipse diabolus , si authoritate iudicis quem vltrò elegerat totiens vinceretur,non esset tam impudens vt in ea causa persisteret.Sed hæc humana iudicia deputentur , & circũuenire ac falli vel etiam corrumpi potuisse dicantur. Cur ergo adhuc accusatur Christianus orbis terrarũ, & nescio quibus traditorum criminibus infamatur,qui vtique nec potuit nec debuit , nisi electis iudicibus potius quàm victis litigatoribus credere ? Habent apud deum illi iudices causam suam siue bonam siue malã, quid fecit Ecclesia toto orbe diffusa , quæ non ob aliud ab istis rebaptizanda censetur , nisi quia in ea causa in qua quid veri esset iudicare non potuit , eis potius qui iudicare potuerunt quàm eis qui nec superati cesserunt credẽdum putauit? O magnum crimen omnium gentium,quas in semine Abrahæ benedicendas promisit K deus,& sicut promisit exhibuit , quæ cum vna voce dixerint,quare nos vultis rebaptizare? Respondetur eis, quia nescitis qui fuerint in Aphrica sanctorum codicũ traditores , & in eo quod nesciebatis iudicibus magis quã accusatoribus credere voluistis . Si crimẽ alienum non grauat quenquam , quid pertinet ad orbem terrarum quod in Aphrica quisque cõmisit? Si crimen incognitum non grauat quenquam, vnde potuit orbis terrarum cognoscere,vel crimen iudicum vel reorum? iudicate qui cor habetis . Hæc est hæretica iustitia , vt quia orbis terrarum non damnat crimen incognitum, pars Donati damnet orbem terrarum inauditum. Sed sanè sufficit orbi terrarum tenere promissiones dei , & in se videre compleri,quod Prophetæ tanto ante præcinuerunt,in eisdem scripturis agnoscere Ecclesiã, vbi & rex eius Christus agnoscitur . Vbi enim de Christo talia prædicta sunt , qualia completa in Euangelio legimus, illic prædicta sunt de Ecclesia qualia compleri toto orbe iam cernimus . Nisi forte quẽquam prudentium permouebit,quod de baptismo solent dicere. Tũc esse verum baptismum Christi , cum ab homine iusto datur , cum & hinc teneat orbis terrarum euidentissi- L
mam & Euangelicam veritatem, vbi Ioannes ait,Qui Ioan.1.
me misit baptizare in aqua,ipse mihi dixit, Super quẽ videris spiritum descendentem quasi columbã & manentem super eum , ipse est qui baptizat in spiritusancto. Vnde secura Ecclesia spem non ponit in homine,ne incidat in illam sententiam in qua scriptum est, Maledictus omnis qui spem suã ponit in homine , sed Hier.17.
spem suam ponit in Christo , Qui sic accepit formam serui,vt nõ amitteret formam dei. De quo dictum est, Ipse est qui baptizat. Proinde homo quilibet minister baptismi eius,qualencunque sarcinam portet , non iste sed super quem columba descendit , ipse est qui baptizat.Illos autem vana sentiẽtes , tanta absurditas sequitur,vt quò ab ea fugiant non inueniãt. Cum enim fateantur ratum & verum esse baptismum,quãdo baptizat apud eos aliquis criminosus cuius crimina latent, dicimus eis,quis tunc baptizat,nec habent quid respõdeant,nisi deus. Neque enim possunt dicere quòd homo adulter quenquam sanctificet . Quibus respondemus,si ergo cum baptizat homo iustus manifestus,ipse sanctificat , cum autem baptizat homo iniquus occultus , tunc nõ ipse sed deus sanctificat,optare debent qui M
baptizãtur ab occultis malis hominib⁹ potius baptizari quàm à manifestis bonis . Multo enim eos melius deus quàm quilibet homo iustus sanctificat . Quod si absurdum est,vt quisque baptizandus optet ab occulto adultero potius baptizari , quàm à manifesto casto, restat vtique vt quilibet ministrorum hominum accesserit,ideo ratus sit baptismus,quia super quẽ descenderit columba ipse baptizat. Et tamẽ cum tam perspicua veritas aures & corda hominum feriat, tãta quosdam malæ consuetudinis vorago submersit, vt omnibus authoritatibus rationibusq; resistere, quàm cõsentire malint. Resistunt autem duobus modis,aut sæuiẽdo aut pigrescẽdo. Quid igitur hic faciat Ecclesiæ medicina salutem omnũ materna charitate conquirens, tanquã inter phreneticos & lethargicos æstuans? Nunquid contemnere, nunquid desistere vel debet vel potest ? Vtriusque sit necesse est molesta, quia neutris est inimica. Nam & phrenetici nolunt ligari,& lethargici nolunt excitari , Sed perseuerat diligentia charitatis,phreneticum castigare,lethargicum stimulare,ambos

A bos amare. Ambo offenduntur, sed ambo diliguntur: ambo molestati, quandiu ægri sint indignantur, sed ambo sanati gratulantur. Denique non sicut putant & sicut iactãt tales eos suscepimus quales fuerũt, sed omnino mutatos: quia esse catholici nõ incipiunt, nisi hæretici esse desiuerint. Neque enim sacramenta eorum nobis inimica sunt, quæ cum illis nobis sunt communia, quia non humana sunt, sed diuina. Proprius eorum error auferendus est, quem male imbiberunt, nõ sacramenta quæ similiter acceperunt, quæ ad pœnam suam portant & habent, quanto indignius habent, sed tamen habent. Errore itaque derelicto, separationis prauitate correcta, ab hæresi ad Ecclesiæ pacem transeunt, quam non habebant, sine qua illis perniciosum fuerat quod habebant. Sed si cum transeunt *ficti sunt, non est* hoc iam nostrum, sed dei iudicium. *Et tamen* quidam cum ficti putarentur, *quoniam inssionis* ad nos terrore trãsierunt, *tales posterius in* nonnullis tentationibus inuenti sunt, vt quibusdam veteribus catholicis præferrentur. Num ergo nihil agitur cum instanter agitur? Neq; enim solis humanis terroribus murus duræ con-
B suetudinis expugnatur, sed etiã diuinis authoritatibus atq; rationibus fides & intelligentia mentis instruitur. Quæ cũ ita sint, nouerit benignitas tua homines vestros, qui in regione Hipponẽsi sunt, adhuc esse Donatistas, nec apud eos quicquã valuisse tuas literas. Cur autẽ nõ valuerint, non opus est scribere, Sed mitte aliquẽ tuorũ, vel domesticorũ, vel amicorũ, cuius hoc fidei possis iniungere, qui non ad ea loca, sed ad nos primitus veniat illis omnino nescientibus, & nobiscum primitus consilio pertractato, quod agẽdum domino adiuuante visum fuerit agat. Neque enim tantum pro eis agimus cum hoc agimus, sed etiam pro nostris iam factis catholicis, quibus illorum vicinitas sic infesta est, vt cõtemni à nobis nullo modo possit. Et hoc quidem breuiter scribere poteram, sed volui te habere aliquid literarum nostrarum, quo rationem curæ meę non solum ipse cognosceres, sed etiam cuicunque dissuadẽti, ne tuorum correctioni operã instanter impendas, nobisq; detrahẽti quod talia velimus, habeas, quod respõdeas. Quod si superfluo feci quod iam ista vel didiceras, vel ipse cogitaueras, aut onerosus fui quod curis publicis tam occupato prolixam Epistolam ingessi, peto
C des veniam, dum tamen quod suggessi & rogaui non spernas. Sic te tueatur misericordia dei.

Augustinus Eusebio narrat immane factum iuuenis, qui matrem cædere solitus, demum & mortem minatus, transiit ad Donatistas, & ab illis iterato baptizatus est. Rogat ut causa presbyteri cuiusdam, placide tractetur apud graues uiros. Epistola. CLXVIII.

DOMINO meritoq; suscipiẽdo eximio atque honorabili fratri Eusebio, Augustinus. Scit deus cui manifesta sunt arcana cordis humani, quantum pacem diligo Christianam, tantum me moueri sacrilegis eorum factis, qui in eius dissensione indigne atque impie perseuerant, eumq; motum animi mei esse pacificum, neque me id agere, vt ad cõmunionem catholicam quisquã cogatur inuitus, sed vt omnibus errãtibus aperta veritas declaretur, & per nostrum ministerium deo iuuante manifestata se amplectendã atque sectãdam satis ipsa persuadeat. Quid enim execrabilius quæso te, vt alia taceam, quàm id quod nunc accidit? Corripitur ab Episcopo suo iuuenis, crebris cædibus matris insanus, & impias manus nec illis diebus cum etiam seueritas legum sceleratissimis parcit, à vi-
sceribus vnde natus est reuocans. Minatur eidem matri se in partem Donati trãslaturum, & eam, quam incredibili furore solet cædere, perẽpturum. Minatur ei, transit ad partẽ Donati, rebaptizatur furens, & in maternum sanguinem fremens albis vestibus cãdidatur. Constituitur intra cancellos eminẽs atque conspicuus, & omnium gementium oculis matricidij meditator tanquam renouatus opponitur. Hæccine tandem tibi placent vir grauissime? Nequaquam hoc de te crediderim. Noui cõsyderationem tuam. Cæditur mater carnalis in membris, quibus genuit & nutriuit ingratum, prohibet hęc ecclesia mater spiritalis, cæditur & ipsa in sacramentis quibus genuit & nutriuit ingratũ. Nõne tibi videtur dixisse parricidaliter frẽdens, quid faciam ecclesiæ quæ me prohibet cædere matrem meam? Inueni quid faciam: Iniuriis quibus potest etiam ipsa feriatur, fiat in me aliquid vnde membra eius doleant. Vadam mihi ad eos qui nouerunt exufflare gratiã in qua ibi natus sum, destruere formam quam in vtero eius accepi. Ambas matres meas sæuis cruciatibus torqueam, quæ me posterior peperit, efferat prior. Ad huius dolorem spiritaliter moriar, ad illius cędem carnaliter viuam. Quid aliud expectamus vir honorabilis E
Eusebi, nisi vt in miseram mulierem senectute decrepitam, viduitate destitutam, à cuius cædibus in catholica prohibebatur, iã Donatista securus armetur? Quid enim aliud furibũdo corde concepit cum diceret matri, Transferam me in partem Donati, & bibam sanguinẽ tuum? Ecce iam conscientia cruentus, veste dealbatus perficit partẽ pollicitationis suæ: Restat pars altera, vt matris sanguinẽ bibat. Si ergo placent ista, vrgeatur à clericis & sanctificatoribus suis, vt intra octauas suas totum quod vouit exoluat. Potens est quidem dextera domini quæ furorem illius à misera vidua & desolata compescat, & eum quibus modis nouit à tam scelerata dispositione deterreat. Veruntamen ego tanto animi dolore percussus, quid facerẽ. nisi saltem loquerer? An verõ ista illi faciunt & mihi dicitur tace? Auertat à me dominus hanc amentiam. Et cũ ipse mihi imperet per Apostolum suum, & dicat, ab Episcopo Titum. 1.
refelli oportere docentes quę non oportet, ego illorum *indignationibus territus* taceam? Quod enim publicis gestis hærere volui tam sacrilegum nefas, ad hoc vtiq; volui, ne me quisquam, maxime in aliis ciuitatibus vbi opportunum fuerit, ista deplorantẽ fingere aliquid ar- F
bitretur, quãdo etiam apud ipsam Hipponem iam dicitur, non hoc Proculianum mandasse, quod publicum renunciauit officium. Quid autẽ modestius agere possumus, quàm vt tam grauem causam per te tamen agã virum & clarissima dignitate prædituin, & consyderantissima voluntate trãquillum? Peto igitur sicut iam petiui per fratres nostros bonos atque honestos viros, quos ad tuam eximietatem misi, vt quærere digneris: vtrum Proculiani presbyter Victor nõ hoc ab Episcopo suo mandatũ acceperit, quod officio publico renunciauit: an forte cũ & ipse Victor aliud dixerit, falsum illi apud acta prosecuti fuerint, cum sint communionis eiusdem? Aut si consentit vt ipsam totam quæstionem dissensionis nostrę placide pertractemus, vt error qui iam manifestus est, manifestius innotescat, libenter amplector. Audiui enim quod dixerit, vt sine tumultu populari assint nobiscum deni ex vtraque parte graues & honesti viri, & secundum scripturas quid in vero sit perquiramus. Nam illud quod rursus eum dixisse nonnulli ad me pertulerunt, cur non ierim Constantinam,

Universidad de Deusto Biblioteca

G stantinam,quando ibi plures ipsi erant, vel me debere ire Mileuum, quod illic sicut perhibẽt concilium proxime habituri sunt, ridiculum est dicere quod ad me pertineat cura propria,nisi Hipponensis Ecclesiæ.Mihi tota huius quæstionis ratio maxime cum Proculiano H concedet,vt suscipiat in hac re vicẽ meam,& eum dominus pro veritate certantem, quanuis sermone impolitum,tamen vera fide eruditũ sicut confidimus adiuuabit.Nulla ergo causa est, cur ad alios nescio quos deferat,ne inter nos quod ad nos pertinet peragamus. Nec tamen vt dixi etiam illos defugio, si eorum ipse poscit auxilium.

Augustinus Eusebiũ hortatur,ut curet ut admonito Proculiano,non ferendam clericorum suorum licentiam coerceat,alioqui se Romam rem delaturum.

Epistola. CLXIX.

DOMINO eximio meritoq; suscipiendo & dilectissimo fratri Eusebio, Augustinus.

Non ego recusanti voluntati tuę iudicium sicut dicis inter Episcopos subeũdum molestus exhortaror aut deprecator imposui. Quod quidem etiam si suadere voluissem,possem fortasse facilè ostẽdere quàm valeas iudicare inter nos in tam manifesta atq; aperta causa,& quale sit illud quod facis,vt nõ auditis partibus iam ferre non dubites pro vna parte sententiam, qui iudiciũ reformidas.Sed hoc vt dixi interim omitto. Nihil autem rogaueram aliud honorabilem beni- I gnitatem tuam,quod quęso tandem in hac saltem epistola digneris aduertere,nisi vt quæreres à Proculiano, vtrum hoc ipse dixerit Victori presbytero suo, quod ab eo sibi dictum publicum officium renunciauit: an forte qui missi sunt,non quod à Victore audierunt,sed falsum gestis prosecuti sint.Deinde quid illi tuo de tota ipsa quæstione inter nos discutienda videretur.Arbitror autem nõ iudicem fieri eum,qui rogatur vt interroget aliquem, & quod ei responsum fuerit rescribere dignetur.Hoc ergo etiam nunc rogo vt facere nõ graueris, quia literas meas sicut etiã expertus sum non vult accipere. Quod si voluisset, non vtique per tuam eximietatem id agerem.Cum autem id non vult,quid possum minus agere quàm vt per te talem virũ,& qui eum diligis interrogetur aliquid, vnde me tacere mea sarcina prohibet? Quod autem mater à filio cæsa tuæ grauitati displicuit, sed ille dixisti si sciret, à communione sua tam nefarium iuuenem prohibitus esset,breuiter respondeo,Modo cognouit,modo prohibeat.Add. 24.q.1.sub-t diaconus. do etiam aliud:Subdiaconus quondam Spanensis Ecclesiæ vocabulo Primus,cum ab accessu indisciplinato sanctimonialium prohiberetur, atque ordinata & sana præcepta contemneret, à clericatu remotus est, & ipse irritatus aduersus disciplinam dei,transtulit se ad illos,& rebaptizatus est.Duas etiam sanctimoniales cũ colonis suis * † de fundo catholicorum Christianorũ, siue idem transtulit,siue illum secutæ etiam ipsæ,tamẽ rebaptizatæ sunt.Et nunc cum gregibus Circuncellionum inter vagabundos greges fœminarum, quæ propterea maritos habere noluerunt,ne habeant disciplinam, in detestabilis vinolentiæ bacchationibus superbus exultat,gaudens latissimam sibi apertam esse licẽtiam malę conuersationis,vnde in catholica prohibebatur. Et hoc fortasse Proculianus ignorat. Ergo per tuam grauitatem atque modestiam eidem in notitiam perferatur. Iubeat eum qui non ob aliud illam cõmunionem delegit, *nisi quia in catholica clericatũ amiserat, propter inobedientiam & perditos mores à sua communione remoueri. Etenim ego si domino placet istum modum seruo*, vt quisquis apud eos propter disciplinam degradatus ad catholicam transire voluerit in humiliatione pœnitẽtiæ recipiatur, quò & ipsi eum forsitan cogerent, si apud eos manere voluisset. *Ab eis* verò consydera quæso te, quàm execrabiliter fiat, vt L quos male viuẽtes Ecclesiastica disciplina corripimus, persuadeatur eis vt ad lauacrum alterum veniant,atq; vt id accipere mereantur Paganos se esse respondeant, quæ vox ne procederet de ore Christiano, tantus sanguis martyrum fusus est,deinde quasi renouati & quasi sanctificati,disciplinæ quam ferre non potuerunt, deteriores facti, sub specie nouæ gratiæ, sacrilegio noui furoris insultent. Aut si male facio, per tuam beneuolentiam ista corrigenda curare,de me nullus queratur, si hæc illi perferri in notitiam per codices publicos fecero, qui mihi negari vt arbitror in Romana ciuitate non possunt. Nam cum deus imperet vt loquamur & prædicemus verbum, & docentes quæ non oportet refellamus,& instemus opportune atque importune, sicut dominicis & Apostolicis literis probo, nullus hominum mihi silentium de his rebus persuadẽdum arbitretur. Violenter autem vel latrocinantes si quid audendum putauerint,non deerit dominus ad tuendã Ecclesiam suam, qui iugo suo in gremio eius toto orbe diffuso omnia terrena regna subiecit. Nam cũ Ecclesię quidam colonus filiam suam,quæ apud nos fuerat catechumena,& ab illis seducta est, inuitis parentibus vt M ibi baptizata etiam sanctimonialis formam susciperet, ad communionem catholicam paterna vellet seueritate reuocare,& ego fœminam corruptæ mentis nisi volentem, & libero arbitrio meliora diligentem suscipi noluissem,ille rusticus etiam plagis instare cœpit,vt sibi filia consentiret, quod statim omnimodo fieri prohibui. Tamen per Spanianã transeuntibus nobis,presbyter ipsius stans in medio fundo catholicæ ac laudabilis fœminæ,voce impudentissima post nos clamauit, quòd traditores & persecutores essemus,qui conuicium etiam in illam fœminam iaculatus est, quæ communionis est nostræ,in cuius medio fundo stabat. Quibus vocibus auditis,nõ solum meipsum à lite refrenaui,sed etiam multitudinem,quæ me comitabatur compescui. Et tamen si dicam,quæratur qui sint vel fuerint traditores vel persecutores.Respõdetur mihi,disputare nolumus & rebaptizare volumus. Nos oues vestras insidiantibus morsibus luporum more deprædemur, vos ê si boni pastores estis,stacete. Quid enim aliud mãdauit Proculianus, si vere ipse mandauit, *Si Christianus*

es,seruæ

K

* † alias,cõcolonas sunt

A es,ſerua hoc iudicio dei,niſi,nos faciamus,tu tace. Auſus eſt etiam idem presbyter homini ruſticano conductori fundi Eccleſiæ comminari. Hæc quoque omnia per te quæſo nonerit Proculianus, coërceat inſaniam clericorum ſuorum. Vide honorabilis Euſebi, nō apud te tacui: dignaberis itaque non quid tu de his omnibus ſentias ne tibi arbitreris à me iudicis onus imponi,ſed quid illi reſpondeāt mihi reſcribere. Miſericordia dei te incolumem tueatur domine eximie & merito ſuſcipiende ac dilectiſſime frater.

Auguſtinus Seuerino conſanguineo ſuo,qui uidetur fuiſſe Donatiſta,deteſtatur ſchiſma ſceleſtum & impudens.

Epiſtola. CLXX.

DOMINO multū deſyderabili & valde chariſſimo fratri Seuerino, Auguſtinus. Literas fraternitatis tuæ etſi valde ſero,etſi pręter quod ſperaueram,tamen lætus accepi, maximeq; ampliori gaudio perfuſus ſum,cum cognouiſſem hominē veſtrum hac ipſa ſola cauſa veniſſe Hipponē,vt ad me literas tuæ fraternitatis afferret. Cogitaui enim nō ſine cauſa hoc exortum eſſe in animo tuo, vt recoleres conſanguinitatem noſtram: niſi quia fortaſſe perſpicis, B ſicut noui non leue pondus prudētiæ tuæ, quàm ſit dolēdum,vt qui ſecundum carnē fratres ſumus,in Chriſti corpore non vna ſocietate viuamus: præſertim quia facilè tibi eſt attendere & videre ciuitatem ſuper montem conſtitutā,de qua dominus ait in Euangelio,quòd abſcondi non poſſit. Ipſa eſt enim Eccleſia catholica: Vnde καθολικὴ Græce appellatur, quòd per totū orbem terrarum diffunditur. Hāc ignorare nulli licet,ideo ſecundum verbum domini noſtri Ieſu Chriſti,abſcondi nō poteſt. Pars autem Donati in ſolis Aphris calumniatur orbi terrarum, & non conſyderat ea ſterilitate qua fructus pacis & charitatis noluit afferre,ab illa radice Orientalium Eccleſiarum ſe eſſe præciſam, vnde Euangelium in Aphricam venit: vnde terra ſi eis afferatur,adorant,fidelis autem ſi inde veniat,exufflant & rebaptizāt etiam. Hoc enim prædixit filius dei qui veritas eſt,ſe eſſe vitem, ſuos autem filios eſſe ſarmenta, & patrem ſuum agricolam. Sarmētum,inquit, quod in Ioan.15. me non dat fructum,pater meus tollet illud: Sarmentum autem quod in me dat fructum, purgat illud, vt maiorem fructum afferat. Non ergo mirum eſt, ſi de illa vite quæ creuit & omnes terras impleuit, præciſi C ſunt illi qui fructum charitatis afferre noluerunt. Qui ſi vera crimina obiecciſſent collegis ſuis,maiores eorum qui ſchiſma fecerūt, ipſi obtinuiſſent cauſam ſuā apud Eccleſiam tranſmarinā,vnde ad iſtas partes Chriſtianæ fidei manauit authoritas, vt illi eſſent foris,quibus eadem crimina obiiciebant. Nunc autem cum illi inueniuntur intus cōmunicare Eccleſiis Apoſtolicis,quarū nomina in libris ſanctis habent & recitant, iſti autem foris poſiti,& ab illa cōmunione ſeparati ſint,quis non intelligat eos habuiſſe cauſam bonam,qui eā apud medios iudices obtinere potuerunt? Aut ſi cauſam bonam habebant & eam tranſmarinis Eccleſiis probare non potuerunt,quid illos læſit orbis terrarum,vbi Epiſcopi collegas ſuos qui apud eos obiectis criminibus cō uicti non erant,temere damnare non poſſent? Itaq; innocentes rebaptizantur & Chriſtus in innocētibus exufflatur. Si autem iidem Donatiſtæ Aphrorum collegarum ſuorum vera crimina nouerant,& neglexerunt ea demonſtrare & probare tranſmarinis Eccleſiis, ipſi ſe ab vnitate Chriſti ſceleratiſſimo ſchiſmate pręciderunt,non habent quod excuſent: & vos noſtis maxime, quia tam multi ſcelerati apud eos emerſerunt, & tole- D rauerunt illos per tot annos,ne partem Donati cōſcinderent, & non dubitauerunt illo tempore,falſas ſuſpitiones ſuas obuicientes, pacem Chriſti vnitatemq; dirumpere,& vos videtis. Sed neſcio quæ carnalis cōſuetudo frater Seuerine ibi vos tenet: & olim doleo, olim gemo,maxime prudentiam tuam cogitans, & olim te videre deſydero,vt de hac re tecū loquerer. Quid enim prodeſt vel ſalus vel cōſanguinitas temporalis, ſi æternam Chriſti hæreditatem ſalutemq; perpetuā in noſtra cognatione contemnimus? Hæc me interim ſcripſiſſe ſuffecerit, quæ duris cordibus valde pauca ſunt & propè nulla, animo autem tuo quem bene noui valde multa ſunt & valde magna. Non enim mea ſunt qui nihil ſum,niſi quod expecto miſericordiā dei, ſed ipſius dei omnipotentis, quem quiſquis in hoc ſeculo cōtempſerit patrem,inueniet in futuro iudicem.

Sub perſona eccleſiæ catholicæ cohortatur omnes Donatiſtas,ut reſipiſcentes redeant ad communionem.

Epiſtola. CLXXI.

VOBIS Donatiſtæ, catholica Eccleſia dicit: Filij hominū vſquequo graues corde,vt quid diligitis vanitatem,& quæritis mendacium? E Vt quid vos à totius orbis vnitate nefario ſchiſmatis ſacrilegio diuiſiſtis? Attēditis falſa quæ vobis dicuntur ab hominibus,aut mentientibus,aut errantibus de traditione codicum diuinorum, vt in hæretica ſeparatione moriamini,& non attenditis quod vobis ipſi codices dicunt,vt in catholica pace viuatis. Quare aperitis aures ad ſermonem hominum dicentium,quod nunquam probare potuerūt, & ſurdi eſtis aduerſus ſermonem dei dicentis: Dominus dixit ad me,filius meus es Pſal.2. tu,ego hodie genui te: Poſtula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam,& poſſeſſionē tuam terminos terræ? Abrahę dictæ ſunt promiſſiones & ſemini eius. Nō Gal.3. dicit,& ſeminibus tanquam in multis,ſed tanquam in vno,& ſemini tuo quod eſt Chriſtus. In ſemine,inquit, tuo benedicentur omnes gentes. Erigite oculos cordis, & cōſyderate totum orbem terrarum,quomodo in ſemine Abrahæ benedicuntur omnes gentes. Tunc ab Gene.12. vno credebatur quod nondum videbatur, iam vos videtis & adhuc inuidetis. Paſſio domini precium eſt orbis terrarum. Ille totum orbem redemit,& vos cū toto orbe ad lucrum veſtrum non cōcordatis, ſed potius ad damnum veſtrum in parte litigatis,vt totum perdatis. F Audite in Pſalmo,quo precio redempti ſumus. Fode- Pſal.21. runt,inquit,manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea. Ipſi verò conſyderauerunt & cōſpexerunt me,diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtimentum meum miſerunt ſortem. Quare diuiſores veſtimentorum domini eſſe vultis, & tunicam illā charitatis deſuper textam, quam nec perſecutores eius diuiſerunt,tenere cum toto orbe non vultis? In Pſalmo ipſo legitur,quia totus orbis eam tenet: Commemorabuntur,inquit, & conuertentur ad dominum vniuerſi fines terræ: Et adorabunt in cōſpectu eius vniuerſę patriæ gentium. Quoniam ipſius eſt regnum, & ipſe dominabitur gētium. Aperite aures cordis & audite,quia Pſal.49. deus deorum dominus locutus eſt,& vocauit terram à ſolis ortu vſque ad occaſum, ex Syon ſpecies decoris eius. Si hoc non vultis intelligere, audite Euangelium, iam per os proprium loquente ipſo domino & dicente: Quia oportebat de Chriſto compleri omnia,quę de il- Lucæ.24. lo ſcripta ſunt in lege & Prophetis & Pſalmis,& prædicare in nomine eius pœnitētiam & remiſſionē omnium

1.Retract. 40. Pſal.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G nium peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. Quod in psalmo dixit: Vocauit terram à solis ortu vsque ad occasum, hoc in Euãgelio, Per omnes gẽtes. Et quod in psalmo dixit, Ex Syon species decoris eius, hoc in Euangelio dixit, Incipiẽtibus ab Hierusalem. Fingitis vos ante tẽpus messis fugere permixta zizania, quia vos estis sola zizania. Nam si frumenta zizania, quia vos estis sola zizania. Nam si frumenta essetis, permixta zizania toleraretis, & à segete Christi nõ vos diuideretis. De zizaniis quidem dictum est, Quoniã abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Sed & de tritico dictum est, Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Quare creditis creuisse zizania & mũdum repleuisse, triticum autem decreuisse, & in sola Aphrica mansisse? Christianos vos dicitis, & Christo cõtradicitis. Ipse dixit, Sinite vtraq; crescere vsque ad messem, non dixit, crescant zizania, decrescant frumenta. Ipse dixit, Ager est hic mundus, non dixit, ager est Aphrica. Ipse dixit, Messis est finis seculi, nõ dixit, messis est pars* Donati. Ipse dixit, Messores angeli sunt, nõ dixit, messores principes Circumcellionum sunt. Sed quia pro zizaniis triticum accusastis, vos esse zizania demonstrastis, & quod est grauius

Matth. 24.

Matth. 13.

*aliãs, tẽpus

H ante tempus vos à tritico separastis. Maiores enim vestri quorum in sacrilega præcisione perseueratis, quidã gestis municipalibus codices sanctos & instrumenta Ecclesię persecutoribus tradiderunt, quidam eos fatentes dimiserunt & eis communicauerunt, & vtriq; Carthaginẽ furiosa factione conuenerunt, de crimine traditionis, de quo ipsi inter se iam consenserant, inauditos damnauerunt, Episcopum cõtra Episcopum ordinauerunt, altare contra altare erexerunt. Postea literas ad Imperatorem Constantinum vt inter Aphros Episcopi transmarini iudicarent, miserunt, datis iudicibus quos postulauerant, & Romæ iudicantibus nõ obtemperauerunt, Episcopos apud Imperatorem tanquã male iudicauerint arguerunt. Ab aliis rursus Episcopis ad Arelatum missis ad ipsum Imperatorem appellauerũt: ab ipso auditi & calumniatores inuenti, in eodem scelere permãserunt. Euigilate ad salutem, amate pacem, redite ad vnitatem. Hæc vobis quemadmodum gesta sunt, quando vultis omnia recitamus. Ille communicat malis qui consentit factis malorum, non qui tolerat in agro dominico zizania vsque ad messem, vel paleam vsque ad vltimam vẽtilationem. Si malos odistis, vos-

I ipsi mutamini ab scelere schismatis. Si malorum permixtionem timeretis, Optatum inter vos in apertissima iniquitate viuentem per tot annos non teneretis. Quem cum modo martyrem dicitis, supereſt vt eum propter quem mortuus est Christum dicatis. Postremo quid vos offendit orbis Christianus, à quo vos nefario furore præcidistis? Et quid apud vos promeruerũt Maximianistæ, quos à vobis damnatos, & per iudicia publica de basilicis perturbatos, in suo rursus honore recepistis? Quid vos offendit pax Christi, contra quam vos diuiditis ab eis quos infamatis? Et quid vos promeruit pax Donati, pro qua suscipitis quos damnatis? Felicianus Musticanus modo vobiscum est. Legimus enim prius in vestro concilio damnatum, & à vobis postea in iudicio Proconsulis accusatum, & in Musticana ciuitate gestis municipalibus oppugnatũ. Si traditio codicũ scelerata est, quam deus in regẽ qui Hie-

*† aliãs, bellica.

remiæ librum incendit morte publica *† vindicauit, quãto sceleratius est sacrilegium schismatis, cuius authores quibus Maximianistas comparastis, aperta terra viuos absorbuit? Quomodo ergo crimen traditionis nobis obiicitis quod non probatis, & schismaticos vestros & damnatis & acceptatis? Si propterea iusti estis, quia persecutionem per Imperatores passi estis, iustiores vobis sunt isti Maximianistæ quos per iudices ab Imperatoribus catholicis missos vosipsi persecuti estis? Si baptismum vos soli habetis, quid apud vos facit baptismus Maximianistarum in eis quos baptizauit Felicianus damnatus, cum quibus est ad vos postea reuocatus? Vel vobis laicis ad ista respondeant Episcopi vestri, si nobiscum loqui nolũt, & cogitate pro salute vestra quale sit hoc ipsum quod nobiscum loqui nolunt. Si lupi concilium fecerunt vt pastoribus non respondeant, quare oues concilium perdiderunt vt ad luporũ spelunCas accedant? K

Augustinus Crispinum Donatistã urget, propositis breuiter aliquot argumentis, ad ea si potest respondeat per literas.

Epistola. CLXXII.

QVIA humilitatem nostram vestri reprehendunt, ideo sic epistolam prænotaui, quod in tuam contumeliam feciſſe videar, si non ita mihi abs te vt rescribatur expecto. De Carthaginensi promissione tua vel nostra instantia, quid multa commemorem? Quomodolibet ea gesserimus, transierint L ne quod restat impediant. Nunc excusatio, nisi fallor nulla est, adiuuante domino, ambo in Numidia sumus & nobis loco terrarum inuicẽ propinquamus. Rumor ad me detulit adhuc te velle mecum disputãdo experiri de quæstione quæ nostram dirimit communionẽ. Vide quàm breuiter omnes auferantur ambages, ad hanc epistolam responde si placet, & fortasse sufficiet, non solum nobis, sed & eis qui nos audire desyderant: aut si non sufficiet, scripta atque rescripta, donec sufficiat, repetentur. Quid enim nobis commodius poterit exhibere vrbium quas incolimus tanta vicinitas? Ego enim statui nihil de hac re agere vobiscum nisi per literas, vel ne cui nostrũ de memoria quod dicitur elabatur, vel ne fraudentur talium studiosi, qui forte interesse nõ possunt. Soletis de præteritis rebus gestis quę vultis falsa iactare, forte non mentiendi studio sed errore. Proinde si placet de præsentibus illa metiamur. Proculdubio te non fugit prioris populi temporibus & idololatrię sacrilegium fuisse cõmissum, & à rege contemptore librum propheticum incensum, quo vtroque crimine schismatis malum non puniretur atrocius, nisi grauius penderetur. Profecto enim recordaris quẽad- M modum schismatis authores viuos dehiscens terra sorbuerit, & eos qui consenserant, cœlo irruens ignis absumpserit. Sic nec fabricatum & adoratum idolũ, nec sacer liber exustus meruit vindicari. Cur ergo qui soletis nobis obiicere, non solum in nostris non probata, sed potius in vestris probata crimina eorum qui formidine persecutionis impulsi dominicos libros cõcremandos ignibus tradiderunt, Vos eos quos pro scelere schismatis, plenarij cõcilij vestri veridico, sicut ibi scriptum est, ore damnastis, in eodem ipso Episcopatu recepistis; in quo damnastis, Felicianum dico Musticanũ & Prætextatum Assuritanum. Neque enim sicut ignorãtibus dicitis ex eo numero fuerunt isti quibus vestrũ concilium diem prorogauerat & præfixerat, intra quẽ nisi ad vestram communionem remeauissent, eadem sententia tenerẽtur: sed de illo numero isti fuerũt quos eo die sine dilatione damnastis, quo illis dilationẽ dedistis. Probabo si negaueris. Concilium vestrum loquitur, Proconsularia gesta habemus in manibus quibus id non semel allegastis. Aliam ergo defensionem para

si potes,

A si potes,nedum negas quod conuincã,moras faciamus. Felicianus igitur & Prętextatus si innocẽtes erãt,quare sic damnati sunt? Si scelerati, quare sic recepti sunt? Si probaueris innocentes, cur non credamus à multo paucioribus maioribus vestris falso crimine traditionis innocentes potuisse damnari, si à trecentis decem successoribus eorum, vbi etiam pro magno scriptum est, plenarij cõcilij ore veridico,in falso crimine schismatis innocentes damnari potuerunt? Si autem probaueris rectè fuisse dãnatos,quæ restat defensio, cur in eodem Episcopatu recepti sint, nisi vt exaggerans vtilitatem salubritatemq; pacis,ostẽdas etiam ista pro vnitatis vinculo toleranda? Quod vtinam non oris, sed cordis viribus ageres,profecto perspiceres,*quàm nullis* calumniis per orbem terrarũ *esset violanda* pax Christi,si licet in Aphrica *etiam in sacrilego* schismate dã-
† parte. natos,in eodem *ipso Episcopatu* recipi pro pace † Donati. Item *soletis nobis* obiicere quod vos per potestates terrenas persequámur. Qua in re non disputo, vel quid vos pro immanitate tanti sacrilegij mereamini, vel quantum nos Christiana temperet mansuetudo:illud dico,si hoc crimen est,cur eosdem Maximianistas
B per iudices ab eis Imperatoribus missos, quos per Euãgelium genuit nostra communio,grauiter infectati de basilicis quas tenebant,in quibus eos inuenit ipsa concisio, & controuersiarum strepitu & iussionum potentatu & auxiliorum impetu perturbastis? in qua conflictatione quæ passi sint per loca singula recentia rerum vestigia contestantur, quæ iussa sint chartæ indicant, quæ facta sint terræ clamant, in quibus etiam Optati illius Tribuni vestri *sancta memoria prędicatur*. Item dicere soletis,quod nos Christi baptismum nõ habeamus, & præter vestram communionem nusquam sit. Possem hinc vberius aliquanto disserere. *Sed* contra vos iam nihil opus est,qui cum Feliciano & Prętextato etiam Maximianistarũ baptismũ recepistis. Quotquot enim baptizauerunt quando Maximiano cõmunicabant,cum etiam ipsos nominatim,id est,Felicianũ & Prætextatum de basilicis eorum, sicut gesta testantur, diuturno cõflictu iudiciorum expellere conaremini. Quotquot ergo eo tempore baptizauerunt,nunc secum & vobiscum habent,non *solum per ęgritudinum pericula,sed etiam per solẽnitates Paschales in tot ecclesiis* ad suas ciuitates pertinentibus,& *in ipsis* tã ma-
C gnis ciuitatibus foris in scelere schismatis baptizatos, quorum nulli baptisma repetitum est. Atque vtinam probare possetis eos quos foris in scelere schismatis Felicianus & Prætextatus tanquam inaniter baptizauerant,ab eis receptis intus quasi vtiliter denuo baptizatos. Si enim rursus baptizandi erant isti, rursus ordinandi erant illi. Amiserant enim Episcopatum recedentes à vobis,si extra communionem vestram baptizare non poterant. Nam si discedentes Episcopatũ non amiserant,baptizare vtique poterant. Si autem amiserant,ergo vt eis quod amiserant redderetur, redeuntes ordinari debebant. Sed noli timere,sicut certum est cũ eodem illos Episcopatu,cum quo exierant remeasse,ita certũ est omnes quos in Maximiani schismate baptizarunt,sine vlla baptismi repetitione secum vestræ cõmunioni recõciliasse. Quibus igitur sufficimus lachrymis plangere recipi baptismum Maximianistarum,& exufflari baptismum orbis terrarum? Siue auditos siue inauditos,siue iuste siue iniuste,damnastis Felicianum, damnastis Prætextatum:dic mihi, quem Corinthiorũ Episcopum audiuit,aut damnauit aliquis vestrum? quẽ Galatarum? quem Ephesiorũ? quem Colossensiũ? Philippensium? Thessalonicensium? cæterarumq; omnium ciuitatum,de quibus dictum est, Adorabunt in conspe- Psal.21.
ctu eius vniuersæ patriæ † gentium. Ergo istorum bap- † familiæ.
tismus acceptatur,& illorum exufflatur,qui nec istorum est nec illorum,sed illius de quo dictũ est, Hic est
qui baptizat. Sed non hinc ago,ad illa quę præsto sunt, Ioan.1.
aduerte,ea quæ oculos etiam cæcos feriunt,intuere,dãnati habent baptismum & inauditi non habent. Nominatim in scelere schismatis expressi & electi habẽt, & ignoti longe peregrini nũquam accusati, nunquam iudicati nõ habent? Qui de præcisa parte Aphricæ rursus præcisi sunt habent, & vnde ipsum Euangelium in Aphricam venit non habent? Quid pluribus onero? Ad ista respondes: Attende sacrilegium schismatis vestro concilio Maximianistis exaggeratum: Attende persecutiones per iudiciarias potestates,quas eis irrogastis: Attende baptismum eorum quem cum eis quos damnastis recepistis, & responde si potes,vtrũ habeatis aliquid vnde iniiciatis nebulas imperitis,Cur ab orbe terrarũ longe maiore scelere schismatis seperemini,quàm quod in Maximianistis vos damnasse gloriamini? Pax Christi vincat in corde tuo. E

Expostulat cum Crispino,qui quosdam mercede attractos rebaptizarat,adiurans illum ut ad obiecta respondeat.

Epistola. CLXXIII.

DEVM quidẽ timere debuisti, sed quia in rebaptizandis Mappaliẽsibus sicut homo timere voluisti. Cur non valeat iussio regalis in prouincia, si tantum valuit iussio prouincialis in villa? *Si* personas cõpares,tu possessor,ille Imperator. Si loca compares,tu in fundo,ille in regno. Si causas cõpares, ille vt diuisio resarciatur, tu vt vnitas diuidatur. Sed nos te de homine non terremus. Nam possemus agere, vt decem libras auri secundum Imperatoria iussa persolueres. An forte propter ea non habes vnde reddas quod dare iussi sunt rebaptizatores,dum multum erogas,vt emas quos rebaptizes? Sed nos te vt dixi de homine non terremus,Christus te potius terreat. Cui volo scire *quid respondeas si tibi dicat, Crispine carum fuit precium tuum ad emendum timorem* Mappaliẽsium,& *vilis mors mea ad emendum amorem* omniũ gentiũ? Plus valuit rebaptizandis colonis tuis quod numeratum est de sacculo tuo, quàm rebaptizãdis populis meis quod manauit de latere meo? Scio te plura au- F
dire posse,si Christo aurem præbeas,& ex ipsa tua possessione admoneri,quàm impia contra Christum loquamini. Si enim humano iure præsumis firme te possidere quod emisti argento tuo,quanto firmius diuino iure possidet Christus quod emit sanguine suo? Et ille quidem inconcusse possidebit totum, [quod emit,] de quo dictum est, Dominabitur à mari vsque ad mare, Psal.71.
& à flumine vsque ad terminos orbis terræ. Sed certe quomodo confidis non te perditurum quod in Aphrica videris emisse,qui Christum dicis toto orbe perdito ad solam Aphricam remansisse? Quid multa? Si volũtate sua Mappalienses in tuam communionem trãsierunt,ambos nos audiãt,ita vt scribantur quæ dicemus, & à nobis subscripta eis Punice interpretẽtur,& remoto timore dominationis eligant quod voluerint. Ex iis enim quæ dicemus apparebit,vtrum coacti in falsitate remaneant,an volentes teneant veritatẽ. Si enim hæc non intelligunt,qua temeritate traduxisti non intelligentes? Si autem intelligunt, ambos vt dixi audiant, & quod voluerint faciant. Si quæ etiam plebes à vobis

ad nos

G ad nos transierunt, quas putas à dominis coactas, hoc & ibi fiat, ambos nos audiant, & eligant quod placuerit. Si autem non vis hoc fieri, cui non appareat nó vos de veritate præsumere? Sed cauenda est ira dei & hic & in futuro seculo. Adiuro te per Christũ, vt ad ista respondeas.

Augustinus Pascentio comiti hæreseos Arrianæ, qui in professione fidei eluserat, ac pòst iactarat Augustinum ab ipso superatum, scripto reddit rationem fidei suæ, de tribus personis, & uno deo, deq; uerbo homusii.

Epistola. CLXXIIII.

VOLVERAM quidem petente te atque instante vt meminisse dignaris, immo pro merito ætatis ac dignitatis tuæ, iubente te de fide Christiana, etiam præsens cum præsente, inquantum mihi facultatem dominus largiretur conferre sermonem. Sed quia tibi post prãdium displicuit, quod inter nos mane placuerat, vt à notariis verba nostra exciperentur, ne vlterius dicas quod te audio non tacere, non me fuisse ausum tibi dicere fidem meam, his literis accipe, quod & tu legas, & cui volueris legendum tradas,

H & quod volueris vicissim scribendo ipse respondeas.

31.q.6.iniquum. Iniquum est enim vt quisque de alio iudicare velit, & iudicari de se nolit. Et de præterito quidẽ placito nostro quod condicto meridiano implere noluisti, facilè existimari potest, quis nostrum fidei suæ fiduciam non habuerit: vtrum qui volebat vt diceretur, & timebat ne teneretur: an qui vsquequaque nolebat eam disceptãtium iudicio subtrahi, vt mandata literis vellet etiam legẽtium memoriæ commẽdari, ne quisquam vel obliuione opinatus, vel dissensione† irritatus, diceret ab aliquo

†defensione ne nostrum, aut nó esse dictum quod dictum erat, aut dictum esse quod dictum non erat? In his enim solent latebras suæ malæ defensionis inquirere, qui contentionis sunt cupidiores, quàm veritatis. Hoc autẽ nec à te, nec à me, nec de te, nec de me dici posset, si in fide condicti permaneres, vt verba nostra exciperentur, & scriberentur, præsertim quia tuipse in iis verbis, quibus fidem tuã pronunciasti, quotiens ea repetisti, totiens variasti, quod nulla credo fraude, sed obliuione factũ esse. Nam primo dixisti: Credere te in deum patrẽ omnipotentem, inuisibilem, ingenitum, incapabilem: & in Iesum Christum filium eius, deum natum ante secula,

I per quem facta sunt omnia: & in spiritum sanctum. Quibus ego auditis, cum respondissem, nondum à te quicquam dictum quod meæ fidei repugnaret, & ideo si ea scripsisses, me his etiam posse subscribere: ad hoc nescio quomodo res perducta est, vt accepta charta, ea ipsa quæ dixeras velles etiã literis tua manu exprimere. Quod cum mihi ad legendum dedisses, animaduerti minus te scripsisse patrem, cum scripsisses deum omnipotentem, inuisibilem, ingenitum, innatũ. Quod vbi commemoraui non post multam allegationem, addidisti patrem: & incapabilem quidem, quod verbis dixeras, scripto prætermiseras. Sed nulla hinc à me facta cõmemoratio est. Deinde cum dixissem me paratum esse subscribere, adhuc illa verba etiam mea esse posse, prius quæsiui, ne quod in mentẽ venerat laberetur, vtrũ alicubi scripturarum diuinarum legeretur pater ingenitus. Hoc autem feci, quia in exordio sermonis nostri

ἀγέννητος. cum Arrius & Eunomius commemorati essent, non à me, sed à fratre meo Alipio, requirente quẽm nam eorum secutus esset Auxentius, qui abs te fuerat non parua prædicatione laudatus, exclamando anathematizasti & Arrium & Eunomium, tamen continuo flagitasti, vt & nos anathematizaremus homusion, quasi quis- K quã homo esset qui hoc vocaretur, sicut Arrius & Eunomius. Deinde vehementer exigebas, vt hoc verbum tibi in scripturis ostenderemus, & statim nobis communicares. Respõdebatur à nobis, quia nos Latine loqueremur & illud Græcum esset, prius quærendum esset, quid sit homusion, & tunc exigendum vt in libris sanctis ostenderetur. Tu contrà verbum ipsum crebro repetens, & inuidiosè ventilans, atque in conciliis maiorum nostrorum conscriptum commemorans, vehementer vrgebas, vt ipsum omnino verbum, quod est homusion, in sanctis libris ostenderemus, nobis etiam atque etiã reuocantibus, quia lingua nostra Græca non esset, *prius interpretandum & exponendum esse quid* sit homusion, *tum demum in diuinis literis requirendum*, quia etsi fortasse *nomen ipsum* non inueniretur, res tamen ipsa inueniretur. *Quid est enim* contentiosius, quàm vbi de re cõstat, certare de nomine? Hæc ergo quia inter nos iam collocuti fuèramus, postea quàm ad id ventum est, vt fidem tuam sicut commemorauí scriberes, quanquam nihil in eis verbis viderem nostrę fidei esse contrarium, & propterea me dicerem paratum esse subscribere, quæsiui vt dixi, vtrum scriptura L dei contineret hoc verbum, quod pater esset ingenitus: & cum scriptum esse respondisses, instãtius quærebam vt ostenderes. Tunc vnus ex iis qui aderant, quantum intelligi datur, fidei tuæ socius, ait mihi, Quid ergo? Tu patrem genitum dicis? Respondi, non dico. Et ille, Si ergo genitus non est, inquit, vtique ingenitus est. Cui ego vides, inquam, posse fieri, vt etiam de verbo quod in scriptura *dei non est*, reddatur tamen ratio vnde rectè dici ostendatur. *Sic ergo & Homusion* quod in authoritate diuinorum librorum cogebamur ostendere, etiam si vocabulum ipsum ibi non inueniamus, fieri posse vt illud inueniamus, cui hoc vocabulum rectè adhibitum iudicetur. Quibus dictis quid hinc tibi videretur attendi vt audirem. Et aisti, Rectè factum esse, vt ingenitus pater in scripturis sanctis non diceretur, ne illi vel tali verbo fieret iniuria. Ergo, inquam, modo facta est iniuria deo, & hoc manu tua? Quo audito fateri iam cœpit, nec te hoc dicere debuisse. *Sed* cum admonerem, vt *si tibi tale videretur hoc verbum*, vt ad *dei pertineret iniuriam, deleres illud. Inde vbi* scripturas consyderasti, *credo* posse *id* rectè *dici*, & posse de- M fendi: & rursus aisti, prorsus ego hoc dico. Tum ego illud quod iamiam dixeram repetiui ita fieri posse, vt etiam homusion neque scriptum in sanctis paginis inueniatur, & tamen dictum in assertione fidei defendatur, sicut patrem in illis libris nusquam ingenitum legimus, & tamen dicendum esse defenditur. Tunc à me chartam quam dederas abstulisti & conscidisti, & cõstituimus postmeridianum tempus, vt adessent notarij ad excipienda verba nostra, atque inter nos ista quantum possemus diligentius tractaremus. Venimus vt nosti ad horam condictam, notarios adduximus, & vt tui adessent concedimus. Dixisti rursus fidem tuam, atque in verbis tuis non audiui ingenitum patrẽ. Credo quod cogitaueris quid inde mane dictum fuerit, & pręcauere volueris. Deinde poposcisti, vt ego etiã dicerem fidem meam. Vbi cum postulassem commemorans antemeridianum placitum nostrũ, vt ea quæ dixeras dictare potius dignareris, tunc exclamasti calũniam parare nos tibi, & ideo verba tua cõscripta velle retinere. Ibi quid responderim recordari non libet, atq; vtinã nec tu memineris. Seruaui tamen debitã honorificentiam

A rificetiam honori tuo, nec maledictum deputaui, quod non à veritate, sed à potestate audire meruissem. Tamē quia vel ipsa verba repetiui vt pressa voce dicerem, ita ne calumniam paramus nos tibi: vt ignoscas peto. Sed tu his auditis rursus fidem tuam sono clariore repetisti, atque in verbis tuis non audiui deum filium, quod nunquam quotiens eam dixisti tacueras. Hic ego tam modeste vt nusquam pulsarem, vt de excipiendis verbis nostris, quid inter nos placuerat impleretur etiā ipsam vtilitatem de præsenti experimento suggessi, dicens, teipsum non potuisse in memoria verba tua tibi vsitatissima retinere, quando nunquam ea repetere valuisse videbamus, cum non aliquid maxime necessariū parares: quantominus posse illos qui nos audirent ita nostrorum meminisse verborum, *vt si quid forte* vel tu de meis vel ego de *tuis verbis vellem* retractare atque discutere, valerent *seu dictum seu* non dictum liquido recordari, *in qua nobis* difficultate facilè notariorum recitatio subueniret. Tunc indignanter dixisti, melius fuisse vt meam famam semper audires, eo quod longe inferiorem me expertus esses, quàm tibi illa iactasset. Tunc ego commemoraui, cum te ante prandium salu-
B taremus, & eam famam nobis prædicasses, hoc me dixisse, quod de me illa mentita sit. Hic sanè aisti verum me dixisse. Proinde cum duo tibi de me diuersa locuti sint, aliud fama mea, & aliud ego, magis vtique gaudere debeo me potius quàm illam repertum esse veracem. Sed quia scriptum est, *Solus deus verax, omnis au-*
Roma.3. *tem homo mendax*, vereor ne hoc quoque de me temere dixerim. Neque enim in nobisipsis vel per nosipsos veraces sumus cum sumus, sed cum ille in seruis suis loquitur qui solus est verax. Hæc si vt narraui gesta esse recolis, vides quàm non debeas iactare apud homines, quod non ausus sim tibi asserere fidem meam, quandoquidem in fide nostri placiti stare noluisti: & vir tantus qui pro fide quam reipublicæ debes, non times maledicta prouincialium, pro fide quam Christo debes, times calumnias Episcoporum. Deinde cum disputationi nostræ etiam honoratos viros interesse cupieris, miror quomodo in ipsa deuitatione calumniæ verba tua times à notariis conscribi, & ex ore tuo à clarissimis testibus non times audiri. *Nónne consyderas difficile esse, vt homines suspicentur te à nobis vllam* formidasse calumniam vt verba tua excipi *nolles*, sed
C cum cogitasses retentum te fuisse in verbo ante prandium manu tua conscripto, simul etiam cogitasse non tam facilè te notariorum tabulas delere potuisse, quàm facilè illam chartulam conscidisti? Si autem dicis non illa ita gesta esse vt à me narrata sunt, aut tu obliuione falleris, non enim audeo dicere mentiris, aut ego vel similiter fallor vel mentior. Vides ergo quàm rectè dicam ea, quæ de his maxime rebus geruntur excipi atq; conscribi oportere, & quàm tibi quoque hoc ipsum rectè placuerat, nisi postmeridianus timor antemeridianum placitum frangeret. Audi ergo iam fidē meā,
Fides Augustini. potens est misericordia domini dei nostri, quæ præstet me quod credidi sic loqui, vt nec eius offendam veritatem, nec humanitatem tuam. In omnipotentem deū patrem me credere profiteor, eumq; æternum ea æternitate, hoc est immortalitate, dico, quam solus deus habet: hoc & de filio eius vnigenito credo in forma dei, hoc & de spiritusancto qui spiritus est dei patris & filij eius vnigeniti. Sed quia ipse dei patris vnigenitus filius, dominus & deus noster Iesus Christus, posteaquā
Gal.4. venit plenitudo temporis opportuni, ad diem salutis

nostræ, formam serui accepit, multa de illo in scriptu- D
ris secundum formam dei dicuntur, multa secundum formam serui. Quorum exempli gratiā, duo quædam commemoro, vt singula ad singula referantur. Secundum formam dei de seipso dixit, Ego & pater vnum Ioan.10. sumus. Secundum formam serui, Quoniam pater ma- Ioan 14. ior me est. Quod autem de deo scriptum est: Qui so- 1.Timo.6. lus habet immortalitatem: Et, Inuisibili soli deo hono- 1.Timo.1. nor & gloria, & cætera huiusmodi, non de patre tātum accipimus, sed etiam de filio, quod ad formam dei attinet, & de spiritusancto. Pater enim & filius & spiritussanctus vnus deus est, & solus verus deus, & solus *immortalis* secundum incommutabilem omnino substantiam. *Si* enim de carne diuersi sexus dictum est, Qui adhæret meretrici vnum corpus est: & de spiritu hominis qui non est quod dominus consequenter scriptum est, Qui autem adhæret domino vnus spiritus 1.Cor.6. est: quantomagis deus pater in filio, & deus filius in patre, & deus spiritus patris & filij vnus deus est, vbi nul- 6.de Trinitate.cap.3. la est diuersa natura, cum pro diuersis modo quodam sibi cohærentibus dicatur vel spiritus vnus vel corpus vnum? Et cum pro anima & corpore sibi cohærentibus dicatur, vnus homo, cur non multomagis patre E
& filio sibi cohærentibus dicatur vnus deus, cum sibimet inseparabiliter cohæreant quomodo non corpus & anima? Et cū corpus & anima sit vnus homo quanuis corpus & anima non sint vnum, cur non multomagis sit pater & filius vnus deus, cum pater & filius vnum sint, secundum illam veritatis vocem, *Ego &* Ioan.10. *pater vnum sumus*? Item cum homo interior & homo exterior non sint vnum, neque eiusdem naturæ est exterior cuius interior, quia exterior cum nuncupato corpore dicitur homo, interior autem in sola rationali anima intelligitur, vtrunque tamen simul non homines duo, sed vnus dicitur: quantomagis pater & filius vnus deus est, cum pater & filius vnum sint, quia eiusdem naturæ vel substantiæ sunt, vel si quo alio vocabulo congruentius dicitur id quod deus est, vnde dictum est, *Ego & pater vnum sumus*. Itaque vnus spiritus *domini & vnus spiritus hominis* & non sunt vnum, & tamen *ille* cum cohæret domino † non sunt † deo. duo, sed vnus spiritus: Et vnus homo interior & vnus homo exterior non sunt vnum, & tamen eius connexione vinculi naturalis simul vtrunque non duo, sed vnus homo. Multo magis igitur cum filius dei dicat, F
Ego & pater vnum sumus, vnus est deus pater, & vnus est deus filius, & tamen simul vtrunque non duo sed vnus deus. Quod enim fecit in multis sanctis in adoptionem filiorum vocatis cohæredibus Christi, vna fides & vna spes & vna charitas, vt esset eis vna anima & cor vnum in deum, hoc præcipue cogit intelligi vna eademq; patris & filij natura, si ita dicendum est deitatis, vt pater & filius qui vnum sunt & inseparabiliter vnum sunt, & sempiterne vnum sunt, non sint duo dij sed vnus deus. Illi enim homines per consortiū & communionem vnius eiusdemq; naturæ, qua omnes homines erant, vnum erant. Et si aliquando secundum diuersitates voluntatum & sententiarum, opinionum morúmque dissimilitudines non erant vnum, erunt autem plenè perfectéque vnum, cum peruentum fuerit ad eum finem vt sit deus omnia in omnibus. Deus autem pater & filius eius, verbum eius deus apud deum semper atque ineffabiliter vnum sunt, vnde magis, non duo dij, sed vnus deus. Homines autem minus intelligentes, quid propter quid dicatur, potentes

G volunt habere ſententias: & ſcripturis non diligenter ſcrutatis,cum arripiunt defenſionem cuiuſque opinionis,& ab ea vel nunquam vel difficile deflectuntur, dū docti atque ſapiētes magis putari quàm eſſe concupiſcunt,ea quæ propter formam ſerui dicta ſunt, volunt transferre ad formam dei. Et rurſus quæ dicta ſunt vt ad ſeinuicem perſonæ referantur, volunt nomina eſſe naturæ atque ſubſtantiæ. Fides autem noſtra eſt,patrē & filium & ſpiritumſanctum vnum deum credere & confiteri,nec tamen eum qui filius eſt patrē dicere,nec eum qui pater eſt filium, nec eum qui ſpiritus patris & filij eſt,aut patrem aut filium nuncupare.His enim appellationibus,hoc ſignificatur,quod ad ſeinuicem referuntur,non ipſa ſubſtantia,qua vnum ſunt. Nam & pater cum dicitur, ñon niſi alicuius filij dicitur, & filius non niſi alicuius patris intelligitur,& ſpiritus ſecundū id quod ad aliquid refertur,ſpirantis alicuius eſt,& ſpirans vtique ſpiritu ſpirans eſt. Non autem iſta corporaliter ſentiuntur, nec vſitato modo intelliguntur in deo.Qui potens eſt facere, ſicut dicit Apoſtolus, ſupra quàm petimus & intelligimus. Si autem facere,quanto magis eſſe? Nam hoc nomen quod ſpiritus dicitur,

H non ſecundum id quod refertur ad aliquid, ſed ſecundum id quod aliqua natura ſignificatur, omnis incorporea natura ſpiritus in ſcripturis appellatur: vnde nō tantum patri & filio & ſpirituſancto, ſed omni rationali creaturæ & animæ hoc vocabulum congruit. Vnde dominus dicit:Spiritus eſt deus:& ideo qui adorant deum,in ſpiritu & veritate oportet adorare. Scriptum eſt etiam, Qui facit angelos ſuos ſpiritus. Dictum eſt & de hominibus quibuſdam: Quoniam caro ſunt & ſpiritus ambulans,& non reuertens. Et Apoſtolus ait: Nemo ſcit quid agatur in homine,niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt.Item ſcriptum eſt:Quid ſcit ſpiritus filiorum hominum ſi aſcendat ipſe ſurſum, & ſpiritus pecoris ſi deſcendat ipſe deorſum in terram? Dicitur etiam ſpiritus in ſcripturis ſecundum quādam diſtinctionem in ipſa vna vnius hominis anima. Vnde Apoſtolus dicit: Vt integer ſpiritus veſter & anima & corpus in diem domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur. Item in alio loco,*Si* orauero lingua ſpiritus meus orat, mens autem mea infructuoſa eſt. Quid ergo eſt?Orabo ſpiritu,orabo & mente. Proprio autem modo quodam dicitur ſpirituſſanctus, ſecundum quod refertur

I ad patrem & filium, quod eorum ſpirituſſanctus ſit. Nam ſecundum ſubſtantiam, quoniam ſemel dictum eſt: Spiritus eſt deus, & pater ſpiritus eſt, & filius, & ipſe ſpirituſſanctus, nec tamen tres ſpiritus, ſed vnus ſpiritus,ſicut non tres dij ſed vnus deus.Quid miraris? Tantum valet pax, non qualiſcunque vt ſolet intelligi, nec talis qualis laudatur in hac vita per concordiam charitatemq; fidelium, ſed illa pax dei, quæ ſicut dicit Apoſtolus, ſupergreditur omnem intellectū. Quem:niſi noſtrum,id eſt,omnis rationalis creaturæ? Quapropter conſyderantes infirmitatem noſtram, & audientes Apoſtolum confitentem & dicentem: Fratres ego me non arbitror apprehendiſſe.Et qui ſe putat aliquid ſcire, nondum ſcit quemadmodum oportet ſcire, cum diuinis ſcripturis quantum poſſumus colloquamur ſine contentione pacati, non inani ac puerili animoſitate ſtudentes alterutrum vincere, vt pax Chriſti potius vincat in cordibus noſtris, quantū eam nobis & in hac vita percipere poſſe donauit:vt cogitātes quid eadem pax inter fratres egerit, quorū ex tam multis animis & multis cordibus fecit animam vnam & cor vnum, in deum debita pietate credamus:multo maxime in illa pace dei,quæ ſuperat omnem intellectum,& patrē & filium & ſpiritumſanctum non eſſe tres deos,ſed vnum deū,tanto excellentius quàm iſtorum erat anima & cor vnum, quanto illa pax,quæ ſuperat omnem intellectū excellētior eſt iſta pace,quam tenebat omnium illorum cor vnum & vna anima in deum. Filium autem hominis eundem dicimus quem filium dei, non tamen propter formam dei,in qua eſt æqualis deo patri,ſed propter acceptam formam ſerui, qua maior eſt pater. Et quia eundē filium hominis dicimus, propter hoc & filium dei crucifixum fatemur, non ex virtute diuinitatis,ſed ex infirmitate humanitatis:non ex ſuæ naturæ permixtione, † ſed ex noſtræ ſuſceptione. Iam nunc paululum intuere quæ ſcripturarum eloquia *nos cogant* vnum dominum deū confiteri,ſiue tantum de patre,ſiue tātum de filio,ſiue tantum de ſpirituſancto,ſiue ſimul de patre & filio & ſpiritu ſancto interrogemur.Certe ſcriptum eſt, Audi Iſraël dominus deus tuus deus vnus eſt. De quo dictum putas?Si tantum de patre,non eſt dominus deus noſter Ieſus Chriſtus.Et vbi eſt vox illa clangentis & clamātis,Dominus meus & deus meus: quam Chriſtus ipſe

L non reprehendit, ſed approbauit dicens, Quia vidiſti me credidiſti?Porrò ſi & filius dominus deus eſt, & pater dominus deus eſt,& ambo iam duo domini & duo dij,quomodo erit verū, Dominus deus tuus deus vnus eſt?An forte pater eſt vnus dominus, filius autem non vnus dominus,ſed tantū dominus,ſicut ſunt dij multi, & domini multi, non ſicut ille vnus de quo ſcriptū eſt, *Dominus vnus eſt*? Quid ergo reſpondebimus Apoſtolo dicenti,Nam etſi ſunt qui dicuntur dij ſiue in cœlo ſiue in terra, ſicuti ſunt dij multi & domini multi, nobis tamen vnus deus pater ex quo omnia, & nos in ipſo,& vnus dominus noſter Ieſus Chriſtus, per quem omnia,& nos per ipſum?Porrò ſi quod de vno deo patre dicitur,cogit inde filium ſeparare,dicant qui audēt, non poſſe iam intelligi dominum patrem, quia vnus, inquit,dominus noſter Ieſus Chriſtus. Nā ſi vnus,vtique ſolus. *Si* ſolus, quomodo & pater:niſi quia & ipſe & pater vnus deus & ſolus deus, non ſeparato ſpirituſancto. Vnus ergo deus pater, & cum illo filius vnus *deus,quanuis non cum illo vnus pater.Itemq;* vnus do*minus Ieſus Chriſtus,& cum illo* vnus dominus pater, quanuis non cum illo vnus Ieſus Chriſtus,tanquam & M pater ſit Ieſus Chriſtus.Hoc enim nomen ex diſpenſatione miſericordiæ ſuſceptęq; humanitatis aſſumptum eſt.An forte quod ait Apoſtolus, Vnus dominus noſter Ieſus Chriſtus,per quem omnia non vultis adiungi quod dictum eſt vnus,ad id quod eſt dominus, ſed ad id quod ait,per quem omnia,vt non vnus dominus ſed vnus per quem omnia intelligatur,vt non ſit pater per quem omnia,ſed pater ſolus ex quo omnia,& filius ſolus per quem omnia? *Si* ita eſt,iam tandem fatemini vnum dominum & deum noſtrum eſſe patrem & filium. Quis enim cognouit ſenſum domini? Aut quis conſiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi & retribuetur ei? Quoniā ex ipſo & per ipſum & in ipſo ſunt omnia,ipſi gloria. Neque enim dixit, Ex patre omnia, & per filium omnia,ſed ex ipſo & per ipſum & in ipſo: quo?niſi domino,de quo ait, Quis enim cognouit ſenſum domini? Ex domino ergo & per dominum & in domino omnia,nō alio illo & alio iſto,ſed vno domino:quia non dixit,ipſis gloria, ſed ipſi gloria. Quod ſi quiſquam dicit id quod ait Apoſtolus: Vnus dominus

Ieſus

5.de Trinitate.cap.11.
Ephe.5.
14.de Trinitate.ca.16
Ioan.4.
Pſal.103.
Pſal.77.
1.Cor.2.
Eccle.3.
1 Theſſ.5.
1.Cor.14.
Philip.4.
Philip.3.
1.Cor.8.
† permanſione.
Deute.6.
Ioan.10.
1.Cor.8.
Roma.11.

A Iesus Christus per quem omnia,non intelligi vnus dominus,nec vnus per quem omnia,sed vnus Iesus Christus,qui vnus Iesus Christus etiã dominus dicitur, non tamen vt vnus dominus sit,sed vt vnus Iesus Christus: quid dicturus est cum audierit eundem Apostolũ clamantem, Vnus dominus,vna fides,vnũ baptisma,vnus deus & pater omnium? Cum enim deum patrem hic commemoraret vbi ait, Vnus deus & pater omnium: proculdubio id quod ibi dixit,Vnus dominus, quẽ nisi Iesum Christum voluit intelligi? Si ergo eis placet,desinat esse dominus pater, quia vnus est & dominus Iesus Christus. Quod si absurdum & impium est opinari, discamus intelligere vnitatem *patris & filij & spiritussancti*,vt quod de vno solo *deo dictum* fuerit,non continuo prohibeamur *de filio vel de* spiritussancto intelligere quia *pater quidem non* est filius,& filius non est pater, & *spiritus* vtriusque non est pater aut filius, sed tamen & pater & filius & spiritussanctus, vnus solus est verus dominus deus. Neque enim spiritussanctus si aut deus aut verus deus non esset, templum eius essent corpora nostra. Nescitis,inquit,quia corpora vestra templum in vobis est spiritussancti quem habetis
B à deo? Et ne quisquam ipsum spiritum negaret deum, continuo secutus ait, Et non estis vestri, Empti enim estis precio magno, Glorificate ergo & portate deum in corpore vestro,eum scilicet cuius templum corpora vestra esse prædixerat. Iam hoc mirabile est, si verum est quod vos audio dicere, ita esse spiritũsanctum minorem filio,sicut patre minor est filius. Cũ enim corpora nostra membra sint Christi,sicut dicit Apostolus, Itemq; corpora nostra templum sint spiritussancti, sicut idemipse dicit Apostolus,nimium miror,quomodo sint membra maioris,templum minoris. An forte iam placet dicere spiritũsanctum domino Iesu Christo esse maiorem? Videtur enim suffragari huic opinioni etiã illa sententia. Quoniam qui dixerit verbum aduersum filium hominis,remittetur ei, Qui autem dixerit aduersus spiritũsanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo neque in futuro. Periculosius enim peccatur in maiorem quàm in minorem. Nec separari fas est filiũ hominis à filio dei, quia *ipse* filius dei factus est filius *hominis,non mutando quod erat,sed assumendo* quod non erat. Sed absit etiam talis impietas,vt spiritussanctus maior filio esse credatur. Non ergo facilè in per-
C uersum moueant quæ ita dicuntur,quasi ostendant alterum altero esse maiorem. Nam quædam etiam sic dicuntur,vt hominibus parum intelligentibus & ipse filius maior patre videatur. Quis enim cũ fuerit interrogatus,quid sit maius,verum an veritas,nõ potius respondeat veritatem esse maiorem? Ab illa enim vera sunt quæcunque vera sunt. Non autem ita est in deo. Nam filium maiorem patre vtique nõ dicimus, & tamen filius dicitur esse veritas,Ego sum,inquit, via veritas & vita. De patre autem tantummodo vos vultis intelligi quod ait: Vt cognoscant te vnum verum deũ & quem misisti Iesum Christum, Vbi nos subaudimus, etiam Iesum Christum verum deum, vt hæc sit sententia, Te & quem misisti Iesum Christum cognoscant vnum verum deum,Ne illa consequatur absurditas,vt si propterea non est verus deus Iesus Christus,quia dictum est patri, Te vnum verum deum: propterea non sit dominus,pater,quia dictũ est de Christo,vnus dominus. Veruntamen secundũ prauũ intellectũ vel potius errorem,maior est deus veritas, quàm deus verus,quia verus à veritate est. Maior ergo patre filius,quia iste est

Tomus secundus.

Eph.4. De verbis dñi,ser.11. Matth.12. 1.Cor.6. Ioan.14. Ioan.17.

veritas,ille verus. Hãc peruersitatẽ pellit ex animo,qui D
didicerit patrem verum deũ esse gignendo veritatẽ nõ participando. Non est autem alia substantia veri gignentis,& alia genitæ veritatis. Sed cum ad hæc contemplanda infirmus sit oculus cordis humani, accedit vt de contentione etiam turbulentus sit. Et quando ista conspiciet? Dicit scriptura,filium dei dominum & saluatorẽ nostrum Iesum Christũ, verbum dei esse & veritatem & sapientiam: & homines eum ante incarnationem quam de Maria virgine accepit, sine vlla omnino susceptione corporeæ creaturæ, per ipsam naturã & substantiã suam qua verbum dei est & sapiẽtia dei, visibilem & corruptibilẽ dicunt, dum sibi volunt constare quod sentiunt, & de patre tantummodo esse dictum,inuisibili incorruptibili soli deo. Rogo te, verbũ hominis non est visibile nedum verbum dei. Iam verò sapientia illa de qua dictum est: Attingit vbique propter suam mundiciam, & nihil inquinatum in eã incurrit,& in seipsa manens innouat omnia,& si qua similia quæ numerari non possunt. *Si* corruptibilis est, nescio quid dicã,nisi vt doleam præsumptionẽ humanam,& mirer patientiam diuinam. Cum verò de illa dictum sit: Candor est enim lucis æternæ,nec vestri vt E
arbitror iam dicunt lucem patris,quæ quid est nisi eius substantia,fuisse aliquando sine candore à se genito,sicut ista in diuinis & spiritalibus & incorporeis & incõmutabilibus credi & vtcunq; intelligi possunt. Audio enim iam eos emendasse, an forte falsum est hoc eos aliquando dixisse,quod fuerit aliquando pater sine filio,tanquam fuerit lux ęterna sine candore quem genuit. Quid ergo dicemus? *Si* natus est filiꝰ dei de patre, iam pater destitit gignere:& si destitit, cœpit. Si autem cœpit gignere,fuit aliquando sine filio:sed nunquã fuit sine filio,quia filius eius sapientia eius est, quæ candor est lucis æternæ. Ergo semper gignit pater & semper nascitur filius. Hic rursus timẽdum est,ne putetur imperfecta generatio,si nõ dicimus natum esse sed nasci. Comparere mecum obsecro in his angustiis humanæ *cogitationis & linguæ, & pariter confugiamus* ad spiritum *dei per prophetam* dicentem, Generationẽ eius quis enarrabit? Hoc vnum peto interim vt diligenter Esa.53.
exquiras, vtrũ alicubi diuina scriptura de diuersis substantiis dixerit,quod vnum sint. Si enim non inuenitur dictũ nisi de iis rebus,quas constat esse vnius eiusdemq; substantiæ,quid opus est vt rebellemus aduersus F
veram & catholicã fidem? Si autem inueneris alicubi hoc scriptũ,etiam de diuersis substantiis,tunc aliud cogar inquirere,vnde ostendam rectè homusion dictum patrem & filium. Nam si illi qui scripturas nostras aut nesciunt,aut non laboriose scrutantur,& tamen filium eiusdem substantiæ & æqualem patri credunt,dicãt eis qui hoc nolunt credere,cum tamen deum patrẽ filium habere vnigenitum credant,noluit deus habere æqualem filium,aut non potuit? Si noluit inuidus est: si non potuit,infirmus est: vtrumuis autem horum de deo sentire sacrilegum est: nescio vtrum possint inuenire quid dicant si nolint res absurdissimas & stultissimas dicere. Ecce quantum potui exposui tibi fidem meã: & plura quidem dici possunt & diligẽtius disputari. Sed vereor ne ista ipsa quę dixi,oneri sint occupationibus tuis tamen ea non solum dictata cõscribi volui, sed etiam manu mea subscribenda curaui,quod quidem & antea voluerã,si quod inter nos placuerat seruaretur. Sed modo certe puto iã nõ à te debere dici,timuisse me tibi dicere fidem meã,quando nõ solum dixi,sed scriptã sub-

Sapien.8. Sapien.7. Inueniunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G scripsi,ne me quisquam dicat aut dixisse quod non dixi, aut non dixisse quod dixi. Hoc fac & tu, si iudices quæris,non qui in ore tuo reuereātur personam tuam, sed qui in literis tuis exerāt libertatē suā. Si enim calumniam times,quod nullo modo auderem dicere,nisi hoc ipse dixisses,licet tibi non subscribere. Nam & ego propterea nolui nomen tuum scribi in his meis literis, ne hoc forte noluisses. Facilè est vt quisq; Augustinum vincat,videris vtrū veritate an clamore. Non est meū dicere,nisi quia facile est vt quisque Augustinum vincat,quantomagis vt vicisse videatur. Aut & si non videatur,vicisse dicatur facilè est. Hoc nolo magnū putes,nolo pro magno appetas. Nam cū aduerterint homines in hac re tam ingentem famē † cordis tui,multi † flammam. gaudebunt se inuenisse occasionem, vt ad pauca euge euge tam potentem virum faciant amicum. Nolo dicere quia si non faueant, vel si contrariam sententiam proferant,etiam formidare poterunt inimicum,inepte quidem & stulte, sed tamen pleriq; homines ita sunt. Noli ergo attendere quomodo vincatur Augustinus, qualiscunq; vnus homo, sed attende potius vtrū vinci possit Homusion,non ipsum verbum Græcū, quod facile est non intelligētibus irridere,sed illud quod scriH Ioan.10. ptum est, Ego & pater vnū sumus:Et,Pater sancte serua eos in nomine tuo,quos dedisti mihi, vt sint vnum Ioan.17. sicut & nos. Item paulopost, Non pro his autem rogo tātum,inquit, sed & pro eis qui crediturí sunt per verbum eorum in me,vt omnes vnū sint, sicut tu pater in me,& ego in te,vt & ipsi in nobis vnum sint,vt mūdus credat quia tu me misisti,& ego claritatem quā dedisti mihi dedi illis,vt sint vnum sicut & nos vnum sumus: Ego in eis,& tu in me,vt sint consummati in vnū. Vide quotiens dixit, Sint vnum sicut & nos vnū sumus, nusquam tamen dixit,Ipsi & nos simus vnum,sed sicut ego & tu sumus vnū,sic & ipsi in nobis sint vnū. Quia 6.de Trinitate c2.j. sicut illi erant vnius eiusdem substantiæ, quos etiam vnius participes vitæ æternæ facere volebat, ita de patre & filio propterea dictū est, Vnū sumus,quia vnius sunt eiusdēq; substantiæ,& non participes vitæ ęternæ, sed ipsa principaliter vita æterna. Et poterat dicere secūdum formā serui,Et ipsi vnum sumus, aut vnum simus:nec tamen hoc dixit,quia vnam substantiā patris & suam,& vnā illorum volebat ostendere. Si autē dixisset,Vt tu & ipsi vnum sitis, sicut ego & tu vnum su- I mus,aut,Vt tu & ego & ipsi vnum simus,sicut ego & tu vnum sumus, nemo nostrum recusaret posse dici vnū sunt,etiā diuersas substātias. Nunc autem vides quàm non ita sit,quia nō ita dixit, & sæpe dicendo vehemēter commendauit quod dixit. Inuenis ergo aliquid in scripturis vnum de diuersis naturis, sicut supra ostendimus,sed additur vel subauditur,quid vnum, sicut ex anima & corpore dicimus vnum animal & vna persona & vnus homo vel est vel sunt. Sine aliqua verò adiunctione dici vnum sunt,si inueneris in scripturis, nisi de iis quæ vnius substantiæ sunt,iustissime flagitabis,vt aliud proferamus vnde homusion demonstremus. Sunt enim & alia multa, sed interim de hoc vno cogita depositō studio contentionis,vt habeas propitiū deum. Non enim bonum hominis est,hominem vincere, sed bonū est homini vt eū veritas vincat volentē,quia malum est homini,vt eū veritas vincat inuitū. Nam ipsa vincat necesse est, siue negantem siue confitentem. Da veniam si quid liberius dixi,non ad cōtumeliam tuam, sed ad defensionem meam. Præsumpsi enim de grauitate & prudentia tua, quia potes considerare,quantam mihi respōdendi necessitatem impo- K sueris:aut si hoc non rectè feci,& huic da veniā. Huic scripturæ à me dictatæ & relectæ ego Augustinus subscripsi.

Augustinus Pascentio de eadem re,urgens ut explanet fidem suam. Epistola. CLXXV.

Sit dicis te mihi dixisse fidem tuam,& me tibi noluisse dicere fidē meam, quod te audio nō tacere, recordare obsecro quàm vtrumque sit falsum. Nam nec tu mihi voluisti dicere fidem tuam, & ego tibi fidem meam non dicere nolui,sed ita dicere volui,vt nemo posset dicere, aut dixisse me aliquid quod non dixerim,aut nō dixisse quod dixerim: diceres autem mihi fidem tuam,si hoc diceres,vnde dissentis à nobis. Si diceres, Credo in deum patrem qui filiū fecit primam creaturā ante omnes cęteras creaturas, & in ipsum filium,nec ęqualem patri, nec similem,nec verum deum, & in spiritumsanctum factum per filiū post filium:Hęc enim vos audio dicere. Aut si forte falsum est quod ista dicatis,hoc potius abs te volo scire. Si autem verum est quia ista dicitis, volo scire quemadmodum ea de scripturis sanctis defendatis. Nunc autē dixisti,credere te in deum patrem omnipotentem, in- L uisibilem,immortalem, non ab aliquo genitum, & ex quo sunt omnia. Et in filium eius Iesum Christum,deū natū ante secula,per quē facta sūt omnia. Et in spiritū sanctum. Hæc fides non est tua,sed vtriusque nostrum, quemadmodum si adiungeres quod eundem filium dei Iesum Christum etiam Maria virgo peperit,quod pariter credimus, & si qua alia communiter confitemur. Si voluisses ergo tuam dicere, non istam diceres, quæ communis est nobis, sed illā potius in qua dissentimus à vobis:hęc & pręsens dicerem,si quemadmodum placuerat verba nostra exciperentur. Sed quia hoc noluisti,dicens te à nobis timere calumniam,& à placito cui mane consenseras,post prandiū recessisti, vt quid dicerem,quod quēadmodum velles me dixisse narrares, & ego non haberem vnde ostenderem quid vel quēadmodū dixerim. Noli ergo vlterius iactare quod tu fidē tuam dixeris,& ego meam non dixerim:quia sunt homines qui cōsyderent me potius habuisse fiduciam fidei meæ,qui eam scribi voluerim,te autē non habuisse dum quasi calumniam pertimescis. Paratus ergo eras negare si tibi obiiceretur quod cōtra fidem meam aliquid dixeris. Vide ergo quid de te ipse sentiri feceris. M Quod si obiectum non eras negaturus,cur dictū scribi noluisti, præsertim cum magnopere voluisses etiā honoratos viros nostro interesse sermoni? Cur ergo volens calumniam deuitare notariorū,stylū timebas, & clarissimorum testimoniū non timebas? Si autē sic vis vt etiam ego dicam fidem meā quomodo te dicis dixisse tuam,ego etiā breuius possum dicere, Credere me in patrem & filium & spiritumsanctum. Si autē proprium aliquid vnde dissentis à me vis audire,Credo in patrem & filium & spiritumsanctum,nec filium dicēs patrem,nec patrem filiū, nec vtriusq; spiritūsanctum, vel patrem vel filiū,& tamē patrem deū, & filiū deum, & spiritūsanctum deum solū ęternum & immortalem propria sua substātia,sicut deus solus & ęternus & immortalis est,ea diuinitate quę est ante secula. Hoc si tibi displicet, & placet à me audire quēadmodū de scripturis sanctis asseratur, lege etiā illud quod prolixius conscriptū misi benignitati tuæ. Si autem illud tibi nō vacat legere,nec mihi vacat frustra verba iactare. Possum tamē quātū dominus dederit facultatis vel dictāti tibi vel

A tibi vel ſcribenti, ego quoq; vel dictando vel ſcribendo ad quod voluerit reſpondere. Huic ſcripturæ à me dictatæ & relectæ ego Auguſtinus ſubſcripſi.

Paſcentius Auguſtinum cõtumelioſe cõpellat, urgens ut proferat, quis è tribus perſonis, ſit unus deus, ad conflictum ſub arbitris prouocans. Epi. CLXXVI.

OPTAVERAM te frater dilectiſſime priſtini erroris tui cõſilium deponere, nunc miror te in ipſo adhuc permanere, ſicut epiſtola quam ad me miſiſti, clamat. Nam ita eſt dignatio tua, ſicut ſitiens nimio calore accenſus, ſi inuenerit aquam cœnoſam & ſe ingurgitauerit, poſtea etiam ſi lympidiſſimam & frigidam reperiens biberit, non ſatis proficere poteſt, quandoquidẽ cœno ſemel eius cor & anima obruitur. Denique quod pace tua dicam, ita eſt cõſilium præſtantiæ tuæ, ſicut arbor curua & nodoſa quæ nihil in ſe rectum habet & aciem peruertit oculorum. Reſcribit mihi ſanctitas tua, patrem deum, filiũ deum, ſpiritumſanctum deum, ſed vnum deum. Quis è tribus vnus deus? An forte eſt vna perſona triformis quæ hoc nomine nuncupetur? Tu ſi voluiſſes & confideres de profeſſione tua, reſideres mecum cum coëpiſcopis
B tuis puro ac pacifico animo & ſpiritu, & conferres de iis quæ ſunt dei, & quæ ad gloriam & gratiam ſpiritalem pertinent. Vnde quid opus eſt ſcribere & reſcribere quod nos non ædificat.

Auguſtinus deum unum profitetur, triformem negat, conflictum non detrectat, ſi excipiantur quæ dicuntur.

Epiſtola. CLXXVII.

ITERAE tuæ nec ad reddẽda conuitia me prouocare, nec à reddendis literis reuocare, potuerunt. Ea quippe quæ ſcripſiſti mouerẽt me, ſi à veritate dei non à poteſtate hominis dicerentur. Dixiſti conſilium meum arborem curuam & nodoſam, quæ nihil in ſe rectũ habet & aciem peruertit oculorum. Quid in me diceres ſi à placito quod inter nos mane ſtatueramus ego receſſiſſem, & in re facillima quæ rectè placuerat curuam refragationem & nodos difficultatis poſuiſſem? Neque enim aqua cœnoſa ingurgitatum me iudicares, ſed perfidiæ, quod multo peius eſt ebrietate ſubmerſum, ſi non talis poſt prãdium rediſſem, qualis ante prandium receſſiſſem. Sed ecce nunquid non reſcripſiſti quod voluiſti, & nullam calumniam formidaſti. *Sic ergo potes & cætera, vt ſit*
C quod vel noſipſi vel alij poſſint conſyderare & iudicare. Quod enim dicis triformem dei perſonam me credere, ſi legere dignatus fuiſſes quod aliud aliquando prolixius miſi, & ad ea quæ ibi ſcripta ſunt reſpondere voluiſſes, hoc fortaſſe non diceres. Sed tamen ecce, & hoc ipſum quod triformem dei perſonam dicam, & dictaſti & cõſcriptum miſiſti & nullam calumniam timuiſti. Ecce oſtendiſti verum eſſe quod dico, non ideo te ſicut placuerat cum ſimul eſſemus verba tua dictare noluiſſe, quia calumniam timebas, ſed quia de veritate non confidebas: modo quia iam tibi placuit dictare, an triformem dei perſonam credam, reſpondeo non me ita credere: Vna quippe forma eſt, quia vna, vt ita dicam, deitas, & ideo vnus deus pater & filius & ſpiritusſanctus. Tu autem peto digneris breuiter reſpondere,
1.Cor.6. quomodo accipias quod ait Apoſtolus, Qui adhæret meretrici, vnum corpus eſt, qui autem adhæret domino, vnus ſpiritus eſt. Diuerſi enim ſexus corpora ſibi adhçrentia, vnum corpus dixit, Et cum ſpiritus humanus nullo modo poſſit dicere, Ego & dominus vnum ſumus: tamen cum adhæret domino vnus ſpiritus eſt:

quanto magis ille qui veriſſime dixit, Ego & pater vnũ D
ſumus, quia inſeparabiliter patri cohæret, ipſe & pater Ioan.10.
vnus deus eſt? Si tamen vel hoc verbum admittitur in illa diuinitate, vt dicamus cohæret, quod nunquã omnino vel fuit vel eſſe poterit vlla diſtantia ſeparatum. Ad hoc reſponde, vtrum tibi placeat biformem ſpiritum dici, quãdo qui adhæret domino vnus ſpiritus eſt. Quod ſi tibi non placet, nec ego triformem deum dixi patrem & filium & ſpiritumſanctum, ſed vnum deũ. Si autem in præſentia vis vt colloquamur, gratiã quidem habeo dignationi & beneuolentiæ tuæ. Sed ſicut iam mihi aliud quod voluiſti reſcribere dignatus es, ita dignare reſcribere dictaturos nos eſſe quæ dicturi ſumus, & non deero voluntati tuæ, quantum me adiuuerit dominus. Nam ſi ſcribis & ſcribo, non nos ædificat, quomodo nos ædificat, Dicis, dico, vbi poſt verborum ſtrepitum non inuenimus quod legendo recẽſeamus. Auguſtinus hæc dictaui, & relectis ſubſcripſi. Abſtineamus nos à conuitiis ne tempus inaniter impendamus, & ad id quod agitur inter nos potius aduertamus.

Non eſt epiſtola, ſed altercatio, ad quam prouocarat Paſcentius Arrianus, homo ſimpliciter impudens. Habita eſt autem notarijs quæ dicebantur excipiẽtibus, arbitro Laurentio, Hippone regio, in domo Anicia, ſecundum Auguſtini ſententiã pronunciatum eſt. Mirum eſt autem Paſcẽtium tam male inſtructum ad certamen uenijſſe, cũ tam glorioſe prouocarit. CLXXVIII. E

AVRENTIVS vir clariſſimus partibus & perſonis in cõmune poſitis dixit: Dei diſcutiendum eſt negociũ, naturæq; eius, in qua plerique labuntur homines, examinanda perfectio, ſi poſt illud totum quod pars parti, perſona perſonç conuitij intulit pridem, iam in vtriſque maneat ſerenitas animorum, venerande Auguſtine & Paſcenti nobiliſſime dignamini profiteri. De domino enim diſputans animus debet ſerenior inueniri, quia repulſis animoſitatis caliginibus, menti ſe puræ ad intelligendam naturæ ſuæ magnitudinem facilius offeret. Fidem igitur veſtram ex profeſſione opinionum primitus agnoſcere volo, tum demum requirere vtrũ liceat præter ſcripturarum diuinarum eloquia vſurpatiuæ defenſionis merito aliquid affirmare. Auguſtinus Epiſcopus dixit: Sunt aliqua fidei neceſſaria à patribus poſita, quæ F
in verbis diuerſarum linguarum aliter ſonãt, aliud intus continent in ſecreto: ſicut ipſa caro Chriſti dei & hominis, hominis plenã infirmitatem oſtendebat exterius, diuinitatis virtutem gerebat interius. Tamen fidem reipublicæ debens vir clariſſimus Paſcentius, qua ipſe extitit prouocator, fidei quoque ſuæ quam Chriſto debet, qua etiam ſuam credit animã gubernari, dignetur nomen edicere, quia poteſtatis, çtatis etiam, ſimulq; prouocationis eius ordo ſic fieri iuſtiſſime flagitat. Mihi enim placet te iudicem præſidere, quod etiã ipſi placuiſſe manifeſtiſſime comprobatur. Laurentius vir clariſſimus dixit: Tuæ excellentiæ merito Paſcenti vir nobiliſſime nos admodum paruiſſe clarum eſt. Tremens enim in tantæ rei negocio parnus præſideo cognitor, formidans, ne de tantæ omnipotẽtiæ natura ſecus quid credens reatum incurram. Sacramento enim me meũ animũ animamq; memini cõſciuiſſe, nec tuas intẽtiones vlla intẽtione palpare, nec aliquid à iuſtitia lõgius cohibere. Tua enim dilectione iudex in cognitione ſi dei inter vtroſq; videor preſidere. Partis ergo è diuerſo ſiſtẽtis, cui defenſionis verba Auguſtin" vir gra

Universidad de Deusto Biblioteca

G uissimus se impensurum ostendit postulationem qua petit,quia & ratione non caret, dignare effectu anticipare,nomenq; simul propriæ religionis edicere. Pascentius vir clarissimus dixit: Nec præsens prudentissimus suæ fidei Episcopus Augustinus me negare potest christianum:in patrem ingenitum,& in filiũ genitum, & in spiritumsanctum me credere profiteor, sed non vnius æqualisq; substantiæ vel naturæ.Et quoniam hesterna die,cum laudabiliter sanctum virum, & omnis scientiæ Auxentium nominarem, & quem idem vir è duobus fuisset secutus, vtrum Arrium an Eunomium idem frater Augustinus scrupulosius inquireret, ego anathema memoratum continue Arrio & Eunomio dicere non dubitaui, flagitãs vt ipse quoque homusion anathematizaret, eo quod scriptum in libris dominicis minime reperiatur. Quod facere omnino in nullo consensit,vnde se proculdubio homusianum euidenter ostẽdit:& quàm pergraue sit,ipse prorsus aduertis,scripturarum authoritate calcata, illud ponere quod eadẽ scriptura non dixit.Si quid enim præter authoritatem diuinorum voluminum ponitur,vacuum approbatur.

Homusiani.

Laurentius vir clarissimus dixit:Aduertis ne venerabilis Augustine, quid pro sua prosecutione designet, vel quàm integro prosecutionis modo sentẽtiam suam vir clarissimus Pascentius firmet? Augustinus Episcopus dixit:Catholicum me homusion in sancta Trinitate credentem hac professione respondeo, firmetur tantũmodo eiusdem viri spectabilis Pascentij responsio, si nihil præterquam quod scriptum est, quisquam nostrũ debeat vel audeat in defensione fidei applicans, nominare. Aut enim licebit, & nulli,maxime Græcis vbi fides orta est, denegabitur: aut non licebit, & calumnia iustissime repelletur. Postea tamen homusion verbum Græcum vnitatem ostendens,quid contineat, quid habeat,quidve maneat, exponetur. Laurentius vir clarissimus dixit: Etiam ab Augustino honorabili viro rectissime respondetur. Aut enim vt ipse prosecutus est, licebit aliquid quod scriptum non est, defendendæ fidei merito ponere, & ponendum est licite:aut non licebit, & vtrunque penitus denegandum est integre:vnde opus non est agnito iam vocabulo sonante professionem vlterius quicquam inquirere, nisi vt ipsum homusion nobis venerabilis Augustinus suæ religionis Episcopus scriptum ostendat in lege. Au-

H

I gustinus Episcopus respondit: rectissimam iustitiæ lineam tenens,O nobilissimæ fidei vir præsidẽs,agnosce rationemq; perpende, quia de tuo non solum alij sapientissimi viri iudicio iudicabunt, verumetiam deus verissimus, qui est omnium iudex plenius iudicabit. Non enim differentis dei spernendum est iudicium, nonnunquam & in præsenti iudex vltor assurgit. Fidei ergo nostræ iam dignare rationem inquirere,symbolumq; quo fides vtcunque constat, singulos præcipe tuis auribus coram omnibus recitare. Laurentius vir clarissimus dixit: A iustitia nulla ratione discordat,vt ipse digneris qui petitor es, Pascenti vir clarissimæ, tuæ fidei symbolum recitare. Tunc Pascentius sono clariori symbolum recitans, credere se in deum patrem omnipotentem,inuisibilem,ingenitum, & incapabilem dixit,& in Iesum Christum filium eius deũ natum ante secula, per quem facta sunt omnia, & in spiritumsanctum. Augustinus Episcopus respondit: Memorem esse amplitudinem vestram in dei negocio,præsidens cognitor prosecutionis nostræ nõ dubito, quia vir clarissimus Pascentius nihil ponendum esse in fidei ratione,præterquam quod scripturæ continent,asseruit: qui licet fidei catholicæ homusion verbũ pro macula nominis secundum suos authores nitatur opponere,ex eo quod posuit,vel potius vetuit,hinc magis & homusiõ à Græcis sacerdotibus positum verbum in assertionem fidei dici debere rectè defendimus, & aliqua quæ scripta non sunt,ab ipsis potius temere posita vel dicta modo probamus. Laurentius vir clarissimus dixit: Cursum vt video honorabilis Augustinus negocij præsentis calcem sese obtinuisse declarat, seseq; docturum astruens,aliqua quæ scripta non sunt, tuæ Pascenti clarissime authores fidei posuisse, quæ sequeris. Quæ si in lege nõ posita,& à vobis propria vsurpatione fidei merito posita esse docuerit, iam quærendum erit,quia iam licere manifestum erit, quid in intimis homusion verbum habeat, ad quam rem pertineat, cuiq; rei rectè hoc verbum adhibitum iudicetur, iusteq; inuentum vel positum ipsa fidei perfectio roborabit. Pascentius vir clarissimus dixit: Non decet nos aliquid sine authoritate scripturarũ ponere diuinarum, quid est tamen sepositò calumniæ artificio, quod dicit vel proponit è diuerso defendẽs frater Augustinus, absque legis authoritate nos alicubi posuisse vel dicere,publicet palàm,& si cõuicerit,nec homusion iniuste ab ipsis positum,etiam ego iam publice conclamabo,statimq; eorum communioni socius fio. Laurentius vir clarissimus dixit: Nihil tam optimum tãq; libertati fideiq; & animæ congruum, quàm longa tergiuersatione,quam potuit stoliditas enutrire,ocius derelicta, animositatis qua deo fit iniuria obstinata aliquandiu nebula repellatur, atque quæ occulta in linguis variis sunt euidentiore luce pandantur. Sed ne in longum negocium iam propè victoria pacatum oratio protrahat diuturna, quod absque legis authoritate à Pascentio viro clarissimo,vel ab eius authoribus reclamas positum, dignare iam Augustine vir sanctissime publicare. Augustinus Episcopus respondit: In assertione fidei patrem ingenitum & incapabilem dixit, cum nec ingenitum nec incapabilem scriptura patrẽ alicubi testetur: qui licet ingenitus pater sit, quia hoc ipsum vtrique confitemur, tamen hoc nullius scripturæ seu veteris seu nouę continet textus. Est enim ingenitus,qui à nullo est genitus:sed hoc est ingenitus quod genitus,vtpote de deo deus. Non enim quia Adam ingenitus approbatur,idcirco est homo: & Abel quia de ipso est genitus,non est homo: hominem genuit quod est,ingenitus homo:deus quod est genuit eiusdem substantiæ,eiusdem essentiæ sine tempore,sibi coæternum genuit. Ante quem nihil est temporis,non accipit modum. Est igitur ingenitus pater, quia vt dictum est, à nullo est genitus, sed est genito coæternus: quomodo ignis in substantia sua,in qua est à creatore creatus,est quidẽ ingenitus,sed genito à se splendori consubstantialis est & coæternus.Hanc dei Trinitatis substãtiam vnam homusion verbo Græci complecti breuiter maluerunt. Non enim nomen est, sed res terribilis est in verbo huiuscemodi sonans. Quod verbum aperte ipse filius declarat,cum dicit:Ego & pater vnum sumus. In isto vno consistit substantia vna: nam ex eo quod est vna,& ipse filius manet in ea, vnde etiam iam circumamictus carnis verę trabea dicit: Nemo nouit filium nisi pater,neq; patrem quis nouit nisi filius,& cui voluerit filius reuelare. Ecce & filius per seipsum inuisibilis approbatur. Quid est quod quasi acumis in fidei ponere assertione nituntur? Incapabilem autem nec

K

L

M

Ioan.10.

Matth.11.

legunt

Universidad de Navarra Biblioteca

A leguntnec iuste defendunt. Quomodo enim incapabilis pater, quem capit filius totum, ipso dicente: Ego in patre & pater in me? De quo etiam Paulus Apostolus Ioan.14. Philip.2. dicit: Quoniam cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis deo: qui formam implet dei, nihil habet minus deo. Quomodo ergo incapabilis pater dicitur, qui capitur totus à filio? Ecce enim quę scripta non sunt in lege vspiam, à vobis temere ponuntur in symbolo, vbi nihil magis aliter oportet inferi, præter quàm scripturæ veridicæ continet modus. Cur vobis de homusion verbo visum est fidei catholicæ inuidiam excitare, quæ substantiam dei vnam simpliciter credens, hoc verbum à Græcis patribus in assertionem fidei defendendo accepit? In concione enim, hoc est in symbolo quod est inter animas nostras & deum, quid visum est hominibus aliquibus ponere, quæ scripta nō reperiuntur in lege? Neque enim alicubi ingenitus aut incapabilis pater, Laudantes enim deū, dicere solemus in precibus, eius magnitudinem admirantes: Qui capit omnia, quem capit nemo, scilicet hominum. Nam totus capitur à filio, cuius formam implet filius vnius incommutabilis naturæ secreto. Ergo neque solus B inuisibilis pater, sed & filius inuisibilis. Sicut hominibus inuisibilis pater, ita inuisibilis hominibus filius secundum illud secretum quod manet in patre. Non ergo iuste positus est inuisibilis solus pater in symbolo, sed inuisibilis tota trinitas deus, excepta carne susceptа 1.Timo.1. à filio, de qua dicit Apostolus: Inuisibili soli deo honor & gloria in secula seculorum. Totus ergo habitat pater in filio, cuius patris formam idem filius non ex parte, sed implet in pleno. Hanc Apostoli Pauli sententiam, qua dicit intimatq; dei mortalibus secreta, Qui cum in Phil.2. forma dei esset, aliqui male pronunciantes male sentiendo bene digesta, non esse ausum filium dei per imparilitatem æqualem, sed per rapinam fieri deo patri prorsus affirmant: quod inique sentitur. Si enim diceret, Qui cum deus esset, non rapinam arbitratus est esse se equalē deo, posset angustiis fidei suæ quilibet qualecunque etsi debile de qua sine mora excluderetur, spatium inuenire: nunc verò, quia cum in forma dei esset, dixit, omnem machinationis iniustę aditum intercluſit: vbi est forma, nihil habet prorsus minus omnino 2.Cor.5. natura. Deus enim, ait idem Apostolus, erat in Christo, mundum reconcilians sibi. Quomodo enim su- C sciperet minor maiorem, nisi se vna natura cognosceret parem? Neque enim liniamentis spatiisq; membrorum hæc dei forma distenditur, vt pater filium in se suscipiat habitantem, aut in se filius patrem ostenIoan.14. dat manentem, sicut ipse ait: Pater in me manens, facit opera mea: aut euacuatur cum spiritum sanctum suā pater & filius omnem creaturam suam proferat illustrantem, quomodo cogitari non potest, quomodo explicari non potest, simul secum vnum est, quod secundum incommutabilem omnino substantiam in trinitate deus est. Ecce quid est homusion, quod exprobratur iniuste. Non enim verbum solum, sed res in verbo: nec solus sermo sonans auribus, sed substantia vna est dei credenda in mentibus. Si enim in homine credente in se totus deus credendus est habitare, quomodo filium totum in se pater, aut filius patrem non credatur excipere? Ac per hoc ipse in patre, & pater in eo manet, & ex patre & filio sanctus credendus est spiritus non solum processisse, sed semper ad peragenda opera trinitatis, omnino procedere, sicut eadem trinitas Abraham amicum sunm in vnitate nominis di-

gnata est visitare. Quid est quod calumniantur de ho- D
musion verbo Græco, quia scriptū in lege minime inueniatur? Cur nō vident culpam suam? Cur sibi nō displicent, cū ponunt in symbolo verba vel nomina quæ non sunt vlla scriptura digesta? Qui disponit arguere, non faciat vnde alium nititur accusare. Inspiciunt de verbo simplici & ratione fidei pleno, quasi de stipula oculum fratris, & suum sauciatū præter scripturas ponendo quod credunt, tanquā de immanitate non peruident trabis. Ecce homusion rectè probamus positum, & in assertionem fidei, qua trinitatis vnitas à catholicis creditur à Græcis patribus dictum. Quid si Græcus ipse obiiciat, nō Latino, non Barbaro, sed sibi magis licere verba ad fidem pertinentia diuulgare. Nam sciendum est, Amen & Hallelu ia, quod nec Latino nec Barbaro licet in suam linguā transferre, Hebræo cunctas gentes vocabulo decantare. Non enim in Aphrica aut in cuncta Barbaria, sed in Syria vel Græcia, vbi & ipsa caro voluit de virgine nasci dominica, decuit vel oportuit verba fidei compendiose firmare. Denique nō Latino, non Barbaro stylo venerandus ille Moyses, nō Prophetæ, non Apostoli, non ipsi Euangelistæ, sed aut Hebræo, aut Græco scripturas eloquio dominicas fir- E
mauerunt, quas postea viri probati ac disertissimi in omnibus periti linguis, de Hebræo primitus in Græco, de Græco in Latino stylo ediſſerere cum labore nimio maturarunt. ὁμοούσιος ergo exponitur, vnius substantiæ pater & filius & spiritus sanctus. Nemo ergo iam calūnietur verbo, quia licet scriptum nō sit, quod habet interius vel sonat, ostendit, non per aliquē alium, sed per vnam diuinitatis substantiā, in qua filius patri loquitur, dicēs: Tua omnia mea sunt, & mea tua. Iam ipsi vi- Ioan.17.
derint qualiter ausi fuerint nomina, quæ scripta in lege non sunt, vel verba in symbolo continuare, nō aliud nisi ostendere genitum ab ingeniti quod sit incapabilis potentia, patris filium segregare. Deus enim pater substantia sua genuit filium æqualē sibi: docet hoc ve- Quut hic nō
ridicus ille secretorum interpres diuinorum Ioannes. citantur testi-
Propterea Iudæi volebant, inquit, eum interficere, quia monū pa-
non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum di- tris vbi &
cebat deum, æqualem se faciens deo. Cōsubstantialem spiritus.
itaque sibi genuit filium pater, quia non accepit tanquā Ioan.5.
creatura indigens vnde genuisset, tota copia quod ipse est hoc genuit, perfectum genuit, quia sine tempore est
ipse qui genuit & quem genuit. Si homo generat quod F
est, deus non potuit generare quod est? Accepit homo ab ipso deo, & tamen licet acceperit, hoc generat quod accepit: à nullo accipiens pater deus quod est generare non potuit? Hanc æqualitatem substantiæ ὁμοουσίαν sermo Græcus ostendit, nihil austerum, sed optimum dulceq;, & hoc quod credendum est humanis cordibus introducit. Etsi enim verbū ipsum in lege scriptū nō inuenitur, quia æqualis est patri filius, per beatum Ioannē primitus, & per Paulum postea comprobatur. Ioannes enim æqualitatem dixit, Paulus formam impleuit. In Deut.17.
duobus, inquit, scriptura, aut tribus testib⁹ stabit omne Matth.18.
verbum. Per duos enim verissimos testes iā probauimus vnius substantiæ esse, æqualesq; patrem & filium, addamus & tertium, Thomam illum discipulum post dubitationem fortius confitētem dominum & deum, quem nec resurrexisse crediderat crucifixū. Dominus Ioan.20.
meus, inquit, & deus meus. Approbat filius dictū, quia se cognoscit à sua creatura iustissime deum & dominum proclamatum, patri vtiq; & sancto spiritui coæternum. Homusion vtiq; verbum est Græcum, & Chri-

Universidad de Deusto Biblioteca

G ſtus Græcum eſt nomen. Qui accuſat per iniuſtitiam de verbo quod non intelligit, fidem non accipiat, & de nomine nomen. Homuſion verbum vnius eiuſdemq; ſubſtantiæ ſonat in Græco, non quenquam infirmum, ſed patrem & filium & ſpiritũſanctum. Iam ergo nemo improbet quaſi verbum, ſed aperte ſeparet quiſquis & quod non poteſt, homuſion patrem & filium & ſpiritumſanctum. Contra hoc pugnetur quod poſſidet, quod habet, quod docet verbum Græcum, non contra ipſum verbum, quod auribus retinuit ſyllabis articulatum: contra diuitias, contra æqualitatem naturæ, quam poſſidet verbum ipſum Græcum, non contra exteriorẽ veluti corticem ab eo, qui ſe audere dicit, ſi prꝙualet repugnetur. Abſit erubeſcamus catholici in vniuerſo manentes, nos appellari propter fidem veram vnius eiuſdemq; ſubſtantiæ, à nonnullis verbum Græcũ non intelligentibus Homuſiones, qui nos appellari gaudemus de Chriſti nomine Chriſtianos. Neque enim in parte accipiendum eſt verbum Græcum, & in parte alia refellendum. Nemo ergo vtatur Chriſti nomine ex vocabulo Greco. Erubeſcat ſe dici Chriſtianum, quia nomen eſt Græcum. Non accipiatur Paulus, qui dicit Ro

Homuſiones.

H manis ſcribens, In quo clamamus abba pater, in vno nomine duabus vtitur linguis. Dicit enim abba Græco vocabulo patrem, & Latine nominat identidem patrem. Contemnatur idem Apoſtolus Paulus, & in nouiſſimis partibus ad Corinthios Epiſtolæ, vbi plebem arguens, ſimul Græco & Syro vtitur verbo. Si quis, inquit, non amat dominum, ſit anathema maranatha. Anathema Græco ſermone dixit condemnatus: maranatha, donec dominus redeat. Iam ergo nemo appellet oleũ quo fideles vnguntur Græco nomine chriſma, Homuſion reprobatur vnam Trinitatem reſonãs, eandemq; naturam. Quid eſt enim quod dixit beatiſſimus Paulus: Si quis non amat dominum, niſi ſi quis humiliat ſe deo? Non ergo rectè dicitur dominũ amare, qui dei & dñi vnius audet ſubſtantiam ſeparare, de quo dicitur in lege: Audi Iſraël, dñs deus tuus, deus vnus eſt. Non corpore vtique, liniamentisq; corporeis extenſus, ſed vna pater & filius & ſpirituſſanctus deitate perfectus. Plura quidem Græco verbo definita reperiuntur in lege, ſed pro multis hæc pauca, quæ dicta ſunt, ſapientibus credo ſufficere. Si æqualitas non eſt, non auderet inferior dicere ſuperiori: Omnia mea tua

Roma.8. Abba.

1.Cor.16.

Maranatha.

Deut.6.

I ſunt, & tua mea. Nec auderet dicere: Volo vt vbi ego ſum, & iſti ſint mecum. Non, inquam, diceret Volo, ſed diceret, ſupplicans rogo. Abſurdum igitur non eſt, vt in conciliis patrum Græco verbo patris & filij & ſpirituſſancti vna ſubſtantia firmaretur, cum ſuper Apoſtolos primitus ſpirituſſancti propria largitate linguarum varietas fundaretur. Audiuimus enim eos, ait ſcri

Ioan.17.

Actor.2.

ptura Actuum Apoſtolorum, loquentes variis linguis magnalia dei. Magnalia vtique ſunt non deorum, ſed dei, Græca lingua vnam ſubſtantiam credi patris & filij & ſpirituſſancti. Hebraice igitur, Græce & Latine ſuper crucem domini à Pilato fuit cauſa eius ſcripta. Si licuit vt Græca lingua, vel imò permiſit ipſe dominus, vt cauſa mortis eius eſſet ſcripta, cur abhorret vt ſubſtantia eius, qua deus eſt æqualis cum patre, Græco vocabulo approbetur oſtenſa? Si minime licet patris & filij & ſpirituſſancti vnam ſubſtantiã lingua exeri Græca, ergo nec deum laudari decet & Barbara. Sicut enim Græca lingua, quod eſt homuſion, vna dicitur vel creditur à fidelibus Trinitatis omnino ſubſtantia, ſic vna rogatur vt miſereatur à cunctis Latinis & Barbaris vnius dei natura, vt à laudibus dei vnius nec ipſa lingua barbara ſit, vt Latinis aliena. Latine enim dicitur, Domine miſerere. Sola ergo hæc miſericordia ab ipſo vno deo patre & filio & ſpirituſancto lingua debet Hebræa vel Græca, & ipſa ad poſtremum poſtulari Latina, non autem & Barbara. Si enim licet dicere, non ſolum Barbaris lingua ſua, ſed etiã Romanis ſihoraarmem, quod interpretatur, domine miſerere, cur nõ liceret in conciliis patrum in ipſa terra Græcorum, vnde vbiq; deſtinata eſt fides, lingua propria homuſion confiteri, quod eſt patris & filij & ſpirituſſancti vna ſubſtãtia? Nam ſubiectionem filij patri debitam ex carnis infirmitate ſuſceptam, etiam nos quia iuſtum eſt veriſſime confitemur, in qua eum infirmitate nõ ſolum ſubditum, ſed & ſeruum euidentiſſime confitemur, ipſo dicente *in prophetia ad patrem*: O domine quia ego ſer-

K

κύριε ἐλέησον.

Gothicã linguam. Roma capta didicit.

Pſal.115.

uus tuus, ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ, id eſt, Mariæ. Patet ergo in quo *ſit æqualis patri filius*, in quo ſit non ſolum ſubditus aut inferior, *ſed etiam humiliſſimus* ſeruus Ipſe, inquam, oſtendit in quo ſit humilis, in quo ſit æqualis, vnde omnipotens, vnde infirmus, vnde abiectus, vnde ſpecioſus, vnde diues, vnde egeſtati ſubiectus. Laurentius vir clariſſimus dixit: Euidentiſſime claruit defenſionem aſſertionis fidei ſuæ Auguſtinum virum clariſſimum communiſſe, multàque magis tuos authores vir clariſſime Paſcenti abſq; ſcriptura temere poſuiſſe, nec eſſe nomen fidei homuſion, ſed æqualitatem magis ipſius Trinitatis. Sed ſi inueniuntur in lege verba quæ improbata ſunt, dignare vir nobiliſſime reſpondere, vt certe nobis pares ire poſſitis. Nam proculdubio intueris à nobis præſentem virum *Auguſtinum ſuis aſſertionibus nimium* tranſilire. Apud te enim nobiliſſime vir eligo quàm apud deũ perennis reatus culpas incurrere. Paſcentius vir clariſſimus reſpondit: Scripta, quæ propoſui, non ſunt quidem in lege, ſed debere propter honorem patris aſtrui rectè defenduntur. Laurentius vir clariſſimus dixit: Sic ergo & homuſion, quod in dubium veniebat te proponente, & ſi ſcriptũ non eſt, res ipſa tamen, quæ latet in verbo, vera eſt. Credatur honorifice vnitati, ne fiat iniuria Trinitati.

L

Sententia.

Auguſtinus Probæ & Iulianæ nobilibus uiduis gratulatur de Demetriade, quæ uirginitatis uelum acceperat, agens gratias pro munuſculo miſſo.

Epiſtola. CLXXIX. M

DOMINARVM honore digniſſimis, merito illuſtribus & præſtantiſſimis filiabus Probæ & Iulianæ, Auguſtinus in domino ſalutẽ.

Impleſtis gaudio cor noſtrũ, tanto iocundius quanto charius, † tanto gratius quanto citius. Veſtræ nanq; ſtirpis ſanctimoniam virginalem, quoniam quacunque innotuiſtis, ac per hoc vbique fama celeberrima prædicat, velociſſimum volatum eius fideliore atque certiore literarum nuncio præueniſtis, & prius nos feciſtis exultare de cognito tam excellenti bono quàm dubitare de audito. Quis verbis explicet? quis digno præconio proſequatur, quantum incomparabiliter glorioſius atque fructuoſius habeat ex veſtro ſanguine fœminas virgines Chriſtus, quàm viros conſules mundus? Nam volumina temporum, ſi magnum atque præclarum eſt nominis dignitate ſignare, quanto eſt maius atque præclarius cordis & corporis integritate tranſcendere? Magis itaque gaudeat puella nobilis genere, nobilior ſanctitate, quòd ſit per diuinum conſortium præcipuam in cœlis conſecutura ſublimitatẽ,

† clarius.

A sublimitatem, quàm si esset per humanum cõnubium prolem propagatura sublimem. Generosius quippe elegit Aniciana posteritas tam illustrem familiam beare nuptias nesciendo,q̃ multiplicare pariendo,& in carne iam imitari vitam angelorum, quàm ex carne adhuc numerum augere mortalium. Hæc est vberior fœcundiorũ fœlicitas,non ventre grauescere,sed mente grãdescere: non lactescere pectore, sed corde candescere: non visceribus terram, sed cœlum orationibus parturire. Dominarum honore dignissimæ filiæ,perfruamini in illa quod defuit vobis,perseueret vsque in finẽ,adhærens coniugio quod non habet finem. Imitentur eam multæ familiæ dominam, ignobiles nobilem, fragiliter excelsæ excelsius humilem, virgines quæ sibi optãt Aniciorum claritatem, eligãt sanctitatem. *Illud* enim quantalibet cupiditate quando *assequentur*? Hoc autem si plene cupierint,mox *habebunt*. Protegat vos incolumes & fœliciores *dextera* altissimi, dominæ honore dignissimæ & præstantissimæ filiæ:pignora sanctitatis vestræ, præcipue ipsam sanctitatem [vestram] præcipuam debito vestris meritis officio dilectione domini
B salutamus. Velationis apophoretum gratissime accepimus.

Augustinus Honorato Episcopo, distinctius explicat, quibus, quando, & quomodo fugiendum, imminente periculo.

Epistola. CLXXX.

SANCTO fratri & coëpiscopo Honorato, Augustinus in domino salutem. Charitati tuæ misso exemplo Epistolæ,quam fratri Quoduultdeo nostro coëpiscopo scripsi, putabam me hoc onere caruisse,quod mihi imposuisti,quærendo consiliũ quid in his periculis, quæ tempora nostra inuenerunt, facere debeatis. Quanuis enim Epistolam illam breuiter scripserim, nihil me tamen prætermisisse arbitror, quod & respondenti dicere,& quærenti audire sufficeret:quandoquidem dixi, nec eos esse prohibendos, qui ad loca,si possunt,munita migrare desiderant, & ministerij nostri vincula, quibus nos Christi charitas alligauit,ne deseramus Ecclesias quibus seruire debemus, non esse rumpenda. Ista quippe verba sunt quæ in illa ipsa Epistola posui:Restat ergo,inquam, vt nos, quorũ
C ministerium quantulæcunque *plebi dei vbi sumus manenti,ita necessarium est vt sine hoc eam non oporteat* remanere,dicamus domino: *Esto nobis in deũ protectorem* & in locum munitum. Sed hoc consilium tibi propterea non sufficit, vt scribis, ne contra domini præceptum vel exemplum facere nitamur,vbi fugiendum esse de ciuitate in ciuitatem monet. Recolimus enim verba dicentis: Cum autem persequentur vos in ciuitate ista,fugite in aliam. Quis autẽ credat ita hoc dominum fieri voluisse, vt necessario ministerio, sine quo viuere nequeunt, deserantur greges quos suo sanguine comparauit? Nũquid hoc fecit ipse,quando portantibus parentibus in AEgyptum paruulus fugit, qui nondum Ecclesias congregauerat, quas ab eo desertas fuisse dicamus? Nunquid quando Apostolus Paulus,ne illum comprehenderet inimicus,per fenestrã † in sporta submissus est, & effugit manus eius, deserta est quæ ibi erat Ecclesia necessario ministerio, & non ab aliis fratribus ibidem constitutis quod oportebat impletum est? Eis quippe volentibus hoc Apostolus fecerat,vt seipsum seruaret Ecclesiæ, quem proprie persecutor ille quærebat. Faciant ergo serui Christi, ministri verbi & sacramenti eius, quod præcepit siue permisit. Fugiant omnino de ciuitate in ciuitatem, quando eorum quisquam specialiter à persecutoribus quæritur, vt ab aliis qui non ita requiruntur,nõ deseratur Ecclesia,sed præbeant cibaria conseruis suis, quos aliter viuere nõ posse nouerunt. Cum autem omnium,id est,Episcoporum & clericorum est commune periculum,ij qui aliis indigent,non deserantur ab his quibus indigent. Aut igitur ad loca munita omnes transeant,aut qui habent remanendi necessitatẽ,non relinquantur ab eis,per quos illorum est Ecclesiastica supplenda necessitas, vt aut pariter viuant,aut pariter sufferant, quod eos paterfamilias volet perpeti. Quod si cõtigerit,vt siue alij maius,alij minus,siue omnes æqualiter patiantur,qui eorũ sint qui aliis patiuntur apparet, illi scilicet qui cum se possent talibus malis eripere fugiendo,ne alios in necessitatem desererent,manere maluerunt. Hinc maxime probatur illa charitas, quam Ioannes Apostolus cõ
D mendat dicens: Sicut Christus animam suam pro nobis posuit,sic & nos debemus animas pro fratribus ponere. Nam qui fugiunt,vel suis deuincti necessitatibus fugere non possunt,si comprehensi patiuntur,pro seipsis non pro fratribus vtique patiuntur. Qui vero propterea patiuntur, quia fratres qui eis ad Christianam salutem indigebant deserere noluerunt,sine dubio suas animas pro fratribus ponunt. Vnde illud quod Episcopum quendam dixisse audiuimus: *Si* dominus nobis imperauit fugã in eis persequutionibus vbi potest fructus esse martyrij, quanto magis debemus fugere steriles passiones, quando est barbaricus & hostilis incursus? verum est quidem & acceptabile, sed his quos Ecclesiastici officij non tenent vincula. Nam qui clades hostiles ideo non fugit, cum possit effugere, ne deserat ministerium Christi, sine quo non possunt homines vel fieri vel viuere Christiani,maiorem charitatis inuenit fructum, quàm qui non propter fratres, sed propter seipsum fugiens atque comprehensus non negat Christum,susceptique martyrium. Quid est ergo quod in Epistola tua priore posuisti? Dicis enim, *Si* in Ecclesiis persistendum est,quid simus nobis vel populo profuturi non video,nisi vt ante oculos nostros viri cadant,fœminæ constuprentur,incendãtur Ecclesiæ, nos *sub tormentis deficiamus*,cum de nobis quæritur quod non habemus. Potens est quidem deus audire preces fa
E miliæ suæ,& hæc quæ formidantur auertere, nec ideo tamen propter ista quæ incerta sunt, debet nostri officij esse certa desertio, sine quo est plebi certa pernicies non in rebus vitæ huius,sed alterius incomparabiliter diligentius solicitiusq; curãdæ. Nam si certa essent ista mala,quæ timentur ne in locis in quibus sumus, forte contingãt,prius inde fugerent omnes,propter quos ibi manendum est,& nos manendi necessitate liberos redderent. Non enim quisquam est, qui dicat ministros manere oportere, vbi iam non fuerint quibus necesse sit ministrare. Itaq; quidam sancti Episcopi de Hispania profugerunt, prius plebibus partim fuga lapsis,partim peremptis, partim obsidione consumptis, partim captiuitate dispersis, Sed multo plures, illic manẽtibus propter quos manerent,sub eorundem periculorũ densitate manserunt. Et si aliqui deseruerũt plebes suas,hoc est,quod dicimus fieri non debere. Neque enim tales docti authoritate diuina,sed humano vel errore decepti,vel timore sunt victi. Cur enim sibi putant indifferenter obtemperandum esse præcepto,vbi legunt de ciuitate in ciuitatem esse fugiendum,& mercenariũ non exhorrent,qui videt lupum venientem & fugit,quoniã

non est

Psal.30.

Matth.10.

Matth.1.

2.Cor.11. † murum. Act.9.

G non est ei cura de ouibus? Cur non istas duas dominicas verásque sententias, vnam scilicet vbi fuga sinitur aut iubetur, alteram vbi arguitur atque culpatur, sic intelligere studeant, vt inter se reperiantur non esse contrariæ, sicut non sunt? Et hoc quomodo reperitur, nisi attendatur quod iam superius disputaui, tunc de locis in quibus sumus premente persequutione fugiendum esse Christi ministris, quando ibi aut plebs Christi nõ fuerit, cui ministretur, aut l etiam fuerit & J potest impleri per alios necessarium ministerium, quibus nõ est eadem causa fugiendi: sicut in sporta submissus, quod supra memorani, fugit Apostolus, cum à persecutore proprie ipse quæreretur, aliis vtique necessitatem simi lem non habentibus, à quibus illic ministerium abs it vt desideretur Ecclesiæ. Sicut fugit sanctus Athanasius Alexandrinus Episcopus, cum eum specialiter apprehendere Constantius cuperet Imperator, nequaquam à cæteris ministris deserta plebe catholica, quæ in Alexandria commanebat. Cum autem plebs manet & ministri fugiunt, ministeriumq; subtrahitur, quid erit nisi mercenariorum illa fuga damnabilis, quibus non est
H cura de ouibus? Veniet enim lupus, non homo, sed diabolus, qui plerũque fideles apostatas esse persuasit, quibus quotidianum ministerium dominici corporis defuit, & peribit infirmus in tua non scientia, sed ignorantia frater, propter quẽ Christus mortuus est. Quod autem ad eos attinet, qui in hac re non falluntur errore, sed formidine superantur, quare non potius contra suum timorem domino miserante atq; adiuuante fortiter dimicant, ne mala sine comparatione grauiora, quæ multo amplius sunt tremenda, cõtingant? Fit hoc vbi dei charitas flagrat, non mundi cupiditas fumat.

2.Cor.11. Charitas enim dicit: Quis infirmatur & non ego infirmor? Quis scandalizatur, & non ego vror? Sed charitas ex deo est. Oremus ergo vt ab illo detur à quo iubetur. Et per hanc magis timeamus ne oues Christi spiritalis nequitiæ gladio in corde, quàm ne ferro in corpore trucidentur, vbi quandocunque quocunque mortis genere morituri sunt. Magis timeamus ne sensu interiori corrupto, pereat castitas fidei, quàm ne fœminæ violenter constuprentur in carne: quia violentia non violatur pudicitia, si mente seruatur, quoniam nec in
I carne violatur, quando voluntas patientis sua turpiter carne non vtitur, sed sine consensione tolerat quod alius operatur. Magis timeamus ne lapides vim extinguantur deferentibus nobis, quàm ne lapides & ligna terrenorum ædificiorum incendantur præsentibus nobis. Magis timeamus ne membra corporis Christi destituta spiritali victu necẽtur, quàm ne membra corporis nostri oppressa hostili impetu torqueantur. Non quia ista non sunt vitanda cum possunt, sed quia potius ferenda sunt, quando vitari sine impietate non possunt: nisi forte quisquam contẽderit non esse ministerium, impium, qui tunc subtrahit ministerium pietati necessarium, quando magis est necessarium. An non cogitamus, cum ad istorum periculorum peruenitur extrema, nec est potestas vlla fugiendi, quantus in Ecclesia fieri soleat ab vtroque sexu, atque ab omni ætate concursus, aliis baptismum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiam pœnitentiæ ipsius actionẽ, omnibus consolationem & sacramentorũ confectionem & erogationem? Vbi si ministri desint, quantum exitiũ sequatur eos qui de isto seculo vel non regenerati exeunt vel ligati? Quantus est etiam luctus fideliũ suorum, qui eos secum in vitæ æternæ requie non habebunt? Quantus denique gemitus omnium, & quorũ- K
dam quanta blasphemia de absentia ministeriorum & ministrorum? Vide quid faciat malorum temporalium timor, & quanta in eo sit acquisitio malorum æternorum. *Si* autem ministri assint pro viribus, quas eis dominus subministrat, omnibus subuenitur: alij baptizantur, alij reconciliantur, nulli dominici corporis communione fraudantur, omnes consolantur, ædificãtur, exhortantur, vt deum rogent qui potens est omnia quæ timentur auertere, parati ad vtrunque, vt si nõ potest ab eis calix iste transire, fiat voluntas eius qui mali aliquid nõ potest velle. Certe iam vides quod te scripseras non videre, quantum boni consequantur populi Christiani, si in præsentibus malis non eis desit prę- Philip.2.
sentia *ministrorum* Christi: quorum vides etiã quan- 1.Cor.10.
tũ obsit absentia, *dum sua quærunt non quæ Iesu Christi*, nec habent *illam de qua dictum est*, non quærit quę sua sunt, nec imitãtur eum *qui dixit*: Non quæro quod mihi vtile, sed quod multis vt salui fiant. Qui etiam persecutoris principis illius insidias non fugisset, nisi se aliis quibus necessarius erat, seruare voluisset. Propter quod ait: Compellor autem ex duobus concupiscentiã L
habens, dissolui & esse cum Christo multo magis optimum, manere in carne necessarium propter vos. Hic Philip.1.
forte quis dicat, ideo debere dei ministros fugere à talibus imminentibus malis, vt se pro vtilitate Ecclesiæ temporibus trãquillioribus seruẽt. Recte hoc fit à quibusdam, quãdo non desunt alij per quos suppleatur ecclesiasticum ministeriũ, ne ab omnibus deseratur, quod fecisse Athanasium supra diximus. Nam quãtum necessarium fuerit Ecclesiæ, quantumq; profuerit quod vir ille *mansit in carne*, catholica fides nouit, quæ aduersus Arrianos hæreticos ore illius & amore defensa est. Sed quando est commune periculum, magisque timendum est, ne quisquam id facere credatur, non cõsulendi voluntate, sed timore moriendi, magisq; fugiendi obsit exemplo, quàm viuendi prosit officio, nulla ratione faciendum est. Denique sanctus Dauid, ne se cõmitteret periculis præliorum, & fortassis extingueretur, sicut ibi dictum est, lucerna Israël, à suis hoc petentibus sumpsit, non ipse præsumpsit, Alioquin multos imitatores feciisset ignauiæ, qui eum crederent hoc
feciisse non consyderatione vtilitatis aliorum, sed suæ M
perturbatiõe *formidinis. Occurrit aliquãdo alia quæstio, quam contemnere non debemus. Si enim hæc vti*litas negligenda non est, vt aliqui ministri propterea fugiant imminente aliqua vastitate, vt seruentur qui ministrent eis, quos post illam cladem residuos potuerint inuenire, quid fiet vbi omnes videntur interituri, nisi aliqui fugiant? Quid si enim hactenus sæuiat illa pernicies, vt solos ministros Ecclesiæ persequatur? Quid dicam, an relinquenda est à ministris fugientibus Ecclesia, ne à morientibus miserabilius relinquatur? Sed si laici non quæruntur ad mortem, possunt occultare quoquo modo Episcopos & clericos suos, sicut ille adiuuerit, in cuius potestate sunt omnia, qui potest & non fugientem per mirabilem conseruare potentiã. Sed ideo quærimus, quid nos facere debeam°, ne in omnibus fugiendo diuina miracula tentare dominum iudicemur. Non quidem talis est ista tempestas, quando laicorum & clericorum est commune periculum, sicut in naui vna commune periculum est mercatorum atque nautarum. Verum absit vt tanti pendenda sit hæc nauis nostra, vt debeant eam nautæ, & maxime gubernator periclitantem deserere, etiam si in scaphã transiliendo

11.q.3.magis.

1.de Ciuitate dei ca.16. & 18.

A siliendo vel etiã natando possit effugere. Quibus enim metuimus ne nostra desertione pereant, non temporalem mortem, quæ quandoque ventura est, sed ęternam quæ potest si non caueatur venire, & potest si caueatur etiam non venire, metuimus. In communi autem periculo vitæ huius cur existimamus vbicũque fuerit hostilis incursus, omnes clericos & non etiam omnes laicos esse morituros, vt simul finiãt hanc vitam, cui sunt clerici necessarij? Aut cur non speremus sicut laicos aliquos, sic etiam clericos remansuros, à quibus eis necessarium ministeriũ valeat exhiberi? Quãquam inter hos dei ministros inde sit disceptatio, qui eorum maneant ne fuga omnium: & qui eorum fugiant, ne morte omnium deseratur Ecclesia. Tale quippe certamen erit inter eos, vbi vtrique ferueant charitate, & vtrique placeant charitati. Quæ disceptatio si aliter nõ potuerit terminari, quantum mihi videtur, qui maneant & qui fugiant forte legendi sunt. Qui enim dixerint se potius fugere debere, aut timidi videbuntur, quia imminens malũ sustinere noluerunt: aut arrogantes, quia se magis qui seruandi essent, necessarios Ecclesiæ iudi-
B carunt. Deinde fortassis ij qui meliores sunt, eligẽt pro fratribus animas ponere: & hi seruabuntur fugiendo, quorum est minus vtilis vita, quia minor consulendi & gubernandi peritia. Qui tamen si pie sapiunt, cõtradicent eis quos vident, & viuere potius oportere & ma-
Prouer.18. gis mori malle quàm fugere. Ideo sicut scriptũ est: Contradictiones sedat sortitio, & inter potẽtes definit. Melius enim deus in huiusce modi ambagibus quàm homines iudicat, siue dignetur ad passionis fructum vocare meliores & parcere infirmis, siue istos facere ad mala perferẽda fortiores, & huic vitæ subtrahere, quorum non potest dei Ecclesiæ tantum quãtum illorum vita prodesse. Res quidem fiet minus vsitata, si fiat ista sortitio. Sed si facta fuerit, quis eam reprehendere audebit? Quis nõ eam nisi imperitus aut inuidus cõgrua prædicatione laudabit? Quod si non placet facere, cuius facti non occurrit exemplum, nullius fuga faciat vt Ecclesiæ ministerium maxime in tantis periculis necessarium ac debitum desit. Nemo excipiat personam suam, vt si aliqua gratia videtur excellere, ideo se dicat vita & ob hoc fuga esse digniorem. Quisquis enim hoc
C putat, nimium sibi placet. Quisquis autem etiam hoc dicit, omnibus displicet. Sunt sanè qui arbitrantur Episcopos & Clericos nõ fugientes in talibus periculis, sed manentes facere vt plebes decipiantur, cum ideo non fugiunt quia manere suos præpositos cernunt. Sed facile est hanc responsionem vel inuidiam declinare, alloquendo easdem plebes atque dicendo, non vos decipiat quod de loco isto non fugimus. Nõ enim propter nos sed propter vos potius hic manemus, ne vobis non ministremus quicquid saluti vestrę, quę in Christo est, nouimus necessarium. Si ergo fugere volueritis, & nos ab istis quibus tenemur vinculis, soluistis. Quod tunc puto esse dicendum, quando vere videtur vtile esse ad loca tutiora migrare. Quo audito si vel omnes vel aliqui dixerint, in illius potestate sumus, cuius irã nullus quocunque vadit, euadit, cuius misericordiam vbicunque sit potest inuenire, qui quisquam vult ire, siue certis necessitatibus impeditus, siue laborare nolens, ad incerta suffugia & non ad finienda, sed ad mutanda periclа, proculdubio isti deserẽdi non sunt ministerio Christiano. Si autem hoc audito abire maluerint, nec illis manẽdum est qui propter illos manebãt: quia ibi iam non sunt propter quos manere adhuc debeant. Quicũque igitur isto modo fugit, vt Ecclesiæ necessarium mi D
nisterium illo fugiente non desit, facit quod dominus præcepit siue permisit. Qui autẽ sic fugit, vt gregi Christi ea quibus spiritaliter viuit, alimenta subtrahantur, mercenarius ille est, qui videt lupum venientem & fugit, quoniam non est ei cura de ouibus. Hæc tibi quia me consuluisti frater dilectissime, qua existimaui veritate & certa charitate rescripsi, sed ne meliorem si inueneris sequaris sententiam non præscripsi. Melius tamen quod in his periculis faciamus, inuenire non possumus, quàm orationes ad dominum deum nostrum, vt misereatur nostri. Quod ipsum vt scilicet dei Ecclesias nõ desererent, dei dono nõnulli prudẽtes & sancti viri & velle & facere meruerunt, & inter dentes obtrectantiũ à sui propositi intẽtione minime de[illegible].

CLXXXI.

Hoc numero sequebatur Epistola cum inscriptione ad Italicam, decerpta ex Epistola 112. ad Paulinam: quod ab ocioso scriba factum esse liquet. Nam si Augustinus bis eadem scribere noluisset ad ambas, adiecisset aliqua propria, aut certe hoc ipsum testatus fuisset, se fragmentum illius Epistolæ mittere. E

Quid precemur istis ociosis, qui talibus næniis ac nugis onerant lectorem. Nec oratio nec sensus quicquam habet Augustini, sed ex historia quispiam confinxit hæc argumenta. Cuiusmodi sunt epistolæ Theophili ad Hieronymum, Hieronymi ad Theophilum, Senecæ ad Paulum & Pauli ad Senecam. Quanquã fortasse non tam succensere decet iis, qui exercendi styli gratia tractant hoc genus argumẽtorum, quàm illis, qui tã nullius nasi sunt ut hæc serio tribuant authoribus, quorũ nomina præferunt. Ob antiquitatem tamen passi sumus eas residere, quanquam nil habentes quur legi debeant.

EPISTOLA. CLXXXII.

DOmino sublimi semper magnifico filio Bonifacio, Augustinus Episcopus. Ornet mores tuos pudicitia cõiugalis, ornet sobrietas & frugalitas: Bene enim agere & illicita non prohibere, cõsensus erroris est. Quædam dum de Ecclesia egreditur Christi virgo sacrata, ebriam Gothi Herpæ mentem & corpus incurrit. Habeat quæso miles sub comite positus disciplinam. *Graue est enim vt quem non vincit homo, vincat libido: Aut volutetur vino, qui non vin-* F
citur ferro.

EPISTOLA. CLXXXIII.

DOmino merito honorabili patri Augustino Episcoporum summo, Bonifacius. Tuæ sanctitatis epistolã admonitu me terrificante suscepi. Etenim venerabilis papa si thorus ille legitimus pauidos habet accessus, quo debet puniri supplicio, diuinas qui temerat rationes? Arguetur ergo profecto qui diuina atq; humana neglexit, & quem libido prœuenit, gladius vltor absumet: eumq; quem insobrium in tãtis angustiis fama veridica publicauit, carceris periturum quocunq; supplicio custodia retinebit.

EPISTOLA. CLXXXIIII.

EGo quos diligo arguo & castigo, non occidi desydero, nec carcere pleno squallore retrudi, Sola sufficit admonitio. Poterit enim, si ei diuinitus concedatur, tempus pœnitentiæ cõdonari, qui domini templũ ausus est violare. Sit ergo ipse qui fecit, sui arbiter voti. Fas enim nõ est vt reus Episcopi suggestionibus occidatur, qui veniæ si pœnituerit reseruatur. Nam si in Barbarorum erroribus velimus cum decet exercere vindictam, paucos reperiemus, nec ipsos animosos ad pugnam fore.

Epistola

Universidad de Deusto Biblioteca

G EPISTOLA. CLXXXV.

Omino ſublimi ſemperq; magnifico filio Bonifacio, Auguſtinus Epiſcopus. Aphricæ littus, vt audio, miles attigit trāſmarinus: ſed huius meriti dux à catholica veritate diſſentit. Quid orē ſicut oportet, ignoro. Ab Italia hoſtis eſt publicus nunciatus, contra victricia ſigna ſuperbas erigens haſtas. Pacem inter nos fieri vellem, ſi ſcirem plenius quod ignoro. Adeſt quidem Aphricæ olim paratum in Italia bellum, ſed tamen non inuideo fili chariſſime Romaniæ. Sed dico quod ſentio. Nō dabit diuinitate catholicus hæretico terga. Tui cordis intentio dirigatur ad dominum, non militem timebis, non Gothum, non Hunum.

EPISTOLA. CLXXXVI.

Omino ſancto patri Auguſtino Epiſcopo, Bonifacius. Scio quòd ſi tua ſanctitas pro mea vita ſolicita, & quæ aduerſus me tyrannus ille ordinauerit ac diſponat, antequam tuum ſacerdotium ſcriberet, noui obuiamus ad mortem vltro tēdentibus, quos noſtræ victoriæ, vt credimus, faciet Chriſtus ad-
H dictos. Sed ſi erga me meoſque omnes aliud voluerit ordinare diuinitas, precare vt animam liberet deus, & dabitur competens aduerſario ſecunda vice reſponſio. In pugna enim vtriuſque deſeuit furor, ſed deus inſpicit cauſas. Igitur ora vt dixi, & vincet vna Trinitas nobis.

EPISTOLA. CLXXXVII.

Dilectiſſimo & ſpectabili viro filio Bonifacio, Auguſtinus Epiſcopus. Miror quomodo tā ſubito fidei murum aries ruperit inimici. Noui enim qua religione ſemper ſis Eccleſiam dei veneratus. Quo inſtigante facere auſus es, hominem de Eccleſia rapuiſti. Tuus ſi de tuo amico forte præſumeret fugitiuus, poſſet proculdubio interceſſoris cauſa veniā promereri. Ergo ſi amicus intenditur, cur deus offendi tur? Sed ſi de poteſtate præſumitur, Nabuchodonoſor regem intende, qui cauſa ſuperbiæ in bouem eſt ex homine cōmutatus. Non vt confundam te hęc ſcribo, ſed vt filium meū chariſſimum moneo. Eccleſiæ igitur illæſum reuoca, quē vt irreligioſiſſimus rapuiſti. Oblatio vero domus tuæ à clericis ne ſuſcipiatur, indixi: Cō
I munionemq; tibi interdico, donec peracta pro auſibus vel errore à me definita tibimet pœnitentia & tempore cōdonato, pro hoc facto corde contrito & humiliato dignum offeras ſacrificium deo.

17.q.4. Miror.

Daniel.4.

EPISTOLA. CLXXXVIII.

Vmilis ſaluto, quod primum eſt: Suſcepi autē tremens ſanctitatis tuæ verba verberibus plena. Scio quòd veniæ præparatur, qui ab Auguſtino perfectiſſimo ſacerdote corripitur: nec debet Epiſcopo denegare quod voluntas facit aut caſus. Ipſe enim ſibi denegat curam, qui ſuam medico non publicat cauſam. Hominem ergo piiſſime pater è liminibus Eccleſiæ raptum tuis ſanctis aſpectibus iuſſio mea furorq; ſubduxit. Alieno non ſunt iſta facta conſilio, dei & ſanctorū eius regimine viuo. Illum itaque virū mor te digniſſimum, quem vt dixi meus de Eccleſię foribus furor abſtraxit, virę tuis iuſſionibus donamus illæſum. Agnoſco culpas. Indignæ meæ lachrymæ iungantur tuis fletibus iuſtis, quo poſſit hæc nota nigro ſcripta titione deleri. Eccleſiæ mihi introitus non negetur. Illic ſpero veniam vbi admiſi culpam. Oblatio vero domus meæ vt tua ſanctitas iuſſit, ad cœleſtis regis menſam eius manibus offeretur.

EPISTOLA. CLXXXIX. K

Omino ſublimi, ſemperq; magnifico filio Bonifacio, Auguſtinus Epiſcopus. Dum quodā in loco poſitus tuæ eximietatis tranſitus intuerer, placuit meis aſpectibus tuæ ſublimitatis mitis ille ac terribilis greſſus. Sed poſtquam illud leuigatum ſacro chriſmate caput portā cū paucis ciuitatis exiuit, ſubito vomunt equites domus, ciuitas fundit exercitum, ſtrepunt arma, cōcrepant tubę, cūctis criſpatæ ventis ſtuppæ dependent, ferreæ tunicæ virorum fortium membra conſtringunt, ſeſſoris & equi renibus ſetigera veſtitur, † intenſus geritur arcus, pulchra cuncta cōſpexi, nihil melius Bonifacio comite vidi. Sed poſtquam ad palmas vt comperi tua ſublimitas venit, ad illum breuem quidem, ſed plenū periculis maris tranſitū quod vix aliquando naue tranſitur, præceperas matutino tēpore trāſmeare, ne noctis obſcuritas mali aliquid procuraret, Gudila eximietatis tuæ fideliſſim⁹ ſeruus equo ipſius maris dum natat in brachio interdicti littoris tetigit oras, nec ſtatim licuit reuerti profecto: Maris e- L
nim tumor increſcens reuerſuro tranſitum denegauit. Hoc illos tuos vigilantiſſimos ſenſus latere nō potuit. Iram rario prouocauit, culpa veniam † ſuaſit ad fugam, ſed fœlix fuga eſt quæ currit ad vitā. Memoratus Gudila ad patronum tuū ſanctum Stephanum primum martyrem confugit. Ipſe mihi & imperauit vt pro eodem apud religionem tuam poſtulator accedam. Habeat igitur quæſo veniam, quoniam † nec turbatus vndis equus caruit, nec gurges altus abſorbuit, quem deus eruit & aqua ſeruauit. Valeat apud te epiſtolaris iſta rogo ſuggeſtio. Eris enim vt deprecor ab ira domini alienus, quotiens petitus à te offenſus non fuerit Auguſtinus.

† alijs, ferigera theca veſtitur.

† ſuaſerat.

† quem.

EPISTOLA. CXC.

Omino beatiſſimo & venerabili ſancto patri Auguſtino Epiſcopo Bonifacius. Furens paratoq; qui obuio bello, † ſanctitatis tuæ frangor imperio. Gudilam fortiſſimum ſemper quem volo viuere virum, metuo ne eū aliquando in virtute ſua leuitas † faciat interire. Poteſt quidem præcinctus armis quantos inimicos repererit trucidare. Sed apud belligeros viros victus dicitur victor occiſus. Nā equo vectus maris brachium quod natando perrexit luxuriæ M
non fuerat, ſed virtutis. Arbitror enim quod nocte cogitarit aliquid hoſtib⁹ facere, cui ſole ingreſſo finis diei cōſilia parata ſubduxit. Hoc vero dolui, quod natatione longiſſima ab equo poſſet & aquis occidi. Vt iubes ergo ſancti beatiq; Stephani imperata iuſſa veſtra refero. Spondeo enim ipſi tibiq;, quod Gudila vobis eſt iubentibus veniæ condonatus.

† aliàs, Furēs parco qui obui⁹ bello.

† inuentutis ſuæ leuitas.

EPISTOLA. CXCI.

Omino venerabili ſancto patri Auguſtino Epiſcopo Bonifacius. Caſtinus ille, priuatus ex conſule, vitæ meæ ac nominis omnibus vt notum eſt perſecutor, peiores cōmittens ac furens † factiones, quaſi mearum à me geſtarū immemorē Datiū Italia fugiens, meis ſe in Aphricam defenſionibus tradidit cōmittendum. Omitto beatiſſime pater olim mihi ab eodē ingeſtas miſerias, oſtenſa pericula: fugiens eū nunc vſq; viuo. Thrax natus vix Scythā euaſi, dura ui inuido ſub cōſule miles. Sed diuina potētia quę nouit planare ſublimia, & altius eleuare proſtrata, fecit de ſuperbo quod voluit, & hoſtem meū me quieto victoriam mihi quā nouit adduxit. † Sufficit pro fimere victi tanta deiectio, adorauit Sarathan clauus, timuit ſenator

† fingens.

† aliàs, victoria mihiqua nouit addixit.

A nator barbarum caput,tremuit militem dux. Doloris dicuntur ista pater sancte Cothurno. Nam veneror illustrissimum consulem,& primum conspicio senatorē: sed ne consueta fallacia mali erga me,vt solet, aliquid moliatur,putetq; se suis fraudibus Romanis ducibus profuturū,& in meo versetur exitio,integrū de suis sensibus det tuæ beatitudini sacramētum,si nullus in eius corde vertitur dolus. Ego autē per omnia quæ sancta sunt iuro,quoniā si apud eum animi reperero puritatē, eum incolumē ac sublimem Italiæ Romæq; reddam, frustratis inimicis eius & domitis. Hostis autē erit suæ animæ,si aliquid in eo sinistræ partis inuenero.

EPISTOLA. CXCII.

DOmino insigni meritoq; sublimi filio Bonifacio,Augustinus *Episcopus*. Vir illustrissimus Castinus sacramēto se prodidit,quod sit ab omni culpa & erroribus alienus. Quem tibi vt dicit fœderatus ille Sonia adhuc te in palatio positū falsis suggestionibus cōcitabat. Sed ne totum quod tunc agebatur mittatur in medium,detur prolixitati cōpendium, Dauid ille opilio regnū parcendo inimicis obtinuit. Chri
B stus pro Iudæis, qui eum crucis patibulo confixerunt, patrem ne irasceretur rogauit, & indignis hominibus veniam misericors condonauit. Crede igitur homini, qui mihi fidele tradidit sacramentū,& quærit me pollicitāte tua defensione vitę subsidium. Scio enim quod eius salutis mihi promissa complebis.

EPISTOLA. CXCIII.

DOmino venerabili sancto patri *Episcopo* Bonifacius. *Graue nobis est bellū: Inimici mucro nostra pectora pulsat.* Deo funde preces vt soles, tua sit nobis comes oratio: rauca buccina, terrifica tuba, puto quod & sydera terreat: hostium clamor immanis adest,sed his non terremur. Nouimus enim ista non hodie. Ergo venerande Christi sacerdos, pete deum vt iacula in hostes dirigat nostra,ac seipsi trucident mutua cæde.

EPISTOLA. CXCIIII.

†filio. DIlectissimo & spectabili viro † Bonifacio,Augustinus Episcopus. *Graui de pugna conqueris: dubites nolo,vtile tibi tuisq; dabo consi*
C *lium,arripe manibus arma. Oratio auris pulset authoris:* quia quando pugnatur,deus apertis oculis †spectat, & partem quam inspicit iustam,ibi dat palmam.
†cœlis.

EPISTOLA. CXCV.

DOmino venerabili sancto patri Augustino Episcopo,Bonifacius. Manus superba deo iuuante cecidit, quæ ante paululum audax gladium erecta portabat. Multi ex aduersis ceciderunt,de nostris autem Christo iuuante nullus est vulneratus. Ora igitur venerabilis papa vt talis de inimicis vltio sæpe procedat.

EPISTOLA. CXCVI.

DOmino insigni meritoq; sublimi filio Bonifacio,Augustinus Episcopus. Lecto me vacare nobilitatē tuam latere nō credo, vltimúmque de m mihi exopto venire. Gaudeo tuæ victoriæ. Ciuitatem quæso serua Romanam, Tuos vt bonus rege comes. Nihil de viribus propriis præsumas, de authore gloriare virtutum, & nullū curabis penitus inimicum. Vale.

EPISTOLA. CXCVII.

NVnquam diuinitas preces ac lachrymas despicit peccatorum. Cupis ipse quidem de hac vita securus ad cœli regna migrare, Sed nobis opus es fessis in tantis adhuc periculis constitutis. Ira- D
que ora nobiscum vt tua nobis salus aliquantulū temporis condonetur.

CXCVIII.

Quæ hic erat,transtulimus in locum Epistolæ III. *quam loco submouimus,eò quòd haberet indoctam loquacitatē,& omnino nihil Augustini.*

Mulier quædam insscio marito susceperat uotum cōtinentiæ. Pòst tamen maritus assensus est,& continenter cum ea uixit. non sinens tamen ut monachæ uestem sumeret. Tandem insscio marito duobus facultates omnes ueluti pauperibus erogauit, cum haberet filium puerum ex eodem uiro. Maritus [redacted] *à proposito, & cœpit mœchari. Hanc obiurgat de perperam factis, hortans, ut quantum potest reconcilietur uiro suo.*

Epistola. CXCIX.

DOMINAE religiosissimæ filiæ Ediciæ, Augustinus in domino salutem. Lectis literis reuerētiæ tuæ, & earum perlatore interroga- E
to quæ interroganda restabant, vehementer dolui sic te voluisse agere cum marito, vt ædificium continentię,quod in eo iam construi cœperat,amissa perseuerātia in adulterij ruinam miserabiliter laberetur. Cum enim lugendus esset, si post continentiam votam deo, iamq; actu ipso moribusq; susceptā reuerteretur ad cōiugis carnem,quanto magis nunc demersus in interitum profundiorem lugendus est, qui tam abrupta dissolutione mœchatur,iratus tibi,pernicioſus sibi,tanquā in te acerbius sæuiat,si ipse pereat. Hoc autem tantum malī accidit,dum tu eius animum nō qua debuisti moderatione tractasti: quia etsi carnali consortio iam ex consensu vobis nō miscebamini, in cæteris tamen rebus coniugali obsequio viro tuo mulier seruire debuisti,præsertim cū ambo essetis membra corporis Christi. Et vtique si maritum infidelem fidelis habuisses, agere te conuersatione subdita oportuit, vt eum domino lucrareris,*sicut Apostoli monuerunt.* Omitto enim *quod ipsam continentiam illo* nondum volente non secundum sanam doctrinam te suscepisse cognoui. Neque enim corporis tui debito fraudandus fuit, pri- F
usquam ad illud bonum,quod superat pudicitiam coniugalem, tuæ voluntati voluntas quoque eius accederet,nisi forte non legeras,nec audieras, vel non attenderas Apostolum dicētem: Bonum est homini mulierem non tangere. Propter fornicationem autem vnusquisque vxorem suam habeat,& vnaquæque suum virum habeat. Vxori vir debitum reddat, similiter autē & vxor viro. Vxor non habet potestatem corporis sui, sed vir: similiter autē & vir non habet potestatem corporis sui,sed mulier. Nolite fraudare inuicem, nisi ex consensu ad tempus,vt vacetis orationi: & iterum ad idipsum estote,ne vos tentet Satanas propter intempe rantiam vestram. Secundum hæc verba Apostolica,etiam si se ipse continere voluisset, & tu noluisses,debitum tibi reddere cogeretur, & illi deus imputaret continentiam,si non suæ,sed tuæ cedens infirmitati, ne in adulterij damnabile flagitium caderes, maritalem tibi concubitum non negaret: quantomagis te, quā magis subiectam esse decuerat,ne ipse quoque in adulterium diabolica tentatione traheretur, in reddendo huiusmodi debito voluntati eius obtemperare conuenerat, cum tibi voluntatem continendi acceptaret deus, quia propterea non faceres,ne periret maritus. Sed hoc, vt dixi, 1.Cor.7. 33.q.5.secundū verba.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G dixi, & merito & omitto, quoniam postea tibi nolenti sibi ad reddenda coniugalia debita consentire, ad eadem continentiæ pacta ipse consensit, & tecum continentissime diu vixit, suoque cõsensu à pacto † illo, quo ei debitum carnis negabas, ipse te absoluit. Non ergo iam in tua causa ista vertitur quæstio, vtrum redire debeas ad concubitum viri. Quod enim deo pari consensu ambo voueratis, perseueranter vsque in finem reddere ambo debuistis: à quo proposito si lapsus est ille, tu saltem constantissime perseuera. Quod te non exhortarer, nisi quia tibi ad hoc ipse cõsenserat. Nam si nunquam tenuisses eius assensum, numerus te nullus defendisset annorum, sed post quantumlibet temporis me consuluisses, nihil tibi aliud responderem, nisi quod ait Apostolus: Vxor non habet potestatem corporis sui, sed vir: de qua potestate sic tibi iam permiserat continentiam, vt eam tecum & ipse susciperet. Sed illud est, quod minus te obseruasse contristor, quia tanto humilius & obedientius ei obsequi in domestica cõuersatione debuisti, quanto ille religiosius tibi rem tam magnam etiam imitando concesserat. Non enim H tuus maritus esse destiterat, immò vero tanto sanctius inter vos coniuges manebatis, quanto sanctiora concorditer placita seruabatis. Nihil ergo de tua veste, nihil de tuo auro vel argento, vel quacunque pecunia, aut rebus vllis terrenis tuis sine arbitrio eius facere debuisti, ne scandalizares hominem, qui deo tecum maiora vouerat, & ab eo quod de tua carne licita potestate posset exigere, continenter abstinuerat. Denique factum est, vt vinculum continentiæ, quo se dilectus ille innexuerat, contemptus abrumperet, & iratus tibi, non parceret sibi. Sicut enim mihi retulit perlator Epistolæ tuæ, cum cognouisset, quòd omnia vel penè omnia quæ habebas, nescio quibus duobus trã vel penè omnia quæ habebas, nescio quibus duobus trã
Monachi. seuntibus monachis tanquam pauperibus eroganda donaueris, tunc ille detestans eos tecum, & non dei seruos, sed domus alienæ penetratores, & tuos captiuatores, & deprædatores putans, tam sanctam sarcinam, quam tecũ subierat indignatus abiecit. Infirmus enim erat, & ideo tibi quæ in communi proposito fortior videbaris, non erat præsumptione turbandus: quia etiam si ad ipsas eleemosynas largius faciendas forte pigrius mouebatur, posset & ista condiscere, si tuis inopinatis non feriretur expensis, sed expectatis inuitaI retur obsequiis: vt etiam hoc quod temere sola fecisti, multo consultius dilectione concordi, multóque ordinatius & honestius ambo faceretis, ne blasphemarentur serui dei: si tamen hoc fuerunt qui marito absente atque nesciente, ab ignota muliere & ab aliena vxore tanta sumpserunt, & laudaretur deus in operibus vestris, quorum esset tam fida societas, vt à vobis communiter teneretur, non solum summa castitas, verumetiam gloriosa paupertas. Nunc autem inconsyderata festinatione attende quid feceris. Vt enim de illis monachis, à quibus te ipse non ędificatam sed spoliatam esse conqueritur, ego bene sentiam, nec homini præ ira turbatum oculum habenti contra dei fortas tasse famulos facile consentiam, nunquid tantum bonum est quod pauperum carnẽ largioribus eleemosynis refecisti, quantum malum est, quod viri tui mentem à tam bono proposito subruisti? An cuiusquam tibi vitæ temporalis salus charior esse debuerat quàm huius æternæ? Nonne si ampliorem misericordiam cogitans, ideo pauperibus res tuas erogare differres, ne scandalizatus maritus tuus deo periret, vberiores tibi K deus eleemosynas imputaret? Proinde si recolis quid acquisiueras, quando lucrata fueras virum tuum, vt tecum Christo sanctiore castitate seruiret, intellige per illas eleemosynas tuas quibus cor eius euersum est, quanto grauiore damno percussa fueris, quàm sunt illa lucra quæ cœlestia cogitabas. Si enim habet ibi magnum locum panis fractus esurienti, quantum locum ibi credenda est habere misericordia, qua homo eripitur diabolo tanquam leoni rugienti, & quem deuoret inquirenti? Neque hoc ita dicimus, vt si quisquã scandalizatus fuerit de bonis operib⁹ nostris, ab eis desistẽdum putemus: sed alia causa est alienarum, alia necessariarum in societate aliqua personarum: alia fidelis, alia infidelis: alia parentum erga filios, alia filiorum erga parentes. Alia postremo ea, quæ in his rebus vel maxime intuenda est viri & vxoris, vbi mulierem coniugatam non licet dicere, Facio quod volo de meo: cum & ipsa non sit sua, sed capitis sui, hoc est viri sui. Nam sic quædam, vt commemorat Apostolus Petrus, mulie- 1.Petri.3. res sanctæ, quæ in deum sperabant, ornabant se subiectæ suis viris, sicut Sara obsequebatur Abrahæ, dominum eum vocans, Cuius, inquit, factæ estis filię, cum ad L Christianas non ad ludęas fœminas loqueretur. Quid autem mirum, si pater communem filium nolebat huius vitæ sustentaculis à matre nudari, ignorãs quid sectaturus esset, cum in ætate grandiuscula esse cœpisset, vtrum monachi professionem, an Ecclesiasticum ministerium, an cõiugalis necessitudinis vinculum? Quanuis enim ad meliora excitãdi & erudiẽdi sint filij sanctorum, vnusquisque tamen proprium donum habet à deo, alius sic, alius autem sic. Nisi forte talia prospiciẽs 1.Cor.7. & præcauens reprehendendus est pater, cũ beatus Apostolus dicat: Quisquis autem suis & maxime domesti- 1.Timo.5. cis nõ prouidet, fidem denegat, & est infideli deterior. Cũ vero de faciendis ipsis eleemosynis loqueretur, ait, Non vt aliis refectio sit, vobis autem angustia. Pariter ergo consilium de omnibus haberetis, pariter moderaremini quid thesaurizandum esset in cœlo, quid ad vitæ huius sufficientiam vobis & vestris vestróque filio relinquendum, ne aliis esset refectio, vobis autem angu stia. *Et in his disponẽdis atq; faciendis si quid tibi forte meli⁹ videretur, suggereres viro reuerẽter, eiusdémque authoritatem tanquam tui capitis sequereris obe-* M *dienter:* vt omnes qui sanũ sapiunt, ad quos posset hoc bonum vestrum fama perferre, de domus vestræ fructu ac pace gauderent, & aduersarius reuereretur, nihil habens de vobis dicere praui. Porrò si de faciẽdis eleemosynis & in pauperes impendendis rebus tuis, de quo bono opere & magno tam euidentia præcepta sunt domini, cum viro tuo fideli, & tecum sanctæ continentiæ pacta seruante consilium communicare deberes, eiusdémque non spernere voluntatẽ, quanto magis de habitu atque vestitu nihil tibi præter eius arbitrium mutandum vel vsurpandum fuit, vnde nihil diuinitus legimus imperatum. Scriptum est quidem mulieres esse 1.Tim.2. debere in habitu ornato: aurique circumpositio, & intortio crinium, & cætera huiusmodi quæ vel ad inanẽ pompam, vel ad illecebram fermẽ adhiberi solẽt, me- †formæ. rito reprehensa sunt. Sed est quidam pro modulo per- 33.q.5.quod deo. sonæ habitus matronalis à viduali veste distinctus, qui potest fidelibus coniugatis salua religionis obseruantia cõuenire. Hunc te maritus si deponere noluit, ne te velut viduam illo viuente iactares, puto quia non fuerat in hac re vsque ad dissensionis scandalum perducendus,

A dus,magis inobedientiæ malo,quàm vllius abstinentię bono. Quid enim est absurdius, quàm mulierē de humili veste viro superbire, cui te potius expediret obtēperare candidis moribus,quàm in nigellis vestibus repugnare? Quia etsi te indumentum monachæ delectabat, etiam hoc gratius posset marito obseruato exoratoque sumi, quàm illo inconsulto contemptóque præsumi. Quod si omnino non sineret, quid tuo proposito deperiret? Absit vt hinc displiceres deo, quod coniuge tuo nondum defuncto, non induereris sicut Anna, sed sicut Susanna. Neque enim & ille qui tecum iam cœperat custodire tam magnum cōtinētiæ bonum,etiam si coniugale non viduale voluisset vt acciperes indumentum, ad indecentem quoque te compulisset ornatum. Quò & si aliqua dura conditione cogereris,posses habere in superbo cultu cor humile. Nempe apud patres,Hester illa regina deum timens,deum colens, deo subdita,marito regi alienigenæ non eūdem secum colenti deum, tamen subiecta seruiebat: quæ cum extremo periculo,non suo tantum,sed etiam gentis suæ, qui tunc erat populus dei, domino prosterneretur orando, in ipsa oratione sua dixit, ita sibi esse ornatū regium,
B sicut pānum menstrualem: & ita orantem confestim exaudiuit, qui cordis inspector eam verum dicere sciuit. Et vtique maritum habebat multarum mulierum virum, & deorum alienorum falsorúmque cultorem. Tu autem si & ille in proposito quod tecū susceperat, perduraret,nec à te offensus in flagitium corruisset, maritum habebas non solum fidelem,& verum deum tecum colentem, sed etiam continentem, qui proculdubio propositi vestri non immemor, & si ad coniugalia te cogeret indumenta, ad superba tamen ornamenta non cogeret. Hæc tibi scripsi,quoniam me cōsulendum putasti,non vt tuum rectum institutum sermone meo frangerem,sed quòd te inordinate & incaute agēte viri tui factum dolerem. De cuius reparatione debes vehementissime cogitare, si vere ad Christum vis pertinere. Indue itaq; humilitatem mētis,& vt te deus conseruet perseuerantem, noli maritum contemnere pereuntem. Fūde pro illo pias & assiduas orationes, sacrifica lachrymas tanquam vulnerati sanguinem cordis. Et scribe ad eum satisfactionem, petens veniam, quia
C in eum peccasti, quod præter eius consilium & voluntatem de rebus tuis feciſti,quod faciēdum putasti, non vt te pœniteat tribuisse pauperibus,sed eū tui boni operis participem & moderatorem habere noluisse. Promitte de cætero in adiutorio domini,si & illū suæ turpitudinis pœnituerit, & continētiam quam deseruerit repetiuerit,te illi sicut decet in omnibus seruituram,ne
2.Tim.2. forte,vt ait Apostolus,det illi deus pœnitentiam,& resipiscat de diaboli laqueis,à quo captiuus tenetur secundum ipsius voluntatem. Filium autem vestrum quoniam de legitimis eū,& honestis nuptijs suscepisti, magis in patris quàm in tua esse potestate quis nesciat? Et ideo ei negari non potest,vbicunque illum esse cognouerit,& iure popoſcerit: ac per hoc vt secundum tuam voluntatē in dei possit nutriri & erudiri sapientia, necessaria est illi etiam vestra concordia.

Augustinus Asellico Episcopo monstrat Christianos esse quidem Israelitas, & Iudæos iuxta sensum spiritalē esse, tamen ab hoc uocabulo uulgo tē perandum,eò quòd Christiani non solum liberi sint à Iudaicis obseruationibus,uerumetiam ab eo,quòd præceptorum obseruationē non tribuunt suis uiribus ut solent Iudæi.

Epistola. CC.

DOmino beatissimo fratri & coēpiscopo Asellico, Augustinus in domino salutem. Literas sanctitatis tuæ quas ad venerabilē senem Donatianum de cauendi Iudaismi disceptatione misisti,ad me ipse dignatus est mittere,atq; vt eis responderem petendo vehemētius impetrauit, quem veritus contemnere, vt possum domino adiuuante respondeo, gratum existimans etiā charitati tuæ, quòd ad te scribendo illi iubenti,quem pro suis meritis ambo veneramur,obtemperare non renui. Christianos maxime ex gentibus veniētes iudaizare non oportere, Paulus Apostolus docet vbi ait, Dixi Petro coram omnibus, Si tu Galat.2. cum sis Iudæus gentiliter & non Iudaice viuis, quemadmodum gentes cogis iudaizare? Et secutus adiecit, Nos natura Iudæi,& non ex gētibus peccatores, Scientes autem quoniam non iustificatur homo ex operibus legis nisi per fidem Iesu Christi, & nos in Iesu Christo credidimus vt iustificemur per fidē Christi, & non ex operibus legis, quoniam ex operibus legis nō iustificabitur omnis caro. Non solum autē illa opera legis quæ sunt in veteribus sacramentis, & nunc reuelato sacramento† nouo non obseruantur à Christianis, sicuti est †testamēto. E circūcisio præputij,& sabbati carnalis vacatio,& à quibusdam escis abstinentia,& pecorum in sacrificijs immolatio,& neomenia & azymum,& cætera huiusmodi,verumetiā illud quod in lege dictum est, Non concupisces: quod vtiq; & Christianus nullus ambigit esse dicendum, non iustificat hominem nisi per fidem Iesu Christi,& gratiam dei per Iesum Christum dominum nostrum. Idem ipse quippe dicit Apostolus,Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Sed peccatū non cognoui nisi per legem. Nam concupiscētiam nesciebam nisi lex diceret. Non cōcupisces. Occasione autem ac- Rom.7. cepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum est. Ego autem viuebam aliquando sine lege. Aduenientе autem mandato peccatum reuixit. Ego autem mortuus sum,& inuentum est mihi mandatum quod erat in vitam,hoc esse in mortē. Peccatum enim occasione accepta per mandatum fefellit me,& per illud occidit. Itaque lex quidem sancta,& mandatū sanctum,& iustum & bonum. Quod ergo bonum est,mihi factum est mors? Absit. Sed peccatū vt appareat pec F catum,per bonum mihi operatum est mortem, vt fiat supra modum peccatum peccans per mandatum. Scimus enim quia lex spiritalis est, Ego autem carnalis sum,venūdatus sub peccato. Quod enim operor,ignoro. Nō enim quod volo hoc ago,sed quod odi illud facio. Si autem quod nolo hoc facio,consentio legi quoniam bona est. Videmus itaq; in his Apostolicis verbis legem non solum non esse peccatum,sed etiam esse sanctam,& mandatum sanctum & iustum & bonum, quod dictum est, non concupisces. Sed peccatum per bonū fallit,& per illud occidit eos qui cum sint carnales,putant suis viribus legem spiritalem se posse complere:& per hoc fiunt non solum peccatores, quod essent etiam si legem non accepissent, sed etiam prævari catores,quod nō essent nisi legem accepissent. Sic enim alio loco dicit, Vbi lex non est,nec prævaricatio. Lex Rom.4. ergo subintrauit,sicut alibi ipse testatur, vt abundaret delictum. Vbi autem abundauit delictum,superabun- Rom.5. dauit & gratia. Hæc est igitur vtilitas legis,quia ostendit hominem sibipsi,vt sciat infirmitatem suam, & videat quemadmodū per prohibitionem augeatur potius carnalis concupiscentia q̄ sanetur. Appetuntur enim

ardentius

Universidad de Deusto Biblioteca

G ardentius quæ vetantur,dum id quod ſpiritaliter iubetur carnalis obſeruare compellitur. Vt autem ſit ſpiritalis qui legem impleat ſpiritalem , non ſit ipſa lege, ſed gratia:hoc eſt, non imperio , ſed beneficio:non iubente litera,ſed adiuuante ſpiritu.Incipit autem homo ſecundum gratiam in interiori homine renouari , vt mente agat quod amat , nec carni conſentiat agenti quod odit,id eſt,vt non omnino non concupiſcat , ſed vt poſt concupiſcentias ſuas non eat. Quod quidem tã magnum eſt,vt ſi omnimodo fieret , & quanuis inſint dum ſumus in corpore mortis huius deſyderia peccati, nulli eorũ tamen adhiberemus aſſenſum,non eſſet vnde diceremus patri noſtro qui eſt in cœlis, Dimitte nobis debita noſtra . Nec tamen ideo tales iam eſſemus, quales erimus cum mortale hoc induerit immortalitatem. Tunc enim non ſolum nulli deſyderio peccati obediemus , ſed nulla erunt deſyderia talia quibus non obedire iubeamur . Nunc ergo vbi dicitur , Iam non ego operor illud, ſed id quod in me habitat peccatum: de concupiſcentia carnis dicitur , quæ operatur in nobis motus ſuos etiam quando eis non obedimus, dum

H non regnat peccatum in noſtro mortali corpore ad obediendum deſyderiis eius , nec exhibemus membra noſtra arma iniquitatis peccato:in qua iuſtitia nõdum conſummata perſeueranter proficientes , ad eius conſummationem quandoque veniemus vbi peccati concupiſcentia non cohibenda atque frenanda , ſed nulla ſit.Hoc enim lex poſuit dicendo. Non concupiſces: nõ quòd hic valeamus , ſed ad quod proficiendo tendamus . Verum hoc fit non lege quæ hoc imperat , ſed fide quæ hoc impetrat: non litera qua iubetur, ſed ſpiritu quo ſanatur †, Non ergo meritis operantis hominis,ſed largientis gratia ſaluatoris . Vtilitas itaque legis eſt vt hominem de ſua infirmitate conuincat , & gratiæ medicinam quę in Chriſto eſt,implorare compellat.Omnis enim qui inuocauerit nomẽ domini ſaluus erit . Quomodo ergo inuocabunt in quem nõ crediderunt? Quomodo credent quem non audierũt? Vnde paulopoſt dicit,Igitur fides ex auditu,auditus autem per verbum Chriſti , quæ cum ita ſint,qui ſe Iſraelitas eſſe carnaliter gaudent,& præter gratiam Chriſti,in lege gloriantur,ij ſunt de quibus idẽ Apoſtolus ait, quod ignorantes dei iuſtitiam & ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti.Dei quippe dixit iuſtitiã, quæ homini ex deo eſt:Suã vero,quam putant ſibi ſufficere ad facienda mãdata ſine adiutorio & dono eius qui legem dedit . His autem ſimiles ſunt,qui cum profiteantur ſe eſſe Chriſtianos, ipſi gratiæ Chriſti ſic aduerſantur,vt ſe humanis viribus diuina exiſtiment implere mãdata:ac ſic etiam ipſi ignorãtes dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere,iuſtitię dei non ſunt ſubiecti,non quidem nomine,ſed tãtum errore iudaizantes . Hoc genus hominum capita ſibi inuenerat Pelagium & Cœleſtium impietatis huius aſſertores acerrimos.Qui recenti iudicio dei per diligentes & fideles ſeruos eius etiam catholica communione priuati ſunt, & propter cor impœnitens adhuc in ſua damnatione perſiſtunt. Quiſquis ab iſto carnali & animali , atque ideo non immerito reprehẽſibili atque damnabili Iudaiſmo eſſe quærit alienus,non ſolum veteres illas obſeruationes à ſe facere debet alienas, quæ iam reuelato teſtamento nouo, poſteaquam venerunt ea quæ per illas ſignificabantur eſſe futura ,proculdubio eſſe neceſſaria deſtiterunt , vt non iudicetur in cibo & potu & in parte diei feſti & neomeniæ & ſabbatorum , quod eſt vmbra futurorum, verumetiam illa quæ in lege ita K præcepta ſunt vt valeant ad infirmandos mores fidelium:id eſt,vt abnegantes impietatem & ſeculares cupiditates , temperanter & iuſte & pie viuamus in hoc ſeculo. Vnde eſt etiam hoc quod ex lege maxime commendandũ elegit Apoſtolus, Non concupiſces:Et quę- Roma.7. cunque de deo & proximo diligendo ſine vllis figuris ſacramentorum præcipiuntur in lege,in quibus duobus præceptis etiam ipſe dominus Chriſtus dicit totam legem Prophetáſque pendere,ſic accipit,ſic amplectitur, Matth.22. ſic obſeruãda eſſe non dubitat ,vt quicquid in eis proficit , non ſibi tribuat , ſed gratiæ dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Verũtamen cum quiſq; iſto modo fuerit verus germanúſque Chriſtianus,vtrũ etiã Iudæus aut Iſraëlita dicendus ſit, merito quæritur. Quod quidem ſi non carne ſed ſpiritu hoc eſſe intelligitur,non debet ipſum nomen ſibi in conſuetudine ſermonis imponere,ſed ſpiritali intelligentia retinere,ne propter ambiguitatẽ vocabuli quã non diſcernit quotidiana locutio, illud pfiteri videatur quod eſt inimicum nomini Chriſtiano.Hanc autem quæſtionem, id eſt,vtrũ qui Chriſtianus eſt, etiam Iudæus vel Iſraëlita poſſit intelligi, idem beatus nobis aperit & diſſoluit L Apoſtolus, vbi dicit, Circunciſio quidem prodeſt,ſi legem cuſtodias.Si autem præuaricator legis ſis, circun- Roma.2. ciſio tua præputium facta eſt. Si igitur præputium iuſtitias legis cuſtodiat , nónne præputium ei in circunciſionem reputabitur , & iudicabit quod ex natura eſt præputium legem perficiens, te qui per literam & circunciſionem præuaricator legis es? Non enim qui in manifeſto Iudæus eſt , neque quæ manifeſta in carne eſt circunciſio, ſed qui in abſcondito Iudæus eſt & circunciſio cordis , quæ ſpiritu non litera , cuius laus non ex hominibus , ſed ex deo eſt . Cum igitur audiamus Apoſtolum Chriſti commendantem nobis Iudæum in abſcondito, non in carnis circunciſione , ſed cordis, & ſpiritu non litera : quis eſt iſte niſi Chriſtianus? Sic itaque ſumus Iudæi, nõ carnaliter ſed ſpiritaliter,quẽadmodum ſumus ſemen Abrahæ, non ſecundum carnem ſicut illi qui de ipſo nomine carnali ſuperbia gloriantur , ſed ſecundum ſpiritum fidei , quo non illi. Scimus enim nos fuiſſe promiſſos,quando ei dixit deus, Patrem multarum gentium poſui te.Et quàm mul- Gene.17. ta de hac re dicat Apoſtolus, nouimus. Dicimus enim, M inquit , quoniam deputata eſt Abrahæ fides ad iuſtitiam. Roma.4. Quomodo ergo deputata eſt? An cum in circunciſione eſſet, an cum eſſet in præputio ? Non in circunciſione ſed in præputio . Et ſignum accepit circunciſionis ſignaculum iuſtitiæ fidei quæ eſt in præputio, vt ſit pater omnium credentium per pręputium,vt deputetur & illis ad iuſtitiam, vt ſit pater circunciſionis, non iis ſolum qui ex circunciſione ſunt , ſed & iis qui ſequuntur veſtigia fidei quæ eſt in præputio patris noſtri Abraham.Et paulopoſt , Ideo inquit ex fide, vt ſecundum gratiam firma ſit promiſſio omni ſemini,non ei tantum quod ex lege eſt , ſed & ei quod ex fide eſt Abraham , qui eſt pater omnium noſtrum , ſicut ſcriptum eſt,Quia patrem multarum gentium poſui te. Gene.17. Item ad Galatas, Abraham,inquit,credidit deo & de- Gal.3. putatum eſt illi ad iuſtitiam. Intelligite ergo quoniam qui ex fide , hi ſunt filij Abraham . Prouidens autem ſcriptura,quia ex fide iuſtificat gentes deus,prænunciauit Abrahæ ,quia benedicentur in te omnes gentes,ita vt qui ex fide ſunt benedicantur cum fideli Abraham. Iam aliquanto poſt in eadem Epiſtola, Fratres,inquit,

tum

A secundum hominem dico, tamen hominis confirmatum testamentum nemo irritum facit aut superordinat. Abrahæ dictæ sunt promissiones & semini eius. Non dicit, & seminibus, tanquam in multis, sed tanquam in vno, & semini tuo quod est Christus. Item paulo post, Omnes enim vos, inquit, vnũ estis in Christo Iesu. Si autem vos estis Christi, ergo Abrahæ semẽ estis secũdum promissionem hæredes. Secundũ istum ergo intellectum Apostolicum inueniuntur Iudæi, qui Christiani non sunt, cum ex carne Abrahæ originem ducant, non esse filij Abrahæ. Cum enim dicit: Intelligite ergo, quoniam qui ex fide, hi sunt filij Abrahæ: profecto significat eos qui ex fide non sunt, non esse filios Abrahæ: Ac per hoc nisi Iudæis eo modo sit pater Abraham quomodo est nobis, quid eis prodest, quòd de carne eius exorti sunt, & nomẽ sine virtute† tenuerunt: Cum autem ad Christum transeunt & incipiunt esse ex fide filij Abrahæ, tunc erunt Iudæi, non in manifesto, sed in abscondito, circuncisione cordis, spiritu non litera, quorum laus non sit ex hominibus, sed ex deo. Ab hac autem fide alienati, in ramis fractis deputabuntur ex illa olea, in cuius radicem idem dicit Apo

B stolus inseri oleastrũ, id est, gentes, quod vtique nõ fit per carnem, sed per fidem: neque per legẽ, sed per gratiam: nec per literam, sed per spiritũ: neque carnis circuncisione, sed cordis: nec in manifesto, sed in abscondito: nec laude ex hominibus, sed ex deo, vt sit vnusquisq; Christianus sicut non carnalis, sed spiritalis Abrahæ filius: ita non carnalis, sed spiritalis Iudæus: nec carnalis sed spiritalis Israëlita. Nam & de isto nomine sic Apostolus loquitur: Non enim omnes qui ex Israël hi sunt Israël, neque qui sunt semen Abraham, omnes filij: sed in Isaac vocabitur tibi semen: hoc est, nõ ij qui filij carnis hi filij dei, sed filij promissionis deputantur in semen. Nónne mirabilia magna sunt ista profundumq; mysterium, vt multi ex Israël non nati, sint Israël: & multi non sint filij, cum sint semẽ Abrahæ? Quomodo enim nõ sunt, quomodo sunt†, nisi quia non sunt filij promissionis ad Christi gratiam pertinentes, sed filij carnis nomẽ inane gestãtes: ac per hoc nec illi sunt Israël sicut sum⁹ nos, nec nos sumus Israël sicut sunt illi. Nos enim sumus secundum spiritalẽ re-

C generationem, *illi secũdum carnalem generationem.* Intuendũ est quippe ac discernẽdum, *alium esse Israël,* qui propter carnem nomen accepit, aliũ vero, qui propter spiritũ rem, quę illo nomine significatur obtinuit. Numquid enim ex Agar ancilla Saræ nati sunt Israëlitæ? Nónne Hismaël ex illa natus est, & nõ Israëlitarum [sed Hismaëlitarũ] gentem suo semine propagauit? De Sara nanq; venit Israël per Isaac, qui ex promissione natus est Abrahæ. Tamen cum secundũ propagi nem carnis se ita res habeat, venitur ad intellectũ spiritalem, & inueniũtur ad Saram non pertinere carnales Israëlitę, qui ex illa carnis originem ducunt, & pertinere ad eam potius Christiani, qui non secundũ Hismaël filij sunt carnis, sed secundũ Isaac filij sunt promissionis, non ad ipsius Isaac carnale semen, sed ad spi

Galat.4. ritale mysteriũ pertinẽtes. Ita quippe ad Galatas Apostolus loquitur: Dicite mihi sub lege esse volentes, legẽ non audistis? Scriptũ est enim, q⁹ Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnũ de libera. Sed ille quidem qui de ancilla, secundũ carnem natus est: qui autẽ de libera, per repromissionem, quæ sunt in allegoria. Hæc enim sunt duo testamenta. Vnũ quidem à monte Sina in seruitutem generãs, quod est Agar. Sina enim mons est in Arabia, qui coniunctus est huic, quæ nunc D est Hierusalem, & seruit cum filiis suis. Quæ autẽ sursum est Hierusalem libera est, quæ est mater nostra. Scriptum est enim, Lætare sterilis quæ non paris, erũpe & exclama quæ non parturis, quia multi filij desertæ magis quàm eius quæ habet virum. Nos autem fratres secundum Isaac promissionis filij sumus. Sed sicut tunc qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur eum qui secundum spiritum, ita & nunc. Sed quid dicit scriptura: Eiice ancillam & filium eius. Nõ enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ, [Nos autem fratres non sumus ancillæ filij, sed liberæ:] qua libertate Christus nos liberauit. Ecce secundum istam spiritalem atque Apostolicam intelligentiam nos potius pertinemus ad liberam Saram, qui ex illa nullam carnis propaginem trahimus. Iudæi autem qui ex illa carnis propaginem trahunt, ad Agar potius ancillam pertinere monstrantur, de qua carnis propagationem non trahunt. In nepotibus etiam Abrahæ & Saræ, id est, filiis Isaac & Rebeccæ, illis geminis Esaü & Iacob, qui postea vocatus est Israël, hoc ipsum magnũ & profundum mysterium reperitur. De quo idem Apostolus loquens, cum per Isaac promissionis filios E commemorasset ad Christi gratiam pertinentes. Nõ solum autem illa, inquit, sed & Rebecca ex vno cõcubitu habens Isaac patris nostri. Nondũ enim natis, nec qui egerint aliquid boni aut mali, vt secũdum electionem propositum dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, quia maior seruiet minori, sicut scriptum est, Iacob dilexi, Esaü autem odio habui. Hęc certe doctrina Apostolica atque Catholica satis euidenter indicat nobis, secundum originem carnis ad Saram Iudæos, id est, Israëlitas, [ad Agar vero Ismaëlitas] pertinere. Secundũ autem mysterium spiritus ad Saram Christianos, ad Agar Iudæos. Item secundum originem carnis ad Esaü, qui dictus est etiã Edom, gentem Idumeorũ, ad Iacob autem qui dictus est etiam Israël, gentem Iudæorum. Porrò secundũ mysterium spiritus, ad Esaü Iudæos, ad Israël pertinere Christianos. Ita quippe impletur quod scriptum est: Maior seruiet minori: id est, prior natus populus Iudæorũ, posteriori nato populo Christianorum. Ecce quemadmodum sumus Israël adoptione diuina, non humana cognatione gloriantes, nec in manifesto, sed in occulto, nec litera sed spiritu, nec carnis, sed cordis circuncisione Iudæi. Quæ cum ita se habeant, non tamen debemus consuetudinem sermonis humani inepta loquacitate confundere, & in rebus discernendis frequentata vocabula perturbata significatione miscere, vt eos qui Christiani sunt, & appellatione vsitatissima Christiani vocantur, inusitato vocabulo aliquis affectet appellare Iudæos: vel cum sit ipse voceturq; Christianus, Israëlitæ potius nomine delectetur, & quod in mysterio debet semper intelligere, parcius autem ore proferre, hoc in quotidiana loquendi consuetudine magis eligat frequentare inepta insolentia, & si dici potest imperita scientia. Nunquid enim Apostoli, per quos ea didicimus ista nesciebant, quomodo nos potius sumus semen Abrahæ secundum Isaac promissionis hęredes, & Iudæi spiritu non litera, cordis circuncisione non carnis, & non secundum carnem Israël, sed Israël dei? Sciebãt vtiq; ista multo sapientius certiusq; quàm nos, & tamẽ in loquendi cõsuetudine Iudæos & Israëlitas eos appellabant, qui secundum carnem de Abrahæ stirpe tunc existebant. Nanque ait Apostolus, Iudęi 1.Cor.1.

Esa.54 Rom.9. Malach.1

†alitèr, quomodo nos sumus.

†veritate

Rom.9.

G signa petunt,& Græci ſapientiam quęrunt:Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum,Iudæis quidē ſcandalum,gentibus autem ſtultitiam. Ipſis autem vocatis Iudæis & Græcis, Chriſtum dei virtutem & dei ſapiētiam. Quod dixit Græcos,hos etiam gentium nomine ſignificauit, eo quòd hæc lingua maxime excellit in gentibus. Iudæos tamen ipſos vocauit,quos omnes hoc nomine appellauit. Nam ſi Chriſtiani ipſi ſunt Iudæi, Chriſtianis eſt ergo ſcādalum Chriſtus crucifixus, de
1.Cor.10. quo dictum eſt, Iudæis quidem ſcandalum. Quis hoc niſi inſaniſſimus ſentiat? Item dicit: Sine offenſione eſtote Iudæis & Græcis & Eccleſiæ dei. Quomodo iſta diſtingueret,ſi & Eccleſiam dei in quotidiana loquendi conſuetudine Iudæos appellare deberet? Item ait:
Rom.9. Quos & vocauit non ſolū ex Iudęis,ſed etiam ex gentibus. Quomodo vocauit ex Iudæis ſi potius ex non Iudæis vocauit vt eſſent Iudæi? Item de Iſraëlitis, Quid ergo dicemus,inquit? Quia gentes quę non ſectabantur iuſtitiam,apprehenderunt iuſtitiam, iuſtitia autē quæ ex fide eſt: Iſraël autem perſequēs legem iuſtitię,
Rom.10. in legem iuſtitię non peruenit. Quare? Quia nō ex fi-
H de,ſed quaſi ex operibus. Offenderūt enim in lapidem offenſionis. Item ad Iſraël autem quid dicit? Tota die extendi manus meas ad populum non credentem &
Rom.11. contradicentem. Et ſecutus adiungit,Dico ergo: Nunquid repulit deus plebem ſuam? Abſit. Nam & ego Iſraëlita ſum ex ſemine Abrahæ de tribu Beniamin. Nō repulit deus plebem ſuam quam pręſciuit. Quomodo hic appellauit Apoſtolus Iſraël non credētem & contradicentem,ſi Chriſtiani ſunt Iſraël: vel quomodo ſe appellauit Iſraëlitam? Nunquid ex eo quòd Chriſtianus factus erat? Non vtique,ſed ex eo quòd ſecundum carnē fuerat ex ſemine Abraham, de tribu Beniamin, quod non ſumus nos ſecundum carnem,quamuis ſecūdum fidem ſimus ſemen Abrahæ, ac per hoc & Iſraël. Sed aliud eſt quod agnoſcit altioris intelligētia ſacramenti,aliud quod expoſcit quotidiana conſuetudo vocabuli. Denique Aptius iſte neſcio quis de quo ſcripſiſti quòd doceat Iudaizare Chriſtianos,eo modo ſi ſicut inſinuauit ſanctitas tua, Iudæum & Iſraëlitam vocat,
†eſcis. vt ab eis† prohibeat,à quibus pro temporis illius congruentia lex per ſanctum famulum dei Moyſen data
1 prohibebat,& cæteras illius temporis obſeruationes iā nunc apud Chriſtianos abolitas remotasq; perſuadeat, quas vmbras futurorū appellat Apoſtolus, vt & prophetia in illis intelligatur,& eorum obſeruatio iam euacuata monſtretur: vnde apparet quare ſe iſte Aptius velit Iſraëlitam Iudæúmque vocitari, non ſpiritaliter ſed omnino carnaliter. Nos autem nec illis obſeruationibus quæ nouo teſtamento reuelato euacuatę ſunt, tenemur obſtricti,& prȩcepta legis huic etiam tempo
Exod.20. ri neceſſaria, qualia ſunt, Non adulterabis, non ho-
Leuit.15. micidium facies, non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum,quod in hoc ſermone recapitulatur,Diliges proximum tanquam teipſum,non viribus humanis,quaſi noſtram conſtituentes iuſtitiam, ſed gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum,in ea iuſtitia quæ nobis ab illo eſt obſeruanda eſſe didicimus, docemus. Nec tamen ideo nos negamus ſemen Abra-
Gala.3. hæ, quibus dicit Apoſtolus: Vos ergo Abrahæ ſemen eſtis,aut Iudæos in abſcondito, de qualibus idem dicit:
Rom.2. Non enim qui in manifeſto Iudæus eſt, neque quæ in manifeſto in carne eſt circunciſio, ſed qui in abſcondito Iudæus eſt, & circunciſio cordis,quæ eſt ſpiritu nō litera,cuius laus nō ex hominibus, ſed ex deo eſt,aut Iſraëlitas ſpiritales, ad eum ſcilicet pertinentes,cui mi- K
nori prædictum eſt ſeruiturum eſſe maiorem. Sed hęc vocabula nobis non indecēter imponimus,eáque myſteriorum intelligētia continemus,non verborum inſolentia ventilamus.

Nectarius Auguſtinum rogat,ut intercedat pro ſuis ciuibus.

Epiſtola. CCI.

DOMINO inſigni & merito ſuſcipiendo fratri Auguſtino Epiſcopo, Nectarius. Quāta ſit charitas patriæ, quoniam noſti prætereo. Sola eſt enim quæ parentum iure vincat affectum. Cui ſi vllus eſſet conſulendi modus aut finis bonis,digne iam ab eius muneribus meruimus excuſari. Sed quoniam creſcit in dies ſingulos dilectio & gratia ciuitatis,quantumq; ętas fini proxima eſt,tantum incolumē ac florentem relinquere patriam cupimus,idcirco gaudeo primum quòd apud inſtructum diſciplinis omnibus virum mihi hic eſt ſermo inſtitutus. In Calamenſi colonia multa ſunt quæ merito diligamus,vel quòd in ea geniti ſumus, vel quod eidem magna contuliſſe videmur officia. Hæc ergo domine præſtantiſſime & merito ſuſcipiēde,nō leui populi ſui errato pro- L
lapſa eſt. Quod quidē ſi iuris publici rigore metiamur, debet plecti ſeueriori cenſura. Sed Epiſcopum fas non eſt niſi ſalutem hominibus impertire,& pro ſtatu meliore cauſis adeſſe,& apud omnipotentem deum veniam aliorum mereri delictis. Quamobrem quanta poſſum ſupplicatione depoſco,vt ſi defendēda res eſt, innoxius defendatur, ab innocentib⁹ moleſtia ſeparetur. Præſta hoc quod ſecundum naturā tuam peruides poſtulari: de damnis facilis poteſt haberi taxatio, tātum ſupplicia deprecamur. Acceptior deo vinas domine inſignis & merito ſuſcipiende frater.

In ciuitate quadam Idololatræ, contra recens Cæſaris edictum,per occaſionem ſacrorum ſuorum impetum fecerant in Chriſtianos: trucidatis aliquot,ac ſpoliatis multis: quum ob tam immane facinus formidarent Cæſaris iram, Nectarius rogat Auguſtinum,ut intercedat,ne innocentes cum nocentibus plecterentur. Auguſtinus reſpondet, illic alios nocentiores,alios minus nocentes, alios nocentiſſimos inueniri poſſe,innocentem neminem. Promittit tamen,ut reſipiſcentibus parcatur,& cum nocentibus etiam agatur mitius, ſed haſtenus, ne cæteri impunito exemplo M
ad audenda ſimilia pronocentur.

Epiſtola. CCII.

DOMINO eximio meritoq; honorabili fratri Nectario Auguſtinus. Iam ſenio frigeſcentib⁹ membris,feruere animum tuum patriæ charitate nec miror ſed laudo, teq; non tantum non tenere memoriter, verumetiam vita ac moribus demonſtrare,quod nullus ſit patriæ conſulendi modus aut finis bonis, non inuitus immo etiam libens accipio. Vnde ſupernæ cuiuſdam patriæ,in cuius ſancto amore pro noſtro modulo inter eos quibus ad illam capeſſendam conſulimus,periclitamur atque laboramus, talem etiam teipſum ciuem habere vellemus: vt eius portiunculæ in hac terra peregrinanti, nullum conſulendi modum finémque cenſeres, tanto effectus melior, quanto meliori ciuitati officia debita prærogares, in eius æterna pace nullum gaudendi finem inuenturus, cuius ad tempus laboribus nullum tibi finem ſtatueris conſulendi. Verum hoc donec fiat, neque enim deſperandum eſt illam te patriam poſſe acquirere, vel iam acquirendam prudentiſſime cogitare, ad quam te pater etiam qui in iſta genuit anteceſſit. Hoc donec

Universidad de Deusto

A donec fiat, ea nobis veniam si propter patriam nostrã quam cupimus nunquam relinquere, contristamus patriam tuam quam cupis florentem relinquere: de cuius quidem floribus, si cum tua prudentia disputemus, non est verendum ne tibi difficile persuadeatur, aut vero etiam non facile occurrat quẽadmodum florere ciuitas debeat. Commemorauit Poëta ille vestrarum clarissimus literarũ quosdam flores Italiæ: sed nos in vestra patria non tam experti sumus quibus floruit terra illa viris, quàm quibus arserit armis. Immo vero non armis sed flammis, nec arserit, sed incenderit. Quod tantum scelus si fuerit impunitũ, nulla digna correctione prauorũ florentem te patriam putas relicturum. O flores non planè fructuum, sed spinarum. Compara nũc, vtrum malis florere patriam tuam *pietate an impietate*, correctis moribus *an securis asibus*: Cõpara ista & vide, vtrum *in patrię tuæ amore* nos vincas, vtrum eam magis *veriusq; cupias* florere quàm nos. Intuere paululum *ipsos* de republica libros, vnde illum affectũ amantissimi ciuis ebibisti, quòd nullus sit patriæ consulendi modus aut finis bonis. Intuere, obsecro te, &
B cerne quantis ibi laudibus frugalitas & continentia prędicetur, & erga coniugale vinculum fides, certiq; honesti ac probi mores, quibus cum prępollet ciuitas, vere florere dicenda est. Hi autem mores in Ecclesiis toto orbe crescentibus, tanquam in sanctis auditoriis populorum docentur atq; discuntur, & maxime pietas, qua verus & verax colatur deus: qui hæc omnia, quibus animus humanus diuinę societati ad inhabitandã æternam cœlestemq; ciuitatẽ instruitur & aptatur, nõ solum iubet aggredienda, verumetiam donat implenda. Inde est quod deorum multorum falsorumq; simulachra, & prædixit euersum iri, & prępecpit euerti. Nihil enim homines tã insociabiles reddit vitæ peruersitate, quàm illorũ deorum imitatio, quales describuntur & commẽdantur literis eorum. Deniq; illi doctissimi viri qui rempublicam ciuitatemq; terrenam qualis eis esse debere videbatur, magis domesticis disputationibus requirebant vel etiam describebant, quàm publicis actionibus instituebant atq; formabant, egregios atq; laudabiles, quos putabãt homines potius, quam deos suos imitandos proponebant erudiendæ indoli iuuentutis. Et reuera *Terentianus ille adolescens, qui*
C spectans tabulam pictam *in pariete, vbi pictura inerat* de adulterio regis deorum, libidinem qua rapiebatur stimulis etiam tantæ authoritatis accendit, nullo modo in illud flagitium vel concupiscendo laberetur, vel perpetrando immergeretur, si Catonem maluisset imitari quàm Iouem. Sed quo pacto id faceret cum in tẽplis adorare cogeretur Iouem potius quàm Catonem? Verum hæc ex Comœdia quibus impiorum luxus & sacrilega superstitio conuinceretur proferre forsitan non debemus. Lege vel recole in eisdem libris quàm prudenter differatur, nullo modo potuisse scriptiones & actiones recipi Comœdiarum, nisi mores recipientium consonarent: ita clarissimorum virorum in republica excellentium, & de republica disputantium authoritate firmatur, nequissimos homines fieri deorum imitatione peiores, nõ sanè verorum sed falsorum atque fictorum. At enim illa omnia quæ antiquitus de vita deorum moribúsque conscripta sunt, longe aliter sunt intelligenda atque interpretanda sapientibus. Ita vero in templis populis congregatis, recitari huiuscemodi salubres interpretationes heri & nudiustertius audiuimus. Quęso te, siccine cæcum est humanum ge-

De diuinationedęmonum. ca. 9.

nus aduersus veritatem, vt tam aperta & manifesta D
nõn sentiat? Tot locis pingitur, funditur, tunditur, sculpitur, scribitur, legitur, agitur, cantatur, saltatur Iuppiter, adulteria tanta committens, quantum erat, vt filio saltem Capitolio ista prohibens legeretur? Hæc mala dedecoris impietatisq; plenissima, si nemine prohibẽte in populis ferueant, adorentur in templis, rideantur in theatris, cum his victimas immolant vastetur pecus etiam pauperum, cum hæc histriones agunt & saltant, effundantur patrimonia diuitum, ciuitates florere dicuntur. Horum planè florum non terra fertilis, nõ aliqua opulens virtus, sed illa dea Flora digna ma- Flora.
ter inuenta est, cuius ludi scenici tam effusiore & licentiore turpitudine celebrantur, vt quiuis intelligat quale dæmonium sit quod placari aliter nõ potest, nisi illic non aues, non quadrupedes, non denique sanguis humanus, sed multo scelestius pudor humanus tanquam immolatus intereat. Hæc dixi propter quod scripsisti, Quantum tibi ætas fini proxima est, cupere te vt patriam tuam incolumen ac florẽtem relinquas. Tollantur iam ista omnia vana & insana, conuertantur homines ad verum dei cultum morẽsque castos E
& pios, tunc patriam tuam florentem videbis, non opinione stultorum, sed veritate sapiẽtium, cum hęc patria carnalis generationis tuæ, portio fuerit illius patriæ, cui non corpore sed fide nascimur, vbi omnes sancti & fideles dei post labores, velut hyemales vitæ huius, interminata æternitate florebunt. Nobis itaq; cordi est, neque Christianam amittere mansuetudinem, neque pernicioſum cæteris imitationis exemplum in illa ciuitate relinquere. Quomodo id agamus, aderit deus, si eis nõ ita grauiter indignetur. Alioquin & mãsuetudo, quam seruare cupimus, & disciplina qua vti moderate nitimur impediri potest, si deo aliud in occulto placet, siue iudicanti hoc tantum malum flagello acriore plectendum, siue etiam vehementius irascenti, si non correctis nec ad se conuersis ad tempus esse voluerit impunitum. Præscribit nobis quodammodo prudentia tua de persona episcopali, & dicis patriam tuam nõ leui populi sui errato prolapsam. Quod quidem *si iuris publici rigore metiamur*, debet plecti seue*riori* censura. Sed Episcopum, inquis, fas nõ est, nisi salutem hominibus impertire, & pro statu meliore causis adesse, & apud omnipotentem deum veniam alio- F
rum mereri delictis. Hæc omnino seruare conamur, vt seueriore cẽsura nemo plectatur, neque à nobis, neque ab alio vllo intercedentibus nobis: salutem hominibus cupimus impertire, quæ posita est in recte viuẽdi fœlicitate, non in male faciendi securitate. Veniam quoque non tantum nostris, verum & aliorum instamus delictis mereri, quod impetrare nisi pro correctis omnino nõ possumus. Adiungis etiam & dicis: Quãta possum supplicatione depoſco, vt si defendenda res est, innoxius defendatur, ab innocentibus molestia separetur. Accipe breuiter quæ commissa sint, & noxios ab innocentibus ipse discerne. Contra recentissimas leges, Calendis Iuniis sexto† Paganorum sacrilega so- †festo.
lennitas agitata est, nemine prohibente, tam insolenti ausu, vt quod nec Iuliani temporibus factum est, petulantissima turba saltãtium in eodem prorsus vico ante fores transiret Ecclesiæ. Quam rem illicitissimam atque indignissimam clericis prohibere tentantibus; Ecclesia lapidata est. Deinde post dies ferme octo, cum leges notissimas Episcopus ordini replicasset, & dum ea quæ iussa sunt, velut implere disponunt,

G iterum Ecclesia lapidata est. Postridie nostris ad imponendum perditis metum,quod videbatur apud acta dicere volentibus publica iura negata sunt. Eodemq; ipso die,ne vel diuinitus terrerent, grando lapidationibus reddita est:qua transacta,continuo tertiam lapidationem,& postremo ignes Ecclesiasticis tectis atque hominibus intulerunt, vnum seruorum dei qui oberrans occurrere potuit occiderunt, cæteris partim vbi potuerant latitantibus, partim quò potuerant fugientibus,cum interea contrusus atque coarctatus quodam loco se occultaret Episcopus, vbi se ad mortem quærétium voces audiebat sibiq; increpantium,quòd eo non inuento gratis tantum perpetrassent scelus. Gesta sunt hæc ab hora ferme decima vsque ad noctis partem nõ minimam. Nemo compescere,nemo subuenire tentauit illorum quorum esse grauis posset authoritas, præter vnum peregrinũ, per quem & plurimi serui dei de manibus interficere conantium liberati sunt,& multa extorta prędantibus: per quem clarum factũ est,quàm facile illa vel omnino nõ fierent vel cœpta desisterẽt, si ciues maximeq; primates ea fieri perficiq; vetuissent.

H Proinde in vniuersa illa ciuitate non innocentes à nocentibus, sed minus nocentes à nocentioribus poteris fortasse discernere. Nam in paruo peccato illi sunt,qui metu deterriti, maximeq; ne offenderent eos, quos in illo oppido plurimum posse & inimicos Ecclesiæ nouerant,opem ferre non ausi sunt.Scelerati autem omnes,quibus etsi non faciẽtibus,neq; immittentibus, tamen volentibus ista commissa sunt, sceleratiores qui cõmiserunt,sceleratissimi qui immiserunt.Sed de immissione suspitionem putemus esse non veritatem:nec ea discutiamus quæ nisi tormentis eorum per quos inquiruntur inueniri omnino non possunt. Demus etiã veniam timori eorum qui potius deum pro Episcopo & seruis eius deprecandum, quàm potentes inimicos Ecclesiæ offendendos esse pntauerũt. Quid eos qui restant, nullane censes disciplina coërcendos, & proponendum existimas impunitum tam immanis furoris exemplum? Non præterita vẽdicando pascere irã nostram studemus,sed misericorditer in futurum consulendo satagimus.Habẽt homines mali,vbi & per Christianos non solum mansuete, verumetiam vtiliter sa-

I lubriterq; plectantur. Habent enim quòd corpore incolumi viuunt,habent vnde viuunt, habent vnde male viuunt.Duo prima salua sint, vt quos pœniteat sint, hoc optamus,hoc quantum in nobis est etiam impensa opera instamus. Tertium vero si deus voluerit tanquam putre noxiumq; resecari, valde misericorditer puniet.Si autem vel amplius voluerit, vel ne hoc quidem permiserit, altioris & profecto iustioris consilij ratio penes ipsum est, à nobis curam officiumq; oportet impendi,quousque videre conceditur, deprecantibus eum,vt animũ nostrum approbet,quo cunctis volumus esse consultum,nihilq; fieri sinat, per nos quod & nobis & Ecclesię suæ nõ expedire longe melius nouit ipse quàm nos. Modo cum apud Calamã essemus, vt nostri in tam graui dolore, vel consolarentur afflicti,vel sedarentur accensi,quantum potuimus quod in tempore oportuisse existimauimus,cum Christianis egimus. Deinde etiam ipsos Paganos mali tanti caput & causam petentes,vt ab eis videremur admissimus,vt hac occasione admoneremus eos,quid facere deberent si saperent, non tantum pro remouenda præsenti solicitudine,verumetiam pro inquirenda salute perpetua: multa à nobis audierunt; multum etiam ipsi rogauerunt,sed absit vt tales serui sim⁹,quos ab ejs rogari de- K lectet,à quibus noster dominus nõ rogatur. Vnde peruides pro viuacitate mentis tuæ, ad hoc esse nitendum seruata mansuetudine & moderatione Christiana, vt aut cęteros deterreamus eorum imitari peruersitatem, aut cæteros optemus eorum imitari correctionẽ.Dam na quæ illata sunt,vel tolerantur à Christianis,vel resarciuntur per Christianos. Animarũ vero lucra quibus acquirendis cum periculo etiam sanguinis inhiamus,& in loco illo quæstuosius prouenire,& aliis locis illo exemplo non impediri desyderamus. Dei misericordia nobis præstet de tua salute gaudere.

Augustinus presbyter Maximino Episcopo Donatistæ, qui diaconum orthodoxum baptizasse dicebat,ut aut fateatur factum, aut profiteatur se orthodoxum, inuitans illum uel ad colloquium,uel ad rescribendum, ut concordia Ecclesiæ sarciatur.

Epistola. CCIII.

DOMINO dilectissimo & honorabili fratri Maximino,Augustinus presbyter Ecclesiæ catholicæ in domino salutem. Priusquam ad L rem veniam, de qua tuæ benevolentiæ scribere volui, tituli huius epistolæ, ne vel te vel alium quępiam moueat,rationem breuiter reddam. Domino scripsi,quia Gala.5. scriptum est: Vos in libertatem vocati estis fratres, tantum ne libertatem in occasionem carnis detis,sed per charitatem seruite inuicem. Cum ergo vel hoc ipso officio literarum per charitatem tibi seruiam, non absurde te dominum voco propter vnum & verum dominum nostrum,qui nobis ista prȩcepit.Dilectissimo autem quod scripsi, nouit deus quòd non solum te diligam,sed ita diligam vt meipsum: quandoquidem bene mihi sum conscius, bona me tibi optare quæ mihi. Honorabili vero quod addidi, non ad hoc addidi vt honorarem Episcopatum tuum, mihi enim Episcopus non es,neque hoc cum contumelia dictum acceperis, sed ex animo, quo in ore nostro debet esse, est est,non non. Neque enim ignoras, aut quisquam hominum qui nos nouit ignorat,neque te esse Episcopum meum,neque me presbyterum tuum.Honorabilem igitur ex ea regula te libenter appello qua noui te Gene.2. esse hominem, & noui hominem ad imaginem dei & similitudinem factum, & in honore positum ipso or- M dine & iure naturæ,si tamen intelligendo quæ intelligenda sunt seruet honorem suum. Nam ita scriptum Psal.48. est: Homo in honore positus non intellexit, comparatus est iumẽtis insensatis,& similis factus est illis. Cur ergo te honorabilem inquantum homo es non appellem, cum præsertim de tua salute, atque correctione quandiu in hac vita es desperare non audeam? Fratrem vero vt vocem, nõ te latet præceptum nobis esse diuinitus,vt etiam eis qui negant se fratres nostros esse dicamus:Fratres nostri estis: & hoc vehementer valet ad causam propter quã scribere volui fraternitati tuæ. Iam enim reddita ratione,cur epistolæ talem ianuam fecerim, audi placidissime quæ sequuntur: Ego cum in ista regione consuetudinem hominum lugendam atque plangendam,qui cum Christiano nomine glorientur,Christianos rebaptizare non dubitant,quibus verbis poteram detestarer, non defuerunt laudatores tui,qui mihi dicerẽt te ista non facere.Fateor primo non credidi.Deinde cõsyderans posse fieri,vt animam humanam de futura vita cogitantem dei timor inuaderet,vt se ab scelere apertissimo temperaret,gratulatus credidi ꝙ tali proposito ab Ecclesia catholica

nolueris

A noueris esse nimis alienus. Quærebam sanè occasionem loquendi tecum, vt si fieri posset ea quæ parua remanserat, inter nos dissensio tolleretur. Cum ecce ante paucos dies diaconum nostrum Mutugennensem te rebaptizasse nunciatum est. Dolui vehementer, & illius miserabilem lapsum, & tuum frater inopinatum scelus. Nouit enim quæ sit Ecclesia catholica. Gentes sunt hæreditas Christi, & possessio Christi termini terræ. Nostis & vos, aut si non nostis, aduertite, facillime à volentibus sciri potest. Rebaptizare igitur hæreticum hominem, qui hæc sanctitatis signa perceperit, quæ Christiana tradidit disciplina, omnino peccatum est. Rebaptizare autem catholicum, immanissimum scelus est. Tamen non adeo credens, quia de te *mihi* bene persuasum tenebam. Mutugennam *ipse* perrexi: & eum quidem miserum *videre non potui*: à parentibus vero eius audiui *quòd vester* iam etiam diaconus factus sit. Et tamen tam bene adhuc de tuo corde sentio, vt eum rebaptizatum esse non credam. Quare te frater dilectissime per diuinitatem & humanitatem domini nostri Iesu Christi obsecro, vt rescribere mihi di

B gneris quid gestum sit. Et sic rescribere, vt noueris me in Ecclesia fratribus nostris epistolam tuam velle recitare. Quod ideo scripsi, ne cum id postea facerē, quod me non sperares esse facturum, offenderem charitatem tuam, & iustam de me apud communes amicos querelam deponeres. Quid ergo te impediat ad rescribendum non video. Si enim rebaptizas, nihil est quod homines de tuo collegio formides, cum id te rescripseris facere, quod te illi facere etiam si nolles iuberēt. Cum autem id quantis potueris *documentis* faciendum esse defenderis, *non solum* non succensebunt, sed etiam prædicabunt. Si autem non rebaptizas, arripe libertatem Christianam frater Maximine, Arripe quæso te: non cuiusquam hominis in contēplatione Chri-

C sti, aut reprehensionem verearis, aut exhorreas potestatem. Transit honor huius seculi, transit ambitio. In futuro Christi iudicio, nec absidæ gradatæ, nec cathedræ velatæ, nec sanctimonialium occursantium atque cantātium greges adhibebuntur ad defensionem, vbi cœperit accusare conscientia, & conscientiarum arbiter iudicare. Quæ hic honorant ibi onerant, quæ hic releuant ibi grauant. *Ista quæ pro tempore propter* Ecclesiæ vtilitatem *honori nostro exhibentur*, defendentur forte bona conscientia, defendere autem non poterunt malam. Quod ergo tam pio & tam religioso animo facis, si tamen facis, vt Ecclesiæ catholicæ baptismum non iteres, sed approbes potius, tāquam vnius verissimę matris, quæ omnibus gentibus, & regenerandis sinum pandit, & regeneratis vbera infundit, tāquam vnius possessionis Christi, sese vsque ad terræ terminos porrigentis, si hoc vere facis, cur non erumpis in exultantem & liberam vocem? Cur lucernæ tuæ tam vtilem splendorem premis sub modio? Cur non discussis atque abiectis veteribus pellibus timidæ seruitutis, Christiana potius indutus fiducia existis & dicis: Ego vnum baptismum noui, patris & filij & spiritussancti nomine consecratum atque signatum? Hanc formam vbi inuenio necesse est, vt approbem: non destruo quod dominicum agnosco, non exufflo vexillum regis mei. Vestem Christi & qui diuiserunt non violauerunt, & illi adhuc Christum non resurrecturum crediderant, sed morientem videbant. Si à persecutoribus vestis non conscissa est pendentis in cruce, cur à Christianis destruitur sacramentum seden-

tis in cœlo: Si veteris populi temporibus Iudæus essem, D quando alius esse melius non possem, accepissem vtique circumcisionem. Quod signaculum iustitiæ fidei tantum illo tempore valuit, antequā domini euacuaretur aduentu, vt infantem filium Moysi angelus prę-focasset, nisi mater arrepto calculo circumcidisset puerum, & hoc sacramento imminentem perniciem depulisset. Hoc sacramentum etiam Iordanem fluuium refrenauit, & reduxit in fontem. Hoc sacramentum ipse dominus quanuis euacuauerit crucifixus, tamen natus accepit. Non enim singula† illa damnata sunt, †signacula. sed succedentibus opportunioribus decesserunt. Nam sicut circumcisionem abstulit domini primus aduentus, sic baptismum auferet secundus aduentus. Sicut enim nūc posteaquam venit libertas fidei, & remotum est seruitutis iugum, nullus Christianus circumciditur carne: sic tunc regnantibus iustis cum domino damnatisq; impiis nemo rebaptizabitur: sed illud quod ista præfigurant, id est, circumcisio cordis, & mundatio cōscientiæ manebit in ęternum. Si ergo illo tempore Iudæus essem, & veniret ad me Samaritanus, vellętque il lo errore derelicto, quem etiam dominus improbauit E dicēs: Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod Ioan. 4. scimus: quoniam salus ex Iudæis est. Vellet ergo Samaritanus, quem Samaritani circumciderant fieri Iudæus, vacaret certe iteratiōis audacia, & id quod apud hæresim factum erat, quod pręceperat deus, non repetere sed approbare cogeremur. Quod si in carne circumcisi hominis non inuenirem locum vbi circumcisionem repeterem, quia vnum est illud mēbrum: multo minus inuenitur locus in vno corde vbi baptismum Christi repetatur. Ideo qui duplicare baptismum vultis, necesse est omnino vt corda duplicia requiratis. Clama ergo recte te facere si non rebaptizas: & nō solum sine trepidatione, sed etiam cum gaudio mihi inde rescribe. Nulla te tuorum consilia frater exterreant. Si enim hoc eis displicuerit, non sunt digni, qui te habeant. Si autem placuerit, credimus de misericordia domini, qui timētes sibi displicere, & conantes placere nunquam deserit, *quòd inter vos & nos* cito pax erit, ne *propter honores nostros*, de qua sarcina pericu *losa* ratio reddetur, miserę plebes credentes in Christum habeant in domibus suis cōmunes cibos, & mensam Christi communem habere non possint. Nónne ingemiscimus quòd vir & vxor vt fideliter cōiungant corpora sua, iurant sibi plerunque per Christum, & ipsius corpus Christi diuersa cōmunione dilaniant? Hoc tantum scandalum, tantus diaboli triumphus, tāta pernicies animarū, si per tuam modestiam & prudentiam & dilectionem, quam debemus ei qui pro nobis suum sanguinē fudit, ablata de medio in his regionibus fuerit, quis explicet verbis quā tibi palmam prę-paret dominus, vt ad cætera membra sananda quę per totam Aphricā tabefacta miserabiliter iacēt, à te proficiscatur tam imitabile medicinæ documentū? Quàm vereor quoniā cor meum videre nō potes, ne tibi cum insultatione potius quàm cū dilectione loqui videar. Sed certe amplius quid faciā non inuenio, nisi vt inspiciendū sermonē meum tibi offeram, animum deo. Tollamus de medio inania obiecta, quæ à partib⁹ imperitis iactari contra inuicē solent: nec tu obiicias tēpora Macariana, nec ego sæuitiā Circūcellionū. Si hoc ad te nō pertinet, nec illud ad me. Area dominica nōdum vētilata est, sine paleis esse nō potest. Nos oremus, atq; agamus quantum possumus vt frumentum simus.

Universidad de Deusto Biblioteca

G Ego rebaptizato diacono nostro silere non possum. Scio enim quàm mihi silentium pernicioſum ſit. Non enim cogito in Eccleſiaſticis honoribus tẽpora ventoſa tranſigere, ſed cogito me principi paſtorum omniũ, rationem de cõmiſſis ouibus redditurũ. Si forte nolles vt hæc tibi ſcriberem, oportet te frater ignoſcere timori meo. Multum enim timeo, ne me tacente & diſſimulante, alij quoq; rebaptizẽtur à vobis. Decreui ergo quantum vires & facultatem dominus præbere dignatur, cauſam iſtam ſic agere, vt pacificis collationibus noſtris omnes, qui nobis communicant nouerint, ab hæreſibus aut ſchiſmatibus quantum catholica diſtet Eccleſia, & quantum ſit cauenda *pernicies vel* zizaniorum vel præciſorum de vite domini ſarmentorum. Quã collationem mecum ſi libẽti animo ſuſceperis, vt concordibus nobis amborũ literæ populis recitentur, ineffabili exultabo lætitia. Si autem id æquo animo non accipis, quid faciam frater, niſi vt te quoq; inuito Epiſtolas noſtras populo catholico legam, quo eſſe poſſit inſtructior? Quod ſi reſcribere dignatus nõ
H fueris, vel meas ſolas legere decreui, vt ſaltem diffidẽtia veſtra cognita rebaptizari erubeſcant. Neq; id agã, cum miles præſens eſt, ne quis veſtrum arbitretur tumultuoſius me agere voluiſſe, quàm ratio pacis deſiderat, ſed poſt abſceſſum militis, vt omnes qui nos audiunt intelligant, non hoc eſſe propoſiti mei, vt inuiti homines ad cuiuſquam communionem cogantur, ſed vt quietiſſime quærentibus veritas innoteſcat. Ceſſabit à noſtris partibus timor temporalium poteſtatum. Ceſſet etiam à veſtris partibus terror congregatorũ Circuncellionum. Re agamus, ratione agamus, diuinarum ſcripturarum authoritatibus agamus, quieti atq; tranquilli quantum poſſumus petamus, quæramus, pulſemus, vt accipiamus & inueniamus, & aperiatur nobis, ne forte fieri poſſit, vt adiuuante domino concordes conatus & orationes noſtras, tanta deformitas atque impietas Aphricanarum regionũ de veſtris terris incipiat aboleri. Si non credis poſt diſceſſum militũ me velle agere, poſt diſceſſum militũ tu reſcribe. Si enim ego præſente milite literas meas legere populo voluero, prolata Epiſtola mea demonſtrabit me fidei violatorem. Quod miſericordia domini auertat à moribus
I atq; inſtituto meo, quod mihi per iugum ſuum inſpirare dignatus eſt. Epiſcopus meus beneuolentię tuę fortaſſe potius literas miſiſſet, ſi eſſet præſens, aut ego illo vel iubente vel permittẽte ſcripſiſſem. Sed illo abſente cum diaconi rebaptizatio recens eſſe dicitur, frigeſcere actionem ipſam dilatione non paſſus ſum, de fraterna & vera morte acerbiſſimi doloris aculeis excitatus. Quem dolorem meum adiuuante miſericordia & prouidentia domini, pacis fortaſſe compenſatio lenitura eſt. Deus & dominus noſter tibi mẽtem pacatam inſpirare dignetur, domine dilectiſſime frater.

Auguſtinus Donato presbytero Donatiſtæ, qui cum citaretur ad concilium, conatus ſit ſibi uim inferre, ſuadet ut re ſobrie perpenſa reſipiſcat, docens prauam uoluntatem recte cogi ad meliora.

Epiſtola. CCIIII.

DONATO presbytero partis Donati, Auguſtinus Epiſcopus Eccleſiæ catholicę. Si poſſes videre dolorem cordis mei & ſolicitudinẽ pro ſalute tua, fortaſſis miſereris animæ tuæ placens deo in audiendo verbo, non noſtro ſed ipſius, nec eius ſcripturas ſic in memoria tua figeres, vt cõtra eas cor clauderes. Diſplicet tibi quia traheris ad ſalutem, cum tam multos noſtros ad perniciem traxeris. Quid K enim volumus niſi te cõprehendi & præſentari & ſeruari ne pereas? Quod autem in corpore læſus es, ipſe tibi feciſti: Qui iumento tibi mox admoto vti noluſti, & te ad terram grauiter colliſiſti. Nam vtiq; alius, qui adductus eſt tecum, collega tuus illæſus venit, qui talia ſibiipſe non fecit. Sed neq; hoc putas tibi fieri debuiſſe, quia neminem exiſtimas cogendũ eſſe ad bonum. Attende quid Apoſtolus dixerit: Qui Epiſcopatum de- 1.Timo.3.
ſyderat, bonum opus concupiſcit: Et tamen tam multi vt Epiſcopatum ſuſcipiant tenentur inuiti, perducuntur, includuntur, cuſtodiuntur, patiuntur tanta quæ nolunt donec eis aſſit voluntas ſuſcipiendi operis boni. *Quanto magis* vos ab errore pernicioſo, in quo vobis inimici eſtis, trahendi eſtis, & perducẽdi ad veritatem vel cognoſcendam *vel eligendam*, non ſolum vt honorem ſalubriter habeatis, ſed etiam ne peſſime pereatis? Dicis deum dediſſe liberum arbitriũ. Ideo non debere cogi hominem nec ad bonum. Quare ergo illi de quibus ſupra dixi coguntur ad bonum? Attende ergo quod conſyderare non vis. Ideo voluntas bona miſe-
ricorditer impenditur, vt mala voluntas hominis di- L
rigatur. Nam quis neſciat nec damnari hominem, niſi merito malæ voluntatis, nec liberari, niſi bonam habuerit voluntatem? Non tamen ideo qui diliguntur, malæ ſuæ voluntati impune & crudeliter permittendi ſunt, ſed vbi poteſtas datur, & à malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam ſi voluntas mala ſemper ſuę permittenda eſt libertati, quare Iſraëlitæ recuſantes & murmurantes tam duris flagellis à malo prohibebantur, & *ad terrã promiſſionis* compellebantur? Si volũtas mala ſuæ permittẽda eſt *libertati*, quare Paulus nõ eſt permiſſus vti peſſima voluntate, qua perſequebatur Eccleſiam, ſed proſtratus eſt vt excæcaretur, & excæcatus eſt vt mutaretur, mutatus vt mitteretur, miſſus vt qualia fecerat in errore, talia pro veritate pateretur? Si voluntas mala ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, quare monetur pater in ſcripturis ſanctis, filium durum non ſolum verbis corripere, ſed etiam latera *eius* tundere, vt ad bonã diſciplinam coactus & domitus dirigatur? Vnde item dicit: Tu quidem percutis eum Eccle.30. Prouerb.23.
virga, animam autem *eius* liberas à morte. *Si mala voluntas ſemper ſuę permittenda eſt libertati, quare cor-* M
ripiuntur negligentes paſtores, & dicitur eis: Errantem ouem non reuocaſtis, perditam non inquiſiſtis? Et vos oues Chriſti eſtis, characterem dominicum portatis in ſacramento quod accepiſtis, ſed erratis & peritis. Non ideo vobis diſpliceamus, quia reuocamus errantes, & quærimus perditos. Melius enim facimus voluntatem domini monẽtis, vt vos ad eius ouile redire cogamus, quàm conſentiamus voluntati ouium errantium, vt perire vos permittamus. Noli ergo iam dicere quod te aſſidue audio dicere: *Sic volo errare, ſic volo perire.* Melius enim nos hoc omnino nõ permittimus quantum poſſumus. Modo ꝙ te in puteum vt morereris miſiſti, vtiq; libera volũtate feciſti. Sed quàm crudeles eſſent ſerui dei, ſi huic malę tuę voluntati te permitterẽt, & non te de illa morte liberarent? Quis eos nõ meri- 1.de ciui.dei cap.17.
to culparet? quis non impios recte iudicaret? Et tamen tu te volens in aquam miſiſti vt morereris. Illi te nolentem de aqua leuauerũt ne morereris. Tu feciſti ſecundũ voluntatem tuã, ſed in perniciem tuam. *Illi* cõtra voluntatẽ tuam, ſed propter ſalutẽ tuã. *Si* ergo ſalus iſta corporalis ſic cuſtodienda eſt, vt etiam in nolentibus ab eis, qui eos diligũt ſeruẽt, quãto magis illa ſpiritalis

21.q.4.diſplicet.

A talis,in cuios defertione mors æterna metuitur? Quã-
quam in ista morte, quam tibi tuipse inferre voluisti,
non solum ad tempus,sed etiam in æternũ morereris,
quia & si non ad salutem,non ad ecclesiæ pacem, non
ad Christi corporis vnitatem, nõ ad sanctã & indiui-
duam charitatem,sed ad mala aliqua cogereris,nec sic
tibi ipse mortem inferre debuisti. Cõsydera scripturas
diuinas,& discute quantum potes,& vide vtrũ hoc fe-
cerit aliquis aliquando iustorum atq; fidelium,cum ab
eis tanta mala perpessi sint,qui eos ad æternum inte-
ritum non ad vitam æternã quò tu compelleris adige-
bant. Audiui quod dixeris Apostolum Paulum signifi-
1.Cor.13. casse hoc fieri debere vbi ait:Et si tradidero corp° meũ
vt ardeam:quia videlicet omnia bona dicebat, quæ si-
ne charitate nihil prosunt,sicut sunt *linguę hominum*
& angelorum, & omnia *sacramenta*, & omnis scien-
tia, & omnis *prophetia*, & *omnis fides* ita vt montes
transferantur,& *rerum suarum* distributio pauperibus
prosit. Ideo *videtur* tibi etiam inter bona numerasse,
vt sibi quisq; inferat mortem. Sed attende diligenter,
B & agnosce quemadmodum dicat scriptura, quòd tra-
1.de ciui.dei ca.18.&.19. dat quisq; suum corpus vt ardeat. Non vtiq; vt ipse se
in ignem mittat, quando persequẽtem patitur inimi-
cum:sed quando ei proponitur,vt aut mali aliquid fa-
ciat,aut mali aliquid patiatur,eligat non facere mala,
quàm nõ pati mala. Atq; ita corpus suum tradat in po
Daniel.3. testatẽ interfectoris,sicut tres illi viri fecerunt,qui au-
ream statuam cogebantur adorare, & nisi facerẽt mi-
nabatur eis ille qui cogebat,caminum ignis ardẽtem.
Idolũ adorare noluerunt,non ipsi se in ignẽ miserunt,
& tamen etiã de illis *sic* scriptũ est,q̃ tradiderunt cor-
pora sua, vt neq; seruirent neq; adorarẽt *vllum* deum,
1.Cor.13. sed deum suum.Ecce quomodo dixit Apostolus:Si tra
didero corpus meum vt ardeam. Quod autem sequi-
tur, vide: Si charitatem non habeam nihil mihi pro-
dest:ad istã charitatem vocaris, ab ista charitate peri-
re non sineris, & putas tibi aliquid prodesse, si teipse
præcipites in interitum,cum tibi nihil prodesset,etiam
si alter te occideret charitatis inimicum ? Foris autem
ab ecclesia constitutus,& separatus à compage vnitatis
& vinculo charitatis,ęterno supplicio punireris,etiam
si pro Christi nomine viuus incẽdereris.Hoc est enim
C quod ait Apostolus: *Et si tradidero corpus meũ vt ar-
deam,charitatem autem non habeam,nihil mihi pro-
dest.* Reuoca mihi animum ad sanã consyderationem,
& sobriam cogitationem:attende diligenter,vtrum ad
errorem & impietatem voceris, & patere pro veritate
quaslibet molestias. Si autem tu potius in errore atque
in impietate versaris, quò autem vocaris ibi est veri-
tas & pietas,quia ibi est Christiana vnitas & sancti spi
ritus charitas, quid adhuc tibi esse conaris inimicus?
Ideo præstitit misericordia dei vt & nos& Episcopi ve
stri tam frequẽti numerosoq; conuentu Carthaginem
veniremus, atq; inter nos de ipsa dissensiõe ordinatis-
sime cõferremus. Gesta conscripta sunt,nostræ etiam
subscriptiones tenentur. Lege vel patere vt tibi legan-
tur, & tunc elige quod volueris. Audiui quòd dixeris
posse te nobiscum de ipsis gestis aliquid agere,si omit-
tamus verba Episcoporũ vestrorum vbi dixerunt, Nec
causa causæ,nec persona personæ præiudicat. Hæc ver-
ba vis omittamus, vbi per eos nescientes veritas ipsa
locuta est. Sed tu dicturus es hic eos errasse, & in fal-
sam sententiam incautius cecidisse. Nos autẽ dicimus
hoc eos verũ dixisse,& hoc per teipsum facillime pro-
bamus. Si enim Episcopi vestri electi ab vniuersa par-

te Donati qui causam omnium sustinerent, & si quid D
egissent gratũ & acceptum cæteri haberẽt,tamen in eo
quod illos temere,& nõ recte dixisse arbitraris, nõ vis
vt tibi præiudicent. Verũ ergo dixerunt,quia nec cau-
sa causæ nec persona personæ præiudicat. Et ibi debes
agnoscere,quia etsi ꝓna tot episcoporũ tuorũ in illis
septẽ constitutorũ non vis vt præiudicet personæ Do-
nati Mutugennensis presbyteri, quãto minus non de-
bet præiudicare Cæciliani persona,etiã si mali aliquid
in illo esset inuentũ, vniuersæ vnitati Christi,quæ non
in vna villa Mutugẽna concluditur,sed toto terrarum
orbe diffunditur?Sed ecce facim° quod voluisti, sic te-
cum agimus ac si non dixerint vestri, nec causa causæ
nec persona personæ præiudicat. Tu inueni quid illic
dicere debuerint cum eis obiecta esset causa & persona
Primiani, qui dãnatores suos & damnauit cum cæte-
ris,& dãnatos ac detestatos in suos rursus honores su-
scepit,& baptismum quẽ mortui dederant, quia de ip-
sis in illa præclara sententia dictum erat, ꝓ mortuorũ
funeribus plena sint littora, agnoscere potius & acce-
ptare quàm exufflare,& rescindere maluit totumq; dis
soluit. Quod male intelligentes dicere soletis: Qui ba- Eccle.34.
ptizatur à mortuo,& iterum tangit mortuum, quid ei E
prodest lauacrum eius? Si ergo non dicerent,nec causa
causæ, nec persona personæ præiudicat, rei tenerentur
in causa Primiani. Cum autem hoc dixerunt, immu-
nem fecerunt ecclesiam catholicam,sicut nos asserebа-
mus,à causa Cæciliani. Sed cætera lege,& cætera discu
te. Vide vtrum in ipsum Cæcilianum, de cuius perso-
na præiudicare conabantur ecclesiæ,aliquid mali pro-
bare potuerint. Vide vtrum non potius etiam pro illa
multa egerint, & pluribus lectionibus, quas contra se
protulerunt & recitauerunt, causam eius bonam om-
nino firmauerint. Lege ista vel legantur tibi. Consy-
dera omnia,retracta diligenter & elige quid sequaris:
vtrum nobiscum in Christi pace,in ecclesiæ catholicæ
vnitate, in fraterna charitate gaudere: an pro nefaria
dissensione, pro Donati parte, pro sacrilega diuisione 23.q.4.dis-
importunitatem nostræ circa te dilectionis diutius su plicet.
stinere. Attẽdis enim & sæpe repetis sicut audio quod
in Euangelio scriptum est, recessisse à domino septua-
ginta *discipulos*, & arbitrio suæ malæ atque impię di-
scessionis fuisse permissos, cæteriſque duodecim qui F
remanserant fuisse responsum: Nunquid & vos vul- Ioan.6.
tis ire? Et non attendis, quia tunc primum ecclesia
nouello germine pullulabat, nondúmque in ea fuerat
completa illa prophetia:Et adorabunt eum omnes re- Psal.71.
ges terræ, omnes gentes seruient illi. Quod vtique
quanto magis impletur, tanto maiore vtitur eccleſia
potestate, vt non solum inuitet, sed etiam cogat ad προτρεπ-
bonum. Hoc tunc dominus significare volebat, qui σίς.
quanuis haberet magnam potestatem, prius tamen e-
legit commendare humilitatem. Hoc & in illa con-
uiuij similitudine satis euidenter ostendit, vbi misit
ad inuitatos, & venire noluerunt, & ait seruo: Exi in
plateas & vicos ciuitatis, & pauperes & debiles & cæ-
cos & claudos introduc huc.Et ait seruus domino:Fa-
ctum est vt imperasti,& adhuc locus est. Et ait domi-
nus seruo: Exi in vias & sepes & compelle intrare, vt Luc.14.
impleatur domus mea. Vide nunc quemadmodum de
his qui prius venerunt dictum est:Introduc eos:non di
ctum est,cõpelle. Ita significata sunt ecclesiæ primor-
dia adhuc crescentis, vt essent vires etiam cõpellendi.
Proinde quia oportebat eius iam viribus & magnitu-
dine roborata etiam compelli homines ad conuiuium

Universidad de Deusto Biblioteca

G salutis æternæ,postea quàm dictum est:Factũ est quod iussisti, & adhuc est locus: Exi,inquit,in vias & sepes, & compelle intrare. Quapropter si ambularetis quieti extra hoc conuiuium sanctæ vnitatis ecclesiæ, tanquam in viis vos inueniremus. Nunc vero quia per multa mala & sæua quæ in nostros committitis, tanquam spinis & asperitate pleni estis, vos tanquam in sepibus inuenimus, & intrare compellimus. Qui compellitur,quò non vult cogitur. Sed cum intrauerit,iam volens pascitur. Cohibe itaque tam iniquum & impacatum animum,vt in vera ecclesia Christi inuenias salutare conuiuium.

IACOBVS HAEMER STVTGARTANVS, LECTORI.

CVM opus hoc Epistolarum emacularemus deprehendimus Epistolam quę numero. CXLII. fuerat, ab Erasmo Roterodamo suo loco & libro motam: Eam siue epistolam siue librum. Nam sic Augustinus eam nominat,sub finem reposuimus,cum vt omniũ stomacho satisfaceremus, tum quia D. Augustinus in epistola ad Iulianam Demetriadis virgi-
H nis matrem,integras sententias ex hac sibi refellendas desumpsit. Et clarius nobis traduntur iuxta posita quæ sibi inuicem pugnant. Præterea paucis, quæ Pelagianã hæresim sapere conuincuntur,sobrie prætergressis, docta & pia est epistola. Quæ vero fuerat. CXI. ad quendam comitem, loco deturbatam Tomus quartus operum Augustini excepit libri inscriptione:Censurã eius vt habet Frobeniana posterior ęditio,manere siuimus. Epistolam D. Augustini ad Cyrillum, & eiusdem ad Augustinum,de miraculis diui Hieronymi,ad calcem nostræ æditionis restituimus, ne quisquam iure queri possit per nos sibi suæ infirmitatis alimenta subtracta. Censuram eius si requiris, exhibebit Epistola Erasmi præliminaris. Porro cum situ & vetustate corrosa exemplaria euolueremus,inuenimus. XXI. Epistolas hactenus nunquam impressas, quarum maior pars mu-
I tilæ sunt, quanquam aliquæ non indoctæ. Eas vt legi à nobis potuerunt, litera enim antiquitate iam fugitiua erat,numeris suis iudicio tuo subiecimus, hoc consilio, vt quas Augustini esse deprehenderis, hoc enim nomine inscribebant eas vetera, si in meliora exẽplaria incideris,vel perficias vel emendes. Vale.

Erudita Epistola commendans Demetriadis virginis uitæ institutum,cum saluberrimis bene uiuendi præceptis, nisi quòd libero arbitrio nimium concedit. Cuius nonnulli errores refellũtur ab Augustino in epistola. CXLIII. *Dicitur esse Iuliani Pelagiani.*

Cap.1. SI summo ingenio pariq; fretus scientia officium scribendi facile me implere posse crederem,tamen tam arduum hoc opus ingredi,sine magno difficultatis timore non possem. Scribendum tamen est ad Demetriadem virginẽ Christi,virginem nobilem,virginem diuitem: & quod his maius est, ardore fidei nobilitatem diuitiasq; calcantem. Quã vtiq; pro tam insignis admiratione virtutis,vt laudare omnibus facile,ita docere difficile est. Cui enim oratio deesse possit in eius laude celebrãda, quæ summo loco nata,in summis opibus delitiisq; nutrita, tantis tamq; variis huius vitæ blandimẽtis velut tenacissimis quibusdã irretita vinculis subito eruperit, cunctaq; simul corporis bona cũ virtute mutauerit:quę florẽ adhuc ipsum incuntis ætatis, quodã fidei gladio, id est,voluntate succiderit,& crucifigens cum Christo carnem suã,viuam sanctãq; hostiam sacrauerit deo,ac nobilissimi sanguinis posteritatem virginitatis amore contempserit? Prona autem & facilis dicẽdi via est, quæ ipsa vbertate materiæ cursum orationis accendit. Sed nobis alio magis itinere pergendũ est,quibus propositum est institutionem virginis, non laudem scribere:nec tam paratas iã virtutes eius exprimere,quàm parandas:magisq; reliquam ordinare vitam,quàm ornare præteritam. Est autem difficillimum cum eius persona facere,in qua cupiditas tanta dicendi est,tantusq; perfectiõis ardor, vt ei quælibet perfecta doctrina par esse vix possit. Meminit enim rectęq; meminit, quas mundi opes gloriamq; respuerit,quibus voluptatibus renunciauerit, quas denique contempserit vitæ *præsentis illecebras.* Et ideo contenta non est commu
ni *hoc mediocriq;* genere viuendi, & quod facile ipsa multorum *societate vilescat*, nouum aliquid & inusitatum requirit, præcipuum ac *singulare* quoddam flagitat, non minus conuersationem suam quàm cõuersionem vult esse mirabilem. In sęculo *nobilis*,apud deũ cupit esse nobilior: tam precioſa requirit in moribus, quàm contempsit in rebus. Hunc itaque tam deuotæ mentis ardorem, hanc tantæ perfectionis sitim, quod L
vnquam satiabit flumen ingenij? Quæ vis aliquando orationis,quæ copia tantum exprimere verbis poterit, quantum parata est virgo rebus implere? Nobis vero donanda est venia, qui ad ornãdum domini tabernaculum,secundum vires nostras munus offerimus. Nec veremur ne temere scribẽdo ad tantæ nobilitatis virginem, vltro nos morsibus tradamus inuidiæ. Scribimus enim petente sancta matre eius, immo iubente, idq; à nobis transmarinis miro cum desyderio animi flagitante: *quæ facile ostẽdit*,quo studio,quantaq; cura in filia germen cœleste plantauerit,dum illud tam solicite cupit ab aliis irrigari. Remoti ergo à temeritate, & ab ambitione liberi, proposito insudemus operi nec de mediocritate diffidamus ingenij,quod credimus & fide matris & merito virginis adiuuari. Quoties Cap.2. Exordium cõmendationis humanæ naturæ humanę.
mihi de institutione morum, & sanctæ vitæ conuersatione dicendũ est,soleo primo humanæ naturæ vim qualitatemq; mõstrare, & quid effici possit ostendere, ac iam inde audientis animũ ad species incitare virtutum,ne nihil prosit ad ea vocari, quæ forte sibi impossibilia esse præsenserit. *Nunquã enim virtutum viam valemus ingredi, nisi spe ducamur comite. Siquidem* appetendi omnis conatus perit, consequendi desperatione. Quem ego exhortationis ordinem cum in aliis quoq; opusculis tenuerim,tum hic maxime obseruandum puto,vbi eo plenius naturæ bonum declarari debet,quo instituenda est vita perfectior: ne tanto remissior sit ad virtutem animus ac tardior,quanto minus se posse credat,& dum quod ineſse sibi ignorat, id se existimat non habere. Proferenda semper in notitiam ea res est,cuius vsus desyderatur,& explicandum quicquid bonũ natura potest, cum quicquid posse probatur,implendũ est. Hæc igitur prima sanctæ ac spiritalis vitæ fundamenta iaciantur,vt vires suas virgo agnoscat,quas demum bene exercere poterit,cum eas se habere didicerit. Optima enim animi incitamẽta sunt cùm docetur aliquis posse quod cupiat. Nam & in bello ea exhortatio maxima est,eaq; plurimum authoritatis habet,quæ pugnatorem de viribus suis admonet. Primum itaque debes naturę humanæ bonum de eius authore metiri,deo scilicet,qui cum vniuersa mũdi & quæ intra mundum sunt,opera bona & valde bona fecisse referatur,quanto putas præstantiorem ipsum homi-
nem

Universidad de Navarra Biblioteca

A minem fecit, propter quem omnia etiã intelligitur illa condidisse. Quẽ dum ad imaginem & similitudinẽ suam facere dispoſuit, antequã faceret, qualem eſſet facturus, oſtendit. Deinde cum ſubiecit ei vniuerſa animalia, cumq; etiam conſtituit eorum dominum, quæ vel mole corporis, vel virium magnitudine, vel armis dentiũ, multo valentiora homine fecerit, declarat quãto pulchrius ſit homo ipſe cõditus, quem vel ex hoc voluit naturæ ſuæ intelligere dignitatem, dum fortia ſibi ſubiecta miratur animalia. Neq; enim nudum illum ac ſine pręſidio reliquit, nec diuerſis periculis velut expoſuit infirmũ: ſed quem inermẽ extrinſecus fecerat, melius intus armauit, ratione ſcilicet atq; prudẽtia: vt per intellectum vigoremq; mentis, quo cæteris pręſtabat animalibus, factorem omnium *ſolus agnoſceret*, & inde ſeruiret deo, vnde *aliis dominabitur*. Quem tamen iuſtitię dominus *voluntariũ* eſſe voluit non coactum. Et ideo *reliquit* eum in manu cõſilij ſui, poſuitq; ante eum vitam & mortem, bonum & malum: & quod placuerit ei dabitur illi. Vnde etiam in Deuteronomio legimus: Vitam & mortẽ dedi ante faciem tuam, benedictionem & maledictionem, elige tibi vitam vt viuas. Hinc iam prouidendum eſt, ne forte illud remordeat te, in quo temere imperitum vulgus offendit, & ideo non vere bonum factum hominẽ putes, quia *is* facere malũ poteſt: nec ipſa naturæ violentia adſtringitur ad immutabilis boni neceſſitatẽ. Nam ſi diligenter retractes, & ad ſubtiliorem intellectum cogas animum, hinc tibi melior ſtatus hominis ac ſuperior apparebit, vnde putatur inferior. In hoc enim gemini itineris diſcrimẽ, *in hac vtriuſq; partis libertate, rationabilis animæ decus poſitũ eſt*. Hinc, inquã, totus naturæ noſtræ honor cõſiſtit: hinc dignitas, hinc deniq; optimi quiq; laudẽ merentur: hinc præmiũ nec eſſet omnino virtus vlla in bono perſeuerantis, ſi is ad malum tranſire non potuiſſet. Volens nanq; deus rationabilem creaturam volũtarij boni munere & liberi arbitrij poteſtate donare, vtriuſq; partis poſſibilitatẽ homini inſerendo proprium eius fecit eſſe quod velit: vt boni ac mali capax, naturaliter vtrunq; poſſet, & ad alterutrum voluntatem deflecteret. Neq; enim aliter ſpontaneum habere poterat bonũ, niſi ea creatura quæ
C etiam malũ habere potuiſſet. Vtrũq; nos poſſe voluit optimus creator, *ſed vnum facere, bonũ ſcilicet*, quod & imperauit, maliq; facultatem ad hoc tantum dedit, vt voluntatẽ eius ex noſtra voluntate facerem⁹. Quod cum ita ſit, hoc quoque ipſum quòd etiam mala facere poſſumus, bonũ eſt: Bonum, inquam, quia boni partem meliorem facit. Facit enim ipſam voluntariam, ſui iuris non neceſſitate deuictam, ſed iudicio liberam. Licet enim nobis eligere, refutare, probare, reſpuere. Nec eſt quo magis rationabilis creatura cęteris pręferatur, niſi quòd cum omnia alia conditionis tantum ac neceſſitatis bonum habeãt, hæc ſola habeat etiam voluntatis. Sed pleriq; impie nõ minus quàm imperite, cum ſuper ſtatu hominis quæritur, vereor dicere, quaſi reprehendentes opus domini, talem illum aiunt debuiſſe fieri, qui omnino facere non poſſet malũ. Dicit itaque ei figmentum qui ſe finxit, quid me feciſti ſic? Et improbiſſimi hominum dum diſſimulãt id ipſum bene adminiſtrare, quod facti ſunt, aliter ſe factos eſſe malunt: vt qui vitam ſuam emendare nolunt, videantur emendare velle naturam: cuius bonum ita generaliter cunctis inſtitutum eſt, vt in gẽtilibus quoque hominib⁹, qui ſine vllo cultu dei ſunt, ſe nõnunquã oſtẽdat ac proferat. Quàm multos enim Philoſophorum D
& audiuimus, & legimus, & ipſi vidimus, caſtos, patiẽtes, modeſtos, liberales, abſtinentes, benignos, & honores mundi ſimul & delitias reſpuentes, & amatores iuſtitiæ nõ minus quàm ſcientiæ. Vnde quæſo hominibus alienis à deo, iſta quæ deo placent? Vnde autem illis bona, niſi de naturæ bono? Et cũ iſta quæ dixi, vel omnia in vno, vel ſingula in ſingulis haberi videam⁹, cum omnium natura vna ſit, exemplo ſuo ſibi inuicem oſtendunt, omnia in omnibus eſſe poſſe, quæ vel omnia in omnibus, vel ſingula in ſingulis inueniantur. Quòd ſi etiã ſine deo homines oſtendũt, quales à deo facti ſunt: vide quid Chriſtiani facere poſſunt, quorũ in melius per Chriſtum natura & vita inſtructa eſt, & qui diuinæ quoq; gratiæ iuuantur auxilio. Age iam Cap.4.
ad animæ noſtræ ſecreta veniam⁹: ſeipſum vnuſquiſque attentius reſpiciat. Interrogemus quid de hoc ſentiant propriæ cogitationes: ferat ſententiam de naturæ bono ipſa conſcientia: inſtruamur domeſtico magiſterio animi, & mentis bona non aliunde magis quæque quàm ab ipſa mente diſcamus. Quid illud obſecro eſt, quòd ad omne peccatũ aut erubeſcimus, aut timemus, E
& culpam facti nunc rubore vultus, nũc pallore monſtramus: ac trepidante animo, etiam in minimis delictis teſtem effugimus: conſcientia remordemur: ex diuerſo autem in omni bono læti, conſtãtes, intrepidi ſumus: idq; ſi occultum eſt, palam etiam fieri cupimus, & volumus: niſi quòd teſtimonio ſibi eſt ipſa natura, quæ hoc ipſo declarat bonum ſuũ, quo ei malum diſplicet: & dum in bono opere confidit, quid ſolum eam deceat oſtendit? Hinc illud eſt, quòd frequẽter carnifice occulto, in authorem ſceleris conſcientiæ tormenta deſæuiunt, & latenterh reum ſecreta mentis pœna perſequitur: nec vllus poſt culpã impunitatis locus eſt, dum fit reatus ipſe ſupplicium. Hinc eſt quòd ecõtrario innocens etiam inter ipſa tormenta fruitur conſcientiæ ſecuritate, & cum de pœna metuat, de innocentia gloriatur. Eſt enim, inquam, in animis noſtris naturalis quædam, vt ita dixerim, ſanctitas, quæ velut in arce animi præſidens, exercet mali boniq; iudicium: & vt honeſtis rectisq; actibus fauet, ita ſiniſtra opera condemnat, atq; ad conſcientiæ teſtimonium diuerſas partes domeſtica quadã lege diiudicat. Nec vllo prorſus in- F
genio, aut fucato aliquo argumẽtorum colore decipit: ipſis nos cogitationibus fideliſſimis & integerrimis ſanè teſtibus, aut arguit, aut defendit. Huius legis, ſcribẽs ad Romanos, meminit Apoſtolus, quam omnibus inſitam, velut in quibuſdam tabulis cordis ſcriptam eſſe teſtatur, cum inquit, Gentes quæ legem nõ habent, naturaliter quę legis ſunt faciunt: huiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente eis conſcientia eorum, & inter ſe inuicem accuſantium cogitationum aut etiam defendentium. Hac lege vſi ſunt omnes, quos inter Adam atque Moyſen ſancte vixiſſe atque placuiſſe deo, ſcriptura commemorat. Quorum tibi exempli cauſa, aliqui proponẽdi ſunt, vt facile intelligas quãtum ſit naturæ bonum, cum eam legis vice docuiſſe iuſtitiam probaueris. Abel primus hanc Cap.5. Gene.4.
magiſtram ſecutus, ita dominũ promeruit, vt dum ei Matth.23.
offerret hoſtiam, tam grate ſacrificium eius acceptum deo fuerit vt fratrem in inuidiam concitaret. Quem iuſtum in Euangelio dominus ipſe cõmemorans, breuiter perfectionem eius expoſuit. Omnis enim virtutum ſpecies vno iuſtitiæ nomine continetur. Beatum

Enoch

Ecclę.15.

Deute.30.

B

Cap.5.

Rom.9.

Rom.2.

Universidad de Deusto Biblioteca

G Enoch ita placuisse deo legimus, vt eũ ex medio mortalium raperet,& in mundo consummatum de mundi habitatione transferret. Noë iustus in generatione sua & perfectus asseritur: cuius sanctitas eo magis est admirabilis,quò prorsus à iustitia declinante mundo, solus iustus inuentus est. Nec ab alio sanctitatis quæsiuit exẽplum,sed ipse prębuit. Et ideo totius orbis iminẽte naufragio,solus ex oĩbus meruit audire: Intra tu & domus tua in arcã,quia te vidi iustum in generatione ista corã me. Ante deum autẽ ille iustus probatur,qui corpore sanctus est & corde. Melchisedech sacerdos dei legitur:cuius meritum facile ex hoc intelligi potest, ꝙ multo post futurum domini sacramẽtum ante signauit,ac sacrificio panis & vini mysteriũ corporis & sanguinis expressit,ac sacerdotij sui typo Christi sacerdotium figurauit,cui à patre dicitur: Tu es sacerdos in æternum secundũ ordinẽ Melchisedech. Nã & benedixit Abrahã principem Patriarcharũ, qui per circuncisionem pater Iudæorum, per fidẽ gentium,illius signantissime ostendit figurã, qui per fidem suam Iudæis donauit benedictionem & gẽtibus. Loth quoq; H sancti Noë virtutẽ secutus, inter tot peccantiũ exempla iustitiam non reliquit. Et vt illum totius mũdi exemplum nõ vicit, ita hic tota illa in qua habitabat regione peccante, contra multitudinis vitia tenuit sanctitatem. Qui,vt beatus Apostolus Petrus ait, visu & auditu iustus erat, & inter pessimos positus mala eorũ & oculis auersabatur & auribus:atq; ideo simili exemplo vt ille diluuio, ita hic est ereptus incendio. Quid Abraham amicum dei,quid Isaac,& Iacob memorem? quàm perfecte impleuerunt domini voluntatem vel hinc possum⁹ æstimare,ꝙ familiari quadã & præcipua dignitate,eorum se deũ voluit nominari: Ego sum,inquit,deus Abraham,deus Isaac,& deus Iacob: hoc nomen meum sempiternũ, & memoriale in generatiões generationum. Ioseph fidelis domini famulus à puero tribulationibus magnis iustus ostenditur, qui primũ à fratribus Ismaẽlitis in seruum addictus est, ab eisq; vẽditus,à quibus se viderat adorãdum, deinde Aegyptio domino traditus,semper tamẽ ingenuæ animæ tenuit dignitatem,docuitq; exẽplo suo & seruos liberos in nõ peccando,nõ conditionẽ cuiquã obesse,sed mentẽ. Hic I quęso remorare paulisper, & castũ animũ solicite virgo consydera. Cõcupiscitur à domina fœmina adolescens,nec ad concupiscẽtiam reuocatur. Rogatur & fugit,vna hac in re & blanditur & supplicat,quę in cęteris imperabat. Amator dei,mulieris amore nõ vincit. Castum animũ nec ætas adolescẽtiæ permouet, nec diligentis authoritas. Cõtempta frequẽter domina,propiores adolescẽti insidias tendit. In secreto ac sine testibus manu impudens apprehẽdit, ac procaciorib⁹ verbis hortatur ad crimen. Nec quidem hinc vincitur,sed vt verba verbis,ita res rebus refert. Nam qui frequenter rogatus negauerat, nunc comprehẽsus astringitur, & antequã illud Euangelicum diceretur: Qui viderit mulierem ad concupiscendã eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Ille non aspectu solum,sed ipso penè complexu prouocatus à fœmina, fœminam non concupiuit. Castitatis virtutẽ hucusq; mirata es. Nunc respice benignitatem. Priusquã Propheta diceret: Vnusquisq; malitiam proximi sui non reminiscatur in corde suo: ille pro odio reddidit charitatem, & cum videret fratres suos,immo inimicos ex fratribus, cumq; ab eis cognosci vellet,dilectionis affectum pro dolore testatus est,deosculabat singulos, & irriguis fletibus patientium colla perfundens,odium fratrũ charitatis lachrymis abluebat,quos tam viuo patre quàm mortuo, germano semper dilexit amore. Nec recordatus est illum,in quo ob necẽ fuit deiectus lacum: non cogitauit addictã germanitatem precio, sed pro malis bonũ retribuens, Apostolicum præceptum sub naturæ adhuc lege compleuit. Quid de beato Iob dicam famosissimo illo athleta dei, qui post direptas opes, & funditus deleta patrimonia,post filiorum ac filiarum vnum subito interitũ, ad vltimum proprio contra diabolum corpore dimicauit? Auferuntur omnia quę extrinsecus possidebat: & extranea bona repẽte decidunt,vt magis propria claresc ãt. Omnibus prorsus velut indumentis exuitur, vt expeditius & fortius nudus triũphet: & hostem,quẽ ferendo dãna ante superauerat, rursus tolerando supplicia deuincat. De quo tale ipsius dñi testimonium est: Nunquid consyderasti puerũ meum Iob? Non est enim similis ei quisquam in terris, homo sine querela,verus dei cultor,abstinens se ab omni malo. Nec immerito: Semper eũ,vt ipse ait,tanq̃ tumẽtes su per se fluctus timebat dñm,& præsentiæ eius põdus ferre nõ poterat,nec audebat aliquãdo contẽnere,quẽ sem L per adesse credebat,dicebatq;: Securus sum,non eñ reprehendit me cor meũ in omni vita mea. Qui anteq̃ dñs inimicos præciperet esse diligẽdos, dicere poterat: Si in malis inimici mei gauisus sum, si dixi in corde meo,benefactũ est. Necdum Euãgelicum illud sonuerat: Omni petenti te tribue: & iam ille dicebat: Si exire passus sum inopẽ ianuam meã sine viatico? Nondũ legerat illud Apostoli: Domini quod iustũ est & æquũ seruis præstate: & confidens clamabat ad dominum: Si seruo nocui,si ancillã læsi, omnia tu scis domine. Priusquã quidem Apostolus præciperet,diuitibus nõ sublime sapere, neq; sperare in incerto diuitiarũ, sic habuit ille diuitias,vt se alibi diuitem esse monstraret: In diuitiis,inquã,non confidebam,nec in lapide precioso: & hoc non verbis tãtum, sed ipsis quoq; rebus probauit, dicebatq; per singula. Dominus dedit,dominus abstulit,sicut domino placuit,ita factum est: sit nomẽ domini benedictum in secula. Nudus exiui de vtero matris meæ nudus redeã illuc. Quo enim affectu possideam⁹ aliquid,docemus cum id amisimus,& cupiditatẽ fruẽdi carendi dolor prodit,quem qui in carendo non habuit,in possidendo quonã modo habuit? O virum ante Euangelia Euangelicum,& Apostolicũ ante Apostolica præcepta, discipulum Apostolorum, qui aperiens occultas diuitias naturæ, & in mediũ proferens ex se, quid omnes possimus ostendit: docuitq; quãtus sit ille thesaurus animæ,quẽ nos sine vsu possidemus,& quod proferre nolumus,nec habere nos credimus. Post multa quæ de natura diximus, etiam sanctorũ exemplis bonum eius ostendimus, ac probauimus. Et ne econtrario ad ipsius culpam pertinere putetur, ꝙ aliqui iniqui fuerint, scripturarũ vtar testimoniis, quæ peccantes vbiq; crimine voluntatis grauant, nõ excusant necessitate naturæ. In Genesi legimus: Simeon & Leui fratres consummauerũt iniquitatem suam ex voluntate sua. Ad Hierusalem dominus locutus est: Propter quod ipsi dimiserunt viam meam,quã dedi ante faciẽ eorum,& non exaudierunt vocem meam,sed abierunt post voluntatem cordis sui mali. Ac rursus idem Propheta: Et peccastis deo, & non exaudistis vocem eius, & in mandatis illius & in legitimis & in testimonijs eius ambulare noluistis. Per Esaiam quoq; Propheram dominus locutus est: Si volueritis & audieritis me,quę

sunt

Universidad de Deusto Biblioteca

A sunt bona terræ manducabitis: Si autẽ nolueritis neq; audieritis me,gladius vos consumet.Et rursum : Omnes vos occisione decidetis,quia vocaui vos,& non exaudistis: locutus sum & neglexistis, & fecistis malum ante cõspectum domini, & quæ nolebam elegistis.Ipse quoq; dominus in Euãgelio ait: Hierusalem Hierusalem quæ occidis Prophetas , & lapidas eos qui ad te missi sunt,quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alis suis, & noluisti. Vbi velle videmus,& nolle eligere & refutare,ibi non vis naturæ,sed libertas intelligitur. Volũtatis plena sunt vtriusq; testamenti volumina , quibus tam bonum esse,quàm malum voluntariũ semper ascribitur , quæ nos modo brevitatis causa *omittimus*: maxime cum sciamus te sacræ *lectioni* deditam de ipso vberius fonte potare. *Neq;* vero nos ita defendimus naturæ bonum, *vt eam* dicamus malum non posse facere,quam vtiq; boni ac mali capacem etiam profitemur : Sed ab hac eam tantũmodo iniuria vindicamus,ne ei° vitio ad malum videamur impelli,qui nec bonum sine voluntate faciamus vel malum, & quibus B liberum est vnum semper ex duobus agere, cum semper vtrunq; possimus. Vnde enim alij iudicaturi sunt, alij iudicandi,nisi quòd in eadem natura dispar voluntas est:& quia cum omnes idem possimus , diuersa faciamus?Itaq; vt hoc ipsum clarius lucere possit,alia exempla sunt proferenda : Adam de paradiso eiicitur: Enoch de mundo rapitur: In vtroq; dominus libertatem arbitrij ostendit . Vt enim placere potuit ille qui deliquit,ita potuit peccare iste qui placuit . Non enim à iusto deo aut ille puniri meruisset , aut hic eligi, nisi vterq; vtrunq; potuisset . Hoc de Cain & Abel fratribus , hoc etiam de Iacob & Esaü geminis intelligendũ est,ac sciendum, solam voluntatem causam esse, quod in natura eadem , merita diuersa sint:& Sodomorum crimina,Loth sanctitas iudicauit. Nec illud est paruũ argumentum ad probandum naturæ bonum,quòd illi primi homines per tot annorũ spatia absq; vlla admonitione legis fuerunt,non vtique quòd deo aliquãdo creaturæ suæ cura non fuerit,sed quia se talem sciebat hominum fecisse naturam , vt eis pro lege ad exercendam iustitiam sufficeret. Denique quandiu recẽ C tioris adhuc naturæ vsus viguit , nec humanæ rationi velut quandã caliginem, longus vsus peccãdi obduxit: sine lege dimissa natura est. Ad quã dominus nimis iã vitiis obrutam , & quadam ignorantiæ rubigine infectam,limam legis admouit,vt huius frequenti admonitione expoliretur, & ad suum posset redire fulgorẽ. Neq; vero alia nobis causa difficultatem quoq; bene faciendi facit , quàm longa consuetudo vitiorum, quæ nos infecit à paruo , paulatimque per multos corrupit annos, & ita postea obligatos sibi & addictos tenet, vt vim'quodammodo videatur habere naturæ.Omne illud tempus,quo negligenter edocti,id est,ad vitia eruditi sumus,quo mali etiam esse studuimus,cum ad incitamenta nequitiæ innocentia pro stultitia duceretur,nunc nobis resistit , contraq; nos venit , & nouam voluntatem impugnat vsus vetus. Et miramur,cur nobis per ocium atque desidias nescientibus etiam quasi ab alio sanctitas conferatur , qui nullam consuetudinem boni facimus,cum malum tandiu didicerimus. Hæc de naturæ bono cursim , quasi in alio opere dicta sint,quod ideo nobis faciẽdum fuit, vt tibi planiorem viam ad perfectam iustitiam sterneremus,quam eò facilius currere possis,quò in ea nihil asperum, nihil inaccessibile esse cognoueris . Nam si etiam ante legem, D vt diximus,& multo ante nostri saluatoris aduentum iuste quidam vixisse & sanctè referantur,quanto magis post illustrationem aduentus eius nos id posse credendum est,qui instructi per Christi gratiã, & in meliorem hominem renati sumus, qui sanguine eius expiati atque mundati,illiusq; exemplo ad perfectam iustitiam incitati,meliores illis esse debemus,qui ante legem fuerunt,meliores etiam quàm fuerunt sub lege dicente Apostolo:Peccatum in vobis iam non dominabitur:Nõ estis enim sub lege,sed sub gratia. Et quoniam sufficienter de his, vt puto, diximus, nunc instituamus perfectam virginem , quæ ex vtroque semper accensa & naturæ simul & gratiæ bonum morum sanctitate testetur. Prima igitur virginis cura, primumq; studium sit,scire volũtatem domini sui,& quid ei placeat, quidve displiceat, diligenter inquirere: vt secundum Apostolum , rationabile deo reddat obsequium, totumq; vitæ suæ cursum ex eius possit ordinare sententia. Impossibile est enim ei quenquam placere , cui quid placeat ignorat: fieriq; potest vt etiam obsequendi voto offendat,qui quomodo obsequi debeat,ante nõ E didicit:& vt maius est,voluntatẽ domini facere,quàm nosse,ita prius est nosse quàm facere.Illud enim merito præcedit,hoc ordine. Vnde Propheta dicit:Et tu Israël noli ignorare.Et beatus Paulus: Qui autem ignorat,ignorabitur.Itemq; alibi: Propterea nolite fieri imprudentes , sed intelligentes, quæ sit voluntas domini: Initium obedientiæ est, quid præcipiatur velle cognoscere:& pars est obsequij didicisse qd facias. Scito itaque *in scripturis diuinis* , per quas solas potes plenam dei intelligere voluntatem,prohiberi quædam, præcipi quædam,concedi aliqua, nonnulla suaderi . Prohibentur mala,præcipiuntur bona , conceduntur media, perfecta suadẽtur.In duobus illis,quæ priori loco sunt, peccatum omne concluditur.In vtroque enim dei cõtinetur imperium,& non solum præcipere,sed & prohibere ipsum,iubentis est . Generaliter nanque omnibus mandat vt iustitia,quã saluator in Euangelio breuiter quidem,*sed plenissime comprehendẽs*,ait: Quæ- Matth.7. *cunque vultis vt faciant* vobis homines bona , hæc & *vos facite illis* : hoc est , vt nihil mali inferamus aliis, & præstemus omne quod bonum est , quia volumus F hoc ab aliis in nos vtrunque seruari.Hæc sententia æquo iure præcepti vniuersos tenet , nec vlli omnino transgredi licet, quod omnibus imperatum est : apertusq; contemptus dei est,vel facere prohibita, vel iussa non facere. Duo vero reliqua quæ sequuntur, quorum vnum conceditur & suadetur aliud,in nostra potestate dimissa sunt,vt aut cum minori gloria cõcessis vtamur, aut ob maius præmium etiam ea quæ nobis permissa sunt respuamus . Conceduntur quidem nuptiæ, carnium vsus & vini : sed horum omnium abstinentia consilio perfectiore suadetur.Ad virginitatis honorem pertinet licentia nuptiarum, & escarum indulgẽtia virtutem abstinentiæ clariorem facit. Contempsisti virgo coniugium,licitum tibi prius quàm contemneretur . Maioris præmij amore flagrans vouisti deo non imperatam,sed laudatam virginitatem: & consilio Apostoli legem tuam fecisti latiorem. Certaminis ingressa campum,non tam laborem cursus quàm brauium victoriæ cogitasti. Legeras credo illud Euangelicum de perpetua castitate præconium, & ipsius te domini sermo ad amorem seruandæ virginitatis accenderat, qui Petri super hoc sententiam ipsa rei magnitudine

Esaiæ.65.

Matth.23.

De arbitrij humani libertate.

Nimia liberi arbitrij extollentia. Cap.8.

Epilogus dictorum de naturæ bono.

Rom.6. Cap 9. Transitus ad virginis institutionẽ Prima virginis cura, primúmque studium. Rom.12.

1.Cor.14. Ephe.5.

G tudine ac difficultate laudauit,& voluntariis ſpadonibus regnum cœlorũ promittens ait: Qui poteſt capere capiat. Rem itaq; tam magnam non impero, nõ impono,ſed offero:neq; quenquã ad hoc cogo, ſed prouoco. Quanquã de viris tantum ſonare videatur, nõ ſolis tamen viris,ſed æqualiter vtriq; ſexui virginitatis palma promittitur . Et Apoſtolus , de virginibus præceptum quidem ſe dicit non habere dei,ſed dat conſilium. Dicit itaq; : An experimentũ quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus? Perfectionis igitur ſerua cõſilium, beatitudinẽ ſpecialis aggreſſa propoſiti, ſerua generale mandatum. Dixi,idemq; nunc repeto,in cauſa iuſtitiæ omnes vnum debemus, virgo, vidua, nupta, ſummus, medius,medius & imus gradus,æqualiter iubemur implere præcepta. Nec à lege ſoluitur,qui ſupra legẽ facere proponit:quinimmo nullus magis illicitavitare debet quàm qui reſpuit quæ licebant . Nec quiſquã ita à ſe mandata pollicetur implẽda, vt ille qui amore perfectionis ſupra mandata conſcendit , & cum amplius ſtatuit facere quàm præceptũ eſt , oſtendit minus ſibi præceptum eſſe quàm potuerit. Deinde qui tantę ſe obedientię profitetur,vt etiam conſilium diuinũ libenter audiat,quomodo non debet audire præceptũ?Illa enim res perfectionis eſt,iſta neceſſitatis. De virginitate dicitur:Qui poteſt capere capiat. De iuſtitia nõ dicitur,Qui poteſt facere faciat:ſed, Oẽis arbor quæ nõ facit fructum bonum,excidetur & in ignem mittetur. Conſydera quæſo,quantum à conſilio diſtet imperiũ. Ibi aliquos excepit,hic generaliter omnes comprehendit.Ibi præmium proponit, hic pœnam . Ibi inuitat vt facias,hic niſi feceris cõminatur.Hęc igitur optima ratione diſtinguens,animaduerte quid offeras, animaduerte quid debeas:immo quia vtrunq; iã debes, & virginitatem,quam vltro obtuliſti deo,& iuſtitiam quam ipſe præcepit,integrũ vtrunq; perſolue. Ille ſeruus domino placet,qui ita aliquid vltro operis exercet,vt tamen etiam imperata perficiat: qui non facit aliud pro alio,ſed vtrunq;,nec mutat ſed addit obſequium . Nec te earum exempla decipiant , quæ ſibi in ſola caſtitate plaudentes,vt poſt ſuas voluntates eant, dei voluntatẽ abiiciunt:quæ perpetuæ caſtitatis bonum, non cum iuſtitia,ſed pro iuſtitia offerre volunt, & in compẽſatione peccatorum præmium virginitatis annumerãt,atq; I pro prẽmio impunitatem petunt : vel certe impudentiori vecordia coronandas eſſe ſe putant , & in regno cœlorum cęteris præferendas , quæ ſibi tranſgreſſione mandatorum aditum clauſere cœlorum. Non omnis, Chriſtus,inquit,qui dicit mihi domine domine,intrabit in regnum cœlorũ: ſed qui facit voluntatem patris mei qui in cœlis eſt,ipſe intrabit in regnum cœlorum. Meminerint ſtultas virgines à ſponſi ianuis repellendas,dicendum eis:Neſcio vos,illisq; iungendas eſſe,de quibus dominus ipſe ait:Multi dicent mihi in illa die, domine domine nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus , & in nomine tuo virtutes multas fecimus ? Et tunc confitebor illis : Amen dico vobis neſcio vos: diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem . Tibi vero longe eſt alia via ingrediẽdum,quæ ſeculi amore calcato,ſemper cogitando quæ dei ſunt, Apoſtolicam te exhibere vis virginẽ,quæ tam ſpiritu ſancto , quàm corpore domini præſtolaris aduentum , & animæ tuæ lampadi ſanctorum iugiter operum infundis oleum, & ſapientibus iuncta virginib⁹ in ſponſi obuiam prępararis.Fugienda tibi lata via eſt,quam multorum ad mortem cuntium comitatus terit, & ad vitam æternã

Matth.19.

1.Cor.7.
2.Cor.13.

Cap.10.

Matth.7.

Matth.25.
Matth.7.

anguſti illius itineris,quod pauci reperiunt,callis tenẽdus eſt. Depoſuiſti iam impedimenta vel maxima: & omne quicquid à ſpiritalis vitæ curſu vel retardat vel reuocat,prima ſtatim converſione viciſti. Reſpuiſti cõ iugij voluptatẽ,poſteritatis curam, illecebras, delitiarum,ſeculi pompam,diuitiarũ cupidinem, & cũ Paulo potes dicere:Mihi mundus crucifixus eſt,& ego mũdo. Cuius tale principium eſt : qualis debet eſſe perfectio ? Hanc mihi tu virtutem, hunc animum etiam in reliquis affer : eaq; vi mentis qua vitiorum occaſiones depuliſti,vitia nunc ipſa reſpue. Ornetur morum ſanctitate virginitas,& perfectum gradũ vitę perfectio ſubſequatur. Certe ſi ſecularis vita tibi placuiſſet, dares operam, *ne quis* te diuitiis , ne quis corporalibus ornamentis , ne *quis rerum* omnium copia & honore præcederet:& nunc *diuerſitas ſtudij* diuerſam vitam deſyderat. Cura ne quis te in bene viuendo tranſcendat, ne quis morum ſanctitate ſuperet, ne *quis* tibi in virtutibus præferatur. Et in illis quę ante diximus , non erat tuum vt tu aut omnes vinceres,aut nemo te. Cũcta enim illa foris petuntur , & quicquid aliunde ſperatur, alienũ eſt. Hæc vero in tua poteſtate ſunt,& vere propria,quæ nõ extrinſecus veniunt,ſed in ipſo corde generantur. Illa enim nec omnis qui quærit inuenit , nec qui inuenerit ſemper tenet:vt ea cõmodare, ita & eripere caſus poteſt. Hęc autem & omnis qui quærit inuenit, & qui inuenerit eripi ſibi nunquam timet . Iſta enim ſola bona ſunt,quæ ſine voluntate nõ inuenimus aliquando nec perdimus. Habes ergo hic per quæ merito præponaris aliis:immo hic magis. Nam corporalis *nobilitas atq; opulentia*,tuorum intelliguntur eſſe non tua : Spiritales vero *diuitias* nullus tibi præter te cõferre poterit.in his ergo vere laudãda, in his merito cæteris præferenda es,quę niſi ex te & in te eſſe nõ poſſunt. An ſola iſta vita eſt,quæ certamen nõ habeat de profectu ? Et in qua vnuſquiſq; hoc tantum debeat permanere quod cœpit , nec vllo augmenti deſyderio ad maiora contendat? Et cum in omnibus mundi ſtudiis profectu non ſatientur homines , hic tantum cœpiſſe ſufficiet?Feruentiſſimi in terrenis, frigidiſſimi in cœleſtibus ſumus:& ſummam in rebus paruis exhibẽtes alacritatem,ad maiora torpeſcimus . Conſyderate *pudet quãtus ſit feruor in ſeculo,qua cura ſingula quęque ſtudia hominum quotidie ad perfectiora nitãtur.* Literarum ardor nulla prorſus ætate extinguitur,immo,vt ſecularis authoris vtar ſententia, ipſa magis ætate inflammatur. Diuitiarũ amor inſatiabilis eſt,expleri neſcit honorum cupido , celerem habituę res finem,ſine fine quęruntur. Nos diuinam ſapientiam,cœleſtes diuitias,immortales honores,pigra quadam diſſimulatione negligim⁹, & ſpiritales diuitias aut ne attingimus quidem,aut ſi leuiter deguſtauerimus,continuo nos putamus eſſe ſatiatos. Aliter nos diuina ſapientia ad ſuas inuitat epulas. Qui edũt me, inquit, adhuc eſurient,& qui me bibũt adhuc ſitient. Nullus vnquam talibus expletur epulis,nec aliquando patitur de ſatietate faſtidium . Tanto vnuſquiſq; capacior, tanto auidior erit,quãto inde plus hauſerit. Domin⁹ in Euãgelio:Beati,ait, qui eſuriũt & ſitiunt iuſtitiam, quoniã ipſi ſaturabuntur. Vult enim eſurire nos hic ſemper ac ſitire iuſtitiam , vt in futuro iuſtitiæ retributione ſatiemur. Conſyderãda vis ipſa verborũ eſt,& ita nobis deſyderanda eſt iuſtitia,vt in fame vel ſiti cib⁹ deſyderatur ac potus : & in hoc commune omnibus eſt dicendum his,qui immortalis vitæ prẽmia deſyderãt.

K

Gal.6.

L

Cap.11. Verba ab Auguſtino in epiſtola cxliij.commemorata. Error ab eodẽ damnatus.

M

Eccle.24.

Matth.5.

Cap.11.

Iam

A Iam tuum est æstimare quantum animo præstare debeas, quæ maioris præmij desyderio plus facere propo
fuisti, quàm vel alios necesse est. Apostolus definiens Christi virginem, longe eam seperauit à nupta, & diuersis studiis singularitatis meritum coniugiiq; diuisit.
1.Cor.7. Innupta, inquit, & virgo cogitat, quæ dei sunt, quomodo placeat deo, vt sit sancta corpore & spiritu: Quę autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro suo. Quæ corpore & spiritu sancta est, nec in membris nec in mente delinquit. Delinquere autem non in causa castitatis tantum esse potest, sed etiam in quacunque parte iustitiæ. Quanuis enim virgo corpore, virgo sit spiritu, & nihilominus aut manibus, aut oculis, aut auribus peccet, aut lingua, quomodo *corpore sancta dicenda est? Deinde si vel odio infecta, vel inuidia*, vel auaritia, vel *iracundia sit: quomodo* spiritu obtinet sanctitatem? *Et si nupta*, quæ amore coniugij cogitat quomodo *placeat viro* suo, quantum liberis relinquat, quæ *variis* mundi astricta curis, rarius ad voluntatē dei respicit, tamen de peccatis excusare se non
B potest: quid faciet virgo, quæ soluta ab omnibus huius *mundi* impedimentis ac libera scholam quandam ca-
Cap.13. stitatis ingressa est? Si vis itaq; propositi tui magnitudinem æquare moribus, & per omnia deo copulari, si leue, ac suaue iugum Christi suauius tibi leuiusq; vis facere, nunc maxime in beata vita curam impende, nūc stude, vt calentem recentis fidem conuersionis nouus semper ardor accendat, & in tenera adhuc ætate facilius sanctę conuersationis vsus inolescat: quicquid in te primū institueris hoc manebit, & ad initiorū tuorū regulā reliqua vita decurret. *Finis in ipso exordio cogitandus est: qualis ad illum vltimum diem peruenire cupis, talis nunc iam esse conare.* Consuetudo est, quæ aut vitia, aut virtutes alit, quæq; in his plurimum valet, cum quibus ab ineunte ætate simul creuerit. Optimi sunt ad institutionem morum primi quique anni. Habent enim in se lentum quiddam & molle, quod facile formari queat, atque ad arbitrium volentis trahi, & in cunctis ferè rebus citius assuescitur omne quod tenerum est. Nouellas adhuc & vix firmæ radicis arbusculas, dum ad omnem ductum sequaces sunt, in quālibet partem flecti facile est, quæ natura plerunq; curuatæ, cito ad *arbitrium colentis corriguntur.* Tenera
C adhuc & primę ætatis *animalia, sine labore domari* solent: quanto citius à vagandi *libertate* dissueta sunt, tanto facilius vel colla iugo, vel frenis ora insuescunt. Ipsa quoque literarum studia teneris melius inserūtur ingeniis: idq; penitus inhęrere sensib⁹ solet, quod prius sederit in mente. Hoc idem plurimum etiam in bene viuendi ratione valet, dum adhuc mobilis est ætas, & animus duci facilis, exercenda boni consuetudo, & iugi meditatione firmanda est. Occupādum est optimis rebus ingenium, & sanctę conuersationis vsus altius inserendus est. Tunc vero ad perfectionis fastigium animus ascendit, & longę consuetudinis beneficio vtitur ad bene viuendi facultatem, & virtutes suas etiam ipse miratus, secum quodammodo in se putabit natū
Cap.14. esse quod discit. Respice obsecro quantum à te sanctitatis auia materq; expectant, quę cum te quasi notum & illustre quoddam lumen generi suo natum esse putant, nunc in te solam omnem curam animi trāstulerūt, & propositi tui cursum miris studiis ac fauore succendunt. Cumq; ipsę te ad honestatem morū ab ineunte ętate formauerint, nūc à te vinci cupiunt, tuamq; victoriam suam laudem esse putant. Quarum egregia erga deum fides, in professione tua maxime cla D
ruit, cum te iam nuptiis pręparatam, simul atq; aliud velle didicerunt, mira continuo assensus celeritate, ad id quod elegeras cohortatæ sunt, & trepidam pro ętate sententiam volūtatis suæ authoritate firmauerunt, tuumq; votum commune fecerunt. Quæ cum multos suorum in altissimo dignitatis gradu viderint, de nullo ita, vt de te aliquādo lætatæ sunt: nihil enim ita magnum, nihil tam præclarū in quoquam viderant. Sola quippe præstitisti generi tuo, quod lōga retro ætate nō habuit: licet ædiderit virilis sexus memorabiles cōsulatus, & amplissimi ordinis status illustris familiæ nomina frequens adierit, nihil vnquā tamen in genere vestro hoc tuo honore fuit præstantius, qui non corporali albo, sed in libro memoriæ īmortalis insertus est. Cum exceperint illi theatrales toto orbe plausus, miraq; acclamādi consp*iratione insignia consulū* merita lætū vulgus expresserit, longe tamen tui honoris est gloria maior, quæ gaudiū in cœlis fecit, angelisq; lætitiam. Per te enim non meretriculæ locupletantur, sed aluntur virgines Christi: non venator & auriga ditā-
tur, sed sustentantur pauperes Christi. Ad consulatum E
eorū diuersæ totius orbis prouincię, ad quas domus vestræ potētia extēditur, peregrinas feras, & ignota animalia transmiserunt, quæ crudelis arenæ solū, vel suo, vel hominum sanguine cruentarent: Ad te vero electę quęq; virgines mittunt, quas tu precioſissimū mun⁹ of feras deo, tuoq; exēplo ad perpetuā prouoces castitatē, non tibi, sed tecū deo seruituras. Hæc professionis tuæ gloria rumore celebri vulgata est per cūctos: & ita ad cōuersionē tuam totus exultauit orbis, vt quod prę ingenti gaudio vix adhuc hoies credere poterāt, id semper videantur optasse. Multū his initiis, multum famæ tuæ odore suspensi omnes, mirū de te nescio quid audire desyderāt, & qui professionis tuę cognouere virtutem, nūc conuersationis expectant. In te nūc puta cunctorum ora oculosq; cōuersos, & ad spectaculū vitę tuę totū consedisse mundū. Caue ne per te tantorū animi offendant, nec minus in te inueniant, q̄ requirunt. Verum quid ego tecū de hominibus ago, eorūq; de te expectationē ad cohortationē tuam traho? Deus ipse o*mnium rector ac dñs, cum omni* angelorū militia, certamen tuū expectat, tibiq; contra diabolū dimicāti parat æternitatis coronā, & cœleste pręmiū, incitamentū F
victoriæ facit. Huic tanto spectaculo, vide quē animū, quā debeas offerre virtutē, & certaminis magnitudinē de expectantiū dignitate metire. Hæc tibi itaq; in Cap.15.
hoc agone subeundi præcipua cura sit, hic prim⁹ accinctus, internitionis bellū virtute deuincere, & aduersū diaboli castra in oīa præcepta dei iurare, nec tantūmodo declinare vetita, sed iussa cōplere. Neq; enim tibi sufficit à malis ociosam esse, si ociosa fueris à bonis, cum lex dei duplici mandatorū genere distincta sit, & mala prohibens, bona imperet, atq; ab vtraq; parte cōtemptum vetet. Non enim tantū ille seruus contēpsit dominū, qui prohibita fecerit, sed & qui iussa non fecerit. Dicta à nobis pauloante sententia est. Omnis ar Matth.7.
bor quę non facit fructū bonum, excidetur, & in ignē mittetur: & blandimur nobis si à malis fructibus non grauemur, qui dānandi sumus si à bonis steriles manserimus. Iuxta hanc intelligentiā abscindet pater oēm palmitē fructū non ferentē in filio: & qui acceptū talentū in sudario abscondit, quasi inutilis seruus & nequam dānatur à dño, nec minuisse solū, sed & non auxisse culpabile est. Non ideo aliqua putes contēnenda esse

Universidad de Deusto Biblioteca

G esse mandata,quia leuiora sint. Tam enim maxima il
la quàm minima à deo imperata sunt, & contemptus
cuiuscunq; præcepti, præcipientis iniuria est. Vnde bea
Philip.2. tus Paulus clamat & docet. Omnia facite sine murmu
ratione & hæsitatione,vt sitis irreprehensibiles & sim-
plices, sicut filij dei immaculati in medio natiõis pra-
uæ & peruersæ, inter quos lucetis sicut luminaria in
Cap.16. mundo. Remoremur hic virgo paulisper, & præ-
ciosissimas margaritas quibus exornanda est sponsa
Christi,per singula Apostoli verba pensemus. Omnia
inquit facite: Non enim quasi ad arbitrium nostrum
quædam ex mandatis dei debemus eligere,sed genera-
liter vniuersa complere:nec aliqua præcepta eius,qua-
si vilia munuscula ac parua contemnere,sed imperan-
tis in omnibus maiestatem aspicere. Nullum quippe
mandatum dei contemptibile nobis videri potest,si e-
ius semper cogitemus authorem sine murmuratiõe &
hæsitatiõe. Viles & ignobiles dominos palàm contẽni
videmus à seruulis, eisq; ad minima quæq; præcepta
in faciem resistimus. Et hoc in personas nobiles iam
non admittitur, quantoq; potentiores domini, tanto
H serui ad obedientiam promptiores sunt. Cumq; diffi-
ciliora præcipiunt,libentius audiuntur. Certe ad regis
imperium,ita omnes parati sunt,& in procinctu obe-
dientiæ constituti, vt etiam optent iuberi, & non so-
lum bene merituros esse se credunt si iussa fecerint,sed
tanquam iam meruissent quod iussi sunt, ita pro di-
gnitate præcipientis seruitium beneficij loco ducitur.
Nobis vero deus ipse æterna illa maiestas, ineffabilis
atque inæstimabilis potestas, sacras literas, & vere a-
dorandos præceptorum suorum apices mittit, & non
statim cum gaudio ac veneratione suscipim⁹, nec pro
magno ducimus beneficio tam illustris potestatis im-
perium,maxime cum non iubentis quæritur commo-
dum,sed vtilitas subsequentis. Verum ecõtrario fasti-
dioso ac remisso animo, superborum ac nequam ser-
uorum more, in os domini reclamamus & dicimus,
durum est, arduum est, non possumus, homines su-
mus, fragili carne circundamur. O cæcam insaniam.
O prophanam temeritatem. Duplici ignorantia accu-
samus deum scientiæ, vt videatur nescire quod fecit,
nescire quod iussit, quasi oblitus fragilitatis humanæ,
I cuius author ipse est,imposuerit homini mandata quę
ferre nõ possit. Simulq; proh nefas,adscribim⁹ iniqui-
tatem iusto,pio crudelitatẽ,dum eũ primo impossibile
aliquid præcepisse conquerimur: deinde pro his dam-
nandũ putamus hominem ob ea quę vitare nõ potuit,
vt quod etiã suspicari sacrilegiũ est,videatur deus non
tam salutem nostrã quæsisse,quàm pœnam. Itaq; Apo-
stolus sciens à domino iustitiæ ac maiestatis nihil im
possibile esse præceptũ, aufert à nobis vitium murmu-
randi:quod tunc vtiq; nasci solet, cum aut iniqua sunt
quæ iubẽtur,aut iubẽtis minus digna persona est. Quid
tergiuersamur incassũ:& præcipienti opponimus na
turæ fragilitatẽ? Nemo magis nouit mẽsuram virium
nostrarum, quàm qui ipsas vires nobis dedit:nec quis-
quam melius quid possimus intelligit,quàm qui ipsam
virtutẽ nobis nostri posse donauit. Nec impossibile ali
quid voluit imperare,qui iustus est,nec dãnaturus ho-
minem fuit pro eo quod vitare nõ potuit qui pius est.
Cap.17. Philip.2. Sequitur, Vt sitis irreprehensibiles & simplices ad
omnem morũ perfectionem. Vnum hoc sufficere ver-
bum potest, quod etiã in Episcopo eligendo deus quæ-
ri iubet. Quàm enim circumspecta vita est, quàm san-
cta est,quæ nihil reprehensionis incurrit? Quis autem
sanctior potest esse,quàm qui veræ simplicitatis virtu- K
tem tenens,nunquam aliud corde promittit, aliud ore
vultuq; mentitur,sicut filij dei immaculati? Nõ est ex-
hortatio vehementior,quàm qua nos scriptura diuina
filios dei vocat. Quis enim non erubescat, & metuat
tanto patre agere aliquid indignũ:vt qui dicitur dei fi-
lius,ipse efficiatur vitij seruus? Et idcirco adiungit: Vt
simus immaculati: Neque enim conuenit in filiis dei,
quia ipse est fons iustitiæ,peccati maculam reperiri,in
medio natiõis pravæ & peruersæ: hoc est dicere,Quã-
uis infinita vos cingat peccantium multitudo,& innu
mera sint exempla vitiorũ,vos tamen ita cœlestis na-
tiuitatis memores esse debetis,vt inter malos viuentes
omne malum vincatis: Inter quos lucetis,ait, sicut lu- Matth.13.
minaria in hoc mũdo. Et rursum in Euãgelio legim⁹:
Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum.
Comparatur vita præmio,vt qui in futuro solis fulgo
re donandi sunt,hic iam simili iustitiæ claritate resplẽ
deant,& infidelium cæcitatem operibus sanctitatis il-
luminent. Huic loco ille sensus aptandus est,quem ad
Corinthios idem Apostolus deferens ait: Alia claritas 1.Cor.15.
solis,alia claritas lunæ,alia claritas stellarũ. Stella au- L
tem à stella differt in claritate,sic & resurrectio mor-
tuorum, dispares sunt in regno cœlorum per singulo-
rum merita mãsiones. Diuersitas enim operum, diuer
sitatem facit præmiorum, quãtumq; aliquis hic in san
ctitate fulserit,tantum ibi fulgebit in honore. Nũc er-
go ad omnem morũ perfectionem mentis aciem in-
tende, & ad cœleste præmium cœlestem vitam para.
Resplendeat omnibus clarissimi in modũ syderis san-
ctitas virginis, & futuri præmij magnitudinem de no
uitate conuersationis ostendat. Tibi facilior in bonis
cursus est, quem malorum animi consuetudo non re-
tinet. Nec timemus ne te à virtutibus vitia retardent,
& maligno diaboli semine Christi frugem necẽt. Nã
si etiam illi,qui longo peccandi vsu bonum quodam-
modo obruere naturæ,instaurari per pœnitẽtiam pos-
sunt,& mutata voluntate viuendi consuetudinem cõ-
suetudine extinguere,ac oprimi quique de pessimis fie-
ri:quanto magis tu potes illa superare, à quibus nõ su-
perata es? Cui nõ tam expellenda sunt vitia, quàm re-
fellenda,quæ vtique nõ suscipere facilius est, quàm se-
mel suscepta deponere. Nec vero eorum tanta dul- Cap.18.
cedo est, vt ea debeamus præferre virtutibus, cum nec M
in omnibus sit delectationis illecebra,& à plerisque ea
etiam quæ videntur dulcissima,respuantur. Duo nan-
que sunt ex omnibus vitia, quæ maxime homines de-
cipiunt sui voluptate,gula scilicet ac libido. Quæ de-
ponere eò difficilius est,quò eis vti dulcius est: & tamẽ
hæc vitia tam molesta tamq; delectatiõe sui periculo-
sa,ita à multis calcari vidimus, vt tota ætate virgines
permanserint in summa abstinentia: Vt de illis tace-
am,quæ post deliriarum longum luxum, & inueteratũ
vsum libidinis,castitati ac temperantiæ se dederint,&
vtrũque vitiũ contraria sibi virtute mutauerint. Alio-
rum vero vitiorum est longe diuersa ratio, quæ cum
nihil habeant iucũditatis, tam multum amaritudinis
habent: quæq; cum ad vitandum multo sint faciliora,
raro à quibus vitentur inuenies. Quid oro te inuide,
delectatiõis præstat inuidia, quem secretis quibusdam
conscientiæ vngulis liuor ipse decerpit, & alienam fœ
licitatem tormentum eius facit? Quid vero alter ab
odio mercedis accipit, nisi horribiles animę tenebras,
& confusę mentis horrorem: qui vultu semper ani-
moq; mœrente, voto quo alteri vult noceret, seipsum
cruciat?

A cruciat? Quid autem iracundo furor ſuus confert, quẽ ſæuiſſimis exagitatum ſtimulis conſcientiæ,ira ab omni cõſilio ac mente deturbat,vt dum iraſcitur,inſanire credatur? Similiter curre per ſingula, inuenies tot animæ torméta,quot vitia:quæ vtiq; eo facilius vinci poſſunt,quo nulla illiciũt nosvoluptate. Quãto illud difficilius,quanto durius,vt de caſtitatis labore taceã, abſtinere à vino carnibusq;,ipſo quoq; etiam oleo,& vilem ſine his cibum poſt biduũ interdum triduũq; vix capere,fracta ieiunio membra vigiliisq;,fomenta balnei contẽnere, neceſſarias res negare corpori, & vim quandã inferre naturæ? Da tantã in cæteris magnitudinem animi,& vide quid non poſſis efficere. *Sed nos,* proh pudor,quadam delectatione *peccati,cum in* quibuſdam oſtendimus quandam *vim naturæ* noſtræ, in aliis omnino torpeſcimus : *& qui* voluptates corporis virtutum amore *contempſimus*,rurſum amore vitiorum *tormenta ſuſcipimus*,atq; ita malis noſtris credimus,vt ea nec putemus poſſe deponi. Quod hoc quæſo conſilium tuum ? Quænã hæc noua viuendi ratio eſt? Res difficiles & laboris plenas ſecurus aggredior,& fa
B ciliora non poſſe fieri credo: vinco maxima, vincẽdus à paruis. Excelſa & ardua indefeſſus exupero : & cum venitur ad plana,deficio. Libẽter fugio quod delectat, & non volo vitare quod cruciat. Verum hęc eorũ ſunt qui dei voluntate cõtempta, id ſolum petunt quod laudem facilius inuenit & cito exit in famam,morũ vero bona quæ ſecretiora ſunt,negligunt. Tu vero quæ calcaſti mundum & concupiſcẽtias eius,vt calcato eo gradum tibi quendam aſcendendi ad cœlum faceres,mũdi gloriam ne requiras. Illi tantum *placere* ſtude , cui ſæpe diſplicet quod *hominibus* placet , & qui ipſa hominum iudicia iudicaturus eſt . Abſtinentia tua & ieiunium eo magis deo grata ſunt , quo cum bonis moribus offeruntur:vt quæ in aliis ſunt vmbracula vitio-
Cap.19. rum,in te ſint ornamenta virtutum. Reſpice obſecro ad ipſam,qua apud deum illuſtrata es dignitatem: qua per baptiſmum in dei filio renata es,rurſumq; per conſecrationem virginitatis ſponſa Chriſti eſſe cœpiſti . Ex vtroq; hic tuus honor te ad ſolicitudinem tui propoſiti admoneat:At nullus debet eſſe ibi negligen-
C tiæ locus , vbi tam pręclara ſeruanda ſunt . Precioſior quæq; veſtis *diligentia timidiore cuſtoditur à macula,* multo quæſita auro gemma *maiori ſolicitudine* poſſidetur:& generaliter grandi cura magna quęq; ſeruantur. Vnde & tu ſi te ipſam bene cuſtodire cupis , debes honorem tuum ſemper preciumq; cogitare . Tanto enim ſe vnuſquiſque negligentius vtitur,quanto ſe exiſtimat viliorem . Non ob cauſam aliam magis nobis in ſcripturis diuinis tam frequenter filiorum dei nomen imponitur , vt illud quod dicitur per Prophetas: Et ego ero vobis in patrem,& vos eritis mihi in filios, dicit dominus omnipotens.Et Apoſtolus: Eſtote imi-
Ephe.5. tatores dei ſicut filij chariſſimi. Et beatus Ioannes, in-
1.Ioan.3. quit, Chariſſimi, nunc filij dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus: ſcimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus , quoniam videbimus eum ſicuti eſt: vt qui habet hanc ſpem,ſanctificet ſe , ſicut & ille ſanctus eſt:vult nobis doctrinæ cœleſtis dignitatem , qua donati ſumus frequenter ingerere,& honorem noſtrũ peccandi pudorem facere . Vnde etiam dominus ipſe
Matth.5. ad perfectam nos benignitatem vocans ait : Diligite inimicos veſtros, benefacite iis qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos,vt ſitis filij patris veſtri,qui in cœlis eſt. Nõ eſt enim quod ſic homines deo faciat amabiles,vt pietas mentis & boni- D
tas,quæ tota in Chriſtiano eſſe debet, vt etiam in malis abundet : deiq; imitetur beneuolentiam , qui ſolem
Matth.5. ſuum oriri facit ſuper bonos & malos,& pluit ſuper iuſtos & iniuſtos . Hoc itaque vel in primis abſit, vt nemini vel in verbo etiam noceas , vt in omnibus quibuſcunque prodeſſe ſtudeas: & ne vicem quidem mali reddens,bona pro malis, Apoſtolo dicente, reſtituas.
Rom.12. Nunquam detractio ex ore virginis procedat. Vilium ſatis hominum eſt,& ſuam laudem quærentium,alios viles facere, quia alterius vituperatione ſe laudari putant:& qui ſuo merito placere non poſſunt, placere volunt in comparatione peiorum. Parum diximus, nõ ſolum ipſa non detrahas, ſed ne detrahenti quidem aliquando credas. Peſſimum eſt hoc vitium quod alterũ vilem facit videri . Non minus auribus quàm lingua fugias detractionem . Scripturæ memor eſto, quæ dicit: Non eris conſentaneus cum derogantibus aduerſus proximum tuum: & non accipies ſuper illo peccatum.Et alibi:Sepi aures tuas ſpinis, & noli audire lin-
Eccle.28. quam nequam. Accuſator eſt enim auditor , qui facit detractorem: qui ſi auerterit aures, & vultum contra- E
hat,ac oculos abnuendo contineat,male loquentem etiam tacens arguit:vt diſcat non libenter dicere, quod didicerit non libenter audiri . Solicitam ſatis ori tuo cuſtodiam pone . Non eſt quicquã enim in nobis, quo facilius peccare poſſumus,quàm lingua. Vnde ſanctus
Iaco.3. Iacobus illum eſſe perfectum dicit,qui non offendit in verbo. Et ſcriptura dicit : Mors & vita eſt in manibus
Prouerb.19. linguæ. Mẽtiri autem, maledicere & iurare lingua tua
Sapien.1. neſciat;quia & os quod mentitur occidit animam . Et qui maledicunt,regnũ dei non poſſidebunt,iuxta Apo
Galat.5. ſtolũ. Et iurare ipſe Chriſtus prohibuit,qui dixit: Ego
Matth.5. autem dico vobis,non iurare omnino. Et rurſum : *Sit* autem ſermo veſter,eſt eſt,non non : quod autem amplius eſt,à malo eſt. Apoſtolus breuiter oris vitia reſecans ait:Omnis ſermo malus ex ore veſtro non pro-
Ephe.4. cedat,ſed ſi quis bonus ad ædificationem fidei,vt det gratiam audientibus . *Sit* autem ſermo virginis *prudens, modeſtus, & rarus: nec tam eloquẽtia precioſus* quàm *pudore. Mirentur omnes* tuam te tacente verecundiã, *loquente* prudentiam . Mite ac placidum ſemper eloquium tuum ornet mixta cum grauitate ſuauitas, cum F
pudore ſapientia: ſit certa atque librata fuiq; opportunitate gratiſſima ſilentij verbiq; ratio. Nec vnquam omnino virginis os loquatur , vt tacuiſſe melius ſit: cũ ingenti cautione debet loqui,cui non ſolum malus,ſed
Cap.10. etiam ocioſus ſermo vitandus eſt. *Summa* tibi ſciẽtia ſit,notitia ſumma,vitia virtuteſq; diſtinguere. Quę quanquam ſemper contraria ſibi ſint, aliqua tamen ex eis tanta iunguntur ſimilitudine, vt diſcerni omnino vix poſſint. Quàm multi enim ſuperbiam libertatis loco ducunt,adulationem pro humilitate ſuſcipiunt, malitiam prudentiæ amplectuntur vice, & ſtultitiæ ſimplicitatis nomen imponunt , atque fallaci ac peſſima decepti ſimilitudine, vitiis pro virtutibus gloriantur? Et quanquam hæc omnia ſubtiliſſima intelligẽtia debeas ſeparare , cunctaſq; virtutes cum ſuis lineis inſequendo nuſquam prorſus abſcedere , præcipue tamen fictam humilitatem fugiens , illam ſectare quæ vera eſt,quam Chriſtus docuit humilitatem, in qua non ſit ſuperbia incluſa . Multi enim huius virtutis vmbram, veritatem eius ſequuntur pauci. Perfacile eſt enim aliquam veſtem habere cõtemptam, ſalutare ſubmiſſius, manus & genua deoſculari,inclinato in terram capite oculisq;

G oculisq; deiectis humilitatem ac manſuetudinẽ pollicerí, lenta voce tenuiq; ſermones infringere, ſupirare crebrius, & ad omne verbũ peccatorem ac miſerum ſe clamare, & ſi vel leui ſermone offenſus ſit, cõtinuo attollere ſupercilium, leuare ceruicẽ, & delicatũ illum oris ſonũ inſano repente clamore mutare. Aliã nos humilitatem Chriſtus docuit, qui nos ad exemplum ſuũ hortatur dicẽs: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Qui cum malediceretur non maledicebat, cũ pateretur non cõminabatur. Quam nobis humilitatẽ beatus Petrus inſinuat: Miſericordes, inquit, & humiles non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto. Auferantur omnia figmenta verborũ, ceſſent ſimulati geſtus, & ante occaſionem ſermo placidus. Verũ humilem patientia oſtendit iniuriæ. Nullus ergo vnquã in mente tua vllius ſit vitij locus, nihil in te ſuperbũ, nihil arrogans, nihil in te faſtidioſum. Apud deũ non eſt quicquã humilitate ſublimius. Ipſe loquitur per Prophetam: Super quẽ alium reſpiciã niſi ſuper humilem & quietum & trementem ſermones meos? Et nunquã in iram exardeſcat animus, quod eſt H ſeminarium odij. Tantus mentem tuam repleat timor dei, vt indignari omnino non audeas, & irã metu vincas. Beatus Apoſtolus mundans animam noſtrã, eamq; in habitaculum dei præparans, clamat & dicit: Omnis amaritudo & ira & indignatio & clamor & blaſphemia auferatur à vobis cum omni malitia. Adulatores vt inimicos caue, quorum ſermones ſuper oleũ molles, & ipſi ſunt iacula. Corrumpunt fictis laudibus leues animas, & male credulis mentibus blandũ vulnus infigunt. Creuit hoc in noſtra ætate vitium, & in vltimo fine ſtetit, nec augeri poteſt: in hanc omnes nos ſcholam ſtudiumq; dedimus, vt officium putemus illudere, quodq; ipſi ab aliis libẽter accipimus, id aliis quaſi quoddam munus offerimus: & ſpe recipiendę laudis, eos à quibus laudari volumus, ante laudamus. Sæpe adulantiũ reſiſtimus verbis ad faciem, & in ſecreto mẽtis fauemus, maximumq; fructum cepiſſe nos ducim⁹, ſi vel fictis laudibus prædicamur. Nec cogitamus quid ipſi ſimus, ſed quid alteris eſſe videamur. Vnde eò producta res eſt, vt neglecta veritate meriti de ſola opinione curemus, qui teſtimonium vitæ noſtræ non à I conſcientia noſtra, ſed à fama petiqmus. Beata mens eſt quæ perfecte hoc vitium vincit, nec adulatur aliquando, nec adulanti credit, quæ nec decipit alterum, nec ipſa decipitur, tantumq; hoc malum nec facit aliquãdo nec patitur. Nihil vnquam in te fictum ſit, nihil omnino fucatum. Conſcientiam tuam, quæ certe deo ſemper patet, in multitudine verſari pura. Nunquam aliud corde, aliud ore prætendas. Quicquid pudet dicere, pudeat etiam cogitare. Illud vero notum iam omnibus, atque diuulgatum eſt, quàm vtilis quamq; huic propoſito neceſſaria eſt ieiuniorum & abſtinentię virtus, maxime in his annis, in quibus corpori maior æſtus ineſt. Non mãducare itaque carnem, neque bibere vinũ, apoſtolica voce laudatum eſt. Quicquid illud quod inflammare corpus poteſt, quod fomentum ſuggerit voluptati, caſtitatis amore fugiendum eſt. Nec tamen ita magno huius rei labore grauari te volumus, vt ſub ipſo ſtatim onere ſuccũbas: per quod multi dum nimio feruore mentis rationem ſuarum virium non haberent, ſubito cõciderunt, & penè ante debilitatem, quàm ſanctitatem de propoſito ſuo conſecuti ſunt. Optimus eſt in omni re modus, & laudabilis vbique mẽſura. Corpus non frangendum ſed regendum eſt. Sint ergo moderata & ſancta, ſimplicia in omni mentis humilitate ieiunia, quæ ita attenuent corpus, ne animum eleuent, ne res humilitatis gignat ſuperbiam, & vitia de virtute naſcantur. Ego, inquit, cum mihi moleſti eſſent, induebar cilicio, & humiliabam in ieiunio animam meam. Veſtis abiectio, cibi vilitas, ieiunij laſſitudo, extinguere debent non nutrire ſuperbiam. Quis rem medicinæ vulnus faciat, & inde ſanè lædat quoque, vnde iam læſa curanda ſunt? Aut' quæ ſupererit ſpes ſalutis, ſi iſta animæ remedia ipſa ſint venena? K

Laborem ieiunij tui miſericordiæ opera commendent, & abſtinentia tua pauperum refectione ſit gratior. Dominus loquitur per Prophetam, Miſericordiã volo & non ſacrificium. In Euangelio Chriſti verba legimus: Beati *miſericordes*, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. *Sed quæſo* hanc curam vitæ tuæ auia matérque ſuſcipiant: *illæ has partes pro te agant*, illæ theſaurum tuum in cœlum leuent. *Illarum* ſit eſurientes alere cibo, veſtire nudos, viſitare infirmos, peregrinos tecto ſuſcipere, & æterni ſpe præmij Chriſto in pauperibus fœnerari, qui dixit: Quodcunque feciſtis vni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. L Tibi vero maxime dum in propoſito matureſcat animus, ab omnibus occupationibus recedendum eſt, & omne ſtudium omniſque cura in ornandis moribus exhibenda. Quibus ita vacare debes, & totam occupare mentem, vt non diuitem te ſentias eſſe, nec domi nam: nobilitatis ad hoc tantum memineris, vt cũ claritate generis, morum ſanctitate contendas: & cum nobilitate corporis, animi virtute nobiliter proficias, magisq; *illa nobilitate glorieris*, quæ filios dei & cohæredes Chriſti facit. Ad quam ſi ſemper inſpicias, dum credis gaudium te habere quod maius eſt, deſinis de eo quod minus eſt gloriari. Omnis iſta præclari generis dignitas & illuſtris auiti ſanguinis decus ad animam transferantur. Ille clarus, ille ſublimis, ille ſit nobilis: ille tunc integram nobilitatem ſuam ſeruare ſe putet, ſi dedignetur ſeruire vitiis ab eiſq; nõ ſuperare. A quo enim quis ſuperatur, huius & ſeruus eſt. Quid enim hac ſeruitute animi indignius, quidve turpius, quàm cum in eo aut dominatur odium, aut regnat inuidia? quàm cum eum aut auaritia poſſidet, aut captum ira M tenet, *vel certe cætera ſibi vitia vendicant?* Non eſt quòd *ſibi aliquis de nobilitate generis* blandiatur, ſi ex meliore parte ſit famulus. Multo eſt indignius mente ſeruire quàm corpore. Superfluum arbitror te monere, quàm parca in procedendo debeas eſſe, quàm rara, cum te hoc etiam ſæcularis ab infantia honeſtas docuerit, & facile intelligas, id tibi multo magis in hac vita eſſe ſeruandum, quam maxime ſecretum decet. Illud admoneo, vt ipſis quoq; ſalutationibus, quæ tibi in cubiculo tuo exhibendæ ſunt, certiſſimũ modũ ponas: non ſint nimiæ, neq; quotidianæ, ne non tantũ officiũ, quàm inquietudinẽ præſtare videãtur. Et quanquã omne vitæ tuæ tẽpus diuino debeas operi cõſecrare, & nullã prorſus horã à ſpiritali profectu vacuã eſſe conueniat, cũ tibi in lege domini die ac nocte meditandũ ſit, debet tamẽ aliquis eſſe determinat⁹ & cõſtitutus horarũ numerus, quo plenius deo vaces, & qui te ad ſummam animi intentionem velut quadam lege cõtineat. Optimum eſt ergo huic operi matutinum deputari tẽpus, id eſt, meliorẽ diei partem, & vſq; ad horã tertiam quotidie in cœleſti agone certantem, hoc velut ſpiritalis quodam paleſtræ exerceri gymnaſio. His tu per ſingulos dies horis in ſecretiori domus parte ora, clauſo cubiculo

Matth.11. 1.Pet.2. — 1.Pet.3. — Eſa.66. — Ephe.4. — Cap.21. — Pſal.34. — Cap.22. — Oſee.6. — Matth.5. — Matth.25. — Cap.23. — Pſal.1. — 2.Pet.2.

Universidad de Deusto

Aso cubiculo tuo. Adhibe tibi etiam in vrbe solitudinẽ, & remota paulisper ab omnibus, propius deo iungere, aspectuiq; tuorũ reddita lectionis fructum & orationis ostende. Nihil enim in hoc secreto magis agere debes, q̃ animã diuinis eloquiis pascere, & quãtum ei per totã iustitiæ
[illegible] possit diem, hoc eam veluti cibo pinguiore satiare. Ita scripturas sanctas lege, vt semper memineris dei illa verba esse, qui legẽ suam non solũ sciri, sed etiã impleri iubet. Nihil enim prodest facienda didicisse & non facere. Optime vteris lectione diuina, si tibi eam adhibeas speculi vice, vt tibi velut ad imaginẽ suam anima respiciat, & vel fœda quęq; corrigat, vel pulchra plus ornet. Lectionẽ frequenter interrumpat oratio, & animã iugiter adhærentẽ deo grata *vicissitudo sancti* operis accendat. Nunc te igitur *ordo instruat* cœlestis historiæ. Nunc sanctũ *Dauid oblectet* canticũ. Nunc Salomonis erudiat *sapientia*. Nunc ad timorẽ domini incitent dicta Prophetarũ. Nunc Euãgelica & Apostolica perfectio te Christo in omnium morũ sanctitate coniungat. Quæ paranda sunt, memoriæ penitus infere, eaq; iugi meditatione cõserua: quæ maturanda sunt frequenter reuolue, vt diuinũ hoc studium & cœlestis
B schola, & mores simul virginis ornent & sensum, tradantq; tibi cũ sapientia sanctitatẽ. Vnde scriptura dicit: Qui quærunt deum, inueniunt sapientiã cum iustitia. Sit autẽ ipsa lectio tẽperata, cui finẽ consilium, non lassitudo imponat. Nam vt immoderata ieiunia & ardor abstinẽtiæ, & enormes inordinatęq; vigiliæ, intemperantię coarguuntur, idq; nimietate pariunt, vt hęc ipsa postea quidem nec mediocriter fieri possint, ita studium lectionis in reprehensionem intemperans cadit, quodq; laudabile est in genere suo, fit de nimietate sui culpabile. Caput.24. Generaliter quidẽ strictimq;, sed breuiter
« dicendum est. In bonis quoq; rebus, quicquid modum
« excesserit, vitium est. Magna est, magna inquã, & quæ
« grãdi studio constat, perfectę vitæ ratio, cõsummatæq;
« sapientiæ est, scire quid quo insequaris modo, & ad om
« nem actũ præferendo consilium, nihil facere, quod fe
« cisse pœniteat. Intra vnius horæ spatium mutatur ha-
C bitus, ieiunare, abstinere, psallere, vigilare, non tam studio opus habent q̃ voluntate. Quilibet incipiẽs statim vt voluerit ad ista *perfectus* est, immò illi *hoc facilius* facere possunt, *qui recentis corporis vires de seculo* ad propositũ afferunt. Mores vero mutare, singulasq; virtutes animi formare in se atq; perficere, grandis studij est, & longæ cõsuetudinis. Itaq; multi in hoc proposito senescimus, & ea propter quæ ad ipsum propositum venimus non habemus. Tua vero conuersatio noua esse debet, mira grauitas, patientia, mansuetudo, pietas. Quicquid sanctius est, atq; perfectius, quicquid magis deo te cõmendare potest, & maiorem in cœlo facere, id semper sequere, id semper amplectere. Sponsa Christi nihil debet esse ornatius. Tanto maiore placẽdi studio opus est, quanto maior est ille cui placendũ est. Seculi vero virgines, quæ se nuptiis pręparant, & indulgentiã magis Apostoli, q̃ consilium sequi malunt, magisq; amplectuntur incontinentiæ remediũ, q̃ præmium continentiæ, vt sponsis placęant, eosq; in amorem sui magis incitent, mira se solicitudine formare studẽt, & naturalem corporis pulchritudinẽ ornandi arte cõmendant. Hæc est illis per dies singulos cura præcipua, decentibus fucis colorare faciẽ, implicare auro crinẽ, & ardentes concharũ lapides capitis honorẽ facere, suspendere ex auribus patrimonia, brachia ornare monilibus ac latera, & inclusas auro gemmas à collo in pectus demittere. Non minorẽ sponsus tuus requirit ornatum, qui cum vniuersam ecclesiã salutaris aquæ lauacro purificatã sine macula rugaq; reddiderit, quotidie cupit eam fieri pulchriorẽ, vt semel à vitiis peccatisq; mundata, semper ornetur decore virtutũ. Et si hoc à tota requirit ecclesia, in qua & viduę continentur & nuptæ, quantum putas expectat à virgine, quæ ex pulcherrimo hoc quodam ecclesiæ prato, velut augustior quidam flos videtur electa? Assume ergo omne illũ ornatum per quẽ placere Christo potes. Satis placere deo crede tuam faciem, si hominibus pulchra apparere nõ studeas. Istud ornamentũ serua capitis, quod acquisisti chrismatis sacramento, cũ tibi in cœlestis regni mysterium diadema quoddã regalis vnctionis impositũ est. Optima ornamenta sunt aurium verba dei, ad ea sola paratus esse debet auditus virginis, eaq; preciosissimis lapidibus anteferre. Omnia prorsus membra decorentur operibꝰ sanctitatis, totaq; virginalis animi pulchritudo gẽmati monilis instar, vario virtutũ fulgore resplendeat. Tunc vere concupiscet rex decorem tuum dicetq; tibi: Tota formosa es proxima mea, & macula Canti 4.
non est in te. Et hæc tibi ornamenta quæ dixi etiã erũt
munimenta maxima, & quæ te ipsam ornare deo, & E
contra diabolum armare possint, qui per leue interdũ quodcũq; vitiũ, ad animã ingreditur: & si virtutũ propugnacula nõ resistant, nostro nos repellit loco, & cõtinuo de hoste fit dñs. Propter quod scriptura nos adhortatur, & dicit: *Si spiritus potestatẽ habentis* ascenderit Ecclesiastes 10.
super te, locum tuum ne dimiseris. Ab eo iam tẽ- Caput.25.
pore, quo primũ per virginitatis professionem domino consecrata es, aduersarij in te creuit odiũ, & qui aliena lucra pro suis damnis habet, se amisisse dicit, quicquid te possessurã dolet. Grandi tibi opus est vigilãtia, grandiq; cura, & tãto solicitius cauendus est inimicus, quãto apud eum ditior esse cœpisti. Vacuus viator & nudus non timet latronis insidias. Securus à nocturnis furibus dormit pauper etiam si claustra non muniat. Diuiti vero opes suæ latronis semper imaginãtur occursum, & iugi solicitudine noctium somnum adimunt. Vnde tuæ quoq; diuitiæ, *cœlestis thesaurus, ista* cautione indigent atq; *custodia*. Quanto ditior es, tanto debes esse vigilantior. Qui enim plus possidet, plus debet timere ne perdat. Inuidere non cessat author inuidiæ. Et qui semel à deo ipse proiectus est, tanto maiori liuore torquetur, quanto aliquem apud eum viderit clariorem. F
Qui inuidit Euę paradisum, quanto magis inuidet tibi regnum cœlorum? Cuncta, mihi crede, ille nunc circumit: vt beatus Petrus ait, deuorandi te cupidus, in modum rugientis leonis ingreditur, vel more dolosi hostis vniuersa perlustrans, explorat omnes aditus animæ tuę, an sit aliquid infirmũ & minus tutum, per quod possit irrepere: rimatur nunc ille omnia, & singula quæq; pertentans, quęrit vulneri locũ. Cuius tu insidias solicite debes præuidere: vt cum Paulo non ignores astutias eius. Qui cum terribiles diaboli potestates principatúsque describat, nos nihilominus hortatur ad pugnã, hostiúmque vim pandit, vt augeat solicitudinem militum. Non enim vult nos esse timidos sed paratos: denique non fugã suadet, sed arma suggerit. Propterea, inquit, Accipite arma dei vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. Ac statim instrumenta singula spiritalis pugnæ tradẽs, addidit & dixit: State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti lorica iustitiæ, & calceati pedes in prę- Ephe.6.
paratione Euãgelij pacis, in omnibus assumentes scutũ

Universidad de Deusto Biblioteca

G fidei,in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extin
guere,& gladiũ ſpiritus, quod eſt verbum dei, per oẽm
orationẽ. Et quoniam de hoc bello licet etiã fœminis
triumphare,ſuſcipe hæc arma Pauli,& tãti hortatione
ducis certam præſume victoriã.Hæc enim ſi tu omnia
inſtrumenta poſſideas,ſecura procedas ad prælium ſpi
Pſal.90. ritale, nec pauebis diabolum cũ toto exercitu ſuo. Ca-
dent enim à latere tuo mile, & decẽ milia à dextris tu-
is,ad te autem non appropinquabunt.Beatus quoq; Ia-
cobus ille Chriſti miles emeritus,nõ minore nobis au-
Iacobi.4. thoritate de hoc bello victoriã pollicetur: Subditi, in-
quit,eſtote deo,reſiſtite autẽ diabolo, & fugiet à vobis.
Oſtendit quomodo reſiſtere debeamus diabolo,ſi vtiq;
ſimus ſubditi deo,eiuſq; faciendo voluntatem, vt diui-
nam etiam mereamur gratiam,& facilius nequam ſpi
ritui auxilio ſancti ſpiritus reſiſtamus. Neq; vero aper
ta contra nos pugnat acie, nec publica nobiſcum frõte
congreditur,ſed dolo vincit ac fraude,noſtraq; contra
nos vtitur volũtate, de cõſenſu noſtro aduerſari⁹ vires
accipit,noſtroq; nos, vt dici ſolet, iugulat gladio.Infir
mus hoſtis eſt,qui nõ poteſt vincere,niſi volẽtẽ. Procul
H à nobis deſperatio, procul à nobis omnis recedat pa-
uor aduerſariorum:non adiuuemus, ſed vincamus ad-
uerſarios.Dant illi quidem conſilium,ſed noſtrum eſt
vel eligere vel reſpuere quid ſuggerunt. Non enim co-
gendo,ſed ſuadendo nocent:non extorquẽt à nobis cõ
Acto.5. ſenſum,ſed expetunt. Vnde etiã Ananiæ dicitur:Qua-
re tentauit cor tuum Satanas,mẽtiri te ſpiritui ſancto?
Quod vtiq; illi Apoſtolus nunq̃ imputaret,ſi id abſque
ipſius voluntate diabolus feciſſet. Ipſa etiã Eua ideo cõ
demnatur à dño,quia ab eo quem poterat ſuperare ſu-
perata eſt.Nec enĩ meruiſſet à dño iuſtitia puniri, quæ
Caput.26. victa eſt,niſi vincere ipſa potuiſſet. Huius nequiſſi-
mi hoſtis eſt illa vel prima calliditas,& ars doli plena,
fatigare cogitationibus rudes animas,& nouellis in p-
poſito mentibus de ipſa interdum conuerſatione affer-
re mœrorem, vt facile ab huius rei profectu deterrea-
tur animus,cuius initia amara cognouerit. Itaque ſolet
tam ſordidas nonnunq̃ & impias cogitationes inſere-
re menti,vt qui tentatur,dum ſuũ illud putat eſſe quod
cogitat,deteriorem ſe per ſpiritum immundũ propoſi-
to ſuo arbitretur effectum:multoq; puriorem animam
habuiſſe ſe credat,cũ adhuc res ſeculi amaret. Vult e-
I nim iis quibus inuidet callidiſſimus inimicus, horrorẽ
propoſiti ex deſperatione facere ſanctitatis: vt eos obſi
dente triſtitia,etſi à propoſito non reuocat, certe reti-
neat à profectu. Propter quod maxime ſanctarum tibi
ſcripturarum ſtudium diligendũ eſt, illuminanda diui
nis eloquiis anima,& coruſcante dei verbo,diaboli re-
pellendæ ſunt tenebræ. Cito enim fugit ille ab ea ani-
ma,quam ſermo diuin⁹ illuminat, quæ cœleſtibus ſem
per cogitationibus occupatur.In qua aſſiduũ eſt dei ver
bum,cuius vim nequam ſpiritus nõ poteſt ferre. Et id-
circo beatus illud Apoſtolus ſpiritalis belli inter cętera
inſtrumenta gladio cõparauit.Eſt autem tutiſſimũ at-
que perfectum vt aſſueſcat anim⁹ ſolicita ſemper per-
uigiliq; cuſtodia diſcernere cogitationes ſuas,& ad pri
mum animi motum vel probare vel reprobare quod
cogitat,vt vel bonas cogitationes alat,vel ſtatim extin
guat malas.Hic nanque fons eſt boni & origo peccan-
di,omniſq; ingentis delicti in corde principium eſt co
gitatio,quæ vnumquodque opus velut in quadam cor-
dis tabula depingat antequam faciat. Nam ſiue ille a-
ctus ſiue ſermo ſit,vt proferatur ante diſponitur:& co-
gitationum conſilio diſcernitur quod futurum eſt. Vi-
des quàm breui interdum momento quæq; iſta quis co K
gitet,cogitataq; perficiat, nec quicquã omnino vel lin-
gua,vel manu cæteriſq; membris agitur niſi cogitatio-
nes ante dictauerit.Vnde & dñs in Euãgelio dicit:De Matth.15.
corde hominis procedunt cogitationes malæ, adulte-
rium,fornicatio,homicidia,furta, falſa teſtimonia,a-
uaritia,nequitia,dolus,impudicitia,oculus malus,blaſ-
phemia,ſuperbia,ſtultitia: Hæc ſunt quæ coinquinant
homines. Omnis ergo ſolicitudo tua omni intentio-
ne debet eſſe in cuſtodia:ibi te maxime oportet obſer-
uare peccatum,vbi naſci ſolet,ſtatimq; ad primam tẽ-
tationis repugnare faciẽ, & malum antequàm creſcat
extinguere. Nec enim expectãdum eſt augmentũ eius
rei,quæ timeri debet à paruo, & quæ tanto facilius vin
citur,quanto ei citius repugnatur. Ideo clamat ſcriptu
ra diuina:Omni cuſtodia ſerua cor tuum.Ex ipſo enim Prouer.4.
exitus vitæ. Diſtinguendum eſt autem inter iſtas Caput.27.
cogitationes quibus voluntas fauet,quas cum dilectio-
ne amplectitur, & inter eas cogitatiões quæ tenuis vm
bræ modo præteruolare mentem ſolent, ſeſeq; tãtum-
modo vel tranſeundo monſtrare, quas Græci typos vo
cant,vel certe illas quæ repugnãti ac inuito animo ſug L
geruntur, quibus mẽs cum horrore quodam renititur
ac reſiſtit,quibus vt cõtriſtatur admiſſis,ita gaudet ex-
pulſis.In quibus quidem quæ ſe leuiter menti oſtendũt
& quaſi fugiendo demonſtrant ſe, nec peccatum om-
nino nec pugna eſt. In iis autem cum quibus aliquan-
diu anima luctatur,quibus reſiſtit voluntas,æquale cer
tamen eſt. Aut enim conſentimus,& vincimur:aut re-
ſpuimus & vincimus,& acquirimus de pugnatione vi-
ctoriam. In illa ergo tantummodo cogitatione pecca-
tum eſt,quæ ſuggeſtione conſenſum mentis dedit, quæ
malum ſuum blande fouet, quæ in factum geſtit irrũ-
pere.Huiuſmodi cogitatio etiã ſi ex aliquo impedita ca
ſu non impleat voluntatem, nihilominus actione cri-
minis condemnatur à dño, vt illud in Euangelio legi-
mus:Qui viderit,inquit,mulierẽ ad cõcupiſcendũ eam Matth.5.
iam mœchatus eſt eam in corde ſuo apud deũ,cui nota
ſunt omnia etiã anteq̃ fiant. Voluntas perfecta faciẽdi
reputatur pro opere facti. Qua de re debes (ſæpe enim
repeto) quod fieri ſemper volo, ſanctas ſcripturas ſine
intermiſſione meditari,hiſq; tuã replere mẽtem,& ma
lis cogitationibus locũ auferẽs, diuinis animũ ſenſibus M
occupare,quantũq; deum diligas,ex dilectione legis e-
ius oſtendere.Vnde ſcriptura dicit:Qui timent domi- Eccleſiaſti.
num,inquirent quod beneplacitum eſt illi: & qui dili- cap.2.
gunt eum,replebuntur lege eius. Tunc ſenties quãtum
ad eius amorem adiuuet te ſapiẽtia,quantũ ſit in te diui-
næ legis auxilium, & dño cum Dauid læta cantabis:
In corde meo abſconde eloquia tua,vt non peccem ti- Pſal.118.
bi.Excitãdus eſt enim ſpiritalibus ſtimulis ſemper ani
mus & maiore quotidie ardore renouandus:orationis
inſtantia,illuminatio lectionis,ſolicitudo vigiliarũ, &
diurna & nocturna,eius incitamenta ſunt.Nihil enim
in hoc propoſito ocio deterius eſt, quod non ſolummo
do nõ acquirit noua,ſed etiam parata cõſumit: Sanctæ
vitæ ratio proceſſu gaudet & creſcit,ceſſatione torpe-
ſcit & deficit. Quotidianis & recentibus incremen-
tis mens inſtauranda eſt, & viuendi nobis hoc iter nõ
de tranſacto, ſed de reliquo metiendum. Quandiu ſu-
mus in hoc corpore, nunquã nos ad perfectum veniſ-
ſe credamus:ſic enim melius peruenitur. Tandiu non
relabimur retro, quandiu ad priora contendimus. At
vbi cœperimus ſtare,deſcẽdimus.noſtrũq; nõ progredi,
iã reuerti eſt.Ceſſet omnis ignauia, & inutilis de præ-
terito

A terito labore ſecuritas. Si volumus non redire, curren-
dum eſt. Beatus Apoſtolus de die in diē viuens deo, nec
Philip.3. quid ante feciſſet, ſed quid facere deberet ſemper attē-
dens, dicebat: Fratres ego me non arbitror cōprehen-
diſſe aliquid. Vnum autem, quę quidem ſunt retro obli
uiſcens, ad ea vero quæ ſunt priora, me extendens, ad
deſtinatum perſequor brauium ſupernę vocatiōis dei.
Galat.2. Si beatus Paulus ille vas electionis, qui ita Chriſtū in-
dutus erat, vt diceret: Viuo autē iam nō ego, viuit vero
in me Chriſtus: adhuc tamē ſe extendit, creſcit, & pro-
ficit: quod nos facere debemus, quibus optandum eſt, vt
1.Cor.4. in fine noſtro Pauli principio comparemur? Ergo tu
hunc imitare qui dixit: Imitatores mei eſtote, ſicut &
ego Chriſti. Obliuiſcere omne præteritum & quotidie
inchoare te puta, ne pro præſenti die, quo debes ſeruire
deo, præteritum imputes. Optime quæſita cuſtodies ſi
ſemper inquiras: damnum parum ſentient, ſi parare ceſ
Caput.28. ſaueris. Dicas forſitan, grādis labor eſt, ſed reſpi-
ce quod promiſſum eſt. Omne opus leue fieri ſolet, cum
eius precium cogitatur, & ſpes præmij ſolatium eſt la-
boris. Sic durus agricola inaratum diu campū, & pin-
B guiores ocio glebas, violēto vomere ſcidiſſe ſe gaudet,
& mirum in modum ipſa operis difficultate lætus, ſpē
ſegetis de labore metitur. Sic negociator auidus maria
contēnit, ſpectare auſus fluctuum ſpumas, rabiēq; ven-
torum, dumq; in omni labore ac periculo lucrum co-
gitat, & laſſitudinem ſimul obliuiſcitur & timorē. Cō-
ſydera quęſo magnitudinem prēmij tui, ſi tamen con-
ſyderari poteſt, quicquid immēſum eſt, poſt abſceſſum
animæ, poſt carnis interitum, poſt fauillas & cinerē, in
meliorem ſtatum virgo reparāda es, mandatum terrę
corpus in cœlum eleuandum eſt. Poſt hæc angelorū es
donanda conſortio, regnum acceptura cœlorum, & in
Pſal.115. perpetuum regnatura cū Chriſto. Quid ergo retribues
domino, pro omnibus quę retribuit tibi? Quid tāto re-
muneratore dignum facies? Aut quem laborem durū
putabis cuius tāta ſunt præmia? Vnde beat⁹ Apoſtolus,
Roma.8. Nullæ, inquit, ſunt condignę paſſiones huius temporis
ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Quid
enim dignum vel facere vel pati poſſimus in breui
hoc tempore vitæ noſtrę, cum id immortalitate ſit re-
Caput.29. compenſandum? Propter quod idem Apoſtolus
2.Cor.4. ait: Id enim quod in præſenti ſæculo eſt momentane-
um ac leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſub-
C limitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.
Reſpuantur honores, deſpiciantur diuitiæ, ipſa quoque
vita noſtra martyrij amore contemnatur. Et hæc om-
nia etiam ſi pro æternitatis præmio non darentur, eſ-
ſent tamen quandoq; peritura. Amittūt etiam hoc illi
qui ſemper cupiunt poſſidere. Quàm multos memo-
ria noſtra retines in maximis honoribus ac diuitiis cō
ſtitutos, repente de ſummo illo potentiæ faſtigio con-
cidiſſe: & eos qui tumore elati, aliud quiddam q̄ homi-
nes eſſe ſe putabāt, exitu tandem ſuo docuiſſe nos quid
fuerint? Quid enim in hoc mundo ſtabile? Quid vero
firmum eſt? Quid porrò non breue & incertum & ca-
ſui non ſeruiens? Quale iſtud bonum eſt, quod ſemper
timeas amittere? quod vel auferendum abs te metuas,
vel à te relinquendum ſcias? Nam etſi nullo eripiatur
caſu, vel morte certe perdendū eſt. Et ſi vita noſtra ten
datur per mille annos, & ad extremū illum totius diē
ætatis, quotidiana delitiarū voluptate veniamus, quale
hoc quęſo diu eſt quod fine deletur? Aut quis illius vo-
luptatis fructus eſt, qui ſtatim vt ceſſauerit, videbitur
tibi non fuiſſe? Age iam, tranſactum vitæ tuæ tempus

animo reuolue. Nónne videbitur tibi vmbra quædam D
fuiſſe, quod tranſiit, & inſtar ſomnij tenuis incertum
eſſe omne quod videtur? Hoc idem & decrepitus ſenex
ſentire poteſt. Cui conuenit dicere cum Propheta, Di-
es mei ſicut vmbra declinauerunt, & ego ſicut fœnum Pſal.101.
arui. Quòd ſi hæc etiam hic poſſumus dicere, vbi Caput.31
quanuis breuis, tamen quia præſens eſt, vita iſta ma-
gnipenditur, quid in futuro dicturi ſumus, vbi maiori
ætatis ſcientia, trāſactum omne pro nihilo eſt? Hęc tu
tecum diligenter reuoluens, & breuitatem vitæ huius
æternitatis contemplatione deſpiciens, ipſum quoque
contemptum mundi maiori cum virtute contemne, &
ad illum tantum diem para te, in quo mundi gloria fi-
nienda eſt. Illum inquam diem, quem ſaluator diluuio
comparauit, qui multos fallaci ſecuritate deceptos, fur- 1.Theſſ.5.
tiuo, vt ait Apoſtolus, cōprehendet aduentu. Quē bea- 2.Petri.3.
tus quoque Petrus deſcribens ait: Aduenient autem dies
domini ſicut fur, in qua cœli magno impetu tranſibūt,
elementa vero à calore reſoluentur. Cum hæc omnia
diſſoluenda ſint, quales oportet nos eſſe in ſanctis con
uerſationibus & pietatibus expectantes & properan-
tes in aduentu domini dei, in quo cœli ardentes ſoluen E
tur, & elementa ignis ardore tabeſcent? Recens factum
eſt, & quod ipſa audiſti, cum ad ſtridulæ buccinæ ſonū
Gothorūq; clamorem lugubri oppreſſa metu domina
orbis Roma cōtremuit. Vbi tunc nobilitatis ordo? vbi
certi & diſtincti vllius dignitatis gradus? Permixta om
nia & timore confuſa, omni domui planctus, & æqua-
lis fuit per cūctos pauor. Vnum erat ſeruus & nobilis,
eadem omnibus imago mortis. Niſi quia magis eam
timebant illi, quibus fuerat vita iucundior. Si ita mor-
tales timemus hoſtes & humanam manum, quid fa-
ciemus cùm clangore terribili tuba intonare de cœlo
cœperit? & ad illam archangeli vocē omni buccina cla
riorem, totus ſimul remugiet mundus? cum videremus
ſuper nos non manufacta arma concuti, ſed & virtu-
tes cœlorum commoueri, ſicut Propheta dicit: cum ve-
nerit dominus ponere orbem terræ deſertū & pecca-
tores perdere ex eo, quis tunc nobis pauor, quæ caligo,
quæ tenebræ, cum nos ſæpius ac totiens admonitos, & Matth.24.
tamen imparatos dies repererit? Tunc, inquit, plangent Lucæ.23.
ſuper ſe omnes tribus terræ: & videbūt filium hominis
venientem in nubibus cœli cum virtute multa & ma-
ieſtate. Tunc dicent montibus, cadite ſuper nos: & col-
libus, operite nos: & petris, aperite vos nobis. Verū hęc
eorum ſint, qui variis huius mundi detēti curis, de mū- F
di non cogitant fine. Tu vero cui adhętus Chriſti die-
rum noctiumq; meditatio eſt, cui pro conſcientiæ pu-
ritate domini eſt optanda præſentia, quæ conſumma-
tionem ſeculi quaſi certū præmij tui tempus expectas,
exultationē de cœlo capies non timorē. Tunc enim tu
ſanctorū mixta choris, & ſanctis comitata virginibus,
in ſponſi obuiā ſubuolabis & dices, Inueni quē quæſiuit
anima mea. Nec vllius iam temporis ſeparationē time
bis, quæ ſemel immortalitatis gloria & incorruptionis
ſplendore donanda es, & cū Chriſto ſemper futura es.
Apoſtolo dicente: Quoniā ipſe dominus in iuſſu, & in
voce archāgeli, & in tuba dei deſcēdet de cœlo, & mor 1.Theſſ.4.
tui qui in Chriſto fūt reſurgent primi. Deinde nos qui
viuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cū illis in nu
bibus obuiā domino in aëra, & ita ſemper cū Chriſto
erimus. Hæc ſit igitur cura tua ſemper, hoc ſtudium,
hæc iugiter virginis corde voluantur, in his totius di-
ei verſetur labor, in his noctis ſomnus reponatur, in
hoc anima rurſus euigilet. Etenim nullus labor du-

Universidad de Deusto Biblioteca

G rus, nullum tempus longum videri debet, quo gloria æternitatis acquiritur.

Sancti Augustini ad Cyrillum Hierosolymitanũ Episcopum, de magnificis admirandisque sancti Hieronymi virtutibus ac præconiis, elegantissimo stylo differentis.

Epistola. CCV.

GLORIOSISSIMI Christianæ fidei athletę, sanctę matris Ecclesię lapidis angularis, in quo admodum firmata cõsistit: nunc vero in cœlesti gloria dei syderis radientis olim Hieronymi presbyteri laudes venerabilis pater Cyrille silendũ ne putas, aut lingua balbutientis pueri, virum pollutum labiis me locuturũ fore reris? Cœli enarrãt gloriam dei, & omnia quæ fecit dominus eum in sanctis suis laudant. Silere debet rationalis creatura à laude dei, irrationali nõ silente? Taceã, aut loquar? Cum si taceã lapidibus iubetur clamare. Certe loquar & nõ tacebo, totis viribus & nisibus laudare Hieronymum: Qui quanuis indignus & insufficiens laudator existam, cum non sit pulchra in ore peccatoris laus, tamẽ ab eiusdem laudi-
H bus minime cessabo. Firmetur itaque manus, & lingua nostra palato nõ adhæreat: quoniam certe magnus est iste vir sanctissimus, mirabilis, & metuendus super omnes qui in circuitu nostro sunt, magnus certe in vitæ excellentissimæ sanctitate, magnus in sapientiæ ineffabilis profunditate, magnus in maioris nũc gloriæ quãtitate. Mirabilis in prodigiis insuetis, metuendus ob sibi à domino traditam potestatem. Quàm itaque magnus sit iste glorioſissimus Hieronymus, in suæ vitæ excellentissimæ sanctitate, quomodo patefaceret mea lingua, cum præcipue cunctorum non sufficerent mortalium linguæ, vt eius excellentiam explicarent? Liceat ergo dici, alter hic Helias, alter hic Samuel, alter hic Ioannes Baptista vitæ excellentissimæ sanctitate. Helias & Ioannes eremitæ magnis ciborum & vestium asperitatibus carnem macerauerunt: Non minoris vitæ Hieronymus glorioſissimus, eremita idem per quadriennium in eremo ferarum tantũ socius perstitit. Quinquaginta annis vt venerabilis Eusebij eiusdem discipuli literæ, quas pridie recepi, plenius fatebantur: & vt me certius tu idem nosti, vinum & siceram aliqualiter non gustauit. Ab omni carnium & etiã piscium esu ita se abstinuit, quòd vix ea nominare volebat. Coctum quid non nisi in vltima ęgritudine bis
I comedit. Cilicino sacco carnem veluti Æthiopis macerans, desuper panno vilissimo se tegebat. Stratum aliud nisi terram nunquam sciuit. Non nisi semel fructibus aut hærbarum foliis siue radicibus pastus in die. post vesperas se orationibus præbẽs, deinceps vsque ad secundam noctis horam quotidie vigilabat: postmodũ vero somno fessus in terra dormiens vsque ad mediã noctem quiescebat. Qua quidem continue surgens, lectionibus & scripturis sanctissimis, quibus tota radiat ecclesia, vti lapidibus preciosis, intentus, vsque ad esus horam perdurabat. Ita leuissima flebat peccata, vt quis eum æstimasset hominem interemisse. Ter in die carnem diris verberibus flagellabat, ita vt ex eius corpore riuuli sanguinis effluerent. Quin verbum ociosum aliquid vt pestem maximam fugiebat. Sibi ocium nullũ erat, semper aut sacris lectionibus, aut scribẽdo, aut docendo cũctos exercitabatur. Quid plura loquar? Si sanctorum singulorum perquirerem vitas: eo vt puto maiorem neminem inuenirem. Sed quia eum superius alterum Samuelem nominauimus, fuisse huic similem Samuelẽ ostendamus. Hic certe Samuel, qui de vanis K
literarum studiis verberibus euocatus, sacræ scripturæ ministerio deputatur. In cuius vultꝰ lumine diuina gratia influente, vtriusque testamenti lumen vidimus, & in cuius brachij fortitudine hæreticorũ pars maxima est dispersa. Hic certe gloria virtutis nostræ transferẽs vtrunque testamẽtum ex Hebręorũ lingua in Gręcam pariter & Latinam, disponẽnsque ipsum posteris in æternum, declarans ænigmata & obscura dubia & nodosa, præparans officiorum seriem cũctis ecclesiæ ministris, totam penè ecclesiam ędificauit. Vnde bene magnus apparet in sapientiæ ineffabilis profunditate. Liberales autem scientias ita perfecte sciuit, quòd relatione omniũ nullus adhuc sibi similis apparet. De scripturis vero sacris vti multarum suarum epistolarum, quas ad me direxit, experiẽtia didici, æqualem sibi neminem vnquam noui. Hebraicorum, Græcorum, Chaldæorum, Persarum, & Medorum, Arabicorum, & penè omnium nationum linguas & literas, tanquam si fuisset in eisdem natus & educatus, sciuit. Quid plura dicam? Quæ Hieronymus ignorauit in natura, nullus hominum vnquam sciuit. Non me ista venerabilis pater L
existimes dicere, vt putẽ te Hieronymi & vitam & virtutes peius me scire, cum sibi socius extiteris multo tẽpore. Sed testor deum, quoniam ob tam ineffabilis viri sanctitatem, si voluissem tacere, non potuissem. Confitentur mirabilia opera sanctitatem suam & ipsi cœli, in quibus magnus habitat sine fine. Nulli itaque dubiũ est intra patris mansiones, ipsum vnam ex maioribus & sublimioribus sedibus obtinere. Cũ enim homo ibidem secũdum opera præmietur, & iste perfectioris penè vitæ extiterit, clare patet ipsum vnum de maioribus & sublimioribus cœlestis Hierusalem ciuibus fore. Quod vt à nobis plenius & certius credatur, in mũdo præ cunctis, quorum nostra recordatur ætas, valde mirabilis apparet prodigiis insuetis, & miraculis infinitis, quorum mihi aliqua venerabilis Eusebius suis literis intimauit. De cæteris vero prodigiis, quæ mirabiliter fiunt quotidie: vt continue intelligo relationibus cupiens plurimorum auidius peraudire, tibi pater charissime supplico, vt mihi in breui volumine quæcunque poteris vera & vtilia miracula collecta, quam citius facultas aderit, eiusdẽ Hieronymi sanctissimi de- M
uotione transmittere non deneges. Sed vt multa merita Hieronymi sanctissimi non lateant: quid erga me diuina annuente clementia, in ipso sui obitus die acciderit, enarrabo. Eodem nanque die & hora qua exutus putredinis & immunditiæ carnis toga Hieronymus sanctissimus vestimentũ perpetuę immortalitatis, inęstimabilis lætitiæ & gloriæ induit, erã Hippone in cellula mea quiescens auide cogitãs qualis inesset animabus beatorũ, qui cum Christo gaudẽt, glorię, & lætitiarum quantitas, cupiens inde ex hac materia breuẽ componere tractatũ, precibus cõpulsus nostri Seueri quondam venerabilis Martini Turonensis episcopi discipuli, charta, calamo, pugillariq; in manibus susceptis, vt breuẽ scriberẽ epistolã sanctissimo Hieronymo destinandã, vt quicquid ex hoc sentiret responderet. Sciebã enim in tam difficili quæstione à nullo alio viuentium me posse melius doceri & euidentius. Cũq; iam scribẽs salutationis exordiũ Hieronymo prænotarẽ, ineffabile subito lumen nostris inuisum tẽporibus, nostrisq; minime linguis declarãdum, cũ ineffabili inauditaq; odorũ oĩm fragrãtia cellulã in qua stabã itrauit, hora iã cõpletorij. Quo à me viso, stupore admirationéque commotus,

A tus,animi & membrorũ virtutes repẽte amiſi. Neſciebam enim tũc quòd dextera mirabilis dei exaltaſſet ſeruum ſuum,notas faciens in populis virtutes ſuas. Neſciebam etenim quòd deus antiquę miſerationis ſeruũ ſuum fidelem à carnis immunditiis diſſoluiſſet,& tam ſublimem ei in cœlo ſedem paraſſet. Neſciebam certe inueſtigabiles vias domini. Neſciebam theſauros infinitæ dei ſapientiæ & ſcientiæ. Secreta & occulta dei iudicia non cognoſcebam:quoniam quos vult facit ſua ineffabili ſapientia ad ſui agnitionem venire. Quos autem prædeſtinat, vocat, iuſtificat,& beatificat, provt decernit conuenire. Itaque quia talem oculi mei nunquam perſpexerant lucem,olfactus meus odorem non ſenſerat, tam nouis, tam inauditis miris obſtupeſcebam. Inter hæc autem meis in me perſtrepentibus cogitationibus quid hoc eſſet, *de luce hæc dicens* verba, vox emicuit: *Auguſtine, Auguſtine* quid quæris? Putás ne breui immittere *vaſculo* mare totum? Breui includere pugillo terrarum orbem? Cœlum firmare ne viſitatos exerceat motus? Quæ oculus nullius hominum videre potuit,tuus videbit? Quæ auris nulla per ſonum hauſit,audiet tua? Quæ cor humanum nullatenus in-
B tellexit, nec etiam cogitauit, exiſtimas te poſſe intelligere? Infinitæ rei quis erit finis? Immenſa qua menſura metieris? Potius totum mare in arctiſſimo claudereturvaſculo,potius terrarum orbem paruulus teneret pugillus, potius cœlũ à motu continuo deſiſteret,quàm gaudiorum & gloriæ quibus beatorum animæ ſine fine potiuntur, minorem intelligeres particulam, niſi vti ego experientia docereris. Diſcurre adhuc breue temporis ſpatium. Impoſſibilia facere ne coneris,donec impleatur tuus vitæ curſus. *Hic non quęras quæ non alibi, niſi quo tam fœliciter properas, inueniri poſſunt.* Hic ſatage talia exercere opera, vt poſtmodum ibi quę aliqualiter hic intelligere cupis, in æternum habeas. Inde qui intrant nullatenus exeunt. Ad hæc ego pauore ſtupens,admiratione tam inuiſa penè amens,omni quaſi vigore carens, his verbis aliqualem ſumens audaciam, tremebunda voce dixi: Fas vtinam mihi foret, qui tam fœlix es, tam glorioſus,tam honorifice ad illa properans gaudia, qui tam dulcia eloquia gutturi meo faris, non ambigere. At ille inquit: Nomen meum quæris? *Hieronymi illius presbyteri,cui transmittendam epiſtolam iam ſcribens cœpiſti, ſum ani-*
C *ma*, quæ hac in hora in Bethleem Iuda carnis onere depoſito, Chriſto omnique cœleſti comitata cohorte. omni decorata pulchritudine, omni illuſtrata ſplendore, illo induta immortalitatis deaurato veſtimento, circumamicta omnium bonorum & gaudiorum varietate: terrenorum omnium triumphatrix, omni diademate coronata, omni beatitudine & fœlicitate vallata, iam nullum deinceps expecto gloriæ defectum,ſed augmentum. Tam glorioſe tamque ineffabiliter pergo ad regna cœlorum ſine fine mãſura. Quãdo iterum iungar corpori glorificando & non morituro,ſed gloriam quam nunc ſola habeo habituro, in illa ſcilicet vniuerſæ carnis reſurrectionis die. Tunc ego amplius animi in me collectis viribus,præ gaudio à lachrymis non ceſſans, ſic reſpondi: Vtinam virorũ eximie tui mererer fieri pediſſequus. Sed quęſo tui ſeruuli,quanquam viliſſimi, quem dilexiſti in mundo nimia charitatis affectione, recorderis: vt tuis interuentionibus à peccatis emender, tua gubernatione recto calle inoffenſo pede procedam, tuis defenſionibus aſſiduis ab inimicis mihi continue inſidiantibus protegar: tuóque ſancto ductu ſalutis portũ attingam. Pla- D
ceret vtinam voluntati tuæ aliqua mihi interroganti reſpondere. At illa: Quid optas,dicito,me omni tuę voluntati reſponſuram ſciens. Vellem, inquam, intelligere. Vtrum beatorũ animæ quędam velle præſumãt, quę obtinere nequeant. At illa: Vnum Auguſtine noueris,quòd ſanctorum animæ ita in illa æterna gloria in deo ſunt ſolidatę & firmatæ, quòd nulla ſibi ineſt alia voluntas niſi dei, quòd nil velle aliud poſſunt, niſi quę deus vult. Ideo quę volunt obtinere poſſunt. Etenim quæcunque volunt, & deus & vult & adimplet. Nemo quippe noſtrum ſuis fraudatur deſyderiis, quia nil præter deum aliquis noſtrum optat: quoniam vero ſemper vt volumus deum habemus,noſtra ſemper deſyderia ſunt pleniſſime adimpleta. Longa quidẽ pater chariſſime Cyrille verborum texeretur ſeries,ſi omnia quæ glorioſa illa anima mihi perſcrutanti patefecit, ſcriberem in hac breuitatis epiſtola. Spero enim quòd Bethleem ad tantas reliquias viſitandas permittente deo veniam non poſt multos annorum circulos, vbi tunc quæ audiui,& in ſcriptis tradidi,videbis perſpicaciter. Pluribus itaque horis illa glorioſiſſima anima ibidem mecum manẽs, trinitatis ſanctiſſimæ vnitatẽ, E
& vnitatis trinitatem,filij à patre generationem, ſpirituſſancti à patre & filio proceſſionem,angelicas hierarchias & ordines, & eorundem beatorum ſpirituum myſteria, beatarum etiam animarum fœlicia, gaudia, & alia vtilia & grauia humanis intellectib⁹,quàm ſubtiliter, quàm euidenter, q̃ mirabiliter & delectabiliter mihi patefecerit auido, ſi omniũ hoĩm linguis loquerer, nõ explicarem ſermone. Deinde à meis oculis lux illa diſparuit. *Sed multis poſtmodum diebus* ineffabilis odoris ſuauitas remanſit. Quàm mirabilis ergo iſte eſt, faciens tot mirabilia, tot & tanta inſueta prodigia hominibus. Ad ipſum ergo ore noſtro clamemus & exultemus, demũſque gloriam laudi eius, quoniam certe dignus eſt omni laude,nec ſumus ſufficientes ipſum laudare. Introiuit enim in domum domini candidus & pulcherrimus, vbi ſine dubio de ſublimioribus & præclarioribus gloriæ ſedem obtinet. Quod, vt iterum clarius veritatis lumen pateat pluribus teſtibus quàm vno,*cenſui quid ſupra dictus* noſter Seuerus,vir doctrina & ſapientia pollens, cum tribus aliis in ipſo die, & hora obitus Hieronymi, in Turonenſi ciuitate viderit, meæ addere viſioni: de quo mihi quidem ſo- F
lummodo ipſemet pridie ad me veniens fuit teſtis. Volens itaque deus vt ſublimis Hieronymi gloria mundum non lateret,veluti ſanctitas ſublimis, & penè cũctorum viuentium excellentiſſima non latebat, ne illi quos ſanctitatis illius delectabat ſequi veſtigia,habiturum præmium ignorantes, aliquando à ſanctitatis deuiarent tramite: & vt etiam alij ſibi tot & tanta elargiri cernentes præmia, illius ſanctitatis & virtutis inhærerent veſtigiis. Minuit enim laborem põderis,præmiorum ſpes,die & hora qua idem glorioſus Hieronymus fœliciter expirauit,elargiendam ſibi gloriam, *Seuero* & tribus aliis cum eo ſtantibus taliter declarauit. Hora completorij die illo in domo ſua Seuerus cũ tribus aliis viris catholicis,quorum duo monaſterij quódam venerabilis Martini erant monachi,in diuinis legens locutionibus, in cœlo, in æthere terraq; canticum ſuauiſſimorum,inauditorũ, ineffabilium & incredibilium infinitas repente audiuit voces,& organorũ,tympanorum, Pſalteriorũ,& totius ſymphoniæ,& inſtrumentorum ſonos,quibus cœlũ & terra,& omnia,vt ſibi videbatur

Universidad de Deusto Biblioteca

G videbatur,vndiq; resonabant:quorum suauitatibus eorum animæ,penè à corporibus exhalabant. Stupefacti ilico omnes illi eleuantes oculos cœlum totũ,ætherа,& omnia quæ eorum continentur ambitu,quadã viderũt luce septies solis luce præclariore clarescere:ex qua omnium odorum aromata erũpebant. Hęc illi tam mirãda cernentes,deum exorauerũt precibus,vt eos cur talia fierent non lateret. Quibus vox de cœlo veniẽs ista dixit:Nulla vos moueat admiratio,nec vobis videatur admirabile, si talia & videtis & auditis. Hodie enim regum rex,& dñs dominantiũ, Christus dominus exeunti de hoc nequã seculo animæ gloriosissimi Hieronymi presbyteri in Bethleem Iudæ commorantis, totus festiuus obuiam venit, vt eam præ cæteris tãto honorificentius,tanto & excellentius & sublimius ad sua introducat regna,quãto præ cæteris sublimioris & sanctioris vitæ meritis fulget. Hodie omnium angelorum ordines exultantes,& talibus vocibus alternatim cũcti concinentes suo ciui sociãtur. Hodie omnium patriarcharum & prophetarum cœtus,Hodie apostolorum & discipulorum chorus, Hodie omnes sancti martyres,
H Hodie confessores,Hodie gloriosa dei genitrix sanctis omnibus comitata virginibus, Hodie omnium beatorum animæ lætabundæ & festiuæ suo occurrunt cõpatriotæ & ciui. His auditis vox siluit,sed tamen lux & cantus & odor per horã postmodum perdurãtes cessauerunt. Itaque liquido patet ipsum de sublimioribus & maioribus ciuibus fore:quo & magnus & mirabilis est & metuendus super penè omnes sanctos ob sibi traditam potestatem. Nulli sit dubium,quin ita præ cæteris quæ vult posse ipsum assequi, sicut præ cæteris sua volũtas diuinæ magis cohæret voluntati. Nullus vero me tantæ audaciæ putet, vt fatear ipsum Ioanne Baptista, quo testante ipso Saluatore, nullus maior inter natos mulierũ surrexit, Petro & Paulo & cæteris duodecim Apostolis,qui ab ipso Christo electi & sanctificati sunt maiorem habere gloriam. Sed tamen etsi prohibeat ratio, ipsum illis maiorem obtinere gloriam in cœli regno aliquem audere confirmare: tamen nullas video rationes, cur sit nefas dicere, æqualem illis in gloria Hieronymum fore, dummodo illis in vitæ sanctitate discors non fuerit, cum non sit personarum acceptor deus,sed singulorum merita decernens, & reddẽs vni-
I cuique quod meruit. Ast si cuiquam videatur minorẽ Ioanne & Apostolis Hieronymum, parũ videatur minorem ipsum obtinere gloriam,cum & illius sanctitatis merita,illius laboris grauia, illius scripturæ & verissimæ translationis vtriusque testamenti, officiorumq; ordinationis fructus, nõ solum præsentibus,sed etiam futuris perspicaciter cernat, paulo minus fore nil ipsum ab eisdem in gloria discordem. Verum testor deum,puto iudicabit. Porrò ne aliquibus deridendi laqueum initiare videar,dum Ioãni & Apostolis in sanctitate & gloria æqualem esse Hieronymum sanctissimum fateor:vnum quod expletis nondum diebus quatuor in visione vidi enarrabo,vt veritas non lateat, & ne quis me has laudes retexere credat vel amore carnali, quo homo à veritatis cognitione maxime deuiat, vel vesanæ mentis imperitia,vel alia quacunque causa velit: sed me hoc non ambigat ab hoie intellexisse minime, sed per reuelationẽ quam dedit deus omnipotẽs qui suos exaltat sanctos, & exaltãdo magnificat. Quarta præeunte nocte mihi auide cogitanti, quid laudis, quidve debitæ reuerentiæ Hieronymi in breui retexerem epistola,reuelauit hoc modo. Dum itaque vt dixi, disponens hanc epistolam tibi scribere,cogitarem aptã K
laudis materiam inuenire, hora aduenięte noctis mediæ,me somnus oppressit, & ecce maxima mihi affuit angelorum multitudo, inter quos fulgẽtes plus infinito sole duo erant viri, ita similes & vniformes vt nulla in eis videretur differentia, qua alter ab altero differre posset, nisi quòd tria serta ferebat vnus in capite ex auro & lapidibus preciosis, alter vero duo. Hi cãdidissimis induti colobiis, vndique auro & gemmis cõtextis,tantæ erant pulchritudinis vt nonvaleret quispiam imaginari. Accedentes itaque illi ambo prope me,sub silentio paulisper steterunt. Deinde ille qui tria ferebat serta, his me verbis allocutus est: Cogitas Augustine quid laudis debeas de Hieronymo in veritate proferre. Et certe diu cogitans nondum nosti,sed huc ambo venimus vt eius tibi gloriã indicemus. Hic certe meus socius quem vides, Hieronymus ipse est: qui sicut æqualis mihi in vitæ sanctitate fuit, ita per omnia in gloria æqualis est, & quæ possum, ipse potest:& quæ volo & ipse vult: & sicuti deum video, & ipse videt,& cognoscit, & intelligit. In quo omnis nostra & L
sanctorum omnium consistit beatitudo & gloria. Nec habet maiorem vel minorem gloriam alter ab altero sanctorum, nisi inquantum magis & minus diuinam contemplatur speciem siue cognoscit. Sertum vero tertium quid plus illo fero, aureola martyrij est, quo vitam finiui corporis: Qui etsi in mundo labores plurimos,& ærumnas,afflictiones,verbera,contumelias, & hominum opprobria,& derisiones,& cætera valde grauia, quæ ita pacifice pertulit, & ita gaudenter propter deum,vt infirmitatibus exultaret,& verus martyr extiterit, & præmia martyrij non amiserit: tamen quia gladio vitam non finiuit, aureolam quæ in signum datur martyrij, talis non habet. Serta vero duo alia quæ habemus,aureolæ sunt, quę solum virginibus & doctoribus dantur,vt ab aliis discernantur. Ad hæc vt mihi videbatur respondi:Quis enim es domine mi? Et ille: Ioãnes,inquit Baptista ego sum,qui huc ad te descendi vt nunciarem tibi Hieronymi gloriam quatenus ipsam gentibus nuncies. Hoc enim noueris: quia honor & reuerentia quæ singulis sanctorum exhibetur, cæteris omnibus exhibetur, ne putes quod in cœlo sit aliqua inuidia vt in mundo. *Sicut enim in mundo quili-* M
bet hominum cæteris præesse potius vellet quàm subesse, ita in cœlo propter charitatem ineffabilem,qua se inuicem diligunt beatæ animæ, quilibet sanctorũ ita alterius gloria gaudet,sicut sua. Quin & vellet quisque maior vt quisq; minor sibi esset æqualis & penè maior, quia eius gloria esset sua:ita minor maioris gloria gaudet sicuti eam haberet:nec vellet eam habere vt ille nõ haberet, immò potius de sua,si fas esset,impartiret. Vnde gloria singulorum est gloria cũctorũ, & gloria cũctorum est gloria singulorũ. His dictis societas omnis illa discessit. Expergefactus itaq; à somno,tantos in me subito sensi charitatis ardores, quãtos in me nunq; senserã. Nam deinceps hactenus nunquã aliqualis in me vel inuidiæ,vel superbiæ,siue arrogantia fuit appetitus vel cogitatio. Testis enim est deus qui omnia antequã fiãt nouit: quòd deinde tantus in me extitit charitatis feruor,quòd plus alieno bono gaudeo q̃ meo,plus affecto omnibus subesse,q̃ supra esse. Hęc idcirco dixerim, nõ vt laudis humanæ acquirã famã,sed vt quis hęc nõ putet vana fuisse somnia,quibus sæpe deluditur mens nostra. Sæpe etenim deus abscondita & maxima per somnia referat. Magnificemus ergo dominum in sancto suo,

Universidad de Deusto Biblioteca

A cto ſuo, magnificemus opera ſua, quoniam perfecta ſuntnec eſt in eis iniquitas. Sanctum domini Hieronymum propter deū cum quo regnat, ſecure magnificemus,quoniam in vita ſua magnifice fecit,in morte ſua magnifica recepit. Quapropter magnus eſt in medio noſtri: & ſanctus & excelſus in vitæ excellentiſſimæ ſanctitate. Magnus ſanctus & excelſus in ſapientiæ ineffabilis profunditate. Magnus ſanctus & præexcelſus in maioris nunc gloriæ quantitate. Mirabilis & laudabilis & glorioſus in prodigiis inuiſis, inauditis, & inſuetis: metuendus, colendus, & venerandus, ob ſibi traditam à domino poteſtatem, honorem, & gloriam ſempiternam. Magnificemus ergo obſecro eum, ne taceamus, quoniam maior eſt omni laude. *Notas faciamus in populis gloriæ ſuæ laudes. Non miretur homo ſi eum quem deus magnificauit & coluit,laudamus. Non hominem pigeat venerari & colere, quem deus coluit & veneratus eſt.* Non putet quiſpiam Ioanni & Apoſtolis in gloria & ſanctitate ęquando Hieronymum,Ioanni & apoſtolis exercere iniuriam:quoniam *ipſum illis* præſtare & gloria & ſanctitate ſi poſſent,optarent. Gloria enim & beatitudo eius eorum eſt
B gloria,& beatitudo eorum eſt ſua. Honor laus & reuerentia à nobis exhibita Hieronymo, eorum ſingulis exhibetur: & quæ illis ſingillatim exhibetur,Hieronymo exhibetur. *Si ergo cupis Ioannem Baptiſtam &* Apoſtolos venerari,ſimul venerare illum, quoniā ipſis per omnia eſt æqualis. *Secura igitur mente,omni depulſa formidine*, Ioannem Baptiſtam Hieronymo æqualem,& non maiorem,quoniam nullus maior ſurrexit,omni deuotione &reuerentia,fateamur:quoniam ſi minorem facimus,*Ioannis* gloriæ derogamus, & magis iniurias exercemus ad laudes. Huius mei imperiti ſermonis opus,quanquā inſufficienter, quanquā viliſſime,quanquā nihili,tamen deuote & reuerenter expletum,ad te venerabilis pater puro corde,& magna animi deuoti affectione dirigo, ſupplicans vt ingenioli mei verbula quæ de meæ imperitiæ pauperie in laudes eximij Hieronymi obtuli,non deridendo, ſed charitate debita æquanimiter tolerando legas, & quæ minus debita dixi ad tanti viri laudes,& meæ imputes imperitiæ & epiſtolæ breuitati,& eius laudum immenſę immenſitati. Quoniā *certe ſi omnium mortalium linguę*
C ſolum eius *laudes promerent,minus debito* ſatis eſſet. Mei peccatoris venerabilis pater eſto memor, vt dum in illo ſteteris loco, quo illud ſacrū eximij Hieronymi cadauer quieſcit, eius me interuentionibus recōmendes. Quoniam nulli dubium eſt,quòd ea quę optat idē Hieronymus, poteſt continuo obtinere. Non enim ſuo aliqualiter defraudatur deſyderio.

Beati Cyrilli ad ſanctum Auguſtinum, de miraculis beati Hieronymi presbyteri poſt mortem celebratis, accurate diſertiſſimèque ſcribentis.

Epiſtola. CCVI.

Epiſtolā hāc nō credo eſſe Cyrilli, vt nec prędcdē tē Auguſtini

VENERABILI viro,Epiſcopo eximio Auguſtino Hipponenſi præſuli, Cyrillus Hieroſolymitanus pontifex,& omnium ſacerdotum infimus,illius inſequi veſtigia, cuius in terris ſanctitas radiare non ceſſat: illius ſcilicet Hieronymi glorioſi, cuius memoria in benedictione in ſæculum ſæculi. Qui quantus ſit & tu ſimiliter bene noſti,eius vſus maxime colloquiis & doctrinis, de quo me velle differere cum ſim reprobus in toto, & indignus,quaſi reputo audaciam. Sed tamen quia tua me cogit dilectio, vt tibi aliqua ſcribam de prodigiis hominibus inſuetis, quæ per illum in diebus noſtris fecit dominus, vt eum celebrem in mundo faceret, & cunctis hominibus glorioſum,tamē tuis confiſus orationibus,opus aggrediar vt tua poſcit deuotio, & breuiloquio perſtringam de multis pauca. Glorioſum huius viri obitum,viſionēmque meam, necnon & mirifica tunc temporis peracta te noſſe non ambigo. Nam vir vtiq; reuerēdus & memoriæ obliuioni non dandæ,Euſebius nobilis Cremonenſis eius diſcipulus,in quo magiſtri refulſit ſanctitas & doctrina,cuius ſapientiam & probitatem & excellentiam non ignoras,qui poſt biennium à noſtræ mortalitatis miſeria ereptus,ſuum prædilectiſſimum magiſtrum Hieronymū in cœli patria eſt ſecutus, vt nobis indicant eius crebra miracula, de quibus etiam inferius aliqualiter pertractabo, reuerendo patri Damaſo Portuenſi Epiſcopo,& Theodonio Romanorum ſenatori eius fratri, Seuero probiſſimo viro, Euſtochio ſanctiſſimæ mulieri, & tibi & multis aliis quos ſingillatim nominari non eget, tunc temporis per ſuas literas totius eius obitus ſeriem intimauit. Vnde amplius ea quę noſti reiterare foret ſuperfluum,& dicendorum impedimentum. His ergo omiſſis ad eiuſdem quę non E ceſſant continue clarere miracula noſter ſe ſtylus vertat, vt tua poſcit deuotio. Et primo ab Euſebio viro ſanctiſſimo eiuſdem Hieronymi ſanctiſſimi diſcipulo ſumat initium.

Error ortus poſt obitū beati Hieronymi.

POſt obitum glorioſi Hieronymi, quædam hæreſis inter Græcos,id eſt, ſecta ſurrexit,quæ ad Latinos vſq; deuenit, quæ ſuis nefandis nitebatur rationibus probare:quòd animæ beatorū vſq; ad vniuerſalis iudicij diem, in quo eorū corporibus erāt iterum coniungendæ,viſione & cognitione diuina,in quo tota conſtitit beatitudo ſanctorū,priuabantur,& damnatorum animæ ſimiliter vſq; ad diē illum nullis cruciabā tur pœnis. Quorū ratio talis erat,*Sicut anima cum corpore meruit vel peccauit*: ita cum corpore recipit præmia ſiue pœnas. Aſſerebant etiam illius ſectæ nequiſſimi,nullum fore purgatorij locum in quo animæ quæ nondum de ſuis peccatis in mundo plenā egiſſent pœnitentiā,purgarentur. Qua quidem ſecta peſtifera crebreſcente, tantus in nos dolor irruit,vt nos amplius pigeret viuere. Quocirca meis cunctis ſuffraganeis Epiſcopis, & aliis viris catholicis cōuocatis, eis ieiunia & orationes indixi, vt ſuā ſic agitari eccleſiam diuina nō permitteret bonitas. Mira res, & forte huic ſimilis nūquam viſa. Tribus expletis diebus ieiuniorum & orationum, ſubſequenti nocte glorioſus Hieronymus ſuo prædilectiſſimo filio Euſebio orationibus incumbenti manifeſte apparens, benignaq; eum allocutione confortans,ei dixit, in hac ſecta peſtifera minime formida cum ſibi finis iam imponendus erit. Quē Euſebius nimio fulgentem ſplendore, ita vt in eum oculis humanus aſpicere nō valeret,intuitus,quaſi de graui ſomno euigilans,dulces per oculos fundens lachrymas,ita vt penè formare vocem non poſſet, quantum poterat clamare cœpit: Pater meus Hieronymus es? Quare meam ſocietatem ſpernis? Certe teneam te,nec dimittam,nec ſine tuo quem dilexiſti filio gradieris. Ad quē glorioſus Hieronymus. Non te fili dilectiſſime deſeram: Confortare,nanque viceſimo die me ſequeris, & ſimul in gaudio permanebimus ſine fine. *Sed Cyrillo* cunctiſque fratribus nuncia, vt die craſtina iuxta præſepe domini,vbi meum quieſcit corpus, omnes in vnū conueniant,tam catholici quàm etiam *illius* ſectę viri.

Ratio errantium.

Recurſus ad dñm contra errorem.

F

Exaudītio miraculoſa.

G Et tu trium hominum,qui in hac sunt vrbe hac nocte defuncti, cadauera inhumata in locum in quo meum est humatum corpus facies deportari : super quibus saccum quo vtebar ponens, statim vitæ pristinæ redditi, hanc radicitus hæresim extirpabunt. Cui vale dicens glorioſus Hieronymus disparuit. Mane autem facto, ad me qui Bethleem tunc eram, venerabilis Eusebius veniens, cuncta quæ viderat enarrauit. Quo audito, immensas creatori gratias agens, & glorioso Hieronymo, omnib⁹ in prędicto loco, in quo pro nobis de intemerata virgine saluator natus est, & vbi etiam sacratissimũ Hieronymi cadauer humatũ est congregatis, prædictorũ defunctorum cadauera deferri fecit. O mira erga hoies dei miserantis dispẽsatio. Quot modis in se sperantes scit iuuare. Quantis & quot honoribus suos exaltat sanctos. Fiebat interea ab illius sectæ cultoribus derisio, credentibus ꝙ foret exinanita manus domini. Lętetur itaq; omnis fidelium cœtus: & deo in voce exultationis psallãt, quoniam suscepimus misericordiã dñi in medio templi eius. Accedens nanq; vir venerabilis Eusebius ad singulorũ cadauera flexis ge-
H nibus manibusq; in cœlum extensis, cunctis audientibus sic orauit: Deus cui nihil est impossibile, nihil gratuæ, inuictæ fortitudinis & virtutis, qui facis mirabilia magna solus, & nullum in te sperantium spernis: nunc preces tuorum exaudi fidelium, & vt tua quã dedisti fides, intemerata inuiolataq; per sęcula maneat, ac etiam vt horum error appareat, & per merita & intercessiones glorioſi tui Hieronymi dilecti, introducin hæc cadauera animas quas de ipsis egredi voluisti. Qua quidem oratione finita, singulorum sacco quo supra carnẽ glorioſus Hieronymus vtebatur, tangens cadauer protinus in id vitæ spiritum introduxit. Qui homines apertis oculis, omnibusq; vitæ signis ostensis sunt perfecte resuscitati, & cœperunt beatarum animarũ gloriã, & peccatorum pœnas, tã purgatorii q̃ inferni clara voce omnibus intimare. Nã vt mihi postmodũ interroganti dixerunt, beatus Hieronymus eos cõduxerat secum in paradisum, in purgatorium, & infernũ: vt quæ ibi agebãtur, patefaceret vniuersis. Sibiq; dixerat, ꝙ ad corpora redirent, & de perpetratis peccatis ibi agerent pœnitentiã, qui eo die & hora qua venerabilis Eusebi⁹
I migraturus erat, & ipsi iterum morituri erãt, ac etiam si bene agerent pœnitentiã, cum eo gloriam adepturi. Quod & factũ est, vt inferi⁹ declarabo. His igitur peractis, multitudo maxima populorum tam fidelium quàm etiam illius sectæ defensorum, qui ad tam grãde concurrerent spectaculum, tam certum erroris indicium & veritatis experimentum, necnon beati Hieronymi merita egregia cernens, magnis vocibus immensas laudes referunt creatori, qui suos in se sperantes non deserit. Et sic Augustine charissime, pius dominus nauiculam suæ fidei sacratissimæ in huius mundi mari eructantibus malorum hominum fluctibus agitari permittit: sed minime naufragari. Quo quidem forti quæso esto animo: viriliter age, non formides contra fidei persecutores magnanimiter dimicare sub vmbra alarum tam pij patris, qui suorum fideliũ preces inefficaces esse non sinit, dũmodo tota spe & puro fiant animo. Non enim aliter nostræ nequeunt exaudiri preces, nisi cum in deo nostra non perfecte spes consistit, vel quia petimus non petenda. Ad ipsum ergo dominum non tantum ore, sed toto corde clamemus dum affligimur: Et ipse qui dominatur in virtute sua, & nos quotidie oculo respicit pietatis, non permittet nos tentari supra id quod possumus. Sed K
ne nimis deuius à proposito modo gradiar: ad incœpta redeam, & venerabilis Eusebij obitum explens primo, & virorum illorum trium similiter, quos resuscitatos nosti migrationem scribens: quia eadẽ hora sunt & die qua Eusebius, de huius mundi & valle miseriæ exempti. Aliqua Hieronymi miracula introducam de multis pauca.

Dies lãguoris beati Eusebij.

A Dueniente autem die, quo venerabilis Eusebius à beato Hieronymo in visione de qua supra fatus sum, se migraturum sciebat, die tertia præeunte languore febrium concussus valide se super terram, magistri non immemor, nudum deferri fecit à fratribus & singulos osculans fratres benigna eos cõsolatione confortauit, & vt in sancto manerent proposito admonuit. Deinde saccum quo glorioſus induebatur Hieronymus, deferri fecit & supra se poni iussit, ordinauitque se nudum instar glorioſi magistri in ecclesia in qua iacebat sancti Hieronymi corpus sepeliri. Post hæc communione sacratissimi corporis Iesu Christi se muniens, domino se & beato Hieronymo commendauit: & per triduum loquutione corporalique visione priuatus iacuit, circũstantibus fratri- L
bus alternatim Psalterium, passionem domini, & alia sacra continue legentibus. Durum quippe & cunctis recte in mundo degentibus formidabile hoc quod narro. Die autem quo moriturus erat, per duas horas ante animæ beatæ exitum: venerabilis Eusebius tam terribiles actus cœpit peragere, quòd circunstantes monachi pauore perterriti, velut amentes in terra iacebant. Nam quandoque transuersis oculis, manibus simul iunctis, facie terribili, vocéque dira, quasi sedens clamabat: Non faciam, non faciam: mentiris, mentiris. Post hęc ad terram rediens, faciem firmabat in terram, quantum potuit clamans: Adiuuate me fratres ne peream. Quod monachi videntes, lachrymantes & trementes eum interrogauerunt: Quid habes pater? Ad quos ille: Non videtis dæmonum agmina, quæ me debellare cupiunt? Et illi: Quid te facturum volebant, cum dicebas, non faciam, non faciã? Et ille: Conantur nanque vt diuini nominis blasphemus inueniar: & ideo me hoc non facere clamabam. Et illi: Quare pater faciem abscondebas in terram. Et ille: Ne eorum aspectũ cernerẽ, qui tam turpis & terribilis est, quòd omnes penè formidines quæ in mũdo sunt M
respectu eius nihil sunt. Inter hæc verba actus priores reiterans, sic ad extremam horam vsque deuenit. Fratres autem qui adstabãt, pauore & dolore perterriti, velut mortui stabant, quid facere nescientes. Glorioſus deus in sanctis suis, mirabilis in maiestate sua, benignus & se amantibus misericors, sanctos suos nõ derelinquit in tempore necessitatis. Ad extremam nanque horam venerabili Eusebio pertenienti, glorioſus Hieronymus apparuit, eum benigne confortans. Cuius aduentu omnis illa dæmonum turba, quasi infinita, eius timore perterrita, ab eo velut fumus euanuit: vt plures testantur monachi qui propriis oculis dispẽsatione diuina se hoc vidisse dicunt. Sed hoc magis approbatur: nam omnes circunstãtes audierunt has ab Eusebio voces, Vnde venis pater? Quare tantũ morat⁹ es? quæso filium tuũ ne derelinquas. Cui subito cunctis audiẽtibus alia vox respondit: Expecta fili, ne formides: quia te nõ deseram, quem tantum diligo. Qua audita voce breui inde decursa morula, venerabilis Eusebius expirauit. Qua quidẽ hora & illi tres qui resuscitati sunt migra-

Res formidabilis ipso die mortis eius.

uere,

A uere, & vt puto cum Eusebio ad æterna gaudia peruenerunt. Nam per illos omnes viginti dies, quibus postquam, vt nosti, resuscitati sunt, se in tanta pœnitentia tradiderunt, quòd sine dubio æterna beatitudine potiuntur. Silentio prætereundum nequaquam puto, quæ ab iisdem tribus viris per illos dies quibus vixerunt didici, continuo toto hoc tempore cum aliquo eorum secreta vitæ illius quam post hanc breuem & momentaneam expectamus, rimari cupiens: à tertia diei hora diem ducens ad vesperam. Sed quanuis multa ab eisdem didicerim, tamen ad præsens breuitatis causa quædam solum referam: cętera verò aliàs ea dicturus omittam. Quadam vice ad vnum eorum me iuisse contigit: quem dure lachrymantem, nec meis verbis consolationem aliquam admittentem *comperiens, tanti fletus* causam ab eo cœpi inquirere. *Qui pluries* de hoc à me interrogatus, nec tamen *ad* interrogata respondens, tandem *meis coactus importunitatibus* sic respondit: *Si quæ pridie* fum expertus non ignorares, tibi inesset semper causa fletus. Ad quem ego: Quæso, vt quæ vidisti edisseras: Tunc ille paulisper tacens dixit:

B Quales credis pœnas & tormenta, non solum damnatis, sed etiam in purgatorio existentibus præparari? Ad quem ego: De incertis quænã vera potest proferri sententia? vt enim puto nostris quibus affligimur pœnis æquari non possunt. Ad quod ille: Si omnes quæ in mũdo cogitari possent pœnæ, tormenta, afflictiones, minori quæ illic habetur pœnæ & tormento comparentur, solatia erunt. Mallet enim quilibet viuentium omnes quæ hic videntur pœnæ & tormenta si illas experientia nosceret pœnas, vsque ad finem mundi omnibus his simul sine remedio cruciari *pœnis, quas* omnes homines ab Adam hucusque singillatim pertulerunt, quã vno die in inferno, siue in purgatorio, minori quæ illic habetur pœna torqueri. Et ideo si causam mei fletus interrogas, timor pœnarum est quæ peccatoribus iuste dantur. Scio namque me erga deum meum peccasse: & ipsum iustum fore non dubito. Qua de re non mireris si plango: cum potius si non plangerem vehementer admirari deberes. Sed potius admirare quare homines, qui se mori non dubitant, saltem aliorum

C experimento tanta hic securitate viuunt: nec tantas cogitant euadere pœnas. Ad hæc dolore tactus intrinseco, *ita vt vix verba formare possem, dixi: Heu quid audio? Sed quæso in quo tormenta differunt infernalia* ab iis quæ sunt in purgatorio, dicas. Et ille: Nihil inter se differunt: quia eædem sunt magnitudine pœnæ purgatorij & inferni: Sed vnum est quo differre possunt: quia infernales finẽ non expectãt, sed augmentũ, scilicet in iudicij vniuersalis die: quando corpora ibidẽ cruciabuntur cum animabus: & purgatorij sunt cum fine. Nam post expletam pœnitentiam inde exempti gaudiis beatissimis perfruentur. Ad hæc ego: *Sunt* omnibus in purgatorio existentibus ęqualia tormẽta vel diuersa? Ad hæc ille: Diuersa quidẽ. In aliquibus maiora, in aliquibus vero leuiora, iuxta magnitudinem peccatorum. Nam in patria etiã beatorum omnes animæ gloriosæ diuinam contemplantur speciem, in quo omnis consistit gloria. Quę quãuis singulę tãta habeant gaudia, quanta velle vel cogitare possunt, tamen gaudiis non sunt pares: quia maiora hęc possidet, minora illa iuxta opera quæ fecerũt. Sed si tibi aliqua ex hoc oriretur admiratio, quomodo sanctis possit inesse diuersitas gaudiorũ, quorũ causa est solus ipse deꝰ, in quo nulla potuit vnq̃ fore diuersitas: solutio satis pa-

Cõparatio pœnarũ infernalium & purgatorij.

Diuersitas pœnarũ inferni.

Diuersitas gaudiorũ cœlestium.

tet. Nam cũ diuina cõtemplatio & cognitio siue intelligentia sit tota merces & gloria: in aliquo potest esse sanctorum minor, in aliquo vero maior. Idcirco cum omnes simul animę deũ sicuti est videãt & cognoscant: aliqua minus videt & intelligit, & sic minor ibi inest gloria: aliqua vero clarius videt & subtiliꝰ intelligit, & sic maiorẽ possidet gloriam. Sic etiã de illorũ miserorum damnatorũ pœnis dici potest. Nam cũ omnes animæ damnatorũ in vno consistãt pœnarum loco: tamẽ diuersis cruciantur pœnis iuxta vitiorũ qualitates. Tãtum siquidẽ differt inter Christianorũ, qui ibi torquentur, pœnas, & Paganorũ: vt Paganorũ cruciamenta respectu eorũ quæ falsi Christiani & peccatores sustinẽt, sint quasi nulla: quanq̃ ineffabilia sunt, nec à viuentibus cogitabilia vt dignum est. Nã illi gratiã dei in vacuum receperũt, nec voluerũt à peccatis corrigi, dũ vixerunt: sacris cõtinue vociferantibus scripturis, quas pro nihilo putauere. Tum ego Horribile est, inquã, quid dicis: & vtinã sedulo mortalium insisteret mentibus, vt vel tãtarum pœnarum terrore à prauis cessarent, si nollẽt amore glorię. Sed quæso quid erga te pridie exeũte anima peractum est, breuiter innotesce. Ad quod ille. Adueniente, inquit, mortis meę hora, tãta in loco, quò migraturus iacebam, nephandorũ affuit spirituũ multitudo, ꝙ prę multitudine dinumerari omnino nõ possent: quorũ species talis erat, ꝙ ea nil pœnosius, nil ve horribilius excogitari potest. Potius enim quilibet hoim flãmis ardẽtibus arsurum se exponeret, q̃ earum formarum ictu oculi visione potiri: qui ad me venientes, omnia quęcunq; perpetraui opera contra deũ, ad meã memoriam reuocabant, suadentes mihi vt amplius diuinam misericordiam, quam tam grauiter offenderam, non sperarem. Et certe noueris, ꝙ nisi me diuina miseratio adiuuisset, eis resistere nó valebam. Nam dum omni vigore spiritus destitutus, eorũ verbis paululum assentirẽ, glorioſus affuit Hieronymus, magno vallatus agmine angelorũ, septies sole splendidior, me confortans: Qui vbi illos spiritus immundos fuit intuitus, me tam dure exacerbantes, valde commotus erga eos, voce terribili eis dixit: Quid ad hunc nequitiæ & omnis maledictionis spiritus venistis? *Nesciebatis* hunc meis *fore fouendum auxiliis*? Protinus hunc relinquentes, abite: & vestras ab eo elongate nequitias, quantũ distat Oriens ab occasu. Hic illa maledictorum spirituum so

F cietas perterrita, diris vlulatibus & clamoribus limen loci in quo iacebam, excessit. Tunc glorioſus Hieronymus aliquibus imperans angelis, ne à me discederent, sed quousque reuerteretur expectarẽt: cum cæteris angelis festinãter abscessit. Eodem quoque abeũte, angeli qui ad me custodiendum remanserunt, me confortare cœpere, blanda & dulcia promittentes, si forti animo perdurarem. Inter hæc autem consolationis colloquia, hora quasi decursa, secũdo beatus Hieronymus veniens, stansq; in limine, velociter, inquit, venite. Tũc subito anima corpus relinquit tam grauiter & acerbe, quòd certe quãtæ fuerint pressurę & angustiæ, intellectu non caperet mens humana, nisi vt ego per experiẽtiam didicisset. Si enim omnis humana intelligentia, quas vellet angustias & dolores æstimaret, respectu animæ dissolutionis à corpore: tamen illa pro nihilo cõputaret. Hæc & alia non minus ardua, & valde mortalibus formidanda, quæ pro longitudine pręsenti operi non inscribã, audiui: eo loquẽte incipiebat claudi dies occasu solis, quo necesse fuit, quid ei post mortẽ contigerit non explere. Sed quia id prę cæteris affectabam

Differentia pœnarũ dãnatorũ Christianorũ & Paganorum.

Quæstio de anima iusti resuscitati hora mortis.

E Responsio ad rationibus. Degratitate visionis dæmonũ ante exitũ animę.

Acerbitas exitꝰ animæ à corpore.

 scire,

Universidad de Deusto Biblioteca

G scire,sequenti die duobus aliis cũ eo insimul cõuocatis, ad narrationis illius seriẽ redij, hoc cupiẽs ab illis etiã duobus aliis peraudire,vt trium testimonio solidius edocerer.Itaq; cum hi iam dictare inciperent, sic respõdi. Quanquam hæc vtilia sint, nec tæderet sæpius ipsa fari,tamen iis quę iã audiui omissis,quæso vt quid vobis post dissolutionẽ corporis euenerit, meo hianti detegatis animo. Ad hoc ille qui mihi quæ audisti transacto narrauerat die. Quod Cyrille, inquit, interrogas, non est possibile plene fari :quoniam spiritalia nostris minime sensibus comprehenduntur. Scis nan que non te axanimem fore,tamen quid aut qualis sit anima nõ cognoscis. Deum certè scis omnium esse principium & finem, à quo incipiunt omnia atq; ad quem tendũt, & tamen quid sit deus,aut qualis,dum carnis istius grauissimæ corruptibile portas onus,non intelligi,nisi per speculum scilicet & in ænigmate: sic etiam de angelis, & cæteris incorporeis idem liquet.Cũ enim multa quę sunt notissima in natura, nostræ paruæ intelligentiæ defectu intelligere nõ possumus, super cœlestia & spiritalia omnino aliena à naturæ cognitiõe:quomodo in-

H telligemus?Vt dicis,inquã,est,sed vt potes quęso dicas: At ille,Circunloquar,inquit,id quod optas:& dicã pau lominus quod non possum. At hi qui mecũ ea quę pridie dixi sunt experti,si ita est testificabuntur. Mea pridie anima à corpore tot vt supra fatus sum pressuris & dolorib⁹ dissoluta, subito in ictu oculi ineffabiliter fuit ante dei iudicãtis præsentiam deportata.Sed à quibus, & quomodo non cognosco. Nec certe mirum, Nam nunc carnis mole aggrauor,tunc autem erat anima sine carne.Fuerunt etiam ibidem istorum animæ, terroribus inexcogitabilibus quid iudex ageret formidãtes. Heu cur mortales nesciunt, quibus hoc eueniet quod tunc nobis:certe si illorum non foret ignorantia,totiẽs non peccarẽt.Nullum quæ toto tempore gessimus peccatorum, iudicem latere potuit:immò cũcta quæ fecimus, tanquam si forent præsentia, cunctis astantibus clara erãt: ita vt minimum nostrorum cogitaminum, sicuti fuerat apparebat.Consydera quibus & quot agitabamur terroribus. Hinc dæmonum multitudo stabat, mala testificantes quæ fecimus :locum, modum, & tempora declarãtes. Hinc nosmetipsi ad ea quæ obiiciebantur : nullatenus contradicere poteramus : tum

I quia iudicem cuncta scientem, tum quia ipsum quilibet nostrum iustissimum cognoscebat. Heu quid dicam? Quam sententiam præstolabamur, ob eius memoriam nunc formido. Hinc mala vndique vindictã iudici acclamabant, nec vllum penè apparebat bonum quo miserieordiam sperauemus.Hinc nos dignos supplicio omnes qui aderant exclamabant. Cũmque iam nihil deesset nisi sententiam publicari, quæ peccatoribus digne datur, ecce glorioſus Hieronymus cunctis splendidior astris, beato Ioanne Baptista, summôque Apostolorum principe Petro, necnon angelorum ingenti multitudine comitatus, ad præsidentis iudicis thronum veniens, nostram sententiam suspendi modico temporis : nõsque sibi dari ob reuerentiam & deuotionem, quam sibi contuleramus, & propter erroris destruendi necessitatem,vt voluit, impetrauit. Deinde nos secum ducens,omni illa beata vallatus societate, vbi fidelium animæ inæstimabili gloria perpetuo perfruuntur, quæ ibi gerebantur, vt redderemus testimonium, declarauit. Post hæc ad purgatorium & infernum nos deducens, non solum quæ ibi erant indicauit : sed voluit vt pœnarum experientiam probaremus. His igitur omnibus sic peractis, hora qua nostra cadauera sacco quo beatus vsus fuit Hieronymus, tetigit venerabilis Eusebius, idem glorioſus Hieronymus nobis imperauit, vt ad corpora rediremus, mandans vt de iis quæ vidimus testaremur, promittẽsque nobis, vicesimo die, si de perpetratis peccatis nos contingeret debitam pœnitentiã exercere, cum beato Eusebio,qui tunc erat ex hoc seculo migraturus,gloriã finis nesciam adipisci: Sicq; corporibus nostræ animæ sunt coniunctę.Multa siquidem Augustine charissime formidanda, quæ mortaliũ impressa mentibus,ab eisdem labentiũ omnium terrenorũ amorem & curã peruigilem,qua tot aberrant hoies, vt puto,funditus extirparent,patenter didici:quæ si his chartis imprimerem, plus cogitato opus procederet, nec essem cõpos soluere iam promissa. Itaq; cũ de proximo te expectem visiturũ glorioſi Hieronymi reliquias, vt tuæ quas pridiè recepi,literæ fatebantur,cętera quæ tunc ad meã reducere potero memoriã,declarabo.Hæc oĩa hoc fine claudam,tãgens venerabilis Eusebij sepulturã,vt ad miracula redeã enarranda,quę superius sum pollicitus enarrare.Obitus nãq; Eusebij venerabilis & trium hominũ L prædictorum seriem in præcedentibus, quàm breuius potui,inserui,quædam tibi,vt puto, affectuosa interponens.Sed prędictorũ sepulturę series ita patet.Mortuo nanq; venerabili Eusebio,plura sunt miracula cunctis visa,quę præcedentis vitę sanctitatẽ testauerunt. Quorum ad præsens duo solum dicam. Monachus quidam eiusdã cœnobij præ lachrymis & vigiliis priuatus corporali lumine oculorũ: statim vt Eusebij corpus venerandum facie tetigit pristinæ lucis gratiã est adeptus. Dæmoniacus autem quidã dum sacrũ corpus ad Ecclesiam duceremus,eidem obuians est protinus liberatus. Iuxta Ecclesiã in qua glorioſi Hieronymi cadauer sanctissimũ est humatum, venerabilis Eusebij corpus honore debito magistri instar sepeliuimus. In cuius etiã cœmiterio hominum illorum trium qui eadẽ sunt hora mortui, fuerunt corpora tumulata. His ergo dictis venerabilis Eusebij cuncta sileant,vt prægrãdia & ineffabilia locũ teneant prodigia eximij beati Hieronymi iam promissa.

IN amœno & iucundissimo siquidẽ mirabiliũ gestorum sanctissimi Hieronymi prato positus, vti sertũ M faciens, præcipuos & decoros miraculorum flores ad huius opusculi venustatem, & nostræ posterorumve saluti vtiles, legam pro posse. Quorum omnium quid pridie erga Sabinianum hæresiarcham pestiferum,quem agnoscis, peractum est, primo dicam. Sabinianus nanque hæresiarcha hæreticorum fautor,duas in Christo asserens voluntates,& quod peius est,inter se quandoque discordes.Ad cuius tam inopinabilis falsitatis probationum introducebat illud quod in Euangelio Christus dixit, Pater si fieri potest,transeat à Matth.26. me calix iste : eliciens ex hoc rationes grauissimas, & penè inextricabiles,quòd passionem Christus voluerit vna fugere voluntate, & altera eandem coacte subire oportuerit passionem. Et ex his dicebat, quòd multa Christus voluit quę obtinere nõ potuit: tantum in nos dolorem explicuit,quòd magnitudinẽ explicare nequimus. Peruertebat nanq; idem pestifer anguis & lupus rapax se vestimẽto ouium induens, nobis commissum gregem, & vt sæuitiam diri pectoris efficacius exerceret,opusculum quoddam cõpilauerat, falsis probans rationibus hoc sic esse. Quod quidẽ opusculũ vt fidem eidaremus, glorioſo Hieronymo totius veritatis speculo intitula-

Quæstio de aliabus istorũ post egressionem.

Responsionis difficultas.

Responsio per circunlocutionem.

Præsentatio aĩæ ante iudicem.

Accusatio à dæmonibus & peccatis.

Succurs' bti Hieronymi

Secundum.

Post mortẽ Eusebij miracula. Primum.

Secundum.

A intitulauerat. Cuius falsitatis notitiam comperiens, sciens tibi glorioſum Hieronymum Epiſtolam ſuper huius erroris deſtructione non multum ante ſui obitum ædidiſſe, prædictum Hæreſiarcham cum ſuis diſcipulis, & eiuſdem nequitiæ miniſtris inuitaui quodam dominico die in Eccleſiam Hieroſolymitanam ad diſputandum & ſuum errorem nequiſſimum comprobandum. Quo die vniuerſis meis ſuffraganeis Epiſcopis & aliis quàm pluribus orthodoxis, necnon & ipſo Hæreſiarcha cum ſuis nephandis diſcipulis in prædicta Eccleſia adunatis, diſputatio à nona incœpta, ad veſperas vſque tetendit. Cum autem idem Hæreſiarcha contra nos opuſculum ab ipſo compoſitum, quod falſò glorioſo intitulabatur Hieronymo, allegaret: has tantas beati Hieronymi iniurias ferre non valens bonæ memoriæ Syluanus ſanctę Nazareth Eccleſiæ Archiepiſcopus (qui tanta beatum Hieronymũ affectione animi & deuotione colebat, vt ſi quid faceret, diuinum nomen & beati Hieronymi præmittebat. Vnde quaſi ab omnibus Hieronymus dicebatur) prædicto Hæreſiarchæ protinus inſurrexit, dire eum increpans, quòd tot & tantas exercuiſſet nequitias. Dum autem
B inter eos longa oriretur contentio, & vterque opprobria ſibi inuicem pro poſſe diceret, in fine ſic ambo pariter ſtatuerunt, quòd ſi vſque in ſubſequentis diei hora nona beatus Hieronymus hoc opus falſò compoſitum euidenter oſtenderet, prædictus Hæreſiarcha capite puniretur: ſinautem, Archiepiſcopus. Quibus finitis ſinguli ad propria remearunt. Per totam autem noctem quiſque noſtrum orationibus vacans orabat, vt nobis in opportunitatibus auxilium eueniret à domino, qui neminem vnquam in ſe ſperantiũ ſpreuit. Magnus dominus & laudabilis nimis, cuius certe ſapientiæ non eſt numerus. Statuto autem die & hora, lætus Hæreſiarcha in Eccleſiam cum ſuis nequitiæ filiis veniens, huc illucq; diſcurrens quærebat dei ſeruum & filium, tanquam leo rugiens paratus eum deuorare, veluti ſi foret deus nõ intelligens, nec ſuorum ſeruorum preces exaudiens. Sed tamẽ cum ſolidius ſe fatuus ſtare crederet, miſerabilius cecidit. Stabat autem omnis fidelium concio in Eccleſia, quilibet ſancti Hieronymi clamãs nomen. Clauſerat ſiquidem glorioſus Hieronymus aures fingens ſe dormire, orationes ſupplicãtium non intendens, vt mirabilior appareret: At ego
C totus perfuſus lachrymis, ſtupens & admirãs, cur Hieronymus ſic abeſſet, quid deinceps accideret expectabam. Denique cum nil miraculi appareret, ſæuire cœpit Hæreſiarcha canina rabie, vt Syluanus quod promiſerat, iam expleret. Ad locum autem quo decollandus erat Syluanus ſanctiſſimus, gaudens & intrepidus tanquam ad nuptias veniens, Epiſcopos & omnes alios catholicos, qui ad hoc cõuenerant, his cõfortabat verbis: Exultate mecum chariſſimi, gaudete & nolite contriſtari, quoniam non derelinquit deus ſperantes in ſe. Si non exaudiar, plus meis iam perpetratis merui peccatis. Poſt hæc genua flectens, ſancte, inquit, Hieronyme adeſto mihi ſi placet, quãquam hoc & maiori ſim dignus ſupplicio, tamen ne falſitas locum teneat, veritati ſuccurre. Quòd ſi fas non eſt, vt adiuuer, propicius mihi eſto in hora mortis, vt gloriæ finis neſciæ nõ ſim expers. Hæc dicens, ſpiculatori collum prębuit, vt feriat ipſum rogat. Eleuat autem ſpiculator enſem, antiſtitis venerandi caput vno ictu cupiẽs amputare. Adeſt ſubito Hieronymus glorioſus cunctis cernentibus, manu extenſa tenet enſem, Syluano imperans vt exurgat: de-

Pſal. 144.

inde Hęreſiarcham increpans, ſcripturas falſò compoſitas innuens, eiq; minans, ab omnium euanuit oculis. Quod huic, eius ſimilibus vtinam eueniret. Confeſtim vt glorioſus Hieronymus diſparuit: Hæreſiarchæ caput terram petiit à corpore detruncatum, tanquam ſi enſe ſpiculatoris manus amputaſſet ictu vno. Quod tã mirabile cuncti videntes qui aderant, ilico ſtupefacti, deo gratias egerunt & Hieronymo glorioſo, & ad veritatis tramitem Hæreſiarchæ diſcipuli rediere. Ecce quantum venerabilis antiſtitis fiducia in domino & beato Hieronymo fuit efficax, qui pro veritate mori minime formidauit. Exemplar certe factus eſt venerandus antiſtes cæteris Chriſtianis. Non enim Chriſtianus ille eſt, qui pro veritate mori timet. Si enim Chriſtus pro nobis animã ſuam poſuit, vt nos ab omni redimeret ſeruitute: & nos pro ipſo cum tẽpus eſt, animas ponere minime timeamus. Quia nemo niſi legitime certans, poteſt coronam gloriæ obtinere.

D

VErũm quia de Syluano aliquid dictum noſti, aliud quoddam non minus, vt puto, mirabile erga eum factũ narro, cuius tot fuerunt teſtes, quot Nazareth vrbs & Bethleem tenent: qui propriis
E oculis hoc viderunt. Serpens ille antiquus diabolus ob ſuam deiectus ſuperbiam in inferni profundum, venerandi antiſtitis Syluani nimiæ inuidens ſanctitati, in eum dolis vt callidior cunctis animãtibus grauiter eſt commotus: qui vt virum dei infamem redderet, quatenus qui ſuo ſanctitatis exemplo releuabantur ad rectæ cõuerſationis ſemitas, ſuo caſu deciderent ad peiora, nocte quadam formam ſancti viri ſumens, cuidam mulieri nobiliſſimæ iam in ſtratu quieſcenti apparuit, & ſe ad eã illicite accedere fingens, conſenſum ſui corporis inquirebat. Ad quod perterrita mulier viri ignorans ſpeciem, dum ſe cum homine ſolam in thalamo cerneret, nec quid faceret ſciret, diras cœpit voces emittere, ita vt clamoribus aſſiduis omnes excitarẽtur dormientes, & non ſolum de illa domo, ſed etiam conuicini. Qui omnes ad prædictæ mulieris thalamum accurrentes, quid hoc eſſet interrogauere pauidam mulierem. Interea callidus ſerpens ſub thoro ſe ponẽs cœpit latere. Qui autem accurrerant, hoc audientes, quis hic homo fuerit, vbique perquirere incœperũt. Verum illi diu perſcrutantes, tandem ad locum venientes vbi peſtifer latitabat anguis, aliena ſpecie occultatum hominem inuenerunt. Qui eundem candelis accenſis in-
F tuentes, Syluanum Archiepiſcopum crediderunt. Ad quod omnes qui aderant ſtupefacti, & veluti amentes effecti, quaſi quid agerent, quidve dicerent ignorabant, ſcientes eiuſdem ſanctitatis nomen. Et quia hoc tam deteſtabile inopinabileq; cernebant: eum interrogauerunt, cur tantas nequitias perpetraſſet. At ille, Quid, inquit, male feci, ſi mulier hæc me ad huiuſmodi negociũ inuitauit? Quod mulier audiens, eum fore mendacem lachrymans reſpondit. Tunc ille, vt homines erga dei virum ad maius odium incitaret, quatenus illum citius diffamarent, talia cœpit, & tam abhorrenda verba fari, quòd nullus præ turbatione auribus poterat ſuſtinere. Quocirca eum cõtumeliis & opprobriis exacerbãtes, coacte extra domicilium expulerunt. Mane autem facto quæ geſta fuerant enarrantes: Syluanum Archiepiſcopum, hypocritam & dignum incendio acclamabant. Qua de re quaſi tota eſt ciuitas Nazareth commota verſus Archiepiſcopum, ita vt audiendo eius nomen quilibet blaſphemaret. Mira huius viri patientia, & magnæ ſanctitatis indicium. Volat ad innoxij antiſtitis

G tistitis aures tanti fama criminis, os tamen nõ mouetur ad iniurias. Inter tot aduersa cor manet immobile: ad nullam severtens impatientiã. Gratias diuino semper agens nomini, sua hæc confitetur noxia meruisse. Heu quid dicam Augustine, non solum iniurias & opprobria ferre vt possum fugio, sed etiam quibusq; verbulis frangor: præmia opto, nec de laboribus curo, quãquam sciam ad regna cœlorum non aliter quempiam, nisi laborum & afflictionum tramite peruenire. Quid enim aliud debeo iudicare, cum me à sanctis moribus & vita discordem inuenio, nisi & discordem in morte & præmio reperiri? Flebilia & grauia mihi adsunt, si sanctorum vitam & meam recordor. Miro quippe auditu sanctorum gesta reuoluũt homines, vti ego, & tamen nil ipsi volunt peragere. Porro hoc ad meam detegendam insipientiam est, quod dicam. Pluries me ab eiusdem Syluani ore audisse scio: nunquam tantum se fœlicem fuisse, quantum cum se ab hominibus despici & conculcari cernebat. Creuit intantum eius infamia, quòd eius opinio vsque ad Alexandriam, Cyprum, & per ciuitates affines penè ore omnium est delata. Atqui limen domus innoxij antistitis calx tangere non
H audebat. Manens verò in supernis dominus spectator omnium, suos sinit labi sanctos in tribulationũ ærumnas, vt tunc fideles patientia eos reddat, sed eos exigẽte necessitate in pressuris minime derelinquit. Reuoluto itaque anno quo diaboli astutia talia erga dei hominẽ perpetrauerat, ciuitatem Nazareth, vt illarum gẽtium aliqualiter scandalum mitigaret, vir dei occulte deserens, ad Ecclesiam in qua glorioſi Hieronymi humatũ quiescit corpus, tanquam ad refugij portum veniens, se in sepulturæ loco posuit oraturus. Quo per duarũ horarum spatium sic manente, vir quidam nequitiæ spiritu inflammatus, in prædictam Ecclesiã intrans, sanctumq; reperiẽs super sepulturam in oratione positum, ad eum velut draco cucurrit ei improperans quòd mulierum mentes ad libidinosas suas voluptates cõtinue incitaret. Cui agnus innocens Syluanus se despici gaudens humilitate solita, vt ista sæpe ei diceret, blandis colloquiis inuitabat. Quod pessimus ille latro audiens, gladium ex vagina suo pendente lateri impudica trahẽs dextera, ipsum, vt in Syluani antistitis guttur immergeret, eleuauit. Cui cum hoc verbũ: Succurre Hieronyme glorioſe, venerãdus antistes opponeret, in gut-
I tur proprium eleuatum gladium immersit viri illius dextera retrouersa: Et sic vt decebat, seipsum vir nequissimus interemit, vt in lacum caderet quem effodit. Admirabile hoc, sed non minus est mirabile id quod restat: Casu itaque alius superueniens vir nequissimus, hoc quod vltione diuina perpetratum fuerat, vt vidit, protinus gladium arripiẽs, à dei viro hominem illum æstimans interemptum: Syluanum interficere conabatur. Ne nimia verba loquar, id quod primo acciderat, huic euenit. Quin nõdum vir iste secundus in terram ceciderat, quòd duo alij viri Ecclesiam intrauere. Qui id videntes, diuini ignari iudicij, hoc tantum fuisse peractum scelus à dei homine putauerunt. Quorum vnus id præ alio graue ferens, furia vesaniæ vndique inflammatus, latro cœpit quantum poterat exclamare, vsquequo tua viget malitia? Tu mulieres ad tuas libidinosas cogis voluptates, & homines interficis in occulto: certe tuæ hodie nequitiæ finis erit, & subito proposse cucurrit, vt eum extingueret vibrato & denudato ense. At vbi Syluanus more solito: Succurre glorioſe Hieronyme, exclamauit: vir ille, vt duo primi, se ma-

nu & ense proprio interfecit. Vir autem alius qui cum K
ipso venerat hoc intuens, tremebundus ob visionem ad Ecclesiæ fores cucurrit. Qui id quidem maleficiis factum putans, quantum poterat exclamare cœpit: Huc omnes accurrite, ecce malefícus Syluanus Archiepiscopus non solum mulieres vituperat, sed suis etiam incãtationibus necat homines toto posse. Fit hisauditis nimius virorum & mulierum concursus: verberãt aërem voces, combustione dignum Syluanum Archiepiscopum nequissimum acclamantes. Hæc ad meas sonant aures. Tristis ego & lachrymans ad tantũ pergo monstrum. Stabat agnus inter lupos atrocissimos sæuientes vt canes famelici, rabie nõ minima, mitissimus & lætus tanquã fungens prosperis, nil dicens aliud nisi, hoc iuste patior, quia in deum meũ peccani grauiter. Verberatur vir innocens, capitur ab omnibus, vt ad supplicia tanto lætior, quanto pœna grauior, deducatur. At dum ego manu silentium populo, eius optans furorem nimium mitigare, insinuo, eo amplius iracundia & furore populus inflammatur. Cunq; iam captus Syluanus extra Ecclesiam duceretur, subito glorioſus Hieronymus, vt visum est, de loco in quo iacebat surgens, tanto circumfusus lumine quòd radiis in eum intuen- L
tium oculi reuerberarentur, cunctis apparuit suo deuotissimo antistiti auxilia donaturus: qui sua dextera Syluani venerandi capiens dexteram, his qui eundem captum retinebant antistitem, voce terribili vt eundem dimitterent imperauit. Tantæ siquidem fuit virtutis hæc visio, vt antequam finiretur vox talis, omnes repente tantus timor inuasit, quòd omni vigore corporis destituti in terrã velut mortui cecidere. Inter hæc mulier quædam à nephando spiritu obumbrata, catenis vincta, compedibus manicisq; ferreis alligata, plurium hominũ manibus, liberationis obtinendæ causa, ad Ecclesiam deportatur. At vbi mulieris pes tangit Ecclesiæ limẽ, vlulatus & voces terribiles, miserere mei glorioſe Hieronyme, nam per te crucior ante tempus, diabolus emittere non cessabat. Cui Hieronymus glorioſus, Nephande, inquit, spiritus ab hac exi famula dei, & tuas detege quas erga Syluanum egisti fallacias, in Syluani forma omnibus te demõstrans. Tunc diabolus, vt glorioſus Hieronymus iusserat, ita vt ab omnibus Syluanus Episcopus putaretur, apparuit, & rem quam fecerat vt infamem redderet dei famulum, enarrauit. His dictis, diris clamoribus & vlulatibus nephandus spiritus M
de templo disparuit. Quod vbi tam mirabile negociũ est peractum, glorioſus Hieronymus antistitis sui dexteram non derelinquens, Quid optas, inquit, voce leni, Syluane charissime tibi placitum me facturum? At ille, Mi domine vt me hic amplius non relinquas. Ad quem glorioſus Hieronymus respondit, Quod postulas ita fiat. Post me velociter ergo veni: hæc dicens cũctorum visui se negauit. Interuallo autem horæ vnius facto Syluanus Archiepiscopus expirauit. Fit ob hoc cunctis stupor & admiratio inaudita. Vndique virorũ & mulierum, necnon & puerorum confluit multitudo. Lachrymarum effusione terra madet, voces, lamentationes, vlulatus, gemitus, & suspiria in Rama sonant. Quilibet se reum eo quòd in Syluanum commisisset, veniam petens clamabat. Per totam autem sequentem noctem gentium multitudo ab Ecclesia non recessit. Itaque mane facto, clero ad antistitis funus præparato, corpus eiusdem ad Nazareth Ecclesiam honore congruo deportatur, tã istius ciuitatis quàm illius scilicet Bethleem populi multitudine comitatum. In qua quidem Ecclesia

A dem Eccleſia Nazareth,corpus illud venerandum humauimus vt decebat. Longa certe verba ac etiam admiranda Syluani venerãdi præſulis merita plene promererent,ſed quia dicendorum prægrandis patet area, eiuſdem venerandi præſulis actus finiam,quædam alia non minus grandia breui verborum ſchemate narraturus.

ENarrandum puto quoddam ſatis mirabile, quod partim relatione veridicorũ teſtium didici ,partim oculorũ viſu. Duo viri nobiliſſimi in rebus tranſitoriis locupletes,licet catholicæ fidei veritatis inſcij,tamen vt in gentili ritu geniti ſatis boni, glorioſi Hieronymi mirabilia audientes,ex ciuitate Alexãdria multis adunatis opibus,deuotione eiuſdem feruidi ceperunt iter,vt eiuſdẽ glorioſi *Hieronymi* reliquias viſitarent. Cumq; iam *incœpto itinere* quoddã à tramite deuij *introiſſent nemus*,vbi nulla hominũ,aut equorum veſtigia videbantur,beati Hieronymi inuocantes nomen,eiuſdem ſe cuſtodiæ tradiderunt. In eodem ſiquidem nemore, quidam latronum habens ſub ſe plu*res* quingentis latronibus habitabat princeps,hos & illos ad aliquod prædeſtinans iter, vt tranſeuntes interB ficerent, & ad eundem & cæteros ſpolia reportarent. Is itaque princeps hos tranſeuntes intuens,tribus conuocatis latronibus,vt ad eos interficiendum accederẽt, imperauit. Qui ſui principis implere iuſſa cupientes, aſſumptis armis, illorſum via qua gradiebantur Alexandrini,concito curſu tendunt. Magna ſiquidẽ glorioſi Hieronymi merita,maiora & prodigia,forte, vt puto,à ſanctis modicis talia nunquam viſa. Accelerãt latrones,vt tranſeuntes mactent. *Sed* dum prope fuerunt,quos prius ſolum cernebãt duos, paulominus innumerabiles eſſe vident. Inter quos vir præibat tanto lumine circunluſtrans vt intuendi in eum aliqualiter fas non eſſet. Apprehendit timor,ſtupor, & admiratio hos latrones,quid aliud poſſint facere neſciunt niſi ad latrones alios remeare. At vbi iam forent à longe redeuntes retrouerſi, ſolum duos homines,vt prius reuiderunt. Mirantur nimis latrones,& ſe illuſos arbitrantes, cœperunt ad tranſeuntes homines retrogradi. At vbi appropinquarunt,vti prius viderãt, tunc viderunt. Magis ac magis ſtupefacti latrones,cernentes in vacuum ſe rediſſe, terga verterunt, & velociter ad ſuum quid hi feciſſent expectantem principem deuenerunt.
C Increpat eos princeps, quid tãdiu peregiſſent. Sed cum rem geſtã audiſſet,eos inſipientes & fatuos exiſtimans, duodecim aliis latronibus conuocatis cum eiſdem ipſemet verſus homines tranſeuntes meat curſum. A lõge duos cernunt,ſed propinqui vti primi viderant, ſic & iſti. Eorundem protinus tremunt baſes,trepidat cor, fiunt velut amentes omni vigore animi deſtituti. Tãdem in ſe redeuntes, eos latenter ſequuntur,cupientes quid deinceps accidat,edoceri. Trepidant verò huius neſcij trãſeuntes hos videntes homines, & inter ſe qui hi ſint auide percontantur. Denique iam occaſu ſolis inclinata die,cum quid in nocte faciant neſciunt,illos duodecim latrones viatores exiſtimantes, ad eoſdem conſulendũ ſtatuunt declinare. At vbi ad latrones veniendi iter carpunt, eoſdem latrones ſolum duos cernunt: Quo vigorem latrones adepti tranſeuntibus & ipſi protinus obuiarunt. Qui omnes inuicem iuncti ſe ſimul ſalutarunt. Interim interrogãt latrones, qui ſint, vnde veniant,& quò pergant? At illi inquiunt, Sumus de Alexandria, inde venientes Bethleem petimus, vt glorioſi Hieronymi reliquias viſitemus. Ad hæc latronum princeps: Qui,inquit,fuerunt viri qui hucuſq; vobiſcum tantummodo veniebant? Mirantur hos talia fari viatores & ſe poſtquam nemus intrauerunt,neminẽ niſi ipſos & tres alios vidiſſe, vel audiſſe dicunt. Quæ geſta fuerant,tunc latronum narrat princeps,illos obſecrans,vt ipſi ob quã cauſam hoc acciderit,ſi noſcunt, debeant indicare. Quibus illi,ob aliã cauſam, niſi quia glorioſi Hieronymi cuſtodiæ ſe dederunt,hoc eueniſſe ſe neſcire dicũt. Ad hoc latrones, ſpiritu ſancto qui vbi vult ſpirat ſubito inſpirante,omni quã prius habebant ferocitate depoſita,in terram eorum pedibus prouoluti,pro excogitatis flagitiis veniam poſtulantes,illos ad latrones alios perduxerunt. *Sed* quod dicã non minus patet ad contuendum. Hora prima noctis ad latrones expectãtes deueniunt, poſt hoc quid acciderat declarant,eoſdem ſuppliciter exorantes, vt hi flagitiis ſolitis iam expulſis,ad glorioſum viſitandũ cadauer Hieronymi ſecum irent. Fit his verbis cæteris latronibus irriſio. Promittunt ſiquidem ſuo principi & illis aliis necem duriſſimam, ſi audeant amplius iſta fari. Non ceſſantibus autẽ illis priora iterum loqui verba, latronum quamplurimi canis rabie furibundi, mox in eos inſurgunt enſibus denudatis. Potuerunt nempe rhompheas eleuare,ſed ipſis glorioſi Hieronymi auxilia poſtulantibus enſes deponere,donec illi qui fuerant occidendi,à Hieronymo poſtularunt,nullatenus valuerũt. O ineffabilis clementia *Saluatoris*, quot modis quos vult facit ad agnitionem ſui nominis deuenire? Repẽte hæc tam inſueta omnis illa latronum videns cõcio, altis deo & glorioſo Hieronymo vocibus debitas agũt laudes,eiuſdem ſe vouẽtes reliquias viſitare. Facto igitur mane plures trecentis hominibus, qui tunc tẽporis ibi erant talia perpetrantes flagitia,cum eiſdẽ Alexandrinis ex illo exeuntes nemore ad glorioſi Hieronymi tumulũ deuenerunt: cũctis tam inſueta prodigia enarrantes. Baptizantur itaque gentiles Alexandrini,& cũctis mundi vanitatibus conculcatis,religioſam in quodam cœnobio vitam ducunt. Latrones autẽ illi ſimiliter ad lucem veritatis ſanctæq; & *laudabilis vitæ* diuina gratia & *glorioſi Hieronymi meritis* peruenerũt.

Sicut Conſtantinopolitanis literis hac de re mihi ſpecialiter directis tranſacto non longo dierum ſpatio intellexi, ſimile penè miraculum illi quod ſupra fatus ſum,duobus accidit Romanis iuuenibus, à Romana vrbe Bethleem veniẽtibus, pro glorioſi Hieronymi viſitando corpore. Quod tractabo ſicuti breuius potero. Cum igitur duo illi iuuenes cuidã appropinquarent ruri, à Conſtantinopoli per duodecim ferè diſtante miliariorum ſpatium,antequam rus à duobus miliaribus introirent,cadẽ fere hora quorſum veniebant duos contigerat homines interimi. Quorum mortis rumore prædicti reſonante ruri, loci eiuſdem viri inſimul congregati circunquaque quis horum fuerit interfector,cœperunt inquirere vehemẽter. Cumq; diligenter perquirerent, adeſſe certum neminem, niſi prædictos iuuenes,qui iam prope venerant, reperiẽtes, eoſdem protinus tenuerunt, ab eiſdem credentes fore homines interfectos. Mirantur itaque huius ignari iuuenes,& horum ſe nil ſcire totis niſibus coniurabãt. At illi eorum pro nihilo computantes verba,captos eoſdẽ ad rus conantur ducere feſtinanter. Poſt hoc de rure, quòd ad eoſdem viros iuſtitia non ſpectabat, cum accuſationibus ad Cõſtantinopolitanum dominum capti iuuenes deſtinantur. Quin ne nimis longus fiam verbis, quod non fecerant tormentorum rigore iuue-

D

E

F

nibus

G nibus iam confessis,adiicitur more solito sententia decollandi. Heu quale cor audiendo tot lamenta innocentiũ, quos & iuuentis & pulchritudinis maxima venustas & ortus nobilissimus decorabant, posset se à lachrymis continere? Flentes itaque iuuenes,grauibus lachrymis pallidas facies irrigantes,vlulatus, gemitusq; & suspiria promere non cessantes: Glorioſe dicebant Hieronyme,hoc tale ne est præmium quod obsequentibus tibi præstas? Est tale quod labore tui meruimus itineris? Heu Romana vrbs nostri prescia ortus: nõ sic te credebamus nesciam nostræ finis. Ad locum nanque tanti supplicij, ibidem gentium multitudine maxima expectante,innoxij iuuenes conducuntur. O ineffabilis misericordia dei nostri, qua cœlum redũdat & terra,nec vllius ad se currentis obliuiscitur misereri. Flexis in loco quo plectendi erant genibus,in cœlũ vtriq; iuuenes manibus eleuatis: Glorioſe magna voce, inquiunt,Hieronyme nostræ salutis & auxilij portus,nostræq; spei anchora saluberrima & vitalis, hac inclina hora nostris indignis supplicationibus pias aures, vt si hoc quo punimur scelus non fecimus,tuas liberationis opes pietate solita sentiamus. Quòd si fecimus,exigẽte
H iustitia condemnemur. Hæc vbi dixerunt,colla extendunt carnificibus ferienda,nil dicẽtes aliud,quàm Succurre,succurre Hieronyme glorioſe. Quid mirũ si tot lachrymis cunctorum ad se currentiũ misericors opifex Hieronymus se à miserendo non potuit abstinere, cum circunstantium omnium,& carnificum corda ad compassionem mouerentur? Eleuatis siquidem ensibus, iuuenum carnifices colla feriunt, sed colla percussionũ signa vti porphyretici lapides forẽt recipiunt. Mirantur carnifices,credentes se ictus fefellisse, denuo eleuãt vt plus possint enses,& feriunt,sed tamen vt prius insensibilia iuuenum colla manent. At illi iterum atque iterum feriunt, sed enses vti essent paleę iuuenes nunquam lædunt. Oritur ex hoc inter astantes admiratio, & stupor vehemẽtissimus omnes capit. Hincinde gentium ad tam insuetam visionem confluit multitudo. Audit hoc & ipse sentẽtiæ lator, & currit,iubet iterum carnificibus,vt se vidente denuo feriant,& tamen omnimode illæsa iuuenum colla manent. *Stupens magis* ac magis iudex,tantiq; ignarus miraculi, nil scit aliud cur hæc fiant,quàm veneficia cogitare. Prœcepit itaque ministris omni mora postposita, nudos tradi arsuros
I iuuenes rogi flammis. Circa illos mox copiosus ignis accenditur,infunditur lignis oleum & pix, vt eorũ vita citius destruatur. Quid mirandum: si compos protegẽdi ab ensibus glorioſus Hieronymus,à flammis, suos se inuocantes sedulis vocibus iuuenes potuit liberare? Sursum ignium flammæ in immensum scandunt. At iuuenes sub alis consistentes Hieronymi glorioſi,salubriter permanent,veluti in amœno si quiescerent viridario & iucundo. Post hæc iudex vtrum hoc asscribẽdum miraculis an veneficis, certius cupiens experiri, vt si hi diebus octo suspensi viuerent, quo vellent abirent soluti & liberi censuit. Suspensis itaque illis, mox Hieronymi glorioſi præsentia minime defuit,qui plãtas manibus tenens pedum, illæsos & viuaces statutis diebus mirabiliter obseruauit. Currunt igitur octauo die totius ciuitatis & circumadiacẽtium villarum viri,currit & iudex. Cernũt clare glorioſum miraculum, patefacientibus quæ viderunt,qui ad custodiendos iuuenes fuerant deputati. Mirãtur omnes,vocibus in excelsis laudes peragunt creatori & Hieronymo glorioſo. Mox de ęculeo innoxij iuuenes deponuntur,& maximis honorum exequiis ab omni populo venerantur. K
Verum qui in vrbem Constantinopolitanam capti & dolore vehementissimo intrauerant, liberi honorifice & cum gaudio ineffabili exierunt, & tandem annuẽte deo à multis Cõstãtinopolitani populi comitati Bethleem attingẽtes, veneratione debita glorioſi Hieronymi reliquias visitarunt: statimq; depositis secularium omni cura,cœnobium in quo vixit glorioſus Hieronymus, intrauerunt, & vacantes die noctuq; pœnitentiæ & orationibus,cœlibe vita sanctitatis perspicuę in prędicto cœnobio adhuc manent.

MAgnæ admirationis,gaudij,deuotionisq; tam prœcedens iuuenum miraculum extitit, sed multæ formidinis constat sequens in sacris ordinibus maxime constitutis. Apud superiorem Thebaidem quoddam dominarum fuisse ante duos annos dicitur eximium & diues monasterium,omni pulchritudine & excellentia decoratum. In quo penè ducentæ dominæ vitæ honestæ religionis reclusione continua decorisq; moribus permanebant. Ad hoc qui insunt figant aures,ne quod vna hauserit auricula, fundat altera. Nauis quantumcunque sana sit & integra,modicum,immo nil prodest si alta volẽs secare maria, par- L
uum quod fundo inest foramẽ relinquat, vt dira naufragia non admittat. Cur hæc sim fatus,præsentis narrationis historia referabit. Multis itaque pollens prædictum monasterium virtutibus,vnum pessimum,quo ruit,simonię vitium retinebat. Nam instigante diabolo,in eisdem dominabus hęc obseruabatur abusio,vt siquam vellent in monialem recipere, non tantum intuitu charitatis & misericordiæ recipiendæq; bonitate, quantum recipiebant respectu pecuniæ. Nulla enim in monasterium intrare mansura poterat,nisi certa pecuniæ quantitas secum iret. In hoc siquidem erat monasterio sanctimonialis quædam domina,ætate grandæua,quę ab infantia sua ieiuniis & orationibus,omni resoluta cœno, deo vixerat, quæ vitium illud quãplurimum abhorrebat. Cui nocte quadam, vt erat solita, in oratione positæ,glorioſus Hieronymus apparẽs,locum illum immenso lustrans lumine eidem præcepit,vt ad abbatissam cæterásque illius cœnobij moniales mane pergeret, nuncians quòd nisi à peccato iam inueterato manum extraherent, vltionem diuinam subito expectarent. His dictis disparuit. Perterrita visione insueta sanctimonialis domina,quis hic fuerit iubẽs talia nun M
ciari in seipsa auide pertractans, totam illam noctem peregit insomnem. Crepusculo diei adueniente,omnes in capitulo moniales propulsato tintinnabulo congregauit. Quibus admirantibus ad quæ forent tanta festinatione in capitulo conuocatæ: sanctimonialis domina ex earum assurgens medio,quæ viderat & audierat omnibus patefecit. Fit illico ex hoc monialibus cunctis irrisio,hanc exclamant fatuam, multisq; garriunt derisionibus hanc forte illa nimia ebrietate somniasse. Illa verò accepta contumelia, patientiæ scuto se muniens, de earum siquidem pertinacia nimium dolens, sed de sua despectione gaudẽs, ad solitas rediit orationes,supplicans continuo, ne suis monialibus quod audierat eueniret. Transactis igitur diebus decem, nocte media prędictæ sanctimoniali dominæ hac pro re deuotis orationibus incumbenti, glorioſus iterum apparuit Hieronymus, eidẽ vt quæ prius nunciauerat monialibus,denuo intrepide nunciaret, allocutione mandauit benigna. Ad quem illa, Quis,inquit,es domine talia mihi mandans? Hieronymus,inquiens,ſum,& ab

eiusdem

A eiusdem euanuit oculis. Illa verò sciens earum duritiē, quid ageret,quidve diceret,nesciebat. Tandem malens à monialibus insana & ebria reputari quàm diuinis cō traire præceptis,congregatis iterū monialibus quæ viderat & audierat voluit intimare. Aſt vt eam assurgere moniales pestiferæ conspexerunt, diuini nesciæ iudicij sibi de proximo affuturi,antequā verba inciperet, è capitulo cū magnis cachinnationibus exierunt. Quin transactis insuper diebus tribus dormienti prædictæ sanctimoniali dominæ gloriosus Hieronymus ineffabili quasi societate vallatus angelorum,nocte apparens media eam excitauit,eiq; iussit protinus vt de illo exiret monasterio, nec subito futuram sententiam expectaret. Cum illa verò multis lachrymis supplicaret,ne hoc fieret,gloriosus,inquit, Hieronymus: *Ad abbatissam & cæteras pergito omni mora postposita*, eisdem nuncians,quòd nisi pœniteāt, *hac nocte* diuinam sentient vltionem: *si autem* in sua permanebunt duritia, statim exiens amplius in monasterio non moreris. His finitis abscessit. Hæc igitur audiens sanctimonialis,anxia plenaq; tristitiis,capitulum adiit, & cāpanam cœpit vehementer,vt ad capitulum accederent moniales,
B resonare. Quo abbatissa de somno euigilans, cognoscensq; ab hac fore campanam pulsatam, cum iracundia ad capitulum properauit. At vbi illam vidit, diris eam minis increpans,nullum voluit audire verbū:promittens quòd nisi cessaret hoc agere, secum in monasterio amplius nō maneret. Cui sanctimonialis domina,ne tardes,inquit,quæso agere quæ promittis. Profecto me noscas hoc in loco amplius non mansuram. Gloriosus equidem Hieronymus apparens mihi tantummodo hoc statim monasterio futurum iudicium patefecit. Hæc audiens abbatissa deridere cœpit, hanc æstimans vesano capite ista fari,& ostiariā conuocans, iussit vt hanc de monasterio protinus effugaret, mandās eidem, vt aliqua hora sic extra dimissam postmodum faceret introire,vt sic ab incœptis operibus iā cessaret. Hac de re læta sanctimonialis domina,quàm citius potuit è monasterio est egressa: lachrymis tamen fusa doloribusq; repleta pro iis quæ monasterio nouerat euenire. Terribilis siquidē deus fortis atque potens, & quis resistet ei: Heu cur eū homines non formidant, scientes se nullatenus posse ab eius effugere manibus,vt eos magnum & *inenarrabile iudicium eius* non com-
C prehendat: saltem his miseri terreantur exemplis. Audiant qui in suis confidunt diuitiis, quiq; in ira concitant excelsum dominum suæ auaritiæ siccitate, quale huic monasterio à deo propter pecunias faciem auertenti de cœlo est iudicium iaculatum. Penè limen ostij sanctimonialis domina excesserat,quando subito totū corruit monasterium,omnes opprimens moniales, ita quòd ex eis viua aliqua non remansit. Sanctimonialis verò illa in quodam venerabili dominarum monasterio,quod est apud inferiorem Thebaidē, hactenus sanctitate præcipua viua manet.

DIgnum censui præmissis miraculis aliqua alia diuini contra peccantes manifesti iudicij declaratiua iungere, vt si forte præ iudiciorum multitudine peccatorum corda tenacia & plus quàm lapidea in carnea verterentur,quatenus cum se ob peccata cernerent beluas,rationem & cognitionem sui co narenturvt fierent homines,adipisci. Abiecta etenim ratione qua sunt homines, infra bruta animalia rediguntur. Græcorum quidam hęreticus die quadam cum sacerdote quodam in Hierosolymitana Ecclesia publice disputabat. Cumq; sacerdos ob suæ partis defensionē D
authoritatem quandam glorioſi Hieronymi allegaret, vt Græci destrueret rationes, temerario pestifer Græcus ore gloriosum fuisse Hieronymum, totius veritatis lumen,mentitum non erubuit voce fari. At qui voce talem nequitiam perpetrauerat,vocem deinceps vllatenus non formauit.

QVidam insuper alius hæreticus pestifer Arrianorum in quadam disputatione cuidā glorioſi Hieronymi authoritatem cōtra eum inducenti,vt,mentitur,sua temeritate respondit,subito fuit diuina vltione percussus. Nam nondum verbum voce finiens,clamare per totum diem sine aliqua cessatione non desiit: Miserere mei Hieronyme gloriose, quia à te pœnis durissimis torqueor. Et hoc per totum illum diem quantis vocibus poterat clamans,hora cōpletorij miserabiliter cunctis, qui ad hæc cōcurrerant, cernentibus expirauit.

HAEreticus quidam alius pestiferæ hæresis Arrianæ,cui ante meum obitum finem pius imponat dominus,in Ecclesia Sion glorioſi Hieronymi imaginem cernens, Vtinam,inquit, sic tecum viuebas meis manibus tenuissem,quia te meo gladio iu E
gulassem. Hæc vt dicta dedit gladium euaginans tota vi ipsum in imaginis illius guttur infixit. Quàm magnus iste Hieronymus tot faciens mirabilia,cui secundum sua opera similis non apparet:potuit equidem imbecillis in imaginis gutture gladium figere dextera,sed de imagine gladium,& à gladio manum quousque res innotuit,extrahere nullatenus fuit compos. Mox quoque ex percussionis loco tanquam ex hominis corpore viui sanguinis vnda fluxit,quæ vsque modo pro miraculo declarādo fluere nunquam cessat. Eadem insuper hora, qua res sic acta est,iudici in atrio existenti idem gloriosus Hieronymus cum gladio gutturi infixo apparens, pro offensione huiusmodi vindictam fieri postulauit,narrans equidē sibi factam,& hęc dicens abiit. *Stupefactus itaque iudex*,cum cæteris qui astabant, ad Ecclesiam properans, hæreticum manu gladium infixum tenentem repperit. *Qui protinus vt hi viderunt, manum fuit compos à gladio remouendi*. Captus itaq; *hæreticus,in sua permanens duritia*,ob aliud se nō dolere,nisi quòd viuum non teneret Hieronymum, garriens,à populi multitudine lapidibus,lignis,ensibus, & lanceis iugulatur. F

NEpos meus Ioannes quem agnoscis,omni fulgens pulchritudine, quem mihi in locum filij adoptaui,vt puto, tibi pridie quid ei euenerit, enarrauit:sed tamen vt præstantius memoriæ cōmendetur,silentio non transibo. Captus itaque idem Ioannes ante duos annos à *Persis*,& Persarum regis ministris venditus, propter eminentem suam pulchritudinem,ad regis exercēda obsequia deputatur. Cumq; per annum in curia non paruo dolore & tædio permansisset,eodē reuolutionis anni die,prandenti regi seruiens, præ tristitia se à lachrymis non potuit continere. Hoc rex intuens,lachrymarum ab eo auide quærit causam. Qua comperta,in quodam eum castro custodiri fecit. Ibi nocte quadam existente diris lachrymis vndique madefacto, in somnis eidē glorioſus Hieronymus veniens,manumq; eius,vt sibi videbatur,capiens,ad ciuitatem Hierusalem secum duxit. Expergefactus mane, putans se in castro à militibus retineri, in domo qua maneo,se inuenit. Qui admiratione velut amens quasi vtrū in castro vel in domicilio meo staret, nullatenus discernebat:

Universidad de Deusto Biblioteca

G discernebat: in se postremo rediens, emissa voce dormientem familiam excitauit. Currunt igitur ad me famuli, adesse Ioannē ineffabili gaudio nunciātes. Quare dubius accurrēs, quem à Persis vinctum putabam, præsentem cerno. Quo quidem quid ei acciderat enarrāte, deo & glorioso Hieronymo laudes maximæ persoluuntur.

SAnctimonialis quædam domina, omnium penè pulcherrima fœminarū, ætate iuuencula, sed animi sapientia valde cana, beati Hieronymi deuotissima, in quodam cœnobio dominarum multa sanctitate, vt opinor, adhuc viuit: cui quod audies dicitur contigisse. Sit mulier hæc aliis in exemplum, quæ huc illucq; per plateas & vicos discurrere non cessant, sua stultorum hominū illaqueantes animas visione. Nullo tot diabolus animas rete capit, quot laqueo pessimo mulierum. Sanctimonialis hæc, vt omnium dominarum testimonio comprobatur, nunquam nisi eam maxima compellat necessitas, extra suam cellam gradum figit. Neque enim aliud agit opus, quin aut orationibus vacat, aut lectionibus & meditationibus implicatur, aut corpus reficit dormiendo. His dirus serpens antiH quus diabolus operibus inuidens, vt eam à sancto proposito reuocaret, cuiusdam nobilissimi iuuenis animū in eiusdem sanctimonialis intantum incitauit concupiscētiam, quòd nil poterat die noctuq; aliud nisi quomodo posset eam attingere, cogitare. Circa monasterium veri luminis obcæcatus cōtinue pergens, nullum remedium aliud reperire quibat. Tanta namq; insciticę nube caligatus extitit, vt multotiens se suis pernicioſis turbatum affectibus cernens, voluerit se aquis tradere suffocandum. Stulti amoris stultum iuuenem catena de die in diem stringit, vt hæc ad sanctimonialis aures resonent ob suam non audet pudicitiam. Qua de re omni ad hoc auxilio destitutus, quendam inueniens magum, veneficia dæmonum incantationes nefandis artibus exercentem, magnam promittit, si quod optat expertus fuerit, pecuniæ quantitatem. Tunc veneficiorum magus suis carminibus conuocatum dæmonem decipiendi causa nocte media festinè ad sanctam destinat monialem. Ad cellulam itaque accedens dęmon transire vltra cellulę *Hieronymi imaginis in cella pictæ* timore nimio nequit limen. Mira res Augustine, vt multiplicibus patet exemplis, tantus glorioſi HieI ronymi timor diabolo inest, vt etiam suæ picturæ non audeat apparere. Nam si cui ab eodem obsesso corpori preciosa demonstretur imago, ab eodem cōtinuo diabolus effugatur. Igitur commissum exempli opus nequā spiritus desperans, ad mittentem reuertitur, sibiq; negari ad monialem introitum pandit ob glorioſi Hieronymi imaginem cellæ pictam: quam deridens magus dimisit. Moxq; conuocatum alium dæmonē quàm potest mittit citius ad huiusmodi opera finienda. Fitq; secundo id quod primo. At secundus per horam forte manens coactus excelsas cœpit voces emittere, *Si me Hieronyme hinc finis recedere, huc vlterius nō reuertar*. Ad hæc stupefacta mulier, quæ in orationibus in cellula inhærebat, quis istas fundat voces nimio pauore percontatur. Non cessante diabolo sic clamare, excitatæ illius cœnobij moniales, timore percussæ grandi, tremulæ ad illam accurrūt cellam, cruce domini præeunte. At vbi illum fore nequam spiritum sciunt, eundem coniurant, vt debeat qua de causa venerit, intimare. Narrans equidem diabolus rei seriem, seq; gemitibus & vlulatibus pandēs catenis ignis vinctum à Hieronymo retineri, rogat eas vt suis mereatur precibus K abeundi gratiā inuenire. At vbi hęc moniales audiunt, deo & glorioso Hieronymo laudes reddunt, suppliciter postulantes vt dæmonem hunc nullatenus reuersurum de eodem cœnobio effugaret. Vix orationum verbis finitis, diabolus magnis stridoribus ex eodem loco recedens magum adiit, eumq; capiens tantis verberibus & cruciatibus flagellauit, vt per multa horarum spatia aliquod vitale signum paulominus appareret, diris clamans vocibus: Mei cruciatus causa fuisti ad illam me destinās monialem, certe in te eisdem verberibus vindicabor. Inter hæc autem verba tam horrida, magus cū se penè perniciei protritum cerneret, suas videns artes nullum sibi auxilium adhibere, ad totius refugij portū *Hieronymum* glorioſum iam naufragus se dirigens, *Glorioſe, inquit, Hieronyme*, huic ad tuam clementiā subueni misero accurrenti, *ei solita misericordiæ dona* prægrandia non denegans. *Promitto nanq;* si tuis hac hora intus auxiliis perniciei tam horribili non succūbam, quòd deinceps cunctis exutus fallaciis, à tuis obsequiis non recedam. His finitis, velut fumus ab eodem nequam spiritus euanuit. Per annum autem idem iacuit verberibus magus intantum sui corporis impos, L quòd non nisi alieno auxilio potuit se mouere. Mox idem accepta pœnitentia magus, antequā de lecto surgeret, cūctis combustis codicibus, quibus artes illas nequissimas exercebat, venditisq; omnibus quæ habebat & pauperibus erogatis, completo anno in illa se ob pœnitentiam peragendam in quadam spelunca claudens, eremo in qua per quadriennium glorioſus stetit Hieronymus multa sanctitate & vitę & pœnitentiæ aspe*ritate pollet. Huc quęso iuuenes omnes currant, &* insani iuuenis exemplo discant, ne quod illi contigit, sibi postmodum doleant contigisse. Insanus itaque iuuenis tantis circumligatus luxuriæ laqueis, videns se omnimodę suę miserrimę voluptatis desyderio nephandissimo defraudari, quadam nocte laqueo se suspendit, & sic se infœlix temporali vita potius & perpetua priuauit. Ecce quot malorum causam turpissimum luxuriæ vitium fore liquet. Nil tā ruinę animę pariter & corporis promptum, quātum istud nequissimum arbitror scelus. Ex ipso nanq; homicidia, ebrietates, cōtentiones, & penè vniuersa oriuntur mala, vt veteris & noui te*stamenti infinitis patet exemplis, necnon & continuis* manifestisq; *experientiis declaratur. Ad hoc autem vt* M maior iuuenibus detur astutia se tuendi, Nā status vllus periculoſior non est insipiētis iuuentutis statu, aliud censui exemplum mei nepotis Rufi, ętatis forte annorum decem & octo, quanquā dolore nimio, subrogare.

NOn est ambiguum ista quæ incipio enarrare magnis tribulationibus meæ memoriæ reuocari, sed tamen vt præmissum est, vt omnibus & maxime iuuenibus proueniat in exemplum, silentio illa nequeo præterire. Nepos quidam meus, Rufus nomine, vtroque priuatus parente, anniculus ad meas deuenit manus, qui vtinam ex matris visceribus nō exisset ne illi quod sustinet, contigisset: quem tanta diligētia suo infortunio enutriui vt à pluribus à me genitus putaretur. Crescens itaque in diem puer infœlix ætate sed non sapientia, ingenti pulchritudine corporis, sed non animæ decorisq; & probis moribus, honestate, bonitate, & multæ sapientiæ elegantia: quanquam vane decoratus, à cunctis dilectione superflua colebatur. Is nanque in decimooctauo ætatis suæ anno imbecillis & miserrimus expirauit. Propter quem tantus ab omnibus

Universidad de Deusto Biblioteca

A nibus insonuit luctus,vt vix per mensem finem potuerit inuenire. Sed certe luctus pro eo quod euenerat nō sufficit. Ast ego eius nimiæ incumbens dilectioni, pluries glorioſum rogaui Hieronymum,vt mihi quid nepoti meo acciderat,reuelaret. Igitur meis annuens glorioſus Hieronymus precibus, obtinui quod gliſcebam. Oranti enim mihi die quodam hora nona,tantus euenit fœtor, quòd naribus nullatenus poteram tolerare. Hæc dum mecū tacitus reputans, vnde hic tantus adeſſet fœtor,admirarer,ſupra meum verticē eleuatis oculis,infœlicem nepotem vidi terribilis viſionis,ita quòd in eum viſum imprimere non audebam. Nam catenis igneis circumligatus fornacis inſtar flammas fœtidiſſimas eructabat. Ad hanc itaque viſionem ſubito me tam vehemēs timor irrepſit,vt dum *pluries loqui* vellem,formandi vocem *nullatenus cōpos* eram. Poſtremo aliquātulum *in me rediens*,ſi meus erat nepos voce cœpi perquirere tremebunda. Ad hæc ille vlulatibus & ſuſpiriis, Vtinam,inquit, non fuiſſem,ne tam diris eſſem cruciatibus deputatus. Nam ſcias me tartareis manſionibus perpetuis temporibus permanſurum. Heu quid dicam? His dictis tantus mihi dolor affuit, vt ſim
B pluries admiratus quomodo vita protinus non diſceſſit. Longis autem expletis colloquiis ab eodem ſciſcitatus fui,cur diuinæ fuiſſet miſericordiæ ſic expers, cum in mundo tot virtutibus ſic polleret. Pro nulla,inquit, me ſcias cauſa fore damnatum, niſi quia in ludis maxime delectabar. At quia in morte accepta pœnitentia quaſi ſtulta ignorantia poſtpoſui confiteri,diuinā non merui veniam adipiſci. Et hæc dicens,à meis diſparuit oculis. Talis autem eo abeunte remanſit fœtor,vt in loco illum hactenus nullus audeat introire. Ecce quātum turpiſſimum ludi ſcelus diuinæ abhorrent maieſtatis oculi. Timeamus ergo,ne nos bonorum rapiat inermes tam repētinus interitus, ne non pœnitere nos vitiorum contingat,dum tempus ineſt,quia poſtmodū pœnitentia foret fruſtra. Vt igitur Chriſtianus tantæ ruinæ ludi procul effugiat nephas, immo vt omnium memoria deleatur,exempla alia quędam quàm breuius potero ſurrogabo.

IN Samaria quindecim nondū expletis diebus,dum miſer quidam ludens,quaſi omnia quæ habere poterat conſumpſiſſet, *glorioſi cœpit Hieronymi nomen auſu temerario blaſphemare. Quem nephanda*
C blaſphemiæ vix finientem verba,videntibus & ſtupētibus cunctis,mox è cœlo fulmen veniens interemit.

TRibus aliis in Tyro ludētibus hoc accidit quod enarro. Cum enim illi ſuū vellent incipere ludum,vt ij qui ſe hoc ab eiſdem audiſſe & totam rei ſeriem etiam ſe vidiſſe fantur, & referunt,ſic dixerunt. Quancunque potes exerce vim Hieronyme,quia te inuito ludum iſtum alacriter finiemus. His ita dictis ſuum incœperunt ludum,quo quidem primordiato,quaſi vno elapſo inſtanti,ſe terra aperiēs,illos ſolum abſorbuit,ita vt nil ex eis amplius fuerit viſum.

QVod viſu noſcitur, veriſſimo teſtimonio cōprobatur. Idcirco quæ dico quanquam multis poſſent comprobari teſtibus, tamen meipſo teſte,qui ea viſione propria didici cōprobabo. Iuxta meam in qua in Hieruſalem habito ædē, nobiliſſimus quidam miles fuit,tranſitoriis nimirum locuples, qui vnicum habens filium, eiuſdem ſtultiſſimi amoris cæcitate percuſſus,non ſolum à prauis eum non corrigere, ſed etiam eum ipſemet praua inſtruere conabatur. Parentes fatui & iſti ſimiles, mentis quæſo oculos huc inclinent, vt quis finis eueniat non ignorent. Multi D enim homines magnas animæ & corporis inciderunt ruinas ob prauorum parentum inſipientiam. Creſcens nanque illius militis filius, cunctis moribus bonis deſtitutus,de die in diem peierando,totum ſuum tempus amittens in ludis & blaſphemiis, cunctisq; immunditiis,patre cauſante,annum attingit duodenū. Qui quodam adueſperaſcente die ſolitis cum patre ludis inſiſtens, ludum eodem vt gliſcebat non habente, primo prorupit in hęc verba. *Si quid ille poteſt Hieronymus, qui ludos prohibet,iam exerceat:nā ſe inuito hinc non* niſi victor exurgam. Verum hæc duntaxat ipſo proſequente,nequam ſpiritus teterrimi hominis ſpecie cunctis videntibus locum in quo ludebat veloci gradu adiens,eundem puerum infœlicem rapuit. Sed quo eum detulit nulli hactenus hominum eſt compertum. Verum,vt puto,eum detulit in infernum. Eadem namq; hora caſu ad quandam meę domus feneſtram,quę loco in quo ludentes degebant pater & filius,ex oppoſito ſita eſt,me poſueram, quo me videre fuit neceſſe veritate perſpicua ſeriem tam formidandæ rei geſtæ. Diſcant ergo iuuenes in iuuentutis tempore, quod cæteris eſt præſtantius,expetendis moribus ſe fulcire, ne vili- E
bus caducisq; moribus iuuenilis animus informatus, ſtatum in canicie nequeat permutare. Quod enim nouæ chartæ inſcribitur,de facili non deletur. Diſcāt etiā parentes fatui filios correctionibus & verberibus erudire,nec vitiorum ſinant vepres radices figere non faciliter euellendas, ne fiendi & hic & in futuro cedant euentus. Nam niſi fallor,ad æternorum gaudiorū patriam deueniēdi arctiſſima & ſine ambiguitate aliqua à pauciſſimis certe cognita extat via. Eundi ad perditionem iter latiſſimum,& multis immo penè infinitis limitibus plenum fore conſtat. Quodlibet enim mortalium peccatorum ad perditionē ſuum tramitē ſtruit. Quo dum hominum,non ſolum Paganorum, ſed etiā illorum quos ſacri baptiſmatis vnda lauit: nam de Paganis nulla oritur quæſtio quòd non damnentur, maiorem fore liquet numerum multiplicibus inſiſtētium flagitiis,quorum nulla penè vnquā cognoſcitur emendatio: *quinimmo,reſpectiue quidem dico pariter bonis & malis hominibus conſyderatis*,non eſt qui faciat bonum,non eſt vſque ad vnum, ſed omnes poſt ſuas improbas & peſſimas ambulant voluptates. Conſequenter concludi debet,quòd ad ęternæ beatitudinis gaudia F
rariſſimi gradiantur. Infinitæ quinimmo omnes penè ſacrę ſcripturæ authoritates hoc teſtantur. Infinita ſiquidem exempla poſſemus perſpicaciter intueri,ad huiuſmodi veritatem ſufficientius demonſtrandam. Hoc ex omnibus vnum cenſeri decet,nec ab hoc diſcrepare poteſt, nullum ſcilicet ad ęterna modo aliquo peruenire poſſe gaudia,niſi omnibus non particulariter, ſed totaliter vitiis extirpatis,virtutum ſtudeat itinere feſtinare. His iam fine dato, exempla & prodigia quædam iam huius operis fini propinquus breuiter introducam. Et duo prędipue admiranda,quę à venerabili viro Nicolao Cretenſis inſulæ archiepiſcopo referente didici, primò dicam.

VEnerabilis idem archiepiſcopus pridie glorioſi Hieronymi deuotione nimia Bethleē veniens, vt eiuſdem cunctis honoribus colendas reliquias viſitaret, vt totus charitate feruidus redire noluit, donec me ſua gratiſſima viſitatione eximiis lætitiis adimpleret. Qui vti donorum præcipuus vt gratiſſima mihi donaria ſuperabundantiſſimè more ſolito impertiret.

Universidad de Deusto Biblioteca

G impertiret,me visitare minime contentus, mecum dignatus est iam diebus pluribus commorari, & etiam adhuc manet, quod vtinam tempore longo duret. In Christo namq; Augustine charissime venerabilis idē pontifex te salutat. Quampluries igitur mihi suorum verborum auido venerabilis idem pontifex enarrauit, hoc tale in ciuitate Candia cōtigisse. Sacerdos quidam suus suæ maioris Ecclesiæ custos,impudicus,luxuriæ & ebrietati deditus, nondum completo anno de hoc seculo migrauit. Cuius corpore in cæterorum sepulto barathro sacerdotum, vt eius punitio cunctis innotesceret ad exemplum,subsequenti nocte tantus in Ecclesia, eiusq; cœmiteriis fuit strepitus,quōd rumore nimio in vrbe illa commorantes excitati, pauore ingenti velut amentes ad Ecclesiam cucurrerunt. Stāt itaque omnes circa Ecclesiam,strepitus vehementes, campanarumq; sonitus audientes. Diuinam quidem exorant clementiam, quatenus cur ista fiāt debeat reuelare: sed nullum exauditionis sentiunt adiuuamē. Diluculo hoc cessante, cuncta quæ fuerant in Ecclesia reperiunt reuoluta, & quasi vndique flammis ignium violata. Ad hoc me-
H moratus pontifex orationes indicens populo, quid sequenti eueniat nocte pręcipit expectari. Ne nimis succumbam verbis,sequenti nocte duplex strepitus & pauoris tribulatio est secuta. Qua de re,repletus populus amaritudine & dolore, cernens nullum sibi à domino adiutorium euēnire,sicut vulnerati qui in monumentis proiecti dormiunt,existebant. Die autem elucescēte,omnibus in Ecclesia orationibus cōgregatis,gloriosus Hieronymus subito septies sole splendidior in Ecclesiam veniens,ad altareq; gradiens cunctis videntibus & mirantibus,per horā forte sub silentio manens, obstupenti populo,hoc propter sacerdotis illius miserū cadauer sacris indigne locis conditum ad terrorē peccantium contigisse intimauit: eidemq; mandans vt cadauer miserum tartareis post resurrectionem omniū mansionibus deputādum, dissepultum flammis traderent protinus concremandum. Alioquin incœpta pestilentia non abiret. Et sic ab intuentium oculis est inuisus. Quod vt ordinauerat lætabundus populus protinus adimpleuit,deo & beato Hieronymo laudes prę-
I cipuas persoluendo. Et sic pestis illa cessauit. Qui deinceps beatissimum Hieronymū omnes vnanimiter deuotione maxima incœperunt colere.

IN eadem insuper ciuitate quidā pulcherrimus extitit iuuenis, Titus nomine,honestis moribus, luculentus,carnali non ignobiliori natus progenie,prędines valde,totam penē deuotionem & fiduciā habens in beato Hieronymo. Hic siquidem iuuenis virgineo nitens candore, in eiusdem sanctæ virginitatis proposito vsque ad vicesimum annum probis vitæ moribus perdurauit. Quo itaque tempore completo,sui fratris nefando cōsilio incitatus,spretis tam nobilissimis virginitatis gemmis, auri prętiosissimum metallum calcans, ad carnis spurcitias & lutum ac fœtorem vehementer declinans,puellam quandam omni pulchritudine corporis renitentem sibi in matrimonio copulauit. In cuius amoris retibus ita se capiens, quōd aliud præter ipsam poterat minime cogitare, de die in diem cœpit diuina obsequia obliuiscī. At quia miser dereliquit iustitiam,oblitus fuit deum alentē se, oblitus fuit sibi dominus misereri. Completo nanque anno,quo cū puella iuuenis insensatus steterat, non vt matrimonio fingeretur,sed causa explendę libidinis copulatus,suggerēte diabolica astutia,iuuenis frater puellæ illaqueatus amore auide diu quęrens eius amplexibus frui,tandem quod optauerat est adeptus. Huc accurrant iuuenes & exemplo iuuenis sint experti. Fiunt nota inueni puellæ viro iam peracta. Tacens idē cogitat auide,quo valeat modo rei certitudinem reperire. Expectat diebus aliquot se simulans hoc nescire. Ast die quodā ordinat vrbem deserens peregre proficisci. Et latens per diem in ciuitate,nocte media domum veniens,reseratis seris à puella seruitrice clam,vt prius simul ordinauerant ambo,vsque ad thalamum,in quo eius frater & vxor in lecto stabant, procedens sibi postulat aperiri. Mirantur illi,& timore perterriti vehementi, pulsanti negligunt ostium reserare. Tandē confractis seris thalami,iuuenis ira & furore nimio fornacis instar ardētis vndique *inflāmatus*,vxorem primo euaginato gladio interfecit. *Deinde sub thoro* proprium latitantem fratrem inueniens interemit. *His ita* gestis ex ciuitate exiens,multo tempore per mundum *hue illucq;* errans cum quibusdam aliis cœpit quosdam trāseuntes in itinere deprędari,ac etiam ugulare. Permanenti itaque eidem Tito per decem annos talibus negociis implicato, glorioſissimus Hieronymus salubre refugium & vitale,die quadam iam adueſperascente luce in modū mercatoris se monstrauit, ne ille solummodo habitæ deuotionis præmiis priūaretur. Nam ille quanquā tot & tanta vitia abhorrenda cōtinue exerceret, tamen in beato Hieronymo deuotionem aliquam retinebat, ita vt eidem quotidie se commēdans, boni aliquid diebus singulis ad eius honorem facere nullatenus postponebat. Cernens itaque Titus mercatorem,nefandis sociis ad solita nequitiæ opera conuocatis,concito cum eisdē pergens cursu *vibratis lanceis Hieronymo* mercatoris instar obuiat venienti. Moxq; in eum insurgens à sociis eundem præcepit retineri,donec eius lateri gladius infigatur. Deinde manum eleuat,interficiēdi gladium retinentem, vt scelus tantum valeat iam explere. Ad hæc Hieronymus glorioſus, Amore,inquit,Hieronymi,quem tu diligis,aliqua loquēdi breuis licentia mihi detur, postmodum si volueris,facito id quod optas. Ad hæc & Titus,Amore,inquit,eius quem nominasti, & loquendi & viuendi licentia tibi vt postulas concedatur,tantum quæ portas mercimonia iam depone. At
M *glorioſus Hieronymus, Egoipse sum Hieronymus qui hue propter tuam liberationem veni, ne mihi à te impensa* obsequia in vacuum præterirent. Te tot quæ gessisti peccaminum iam pœniteat,ad teipsum redeas, ne formides: hucusque me noueris propter tuam salutem & animæ & corporis supplicem erga te apud iratam diuinam iustitiā extitisse, ne in te dignas tibi sæuitias exerceret. Ad pœnitentiæ igitur quàm citius perge callem,& peccatorum onera iam depone,alioquin me tui custodem & apud deum supplicem non habebis. His dictis Hieronymus glorioſus ab illorum oculis disparuit. Ad hoc stupefactus Titus, & qui cum illo erant, timore & admiratione tam ingenti ad terram procidens,per horam nō potuit eleuari. Tunc subito in Titum,& qui cū illo erant spiritussancti gratia est effusa, & lux eos cœlitus illustrauit. Qui protinus in viros alteros iam mutari,spretis cunctis spurcitiis vitiorum,ad pœnitentiæ tramitem rediere. Deinde ad eremorū antra deuia & ignota properātes,in magnis se corporum asperitatibus,& vita sanctissima tradiderunt.

MIraculum aliud quod veridicorum testimonio solidissime in superioribus AEgypti partibus peractum intellexi, quatenus hominibus &

A bus & maxime iuuenibus quantumcunque caſtis proueniat in exemplum,ad euitandum periculum mulierum,præcedenti miraculo addere cogito fore gratum. Monachus quidam iuuenis & decorus, honeſtate præcipuus,morum maturus,qui ſenex virginalis pudicitię cuſtos, cunctisq; illius monaſterij monachis ſpeculum ſanctitatis,glorioſiſſimi Hieronymi amator deuotiſſimus fuit.12. degens annis in monaſterio,continue orationibus vacans & ſtudio ſcripturarum.Hic amore caſtitatis timens,ne cor aliqualiter violaret, mulierum viſus ineffabiliter abhorrebat, ita vt earum memoriã formidaret.Huic propoſito diabolus antiquus ſerpens, & hominum inimicus, inuidens,ſuæ nequitiæ inueteratæ contra eum dolos & artes *multiplices incitauit*, continue cogitationum ſtimulis *iuuenem* peſſimus tentator affligens die noctuq; à tẽrationibus duobus menſibus non ceſſauit. *Iuuenis* verò prouidus ſeſe domini & beati *Hieronymi*,cuius dilectionis ardore feruebat, commendans cuſtodiæ victrici,tentamenta diabolica ieiuniis & orationibus triũphabat.Confluant huc quęſo iuuenes atque ſenes, & quanti ſit caſus mulierũ fallax pulchritudo hic doceãtur,maxime per exemplum.

B Cernens ſe aſperis perfidus diabolus à iuuene ſuperari, tanquam leo rugiens ſubtiliores nocendi artes cœpit quærere,vt iuuenem deuoraret: fit itaque inter eos pugna grauis. Hinc aſtutiis conſuetis caſtra aduerſus iuuenem ſtruit peſſimus inimicus,hinc iuuenis orationes & glorioſi Hieronymi protectio caſtrorum ſternunt munitiones, & vires eorum triumpho nobili vilipendunt. Interea genitoris ad mortem ægrotantis viſitationis cauſa ingruente, *ex monaſterio in ciuitatem* ad paternam ædem venire iuuenis eſt compulſus. Nam ſe pater dolore nimio moriturum ſi viſione fruſtraretur filij,crebris clamoribus acclamabat.Ob hoc dolens monachus, timens ne mulierum viſu cor mundum & virgineo cãdore nitidum violaret, potius,niſi fratrum ſui cœnobij fuiſſet ſupplicationibus inclinatus, erga patrem crudelitatem volebat propter dominum exercere, quàm eidem infirmanti compati à monaſterio recedendo.*Sciebat enim monacho nil tam nocuum, deteſtabile,& mortale,quàm vicos & ciuitates & gẽtium multitudinem circumire. Nulla certe permanet in homine quies mentis, qui multorũ verboſitatibus & vaniloquiis implicatur. Quod aqua piſcibus*, monachis

C idem præcipue ſilentium operatur.In paterna itaq; manens ęde monachus,diebus tribus tædio tam vehemẽti affectus eſt, quòd ſibi potius videbatur tetris ſe fore carceribus mãcipatum.Completo die tertio,dum eum cum ſorore ſua quadam pulchritudinis inauditæ,infirmitatis cauſa patris crura ſimul contingeret confricare,caſu ſororis dextera eiuſdem tangente dexterã, tam diris libidinis & eiuſdem ſororis ineptæ & abominabilis concupiſcentiæ fuit ſubito iaculis cor eiuſdẽ monachi inſtigante diabolo vulneratum, quòd penè eam ad illicita, & omnino ab hominibus abhorrenda, niſi extitiſſet timor verecũdiæ,inuitabat. Heu quid dicam? Quæ monachis illis inerit obſeruantia caſtitatis, qui continue mulierum viſibus potiuntur inſimul colloquendo? *Sic manet in caſtitate homo faciem intuens aſſidue mulierum,ſicut manet palea ſtans in igne.*Fallax certe & ruinæ maxime propinquus caſus, ineuitabileq; periculum eſt fœminę pulchritudo. Timor certe monacho euenit,quẽ timebat,& ſibi accidit,quod tanto tempore verebatur,nec ſine exemplo maximo aliorũ,non illud iuſſum eſt parentibus obedire,in quo ani-

mæ periculum formidatur. A monaſterio inuite mo- D
nachus egreditur,ſed ardore libidinis tam nefandę cor inflammante nil aliud quàm ſororis hoc neſciẽtis ſcelus,faciem improbis oculorum viſibus videre cogitans penè vnquam fuiſſe monaſterium recordatur. Sanatur interim pater,at monachus excuſationibus adinuentis tardat de die in diem ad monaſterium remeare. Manente eodem in paterna domo tribus menſibus, hinc monachos,hinc patrẽ maxima mouit admiratio,omnemq; familiam,cur iſtum tã vehemens irrepſerit mutatio,& alteratio inaudita. Ignorant ſiquidem rei cauſam,idcireo effectum eos contingit ignorare. Ad monaſterium cum duobus ad ſe ex monaſterio deſtinatis monachis tandem reuertitur,illud referens tędium redeundo,quod prius detulerat exeundo.Cœpit itaque in monaſterio corpus degere monachi, cor verò à ſorore aliqualiter non recedit: hoc ſibi fit ſtudiũ ſcripturarũ, vt attingat peſſima quæ affectat. Hæc contemplatio diuinorum, vt peccatorum modum inueniat explendorũ. Percutitur alienus ſui, & à veritatis cognitione deuius continue à diabolo, cuius iugo grauiſſimo imbecille collum ſubmiſit libidinis nouæ telis. *Sicut fumus* deficiunt dies eius,confringuntur ſicut in frixorio oſſa E
eius,& infirmatur doloribus vita eius, irrationabili ſit ſimilis animali. Obliuiſcitur in toto diuinam clementiam exorare, tota die cogitans, quis modus appareat habilis,vt poculũ mortis valeat deguſtare. Heu quàm ſunt inopes & miſeri, & omnibus bonis egẽtes & exules,qui à domino ſe elongant. Tãto ſit peius brutis animalibus vir in peccatis, quibus ab anima deus maiori ſpatio elongatur,quàm id quo cœlum à terra diſtat, & Oriens ab occaſu,quàm ab eiſdem præſtat,cum diuina gratia eſt fulcitus.Cogitanti denique monacho, veritatis luminis neſcio, nefandiſſimæ & auditui horribilis voluptatis adipiſcendæ reperire modum:mali conſilij ſeminator diabolus, hoc ſibi tale inſinuat cõſilium occulto cogitamine vani cordis, vt ſcilicet intempeſtæ noctis medio cunctis dormientibus,veſte depoſita monachali,ſumptoq; habitu laicali ex monaſterio exiens, paternas clam adeat *manſiones, & domum crepuſculo noctis latenter intrans ſub thoro* ſororis lateat, donec dormiente ipſa ad eandem accedat, ſuæ voluptatis libidines expleturus. Placet inſanæ mentis imperitiæ conſilium erogatum, ſtudetq; ipſum toto poſſe quàm poteſt breuius effectui mancipare.Sequentis igitur ad- F
uenienti noctis medio,ſub ſilẽtio ad fores cœnobij claues gerens manibus properat,ſed ad oſtia veniens per totam illam noctem huc illucq; diſcurrens,quo ſint in loco poſita nõ inuenit.Stupore & admiratione perterritus,cur hæc ſint neſciens intueri,iam matutinali qua ad laudes debitas dominicas monachi excubabãt,propinquante hora, compellitur ille ad cellulã retrogradi.Manet in cellula ille admirãs per diem illum: proponit ſequenti nocte facere quod non fecit, audet imbecillis dextera quæ non poteſt,ſperat ſtultũ pecus contra leonem pugnans triumphi gloriam adipiſci.Quid inſenſate reris? Putas agere vile pecus quæ leo fortiſſimus Hieronymus contradicit?Ceſſa imagini glorioſiſſimi Hieronymi genua flectere,ipſum vlterius non ſalutes,& tibi poteſtas protinus concedetur, vt cadas in foueam quam effodis, vt dira naufragia iã admittas. Non poſſunt impenſa glorioſiſſimo Hieronymo ſeruitia,quoquomodo fiant,mercedibus vacuari. Retinebat ſiquidem in cellula monachus *ille deuius*& errans & diabolico domino mancipatus, imaginem glorioſi

Hieronymi

G Hieronymi tabula insignitam, cui diebus singulis antiqua consuetudine flectens genua, se eidem pluries cõmendabat. Idcirco vt eius mira clementia cunctis innotesceret, illo eũ die retinebat ne malũ faceret quod volebat. Ignorans verò hæc ille monachus, subsequenti nocte ad cœnobij iterum fores pergit. Sed quod precedenti nocte fecerat, id hac fecit. Ne igitur inhæream verbis, per vnum ferè mensem singulis noctibus continue hoc euenit. Completo itaque vtputo mensis circulo, in somnis beatus Hieronymus sanctissimo cuidã illius monasterij monacho apparuit in strato suo quiescenti nocte, eidem reuelando quid iste monachus faciebat, mandansq; illi vt debeat eidem monacho sic erranti declarare quomodo ipse eum, ob sibi impensam reuerentiam, custodiuit, vt ostia non videret ad cogitatum perpetrandum scelus: & quòd nisi sibi velox de incœptis subsequatur emendatio, sese de ipsius custodia remouebit: discessitq; protinus ab eodem. Mane autem facto, quæ viderat monachus, alteri monacho enarrauit. At ille se quid hic dicat non intelligere pluribus detestans sacramentis, cœpit dicere propter cerebri va
H cuitatem hæc somnia euenisse. Tacet monachus & recedit, hic gaudens proponit nocte sequẽti, nullam amplius exhibens solitam Hieronymo reuerentiam, ostia monasterij ad nequam opus quod tandiu affectauerat peragendum, ad suum libitum reserare. Vt breuiter dicam, quod miser diu hianti animo cogitauerat, mala operandi à Hieronymo honore solito priuato sibi tradita potestate, vt voluit sic effecit: sed tamẽ in fine gloriosissimi Hieronymi clementia non defecit. Recedẽs itaque ille de monasterio nocturna hora, alieno habitu occultatus, patris domum adueniens per diẽ illum vndiq; circumiuit. Cunq; noctis crepusculo domum intrasset, ad lectum in quo virgo soror quiescere tunc solebat clam procedens, tam diu sub eodẽ latitauit quandiu sororem dormire potuit æstimare. Tunc idẽ exiẽs, expoliatis vestibus, sororis se dextero lateri applicauit. Ad hæc soror leui somno dormiẽs excitatur, & virum iuxta se manu sentiens admodum expauescens, diris emissis clamoribus ad se omnes pariter euocauit. Currunt ad puellæ thalamum cuncti cum lumine, & tandem in lecto inueniunt hunc iacentem. Mirantur pa-
I rentes & stupent, cernunt hoc cuncti qui cucurrerant, & condolent. Interrogat à filio pater discriminis tanti causam, reatum suum filius silẽtio confitetur. Vt enim dixi, voluit glorioſus Hieronymus hunc suam stultitiã experiri, vt in posterum humilior & astutior fieret ad cauendum, & in prælio se tuendum: & ne amplius exemplo suo quis de sanctitate confideret & speraret. Quanto enim maior inest homini sanctitas, dum in mari mundi huius procelloso, & inimicorum agminibus pleno, imbecilli carnis nauicula nauigat, tanto maior est timor & astutia se tuendi. Infinitas pessimus ille tentator diabolus nocendi possidet artes. Qui incautus pergit, leuissime capitur. Qui in cunctis timet, ab omnibus diabolis hic timetur. Certe plus nil nocet, quàm spreto aliorum consilio, vt propria voluntas præcipit ambulare. Qui suæ tantum voluntati credit in cunctis quæ facit, finem odibilem adinueniet. Magnus exẽplo iam finito timor de fragilitate nostra maxima, & de diabolica calliditate & astutia nobis omnibus demonstratur: magna & spes veniæ peccatoribus declaratur. Cernens nanque se monachus sic à diabolo deturbatũ, delusum, ac etiam in tanta miseria captiuatum, protinus suffragijs glorioſissimi Hieronymi, cuius semper deuotus extiterat, suam miseriam & culpam vehemẽ- K
tissimam recognoscens in seipsum rediit, & de eadem paterna exiens domo, omni retardatione abiecta lugẽs & dolens, ad fontẽ pœnitentiæ properauit. Deinde verò in suo monasterio per annos duos in tanta se abstinentiæ asperitate afflixit, vt foret cor hominum insufficiens cogitare: & completo annorum duorum spatio, ante dies modicos ex hoc seculo fœliciter expirauit.

VEnerabilis Damasi Portuensis Episcopi pridie receptis literis, aliqua eis inscripta corde auido intellexi, quæ ob eius reuerentiam non dimittam. Romæ cardinalis quidã Cælestinus nomine, Hieronymi glorioſi æmulus & detractor, dum die quodam in conuentu existens cardinalium, more solito ore audaci & temerario in eiusdem iniuriæ verba proruperat, dolore subito viscerum impellente, ad occulta naturæ loca properans, viscera omnia protinus emanauit: & antequam illinc recederet expirauit.

ALius quoque presbyter cardinalis Andreas nomine, isti non similis, sed glorioſissimi Hieronymi deuotissimus atque cultor, pridie in eadem Romana vrbe multis circum astantibus expira- L
uit. Qui cum iam in Ecclesia esset paratis exequiis, quę solent fidelium tumulandis exhiberi corporibus, assistente summo pontifice cum penè toto clero & populo Romanorum, qui ad eundem Andream conuenerant honorandum, emissis vlulatibus & crebris gemitibus in feretro cunctis stupentibus, & veluti amentibus effectis, tanquam si à somni dormitione excitaretur, mirabiliter exurrexit. Cunq; à Romano pontifice remoto de Ecclesia maiori beati Petri Apostoli vniuerso populo, clausisq; foribus interrogaretur, intulit ista verba: Dum starem diuino examini iudicandus, & iam propter vestium & ciborum quibus hactenus vsus erã nimiam superfluitatem tartareis cruciatibus condemnarer, subito adueniens quidam sole splendidior, niueq; candidior, quem fuisse glorioſum Hieronymum ad se inuicem referentibus qui astabant intellexi, præsidenti iudici flexis genibus animam meo corpori iungi porrectis precibus impetrauit. Quibus finitis verbis, in ictu oculi inde recedens, anima vti cernitis corpori est conIuncta. Ad hoc miratur sumnus pontifex & cęteri au-
dientes. *Fiunt hæc nota populo extra Ecclesiam expectanti, & confractis Ecclesiæ foribus protinus Ecclesiã* M
intrant, omnes magnis vocibus deum & glorioſum Hieronymum collaudantes.

MVlta nos mentis afflictio cõmouet & contristat, intellecto quòd quãplurimi Episcoporũ deum & dominũ Iesum Christũ, cuius vicem gerunt, abnegãtes, terrenorũ, quorũ deus venter est, vestigiis inhærentes, de stipendiis pauperum & sanguine Iesu Christi delicatissimis ferculis, cũ histrionibus & cæteris diuitibus suã ventris replent ingluuiem, ad fœditatem luxuriæ incitandã, vestimentorumq; de die in diem superfluitatibus abutũtur, de pauperibus, quorum mercedem raptã manu latrocinij deuorant, fame morientibus & frigore, non curãtes. Hi certe nõ Episcopi, sed diaboli vocãdi sunt. Episcopus autẽ aut sanctissim⁹ aut diabolicus est. Magni certe meriti est status Episcopalis, sed periculi infiniti. Leuissimum peccatũ alijs imputandum, grauissimũ Episcopo imputatur. Pontificis etenim vitiũ in subditos diffunditur per exemplũ. Maiora recipienti, ratio maior crescit. Quot enim ouium Christi vel negligentia Episcopi, vel exẽplo in peccata deuiant, de tot tenetur domino reddere rationem. Heu

quid

A quid Augustine charissime dicam: Graue nobis inest pondus, grauis sarcina. Sed debiles ego habens humeros, quid portabo? Sunt certe angustiæ mihi, vndique me torquentes. At dum graues mihi promptos casus intueor, timore maximo succrescente, continue affligor & cōtūrbor. Securius est Episcopalem statū fugere quàm appetere. Laudo certe Episcopatū tanq̄ vicariatū domini nostri Iesu Christi: sed illos qui in eo vitā agūt militum terrenorum, qui mundi gloriā & pompas appetunt, non collaudo: immò eis consulo vt eum fugiāt quantum possunt. Melius certe fuisset eis cum terrenis vitam agere terrenorum, quàm in pontificali culmine hoc agentes ad infima & profundiora loca descendere: tanto præ cæteris cruciandi, quanto præ cæteris plura donaria receperunt. Intelligo enim Episcoporū plurimos, potius nomen gerere q̄ essentiam: potius lupos rapaces fore Christi ouium quàm pastores: destructores magis esse Christi ecclesiæ q̄ rectores: qui Christianorum eleemosynas deprædantes, mercedem pauperum lupinis faucibus in superfluitatibus ciborum & vestiū deuorant & consumunt. quod absurdum est, abominabile, & deflendum. Hæc idcirco dixerim, vt talis
B abominatio cunctis gentibus innotescat, quatenus si deum non metuunt, homines verentes suis aliqualiter abominationibus retardentur. Audiant quæso hi tales Episcopi quæ narrando proponimus, & saltem aliorū calamitatibus terreantur.

IN superioribus AEgypti partibus in deserto quodā ab hominibus propter vitæ incōmoda inhabitabili, quidā degebat monachus Helias nomine, antiquissimus, & magna, vitę sanctitate radiās: qui viuēte beatissimo Hieronymo, eidem familiaris valde fuit: quem beatissimus Hieronymus habuisse ꝓphetiæ spiritū pluries enarrauit. Hic die quodā vt plures mihi testificarunt monachi, vita venerabiles fideq; digni, qui se dixerunt ab eiusdem sancti viri ore multotiēs audiuisse, solitis incūbens orationibus, somno repētino aduenīēte aliquantulū obdormiuit: & ecce in visione, quo quidem modo multotiens deus omnipotens grādia & occulta suis fidelibus referat sacramenta in quodā palatio mirę pulchritudinis, ineffabilis & à mortalibus nūquam visæ, vt sibi videbatur, erat. Cū per horā per palatium illud huc illucq; gradiens, eius admiraretur pul
C chritudinem vehementē, vidit quoddam prēparari tribunal à quibusdam nimiæ pulchritudinis iuuenibus, stratis tapetiis & vestibus auro & gēmis & multa artificij varietate decoratis circūquaq; pariete inuoluto. In quo postmodū rex quidā maximus & decorus, cuius aspectus tantæ erat suauitatis, vt nil vellet aliud qui habere magna desyderat, virorū sole lucidior comitatus societate veniens se posuit vt iudicia exerceret. Inter hæc cuiusdam anima, quem fuisse Anconitanum præsulem ab aliquibus ibidem consistentibus postmodum intellexit, nequam spiritibus, catenis igneisque vinculis vincta instar fornacis flammas erumpens sulphureas, deportata, maiestati regiæ præsentatur. Quæ prius quàm de aliquo interrogaretur, cœpit diris vocibus se infernalibus mansionibus dignissimam acclamare: hanc inter cæteras maxime assignans principalē causam, quoniam vanis pompis intentus, in conuiuiis & vestibus, & huiusmodi stultitiis delectabatur. Quibus finitis, lata per iudicem sentētia, vt pœnis infernalibus traderetur cruciāda, donec corpori iuncta duplices pœnas in perpetuum sustineret: mox illam secum ferens omnis illa nequam spirituū turba, inde cum diris clamoribus receſſerunt. Deinde alterius cuiusdam anima D quā fuisse Theodonij senatoris fratris venerabilis Damasi prædicti Episcopi Portuensis similiter intellexit, ante maiestatē regiam circunstātibus multis nequam spiritibus cū grauissime accusantibus pręsentatur. Cūq; à diabolis in longū accusatio traheretur, & nullus exaduerso aliqua respōderet, vir quidā septies sole splendidior, & vt sibi videbatur, penè cæteris astātibus eminentior, ad regis sedens dexteram, in pedibus se erexit. Quo quidem surgēte silentiū rex manu propria à cunctis fieri imperauit: tunc qui steterat omnibus opponēs accusantibus, hunc suū fuisse fidelissimū & deuotum, & ei continue exhibuisse reuerentiā specialem, eisdē mox loquendi audaciam abstulit, & taciturnitatem prænotauit. Postmodū verò ille flectens ante regem genua, huic suo fidelissimo veniā & æternam requiem solita pietate & misericordia infinita clemētissime elargiri, ita tamen quòd pro cōmissis in mūdo flagitiis in purgatorio purgaretur, suis precibus vt voluit est adeptus. Tunc omnis illa nefandorū spirituum multitudo gemens & vlulans de illo loco protinus se remouit. Interuallo autē facto horæ vnius, iuuenis quidam pulcherrimus concito gradu per palatium veniens ad hunc q; F accedens, qui tam eminens & præclarus in auxilium exurrexerat Theodonij senatoris, se fore dixit à Petro patricio Romanorum eius deuotissimo missum, quatenus eiusdē preces exaudiens, sibi impetrare à domino filiū dignaretur. Ad hæc rex: Quod, inquit, à filio meo Hieronymo Petrus postulat, certe fiat. His omnibus sic finitis, à somno illo mox Helias monachus excitatur, laudes immensas deo reddens, & Hieronymo glorioso. Qui diē illum in quo tam miranda viderat, prēnotans, eodē postea intellexit die Episcopum Anconitanum & Theodoniū senatorē ex hoc sæculo migrauisse. Quo liquidè patet, hæc vana somnia non fuisse.

MAgnam putabas Augustine charissime aliquibus admirationem inducere, veluti si quid nouum & inauditū eis proponēs, dum in tuis pristinis literis quas recepi, Ioanni Baptistę & cæteris Apostolis Hieronymū sanctissimū ęqualem in sanctitate & gloria, rationibus sine dubio efficācibus, & visionibus mirificis cōprobabas. Certe non est aliqualis ambiguitas verissima & omni fide & deuotione dignissima ita fore. Nec puto aliquibus eius vitā sanctissimā, F & eius tanta prodigia hominibus insueta non ignorātibus, admirationis aliquid euenire. Sed quoniam tales tuæ fuerunt rationes, ad veritatē huiusmodi declarandam, quòd meas leuissimas & imperitas nunc illis opponere non deceret, ideo omissis omnibus visionē mirabilem, quā venerabilis vir Cyrillus Episcopus Alexandrinus se vidisse suis ad me diebus pluribus iā elapsis destinatis literis affirmabat, breuiter introducam. Post beati Hieronymi obitum glorioſum, anno cōpleto in die natiuitatis glorioſissimi Ioannis domini prę-curſoris, laudibus expletis matutinis, dum memoratus pontifex more ſolito in Eccleſia ſolus, ante altare eiuſdem præcurſoris domini glorioſi, flexis genibus ipſius gloriam & excellentiā multa ſpiritus dulcedine contēplaretur, repētino ſomno aliquantulum obdormiuit, & ecce in Eccleſiam vt ſibi clariſſime videbatur, binatim quorundā ſpecioſiſſimorum hominum vltra humanā æſtimationem cantus alternatim ſuauiſſimos concinentium turba vehemētiſſima miro ordine veniebat. Deinde binatim omnes ad altare procedentes, & ibidē flectentes genua, ad ſedendū ſinguli ſe ponebant. Cūq;

G illorũ hominũ iam esset Ecclesia valde plena,post omnes duo viri eminẽtiores cæteris,in toto similes, atque pares,infinities sole lucidiores,stola induti lucidissima candidissima, auro & gemmis vndiq; ineffabiliter rutilante,veniẽtes,Ecclesiã pariter intrauerunt.Ad quorũ introitum omnes in Ecclesia residentes,protinus flexis genibus eisdem summã reuerentiã persoluerunt. Tunc duo illi viri ante altare ab eisdem reuerentia exhibita, in duabus cathedris aureis mira lapidũ pretiosorũ varietate & pulcherrime decoratis, sibi à quibusdã pulcherrimis iuuenibus præparatis, ambo pariter cõsederunt,& sic silentes aliquantulũ permanserunt. Interim inter illos silentio facto,cœpit alter eorũ duorum alterum impellere ad loquendum . Cunq; lõga adinuicem altercatio oriretur,quis primo inciperet prædicare,cœperunt singuli, vt Hieronymus Ioannis , cuius erat die illa solennitas,laudes & magnificentias explicaret,magnis vocibus acclamare. Tunc vnus illorum sermonẽ mox incipiens , laudes beatissimi præcursoris domini tanta loquelę dulcedine,tantoq; verborũ ornatu,necnõ & sententiæ grauitate contexuit,quòd fas nõ esset linguæ hominũ declarare.Finito itaq; sermone illo, alter
H quem Ioannẽ Baptistam cuncti qui aderant nominabant,eidẽ grates referens multiplices, hoc circunstãtibus ad eius honorem & gloriã est locutus: Socius iste meus charissimus Hieronymus,ęqualis mihi in gloria, æqualis etiã in sanctitate , seriẽ mearũ laudum est hactenus prosecut⁹,idcirco dignũ est vt eius laudibus nũc insistam.Hic vere lux est Ecclesiæ,tenebras effugãs errorum,& cunctos illuminans homines veritatis claritate cæcos.Hic fons est aquæ sapientię salutaris,ad quẽ sitientes dum accedunt,largissime satiantur.Hic arbor altissima,cuius cacumen cœlũ ascẽdit,sub cuius doctrinæ frondibus de suaui eiusdẽ oris fructu, aues cœli scilicet homines multum intelligentes & bestiæ terræ,scilicet homines parum intelligentes vberrime satiantur. Hic mecum fuit in seculo eremita,& certe non minus me carnem abstinentiis macerauit.Hic mecum virgo nitidus atq; purus,Hic mecũ fuit prophetico spiritu illustratus, Hic mecũ doctor extitit veritatis . Ego propter iustitiã & veritatem vitã corporeã dereliqui : hic etsi sic non amiserit vitam corporalẽ propter iustitiæ & doctrinæ suę perspicacissimæ veritatem,tẽpus suum tamen totum gessit in seculo in martyrio , afflictionibus,& dolore. Ego Christianæ fidei præcucurri nũcius
I & gentium inuitator : hic postmodũ veniens eiusdem fidei extitit sustẽtator,& ab hæreticis eandẽ lacerantibus defensator.Ego semel in baptismate manibus propriis Christum tetigi in Iordane:hic ipsum non solum manibus propriis habuit multotiẽs in altari,sed & ore proprio mãducauit. Hic mihi in sanctitate per omnia fuit æqualis,nunc autem æquali ambo ęternę vitæ prę-
mio insimul cõgaudemus.Hęc & alia multa prosequẽte beato Ioanne, quæ idem beatus Cyrillus non potuit totaliter memoriæ cõmendare, iã hora diei prima adueniente,Ecclesiam custos intrans Episcopum intuitus dormientem,eundẽ manibus excitauit.Expergefactus itaq; põtifex,stupore,& admiratione,& gaudio admodum plenus,quæ viderat custodi cũ lachrymis enarrauit:deinde illo die missam solennissime celebrans, visionem mirabilem omni populo declarauit.

SVnt infinitò plura quæ dici possent miracula verissima,& vtilia enarranda, quàm ea quæ in breui hoc opusculo sunt scripta . Sed ne prolixitate operis aliquid legentibus tædij oriatur,vno solo miraculo,quod nondum expleto mense in Bethleem perK
ctum est,perfectus huic operi finis erit. Die dominico transacto post octauas pentecostes, omnibus meis suffraganeis Episcopis,& multitudine maxima tam virorum quàm mulierum in Ecclesia,in qua sacratissimum quiescit Hieronymi cadauer,insimul congregatis, honore debito & veneratione tam debita quàm deuota, primo egomet sacris indutus vestibus,ad locum foueę, in qua corpus venerãdum iacet,accedens,terram cœpi effodere sepulturæ, quatenus sacratissimum illud corpus inde ablatũ in tumulo marmoreo mira pulchritudine vndique decorato,quod hac de causa fuerat fabricatum,postmodũ poneretur.Cum iam fouea foret vacua , cunctis cernentibus corpus sanctissimũ in medio foueæ,tanquã in aëre à nulla parte terram tangẽs permanebat integrum , nec corruptione aliqua violatum. Quod inde eleuantes cum odore tam vehementissimo & suaui,quòd talem olfactus hominum nunquã sensit, collocauimus in altari, quatenus à populo reliquiæ sanctissimæ viderentur.Quot autem illo die me cunctisq; qui aderant,astantibus sunt peracta miracula gloriosa, explicare ea nullatenus compos essem . Cæci sedecim illas reliquias tangentes facie , visum protinus recepe-L
runt.Tres precipue dæmoniaci catenis vincti,in illam Ecclesiam plurimorum hominum manibus deportati, sunt protinus liberati . Mulieris cuiusdam viduæ pauperculæ puerulus,eius vnicus filius, in Ecclesia fuit præ gentium multitudine suffocatus, quẽ mater inueniens, dolens & lugens , mox in vlnis puerile cadauer ad foueam,in qua sepultum fuerat corpus Hieronymi glorioſi deferens,eum in foueã proiecit,hæc dicens verba: Sancte Hieronyme glorioſe,hinc non recedam,donec restituas mihi vnicum meum filiũ,quem amisi.Mirabilis certe deus in sanctis suis,faciens prodigia insueta. Statim vt terram extincti pueruli corpus tetigit,eidem anima est cõiuncta. Quidam vir corpus cuiusdam sui filij de sepultura,in qua per triduum steterat , extractũ mox ad foueam illam detulit , & illud in foueam sic proiecit : qui iuuenis fuit illico vitæ pristinæ restitutus.Innumerabilia penè forent miracula , quæ peracta sunt à mane vsque ad vesperas , quo quidem tempore glorioſum Hieronymi cadauer de fouea dissepultum in altari extitit collocatum. Sed tamen ad huiusmodi miracula vlterius non procedam . Vnum quod nocte sequenti accidit non silebo. M

IN hora siquidemvespertina corpus illud sacratissimum in monumento quod præparauimus, posuimus:sed mane monumentumvacuum est inuẽtum, & corpus sanctissimum foueæ pristinæ inuenimus restitutum. Quod dum ego plurimum admirarer,nocte sequenti mihi dormienti beatus Hieronymus apparẽs in visione, plurima mihi grandia patefecit . Sed inter cætera,talia mihi verba dixit , Noueris Cyrille , quòd corpus meum de fouea in qua iacet, nullatenus extrahetur , quousque ciuitas Hierusalem ab infidelibus capietur.Quo quidem tempore Romam delatum , ibidẽ multo tempore requiescet.Ad hæc expergefactus, quæ viderã cunctis Episcopis & aliis viris catholicis enarraui.Quid & quando hæc euenient, aliter non agnosco. Si quid vtile aut bonum in hac epistola dixi , non meis sed glorioſissimi Hieronymi meritis imputetur. Si quid verò superfluum inutile & non bonum: solum meæ insipientiæ & negligentiæ causa hoc accidisse , ab omnibus iudicetur . Mei Augustine charissime in tuis orationibus memor esto.

τέλος. Augustinus

A *Augustinus Bonifacio comiti uitam Christianam compendio depingit: ostendens obiter Christiano pro pace publica arma tractare licere. Videtur missa esse cum Epistola. I. cuius initium ad eundem Bonifacium est, Laudo & gratulor.* Epistola. I.

DOMINO eximio, & merito insigni atque honorabili filio Bonifacio, Augustinus in domino salutem. Iam rescripseram charitati tuæ, sed cum Epistolæ dirigendo occasio quæreretur, supervenit dilectissimus filius meus Faustus pergens ad eximietatem tuam. Qui cum ipsas literas, quas iam fecerã, accepisset tuæ beneuolentiæ perferendas, suggessit mihi multum te desyderare vt aliquid tibi scriberem quod te ædificet ad sempiternam salutem, cuius tibi spes est in domino nostro Iesu Christo. Et quanuis mihi occupato tantum institit vt facere non differrem, quãtum scis quòd te synceriter diligat. Festinanti ergo vt occurrerem, malui festinanter aliquid scribere, quàm religiosum tuum desyderium
B retardare, domine eximie & merito insignis atque honorabilis fili. Quod ergo breuiter possum dicere, Dilige dominum deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota virtute tua: & dilige proximum tuum tanquam te ipsum. Hoc est enim verbum quod breuiauit dominus super terram, dicens in Euangelio, In his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ. In hac ergo dilectione quotidie profice, & orãdo & bene agendo, vt ipso adiuuante, qui tibi eam præcepit atque donauit, nutriatur & crescat, donec hæc te perfecta perficiat. Ipsa est enim charitas, quæ, sicut Apostolus dicit, diffusa est in cordibus nostris per spiritũ sanctum qui datus est nobis. Ipsa est de qua iterum dicit, Plenitudo legis charitas. Ipsa est per quam fides operatur. Vnde iterum dicit, Neque circuncisio quicquam valet, neque præputium, sed fides quæ per dilectionem operatur. In hac ergo omnes sancti patres nostri & Patriarchæ & Prophetæ & Apostoli placuerunt deo. In hac omnes veri martyres vsque ad sanguinem contra diabolum certauerunt: & quia in eis non refriguit nec defecit, ideo vicerunt. In hac omnes fideles boni quotidie proficiunt, peruenire cupientes non ad regnũ mor-
C talium, sed *regnum cœlorum: non ad temporalem*, sed ad sempiternam hæreditatem: non ad aurum & argẽtum, sed ad diuitias incorruptibiles angelorum: non ad aliqua bona huius seculi, in quibus cum timore viuatur, nec ea quisquam secum potest auferre dum moritur, sed ad videndum deum. Cuius suauitas & delectatio excedit omnem non solum terrestrium, verumetiã cœlestium corporum pulchritudinem, excedit omnem decorem animarum quãtumlibet iustarum atque sanctarum, excedit omnem speciem supernorum angelorum atq; virtutum, excedit quicquid de illo nõ solum dicitur, verumetiam cogitatur: neque hanc tam magnã promissionem, quia valde magna est, ideo desperemus, sed potius quia valde magnus eam promisit accepturos nos esse credamus. † Sicut enim dicit beatus Ioannes Apostolus, Filij dei sumus, & nõdum apparuit quid erimus: Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniã videbimus eum sicuti est. Noli existimare neminem deo placere posse, qui in armis bellicis militat. In his erat sanctus Dauid, cui dominus tam magnum perhibuit testimonium. In his etiam plurimi illius tẽporis iusti. In his erat & ille Centurio qui domino dixit, Non sum dignus vt intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo & sanabitur puer meus. Nam & ego homo sum sub potestate cõstitutus, habens sub me milites, & dico huic vade, & vadit: & alij veni, & venit: & seruo meo fac hoc, & facit: de quo & dominus, Amen dico vobis, non inueni tantã fidem in Israël. In his erat & ille Cornelius, ad quẽ missus angelus dixit, Corneli, acceptę sunt eleemosynæ tuæ, & exauditæ sunt orationes tuæ: vbi eum admonuit, vt ad beatum Petrũ Apostolũ mitteret: & ab illo audiret quę facere deberet. Ad quem Apostolũ vt ad eum veniret, etiã religiosum militem misit. In his erant & illi qui baptizandi cũ venissent ad Ioannem sanctũ domini pręcursorẽ, & amicũ sponsi, de quo dominus ipse ait, In natis mulierum non surrexit maior Ioãne Baptista: & quæsissent ab eo quid facerent: respondit eis, neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum. Non eos vtique sub armis militare prohibuit, quibus suum stipendiũ sufficere debere præcepit. Maioris quidem loci sunt apud deum qui omnibus istis secularibus actionibus derelictis etiã summa continentia castitatis ei seruiunt: Sed vnusquisque, sicut Apostolus dicit, proprium donum habet à deo, alius sic, alius autem sic. Alij ergo pro vobis orando pugnant contra inuisibiles inimicos, vos pro eis pugnando laboratis cõtra visibiles Barbaros. Vtinam vna fides esset in omnibus, quia & minus laboraretur, & facilius diabolus cum angelis suis vinceretur. Sed quia in hoc seculo necesse est vt ciues regni cœlorum inter errantes & impios tẽtationibus agitentur, vt exerceãtur, & tanquam in fornace sicut aurum probentur, non debemus ante tempus velle cum solis sanctis & iustis viuere: vt hoc suo tempore mereamur accipere. Hoc ergo primum cogita quando armaris ad pugnam, quia virtus tua etiam ipsa corporalis donũ dei est. Sic enim cogitabis de dono dei non facere contra deum: fides enim quando promittitur, etiam hosti seruanda est, contra quem bellum geritur, quanto magis amico pro quo pugnatur? Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas, vt liberet deus à necessitate & cõseruet in pace. Non enim pax quæritur vt bellum excitetur, sed bellum geritur vt pax acquiratur. Esto ergo etiam bellando pacificus, vt eos quos expugnas, ad pacis vtilitatem vincendo perducas. Beati enim pacifici, ait dominus, quoniam ipsi filij dei vocabuntur. Si autem pax humana tam dulcis est pro tẽporali salute mortalium, quanto est dulcior pax diuina pro æterna salute angelorũ. Itaque hostem pugnantem necessitas perimat, non voluntas. Sicut rebellanti & resistenti violentia redditur, ita victo vel capto misericordia iam debetur, maxime in quo pacis perturbatio non timetur. Ornet mores tuos pudicitia cõiugalis, ornet sobrietas & frugalitas: valde enim turpe est, vt quem non vincit homo, vincat libido: & obruatur vino qui non vincitur ferro. Diuitiæ seculares si desunt, non per mala opera quærantur in mundo: Si autem adsunt, per bona opera seruentur in cœlo. Animum virilem & Christianum, nec debent si accedunt extollere, nec debent frangere si recedunt. Illud potius cogitemus quod dominus ait: vbi est thesaurus tuus, ibi erit & cor tuum: & vtique cum audimus vt cor sursum habeamus, non mendaciter respondere debemus quod nosti quia respondemus: & in his quidem bene studiosum te esse cognoui, & fama tua multum delector, multũq; tibi in domino gratulor, ita vt hæc Epistola magis tibi sit speculum, vbi qualis sis videas, quam

Roma.13. Gal.5.

† fidamus. 1.Ioan.3.

Matth.22. Mar.12. Lucæ.10.

Roma.5.

Matth.8.

Matth.6.

Universidad de Deusto Biblioteca

G vbi discas qualis esse debeas: veruntamen quicquid siue in ista siue in scripturis sanctis inueneris quod tibi ad bonam vitã adhuc minus est, insta vt acquiras & agẽdo & orando: & ex iis quæ habes gratias age deo tanquam fonti bonitatis vnde habes: atque in omnibus bonis actibus tuis illi da claritatem, tibi humilitatem. Sicut enim scriptũ est, Omne datum optimum & omne
Iacobi.1. donum perfectum desursum est descẽdens à patre luminum. Quantumcunque autẽ in dei & proximi charitate atque in vera pietate profeceris, quandiu in hac ita conuersaris sine peccato te esse non credas. De ip-
Iacobi.7. sa quippe legitur in literis sanctis, Nunquid non tentatio est vita humana super terram? Proinde quoniam semper, quàm diu es in hoc corpore, necessarium est ti-
Matth.6. bi in oratione dicere quod dominus docuit, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Memento cito ignoscere, si quis in te peccauerit & à te veniam postulauerit, vt veraciter possis orare, & peccatis tuis veniam valeas impetrare. Hæc dilectioni quidem tuæ festinanter scripsi, quoniam me festinatio perlatoris vrgebat. Sed deo gratias ago, quo-
H niam bono desyderio tuo qualitercunque non defui.

Semper te misericordia dei protegat, domine eximie & merito insignis atque honorabilis fili.

Euodius Augustino quæstionem proponit de ratione & deo, rationis cum deo coæternitatem astruens. Apparet hanc seorsum Epistolæ inclusam transmissam esse.

Epistola. II.

EVODIVS Augustino Episcopo Salutem.

Perfecta ratio illa est, quæ omnium rerum præstat scientiam: & maxime æternarum rerum, quæ intellectu comprehenduntur: hanc æternam esse, æternam esse debuisse, æternum illud esse, quod nec cœpit, nec mutatur, nec variatur, ipsa docet atq; ostendit ratio: quam necesse est esse æternam, non solum quòd æterna doceat & demonstret, sed multo magis, quod ipsa æternitas non potest esse sine ratione. Quæ arbitror non esset æternitas, si ratio ipsa æterna nõ fuisset. Deinde deum esse vel esse debuisse, nec aliter fieri quàm vt deus esset, ratio demonstrat. Quæ vtique siue essent, qui hoc scirent, siue non essent, tamen cum æternus sit deus, dubitandum non est æternam rationem,
1 quę deum esse oportuisse intenderet, & ita autem vt illi se demonstraret esse coæternam. Sunt autem quædã quæ ratione coguntur vt sint, vt anterior sit ratio, & effectus posterior eius rei, quam futurã esse ostendit ratio: vt verbi gratia, Cum mundus factus est, ratio habuit vt fieret mundus. Prior ergo ratio quàm mundus est. Ea ergo quæ sciuit ratio futura esse, subsecuta sunt,
Ratio & de' vtrum alteri prę ferendũ. vt sit princeps ratio, postea mundi operatio. Iam nunc quoniam ratio ostendit deum esse, vel necesse esse vt deus esset, quid cui pręponemus? Rationem deo, aut rationem mundo, aut deum rationi, sine qua deum nullatenus esse probabile est? Si enim deum esse æternum,
Ratio coæterna deo. est ratione esse æternum, quæ est ratio? Ergo aut deus est, aut dei est, vt ipsa docet ratio: quæ si ipsa est deus, ratio ostẽdit deum esse rationem, & possunt ista coæua & coæterna esse. Si autem dei est similitudo hæc ratio, ostẽdit rationem dei esse similiter: & hoc erit coæuum & coæternum. Deum autem esse similiter fieri nõ posse, nisi esset deus, ipsa ratio ostendit: quæ ratio si auferatur, quod dictu nefas est, non erit deus, si ratio non ostenderit necesse esse deum. Tunc ergo deus est, cum est ratio vt sit deus. Deus ergo quia est: sine dubio est ratio quæ docuit quia est. Quid ergo est, si dici potest, in deo primum, ratio an deus? Sed deus non erit, nisi K
fuerit quæ doceat deum esse debere. Ratio quoque non erit, nisi deus erit. Nihil ergo ibi primum & postremũ. Natura ergo hæc diuina simul quodammodo habet, & rationem & deum. Vnum autem vnum generat, aut ratio deum, aut deus rationem. Subiectum autem aut in subiecto forte dicatur, ratio & deus. Deus & ratio vnus in vno. Bene autem deus generat rationem: quia ratio deum esse demonstrat. Intelligitur autem deus à ratione vt filius à patre, & ratio à deo, vt pater à filio. Nam & ipsa ratio cum deo deus est. Neque enim deus aliquando sine ratione fuit, aut ratio sine deo. Tunc enim deus est si est ratio, & tunc filius si est pater: vt si ratio auferatur, sicut dictum est, quod dici fas non est, ne ipse *quidem deus est*. Per eius enim rationem est actus & operatio vt *sit deus*. Rursus eadem dicamus. Si ratio non fuit, deus non fuit: & si deus non est, ratio non fuit. Ratio ergo & deus sempiterna res: & deus & ratio simili modo res sempiterna. Connexio autem atque vnitio rationis ad deum, & dei ad rationem, patris ad filium, filij ad patrem. Principia sibi quodam-
modo & causas existendi præstant: quia alterum sine L
altero esse non potest. Deficitur in verbis, & quodcunque dicitur ne fileatur. Vtrum autem germen rationis deum dicamus, an dei germen rationẽ, quia nec fructus sine radice esse potest, nec sine fructu radix aliquid est, similitudo sit ducta: vt quiddam intelligentiæ de deo signetur, viuit enim & in grano tritici ratio fœcundans, quo sterile non sinitur esse: Sed iterum si granum tritici non esset, ex qua re ista produceret, ratio nõ haberet. Cum igitur ratio quæ deus est, aut ostendat deum rationem, aut rationem *esse* deum, vnum quodammodo alterum ostendens: non ostenditur pater nisi per filium, nec filius ostenditur nisi per patrem: & tunc quasi in silentio sit filius, quando per patrem venitur ad filium, vt vnum quodammodo absc̃ondatur, alterum demonstretur: vt demonstrans se vnus, demõstret & alterum, nec possit vnus sciri, vt lateat alter: quia qui me videt, inquit, videt & patrem: & nemo venit ad patrem, nisi per me: & nemo venit ad me, nisi quem pater attraxerit. Arduum vehementerq; difficile negocium iniuimus, vt aliquid de deo non intelligentes *intelligeremus. Tamen quemadmodum omnia* M
quæ sunt sine quadam specie non intelliguntur, & incognoscibilia sunt: sic multomagis sine filio hoc est sine ratione incognitus est deus. Quid enim? An aliquando sine ratione pater alogus fuit? Quis hoc audeat dicere? Cognoscẽdum itaque ratione deum vnum ex vno, vel vnum in vno simul vnum esse: quia vnus est deus, cui necesse est illam inesse dilectionẽ, quia semper habendam ipsa ratio docet vel deus prȩcipit dilectionem vel exhibendam esse.

Euodius Augustino, de eo quod ad Volusianum scripserat de Virginis conceptione, Si ratio quæritur &c. Et de eo quod ad Italicam scripserat, dei substantiam oculis corporeis cerni non posse.

Epistola. III.

EVODIVS Augustino Episcopo Salutem.

Per Iobinum qui ad possessionem Marcianensem missus erat, dudum vnam quæstionem de ratione & deo missa Epistola mea interrogaui, cuius adhuc responsum non merui. Sed quia epistolas sanctitatis tuæ, vnam ad illustrem virum Volusianum, & alterã ad Italicam illustrẽ in Christo fœminã in manib⁹ legẽtes habuimus, occurrit quod in Epistola de

Quæ sunt in ordine Epistolarũ precedentiũ 5. & 6.

Universidad de Piura Biblioteca

A la de domini Iesu Christi dei nostri carnali in virgine conceptione, & ex ea natiuitate posuisti: Si ratio quæritur, non erit mirabile: Si exemplum poscitur, non erit singulare: & vilium est posse de omni natiuitate & hominis vel cuiuslibet animantis tale aliquid dici. Si ratio enim eius quæratur, non indagabitur, & erit mirabile: & si exemplum poscatur, quia nihil tale sit in exẽplis, erit singulare. Neque enim quis conuentus viri & fœminę vel cuiuslibet conceptionis aliquando, quod in secreto formatur, ratione poterit exponi. Aut verò seminum ex terra nascentiũ, primitus putrescentiũ, postea fructificantium, vlla ratio inuenietur. Non enim & hoc mirabile non est, vermẽ vnum si vllo parẽte, si ad singularitatẽ aliquid requiratur, intra pomũ virgineo conceptu formatum, perfectũ inueniri: vnde ad exemplum arbitror dictum, Ego vermis & non homo. De Psal.21.
cõceptionibus ergo, siue coniunctorum, siue singulariũ, nescio quę nam possit ratio exhiberi. Non ergo de cõceptione virginis tantũ non redditur, sed de nulla quidem arbitror conceptione posse persolui rationem. Sed exemplum poscitur, Ecce & de vento dicuntur equæ, Plí.lib.7. Ver.geor.3.
& de cinere gallinæ, & de aqua anates, & alia nõnulla B animalia sine virili semine fœtus proprios ædere. Certe si integræ non reddunt, tamen possunt illibate cõcipere: quomodo ergo ponitur, si exemplum poscitur nõ erit singulare, quando tot exempla procedunt? Nasci etiam in corporibus, nõ solum fœmineis, verumetiam virorum, intrinsecus dico, quædam animalia, notũ est omnibus. Ecce exempla, ecce miracula, de quibus ratio nullaten⁹ redditur. Aut si ad hoc redditur, quia in virgine homine nihil tale vnquam contingit, tamen sunt exempla in aliis rerum naturis, quia nata & sine seminibus concipiuntur, ex quibus penitus ratio reddi nequaquam potest. Tamẽ nec in generatione est aliquid tale inuenire quod sic ædat partus, vt integritas naturæ non violetur. Soleo enim audire quod aranea sine vlla virili conceptione, & partus corruptione illa omnia fila ex quibus tentis hærere solet, secundum naturæ suæ modum proferat mirabiliter, & sibi tantũ quasi singulari præstitũ esse demonstrat. Ergo si & hoc quęratur, non tantum mirabile est, & exempla talia rerum dari nullatenus possunt. Metuo enim ne ob hoc ipsa præcesserint in exemplis, vt qui non credidissent virginem concipere posse, his exẽplis conuincerentur esse
C quidem mirabile, sed tamen non erit singulare. Nam omnia dei opera mirabilia: quia in sapiẽtia facta sunt. Si ergo hoc nobis obiiciatur, quid respõdebimus? Illud etiam me vrget vehemẽtissime, quod sic potest dici in corporis ipsius domini clarificati substãtia, quia & ipsa poterit videri dei substantia. Aïsti enim in epistola ad Italicam, non posse. Et certum est, vt cum rationẽ reddere cœperimus, quia non potest: hoc nobis obiiciatur, quia si quod illa conceptione & natiuitate factum est, mirabile est & singulare, nec ratio quam volũt nec exemplum redditur: quia vnico hoc prẽstitum est, quemadmodum eis ratio non redditur de conceptione & generatione, sed in illo solo inuenitur singulare: sic de ei⁹ visione ratio non reddatur, nec exemplum requiratur, sed soli illi singulariter licere diuinitatis substantiam corpore videre. Sed respondebitur rationem posse reddi, quia corporea re incorpoream rem nequaquã cernere liceat. Metuo ne respondeatur, quia & conceptio illa ratione exponi, & exẽplis possit firmari. Aut enim in hominibus ratio deficiet, & exempla cessabunt, & confirmabunt corpore suo vnigenitum videre posse deum: aut si ratio hic reddita fuerit, consequetur rationem reddi posse ab aliquibus nimis sapientibus viris, & illius cõceptionis & consequẽtis generationis. Quid ergo talibus respondeatur, percunctor. Non enim certamina semino, sed quemadmodum insidiosis respondeatur, interrogo. Ego tamen sic credo virginis conceptionem & partum, quomodo semper credidi: & corpore quoque clarificato deum videri non posse vtcunque ratione colligo. Obuiandum tamen censeo hominibus, qui aut seditiones ex quæstionibus solent excitare, aut feruenti studio ad discendum euigilare. Ora peo nobis. Pax & charitas Christi sanctitatem tuam nostri memorem perficiat, domine sancte venerabiliterq; beatissime frater. D

Augustinus Fabiolæ peregrinationem eius moleste ferẽti, de præsentia animorum nexu amicitiæ uinctorũ. Est corrupta & imperfecta. Epi. IIII.

DOMINAE religiosissimæ & præstantissimæ & in Christi charitate laudabili filiæ Eabiolæ Augustinus in domino salutem. Quanquam rescripta reddideris, sic tamẽ legi literas sanctitatis tuæ vt eis respondere debitum duxerim. Doluisti enim peregrinationem, qua cõtingit perpetuo gaudere cum sanctis, & desyderium supernæ patriæ vbi iam non certarum spatio diuidemur, sed semper nimis cõtemplatione lętabimur merito pertulisti: fœlix es talia fideliter cogitando, amãdo fœlicior: & ideo eris etiam fœlicissima consequendo. Sed etiam nunc diligentius intuere vnde magis dicamur absentes, vtrum quia nostra inuicem corpora non videmus, an quia signa non damus & recipimus animorum, quod est colloqui: puto enim quod licet longinquis regionibus corpore separati, si nostras cogitationes nosse possetis, magis essemus vobiscum, quàm si vno in loco alterutrum conspi cãtes taciti sederemus, nullam vocibus signa sensus intimi proferẽtes, nullis corporum motibus nostros animos indicantes. Quocirca intelligis ideo vnumquemque sibi esse præsentiorem quàm alterum alteri, quòd vnusquisque sibi magis quàm alteri notus est, non faciem suam, quę nisi assit speculum gestatur & lucet, sed conscientiã contuendo quã & clausis oculis videt quã- Locus corẽ ruptus.
ta est, quia etiam vita, quæ pro magno habetur, nostra. E

Augustinus Naucelioni temeritatem Donatistarũ ex condemnatione Feliciani Maximianistæ & eiusdem restitutione asseuerat, conuincens eadem temeritate eos erga catholicos agere. Et hæc est imperfecta, & erat corruptissima. Tractat ferè idem quod CLXXII *in numero epistolarum.* Epistola. V.

DOMINO dilectissimo & honorabili fratri Naucelioni, Alipius & Augustinus. Cũ retulisses nobis quid à patre nostro Clarencio responsum fuerit, id est, de Feliciano Mustitano non eum negasse, & damnatum ab ipsis & postea in honore suo receptum, sed innocentem fuisse damnatum, quia absens fuerit, & absentem se fuisse probauerit: hoc dicimus, vt ad hoc respondeat, quia non licuit damnari inauditum, quem innocentem fuisse ipsi modo dicunt qui eum damnauerunt. Aut ergo innocens damnari non debuit, aut nocens recipi dãnatus non debuit. Si innocens receptus est, innocens dãnatus est, si nocẽs damnatus est, nocens receptus est. Si nesciebant qui illum damnauerunt, vtrũ innocens fuerit, arguendi sunt temeritatis, quia inauditum, innocentẽ, de quo nesciebant, dãnare ausi sunt: & de prẽsenti facto intelligimus eadem temeritate illos damnasse etiã superiores quos F

Universidad de Deusto Biblioteca

G traditionis crimine infamauerunt. Si enim potuit ab ipsis innocens damnari, potuerunt ab ipsis traditores etiam dici, qui non erant traditores. Deinde idem Felicianus damnatus ab ipsis, multo tempore cum Maximiano communicat: si innocens erat quando damnatus est, quare posteriore tempore cum scelerato Maximiano cõmunicans multos baptizauit extra cõmunionem ipsorum? Testes sunt ipsi qui egerunt apud consulem, vt idem Felicianus tanquã cum Maximiano de Basilica excluderetur. Parũ ergo erat damnasse absentem, damnasse inauditum, damnasse sicut dicũt innocentem, insuper & additus est contra illum, Proconsul, ait, de Ecclesia expellatur. Vel tunc quando illum expellebant de Ecclesia, fatentur quia inter damnatos & scelleratos & Maximianistas eum deputauerunt. Quãdo ergo ille baptizabat homines, Maximiano cõmunicans, verum dabat an falsum? Si verum baptismum dabat, qui cũ Maximiano cõmunicabat, quare accusatur baptismus orbis terrarum? Si autẽ falsum baptismũ dabat, quando cõmunicabat cũ Maximiano, quare sic sunt recepti cum illo, quos in schismate Maximianus baptizauit, & nemo eos in parte nostra rebaptizauit.

H *Augustinus Palatinum ut terrena, quod iam cœperat, contemnens, in Christi sapientia sese exerceat: adhortatoria. Non est integra. Epistola.* VI.

DOMINO dilectissimo & desyderatissimo filio Palatino Augustinus. Conuersatio tua fortior atque fructuosior ad dominum deum nostrum magnum nobis attulit gaudiũ. Elegisti enim à iuuentute doctrinam, vt inuenias vsque ad canos sapientiam. Cani sunt ergo sensus hominis, & senectutis ætas vita immaculata. Quam donet tibi dominus petenti, quærenti, atque pulsanti, qui nouit bona data dare filiis suis. Quanuis enim abundant tibi exhortationes, & exhortationes ad viam salutis & glorię sempiternæ, maxime ipsa gratia Christi, quæ tibi salubriter in corde tuo locuta est, tamen etiam nos pro dilectionis officio, quod tibi debemus, afferim⁹ aliquid exhortationis in hac resalutatione nostra, qua re non pigrum vel dormientem excitemus sed prouocemus, incitemus, quod currentem sapere te oportet, fili, vt perseueres, quia sapuisti vt eligens sit hoc ipsum sapientiæ tuæ scire cuius donum hoc est. Reuela ad dominũ viã tuam, & spera in eum, & ipse faciet: Et deducet velut lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum velut meridiẽ: ipse faciet rectos cursus tuos, & itinera tua in pace producet. Sicut spreuisti quod sperabas in seculo, ne in abũdantia diuitiarum gloriareris, quas more filiorum seculi huius concupiscere cœperas, ita nunc ad tollẽdum iugum domini & sarcinã eius in virtute tua non confundas. Et illud lene erit & hæc leuis. Pariter quippe improbantur in Psalmo, & qui confidunt in virtute sua, & qui in abundantia diuitiarum suarum gloriantur. Ergo diuitiarum gloriam non iam habebas, sed quam habere cupiebas, prudẽtissime contempsisti. Caue ne tibi subrepat in tua virtute confidere: homo es enim, & maledictus omnis qui spem suam ponit in homine. Sed planè in deo tuo toto corde confide, & ipse erit virtus tua, in qua pius gratusq; confidas, cui dicas humiliter & fideliter, Diligam te domine virtus mea, quia & ipsa charitas dei, quæ perfecta foras mittit timorem, non per vires nostras, id est, humanas, diffunditur in cordibus nostris. Sed sicut dicit Apostolus per spiritum sanctum qui datus est nobis. Vigila ergo & ora ne intres in tẽtationem. Ipsa quippe oratio admonet te quod indigeas adiutorio domini tui, ne spem bene viuendi in te ponas. Oras enim non iam vt accipias diuitias & honores præsentis seculi, aut aliquid vanitatis humanæ, sed ne intres in tentationem. Quod vtique si homo sibi præstare posset volendo, non posceretur orando. Quapropter vt non intremus in tentationem, si voluntas sufficeret, non oraremus: quæ tamen si deesset, nec orare possemus. Assit ergo vt velimus, oremus autem vt valeamus, quod voluerimus cũ ipso donãte rectè sapuerimus. Quod bonum quoniam iam accepisti, est vnde gratias agas: quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, caue ne glorieris, quasi non acceperis: hoc est, quasi ex te ipso habere potueris, sciens autẽ vnde acceperis ab illo pete vt perficiatur, à quo datum est vt nó inciperetur. Cũ timore itaq; & tremore tuam salutẽ operare. Deus est enim qui operatur in te & velle & perficere, pro bona voluntate: quoniam præparatur voluntas à domino, atque ab ipso gressus hominis diriguntur, & viã eius volet. Hæc cogitatio sancta seruabit te, vt sapientia tua pietas sit: id est, vt ex deo sis bonus, & Christi gratiæ non ingratus. Desyderant te parentes tui, fideliter congratulantes meliori spei tuæ, quam in domino habere cœpisti. L Nos autem te siue absentem corpore, siue præsentem, in vno spiritu habere cupimus, per quẽ diffunditur charitas in cordibus nostris, vt quolibet loco fuerit caro nostra, nullo modo separata possit esse anima nostra. Gratissime accepimus cilicia quę misisti, vt nos de frequentanda humilitate oratio non prior ipse monuisti.

Pſal.36. 1 Philip.2. Pſal.30. Roma.5. Non potuit legi hic loc⁹

Augustinus Feliciæ uirgini, quæ mala quorundam Ecclesiæ pastorum uita, non leuiter scandalizata fuerat, monẽs ne scandalis offensa ab Ecclesia recedat. Docta & pia omnino. Epistola. VII.

DOMINAE merito suscipiendæ & in Christi membris honorandæ filiæ Feliciæ, Augustinus in domino salutem. Non dubito animum tuum & pro tua fide & pro aliorum infirmitate vel iniquitate turbatum, cum sanctus Apostolus plenus visceribus charitatis confiteatur & dicat, Quis infirmatur & ego non infirmor? quis scãdalizatur, & ego non vror? Vnde etiam ego ipse compunctus, & pro tua quæ in Christo, salute solicitus, has vel consolatorias vel exhortatorias literas ad tuã sanctitatem dandas putaui: quoniam in domini nostri Iesu Christi corpore, quod est Ecclesia eius & vnitas membrorum eius, germanissima nobis facta es, quę tanquã honorabile mẽbrum in eius compage diligeris, & nobiscum illius sancto spiritu viuis. Vnde te admoneo, ne grauius perturberis his scandalis, quæ ideo ventura prædicta sunt, vt quando venirent reminisceremur esse prædicta, & non eis valde commoueremur. Nam hæc ipse dominus in Euangelio ita prędixit. Vę mundo ab scandalis. Oportet venire scandala, væ autem homini illi, per quẽ scãdalum venit. Qui sunt ipsi homines nisi de quibus dicit Apostolus, sua quærentes, non quæ Iesu Christi. Alij sunt ergo qui propterea tenent pastorales cathedras, vt Christi gregibus consulant: alij verò qui propterea in eis sedent, vt suis honoribus temporalibus & commodis secularibus gaudeant. Ista duo genera pastorum, aliis morientibus, aliis nascentibus, in ipsa catholica Ecclesia necesse est vsque ad finem seculi, & vsque ad domini iudicium peruenerint. Si enim temporibus Apostolorum fuerunt tales, inter quos falsos fratres Apostolus gemeret, & diceret, periculis in falsis fratribus, nec eos per superbiam separaret, sed per tolerantiam

1.Cor.4. M Roma.4. Matth.18. 2.Cor.11. 2.Cor.1.

A tolerantiam sustineret: quanto magis temporibus nostris necesse est vt sint,cū de tempore huius seculi quod
Matth.24. propinquat ad finem,apertissime dominus dicat, quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum: Sed quod sequitur nos debet consolari & exhortari, Qui perseuerauerit vsq; in finē,hic saluus erit. Si-
Matth.10. cut autem sunt pastores boni & mali, sic etiam in ipsis gregibus sunt boni & mali.Boni ouium nomine significantur,mali verò hædi appellantur, sed cōmixti pariter pascunt,donec veniat princeps pastorum, qui dictus est vnus pastor, & quemadmodum ipse promisit, separet sicut pastor oues ab hædis. Nobis enim imperauit congregationem,sibi autē seruauit separationem: quia ille debet separare qui nescit errare. Nam qui separare ante tempus,quod sibi dominus seruauit,superbi serui facilè ausi sunt, ipsi potius ab vnitate catholica separati sunt. Nam schismate immundi mūdum gregem vnde habere potuerunt? Vt ergo in vnitate maneamus,nec offensi scandalis palearū aream dominicā deseramus, sed potius vsq; in finem ventilationis frumenta perseueremus,cōmunitamq; stipulam firmo cha
†aliàs,comminutam. ritatis pondere toleremus. Ipse pastor noster in Euan-
B gelio de pastoribus bonis nos admonet, vt propter bona opera eorum nec in eis ipsis nostrā spem ponamus, sed eum qui tales illos fecit,patrem qui in cœlis est glorificemus,& de pastoribus malis,quos nomine Scribarum & Pharisęorū significare voluit docentes bona & facientes mala. Nam de bonis pastoribus ita loquitur,
Matth.5. Vos estis lumen mundi. Non potest ciuitas abscondi super montem constituta,neq; accendunt lucernam & ponunt eam sub modio,sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lumen vestrum corā hominibus,vt videant opera vestra & glorificent patrē vestrum qui in cœlis est.De malis autem
Matth.23. pastoribus oues admonet dicens,Super cathedrā Moysi sedēt,quę dicunt facite,quę autē faciunt,ipsi facere nolite:Dicūt enim & non faciunt.His auditis oues Christi etiā per malos doctores vocē ipsius audiunt,& vnitatē illius non relinquunt:quia bonū quod eos audiunt dicere,nō est ipsorum,sed illius.Et ideo secure oues pascuntur,quia & sub malis pastoribus pascuis dominicis nutriuntur. Non autē faciunt malorum facta pastorū, quia talia opera non sunt illius,sed ipsorum. Quos autem bonos vident,nō solum audiunt bona quę dicunt, sed etiam imitantur bona quæ faciunt. De talibus erat
C Apostolus,qui dicebat, Imitatores mei estote, sicut &
1.Cor.11. Philip.3. ego Christi.Iste lumen erat illuminatū à lumine sempiterno ipso domino Iesu Christo & in candelabro po
Gal.7. situm erat,quia in eius cruce gloriabatur:vnde ait,Mihi autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi.Et quia non sua quærebat,sed quę Iesu Christi, quanuis ad imitationem suam, quos per Euangelium genuerat,hortatur,tamen corripit grauiter eos qui per Apostolorum nomina schismata fecerunt, & obiurgat
1.Cor.1. illos qui dicūt,ego sum Pauli.Nunquid Paulus pro vobis,inquit,crucifixus est,aut in nomine Pauli baptizati estis?hinc intelligimus & bonos pastores non sua quęrentes,sed quę Iesu Christi,& bonas oues quanuis imitentur facta pastorum bonorum,tamen in eis non ponere spem suam quorū ministerio sunt congregatę,sed in domino potius cuius sanguine sunt redēptæ:vt quādo forte incurrerint in pastores malos, doctrinam illius prædicantes & sua mala opera facientes, quę dicūt faciant,quæ autem faciunt,non faciant:nec propter filios iniquitatis pascua deserant vnitatis. In catholica

enim ecclesia,quæ non in sola Aphrica,sicut pars Do- D
natí, sed per omnes gentes sicut promissa est dilatatur atque diffunditur,in vniuerso mundo,sicut dicit Apo- Col.1.
stolus fructificans & crescens,& boni sunt & mali. Ab ea verò separati,quàm diu contra illam sentiunt, boni esse non possunt:quia etsi aliquos eorum bonos videtur ostendere,quasi laudabilis conuersatio, malos eos facit ipsa diuisio:dicente domino, Qui mecum non est,aduersum me est:& qui mecū non colligit,spargit. Vnde & exhortor domina merito suscipienda & in Christi membris honoranda filia, vt quod tibi dominus præstitit,fideliter teneas, eumq; corde toto diligas, & eius ecclesiam,qui te non permisit virginitatis tuę fructum cum perditis perdere vel perire. Si enim de isto seculo exires separata ab vnitate corporis Christi, nihil tibi prodesset seruata integritas corporis tui. Sed deus qui diues est misericordia, fecit iuxta te quod in Euangelio scriptum est,cum excusarent inuitati venire ad cœ-
nam patrisfamilias,inter cætera dicit seruis suis,Exite Luc.14.
in vias & sepes,& quoscunq; inueneritis cogite intrare. Tu ergo quanuis dilectionē sinceriss imam debeas etiā bonis seruis eius,per quorum ministerium intrare coacta es,in illo tamen debes spem ponere qui conuiuium E
præparauit,cui & tu ad vitam æternam beatamq; solicita es.Ei quippe commēdans cor tuum & propositum tuum & sanctam virginitatem tuam,& fidem & spem & charitatē tuam,non moueberis scandalo quod abundabit vsque in finē,sed stabili robore pietatis salua eris atq; in domino gloriosa in eius vnitate perseuerando vsque in finem. Quomodo autem hāc acceperis pro te solicitudinem meam,quam quibus potui literis tibi insinuare curaui,fac vt nouerim rescriptis tuis. Dei misericordia & gratia te semper protegat.

Augustinus, libro quodam suo in eam rem conscripto, Celerem instruxerat, mera leuitate Donatistas se ab ecclesia catholica segregasse. Cui,si eo codice satis factum non sit promittit adhuc scripta. In fine cum amico quodam Donatista,Celeri subdito,conferre rogat.

Epistola. VIII.

DOMINO dilectissimo meritoq; honorabili ac suscipiendo filio Celeri,Augustinus in domino salutem. Nullam fuisse iustam causam cur ab orbe terrarum quo ecclesia catholica secun
dum Prophetica & Euangelica promissa diffunditur, F
se pars Donati dirimiret, credo quòd magis quoq; considerans prudentia tua facillimè intelligit. De qua re, si diligentior disputatio necessaria est, memini me ad legendum dedisse benevolentiæ tuæ codicē,cum te petisse charissimus mihi filius meus Cecilius intimasset, qui codex non paucis diebus apud te fuit,quē si rei huius cognoscendæ studio, vt inter occupationes tuas legere siue voluisti siue potuisti, non dubito cōperisse prudentiam tuam non eos habere quod probabiliter contradicant:& si quid te forte adhuc mouet,quantū deus donat ac sinit,forte poterimus respondere interrogāti, aut ad legendū itidem ad te dare, domine dilectissime meritoq; honorabilis ac suscipiēde fili. Quapropter peto vnitatē catholicā regioni Hipponēsi diligentius cōmendes hoibus tuis maxime Paterno & Maurusio Vigilātiā cordis tui noui,nec opus est,arbitror,plura scribere,cū si volueris facillime possis, & quid alij curēt & caueāt in possessionib⁹ tuis,& in re tua qd agaf addisce re. In re tua esse mihi valde affirmatū est amicū cū quo cupio cōcordare:peto faueas ad hāc rē,vt & inter hoies magnā laudē,& apud deū habeas magnam mercedem:

G iam enim mihi per quendã vtriuſq; noſtrum medium mãdauerat,ſe neſcio quos violentos ſuos timere ne faceret,quos in re tua & te fauente timere nõ poterit,nec ipſe in eo debes diligere non conſtantiã,ſed planè pertinaciam. Turpe eſt enim mutare ſententiã,ſed veram & rectam. Nam & ſtultã & noxiã & laudabile & ſalubre eſt. Sicut autem cõſtantia non ſinit hominem deprauari,ſic pertinacia nõ ſinit corrigi:proinde ſicut illa laudãda,ſic iſta eſt emendanda. & PP. quẽ miſi reliqua tuæ prudentiæ planius intimabit. Incolumem fœlicẽq; te dei miſericordia tueatur,domine dilectiſſime meritoq; honorabilis ac ſuſcipiende fili.

Auguſtinus, Romulum potentem hominem, quem in Chriſto genuerat, obſecrat ne nimium acerbus & iniuſtus exactor ſit tributorum adminiſtratoribus ſuis ſolutorum: minitans ei, ſi tyrannice exigere pergat, extremum iudicium. Hæc uix legi potuit ex ueteri. Vnde & poſt medium epiſtolæ ſubobſcurior eſt. Epiſtola. IX.

DOMINO dilectiſſimo Romulo filio, Auguſtinus in domino ſalutem. Veritas & dulcis eſt & amara. Quando dulcis eſt, parcit, & quãdo amara, curat. Si non recuſas bibere quod in hac H epiſtola offero, probabis quod dixi: vtinam ſicut mihi non obeſt, ſic nec tibi obeſſet quicquid contumeliarum mihi irrogas. Et vtinam vel tãtum tibi obeſſet iniquitas quam miſeris & pauperibus facis, quantũ obeſt ipſis quibus eam facis. Illi ad tempus laborant, tu autem vide quid tibi theſaurizes in die iræ & reuelationis iuſti iudicij dei, qui reddet vnicuiq; ſecundum opera ſua: cuius miſericordiã deprecor, vt hic te corrigat, quomodo ipſe nouit, potius quàm reſeruet in illũ diem quãdo nullus iam erit correctionis locus: vt qui tibi dedit timorem ſuũ, propter quẽ de te non deſpero, aperiat tibi ſenſum vt videas quæ facis, & exhorreas, & emendes. Parua enim & quaſi nulla tibi videntur, quę tam mala ſunt, vt quãdo te domita cupiditas ea conſyderare permiſerit, riges lachrymis terram vt deus miſereatur tui. Aut ſi ego iniquus ſum qui hoc tecum ago, ne miſeri & egeni homines bis reddãt quod debent, cũ coloni actori ſuo dederint, ſubditi præpoſito & iubenti ſeruientes, nec ille ſe accepiſſe negare potuerit. Si ergo ego iniquus ſum, quia mihi videtur iniuſtũ vt bis exigãtur, qui vix ſemel reddere ſufficiũt: fac quod vis. Si autem tu vides quia iniuſtũ eſt: fac quod decet, fac quod deus iubet, & I ego rogo. Nam pro illis magis nouit ille quem timeo, ſed pro te ipſo te ipſum rogo, vt quomodo ſcriptum eſt miſereariſ animæ tuę placens deo. Et modo quidẽ non Eccle.30. rogandus, ſed obiurgandus es. Nã & hoc ſcriptum eſt, Apoca.3. Ego quẽ amo redarguo & caſtigo. Ego tamẽ ſi pro me rogandus eſſes, forte non te rogarem. Quia verò pro te rogãdus es, rogo te iratũ vt parcas tibi, vt tibi placetur ille quẽ rogas. Miſi ad te die ſabbati cũ adhuc prandere vt nõ proficiſcereris niſi me vidiſſes: renunciaſti ita te eſſe facturũ. Surrexiſti die dominico, & vt audiui veniſti in eccleſiã, & oraſti, & profectus es, & me videre noluiſti: deus tibi ignoſcat. Quid enim aliud tibi dicã niſi quod ipſe nouit quia cupio. Sed ſcio quia niſi te correxeris, ille iuſtus eſt. Cũ autẽ tibi parcis, & mihi parcis, neq; enim tã miſer ſum & alienus à viſceribus Chriſti, vt non grauiſſimo vulnere feriatur cor meũ, quãdo ſic agunt quos in eius Euãgelio genui iterũ dicturus es, Non eis iuſſi vt darent Ponticano, nec poſſent diſtinguere quouſq; ſeruirent, & quouſq; non ſeruirẽt, maxime cum ea peteret quæ ſe debere ſciebant. Tuas autem literas habere debuerunt, quas proferrent exactori, ſi te nolente exigebat, & relegerent ei non ſe debere dare, K niſi cum tuas literas accepiſſent. Nam ſi verbo aliquã do iuſſiſti ne exactori aliquid darent, multũ eſt vt meminerint, multum eſt vt tu ipſe memineris, an vere iuſſeris, an ipſis iuſſeris, an aliis, an omnibus: maxime quia etiam nunc alteri actori audiſti datam & ſaluam eſſe ipſam pecuniam, & non tibi diſplicuit quia dederunt. Sed cum ego dixiſſem, quid ſi & iſte interuertiſſet, ab ipſis iterum exigendum erat rurſus? tibi cœpit diſplicere quia dederunt: & cum mihi ſæpe dixiſſes, nunquam te iniunxiſſe vices tuas vel Valerio vel Agineſi, ſubito cum denuo ageretur quia debuerunt oſtendere ſi accreſcere cœperat, & diceret tibi quòd abſens erat: credo excidit tibi, qui mihi toties dixeras, & dixiſti, quia habuerunt Agineſi oſtendere, & ipſius agere arbitrio. Ibi ego cum *dixiſſem*, certe vices tuas iſtis nõ ſoles iniungere: reſpondiſti, ſed *literas meas* habebat Agineſis: quaſi ſemper illi, quibus *aliquid iniungis*, literas tuas recitent ruſticanis hominibus vt credant quia tu iuſſiſti. Sed quia eos̃ vident tibi ſic iungi, non vtique credunt temere illos aliquid audere præſumere, niſi à te data poteſtate. Ideo quòd inter iſta incerta non appa- L ret quid iubeas, nec poſſunt firmum aliquid retinere niſi literas tuas habuerint, quas omnibus proferant, & non niſi tuis literis probatis obtemperent, quando eis aliquid dandum eſt. Sed quid opus eſt tam diu tecum diſputare, & onerare verbis occupationes tuas, vt forte cum iraſceris verbis meis velis ſæuire in homines miſeros. Illis imputabitur ad meritum bonum, quia pro ſalute tua, propter quam tibi tanta loquor, te patiuntur iratum: tibi autem nolo aliquid grauius dicere, ne putes me *non timendo*, ſed *male* optando tale aliquid loqui. Time deum ſi non vis decipi: ipſum teſtem inuoco ſuper animam meam, plus me tibi timere cum hæc dico, quàm illis pro quibus apud te intercedere videor. Si credis, deo gratias. Si autem non credis, conſolatur me quod dominus ait: dicite pax huic domui, & ſi eſt ibi filius pacis, requieſcet ſuper eum pax veſtra. Si quominus, ad vos reuertetur. Dei miſericordia te tueatur domine dilectiſſime fili.

Auguſtinus Pancario de presbytero quodam ab hæreticis criminis inſimulato, Pancarij ſcilicet opera, cõmendat ne eiuſdem presbyteri domus diripiatur. Imperfecta eſt. M
Epiſtola. X.

DOMINO dilectiſſimo meritoq; honorabili filio Pancario, Auguſtinus in domino ſalutem. Cum antequã veniret religio tua, preſbyter Secundinus Germanitianẽſibus non diſpliceret, vnde modo factum eſt vt eum ſicut ſcripſiſti, etiam de neſcio quibus criminibus accuſare parati ſint, neſcio domine dilectiſſime meritoq; honorabilis fili. Veruntamen nullo modo nos poſſumus cõtemnere quod preſbytero videntur obiicere, tantũ ſi catholici ſunt qui obiiciunt. Nam hæreticorum accuſationes contra catholicũ presbyterũ admittere, nec poſſumus nec debemus. Proinde hoc primo agat prudẽtia tua vt hæretici non ſint, vbi ante aduentum tuũ non fuerunt, & audiemus cauſam presbyteri ſicut eam oportet audiri. Illud ſanè moneo, quia dignaris, quoniam & ſalus & exiſtimatio tua chariſſima nobis eſt, & ipſi Germanitianẽſes pertinent ad curã humilitatis noſtræ, vt ea quæ à glorioſiſſimis Imperatoribus impetraſti, & ea quę apud competentes iudices egiſti, fidenter allegare digneris: vt appareat omnibus nihil te inordinate agere, ne iterum in cauſa veſtra qui de poſſeſſione contenditis, ipſi miſeri fatigentur,

A fatigentur, & grauius afflicti dispareant. Simul etiam commendo, vt eiusdem presbyteri domus nõ diripiatur, neque vastetur. Nam de ecclesia sua nunciatum est nobis, quòd eã nescio qui velint deponere, sed non puto quòd vllo pacto possit hoc à tua religione permitti.

Hæc epistola refutat incomprehensibilitatem Platonicorum, uidetur; cum libris Achademicorum transmissa. Est ut aliæ imperfecta. Epi. XI.

HERMOGENIANO Augustinus. Achademicos ego ne inter iocandum quidem vnquã lacessere auderem: quando enim me non tantorum virorum moueret authoritas, nisi eos putarẽ longe in alia quàm vulgo creditum est fuisse sentẽtia. Quare potius eos imitatus sum quantum valui, quàm expugnaui, quod omnino non valeo: *videtur enim* mihi satis congruisse temporibus, vt *si quid syncerum* de fonte Platonico flueret, *inter vmbrosa* & spinosa dumeta potius in possessionem paucissimorum hominũ duceretur, quàm per aperta manans irruẽtibus passim pecoribus nullo modo posset liquidum purumq; seruari. Quid enim conuenientius pecori est quàm putari animam corpus esse? Contra huiusmodi homines opi-
B nor ego illam vtiliter excogitatam dei veri artem atq; rationem: hoc autem seculo cum iam nullos videmus Philosophos, nisi forte clanculo corporis, quos quidem haud censuerim dignos tam venerabili nomine, reducendi mihi vidẽtur homines, si quos Achademicorum peruersorum ingenium à rerum comprehensione terruit, sententia in spem reperiendæ veritatis: ne id quòd eradicandis altissimis erroribus pro tempore accommodatum fuit, iam incipiat inferendæ scientiæ impedimento esse. Tantum enim tunc variarum sectarum studia flagrabant, vt nihil metuendum esset, nisi falsi approbatio. Pulsus autem quisque illis argumentis, ab eo quòd se firmum & inconcussum tenere crediderat, tanto constantius atque cautius aliud quærebat, quãto & in moribus maior erat industria, & in natura rerum atq; animorum altissima & implicatissima latere ve-
ritas sentiebatur. Tãta porrò nunc fuga laboris & incuria bonarum artium, vt simul atque sonuerit, acutissimis Philosophis esse visum nihil posse comprehendi: dimittant mentes vt inæternum obducant. Non enim audent viuaciores se illis credere, vt sibi appareat quòd tanto *studio, ingenio, ocio, tam denique multa multi-*
C *plicíq; doctrina*, postremo *vita etiam longissima* Carneades inuenire non potuit. Si verò etiam aliquantum obnitentes aduersus pigritiam, legerint eosdem libros, quibus quasi ostẽditur naturæ humanæ denegata perceptio: tanto tempore indormiscunt, vt nec cœlesti tuba euigilent. Quamobrem cum gratissimum habeam fidele iudicium tuũ de libellis meis, tantumq; in te momenti ponã, vt nec error in tua prudentia, nec in amicitia simulatio cadere possit, illud magis diligentius peto consideres, mihiq; rescribas, vtrum approbes quod in extremo tertij libri suspitiosius fortasse quàm certius, vtilius tamen, vt arbitror, quàm incredibilius putaui credendum. Equidem quomodo se habeant illæ literæ, non tam me delectat vt scribis quòd Achademicos viceri: scribis enim hoc amãtius forte quàm verius, quàm quòd mihi abruperim odiosissimum retinaculum, quo ab philosophiæ vbere desperatione veri quod est animi pabulum refrenebar.

Adhortatur in hac epistola Augustinus Zenobium, ut cœptã inter se disputationem semel finiant. Est manca ut præcedentes. Epistola. XII.

ZENOBIO Augustinus. Bene inter nos D cõuenit, vt opinor, omnia quæ corporeus sensus attingit, ne puncto quidem temporis eodem modo manere posse, sed labi, effluere & præsens nihil obtinere: id est, vt Latine loquar, non esse. Horum itaque pernicioſissimum amorem, pœnarumq; plenissimum vera & diuina Philosophia monet frenare, atq; sopire: vt se totus animus, etiam dum hoc corpus agit, in ea quæ semper eiusdem modi sunt, nec peregrino pulchro placẽt, feratur atque æstuet. Quæ cum ita sint, & cum te verum ac simplicem, qualis sine vlla solicitudine amari potest, in semetipsa mens videat, fatemur tamen congressum istum atque cõspectum tuum, cum à nobis corpore discedis, locisq; seiungeris, quærere nos eaq; dum licet cupere. Quod profecto vitiũ, si te bene noui, amas in nobis: & cũ omnia bona optes charissimis & familiarissimis tuis, ab hoc eos sanari metuis. Si autem tam potẽti animo es, vt agnoscere hunc laqueum, & eo captos irridere valeas, ne tu magn° atq; alius. Ego quidẽ quàm diu desydero absentẽ, desyderari me volo. Inuigilo tamẽ, quantũ queo, & nitor vt nihil amẽ quod abesse à me inuito potest. Quo cũ officio admoneo te interim, qualiscunq; sis, inchoatã tecum disputationem E perficiendã, si curæ nobis metipsis sumus. Nam eam cũ Alipio perfici nequaquã sinerem, etiã si vellet. Nõ vult autem. Nõ enim est humanitatis eius nunc mecũ operam dare, vt inquam, multis possemus literis te nobiscũ teneamus, nescio qua necessitate fugere tecum. Locus cõ-ruptus.

Fastius quidam ære alieno obrutus ad ecclesiam confugerat, cuius creditoribus mutua accepta pecunia Augu. satisfecit, eũ publica collatione per Christifideles orat Fastio impertiri.

Epistola. XIII.

DOMINIS dilectissimis & desyderantissimis sanctæ plebi cum ministro, mẽbris Christi Augustinus in domino salutem. Notissima mihi & probatissima deuotio sanctitatis vestræ in domino nostro Iesu Christo fiduciam dedit, vt etiã absens præsumerẽ vnde presens gaudere consueui. Qui semper spiritu vobiscum sum, non solũ quia gratia domini nostri Iesu Christi tantæ suauitatis flagrare non cessat, sed etiam quia *meipsum, qui vobis in Euangelio seruio, angustiam pati non permittitis.* Cum enim frater *noster* Fastius debito decem & septem solidorũ ab opinatoribus vrgeretur vt redderet, quod ad præsens vnde explicaret se nõ inueniebat, ne corporalem pateretur iniuriam, ad auxiliũ sanctæ ecclesiæ cõuolauit: illi etiam exactores cũ proficisci cogerẽtur, & ideo dilationem dare non possent, grauissimis me querelis onerauerunt, ita vt eis illum traderẽ: aut quod sibi deberi ostendebant, vnde acciperent prouiderem. Cunq; obtulissem Fastio vt vestram sanctitatem de necessitatibus eius alloquerer, pudore deterritus ne facerẽ deprecatus est. Ita ego maiore necessitate coarctatus à fratre nostro Oracedomo decem & septem solidos accepi, quos in causam eius continuo dedi, promittente illo quòd ad certum diem cum eis reddendis posset occurrere: & cõsentiente vt si non posset occurrere, sermo de illo fieret ad vestram misericordiam, quã fraternam fratribus exhibere consueuistis. Nunc ergo quoniã absens est, restat vt subueniatis, non illi quem nemo compellat absentem, sed pollicitationi meę, cuius existimatio nobis semper est præsens. Iam enim dies, ad quem se promiserat occursurũ, transactus est, & ego ei qui solidos suos fidei meę cõmisit, quid respondeam nõ inuenio, nisi faciã quod me facturũ esse promisi. Sed quo-
F

Universidad de Deusto Biblioteca

G niam non sum de hac re commonitus,vt die pentecostes,quando aderat maior vestra frequẽtia, sermonem inde facerem, peto vt has literas pro lingua mea præsente habere dignemini,admonente vos & exhortante in cordibus vestris deo & domino nostro cui creditis,qui nunquam discedit à vobis timentibus & honorantibus nomen suum , in quo vobis & nos semper coniuncti sumus,quamuis corpore à vobis profecti esse videamur : qui nobis bonorum operũ semine messem
Gal.6. vitæ æternæ promittit,dicẽte Apostolo,Bonum autem facientes non deficiamus:tempore enim suo metemus infatigabiles. Itaque dum tempus habemus,operemur bonum ad omnes,maxime autem ad domesticos fidei. Quoniam ergo domesticus fidei est, Christianus fidelis,catholicus frater noster,pro cuius supplenda necessitate vos peto vt faciatis quod dominus imperat , sine tristitia,sine murmuratione,& cum lætitia & hilaritate facite:deo enim creditis non homini: quia ille promittit vos nihil eorum quæ misericorditer facitis perdituros, sed in illo die cum vsuris immortalibus recepturos. Et quoniam ipse Apostolus dicit,Hoc autẽ dico
2.Cor.9. qui parce seminat parce & metet. Intelligere debetis tẽ
H pus esse vt domũ vitæ ęternæ, cũ adhuc in ista vita sumus,festinanter & alacriter cõparemus:quia cum finis seculi venerit,non dabitur nisi eis qui fide sibi hoc meruerunt,antequã videre potuissent. Scripsi eis etiã presbyteris , vt si quid minus fuerit post collationẽ sanctitatis vestrę,cõpleant ex eo quod habet ecclesia,dum tamen vos secundũ quod placet hilariter offeratis : quia sine de vestro siue de ecclesia detur, omnia dei sunt , & deuotio vestra dulcior erit thesauris ecclesię:sicut Apo
Philip.4. stolus dicit,Non quia quęro datũ,sed requiro fructũ:lętificate ergo me , quia de fructibus vestris gaudere cupio. Vos enim estis arbores dei, quas assiduis imbribus & per nostrum ministerium rigare dignatur. Tueatur vos dominus ab omni malo & hic & in futuro seculo, domini dilectissimi & desyderantissimi fratres.

Corrupta & non integra est hæc epistola , uixq; legi ex ueteri potuit . Obiurgat uerò Paulum quendam Episcopum,qui ecclesiam leui sua uita grauiter offendebat,ut ad frugem & Episcopo dignam uitam redeat.

Epistola. XIIII.

DOMINO synceriter dilectissimo & votis omnibus beatificando fratri & consacerdoti Paulo,Augustinus in domino salutem.Iam inexorabilem me non vocares,nisi etiam mendacem putares. Quid enim aliud de animo meo credis,quãdo mihi talia scribis,nisi me tenere aduersus te manũ discordiæ & odium detestandum: quasi in re manifesta non
1.Cor.9. caueam,ne aliis prædicans ipse reprobus inueniar ? aut
Lucæ.6. ita velim eiicere stipulam de oculo tuo,vt in meo trabẽ nutriam:non est quod putas. Ecce iterum dico & testor deum,si tu tibi ea velles quę tibi ego volo,iam olim securus in Christo viueres,& in nominis eius gloria totã eius ecclesiam lętificares. Ecce iam scripsi non tantum te esse fratrem meum,sed etiam collegam meum. Neq; enim fieri potest,vt non sit collega meus quilibet Episcopus ecclesiæ catholicæ, qualiscunq; sit,nullo ecclesiastico iudicio damnatus . Sed vt tibi cómunicem nulla causa est,nisi quia tibi adulari non possum. Tibi enim maxime debeo,quia in Christo Iesu per Euangeliũ ego te genui,salubrem mordacitatem charitatis, veraciter obiurgando. Et ita gaudeo multos in ecclesiam catholicã adiuuante domino per te esse collectos,vt non debeam plangere plures inde dispergi. Sic enim vulnera-

sti ecclesiam Hipponensem, vt nisi te dominus omni- K
bus curis & sarcinis secularibus expeditum , ad veram episcopalem vitam mecum reuocauerit, tale vulnus sanari nõ possit. Cum autem tu magis magisq; implicare te non cesses,vt etiam rebus quibus renunciasti,te post renunciationẽ inferueris, quod nec apud humanas ipsas leges vllo modo defendi potest:& in ea professione viuere dicaris, cui fragilitas ecclesiæ tuæ sufficere non possit:vt quid quæris communionem meam, cum audire nunquam volueris admonitionem meam? an vt quicquid facis mihi imputent homines,quorũ querelas sustinere non possum? Frustra autem suspicaris eos esse obtrectatores tuos,qui tibi semper & in vita priore aduersati sunt. Non est ita,nec mirũ quod multa te latẽt. *Sed etiam si hoc verũ esset,nihil in tuis moribus inuenire debuerunt,quod recte reprehenderent,& vnde ecclesiam blasphemarent. Adhuc me putas fortasse ideo ista dicere,quia non accepi satisfactionẽ tuam. Immo propterea dico , ne ipse non possim satis deo facere de peccatis meis,si hoc tibi tacuero. Noui quia cor habes,* sed & tardum,securũ est & acutũ:cor nihil est quando in terra est. Non est Episcopatus artificiũ transigendæ vitæ fallacis: docebit te quod dico dominus deus , qui L
tibi interclusit omnes vias ad quas illo vti voluisti , vt dirigar, & si intelligas in illam viam propter quã ambulandam tibi sancta sarcina imposita est.

Augustinus Victori Episcopo , concilium Episcoporum iure primatis conuocanti , excusatoria quare ad concilium non uenturus sit . Rogat ut prius cum Xantippo Episcopo super iure primatus & concilij Episcoporum conuocandi placide componat.

Epistola. XV.

DOMINO beatissimo & venerabili patri & consacerdoti Victorino , Augustinus in domino salutem. Tractoria ad me decimo idus Nouembris venit,iam finito die,& me valde indispositũ inuenit,vt occurrere omnino non possem. Veruntamen siue imperitiam meam mouerit , siue iuste motus sim,tuæ sanctitatis & grauitatis est arbitrari . Legi in eadem tractoria etiam ad Mauritanas esse scriptũ, quas prouincias scimus nobis nos habere primates. Quòd si & ex eis ad Numidiam conuocandũ esset concilium,oportuit vtique vt aliquorum Maurorum Episcoporum , *qui illic priores sunt , nomina in tractoria ponerentur. Quod in ista tractoria non reperiẽs,* mul- M
tum miratus sum. Deinde ad ipsos Numidas ita perturbato & neglecto ordine scriptum,vt nomen meum tertio loco inuenerim,qui noui quàm post multos Episcopus factus sum . Quæ res & aliis iniuriosa est satis, & mihi inuidiosa. Præterea venerabilis frater & collega noster Xantippus Tagonensis dicit,quod eum primatus ipse contingat , & erga plurimos sic habetur, & tales mittit epistolas . Qui etiam error si facilè inter vestram sanctitatem cognosci & corrigi potest,nõ debuit tamen in tractoria , quam misit venerabilitas tua,nomen eius prætermitti . Quòd si in mediis locis conscriberetur,& nõ in primo poneretur,multum mirarer: quanto magis mirãdum est,quòd nulla tibi eius admemoratio facta est,qui maxime ad conciliũ venire debuit,vt de ipso primatus ordine,quæ causa omniũ Numidarum Episcopis ecclesiarum primatus ageretur. His de causis etiam venire dubitarem,ne forte falsa esset tractoria , qua tanta peruersitas appareret : quanquã & angustia tẽporis & aliæ graues necessitates me multipliciter impedirẽt. Vnde peto beatitudinẽ,tuã vt

mihi

A mihi ignoſcas: & primo inſtare digneris, vt inter tuam ſanctimoniã & ſenem Xantippum concorditer cõſtet, quis veſtrum debeat cõuocare concilium: aut certe quod ſalubrius arbitror, ſine cuiuſquam præiudicio ambo cõuocate collegas veſtros: eos maxime, qui vobis Epiſcopatus ætate vicini ſunt, qui facile quis veſtrum verum dicat agnoſcant: vt inter vos paucos eadem præ cęteris quæſtio dirimatur, & errore ſublato minores à cæteris conuocentur: qui nec poſſunt nec debent, niſi vobis in hac re tanquam prioribus credere, & nũc ignorant cui veſtrum potiſſimum credant. Hanc epiſtolam ſignatã miſi annulo, qui exprimit faciem hominis attendentis in latus.

Longa & docta eſt hæc Epiſtola, tractans de Baptiſmo paruulorũ, contra Pelagium: quẽ tamen clemẽter hac Epiſtola tractat. Hæc per exẽplaris uetuſtatẽ difficulter legi potuit, propter quod in aliquibus locis obſcura eſt.

Epiſtola. XVI.

CHARISSIMO filio Marcellino Auguſtinus Epiſcopus ſeruus Chriſti ſeruorũq; Chriſti in domino Salutẽ. De quęſtionibus quas mihi
B propoſueras, vt ad te aliquid ſcriberẽ, aduerſus eos qui dicunt, Adam etiã ſi non peccaſſet fuiſſe moriturũ, nec ex eius peccato quicquã ad eius poſteros propagando tranſiſſe: maxime propter baptiſmum paruulorũ, quẽ more piiſſimo atq; materno vniuerſa frequẽtat eccleſia: & quod in hac vita fuerint futuriq; ſint filij hominum, nullum habentes omnino peccatũ, iam duos prolixos abſoluerã libros. Quibus mihi viſus ſum nõ quidem omnibus omniũ occurriſſe in hac cauſa motibus animorum: quod vel à me vel à quoquam vtrum fieri poſſit, ignoro, immò fieri non poſſe nõ dubito: ſed tamen egiſſe aliquid, quo de his rebus à maioribus traditę fidei defenſores, contra nouitates eorũ qui aliter ſentiunt non inermes vſquequaq; conſiſterent. Verũ poſt
Pelagius. pauciſſimos dies legi Pelagij quædam ſcripta, viri, vt audio, ſancti, & nõ paruo prouectu Chriſtiani, quæ Pauli Apoſtoli expoſitiones breuiſſimas continerent. Atq; ibi cõperi cum ad illum veniſſet locum, vbi dicit Apo-
Roma.5. ſtolus, Per vnum hominem peccatum intraſſe mundũ, & per peccatum mortẽ, atq; ita in oĩes homines pertranſiſſe: quandam eorum argumentationẽ qui negant paruulos peccatum originale geſtare, quã fateor in illis
C tam longis voluminibus meis non refelli: quia in mẽtem mihi omnino non venerat, quenquã poſſe talia cogitare vel dicere. Quapropter quoniã illi operi, quod iã certo fine concluſerã, nihil addere volui, & ipſam eiſdẽ verbis quibus eam legi, & quid mihi contra videatur huic epiſtolę inſerendũ putaui. Sic ergo illa argumentatio poſita eſt. Hi autẽ, inquit, qui contra traducẽ peccati ſunt, ita illam impugnare nituntur. Si Adę, inquiunt, peccatũ etiã non peccantibus nocuit: ergo & Chriſti iuſtitia etiam non credentibus prodeſt: quia ſimiliter, immò & magis dicit, per vnum ſaluari, q̃ per vnum ante perierunt. Huic ergo, vt dixi, argumento in illis duobus libris, quos ad te ſcripſi, nihil reſpondi: neque id mihi prorſus redarguendum propoſui. Nũc ergo prius illud attende quemadmodum cum dicunt. Si Adæ peccatum etiã non peccãtibus nocet, ergo & Chriſti iuſtitia etiã non credentibus prodeſt, abſurdiſſimum vtiq; & falſiſſimum iudicant vt Chriſti iuſtitia etiã non credentibus proſit. Vnde putant confici nec primi hominis peccatum paruulis non peccantibus nocere potuiſſe, ſicut & Chriſti iuſtitia prodeſſe nullis nõ credẽtibus poteſt. Dicãt itaq; Chriſti iuſtitia quid baptizatis parD tulis proſit. Dicant omnino quod volunt. Profecto enim ſi ſe Chriſtianos eſſe meminerunt, aliquid prodeſſe non ambigunt. Quodlibet igitur proſit, prodeſſe, ſicut etiam ipſi aſſerunt, non credentibus, non poteſt. Vnde coguntur paruulos baptizatos in credentiũ numero deputare, & authoritati ſanctæ vbiq; eccleſiæ cõſentire, quæ fidelium noĩe eos cenſet indignos quibus iuſtitia Chriſti etiam ſecundum iſtos prodeſſe nõ niſi credentibus poſſet. Sicut ergo eorum per quos renaſcũtur iuſtitiæ ſpiritus reſponſione ſua traiicit in eos fidẽ, quã voluntate propria nondum habere potuerunt: ſic eorum per quos naſcuntur caro peccati traiicit in eos noxiam, quã nondum vita propria contraxerunt: & ſicut eos vitę ſpiritus in Chriſto regenerat fideles, ſic eos corpus mortis in Adam generauerat peccatores. Illa enim carnalis generatio eſt, hæc ſpiritalis. Illa facit filios carnis, hæc filios ſpiritus. Illa filios mortis, hęc filios reſurrectionis. Illa filios ſeculi, hæc filios dei. Illa filios iræ, hæc filios miſericordiæ. Ac per hoc illa peccato originali obligatos, iſta omnis peccati vinculo liberatos.
E Poſtremò ad id quod ĩtellectu perſpicaciſſimo aſſequi non valemus, authoritate diuina conſentire cogamur, bene quod ipſi nos admonent, iuſtitiã Chriſti niſi credentibus prodeſſe non poſſe, & prodeſſe aliquid paruulis confitentur. Vnde, vt diximus, neceſſe eſt eos baptizatos in credentium numero ſine vlla tergiuerſatione conſtituant. Conſequenter igitur ſi non baptizentur, inter eos qui non credunt erunt. Ac per hoc nec vitã habebunt, ſed ira dei manet ſuper eos: quoniã qui nõ credit filio, non habebit vitã, ſed ira dei manet ſuper eum: & iudicati ſunt, quoniã qui nõ credit iam iudicatus eſt: & condemnabuntur, quoniã qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui autẽ nõ crediderit, condemnabitur. Iam nunc videãt iſti qua iuſtitia tentẽt vel conẽtur aſſerere, nõ ad vitã æternã ſed ad iram dei pertinere, & diuinitus iudicari atq; damnari hoĩes, qui ſine peccato ſunt: ſi quemadmodũ proprium, ita nullum in eis eſt etiam originale peccatum. Iam cæteris quæ Pelagi⁹ inſinuat eos dicere, qui contra originale peccatũ diſputant, in illis duobus prolixi mei operis libris ſatis, quãtum arbitror, dilucideq; reſpondi. Quod etſi quibuſdã vel parum vel obſcurum videbitur, dent veniam, & cõponant cum eis qui fortaſſe illud nõ quia parũ eſt, ſed quia nimium reprehendunt. Et qui ea quæ pro natura
F quæſtionum dilucide dicta exiſtimo, adhuc nõ intelligunt, non mihi calumnientur pro negligentia, vel pro meæ facultatis indigentia, ſed deũ potius pro accipienda intelligentia deprecentur. Veruntamen nos nõ negligenter oportet aduertere, iſtum, ſicut eum qui nouerunt loquuntur, prædicandum virũ, hanc argumentationem cõtra peccati propaginẽ non ex propria intuliſſe perſona: ſed quid illi dicant qui eam nõ approbant, intimaſſe. Nec ſolum hoc quod modo propoſui, eiq; reſpõdi, verum etiam cętera quibus me in illis libris iam reſpondiſſe recolui. Nam cum dixiſſet, ſi Adę, inquiunt, peccatum etiam non peccantibus nocuit, ergo & Chriſti iuſtitia etiã non credẽtibus prodeſt: quod in iis quæ reſpondi, cernis q̃ non ſolum non expugnẽt quod dicimus, ſed etiam nos admoneãt quid dicamus: ſecutus adiunxit, Deinde aiunt, Si baptiſmus mundat antiquum illud delictum: qui de duobus baptizatis nati fuerint, debent hoc carere peccato. Non enim potuerunt ad poſteros trãſmittere, quod ipſi minime habuerunt. Illud quoq; addunt, inquit, quia ſi anima non eſt ex traduce, ſed ſola caro, ipſa tantũ habet traducẽ peccati,

1. Ioan. 5. Ioan. 3. Mar. 16.

Universidad de Deusto Biblioteca

G cati,& ipſa ſola pœnam meretur:iniuſtum eſſe dicẽtes, vt hodie nata anima,non ex maſſa Adæ, tam antiquũ peccatum portet alienũ. Dicunt etiam,inquit,nulla ratione concedi, vt deus,qui propria peccata remittit, im
Excuſat Pelagium. putet aliena. Vidẽs ne,obſecro, quẽadmodum hoc totũ Pelagius non ex ſua ſed ex aliorum perſona indiderit ſcriptis ſuis, vſqueadeo ſciens hanc neſcio quam, eſſe nouitatem,quæ cõtra antiquã Eccleſiæ inſitã opinionẽ ſonare nunc cœperit, vt eam ipſe confiteri,aut verecundatus,aut veritꝰ fuerit.Et forte hoc ipſe nõ ſentit,quod ſine peccato naſcatur homo, cui fatetur neceſſariũ eſſe baptiſmum,in quo ſit remiſſio peccatorum, quod ſine peccato damnetur homo, quem neceſſe eſt non baptizatum in nõ credentibus deputari: quia vtiq; ſcriptura Euangelica fallere non poteſt,in qua apertiſſime legi-
Mar.16. tur. Qui nõ crediderit condẽnabitur. Poſtremò quòd ſine peccato imago dei non admittatur ad regnũ dei, quoniam niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, nõ poteſt introire in regnũ dei: atq; ita vel in æternã mortem ſine peccato præcipitetur, vel quod eſt abſurdius,
H extra regnũ dei habeat vitã æternã:cum dñs prędicens
Matth.25. quod ſuis in fine dicturus ſit, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratũ eſt ab initio mũdi:manifeſtauerit etiam quid ſit ipſum regnũ quod dicebat,ita concludens, *Sic ibunt illi in ambuſtionem æternam*,iuſti autem in vitam æternam.Hæc igitur & alia quæ iſtum ſequuntur errorẽ, nimium peruerſa & Chriſtianæ repugnantia veritati, credo ꝙ vir ille tam egregie Chriſtianus omnino non ſentiat. Sed fieri poteſt, vt etiã iſtorum argumentis,qui contra peccati traducẽ ſentiũt.adhuc fortaſſe ita moueatur,vt audire vel noſſe quid cõtra eos dicatur expectet. Et ideo quid illi dicant,qui contra peccati traducem ſentiunt,nec tacere voluit,vt quæſtio diſcutienda inſinuaretur: & à perſona ſua remouit, ne hoc etiã ipſe ſentire iudicaretur.Ego autẽ etſi refellere iſtorũ argumenta nõ valeam, video tamen inhærendũ eſſe iis quæ in ſcripturis ſunt apertiſſima,vt ex iis reuelentur obſcura:aut ſi mens nõdum eſt idonea,quæ poſſit vel demõſtrata cernere,vel abſtruſa inueſtigare,ſine vlla hæſitatione credantur.
Quid autem apertius tot tantiſq; teſtimoniis diuinorũ
I eloquiorũ,quibꝰ *dilucidiſſime apparet,nec prẽter Chri*ſti ſocietatẽ ad vitam ſalutemq; æternam poſſe quemq̃ hominum peruenire, nec diuino iudicio iniuſte aliquẽ poſſe damnari:hoc eſt,ab illa vita & ſalute ſeparari? Vnde fit conſequẽs, vt quoniã nihil agitur aliud quãdo paruuli baptizantur,niſi vt incorporentur Eccleſiæ, id eſt,Chriſti corpori membriſq; ſocientur, manifeſtũ ſit eos ad damnationẽ, niſi eis conſultum fuerit,pertinere. Non autem damnari poſſent,ſi peccatũ vtiq; non haberent. Hoc,quia illa ætas nullum in vita propria cõtrahere potuit,reſtat intelligere,vel ſi hoc nondum poſſumus,ſaltem credere, trahere paruulos originale peccatũ.Ac per hoc ſi ambigui aliquid habent verba Apoſtolica, quibus dicit, Per vnum hominẽ peccatum intrauit in mũdum, & per peccatũ mors,& ita in omnes
Roma.5. hoies pertranſiit:poſſuntq; ad aliam duci tranſferrique ſententiam,nunquid & illud ambiguum eſt, Niſi quis
Ioan.3. renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt intrare in
Lucæ.1. regnum dei? Nunquid & illud, Vocabis nomen eius Ieſum:ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis
Matth.9. Mar.2. eorum? Nunquid etiam illud, Quia non eſt opus ſanis medicus,ſed ægrotantibus,hoc eſt,quia non eſt neceſſarius eis qui non habent peccatum, ſed eis qui ſaluandi
Ioan.6. ſunt à peccato? Nunquid etiam illud. Quia niſi manducauerint homines carnẽ eius,hoc eſt,participes facti K
fuerint corporis eius,non habebunt vitam?His atq; huiuſmodi aliis quæ nunc prætereo teſtimoniis, diuina luce clariſſimis,diuina authoritate certiſſimis, nõnne veritas ſine vlla ambiguitate proclamat,non ſolum in regnum dei non baptizatos paruulos intrare non poſſe,ſed nec vitam æternam poſſe habere præter Chriſti corpus, cui vt incorporentur ſacramento baptiſmatis imbuuntur? Nõnne veritas ſine vlla dubitatione teſtatur,non ob aliud eos ad Ieſum,hoc eſt,ad Saluatorem, & ad medicum Chriſtum piis geſtãtium manibus ferri,niſi vt per medicinam ſacramentorum eius poſſint à peccati peſte ſanari? Quid ergo cunctamur Apoſtoli verba,de quibus forte dubitamus, etiam ipſa ſic intelligere, vt *iis congruãt teſtimoniis de quibus dubitare nõ poſſumus? Quanquam toto ipſo loco*,vbi per vnius peccatum multorum cõdemnationem, & per vnius iuſtitiam multorum iuſtificationẽ Apoſtolus loquitur, ni-
Roma.5. hil mihi videtur ambigui, niſi quod ait, Adam formã futuri.Hoc enim reuera non ſolum huic ſententiæ cõ-
L uenit,qua intelligitur futuros eius poſteros ex eadẽ forma cum peccato eſſe generatos:ſed etiã in alios & alios intellectus poſſunt hæc verba deduci. Nam & nos inde aliud aliquãdo diximus,& aliud fortaſſe dicemus quod tamen huic intellectui non ſit aduerſum, & ipſe Pelagius non vno modo id expoſuit. Cætera vero quæ ibi dicuntur,ſi diligenter aduertantur atq; tractẽtur,ſicut in primo illorum duorum libro vtcunque conatus ſum,etiam ſi ſubobſcurum pariunt rerum ipſarum neceſſitate ſermonem, non tamẽ poterunt alium ſenſum habere,niſi per quem factum eſt, vt antiquitus Eccleſia *retineret fideles paruulos originalis peccati remiſſionẽ* per Chriſti baptiſmum conſequutos. Vnde nõ immerito beatus Cyprianus oſtendit,quãm hoc ab initio creditum & intellectum ſeruet eccleſia. Qui cum paruulos à materno vtero recẽtiſſimos iam idoneos ad percipiendum Chriſti baptiſmum aſſereret, quoniam cõſultus fuerat, vtrum hoc ante octauum diem fieri debe-
M ret:quantum potuit conatus eſt,eos demonſtrare perfectos:ne quaſi pro numero dierũ,quia octauo antea circuncidebantur infantes,eos adhuc perficiendos exiſtimaret. Sed cum magnum eis defenſionis patrocinium *præſtitiſſet*, ab originali tamen peccato eos immunes *non eſſe cõfeſſus eſt. Quia ſi hoc negaret,baptiſmi cauſam,propter quem percipiendum eos defendebat,auferret.* Potes ipſam epiſtolam memorati martyris de baptizandis paruulis legere ſi volueris. Neque enim poteſt deeſſe Carthagini. Verum in hac etiã noſtra, quãtum præſenti quæſtioni ſatis viſum eſt,pauca inde trãſferenda arbitratus ſum. Quę prudenter attende. Quãtum vero,inquit, ad cauſam infantium pertinet, quos dixiſti intra ſecũdum vel tertium diem quo nati ſunt conſtitutos,baptizari non oportere:& conſyderandam eſſe legem circunciſionis antiquæ, atq; intra octauum diem eum qui natus eſt,baptizandum & ſanctificandũ non putare: longe aliud concilio ſancto viſum eſt. In hoc enim quod tu putabas eſſe faciendum, nemo conſenſit,ſed vniuerſi potius iudicauimus nulli hominum nato miſericordiam dei,& gratiam denegandam. Nã
Ioan.10. cum dominus in Euangelio ſuo dicat, Filius hominis non venit animas hominum perdere,ſed ſaluare: quãtum in nobis eſt,ſi fieri potuerit, nulla anima perdenda eſt. Aduertis ne quid dicat,quemadmodum ſentiat, non tantum carni,ſed animæ quoq; infantis exitiabile eſſe atque mortiferũ,ſine illo ſalutari ſacramento exire

de hac

A de hac vita? vnde si iam nihil aliud diceret, intelligere nostrum fuit, sine peccato animam perire non posse. Sed vide paulopost defendens innocentiam paruulorũ, quid tamen de illis apertissime fateatur. Cęterum si homines, inquit, impedire aliquid ad consecutionem gratiæ posset, magis adultos & prouectos & maiores natu possent impedire peccata grauiora. Porrò autem si etiã grauissimis delictoribus, & in deum multum ante peccantibus, cum postea crediderint remissio peccatorum datur, à baptismo atq; gratia nemo prohibetur: quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccauit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus contagium mortis antiquæ prima natiuitate contraxit? Qui ad remissionem peccatorum accipiendam, hoc ipso facilius accedit, quòd illi remittuntur nõ propria, sed aliena peccata. Vides quanta fiducia ex antiqua & indubitata fidei regula vir' tantus ista loquitur, quia hæc documenta certissima ideo protulit, vt illud quòd erat incertum, vnde cõsuluerat ille cui rescribit, & vnde concilij decretum consensisse † cõmemorat, vt scilicet etiam ante octauum diem, ex quo die natus esset infans, eum si afferretur baptizare nemo dubitaret: per hæc firmamenta probaretur? Neq; enim hoc tunc quasi nouũ, aut quasi aliqua cuiusquam contradictione pulsatum, concilio statuebatur seu firmabatur, ꝙ obstricti originali peccato tenerentur infantes. Sed cum illic alia consultatio versaretur, & disceptaretur propter legem carnalis circuncisionis, vtrum eos & ante octauum diem baptizari oporteret: ideo ei qui hoc negabat nemo consensit: quia iam non consulendum, nec discęptandum, sed firmum certumq; habebatur, animam saluti æternæ perituram, si hanc vitam sine illius sacramenti consecutione finiret: & quanuis ab vtero recentissimi paruuli solo reatu essent peccati originalis obstricti, quare illis etsi multo facilior ꝙ alienorum, sed tamẽ esset necessaria remissio peccatorũ. His certis illa incerta de octauo die quæstio dissoluta est, atq; in concilio iudicatum, homini nato ne inæternum pereat, omni die debere succurri: cum etiã de ipsa carnali circuncisione ratio redderetur quod vmbra esset futuri, non quòd intelligeremus etiam baptismum octauo die, ex quo natus est homo, dari oportere: sed nos in Christi C resurrectione spiritaliter circuncidi, qui tertio quidem post diem passionis, *in diebus hebdomadarum*, quibus tempora prouoluuntur, octauo hoc est, post sabbatum primo die à mortuis resurrexit. Et nũc nescio cuius nouæ disputationis audacia quidam nobis facere conantur incertum, quod maiores nostri ad dissoluẽda quædam, quæ nonnullis videbantur incerta, tanquam certissimum proferebant. Quando enim primitus hoc disputari cœperit nescio: illud tamen scio, quòd etiã sanctus Hieronymus, qui hodiéque in literis ecclesiasticis tam excellentis doctrinæ fama ac labore versatur, ad quasdam soluendas in suis libris quęstiones etiam hoc certissimum adhibet sine vlla disceptatione documentum. Nam in eo, quod in Ionam Prophetam scripsit, cum ad eum venisset locum vbi commemorantur etiã paruuli ieiunio castigati: maior inquit ętas incipit, vsq; ad minorem peruenit. Nullus enim absq; peccato, nec si vnius quidem diei fuerit vita eius, & innumerabiles anni vitæ illius. Si enim stellæ mundæ non sunt in cõspectu dei, quanto magis vermis & putredo, & ij qui peccato offendentis Adam tenentur obnoxij? Hunc doctissimum virum, si facile interrogare possemus, quàm multos vtriusq; linguæ diuinarum scripturarum tractatores Christianarumq; disputationũ scriptores com D memoraret, qui non aliud ex quo Christi est Ecclesia constituta senserunt, non aliud à maioribus acceperũt, non aliud posteris tradiderunt? Ego quidẽ quanuis lõgè pauciora legerim, non memini me aliud audisse à Christianis, qui vtrumq; accipiunt testamentum, nõ solum in Ecclesia catholica, verumetiam in qualibet hęresi vel schismate constitutis: nõ memini me aliud legisse apud eos quos de his rebus aliquid scribẽtes legere potui, qui scripturas canonicas sequerentur, vel sequi se crederent, credi ve voluissent. Vnde nobis hoc negocium repente emerserit nescio. Nam ante paruum tẽpus à quibusdam transitorie colloquẽtibus, cursim mihi aures perstrictæ sunt, cum illic apud Carthaginem essemus, non ideo parulos baptizari, vt remissionem accipiant peccatorum, sed vt sanctificẽtur in Christo. Qua nouitate permotus, & quia opportunum nõ fuit, vt contra aliquid dicerem, & non tales homines erant de quorũ essem authoritate solicitus, facile hoc in trãsactis atque abolitis habui. Ecce contra Ecclesiam studio flammante defenditur: ecce scribendo etiam memoriæ cõmendatur: ecce res in hoc discriminis adducitur, vt hinc etiam à fratribus consulamur: ecce contra E disputare atque scribere cogimur. Ante paucos annos Romæ quidam extitit Iouinianus, qui sanctimonialibus etiã ætate iam prouectioribus nuptias persuasisse dicatur, non illiciẽdo, quo earum aliquam ducere vellet vxorem, sed disputando virgines sanctimoniæ dicatas nihil amplius fidelibus coniugatis apud deũ habere meritorum. Nunq̃ tamen hoc ei commentum venit in mẽtem, vt asserere conaretur, sine originali peccato nasci hominũ filios. Et vtiq; si hoc astrueret, multo procliuius vellent fœminæ nubere, fœtus mundissimos parituræ. Huius sanè scripta, nã & scribere ausus est, cum fratres ad Hieronymum refellenda misissent, non solum in eis nihil tale cõperit, verum etiã ad quędam eius vana confutanda, hoc tanq̃ certissimum de hominis originali peccato, vnde vtiq; nec ipsum dubitare credebat, inter multa sua documenta deprõpsit. Id agentis hæc verba sunt, Qui dicunt se, inquit, manere in Christo, debent *sicut ille ambulauit & ipsi ambulare. Eligat aduersarius è duobus* quod vult, optionem ei damus. Manet in Christo, an non manet? Si manet, ita F ergo ambulet vt Christus. Si autem temerariũ est similitudinẽ virtutum dñi polliceri, nõ manet in Christo: quia non ingreditur vt Christus. Ille peccatum nõ fecit, neq; inuentus est dolus in ore eius: qui cum malediceretur non maledixit, & tanquam agnus coram tondente sic nõ aperuit os suum: ad quem venit princeps mundi istius, & inuenit in eo nihil: qui cum peccatum non fecisset, pro nobis peccatum eum fecit deus. Nos autẽ iuxta epistolã Iacobi, multa peccamus oẽs, & nemo mundus à peccatis, nec si vnius quidem diei fuerit vita eius. Quis enim gloriabitur castum se habere cor, aut quis cõfidet mundum se esse à peccatis? Tenemurq; rei in similitudinẽ prævaricationis Adã. Vnde & Dauid dicit. Ecce in iniquitatibus cõceptus sum, & in delictis concepit me mater mea. Hæc non ideo cõmemoraui, ꝙ disputatorum quorumlibet sententiis tanquam canonica authoritate nitamur, sed vt appareat ab initio vsq; præsens ad tẽpus, quo ista nouitas orta est, hoc de originali peccato apud Ecclesiæ fidem tãta constãtia custoditũ, vt ab eis, qui dñica tractarẽt eloquia magis certissimum proferretur ad alia falsa refutãda, q̃ id tanquam falsum refutari ab aliquo tentaretur. Cæterũ in san-

† alias, cõsti tuum esse.

Iouinianus.

Esa. 53.

Ioan. 14.

Iacobi 3.

Psal. 50.

Universidad de Deusto Biblioteca

G in ſanctis canonicis libris viget huius ſentẽtię clariſſima & pleniſſima authoritas. Clamat Apoſtol°, Per vnũ hoiem peccatum intrauit in mundũ, & per peccatum mors: & ita in omnes hoies pertranſiit, in quo oẽs peccauerunt. Vnde nec illud liquide dici poteſt, quod peccatum Adæ etiam non peccantibus nocuit: cũ ſcriptura dicit: In quo oẽs peccauerunt. Nec ſic dicũtur iſta aliena peccata, tanq̃ omnino ad paruulos nõ pertineant. Siquidẽ in Adam omnes tunc peccauerunt, quando in eius natura illa vi inſita qua hos gignere poterat, adhuc omnes ille vnus fuerunt. Sed dicuntur aliena: quia nondum ipſi agebant vitas proprias, ſed quicquid erat in futura propagine, vita vnius hoĩs continebat. Nulla, inquiunt, ratione concedit, vt deus qui propria peccata remittit, imputet aliena. Remittit, ſed ſpiritu regeneratis, non carne generatis. Imputat vero, non iam aliena ſed propria: Aliena quippe erant, quando ij qui propagata ea portarẽt, nondũ erant. Nunc vero carnali generatione iam eorũ ſunt, quibus nondum ſpiritali regeneratione dimiſſa ſunt. Sed ſi baptiſmus, inquiunt, mundat antiquũ illud delictum: qui de duobus baptiza

H tis nati fuerint, debent hoc carere peccato. Non enim potuerunt ad poſteros tranſmittere, quod ipſi minime habuerunt. Ecce vnde plerunq; conualeſcit error, cum hoĩes idonei ſunt iis rebus interrogandis, quibus intelligendis nõ ſunt idonei. Cui enim auditori, vel quibus explicẽ verbis, quomodo mortalia vitioſa primordia non obſint eis, qui aliis primordiis immortalibus inchoati ſunt, & tamen obſint eis quos idem ipſi quibus iam non obſunt, ex eiſdẽ vitioſis primordiis generauerint? Quomodo id intelligat homo, cuius tardiuſculã mentem impedit etiã ſuæ ſentẽtiæ præiudicũ & peruicaciæ grauiſſimę vinculum? Veruntamen ſi aduerſus eos mihi eſſet cauſa iſta ſuſcepta, qui omnino paruulos baptizari prohiberent, aut ſuperfluo baptizari contenderent, dicentes eos ex fidelibus natos, parentum meritum neceſſario cõſequi: tunc deberẽ ad hanc opinionem cõuincendã laborioſius fortaſſis & operoſius excitari. Tunc ſi mihi apud obtuſos & contẽtioſos, propter rerum naturæ obſcuritatẽ, difficultas refellẽdi falſa & perſuadẽdi vera reſiſteret, ad hæc forte quę in vſu atq; in promptu eſſent exempla confugerẽ, viciſſimq; interrogarẽ, vt quia eos moueret quomodo peccatum,

I quod mũdatur per baptiſmum, maneat in eis quos genuerint baptizati: ipſi explicarẽt quomodo prępútium, quod per circunciſionẽ aufertur, maneat in eis quos genuerint circunciſi: quomodo etiã palea, quæ opere humano tanta diligẽtia ſeparatur, maneat in fructu qui de purgato tritico naſcitur. His & talibus forſitã vtcũq; conarer exemplis perſuadere hominibus qui mũdationis ſacramenta ſuperfluo filiis mundatorũ crederẽt adhiberi, q̃ recto conſilio baptizatorũ filij baptizentur: quãq; fieri poſſit vt homini habẽti vtrũq; ſemẽ, & mortis in carne, & immortalitatis in ſpiritu, nõ obſit regenerato per ſpiritũ, quod obeſt ei° filio generato per carnẽ: ſitq; in iſto remiſſione mũdatum, quod ſit etiã in illo ſimili remiſſione, velut circunciſione, velut trituratione, ac vẽtilatione mũdandũ. Nunc vero quoniã quidem cũ eis agimus qui confitentur baptizatorum filios baptizandos, quãto melius ſic agimus vt dicamus, vos qui aſſeritis de hominibus à peccati labe mũdatis, ſine peccato naſci filios debuiſſe: cur nõ attenditis eo modo vobis poſſe dici, de Chriſtianis parentibus Chriſtianos naſci filios deboiſſe? Cur igit eos Chriſtianos fieri debere cenſetis? Nũquid in eorũ parentibus corpus Chriſtianum non erat, quibus dictũ eſt, Neſcitis quia corpo K
ra veſtra membra ſunt Chriſti? An forte corpus quidẽ 1.Cor.6.
Chriſtianũ ex Chriſtianis parentibus natũ eſt, ſed non Chriſtianã animã accepit? Hoc vero multo eſt mirabilius. Nanq; vtrumlibet de anima ſentiatis, quia profecto cum Apoſtolo non eã creditis, anteq̃ naſceretur aliquid egiſſe boni aut mali: aut de traduce attracta eſt, & ſimiliter vt corpus de Chriſtianis Chriſtianũ, ſic anima etiam Chriſtiana eſſe debuit, aut à Chriſto creata, vel in Chriſtiano corpore, vel propter Chriſtianũ corpus, Chriſtiana debuit creari, ſeu mitti. Niſi forte dicetis Chriſtianos hoĩes Chriſtianum corp° gignere potuiſſe, & ipſum Chriſtũ animã Chriſtianã non potuiſſe procreare. Cedite itaq; veritati, & videte, ſicut fieri potuit, quod & vos fatemini, vt de Chriſtianis nõ Chriſtianus, de membris Chriſti non mẽbrum Chriſti: atque vt occurramus etiã oĩbus, qui licet falſo quocũq; religionis noie detinentur, de conſecratis non cõſecratus, ita etiã fieri vt de mũdatis non mũdatus naſcatur. Quid reſpondebitis quare de Chriſtianis nõ Chriſtianus naſcatur, niſi quia non facit generatio ſed regeneratio Chriſtianos? Hanc igitur vobis reddite rationẽ: quia ſimiliter à peccatis nemo naſcẽdo, ſed omnes re- L
naſcẽdo mũdantur. Ac per hoc de hominibus ideo mũdatis quoniam renatis, homo qui naſcitur renaſcitur, vt etiam ipſe mundetur. Potuerunt enim parentes ad poſteros tranſmittere quod ipſi minime habuerunt, nõ ſolum ſicut frumẽta paleam, & prępútium circunciſus, ſed etiam, quod & vos dicitis, fideles, infidelitatẽ in poſteros traiiciunt, quod iam non eſt illorum per ſpiritũ regeneratorum, ſed quo in carne generati ſunt mortalis ſeminis vitiũ. Nam vtique quos paruulos per ſacramentum fidelium fideles faciendos eſſe iudicatis, infideles natos ex parẽtibus fidelibus nõ negatis. At enim ſi anima non eſt ex traduce, ſed ſola caro, ipſa tantum habet traducem peccati, & ipſa ſola pœnam meretur. Hoc enim ſentiũt iniuſtum eſſe, dicentes, vt hodie nata anima non ex maſſa Adę, tam antiquum peccatum portet alienum. Attende obſecro rẽ: quemadmodũ vir circũſpectus Pelagius. Nam ex eius libro hæc quæ modo poſui verba tranſcripſi, ſenſit q̃ in difficili de anima Difficilis & aſa quæſtio.
quæſtione verſetur. Non enim ait, quia anima non eſt M
ex traduce: ſed, ſi anima non eſt ex traduce: rectiſſime faciens de re tã obſcura, de qua nulla in ſcripturis ſanctis certa & aperta teſtimonia inuenire poſſumus, cunctanter loqui potius q̃ fidenter. Quapropter ego quoq; huic propoſitioni non præcipiti aſſertione reſpondeo. Si anima non eſt ex traduce: ergo quę iſta iuſtitia eſt, vt recens creata & ab omni delicto prorſus immunis, ab omni cõtagione peccati penit° libera, paſſiones carnis diuerſoſq; cruciatus, & quod eſt horribilius, etiã dæmonum incurſus in paruulis ſuſtinere cogatur? Neque enim aliquid horũ caro ſic patitur, vt non ibi ania potius quæ viuit ac ſentit pœnas luat: hoc enim ſi iuſtum oſtenditur, ſic etiã oſtendi poteſt, qua iuſtitia in carne quoq; peccati ſubeat originale peccatũ, baptiſmatis ſacramento & gratiæ miſeratione mũdandũ. Si autẽ illud oſtẽdi non poteſt, neq; hoc poſſe arbitror. Aut ergo vtrũq; occultum feramus, & nos hoĩes eſſe memineri-mus: aut aliãs aliud de anima opus ſi neceſſe videbitur, cautela ſobria diſputãdo moliamur. Nunc tantum illud quod ait Apoſtolus, Per vnum hominẽ peccatum Roma.5.
intrauit in mũdum, & per peccatũ mors, & ita in omnes hoĩes pertranſiit, in quo omnes peccauerunt: ſic accipiamus, ne tot tantiſq; apertiſſimis diuinarũ ſcripturarum

A rarum teſtimoniis, quibus docemur præter Chriſti ſocietatẽ, quę in illo & cũ illo ſit cũ ſacramentis eius imbuimur, & eius membris incorporamur, vitã ſalutemq; ęternã adipiſci neminẽ poſſe: nimis inſipiẽter atq; infœliciter repugnare iudicemur. Neq; enim alio ſenſu dictũ eſt ad Romanos, Per vnũ hoiem peccatũ intrauit mundum, & per peccatum mors, atq; ita in omnes hoies pertranſiit: q̃ illo quo dictum eſt, ad Corinthios, Per hominẽ mors, & per hoiem reſurrectio mortuorũ. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ſic & in Chriſto omnes viuificabuntur. Nemo quippe ambigit, hoc ibi de corpore mortis dictum, quoniã de reſurrectione corporis magna Apoſtoli intentione quæſtio verſabatur: & ideo videtur ibi de peccato cuiſſe, quia non erat quæſtio de iuſtitia. Hic autẽ ad Romanos vtrũque poſuit, & vtrunque diutiſſime cõmendauit, peccatum in Adam, iuſtitiam in Chriſto: & mortẽ in Adam vitam in Chriſto. Quæ omnia verba ſermonis Apoſtolici, quantũ potui ſatiſq; viſum eſt, in primo, vt iam dixi, illorũ duorum libro perſcrutatus aperui. Quanquã etiam ibi ad Corinthios locum ipſum de reſurrectione diu tractatum ſic in fine concluſerit, vt nos dubitare non ſineret mortem quoq; corporis merito accidiſſe peccati. Cum enim dixiſſet, Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatẽ: cum autẽ corruptibile hoc indutum fuerit incorruptionem, & mortale hoc immortalitatem, tunc fiet ſermo, inquit, qui ſcriptus eſt, Abſorpta eſt mors in victoria. Vbi eſt mors cõtentio tua? vbi eſt mors aculeꝰ tuus? Deinde ſubiecit, Aculeus autem mortis eſt peccatum, virtus vero peccati lex. Quia ergo ſicut Apoſtoli apertiſſima verba declarant, eo abſorbetur mors in victoria, quo corruptibile & mortale hoc induet incorruptionẽ & immortalitatẽ: id eſt, quo viuificabit deus & mortalia corpora noſtra, ꝓpter inhabitantẽ ſpm̃ eius in nobis: manifeſtũ eſt & huius mortis corporis, quę reſurrectioni carnis contraria eſt, aculeũ fuiſſe peccatũ. Aculeum autem, quo mors facta eſt, non quem mors fecit. Peccato enim morimur, nõ morte peccamus. Sic itaq; dictum eſt, aculeus mortis: quomodo, lignum vitæ: Nõ quòd hominis vita faceret, ſed quo vita hominis fieret. Et quomodo lignum ſcientiæ per quod ſcientia fieret hoĩs, non quod per ſuam ſcientiam faceret homo. Sic ergo & aculeus mortis, quo mors facta eſt, nõ quẽ mors facit. Sic enim dicimus, & poculum mortis, quo aliquis mortuus ſit vel mori poſſit, non ꝙ moriẽs mortuúſve confecerit. Aculeus itaq; mortis peccatum eſt. Peccati punctu mortificatum eſt genus humanũ. Quid adhuc quærimus cuiꝰ mortis, vtrum animæ, an corporis? vtrũ primæ, qua non omnes morimur: an ſecundę, qua tunc impij moriẽtur? Nulla cauſa eſt exagitandi quæſtionẽ, nullus tergiuerſandi locus. Apoſtoli verba quibus id agebat, interrogata reſpondent. Cũ mortale hoc, inquit, induerit immortalitatẽ, tunc fiet ſermo qui ſcriptꝰ eſt, Abſorpta eſt mors in victoria: vbi eſt mors victoria tua? Vbi eſt mors aculeus tuus? Aculeus autem mortis peccatũ, virtus vero peccati lex. De reſurrectione corporis agebat, qua abſorbebitur mors in victoria, cum mortale hoc induerit immortalitatẽ. Tunc ipſi morti inſultabitur, quæ in victoria reſurrectiõe corporis abſorbebitur: tunc ei dicetur. Vbi eſt mors victoria tua? Vbi eſt mors aculeus tuus? Morti ergo corporis hoc dicetur: hanc enim abſorbebit victorioſa immortalitas, cum mortale hoc immortalitatẽ induetur. Morti, inquã, corporis hoc dicetur, vbi eſt victoria tua, qua omnes ſic viſceras vt etiam dei filius tecũ confligeret, teq; non vitando ſed ſuſcipiendo ſuperaret? victiſti in morientibus: victa es in reſurgẽtibus. Victoria tua qua abſorbueras corpora morientium, tẽporalis fuit: victoria noſtra qua in corporibus abſorpta es reſurgentiũ, ęterna conſtabit. Vbi eſt aculeus tuus: hoc eſt, peccatũ, quo puncti & venenati ſumus, vt etiã in corporibus noſtris fieres, & ea tã longo tẽpore poſſideres. Aculeus autem mortis eſt peccatum, virtus vero peccati lex. Peccauimus in vno oẽs, vt moreremur in vno omnes: accepimus legẽ, non vt emẽdatione finiremus peccatum, ſed vt tranſgreſſione augeremus. Lex enim ſubintrauit vt abundaret peccatum. Et concluſit ſcriptura omnia ſub peccato. Sed deo gratias qui dedit nobis victoriam per dominũ noſtrum Ieſum Chriſtũ, vt vbi abundauit delictum, ſuperabundaret gratia: atq; vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credẽtibus, & vinceremus mortẽ per immortalẽ reſurrectionẽ, & aculeum eius peccatũ per gratuitam iuſtificationẽ. Nemo itaq; de hac re fallatur & fallat. Oẽs adimit atq; aufert iſte ſanctę ſcripturæ ſenſus manifeſtus ambages. Quemadmodum ab origine trahitur mors in corpore mortis huius, ſic ab origine tractum eſt peccatum in hac carne peccati. Propter quod ſanandũ & propagine attractum: & voluntate auctum, atq; ad ipſam carnẽ reſuſcitãdam medicus venit in ſimilitudine carnis peccati: qui non eſt opus ſanis ſed ęgrotantibus: nec venit vocare iuſtos ſed peccatores. Proinde quod ait Apoſtolus, cũ fideles moneret vt ſe ab infidelibus cõiugibus non diſiungerẽt. Sãctificatus eſt enim vir infidelis in vxore, & ſanctificata eſt mulier infidelis in fratre: alioquin filij veſtri in mũdi eſſent, nunc autẽ ſancti ſunt. Aut ſic eſt accipiẽdum, quẽadmodum & nos alibi, & Pelagius cũ eandẽ ad Corinthios epiſtolã tractaret expoſuit, ꝙ exempla iã præceſſerant, & virorum quos vxores, & fœminarũ quas mariti lucrifecerãt Chriſto, & paruulorũ ad quos faciendos Chriſtianos voluntas Chriſtiana etiã vnius parentis euicerat: aut ſi, quod magis verba Apoſtoli vidẽtur ſonare & quodammodo cogere, aliqua illic intelligenda eſt ſanctificatio, qua ſanctificabant vir vel mulier infidelis in cõiuge fideli: & qua ſancti naſcebantur filij fidelũ, ſiue quia in mẽſtruo cruore mulieris à cõcubitu cõtinebat, quicunq; vir vel fœmina id in lege dicerat. Nam hoc Ezechiel inter illa præcepta ponit, quæ non figurate accipiẽda ſunt, ſiue propter aliã quãlibet quæ ibi aperte propoſita non eſt, ex ipſa neceſſitudine coniugiorum atq; filiorũ ſanctitatis aſperginem. Illud tamẽ ſine dubitatione tenendũ eſt, quæcunq; illa ſanctificatio ſit, non valere ad Chriſtianos faciendos, atq; ad dimittẽda peccata, niſi Chriſtiani & Eccleſiaſtici inſtitutione ſacramẽti efficiant fideles. Nam nec coniuges infideles, quãlibet ſanctis & iuſtis coniugibus hæreant, ab iniquitate mũdantur, quæ à regno dei ſeparatos in damnationẽ venire compellit: nec paruuli, de quibuſlibet ſanctis iuſtiſq; procreati, originalis peccati reatu abſoluunt, niſi in Chriſto fuerint baptizati. Pro quibus tanto impẽſius loqui debemus, quanto pro ſe ipſi minus poſſunt. Id enim agit iſta diſputatio, cõtra cuius nouitatẽ antiqua veritate nitendum eſt, vt infantes omnino ſuperfluo baptizari videantur. Sed aperte hoc non dicitur, ne tam firma ſalubriter Eccleſiæ conſuetudo violatores ſuos ferre non poſſit. Sed ſi pupillis opẽ ferre præcipiamur, quãto magis pro iſtis laborare debemus, qui deſtitutiores & miſeriores pupillis etiam ſub parentibus remanebunt, ſi eis Chriſti gratia denegabitur,

Roma. 5.
1. Cor. 15.
1. Cor. 15.
Roma. 6.
1. Cor. 6.

Universidad de Deusto Biblioteca

G gabitur,quam per se ipsi flagitare nō possunt.Illud autem quod dicunt, sine vllo peccato aliquos hoies iam ratione vtentes in hoc seculo vixisse vel viuere:optandum est vt fiat,conandum est vt fiat,supplicandū est vt fiat,non tamen quasi factum fuerit confidendum.Hoc enim optantibus & conantibus & digna supplicatione deprecantibus, quicquid remanserit peccatorū per hoc quotidie soluitur, quod veraciter in oratione dicimus.

Matth.6. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quā orationē quisquis cuilibet homini sancto & dei voluntatē scienti atq; facienti,præter vnum sanctum sanctorum,dicit in hac vita necessariam nō fuisse,multum errat,nec potest omnino illi ipsi placere quem laudat. *Si autē seipsum talem putat,* ipse se decipit,& veritas in eo non est: nō ob aliud nisi

1.Ioan.1. quia falsum putat.Nouit ergo ille medicus qui non est opus sanis sed ęgrotātibus,quemadmodū nos curando perficiat in æternā salutem:qui & ipsam mortē quanuis peccati merito inflicta sit, non aufert in hoc seculo eis quibus peccata dimittit,vt etiā cum eis timore superando suscipiant pro fidei synceritate certamē:& in

H quibusdam etiā iustos suos, quoniā adhuc extolli possunt,nō adiuuat ad perficiendā iustitiam: vt dum non

Psal.142. iustificatur in conspectu eius omnis viuens, actionem gratiarū semper indulgentiæ ipsius debeamus:& sic ab illa prima causa oīm vitiorū,hoc est, à tumore superbiæ sancta humilitate sanemur. Hāc epistolā dum disputatio mea breuem parturit,liber prolixius est natus: vtinā tam perfectus,quàm tandem aliquando finitus.

Nebridius Augustino quæstionē proponit unde nocturnæ imagines & somnia dormientibus subrepant. Debebat hæc præponi Epistolæ.CXV.quæ huius est respōsoria.

Epistola. XVII.

AVGVSTINO Nebridius. Festināti mihi ad rem peruenire,nullū proœmium, nullum placet exordium. Quid fit mi Augustine, vel qui modus est ille,quo vtunt superiores potestates,quas cœlestes intelligi volo,cū eis placet nobis dormiētibus aliqua somnia demonstrare? Qui inquā modus est,id est,quomodo id faciūt,qua arte,quibus imaginib⁹,quibusq; instrumentis aut medicamentis, animúmve nostrum per cogitationes suas impellunt, vt nos etiam ea

I cogitando imaginemur. An ipsa in suo corpore vel in sua phantasia facta nobis offerunt & ostendunt. *Sed si* in suo corpore ea faciunt, sequitur vt & nos alios oculos corporeos intrinsecus habeamus cum dormimus, quibus illa videmus quæ illi in suo corpore formauerunt. Si vero ad istas res non corpore adiuuantur suo, sed in phantastico suo ista disponūt,atq; ita phantastica nostra contingunt,vt sit visum, quod est somnium, cur quęso te,non ego phātastico meo tuum phantasticum ea somnia generare cōpello,quę mihi primo meo ipse formauit?Certe & mihi est phantasia,& quod volo potens fingere,cum omnino nullum tibi facio somniū, sed ipsum corpus nostrum video in nobis somnia generare. Nam cū semel habuerit per affectum quo animæ copulatur,cogit nos idipsum miris modis per phātasiam simulare. Sæpe dormientes cum sitimus, bibere somniamus, & esurientes quasi comedentes videmur, & multa talia, quæ quasi cōmercio quodam à corpore in animam phantastice trāsferuntur. Hæc pro sui obscuritate,pro nostraq; imperitia ne mireris si minus eleganter minusq; subtiliter explicata sunt:tu id facere quantum poteris laborabis.

Epistola hæc,præter pauca quæ in initio sunt,tota inserta est epistolæ numero. CXV. cuius initium, Quanquā mei animi K *cognitor sis.* Epistola. XVIII.

NEBRIDIO Augustinus. Recentissimis literis tuis respōdere malui, non q̄ contēpserim præcedētia quęsita tua, minúsve me delectauerint,sed q̄ in respōdēdo maiora q̄ opinaris molior. Quanquā enim longiorem q̄ longissima est epistolam tibi mittendam esse præscripseris, non tamen tantum habemus ocij, quantum existimas,& q̄ semper optasse nos nosti & optamus. Ne quæras cur ita sit. Illa enim facilius quib⁹ impedior,q̄ cur impediar exposuerim. *Scribis cur ego & tu cū simus singuli eadem multa faciamus,sol autem nō idem faciat quod cætera sydera.* Cuius rei causam conarer. Nam si eadem nos agimus,*multa & ille* cum cæteris agit. *Si non ille,nec nos.* Ambulo & ambulas, mouetur & mouentur: Vigilo & vigilas,Lucet & lucent: *Disputo* & disputas,circuit & circumeūt:tametsi actus animi *nullo* modo est iis,quę videmus comparandus. Si autem animum,ita vt æquū est,animo conferas,magis idem vel cogitare, vel contemplari,vel si quid aliud cōmodius dicitur,si vllus eis ineſt animus,sydera q̄ homines cōsyderāda sunt. Cæ- L terum in corporum motibus, si vt soles diligenter attendas,nihil omnino à duobus idem fieri potest. An tu cum deambulamus simul, satis idem nos agere existimas?absit à prudētia tua. Septentrioni nanq; vicinior nostrum qui deambulat, aut alterum pari motu antecedat, aut tardius ingrediatur necesse est: neutrum tamen sentiri potest. Sed tu,nisi fallor,quid intelligamus non quid sentiamus expectas. Quòd si ab axe in Meridiem tendamus,coniuncti nobis atq; inhærētes quantum valemus,innitamurq́, marmori leui & æquali,vel etiam ebori, tamen non potest esse amborū idem motus,quàm venæ pulsus,q̄ forma,quàm facies. Remoue nos & pone Glauciam prolē,nihil egeris. Quippe his etiam simillimis geminis tāta est necessitas,vt proprie moueantur,quanta fuit ne singuli nascerētur. At enim hoc,inquies, rationi tantum: quòd autem sol ab astris differt,sensibus etiam clarum atque manifestum est. Si magnitudinem me cogis aspicere, nosti de interuallis quàm multa dicantur,& ad quantum incertum perspicuitas ista reuocetur. Sed vt concedam ita esse vt apparet,sic enim & credo,cuius tamē & sensum fefellit illa M *proceritas,ne septem pedum longioris q̄ quæ sex longissimis.* Qui te credo nimium quæsisse hominē æqualem,Et cum minime reperisses,vsque in ei⁹ formā nostram epistolam tendere voluisse. Quare cum in terris quoq; aliquid tale existat,nihil de cœlo puto esse mirādum. Si autem te mouet quod præter solē nullius syderis lumen implet diem:quis quæso,te hominibus tātus apparuit quantus ille homo quem deus suscepit,lōge aliter q̄ cęteros sanctos atq; sapientes. Quem si cum aliis hominibus conferas maiori distantia continētur, quàm collatione solis cætera sydera. Quam sanè similitudinem diligenter intuere. Fieri enim potest mente, qua excellis,vt quandam quæstionē de homine Christo à te propositam transeuntes dissoluerimus. Itē quæris vtrum summa illa veritas & summa sapientia & forma rerum per quē facta sunt omnia, quem filiū dei vnicum sacra nostra profitentur,generaliter hominis, an etiam vniuscuiusq; nostrum rationem contineat. Magna quæstio. Sed mihi videtur, quod ad hominē faciendum attinet,hominis quidem tantum,non meam vel tuā ibi esse rationem:quod autem ad orbem temporis, varias hominū rationes in illa synceritate viuere.

Verum

A Verum hoc cum obſcuriſſimum ſit, qua ſimilitudine illuſtrari poſſit, ignoro: niſi forte ad artes illas quæ inſunt animo noſtro confugiendum eſt. Nam in diſciplina metiendi vna eſt anguli ratio, vna quadrati. Itaque quotiens demonſtrare angulū volo, non niſi vna ratio anguli mihi occurrit. Sed quadratum nequaquā ſcriberem, niſi quatuor ſimul angulorū rationem intuerer: Ita quilibet homo vna ratione, qua homo intelligitur, factus eſt. At vt populus fiat q̄uis & ipſa vna ratio, nō tamen hominis ratio ſed hominū. Si igitur pars huius vniuerſi eſt Nebridi⁹, ſicut eſt: & omne vniuerſum partibus conſit, non potuit vniuerſi conditor deus rationē partium non habere. Quamobrē quòd plurimorū hominum ibi ratio eſt, non ad ipſum hominem pertinet, quanquā miris rurſum modis ad vnū *omnia* rediguntur. Sed tu id cōmodius *cogitabis: his* contentus ſis interim peto, quanquam iam exceſſerim veniam.

Auguſtinus Nebridio de animæ corpore. In fine quæſtiones tales ad ſe nihil pertinentes rogat ut dimittant.

Epiſtola. XIX.

B NEBRIDIO Auguſtinus. Viſitata tibi ſcribere non libet, noua non licet. Alterum enim video tibi non cōuenire, alterum nō mihi vacare. Nam ex quo abij abs te, nulla mihi opportunitas, nullum ocium datū eſt, ea quæ inter nos quærere ſolemus, agitādi atq; verſandi. Sunt quidem hyemales nimis longæ noctes, nec à me totæ dormiūtur, ſed ſe obiiciunt magis cogitanda cum oc̄iū eſt, quæ definiendo ſunt ocio neceſſaria. Quid ergo faciam, mutús ne apud te an tacitus ſim? Neutrum vis, neutrum volo. Quare age atq; accipe quod de me excudere potuit vlrimū noctis, quandiu exequebatur, quo hæc epiſtola ſcripta eſt. Neceſſe eſt te meminiſſe quod crebro iter nos ſermone iactatum eſt, noſq; iactauit anhelantes, atq; æſtuantes de animæ ſcilicet velut perpetuo quodam corpore, vel quaſi corpore, quod nonnullis etiam dici vehiculū recordaris. Quam rem certe, ſiquidem loco mouetur, non eſſe intelligibilem clarum eſt. Quicquid intelligibile non eſt, intelligi non poteſt. At quod intellectum fugit, ſi ſaltē ſenſum refugit, æſtimare inde aliquid veriſimile non vſquequaq; denegatur. Quod vero neque intelligi neq; ſentiri poteſt, temerariam nimis atq; nu-
C gatoriam gignit opinionem: & hoc de quo agimus tale eſt, ſi tamen *eſt. Cur ergo quæſo te non nobis ad hāc* queſtiunculam indicimus ferias, & nos totos imprecato deo in ſummam ſerenitatē naturæ ſummæ viuentis attollimus? Hic forſitan dicas, quanquā corporea percipi nequeant, multa nos tamen ad corpus pertinentia intelligibiliter poſſe percipere: vt eſt quod nouimus eſſe corpus. Quis enim neget, aut quis hoc ius ſimile potius quàm verum eſſe fateatur. Ita cum ipſum corpus veriſimile ſit, eſſe tamen in natura tale quiddam veriſimum eſt. Ergo corpus ſenſibile, eſſe autem corpus intelligibile iudicatur. Non enim poſſet aliter percipi. Ita neſcio quid illud de quo ad locum tranſeat putatur, quanquā etiam ſi non ſenſibus noſtris tamen quibuſdam longè vegetioribus ſenſibile ſit, vtrum tamen ſit intelligibiliter cognoſci poteſt: Hoc ſi dices, veniat in D mentē illud, quod intelligere appellamus, duobus modis in nobis fieri: aut ipſa per ſe mente atq; ratione intrinſecus, vt cū intelligimus eſſe ipſum intellectū: aut admonitione à ſenſibus, vt id quod iam dictum eſt, cum intelligimus eſſe corpus. In quib⁹ duobus generibus illud primum per nos, id eſt, de deo quod apud nos eſt deum conſulendo: hoc autem ſecundum de eo quod à corpore ſenſuq; nunciatur, nihilominus deum conſulendo intelligimus. Quæ ſi vera ſunt nemo de illo corpore vtrum ſit intelligere poteſt, niſi cui ſenſus quicquam de illo nunciarit. In quo animantium numero, ſi vllus eſt, nos quoniam non eſſe perſpicimus, illud etiam perfectum puto, quod dicere cœperam, non ad nos iſtam pertinere quæſtionem. Hęc etiam atq; etiam cogites velim & quod cogitando genueris, vt nouerim cures.

Auguſtinus Felici de pupilla quadam eccleſiæ tutelæ cō-miſſa. Imperfecta epiſtola. Epi. XX.

DOMINO dilectiſſimo meritoq; honorabili & præferendo fratri Felici Auguſtinus in do E mino ſalutē. Nouit optime religio tua, quā curam tuendis cum omnibus hominibus, tum maxime pupillis eccleſia vel Epiſcopi debeant. Vnde receptis literis tuis, & exemplo literarum viri ſpectabilis fratris noſtri, nec potui nec debui paſſim puellam cuiquā committere, præſertim quia eam eccleſiæ commendauit, domine dilectiſſime meritóque honorabilis & præferende frater. Proinde aduētum eius expecto, vt ſi quid fieri oporteat eius prę ſentia deliberem, & faciam quod dominus faciendum eſſe inſpirauerit &c.

Epiſtola hæc mutila eſt ad Peregrinum. Excuſat autem breuitatem epiſtolæ ad Maximum datæ quæ incipit, Cum à ſancto fratre. Epiſtola. XXI.

DOMINO beatiſſimo & venerabiliter chariſſimo fratri & coëpiſcopo Peregrino, Alipius & Auguſtinus in domino ſalutem. Ad honorabilem fratrem noſtrum Maximum literas dedimus, credentes eum gratanter eas ſumpturum: vtrum tamen aliquid profecerimus, proxima occaſione quam reperire potueris dignare reſcribere. Sciat ſanè proli- Quæ eſt nu-mero LXVI. epiſtola. xas *epiſtolas* ad familiariſſimos noſtros, non ſolū laicos verum etiam Epiſcopos, ſic quomodo iſta ſcripta F eſt ad eos nos ſcribere non ſolere, vt & cito ſcribantur, & certa teneantur †commodius cum leguntur, ne forte iſtum morem noſtrum neſciens factā ſibi arbitretur iniuriam. †aliàs, charta teneatur.

Tomi ſecundi, qui complectitur epiſtolas Diui Auguſtini, & nonnullas aliorum ad ipſum.

FINIS.

a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t v x y z

A.

Omnes ſunt quaterniones, præter duos vltimos quinterniones.

ACta in designando Augustini successore Eradio.112. fo.106
Alipio Epistola.67. fo.67
Anastasio epistola.144. fo.138
Antonio Epistola.126. fo.132
Apringio epi.160. fo.149
Armentario & Paulinæ epi.45. fo.32
Asellico epi.200. fo.168
Audax Augu.epi.139. fo.137
Audaci epi.140. fo.137
Aurelio Episcopo epi.64.fo.65. & epist.76 folio.71.
Aurelio papæ epi.77. fo.71
Auxilio episcopo epi.75. fo.71

BOnifacio episcopo epi.23. fo.19
Bonifacio comiti epi.50. fo.43.& 70 fo.68.& 137.fo.135.
Bonifacius Augustino & Augustinus Bonifacio epi.182. & aliquot sequentes fo. 166.& 167.

CAio epistola.84. fo.77
Casulano epi.86. fo.78
Cæciliano epi.60. fo.64
Cælestino epi.62. fo.65& 63.fo.65.
Celeri epi.8. fo.190
Chrysino epi.83. fo.77
Circensibus epi.130. fo.133
Clero & vniuersæ plebi episto. 137. fol.135. & 138.fo.136
Consentio epi.85. fo.78.& 146.fo.139
Cornelio epi.125. fo.132
Crispino epi.172. fo.159.& 173.fo.160
Cyrillo Aug.epi.205. fo.178
Cyrillus Aug.epi.206. fo.180

DArdano epi.57. fo.56
Demetriadi virgini episto.142.fo. 172.
Deogratiæ ep.49. fo.40
Deuterio episcopo ep.74. fo.70
Dioscoro epi.56. fo.53
Dioscorus Augu.ep.55. fo.53
Donato proconsuli ep.127.fo.132.& 128.fo. 132.
Donato presbytero ep.204. fo.171
Donatistis epi.166.fo.155.& 171.fo.159.
Dulcitio ep.61. fo.64

EDiciæ ep.199. fo.167
Elpidio ep.150. fo.142
Emerito epi.164. fo.154
Eudoxio Abbati epi.81. fo.77
Euodio epi.99.fo.90. & 100.fo.92.& 101.fo. 93.& 102.fo.94.
Euodius episcop.Aug.ep.98.fol.90.& 2.fo. 188.& 3.188.
Eusebio epi.168.fol.158.& 169.fol.158.

FAbiolę epi.4. fo.189
Felici & Hilarino ep.136. fo.135
Felicitati & Rustico epi.87. fo.82
Felici epi.20. fo.195
Feliciæ epi.7. fo.189
Festo epist.167. fo.157
Florentinę epi.132. fo.134
Fortunatiano ep.111. fo.107

GEneroso ep.165. fo.155
Glorio,Eleusio,Felici Grammatico & aliis nonnullis epi.162.fo.149 & 163.fo.152

HErmogeniano epi.11. fo.178
Hesychio ep.78.fol.71.& 80.fol.72
Hesychius Aug.ep.79. fo.72
Hieronymo epi.8.fol.8.& 9.fol.9.& 10.fol. 9.& 12.fol.13.& 15. fol.13.& 19.folio.15.& 28.fo.20.& 29.fo.23.
Hieronymus Alipio & Augustino episto. 24.fo.20
Hieronym⁹ Aug.epi.11.fo.10.epi.13. fo.13.& 14.fo.13. epist.17. fol.15.epi.18. fol.15.epi. 25.fo.20.epist.26.fol.20.epi.30.fol.25.
Hieronymus Marcellino & Anapsychiæ epi.27.fo.20.
Hilario epi.89. fo.82.& 94.fo.88
Hilarius Augu.epi.88. fo.82
Honorato epi.120. fo.119.& epi.161.fol. 149.& 180.fo.165.

IAnuario epi.68. fol.67.& 118.fo.115.& 119.fo.116.
Innocentio põtifici epist.90.fol.86.&.92 fo.87.& 95.fo.88
Innocentius papa ep.91.fo.85.& 93.fo.88.& 96.fo.90.& 97.fo.90
Italicæ viduæ ep.6.fo.6.& 133.fol.134. & 181 fo.166
Iulianæ Demetriadis matri episto.143.fol. 137.

LArgo epi.82. fol.77
Leto epist.38. fo.29
Licentio epi.39 fo.30
Longiniano epist.20. fo.18.& 22.fol.18
Longinianus Augu.epi.21. fol.18

MAcedonio epist. 52.fol.48. & 54. fol.50.
Macedonius Aug.epi.51.fol.48.53 fol.49
Marcellino epist.5.fol.4. & 7.fol.7.& 158. fo.148.& 159.fo.148.& 16.fo.179.
Marcellinus Aug.epist.4 fo.4
Marciano epist.155. fol.145.
Madaurensibus epist.42. fo.31
Maximus Augu.epi.43. fol.32
Maximo Grammatico epi.44. fol.32
Maximino epi.203. fo.170
Maximo medico epi.66. fo.66
Maximæ epi.141. fol.137.
Memorio epi.121. fo.133

NAucelioni Alip.& Aug.epistol.5. fol.189
Nebridio epi.72.fo.69.& 115.fo.114 & 116.folio.115.& 117. fol.115.& 151.fo.143 & 18.fol.181.& 19.fol.182.
Nebridius Augu.epistol.71.fo.65.& 114.fo. 114.& 17.fo.194
Nectario epist.202. fo.169
Nectarius August.201. fo.169

OLympio epist.124.fol.131.& 129.fo. 133.
Optato epi.157. fo.146.
Orontio epi.123. fo.131

PAlatino epist.6. fo.189
Pammachio epist.134. fol.134
Pancario epi.10. fo.190
Pascentio epi.174.fol.160.& 175. fol.162.& 177.fol.163
Pascentius comes epi.176. fo.163 &.178.fo.163
Paulinus Augu.epi.31.fol.25.&.33. fol.26.& 58.fo.59
Paulinus Alipio epi.35 fo.26
Paulinus & Therasia Romaniano episto. 36.fo.28
Paulino epi.32.fol.25.& 59.fol. 61.& 106.fo. 99.
Paulino & Therasiæ epist.34.fol.26. &.65 fol.66
Paulinæ epi.112. fo.109
Paulo epi.14. fo.191
Peregrino epi.21. fo.195
Plebi Hipponensi epi.13. fo.191
Possidio epi.73. fo.70
Præsidio epi.16. fo.14
Proculiano epi.147. fo.141
Profuturo epi.149. fo.142
Probæ epi.121. fo.127.& 156.fol.146
Probæ & Iulianæ epi.179. fo.164
Publicola Augu.epi.153. fo.144
Publicolæ epi.154. fo.135
Quintiano epi.103. fo.95

REstituto diacono epist.69. fo.68
Romaniano epi.113. fol.114
Romulo epi.9. fo.190

SAnctimonialibus epi.109. fo.105
Sebastiano epi.145. fo.139
Seleucianæ epi.108. fo.104
Seuero epi.135. fo.135
Seuerus Augu.epi.37. fo.28
Seuerino epi.170. fo.159
Siluanus ac cæteri episcopi de concilio Zertensi epi.152. fo.143
Sixto presbytero epist.184.fol.95.& 105.fo. 95.

VAlentino epist.46.fol.33.& 47.fo.34
Valerio epi.148. fo.141
Victoriano epi.122. fo.130
Victorino epi.115. fo.190
Vincentio epi.48. fo.34
Vitali Cartha.epi.107. fo.102
Volusiano epi.1. fo.2.& 3.fo.2
Volusianus Augu.epi.2. fo.2

Zenobio epi.12. fo.191

FINIS

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca